

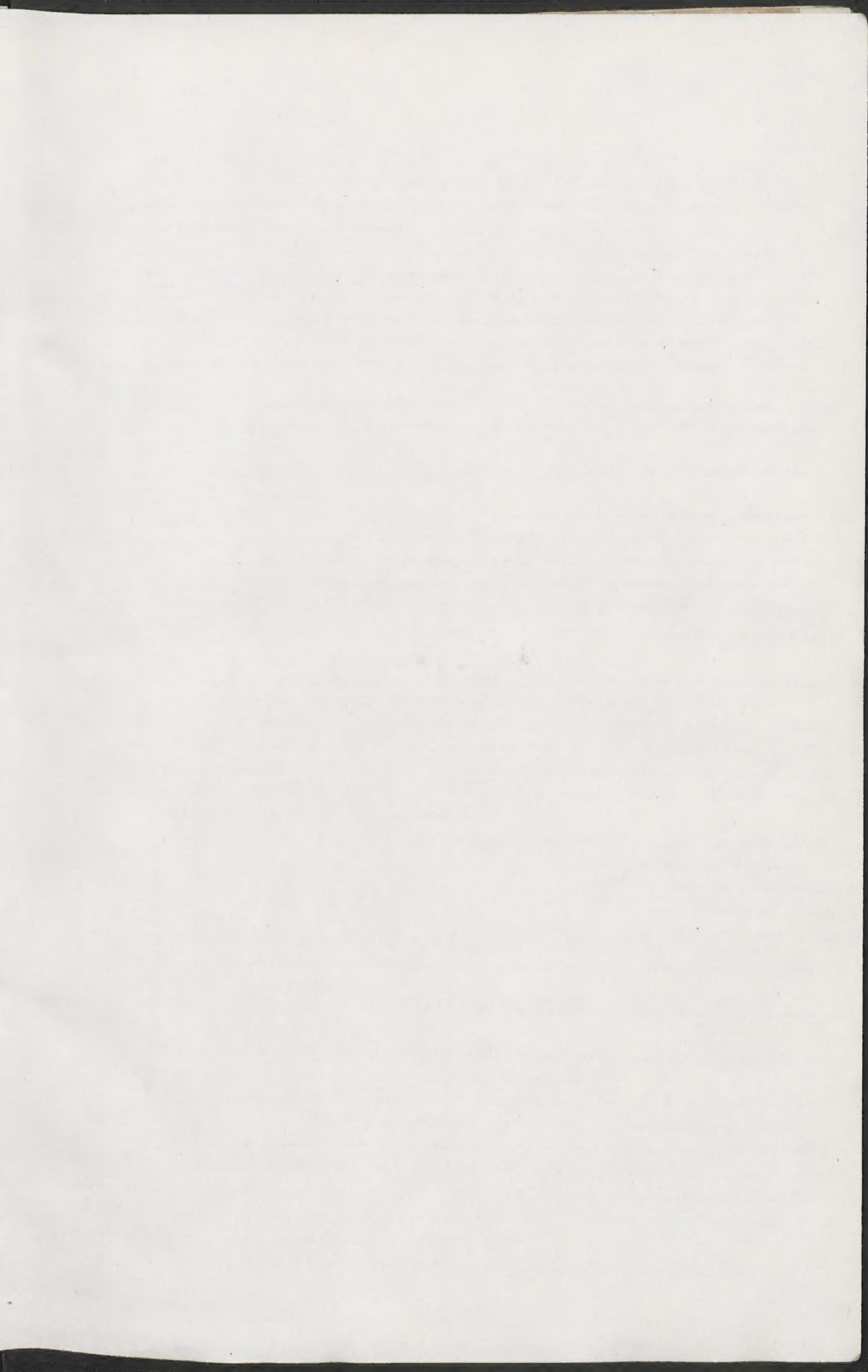

[1542]

1

Nader rzadkie dzieło Hieronima Spiczynskiego: O Książkach, - jego wydania, jako też autor sam, nie stoją doład jasno przed nami. Gwałtownie wnios-
ków i stwierdzeń nie rzuca na rzecz rąk jasnego światła.

Berlkowski J.H. 393 nie miał w ręku dzieła Spiczynskiego, daje
mylący byłoby ^{zamiarować (zawodzić)} powołując się na Janowiana II. 263, stwierdza, iż niestwierdzenie na-
zywano go ^{zamiarować (zawodzić)} pierwszym o botanice pisarzem w języku polskim, to nie znano
Felimierza (1534), widzi sprzeczność w przedmowie samego Hieronima, w
którym siebie nazywa niekiedy, w drugim u siebie nosi doktorem, i go-
dzi ową sprzeczność wnioskiem, że Hieronim był może doktorem teologii
lub prawa.

Janowski w powołanym krótkim ujęciu o Spiczynskim nie wspo-
mina wcale, jakoby Hieronim był pierwszym o botanice pisarzem, i przytacza
tylko edycję Łazarza z r. 1554.

J. Chr. Arnold (Roczn. Tow. Przej. Nauk T. VII) pisał o Hieronimie,
nato objaśnienie rzecz.

Lelencel (Bibl. Ks. T. I. 143) mówi o wzajemnej grabieży drukarzy
która wywołała interwencję biskupów, stwierdza, iż Starfenbergerowie nabyn-
ęcy ryzykując po Unglerze, do edycji Unglerowskiej Spiczynskiego tytuły swoje
dodawali (1556), i widząc pożyteczność dzieł Hieronima i Malhiolęgo,
dostawali pod redakcją Martina Siennika przedruk z r. 1568, dodając tylko
swoje wstępy, dypy, glosy. Należy więc o wydaniach Starfenbergerowskich
Kielnika Spiczynskiego.

Chładowski (Spr. dzieł opuszc. p. Bentl. 86) na mocy ujęcia przedmowy
Felimierza: „mój wielki Taskawieck Pan H. Hieronim Spiczynski...
prace swoje przez mnie... nie ledowali”, iż Spiczynski stwarzając pierw-
szym pisarzem botaniki polskiej nazwany być może, sam bardziej, że Fa-
limierz z uszanowaniem o nim jako o współpracywniku swoim wpo-
mina, i agoda w rozkładzie obu dzieł na ten przemiar. Stawia prosto
następne wydania Kielnika Spiczynskiego:

1. Kielnik Felimierza i Spiczynskiego Kralow 1534 z flor. Unglera
2. " " " 1542 " wdowy Unglera
3. " " " 1554 " Łazarza Andrynowicza
4. " " " 1556 " dródników Martina Starfenb.
5. " " " 1568 Mik. Starfenb. / Martin Siennik

Siennika są tylko nowymi wydaniem Felimierzowego, przekształcone, rozsze-
rzone i inaczej uregulowane.

Gasiorowski (Hist. ed. lek. I. 232) zestawia zdania bibliografów nie przy-
wołując własnych badań.

Wierniewski (Hist. lit. IX. 556) krótko mówi o edycjach 1542. 1554. 1556. nie
rozstrzyga sporów, a szerzej o Kielniku Siennika.

Maciejowski (Hist. lit. Przej. 346) - Poleka pod wzgl. obcy. 388. / obcy Łwier.
dzienne Adamowicza, że Kielnik Spiczynskiego i Siennika są przedrukami Felimierza,
wykazując znaczne między nimi różnice, a szczególnie dodał przy Spiczynskim,
Łdorego i Kobylina: O puzerowaniu krwi, którego w Felimierzu nie ma. Macie-
jowski widocznie mylić postawił rok drugiej edycji zamiast 1554 rok 1548,
Miałaby widzieć latą edycję? Kierując nie, że w dziele Poleka pod wzgl. obcy.,
nie które są proste, stawia r. 1554.

Tyle z Biblijografi naszych o Spiczynskim i jego Kielniku.

Exemplarz Bibliolali Polurzyckiej jest niezawodnie edycje z r. 1556,
lubo pod hasłem m. Krakowa znajduje się r. 1542. Exemplarz ten
moxolnie z wielu zbierany; składany przez Bieskowickiego, profesora
chirurgii przy Uniwersytecie Krak. — Dzwone, ix va, który z kamitowa-
niem: pamielwom zbierał dawne Księgi swego powoda, dopuścił
tak grubą omyłkę, — jest bowiem rzeczą pewną, że w rok 1542
jest dopisany ręcznie, tak iż douda stanowiło rzec, czy jest dru-
kiem lub pismem?

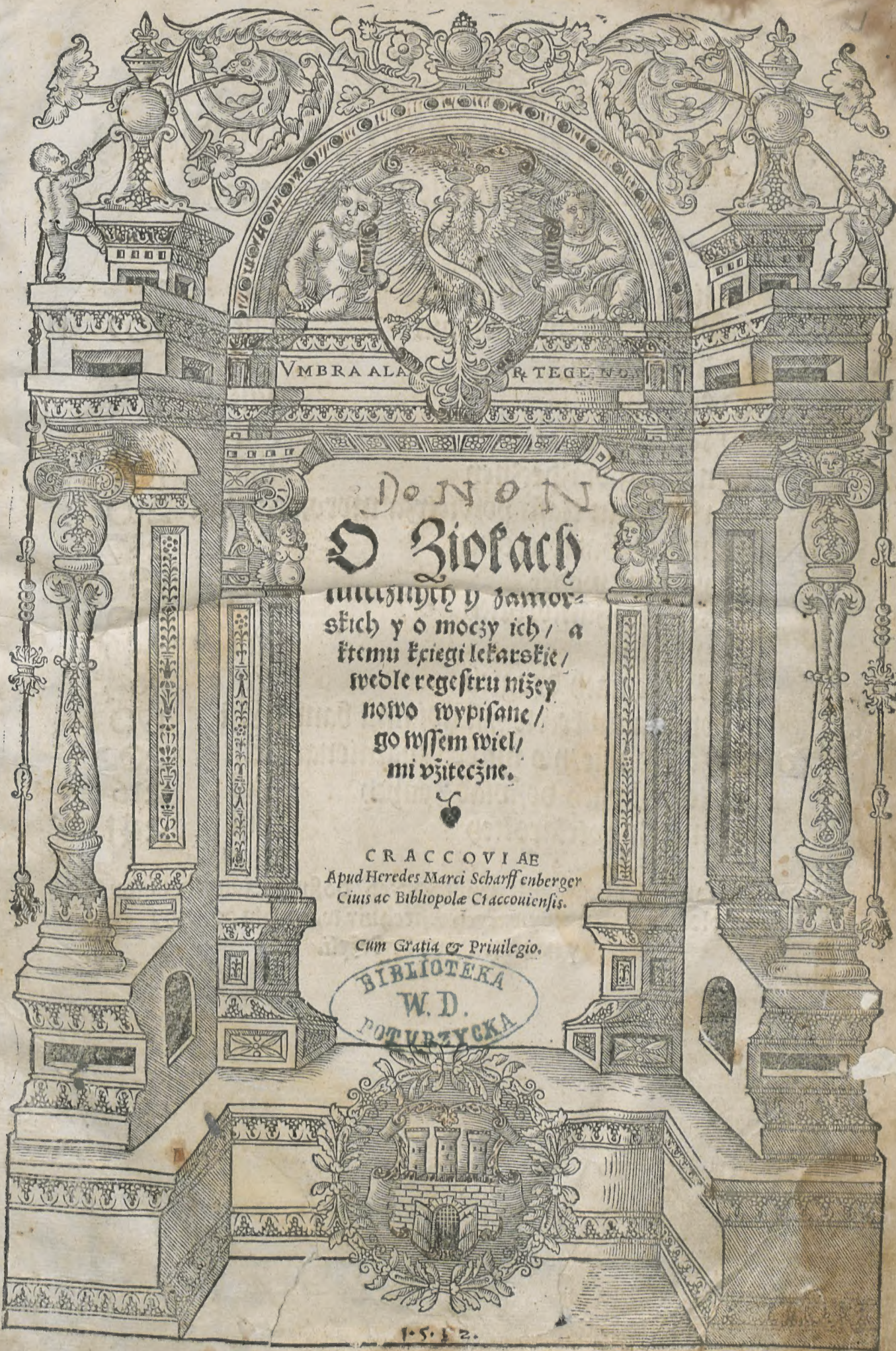
Na podstawie moich badań bibliograficznych możemy postawić
następujące edycje Księgi Spiczynskiego:

1. Kraków 1542 u wdowy fl. Haglara.
2. " 1554 u Łazarza Andrysonowicza
3. " 1556 u druckarza Marka Szarfenberga.

Księga Księgi nie wiem, czy można jako czwartą edycję Spiczyn-
skiego uważać?

Co do osoby Spiczynskiego, jest ^{nigdy} zgodą badawcą, iż był lekarzem
i rycerzem Krakowskim. —

VMBRA ALA

R TEGE NO

DO NOT O Ziołach

zuzgłych y damor-
skich y o mocy ich / a
ktomu kpiegi lekarstie /
wedle rejestru niżej
nowo wypisane /
go wssem wiel /
mi vžiteczne.

CRACCOVIAE
Apud Heredes Marci Scharffenberger
Cuius ac Bibliopolae Ciaccouensis.

Cum Gratia & Priuilegio.

BIBLIOTEKA
W. D.
POTURZYCKA

Regeſtr titulow krieg glownych

w tym wſſytkiem cieie ninieyſſych krieg
lekarſkich / wczyniony.

O ziołach / y o mocy ich	Liſt	1
O oleykow przyprawianiu	Liſt	109
O zwierzętach	Liſt	135
O rybach	Liſt	154
O rodzeniu dźiateł	Liſt	173
O nauce gwiaźdeczney	Liſt	194
O rządzaniu czasu powietrza morowego	Liſt	210
O nauce Barwierskiej	Liſt	237
O paleniu wodeł	Liſt	98
O rzeczach zamorskich	Liſt	110
O ptaczach	Liſt	146
O kamieniach drogich	Liſt	164
O puſzczaniu krwi y ſtawianiu banieł	Liſt	190
O wrynie / o pulſie / y o inſzych znamionach	Liſt	202
O lekarſtwach doſwiadczonych	Liſt	216
O mierze aptekarſkiej	Liſt	241

Item wiedzcie / iże rzeczy wiele gruntownych / doſwiadczonych / nigdy w
Połskim iezyku niebywałych / ieſtechmy wam dla poćiechy
y nauki waſſey przyłożyli.

XVI. F. 4070

Głównie rzecz wszelka albo też z ziemi ro-
staca ze czterech żywiołów złożona albo stworzona
jest to jest z ognia/z powietrza/z wody/y ziemi: od tego nąyduie się
w tych rzeczach bytnosc/moc y wezynnek. Wezynnek tedy od mocy
pochodzi. Moc zaś od bytności. Bytnosc z czterech żywiołów pocho-
dzi z ich przyrodzonemi sposobu/ iako z goracością/ z zimnością/ z
wilgotnością/ y suchością. A iakoż wmyśl moją jest o przyrodzonym sło-
żeniu przez żywioły tych ziół/ kwiecia/ nasienia/ drzew/ owocow pi-
śać/ też o mocach a sprawowaniu ich rozlicznem/ ku posileniu młode-
go przyrodzenia ludzkiego oznaymić. A iże niekto re rzecz z ziemi wysle/ są gorącego y su-
chego przyrodzenia. Niekto re gorącego y wilgotnego. Niekto re zimnego/ wilgotnego z su-
chością/ iako które podle swego słożenia wyższego albo też niższego są/ iakoż stopnie ich sposo-
bów wypisane będą/ które i zaiste bytnosc swego własnego słożenia przenosi się/ bo w nie-
których ognie/ w niektórych powietrzu/ w niektórych wodą/ a w niektórych ziemią/ podle
swego rozdzielnego zmieszania kładzie/ nad inne żywioły przewyższa się/ a od takiego przyro-
dzonego słożenia żywiołów/ moc rozliczna wychodzi ku wspomóżeniu żywota ludzkiego/
a to pospolitem rozeznaniem. Goracości moc jest zagrzewać/ gorąco czynić/ palić. etc.
Zimności zaś moc jest chłodzić/ goracości rozganiać/ zbrythnien ciepłosci wmnieszać/ a to
pokuszeniem bywa poznano/ iako przy których rzeczach z ziemi wrostłych ognie żywiołowy pa-
nuie/ iako gorzkość/ kłusanie społem/ albo też gorzkość z cierpnością/ albo kłusanie z słodko-
ścią/ albo słodkość y gorzkość/ też niegdy sama słodkość albo słoność przewyższa. Kłusanie
jest od ognia/ słodkość od powietrza/ iako przy cynamonie nąyduie się iże jest gorzkość z słod-
kością zmieszana: iako też agaryk ma gorzkość od przypaloney grubości ziemney/ a słodkość
powietrzną przynosi. Gorzkość z cierpnością/ iako jest aloë y piolyn/ jest z przypaloney
ziemności grubey y mnięyszej/ jest też słoności po trosze. Ty mocy wszytki będą niżej wypisa-
ne. **T**re mocy/ to jest drugie/ trzecie/ y czwarte/ w rozlicznych niemocach z iawiaią
się przez wezynki swe/ powód swoy biorące z ognia żywiołowego/ mają moc zażywiaiącą/
wyparząiącą wodności/ czyścić nieczystości/ odwierać przechody/ scierać gnilości/ rozpusz-
czając zsiadłe rzeczy od zimności/ odmietając wszytki twardestci zsiadłe/ sciencząc grubości/ oto-
żać wyciągając przez pory/ y innych wiele mocy jest. Drugie mocy są początkiem trzecich mo-
cy y wezynków ich przeciw ludzkiem w zdrowiu wpadłym/ iako gdy kāmien jest w nerkach
albo w mecherzu/ ma moc kāmien gi a piasek z moczem wypędzić/ ta moc to czyni gdy
będzie z drugą złączoną/ bo tego nie przemoże tylko sama żywiołowa goracość. Ale moc
scienczącą/ przenikającą a rozpuszczającą wilkości kāmienne. Jest ta moc/ moc z meche-
rzą y z nerkiem wypędza/ na to służy moc odwierającą mecherz y przechodzi nerczane/ a
wilkości w nich zimne rozpuszczającą y przyciągającą/ grubości scienczącą. Jest zaś iano-
wienie rzeczy y par/ i też emoroid to jest żył w stolcu naprawia. Moc trzecią wezynnek
sprawuje/ a to z pomocą drugich mocy które się tu wymieniają. Moc odwierającą prze-
chodzi żył/ bądź to w macicy albo okolo/ tedy będzie złączoną z mocą przyciągającą kāmie-
n w wilkości grube czyścić y rozpuszczając/ pierśi też czyścić snadnem wpecharchanym sliń/ gnoju z
piersi/ fluxy krawawe wymiatać/ glisty też morzyć/ robaki/ y wszy z ciała wyganiać. Jest
wezynnek bardo użyteczny iad z ciała y od serec precz wypędzić/ a serec y wszytki członki wne-
trzne posilać/ y też oczytane czynić/ wszy ku sluchu naprawiać y inne członki smysłów po-
twierdzać. Ty wszytki wezynki od tej mocy trzeciej/ którą to ma z innymi mocami swe
spolenie/ pochodzi. **C**zwarta moc rzeczy z ziemi wroste/ zaiste wezynki swe przy-

Przedmowa

naszem ciele własnie sprawa sie/ iako gdy krew bedzie poruszona ziemi a nie przyrodzonemi wilkosciami/ czyści ją a precz/ z ciała wypada/ iako gdy kolerā albo flegmā albo też melan- kolia przymnaża sie a czyści krew zanieczyszcia. A iżkolwiek ty wilkosci bedac zmieszane w żyłach samem puszczaniem krwi wypływają przed nie/ wpat mocą tych rzeczy z ziemię wrosłych przez skuteczną sprawę/ to jest daniem lekarstwa/ wyciągając ty złe wilkosci precz krew sie czyści y od poruszenia zachowawa/ a to sie dzieje dla uczynku czwartej mocy tych rzeczy z ziemię wrosłych/ a od nauczon ego lekarza połusonych y wydanych. ¶ Za tedy moc z własnem przyrodzeniem/ od zwierzechnie niebieskich planet y gwiazd/ y też dla biegu słońca/ tym rzeczom żywiołnym bywa dana tu naprawie y tu posilaniu członkow wnetrznych/ iakoż to ziola maia moc rozmaita od swiatlosci niebieskiej/ iako piwonია ma moc iż podająca niemoc oddala mocnie. Drzech muskatowy/ kuteby/ Rozmaryn/ ty rzeczy maia moc mozz posilać/ y inşe. A tak ty uczynki tych rzeczy na mienionych/ nie z mocy żywiołow/ albo nie z gorzkości krew maia od ognia/ ale od zwierzechnych promieni gwiazd decznych pochodzą/ bo wiele jest rzeczy przyrodzenia gorzkiego/ a wpatkoż tego uczynku przy nich niemają/ to jest iż nie są pożyteczne członkom człowieczym w lekarstwie tak znamię nieie iako ty nāmienione/ a ono lactuca wetrobe odwilża/ bo te moc ma od żywiołnego słożenia wodnego/ a wpatż tey nie posila/ ale mlecz też to czyni co y lactuca/ ale wżdi wielką moc ma z strony nieba/ iż wetrobe odwilża y posila. Przetoz mocy takie y wlosnosci poznac/ dar jest stworzyciela niebieskiego/ ktory stworzywszy te rzeczy/ moc im takowa dal/ a poty jest o rzeczach słożenia gorzkiego. Moc tedy z zimnosci żywiołowej posila a w te rzeczy wrosle wlana/ tym sie uczynkiem zjawia. Naprzod zaziąbia/ a z tad pochodzą y inşe rzeczy/ iako wilkosci/ krwi zsiadanie/ vliczek zatwieranie/ zastanawiac krew/ z twardzić/ z gscie/ zactac/ rozegnac gorzkości z wilkosciami/ wnetrz y w trzewiach twardzić sen przywodzie/ duchy martwie y gorzkość przyrodzoną/ a też sie uczynki tej mocy domyslem cieleśnym oznajmuia/ iako swa wodnoscią/ kwasnoscią/ ciżpnoscią/ osłominnoscią/ zmarzaniem. ¶ Rozdział też stopniow tych rzeczy z ziemię wrosłych/ przy mocy gorzkiej y zimnej/ przyrodzonym smyslem bywa poznany/ bo to co nie przeszliż zagrzewa/ albo chłodzi/ albo wilży/ albo suszy/ w pierwszym stopniu okazuje sie być. Co lepak barzo zagrzewa/ albo chłodzi/ albo odwilża/ albo suszy/ w wtorym stopniu okazuje sie być. Ty zaśie ktore nāmienicie palą/ albo odwilżają/ na trzecim stopniu kładą sie być. Ktore zaśie zgasaniem palą/ albo przeszliż chłodzią y umartwiają/ mocnosć/ krew y inşe duży/ w czwartym stopniu nąyduia sie być. Suchosć czwartej stopnia nie naidwie sie tylko przy koncu trzeciego stopnia. Wilgotne rzeczy stopnia czwartej są iadowite/ umartwiające/ zadykujące/ iako są bdy/ zżwlaszcza grzyby/ opium. etc. To przepisanie jest iakoby drzewi/ przez ktore wnidz tu innym tajemnym rzeczam/ Kto rozum ma po temu/ może niżej pisane rzeczy laczno pochopić.

Regeſtr o ȝioſach

B		Liſt.		Liſt.	
Bplicza Artemiſia.	7.	Dab / Quercus.	74.	Kroſos abo domowy ȝaſtrak	
Boȝe drzewko. abrotanum	4	Dziwanna / taphus barba		cartamus	23
Abrotanum ſilueſtre.		tus.	90	Kapuſta/caulis	eodem
Proſcejet		Dzietelina / timus.	91	Koſtinal/consolida maior	26
Babta/Arnogloſſa vel plan				Kutliſ / garioſſata	38
rago.	11.	E		Kokoryt / Ȝarus vel aaron	
Borag/ Borago	13.	Epitimum (zamorſkie)	33	minor	42
Bukwica/ Detonica.	14.	I		Koſaciec / ȝreos vel ȝris	43
Barȝeȝ/ Branca wſina.		Ȝioſkowy korȝeń. Ȝris illiri		Kantarides (chrobacy)	45
codem.		ca.	45	Kamphora (ieſt gumi)	45
Bania albo korbas. Cucur		Ȝioſki/ viol.	92	Kobylſceȝaw/ lapatium acu	
bita.	27.	G		tum	47
Bluſceȝ ȝiemny/ Edera ter		Grzyb / fungus.	37	Krwawnik/ millefolium	51
reſtris.	32.	Gorȝeȝka/ genciana	38	Koſc ȝ ſerca ieleniego / os de	
Bluſceȝ drzewny/ Edera ar		Gwoȝdȝiſi / garioſſi	39	corde cerui	61
borea.	eodem.	Gallas/ galla.	40	Kurȝa nogȝa pertulaca	63
Biała gorȝeȝca/cruca.	33.	Grzybienie abo wodna lilia.		Kania nogȝa / pes milui	71
Bȝucha/ ſiſtula paſtoris.	36	nenuſar.	58	Koſmacȝet/ pilofella	72
Bielen albo ȝaleȝy/ Ȝuſquia		Ȝir albo ȝiers/olus vel oliſa		Kocentȝ ȝoſte/ ſticados cieri	
mus.	42.	trum	61	num	81
Biedrȝeniec/ Pipindla.	65	Golebia nogȝa/ pes columbi		Kocentȝ Arabieȝy/ ſticados	
Bȝoſtiniȝa/ perſicus.	69.	nus	68	arabicum	eodem
Bez/ Sambucus.	83.	Greȝtie wino / paſſule.	71	Koſt / trifolium	91
C		Grupȝeȝeȝa/ pirula	73	Koſtel / valeriana	94
Cȝebula/ cepe.	19.	Gorȝeȝca/ ſinapis	79	Koſȝeȝeȝko/ verbena	eodem
Cȝoſnet/ allium.	6.	Gromowe torȝenie / Spa		Kniȝch/ koſtne kopyto albo	
Cwikla/ bleta.	15.	raguſt.	82	poȝbial/ ungula caballina	
Cencurȝpia/ centaurea.	18.	J		minor.	95
Coſtus (zamorſkie)	24.	Ȝeſion / fraxinus	35	Koſol / ȝizania	97
Cȝemierȝeȝa biała/ elleborus		Ȝaſtier / ſtammula	37	I	
albus.	30.	Ȝanowiec / geneſta	38	Ȝoboda / atriplex	10
Cȝemierȝeȝa cȝarna/ ellebo		Ȝelchi trunt abo ſieȝy/ herba		Ȝilia / lilium	46
rus niger.	31.	fulonum	41	Ȝubȝeȝet / leiſticus	48
Chȝeb/ chulus.	eodem.	Ȝop / Ȝopuſ	43	Ȝubȝeȝet drugi/ liguſticum	
Chȝiel/ lupulus	46.	Ȝaſowiec / ſuniperus	eod.	taȝȝe.	
Cȝarnucha abo kaſolica.		Ȝawor/ platanus	68	Ȝawanda/ lauendula	eod.
nigella.	57.	Ȝeȝyny/ mora celſi	78	Ȝanta/ lilium conuali.	49
Cȝartono ȝebro premorſa	71	Ȝelnieȝeȝ / ſcolopendria	84	Ȝaſȝeȝia/ liquiſtium.	eod.
Chȝzan/ radix.	75.	Ȝemiola/ viſcus arborea.	96	Ȝebioka/ origanum	59
Cȝarnoglow / ſilermont		K		Ȝul / porrum	64
num vel ſempersana.	79.	Kmin / ameos	7	Ȝiſie ianta/ ſatyrion	81
Cȝbula myſa/ ſquilla.	83.	Kokornak/ ariſtologia rotun		Ȝamiſamien/ ſaxifraga	84
Cȝabr/ Saturegia vel tim		da	9	Ȝayno abo gowno/ ſtere.	89
bra.	89	Kopriſwoȝſki/ anetum	7	M	
D		Kopȝenit / aſarum	9	Mieȝeȝkowie / acorns	5
Dȝielwieſit/ herba victorialis		Kamienna lebioka albo pol		Miechunki/ pſie wiſnie abo al	
vel puerilis.	41.	na miera/ calamentum	17	ti / altafenge/	7
Dlon kriſthowa abo rȝeȝti/		Koriander/ koriandrum	20	Maki boȝey wloſki/ caſa	
palma Chriſti.	71.	Kania przedȝa/ cuſcuta	20	lus veteris	13
		Konop/ canabus	23	Mala ozanta camepice.	25

Regeſtr oziolach

Wlecz wysoki/endiua	29	czterwona glita/berberg.	15	Przerwipap albo pepawa	
Wziownik albo wztrobne ziele/epatica	30	Polaki balsam albo bazilia.		tormentilla	90
Wzioczyszt/gladolus	40	Basilicon	16	Paieczyna/tela arancee/	92
Wziolajet/iringus	44	Przeſtep/brionia	codem.	Polna peczec/virg. pasto.	93
Wziogaczek/calendula	46	Podroznik/cicorea	17	Potrzywa/rutica	94
Wzioti bozypien/linaria/	50	Psiiezyszt/cinoglossa	18	Powoy/volubilis	95
Wziodunta/melissa	51	Przeſtka/cauda equina	24	Ptaszy iezycek/lingua avis:	
Wziotka/menta	52	Psi rumien/cotula fetida vl		R	(50.
Wziuruna/matricaria	53	amariska	26	Rzepit albo starczek/	Agri-
Wziurana/materan	53	Polny tmin/carui	27	monia	6
Wziurzan lesny samosucy	87	Prasie gniazdo/daucus cre-		Rumien/camomilla	18
Wziurysia	56	ticus	codem	Rzasa/lenticula	49
Wziuron/melon	codem	Polna ruta/sumus ter.	34	Rzezucha/nasturcium hor-	
Wziurysia/auricula mu-		Pozimki albo sumnice/	fra-	tulanum	57
ris	11	garia	35	Rzezucha wodna albo przy-	
Wziurys/rubus vel mora		Polne gwozdzi/filius ante		miotnik/nasturcium aqua	
rubus	77	patrem	36	ticum	58
Wziurys	57	Paproci/filix	codem	Rdest/perficaria	72
Wziurys/papaver	65	Paluchy/hermodactylus	41	Rozja/roza	74
Wziurysa wietrza/rubia tin-		Paralizowe ziele/herba para-		Rzodkiew/raphanus/codem	
ctorum	77	llis	codem	Rzodmarin/rosmarinus vel	
Wziurysa duszka/serpil.	86	Pepownik/herba umbilico-		Ruta/75	(antos 76
Wziurysa boly/spongia mar-		rum vel perfoliata	42	Rzepa/rapa	76
rina	88	Potrzyk/mandragora	55	Rzodhodnik/semperuina	82
Wziurys/sapo	codem	Pietrum/zebrowe ziele	61	Romanowo ziele/	titimal-
Wziurys/vinea	93	Piwonia/peonia	62	lus	90
W		Pioruska/perrosilinum	62	S	
Wziurys/citropium	33	Paprota/polipodium	62	Slaz wysoki/altea	4
Wziurys/mellilotum.	52	Polek/pulegium	64	Szczaw/acetosa	5
Wziurysa/ morsus galli-		Piecpersi albo pieciornik		Smolnik albo kotornak/	ari
ne siue anagallus	56	pentafilon	65	stologia longa	8
Wziurysa/paritaria	63	Pasternat lesny/polna mar-		Stoczek albo trypcz/	catapu-
W		chew albo frote gniazdo		cia	21
Wziurys albo mizyszt albo pecz-		pastinaca siluestris	66	Swinia wesi/cicuta	24
nik/apium	8	Pasternat domowy/pastina-		Sosnka mniuszka/esula ml-	
Wziurys/cucumer	22	ca domestica	67	nor	28
Wziurys/enula campana	30	Palacz zaleczy albo domit za-		Szadzic/eupatorium	29
Wziurys/filipendula	35	ieczy/palacium leporis	67	Swieczki/eufrafia	32
Wziurys/meu	56	Pistacia fistica	68	Szarlatet albo brunatet	
Wziurys/napellus	59	Peprowe ziele/perfoliata	70	gallitricum	38
Wziurys/osstrutium	61	Psilium	codem	Stoczek/gira solis/catapu-	
Wziurys/panis porcinus vel		Pieprzecka albo wloska rze-		cia vel pentadactylus	40
artanita/vel barba aaron		zucha/piperata	71	S. Jana ziele/ipericon/su-	
Wziurys	67	Plesnik/pulicaria	72	ga demonis/vel perfoliata	
Wziurys/tribulus	91	Poligonia	codem	vel scoparia	44
W		Pisinki/solatrium	78	Sakata/lactuca	47
Wziurys/absinthium	2	Polna drylatiew/scabiosa	85	Soczewica/lens	50
Wziurys/wloska kalina/ albo		Przymiotnoscien	87	Sporzyszt/lingua paseris	
		Pakti albo rogozie/spatula fe-		na	51
		tida	88	Slaz/malus	52

hanta

Regeſir żioł

	Liſt
Œażłta/marubium	54
Œieżyr mercurialis	55
Œruſoue pioro/os mun.	60.
Œurzeſz/ pes coruinus	63
Œoſna pinea	73
Œwini pyeł abo mnich/ro-	
ſtrum porcinum	78
Œypinał/spinachla/ eodem	
Œquinantem	80
Œżawina ſauina	82
Œżalwia/ ſalvia	85
Œpica nardi	eodem
Œpita rzymſka/ ſpica celti-	
ca	86
Œimphicum	eodem
Œoldanella	eodem
Œertula	89
Œtaphisagria	89
Ż	
Żobolki albo taſznik/ buſa	
paſtoris	15
Żataraſkie żiele/ calamus il-	
leſtris	22
Żrżbula/cerifolium	25
Żrżemdala abo diptam/ di-	
ptamus	28
Żredownik/ fibrifuga	36
Żrawa/ gramen	39
Żopola/ populus	66
Ż	
Żrżet/ ſandix	86
Ż	
Żeżownik/ aaron	10
Żloſka wierzba/ agnus cas-	
ſtus	12
Żolowy teżył/ albo wielka	
miodunka/ bugloſſa	13
Żodny oſtrzyż/ ciperus	20
Żielka ożanka/ camedreos	25
Żloſki topr/ feniculus	34
Żroble proſo/ grana ſolis	37
Żileżę lyto/ laureola	49
Żołowe oką/ oculy bouis	60
Żronie oko/ oculus corui/	
alias nux vomica. eodem	
Żileżę groch/ pelleinus	69
Żoſowy topr/ paucedan.	69
Żeżownik/ ſerpentaria.	80
Żierzba/ ſalix	84

	Liſt
Żrotycz/ tenaceum vel a-	
tanafia	92
Żeżowy trunt/ virg. au.	95
Żino plone/ vin. agreſte	96
Żino biale.	tamże
Ż	
Żlotnik albo iaſkołcze/ żiele/	
celidonia	21
Żimozielon/ liliatis vel lilia-	
na	50
Żolcień abo nogietek/ ambro-	
ſiana	12
Żlotogłow/ affodillus	12
Żpwoſtoſ/ conſolida min.	26
Żpwoſteſ czerwoný/ conſoli-	
da rubea	eodem
Żorawiny.	54
Żlotogłow, narcifcus	59
Żamorſki mat/ opium	60

O Żamorſkich

	Liſt
Ż	
Żłot/ hałena	110
Żnyż/ anifum	118
Żłun/ alumen	131
Żſenicum	134
Żobek/ laurus	119
Żob/ ſata	eodem
Żelus armenus	131
Żłaywąg/ ceruſa	eodem
Żebula abo iabiko żamorſkie	
celoquinida	111
Żaſia fiſtula	111
Żutier/ zucarum	113
Żinamon	tamże
Żardamomum	tamże
Żitroue iabiko/ pom. citri	121
Żileżę/ angelica	116
Żragane	125
Żuſorbium	111
Żmblici y mirabolant	112
Żigi/ ficus	118
Żenum. grecum	119
Żałgan/ galanga	114
Żrupka/ pirus	124
Żumi arabicum	126
Żalbunum	129
Żleyt/ litargitum	132
Żrżypian/ viride es	113

	Liſt
Żmbier/ zinziber	116
Żuiubi y ſcebeſen	118
Żablka poma	123
Żeczmięń/ ordeum	124
Żaloweżowa żywica	128
Żopary/ capparis	117
Żaſtany/ caſtanea	eodem
Żubczy/ kutebe	119
Żamphora	125
Żadziſło tus/ olihanum	129
Żoperwaſer wiſtroleum	133
Żrochmal/ amidum	134
Żep/ viſcus arborea	115
Żniane naſienie/ ſemen lini.	
Żupinus	eodem (120
Żaſtowy orzech anclana	121
Żaudanum	126
Żapis lazuli	132
Żanna	112
Żuſtatowy orzech/ nux mu-	
ſcata	114
Żuſtatowy kwiat.	tamże
Żrigdaly/ amigdala	116
Żkala granata	122
Żaſłita/ maſtir	126
Żirra	eodem
Żodrzewowa żywica	teraz
pentina	127
Żeſpuly/ neſpulum	221
Żliwki/ oliwq/ oliua	123
Żwice/ auena	124
Żtreby/ cantabrum	135
Żierz/ piper	115
Żigwy/ citonia vel coctana.	
Żroſo milium	120. (117.
Żalmowe drzewo/ dactillus	
eodem	
Żtaſa wyſka/ orobus	122
Żomągrany	123
Żpenica/ eriticum	125
Żeubarbarum	112
Żeuponticum	115
Żożynti/ oue paſet	118
Żyż/ Riſum	125
Żanguis draconis	128
Żerapinum	eodem
Żrebro/ argentum	130
Żrebro żywe/ argentum vi-	
uum eodem	

Regeſtr wodeł y zwierząt

Seklo/ vitrum	132
Siarka/ sulphur/ sol sal	132
Spisglas/ antimonium	133
Saltra/ sal nissi	134
Sal armoniacum/	tamże.
Scamonea	112
Senec	113
Szafran/ crocus	114
Sandale	115
Smola/ piecasine plx	127
Storax. 127. sarcocola	128
Sandaraca	128
Ramarindi	113
Rucia	134
Wegierskie ſiwki/ prunada	
maſcena	118
Wloſci orzech/ nux vsualis.	
120.	
Wiſnie biale/ cinus alba	122.
Wapno/ cementum	131
Wainſin/ tartarus	133
Zywica/ reſina	127
Złoto/ aurum	130

Regeſtr o Wodłach

Alunowa wodła	99
Anjowa	tamże
Boragowa. Biedrzyeczowa.	
Bzowego kwiatu/ tamże to.	
Bucwiczana. Dabczana.	
Baziliowa abo polskiego biał	
ſamu.	100
Caldoniowa. Czarnego ko	
rzania	tamże.
Chmielu pſonego. Cheddu.	
Centurjey	tamże.
Dziwannaowa z kwiecia.	
Debowa/ Ziolkowa/ tamże.	
Grzybieniowa. Gromowego	
torzenia.	tamże
Iſopowa	101
Jelenich ieżpłow	tamże.
Jalowczowa	104
Koſaczowego torzenia	101
Koſtywałowa. Kurzey nogi.	
Kaniy przedze	tamże.
Lauendowa. laſenczana	101
ſanczana. Lamilaſienioua	
Miodunczana	tamże.
Macierzypduſti	tamże.

Michunki po latinie altaten	
ge. Mleczowa	tamże.
Mietczana	102
Młaki bozey wloſet	tamże
Młoranova/ miſolapłowa	
Młtu białego.	tamże.
Ománowa. Ploſynowa	102
Pſinkowa/ Pozimkowa.	
Páralizowego ziela	tamże.
Polney ruty. Polney dryas	
twie. Podroſnikowa tamże.	
Pigwiana 102. Piſli	103.
Przeſłowa. Páproſłana.	
Kuciána. Kumientowa.	
Kozmarinowa. Kozána.	
Koiownikowa. Krodłwiana	
Kozchodnitowa	tamże
Slazu wloſkiego	tamże.
Skoczowa. Sporzyſowa	1
Swieczkowa	104
Szczerowa. Szálwłowa.	
Szczotkowa	tamże.
Szafranowego kwiatu. tá.	
Zrawowa. Zilpejowa.	
Wolowego ieżpłá.	tamże.
Wierżowa. Winna	
Włanych skoreł wodła	104
Wloſkiego kopru. Wyſotie	
go ſlazu/ tam porząd wſiſki.	

Tamże też o Oleykoſch.

Regeſtr Zwierząt:

Baranek/ agnus	135
Baran/ aries	136
Kiernoz/ aper	tamże
Oſiel/ asinus	137
Wol/ bos	tamże
Wyl/ taurus	138
Ciele abo táłowlá/ vitulus.	
koza/ capra/ kozel caper.	138
Koń/ equus	139
Mul/ mulus abo mulica.	
Pies/ canis	140
Kot albo kotka/ catus vel ſe	
les	140
Mysz/ mus	tamże.
Stonog albo wiſlonog.	
multipes	tamże.

Węſ/ pediculus	148
Wol/ tinea	tamże
Wchłá/ pulex	141
Wielbłąd/ camelus/	tamże.
Wobz/ caſtor	142
Zelen/ ceruus	tamże
Zani/ damma	tamże.
Zyła toza/ dammula	143
Kroch/ cuniculus	tamże.
Jązwiez/ tarus vel darys.	
Jeż/ hericlus	143
Żółć/ lepus	tamże
Wilk/ lupus	144
Łasica/ mustela	tamże
Niedźwi. dz/ viſus/	tamże
Liſtá abo lis/ vulpis tamże.	
Kret/ talpa.	145
Jaſieczka/ lacerta/	tamże
Żaba/ rana	tamże
Niedźwiadet. ſcorpio/	tamże
Łew/ leo	tamże.

O Ptacech Regeſtr

Orzeł/ aquila	146
Jaſtrząb/ accipiter	tamże
Sokol/ falco	tamże.
Kaczor/ anas	147
Gąsior abo geſ anſer et auca	
Kur abo kogut/ gallus cob.	
Koſoſ/ gallina	codem.
Kąplon/ capo	148
Kotoſe tápcá/ galline oua.	
Botian/ ciconia/ ibis. codem	
Goląb/ columbus/	tamże
Grzywacz/ palumbus	149
Śinogarlca/ turtur/	cod.
Paw/ pauo	tamże.
Wrobl/ paſſer/	tamże
Kuropátwa/ perdx/	150
Drozd/ merula	tamże.
Gąwron	tamże.
Kutula/ cuculus/	tamże/
Sowa noctua	151
Jaſkółka/ ſkundo	tamże
Żoraw/ grus	tamże
Łeſet/ nocticorax	tamże
Groń/ pica	152
Dudek/ ypupa vel epops. c.	
Sęp/ vultur	codem.
Nictos	

Regeſtr o Rybach / y o kamieniach dro

	Liſt
Niedoperz / vespertilio. eodem	
Pſeżoła / apis	153
Wſa / vespā	tamże
Muchy / musci	tamże
Komor / culex	tamże

O Rybách Regeſtre

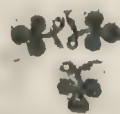
Wegorz / anguilla	154
Sledz / allec / Wyża trox co.	
Jeſiotr / eſox	155
Szczuła / lucius vſ lup. t.	
Piskorz / teucha	eodem
Karp / carpo. Kleſzcz eodem	
Płociczka / Jazie	151
Kleń y vſleia	eodem
Okun / percia	156
Jazdź: Sedac ſandina co.	
Kiełb	eodem
Mientus y ſliż	157
Cerrā. Sum. Minog eod.	
Karās y dubiel	eodem
Łoſoſ / ſalmo / Pſirg eod.	
Lin / linca / Lipten	158
Kat / cancer	eodem
Slimal morſki / conche /	
Malż morſki / murix / eodem	
Slimalczki ziemne / cochlee	
Wſtka / Purpura	159
Wieloryb / cetus	eodem

	Liſt
Delphin	160
Pająk morſki / aranea mari	
na / lampredula eodem.	
Conger / ſtinus / echinico.	
Cardus / mulus / ſepia. 161	
Limus	tamże
Oranſcopus	162
Cocodrillus	eodem
Smol morſki / draco mari	
nus	tamże
Jełchus y Galata.	tamże
Żółć morſki lepus maring	
Ło morſki tamże: (163	
Nied. wiabel morſki / y Sto	
rog morſki / ſcorpior e ſco	
lopendra. Scincus co.	
D naturze Rybiey / tamże.	

O Kamieniach dro.

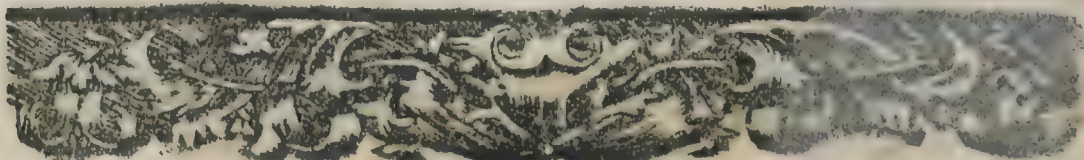
Adamas Agate	164
Alabaſtrowo	165
Alabandina	164
Kapłoni tam. aketory 165	
Ametiſt	eodem
Orlowy / aquile lapis eod.	
Moſiadz / auricacum eod.	
Walagius. Bezaar / ſirotkar	
Worax. Carbuncuły e: 166	
Celidonium	tamże

	Liſt
Celonites. Criſolecerus	167
Criſolienus	eod.
Kryſtal / criſtallus	eod.
Cinnabar	tamże
Koral / corallus	tamże
Wiedz / cuprum	168
Popioł / cinis. Ematites co.	
Żelazo / ferrum. Gągątek e.	
Granatus: Gelacies 169	
Jacincus / Jaſpis eodem	
Burſtin carabe vſ ſuccinum	
Łazur / lapis lazuli	eod.
Magnes. Magnesia 170	
Marmor: Perły margarete	
Pumex. Rubin rubens 171	
Safir / Smaragd eod.	
Kryemien / ſilex	eodem
Dachowka / itgula eodem /	
Łopazion	172
Wſice et molaris	eod.
Gebla morſka / ſpongia ma	
rina	eodem
Żignitez	tamże

Regeſtr na wſzelkie niemoczy / ktore lekarſtwem tych ſioł by
waia wyzdrowiony / ktory dla Łacznego naleziemia iakieykolwiek niemoczy
ieſt położon / a on rychło wtaże lekarſtwā przeciwnie
moczam rozmaitym.

O Głowię.	Liſt	Ca.	Utera	Liſt	Ca.	Utera	Liſt	Ca.	Utera	Liſt	Ca.	Utera
Parchy na gło	27	60	A	85	224	A	149	47	D	23	46	D
wie leczy:	29	65	E	89	239	A	153	65	S	29	65	E
Liſt Ca. Utera:	45	111	D	90	240	K N	Erupyna glo	31	68	S		
3 2 E	59	149	S	91	243	D	wie leczy.	84	221	E		
5 4 H	73	194	H	125	54	D S g	7 9 E	Wolſe Głowy				
6 8 E	74	198	G	127	64	D	138 7 A	czynt				
8 12 E	78	205	D	136	2	D	Dotrag abo ſu	6 8				
12 21 H	80	210	J	138	8	E	pienia glo. czynt:	23 46	E			
19 37 E	81	214	E	140	13	D	6 8 D	69 181	A			
	83	219	S	144	30	S	15 27 S	82 220	D			
								W B 3				

Regeſtr niemoey

Liſt. Ca. Litera.	Liſt Ca. Litera.	Liſt Ca. Litera.	Liſt Ca. Litera.	Liſt Ca. Litera.
Czynn boleſe glo wy	93 250 H	137 4 M	114 16 C	153 67 S
117 28 A	95 256 D	Ranny głoſowne goi	114 17 C	Wojſi omacz nia na głoſwie.
Głoſowna boleſe oddala	115 21 S	39 94 B	119 33 B	57 146 B
14 25 S	84 112 S	14 25 B	119 34 B	112 6 B
19 36 K	59 149 N	Wczyſcia głoſne ypotwidza iq	127 60 D	Wloſy czerni.
32 71 D	46 228 B	15 27 B	129 69 H	32 71 S
32 72 B	Dziſciom glo wy boleſe odda.	19 38 C	142 20 C	40 96 S
35 79 F	56 141 B	21 42 M	Wozg i niſczy ſtoſci ſlegmiſ	54 138 H
38 90 S	Pol głoſowna bo leſe oddala	31 63 G	ſtych wyczyſcia.	83 220 H
41 99 B	12 20 G	32 71 D	61 160 B C	85 225 H N
43 106 L	54 136 M	32 72 C	82 215 C	Wloſy iſne czyni
49 122 C	87 230 G	53 136 S	89 139 A	90 121 H
52 133 N	Stumienie w głoſwie oddala.	54 136 M	48 120 A	77 204 S
53 134 D	27 58 D	58 148 J	Wozgowe na pełnienie czyni.	Wloſy chedoſie
60 155 D	60 153 C	67 175 G	51 130 M	121 41 A
61 158 B	Wzody mekre na głoſwie leczy.	85 225 F	79 210 S	Wloſom nie dopuszczaj byc.
69 181 D	40 97 S	89 239 A	Żym ktorzy od rozumu odchod zą lekariſwo.	139 12 B
70 184 B	Wiloſci w glo wie trawi.	13 22 H	70 182 J	91 243 C
74 197 S K	57 146 P	21 41 F	71 185 B	wſam y gni dam niedopus zczaj byc.
76 200 B	85 226 B	49 122 B	*80 210 G H	15 27 S
76 201 J	8 228 J	60 155 C	151 57 S	31 68 S
77 203 G	24 254 D	69 181 C	Odeſcie od ro zumu czyni.	89 239 A
79 209 H	128 66 B	80 210 N	42 103 G L	137 5 B
80 210 J	35 76 C	86 228 B	Łudylom opet nym lekariſwo.	139 12 C
93 250 B	75 199 B	119 34 B	62 161 H	141 17 B C
142 21 F	119 33 B	129 70 C	Na tyſcy głoſwie roſci wloſi/ albo na brodyſcie.	153 65 G
110 1 B	128 68 A	142 20 F	4 3 A	Styżanie y boleſe ſkroni y ſmierza.
129 68 B	Flux i głoſwy wpciga	Pamięć pſute 66 170 L	12 21 S H	126 59 B
152 60 B	73 194 D	Wozg y głoſwe poſila	15 27 G	O Dſoch.
Żymny przy czyn boleſe oda dala.	Dymom do glo wy wſtepowac niedopuszczaj	11 18 H M	20 36 L	Gluchote oda dala i piſcentie
21 42 C	20 39 C F	39 94 C	23 46 D	3 2 G
57 145 C	23 46 G	48 120 A	74 198 G	32 72 B
82 215 S	117 26 S L	74 197 M	81 214 D	49 121 F
105	121 42 B	75 199 B C	85 225 N	43 219 D
Ż gorący przy czyn boleſe glo woy oddala.	124 51 B	76 201 J	86 226 S K	83 220 H
27 59 S	Żawrocenie glo wy oddala.	82 215 F	90 240 M	86 226 G
47 115 D	4 3 K	85 226 B	139 11 C	116 24 C
55 140 A	14 25 F	86 226 G	140 14 F	138 8 B
58 149 C D	20 39 K	88 234 C	142 22 A	142 20 F
60 155 D	86 228 B	110 10	143 27 B	
64 165 L		112 5 D	145 34 A	
78 207 C		113 13 A		
92 249 A		114 14 D S		

Kotaki

Rozmaitych

Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera
Kobati w oſu morzyc	129 69 E	84 221 R	42 103 H	20 39 E
2 2 H	138 6 D	Wſny w rzodle cę	74 197 M	24 49 D
17 33 G	139 10 f	122 45 R	Czyſcienie y poſilenie oczom	53 134 E
31 68 D	134 12 C		6 7 C	56 142 D
31 69 H	145 31 E	O Oczach	10 15 R	64 116 G
31 70 F	147 41 A		21 42 H	74 197 M
34 78 M	149 49 A		34 78 A	90 241 D
58 148 R	Scrupy y roſpādliny w oſu goi	Biemo/ y inſe mātuly z Ocju ſpadza	36 94 D F	105
70 182 D	15 28 D	3 2 F	57 144 C	Swierzb na o cju leczy.
76 200 E	95 256 R	5 5 C	74 197 J	34 78 J
83 220 H	Nazoliz ja oſi ne	29 64 F	76 200 D	19 38 G
97 261 F	1 1 G	34 78 H	84 221 F	Jeczmyt leczy
133 85 R	9 4 f	21 42 R	86 226 F	12 21 C
Sluch oſtry	53 135 f	43 106 D	88 234 A	Dpuchliny po wick leczy
20 38 R	Doliz/ gruzly y guzy leczy.	57 144 C	91 244 D	44 108 E
Stumienie y bo lenie oſne od dala	6 6 R	80 210 G	91 246 D	Wzrok oſtrzy y cęſci.
87 230 J	10 17 R	81 214 F	95 255 F	76 200 R
142 20 F	10 15 R	133 82 f	110 1 D	76 201 D R
Piſzczenie w oſu oddala	14 26 A	134 89 D	113 13 F	77 203 G
20 38 R	19 36 J	136 2 C	119 35 C	83 219 C
31 70 f	27 58 D	139 12 C	122 46 C	89 238 A
46 114 f	40 95 C	156 38 A	128 65 D	152 64 C
134 88 A	43 106 H	149 49 D	129 68 D R	Plyngęci oczu leczy.
138 5 E	47 116 D	151 58 D	129 69 J	58 148 J
153 65 G	60 153 D	152 63 R	132 79 R	76 200 M
Woleſe w oſu oddala	66 172 f	152 64 C	146 37 D	134 90 A
8 11 R	76 201 C	Wdly wzrok cęni.	146 38 D	139 12 D
12 21 D	79 210 R	6 8 G	148 45 H	146 37 A
15 27 E	84 221 G	8 11 F	150 52 C	148 44 G
23 46 A D	89 337 C	20 38 E	151 57 D	Łzy w oczu wy ſuſa.
27 59 D	116 22 D	50 124 C	151 58 C	60 155 D
42 103 D	138 6 D	64 165 F	152 61 D	Deiſtkoſe oczu leczy
46 114 f	Dpuchliny y ſu leczy	64 167 C	152 63 C D	56 140 R
53 134 C	10 17 D	69 181 A		Chore oczu le.
54 137 J	Onopz oſu cę ſci	Naprzeciw jać mieniu oczu.	3 2 D	62 162 D
57 145 C	51 129 A	4 3 R	16 31 R	Goręcoſe o cju oddala.
63 164 N	96 260 A	11 18 C F	17 33 f	60 155 D
64 166 G	121 40 D	14 25 D	53 136 C	78 205 G
66 171 C	Kroſty ja oſne leczy	36 82 F	Dpuchline pod oczyma leczy.	95 257 R
70 182 R	40 97 R	153 65 D	12 21 C	Nieczyſtoſci z o cju y cętwoſ noſe ſciera
77 204 G	Kope z oſu wy wodzi	157 65 D	27 59 R	
83 220 H		16 8 G	Wolente Ocju oddala y oczu po twierdza	
84 221 H		18 34 G	16 30 f	
122 45 f		24 49 R	19 36 R	

Spuch...
Wzrok...
Łzy...

Regeſtr niemocy

Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera
60 155 D	17 33 E	80 210 K	134 98 A	10 15 C F
74 197 M	19 38 F	80 212	149 48 C	10 15 D N
76 200 M	22 43 E	88 234 A	Cudnoſc licha	13 23 F
90 242 G	31 69 E	123 47 D	abo pſci cępni	17 33 F
45 112 D	33 75 E	125 55 G	10 17 F	18 34 C F
84 221 F	41 99 D	126 56 F	21 41 D	19 36 C
Gorgoſe pſip	49 121 A	127 65 D	27 58 C	20 40 D
koſe oczu leczy.	58 148 M	129 70 G	34 78 P	21 42 F
78 205 G	63 165 C	133 83 D	52 133 E	23 47 F
Oczy lipie y	89 240 G	Erado biały albo	56 141 C	24 48 E
gnoiace leczy	97 261 C	kroſty białe leczy	80 210 K	25 53 C
133 84 E	133 86 D C	77 204 D	80 112 D	25 54 D E
Opary pſte oczu	111 3 K	Pięty inſte ſtą	114 18 D	27 58 C
leczy.	137 4 A	radoſci zgania.	118 29 D	28 62 F
129 12 D	139 12 C	12 19 F	119 35 D	29 64 D
Kroſty z oczu	144 29 D	43 106 F	124 52 D	29 65 D
ſpadza.	145 32 A	49 121 A	125 54 E	30 67 A
148 43 E	145 34 G	58 148 D	125 55 G	32 71 C F
Arwane oczu le	Erado czarny i	59 150 D	131 76 D	46 115 C
czy	morſca leczy.	62 161 G	132 79 F	47 115 E
149 47 D	150 53 D	75 198 D	Kobaki ktore de	47 117 M
149 48 A	Erado cępni na	77 202 K	gry zowg leczy.	15 128 b c c
149 49 A	liczu.	123 47 D	46 113 C	60 153 C
149 50 A	6 8 F	125 54 F	59 151 D	61 159 A E
ſiadła krew	Czeruone kroſti	126 56 F	80 210 K	62 161 F
pod oczyma roz	na liczu goi.	129 70 G	148 43 E	62 162 D
padza	29 64 D	138 6 A	Puchline ktora	65 168 D
133 82 F	31 69 E	150 51 D	pochezzi z ſlegi	67 175 b c
Zachwardzenie	58 148 M	150 53 D	my / gdy puch	76 201 D
powiek leczy	77 202 M	Oſpiec leczy	nie twarz prece	77 204 F
148 44 G	77 203 C	41 98 D	47 116 F	78 206 C
149 50 A	111 2 E	77 203 C	12 21 E	86 216 D
Caarne brwi cę	111 3 K	Ogorzeline z	Kumtanoſc li	95 255 A c
ni	133 86 D	licza ſpadza.	czy cępni.	95 257 D c
144 30 E	Kroſty wodne a	12 21 E	83 120 D	119 8 D
Na brwiach wz	białe z licha gla	77 202 K	ſiadanie twa	82 216 D
decie leczy	dzi.	Erarze cępni	ry pod zimną le.	84 221 M
5 4 F	35 80 G	43 112 D	147 41 A	84 223 D
133 8 D	38 91 K	Einofc z licha	Komu chwaz	88 233 D
O Twarzy:	49 121 A	zgania	naraſta.	90 240 M
Erado na liczu	Kroſty z licha	75 199 D	143 24 A	ſłabibiale zcia
leczy.	ſpadza	Liſcie y ſinoſc	Doſta niemocz	ła ſciera.
5 4 C	96 260 C	ſpadza.	leczy.	134 87 F
6 6 C	125 54 G	6 6 C	1 1 D	88 236 D
7 10 E	ſłabi y inſte ſtą	12 19 M	3 2 A	96 260 C
15 27 F	radoſci z licha z	15 27 F E	5 5 D	O Noſie.
17 32 F	gania	23 47 D	6 6 D E	Zaſkanie wno
	56 141 C	47 116 A	7 9 D	ſie
	59 150 D	58 148 C	8 12 E	

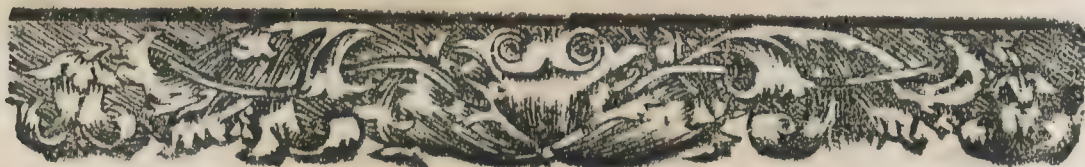

Kojmatyck

Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera
ſie przepuſzcza.	148 43 D	117 26 G	16 29 E	czynt.
61 160 F	149 47 E	122 45 M	22 44 D	64 167 H
82 215 F	Krew z noſa po	128 67 B	27 59 M	Doſeſci wſtchnie
Kichanie czynt.	budza	129 69 E	5 4 J	oſmierza
43 106 M	83 220 B	131 75 B	26 56 D	69 181 F
48 120 A	Kany w noſie	135 91 A B	35 79 D	ſagnitoſci wſtch
61 159 D	wyſuſa gołacz	137 4 J	47 117 E	p dzygſt oddala.
80 210 G	15 27 F	142 21 G	70 182 F	75 199 G
Kuume oddala	Wonią czosn.	Kroſty zle w oſi	70 184 G	83 219 F
28 61 D	lową ſtracie	cich goi	77 203 A	82 219 D
32 70 J	7 8 D	21 42 F	87 232 H	Omięcenie
41 99 B		Na kroſty p na	117 26 H	leczy
43 105 E	O Vſtách	rany warg	125 56 D	88 234 E
58 148 K	Smrod z wſt	12 15 M	Chac tu ledze	ſos Cantho
59 152 B H	oddala	34 77 D	niu dawia.	rom dobry czynt
64 166 B H	3 2 J	137 5 B	27 60 D	6 8 J
66 172 H	8 12 A	Koſpadiſy wſt	52 133 D	12 20 E
82 117 G	21 41 H	p warg leczy	53 134 G	83 219 E
83 220 E	35 79 H	9 14 H	70 182 H	147 40 D
86 228 J	52 133 E D	13 27 F	71 187 A	148 43 A
88 234 E	70 182 F	18 35 A	64 166 E	Wiewe ſtraczo
97 261 D	73 194 D	20 41 E	77 203 D	na przywraca
118 30 E	74 196 E	54 138 J	113 13 B	41 99 E
119 34 B	91 246 E	65 163 J	117 26 N	ſby dzygſciu
126 58 B	92 247 A	74 197 H	117 27 B F	ſliny wſt ciera
127 64 E	127 60 D	87 232 H	121 42 D	140 14 D
Nieczyt leczy.	130 71 F	138 5 D	123 48 D	Kroſty na pod
119 33 E	Kychanie przy	63 165 E	123 50 F	niebieniu dzye
127 60 F	kre a kwane za	126 56 H	128 67 A	ciecia leczy
142 21 G	ſtanawia	147 41 A	Onie wſt leczy	122 45 F
Krew z noſa pſy	14 25 H	153 65 E	45 110 A	Suchoſe warg
nacza ſtanowi.	Kziganie z nie	Koſpadiſy w	65 168 E	leczy
20 39 H	ſtrawnoſci zo	wſciech na pod	110 1 D	151 58 E
24 51 D	ſadka leczy.	niebieniu leczy.	ſkrywienie	Przyſtemia wo
40 96 D	118 32 B	18 35 A	wſt leczy	nia z wſt czynt.
45 112 E	Plwanie kwią	35 79 D	45 110 D	110 1 D
64 165 G	leczy.	75 199 G	54 136 M	113 14 B
73 193 E	15 28 B F	78 205 A	57 145 E	Wracanie ze
76 200 G	18 34 B	126 56 H	Dzygſta komu	kwią leczy
88 218 D	51 129 A	Kany w wſciech	gnia abo z nich	86 228 E
84 221 G	52 133 M	goſ.	czuchnie.	Wracanie za
94 253 F	71 187 A	43 105 F	9 14 H	ſtanawia
122 44 J	73 194 A	123 49 E	20 41 E	39 93 F
215 55 D H	80 211 H	Krew z wſt ſta	34 77 D	52 133 D
128 66 H	84 221 E	nowi	52 133 E	60 156 D
131 75 E	87 232 F	11 18 D	Wſgoſnoſci z	74 197 E
133 84 D	94 253 F	Pragnienie o	dzygſt wyſuſa.	77 203 A
133 85 D	96 260 A B	deymnie.	14 24 E	90 142 F
137 4 H F		15 27 H	Pragnienie	95 257 H
			E E	

*
na bolzon
zab letazimo
51. rxxxh

Romaitych

Łst. Ca. Litera	Łst. Ca. Litera	Łst. Ca. Litera	Łst. Ca. Litera	Łst. Ca. Litera
116 25 E	129 68 B	153 65 D	wiek bedący/le	Kapel zgorzał
117 26 G	Suchosc w pier	Łbiscosc mleka	5 4 J	przyczynę leczy
118 29 D	siach odwilża.	w piersiach cępa	6 8 J	125 56 D
120 37 B	125 56 B	ni.	11 17 K	
153 65 D	Dusznosc piersi	8 11 J	14 24 A	O Rełach
105	odeymule.	Edyby piersi v	15 27 J	y też inszych
Piersi cęsci i	129 68 B	białey głowy o	24 51 b	czyłokach.
flegmy.	Oddech wolny	wrzedzie chęta	25 53 b	Rat boleśc leżł
15 28 J	czyni.	92 249 C (ly.	27 60 C	14 25 M
23 47 E	24 51 b	Dychawice ja	28 61 b	51 130 E
25 52 C	30 66 E	starzala leczy.	28 62 E	78 207 J
30 66 D	44 107 G	132 81 b	45 110 A	Kospadliny
42 104 C	50 126 A	Dychawice le.	52 132 G	rat leczy.
43 105 E	57 145 D	51 130 K	54 137 b C	6 8 D
54 137 D K	70 184 G	54 137 b	61 158 C	Opuchline rat
57 146 G	71 189 C	69 181 G	63 164 M	leczy.
58 147 B	72 192 b	80 210 B	64 166 f	12 21 E
64 167 D	79 209 f	83 219 f	69 181 G	Na drzenie rat
69 181 J	87 232 D	91 244 C E	71 189 C	lekarstwo.
75 199 E	114 14 C	94 254 M	73 194 A	85 225 b
77 202 M	116 25 E	95 256 E	74 198 f	Swierzb który
86 228 J	Wrzedzieńce	116 25 B	83 219 f	bpua miedzi pal
87 232 D	w piersiach gołi	118 29 E	86 228 K	cy/leczy
89 238 B	22 44 f	118 25 A	90 241 b	110 1 J
91 244 E	42 103 J	129 70 B	95 257 C	Pod pazucha
92 248 D	Piersi v białych	145 31 D	116 23 b C	mismrod odda
93 251 f	głow pod chym	147 42 f	116 25 b	la.
120 37 A	nie rosta.	151 57 A	118 30 b	121 41 C
Piersi zle wil	24 49 E J	7 9 D	120 37 A	132 79 G
gosci wypadza.	152 64 D	9 13 D E	121 41 A	Danotice leczy
11 17 J	Mleko w pier	9 14 f	127 60 E	17 31 J
58 148 J	siach białey glo	11 19 G	137 4 J	50 125 b
85 226 B	wie odeymule.	16 30 f	142 21 E	65 168 E J
94 254 E	24 49 E	19 36 D	153 65 D	Komu sie paz
94 254 M	58 148 J	24 51 B	105	nogie zadyera
Piersi krew i	Mleko w pier	26 55 B	Kapel zastarza	la.
flegmy pocho	siach mnoży.	28 61 b	ly leczy.	6 6 b
dzęca stanowi	24 78 b	28 62 G	25 53 C	Je paznogie
5 4 J	119 32 D	36 81 G	31 70 J	przez spadza.
14 25 E	Mleko do pier	38 91 b C	43 105 A	45 111 D
64 167 M	siprzycięga.	39 94 G	118 29 E	boleśc która by
Piersi mięci.	137 4 E	43 105 A	Kapel suchy le.	wa za paznogi
113 12 A	Mleko i siadle	44 107 f	46 114 D	leczy.
71 187 A	w piersiach v	46 114 D	50 126 A	10 15 E
122 45 E	białych głow	Stękanie vs	50 127 C	Stawoma bo
122 46 C	rospuszcza.	mierza.	93 251 J	leśc y cziłokow
Boleśc w pier	23 47 D	8 11 J E	125 56 C	osmierza.
siach osmierza.	52 133 G	20 40 D	135 91 A	8 11 C
118 29 B	144 27 J	Kapel jeżego kol	135 92 b	
			E E 2	

Regeſir niemocy

Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera
28 63 A		81 215 A	bronl.	23 46 E
51 130 E	pluc boleſe	81 215 A	114 16 E	23 61 c
55 140 H	oddala	93 252 G		30 66 A
57 146 E	5 5 D	110 1 Q	Żywota bo-	34 78 D
59 150 E	43 106 A	113 13 C	lenie oddala.	53 136 G
61 60 D	Kąnp pluck.	114 14 BC	6 7 E	62 162 c
14 26 E	11 19 G	114 16 D	8 11 J	63 163 b
22 43 G	19 36 D	114 17 C	20 40 J	76 200 P
63 163 D f	74 196 B	116 24 J	23 46 A	64 166 c
63 176 E	Wzrod na plu	122 43 A	45 110 A	114 14 b
77 202 B	czach leczy	123 50 E	82 216 G	118 32 A
93 238 B	5 4 K	130 71 c	84 222 A	142 20 G
90 240 M	74 196 B	Kordyake od-	86 227 D	Chliza zabiła w
145 31 B	Kope z pluc o-	padza	91 245 B	żywocie/ y inje
147 42 J	ciera	14 24 E	116 23 D	robaki
148 44 J	26 56 A	20 39 N	142 20 H	2 2 E
149 47 D	Chropawoſe	27 60 B	Kłocie w żywo-	4 3 c
Na żółcie dre	plucz leczy	29 64 G	cie wſpotała.	7 8 N
wnem/ta nem	14 24 A	44 122 A	24 26 B	7 10 b
albo żelazem.	Plucza cypſi z	77 203 B	27 60 D	10 15 H
pomocz.	wilgoſci gru-	114 14 c	54 137 D c	12 20 E
9 13 K	bnych aliptich	114 16 D	57 146 E	17 33 G
9 14 J	42 104 C	115 17 c	58 148 f	22 43 E
11 18 E	54 137 K	145 21 D	58 147 C G	24 43 J
15 29 B	57 146 G	119 34 B	84 221 A	25 52 c
56 144 A	64 167 D	132 80 B	91 245 B	32 74 E
59 150 E	69 191 J	142 21 B	114 14 b	27 60 b
91 244 D	85 224 J	Żenie ſerca	13 48 J	36 85 a b
Draci brodawki	Edi plucza gni	odrymule	132 82 b	39 93 K
19 38 H	ia/lekarſtwo.	122 45 N	Grzyzenie w ży	43 205 D
32 74 B	50 126 A	130 71 C	wocie albo mo-	52 135 K
45 111 b f	Na pluca lekar	142 21 D	żenie oddala	54 138 E
46 113 B	ſtwo	143 27 c	21 42 v	53 143 b
64 165 K	153 65 E	Wdofe ſerca w	39 93 D	64 166 D
84 221 G	118 29 B	drawia	70 182 D	70 182 C
91 243 D		13 23 B	87 230 D	72 191 b
97 261 C	Serce poſi-	39 94 E	89 238 b	76 200 A
140 14 E	la y wweſła	74 197 D H	147 40 b	81 214 abh
150 51 D	13 23 A B g	76 201 K	147 42 E	85 224 b c
Człontow rezy	14 24 B c	64 166 K	76 201 D m	91 244 c
nnych y nożnich	17 32 G	52 133 E	Opuchline ży-	97 261 b f
boleſe oddala.	30 66 E	86 226 D	wota leczy	110 1 H
31 63 B C	38 90 J	86 228 D	22 45 b	111 3 D
42 103 C	49 122 C	112 10 A	80 210 D	115 20 D
44 107 H	51 130 D m	Boleſe ſerca od-	Wiątrp trawi i	116 25 C
Człentki drzące	59 149 K	dala	boleſe wſmierza.	117 27 C
wztrawia.	61 157 A	35 79 J	7 8 N	122 45 P
138 6 B	74 197 M	130 71 c	7 10 A	129 70 f
		Omdlewania	18 35 c	133 25 b

Żywoc

Regeſtr uienioey

Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera
Dymot zawnier dza.	ktora cępfci wpi tki nieczępfci.	114 16 B	93 251 E	nie zadržyma nie moze.
50 124 B	55 139 C	115 21 B	96 260 B	26 77 E
58 147 D	3 ępwota wy wodzi woda cęło	116 23 D	110 1 N	Żołądek mickci
70 184 G	nieka opuchlego	119 33 D	113 13 A	27 59 M
77 203 E	87 233 A	119 36 C	114 15 B	122 45 E
118 28 A	49 121 D	Żąziebiony jo lądek potwier dza	114 16 B	Wiatry p nadg manie w żolą dku trawi
137 5 A	89 240 E	16 30 B	114 17 B	25 52 B
151 56 A	Kolera z ępwot ta wyprowadzi	48 119 C	115 19 B	27 60 B
Żachwardzenie ępwota leczy	60 152 K	57 146 H	115 20 E	38 9 D
54 138 C	Dymot cępfci z flegmitych a z kolerycznych wil goſci	63 264 B	122 44 C	44 108 C F
Cępfci ępwot y otwina	90 243 A	75 198 E	127 60 F	48 119 C
10 15 D h	Żągnile wilgo ſci wypodzi	77 204 C	127 63 E	53 134 F
55 139 B	79 208 F	113 13 E	143 24 A	56 143 A
111 3 G	Dymot zapietly dziecieclu mie kcy	115 18 C	150 52 E	57 146 C
60 152 K	144 30 C	116 23 G	Żołądek cępfci.	147 42 C
Dymot mickcy	Kroſtigotw żł.	116 24 E J	10 15 D	Kolera z żolą dka wypadza.
10 15 C	138 8 A	Żołądek poth wierdza y tra wienie dob. cęł:	18 35 D	81 215 B
11 18 J	Żołądką bo leſc leczy	16 29 C	25 52 C	110 1 B
12 21 f	21 41 D i	16 30 B	38 9 D	Żołądek cępfci z lipticy wilgoſci
13 22 B	23 45 D	17 33 E	44 107 A	ktora do żolą dka przylipa.
15 27 A	28 62 F	20 40 C	80 212 f	92 246 D
17 31 G	38 66 F	23 45 E	122 46 A	Watroby za tkanie y Kle dżiony przepra wia.
24 48 H	36 81 E	24 51 B	132 82 A	1 1 A
61 158 C	38 91 H	25 53 C	7 8 K	5 5 A
63 165 B	43 109 B	26 57 E	14 25 J	11 18 D
70 182 B	48 118 C	27 60 B	23 47 E	12 19 N
79 208 C f	49 122 E	30 66 E	25 54 B	15 27 A
90 240 N	53 134 J	34 78 F	39 92 B	18 34 C D
118 29 B	56 143 B	53 134 F	68 177 B	19 37 E
122 44 b	58 149 E	53 136 F	74 197 A	22 44 A
143 24	59 152 F	56 143 D	75 128 B	25 54 B
151 56 A	63 164 A	59 152 F	Żołądek zatch wardza	29 65 B
153 65 C	64 166 H	62 162 C	24 48 H	30 67 C
51 128 E	80 211 H	64 166 b H	Grizienie żolą dka leczy	34 77 E
Stolec cępfci.	82 216 J	67 173 B	44 108 f	34 78 D
50 124 B	82 217 B	70 182 f	85 226 B	43 106 A
52 132 E	86 228 E	74 197 M	138 5 H	47 115 D
45 138 C	93 250 K	77 204 B	Żołądek grub w żolądku tra.	48 118 B
55 139 B		79 209 f	51 130 M	51 130 M
75 198 E		83 219 C	Wilgoſci zlych niedopuszcza do żolądką plingę	
127 63 E		85 225 D	70 182 G	
132 82 C		86 228 H	Kto w żolądku	
Onicie wngtrę leczy		87 229 D		
50 126 A		89 238 B		
Kliſtere weżmie		91 241 B		

Regeſtre uiemocy

Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera
52 133 J	28 61 S	47 115 S	79 209 B	80 212 S
54 137 K	87 229 D	Brzod wgtros	84 222 B	Krzyſow 60
62 162 G	113 13 S	bnj goij.	Stazona ſlezio	liſc oddala.
65 169 c	Zapalenie wa-	86 227 C	ne naprawia.	25 54 S
68 178 b	trobj odepnuie	Watrobe cypſci	32 72 C	26 56 d e
76 200 H	11 19 B	44 116 D	45 110 A	27 60 C
77 204 H	16 29 S	71 187 A	Opuchline ſle-	45 110 D
81 214 N	17 32 B	Sledziony	ziony leczy.	63 164 S
82 216 A J	27 59 M	boleſc oddala.	19 36 C	64 167 J
86 220 H	29 64 B C	6 7 S	39 92 B	79 203 b f
93 251 H	30 67 A	18 34 S	59 149 L	93 250 L
97 261 S	45 112 B	39 95 S	75 199 K	
110 7 S	47 115 D	43 118 C	Sledzione cho-	Nerek 60
112 10 A	58 149 Bm	67 174 S	ra leczy.	liſc oddala.
119 32 D	66 170 C	127 61 C	32 70 K	56 143 B
120 38 D	66 171 G	129 68 B	22 71 a b	46 227 D
17 32 B	74 197 S	Zwardoſe ſlezio	39 93 S	93 250 L
51 128 D	78 207 J H	ny mtekczy.	60 152 K	137 4 D
64 167 D	86 226 A	13 22 B	84 223 C	143 25 A
78 206 C	93 250 A	14 26 A	117 27 C	Zattanie nerek
79 209 B	95 256 D	15 27 J	Sledziony bos-	przeprawia.
80 212 S	125 55 C	16 31 K	laczte leczy.	12 19 N
82 216 H J	Zapalenie wa-	18 34 S	59 149 N	18 34 D
86 228 S	trobj ſleziomj	24 43 S	86 227 D	20 40 S
Opuchline wa-	odepnuie.	25 53 B	Nieczystoſci wy-	22 41 S
trobj leczy.	12 8 B	32 71 H	gania z ſleziomj	43 106 A
1 1 B	Watrobe pot-	35 80 C K	60 152 K	53 134 S
7 9 D	wierdza.	47 116 B	Slezione pot-	79 209 B
86 228 S	16 29 C	52 132 G	wierdza.	80 212 S
Zwardoſe ſlezio	69 36 D	56 141 B	117 27 S	82 216 H
nyj wgtrobj ro-	24 51 B	57 146 H	Jelich bole-	Kospadiny w
spadza.	25 54 S	61 156 A	nie wſmierzaj.	nerkach leczy.
10 15 H	47 117 K	75 198 C	5 4 S	7 9 G
15 27 J	57 146 H	75 119 J K	6 6 L	Krew zaſtana-
18 34 S	61 159 A	84 223 a b	20 40 S	wia ktora z ſro-
52 132 C	84 222 B	46 114 B	22 42 S	ny nerek pocho-
53 134 B	85 226 B	89 240 D	30 66 S	dzi.
111 3 S	Nieczystoſci wa-	94 254 A	65 168 L	49 123 C
115 20 C	trobj wypadza	117 27 b g	123 47 C	Kamien w ner-
51 130 S	71 33 J	124 53 B	Arzeżanie y dar-	kach kamie.
105	Boleſc wgtros-	127 61 C	cie w iclitach le-	6 6 L
Sleziomj y wa-	by leczy.	129 70 S	czy.	7 9 D
trobj niemoc le-	38 91 H	Zattanie ſleziomj	70 184 S	7 10 C
czy.	44 107 G	ny przeprawia.	Komu iclita wy-	14 25 A
8 12 A	48 119 B	13 23 C	chodza.	32 71 G
10 15 C	115 21 B	14 25 A	117 26 M	35 81 B
86 227 S	Dołaczte wa-	47 117 K	Jelica cypſci.	37 84 C
Wdza wgtroba	trobna goracza	80 212 S	54 133 D	
poſila.	leczy.	51 130 M	69 180 C	39
19 36 L	30 67 D			

Rozmaitych

List. Ca. Litera	List. Ca. Litera	List. Ca. Litera	List. Ca. Litera	List. Ca. Litera
39 92 B	iemnym cżlon	22 45 a b	111 3 E	28 59 B
39 93 H	ku leczy.	24 50 C	113 13 E	26 57 C
61 159 A	53 134 E	25 54 C	119 32 C	30 67 E
65 169 B	Opuc hline m	28 62 D	142 20 H	35 79 E
78 205 C	otiego cżlonka le	30 66 G	Macie cżpoci	39 92 C
84 222 A	59 149 H	31 69 K	nici cżpoci fle	42 103 K
84 223 e f	Nasienie me	31 70 B	mi cżpoci.	43 106 K
	cżpnam mno	32 72 D	5 4 G	50 124 C
Pepka ow-	67 174 B	32 74 D	7 10 B	51 129 A
rzędzenie leczy.	76 202 A	34 78 C	13 22 G	64 165 f l
42 102 B	119 32 D	37 88 c d e	16 30 D	78 205 B
Gdy pepet dyle	Nasienie me	58 90 b c	17 31 J	86 227 E
ciesiu roscie.	cżpnoscie wysu	38 91 G	20 40 J	90 242 D
70 183 B	56 141 C	43 104 G	21 42 C	94 253 E
70 184 C	27 46 A	44 107 K	28 61 E	126 57 D
	Nasienie me	44 108 J	38 89 a b	Abp pani pocie
Biodr bole	kie wypuszczane	45 110 A	39 94 C	la.
nie oddala.	przez sen/stano.	46 114 G	43 105 B	1 1 B
10 15 C	13 22 C	48 119 C	44 107 J	13 22 G
82 216 G	18 35 B	51 102 C	52 133 J	16 30 D
Wrzędzenie	24 49 D	52 132 J	54 136 H	38 89 B
na biodrach le.	43 106 K	53 135 D	62 161 E	43 105 B
44 108 E	44 108 B	53 136 D	64 166 b l	51 130 B
	45 112 B	54 137 K	72 192 D	53 135 b c
Ledziwi bole	47 117 c d	56 140 J	80 211 E	64 166 b n
sci osmierza.	59 146 e n	58 148 H	83 220 J	76 201 N
50 126 A	125 55 B	57 147 e i	86 226 C	79 209 G
Żapalenie ledz-		60 152 J	89 238 A	119 34 D
wiodda.	Pániam	61 159 A	119 33 D	126 68 D
73 194 A	chorobe przyro-	62 161 J	Bozenie Maci	Płob vmarly
	dżoną pobudza	62 162 J	ce oddala.	złudra wprzuca
Cżlonka tai	y wprowadzi.	66 172 A	5 5 E	9 13 G J
emnego mescie	1 1 c d	67 175 G	8 11 M	9 14 E
go boleśc oddala	3 2 E	68 176 D	10 15 K	17 31 J
8 11 K	4 3 D	69 180 B	14 26 B	17 33 H
22 44 D	7 10 A	66 172 B	22 45 B	25 53 C
27 69 K	8 12 J	69 181 E	24 50 E	28 62 D
42 103 B	9 14 E	72 192 C	44 107 i l	32 74 D
57 145 D	12 21 A	76 200 t l p	46 114 J	38 91 G
110 1 J	14 25 A	76 201 d n	72 192 D	45 110 A
120 36 C	15 28 E	77 204 b h	93 250 D	56 140 J
132 79 D	16 30 D	80 212 E	Przyrodzoną	58 147 J
Kanp na cżlon	17 31 K	81 214 J	chorobe pánien	72 192 C
ku chalemnym	17 33 D	82 217 d l	zbpnie bedac	76 200 K
go i wysu	18 34 D	85 225 G	stanowi.	79 209 J
132 79 J	18 35 B	86 226 C	6 6 E	77 204 J
134 90 B	19 38 A	87 230 H	9 15 B	82 217 J
Wrzęd na ta	20 40 E	94 254 H	11 19 J	85 225 G
	21 41 E	110 1 E	20 39 J	87 234 C
			24 51 B	

Regeſtre niemoczy

Liſt	Ca.	Litera	Liſt	Ca.	Litera	Liſt	Ca.	Litera	Liſt	Ca.	Litera	Liſt	Ca.	Litera	
89	238	A	Wdyby maćica	53	134	f	56	141	D	7	10	A			
61	244	E	zjęła na doł	79	209	E	57	156	N	8	12	B			
129	70	H	39	94	D		58	147	E J	11	18	D			
139	10	B	40	96	D		58	148	f h	19	36	E			
Płod ku wyſciu			89	238	D	87	229	D	60	152	G	16	37	D	
poſila.			126	58	D	96	258	B	61	156	A	21	41	B	
18	34	D	127	63	B	Mecherza bole			62	161	E	24	43	G	
114	14	G	127	64	e	nie oſmierza.			64	166	E	28	61	G	
132	81	E	Podmoſła ma	10	15	f	72	192	E	81	214	J	32	70	K
Abp pańi lekto			cię ku gorze na	25	52	A	81	214	J	82	216	B	34	78	D
porodziła.			prawa.	56	143	B				84	223	D	34	79	E
9	14	K	11	18	P	59	149	E				36	81	D	
18	36	B	79	209	f	Kany w meche			Kamień i mo			37	86	D	
Płodną pańią			110	1	D	ryz abo roſpadoł			czem pedzi			37	88	a d e	
cjny.			129	70	D	ny leczy.			90	240	N	35	92	B	
69	181	E	Zaduſzenie ma	24	51	B			Cieſcie puſeża			36	93	a d h	
90	242	e f	cię leczy.	39	93	D			nie wody i rzeza			44	107	E	
138	5	E	68	177	E	64	165	E	niem a po tro			51	131	D	
Płod zacięci po			89	238	D	Wyne ku wy			ſe leczy.			58	147	E	
ſila			126	58	e	ſciu pobudza			58	147	H	61	159	A	
90	224	A	127	63	B	9	15	B	66	172	e	62	162	E	
26	57	B	127	64	e	12	21	A J	86	228	D	64	166	B	
Abp pańi pło			Maćice ożim			14	26	D	94	253	G	67	174	E	
du donosiła.			niała zagrzenia			15	28	f	114	14	B	71	187	A	
26	57	D	20	41	N	17	31	G	Worażoſc mo			75	193	J	
96	259	g h	Wilgoſci ſtore			18	34	b E	ży p rzeżanie te			75	199	B	
Abp ſie ſinowie			z maćice wyppły			16	37	A E	go oddala			83	219	E	
rodzili.			waia/ leczy			20	40	B	50	126	A	84	222	A	
55	139	D	15	29	B	21	41	A e	73	194	A	84	223	E	
81	213	e	18	207	E	22	44	E	76	200	J	132	78	B	
142	22	D	Zaſtanie maći			22	45	B	76	209	D	145	43	B	
Krew plynąca			ci odwiera			25	52	A	Wyne mnoży.						
z maćice zaſta			94	254	H	25	54	e	74	196	H				
nowia			Wlonet ciałem			26	57	e	Dzieci ſtore ſie			70	183	A	
122	45	J	ny v blaſcy glo			27	60	B	viſita/ lekarc.			70	184	E	
128	67	e	wy gdi opuſnie			28	62	E	74	196	H				
Maćice wycho			59	152	D	30	66	G	Wyne ſtানowi			44	109	D	
dzażga wciſła.			Mecherza			33	76	D	13	22	E	57	145	D	
117	26	M	owrzedzenie ſe.			34	77	a e	20	41	M	73	195	b d	
Łożyſto z pańi			50	126	A	38	91	A	50	124	e	74	196	A	
wyprowadzi.			Wjeżanie me			37	63	a b	74	196	E				
68	177	D	cherza oddala.			39	93	J	137	3	J				
82	117	E	111	2	e	43	10	A	Kamień w me						
91	244	e	bolące ſe meche			44	107	B	cherzu łamie / y						
152	63	E	rzy goi.			44	108	f	łaczne puſeża						
Wwardoſe ma			59	149	N	47	116	E	nie wriny czyni.						
cię leczy.			zacięcie meche			48	110	A	4	3	J				
46	114	H	rzy przepuſeża			49	121	E	5	4	A J				
60	152	H				53	139	B	5	5	D				
83	220	f				54	138	D	7	9	D				

Grzybietha

boleſe oddala:

79 280 B f
79 209 H

Do

Rozmaitych

Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera
Boku boleſc	1 1 E	73 205 f	 Gdy ſie komu	5 3 e f
oddala	11 18 R	85 224 di	noga zapali ſi	12 20 O
4 3 E	12 20 f	90 241 J	niala czerwon.	21 41 J
5 5 D	16 30 E	112 10 A	135 62 D	23 45 E
12 21 A	57 144 E	113 84 B	Rozſiadanie	36 82 O
14 25 A	60 152 H	146 36 E	nog/leczy.	45 110 D
38 91 H	67 175 E	Amoroidy od	147 21 A	66 154 A
90 241 B	70 184 E	ciwiera.	153 65 f	61 160 f
94 253 B	74 194 O	97 261 f	Wilk wrzod le	80 211 D
Kloſte boku od	75 224 J	110 1 E	czy na nodze.	85 225 A
dala	127 63 A	132 80 A	73 165 B	87 231 D
25 52 A	128 65 B	Nog bole	Nozna fiſtula	121 41 B
26 56 J	L puchline w	nie oddala.	leczy.	Daktanie ſyl
45 110 B	ſtolezu leczy.	1 1 R	136 11 B	czyſci.
87 232 E	11 18 B	9 13 M	2amante nog	12 19 N
122 44 B	57 144 E	22 43 E	leczy.	25 52 B
149 47 D	81 213 O	29 64 E	144 27 O	47 115 D
W leupm boku	Stolec cypni.	31 70 c d	144 29 E	82 215 E
bolenie oddala.	27 59 f g	49 123 D	Dolenie golni	91 244 E
117 27 E	67 175 O	51 130 E	leczy.	95 255 B
Kre leczy.	81 215 B	63 164 E	149 50 E	Na oddlawie
117 27 E	83 220 E	77 202 b g	Na zlamanie	nie ſyl.
	Kcho ma cheis	78 203 H	golni/letar.	24 50 B
	wieſe na ſtolec	83 218 f	35 76 H	30 69 b c
W Stolezu	a niemoze go	83 220 H	Onc nozna/le	39 91 H
bolgejtu leczy.	miec.	84 221 D	43 104 f	87 231 E
76 201 E	53 135 E	115 21 f	88 234 B	ſyl ſuche por
87 231 E	56 143 D	119 33 D	Podagre/leczy	wane ſpaa.
Kane w zadku	60 152 H	129 7 A	11 17 O	24 51 B
leczy.	62 161 J	Nogopuchlino	19 16 f	59 150 E
96 260 D	65 167 R	leczy.	17 32 E	Suche ſyl po
Wrzod na ſie	76 200 O	12 21 E	24 49 f	ſila.
dzeniu goſi.	82 217 E	31 70 E	27 56 i i	45 110 A
138 6 E	90 241 R	Lupienie nog le	31 68 J	48 120 A
L wrzodzenie w	116 27 E	czy.	32 74 D	57 146 f
ſtolezu leczy.	Amoroidcie ſi	139 11 A	32 71 O	81 213 H
14 26 D	nie/toieſt ſyl	Nog oddlawie	36 92 D	81 214 D
53 134 E	ktore ſa w zad	nie botem albo	64 166 O	81 215 A
L cietyliny w za	ku leczy.	czym inſym.	76 201 H	88 234 B
dku ſciencza.	6 6 J	19 38 J	77 202 f	Gdy ktorey ſyl
42 104 D	8 11 R	Wyſzeje na no	86 226 E	ly krew obſcie
W ſtolezu bete	10 17 E	gach leczy.	90 240 M	plinie/letar.
le leczy	11 19 D	46 113 B	111 3 H	128 67 D
54 137 f	36 82 E	Wrzody y przy	132 81 D	Ciepniecie ſyl
Zenaſmon tho	43 106 R	mtot ſmrodliue	139 12 c f	leczy.
ieſt wydimanie	64 165 E	na nogach le.	149 47 B	93 252 B
abo komu ſcico	64 167 D	73 194 E		ſyl skurezone
wychadza z zad	65 168 E	Podewianga		odmiecza.
ku/leczy.	76 201 E	leczy puchline.		
	77 203 E	125 54 O	ſil ſuchych	D D
			boleſc oddala y	
			ranyſch goſi.	

Regeſtr niemoczy

Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera	Liſt Ca. Litera
143 23 A	78 208 A	35 80 G	91 244 D	73 194 bc
145 31 E	93 250 E	45 110 A	Krew cypſei	76 292 A
153 65 B	111 4 A	ſlegme ſlong	24 77 B	ſebze zimna
ſagnifa ſleg	112 5 F	wypadza		odpada
mępkolere z żył	112 6 E	34 77 A	O febrach.	71 186 a
moczniciągnte	112 8 B	43 106 E		71 188 a
111 3 H	122 45 E	Eravi ſlegme.	Ekſtorzy zimni	Gorące ſe: leczi
Kurejowa nie	122 46 E	25 80 K	ce cierpią lekár:	47 117 J
moc oddala	123 49 D	86 211 B	18 34 E	66 171 T
5 5 F	143 44 E	ſlegme liptą	19 36 f	70 184 G
9 13 M	ſlegme y kolere	ſcińcza	62 190 H	111 4 a
25 53 E	cypſei	45 110 A	73 193 E	Gorące z: 20
43 106 J	22 43 K	ſlegme ſtołczą	135 92 E	lezy pochodz:
45 110 a b	31 69 J	mi w y w o d z i.	Zimnice bzład:	czą leczy y tpej
62 160 F	32 74 B	91 244 E	tam oddala:	zetrwie.
80 211 D	40 97 A	ſlegme z Me:	20 40 B	47 115 D
120 37 E	49 121 A	lantolią wywo:	Długie febrę le.	77 203 f
126 56 G	55 140 D	dzi	21 41 N	Zbytnią gorą:
129 68 B	91 244 F	55 139 E	30 65 F	czosc w ſe. leczy
137 4 A	112 5 F	63 163 E	39 78 E	27 59 H
142 20 E	Wzrost z kolery	82 215 c d	Wzrost zim:	45 112 D
145 31 F	barzo gorą. le.	112 6 A	noſci w febrach	58 149 B
	27 59 J	ſlegme purzu.	oddala	59 149 B
O czterzech	Medantolia wy	111 2 B	4 3 H	59 149 M
wilgoſciach w	wodzy y tcz od:	112 6 E	17 33 B	63 165 B
człowięcie.	dala	116 24 J	81 214 K	W Gorących
Krew dobra cyp	35 23 E	Kolere żółtą wy	Wſetką febre le	niemoczach ſer
ni	20 40 A	wodzy	51 131 G	ce poſila
13 23 A E	28 63 A	46 115 B	80 210 M	62 162 B
34 78 P	31 69 B	Krew z kadtol:	Febre na kądzy	77 203 D
51 133 E	34 77 A	wiek plynąca	dzien leczy	93 250 f
61 157 A	51 130 M	ſtánowi	21 43 E	W gorących
67 173 B	64 166 D	24 51 B	22 93 D	niemoczach y
112 7 B	67 174 B	26 55 A	22 44 G	w febrach leká.
116 25 E	82 215 E	42 103 A	28 63 A	78 206 a
122 45 B	83 219 E	51 131 H	30 67 B	84 221 M
163 2 A	110 1 B	57 145 D	31 68 B	93 250 E
Krew pali	112 10 A	64 167 E	40 97 a c	95 256 D
21 41 K	138 71 E	70 182 E	63 163 D	112 7 B
147 42 B	132 80 A	80 211 K	74 198 A	122 44 B
148 44 A	Kolere y melan	84 221 E	111 2 B	124 52 B
Kolere wypg:	kolią wypadza.	85 227 H	Ktoby od zbyth:	W gorących
dżay erawi	14 24 D	92 249 A	nicy zimnice wy	febrach chłodzi
27 58 E	Czyni łacne od	93 252 E	ſechł lekárſtwo.	y pragnienie z:
34 77 A	bwanie ſlegmy	138 5 D	50 127 E	bynie oddala.
36 82 D	19 37 D	138 8 E	Człowieka wy:	70 184 D
47 115 D	20 40 A	139 10 A	ſchłego od wiel:	73 195 B
49 121 A	22 43 H	Zbiegloſe krwie	kicy gorczofci/	Exerciane leczy.
63 165 A	22 44 E	w kupa roſpą.	albo od iánych	19 37 B
70 184 G	28 63 A	73 195 A	ſkáz/ leczy.	22 44 G

Rozmaitych

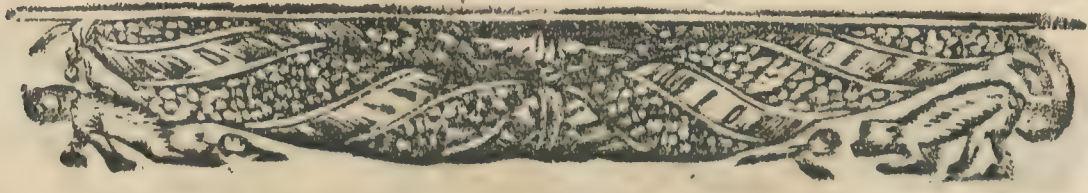
List. Ca. Litera	List. Ca. Litera	List. Ca. Litera	List. Ca. Litera	List. Ca. Litera
29 64 D	wracza.	121 45 H	31 81 c d	
30 67 D	8 11 D	126 56 E	37 86 c	O Bolacz
32 74 E	42 103 E	128 67 c	38 90 H	tach
55 129 F	47 117 Egl	132 78 B	44 107 b	O Wreze
74 198 A	52 122 D	Biegunka leczy	49 122 c e	dyech.
91 245 D	55 140 c e	6 6 H	52 133 H	O krostach
92 249 A	58 149 en	15 29 D	58 147 c	
94 253 G	60 155 E	16 30 c	63 163 D	Bolaczki gorz
95 255 E	66 170 bfi	20 39 D	64 166 m	ci ciężkow leczy
98 257 E	66 171 fg	24 51 B	65 167 S	5 4 f
96 259 B	93 250 E	35 80 DE	67 174 b	15 27 D
112 8 E	Ktoby omdles	38 90 J	68 176 E	29 64 b
118 30 D	wal dla wielkie	39 93 a i	69 180 c	56 140 R
139 2 D	go spania.	40 96 f	76 200 fr	59 149 M
Na zapalenie	60 155 e	44 109 D	78 205 G	Bolaczki iado
ktore pochodzi	Czlowieka zby.	47 116 E	89 240 c i	wice / z ktorych
w febrach / gorz	tnie spiaczego czl	51 131 H	97 261 E	mieso pada / le
czych a zgnilich	ni czynym.	54 138 E	111 2 c	6 7 f
wilgosci.	69 181 E	58 147 D	117 27 D	8 9 b
16 29 G	89 238 c	59 149 J	120 39 c	12 19 M
69 165 H	93 252 E	65 168 D	147 42 D	16 31 f
Quartane lec.	Biegunka za	67 174 c		21 41 G
6 15 D	stanawia czl	98 176 E	Cialo tucz.	31 69 D
10 15 H	wona.	73 193 D	10 15 N	36 83 c
12 19 R	10 15 J	74 197 D	15 27 D	37 85 D
13 23 E	11 16 f	77 203 B	116 26 E	38 90 G
31 69 E	15 28 b c	78 205 f	121 41 A	41 98 J
32 71 E	16 29 E	80 211 c	124 53 A	53 134 H
32 74 E	16 29 E	81 213 f	125 54 b h i	65 168 H
33 35 D	19 37 E	85 226 D	137 5 A	77 202 E
34 77 B	24 51 B	90 241 b		80 212 E
44 107 E	26 56 d f	117 29 c d l	Czlonkow	83 220 H
44 109 c	35 80 D	120 39 b	sturezenie roz	91 243 D
55 139 F	36 84 c	123 48 E	ciaga.	94 254 c
65 168 f	39 92 c	147 40 A	14 26 D	111 2 D
97 174 E	47 116 E	149 48 A	28 62 D	112 5 c
70 182 J	51 130 J	Biegunka z lo	69 181 D	121 40 R
71 180 A	58 147 f	lezy leczy.	Czlonkowa bo	131 74 E
74 198 A	60 155 c	125 55 A	lezy leczy.	133 84 c
78 206 B	60 156 D	Biegunka zol	86 226 J	133 86 A
93 251 c	73 193 D	ta wina.	138 7 A	138 8 E
95 255 c	72 196 D	126 59 D	138 8 D	142 22 c
111 3 B	74 197 B		149 48 A	145 32 c
112 10 A	84 221 g i	Kolike odo	Czlonki komu	Wzrost eward
144 30 D	85 225 N	dal.	drza.	mieleczy.
Sen w go-	86 232 D	14 25 M	139 12 A	52 132 G
raczkach / albo	89 240 A	18 34 G		
ktom goraczek	93 252 E	21 42 D		
strazony / przy	96 259 B	30 66 f		
	121 40 D			

Regeſtre niemocy

Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera	Liſt. Ca. Litera
Bolączki gorg	81 21 p S	15 28 A	115 22 A	133 8 D
czekrowie abo z	Bolączke zebra	78 207 D	Zibn ſie wrzod	139 12 C
kolery bedące le.	na/przedziera.	149 43 C	przedział.	Kroſty gnołace
10 15 M	89 248 G	Wrzedzienieze	127 63 C	abo ſwierzb/le.
16 26 D	94 254 B	zimne leczy.	Gdyby ſie pocze	129 78 D
17 32 D	137 3 S	10 18 D	ła Formica/cho	Swierzb zcia
20 36 B		46 114 A	1 ſt/wrzedzienie	la z gladza.
42 103 A	Wrzod ſie pod	Wrzod iadom	cza iakoby mro	133 82 G
52 133 A	tym zbiera.	ty ktory; melan	wła bärzo iado	Kroſty z ktorich
65 168 J	17 31 L	kolneybywa/zo	wita/ktora cho	wilgoſci pſina.
74 196 J	19 36 L	wagiantay/le	dzi zmieſzcza na	6 8 C
83 218 C	47 119 B	26 56 G	mieſzcze iakoby	21 41 G
Bolączki abo y	52 132 C	85 225 f h	potrzywami pa	63 164 J
wrzedzienieze za	153 65 B	123 46 C	ryſol/lekarſtwo.	73 194 D
palone leczy.	Pod tym ſie ze	Wrzody gni	126 69 D	140 12 S
23 46 A	brany wrzod y	ce cziſci y leczy.	We wrzedzie	ſie kroſty/leczy
24 49 C	wrzedzienieza	44 109 C	ſiepanie olja.	51 123 J
27 59 C	przepuſnie.	65 163 p r	138 8 C	Wrzody wilgoe
47 118 J	80 218 M	69 179 G	Wrzody ciwar	ne wyſuſa i goi
52 132 B	80 212 S	73 195 C	de/leczy.	74 196 D
57 146 C	94 254 B	81 213 J	139 9 C	96 259 C
61 158 B	Wrzod gorący	82 217 D		Kroſty wpełkie
62 179 B	aż apalony/le.	127 62 B		goi.
78 207 B	15 28 D	133 46 C		140 12 J
83 253 C	20 39 J K	Wrzody rozia	Swierzb/y in	
W bolączkach	65 168 S	daiać ciało/le.	ne kroſty/leczy.	Kany eſpſci / a
abo we wrze	70 184 B	45 111 C	9 13 B	mieſem naraż
dziech mieſo do	78 207 J	63 164 K	21 42 L	cja.
breioſci.	56 140 K	121 40 J	22 13 L	69 13 D
45 110 A	129 69 J	Wrzedzienieze.	27 60 S	72 190 C
46 114 G	Wrzedzienie	leczy.	29 65 S	73 194 D
59 150 B	żatwardziale le.	54 136 K	31 63 J	81 213 J
Bolączki miel	8 11 A	61 159 C	31 69 B	87 232 J
czy.	10 15 A	63 165 D	34 77 G	127 65 A
42 104 S	47 117 B	93 250 D	35 8 J	131 76 C
51 130 S	60 153 B	131 77 B	45 114 C	Kany wyſuſa
56 140 K	80 210 M	Wrzod ognisty	58 143 C	y narażaja.
95 257 D	139 9 C	ktory zowg S i	72 190 C	122 44 C
153 65 B	Wrzedzienieze	żipula/leczy.	79 210 C	127 62 D
Bolączke/ktor	oſmierza.	55 140 G	80 210 L	129 69 B
ra zowg Car	24 48 D	94 253 C	80 211 J	J ran boleſcy
bunculus ktora	61 155 B	Wrzody y Bo	81 213 J	oroł wypadza.
bywa z kolery y	62 164 J	lączy pod tym	93 250 G	72 190 C
żekrowie/leczy.	149 48 C	ſie zbierają	110 1 J	73 195 A
58 143 G	Wrzedzienieze	83 237 A	123 43 B	121 41 B
81 215 S	żapalone y Bo	119 36 B	127 61 B	Kany wyſuſa
91 243 D	lączy z kolery po	139 9 C	127 62 A	plynace.
Bolączki opu	chędzace/leczy.	Wrzedzienie	131 74 S	11 19 A
chy/rozpuſzaja		mieſczy cżinige	132 81 D	15
		w nich rope.	133 83 B	

Rozmaltých

Lst. Ca. Litera	Lst. Ca. Litera	Lst. Ca. Litera	Lst. Ca. Litera	Lst. Ca. Litera
15 27 B	Kany smrodu	20 36 E	25 54 E	61 157 B
38 91 J	lečy.	83 218 G	42 101 E	76 200 D
41 100 B	83 217 K	Blizny/lečy.	44 19 E	116 24 G
73 195 E	Kany smrodu	138 6 D	56 140 K	121 43 A
137 62 b	welečy.	Flux kazdy sta	79 210 b	131 75 D
139 11 b	127 60 D	nowl.	72 219 b	152 60 A
Kany plynaci	127 62 b	146 44 E	121 41 B	Sparzenie og
lečy.	129 69 b		przeciw para	nem abo žela
8 11 b n	133 86 E	O Choro	liżowl.	zem/abo woda
12 19 D	153 65 b	Bach wne	6 7 a b	lečy.
12 21 b	W ranie ropo	trzných y krece	9 14 D	11 19 E
56 140 K	wysuša.	byuaga na vler;	12 20 B	44 109 E
73 194 M	132 79 b	chu od taktel	24 50 b	49 123 B
117 26 b	Kany glebo.le.	wiel przygody.	29 65 A	54 138 G
122 45 H	153 65 E		31 69 J	63 164 G
Kany opuchle	Krew w ranie		33 76 D	82 218 E
lečy.	zastanawia.		49 128 A	89 248 E
7 9 E	92 249 b	Apoplexia/le.	54 136 M	126 56 J
Narany ze	94 253 D	17 31 J	62 161 D	133 20 K
zlych krost.	122 45 H	80 210 I	67 174 B	139 11 A
11 17 E	145 34 E	Pleure lečy.	88 334 D	149 48 D
24 51 b	Apertury lečy	6 4 K	99 254 H	Kany koreby
27 59 E	91 243 D	33 75 E	142 28 b	uata z parzenia
36 82 b	W ranie otho	66 172 D	151 59 E	129 69 K
40 96 b	kom byc nieda.	Niemoc z zim	Opuchline/le.	Cancer/ wrzod
41 98 D	92 249 a b	ucy przyczynyl.	8 12 E	bolaczy lečy.
57 144 J	88 234 A	3 2 B	9 15 b	9 14 G
64 167 D	Otoki/mieci	Mieścieza opu	12 19 D	53 134 H
85 225 J	88 237 a c	chle lečy.	13 22 A	80 212 D
90 241 E	Lisay gnoistile.	6 7 D	28 62 H	90 242 H
94 254 E	83 220 A	Volaczi lečy	28 63 A	91 243 D
90 242 b	Sadzel bolacy	wnatrz.	29 65 b	94 250 E
122 45 D	a zapalony/le.	137 4 P	32 71 E	131 74 B
123 47 b	66 170 E	Szadzele zath	34 78 G	136 1 J
Swieźera.gol	85 225 H	wardziale mie	34 78 H	Suchoty lečy
42 101 E	Szramy lečy	lečy y rozgania	25 52 E	12 19 D
51 129 A	44 109 D	4 3 E	28 61 D	25 79 G
73 194 E	129 68 D	10 15 E	49 121 E	118 29 B
84 221 G	Dglen piskielny	G. Valantis	53 136 b	135 91 E
90 241 E	lečy.	go niemoc sit	63 164 H	138 8 K
128 67 A	39 93 E	tego rodzi.	66 170 K	Suchoty abo
Kany ze zagni	61 129 A	8 12 D	76 201 J	gdi keo wischnie
le lečy.	51 131 b E	One stawowq	84 222 c	w goracy nieo
43 106 E g	57 146 E	Wmierz.	87 233 A	mocy.
48 121 A	63 164 K	92 248 E	94 254 A	66 170 D
65 179 E	56 168 E	Denng niemoe	Powietrza mo	73 194 A
127 62 b	66 170 K	lečy.	romego/broni.	75 199 J
W ranie bol v	10 15 E	5 4 A	6 6 G	Jadu broni.
spotata.	11 19 E	10 15 E	45 112 E	4 3 G
23 46 J	15 27 D	17 33 E		

Regestr niemocy

Liſt. Ca. Littra	Liſt. Ca. Littra	Liſt. Ca. Littra	Liſt. Ca. Littra	Liſt. Ca. Littra
9 13 E	Pot zbytny ſta	44 107 E	81 213 H	Ediktore bydło
14 25 K	nowi.	73 193 E	82 217 E	z wrażeńia ma
17 33 E	66 171 D	91 245 D	122 46 E	w ranie robak
24 49 A	74 197 F	153 65 D	134 89 A	72 191 A
25 35 C	138 8 G	Wnętrzy	Grad na ciele	Robak z domu
27 60 C	Włosy z ciała	wrażleczy.	wyſuſa.	wygania.
28 62 A	wymłata.	35 79 K	61 159 B	4 3 F
32 74 G	134 82 B	Kłocie w ngrz	Mieſcieżapa	28 52 K Wd
44 107 E	Weſe z domu	36 81 F	lone chłodzy.	57 149 Wd
Martwe ciało	wygania.	55 140 E	82 218 B	59 148 E
w ranach/leczy	17 33 E	64 166 E	Sine mieſcieża	64 167 K
9 13 F	138 6 A	Wliżnyleczy.	zgladza.	69 181 E
11 17 E	138 8 G	36 82 E	87 230 E	
15 27 F	151 57 E	134 82 F	Wolom bie nie	W inſich rzezy
31 69 C	152 63 A	przeruanim lu	dopuszcza.	wieczy cępa
40 96 B	Weſa wkaſe le	dziem lekarſtuo	25 52 E	iac naidzieſ/
43 106 C	5 4 D	72 190 B	29 65 E	ktore nie ſa wo
133 82 F	6 6 F	Stuczony m	142 16 E	żone w ten re
143 84 E	14 25 G	abo wrraſnio	Pchly trać.	gſtr dla wielko
O Walantego	15 18 G	nym lekar.	72 192 A	ſet ſch.
niemoc leczy.	17 33 K	24 51 B	92 246 F	
9 13 E	44 108 G	72 190 B	150 55 A	
11 18 E	Nidziwiadka	73 195 A	14 118 b c d e f	
20 39 F	wkaſenieleczy.	Wſtlic wpywi	Wypſy z domu	
27 60 E	23 47 G	niemoleczy.	wygania.	
31 69 F	32 74 B	25 54 D	139 11 D	
36 91 G	51 130 G	35 79 F	140 14 a c	
34 91 D	69 179 H	wyſuſa cęlowe	Wypſy zabija	
44 107 D	87 230 F	ka.	31 68 H	
Poch pobudza.	145 35 b E	133 83 E	140 14 A	
17 33 A	Wkaſenie iado	13 27 A	Muchy zabija	
66 171 H	witich zwierze	Opuchlinele.	153 67 c d	
71 186 A	5 5 D	110 1 G	Pczoly zachos	
76 201 F	28 62 A	Ciało gladtie cę	wawa.	
94 254 D	34 78 E	61 154 D	34 59 A	

Tu jaſie bedzieſz mial Regestr inſy tał potrzebny iało y pożyteczny każdemu człowiekowi na rozmaite niemocy / a to począwszy od natury Koby przez wpytko ciało niniejszych Książek lekarſkich / przed tym nigdy niebywały krótko a z pilnoſcią wypisany / Który tylko to w ſobie ma że wkaſanie tytułu głównieſze rozmaitych niemocy ludzkich / tudzież też kart albo liſtów liczbę zwierzechną / a niegdzie też Capituła z ich ſignaturami poſtronnemi obaczyć.

Naprzód o Głowie

Przeciwny na głowieleczy.

Liſt 217.

Strupy na głowie y dzieci

leczy Liſt 217

Łuskiy otręty na głowie leczy

czy przez ſpadza. Liſt 217

Ślodzi strup iado maſz zgoić

Liſt 217

Na frenesim / to ieſt gdy cęło wiel rozum trać w ony dni

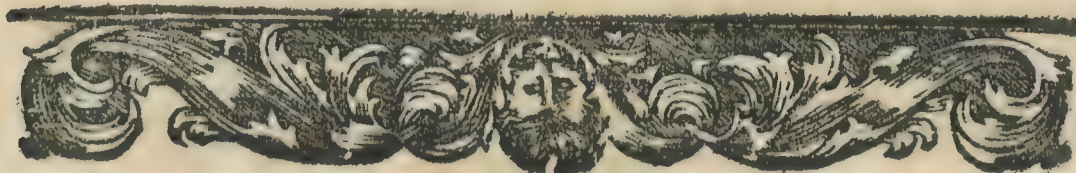
barzo gorące Liſt 217

Przeciw zapaleniu głowy

Liſt 217

Na ſubet / to ieſt przeciw wielkiemu a ſłodkiemu ſpaniu

lekarſtwo Liſt 217

Rozmaitych

Keme / Sapke / Nieżit / y in
 ne wilgosc i zle kthore z glowy
 plyną leczy List 118
 Przeciw opaleniu. 217
 Nimmoe ktora zową zapom
 nienie leczy 218
 Kto spać niemoże 218
 Dla spania piluły 239
 Tamże y mase na toż.
 Gdy od remy głowa boli 218
 Włosi aby rosły na łysinie.
 List 219
 Na bolenie glowy z gorga-
 cey przyczyną 226
 Lekarsstwo na opalenie ku
 spaniu 226
 Rany na glowie leczy.
 158 cap. 95
 159 cap. 98

O Brwiach y o wło- siech

Aby brwi włosami porasta-
 ły 218
 Aby włosy na brwiach nie
 rosły 218
 Włosy czarne weźnić 218
 Węski y zle włosy na powie-
 kach leczy 218
 Na zle włosy na powiekach
 tamże
 Gdy po niemocy włosy o-
 padną 219
 Włosy aby rosły na brwiach
 albo na brodzie 219
 Na okrostawiać powieki
 tamże
 Aby włosy rychło nieświwały
 tamże
 Włosy czerni 219
 Mase co włosy rości 219
 List 219
 Aby sie nie sikiły włosy od
 mow 219
 Włosy aby nie padały 219
 Włosy rości / 163 / 114

O Wszach

Wszy chore leczy 154 ca. 89

Bolączki za wshyma leczy
 158 ca. 95
 Przeciw wshemu bole. 219
 Na chroboti wshne 219
 Naprzeciw gluchosci 219
 Gdy w vchu boli 220
 Gdy w vcho co wpadnie
 List 220
 Gdy po niemocy niesluch.
 tamże

O Oczach

Leż z oczu powsciaga.
 158 ca. 93
 163 ca. 115
 Bielmo z oczu spadza
 158 ca. 95
 161 ca. 105
 151 ca. 108
 162 ca. 111
 163 ca. 115
 Oczy czerwone leczy.
 161 ca. 108
 Żółta leczy młodo zgoić.
 List 220
 Na sinosc kthora bywa pod
 oczyma z odbicia 220
 Przeciw boleniu ocznemu.
 List 220
 Na bielmo y na inše kuski
 oczne lekar. 220
 Gdy tomu zżenieca z oka ku
 gorze wychodzi 220
 Na plynienie leż z oczu y na
 swierzbienie y liptosc ich
 List 220
 Na Cataracte / cho iesth na
 blonke kthora bywa miedzy
 sukienkami ocznymi 220
 Na oczy bolące lekarstwo
 List 220
 Na oczy plynące le. tamże
 Oczy swierzbzące le. tamże
 Oczy czarne weźnić tamże
 Sadzela a wrzody w oczu
 leczy List 220
 Na niedostatkach oczu 220
 Kiedy sie wshyetha zżenieca
 stryie ze nie nie widzi 221
 Wzrost posila 221

Każda zmaze oczu le. tamże
 Na rozmaite niedostatkach os-
 cju lekarstwa 221
 Na bielmo lekarstwo / tamże
 Na każdą skazę wzroku / ta.
 Proch na bielmo / tamże.
 Na oczy czerwone bolące / t.
 Gorączosc oczu leczy tamże
 W zimnym bolu oczu lek.
 Tamże
 Na plynące oczy 221

O Liczu

Plegi z licza spadza
 158 ca. 93
 161 ca. 108
 Ergd na liczu goi 221
 222
 Jesli chcesz poznac czlowieka
 prawym tředem żarazone-
 go 221
 Krosty na liczu goi / tamże
 Plegi spadza tamże
 Aby lice czudne bylo
 162 ca. 111
 222 cap.
 Aby lice nieogorzało 222
 Płec aby czudna była / tamże
 Na blizny ktore zostaja na li-
 czu po ospiczach 222
 Krew z nosa zastanawia.
 List 223
 O Żebiech
 Bolisc zebow wsmierza.
 List 271 List 223
 Żeby czarne iako wybielisc
 158 ca. 93
 158 ca. 94
 158 ca. 95
 161 ca. 108
 List 222 List 223
 Żeby opuchle leczy 223
 Dziegna leczy tamże.
 Komu sie żeby chwila / aby
 mocno w dziastach staly.
 List 223
 O Wsciech y o Szygi
 Rzyganie kwasne wstrami
 List 223

Regeſtr niemocy

Chłostu aby z wſtę nie po-
czuł List 223
Z wſt aby nie ſmierdziło 223
Naprzeciw czuchnieniu z wſt
tamże

Na kwaſne ryganie 223
* Przeciw wręczaniu le. 224
Krwia wręczanie leczy/ tam.
Kto ſie winem nie chce wpić.
List 228

Kto krwią pluſe drugie lekar-
stwo 224

Gdy kto omienie. 224

Chłopek wpadł w gardło leczy
159 ca. 97

Głos ſtrącony naprawia 224

Na ſlinogorę/ na inſze boleſci
które bywają w gardle 224

Kąny w gardle leczy/ 224

Na dawicę abo na ſlinogorę le-
karstwo 224

Gardło opuchłe leczy/ tamże.
Drugie lekarstwo naprzeciw
ſlinogorowi tamże

Czeſtawość leczy 125
Pragnienie odychmuie.
154 ca. 69

Kąny w wſetkach got
162 ca. 109

Dziąſła leczy
159 ca. 98

160 ca. 100

161 ca. 108

Brzydkość iedzenia oddala
159 ca. 97.

Chęć iedzenia czyni 215

Na kaſel lekarstwo 215

Guz na ſzyi leczy 225

Proch wyborczy/ który ſtrzeże
głowy/ oczu/ wſtę od wyptekich
chorob zębnych/ który też żoladek
ſerce/ mozz barzo potwierdza
y oczu wyplania/ 225

O Reżach
Maſc na bolenie członków
rąk/ y nog 226

Na pąznotcie parſhyw tamż.
O Pierſiach
Świerzb na pierſiach leczy.
154 ca. 70

Pierſi chore leczy 161 ca. 108

Pierſi opuchłe białym gło-
wam leczy.
159 ca. 95

159 ca. 98

Gdy ſie kto na pierſi ſłucze.
List 225

Na dychawicę 226

Obyczaj a rzadne chowanie
przeciw dychawicy 226

Jeſeże przeciw dychawicy le-
karstwo doſwiadczone tamże

Gdy ſie mleko białe głowie
zſiedzie w pierſiach 235

O Grzbiecie

Grzbiet przzerwany le. 227

Boleſc krzyżow wſmle. 227

O Żywocie y o Żo- ładku

Na opuchline żywota ktora
po kaćnieniu żowu idropſis 229

Na mdły żoladek lekarſt. 229

Mdły żoladek poſilacz le-
karstwo. 230

Żywot zaſtonawia. 230

Żywot przepuſzcza. 230

Na rozmaite niedoſtatkę żola-
dka 230

Naprzeciw glistom lekar. 231

Naprzeciw boleniu ktore w ie-
litach bywa. 233

Przeciw wogrobney niemocy
231

Przeciw niemocy ſledzonym.
231 155 Ca. 74

O nerkach y O meche.
Na nerki bolące. 232

Naprzeciw kamie. ner. 222

Kto nie moze wſtę puſć. 232

Na rzeżawicę lekarſt. 232

lekarstwo tym ktorzy ſie w po-
ſcieli wſitają. 232

Na kamien mieche. le. tamże

Kąny meche. le. 159 Ca. 92

Kamien w mecherzu truſzy.
161 Ca. 105

O członku meſkim y
niewieſcim tajemnym

Na rany meſkiego tajemne
go członka 233

Na opuchline y na wrzody
moſen abo ſtroiow me. 233

Ku meſkich rzeżach poſi. 233

Dla pomnożenia ploodu a
nawiecy y nieplodnych maſ-
żonkow 234

Niewieſcie cheiwey nazyt le-
karstwo 234

Na żądawienie macice ni. wie-
ſcie 234

Czepek wypadza tamże.
Lekarstwa pewne ku pobu-
dzeniu zaſtonowionych rze-
żach przyrodzonych. 234

Żaſcie lekarſtwa naprzeciw
zbytniemu y bęci przyrodzo-
nych rzeżach tamże.

Macice chora leczy.
161 Ca. 108

Macice wpadła na iny mieſc
czy w klada. 162 Ca. 113

Abey pami rzechło a leſto poro-
155 Ca. 74

161 Ca. 105

O febrach abo ograsz-
kach.

Naprzeciwto ograszce lekar.
175 Ca. 88

160 Ca. 100

Naprzeciwto febram abo o-
grazkam rozmaitym le. 235

Na terciane quartane. 236

Na paraliż
Do ieſt gdy kogo powietrzy za-
ble w polowice/ abo w rękę/

abo w nogę. 236

Przeciw Walentego S. nie-
mocy. 236

159 Ca. 98

162 Ca. 113

Na zapalenie człon. 227

Na ſparzelinę 227

Maſc na wyciąganie ognia
z ktorego toliwiek członk. 227

Przeciw żolcey niemo. 227

Na brodawki lekarſt. 227

Na wypłniczenie ktorego człon-
ku. 227

Przeciw iadowi y truci. 228
 Na kordijate y drzenie ser. ta
 Przeciw melankolii y boia-
 zny 228

Na iadowite wkszenie.

Gdy kogo pks wksa. 228

Na przeciw wksa. we. 229

160 ca. 101

Jeszeze przeciw wkszeniu psa
 wscieklego. 229

Niedzwiadek gdy kogo wksa.

159 ca. 96

161 ca. 107

163 ca. 115

Gdy kogo pies wksa.

154 ca. 70

156 ca. 93

161 ca. 109

Jad od iasieczorki kazy y bolese
 wsmierza.

162 ca. 109

Na wkszenie iadowite. 229

2 kicik na powietrzey na
 iad 228

Gdy waz abo zmiha kogo w-
 ksia. 229

Na rany ktore przychodza z
 zlych krost iako z francie. 26

Mase goiczeza na ra. 229

Na wlosy ktore w ranach ro-
 sta abo z rany wysli.

Kto ma robaki w ranie zagni-
 ley. 229

Biegunka zastanawia czere-
 wona.

161 ca. 105

Czerwona biegunka le. 233

Na czerwona niemoc tamze

Na zastanowienie krwi z ra-
 ny. List 233

Przeciwko czarom le. 234

Na przeciw suchotom. 235

Zatlocie tarneim leczy. 158

Brzod carbunculus. leczy

163 cap. 114

Scianke leczy.

161 cap. 107

Na swierzb lekarstwo. 235

Sparzeline leczy.

158 cap. 94

Przeciw turezowi lekar. 235

159 cap. 97

163 cap. 114

Zruciny bronny.

159 cap. 98

161 cap. 107

Opuchline leczy.

161 cap. 100

Z rany zelazo wyciaga.

161 cap. 108

Mieso dzliwe w ranach wyia

159 cap. 98

161 cap. 108

Tractat o rodzeniu

czlowieczem/iako a kto

rym obyczajem plod z zywo-
 ta matek swoich wychodzi na
 swiat y tudziez lekarstwa o ro-
 zmaitych niemocach dziecin-
 nych nouo narodzonych. 167

Na owrzedzenie dziasl. 186

Przeciw zapieceniu dzie. tam

Na przeciw turezowi tamze

Na przeciw kaslaniu tamze.

Na ciepkie dychanie tamze.

Jeszeze owrzedzialy na kto-
 rim sie czinia pecherze. 197

Wospadlosc wst abo warg ta.

Kopy plynienie z wst tamze.

Na mozgowy wrzod tamze.

Na opuchle oczu tamze.

Na bielmo/ tamze.

Przeciw goraczkom dziecin-
 nem. tamze

Przeciw boleciom zywo. ta.

Na opuchline ciata wst. ta

Przeciw czestemu kicha. tam

Przeciw pecherzom ktore sie
 na skorze czynia. List 188

Przeciw wospuchnieniu dy-
 mionek y zapale. lonka. tam

Przeciw wysciu peptu ku go-
 rze. tamze

Gdy dziecie straci sen tamze

Na szewke tamze

Przeciw brzydzeniu y wra. ta

4 kanie przez sen tamze

Przeciw s Bal. niemoci ta.

Na wysle iclito z stol. 189

Na wydimanie stolecza tam.

Glisy w zywotku tamze

Oprzeniek otololotka tamze

Przeciw suchotom tamze

Drzenie czlonkow tamze

Przeciw kamieniom tamze

Abv dziecie swidrem nie pa-
 trzelo tamze

Nauka o puszczeniu krwi.

Figura aspectow dobrich ku
 puszczeniu krwi 191

Figura aspectow zlych ktore
 bronia puszczenia krwi tam

O stawianiu baniek
 nauka/ a na ktorym miejscu
 postawione tezemu sluzg.

193

O przyrodzeniu zna-
 mion niebieskich a ktorzym
 czlonkam panuia a co thez
 podnimisprawowacz. 195

O przyrodzeniu planet
 niebieskich/ a ktore niemocy
 z nich pochodza. 196

Czo ma byc spraviano we-
 dlug wzgladu miedziaca ktory
 wzglad bywa ku siedmi pla-
 netam. 198

Jako poznac przemienno-
 se ponietrza wedlug aspe. 199

O przyrodzeniu czescy
 czterzech roku 200

**O przyrodzeniu a spo-
 sobu dwanaście Miesiacow/**
 a o spravie ludzkiej tych cho-
 czasow 201

Nauka o poznawaniu wriny
 co iclity moczu/ tak zdrowego
 iako y chorego czlowie. 203

Jo poznawaniu rozmatych
 niemocy czlowieczych

Znamiionach nauka w su-
 dztach niemoczach 205

§ §

Nazdzenie bärzo dobre przez
ciw powietrzu morowemu y
tęż lekarſtwa dobre y doſwiad
czone teżoż czaſu. 210
Experientie/co ieſt lekarſtwa
przez doctory y baby częſtho
troć doſwiadczone 216
Znāmiona wprzędzające nie
mocy tamże
Dobre znāmto. w nie/217
Poſpolite żywota rządze/ta.

O naucze barwier
ſciey y o ſprawowaniu
maſci rozlicznych nā rozma
te niemocy ludzkie 238
O mierze aptekarſkiey
241

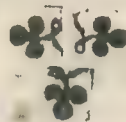
Wybor czaſu ku purgowa
niu ciała cżłowięczgo/tamże
Rzeczy poſpolite ſlegme pur
gujące. tamże
Rzeczy poſpolite melan
cholia purgujące tamże
Elektwarze rozliczne nā roz
maite niemocy 242
Woreczet dziwney pomocy
Przytładany nā żoladek. 242
Piłuły ktore cżłowieka wzięſe
łaię 242
Drogi ktore żywot zātwier
dzaię. tamże
Maſci ktore zagrzewaię su
che żyły tamże
Maſc nā wſelkie rany tamże
Zmaży z oczu ſpādza tamże
Plaſtr dobry nā rane od ſtrza
ły/ tamże
Druncł rānnemu cżłowieka
Nā zlamane nogi lekar tam
Plaſtr nā rany tamże
Rzeczy poſpolite ktore cżiſcię
przycięgaia/ mięcię tam.
Nā opuchline/ 243
Drogi piekielny tamże
Gdyby komu nā czalemi mieſ
czu rany potrzeba była krom
boleſci 243
maſc nā ſchmienie ſtaw. tam

Gdy komu woz noge prze
iedzie/ tamże
Kani nā meſkim cżło goły ta
Kany goy y też ciało w nich
roſci/ 243
Wſelkie rany goięz. tamże
Gdy ſie kcho opaly prochem
ruſnicznym lekarſtwa tam
Nā ſuche cżłontki lekar. tamże
Pot. pobudza 243
Wzody leczy tamże
Nā rany trudnego vlecz. ta
Nā opuchline rāt y palczow
z nieiaka cżerwonocię. tam
Nā opuchline lona/ā zwla
ſzcza moſny. tamże
Nā odiecie ſmrodu z dżiaſł y
żebow 244
Nā ranienie ſmirtelne le ta
Nā napętniony żoladek tam
Nā cżłonet ktory polowiek ſch
naczy tamże
Argentum fuſcum iako ie
działac tamże
Maſc ktora cżyſci y goi. tam
Maſc Attractivę Diagonalon
pruſką Retenitum / iako
cżynię tamże
Sirop rannym bär do tam
Przez dżień rany zgoi/ tam
Nā ſparzelinę od ognia abo
od wody/ tamże
Mieſo roſci y rany vżdra/ta
Nā ſuche cżłontki lekarſt. tam
Nā wſelkie rany lekarſt. tam
Maſc Apoſtolicon iako dzia
lac tamże
Nā vzdrowienie ran 245
Maſc gratia dei. tamże
Długie leczy. tamże
Wzod ktory zowę wilk tam
Kany cłete vżdrowia tamże.
Argentum Ipocreatis tam
Maſc biała tamże
Wydecie wſiły y nā rany lich
lekarſtwa/ 245
Zmaży z twarzy zgania tam
Vblicza zapalenie leczy tam.
Dol pod gardłem leczy. 245
Koſci zlamane zraſcę tamże

Ciało wſelkich ran roſci tam
Wydecie wſelkie leczy tamże
Cżłonet ſchnący leczy. 245
Gdyby kto był z ruſnice zā
ſtrzelon 246
Nā zaſtanowienie krwie tam
Przeciwo wodzie w rānie kcho
rę zowę gliwaſer tamże
Białę Maſc iako cżynięz ta
Kecze wybić ięz będę bia ta
Lecze ięby było cżudney pſci ta
Wydło pieknie woniaę iako
wczynię 246
Z ſaſhy iedwabney wſelkę
zmaze cłuſką iako zgladzi. ta
Szate gdy ſie zleie oliwę iako
to vpprawić. 246
Kożuch abo pargamin iako
wpprawić tamże
Kozpadline w żadku iako vle
czy tamże
Nā fig y nā wſpuchle ſmo
roidy gdy z nich krew nieidzie
lekarſtwa tamże
Nā wpychodzenie ięłta z żad
ku tamże

Wyklad wzrobosy y nie
moci rozmaitych z łaciniſkie
go nā polskie 246

Czaſy zbierania żol/ kwiaſt
kow/ korzenia/ naſienia/ y o
woczach tamże

Rozmaitych

zdało się nam wypisać y położyć na konczu Regeſtre oſobli-
wy o naturze y o mocy kamienia drogiego/ a to dla tego iż wždy nie ſa tak
w wielkim poſpolitowaniu w kaźdego człowieka/ a tak częſtą to możnoſć znieſć może/
może ich natury y mocy wzywać y doſwiadczać kiedy będzie chciał.

Liſt. Cap.	Liſt. Ca.	Liſt. Cap.	Liſt. Cap.	Liſt. Cap.	Liſt. Cap.	Liſt. Cap.
Nieprzima	Œny pro	mnaża.	165 5	czelczy.	166 12	Pierſi nie
ciele zwiſcie	żne a zle od	165 3	ptanſwa	166 9	171 37	uieſcie mſe
żić daie.	dala.	Zad wſela	brony.	167 16	Przſiaciel	kiem naſ
164 1	164 10	ti gaſi.	165 6	Porzuce	ſwa w lu	pełnia.
164 2	166 9	165 3	165 7	nia broni	dziczy roz	167 17
165 4	167 17	266 10	Wyſſi zle	165 7	mnaża.	Œparze
165 5	168 19	166 11	odgania.	166 9	166 12	line leczy
165 6	171 36	171 38	165 6	Niemocy	Wiemocy	167 18
169 28	172 44	Œywoth	166 12	watrobne	dlugie wy	Kroſti goſi
172 41	Trucine	mieczy.	169 27	leczy.	korzenia.	167 18
Wſſie oſ	oddala.	165 4	Znieplod	166 9	166 13	171 40
krutne oſ	164 1	Zapafny	nego czyni	Przeciwo	Poczecia	Krow ſla
polarza.	165 6	kom poma	plodnego.	powietrz	brony.	no wy.
164 1	165 7	ga.	165 6	morowe.	169 28	167 18
168 19	166 10	165 3	Ku ſowu	166 10	Leży lec.	168 19
Przeciwo la	166 11	Doneme	pomaga.	166 12	166 13	168 22
tawczom.	168 21	żowi przy	165 6	166 12	167 15	168 21
164 1	171 38	imnacy	porodzenie	169 27	167 18	169 28
W rzeźba	Wdy niedz	ni y tatich	wychle czy.	Zoſadzet	169 28	169 29
ch poczyna	wiadeł wſa	meza zenie	165 7	nerci naſ	172 43	172 41
igacich ſpra	ſi abo iſcie	165 5	168 24	prawia.	Zoſta nie	172 43
wce mocz	164 2	170 31	tenże 28	166 11	mocz od	44 tam
nego czyni	166 10	Œżci nabyſ	Niemocz o	167 15	167 13	Kordiake
164 1	171 38	dawa.	Valante	168 19	Przepo	leczy.
165 6	Wymow	165 5	go oddala.	Wggrapy	wladacze	168 19
166 13	nego y w	167 16	165 7	ſilczy.	czy przy	169 25
Zoſazny	dziczyego	169 27	167 13	166 11	ſle.	169 29
prożne od	czyni.	W ſtadle	168 19	167 13	167 18	Wigſla
dala.	164 2	miſoſe czy	168 24	167 15	167 15	nie zoro
164 1	166 13	ni.	171 38	169 28	167 15	welczy.
Œwary y	169 25	165 5	Zogaczeh	171 38	Przenaga	168 19
zwady wſ	171 38	166 9	wo mnoży	Zadzicie	banie w	Koral teſi
mierzja.	Wzroſt w	170 31	165 7	liſnich po	ſeltie odd.	na rozlicz
164 1	ſpomaga	Kroleſtwo	171 38	wſelaga.	168 19	nych przy
166 13	164 2	ſtrązone	Niemocz	166 12	168 19	god barzo
169 26	171 38	prziwraca	w gardle y	169 26	Œtrachy	wielie po
Wieſieczja	Pragnienie	165 5	w czeluſci.	169 28	noczne od	żpoczny
nikom y o	wſmierza.	Ludyle przy	leczy.	171 37	167 16	czytay ſo
petanym	164 2	ſpleczneczi.	166 9	171 38	169 29	bie omim.
pomoczen	165 5	169 27	Eradleczy	172 41	171 36	talze teży
164 1	167 17	Nieczny	166 9	Zdrowie	Przecz	ſajer ka
166 13	Krowie cie	malżeńſkie	171 38	ciaſu ſpra	nia roznie	micia zna
167 16	czenie po	wſpomaga	Dychawiz	wnie.	znie.	mieniny.
					167 17	£ £ 2

Regeſtr niemocy Koſmatyeh

Liſt. Ca.	Liſt. Ca.	Liſt. Ca.	Liſt. Cap.	Liſt. Cap.
Kaniſpaia wy ſuſa.	nowi.	169 27	Puchline z czo wieka wipadza	Pieś wſciſty gdz wtaſi.
168 21	168 22	169 29	170 31	171 38
Na obciżenie pluć.	Mieſo dżwre wygrza	Sedzić dobrze czyni.	Deby czyſci po ciera.	Woda gorąca nie obraży.
168 21	168 22	169 25	171 35	172 41
Na rany wſel kie coſg trudne go wleczenia.	Kamień w mſe cherzu łamie.	Oniew wſmie rza.	Winu kiſci nie da.	Kozum ſtracić nie dopuſzcza.
168 21	168 22	169 25	171 35	172 44
166 22	171 38	172 41	Wzrost od ſto ca zemdłony w ſpomaga.	Dzieci niemoc oddala.
Sloneczną go rącoſc oddala.	172 43	Niemocy wſel kie zgorączy prz czynę oddala.	171 36	172 41
168 22	Dziabeliſtwu ſwey wolep nie dopuſci.	169 26	Barwa dobra na ciele czyni.	Niewieſcie rze czy ſtanowy.
Dwoje od ro bażetwa zach wawa.	168 24	Wronę niedo puſzcza	171 37	172 43
168 22	171 38	169 28	Pot zbytny w ſmierza.	Wzrost na o czu lięży.
172 41	Dziwke pra wą poznać.	Niemoc s Ba lantego pobu dza.	171 37	172 43
Krwia pluć cim	169 24	169 29	171 37	Dzieci gaſi
168 22	Czary/ dziabły i weże odgania	Gdyby ſie kto że łazem wdarwił.	171 37	172 44
169 29	169 24	170 31	171 37	
172 41	171 38	Dziecinę bo jaż oddala.	171 37	
* Wlegunke ſta	Serce w weſe la.	169 39	Dobro częſt rozmnaż.	
	169 25		171 38	

Koniec regeſtru

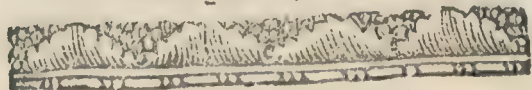

Poczynaiia ſie Kriegi ktore moga
 byc wezwany Ogród zdrowia. Albowiem w nich ſa wypisane
 natury zioł rozmaitych / ku zachowaniu zdrowia
 człowieka pożytecznych / ſ których prze-
 wſze ieſt macka wſyſkich zioł
 wezwane Bylica.

Arthymesia

Bylica / Pafos /

Kapitulum i.

Bylica jest ziołko
ciepłe y suche w
trzecim stopniu/
wedle Plateariu-
sa doktora / a po-
wiadają doktoro-
wie iżby była ma-
łta wshytekich zioł
kthorey listy ma
wielkha moc / a

zwłaszcza pożytejsze zielona bylica jest. Jesty
Bylica otwierająca y drogę żółci czyszcząca / a
tak jest dobra w zatkania y w zamuleniu wą-
troby y sledziony nieczystościami zimnemi/
tym sposobem. Weźmi Bylicę y Zielnych ier-
zykow rowno po garści / y piołynku troche/
warz thy ziołka w winie a pothym przecedzi
wszy ocutruy a piy.

*
wzobry i
ledziony
na zarni
gemle.

Bylica jest lekarstwo na żółta niemoc s stro-
ny sledziony / warzona s twiarkami Centu-
rzyicy a pita od niemocnego / leczy żółta cho-
robe. A gdy ono ziele warzone przyłożysz na
sledzione zatwardziała albo opuchła ciepło/
tedy sie roschodzi pod onym leguchno.

Bylica woda w ktoroy wrzala Bylica y z li-
sciem babkowym y z wrotyczem / w kthorym
gdy bedzie niewiasta siedzi. c abo onym bedzie
sobie macice naparzala abo dymiona / thedy
rzecz przyrodzona mocnie pobudza / y też v-
marke dzi cie wypadza.

Bylica warzona z listkami babkowemi z oli-
wa / a onego wpuscip do macice / abo bedzie
w onym panu siedziec / rzecz przyrodzona
przywodzi.

Bylica gdyby ktory człowiek miał Zenasmo-
nem / tho i st wydmianie a chciwość wielką
na dwor / tak iż sie częstho wydyma a nie nie
może weźynie / thedy taki niechay bierze z ad-
kiem dym ktory pochodzi s smoly iodłowej /
a pothym zagrzez bylicę w winie / a poloż i-
na kamieniu mlynskim abo żarnowym / a
na onym ma siedziec on człowiek / weźmie od
tego zdrowie / jest rzecz dostwiadszona.

Bylica w prochu obrocena a zmiesz-
na s prochem kofei Skoniowey ktorą zow-
ą Ebur / y s prochem orzechu muskatowego /
miodu przasnego troche przyczyniwszy a wo-
dy w kthorey wrzala Bylica wzicę icy spol-
kwarthy a pic y prochy wspolkt poranu / te-
di paniam nieplodnym plod sprawuje moc-
nie / a to ma być rozumiano tim paniam k-
to re mają nieplodność z wilgoci / ale paniam
suchego przyrodzen / a / tedy nie ma być dawa-
no ono lekarstwo / a stego prochu możeh na-
poic knot a wpuscic go panicy tam w takim
nie miescie / posila macice iżby poczela rychlo
Pandetta y Platearius mowia o tym.

Bylica y Bylica y prochy s śantny jest do-
bry na żółty y na gruźly ktore bywają za vshy-
mą y okolo stoła tym obęzaniem / ma być o-
na gruźla pusezadlem zsietana / a potim na
nie przylož tego prochu / a to bedzie lekarstwo
Bylica oddala diabelstwo gdy bedzie niam
kadzil w domu.

Bylica s smalcem wieprzowym
a przylož na nogi ktore bolą s chodzenia wiel-
kiego / wsmierza dostatecznie.

na żół-
tych
mocy
na ślu-
żone.

mien-
stom
mocy
omażle
dziwn
i pad

mazys
stom
mocy

ontza
Zenas-
monty

na żół-

ontza
miedzi
temo-

na wog-
liare
żemja

Abstinium.

Piolyn Vermut.

Capitulum. ii.

Piolyn khorę jest ziele ciepłe w pierwym stopniu ciepłości / a suche w wtórym stopniu / które jest ziele wielkiej gorzkości / pteż ciżpności / ma być to ziele zbierano ku chowaniu na ostatek Piosny / a ma być suszone w cieniu / a tak przez rok może się chować. Jest rozliczny moci / bo ma w sobie przeciwne dwolacie własności / to jest / odmieltczajęcia żywot / a to czyni z swolej wrodzonej ciepłości y gorzkości. Wtóra ma moc zatwierdzającą / a thoczyni z nieciakty swę grubości zielney / a thak ma w sobie przeciwne sprawy / a przeto nie ma być to ziele potrzebującym ludziom dawano / a żeby pierwej przycięma nie mocy była sprawiona w cieple / a potom piolyn dany / thedy swoig ciepłoscię łaczno wypędzi niemoc z ciała chorego / z łowicki / bo moci nie owiera / wypadza wilgosci z wtroby y z śledziony / a jest lekarstwo dobre na niemoc żółty / na opuchline. Auicenna mowi w wthoręch kriegach swolich / gdy będzie z łowicki pif

sol Piosnyowy przez dziesięć dni poranu trę / bradny / to jest / cztery / kpi / tedy mu jest pomoc wielka na niemoc / a która z zimney / przyczyny pochodzi / a koby niemogi samego / soku pif dla gorzkości / thedy może gi oczukrować według wolei.

Albo wczyni z niego takoby siropę tym obyczajem. Weźmi wierzchow piolynowych / pol garści / kwiatow Century / y kwiatow / siolkow / y boragow / y bagmiskow / rowne części / każdego pol garści / forzenia reupontici / apteki / lakricy / każdego ziołoty / zaważy / rozynkow drobnych / ziołoty / złote / zaważy / to jest / dobrą garść / i rzeczy / wpiłki / przelutły / troche / warz w wodzie / żeby trzęcia / części / wyparowało / potym / przecedz / a oczukrup / dobrze / a tak będzie sirop / bierz go poranu y w wieczor / trunek / mierny / z oby / troche / ciepło / ale przed picim tego siropu / wzięby / do bżepilulki / de Reubarbaro / a potom / posilenie / które / Doctorowie / zową / Dlarodon / abbatie / są / łolaczi / w aptece / a tak / potym / w pif / sirop.

Eż kto ma na głowie / parę / dobry / jest / y / komu / włosy / pada / y dla / mow. Weźmi / tego / piolnu / bożego / drzewka / po / garści / a / si / ki / celty / y / apteki / troche / przysło / warz / y / z / o / w / winie / a / tym / my / głowie.

Eż sol piolynowy / z / miodem / przasnym / abo / z / m / g / i / e / z / m / i / e / n / n / a / z / m / i / e / s / a / n / y / z / g / a / n / a / s / i / n / o / s / c / p / o / d / o / c / z / y / m / a / k / o / r / a / b / y / w / a / z / s / t / l / u / c / z / e / n / i / a / p / t / e / z / i / n / s / y / e / h / m / i / e / s / c / i / a / l / a / m / o / c / z / n / i / e / s / p / a / d / z / a.

Eż ten sol / z / prochem / glistanym / a / stro / ch / a / m / i / o / d / u / z / m / i / e / s / a / n / y / w / y / p / a / d / z / a / g / l / i / s / t / y / y / i / a / s / e / r / o / b / a / k / i / z / l / u / d / z / i / p / r / z / e / z / s / t / o / l / c / e.

Eż sam sol / w / p / u / s / z / e / z / o / n / y / w / o / k / o / z / i / w / o / n / o / s / c / s / p / a / d / z / a / y / b / i / s / m / o / z / o / k / a.

Eż / g / d / y / w / i / a / r / z / y / s / p / i / o / l / n / w / w / o / d / z / i / e / a / l / b / o / w / w / i / n / i / e / a / p / o / t / r / z / y / m / a / s / i / v / e / h / a / n / a / d / o / n / a / p / a / r / a / t / e / d / y / g / l / u / c / h / o / s / c / y / p / i / s / z / e / n / i / e / y / s / m / i / e / r / z / a.

Eż / s / o / l / t / e / n / z / o / l / e / p / t / i / e / m / g / o / r / z / k / i / e / m / i / g / d / a / l / o / w / w / y / p / u / s / z / e / z / o / n / y / w / v / e / h / o / r / o / b / a / k / i / m / o / r / z / y.

Eż / p / i / o / l / n / w / a / r / z / o / n / y / w / w / o / d / z / i / e / z / s / t / o / r / k / a / m / i / C / i / t / r / y / n / o / w / e / m / i / o / d / a / l / a / z / i / c / h / n / i / e / n / i / e / y / s / t / k / o / r / e / p / o / c / h / o / d / z / i / z / w / i / l / g / o / s / c / i / z / a / n / i / l / y / e / h / w / z / o / l / g / d / u / t / z / e / z / p / i / a / n / s / t / w / a / b / r / o / n / i / s / o / l / z / m / i / o / d / e / m / p / r / z / a / s / n / y / m / g / d / y / b / e / d / z / i / e / p / r / z / y / n / i / o / n / k / n / o / t / z / n / i / e / g / o / a / z / b / y / l / i / c / z / g / y / z / o / l / i / w / a / w / a / r / z / y / w / s / y / t / h / y / r / z / e / c / z / y / w / e / z / y / n / i / e / k / n / o / t / z / t / e / g / o / y / w / p / u / s / z / i / c / i / g / i / w / m / i / e / y / s / t / c / i / e / t / a / m / n / e.

Abrotanum.

Boże drzewko Cartam.

Capitulum. iij.

Dzię drzewko ciepłe w pier-
wym sshopniu / a suche w
wtorym Aucenna mowi -
Jest pożyteczne na parcho
y na mole iako y Piosyn.

C Do drzewko jest pomo-
cet rchleu wroscieniu brody tym obę-
żalem. Wezmi solę tego ziela / olepki włoskie-
go kopru rowno każdego / zmieszaj a tym na-
mazuy brode albo inſe miejsca gole.

Kcho ma ciepłotę w pierſiach z obſtoſci
ſlegmiſtey / tedy warz to ziele z Yzopem y zla-
ſpicią w wodzie / a przyłóż czukru z apteki kto-
ry zową Penidum / albo proſtego czukru / pi-
żę tho poranu / pierſi ſobie pomazuy maſo-
wym maſtem albo Dialtheg / aby tym były z-
miekzone wilkoſci w pierſiach / a potym dnia
czwartego wezmi piſulck z apteki kthore zową
de Agarico / iżeby ony wilgoſci były wywie-
dzłony z pierſi przez ſtoice / a na zalutrz po
piſulach wezmi Diapenidion albo Diatriſ
Salamonis z apteki ſolaczli ſą poſzwierdza
iſce pierſi.

Eż też jest dobre naptęciwko glistam y in-
nym robakom wnetrznym tym obę-
żalem. Wezmi Bożego drzewka ſłutſy ie drobno
na proch / a prochu glisty ziemnych / każdego
rowno czą trzy złote zaważaj / zmieszaj ty pro-
chy z ſolę ię koloſą a z olepkiem pioſynowym
pomazaj tym y wot ſol gdlą nietika ię / a gdl
ſol tego ziela zmieszaj z ſotiem pioſynowym
a wypiech / thedy thakież wczęni troche mleka
kniem przyimieſzaj.

Eż ſol ięgo zmieszaj z mirg tłuczoną
a rozmożypſy w onym knoſy wlo żyſ gi do
macice / thedy rzecz przyrodzona przycho-
dzi / dzieciagto martwe wypadza y boſczki ſleg-
miſte w macicy leczy a z glądza / y theż gdy ba-
dzie czyniono kładzenie z niego / tedi też wczęni
iako y knot tym obę-
żalem. Wezmi Bożego
drzewka / ſawiny / bylice / każdego dwie garſci /
poleiu / czprwoney lebiotki / wroſzczu / każdego
połgarſci / kopytniku / pę-
żelnite też połgarſci /
przeſłutſy wſytko ziele / warz w wodzie z go-
dzine / a potym pani niech ſie tym kładzi.

Eż ſol tego ziela z mla-
teczienną abo z
miodem / mlekci ſadzele zatwardzi-
ale / y też
na ſłuczenie bokow ieſt pomo-
czno gdy z tego
bedzie wczęni on plaſtr.

Eż to ziele wypadza z domu iadowite ro-
baki / gdy bedzie w domu albo kładzenie z niego
abo pokropienie po domu wodą w kthorey be-
dzie wrzako.

Eż wwarzone w winie / bron-
iadu / ktho
ono wino pije.

Eż ſol ięgo zmieszaj z ſolą y z oliwą / a
gdy bedą pomazane pulſi y rąk y y nog / tedy
zimnoſcy drzenie odda-
la kthore bywa w feb-
rach abo w zimniczach.

Eż warzone z pę-
żelnikiem y z winem / a
oczukrowany kamień / kamie y wypadza / y
rzejanie kthore bywa w puſzczaniu moczu / wſ-
mierza.

Eż ſol ięgo z oliwą zmieszaj odda-
la zawrocenie głowy y za-
miennie przed oczyma.

Altea.

Slaz wyſſoti.

Wildpapel.

Capitulum iij.

Slas na
p.

Wysoki slas/ a ten jest mier-
nej cieplosci y suchosci/wla-
snosc tego ziela jest odmieta-
czajaca y traniaca y rosp-
dzajaca y ocierajaca. Nas-
sienie s korzeniem jest wiet-

szey mocy/ a zwlaszcza korzeni zielony/ abo-
wiem wwarzenie korzenia slazowego y nasie-
nia tego z bozym drzewkiem w winie/ oddala
cieplecie (a ktore bywa s trudnoscia) puszcza
nie wody/ y na kamien/ y na przeciwo den-
ney niemocy/ y tez kto ma rany w zylach su-
chych/ gdy to bedzie pil mocniej pomaga.

A T. Zez bolenie zebow wsmierza/ gdy korzeni
tego ziela bedzie warzon w occie s picestrum
a s trocha mastiti/ tedy plokacie wst ta wo-
da warzona/ czyni te pomoe.

D T. Zez nasienie tego ziela wwarzone s czo-
snkiem a z octem/ wleczka trad ktory bywa na
licu gdy gi pomagasz na sloncu.

C T. Zez nasienie z oliwa zmiesane/ przylo-
zone na miejsce wkszenia wozowego/ poma-
ga. Takiez tego peziola wksa tym wleczysz.

C T. Zez gdy wwarzysz korzeni wysokiego sla-
zu z winem a z woda troche mastiti przylo-
zysz/ ozdrowia belsci i litowe ktore pocho-

dza z darcia/ y tez bolenie zyl suchych.

T Zez korzeni jest dobry na bolaczki gorace
tickow/ y ktore bywaja tam w stoleu na ko-
cu iclita/ y tez na zaciwardziale wrzedzienice
y na zolzy/ y na rosciagnienie suchych zyl/ a
bowiem rospadza opuchline/ y wzdęcie ktore
bywa na brwiach/ y zolzy ktore bywaja za v
syma/ y tez boleść ktora bywa w czlonkach w
stawiech wsmierza/ y tez rosciaga zply suche
gdy ie wwarzysz/ a slukysz czyscie zmiesasz z
maka lnanego nasienia przecziniw sy knim
troche kaczey chlustosci a iodlowey zywiec/
zmiesawszy dobrze w mozdzerzu/ a ta masę
rospadza y otwiera wrzedzienice/ y rychlo sie
pod tym zbierze ropa.

T Zez gdy stego wczynisz knoc a wpuscisz do
macice/ czysci ja/ y ty wilkosc ktore bywaja
przy porodzeniu wywodzi.

P archy na glowie leczy/ wwarzone korze
nie z bozym drzewkiem/ a pomazuy glowe
na sloncu.

T Zez nasienie slazowe warzone z lakrycia
y s sigami/ a potym ocukruy cutrem one
wode/ pije ja/ tedy pomaga na kasele z zim-
ney przyczyny/ y richley slegmy odbywac po
tym bedziesz mogl. A gdy temu przylozysz
dragantu (jest gumy w aptece) ttedy broni
kwię ktora s pici s slegmy pochodzi. Zez od-
dala rzezanie ktore bywa przy puszczeniu w-
rny/ y pragnienia broni.

T Zez pomaga na pleure y przeciwo wrzo-
dowi ktory bywa na plucach tim obyczajem
Wezmi korzenia wysokiego slazu co trzy zlo-
te zaważa/ lakricy typlez/ korzenia podrozn-
kowego/ nasienia ogorkowego/ malonow/ a
iesli mozesz miec nasienie Cierillorum takde
go snich co dwa zlate zaważa/ nasienia mle-
czu wysokiego/ nasienia kurzey nogi/ iako y
piwskiego/ kwiartow siolkowych/ rozinkow
wielkich/ warz to społem wysytko wodzie prze-
tlukysz izby polowica wywzasa/ a potym
przecedzisz ocukruy dobrze/ a to mas sirop
ktory pny po ranu y wieczor cieply trunek.

Acorus

Miecznikowie/ Gelschineretel.

Kapitulum 5. v.

A m. Mle-

na bol
fi gora

na 3y
suche

na bol
czlonk

na 3y
po 20

na 3y

na 3y

na 3y

na 3y

Mieczyłowie

Esi ziele mieczyłowie ciępleysze
che rowno w wtorym sto-
pniu a ma moc vrine wy-
padzaiaca / otwieraiaca y
ocieraiaca / a tak iest dobry
tym ktorzy maa twardosc
abo gruske okolo sledziony / abowiem otwie-
ra zatkane sledziony y wagtrobz z wilkosci ste-
gmistey y melancholij / tym obyczaiem czy-
niac. Wezmi korzenie mieczyłowe slusze ie-
sakoby czwartą część funta / polezje ie octem
abo ie namocz w occie na trzy dni / a przysoz
niemu korzenia Neuponticy dwa loty / kwia-
tkow boragowych / ielenich iezikow / każdego
po poł garści / nasienia haniżowego / latriciej
każdego dwie drągme / rozintow lot / wyspi-
kich rzeczy troche przelutuy warz ie w wo-
dzie sakoby w poltorci kwarty wodzi z poł kuar-
ty wywre / potym przecedz a ocutruy / piyze
to rano ciepło y wieczor trunel. A po tym pi-
ciu czwarte^o dnia wezmi pilulę de reubarba-
ro / pilul de lapide lazuli / každych po poł dra-
gmy / zmieszay niech beda pilulę ydziałane o
siropem Jelenie^o iezyka w lezbie viij. abo ix.
a potym wezmi Diagalange abo Diabora-
natum dla posilenia żóładka / a na osiattu

pomaz dobrze sledzione mascią Dialceq dla
odmietezenia nieczystosci.

Eż gdy gi warzysz z ieleniem lezylam
a z mleczem / z latricią / z nasieniem ogorko-
wym / malonowym / citrullowym / a przee-
dziwysz ocutruiesz / gdy to bedziesz pil / wzdra-
wia żółtą niemoc.

Eż mieczyłowie spada bielmo z oka /
tak sprawione. Wezmi soku mieczyłowego
soku włoskiego kopru każdego po czterzy lo-
ty / kamienia calaminaris drągme / haleny
brunatny / thuciej / każdego rowno trzecią
część lota / a potym ty rzeczy ktore maa być
starte na proch zetrzy subtelnie / a potym po-
warz troche aby sie tak dobrze zmieszaly / po-
tym wypuszczay piorem na oko chore.

Eż sok mieczyłow dany tu pi. iij. / abo
woda w ktorej wrzał mieczył / pobudza vri-
ne tu wysciu mocą swą własną / y osmierza
boleści w płucach y w bokach / y też iest osobna
pomoc na wylęzenie iadowitych robakow.

Eż osmierza bolenie w macicy gdy ie v-
warzysz a posiedzi na nim pani chora.

Powłada Pandekta / gdy ktory człowiek
nosi przy sobie kofaciec / taki nigdy nie wpa-
dnie w niemoc kurezową / ani w wielkie pływ-
nienie krwi. Pandekta nauka.

Acetosa

Stężaw / Sawer ampier.

Kapitulum 6 vij.

na żółtą
niemoc

na bielmo
oka

na vrine
na boleści
płucy

na boleści
macicy

prze-
kurezową

ozyme w
paleza

ratzobie y
ledziony
onaga

Szczałw jest dwojaki/ domo-
wy y polny/ jest zimny su-
chy/ w pierwszym stopniu
zimny a w wtorym suchy
ma w sobie ciepłotę y też
kwaśny smak/ktory jest na-
lepsy w tym szczawiu.

E Korzeń szczawiowy z octem wwarzony
leczy swierzb grubą gnolišy/ y komu sie pa-
żnoscie zadzierają.

E Szczę jest lekarstwo na trąd y na liszaję/ y
na inſe ſkóradoſci ciała/ gdy kłk kroc be-
dzie pomazano miejsc tym przereczonym
lekarstwem/ a potym mozeſz pomazować le-
karstwem tym dla lepszey pewnoſci. We-
zmi ſok szczawiowego iakoby oſm lotow/ io-
dłowy żywice czterzy loty/ ſoli proſtey ieden
lot/ zmieſzay ty rzeczy z oleiem bobkowym a
ſtego weźm maſc na rince roſpuſciwoſy thy
rzeczy na ogniu.

E Szczę jest pomocen na żółtą nie-
moc ktora przychozi z zatkania żył o przy-
czynę ciepłą/ a chęć maſz gi wárzyć z wodą
mleczową y z naſieniem ogorkowym y ma-
lonowym y citrullowym/ a to maſz pić.

E Abo warz w winie białym wyſtałym/ a
toż wino piy/ leczy żółtą niemoc z zimnej
przepęyny/ to też wino oddala brzydkoſc.

E Szczę jest lekarstwo na wkaſzenie niedz wia-
tła y weża. Oczym Awicenna y Serapio
powiadaia/ gdy ktho kłk liſtow zle ſzczawio-
wych/ abo piye wode w ktorej wrzał ſam/ a
potym gdyby onego człowieka wąż wiadł a
bo niedziwiadek/ nie mu nie będzie ſzkodzić.

E Szczę wodką szczawiową z dzałwiga pła-
morowego powietrza broni tym obyczajem
Weźmi wodki szczawiowej pieczył/ a ſot
ieden dzałwie/ rozmaciwoſy w wodzie/ daj-
że wypić ciepło w połnocy/ a potim niech ſie
przywodziec dobrze iżby ſie zapoćil/ ieſt to rzecz
znamięnita y doſwiadczona wiele razow.

E Szczę ſama wodką ſwoięy wlaſnoſci tedi
zaſtanawia biegunkę y naruſzenie icie ozdza-
wia/ a nawiecey chęć moc na biegunkę ieſt
wielka w naſieniu.

E Szczę ſok tego dobry wpiſym ludziom/ y
tym ktorzy mają emoroidy/ to ieſt/ kto ma
wielkie cieczenie trwie z żył ktore ſą w ſtol-
cu zaſtanawia.

E Szczę ieſli będzie ſzczaw zaſwieſzon na ſpi v

tego kto ma żółty/ zging od niego. Awicenna
mowi/ gdy oſta płoczeſz woda w tthorcy
wárzys ſzczaw/ zebową boleſc oſmierza.

E Szczę korzenie tego warzone w winie zaſta-
nawia rzecz przyrodzoną paniam/ y lamie
kamień w nyrkach/ y też broni drżenia icie/
Awicenna powiada.

Agrimonia

Rzepik abo Starzec/ Dail all'welt/

Kapitulum 7 vj.

Rzepik abo starzec jest ciepły y
suchy w wtorym stopniu/ w
warzenie tego korzenia ieſt
pożyteczne na przećwto pa-
raliżowi/ tak czyniąc ten si-
rop. Weźmi korzenia rze-
pi-
kowie/ ſałwi. y/ primule ve. is/ to ieſt pierwo-
ſni kładego garſci/ korzenia piwoniey/ białej
lebiotki/ kładego poſ garſci/ cziemierzicy/ cina-
monu/ bobrowego ſtroiu kładego po 2. ſot
przeſtucz ty rzeczy troche/ a potym warz w
winie ſłarim w połtori kwart winą żeby poł
kwart wywrzalo/ potym przecebz a oſlodz
dobrze ſwymowanym m.odem/ a tak to be-
dzieſz miał ſrop trawiacy/ ktorego bierz pora-
nu y wieczor trunek ciepło/ a potym wypiy
ſy ten ſrop/ weźmi ty piſuły kładac ſie. We-
zmi piſul de Zuſorbio/ piſul ſmierzdzą. i. h/
kładych po poł lotu/ weźm piſuły s ſropem

A 4 de Sticā

de Sticados/ to iest s siropem kocentowim/
w liczbie dziewięć/ a potym nazajutrz dla po
silenia żołądka y serca weźmi Diamuscum
abo Diacastoreum z apteki/ a potym tu wie
czoru namasj pacierze y spie y grzbiec/ y in-
se mienią żarzone paraliżem thę mascią
troche iey zagrzawszy.

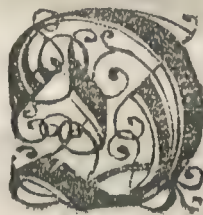
Wezmi solę rzepikowego/ gorczyce/ na
sienia piwonien/ kądrego po drągnie/ bobro
wego stroiu/ piceum/ kądrego po pół lotu
pastranu czwartą część lotu/ zetrzy ty rzeczy
dobrze miakko a zmieszaj z olejkiem z bebro-
wych stroiow a troche wosku/ rospuszcis thę
wpythko na rynce na ogniu iż będzie z tego
masę miakka/ a pożywan iey w potrzybie
przerzeczony.

Cez sol rzepikowy dobrze wyćisniony/ w
który wpusć troche Lucii tartę/ a potry-
maj troche na ogniu w garnusku iż sie do-
brze zmiesza/ a potym niechaj posthoi/ a o-
nym z wirzechu maczaj oczy przez chustę/ te
dy oczy posila y czysci wzrost barzo dobrze.

Cez sol rzepikowy z mąką feni greci y bo-
li armeni y s smalcem wieprzowym zmie-
szaj to społem/ a mąży mieste opuchłe y bo-
lące gdziekolwiek będzie.

Cez rzepik gdy go kto pożywa skąpustą
albo s ciwiką albo s spinakiem/ chędy bolenie
żywota osmierza/ także y sledzony/ bolenie
y nadymanie oddala.

Cez rzepik gdy jest zielony stary na pro-
u pich z wodką sęzawową/ tedy jest lekar-
stwo wielkie na bolaczki iadowite/ s kthorych
mieso pada/ y thęz na przeciwko iadu psa y
człowieka wsciekliwego/ bo iemu nie dopu-
szcza wnątrz wchodzić/ także y z wirzechu na
ty mienią przyłożony pomaga.

Woiaki iest Czosnek/ ieden
domowy a drugi polny/ do
mowy iest ciepley y suchy w
trzecim stopniu/ a lesny ie-
st ciepley y iest/ a thak la-
cno może być sniego iad tim
spůsobem.

CWezmi nasienia czosnkowego rozsiej je
ie/ a potym onego czosnku który wroscie/ we
zmi tego nasienie y posiej/ czyni tak pieć ra-
zow/ tedy on czosnek piąte^o siania iuz będzie
iadem dla swęcy zbytnien goracości. A przeto
ogrodnicy nigdy nie sieją czosnku iedno sa-
dzą przyczyny niewiedzą czemu to czynią/
ale wy iuz tak wieiecie.

Czosnek iest lekarstwo na parchy kthore
pochodzą z zimney przyczyny tak czyniac:
Stucz czosnek a zmieszaj gi z olejkiem bob-
kowym/ abo z drożdżami okiowemi/ a tym
namazuy parchy.

Cez czosnek stuczony/ a kto ma rospadli-
ny na rekach abo gdzie indzie/ abo krosty y
ktorych wilkości plyną/ wlecza gdy gi przyło-
ży y także włożony w ług/ na ocreby a-
bo na lupienie głowy pomaga.

Cez kto gi często iada/ tedi wpy mnoży.

Cez częste iadanie czosnku/ czyni bolenie
głowy y też czyni trąd na licu.

Cez czyni mgły wzrost kto go wiele poży-
wa/ wysupa wilgość dobra z oczu/ a kto ma
wilgoz

Allium

Czosnek/ Knobloch/

Kapitulum vii

wilgoci zlych obliwosc w oczach/ tedy dobrze
Czofnet iadać/ abowiem wysupa ze wilgoci
H **E**ż warzony Czofnet z mastiką y z pre-
trium/ wsmierza boleść żebow kiedy wsta będą
ciepło pfołane.

I **E**ż Czofnet wwarzony abo wpieczony/ a
potym zmieszany z cukru/ glos Cantorom y
inshym naprawia/ y kapiel wsmierza/ y bole nie
piersi ktore pochodzą z zimney przyczyny oddala

A **E**ż kto ma obfiscie flegmy y inshich wil-
goci grubych w żołądku/ czofnet dobrze jest ta-
kim/ abowiem trawi y wypada z żołądka.

E **E**ż dobrze Czofnet iest onym ludziom
ktorzy bdy iadać/ abowiem bdy są iadowite
y zimne/ a czofnet iest na to pomocny.

M **E**ż Czofnet dobry iest barzo ludziom pro-
stym/ kmiotom/ ktorzy iadać grube rzeczy /
zimne/ a pija wodę/ tedy czofnet trawi w nich
ty karmie y niemocny broni/ przeto iest ich dri-
lakiew/ y też onym iest drylakiew ktorzy są na
morzu a pija wodę morską y inshą wodę złą.

N **E**ż Czofnet silniejszy a pitny z sitą/ wypa-
dza z brzucha robaki y też flegme. Jest też do-
bry komu się żywot odima z wiatrow/ o czym
Galenus mowi/ iż między innymi zioły czof-
net iest namocniejszy y nalepszy w trawieniu
wiatrow ktore bywają zamknięte w żywocie.

D **E**ż gdyby chciał iżby czofnet z ciebie nie
pachnął/ zjedz trochę korzenia kofarzewego/
abo też świeżę pietruszki/ przestanie wonia ta.

Czofnet
y nie smier.
Gal. 3. 3. 3.

Alkafenge.

Alti Michynki. Zudentockel.

Capitulum 9.

Albo wiski ogrodne iest
ziel. podobne nieraz Psin-
kam w wlosnosci/ zimne y
suche okolo wiozrego stopnia
a ma list podobne listkom
psinkowym/ w tymże liściu
ma macherzpnki / a w nich są iakoby iagody
czyrwone/ ktorego owocu mocniejszy podobna
moci iagod wilczych.

S **O**ł tego ziołka zmieszany z sołem celi-
donyowym a z trochę koperwajeru zimnie.

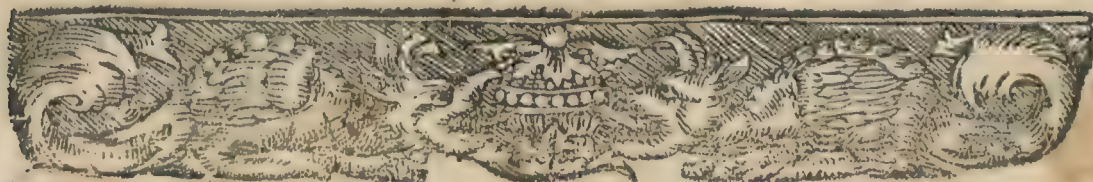
tartłg/ to lekarstwo wypuszczaj w fistule/ a
potym w osm godzin omiway one fistule wo-
dą w ktorejby był miodeł rozany/ a tho czyni
tak długo ażebym się ono miejsce zmieniło / tho
iżby już ony nieczystości wodne subtylne/
obrociły się w mięszkę ropę białą. tedy już o-
na fistula łączna będzie ku zagojeniu.

E **E**ż to ziele iest pożyteczne siluczone w fyst-
le wespolek/ to iest owoc tego z zielin a z oż-
tem/ tedy gdy tego będziesz przyładał na stru-
py/ wsty/ na rany opuchłe iest pomoc.

E **E**ż to ziołko iest dobre na dychawicę y
na opuchline wgrzyb y na żółtą niemoc/ y
na cieście puszczenie wrzyny/ abowiem z lekko-
ścią wrzyna pędy nadol y kamicę w nerkach y
w mecherzu łamie a potym wypada precz / a
to tym obyczajem pożywać w picu.

E **W**źmi soku Alkafengi/ soku pietruszka-
nego lajzego poł libri/ to iest poł funta/ albo
inney/ nasienia woskiego kopru/ nasienia o-
pichowego/ nasienia od lakchuli / łamikamie-
niowego albo wroblego prosa każde° czo dwa
kory zaważy/ rozinkow/ kwiatkow siolkowych
rowne cztery kory/ warz ty rzeczy w wodzie/ a
trochę wina przyczyni tak długo iżby połowi-
ce wyprowadzi/ potym przecedz a oczukrup do-
brze a w wieczor pij tego trunku poły tego sta-
le/ a potym na ostatku weźmi piluły tito. Wź-
mi massę piluły smierdzących/ dwie dragmie/
massę piluły z tyła wilczego kthore zowa Me-
sercon dragme iedne/ zmieszaj z siropem oc-
cianym w kthorym są karmie przyprawione/
a tak niech będą piluły dziesięć w lidzie.

A nazajutrz weźmi tych kofarzew z Aptek

G Dlacce dla posilema z piec na kazdy dzien.
E Jezeli tego ziela wity sam przez sie abd z
 wodą mierzowg/ to piec ozdawa rozpada-
 liny w nerkach y w moczowcu/ y bolaczki wne-
 trzne ozdawa.

Ames.

Kmin.

Keinsar.

Capitulum 10.

A

Kmin jest ziele/ktorego ziela
 nasienia wzywamy w lekar-
 stwie/ jest to ziele cieple y su-
 che w trzecim stopniu/ Jest
 dobru kmin naprzeciwko bo-
 lesciam kthore pochodzą z
 wiatrow n z zimocie/ a pobudza wyne y rzęzi
 przyrodzone białym głowam warzonym w wi-
 nie albo w prostey wodzie/ a gdy to panie bedą
 pie/ tedy przydadz zdrowiu.

B Sok kmini z miodem zmieszan/ zabija ro-
 baki w jymocie/ktore zowg Acorides/ y inie

robaki ktorzy sie plodzą z flegmy grubey.

E Jezeli cysci zoly kthore sa miedzy watrobą
 a miedzi żółdkiem/ a tak jest dobry tym ktorzy
 ciepią kamicą w nerkach/ y tym ktorzy z bole-
 scią a z rżezaniem wode puszczałg/ a tak kmin
 warzony z porzysiem ziele/ z nasieniem wło-
 stiego kopru/ z nasieniem piotruszczanym/ alki-
 kengi z sparagowym/ warzyć to w wodzie/ a
 osłodzić miodem/ a potym pic jako y pirwe
 sirop.

E Jezeli aniz warzony z ielenim lezyeżki y
 listkami sene/ y z nasieniem piotruszczanym/
 włoskiego kopru/ bruseu/ y z sparagowym na-
 sienim y teze z rozynkami y z latrzezią w wo-
 dzie/ a potym oczukrowat/ przyje ten sirop po-
 ranu/ ten sirop quartane wypadza z człowie-
 ka kto gi pnie poranu cieple po trunkowi/ a po
 wypiciu tego siropu/ weźmi ty piluły massi pi-
 lul de lapide lazuli pol dragmy/ a z massi pi-
 lul de Acubarbaro teze pol dragmy/ diagridii
 trzy ziarnka/ massyli jedno ziarnko/ weźmi pi-
 luły panie Aptekarzy z siropem ielenich lezy-
 kow w lidzbie dziesięt/ a po tych pilułach na-
 zalutrz abo trzecie^o dnia/ weźmi metridatum
 dragme ledne abo dwie dragme z winem cie-
 plo na częzo abo z wodą skalnolową.

E Jezeli gdy aniz y miazgi z mąką pseniczną
 troche modu przysiożywy/ kto ma trąd na
 liczu albo sinosc/ tedy tym pomazuy zginie.

E Jezeli turzeme z białego kadzidla a z soku
 hamyżowegd/ cysci macice.

E Jezeli aniz warzony z miodem cysci y z
 prochem kosateczowym zmieszan ty rzęzi/ pie-
 z wodą matki bożej włoskow/ test pomoc tym
 ktorzy w pierśiach cieślkość maia.

A tym ktorzy maia w pierśiach flegme lipką
 y też krew zsiadłą.

E Jezeli wwarzenie anizowe z mietką a z gal-
 ganem/ osmierza brzydkości y wracanie.

Anetum.

Kopr swoski.

Lille.

Capitulum 11.

Kopr swoski

Kopr swoyski jest cieply y suchy/ nie dochodzac trzeciego stopnia cieplosci/ a suchy miedzy pierwszym a miedzy wtorem stopniem/ jest tchrawiaczy y rozpadzaiacy wrzedzienie za wardziade tym obyczajem. Wezmi nasienia swoistiego kopru/ korzenia wysokie slazu a smalcu wieprzowe/ silucz nasi nie y korzenie slazowe/ a potom zmieszay s smalcem a przyladay na wrzedzienie

Proch z nasienia tego kopru/ albo popiołu s prochem korzenia kosacowego zmieszay/ a kto ma rany plynace s swego ciała/ zasypuy tym prochem/ wznaś moc.

Cez olejek s swoistego kopru zmieszay z dialcem/ osmierza bol se stawow y członkow gdy nim namazesz.

Cez olejek tego kopru z olejkiem mako wym zmieszany/ czyni spanie gdy nim skroś nie pomaga.

Cen też olejek zmieszany z olekiem gorzkiej migdasow/ osmierza boleś w usoh/ kora przychodzi z wilkosc i wpuszczaie tam tego wcho chore.

Kto często pożywa w ledzeniu nasienia

kopru swoistiego/ temu wz. ot moli/ Awicenna to powiada.

Cez nasienie swoistiego kopru jest dobre z naprzeciw cieplosci piersi kthora pochodzi z zimnosc i slegmistej/ tym sposobem.

Wezmi piec fig albo wiecny/ soku kopru swoistiego/ w ktori sok wloz ty figi/ izby tak postaly oklto godzin/ a troche przyloz thez tam nasienia anizowego/ troche Zopu y lakrycy/ a ty rzeczy warz w winie/ a potom wwar ywshy przeedy a daway pie cieplo/ a bowiem ten sirop czyni laczne odtwywanie slegmy spietley tlowatej z ropą zmieszanej.

Cez prochu tego kopru pożyway w polewkach iatichkolwiek/ czyni obitoś mleka w piersiach/ sekacie osmierza kthora przychodzi z napelnienia zeladka/ y bol nie/ morzenie w żywocie oddala.

Cez proch albo popioł kopru swoistiego pobudza emoroidy/ to jest krew z żyłek kthora sa w stole: gdy nim pospiesz keliho y rany kthora bywaia w członku mestim zagaia/ y gdy puchlina sie przyda tamże/ tedy to nasienie/ a zwłaszcza proch tego debry jest.

A gdy to nasienie wwarzysz z mastiką w winie/ a potom tego pożyway w picu/ tedy broni wracania y brzydzenia/ y szczawke w spaia s przyczyny zimney.

Ceg sebie panie kładą w wannie a sie dza w nim/ bolenie macice y wnetrzne zgla dza.

Cez mowia Awicenna/ Serapio/ Pan dektā. Nasienie kopru swoistiego na proch siluczne/ a onym prochem rany plynace zasypuy/ wysupa ie y spaia albo goi.

Apium

Opich/ Mirzik/ albo Pezelnik/ Eppe.

Kapitululum¹² rij.

jest cieply

A Est cieply w pierwszym stopniu / a w wtorym suchy / iest rozpadające ziele opuchliwy / y o twardzące / a iest rozmaite / Jedno iest domowe / a drugie polne / a trzecie wodne / w nasieniu tego ziele moc iest nawie tsa / kthore gdy ktory człowiek żule / tracenie z yst oddala. Zeż iest dobre na wątrobną y śledzioną niemoc tym sposobem. Weźmi soku opichowego dziewięć lyżek / iele nich rezyptow / boragowych / twiarkow / każdego po pol garści / korzenia męczysłowego / korzenia brusci / sparagowego / a pteki / każdego rowno dwa loty / nasienia włoskiego kopru / piostruszanego / każdego po pol lotu / warz je ty rzeczy w wodzie aż do połowicy / a potom przececiwszy ocutruj / a tak to piy po ranu y wieczor / a potom piłyby de Reubarbaro weźmi / a diarodon abbas dla posilenia / a gdy będzie plastr weżynion soku opichowego a z nasienia swoistkiego kopru / a ciepło przyłożysz na wątrobe albo na śledzionę / tedy nieczystości s tych członków bywają wypędzone tym iest odmiekczone.

B Zeż sół opichowy z wroblem prosem y z zlamkami niem y z nasieniem alkatengi / to ziele z nasieniem przerzeżonym owarzone w winie / a ocutrowawszy / kamień łamie w mecherzu gdy kto tego pożywa.

C Zeż opich warzony z bożim drzewkiem w fugu / a tym głowe zmyć pąchowatą / iesth dobre lekarstwo.

C Opich według powieści Galiena / pobu dza swietego Balan tego niemoc / a tak panie brzemienne nie mają tego ziele pożywać ani w picciu / ani w myciu / a bowiem mdliży / kthorem bywa płod umocnion w macicy / a tak dzieciątko rado odchodzi krom czasu / też to ziele sprawuje w ciele dziecęcym wrzedzienie / y inye niemoci kthore pochodzą z zagniosci wilgoci / iako swierzb y pąchy / a chak dziatki w pierś mają sie strzedz tego ziele wszelkim obyczaiem dla tych y innych niemocy / a bowie to ziele rozpada wilgoci wnetrzne / y podnosi sie ku głowie / a potom ony wilgoci wchodzą w dziurczki głowy / kthore napelniają a zaciśkają / a tak stad przychodzi swietego Balan tego niemoc tym dziatkom.

C Zeż korzenie opichowe owarzone s korce nim włoskiego kopru w soku polney ruty / y w soku swinego mleczu / a potom gdy powre dobrze przececi / a ocutruj a to piy dla opuchliwy kthora pochodzi s flegmisy obfiteści / a cho też lekarstwo iest dobre y na żółtą niemoc kthora pochodzi z zatkania wilkości niedobrej w żilach y w wątrobie.

C Zeż opich warzony w winie z nasieniem włoskiego kopru / s piotruską z wroblem prosem / iest lekarstwo na ciepłe puszczenie wodi y theż rzec przyrodzoną pobudza paniem / a tak wryne pobudza gdy przyłożysz licontripo nis k tym rzeczom / a potom wypytto wespok. E warz / a pożyway piąc.

Aristologia longa.

Smolnik albo kotornaj / Langhol.

Kapitulum xiiij.

S Molnik / iest dwoy rodzajie / a go / ieden iest podobowaty a drugi okrągły / a oba są ciepły moey y suchy w wtorym stopniu / a s powieści lekarzow drugich są ciepłe w trzecim stopniu / a suche w wtorym.

C Długi smolnik iesth ocierający y zagrze wający

ziele Smolnit

w aigach/ a chad jest dobry w goieniu ran rosz-
czac w nich ciasto.

C A zwlaszcza proch tego kofornaku abo
smolniku zmieszany s prochem kofaccowym/
jest bardzo dobry w gnoieniu ran wilgotnych
a z bolaczek odziatanych.

D Naprzeciwko dychawicy jest dobry chym
obyczal m. Wzmi dwie czesci/ to jest dwa
loty prochu kofornakowego/ a jeden lot pro-
chu jory. z s prochem kofaccowym/ zmiesz-
szay z miedzi smymowanym a talem leciuraz
daway choremu.

E A z gd by kto mial w sobie iad robaki abo
rego iadowitego/ to jest z wtapienia wenik a
laseczorki/ daize mu prochu tego smolnym/
sokiem ruciannym abo sokiem r-
oslodziny troche.

F A z proch tego ziela trawialach/ wezmy
tweciasto w ranach abo w te stego prochu/ a
wshy knoty wpuscie w siakaly posypuy tym
potym na wirzech oncy w wpuszczay tego
prochem/ y tam w durna.

G A z wppadza z ryp dziciatko bywa/ zo-
wpy y bloneszte w tarze/ tym obyczaiem.

H Warz smolnic sie napsy oznaj prawde.
ra w winie/ a tozchu masz naparzac maci

I Ale tez y z torzeniem tego smolniku blu-
ce wwarzany/ itez knot masz puszczac sobie/
giego w wiforzenie tego ziela z oliwa z miedzi
wwarzany.

K A z Perzewo ktore bywa w cieie kiedy sie za-

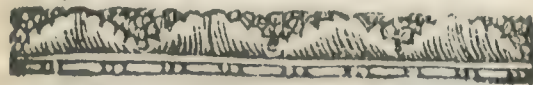
kole abo drewno w ranach, prochu itego ziele
la przylozyt na ono miedzi w ktorym jest dre-
wno zmieszany i niem i prochu kofaccowego
go a prochu torzenia dyp- i miedzi
dem zmieszany i bedzie iakoby masz a to
przykladay na ono zai locie.

L A z weda w tthorey powre zgo Valante
smolnik dlugi/ tez oddala swietab y flegmy/
go niemoc tiera przychodzi z p tiera przycho-
iteze dichawiczym jest do us sie to napszac.

M Dzi s tatiuze przyezym y z namicnietekar.

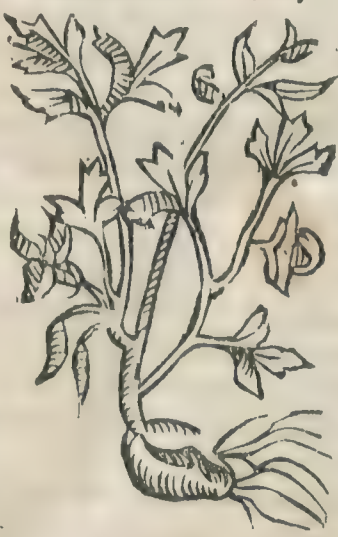
N A z smolnik tlu z ich panule turez/ tie-
stwo na czlonci w taly a przimieszay prochu
dy sluczay ie na pgo slazu/ abo silutay slazo
s torzenia wysol prochem a z oliwa y s smal-
we torzenie slym wezyniowy iakoby masz/
cem wieprzomiesca si urezone/ a gdi zataz
nama; uy tlem smolnikiem/ diabelstwo z doz-
daly tym ad; Pandecta mowi. Uwar ony
mu wpyd; a pty ktho ma bolise w negach
tez w r; a bol nie.

Aristologia rotunda

Kofornak/ Simbelholwpre.

Kapitulum xiiij.

B Kofornak

Kokornak okragly jest iedna
kicy ciepłosci y suchosci iako
y smolnik dlugi/ a wsatkoż
okragly kokornak wiekhszych
jest pożytkow w lekarskiach
niżli dlugi/ ma moc rospa-
skadliwych wawiają y wypadziągą złych a
byle kopany przezosci/ a korzeń tego ziela ma
teki to ziela/ bo tak tym niżli będzie miało kwia-
spadzianiu odmierzyć mocy będzie tu ro-
wilgosci lepiej dale/ a y wypędzeniu zli-
kokornak/ to mowi j. a. y dlugi smolnik abo

Eżech proch kokornakotł.
tym kobylego szczawiu y s for zmieszany s so-
ti/ a przeczyniwszy troche helum polney ru-
a wapna nie gąszonego troche y watrobney
kowym zmieszawszy/ i: sli mase białkiem bob-
na siewierz y na wpelkie trosty.

E Proch tego ziela martwe m.
w c wnatrz trawi/ a zwłascz a mieto m.
kchoru bywa w fistulach trawi/ pomazacue
tym prochem z miodem przesnym.

E Naprzeciwko też niemocy swiecego Ba-
lantego/ y naprzeciwko paralizowi mase s re-
go kokornaku wezyniona/ jest rozliczna tym
obpeżaniem. Wezmi kokornakowego korze-
nia dwa loty/ stroiu bobrowego pol lota/ si-
ki/ euforbium z apteki trzecia część lotu/ th-
rzeczi silucz na mialki proch/ a potim wezmi-
ty y lytki oleku de Castoreo/ sthroiu bobro-
wych a zmieszay ty prochy s tym olekiem/ a
tym namazuy grzbiec/ pożyg wshy od byle aż
do samych kopyzow.

Eż wino w ktorim warzono korzenie te-
go kokornaku itez kopynitu z opichem każ-
dego rowno warzyć w winie abo w wodzie/ a
potym osłodziwszy pił tho pami kishora chęci
mieć rzecz przyrodzona/ abo martwy pfod s
siebie wypędzić/ abo secundine/ to jest lozysko
w ktorem dziecie bywa/ a gdistnych rzeczy wezi-
niż knot przyłożony mierz/ a wprawiwszy
gi do macicy/ thoz rychlo wagny iako y sirop
wshsey napisany.

Eż kokornak warzony w wodzie z lakry-
cia z izopem przylawshy winu/ dobry jest dy-
chawicznym ludziom.

Eż komu jest bolączka w nosie z dziurą
mi ktorą zowa Cancer/ tdi proch tego ziela

s prochem czarney heleny y s prochem wap-
na niegąszonego z miodem to zmieszaj/ a tym
potym ono mieysce namazować.

Eż proch kokornakow z miodem zmie-
sany/ jest dobru na rospadliny wst/ itez komu
dziagla gnią.

Eż proch kokornakow zmieszany s pro-
chem diptanowym każdego dwa loty wziąć/
a potym zmieszay it z miodem będzie iakoby
masę/ wyciaga z ciała drowna y strzały/ a
bowiem kokornak jest ocierającą mocy y ro-
spadziącą itez przyciągającą.

Eżby pami bez boleści a lekko porodziła
dzieciatko swoje/ wezmi kokornaku a warz-
gi z winem/ a w l y trzy lytki oliwy abo wie-
cey/ a tym pomazuy żywoch pamiy w then-
czas gdy inż będzie czas tego.

Asarum

Raduinit/

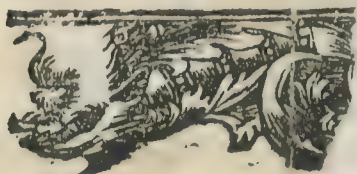
Hesclwprez/

Asarum fr.

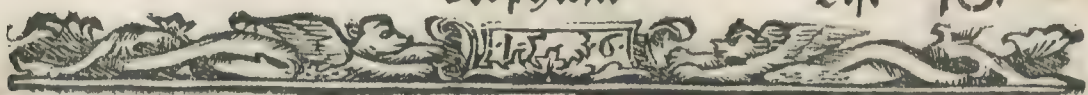

Est cley
sthopniuy suche w trzecim
nia y ocie a oewiera zatk-
bione zaga/ y czlonki zagle A
wnetrzne rwa/ a boleści
tho ziela kopyniti wsmierza

Eż thal ma moc na ządzierzgi.
niemocy przyrodzonych/ y urine p. yheni y
ra bywa z zatrzymania dla flegmy budzateo
drogach thych przez kchoru urina grubey w
pochodzi z
watrobn

wątroby do nerek/ a tak stad y opuchline ed
dala/ tym obpyżać m sprawniżac.

E Wziemi kopytniku/ kminu/ korzenia miedzi
kowego/ kądzdego smich pol garści/ brusci/ spa
ragu/ nasienia wloskiego kopru/ piotruszcza
nego/ wroblego prosa/ kądzdego smich po trzy
loty/ polney ruty garść/ listkow senes/ rozin
kow drobnych trzy loty/ ty rzeczy wshytki prze
stukhy warz z wodą a z winem/ pol kwarty
wodi a winą takież/ octu z winą białego hese
lyżet/ warz ze to izby trzecią część wyrzalo
a troche ocukruy białym cukrem/ a poctym
przececzywshy pny ten sirop poranu y wieczor
tore sirop gdi wypiy/ tedi potim wezmi pi
suly ty to. Wziemi masi pilul de reubarba
ro/ masi pilul de fumo terre/ masi pilul de
mesereon/ kądzdech rowno po iednym skro
pule/ spiti ziarnet trzy/ a potym stych rzeczy
uczyni iedny pilul s siropem polney ruty w
liczbie ix. a na noc ie wezmi/ nie sie nie pocze
na nie/ a nazajutrz po pilulach abo trzecie
go dnia/ Wziemi kofaczkow z apietki kthore
zowa Dialacca abo Diacastum za grosz/ po
żywanżę ich po trzy poranu/ po dwu przed
wieczera/ bo ty kofaczki posilaja wątrobe y
sledzione/ y zoltą niemoc tho wshytko lekar
stwo leczy abo wykorzenia/ a iest znamięnit
dosh/ y ten sirop przerzeżony wypadza bo
lesci s czfontow y denną boleść/ y theż boleść
ktora sie wkorzenia w biodra.

E Kopytnik ma moc iz purguie/ czysci y
wot iako y ciemierzyca biala. Zwienna po
wiada/ zwlaszcza gdy bedzie warzony z miod
dem a z wodą.

E Reż kopytnikowy proch iest dobry na o
czy czysciac wzrot.

E Gdi też bedzie wrzał kopytnik w mioscu
a gdi ono wino bedzie pil człowiek opuchly y
leczja opuchline y zoltą chorebe.

E Reż na zimnice kwartane iest dobry z ie
lenim iezytiem y z listkami sene warz w wi
nie a to pny/ abowiem twardosc wątroby y
sledzione rospadza stad pochodzi ta niemoc

E A barzo dobrze iest to ziele s kocią serwat
ką miedzi y throche spiti trzy ziarnca/ a po
cny pi/ bowiem rychley uczyni stolce s thys
mi rzeczami.

Atriplex

Loboda/ Molten/

Kapitulum xvj.

E st ziele ktore ma w sobie zimnosc
w pierwszym stopniu/ a w wtorem
wilgosc/ Jst dobre na wrzadzieni
ce gorace a wielkiy bolesci ktore sie
czynia s koleri/ a tho na przedzi
ich abo na ostatku/ gdy sie przest
ie juz mnezyt wrzod.

E Gdi wwarzysh nasienie lobodzine/ nasie
nie mleczowe/ y nasienie icleniego teziaka/ tak
iz powre zgodzine/ a potim przececzywshy o
cukruish a tego sie bedzieš napiyal po ranu/
tedi zoltą niemoc wypadza ktora pochodzi z
wątroby z goracety przyczyny.

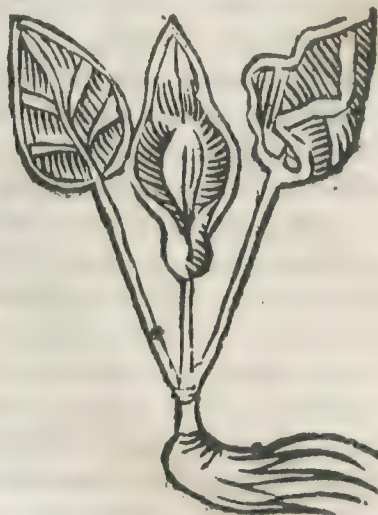
E Gdi wwarzyš lobode skapusta/ z iarnu
żem a z hejrym ziele m/ tedi żywot miedzi y
a gdi uczyniš plaster s tey lobodi a s korzenia
wysokiego slazu/ tedi sadzele twarde y gorace
rospadza wolno.

E Reż nasienie lobodi z woda rzetwiana
a s trocha safranu tarte go/ a to wypiy z wo
da ciepla/ tedi wracanie sobie uczyniš/ a tak
zoltet wyczysciš/ soł tego ziela sam wziey

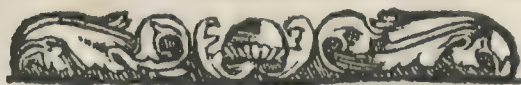

- E**cztrzy lpyty/ wrócić czynnij stol. e.
E Scirapio m. wi. Loboda słuczona z ro-
 iownikiem a troche octu przylawszy/ tedi jest
 lekarstwo nie podle na ogień pletielny/ który
 bywa w ciele człowieka.
E Zheż loboda słuczona z miodem prze-
 snym przyłożona na podagre všmierza bol
 y zapalenie/ a listki tego ziele iedzone s kapu-
 słą czarna/ tedy bol: nie ktore bywa w meche-
 rzu odepinacie.
E A gdi s spinaki m. abo z laktuka bedziesz
 pożywał/ gorące trapi chłodząc.
E V też glisli wygan: a nasienie tej lobody
 z nasieniem glisnikowym/ gdi kto bedzie pił.
E A ktoby miał czyrwoną niemoc/ a poży-
 wał nasienia lobody starzys na proch/ potim
 ono wypil w ianu/ zaścianawia biegunkę.
E A gdy the lobode s torzeniem wysotiego
 slazu vsluczesz a przyłożysz na macice pānicj
 tedi taki plaster bol przerwa/ a gdi iehże ku te-
 mu przyłożysz nasienia feni greci/ nasienia
 lmiānego/ a troche mājowego maśla/ a cho-
 słuczesz/ a gdi to przyłożysz na twārdosć albo
 na gruzle tedi mietczy/ y bol všmierza.
E Zheż sot tej lobody z miodem zmieszany a
 troche powārzony/ tedy to lekarstwo oddala
 bol. se ktora bywa za pāznoty.
E Zheż masz wiedzieć iż loboda domowa abo
 ogrodna jest zimniejszego przyrodozenia nizli
 pełna/ a tak domowa lepsza jest na bolącegi
 gorące ktore s koleri abo ze krwi pochodzi/ a
 gdi s słuczesz a z octem przyłożysz.
E Gdi lobody bedziesz pożywał z iarmużem
 łychlo od niej ciāto wezmiesz/ a tak chudym
 jest dobra/ iteż tym ktorzy żółta niemoc ma-
 ją/ abo ktorzy zapalenie w żłtroby miewają
 dobrze ją im iādāć.

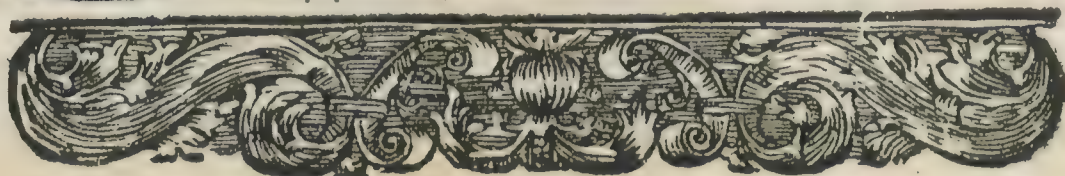
- E** Gdi weżinisz plaster tego ziele troche kmi-
 nu a oliwy przyżinisz/ a to wespoket słu- żę
 kto ma opuchline w vřoch tym vleczyś gdy
 na noc przyłożysz.
E Zheż gdi ktoremu człowiekowi krew idzie
 zbytnie stolcem/ ktora zowa s moroidi/ tak
 weży i iesli chceś zaścianowić. Weźmi thego
 weżownitu/ kwiatkow dylewanny/ warz to
 w wodzie a w winie/ a potym rozmazajcie
 gebke abo chustke w onym/ przykladay na
 stolec prāwie na konie iciea/ thym vleczyś/
 Zteż na pecherze ktore sie wymiatāią tam-
 że na tim miejscu takież v:ży/ thedi bolenie
 przestanie y ony pecherziti sie rozidā.
E Zheż to ziele słuczone s smalcem abo le-
 piey s sadlem wieprzowym/ jest dobre na zim-
 ne wrzedzenie ktore bywa a z melantolicy
 abo s flegmy/ ciepło przyłożysz.
E Zheż gdi iā zmieszasz s cebulā a s sadlem
 niedzwiedzim a przyłożysz na żółz abo na
 gruzly/ rośchodzi sie pod tym bāzro dobrze.
E Zheż kto chce mieć cudnosć lica/ nād przy-
 rodzonā cudnosć/ tak iżby stora byla subtil-
 nieysza tak v:żyn. Weźmi torzenia tego ziele
 la a vsuś ie dobrze/ weźmi też pol dragmy ro-
 sci sepie (tak ie zowa w aptece) a eżmi też Ce-
 ruzi troche mnity/ a ono wpytko na proch
 bāzro miałki słuksy zmieszay z wodkā rożā-
 nā/ a potym gdy sie vstoi na dnie proch/ tedi
 onā wodkā vmyway z wirzchu lici/ abo za-
 mieszay myl twarz.
E Dioscorides mowi a tim ziele ktore po la-
 cinie zowie mi aaron/ to jest weżownik/ moc
 th:go

Aaron

Weżownik/ Aaron/
 Kapitulum xvj.

E Zeple y suche wedlug po-
 wiesci Pande. w pierwszym
 stopniu/ ale wedlug Plate-
 ariusa w trzecim/ a przeto
 ma moc rospadajācā iteż
 otwierācā.

tego ziela jest w nasieniu w lisciu y w korze-
niu/ a tak gdi to ziele sluczesz a s krowincem
zmieszasz/ tedi masz plastr bardzo dobry na po-
dygry/ to jest na bozenie nog.

P Proch tego korzenia zmieszaj s prochem
tartari/ iest w aptece/ coby pol dragmy/ a cu-
tru dragmy/ zmieszaj thospołem a wypij s
czem chcesz/ tedi opuchline traci w czelku.

A gdi proch tego ziela zmieszasz s tym to
tartarum z oliwa/ a przilożysz na opuchline
z wirzechu/ tedy pomaga y opuchline rozga-
za.

Eż koby pożywał tego ziela abo (nia.
prochu tego ziela w karmiach/ tedi wilgosc
zle s pierśi wypadza.

Abo gdi wwarzysz w wodzie abo w winie
a ocetrujesz abo osłodziysz/ a gdi sie te bedziesz
na pial ciepło po ranu/ kapiel osmierza ktori
pochodzi z wilgosci liptich kthore są w pier-
siach y otoko płuć itez w gardle/ a tak y ochra-
pienie oddala.

Eż proch s korzenia tego ziela posypaw-
sz na rany ktore pochodzą s trost zlych/ wy-
susa je a potym goi/ y mieso dzliwe gubi/ a
tak w lisciu y w nasieniu ma moc wielką/ a
le w korzeniu ma wieciepą thos Pandetę y
Placcarius twirdza.

Muricula muris

Niedospialek/ Mewhortain.

Kapitulum xviii.

Niedospialek iest ziele ciepłe
ysuche/ a tak zagrzewa kto
go pożywa/ y wysusza krom
żadnego bolu/ a ociera theż
nieczystości y przepiega.

Plastr uczyniony z nie-
dospialku/ z weżowniu/ z dziewanny/ káž-
dego rowno po garści wziąć/ a warzyć w wi-
nie/ a potym kthoby miał opuchline abo wzde-
cie w stoku/ tedi tego przykladać na miejsce
opuchle.

Eż sol tego niedospialku z wodą ciało
niową zmieszaj/ zaciemienie oczu oddala/ a
tak wzrost wypiasnia.

Eż tym ludziom ktorzy sklonni s opu-
chline abo ią inż maia/ itez ktorzy maia ká-
mien w sobie/ y ktorzy maia zatkanie w wa-
trobie/ weż y sirop tym obyczajem bedziesz s
niego miał naprzeciwko tym niemocam po-
moc leką y użyteczną. Weźmi thego niedo-
spialku garść wysokiego mleczu/ pełney ruci
káždego po garści/ wileżego lyta pot garści
nasienia wloskiego kopru/ piotruszjanego
pol garści/ rozintow drobnich garść/ ocet tro-
che to test s pieć lyżet/ warz ty rzeżzi we dwu
fwarć wody aż niemal do polowice wywarz
potym przeecedz a ocetrup/ pijze to poranu
trunek ciepło y przed wieżerza drugi trunek
A gdy wypijesz weżynisz ty piluły tym obyczá-
jem napij szie sobie do apteki.

Weźmi Maszi pilul de Mesfaron
Maszi pilul de Reubarbaro/ oboich po pol
dragmy/ Pulpe granorum cocondij w liż-
bie pieć ziarnet/ zmieszajze ty to piluły s sy-
ropem polney ruty a weżyn dziewieć/ a thak
ty piluły weźmi na noc nie sie nie poćić ani
na wiatr wychodzie/ a potym trzeciego dnia
abo nazajutrz po pilulach. Weźmi z apteki
kolaczkow ktore zową Dialacca ze czterzy a
bo s pieć poranu dla posilenia człontow.

Eż gdi by sie kto zakłol a drewno tam zo-
stało w cieple/ tedi weźmi niedospialku a korze-
nia diptanowego/ slucż to społem a przyleż
na ono miejsce/ thedi wyeciagnie drewno na
wirzech a opuchline rospadza.

Eż sol tego ziela/ s sokiem ziela ktore zo-
wá bluseż/ y s sokiem niedospialkowym zmie-
szaj/ a kthoby miał mdły wzrost abo zamięrz-
nienie

Niedospialet

Enienie przed oczyma/ wpusc tego soku w nos a na wznaz sie poloż iz doidzie tam dale-
to do jisek ktore pochodzą od mozgu do oczu
przynosząc duchy jasne/ itheż zebow bolnie
traci toż lekarstwo.

C Deż kiedy tego waz albo co innego iadowni
tego wic/ napij sie tego soku/ niedopusci iadu
wnetrz.

C Theż sok tego ziela w nos napuszczoney/
nieczystosci z mozgu smierdzace przyciaga/
a tat mozg czysci.

C Deż sok tego ziela rany spaia y stula iteż
zywoe odmierza gdi sie go napiech z winem
abo seżarnym piwem.

C Deż gdy komu icila wychodzą/ warz te
go ziela sok z winem a wloz dziewanny garśc
a potim przykładay onego na stolec abo siedz
w tym/ tedi icilo daley nie bedzie wychodzilo

C Deż sok tego ziela pity z winem/ swietego
Dialante go ntemoc tlumi y psue.

C Deż prochy tego z imbierem wstrzylany w
nos/ pobudza kichanie/ a tat glowe y mozg
czysci.

C Deż to ziele s kockiem a s kminem kram
nym warzone w winie/ ktoby mial klocie w
zywocie barzo wielkie/ gdi sie tego napie odet
dzie bolisc ktora sie smierci rowna.

C Deż sok tego z bolo armeno a z wodką zy
wokostraw abo babeana/ krew ktora vsty po
chodzi s pluc zastanawia.

C Deż tym paniam ktore maia podniesie
nie macice ku pierśiam/ a stad przychodzą k
smierci nagley/ tego ziela sok z wodką bylicos
wq pity/ macice na swie miysce potiska.

Arnoglossa

Babka/

Wegrat/

Kapitulum

rix.

Babka i sst ziele zimne a su-
che w wchorym stopniu/ a
tst dwie ciata/ iedna wietrza
a druga mniysza/ ma the
moc wysusa rany y zagnis
losci ktore bywaja w nich/ a
to jest sok ien s trocha heleny watrobney kto
ra przedaia w aptece.

C Watrobie jest zioltko dobre posilajace gdy

te wwarzys z wysotiem mleczem abo z woda
ką wysotiego mleczu/ a potym ocukrowaw
sy napiać sie bedzie ciepło poranu/ a na
wiecny gdi wqchroba ma w sobie zapalenie/
na ktore zapalenie mozesz tat oczynić. Wez
zmi soku tej babki/ wodki mleczowej/ zmies
zay a chuste rozmoż przilożys na wqtrobe
kinto ciepło zwirzechu/ y po wtore mozesz gdi
chusta vschnie.

C Deż pielidny ogień gasi w czlonkach gdi
sok they babki s sotiem reiown ktorym zmies
zay a s trocha octu przilożys na ktore czlo
nek ktore ma w sobie ten ogień/ tedi gi chlodzi

C Deż sok tego ziela s prochem (y vgasza.
obraszkowym ziela zmieszany/ tedi to lekarst
wo vstanawia krew ktora jadem idzie/ ktora
zowq emoroides.

C Deż sok tego ziela ochladza y wypadza go
racose ktora przychodzi s sparzeniem ogniem
abo zelazem.

C Deż jest dobry tym ktoryy cierpią czyrwo-
na ntemoc y paniam ktorym bywaja ich rze
czy zbyenie/ gdi gi pie beda z bolum armeno
ktory jest w aptece.

C Deż jest dobry dychawicznym/ y tym kto
ry maia rany w plucach/ tym sposodem.

Wezmi soku babezanego wespolek y z nasil-
niem babezanym y z bolum armeno z apte-
ki s pol dragmy/ koralow czyrwony/ h theż
pol dragmy/ zmieszay ty prochy stym sotiem
a wppiy cho wysyeko z wodką babezana abo

C Deż korzenie te ziela s pires (boragowa
trum warz w wodzie/ a tego zebw bola plocz
sobie vsta tym ciepło vsmierza bol/ Pandecta
y Platearius o tym mowia.

Sok

I C Soł tego ziele s trochą octu / gdy tym pomóżesz piegi zgina z licia.

K C Zez soł tego ziele s trochą driadwie dany albo pity z winem / kwartane leży.

L C Zez soł tego s sadlem stharym wiprozwinym zmieszany / rany spaja y goi.

M C Zez soł babeżany zmieszany s trochą Ceruz / to jest blawasu a s trochą octu / jest do bra na te rzecz na krosti wargi y na zagniło ściach / abowiem wysusza y goi bärzo debrze / itez na lisiaie dobre jest / itez na fistuly / y na wshetie rospadliny ciała.

N C A nasienie tego ziółka y list tego y korze me / ty rzeczy mają moc w sobie otwierać y wypychać zatkanie ktore tywa w zylach y w watrobie y w nerkach.

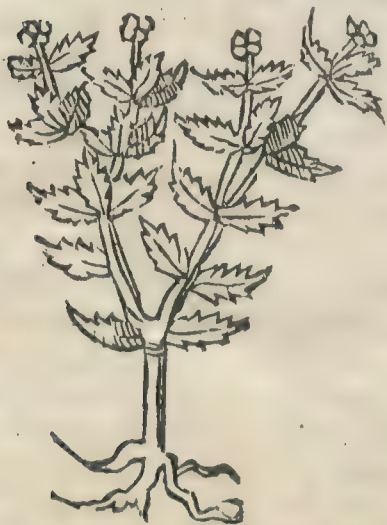
O C Zez soł icy wyborny na rany plynace na wstasenie psa / y na opuchline y na suchoti s powieści Pandecti y platearza.

Ambrosiana

Zółcień albo nogietek /
Wundersalwan

Kapitulum 20 ff.

D Owiadaia o nim iżby był polna śalwia / a jest cieleśny y suchy w wtorym stopniu Diascorides powiada / iżby był rowny w mocy bylicy / ktora zową wrotyczem / cze go poświadza Pandicta.

C Ist to ziele pomocne naprzeciw to parą B lizowi wshetciu tym obyczajem sprawieny Wezmi zółcień / ziele paraliżowego / tliczu każdego pol garści / centurzyney pol garści / bo browego stroiu / gorczyce / każdego po trzy dra gmy / nasienia kulebow drągme ledne / stluc thy rzeczy na proch mialki / a potym gi warz w winie a w wodzie iatoby w poltorci kwartci wodi a by trzecia część wywrzala / a precedz y ocutruy / albo lepicy omiedzi miedzi / cży srym skymowanym / a tego sic napilay pora nu trunek ciepło / a wieczor drugi trunek / a gdy ten sirop wshet z wypii / s / edy wezmi ty piluly albo ie day wezynie do apteki tal na pis sawszy. Wezmi Masz pilul de Euforbio / Masz pilul smierdzacych / każdego po pol drągmy / wezynie piluly w liczbie siedm s siro pem tocantowym / a pothym trzeciego dnia wezmi kolaczekow pięć / ktore zową Diacasto reum albo Diamuscum / co chce.

C Tenże też sirop jest dobry na paraliż icy kta ploeżac nim sobie wsta a wypiluyaiac / y glos czyni lepszy kantom / tym obyczajem pożywaiac tego lekarstwa.

D Zez owarzenie tego nogietku s sokim o pichowym / a s sokiem mleczu wysotiego / y z ielenimi iezpti z listem tego / a przyłoż nasie nia tego / iato nasienia włoskiego topriu / pio truszczanego / spazagowego itez nasienia bau sey po pol drągmy każdego snich / a s tego y czynić sirop / jest dobry na opuchline y na zół tą niemoc kto gi bedzie pić po kilku dni / a po nich wziąć tych pilulek z apteki kazaw y e wezynie tym obyczajem.

Wezmi Masz pilul de Mesereon / Masz pilulek de Jumorre / każdego po pol dra gmy / zmieszayze ie spolm a wezynie dzi wiec cum oximelle quilitico / wezynie ty piluly na noc / a trzeciego dnia wezmi kolaczekow po si laiacych ktore zową Dialacca albo Diare don abbatis.

S Zez soł tego ziele zmieszany s prochem i adret brzostimowych / a tego pożywaiy / be dziesz miał lekarstwo na wypadzanie glist z żywota.

S Zez kto ma wydymanie a steleć nle mo że mieć a chciwość ma iżby gi miał / tedy warz tho ziele wespolek z bylicą w wodzie y z dziez wänną albo w winie / a potym siedz na onim

zieldu gołym ządkiem/ przydzie potym stolet.
Eż kto ma bol w pol głowy/ warz zol-
 cien s psawia a z włoskim toprem w winie/
 a onym głowe okładay/ odebzie boleśc od glo-
 wy itez boleśc ktora w nogach y w suchych zy-
 lach bywa/ wypadza.

Asfodillus

Złotogłow/ Bildschwertel/

Kapitulum ²⁴ frj.

Złotogłow ma w sobie ciep-
 losć y suchosć w tężkim sto-
 pniu/ o którym mowi Pla-
 tearius iż vrine pobudza/ y
 rzecz przyrodzoną pániam
 pobudza/ itez bolenie boku
 oddala ktore pochodzi z odlawienia abo s flu-
 czenia tym obyczajem sprawować. Weźmi
 soku tego ziela/ opichowego też troche mniej
 też wroticzu liscia w spolet s torzeniem/ na-
 sienia brusci/ sparagowego/ włoskie topu
 nasienia piotrupeżanego/ ty rzeczy przelut-
 sy warz w winie/ a tego sie napiyay na tch
 niemocy namienione.

Eż proch korzenia tegoż ziela jest dobry
 na rany plynące y gnijące/ a nawiecey po-
 warz wosy go w winie/ a onym winem wy-
 pryskawać ty miysca/ barzo pomaga.

Eż sok złotogłowow z drożdżami winne-
 mi a z mirra/ a s trochą psawianu zmieszany

jest dobry na ieczmyktu na opuchline ktora
 bywa pod oczyma przykladaiać chustke na
 ty miysca.

Eż sok tego ziela sam wpuszczoney w v-
 cho ciepło/ boleśc zebow wielką vtula/ y bole-
 nie vsu znamięnicie vspokaia.

Korzeń złotogłowow z bożym drzewkiem
 w lugu warzony włosy rości/ y trosti spadza
 a gdy to korzenie vwarzys z otrębami pseni-
 czyni w wodzie/ a tym lice bedziesz mył/ o-
 gorzeline y inje nieczystosci z lica spadza.

Eż woda w ktorej korzenie tego wrzalo
 żywot odmietaja y stolce czyni.

A jest weżom barzo przeciwnie ziele.

A gdy korzenie tego stuczes z miodem al-
 bo z oliwą/ a namazesz głowe parzyswą spa-
 dza parchy y włosy mnoży.

Eż kto wody nie może puszczać/ abo kto
 często puszcza potrzebie/ pomaga tym oby-
 czajem sprawować. Warz złotogłow z wro-
 blem prosem w winie a z nasieniem opicho-
 wym aż do połowice wywarz/ potym prze-
 cedz a cukru abo osłodz/ dajże tcho pic temu
 kto często a po tropie puszcza wodę.

Eż jest pomocno naprzeciwko opuchli-
 nie z zimney przyezyny/ tcho jest naprzeciwko
 tej opuchline ktora jest w nogach a w rzekach
 y w rwarzi/ zową Jposarka abo Leucosteu-
 mancia/ tāt iż sprawuig. Weźmi soku zło-
 togłowiego/ storet bżowych/ chebdu abo sko-
 rak tego każdego po siedmi lotow/ nasienia o-
 pichowego/ nasienia sparagowego/ korzenia
 brusci/ każde snt h rowno po dwie drągmic
 wpietich tych rzeczy przelutsy/ warz te w wi-
 nie s trochą octu aż do połowice/ a potym
 precedz w py ocukru a pny ciepło po ranu y
 wieczor. Ehen sirop jest słachetnosci wielkiej
 naprzeciwko tym chorobam/ a potym we-
 zmi ty piluly. Weźmi Maszi pilul de Mese-
 reon/ Maszi pilul smierdzacych rowno pol
 drągmy/ turbit skropula połowice/ imbie-
 ru dwie ziarnka/ zmieszay ty piluly a weźni te
 cum oximelle scillitico panie Aptekarzu/ a
 potym weźmi tofactow Dialacca abo Dia-
 castum dla posilenia.

Agnus castus

Włoska wirzba/ Schaffmulle/

2.2.
Kapitulum xxiij.

Est drzewko ciepłe y suche w trzecim stopniu/ mowi Scrapio iżby miało w sobie moc subtilizowaną/ y roschodzenia/ iecz ma moc odcimuiącą chęciwość cielsną tu gamiactwu/ a to gdi go kto pożywa w karmiacach. Etego drzewa listki/ nasienie y korzenie wchodzi w lekarstwo/ nasienie iego zbytnie pożywane od ludzi/ czyni boleśnie głowy y spanie zbytnie a skodliwe/ a iestli dobre naprzeciwto zamulennu w a troby y sledziom y gdi ie wwarzys z ielenim lezptiem/ s trocha piolynku a z lakricą w winie/ a onego sie napiyay oetrowawys/ iecz gdi sie go napiyay wwarzys w wodzie a w occie/ tedi o puchline wygania o ciela chorego.

Eż włostka wirzba ma moc naprzeciwko twarłosci żywota y sledziom tym sposoby. Weźmi nasienia tego drzewka a sflucz ie na proch mialki dwie drągnię/ korzenia wysokiego słazu sfluczonego dobrze/ zmiešay thyrzeczay wshiti wespół z drożdżami winnemi a strochą winą/ a tak bedzie iako masę/ ktora masę namazay sledzone y twarłosci żywota/ reschodzi sie pod tym ciepłoci twarłosci.

Eż męszczy nam na ich niemoc ktora zową gę męra/ to iest gdi ktori często mienią

plemienia przez s.n wypuszczanie/ abo y tedi tedi wode puszcza/ a tak na zastawi nie te. Weźmi listki tego drzewka y twiatkow iego bobrowich strojow drągnię iedne/ a listki po garści/ sflucz thyrzeczay ciepłoci a przymiešay troche octu ze dwie lyfci abo ze trzy/ a przysłoż tego na noc prosto na łono/ zasthanowi sie ta rzecz barzo rychło.

Eż nasienie iego sfluczone na proch day wypić s trochą bobrowego stroju a s piwem albo z woda/ tedi to picie odcimuię chęciwość cielsną/ abo tylko wwarzys wshiti drzewko/ to iest listki y z nasieniem w wodzie/ a na noc naparzay sobie ci pło wolno cżłonek cżłonek/ tedi też weźmi cżłonek o gamiactwu mędalszego.

Niektorzy ludzie chcąc być ciepłi/ zawięz sobie cżynią sło stego drzewka/ abo icz ładą w sło/ a cżyni icz ięby walać.

A niektorzy tak sobie odcimuią chęciwość thyrzeczay przynudzoną. Weźmi nasienie lakricy/ psylli/ nasienie citrulli w aptece/ nasienie malonowe/ ogorkowe/ bań nasienie y turzcy nogi takżdego po dwie drągnię/ wwarz to w wodzie/ a gdi połowica wynie/ przylep spieć tyżet octu/ a mozesli też sło z agrestu mlec/ też wlep ze trzy lyfci a powarz troche/ a potym wloz kamphory sło drągnię/ a tego sie napiay na noc/ iecz ro/ mozesli wshiti przylep day sobie na łono.

A niektorzy też pożywaia w piću abo w iedzeniu ruty/ maioranu/ tego też drzewka snimi przymiešay/ kminu też/ lbioci/ cżynią stego proch a potym go pożywaia w winie/ a tak ty rzeczy trawia nasienie a prawie ie wysusza/ iż im potym przestaje ta choro ba cielsna.

Eż wwarz te włostka wirzba z bylica a s polin/ a potym przylep day na męcie to wshiti wwarzone ziele wysupa nie cżłoshoci y w łoshoci/ bytnie w męci/ y zaciśra tylicy/ przeto sprawni. ię tu pęczeciū łacinnu.

Eż kto ma zła pamięć abo prawie straconą tak weź: Warz to drzewko z bobrowym strojem/ z opichem/ s šalwią/ w słonej wodzie z d. brą godzinie/ a potym ona woda mniay często nacierając tył głowy/ przynudca straconą pamięć a zła naprawia. Pandecta y s łaciarzem powiadaia.

Dorago

*
Contra
morem+
przez
gamu

ad idem

ad idem

Borago.

Borag/ Boris/

Kapitulum²³ xxiij.

Drag ma w sobie ci. prosc y wilgosc w. pi. wshym sto-
pniu. I st tego gdy jest zielo-
ny/ iest dobry ku lekarstwu
ale vshly inz nie ma god-
nosci takiel/ a potom tez na
sienie boragowe bywa vzhwane w lekarstwie
Borag ma to w sobie iz krew dobra czyni/ a
tak tym ludziom ktorzy wzmagaiq z dlugich
niemoch dobrze go im pozhywac.

Ez tym ludziom ktorzy serea wesołego
nie mogq byc/ y tym ktorzy omdlewanie mie-
waiq abo drzenie serea/ y smetnim ludziom
borag wspomozenie daie/ gdi go pozhywa z
miesem abo sezym inshym miasto iarmuzu
a na omdlenie tym obyczaiem przypraw go
Wezmi soku boragowego mniej troche niz
pol kwarty/ wina w ktorim warzono Citri-

iablka/ takze tez spol kwarty/ kofci s serea icie
niego dragme iedne/ zmieszan spolem wshy-
to a ocukruy bialym cukrem/ a tego sic napi-
tay poranu y wieczor iako chcesz wiele

Ez borag otwiera zachtanie sledziony y
melantolia itez febre kwarthane wypadza
tak sprawniac. Wezmi soku boragowego
pol kwarty/ ieleniego iezyku/ taniey przedze/
rowno takzdego po pol galsci/ listkow senes/
korzenia brusci/ sparagowego/ nasienia wlo-
stiego kercu/ pietruszczanego/ haniżowego
lakriciey takzdego po czterzech dragmach/ ty-
rzeczy przetluty troche warz w wodzie z wi-
nem rowno/ wina pol kwarty a wodi pol ta-
licz/ warz ze thy wshyty rzeczy azby trzecia
czesc wywrzala/ a potom przecedzimy pi-
ten sirop cieplo poranu y wieczor po trunto-
wi/ a gdi wypicie. Wezmi ty piluly na noc
dawshy ie vezynie do apteki tak napisawshy.
Wezmi Masz pilul de Reubarbaro/ Mas-
si pilul de lapide lazuli/ takzdieh rowno po po-
lowich dragmy/ Puip granum ziarn w licz-
bie siese/ zmieszan ty piluly wespolet a vezyn
s siropem ielenich iezykow a vezyn pilul dze-
wiec/ a thrzeciego dnia wezmi dla posilenia
drakwie dragme iedne/ wypiy ze thy rano z
winem cieplo/ abo diacorum lekwarz z wi-
nem cieplo.

Korzenie boragowe nie godzi sie na lekar-
stwo/ ale liscie boragowe iedzone surouo z wo-
lowym iezykiem/ czyni krew dobra.

Ez naprzeciwto zoltey niemochy sok bo-
ragowy abo samo liscie iego/ z lisci m. lobo-
dzianym w miesie warz/ a one polewke idz
dla tej niemochy.

Borag s swoicy wrodzony wlosnosci ser-
ce posila/ a przeto tez woda boragowa iest
serdeczna/ y na inych wiele niemoch pomo-
na/ a nawieczy gdy w wodzie wwarzys listki
senes/ a potom przecedzimy ocukruy a piy/
iest rzecz pomoena a posilajaca barzo ludzie
mdle/ Serapio s Pandektq o tym powia-
daia.

Buglossa

Wolowy iezyk/ abo wielka miodunk.
Vehsenzungen.

Wole

Kapitulum ²⁴ xxiii.

Wolowy ieżyl rzeczon dla tej
przeżyny / iż jest podobny
wolowemu ieżylowi / moc
też ziela piersza jest zagrze-
wająca y odwilżająca / ie-
go moc wtora jest iż káseł
wsmierza chropawość płuc głodzi tym oby-
czajem czynić sirop. Weźmi soku wolowe-
go ieżyla polwarti albo mniej / izopu / miodun-
ki mniej / każdego poł garści / korzenia lili-
owego / kienia kofaccowego / omanu / latry-
ciey / każdego sieni po thrzy drągny / fig su-
chych siedm dargze ty rzeczy wpyeti w polto-
ri kwartu wożby trzecia część wyrzala / a
potym przecy oślodz miodem czystym / a
piy gi ciepło piynu y wieczor trunek dobry
a gdy wypiyesh / v weźmi ty piluły po poł no-
cy dawshy ie wczay do a pteki cāt napisawshy
Weźmi piluły de arico drągno iedne / mo-
drzewiowej gebti trga część drągny / tho
jest skropul / soli ocwatey ktorą zowā sal-
gem nie ziarno iedno / wespay ty rzeczy spo-
tem / a day wczaynie pilu s siropem latriciey
w liźbie dziewięć / potim a iutrz weźmi di-
apendium albo diaris solom / s ktorich kol-
wiek chceś kofactow dla posilu / a nāostā-
tek pomazuy māsca dialteq pien / y zmie-
shawshy knicy olejku s słodkich migłow:

Erzecia moc wolowego ieżyla jest arzo
wzefelająca serce / to jest gdy bedzie to żywa
rzono s smalcem albo s kapustą czartofie-
kawshy / albo wwarz wolowy ieżyl w winie / a
to wino piy / tedi mało nie także wci / Se

rapio o tym powiada.

E Proch tego ziela wilgoćnoś z dziaśl wyeti
sta y zeby vmocnia / y ten proch jest dobri dzie-
ciom na rozpādliny ktore bywaja na pēdnie
bieniu y nā inszym mieściu / bowiem barzo
goi / zmiesawshy gi s przestym miodem.

E Włosność też ma wolowy ieżyl wypa-
dzac s ciela kolere y mclantolia / a chāt ihto
chce pożywać tego ziela / tedi pożyway soku ie-
go s prochem fines s trocha imbiery y s tro-
cha cukru / Wezue powiada.

E Leż soku tego ziela cum bolo armeno z a-
pteki zmiesawshy spetm / a k niemu przynie-
śać troche miodu wārzonego albo sicij przez
wārzoney / gdy sie tego bedziś napiąć tordis-
ate wypadza y serce wzefela / Pandecta po-
wiada.

Betonica

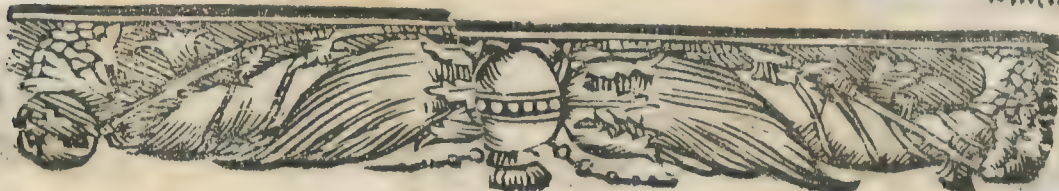

Ziele bukiewica /

Betonich /

Kapitulum ²⁵ xxv.

Betonica jest ziele ciepłe y su-
che w trzecim stopniu / ma
moc ocierająca y przecy-
niająca grubych wilgości /
a przeto ma moc łamiącą
kāmien w nykach y w me-
cherzu / y pobudza przyrodę na niemoc pa-
niām / y boleść bołowa wsmierza / itez zātka-
nie sędziony wyepyscia / a to gdy ie wwarzysz
iclenim ieżyli y s korzeniem wloskie kopru z
winem

winem pinac/ a to też lekarstwo ma moc na
przeciwko opuchlinie przyłożony korzenia
bruści/ korzenia sparagowego/ a to gdyt ha
opuchlina przyprowadzi zimney przyczyny/
to jest slegmy.

B C E też proch bukvice ma moc goić rany
głowy/ a tcho zmieszawszy z mirra a s trocha
pafianu przymi: parzyt nim.

C E też bukvice wwarzona w occie z blus
czem a s trocha piceitru pfoz sobie ofta/ za
bow bole nie oddala.

D E też wodka bukvicowa s prochem czara
ney heleny a s trocha tucicy/ zmieszayze tcho
spolem a pusejay tilko trop na oczy/ abo
wciem to l karstwo zacmienie oczu y inie sta
zy oddala.

E C E też warz bukvice w winie a przylož
niey troche piołynu y nasienia kutebow/ a
tego sie napiay/ abowiem głowe pefila y bo
lefc oddala.

F C E też bukvice/ spicacetic a y kuteby warzo
ne w lugu/ a tym lugiem głowe myiay/ za
wracanie głowy y bolefc oddala/ y swiethego
Valantego ni: moc vlecz a.

G C E też warz bukvice z octem/ a gdiby tego
waz wiadt przylož tego na rane/ tedi iad wy
ciaga na wirzech/ a niedopuszcza w ciasto sie
wkorzeniać.

H C E też wino w ktorim wre to ziele z galgā
nem tluczdnym/ rziganie przykre a kwasne
zastanawia.

I C E też wwarz korzenia bukviceanego s tro
kofem/ a wley octu skilla lyzet izby czuc oco
a to wypiy/ abowiem to picie slegme z zolad
ka obficie pobudza y przez ofta wypadza.

K C E też bukvice wwarzona w winie a pitha/
psuie moc y zlofc iadowitego lekarstwa. Se
rapio powiada.

L C E też wino w ktorim wrzala bukvice a z bo
lum armeno zmieszawszy/ zastanawia krew
ktora pochodzi s pierfi.

M C E też wino bukvicowe s hebbem a s trili
cem wwarzone a pite/ bolefc czlonkow rak y
nog wypadza/ y kolite odcym nie.

N C Samo wino bukvicowe iesth dobre pa
nich przy porodzeniu pithy/ iesliby nie miala
febry/ a iesliby miala/ tedi go niechay nie piye
a wpafoz sama wodka bukvicowa iesth dobra
naprzeciwko febrze/ Pandetha/ Scrapio/
Platarius powiadaia.

Branca vrsina

Warsz/ Bernklaw/

²⁶
Kapitulum xxvj.

S aly ziele cieple wilkie w
wtorim stopn. z: tcho ma
moc odmielczaca y prze
mieniaiaaca zeh wilgosc
w dobre/ a pto iesth dobre
naprzeciwk schmieniu zil

suchych y czlonkow/ y przeciobolactam za
wardzialym/ itez naprzeko zatwardze
niu sledziony/ wezyniw fualc z barfcau a a
korzenia wysotkego slaz a z nasieniem feni
grecy y lniaym/ wa: w oliwie/ a potim
przeredz a przykladayostu iato wiele potrze
ba/ a tak wezyni stegoale/ ktora iesth barzo do
bra na wpselkie twofci/ iako na wrzedzient
ce y na sadzele y guzy/ itez gdi niq namia
zesh pierfi/ tcho odmielcz a/ y slegmy lacne
odbywarayni przez ofta/ a nawiecy gdy
migdale lodkich cletu ktemu przymiesza
nie nie oge oliwy/ tedi lepien bedzie.

T a mase osmierz a bolefc macice/ eez
bolefc wch czlonkow ktora pochodzi z zim
nosci y zetrow ostreych/ mozesz tak wezynie
Wezmi: u barfelowego 4. vnice/ hawi
ny/ po

ny/poleiu/bylice/bożego drzewta/piołynu/
salkwiej/majoranu/rozmarinu/kazdego po
gascei/cinamonu/spiti/galganu/kazdego
po 2.dragm/wspytto silucz a warz z winem
iz wpytko wino wywre/potym wezyn z onyh
ziol y prochow sol/ktoremu przyday bialego
woszu ile potrzeba/ a tak wezyn masę miet-
ka/ a na tolicu kladać ty rzeczy korzenie/cho-
iest/cinamon/spite y inpe/ a mietkay na rin-
ce iz bedzie masę/ ktorey vzyway na ty rzeczy
iako napisano wyspsey/ a nawiecy ktho ma
ktocie w żywocie z wiatrow ostrych abo s fle-
gmy/ tedi namazuy sobie żywot tą mascią.

E Też sol barbezowy s sydem gesim a s to-
rzeniem wysokiego slazu troche winą przimie-
sawpy/ co lekarstwo osmierza boleść stawo-
w a y czlonkow a gdi tym bedzie mazak.

D Też vwarzenie barbezu y z lisciem wyso-
kiego slazu z nasientm psilij/ iesth lekarstwo
na cieple pusezanie wody ktora pochodzi z
goracością/ y też na rościaganie czlonkow/
gdy tym namazesh/ y też na wrzedzenie k-
re sie czynia w stoleu/ y naprzeciwko wlas-
niu wezsi/ Pandecta mowi.

Bleta

Ewilla/ Pissen/

Kapitulum xxvij.

E Willa iest zimna y wilgot-
na/ a sa dwa rodzaje ewilli
jedna biala a druga czarna
Biala ma moc pociągaca
y odmietczajaca/ itez od-
wilzajaca/ y chlodzaca/ a
le czarna ma w sobie nieiatie cnpnienie/ a
przeto nieiato żywot zaciasta/ ale biala swoia
wilgochnoscia odmietcza y łacny cz yni ży-
wot ku stoleam/ a przeto tim ludziom ktorzi
maja zardzenie żywota/ iest dobra ewi-
lla gdy ia vwarzysh w miesie.

E Też iest dobra czysciac nieczystosci z glo-
wy gdy ktho sobie wezyni kichanie z oleicie m-
ewillanym z miodem a s trocha imbiru zmie-
saw ty rzeczy spolem a wpuszczay w nos/ te-
dy s kichaniem wynida ty nieczystosci z glowy

E Też sol ewillany s roschodnikiem broni
ciala od czynienia wrzedzenie gdi nim na-
mazesh ktory czlonet chceš.

E Też tenże sol iest dobry na wrz-
ciw ogniu picielnemu/ y naprzeciw bolaczkam pal-
taciom y ognistym ktore pochodza s toleri/ a
le musish troche octu przimiesac/ a wshakze
czeste a zbytnie ledzenie ewilly gryzie zoladek
pielita. Ewilla tak czarna iako y biala obo-
ia malo tuczy czleka/ a to dla niektorej ostro-
sci kthora maja w sobie/ Serapio mowi/ a
wshakze iest dobra na zatkanie sledziony y wa-
troby gdi sie bedzie taki czlek napial tey wodny
w ktorey ewilla wrzala ocukrowawpy tro-
che/ abo tak samo korzenie ledzace vwarzone

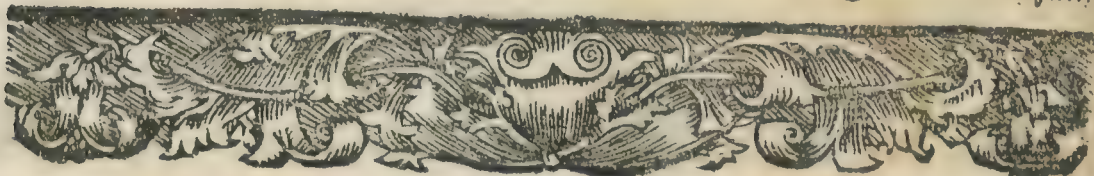
E Też lug w ktorem wrzalo korzenie ewi-
llane a boze drzewko/ a tym lugiem myi glo-
we/ otreby y gnidy z glowy zgania/ y niedo-
puszcza sie mnozyc wšom w glowie.

E Też sol ewillany zmiesany s saletra/ a
tym namazuy lice/ trad leczy. Też to lekar-
stwo iest dobre na rany wysypajace ie/ y mies-
so dzive trawiac a spadajace/ Też rospadli-
ny vst goi. Też lipaie spadza/ y rany w nosie
wysusza goiace ie.

E Też sol iey s sotiem bożego drzewta/ wla-
nie heza wlosy na parspwey glowie.

E Woda w ktorey wrzala ewilla/ pragne
odeymuie y kápel vspataia.

E Też woda w ktorey wrzala ewilla z gor-
czica a strocha octu pita abo ledzona ewilla
iest dobra tim ktorzi maja twardose sledziony
a nawiecy z gorczyca iest barzo dobra ku te-
dzenni

Dzeni Diascoti. mowi Capitulo de Bleta/
Cwikla tym ktorzy maia twardosc a zatk-
nie w watrobie abo w sl. dzonie/ barzo dobra
jest ku iedzeniu z gorcica wwarzona.

E Deż pietelny ogien gasi y spalanie od og-
nia sot icy zmichany z bialkiem przytożywany
na miesce/ jest rzecz barzo pomocna.

E Deż sot cwiklany cieplo w osy wpuszczo-
ny osmierza boleśc osy/ a gdi nim pomaze-
blizne/ oddala sinosc y czarnosc ktora bywa
otoko y na bliznie/ Pandecta powiada.

Bursa pastoris

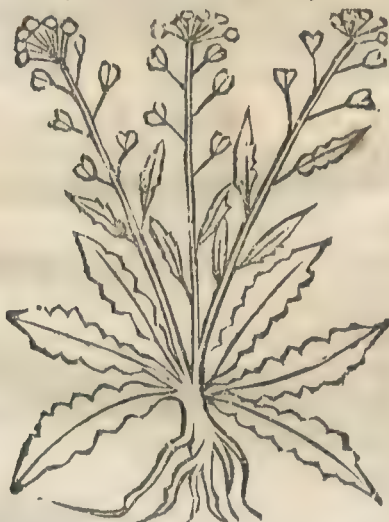

Zobolki/

Zasch. krawe.

20

Kapitulum xxviii.

Ziele Zobolka jest zimney
wlasnosci/ a ma moc w so-
bie zawierajaca/ a jest dwos-
iatie to ziele/ iedno jest ma-
listki iakobi kulecki abo tapti
a przeto jest rzeczone kuleta
pasterka/ a drugie jest ktore zowa sporisem
ktore ziele kladzie sie po ziemi maia listki iak
by ruta/ a nasienie ma otoko listkow/ ktore
tez zowa iezyciem wroblim. To ziele oboie
jest wziteczne naprzeciwko wrzedzieniam za-
palonym/ to jest naprzeciwko tej bolacee k-
to ra pochodzi z kolery zowa ia herizip: la/ y prze-
ciwko tej bolacee ktora pochodzi ze trwie/ zo-
wa ia flegmon / a tak sporis sluczony z oc-
tem przylozony na takie bolaczki ogien wy-

ciaga y niedopuszcza sie mnozyc.

E Deż jest osobne lekarstwo na czyrwoną
niemoc tym ktorzy pluią krwia/ gdi wwarzisz
to ziele z babka a z bolo armeno w wodzie dz-
dzoney/ a to piny az przestanie czyrwonka.

E Deż wwarzisz to ziele z babka z bolo ar-
meno a z bialkiem/ przyloz cho na zywoce
mu kto ma te czyrwoną niemoc/ a zastana
wia sie czyscie pod tym plastrzem.

E Deż sot tego ziela goi y spaja rany sieczo
ne od zelaza/ tez na strupy abo na rozpadi-
ny ktore sie w wsoch dzialaja/ abowiem wy-
susa rope y goi.

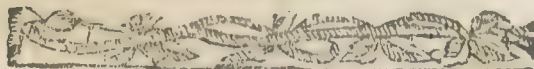
E Deż y na zastanowienie rzeczy przyrodzo-
nych paniam/ gdi ie wwarzisz w. wodzie de-
czowey s persicaria z zielen/ a tym zielen o-
kladay cieplo dimie na y na miesce tajemne
a potym przestanie ta rzecz.

E Deż sot tego zmichany z bolum armeno
a ktoby mial plwanie trwia/ zasthanawia y
ptersi czysci/ y tez tym jest wielka pomoc k-
to rzi z bolecia a s ciepkoscia miewajac urine.

E Deż naprzeciwko wlaszeniu weza jest do
bry sot tego ziela z winem pity/ a bolecie osy
odcinie.

E Deż gdi wwarzisz to ziele z roitownikiem
w occie a przylozisz biatki iateczny/ a slucez
to spolem/ ktoby mial ogien w sobie/ abo z go-
raczy przyezyny wrzod/ tego przykladay na
miesce zapalone.

Berberus

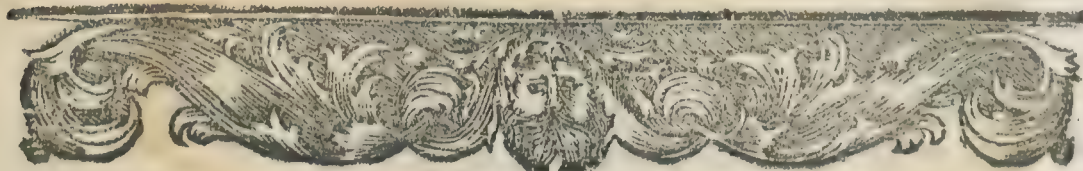

Piwnik abo czyrwoną glita.

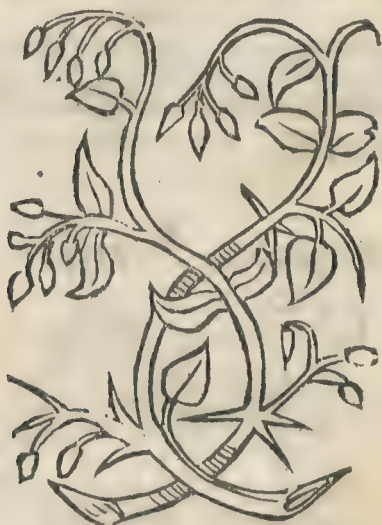
Paisoe lper.

Kapitulum xxix.

E st zimne y suche w wro-
cim stopniu/ a jest dwoiaki
domowy y polni/ polny jest
zimny y suchy otoko trzecie
stopnia/ a jest ziolko z oscia-
mi/ a owoc tego ma w sobie
cierpnosc y zimnosc/ ktora sie przeciwi kolerze
E Sot owocu tego ziela z wodka babeza-
na/ zasthanawia biegunke bedaca od tilka
niedziel/ takiez y wilgosci ktore z matice wy-
plywaja/ a gdy wezynniz z owocu tego ziela
plastr s sokiem dipthyanowym/ abo z niedo-
spial.

mleczowym/ weźmi piśul 9. a naziąntę a
bo trzeciego dnia/ weźmi Diarodon abbatis
piet kolaczekow poranu/ a po tym drugiego
dnia także/ abowiem ty kolaczki potwirdza-
ia/ a po tym mozesz facelet rozmoczyć w
tym soku iako wysszey napisano/ y przytkae
dać na wątrobe przed idzeniem.

Baselicon

Polski balsam/ Busilgrim/

30

Kapitulum xxx.

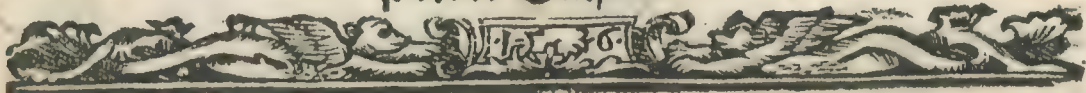

- spiałkowym służy czyścić/ a po tym gdi by
sie kto zakłósł drewnem/ tedi ten plaśt wycią-
ga drewno y inſe rzeczy s ciała.
- C** Zeż sół tego ziela oddala prągnięcie y po-
twirdza żóładek y wątrobe nād zwyczaj/ y
gasi zapalenie ktore pochodzi s toleri.
- D** Zeż sół tego z wodką rozana a z białkiem
jest bāzo dobry plaśt na wrzodzenie gorz-
ce a bolące.
- E** Zeż soku tego ziela z wodką bāczaną a s
trochą masłi przimieszawſy sie napić/ jest
dobre na czerwoną niemoc ktora przychodzi
z obłupienia y z odarcia icli.
- F** Zeż na zapalenie wątroby/ sół ten czer-
wony glit z mleczową wodką/ troche prz-
łożywſy czerwonych sandalow/ w apiece sa-
a zmieszawſy to społem rozmocz w tym sa-
celet letnie ciepło/ przyłoż na wątrobe po kł-
ta troć/ a ugasić.
- G** Zeż jest dobre na zapalenie ktore pocho-
dzi w febrach z gorących a z zgnilych wilkoſci
iāk weźniwſy. Weźmi soku tego to ziela na
mientionego/ soku mleczowego/ káždego row-
no mniej niż po poł kwart/ kwiatkow siółko-
wych garſc/ nasienia ogorkow/ malonow-
go/ citrullowego/ mleczowego káždego po 2
drągnię/ siłwek wegierskich siedm/ warz je
ty rzeczy w prostey wodzie iākoby w polchory
kwarty wodi/ a przecedz gdi trzecia część wy-
wre/ a potim ociekni a piy trunek ciepło a ż
wyśięk wypij/ a po tym weźmieſ ty piśulę/
dawſy ie weźnić do aprecti tak napisawſy.
Weźmi Maſsi piśul z Reubarbarum dwa
ſtropuſy/ Maſsi piśul s polney ruty 1. ſtro-
puſ/ diągredij 3. ziarnka/ zmieszay s siropem

Balsam polski dwoiaki jest/
jeden jest gwoździkowy/ abo
wiem ma wenię gwoździko-
wę w sobie/ ktory jest ciepley
w piwym stopniu/ suchy
w wtorem/ a jest narozlicz-
nieſzy mocy/ o cżim świādſy Plātearius a
powieſci Konſtantinowey. A drugi jest ma-
ię w sobie bāwe iākoby żółta/ jest ciepley su-
chy w piwym stopniu/ ktory dla ſwoy ko-
rzennosci ma moc potwirdzającą y rosp-
dzającą złych wilkoſci y chrawiac ie y ociera-
iac y też czyſciac/ Pandecta mowi s powie-
ſci Diaſcorides o tim balsamie/ iākoby moc ie
go lekarzom była niepewna a wątpliwa/ a
niektorzy

nietkory s nich powiadaia/ iż żołądki iesth
niedobry/ y oczę zacząć miwa/ y też częni chto
wiekā bezrozumnego/ ā gdi to ziēle żagniē sie
nā słońcu/ tedi sie robaczę czyniā z niego/ niesz
tkory powiadaia/ gdi by tego wiadł wāż tē
go dni ā ktorego ten balsam przy sobie ma/ tē
dy nigdy sie tāk nie wylęży/ co iesth rzecē nie
podobna ku prawdzie. A wpatōż Pandecra
o nim mowi iż by był dobry balsam żołādki
wi/ ā to przeto iż nādīmānie iego oddala/ y
też dobry iest nā miosē y nā kordiate/ ā tho
gdy kto piē wino w którym to ziēle wrzāło/
ābo wodā iego wwarzona/ ā gdi iesth s nim
bedzie wrzāło iātko citrum/ tedi lepiej poma
ga nā ty niemocy.

D Żołādki też żażiebiony żagrzewa y twir
dzi/ gdi ie wwarzy y w winie z gālgānem ā z
miętkā/ ā tē sie nāpiwāc bedzie/ ā tāt y trā
wienie dobre sprawuie.

E Jest też dobry balsam nā biegunkę ktora
pochodzi z zimney s flegmiste y wilgości/ iāko
iēst lientria ktora pochodzi z żażiebniā żołād
kā nie sie nie mieniac w nim ani trawiac/ ā
to tāt sprawuie. Wezmi nasienia balsamo
wego troche/ soku tarntowego/ ā to warz w
deszczowej wodzie/ ā day sie tego nāpiē chore
mu/ żāstānowi biegunkę.

D Jest też dobry balsam nā wycięsienie
māciē/ y nā pobudzanie przyrodzney nie
mocy pāniam/ ā to gdi wwarzy y bylicā y z
lisciem bobkowym/ ā to przykładay nā māciē
ca ciepło y też stego cżopēk wciā ā wloz gi nā
noc tām do māciē w niskā fortke/ ā ten cżo
pek y poczęcie rychli sprawuie.

E To też ziēle z baziliā/ z dziewānnā warz
w winie ā przylēy troche oliwy/ ā gdy tego
przyłożysz nā biodrā/ tedi ten plastr cżęni stol
ce tym ludziom którzy māiā chęćwosē ā nie
moga stolcow mieć/ zowā lekarze te choroby
Renasmon.

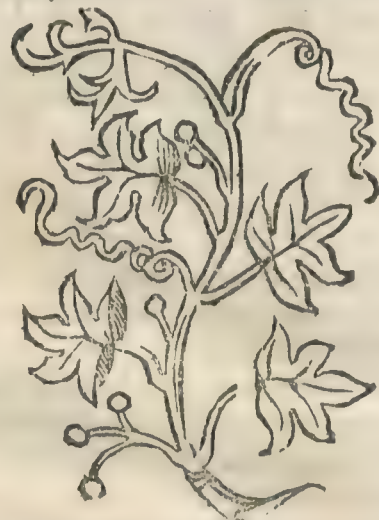
S Też gdi kto pożywa w kápuscie cżarney
przisiękaia cgo/ tedi włośē oddychania cżi
ni pierśiam/ y też bolenie oczu oddala gdyie
wwarzy y w winie ā tego winā sie nāpiwā.
Pandecra Platearius o tym powiadaia.

Brionia

Przestęp/ Brionich odern ilde
weinrebens

Kapitulum 32 rrrr.

D Jest i si cielepigo y suchē
go przyrodzenia/ tho iest to
rzeń/ list y wbytko ziēle ieda
nāto/ ā ma w sobie włoś
nosē oclerācā y omiywāia
cā/ y subellizowāia y też ro
spadziācā zlych wilkości/ ā przeto dobre iest
tym którzy māiā twārdosē sledziony cżyniac
snięgo plastr/ ā t niemu przylēy zly torzenia
wysokiego slazu/ y też fig/ y smaleu ābo sa
dlā wieprzowego/ ā ty rzecy wwarzy w wo
dzie iż zmiękcziā/ ā potim sliutky thy rzecy
wspolēk prziloz nā sledzione/ roschodzi sie
pod tym gruzlā sledziony.

E Też sol przestępow spada siersē s skóry.

E Też sol przestępow s solā/ iesth dobry nā
rany skodliwe gdi ie wymywas ābo płoczę

E Też rospadliny ktore nā (tim sotiēm.
koniach bywāia/ wlecza.

E Też torzeń przestępowy sliucżony s
num grecum ā z wylā z octem/ ā thā wodā
omiywas store/ ābowim tā wodā spada s
skori piegi y inie nie cżystosē/ bliżny y też si
nosē ktora bywa pod oczymā.

E Sok tego ziēla zmiępay z oliwā ā z wo
stiem/ ā wciā iātkoby māsē/ tedi tā māsē iest
dobra

dobra na jstule ktora bywa w stoleu/ y boleśc
wsmierza bärzo dobrze.

G **E**ż wirzechy tego przestepu/ gdi inż przy
chodzi tu wzyceniu warzone s swoistim ko
prem a s korzenim piotruseżanym/ gdi kto
bedzie sie tego napipac ciepło/ tedy vrine po
dzi y żywot miestezy.

H **E**ż korzeń z winem owärzony/ odpadza
bol zänokcyce gdi tego przyslozyś na palec/ y
rospadza sniego nieczystosci/ też to l: tärstwo
wyciąga kofci z ran y mieso dżiwe trawi.

J **E**ż wino w którym wrzalo tho ziele/ i: st
dobre na s. Walantego niemoc/ y naprze
stwo apoplexy/ ktora niemoc iest bärzo/ la/
tät iż w: dwudziestu godzin vmarza człowie
k/ iedno iż plod w żywoci: zabija/ y iest dobi
naprzeciwko vktäseniu weża ktore^o zowä **E**
rno/ ktore wchodzi w działu/ iedno nie trze
ba razem wiele bräc tego/ celko coby dwie dra
gmic zäwazysło/ a gdi pänit^o sobie wlozy w
tätelne miejsce/ wywodzi vmarly plod z ży
woci.

K **E**ż gdi sie tego winä pänit napi- (wora-
iäc bedzie w ktorim wrzal przestep/ rzecz iey
przyrodzona pobudza y vrine wywodzi/ też
mätice czysci gdi na tym ziele pänit siedzi.

L **E**ż sie wrzob pod nim zbiera y potim wy
chodzi precz bol gdi weżynis plaster s korzenia
przestepowego y też s smalcu wieprzowego/
y s korzenia wysotiego slazu wespółet siluśy
a tego przyslozyś na miejsce sadzelowe/ vznaś
pomoc. Awicenna y Pandecta o thym po
wiadälg.

Cicorea

Podrożnik/ 32 Begwart.

Kapitulium xxij.

A **Z**iele iest zimne y wilkie w
wecorim stopniu/ a iest dwos
iatie/ ieden polny drugi ogo
dny/ ogrodny wieccy chlo
dzi inż pelny.

B **S**ok podrożnikow iest
dobry naprzeciwko zätkäntu wätroby/ y na
przeciwko zäpaleniu iey/ tym obyczäiem
Wezmi soku tego ziela/ mleczowego/ ielenie
go ieyt/ a/ kädzdego snich po pol kwarty albo
mniszy/ twiätkow siolkowych/ rozintow dro

bnys kädzdego snich po czerzi dragmy/ nasie
nia egorkowego/ malunowego/ c: rullowe^o
bäniewego/ nasienia lätucänego/ turzej no
gi/ kädzdego po dwie dragmic/ spodni dragme
iedne/ w: ptyki rzeczy przelutsky warz ie w pol
terci kwarty wodi przyczynisly tätö lnyet oc
en/ äżebys pokowica wywzälä/ a potym prze
cedz wsi ocukruy bialym ukrem/ a stego inż
bedzie sirop/ ktorego sie napipay ciepło porä
nu y wieczor/ a gdi gi wypipes/ tedi wezmi ty
pilsy dawsy ie sobie weżynic do apteki. We
zmi massi pilul de reubarbaro dwa skropul
Massi pilul Stomachicarum ieden skro
pul/ Diagridi trzy piarnta/ weżyni pilsy w
liczbie d: i. wiec s siropem wysotiego mleczu/
a nazäiuthry wezmi dla posilenia czlontow
kolaczkow Diarodon abbatis s pteć razow/
äbo Triasandali kolaczki też są dobre dla posi
lenia/ a z wirzechu na wätrobe weżyni mazä
nie mäsia triasandali/ äbo wezmi wodi w
sotiego mleczu/ prochu sandälowe go c: arne
go/ a to spojem zmiesay/ a omoczysy face
let we troie slożony przysloz na wätrobe/ tedy
gäsi zäpalenie iey.

C **E**ż sok podrożnikow iest pomocny na
przeciwko vktäseniu weża/ y inzego iädowis
tego gädu/ äbo zwierzeciu.

D **E**ż sok tego ziela z mätä ieczmienna a o
trecha blawäsu/ a zmiesay tho czyscie/ iest
rzecz bärzo dobra na wrzedzienice goräce a
bolaczki ktore zowä **E** ryzpili/ äbowim chlo
dzi y boleśc zäclumia.

E **E**ż sok podrożnikow zmiesany s sokiem

E 3 wyso

rysotiego slazu a s soliem ziela paralizowe
go a z oleiem lniaynym a s trocha safranu/
zmiešawšy ty rzeczy spolem iest dobry plastr
na bolenie nog ktore zowa podagra.

S Reż wodka podrożnikowa s saletrą zmie
šana/ iest dobra na przeciwko tředowi/ to iest
na czyrwone krosty ktore bywają na licu gdi
tym omypwasz lice często.

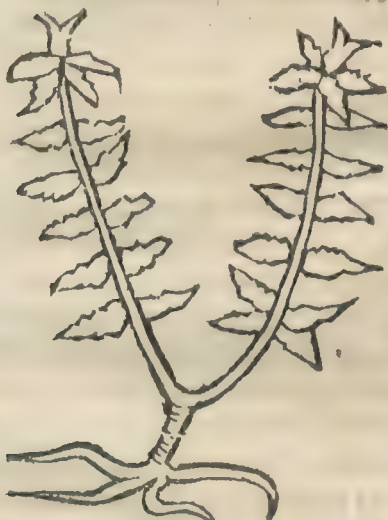
S Reż sok podrożnikowy z wodką lakruczą
na posła serce/ Awicenna o tym powiada
kapitulo o žylach serdecznych.

Calamentum

Kamienna lebiotka/ Estaimuncz/

Kapitulum xxxij.

Kamienna Lebiotka/ abo
pełna mietka iest ciepłosci
y suchosci w trzecim sthop
niu a iest troiati y osobnosci
iedna iest wonien swoien y
w lisciu podobna polciowi/
iedno iż liscia iest troche sy. hego/ a stabże nie
ktory zowa ia piołynem. Wtora osoba mie
teki tej kamiennay zowa ia biala lebiotka/ A
trzecia iest na podobnosć mietki polney/ ied
no iż list ma syryy y dluszy niżli mietka pol
ska/ Pandecta s powiesci Galiena. Gdi kto
ry człowiek piie sok kamiennay lebiotki s sicią
miodową/ tedi pot pobudza y pocenie czyni.
C Gdy te kami. nna lebiotke zetrzż z oliwą

a s trocha soli itez s trocha octu/ a thym po
mążesz pulsy y rat y v nog przed febrą zgodzi
ne/ tedi to p. mążanie oddala drż. nie y zim
nosć ktora przychodzi w febrach.

C Reż to lekarstwo iest dobre na denną nie
moc/ pomazawšy tym te žyle kthorą zowa
sciatica.

C Reż sok tego ziela wwarzony z winem a
bo samo ziele wwarzon: w winie/ a thego sie
napiay/ rzecz przyrodzoną paniem pebu
dza bårzo mocnie.

C Reż tředowatym ludzicom iest bårzo po
mocne lekarstwo z insemi rzeczami na te nie
moc pomocnemi/ abowiem thrawi y rospa
dza nie žystosci ty s ktorych trąd pochodzi.

C Sok tego ziela z winem/ na jinosc ktora
byra pod oczyma przilożony/ spada precz.

C Reż sok tej mietki pity z wodką polynco
w a bõ przez klister wpuszcżony do ielit/ ro
baki glisty wypadza y zabija. Reż sam sok ie
go zabija y morzy robaki ktore bywają w va
sach y w ranach ktore pochodzą z žylch krost

C Reż gdy s tego ziela bedzie wczynion czo
pek suppositorium/ a wlozysz gi do macice/ te
dy piod ymarły wypadza/ ale z winem ma
wczynic ten czopek/ a przeto ma moc osihrą
wczyniająca dla cieplosci ktora ma w sobie
y dla gorzłosci.

C Reż sama kamienna lebiotka wwarzona
w wodzie a ocukrowawšy/ kto ia piie/ tedi nie
czystosci z watroby y s sledziony wypadza/ y
żółta niemoc ozdrowia.

C Sok thego ziela na przeciwko wkašeníu
węża iest bårzo dobry gdi nim mieysce p. mą
żesz wkašone/ itez ssiucżone mieysca y odda
wione goi.

C Reż kamienna lebiotka z winem pita/ v
cina iad y moli/ y też moli żel xdel posila/ A
kurzenie stego ziela wężę z domu wygania/
a przeto miedzy insemi znamienitemi lekar
stw y godne iest poleczenia. Pandecta mowi/
Dziśnyszego czasu mied y lekarzmi iest na
zowano to ziele Diakalamentum/ dla słachy
tnosci tego ziela.

Centaurea

Isis

Kapitulum ³⁴ xxxiiij.

Est cię pła y sucha w chrze-
 ścim stopniu / a iest dwoiaka
 iedna wietśa druga mniey
 śa / a ma moc spaiąca y
 stuląca / a bowiem gdyby
 forzeni wietśey centurzy-
 sey bylo włożono w gąniec w Egiptm mieśo
 wre / tedy sęzi onego mieśa zrostą się / a tak
 gdy świeża będzie położona na rane goi ią
 moenie / y też prochię to weźni.

B Korzenie centur; py wietſzy / to iſt proſz
tego / abo wwarzenie tego korzenia ; latricia
w wodzie / dobre iſt tym ktorzy krwia blula.

E Deż owarżenie ceneharzpych wieſſey ábo
mnicyſſey z ielenim ieżytkiem y z rozinkami/ z
laſtricią/ á potym przecedz á outrur ieſt do
bręſtu picia tym ſkorzy zimnico maia/ mo
wi Placcarius o powieſci Galienuſa.

Centuryza iest ziel: kthore t:st godne policze-
nia miedzi inżemi wybornemi lekarsw/ kto
ra wypycha zatkania s sledziony y z watro-
by przez żadnego obrażenia/ a thāt iest barzo
dobra na żółta nlemoc/ w picie abo w sirop.

Dież woda w Kłopoty wrzasa Centurzia
pobudza przyrodzona rzecz pńiam / plod też
tu wysciu posila / przeto nie ma być pńiam
dawano brzemieniu in to picie / bo by musiał
śa przed cżasem mieć porodzenie / a gdy przy

Łożyś nasiłnia włoskiego łopru y piotrusa
czajnego/cedy wrine obficie pedzi/ itez na za-
stanie watroby y sledzony/ y na zastanie ne-
rek iest znamięnita pomo:/ gdi białego cukru
Przyłożyś.

Tęż centurzia z winem y z oliwa wárzo-
na/ á potym enego przyłoż ná nerti/pobu-
dza wrne tu wysciu/ też ná sledzone iest do-
bre lekarstwo ná niemocny. A gdi masć ba-
dzie użyynioná s soku centurzyney s prohem
iego z oliwa á s trochą wosku/ á siego użyyni
masć/ á gdi bedziey pomazował ábo przykli-
dal ná sledzone/ tedi twárdosc iey miedzy:

Tęż nąprz: ciwto twardeści. ſledziony y
watroby/ y nąprz: ciwto żółty niemości ięſtę
pomocne to ziele w ſiropie tłym obyczajem
ſprawuiac Weźmi ſoku centurizy mnię ni
żli poſkwart/ wedt: ieniego iężyka też tro
che mnię niżli poſkwart/ korzenia wloſcie
go kopru/ piotruſz: ąnego/ opichowego/ na
ſi: nia ogorkowego/ maſonowego/ ciurllowe
go/ bąniowego kaźdego po trzech dragmicę
warz ty rzeczy w wedzie a żby trzecia część wy
wrzala/ a potim przecedziwſy ocukruy/ a te
go ſie nąpiay ciepło/ tak poranu iako y in
dy/ a potym weźmi piłuſy dragme iedne de
rubarbaro/ a potym dla peſilenia weźmi ſo
ſactow Diacalamentum.

Tęż ten sirop jest dobry na kolikę cięską /
y też sok cencurypien z wodką rożaną / jest do-
bry na oczę / abowiem wsiąpa ie z namiennicę

Cinoglossa

Psiezyt abo ie:yczi/ Hundenszung.

Kapitulum ³⁵ xxxv.

Est to ziele psi iezyl podobne
 ziele babce / iedno iz psi ie
 zyl i. st. dluszy a wetszy / a
 ma na wirzechu liscia swego
 niciatie zytki iakoby kesciez
 ki. **E**st tego psiego iezyla z
 octem zmieszany goi rozpádliny y krosti vst y
 warg y inze rany skodliwe. **E**st też psi iezyl
 zimnego y suchego przyzedzenia. **E**st tego
 psiego iezyla p sofiecm babezanym y o forze

ty rze czy zawiesz na sy e psia izby geba nie
mogł dosiądz / tedi sie bedzie w tolo obracać iā
to kolo / tāt dlugo āż padnie na ziemię iāko
by zdęchly / ā tho iesth rzecz doswiātkona nā
syech czasow. Woiciech mowi nā tym miey
scu gdzie mowi o mocy zioł.

Camomilla

Rumien

Camill.n.

Kapitulum ³⁶ rrrvj.

nlem kosaccowym ā s trocha miōdu / zmie
szay spokem / ā tym nāmāzuy rāny y rospā
dliny kthore bywāiā w podniebieniu y w
sciech goie mocnie.

D **C** **E** **h** **e** **z** **w** **a** **r** **z** **p** **s** **i** **z** **e** **j** **y** **t** **z** **b** **ā** **b** **l** **ę** **y** **z** **g** **i** **e** **c** **i** **n** **i** **e**
tym / ā w tym siedz w zidlu w wannii / y otkł
day nim sote nyrki ābo kzyże chcepli zāsthā
nowie gomoream / tho iest cieczenie nāsienia
prziodzonego mēsziznam / ā potym wwarz
kwiatkow z lisciem włoskiej wirzby ā s tro
cha bobrowych stroiow y z octem / ā tym sobie
otładać cżłonek tātcmny wyspek chcepli to zā
stānowie / Abo wwarz nāsienie laktuczāne / ci
truli / psili / malonowego / ogorkowe^o kurzel
nogi / swintego mleczu / warz że to w wodzie
zgodzine / ā potym przypłoz agrestu ā troche
octu / ā tego sie nāpiyay chcepli zāsthānowie
te rzecz prziodzonā mēsziznam.

E **C** **s** **a** **t** **e** **z** **n** **i** **e** **k** **t** **o** **r** **e** **r** **z** **e** **z** **y** / ktore trawia nā
sienie y duchy ożywiaiāce ktore mnożā nāsie
nie itez wiātri trawia / iāko iest włoska wirz
bā / ruta / māioran / mietła kāmienna / kmin
hāniż / āberiem ty rzezi sā ktore trawia y ro
spadziā wiātri y nāsienie prziodzone / Plā
tearius mowi nā tym mieyscu gdzie mowi o
włoskiej wirzbie.

D **C** **e** **z** **w** **a** **r** **z** **e** **n** **i** **e** **p** **s** **i** **e** **j** **y** **t** **ā** / ā osłodziw
sy nāpiay sie tego / āberiem nieczystosci lip
kie z żoladkā wypadza.

E **C** **e** **z** **w** **e** **z** **m** **i** **p** **s** **i** **e** **j** **y** **t** ā serce māley żābki /
ā ty rzezi poloż gdzie chce / tedi nā ono mie
sce wyssey sie psi zbieżā / ā gdy ty rzezi włos
ępy pod wielki palec nożny / tedi nā cie żadny
pies nie szęćnie / āle bedā iākoby niemi / ā gdi

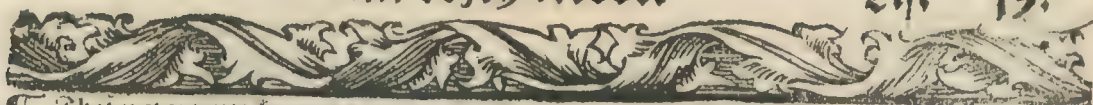
D **u** **m** **i** **e** **n** **m** **a** **w** **s** **o** **b** **i** **e** **c** **i** **e** **p** **s** **o** **s** **e**
y suchosć w pirowym stop
niu ā ma moc odmetzāiā **A**
cā itez rospadziācā / gālas
ki y kwiatki rumnowe sā ied
nāki y mocy.

C **w** **o** **d** **ā** **w** **k** **t** **o** **r** **e** **p** **y** **w** **r** **z** **a** **k** **r** **u** **m** **i** **e** **n** **e** **k** **s** **b** **y** **l** **i**
cā / ā tym nāparzay mātice / rzecz prziodzo
nā pobudza pāniam / itez tym pāniam ktore
māiā porodzić / cżini sādne ā przez boleści po
rodzenie.

E **h** **e** **z**

E Cez wwarzenie kwiatkow rumientowych / y też wierzchów polyntowych s korze-
nim włoskiego kopru / s piotruszczanym / y
też z nasieniem ogorkowym / malonowym /
baniowym y citrullowym / warzże ty rzeczy
w wodzie a w winie / albo w samym winie a
że do połowice / a tego sie na czężo napiyay /
abowiem vrine popadza y kāmien kamiec
wygania z vrina / y też opuchline sledziony y
boleśc wātrobey y słabizny rospadza / y zolthę
niemoc vleczą.

D Cez wwarzenie rumientowych kwiatkow
s siolkowym korzeniem y z nasieniem ogorko-
wym / malonowym / citrullowym / itheż ba-
niowym / y z nasieniem laktuczanym / wyso-
kiego mieczu / każdego po poł garści / laktucy
stilk o korzonkow / fig spieć / a to warz w wo-
dzie / a potym ocutruy a piy poranu ciepło /
dychawicznym iest lekarsstwo dobre / a nawie-
c y tym kchorzy maia bolacze albo rany na
pluczach / y wātrobe chora wspomaga

E Kwiatki też rumientowe z ocetm y s tro-
cha soli z olekiem rumientowym / silucz thy
rzeczy społem / a gdi thym namazesh pulsi o-
rat y też v nog / abo przifożywshy tego na pul-
sy latoby plastr tedi zimnice wypadza / abo v-
smierza / a to masz czynić godzinę przed zim-
nicą.

S Cez gdi z olekiem rumientowym nama-
zesh ciepło grzbieć / zimno vsmierza ktore bywa
przy zimnicach / y trzesienie zimne.

G Cedi theż namażesh olekiem rumienko-
wym z olekiem włoskiego kopru grzbieć / tedi
tym iest dobre ktorzy sie spracuią w chodzie / a
maia boleśc w trzypach / a nazajutrz nie
poczuią po tym mazaniu.

H Cez rumien ma moc gruzl mieteząca y
rospadzaiaćca y trawiaćca / y scienczaiaćca / a
przeto boleści vsmierza / a nawlecey gdi kwia-
tki rumientowe w oliwie wwarzsh / a ta oli-
wa namazesh bolące miece / a zwlaścza śla-
bizne / iesliby tam boleśc była przestanie.

I Kwiatki też rumientowe bolenie głowy
y oczu oddalaia.

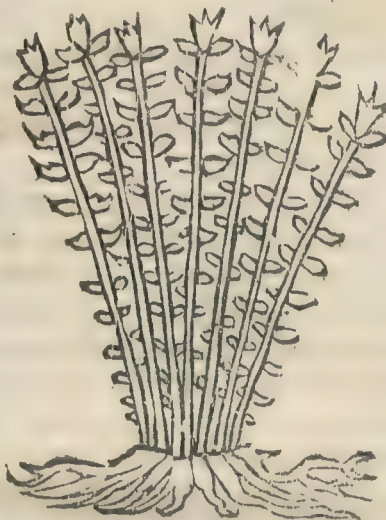
A Cez tym ktorzy maia mdla wātrobe / sol
rumientow dany z wodką mleczową / ozdra-
wia wātrobe y zimnice odpadza / też rumien
iest dobry na bolacze i y na sadzele / abowiem
mlecz y zbiera sie pod tym czyseć. Awieci
na o tym powiada.

Capillus veneris

Matki bożey włoski / Ectenrute.

Kapitulum xxxvij.

Andecia z Janem Meze
mowią o tych włoskach iż
by były ti włoski studziennie
a niektórzy powiadaia iżby
były mechem studziennym /
abowiem matki bożey wlo-

ski są podobne liściu koriandrowemu / Dia-
skorides powiada o nim iżby było Polericon
ktore też iest podobne we wszytkim matki bo-
żey włoskam. Kosci tho ziele na miecech
ciemnych a na wilgotnych okolo studzien.
Jesh zimney y suchey wlosnosci w wtorym
stopniu. Placcarius mowi / iżby mało wlo-
sność w sobie pobudzaiaćca vrine / świeżę wlo-
ski wiecszy są mocy / ale zwiędle nie tak rozli-
czney mocy / tylko ziolko iest pożyteczne a nie
korzenie.

E Jest dobre na zapalenie wātrobey y na fe-
bra terciane gdi sirop vczynish tym obychaiećm
Wezmi matki bożey włoskow / mleczu wyso-
kiego / ielenie^o iezytą po garści / nasienia egor-
kowego / malonowego / citrullowego / bānio-
wego / nasienia turzey nogi y laktucanego a
s tych rzeczy vczyn sirop s cutrem iako y pir-
wey / a napiyay sie tego po ranu y wieczor po-
trunku ciepło / a potym po wypiciu tego si-
ropu

ropu/wezmi ty piluły dawшы ie weżynić do a
pecti tak napisałшы. Wezmi piluły de reubar
báro drágme iedne/ Diagrydi trzi ziarnka/ a
weżyn piluły dziewięć z wodą mleczową/ a ie
sliby chcial miasto piluły wziąć electwarz tim
obyczajem. Wezmi electwarzu soku roż
nego/diasene/każdego po dwie drágme/ Kas
sie trzi drágmy/zmieřay społem a weżyn kon
fekt/wezmi gi na switanii/ a mořes po nim
zgody nie spać/ a potym nazajutrz dla posile
nia wezmi pieć kofaczkow Diarodon abbas
abo Triasandalow.

C Małki bożey włoski rořeża włosy thym
ktorzy maia pąrchowatą głowę/ to jest gdy
sok tego ziele s sokiem bożego drzewka a s tro
chą miodu prafnego/zmieřay ty rzeczy a na
mázuy mieysce oblaźle/ abo kładz thy soli abo
ziele samo w lug a myi sobie głowę thym lu
giem zdrauiąc głowę strupliwą/ a tym lu
giem wymyway/ abo namazuy głowę tymi
soli z miodem.

C Eżes sok małki bożey włoski z nasieniem
włoskiego kopru y z wroblem profem/ ową
rzynшы ty rzeczy z winem a tego sic napiyay
kamien łamie to picie/ itez czyni łacne odby
wanie flegmy y liptich wilkości ktore w pier
siach obfituia/ ale ocutruy ten sirop miernie
Serapio powiada.

C Eż wino w ktorim wre to ziele z ielenim
ięzłkiem/ jest dobre na przeciwko zatkanii sle
dzionu y wątrobi/ y na cieřkie puszczenie wo
dy/ y zařtanawia biegunke krwawą/ cho jest
czyrwoną niemoc.

Cepe

Cebula/ 300 Dniſal/
Kapitulum xxxvii.

Est ciepla y gorąca cebula
w ktorim stopniu z nicia
żą wilgością/ a zwiastęją ce
bula czyrwona a podług
wata jest mocniejsza y ostr
sza niżli okragła Cebula y
biała/ a ma własność otwierającą/ abowiem
otwiera końce żył tych ktore są w stolcu pra
wie okolo icłita/ zową ie moroides/ a to gdy
przyłożysz cebule na koniec tego icłita/ tez po

budza rzeczą przyrodzoną pániam gdy weżynisz
czopet s cebule a włoż gi do macice przez go
dzinę/ iedno iż cebula jest nadimająca a tru
dna ku strawieniu/ a nawiecey surowa/ ale
warzona zagrzewa człowiętą y subtilizuje w
nim twarżość/ wilgości grube flegmiste/ a
przeto ludzioru suchego przyrodzenia koleri
kom jest niedobra ku iedzeniu/ ale flegmáci
kom dobra im jest iadać/ abowiem trawi w
nich flegmę y ścieże ją.

C Ebulą tez czyni prągnięcie y wiądry/ y
tez żywot odmiąteża.

C Sok cebulny zmieřany s prochem ma
loranu a s trochą imbiru gdy tego wpuszcz
w nos czyści głowę.

C Ebulą tez słuźona z wodą y z ruta jest
dobra na przeciwko wstapieniu psa wsciekłego

C Gdy tez cebule słuźesz z gniazdem iaskół
czem a z miodem/ bedziesz miał dobry plaster
na sinogorz gdy z wirzechu przyłożysz.

C Ebulą tez słuźona z octem/ a tym na
słońcu pomazuy twą na licu abo krosty czar
wone/ zging od tego.

C Gdy tez sok cebulny zmieřasz s tucią kio
rą przedaia w apiece/ a tego przyłożysz na o
czy przez chustę/ swierzb oczu oddala/ ktorą
swierzb s flegmy slonecy przychodzi.

C Gdy cheż sok cebulny zmieřasz z oliwą/ a
tym namażesz brodawki/ spadza ie precz.

C Gdy cheż sok cebulny zmieřasz z smalcem
abo

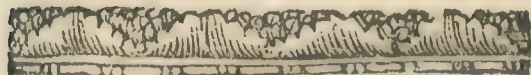

abo s sadlem tokosim / a tym namazeš miei
se oddlawione abo starte botem abo czym in
nym / jest pomoc na to.

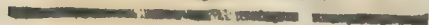
Eż gdy soln cebulnego wpuszcisz w wcho
s słońcem bożego drzewka abo samiego / tedy o
sierz mdy sluch / y pisezenie w wpu oddala /
y wilkości nie dopuszcza plynac w wpu.

Eż gdy temi soti pomazeš glowe pazecho
wata / rości na niey wlosy / tatez y na brodzie
gdy temi soti bedzieš namazował miasce go
le / abowiem dla swoy ostrości oewtra dziu
reczki w brodzie y indzie / a tatez czyni droge
wlosom ku richlmu rościemu / a to jest rzecz
doswiadsona. Serapio mowi izby miała
pobudzac gamracia / ale kto icy czesto poży
wa wzrek moli ithez zaćmiwa / y sen czyni
napetniajac glowe dymy.

Koriandrum

Koriander / Koriander
Kapitulum / xxxix.

Koriander jest ziele / ktore
go ziela nasienia pospolite
pożywamy w lekarskowie /
a jest zimne w pierwszym sto
pniu / a suche w wchorym
według Ziwicenny.

Scrapio ten powiada / izby sie wiecey skla
niało tu zimności / tatez y Galienus mowi
ale Diaptrondes inaczej mowi / abowiem po
wiada zeby miało być zimnego przyrodzenia

Eż sol koriandrow jest dobry na bolaczki
gorace gdy wetu a soti rolowniewego przy
mieszaj / a tego przyłożysz na bolaczki / abo
wiem chłodzi y bel od ymnie / y t. z opuchli
ne y bolące czelentu tatez mowi o męszczy.

Eż koriander przyprawiony z octem / a
gdy go pożywasz treche po obiedzi / breni ty
mow wstepować w glowe.

Eż prochu koriandrowego s słońcem ba
beżanym zmieszanego a z wodką babeżaną
gdy sie kto napije kilo razow / tedy ktory ma
biedzunte / zaślanawia ią.

Eż sol koriandrow z octem zmieszany
na pietalny ogien dobry / tteri bywa w ciele.

Eż nasienie tego z wodką babeżaną pite
od panicy / zaślanawia icy przyrodzona nie
moc / y też insha biedzunte / jest rzecz doswiade
sona / Pandera mowi capi. de Coriandro.

Koriander swiezy i si bynie zimny / a czyni
omdlenie glowy y zmilnienie glowy / abo
wiem gdy go kto wonia abo pożywa / nie do
puszcza dymu wstepować w glowe z żolad
ką / a to iz zacisza gi swoia zimność / a tatez
jest dobry tym ktorzy miewaią częste bolanie
glowy / y temu dobry ktorzy sie nie chciak o
pic / y tym ktorzy ścipia s. Galen. niemoc.

Eż woda w ktorą wrzucił koriander o
cutrowawszy ią ktoby ią pil / czyni tatezmu
niezwod / y nasienie męszczy nam wysupa.

Eż sol koriandrow w nos wpuszczoney
krew zaślanawia z nosa / abo samia wonia.

Eż sol tego s słońcem rolownieowym a z
octem a z osrodką chlebową zmieszawszy / a
tego przyłoż plastru na wrzod bolący a za pa
lonny / pomaga znanienicie.

Eż sol też koriandrow zmieszawszy z mle
kiem abo z blawasem / abo z elatnem roża
nym / a tego przyłoż na wrzod abo na za pa
lenie / wyciągnie ogien y bolące od ymnie /
Scrapio powiada.

Eż

Contra n
rui mo

Przem
na nie
sta / sta
w

Kania przedza

E **C**ez korlander przyprowadzony s cukrem iako bywa w aptece/ jest dobry naprzeciwko glowy zawracaniu/ ktore bywa z dymu goracego albo slegmisteo.

A **C**ez sok tego wpuszczony w oko/ osmierza boleść oczu.

M **C**ez gdy proch korandrow bedzie pic z bogawą wodką/ oddala drżenie serdeczne.

Euscuta

C Kania przedza.
Flachseiden oder seiden vff flachs.

Kapitulum ⁴⁰ XL.

Kania przedza wstye sie po zieli y po lnie/ a jest ciepla w pierwszym stopniu/ sucha w wtorem richlo/ ma moc czyszczenia y wypędzenia melanholien/ y też pochyli slegme tym obyczajem. Weźmi kanię przedze/ ieleniego ięzyka/ każdego po garści/ pa-protki/ korzenia sosni/ listkow senes/ każdego po storny garści/ kwiatkow siolkowych/ bogawych/ każdego po pol garści/ warz je ty rzeczy skraiawszy korzonki w winie a w wodzie izby bylo wyspkeiego po storny kwarty/ a octu przylej tilko lyżet/ a pochyli warz izby trzecia część wywrzala a przecedz y ocukruy napiyay sie tego poranu y wieczor po trun-ku ciepło/ a gdy wypiyesh ten sirop/ weźmi piluly dawshy ie weźmić do apteki tak napisaw

shy. Weźmi Maszi pilul de lapide lazali/ Maszi pilul zoladkowych kazdych pol dragmy/ Turbit trzecia część dragmy/ imbiru z ziarnka/ zmiesay ty rzeczy a weźmi piluly s siropem ieleniego ięzyka w liczbie dziewięć/ po tym nazajutrz dla posilenia członkow weźmi pieć kolaczekow ktore zową Diacalamethum albo Diacapolis/ abowiem then sirop wspomaga wgtrobe mda y nyrtki czysci/ y tudziey wgtrobe znamięnacie.

Cez naprzeciwko tymże niemocam/ gdy wwarzysz kania przedze z nasieniem wloskiego kopru/ s potruszczanym/ sparagowym/ bruscy w winie/ iesth rzeczy pomocna y barzo dobra/ abowiem wrpne znamięnienie pedzi/ y zolta niemoc vleczka/ ktora pochodzi s strony wgtroby/ y też to picie zimnice dziaćkam oddala gdy dobrze ocukruiesz a tego sie im napiac dawash.

Cez wwarzenie kanię przedze z winem a s hanizem a z opichem/ a z galganem/ zo ladek posila y trawienie dobre czyni. Seras pto o tym powiada.

Cez gdy sie napiyesh y octem kanię przedze/ bezkawke osłanawia.

Cez wodka iey jest dzwiny mocy naprzy- ciwko zoltey niemocy.

Cez wodka w ktorey wrzala kania przedza s Polna driakwią a s Hanizem/ ktocie wnetrzne y boleść zywoća oddala/ abowiem czysci nieczystosci mulne ielit y maćice y nyrtki/ a tak pomaga/ Avicenna powiada/ Przypodzenie tego ziela jest według przypod-żenie tego ziela jest według przypodzenia o kolo ktorego sie obwia/ a iesliby okolo cieplego/ tedy też ma w sobie cieplosć/ a iesliby okolo zimnego/ tedy też ma w sobie zimosc. Pandecta powiada.

Cyperus

Wodny ostrzyß Wildegalien.

Kapitulum ⁴¹ xli.

Wodny ostrzyß iesth ciepły y suchy w wtorem stopniu/ a iesth ziele na trzy granie rostace/ a korzenie tego ziela iesth vzyteczne ku lekar- stwam/ ma moc rospadza- iacq.

iąca/ a pżeto iest vżyteczne naprzeciwto cie-
stiemu puszczaniu vriny ktore bywa z bole-
scia po trosze a często.

B **E**ż na kāmien tym sposobem/ weźmi te
go ziela korzenia stārši ie dobrze/ korzenia pio-
truścżanego/ kążdego rowno/ hesc vncij/ na
sienia opichowego/ włoskiego kopru/ lami-
kāmieniowego/ kążdego po vncij/ wshytko
sflutysz vwarz w winie ażeby wywrzāła trze-
cia czesc/ a pothym przecedzisz ocukruy a
piy naprzeciwto tym przysodam.

E **E**ż vwarzisz w wodni ostrzys w winie a
bo w wodzie/ a pothym gdi vvre sflucz gi a
zmieszay z oleikiem rumientowym abo s pro-
stą oliwą/ a tego ciepło przylož na nyrtki abo
na kżyżę/ wywiedzie vryne obficie.

D **E**ż gdi vwarzysz korzenie tego w winie z
zielen kāmienionowym/ a pothym nabra-
wshy onei wodi ciepło w sīkawke wpuścżay-
że tam w korzeni mesti/ znāmienicie kāmien
wypadza lamiac gi w prawdzie/ itez naprze-
ciwto bolenti żolādka y mshych wneerznoż
siest dobre to lekārstwo:

E **E**ż vwarzony ostrzys s samym cinamo-
nem w winie/ erdi żolādek bārzo twirdzi y bo-
lesci w nim zātłumia.

F **E**ż vwarzenie tego ziela w ostwie samy
tak dlu° iżby bārzo wywrzāło/ ale korzeni ma-
być w arzony skrāiany drobno/ a kto ma pā-
mięć zāpsowāną prāwie z gruntu/ wloż te
go na węgle/ nād thym dymem biorac gi w
sie vsty/ posila pāmiec y głowe y mozg bār-
zo dobrze.

E Proch korzenia tego ziela wlożony na rā-
ny zle goi ie y wilgosci wysusza.

E Kto go też pożywa czyni cudną bārwe/
też wonia vst zla przykra odeimue a wdzie-
czną czyni/ Placcarius powiāda.

E Korzeń też thego ziela sfluczony z zielen
paralizowym albo s sokiem tego/ a z oleikiem
bobrowego stroiu/ a to społem zmieszay a na
māzuy członty w ktorich iest bol/ pomaga y
żyty suche posila ktore są zemdlone.

E Jedno częste pożywanie korzenia tego zle-
la iest skodliwe/ abowiem pali krew/ Awicenn
nā mowi.

E Wwarzenie tego ziela goi rozpādliny vst
y dziasła zgnile tą wodą ploczżac/ y żeby bār-
zo dobrze twirdzi.

E Wino w ktorymby był wārzon korzeń te-
go ziela/ ktoby ie pil mājac zli mecherz a stād
częste puszczanie vriny y zbytnie/ niemogac
czāsem zātzymać/ thedi pomaga to wino y
zāstānawia/ y nyrtkām iest osoblwa pomoc

E Gdi też vwarzisz to w winie a przyłożysz
go na mātice zāsiebionā/ zāgrzewa iā czy-
scie itez emoroidi pobudza/ to iest krew s stol-
cā/ y naprzeciwto długim febram osoblwa
moc ma gdi go kto w siropie pożywa. Sera-
pio/ Pandectā/ Placcarius o tym mowi.

Calidonia

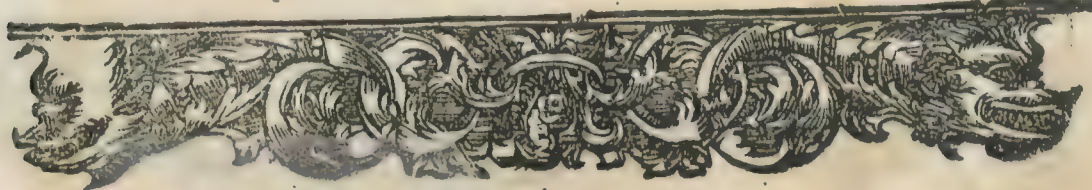
Calidonia abo zlorist.

Scheltwurez

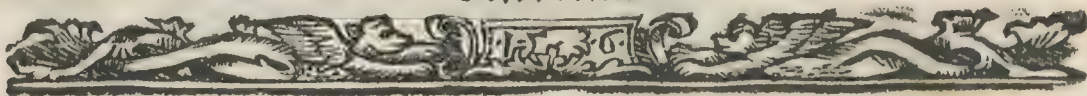
Kapitulum ⁴² rlij.

Calidonia

- E**lidonia jest ciepła y sucha w czwartym stopniu / a jest dwoiata / wiekha y mnięysza a wszakoż iedną miasto drugiey może być brana / a gdy który doktor piše iż w recez ptach / thedi korzenie ma być rozumiano nie ziele / abowiem w korzeniu jest wiekhsza moc rospadziąca y trawiąca itez przyciągająca
- B** Jest pomocna na przeciwko bol. ści żebow ktora przychodzi z zimney przyczyny / cho jest gdy proch s korzenia Elidoniowego będzie na zebie bolącym trzyman.
- E** Glowe też czysci z zimnych wilgosci itez macice pániam / y fortek nięysza wysusza bärzo dobrze / gdy proch korzenia Elidoniowego z olekiem Eliowym zmiesza / a owilek w bawelne y tam wetka / iżby tak było przez noc a potym wpimiesz / Abo tak wcześni weźmi korzenia tego prochu / abo wşpytkiego ziela y to rzenia / warz że to w wodzie a potym postaw pod sie iżby para sła między nogi do macice abo do macierzyny.
- D** Eż weźmi korzenia elidoniey / sflucz że gi a potym warz w winie / a gdyby miał gryzienie w żywocie / tedy rozmocz wşy getke w onym ciepłym winie przyladaj na mięysce bolące / odeidzie bol precz / y na toliże jest dobre to lekarstwo.
- E** Eż rzecz przyrodzoną pániam wywodzi gdy sobie tym będzie naparzała macice.
- J** Eż woda w ktoreiby wrzało korzenie elidoniowe / wloż wşy w nie miodu / a tym sobie wsta płokać / wysusza krosty zle w wsciech y goi / a nawieczy bolące cancer bärzo sie prze
- G** Eż proch tego korzenia s sokiem (ciwi. iego fistule zařtanawia wysuszać ią gdy te go będziesz wpuřezając często w dziurę fistulną / Placarius powiada.
- D** Eż sok elidoniey s tucią ktora jest w asprece zmiesawşy ie społem / a tego wpuřezaj na oczę / pochwirdza mdle oczę wyiasniając ie y matuły spadza z nich.
- J** Nietorzy pią wino w ktorym warzona Elidonia dla żoltey ni. mocy.
- K** Diastorides kapitulo de Elidonia / sok Elidoniey wiekhszy z miodem warzony na weglu / bielmo y inşę nieczysťosci z oczu spazdza y sciera.

E Eż sok elidoniowy s trocha siarki / kiedy pomążesz skore tim / krosty y inşę skaradosci zgladza / a tak dobry jest na swirb.

M Eż sok elidoniowy z miodem zmiesany a potym ciepło w nos wpuřezony / glowe czysci / Pandekta powiada y Serapio s powięsci Diastorida.

Catapucia

Skoczek abo eracz / Spin. t. aut /
Kapitulum ⁴³ Elij.

E Rlycz / jest cho ziel ciepłe w trzecim stopniu / a willie w wtorim / a gdy w receptach naidziesz pisano o Rlyczu / masz rozumieć nie o ziele ale o ziarnkach / s ktorich ziarnek skoreczke wrzechnia zdzierają.

Zielona Rlycz ma przednią moc czyszczenia y purgowania slegmy / a potym melankolizę y kolere pedzi precz.

D Eż ma wlosnosć purgowania wilgosci przez wsta / a to z nielaki y tustosci y lipkości ktora ma w sobie / a tak nie wädzi bierac a bo pożywać tych ziarnek zdrowym ludziom dla zachowania zdrowia.

E Eż niemocnym jest dobre / a nawieczy małym

małacim na każdy dzień febre kthora zową
quotidiana/ ktora s flegmy sloney pochodzi
s ktorey też flegmy y swirzb sie mnoży/ a tcho
tym obyczajem weczyniwszy sirop. Weźmi
kliczowego nasienia/ polney driadwie/ pol-
ney ruty/ każdego s nich po garści/ ktorzenia
soslnti mniczsey/ paprocti/ każdego snich po
cztery dragmy/ łanici przedze/ listkow senes
każde snich po dwie dragmie/ ty wszytki rze-
czy warz w wodzie aż do wywarzenia trze-
ciy części/ a przecedziwszy osłodzi symowa-
nym miodem/ a tak sie tego siropu napiłay
po ranu y wieczor przed wieczera we dwie
godzinie.

D Też możesz sobie weczynić klaret tym oby-
czajem/ weźmi kliczow garść/ cynamonu/
galganu dwie dragmie/ imbiery troche/ tchy
rzeczy sflucz wpietki miółko a warz ie w winie
a przylož troche miodu symowanego/ a po
tym przecedz przez worek/ a to bedzie rosko-
sne picie ludzjom znamienichym a roskos-
nym/ a nawiecey tchym ktorzyby mieli febre
q cotidiane.

E Też to picie jest dobre tym kthorzy maia
boleść w nogach/ ktorego picia abo siropu po-
żywać możesz y w miesnych polewce.

F Też wino w ktorym bylo warzono to zie-
le jest dobre ku piciu tym kthorzy niewaia kło-
cie w cieniach klicach/ zową te boleść Złata
bardzo zła y škodliwa ta niemoc.

G Też toż wino w ktore przyložysz ziela pir-
wozki/ ktore sie napirwey wtaznie na wio-
sne/ a osłodziwszy gdi sie tego napijść bedzie
abowiem jest dobre naprzeciw paralizowi/ y
naprzeciwko bolom członkowym y staro-
stwu.

H Też proch kliczowy s trocha pro- (wonym
chu cynamonu w mietkim iau wzięty/ a
bo wiatry polewce/ leguchno purguie fle-
gmy s członkami.

I Moc klicia kliczowego jest mniczsa ni-
zli ziarnetiego.

K Też ziarnka tego ziela pietnascie w liez-
bie storki snich ziawszy/ a zmieszawszy snimi
troche aloepatici a masti też troche/ zmie-
szay to spolem sflucz a wezyn piluły/ weźmi
je na noc chcepli aby s ciebie wypędzily fleg-
my s kolerą y insey wodne wilgoci przez stol-
ce/ czynia też wracanie.

L Też swirzb y trad wypadza y glisty z ży-
wota dzieciom/ gdi ie wwarzisz w wodzie a ku

picciu das. Scrapio s Pandekta powiadala

Cucumer

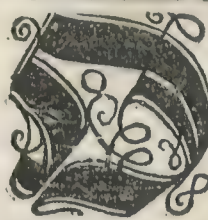

Ogorek/

Kurbis/

Kapitulum

plini.

Ogorek jest zimnego y wilkie
go przyrodzenia w wtorim
stopniu/ nasienia pożywa-
my w receptach/ nasienie o-
gorkowe/ baniowe/ citrullo-
we/ malonowe/ ty nasienia
sa iatmiarz iednakiey mocy y wlosnosci/ Ty
nasienia osmierzaia goracosc/ zapalenie/ y
też goracosc toleri odcimnia/ iedno iz ogorki
citrulli/ malony czinia zle wilgosc kthore sa
lacne ku prochnieniu y gnilosci/ a tak potim
ku zimnicam/ iedno iz nasienie ogorkowe le-
pse jest nizli citrullowe.

Citrullus jest trudniejszy ku strawieniu/ a
czyni zimnice bardzo dlugie/ kthorego zlosci
przeciwi sie haniz zagrzewaiac zoladek.
Ktorzi ludzie niewaia omdlewanie z gor-
cey przyczyny/ sama tylko wonia ogorkowa
ożywia człowieka serce chłodząc.

Sot ogorkowy abo citrullowy pragnie
nie odimnie.

T Też gdi wwarzisz ogorek s citrullem w wo-
dzie a prziliciesz troche octu a miodu/ a te sie
D 2 ciepło

ciepło nąpięch/ czyni wróćanie flegmiftemi
wilgościami/ a nawiecy gdi tniemu przyfo
żyż ziarn i trłeczowych.

D Sol ogorkow s sokim citrullowym/ o
smierza boleść człontow thaiemnych v me
szczyzn/ to iest iadret/ gdi na nie przilożyż ro
zmocżiwşy piękny facelet.

E Nasienie ogorkowe/ citrullowe/ malono
we/ sa nasienia pedzgc vrinę/ a thai sa go
dne tu lekárstwu m.

F Też ty nasienia sa dobre nąprzećiwko za
taniu watrobę y sledzionę nerek mecherza
y nąprzećiwko wrzedzicicam tchore sie czy
nia w piersiach/ ale ie trzebá z wirzechnich oło
rek oplupowac/ a potim ie mas zetrzec/ a po
tim w tizannie wårzyc/ potim przecedziwşy
ocutru i pi/ bedzieś miał lekárstwo nąprze
ćiwko tym chorobam.

G Też w gorących a w ostrych gorączkach
iako w ostawiecznych tercianach/ ktore zowie
my ogniowem/ abo cheż w lożnych niemoz
cach/ to czworon nasienie wwarzone tym oby
czaiem iest wielkiy pomocy. Warz nasienie
ogorkowe/ malonowe/ citrullowe/ y korbaso
we/ warz ze ie w wodzie iakoby we dwu kwar
tu/ a potym wloz t nim soku wysokiego mle
czu mny y nizli pol kwartu/ t wiatkow siolto
wych/ rozintow drobnych iakoby po czterech
dragmach/ nasienia laktuczanego/ kurczy
nogi/ iecz mieniu/ inie sebesten/ w aptece ti
sa owoce/ kazdego rowno po dwie dragmie/
sliwek wegierskich siedm/ niechay thy rzeczy
wraia wşytki społem przylawşy spiec lyżet
octu/ aży trzecia czesc wywrzala/ a potym
przecedziwşy ocutru i pi po ranu y wleczo
ciepło po truntowi/ a gdi gi wypieş za tilko
dni/ Bezmiş potym lekárstwo s soku roza
nego z apteci pol vncii/ casie fystuly trzy dra
gmy/ a to wezmi ną switanu z wodką mle
czową a z boragową dla stolcow/ iest to rzecz
nie podla temu mozeş wierzyć ną takie nie
mocy gorace/ a potym nązaiutrz po purga
ciey/ wezmi kolaczkow za groş tchore zowa
Eriafandali/ abo diaroden abbatis czirzi ra
zem dla posilenia żoładka y watrobę/ abo
wiem ten sirop y tym iest dobry bårzo ktorzy
maia suchoty/ vrine też pedzi y stolce czyni
lekko/ Serapio s Pandekthę powiadaig/ y
Platarius tego poswiadpa.

Calamus siluestris

Zatárskie ziele/ Wilder calmis/
Kapitulum 25 flv.

D Iest to ziele Zatárskie ciep
le y suchego prziredzenia
a ma moc subtilizowania
y vmoeniania swoia torz
noscia wrodzong/ a stadze
pobudza rzecę przyrodzo
ną paniam znamienicie/ itheż v. ine pedzi
gdi gi wwarzisz w winie s kopynticim a z bo
zym drzewciem/ potim oflodzi trocha mio
du symowanego/ a tego sie nąpiay poranu
y wieczor trunk/ a potim onymże zielem pr
wey przecedziwşy one wode w ktor y wrza
ly/ okladay ciepło dymiená y macice/ abo
wiem to sprawia tu mieniu ich rzeczy.

E Też wino w ktorim wrzało zatárskie zie
le z zielem y z nasieniem opichewym y s heba
dowym/ a potim ocutrowawşy/ iesth dobre
nąprzećiwko opuchlinie żywota ktora przy
chodzi z zimnei przyżyny/ iteż iest dobre cho
picie nąprzećiwko trudn. mu puseżaniu v
rliny/ ktora bywa potrosce a z boleścią/ itheż
nerti wspomaga chore/ A gdi czop. t wazy
niş stych ziol po wwarzeniu a wlozyş w ma
tice/ niemoc paniam prziredzong pobudza
y bolenie w ma icy vsmierza/ abo vczyni stich
ziol wanne nąwarziwşy tego ziela/ siudz ze
wtey wannie/ abo okladay sobie dymiená y
macice.

na opuch
linę żywota
tchore

Thęż

C Deż plaster weżyniony s tatarostiego ziela
a s korzenia diptanowego/ sflucż że ty rzeczy
spolem a wleci nim oliwy/ a iesteż drugi raz
przetlucż a potom ciepło prziloż na goleni w
ktorichby była boleść abo lamanie/ abowiem
ma moc osobliwa plaster ten na przeciwko ta
kiem boleściom posilając żelch suche/ y miesce
oddławione abo sflucżone wspomagaąc/ co
jest rzecz często doświadczona.

D Korzen tego ziela tatarostiego i: sły barzo
na boleż *na boleż żołądka* korzeni y a żagrzewający/ a iesth dobry na
przeciwko bołeni żołądka y inszych wnetrz-
ności/ ktora boleść pochodzi z zimney przycz-
ny y z wiatrow.

E Deż wino w ktorymby wrzalo to korze-
nie s cinamonem a z galganem/ trawienie
czyni dobre/ abo weżyniwszy proch tego pol-
skiego korzenia a s cinamonem a z galgan-
nem/ związawszy ty prochy day wypić z wi-
nem ciepło dla posilenia żołądka/ a ocetru-
jeś dobrze.

Canapus

Konop/ Daniss.

Kapitulum 46. xlvj.

K Onopia iest ciepła y sucha
w wtornm stopniu/ nasie-
nie konopne iest wiecszy va
gi nizli samo ziele/ Kthore
ma wielką moc wysuszą-
cą/ iest ma moc rospadza-
jąca opuchliny y wiatry/ a przetho nasienie
konopne iest dobre na opuchline zywota kto-
ra bywa zimney przyczyny/ a mleko weżyni-
wszy gesto s siemienia konopnego/ wysusa
nasienie przirodzone męszczyznom/ a nieto-
rzy wyćiskaia sok s siemienia wypuszczony cie-
pło w vcho/ boleść odeimnie y osmiera/ Se-
rapio powiada/ iż gdi korzenie konopne świe-
że bedzie wwarzone s korzeniem wysoriego sla-
zu a s psinkowym/ a potom sflucżes a weży
niś plaster/ a przyłożysz na wrzedzenie abo
na bolaczkę bolącą a zapaloną/ barzo iesth
vżyteczne.

C Deż olej s konopnego nasienia wypuszczo
ny w bolące vcho/ boleść osmiera.

C Deż gdi kto wyćisnie sam sok z nasienia ko-
nopne a pożywa go/ tedi czyni boleść głowy

C Deż listki konopne z bożym drzewiem w
lugu wwarzone/ są vżyteczne/ ktoby sie mył
tym lugiem/ tedi włosi długie czyni y głowe
barzo czysti.

C Polewki/ a nawiecy gdi samo siemie/
nie dobre iest ku iedzeniu/ bowiem iest trudne
ku strawieniu/ iedno iż wiatry wypadza.

C Deż sok wshytiego ziela wypuszczony cie-
pło na rane bol vspotia.

C Deż ktoby sie obiadł siemienia konopnego
a stał by miał niełaką chorobe/ tedi sie ma
napić wodzi z miodem a z octem wwarzoney
abo siropo acetosum (w aptece maia) odes-
dzie niemoc/ to iest boleść wnetrzna y boleść
głowy ktora bywa dla dimow wstepniacych
w głowe z żołądka tego siemienia konopne

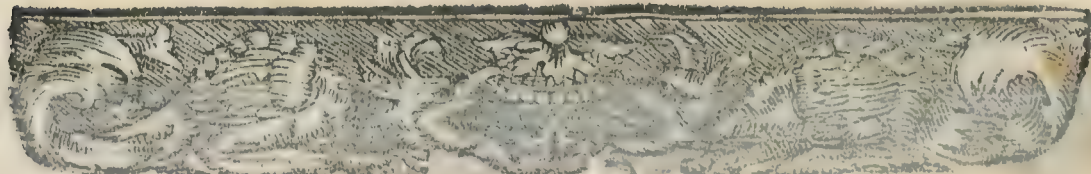
C Deż wwarziwszy nasienie y korzenie kon-
opne z blawasem a z olekiem rożanym sflucż
ty rzeczy spolem a potom onego przykladay
na bolaczkę vzną pomoc.

Cartamus

Domowy safran/
Wilderschafran.

D 3

Safran

Domowy safran

Kapitulum ⁴⁷ flvj.

wlać w kłstere do ielit chceśli kółke wleczęć. **I**
Eż żółtą niemec wleczęć gdy kwiatki te
 go trokosu wwarzisz w sicij a tego sie daś na-
 pić kilko razow po ranu ciepło dobri trunek.

Eż gdyby tego niedzwiadek wstał/ tedy **G**
 wwarz trokos w winie abo w wodzie a daś sie
 napić/ y za poćić sie potym/ a kć mu ten tro-
 kos skutkły przymieśaś octu a przyleż na rā
 ne ktorą niedzwiadek weźyniś/ wyciąga iad/
 powiedaia niktoryi lekarze/ aby korzeni troko-
 sow w rece trzymany bol. ści bronil kłhoraby
 miała przysć od wstąpienia niedzwiadekowego

Eż kć stari kłiem zabity a nie zarzeza-
 ny ktori ma być wywnatrzony a ostubony **H**
 a tyżeczy wci maia być włożone/ naprzod
 cinamon/ trokos/ hanyż/ kłbiokta/ y kłorze-
 nie paprotki kładęgo such pod miarą/ a po-
 tym zaspuntowańsy tego kura maś wazzić
 ze dwie godzinie/ a potym ta polewka jest do
 bra na przecieko iadom niedzwiadekowym y
 weżowym/ o czym Pandecta s Placiarzem
 powiadaia y o tym swiadęć.

Caulis

Kapusta/ Kraude/
 Kapitulum ⁴⁸ flvj.

Safian domowy abo kro-
 kos ma w sobie ciepłosc w
 wtorim stopniu/ nasienie
 domowe safranu jest na-
 użyteczniejszy/ a potym kć
 kwiat/ ma wlosnosc wysu-

ściaica/ y ocieraiaica/ cknienie czyni y siłon-
 nosć ku wracaniu y stolce pchudza/ a tāt zo-
 lądtkowi skodzi/ a wśakoż gdy kćniemu przy-
 lożyś troche imbiru a galgānu/ tedi weźyni
 purgacią ten trokos bez obrażenia żoładka.

Eż kwiecie tego trokosu starwśy ie na proch
 przymieśaś octu/ a gdy tim bedzieś namazo-
 wał dzywe mieśo abo lipai/ zginić.

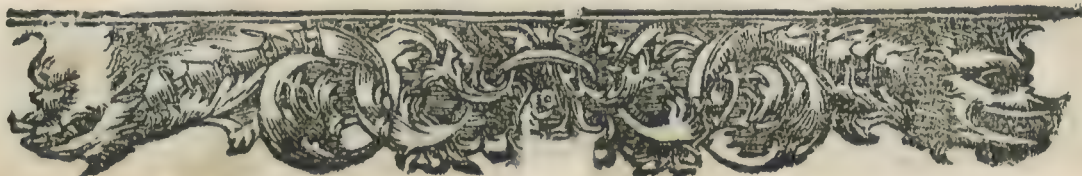
Eż spadaly ieżyt abo wsta y dżicci thym
 namazęć kilko razow a wleczęć.

Eż kwiatki safranu ogrodniego w winie
 warzone/ mleko w pierśiach białym głouam
 sfiadle rozpłęcaia.

Eż nasienie tego trokosu wwarzone w
 polewec kłpsuniey abo kłrowey/ czym stolce
 przez ktore wiodzi slegme z żoładka y s pier-
 si/ Jteż sey pol: wś: s thym safranem moześ

Kapusta

Kapusta ma wilgotność w liściu swoim / a jest trojaka domowa / lesna y morzka / lesna ta jest nawietrzy gorzkości a ostrości / a tak tu ie dżeniti mało pożyteczna / abowiem czyni krew grubą y nadyma żółci / y darcie w żółci czyni / Kapusta domowa jest odwilżająca / ale kiedy przeważy y tedi ma moc wysusząca / bardzo mało tucznosci dacie / krew sie mnoży s kapustą nie dobra / a wszakoż kapusta świeża na tłustim miesie wołowym użyteczniejsza y lepsza biała

Kapusta też domowa osmierza boleści.

Popioł też kapustny / si ciępnący / a moenie wysuszący.

Lis też kapusty domowej przyłożony na wrzodzenie / boleść osmierza.

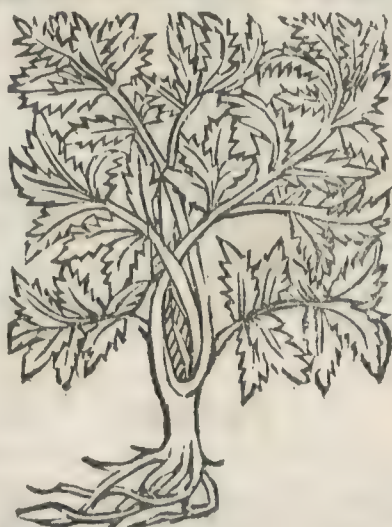
Sok też kapustny z winem pić y z rozynkami drobnymi / żółtą niemoc oddala / y siedzione natwardziłą ścięgna / wrzody obficie pędzi.

Tę nasienie kapustne stare a z woda piołynową tu picie dane / glisty w żywocie y dzieci zabija.

Popioł też s korzenia kapustnego dany z wodką graminis która jest w aptece / kamień łamię y wypędza s człowieka.

Kapusta też ogrodna trochę niedowarzona / odmiektęży żywot y stolce czyni. Dla storides świadchy / a gdy ia bardzo przewarzyć tedy zaśie żółci dacie natwardza y obciąża: Znać żyd powiada kapusta być sucha y zimna wleśności.

Kapusta też która lecie zbiera / spaleną krew czyni niżli kapusta która zimie zbiera. Bawiem kapusta zimie zbierana wieciec odmiektęży żywot y stolce czyni y wrzody pędzi / a zwłaczę soki y polewka kapustna.

Swinia wesi jest ziele świado me które jest bardzo ożiebniące / a zwłaczę soki y nasienie i go / a dla swych zbytniej zimności / iato iad zabija gdy go które zwierze pożywać miało / a wszakoż gdy tego nasienia człowiekowi żądano / chędi mu sie dacie napić winą korzennego na czężo dobri trunki / bo im załumię moc iadowitą tego nasienia.

Birzchy tego ziela zbieraia y wysuszą s nich sok / który potem na słońce wystawiaia iż sie tak zgestnie y spieczę / a ten sok jest dobry na boleści oczu z wodką rozoną y soprową rozpuszczony / a tim oczu bolące mazać.

Kto by też miał wrzod albo bolące bierzo bolące / tedi służy to ziele przyłoż na taki wrzod / boleść odeimie.

Kto by też miał chorobe plynącą s członku męskiego wilgoci / tedi tym ziele obłoż członki takimi / zaśtanowi plynienie y niewzvod czyni.

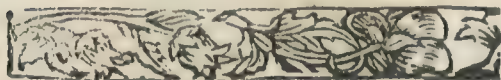
Tę gdoby plastrzem s ziele obłożył pierś białą głowie / tedi iey mleko odeimie. A gdoby ten plaster przykładał na członki takimi młodemu męszczyźnie / chędi mu nie będzie rość / także pierś młoda y białą y głowie nie będą rośły pod tym plastrzem.

Tę swinia wesi s ożiteczna na przeciwko podagrze / y na przeciwko Sciaticie / gdy kto będzie sobie nogi wmywał w tym ziele y wazynę y s chęddem y z rumnem.

Tę liście tego ziela słucone a na opuchline przyłożone jest bardzo dobre / y inie boleści

4 osmie

Cicuta

Swinia wesi / Pfefferkraut / oder Scheelinc /

Kapitulum 49 rlx.

vsmierza/to iest rzecz doswiadzona.

D **C**ez swinia wesliscie z nasieniem/ skut-
sy ty rzeczy spolem y przysoz na czlonet me-
szi tajemny/ oddala buinosc y czlonet mdly
y broni poluciy nocnych.

J **C**ez plaster przylozony na pierś młodziu-
chney pamięti/ nie dopuszcza im rosc.

R **C**ez sok nasienia swinney wesli pomaza-
ny na oczy plynące/ zastyńawia lzy/ y oczy
wysusza.

Costus

Kapitulum ⁵⁰ L.

Costus iest ziele ale sie w pol-
sce nie rodzi/ a iest troiatke-
go rodzaju/ ieden i st kory
roscie w Arabii/ ten iest bia-
ly/ korzenność w sobie ma-
ia/ a drugi roscie w Indii
ten iest czarny y gorzki/ trzeci roscie w Syrii
a iest woni przykre/ a iest na podobienstwo
gwioździków/ b'aly iest nalepszy swiezy/ kory
nie iest stoczony abo zdziurkowany/ nie smier-
dzacy/ a ktory nie kasa w iezy/ a potym kto-
ry w Indii roscie. Jest to ziele ciepły y suchy i
wloknosci w trzecim stopniu.

B **C**ostus iest osobne lekarstwo posilajace su-
che zyly/ a nawiecei gdy kogo powietrze ruszy
iako paraliz/ thedi oleiet stego ziela iest barzo
dobry maczajac pacierze y wpyet grzbiet/ abo

któ ma oddlawione abo scisnione zyly/ tedy
oleciem s kostusa masz mazac ty zyly ciepło
itez zimno wielkie kthore w zimnicach bywa
oddala gdy tim oleciem grzbiet namazes.

Cez przyrodzona niemoc pamięti poru-
sa/ a to gdy bedzie wwarzony w winie abo w
wodzie/ a tego sie dasz poranu abo na noc na-
pic/ Zatez y kurzenie stego ziela uczyni.

Checiwość tez czyni ku cielesnym skutkom.

B **C**olesti tez w macicy oddala gdy tego zie-
la pani sie napie wwarzywszy w winie/ y stol-
ce czyni/ itez sie przeciwi iadom ktore przicho-
dza z wstapienia wezla y iaszejorki.

Cauda equina

Przeslta.

Kapitulum ⁵¹ Lj.

Pzeslta ziele o ktorim Awic-
cenna w wtorich kriegach
Kapitulo o Przeslce mowi.
Jz iest ziele kthore roscie na
dolinach/ ktorego koczlanie
iost dziurkowane/ a ku rumie-
nosci barwa sie sklania. J. st ziele ostre/ ma
po sobie czlonki/ rado tez cho ziele roscie przy
drzewie/ y obwina sie okolo drzewa iak chmiel
a ma kor: enie twarde/ to ziele iest zimnei mo-
cy y wysusajacy/ a smak ma gorzki cierny
cy a dla tego ma moc wysusajaca.

Awicenna mowi o tim ziele/ i ma wlos
nosć

ność krew zaścianawiać skądolwiekby się
przepuszczała/ Kąny które z żywych krost przy
chodzą wysuszą y goi je mocnie/ y żyły suche
porwane spaja y zraſeża/ iſteż wnetrznosci
wſytki/ a zwołaſeża icliſa y watrebe y żołą
dek poſila/ y na przeciwko opuchline iſt do
bra tak w trunku iako y plaſtr z niego czynio
ny/ a wſakoż Galienus uczy w warzyć ſamę
przeſiſk z winem a z wodą/ a oſłodzić tro
chę cukrem a tego ſie napijać/ powiada iż
czyrwoną biegunkę y chorobe białym gło
wam zbytnie będącą zaſcianawia krew z no
ſa zbytnie plynącą/ y biegunkę każdą/ z wi
nem albo z babcząną wodką pity na częſto/ o
czym Diaſcorides ſwiadſzy/ iż bärzo dobra
ieſt przeſiſka ludzioro ſiluczonym albo wterza
ſnionym/ dai pić z winem albo z wodą wwa
rzoną/ y na dychawicę też ieſt dobra kthora
czini włżenie w pierſiach/ y oddech wolny cz
ni/ y kápel odciunąć.

Eſt ziele zagrzewające y wi
suſiające zbytnie/ a roſcie to
ziele poſpolicie na mieſcach A
wypławnych/ iako przy ro
lach krieżycá kwieciá ro
ſcie/ Izaak mowi o tym zie
lu w kriegach Dietarum/ Do ziele w wodzie
wwarzone a potym miodem oſłodzone a cie
plo pite/ pedzi wrine ktho iey nie może puſ
zać/ iſteż boleſci/ kłocie w bełoch y w meche
rzu oſpołoiá.

Tężeż wiadſzy y nädimanie żołądkowe z
grubych wiatrow roſpada y trawi/ y zamu
lenie/ to ieſt opilacie z żył wyczyſcia.

Tęż woda s trzebuly poranu pita/ ſleg
me w pierſiach y w żołądku trawi/ a gdy k
niety oczu przyczyniſ/ thedy glisty w żywocie
w dzieci zabija y wypadza/ iſteż mole kthorzy
włoſi ſięć ſpada/ y każdą opuchline roſpa
dza. Macer teże w ſwoim herbarzu wypis
ie thego ziele włoſnoſci na przerzeczone nie
mocy bärzo wżycieczne.

Cerifolium

Trzebula/

Kapitulum

liż.

Camedreos

Wielka ozanka/ Je lenger ſe lieber.

Kapitulum

liż.

Wielka

Wielka ozanka iesth ziele nie barzo wpsotie/ podobne tu debczynie/ listki ma przy-
syrnym tu miecce podobne
a rostraiane/ Roscie to ziele
na miejscach kamiennych
opoczystych/ Kwiatki ma barwy siolkowey/
To ziele zbieraja tu lekarstwuam tedy inż na
sienie w nim dozrzejc/ a wespolek z nasieniem
ma byc zbierana/ Galienus powlada/ iż iest
mocy ciepley wysuszącej/ a sthqd iest barzo
podobna ozanka tu debczynie.

Woci tego ziele ty sa/ naprzod wwarzo-
na ozanka w presthey wodzie a oslodziwszy
miodem kasek leczy/ y sledzione zartwardzia
sa tez miekcy.

Cez opuchlym ludziami iest pożyteczna
martwy plod z żywota wypadza/ a zwoła-
cja wwarzona ozanka w occie a w wodzie/
sledzione zartwardziała odmiękaja/ a z wi-
nem wwarzona ozanka a pita/ każdemu sie
iadom sprzeziwi/ Galenus tak mowi Ozan-
ka iest smatu roche gorstiego y troste przy-
kwasnienym/ a dla tych smatow iest barzo
ożyteczna naprzeciwo niemocam sledziony
wina y wplawy białym głowam pedzi obfi-
cie/ itez wpełkie nieczystosci grube z wnetrz-
nosci wywodzi o takichże wlosnosciach Ser-
rapio lekarz stary tego ziele wypisuje/ powia-
da na zastyżalę kasek iest osobney pomocy/
y zoladek posila/ kurezu broni/ W aptece sie
zop czynia stey ozanki/ kthorego mozesz wzy-
wać naprzeciwo tym wpyttim niemocam
z wodkami/ posynkow a iclenich ięzykow/
iteż zolta niemoc czarna ktora przychodzi s
strony sledziony/ to ziele w wodzie wwarzone
a poranu ciepło pite po trunku wleczy.

Camepiteos

Mała ozanka.

Kapitulum ⁶⁴ liij.

Mala ozanka/ ktora sie z gre-
ckiego ięzyka wylada ma-
la sosnka/ abowiem woniey
iest co ziele sosnowey/ a iesth
mala ozanka podobna iak
miarz we wszystkich wlosno

sciach wielkcy ozance/ Serapio tak mowi/
Ozanka iest ziele ktore roscie leda gdzie na zie-
mi/ a iest troiaki rodzay iey/ iedna snich iesth
wielkcy mocy/ ktora ma listki iakoby rosch-
dnit/ iedno iz troche mnieise a kosmate/ a
przy samych rozdzach listki sa mnieise/ wo-
nia maia iakoby sosnia/ Kwiatki ma blade/
nasienie czarne/ galaski sa dlugie. Wchory
rodzay tego ziele ma galaski barzo dlugie a
cienkie/ ale listh y kwiecie y nasienie podobne
pirowemu. Drzeci rodzi mały ozanki ma
galaski nasubtelnieise blade y kosmate/ a co
iest prawy samiec/ Rozga tego ziele przy k-
to sa galaski iest chropowata/ nie glatka a
bi. la/ kwiecie ma biale barzo drobne/ ale wo-
niey iednakcy z inshmi.

Serapio lekarz mowi/ ozanka mala czy-
sci wnetrznosci omiwaia y ocieraiac zamu-
lenia si. gmiſcie z zoladka y z wetroby y sles-
dziony/ a tak naprzeciwo zolci niemoci iest
nad inſe ziola wielkcy mocy.

Cez wplawy białym głowam pedzi/ gdy
wwarzyſ the ozanke z bylicą a oslot z. mio-
dem a tego daj sie na piyać trunek po ranu/
tez wriny zadzierzenie poruſa.

Cez gdi iest zielona ozanka/ ma moc go-
iać rany naraz czaiać ciatem/ y twardosc
pierz rospadza/ y odbicie abo wywinienie v-
zdawia gdi snich plaſtr weczyńſ z miodem a
z oliwą zmieszawſy.

Clascozides tak powiada/ gdi korzeń ma-
ley ozanki bedzie piti z wodą wwarzony przez
siedm dni zolta niemoc wleczſ/ a gdi go wua-
rziſ w miedzie pitym/ kto ma sciaticę/ to iest
denng

Denią boleść/ma być trzydzięści dni a będzie
zdrow/tim ludziom ktorzi mają chora w
trobe/itęz ktorzi mają bolenie w krzyżach iest
to rzecz doświadczona iż na to dobru korzeń oz
żanki/ktorego Eurep często pozpywaia.

Eż gdi wwarzyś korzeń ozanki w wodzie
a ona woda rozmąciś wodę iara tak iż weźi
niś plastr przycziniwśy oliwy/edi ten plastr
przykładay na miasec ktoreby czynności nie
miały/a ktoreby cępnęły/na cho pomaga/
itęz twardości ktore bywaia okolo ran odmie
teżay rospadza.

Eż gdi figi sflukśy w mędzierzcu/zmie
śaś sta woda w ktoreby było warzone korze
nie ozanki mały/a t nim przyłoż żywice a
stego weźyniś twardy plastr ktory rany cęps
ściy goi.

przydłuższym/na podobieństwo miodunki/
ma kwiactki w sobie barzo słodkie/ to ziele gdy
zetrześ a przyłożysz tu ciało golemu/ naty
chmiast weźyni swirzbienie/a korzeń ma czar
ny z wirzechu/a we wnetrz biały a wilgotny
a to iest prawy kosztival wieśsy.

Korzeń kosztivalu wieśpęgo miałto stary
ty a z wodką podbiałową pity/ dichawice le
czy/oddławienia y opuchłe miasec rospadza
a to gdy to ziele sflucześ wespolek y z lisciem/
a przyłożysz na miasec wzdete a odcisnione
miało plastru.

Eż rany skula y zraśca/a gdi tego ziele
la włożysz w garniec gdzie miasec wre/edy sie
stuki zraścia.

Consolida maior

Kosztival/ Walwurecz/

Kapitulum lv.

Kosztival roście na młysti
cach twardych/ galski
ma podobne lebiotceśa wo
niające a słodkiego smaku/
korzeń dlugi ma/trośke żol
ty a mięśsy. Drugi ro
dzay kosztivalu iest tchorz zowa Simphi
cum/wirzech ma ostrzy a chropawy dlugi na
dwie łokcia a węglasty/słup też zida w natrz
niema nic/lis ma w sobie ostrzy/chropawy a

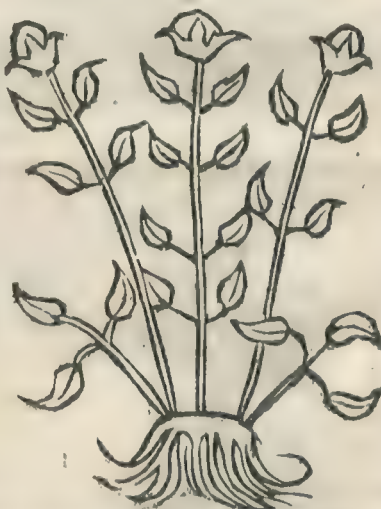
Consolida minor

Zywokost/

Prunellen.

Kapitulum lvj.

Zywokost mnięśsy ma młoc ocie
rająca/a sładze ropes pluc oie
ra y wyczęscia/a druga ma wło
sność zgrzmadzaiącą/ tchak iż
krew zastanawia zbęthnie płynącą/ smaku
iest słodkiego/ woniey wdzieczney.

Edyby to ziele pragnący człowiek żwal/
pragnienie oddala/odeimnie społem y ochra

Eż rospukłym dzieciom weźyn (pienie.
plasty/a przyłoż na rospukle miasec/mocno
przywiąza.

Czyrwony żywotost

Przywiazawshy recznikiem / vleczy dobrze.
Czyrwona też niemoc vleczysh vwarzshy
 wshy z winem / to ziele bolenie kzyzow też os-
 deimnie.

Diascorides także swiadczy o mniejszym
 żywotostie / **E**di vwarzshy żywotost w pitim
 miedzie / a bedzieś sie tego miodu napijś /
 pluća ktore maia w sobie zgromadzenie ro-
 py wyczysciś / a z wodą vwarzony a pty / bo-
 leś kzyzow vlecza.

Korzeń też żywotostow w winie vwarzo-
 ny / paniem vplawy zbytnie bedace zastana-
 wia / y czyrwona biegunt stanowi / a gdy
 gi vwarzshy w wodzie s trochą octu a z mios-
 dem przesytnym a osłodzish / chedi klocie bolow
 oddala.

Plinius też powiada / iż iadowiti wrzod
 ktori z melankolick spaloney bywa / zową gi
 Antrax / leczy ten korzeń gdy bedzie vsuszon a
 potym miedzy dwiema kamieniomā stary
 a onym prochem posypowac then wrzod /
 nad domniemanie ludzkie leczy.

Consolida rubea

Żywotost czyrwony / Gulden gunczel.

Est ziele podobne ku piecz-
 perstowi czyrwony żywotost
 abowiem ma siedm listkow
 z obudwu koncu kosmate a
 dla tego **Greckim** leczykiem
 zową ie **Eprafilon** / korzeń
 ma czyrwony zakracony / podobny galgano-
 wi ale nie konczyshy / kwiatti ma żółte / Wlo-
 snosc ma wysusajaca a oziebiajaca. Jest
 też drugi żywotost czyrwony ktori ma list po-
 dobny konickiemu szczawiovi / jedno iż list te-
 go ziela z iedney strony jest iakoby modry / a z
 drugiey strony zielony / kwiatti y korzeń czyr-
 wony / ale mocy jest iednakiey iato y pirowse /
 zową ie niektorzy podbialem.

Eo ziele ma moc goraca / y plod w żywo-
 cie vmocniajaca.

Proch tego ziela vczyniony a dany **E**
 picciu z babeżaną wodą abo s sokiem babeż-
 nym / zastanawia vrnie kto icy nie może za-
 trzymać / itheż przyrodzoną niemoc białym
 glowam zastanawia gdy sie tim prochem na
 parzy vwarzshy w wodzie deszczowej / a w
 tym maczać getle y ciepło przykładac na

Eż aby pami mogła donosić (macice.
 dzieciętką w żywocie / weźmi prochu s korze-
 nia tego ziela vczynionego społ lota / prochu
 s koriandru / co szoty zaważy / tartego cinā-
 monu / gwozdzikow co pol szotego zaważy /
 a ty prochy rospuscishy wosć a terpine
 zmieszay z wostiem / a gdy ochłodnie vczyni
 plastr / ktori plastr przykładay na kzyż / y
 na macice możesz.

Kto też w żółtku nie nie może zadrž-
 rzeć / edy proch tego korzenia zmieszay z biał-
 kiem ialecznym / a na trzonie vpieczony / dai
 ieś na czeżo / zasthanowish wracanie y żół-
 dek posiliś dobrze.

Ma też wlosność proch tego korzenia ra-
 ny wysuszać y goić / ma też moc ocierajaca y
 wysusajaca ran / a tak y gojaca.

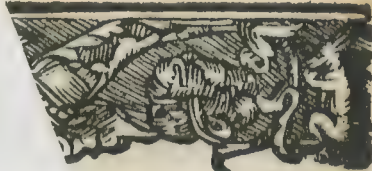
Cotula fetida

Psi Rumien.

Kapitulum ^{su} lviij.

Zo ziele

A Ziele to psi rumien ma łos-
czanie miękkie / a liście po-
dobne Maratrowi / kwiatki
ma żółte napodobniwszy ru-
mienkowemu kwiciu / a o-
strości jest wieść y niżli ru-
mien swojski / ma liści drobne / roście pospoli-
cie około murów / na siedliskach prostych.

B Kwiecie z głowkami tego rumnu psiego
starcie na proch z woskiem rozpущone a o-
liwy troche przylawszy / ma moc twardeści
y guzów odmięccząc y rospadając / a możeh
tniejsi troche sąsranu przylżyć.

C Powiadają też niektórzy / gdi by sie kto na
pil wodi w ktoreby wrzalo to ziele wyschły z
sążnie / tedi daie cudną plet y barwę takim
człowiekowi. Wrócanie też czyni / ktorem
wrócanim wypadza kolera / a tak żółta nie-
moc vleczą.

D Awicenna powiada / iżby wonia psiego
rumnu wiać w głowi: trawila / a tak pu-
mien y piseżenie oddala.

Bania abo Korbas.

59
Kapitulum lix.

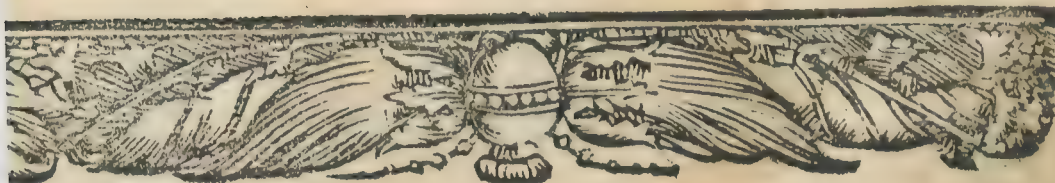
B Linus pise o baniach wix
kriegach / powiada banie po-
dobne tye banie ogorkom. w
włosnosciach / a nawiecy
w tym iż zimna nie cierpia /
ani sie zimie rodza / a na wil-

gotnych y na gnoimych zwłasczą / na pol-
stopy na glebia sadza banie w ziemie krieg-
ca Kwietnia / Marca / a drudzy Marcą sica
banie po pięci ziarn w jedno mieszec sadza /
sadze rozdze wynikną / ktore potym dla bu-
nosci roście wysoko ku gorze / a tjo gdi bedzie
przy sobie miało iakie drewno abo plot / abo
potlat weżymiony / za ktorim sie y nie ku go-
rze wysoko. Palladius lekarz iden powiada
iż nasienie w ledni: bani jest rozne / abowiem
to ktore jest przy samej sipulce wieżniejsi jest
lepsze / potym nie tak dobre o posiodku / a kto-
re jest na dole baniey to jest mni: isci dobroci /
a jest grubsze itez syrsze / ty bane bywaia cho-
wane a nie rusane z rozda aż do samey zi-
my aby sie nasienie tym lepiej dostalo / a po-
tym onyż banie zebrane po wtore na sloncu
Nasienie tych ban iako pise Se (supra. B
rapio jest chłodzące.

Włosnosci samych ban ty są / naprzod
banią tak świeżo sluczona iż bedzie smieci
toby plastr / ktori gdi przylży na wrzedzie-
niec abo na wzdęcie ciała ktore bywa z zapa-
leniem wzdawia.

£

£ i s o f

D **E**ż soł wycisniony z banie a z rożanym oleikiem zmięszany/ bol nie vsu ktore z zapalenia przichodzi oddala/ a zwłaszcza dzieciom lekarstwo iest przespieczne.

E **B**olenie też głowy z gorącej przyczyny/ y opuchline ktora bywa pod oczyma spada y podagrze vsmierza gdy tym będzie mazał.

I **E**ż banie wwarzone w wodzie/ a potym ku onei wodzie przimieszaj miodu a soli oczko wartei/ a komu sie daś napić będzie miał stol

O **E**di z banie wymieszaj nasienie a na cieplej wini/ a daś themu tak stać przez noc y przez dzień a onego wini daś sie napić komu/ tedy będzie miał purgacię.

N **S**oł też bań boleść zębów vsmierza gdy w vsiech chwilach będzie trzyman/ a gdy ktemu sotorowi przilożyż rożanego oleiku a tym namazęz miedze wątroby y serec/ tedy takie namazanie oddala zbytnią gorącość w serech.

I **E**ż soł baniowy z osrodka białego chleba zmięszany a iako plastr uczyniony/ iest użyteczny na przeciwko podagrze y hertzypile/ to iest wrzod s kolei bärzo bolacy/ leczy.

A **E**żnię thęz popioł s skorek baniowych/ ktori proch goi rany na cżłontu takim nym męskim.

E **N**asienie baniowe ma moc wysuszającą ktore gdy będzie na proch starte/ a będzie zalypowane nym prochem rany złych trost/ wysusza ie mocno y goi.

M **E**ż w karmiach nasienie baniowe pożywane/ żoladet odmiękza y prągnięcie odeimuje/ y wątrobe zapaloną chłodzi.

niu wrzwy/ iecz w potrawach iedziony posila żoladet ku trawieniu/ wiater w żolacku trawi/ y chce ku iedzeniu dawa/ iecz robaki w żywocie zabija/ y dżenie serec oddala/ Plinius piše/ polny kmin w Syccii być nalepszy y wiekszy mocy. Korzeń polnego kminu może być iedzony od ludzi iako pasternak/ iest też goz smaku.

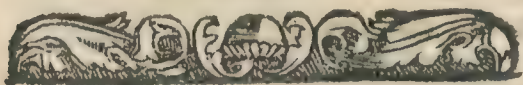
E **E**ż iest dobry tym ludziom ktorzy cierpią s. Boleń tego niemoc/ y kapiacim/ y ktorzy mają bolenie krzizow/ y tym ktorzy niemoga vriny wolno puszczać/ y na przeciwko każdemu iadowitemu wżeniu.

D **E**ż bolenie y kłocie w żywocie vsmierza ktore przichodzi z grubych wiaterow.

E **Z**łarna kminu polnego starte na proch a z octem rospuszczone/ swierzy y parchy na głowie leczę/ a gdyby sie ktori cżłowiek tym okadził/ thedi zgrzitanie zębów będzie mied.

Con
Cadu

Carui

Polny kmin.

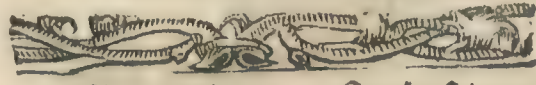
Kapitulum ^o Ix.

A **P**olny kmin w Syccii dosię obficie roście/ iako y w nas w Polšce/ trwa moc polnego kminu przez pięć lat/ ma posbudzącą moc/ rospadającą

ca wilgości.

B **W**ino w kthorymby był warzon polny kmin/ iest użyteczne na przeciwko zadržce

Daucus creticus

Pease gniazdo/ Fogelnest/

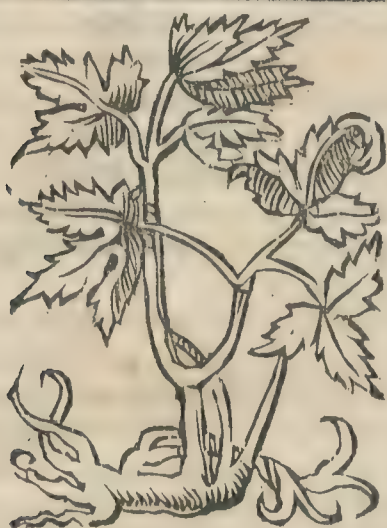
Kapitulum ^o Ixj.

Niazdo pease iest cieple y suche w trzecim sth opniu/ kthore zła kwiata wiecey sa godne ku lekarstwu niż korzenie y liście tego/ diek dwoiakie to zielenie/ ied no ktere po łacinie zowę Creticus/ a drugie kthore zowę Azininus/ ktore osłonie pożywa/ tu będzie

bedzie wypisane o tym ktori zową Ereticus ma moc rospadziacą / trawiącą / yſcienczącą / a iest popadziacę uriny.

Naprzeciwko rymie y naprzeciwko káſz ſłowi / y naprzeciw dychawicy z zimney przy czyny iest dobre ptaſze gniazdo / gdi bedzie w warzone kwiecie tego w winie s figami suche mi a z lakricą / a te^o ſie máią napijac ci kto rzyby ty choroby mieli / a to gdiby w ſobie gorączki niemieli / a gdiby gorączke mieli / tedy z wodą a nie z winem máią być wwarzone ty rzeczy / a gdi wlożyſ w to wino Diapraſſum (kolaczki ſa w aptece) tedy iſzcze lepiej bedzie / a to iestli ty choroby z zimney przyczyny ſa / a iestli z goracey przyczyny były / tedy ty rzeczy z wodą maſ dawać / bo wino zapala

Ez wino w ktorim wrzali ptaſzego gniazda kwiatki z haniżem dane ku piciu / wiatry grube y oſtre trawi w żywocie / a chát kolicie nie dopuſzcza być.

Naprzeciwko opuchline wczyni ſirop taki / Weźmi kulaſkow ptaſzego gniazda iedne garſe / naſienia opichowego / wloſkiego kopru / piotruseczanego / káždego czterzy dra gmy / korzenia ſparagowego / bruſci / w aptece naidzieſ / warz ty rzeczy w winie a w wodzie iako w poſtorei kwartii wſytkiego á że iak miarz do poſowiec wywre / a potym przecedz a oſlodz trochą miodu / a potym ſie napiay tego ſiropu poranu y wieczor / a gdi gi wypicieſ / weźmis ty piſuły dawſy te wczynię do apteki tak napiſawſy / Weźmi piſul z wilcze go lyſa / a wczyni dziewiec z wodką wloſkiego kopru / a potym nazajutrz po piſulach weźmi kolaczkow dla poſilenia Dialacca.

Ez przeczeczeni ſirop wſpomaga mla wátrobe y ſledzione / broniac niemoci ſtych członkow pochodzie / itez drogi ktorim i uryna wycyſcia / itez máciec czyſci ſprohniałych wiloſci / a to gdi niem u przytożyſ troche Eriſeram ſaracenicam / iest electwarz w aptece tak wezwany.

Ez wczyni czopek rozmaciwſy cey Eriſeri w tym ſiropie / a przytożywſy prochu te^o ziele ptaſzego gniazda / a troche miry a oliwy zedwie uncii / a tak mozeſ te^o troche powarzić a ſtego wczyni czopek ktori wloz w máciec.

Ez wino w ktorim wrzalo to ziele / iest dobre naprzeciwko kamieniowi / y naprzeciw obſitoſci zbytniey uriny / Pandecta / Platearius / Serapio o tym powiadaia.

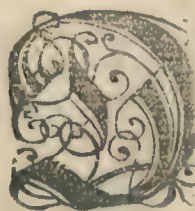
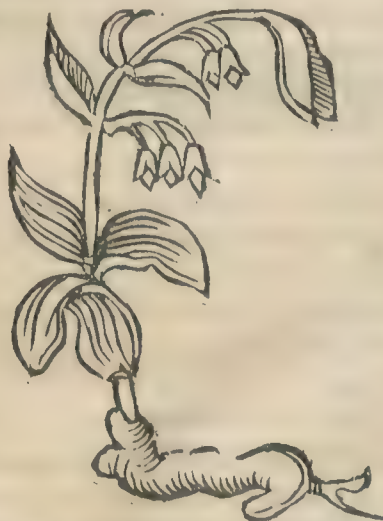
Diptamus

Erzendała /

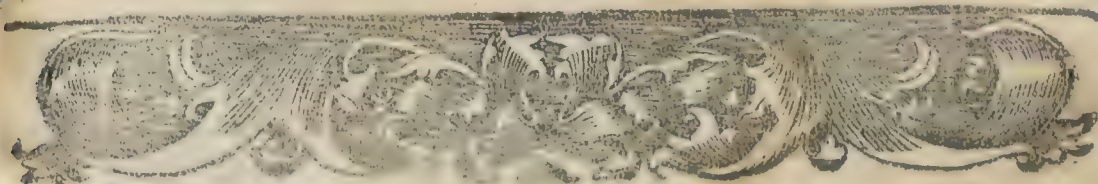
Diptam

Kapitulum ⁶² Ixij.

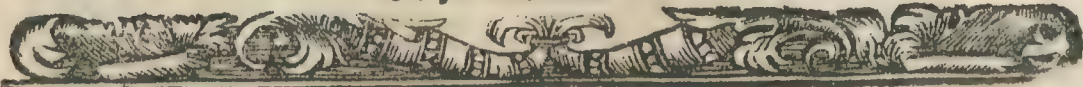

Diptamus iest cleple y suche w trzecim stopniu / na micy ſeach suchych a kamiennych roſcie to ziele / korzenie Diptamowe iest wieſcy wazno ſci y mocy niſli ſamo ziele / a przeto w lekářſtwach poſpolicie o korzeniu ma być rozumiano. Korzeń diptamow ma być obierany ktoriby nie miał w ſobie żadnyh dziurek / bowiem chátowy korzeń ma moc

rospadziac

rospadziąca / trawiącą y przyciągającą iad
a przeto iest bårzo dobry Diptam naprzeciw
ko wkażeniu iadowitych robaków åbo zwie-
rzat / gdi forzeñ diptamow bedzie sfluczony z
olekiem cebulnym / å tego przyłoż na miescie
wkażone / bårzo pomaga iad wypiągając z bo-
laczego miescia.

D Gdi wwarzys Diptam åbo erzembalę z
bylicą å z niedospialkiem å z zielm ktore zo-
wå po lacinie sanamundi / w aptece to ma-
ia / w winie / å ktoby byl ranny dany mu sie te-
go napie / åbowiem pospoliti lud bårzo trz-
ma o tym picie iże iest rozliczney pomoci ran-
nym ludziom goięc rany richło / å żadnego
iaterzenia nie dopuszcza.

E Proch forzenia Diptamu z blawasem
zmieşany å s smolą iodlową iże bedzie iako-
by maść / ktorę na rane przykladać / åbo-
wrem sie pod nią goi y spaia rany.

D Eż niemoc przyrodzona pńiam wy-
wodzi / itez czępek ktori zowå po lacinie secun-
dina / wywodzi z żywota / y omårly płod wy-
ciaga / å to gdi wwarzys forzenie diptamowe
z bylicą å z bõym drzewkiem w winie / å osło-
dziwszy miodem sfinnowanym / tego sie be-
dzie napijała.

Åt mu też proch forzenia Diptamowego z
mirrą å s sokiem byliczanym zmieşawszy ty-
rzyć spolem å weżnić czępek z bawelną żto-
ry namoczyć w tych rzeczach włoż do ma-
rice na noc / thedi richło thåtić weżni iako y
piwose lekarstwo.

E Eż to picie iako iest wyşey napisano ma
moc pobudzającą vrinę ktorą o ciepłocią
przychodzi.

I Eż wino w ktorim wrzåło tego ziela for-
zenie s pioşynkiem / iest dobre tym ktori mie-
waia bolenie w żołądku / å nawiecy s potar-
mow zlych / iako z bedlek.

E Eż naprzeciwko dichawicy z zimni prz-
czynny wwarz Diptamu s figami suchemi w
winie / å potem przecedz å dobrze wyćisni å te-
go sie napijay.

E Eż wwarzenie diptamu s şebdem å z o-
pichem w prostei wodzie / å potem przecedz
wsy ocukru åbo osłodz å tego sie napijay na
przeciwko opuchlinie iest dobre lekarstwo.

I Eż gdi wwarzys diptam w wodzie / å o-
nå wodę w lązni bedzies ocierał ciało / ktoby
miał żołącå niemoc pomaga / bowiem żołośc

na wirzech wychodzi / å s potem wyplywa:

E Eż gdi nakładzies Diptamu w domu
swoim / iadowite zwierzęta / iako weże y ias-
czorki wypadza s tego domu / Pandektå /
Platearius y Serapio powiadaia.

E Eż Diptam w wodzie wwarzony å po-
thym w pråşny miod włożony / kaşel oddala
iedziony na częzo.

E Eż diptam w ktorim demu bedzie na kie-
lo mieşac / wygania z onego domu gad.

E Eż weźmi diptamu y castoreum / to iest
bobrowych stroiow / każdego rowno częśc czo-
złoti zawazy / soku rucianego şeść lyżek / å ty
prochy stym sokiem zmieşay / wypuść ai że te-
go po trosze w nos / åbowiem swietego Ba-
lantego niemoc vzdrawia.

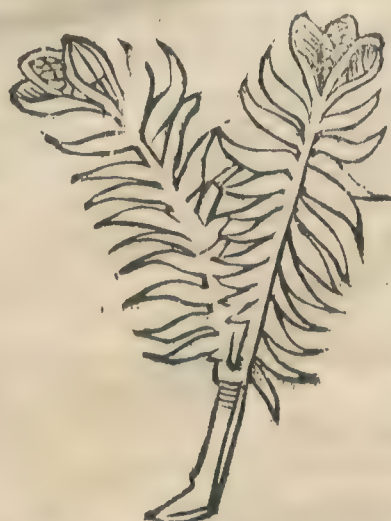
E Eż komuby sie cżłenti åbo stawy skurczy-
ly z boleścią / tedi tym maş / vznaż pomoc.

Esula minor

Sosnå mnicia / Ålin wolsworcz /

Kapitulum 6. lxiiij.

E st ciepła y sucha w trze-
cim stopniu / forzeñ sosnki
godzi sie ku lekarstwu / å
ma moc purgowania sleg-
my / å potym też y melan-
kolia sciaśa cżłowiecze / iest
sosnå dobra naprzeciwko zimnicy ktora by-
wa na każdi dzień / itez naprzeciwko stawy
wym

wym boleściom jest bärzo dobra/ cho jest nā-
przećiwko boleściom nogy rąk/ y nāprzećiw-
ko paraliżowi/ y nā kolite w cienšych icitach
y nāprzećiwko opuchlinie z zimney przycz-
ny tim obyczajem sprawować. Weźmi to-
rzenia sosni/ torzenia piotruszczanego/ to-
rzenia hebdowego/ mleczowego/ kądze go po
cztery dragmy/ nasienia włoskiego kopru/
nasienia opichowego y haniżowego/ rowno
tātoby po dwie dragmy/ māsłki/ cinamonu
po trzech dragmach/ warzje ty rzeczy we 2.
kwart wodi ażebz trzecia część wywrzasa/ a
potym przecedzwszy ocukruy a tego sie napi-
taj poranu y wieczor/ Jestliby ludzie rosto-
sni brzdziili sobie to picie/ thedi warz torzenie
sosni s swiniem miesem a z roznkami a s
haniżem/ a tāt niechaj pożywają tei to po-
lewi nāprzećiwko tim chorobam/ abo weżni
klaret s prochu sosnowego torzenia s pro-
chem gālganowym/ haniżowym/ māsłko-
wym/ a bedzie przylemniejszy tu picie.

S Sosna nie ma być pożywana od tych
ktorzy są gorącego przyrodzenia/ abowiem
by goręczka była śniey łacno/ co jest rzecz do
świadpiona od Serapiona/ a nawlecy sto-
dzi tim ktorzy zwykli miewać s moroidi/ to
jest krew z żylki ktore są okolo stolca/ zbytnie
wywodzące krew s nich/ itez dla swojej cięż-
ności zaciśnięte ony żylki czyni w nich niecia-
ką opuchline/ tātież y wileże lyto toż czyni/
bo ma w sobie ostrość s ciężnością/ Serapio
capitulo o sosnce to powiada.

E Też w mleku sosni nie mās żadnego po-
żytku/ abowiem obraża kto go pożywa/ gdzie
wiele lekarzow ktorzy trązą okolo ludzi/ a be-
dże niedostępnali wiele ludzi tim mlekiem po-
truli/ a gdi od nich pytano ktoreby lekarstua
dawali w picie ludziom chorim/ powiada-
ją iże mleko sosni z olekiem kółolowym/ kto-
ra rzecz tātow gwałt im czyniła w stolcach
iż od nich umierać musieli/ Serapio/ Pan-
decta/ Placcarius o tim powiada.

Endiua

Mlecz wysoti/ Mandiēstet.

Kapitulūm lxiiiij.

S sst zimny y suchy w pie-
wchym stopniu/ list mlecz-
wy jest godny tu lekarstwu
s ktor- potarm bywa a na
wiecey z zielonego/ jest ro- li
cznej moci zi. lony Mlecz/
ale suchy nie jest/ Ma moc popedzająca
vriny y potwierdzająca itez ochłodzająca/ a
przeto jest dobry nāprzećiwko zātłhaniu sle-
dziony y watroby s przyczyny gorącej.

E Też jest dobry nāprzećiwko żółci niemo
ci/ y nāprzećiwko tercianie iakżbytolwict by-
ła/ y nāprzećiw zapaleniu watroby/ y nā bo-
laczke gorącą/ weżniwszy tātę picie. Wez-
mi sosnu mleczowego poł kwart/ ieleniego ie-
żytu/ podrożniku/ latuti kądze go śniech po
poł garści/ kwiatow fiołkowych/ rozinkow/
nasienia ogorkowego/ mālonego/ nasie-
nia/ bāniowego/ cithrullowego/ kądze go s
niech po dwie dragmy/ warzje ty rzeczy w
kwartie wodi cāl i aż do połowice wywre/ a
potim przecedzwszy ocukruy a tāt sie tego si-
ropu napi/ aj po truntku poranu y wieczor
kielkā razow/ a potim siropie weźmi Reubar-
bārum nā proch siłczonęgo dwie dragmy
a zawiązawszy w chustce włoż gi w mlecz-
wā wodkę nā noc/ a potim nā switanu wy-
cisni cżyscie one chustke iżeby moc onęgo Re-
ubarbarum wysła w one wodkę/ a potym
rozmać też w onei wodce Casie fistule/ dia-
finiconis elekwaru kądze go po dwie drag-
my/ a potim poranu ciepło wypij/ weżni
sięć stolcow/ a potym d. a posilenia weźmi
kolactow z apteki ktore zowa Triasandal/ a
bo konfect s fiołkow.

E Drugie dla zapalenia wątroby możesz przykładac facclet rozmoczony w mleczowey wodzie/ a przymieszawszy tniemy troche sandalow czyrwo nych. Drugie w iedzeniu masz pożywać potarmow chłodzących/ nie s pieprzem nie ładac/ ale gruce/ trupy iecz mienne/ raki theż z octem warzone są dobre tu iedzeniu przy taticy wątrobie/ przanna też s cukrem dobra jest napiac sie icy.

D Też woda mleczowa z blawascm a z octem/ jest dzwoney moci na członki zapalone chłodzac ie.

E Też gdy wezmiesz wodke mleczowa a sol wysoligo slazu s trocha safranu/ a tym na masz bolenie ktore bywa w nogach.

J Też mleto ktore bywa w mleczu zmiesza ne s tucia/ ociera y spada bielmo z oka.

G Też wezmi wodki mleczowej/ mazi iecz mienney/ a troche safranu a wezyna plaster/ a ten plaster serce posila y drżanie oddala/ A wicenna powiada.

H Też kto ma czyrwone krosty na licu/ sol tego mleczu wysoligo przyłożony na ony krosty/ wysusza snich ogien y spada z ie.

Eupatorium

Szadziec/
Wisselbe oder herczkle/

Kapitulum ⁶³ lrv.

Szadziec test ziele cieple w 1 stopniu a suche w wtorem stopniu/ niektorzi gi zową **A** halwia polna/ a tak jest w prawdzie/ jest dobri na paraliz wshetkiego ciela/ itez

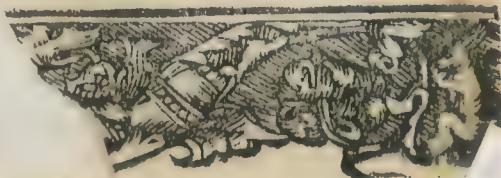
na paraliz iednego abo dwu członku ktorichkolwiek bądż/ na paraliz ciela wshetkiego w czyn tak sirop. Wezmi solu sadzcowego/ solu halwiowego/ kazdego snich po polowicy wiecej kwartu/ pirwozki/ lebiotki/ maioranuy/ kazdego snich po pol garsci/ bobrowego siroiu/ cinamonu/ kazdego snich dwie dragma/ wwarz thy rzeczy z bialym cukrem ocu/ krowawsy/ a tego sie napiay poranu y wieczor po trunkon i cieplo/ a gdy gi wypiesz wezmi ty piluly dawsy ie wezynie do apteki tym sposobem. Wezmi miasa pilul de Euforbio dwa skropuly/ Wezmi pilul smierdzacych ie den skropul/ turbit pol skropulu/ imbiereu trzy ziarnka/ zmiesay thy rzeczy społem a wezyna pilul dziewiec s siropem kocantowym/ a wezmi ie o pol noci/ a poethym nazaiutrz wezmi kolaczkow dialactoreum spieć poranu abo dianos mitełacterych dla posilenia

E Też naprzeciwo to opuchlinie y zolkei nte moci/ gdy ty choroby przychodzą s strony zatkania sędzienn abo wątroby/ ten sirop będzie dobri/ wezmi sadzcu/ halwien/ chebdu kazdego po garsci/ nasienia opichowego/ wloskiego kopru/ piotruszjanego/ kazdego po iii dragmy/ warz thy rzeczy w winie aż do trzeciej części ma wyrzecz/ potim przecedź y napiay sie te poranu y wieczor/ potim wezmi piluly de Mesercon potrzecia skropula/ iże ich ma być dziewiec/ a wezmi ie w pol noci/ a nazaiutrz wezmi kolaczkow Dialacca/ a bo electuarium ducis/ dla posilenia.

E Też wwarzenie sadzcu z bozym drzewem w lugu/ jest dobri na parawyra glowe/ y na mole/ y na otreby ktore są w glowie.

E Też sol sadzcow s soliem kobylego heza winu a polnei ruthy/ zmieszawszy z occianym siropem/ ktori zową w aptece Dymel/ a przilyc tniemy wodki polney diatwie co chce/ a z bowiem then sirop wypadza swiezb s ciela bardo mocnie.

E Też sol sadzcu s soliem kobylego hezawinu a z wieprzowym sadlem/ a s throcha soli a siarti/ thy rzeczy wespolek zmiesay dobrze a

weżn i iakoby masć/ a tym nāmāzuy swirz bārzo pomaga.

I **E**ż wino w ktorim wrzał sādziej s plosz lynchem a s trochą cukru/ a gdi przydasz k nim troche kopyeniku/ a tego sie napiasz/ a bowiēm febre zāstārzałā wypadza.

G **E**ż wino w ktorym wrzał sādziej s hānizem/ a kto ma boleści wnetrzne ābo rospādliny ābo krosti wnatrz/ tego sie napijaj/ wezmiesz dobre zdrowie.

Enula campana.

Oman/ Allane.

Kapitulum lxxj.

A **M**an korzeni w chodzi w le karskie rzeczy/ iesth cieply y suchy w wtorim stopniu/ ma w sobie nielata wilgość zbieńia/ a przeto nie nātich miast zagrzeua ciāto gdi go kto pożywa/ iest dobrī nāprzeciwko wshytim boleściām/ y nā vraz y wshetie/ itheż wiātry traw y żywocie.

G **E**ż nāprzeciwko boleści ktora pochodzi z oddławienia żyl suchych iest dobrī korzeni omanow gdi sniego weżyniś plastyr s korzeniem kosaccowym/ s korzeniem słazowym/ wwarzywszy ie/ a potim skutk y tō korzenie wleż k nim oliwy ābo oleu lniānego/ ā v

czyni plaster ktory przytłāday nā tchy boleści/ y nā ty mielsā chore.

Eż nā ty wshyti przerzeżone niemoci ā bo boleści warz korzeni omanow s korzeniem kosaccowym ā z nasieniem hānizowym/ tchy rzeczi warz w winie z wodą ābo w samcy wodzie/ ā potym przecedziwszy ocutruy/ ā pij nā ty choroby ten sirop.

Eż ten sirop przerzeżony iest dobrī tym ktorzy mātā ciepłōść w piersiach/ ā czyni łacne odbywānie flegmy/ y inshych wliōści spiechlych/ ā nawiecey gdy wlożyś Diarīs salomonis kōlāczkow z apretī w ten sirop.

Eż wino w ktorimby wrzāto to korzenie omanowo s cināmonem ā z gālzanem/ potwirdza żolādek indy y serec posila/ Aricen nā kapitulo o Omanie mowi/ Oman iesth dwoiāki ogrodny drugi polny/ tu mowiemy o polnym omanie/ ā wino w ktorim wrzāł oman/ ā potim ocutrowāwszy to wino/ iest dobre piersiam twirdzāc ie/ y wolnōść oddychānia dāiāc wedlug onych slow/ Oman s kāmpaniay piersi dobre czyni.

Eż nāprzeciwko żolādtowey boleści iteż ielie/ y nāprzeciwko kōlice ktora zowā Alia ca/ y nāprzeciwko żarāżeniu kthore bywa w puszcżaniu vriny/ weżn Troiā tim obpēcā iem. Weźmi omanowego korzenia/ cināmonu/ kāzdego sniech po dwie dragmie/ galganu/ anizu/ lakriciay/ kāzdego po dragmie korzenia kosaccowego/ imbiery/ kāzdego po polowicy dragmy/ muskatowego kwiatu/ gwōzdziow/ kāzde iakoby trzeciā część dragmy/ wshyti rzeczy nā proch silucz ā zmieszay z bialym cukrem iāto wyrzys pothrzeba wiele go mas wlożyt/ ā s tego weżn Troiā.

Eż gdi wwarzyś oman z nasieniem spāragowym ā z wroblem profem w wodzie/ ā tchego sie napijaj/ ābowiēm vrine y rzeczy przprodzone pāniam wywodzi dostonāle/ Pandectā/ Serapio o tym powiādaig.

Epatica

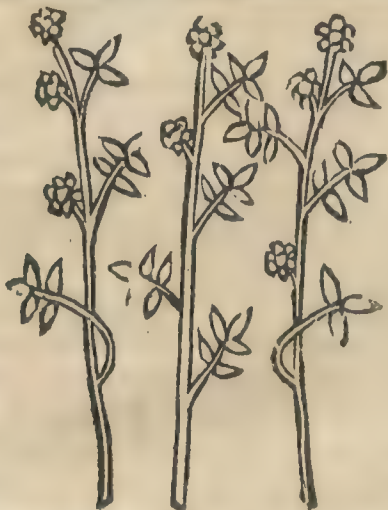
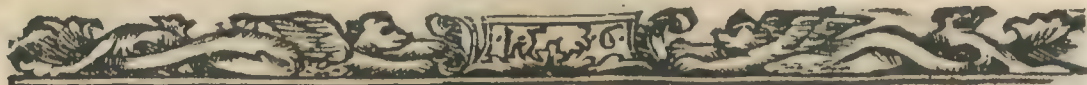
Maiownik ābo wātrobne ziele
Leborkraut.

Kapitulum lxxij.

Sim nyy

A Imny y suchy iest w plew-
nym stopniu/ iest ziołto ro-
słace okolo wod/ abo na wil-
gothnych miejscach abo na
wilgotnych kamieniach/ a
iesth vzyteczne w atrobe/ y
wspomagające ię w niemocach iey/ a prze-
to iest rzeczone w atrobne ziele/ a zwłascz-
naprzeciwko zapaleniu w atrobne mu/ ieh-
naprzeciwko zelchey niemocy ma byc dana
woda tego ziela/ abo woda w ktoreby wrza-
ło to ziele z mleczem wysokim/ a ocukrowa-
wszy pic.

B Naprzeciwko febrze ktora bywa trzeciego
dnia/ ieh ktora bywa na kazdi dzien s strony
w atrobey chorei abo wrzedliwej/ tedi ten sirop
niżej napisany lekarstwem bedzie/ y na in-
choroby wysphei wypisane/ iest ten sirop.
Wezmi soku ziela w atrobne go/ mleczowe
laktuczane go/ kazdego rowno pol kwarty/
kwiatkow siolkowych/ rozinkow drobnych
kazdego snich trzy dragmy/ sliwek węgiers-
kich siedm/ ty wysphei rzeczy warz we 2. kwar-
tu wodi/ aże do polowice niech wywre/ a po-
tym przecedziwszy ocukruj dobrze białym cu-
krem/ a tal napisay sie tego siropu poranu y
wieczor we dwie godziny przed wleczerga tu-
net coby w nim byly ze czterzi uncie/ a gdy
wypijesz/ wezmiś the purgacię z apteki thal
napisawszy na karcie. Wezmi lekwarzu s-
oku rożanego czterzy dragmy/ Reubarba-
rum trzecia czesc dragmy/ spiki trzy ziarnka
Cassie fistule trzy dragmy/ a ty rzeczi rozme-
we czterzech uncjach siropu wysphei napisas-
nego/ wypijze to ciepło na switanu/ a na s-
zajutrz wezmi kolaczekow z apteki zowa ier

asandali/ abo conserwy siolkowych dla posilka
nia w atrobey/ a zwirzechu wezmi plaster thaki
na w atrobe/ wziawszy wodti wysotiego mle-
czu co chceś/ a zmieszay s ną prochu sanda-
low czyrwonnych iakoby pol trzeciej dragmy
spodi prochu tego tez spol dragmy/ a zloz yw-
szy facalet we troie roznoce w tej wodzie s ty-
mi to prochy/ a prziloż poranu na w atrobe
ciepło letnio/ a tego czyn tilko razow przytla-
daie.

C Zheż ziele w atrobne/ ieleni leży/ wysot
mlecz/ kazdego maś wziac po garści/ a po-
tym ocukruj a pip dla zatkania w atrobey y sle-
dziony s strony wilgosci goracych.

D Z tych zioł przeczczonych siluczonych
a potim przilozonych na same w atrobe/ do
bry plaster na bolące ziele gorące w atrobey/
ktori nie dopuszcza spzyt sie bolące.

E Z ten plaster przilożony na macice/ za-
stanawia miesieczną ni moc paniem.

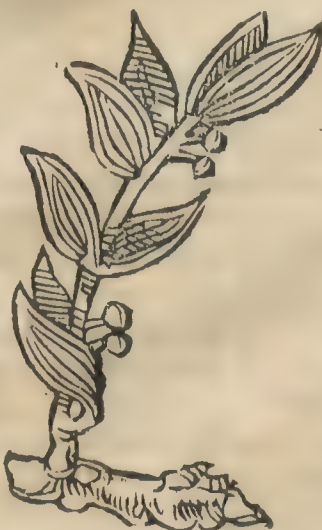
Elleborus albus

Czemierzycę białą/

Wassiwurecz/

Kapitulum 60° lxxij.

C Zemierzycę białą iest elep-
la y sucha w trzecim stop-
niu/ ktorei iest dwoiatki ro-
dzai/ to iest biała y czarna/
czemierzycę abo gorczycę
Biała czemierzycę

tego rzeżoną / iż ma biały korzeń / albo też iż
flegmę / która jest wilkość biała purguie / cza-
na dla tego jest rzeżona / iże melantolia czar-
na purguie / a korzeń tego wchodzi w lekar-
stwa. Zu własności białej czemierzycy wypis-
ujemy / starzy ludzie w purgaciach swych po-
spolicki używają białej czemierzycy / iako my te-
raz używamy scamoneam / abowiem piśny
ludzie mocińszego przirodzenia byli / a tħat
mogli wycierpieć czemierzycę / ale dzis rzadko
ich używamy / bowiem są ludzie młodszy dzis
śwyszych czasów / a tħat z wielką doświadczo-
ścią / a waga lekarz ma się ważyć dawać czemie-
rzycę / a nawieci tym ludziom którzy są ci-
śnych piersi / a młodym y suchego przirodze-
nia nie ma być dawana czemierzycę / abowiem
czyni gwałtowne wracanie y stolce zbytne /
iedno ludziom tħustym wilgotnego prziro-
dzenia ma być dawana.

B Bezmi czemierzycę dwie drągmy / weź-
my prochy śnieży a zwiążamy w chustkę
włoż na noc w wodę mleczową iże tħat po-
stoi spieć godzin / a potym czysci wypisni / a
wypisni na switanu / dla sebi która bywa na
każdi dzień / iże dla boleści która bywa w no-
żnych członkach y rzeżnych / y naprzeciwo
paraliżowi to będzie dobra pomoc.

C Też z wirzechu przykładając wwarzone ko-
rzenie czemierzycy z lebiotką / oddala ty choro-
by przerzeżone / a gdy iħcieje ku tym ziołkom
albo ku themu korzeni przyszożys latu s sto-
nych ryb / a sledzi albo z inśnych ryb.

D Też prochy białej czemierzycy zmieszany s
sotiem brzośliniowym / albo z oleikiem gorz-
kich migdałow / wpusć tego w ucho w którym
by robaci byli / tedi se zabija.

E Też gdy będzie wwarzona w lugu / a tym
lugiem głowę myje / wsy nie dopuszcza w
głowie / y głowę z otrab czysci.

F Też naprzeciwo swirzbowi / leśty dobra
masę z białej czemierzycy a z litargirum a z
oleiem albo z oliwą a z octem / weźmy s tego
masę / Pandectę / Mezue / Serapio powia-
dają twirdząc te rzecę.

G Też prochy białej czemierzycy w nos wd-
muchniomy / czysci głowę czyniąc kichanie.

H Też sot czemierzycy z małą rzaną zmie-
szany / iest dobry na myśy / bo od tego zdycha-
ją gdy która t go załuski.

I Też kto ma podagre / wwarz czemierzycę
białą w oleiku który zowa petroleum / a tym
namazui nogi bolące / vznak pomoc dobrą.

Elleborus niger

Czarna czemierzycę / albo gorzełwiat.
Swarce niszowicz.

Kapitulum Lxix.

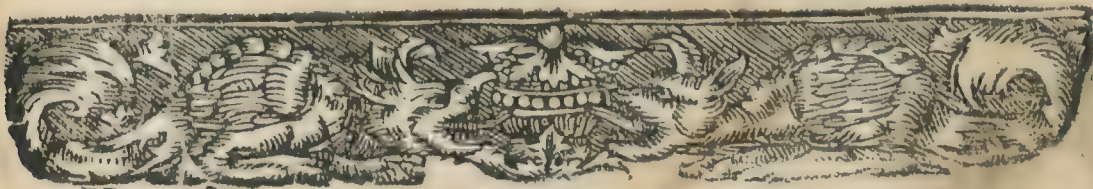

Est czarna czemierzycę ele-
pla y sucha / gdy ją dobrze
kto przyprawi / wsytko ci-
to naprawia y krew tħaciez /
abowiem purguie / wypa-
dza cħa ne melantoliczne
Gdy nakładzies korzenia cħe-
mierzycy w kokos albo w kħapluna / a włożys
też włoskiego kopru sħa czemierzycę / a tħat po-
tym wwarz te kokos iako się godzi / a oncy po
lewki napiay się / a potym we dwie godziny
iedę / melantolia czysci zħa mienicie y żywość
otwiera / y ciħło s kħost czysci.

C Też prochy tħat czarney iako y białej czemie-
rzycy / trawi miewo zle w ranach zħagniełych.

C Też prochy czemierzycy czarney zmieszany
z miodem / a przykładay na fistule / powiada
Pandectę iże za tħłko dni zastħanawia fistulę
wysusħaiac ją.

C Też oboia czemierzycę ma moc ocierając
ją / a tħat iest oboia dobra na trąd na cħy-
wone kħosti kħore bywając na licu / y teħ na
swirzb / to iest gdy wwarzys czemierzycę w wo-
dę

Dzie s sokiem kobylego heżawiu/ ábo w sá-
mym soku kobylego heżawiu/ á prziloż k nim
Litargirium á troche mlodu/ á tak zmiesza-
wszy to społem á wwarzwszy iż zágestniecie/
tedi tym máz ty niedostákti námiemione.

S Decet w ktorym bedzie warzona Cemie-
rzycá/ boleśc zebow wsmierza ciepło tym wsta-
plocząc sobie/ á gdi ktemu przilożyś grochu
ábo psenice/ á powárzisz w spolet/ tedi ktorzy
by golab tego grochu ábo psenice zákusil/ ká-
żdy zdechnie/ Pandekta powiada.

G Też powiadaia/ gdi czemierzicá roscie po-
dle korzenia ktorego drzewa/ tedi owoc one-
go drzewa stolec czyni.

D Też náprzeciw robakom ktorzy w wsoch
býwáia/ zmiesza proch czemierzice s sokiem
piołynowym á ciepło po troche wypuszczay w
vshy/ pobieś tym robaki.

I Też weźmi korzenia czemierzycy/ nasie-
ma wloskiego kopru/ á záwiązáwsi w chust-
ke wloż w wodke telniego ięzyka/ á pothym
po pięci godzin wycisni/ á ocukrowawszy wy-
pij ciepło/ bowiem ten trunek slegnie y kole-
re purgnie s człeka przez stolec wywodząc/ i-
też tym ktorzy máia s. Valantego niemoc/
ábo w człontoch/ itez tym ktorzy máia pára-
lis/ to przereczzone lekárstwo dáie pomoc.

R Czopek weźniony s czemierzicá á z mio-
dem/ á obwałkowawszy bawelne weźniony
sniy czopek wloż gi do máciee chechli przysc-
ku rzeczami przirodzonym/ iedno brzemien-
nym tego nie trzeba/ ábowiem plod wywo-
dzi przed czasem/ Pandekta z ianem Mreue
powiadaia iż by sie trzeba wiarować czemie-
rzycy białey/ ábowiem záduśa człowieka/ á
iad jest ciálu.

E Czarna czemierzicá w winie wwarzona
á pita cukrem ocukrowawszy/ kwartane od-
dala.

Ebulus

Chedd/ Atich.
Kapitulum 20 lxx.

E st chedd ciepłego y suche-
go przirodzenia w trzecim
stopniu/ á ma moc wysu-
śaiącą y ciála roścącą/ itez
rospadziącą miernie/ ko-
rzemie y z listem godzi sie

tu lekárstwom bérzo dobrze.

E Też dla moci swoiey rospadziący icheż
otwierający rzec przirodzóną paniam po-
budza/ á gdi wwarzysz chedd z bylicą/ z bozim
drzewkiem w winie/ á tim okładay dymioná
y máciee/ też wywodzi rzec przirodzóną pa-
niam.

E Też jest dobri ná bolenie nog ktore býwa
z opuchliną/ tim obyczáiem sprawuy. Wez-
mi cheddu/ kwiatkow rumientowych/ no-
sreżgu/ káżdego snich po garści/ orzab pseni-
cznych dwie garści/ warzże ty rzeczy w lugu
á tym lugiem wmywai przez dzień czterzy rá-
zy nogi ciepło/ ábo inśe miéscá kiediby bol był
z opuchliną nie tylko nogi.

E Też sok hebdow z wodą sloną jest dobry
ná boleści nożne y rzecne zwirzechu przytla.

E Też wwarzenie korzenia hebdowego (dác
z nasieniem wloskiego kopru/ piotruszczanym
z opi chowym ná opuchline ktora z zimney
przyczyny pochodzi/ niewymownie wspo-
maga/ Pandekta powiada.

E Też sok hebdy ciepło wypuszczony w vshy
pisczenie y sumienie od nich oddala/ á gdy
kniemu soku piołynkowego przimieszas á w-
ucho wypuścisz po kílko razow ciepło/ robaki w
marża.

E Też sok iego przeciw sié wklápieniu iádowi
tych zwierzat/ y krew sfiadlá ábo mleko w
piersiach sfiadle rozmiéka gdi tym sokiem
ná máżes miéscie kielo razow.

E Pijawki zabija kiediby sie ktora nápiła tego.
E Wino w ktorimby wrzalo korzenie cheds
dowe z lakricią/ kápel zá starzaly wstanawia.

Chedd

iteż slinogorz mocno wypadza/ ktorzy zową
po łacinie Squinantia.

I Też sol hebdow z wodą babczającą a stro-
chą pinctrum y s trochą miodu rożanego/
ty rzeczy zmiepai spolem a tym sobie płocz v
sta ciepło gargarizując/ abowiem broni Re-
umny schodzić z głowy w gardło y w pierś/ a
le wsty wywodzi ty nieczystosci/ iteż boleść ze-
bow wsmierza dlugo trzymany w wsciech/ i
też iezycet wpały podnosi.

A Też woda w ktorąby wrzalo korzenie che-
bdowe z ieleniem iezyki/ tym ktorzy mają s-
dzione chora/ w pomaga/ a gdi temu opi-
chu tym ktorzy mają kamień w sobie barzo
im jest dobre lekarstwo.

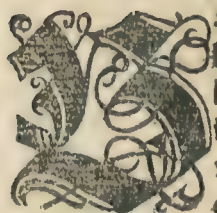
Edera terrestris

Bluszc/

Gruntdeb/

Kapitulum lxxj.

Bluszcowe liscie lesh godne
ku lekarstwam/ liscie iego z
liscim wysotiego slazu a s
torzeniem mleczowym/ w
rzczy spolem warz w occie
a w wodzie/ a tego sie napi-

ta y ocukrowawszy/ abowiem sledzione stazo
na a opuchla naprawia.

B Abo tat wżni sirop na te niemoe. We-
zmi soku bluszcowego/ soku ieleniego iezyka
káždego snich po pol kwarty/ wysotiego sla-
zu/ maki bobowej/ korzenia mi. czystowego/

káždego snich po uncji/ wyceti rzczy slusky
warz w tych sotoch prztawszy troc e octu/ a
potim rozmocz wsty w tym faciet p. zysleż
na sledzione opuchla abo zartwardziala/ ale
wnatrz biorac abo piac.

C Ten sirop bedziec miał dobry na skazo-
na sledzione/ y naprzeciwko twardian/ na-
przeciwko opuchlinie/ y naprzeciwko zotey
ntemoci z zimnei prziczyny tym ebyczaiem.

Bezmi soku bluszcowego/ ieleniego iezyka/
káždego snich mini i nizi po pol kwarty wry-
chow piohyntowych/ topyrnitu/ kwiatow
centurzicy/ káždego snich po pol garsci/ kua-
tkow boragowych/ rozinkow/ listow senes/
káždego snich po garsci/ z apteki epitimi ziele-
iesi/ kamci przedze/ nasienia hanizewego/ o-
pichowego/ wloskiego topiu/ piotrubeżane-
go/ korzenia brusci/ z apteki/ paragewego/
káždego snich trzy dragmy/ latricicy pol un-
ciy/ thy wyceti rzczy warz w twardie wini
bialego ze czterema lyptom a octu az do po-
lowice/ a potim precedz wsty ocukru de brze
a tego sie napiay po ranu ciepło po tuntu-
wi/ a gdi gi wyply w znu te purgacja w le-
ktwarzoch z apteki. Bezmi letwarzu ha-
mech Rezure/ letwarzu Sturbit/ dias ne/
w syntich rowno po dwie dragmy/ Cassie y
wyciagnion y czterzy dragmy/ a potym we-
zmi tego siropu cztery uncie/ a rozpusc wsty
w nim ty letwarze/ wypy na switanu cie-
pło/ a nazatrz dla posilenia wezmi tofacz-
kow ktore zową Diacorus abo diacalamen-
tum/ a na ostatet moze przilozyć na s-
dzio ne przerzezony plastr zagrzawszy g. l. nio.

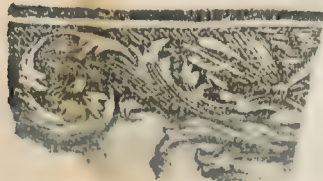
C Też sol bluszcow ciepło wpućzony w
nozdrze/ czysci glowe y boleści w smierza/ a
gdi też tego soku w lewe cho wpućszy/ thedy
tolenie zebow na lew y stre nie wspotoi.

C Też wwarzony bluszc w lugu z lupiną
mi orzechow wloskich nie dozry. inch/ w liscy
czyrni/ Pandekta powiada.

C Też liscie bluszcowe w wodzie wwarzo-
ne a ona woda pita poranu tilto razow/ zet-
ta niemoe oddala.

C Też wanna wczyniona z warzenia tego
ziela/ a tchoby miał w nerkach kamien/ ma
siedziec w oney w. dze ciepły/ y naprzeciw-
ko podagrze ict to wżt czna wanna.

C Też twardosc sledziony odmięka y roz-
padz

Drzewny bluszcz

padza gdy kiedzi: wwarzony bluszcz w occie/
a przłożony na lewy bok.

Eż odnienie oddala tym obyczajem/
Wezmi soku bluszczowego a po krepce pusza
czai ciepło w vsh poranu y na noc.

Edera arborea

Drugi bluszcz drzewny/ Elich.

Kapitulum lxxij.

Bluszcz ten/ jest rzeczon drze-
wowy bluszcz/ bowiem sie o-
toko drzewa wie/kozi go ra-
di pożywiają/ mleka sie im
przymnaża dla tego potar-
mu/ korzeń tego zimnego
jest przynadzenia/ a czyni ziemie zimna na
ktorei refie/ a długo trwa w zielenosci listu
swoiego/ ma smak gorzki s śirpnes. ta nie to-
ra/ jest dwoiati rodzaj bluszczow/ jeden biały
a drugi czarny/ abo jeden jest samiec a drugi
samica. Biały bluszcz ma biały owoc/ a czar-
ny ma czarny owoc/ Tym zieleń Poetowie
w Rzymie byli koronowani dla ich słachetno-
ści rozu mu/ gdzieś to wielki Boiciech powia-
da iżby Alexander tym zieleń riece swoje to-
ronował. Plinius powiada iż then Bluszcz
miał być drzewkiem bärzo p. awi wysoko ro-
stac aże naidzi: drzewo iakie abo mur na kto-
rim sie wie/ maiać list iakoby s korzenia wy-
rastaią. y abo z drzewa/ a rozdził. nie w nich

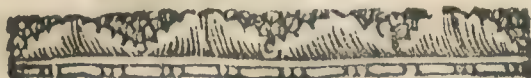
jest nieiaćie wegłowate/ wonią maiać przy-
kra/ smak maiać gorzki/ ped cieniem thego
drzewa weżowie y inshy robacy radzi przemie-
stawaia. Bluszcz aczkolwiek jest gorzki/ a
wszakoz jest dobry ku l. karswam/ abowi m
ma moc śirpnąca y zaiśtaiaćca/ a thāt list
dobry na przeciwko cżywem y niemocy.

Eż bluszczow zmieiany z olikiem mł-
gdasow gorzki w puszczeni w vsh/ eddala
gluchosć a sluch przywraca.

Eż soki w nos wpuszczeni cżyści głowe/
y bolenie t. y osmierza/ abowi m ma moc w
sobie rozna a niaćto przeciw na/ a przeto też
przeciwnym niemocam pomaga/ ma moc
trawiaćca/ cżyścićca/ y bolęci osmierzaiaćca
a thāt kiedy tożiel będzie karmion bluszczem
drzewnym/ tedi krew takiego toż/ a bywa la-
micia kāmien y wypadaićca s cżłowicka/
to jest z n. ref y z mecherza.

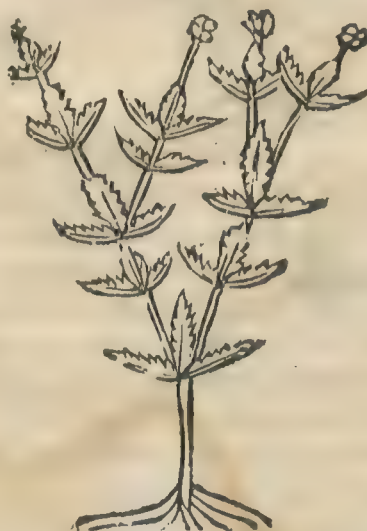
Eż jest ieden bluszcz na ktorego listoch
rosa padnie a twardzie/ a w kad. idlo sie o-
braca/ ktore kadzido letarze wielki. i mo-
byc wyznawaić/ abowiem tym t. go przypro-
dzona rzecz pāniam potudza/ itez cżopet wi-
wedzi/ Serapio o tym powiada.

Eufrasia

Świeczki/ Augenerost.

Kapitulum lxxij.

Świeczki

Swieczki/ jest ziele bärzo pos-
dobne w koczlaniu Jzopo-
wi/ iedno to iże świeczkowo
koczlanie jest bärwy fiołko-
wey/ á drugie iż gälazet to
ziele nie ma/ ale list prāwie
s samego koczlania wychodzi/ drobny á kār-
bowany iākoby kurowy grzebień/ tuiatki s
siebie wypuścza nie prāwie białe á drobne iā
to tu masz malowane.

Elitropium

Nawrot/

Kapitulum 74 lxxiiij.

trawi w cżłowiecże/ itez niedziwiadkowemu
włqpieniu sie przeciwi nie dopuścżając iādo-
wi sie syrcie po cieie gdi bedzie pite z winem
wwarzynyshy dobrze.

Etez plaster weżyniony stego ziela/ á przy-
łoż na brodawki/ ma moc iż gina od tego.

Etez gdi cżterzy ziarnka nasienia nawro-
towego z winem beda ciepło pite przed kwār-
taną spol godziny/ tedi przestaje kwārtanā
ābo sie vłżewa/ á tym co terciane miewaia
tiedi trzy ziarnka day z winem przed przy-
scim febr/ tedi też przestaje trzciacka.

Etez od liscia nawrotu stluczonego á przy-
łożonego na opuchliny/ rozchodzi sie pod
nim/ tākież y na podagre przyłożony plaster
z liscia iego odcimuię boleśc/ itez przrodzona
niemoc białim głowam pobudza y martwy
płod z żywota wypadza.

Etez nawrot wespolek y z nasieniem/ z ižo-
pem/ z włoskim koprem/ soli troche oczkowa-
ty przyłożynyshy k temu/ to lekārstwo zabija
robaki w żywocie/ tāk glisty iāto y inse/ krot-
kie á syrotkie/ ktore zowā Ascarides.

Etez gdi bedzie forcen thego ziela na sygi
noszony/ niedziwiadet od tākiego cżłowiecka v-
cięka/ y iad iego nie mu nie płodzi.

Epitimum

Jest ziele zamorskie/

Kapitulum 75 lxxv.

Epitimum

Nawrot ziele/ Plinius pos-
włada/ iż w ten cżas kwie-
nie kiedi słońce bywā w zna-
mieniu niebieskim raku/ á
iāto słońce idzie/ tāk iż iego
kwiat za słońcem idzie roza
kwitāige sic/ á stādze po łacinie to ziele solse-
quium zowā/ iākoby naślāduięce słońca/ á
bowiem iāto skoro słońce wznidzie tāk sie też
rozkwitnie iāto rychło zaidzie słońce á o-
no sie też stula/ kwiatki s siebie wypuścza tu
białosci sklonne/ też tu żółtosci/ y tu brona-
nosci/ to jest rozmaitey bärwy/ á list ma chro-
pawy troche ciemny.

EWłosność ee ma to ziele/ iż wwarzone w
wodzie á porānu pite ciepło/ flegmę y tolera

Epitimum

Epitimum iest ziele ktore ro-
 sze we wloszech/ a rosze o-
 byczaiem tym iakoby kania
 przedza/ a nalepsze & pitis-
 mum na iednym wyspie/
 ktori wysp Creta insula zo-
 wa/co naważniejsze to nalepsze a wonia m a
 ostrą/ ktore jest przylisowatym to jest nalep-
 sze/ ale blade albo zółtawe nie jest dobre/ ma
 moc ciepla y wysusząca y otwierająca y ro-
 spadająca/ wnetrznosci posila/ pragnienie
 czyni/ y zapala ciała kolericzne/ otwiera ży-
 wot czyniac stolce/ iedno s pomocą inshych
 rzeczy/ to ziele nie cierpi wielkiego ognia/ a tak
 y wielkiego wazzenia/ a miedzy wshyctimi in-
 semi zioły ma wiekszą własność purgowac
 melantolia/ o czym mezue/ Avicenna Se-
 rapio Dioscorides y Galenus swiadzą.

Epitimum pisze/ niektórzy prawi ludzie pe-
 dają aby epitimum mięso też slegnie wype-
 dzic s ciała/ Pawel ieden lekarz mowi & pi-
 timum wywodzi s ciała człowieka spalo-
 ne wilgoci melantoliczne/ a tak jest lekarz-
 wo osobliwe naprzeciwko niemocam glow-
 nym ktore z melantoliiy przichodzą/ iako ie-
 dna jest niemoc ktora zową melantolia/ itez
 człowiek rozum straci/ lada co mowi/ itez s.
 Walantego niemoc/ zawracanie glowy y ser-
 ca drzenie oddala/ itez niemoc sledziony leczi
 też kłocie botow y bolenie nerw oddala

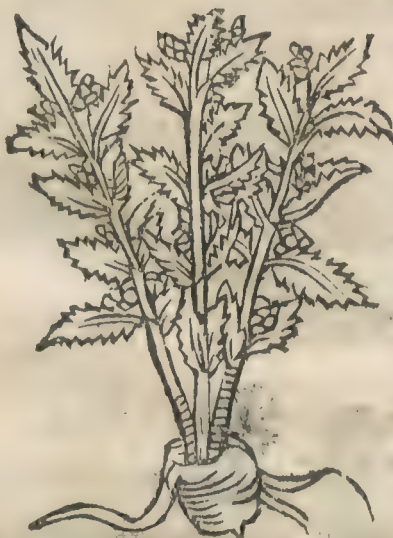
Eteż ktoriby człowiek miał cancer wrzod
 albo trąd na sobie/ wwarzisz y Epitimum s
 polną rutą/ spaprotką/ a tego sie napijac
 po ranu przez tilko niedziel dla tych niemoci
 Mierza pożywana tego epitimi samego w o-
 wazzeniu zgarze/ a prochu tego co cztery
 złote zaważy. Lecie żadny człowiek nie ma
 pożywać Epitimu/ ale wistien a na wiosne
 tyśa czasy godne ku iedzeniu go.

Eteż kwartane dostatecznie wleczy tym
 obyczaiem. Weźmi epitimum ihać wiele co
 dwa złota zaważy/ kamienia lazulowego też
 weźmi/ a armenowego/ kądze go co złoty za-
 waży/ a tak wwarzisz y piwcy epitimu zie-
 la w wodzie prostey/ wiec pochym wziąwszy
 to kamienie na proch starze rospusc w oney
 wodzie w ktorey wrzalo epitimum/ daiże sie
 onego napić na switaniiu dobri trunku/ a po-
 tym nie iść aż przeż hese godzin/ iedno nie re-

godnia masz dawac tego lekarstwa kiedy ma
 być febra kwartana ale przed byciem icy dzien

Eruca

Dziela gorczyca/
 Kapitulum lxxj.

Eruca gorczyca jest swiados-
 ma we wsem/ iedna jest o-
 grodna a druga polna/ do
 mowa gorczyca jest zagrze-
 wająca y odwilżająca w
 wtorim stopniu/ a wszakoż
 polna jest mocniejsza.

Edomowa gorczyca często iedzona od lu-
 dzi/ czyni skłonność ku gamraci y.

Eczinia s domowej gorczyce przysmaki w
 ktorey ryby y mieso maczają/ dale chce ku ie-
 dzeniu y smak/ a wilgoci slegniste w glowie

EPlatycarins powiada o gor-
 czycy/ iż naprzeciwko paralizowi jest dobra/
 y naprzeciwko zadržaniu uriny/ y naprze-
 ciwko rzezaniu kiedy ię s cetulą wwarzisz w
 wodzie/ a oney wodi osłodzisz y miodem daś
 sie poranu napijac.

Eteż ziele samo gorczyce w winie wwa-
 rzone a na krzyż przilożone ciepło/ czyni bu-
 nosć cielesna/ taticz y nasienie skłuczone na
 proch a z miodem zmieszane przysny/ prz-
 lożone na krzyż albo na nykt/ czyni skłonność
 ku rzezam cielesnym.

Eo tymże też swiadzą Galenus/ iże gor-
 czyca czyni pomnożenie w meskim nasieniu
 y wia-

y wiatry w zylach/ a tak y pretkosc tu cieles-
nym rze. Jam/ iedno iz porupa bolenie glowi
Ale tiegi gorczyce z laktuta bedzie przypra-
wial/ thedi odelmiej icy iadowitosc zbytnia.
Lenze Galienus powiada/ iz gorczyca biala
ma moc zagrzewajaca y wysusajaca/ y te-
mu mamy wierze iz tak jest/ bo tego doswia-
dpamy skuteczne w zimnych a w wilgoth-
nych niemocach.

Fumus terre

Polna ruta/ Erdrauch.
Kapitulam lxxvij.

Polna ruta jest ciepla y su-
cha w weterim stopniu/ pan-
decka powiada/ iz polna ru-
ta roscie z dimow grubych
ktore pochodza z ciemie/ im-
zielnsza jest tim nalepsza/ a
le sucha nie wazy/ napisowey ma moz purgo-
wania miantolig/ a potim flegme slona/ y
potim tolere/ a jest tez popzdajaca uriny/
a przeto w warzenie polney ruti s piohyntiam
s kwiatkami Centurzy y/ boragowemi/ ka-
zdego snich wzstapny po pol garsci/ korzenia
fosnki/ korzonkow paprothci/ korzenia che-
bdowego/ kazdego s nich po uncij/ kaniey
przedz/ witami z apteki/ listkow sene/ kazdes

go snich pol uncij/ nasienia wloskiego topru
pioerusczanego/ lubsezkowego/ opichowe
mirabolanu z apteki/ kazdego snich dwie dra-
gmic/ lakricy iedne dragmic/ wsteti ty rze-
czy przetlu z miagssio a warz s prosta wedz
iaktoby we dwu kwartu wodi przilawsy tro-
che octu iaktoby piec lyz k/ warz ze az do trze-
ciy czesci/ a potim przeedyzysy ocutruy a
piy tho poranu y wieczor we dwie godziny
przed wieczera trunel/ a wypiswi ten sirop
wezmi ty piluly dawysy ie wozynie do apteki/
tak napisawsy na kartec. Wezmi masi pi-
sul z wilezego lyta dwa skropuly/ masi pi-
sul s polney ruti ieden skropul/ Turbit pol
skropulu/ granorum cocconidi piec/ imbru-
erzi ziarnata/ zmiesay wysytko spolam a wozni
pilul dziewiec s siropem polney ruti/ a po-
tim wezmi dla posilenia z ialaccam koscacz-
kow piec abo mnty/ abo diacorum.

Tez sct polney ruti s tozia serwatka/ a
przimi say knim troche prochu mirabola-
norum/ a tego sie napijal/ tiew cizsci y quaz-
tane oddala.

Tez wezmi sct polney ruti/ sktorim zmie-
say prochu wroblego prosa/ abo prochu La-
mitamienia/ a tego sie napiy/ urine pedzi.

Tez sct polney ruti jest dobru na apsewa
nie warg/ itez na zaprowanie dziast ktore by-
wa s sprochnialosci gdi wsta sobie tim plocze

Tez sct polney ruti s cutrem/ jest dobru
na przeciwto zaktaniu sledziony itez waczo-
by z zimney przytzyyny.

Tez sct polney ruti s slark a a z olestem
bobotowym/ jest dobru na swizb/ Pandekta/
Placarius powiada a.

Feniculus

Wloski topu/ Fenchel/
Kapitulam lxxvij.

Wloski topu jest cieply y su-
chi w weterim stopniu/ ma
moc pobudzajaca uriny/
Nasienie y korzenie y liscie
Wloskiego topu sa dobre
tu lekarstwuam/ woda ko-
pru Wloskiego s swoiey wlosnosci/ oczy czy-
sci/ a

Wloſti topr

ſci/à nawięczy ſ tucia à ſ kāmieniem teory
zowà ſ alaminarie/ cy rzeczy zetrzy na proch
à zmieſzawſi ſtą wodą/ tym oczi maczaj cho
re à mde/ à przeto wężowie na wiosne wy
chodząc z ziemi mając zaćmienie w oczoch
lążą do torzenia wſkiego koprū/ à onym
ſobie oczi wycierają/ à ſtad oſtroſć wzroku bio

Eż nasienie wloskiego kopru abo (rg.
korzenie/abo liście pożywane od pań/ mleko
im w piersiach mnoży.

Eż wwarzenie forzenia ábo nasienia to
pru włoskiego z nasieniem piotruchżanym/
z nasieniem wroblego prosta też łamitamic-
niowego w winie wwarzypowin/á to wino vri-
ne wypadza p rzecz przirodzona pániam.

D Też wino w ktorimby wrzał włości kopr
s forżenim brusci / s sparagowym / z kufczi
ziem / a kchoby miał zaćkanie w gtroby y sle
dziony / cedi to lekarstwo stworzi y wypedzi /
wiątci też wnetrze trawi y wipadza s ciała

E Też na przeciwko weżowemu wstąpieniu
 albo takiego innego iadowitego zwierzęcia / w
 wazirzysy wlości koprs cebulą / a potem prze-
 ciużysy przpłóż na miejsce wstąpienia / wyciąga-
 nie jad.

§ Cez wino w Ktorimby był wazony wso,

skłopot; miedla/ o tego sie napijaj/ bowini
zładet y strawnosć posila/ y zgaga wsmie-
rza; zimney prziczyny pochodząca.

Cez wino w ktorimby wyzjal wloski kopr
s torzeniem *Hermodactillorum* / s torzeniem
fosnti / a potim ocukrowawszy napinay sie te
go / opuchline wypadza z zimney przyczyyny

Cez s^ol w^ost^oskiego łopiu wystawieny na
słońce w^o s^olance przez dw^o dziesci dni/ i^ost^o
dobri na bi^olmo y na in^ose m^oat^ousy oczu/ w^o
puszcza^oj^ote tego na oczy chore.

Tęż na przeciwko swirzbowi oczu pawi
 iest lekarstwo/ Weźmi soli wloskiego kopru
 aloe epatietz/ apietki/ a potom wystaw tho na
 Słońce w skienicy abo w kwarcie cenney
 przez dwadziescia dni/ a tego potom wpusz-
 czay na oczy/ iako iest obyczay.

Eżestciadanie wlostelego kopru nie jest
dobre/ bowiem sie nie rad trawi riehło w go-
sądku/ aczkolwiek nadimanie żołądkowe p-
zagaę odelmuie/ Zwicenna powiada.

Tęż w febrach długich albo zaścizających
woda włoskiego topiu s piotruszczaną a s
cutrem/są dobre ku picciu tym chorim/Pan
defta/Platearius/ Ziwicenna mowia.

Cę kłeb miazgotak w vchu skorka a
 bo swiręta / tedi sot wostkiego topiu z mio-
 dem zmieszawhy / ciepło wpuszczony na nos
 w vcho / zdechnie robak.

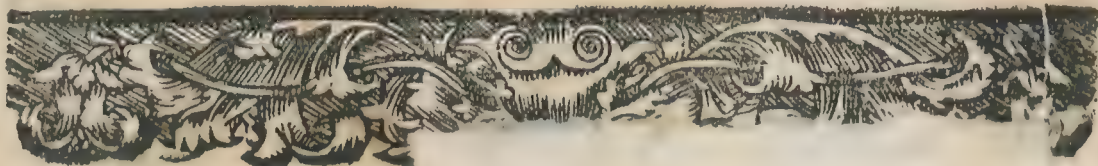
Tez na przeciwko opuchlinie ttorą zową
Idropisę/ wloskiego topu torzenie strocha
maki iezmiennę/ warz w winie/ a onego
day choremu poraniu potrofi.

Cez samo korzenie w wodzie albo w winie
wzrzone / a tej wody octrzeć ramy albo os-
łodzić syć day sie napić a temu kto cierpi ka-
mien / wypadza z wina bardzo lekko.

Cez kto często nasienia wloskiego kopru
pożiwa / chęci prawic odmłodnic / bowiem
pleć głady i a krew dobra mnoży.

Cez peżoły zachorawa na wlochy iże ni-
dzie nie polega z onego wla/ tiedi samo ziele
włoski topi słuczeß/ a onym zielem be dzieß
po mazował vle.

apoh. mens
hæron me digne
vel fugiant ab alio

Fragaria

Pozi mki/ Kxp vkrant/

Kapitulum lxxix.

C Zeż wwarzywszy poziemkowe liście s cwi G
tlanym liściem / z boragowym / a potom vsie
tay drobno iako kapuste / a zaśie warz z ro
zinkami drobnymi / a tego pożyway / abowię
ieści dobri to spinać tim ktorzy suchoty mie

C Zeż liście poziemkowe z liściem ia (waig. H
worowym wspotet wwarzone / a st go po
zym weżyń plastr a przykładay gi na złama
ne gołeni / abowiem spaia y zaleczą ie.

C Zeż gdi poziemki wwarzisz z wysotiem sta Z
zem a wspotet sfluczęs / bedziesz miał dobry
plastr na wywinienie y oddławienie ciała.

C Zeż gdiby ktori człowiek miał wnetrznę K
vraz / sot poziemkowy s sokiem żywokostko
wym zmieszany / spaia y got rany / gdi sie te
kto napytać bedzie.

C Zeż pániam ieści dobri ku zaśtanowieniu
zbychniey przyrodzoney rzeczy / a nawieccy.
gdi kłiemu sotu babeżanego przimieszasz.

Fraxinus

Jesion/ Kspnbaum/

Kapitulum lxxx.

na slino
gorz
+

Dziemki są zimnego przy
rodzenia / są dobre na slino
gorz / to ieści na opuchline si
ie tym obczyćaiem. Weźmi
sotu poziemkowego / wodki
babeżaney / każdego snich 4
vncie / miodu rożanego iedne vncią / sotu zo
rawin pol vncien / balaustie z apteki drągme
iedne / a przilawşy ktemu ze czterşy lyşti oca
tu przimarz / a tim sobie plocz vsta.

B **C** Zeż wodką poziemkową gorącosc gąsi /
y pot zaśtanawia / a gdiby w tej wodzie roz
puscił dragantu a tego sie napiyal / prągni
nie oddala.

C **C** Zeż wino w ktoriby wrzalo to ziele z na
sientem pioruszeżanym / z nasieniem lami
kāmieniowym / kāmien wypadza y rozimiek
cza w człowiecze.

D **C** Zeż sot poziemek z miodem rożanym ieści
dobri tim ktorzi maia rozpādliny w vsciech /
tim namāzuię vsta / a gdi poziemki vwa
rzyş z miesem / z boragiem / polawka onego
miesza krew dobrą y iasną czyni.

K **C** Zeż sot poziemek s cinamonem / zla wo
nia vst mieni / przyiemną czynię.

B **C** Zeż naprzeciwko boleści serca / y głowy
ieści lekārstwem.

Jesion iesth drzewo zimne y suche w wthorim stopniu/ moc iego liscia iest nawietz ha gdi iest zielone/ tedy rany goi nowe.

Woda w ktoreiby liscie swieze Jesionowe wespolet y s korzenim bylo wwarzone/ a tego wezynion byl plaster iest dobry na zlamane micicla/ a chak y na kosci zlamane przykladay/ bo ie spaia.

Ez wino w ktorimby wrzaly skorki iesionowe s skorkami bagniskowemi/ a tego sie wino day napie temu ktoriby mial sledziona zatwardziala abo zamulona/ przez pochyby wleca/ a one twardosc rospadza mocnie.

Jest to rzecz doswiadczona/ gdi by prosiectu byla dana woda w ktoreiby byly warzone ty skorki przez tilko dni/ a kiedzi zabijesz ono prosiecte/ kiedzi nardziej w nim barzo mala si dziozne dla picia tej wody/ Pandecta mowi.

Ez iest dobry iesion naprzeciwko czyrwoncy niemocy/ y naprzeciwko biegunce insey gdi wwarzyz skoreczki Jesionowe w deszczowey wodzie/ a wlozyz garsc nasienia babeczanego/ a tego siropu bedziesz sie napijal na przeciwko tym chorobam.

Ez w tym siropie rozmocz gebke/ a przykladay na zywo/ bo zastanawia biegunte/ a kiedzi temu siropu przilejesz octu a rozmoczysz gebke w tym wszytkim cieplo przykladay na zoladzki/ chceyli wracanie zbytnie zastanowie/ ktore przychodzi z mdlosci zoladzka.

Ez popiol s skorki Jesionowych wezyniony a potim zmieszany s sokiem kobylego szczawiu a s trocha oleiku bobkowego/ a s trocha jaywego siebra/ iz bedzie iakoby masce/ tedi swierz y krosty spadza s ciela.

Ez dragma iedna abo poltorci prochu s skorki iesionowych z winem zmieszany a piti flegme purgule itez krosty wodne a biale ktore bywaja na lieu/ gdi tym winem stym prochem pomazesz/ wysupa ie dobrze.

Ez liscie iesionowe przeciwi sie iadowi to iest/ gdi sok wyschniesz z liscia iesionowego/ a tego sie soku z winem napijesz/ iad s ciela wypadza/ abowiem takich iest moei/ iz wezwowie poranu y wleczor chronia sie cienia te drzewa/ a nie smiecia poden wlasze/ a chak gdyby miedzy wezem polozyl z iedney strony ognia

a z drugiey strony Jesion/ thedi waz daleko woli w ogien wbiezec nizli w iesion/ Bartko mley z Angliey powiada o tym.

Ez rany goi skorka iesionu mlodego a swiezego/ stutshy ie czyscie/ a prziloż na rane

Ez wwarzone w winie/ a ono cieta. wino day pie temu ktoby mial flegmisty zoladzki/ trawi flegme y twardosc sledziony rospadza.

Filipendula

Drzefti.

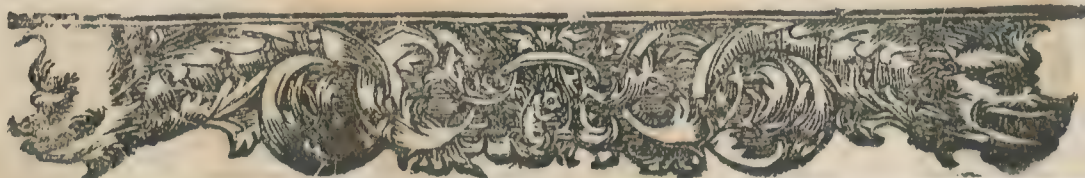
Kapitulum lxxxj.

Drzefti/ ziele iest ktore obficie roscie w dalekich zamorstkich stronach/ a zwlaszcza na gorach/ y w Polsce to ziele roscie/ korzen drzeftowy jest nalepszy ku lekarstwam iest wezwowaci/ czasu iesionnego korzenie mabyt kopane ku lekarstwam/ a przez dziesiec lat moze byt chowane tho korzenie w moei swen/ list iesth tego ziela piotrusezancemu podobny/ ale wyszyj roscie niz piotrusta/ moc ma przechodzaca dla cieplości y suchosci swieicy trzeciego stopnia.

Proch s korzenia Drzeftowego s prochem ziela kamkamicnia iednato po polowicy dragmy z winem abo z woda graminia zmieszane/ a cieplo po ranu pite/ kamien wypadza z nyrek.

Ez na kolike ktora bywa w cienkich telach/ zowaja Ziaca/ wezini klistera s prochu

tego ziele / rozmąciwszy w ciepłej wodzie kroy ma być kwarcza albo mniczy / a soli bytke wshp / a oliwy spiec byżek albo masła.

D **C**ez lekwarz laxativa benedicta kroy w apertach sprawnia dany tym obyczajem.

Wzmi benedicta laxative piec dragm / prochu filipendule ziarn piec / zmieszay społem a rozmąc z wodką włoskiego kopru a z wodką graminis / a zagrzawszy na switanu day wypic / ten trunek kamien wypadza y kolita

E **C**ez proch tego korzenia s prochem nasienia włoskiego kopru z winem dany / boleści żołądka oddala.

S **C**ez na boleści wewnętrzne / a zwłaszcza na kłocie. Wzmi prochu tego korzenia stółko liżek a warz troche w winie iżby nie do końca wywrzalo / a potem on proch tak wilgotny wlożywszy w worek albo w chustę / maczając w onym winie a przykładay na żywot.

G **C**ez na przeciwko dyshawicy flegmishen proch korzenia tego z gorczyką w potrawach albo w piwie pożywany / jest bardzo użyteczny na przeciwko swietego Walantego niemocy jest to lekarsstwo dobre.

Febrifuga

Tredownik / Fieberkraut /
Kapitulum lxxij.

A **T**redownik jest ziele podobne rumientowi / roscie wysoko a setowato / kwiatki ma bronne / listu jest podługowat tego a nie syrokiego latoby ruta / Nasienie tego ziele iaoby pszenica / korzeń niżejemu jest pożyteczny / smaku jest gorzkie / roscie na wilgotnych miejscach / niektórzy zową to ziele czemierzycą / ni. którzy też zową leczyscebra.

D **C** Diascorides piše iż tredownik służy soł wycisniony sniego / wypuszczay w rany ktore ze złych trost bywają / wysusza rany y goi.

E **C**ez blizny ktore zostają po ranach namazuy tym sokiem / zrowna się s ciałem.

D **C**ez tredownik w wodzie wra / wshp dai że pić one wode ciepło / wypędzi przez kolere y inşe wilgoci eluste s ciałem.

E **C**ez emoroidi wywodzi gdy przyłożysz

go zi la rozpuszonego w moździerzu służy / na koniec iclita.

C **C**ez soł wycisniony stego ziele z miodem zmieszany / mgliszte oczy wylasnia gdy thym na noc bedziesz pomazował oczy.

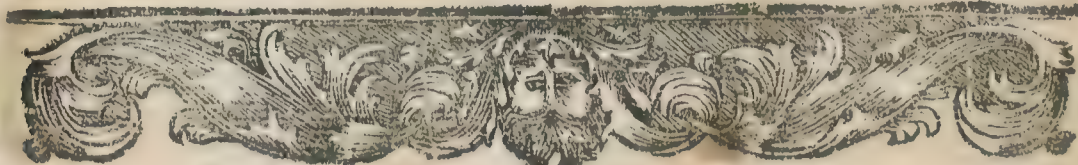
C **C**ez boleści ktore w suchych żyłach bywają w korzeniu / iako w podagrze / w sciatice osmierza / gdy tym ziele mchori człowi. k bez dził sobie miejsca bolac naparzał.

Filius ante patrem

Polne gwoździki / Wildengel /

Kapitulum lxxij.

Poline gwoździki

- A** Poline gwoździki/ gąłaski pol-
nych gwoździków geste roś-
ci s siebie wypuszczają a pospo-
licie rośnięta ktora posledniey
wyprosie bywa wysza/ a tch-
dla tego nazywają to ziele syn nad oycem/
Jest ziele ktore na wiosne rośnie/ twardu jest
podobnego safranowi ogrodnemu.
- B** C Edy tcho ziele w wodzie będzie wwarzono
gdoby ktorego człowieka iaszejort-
własili to woda wyminy/ bowiem boleść wsmierza.
- C** C Ez sół abo proch tego ziele w fistule w-
puszczony/ wysusza i-
goi.

Fistula pastoris

Bzdziucha/ Easael traude/

Kapitulum lxxvj.

- A** Istula pastoris jest podob-
na psiemu teyktowi/ na so-
kiec rośnie/ iedno iż tu ziemi
skłania się/ na samim wierz-
chu kwiatek zielony wyra-
ża/ Korzenie cienie i-
tako
- B** Czernieżyca to ziele ma/ rośnie w legow.
- C** Korzeń tego ziele tak wiele co złoty zawa-
ży stąrti z miodem przesylnym co dwa złote za-
waga day ziele temu człowiekowi ktoriby był
ofa. mion iadem morokiego zaięca/ Ehatiey
y iadowi opilowym lekarstwo jest/ itez tlocie
ktore bywa w żywocie oddala.
- C** C Ez samo wwarzenie Bzdziuchy o korze-

niem pasternakowym/ a ten sirop day piec te-
mu kto ma czprwona biegunkę/ zasthana-
wia i-
mocnie/ także y korzenie wżymy.

C Ez Awicenna w wtorych kriegach pi-
sac o tym ziele/ mowi iż ma moc ocierając-
bolące/ y wrzody rospadając-
wnetrzne.

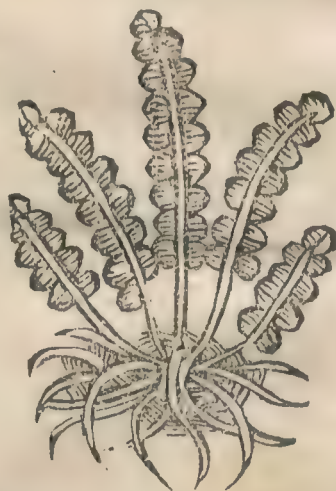
C Ez wypadza kamien drobny z nryck gdy
ten korzeń będzie wwarzon/ a ten sirop będzie
dany tu picie/ rany wnetrz goi to picie.

Filix

Paproć. Janrnttraude.

Kapitulum lxxv.

- A** Oście paproć na kamien-
nych miejscach/ na gorach
kwiatku żadnego nie ma a-
ni owocu/ list ma ktery roś-
cie jakoby pióro strusie/ wo-
niey też żadney prawie nie
ma/ korzeń ma długi/ smół czprnacy/ ma
moc paproć w korzeniu wietr-
za/ a ma moc
wysuszając-
kaszając-
omynając y posila
- B** Diascorides pi-
se/ i-
paproci li-
taca.
- C** seic co zawazy czterzy złote w pitim miedzie v
warzowy/ day wypie trunk-
tch. di chrobati
w żywocie pozdichają/ y plod zabna y przez
wyrzuea. Jest też drugi rodzaj paproci k-
to-
ra zowa Sarex/ ten listie jest podobne p-
s-
y/ iedno iż ma geste gąłaski/ korzeń y listy
ma dluszy. Barwe ma korzeń ten paproci
czarny s cziruonością zmiękan/ a ta paproć
jest

jest samica/ korzeni ten pąproci wwarzony a
z miodem zmieszany a weżyniony iako elek-
twarz/ robaki z żywota wyrzuca y zabija.

E Też ktoraby blata głowa pożywała tego
electwarzu/ biont poczęcia y plod w żywocie
zabija y wyrzuca/ cho mowie by sie strzegły
nie dla tego aby to sobie czyniły.

D Też proch weżyniony s korzenia pąpro-
cianego/ ktori proch syp w fistule/ wysusza y
gotia moenie.

E Też listy pąprociane pokisa zielone a kres-
mu tar o młode/ gdi beda wwarzone a iedzo-
ne/ otwierają żywot czyniac stolec/ a wśakoż
Galienus w 8. kriegach pharmacorum po-
wiada/ iż pąproć nawierza ma moc w swo-
im korzeniu/ y wypisuje chy wpytki sprawy
ktore są wypisy napisać.

Elammula

Yaskier/ Brentraudt.
Kapitulum 1777vj.

E Yaskier ma moc zapalającą
ca/ abowiem jest ciepły y su-
chy w trzecim stopniu/ a
nawiecy gdi iępcze zielony
jest bärzo mocny w goraco-
ści swey / ale wriedły już
mocy mało abo nie ma.

D Placarius mowi/ Yaskier w możdy rzu-
słuczony/ gdy bedzie na gołe ciało przilożon
zrani ono m ięsce/ a prawie swoią goraco-
ścią przepali skore kiedy przez noc z miejsca

nie bedzie odiet/ a tat gdiby miał wrzod zes-
brany a nie chciał go przeloc zelazem/ tedy
tego iaskieru prziloż nani przimieszawszy tnie
mu troche oliwy. Datież y na wrzod Qui
nantia możej tego iaskieru przylożyć z oliwą
zmieszawszy.

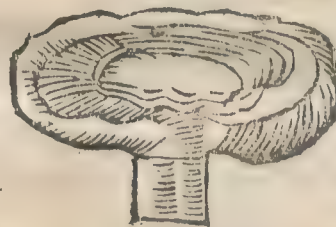
E Też gdy iaskier bedzie w rożany oleie
włożony/ thedi kolike osmierza/ y człontowy
bol ktori Arctica zowiemy.

E Też kamień s człowieka wypadza/ gdy
woda w ktoreyby Yaskier wrzał/ przez tiste
re do ichi wleci.

Fungus

Grzyb/ Schwammen.
Kapitulum 1777vj.

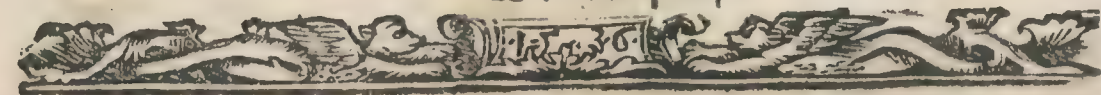

E Alenus pisze/ grzyby tne z
mnego a wilgotnego przis-
rodzenia/ a dla tego są bli-
skie we zleści iadawitim rze-
czam/ abowiem mają w so-
bie zagnit. se przyrodzenia/

E Galenus mowi w kriegach o karmiacz
o grzybach/ iż są godne tu iedzeniu/ iedno kto
ich wiele a często iada/ mnoży w sobie traw-
ia/ s ktorey w niemoc ciepla wpada/ zwla-
szcą iż między grzyby są redzanie ich rozmaite
adziem widzial człowieka ktori po iedzeniu
grzybów wpadł w dychawicę y w kucznie
y w omdlenie z bol. się wstet żo. adfowych/
s ktorego bärzo zimny pot plynął/ a wśakoż
był wzdros.

był ozdrowion przez picie winą korzennego/
w ktorimby był owarzon Polip/ a osolwshy
dać się dobri trunek napić tego winą/ po kto
rim trunku wyrzucił żóładek ony grzyb s kli
owata slegma. A przeto kto często grzyb/ a
bo inpi bedłki iada/ tati w kłite y w dichawi
ce wpada/ ale wino korzenne po nich pite/ o
dennuie im złość iadowitą/ a kłoty się nie
miał po nich napić winą/ tedi owarzić cal
ki m troche tatarczanego nasienia w wodzie
a potom odławshy one wode/ wsypać soli a oc
tu wlać/ a tego zaś się przwarzyć a dać się na
pić trunek dobry na to.

W Cez grzyb dosyć tuczności daia/ ledno są
ciepłkie to strawieniu/ a calki m z żóładką wy
chodzi/ rzeżanie wriny czynia/ kto grzybów
często pożywa/ dla tego iż w twarsną slegmę
a w grubą się obracaia/ dla kłotey rzeżanie
przypuszczaia wriny przychodzi.

Granafolis

Wroble proso/ Steinbrech/

Kapitulum lxxviii.

Wroble proso ma w sobie cie
płotę y suchotę w chrześcim
stopniu/ a nasienie wroble
go proso jest wielkiej mocy
a jest to nasienie białe a o
traga a bärzo twarde/ ro
ścić na wysokich miejscach/ Moc wroblego
prosa nasienia jest pobudzająca wriny y sa
mizca kāmien/ a przeto wino w ktorim wrza

ło to nasienie z nasieniem piotruszczanym/ z
nasieniem włoskiego kopru/ czyni to/ iż kām
ień y wrine wywodzi obficie. Abo tak wciąż
sirop lepszy mocy na ty rzeczy. Weźmi soku
wroblego prosa/ wódki włoskiego kopru/ pio
truszczanego/ kładcy mniej niż po pol twar
ti/ nasienia wroblego prosa/ kāmienio
wego/ nasienia alkatengi/ opichowego/ kład
dego snych czterzy dragmy/ korzenia brusey/
spargowego/ kładdego snych dwie dragmy/
nasienia malonowego/ kwie kółowey/ kład
dego snych dragmy/ wsypki rzeczy przetrutych
warz w winie/ iako w poltoro kwart i aż rych
ło do połowicy ma wyrzucić/ a potom przece
dziwshy ocetrny/ a tego się napiyay poranu
y wieczor po trunkowi ciepło.

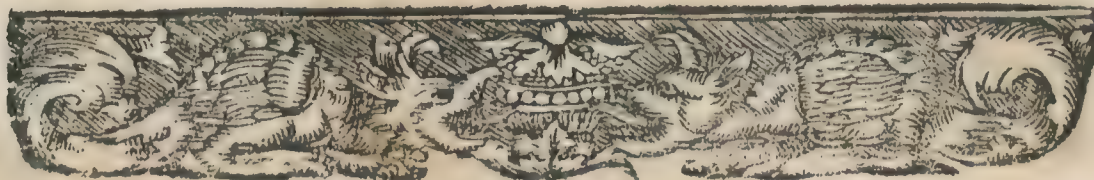
W Cez wino w ktorim wrzało wroble proso
abo proch wroblego prosa wyleci i iaką pole
wkę/ jest dobri tym ktorzy wodi nie mogą pu
ścić/ i też ktorzy mają ostrą kłotę w żywo
cie abo w ciemnych kłotach ktore zowa Jliaca

Serapio mowi s powiesci Kasis/ proch
prawi wroblego prosa jest diwny w pobu
dzaia wriny/ i też w rzeczy przrodzonych pa
niam/ i też kāmien w nyrkach y w mecherzu
kāmie iakozłowiet będzie wzięty/ to jest abo o
warzishy gi w wodzie abo w winie lepszy/ a
bo w polewce iatien/ abo troja s tego wciąż

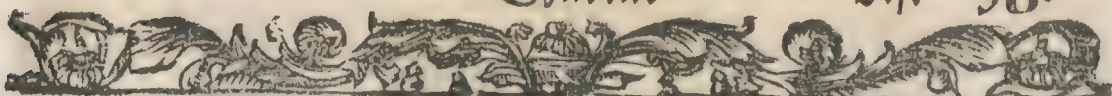
W Cez troja pospolitim obyczajem przpra
wiona wine pobudza/ y rzeczy przrodzone
białym głowam wywodzi/ y kāmien mocnie
kāmie tak ią wciążishy. Weźmi nasienia
Wroblego prosa/ nasienia kāmianowego
nasienia alkatengi z apteki/ spargowego/ o
pichowego i też malonowego/ kładdego snych
po dragmie ledney/ cinamonu/ gwóźdźow
muskatowego kwiatu/ galganu/ kwie kół
owey/ kładdego snych rowno po połowicy dra
gmy/ cetrny białe iakoby czwartą część jun
rą/ zmichay ty rzeczy spolem w moździerzu/
a wciąż troja ktorey pożyway s potrawami

S Gdibi kto chelał s siebie kāmien wypedzić
abo wrine/ abo pami rzecz przrodzoną pobu
dzić/ tedi ma wsieć w wannę w ciepłą wodę
a potym ma się napić tej trony z wodą wło
ską kopru/ abo s piotruszczaną. A do wan
ny ma być warzono ziela/ piolin/ włoski kop
piotruszka/ rumien/ Placcarius/ Serapio/
o tym powiadaia.

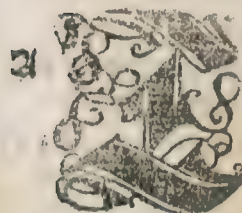
Galles

Kapitulum ⁶⁷⁹ lxxxix.

Dziele iest cieple y suche ma-
wlosnosc chystic matice vo-
czyniwohy sniego sirop tym
obyczajem. Wezni so tu te
go zela / so tu bilice / kazdego
s nich pol kwarty / boz: go

brzewiśa / nasienia włoskiego kopru / haniz
wego / piotruszeżanego / każdego snich po gar
sci / cinamonu / galgānu / każdego snich drą
gme icdne / ty wpietki rzeczy warz w winie a
żę do połowice / a pochim przecedzimy ocu
Przy a bo osłodzi miode m szymowanym / a
tego sie pāni niechay nāpia porānu y wie
rżor iesli chce / a gdi ten sirop wypije / te pur
gaciaz apetki niechay wezmie / Wezmi Tre
pigre galieni trzi drāgmy / diasiniconis icdne
drāgme / cāsje wyciagnione y poŃ onci / ro
zmaczże ty electwarze w tym siropie / a pora
ni cieple wypij / a nāzānu rzż wezmi łosacz
Tę krotę zewa / Zambra / a bo electwarzu
de gummis dla poŃenia.

Ecja wanna z cieli m. przyspawiona / czy
 ści mąci z ośmiatow. niezgięści / to jest mios
 duntka

dunkā / wroticż / bylica / izop / lbiotta / miet
kā / stego ma być wānnā przypautionā / ā po
wyseiu z wānnny day sie icy nāpię Metrida
tum eo zloti żaważy / ā ma ciepło wypić z wa
dka bylicowa / bārgo kst rżecz dobra pāniam
ā poim możesz sobie nāparzāc dymionā w
wārgiowy bylice / wroticż / izop / gallicum
ābowiem cżeste nāparzanie mātice / cżyni
gorowszā tu pocżeciū / ā dla posilenia żołā
kā mā pożywāc diagalangi kolac żkow / ābo
Aromaticum rosatum .

Cariofilata

Kutlit. Cariof. Itrauc.
Kapitulum 9° rC.

Ktlik jesth cieple y suche w
wtorim stopniu/ to ziele nie
mala moc ma/ w listku wie
tka niz w korzeniu/ a prze
to liscie ma byc kladziono a
bo brano w letarzowie/ a na
wiecety zielon: liscie ma byc w zwyczajau/ ma
moc rospadziaga/ trawiga/ otwieraiaga
zowa/ chci kulk gwiozdzikowym zieleu bla
tego iz ma wonia gwiozdzikowa.

E Gdi oczymyś parzenie z ywarzenia fusli
tu z bylicą / z gallecticum / rzecz przirodzoną
paniam wywodzi.

Eczopek weżymiony s sołu tego zida / ofor
zu bolicie a s pro. h. m. wini zmieparady spo
tem / a rozmeczywpy w tym barcelne wzni
czopek tóry wpusc w macice jest chęst tu
rzeczam przyrodzonym przysc wchlo.

Goriczka

D **E**ż wino w ktorimby wrzalo cho zi:le z mietką/ z galganem iest dobre ku posileniu dobrego trawienia żołądkowego/ y wiateru z żywota wyganania.

E **E**ż wino w ktorimby wrzalo cho zi:le s korianbrem na zutrze przyprowionym/ kto sic go bedzie napijal/ boleść głowy ospakata ktora pochodzi ed żołądka.

B **E**ż iest żółto posilające serce/ a nawiszei w winie s cinamonem owarzone a s kwiatem mustatowym a tego sic napijaj.

E **E**ż sok tuklikow z grunspanem zmieszanym fistuly spaja y got.

E **E**ż wino w ktorimby bylo warzone cho zi:le s kminem a s polną drialwiaz/ iest dobre naprzeciwko kolice wpekticy.

E **E**ż sok tuklikow z babezana wodką zmit pany a pichy/ wysusa wnetrzne wilkosci/ y biegunka zastanawia/ Pandecta powiada capitulo de Gariosilata.

Genciana

Goriczka/ Gencian/
Kapitulum 91 **E** Cj.

Goriczka iest ciepla y sucha w wtorim stopniu/ torzenie iey ku lekarstwu sic godzi ale nie liscie. Goriczka kthora ma wielką gorzkość iest dobra/ ale ktora nie ma wielkiej gorzkości/ ta sie niegodzi ku lekarstwu.

wam/ ma moc rospadzaiąca/ trawiącą itez purgującą/ a iest pobudzaiącą wryny.

E **W**ino w ktorimby byl warzon korzeń go ryczki s korzeniem kosaccowym z lakricą/ a cho wwarziwszy ocutrup/ bedziesz miał sirop naprzeciwko dychawicy.

E **E**ż plastr wezyniony s prochu goriczka nego/ s korzenia kosaccowego na proch sflu czonego/ a zmieszanymy z miodem prziloż na pierś tego dla dychawicy/ abo namaz pierś dichawicze nie maseią dialteą przimieszanymy kney prochu korzenia kosaccowego.

E **E**ż tim ktorzi maia s. Balaniego nie moc/ proch s korzenia goriczkanego z wodką materanową dany w picciu tielo razow.

E **A** kiedy proch goriczki bedzie dany s sokiem mietki/ przeciwi sie iadowitych robakow wkszeniu.

E **E**ż proch goriczki zmieszani s cebulnim sokiem/ iest dobry na wkszeniu ptakow iado witych gdi tim mieisce bedziesz pomazował abo przykladal na nie.

E **E**ż proch Goriczki s prochem bożego drzewka a s sokiem bylice/ s throchą miodu przesnego/ zmieszan ty rzeczy spolem a wezli czepet z bawelną obwalkowawsy w tych rzeczach wloż do macice/ bowiem rzeczą przproszoną paniem wywodzi y plod umarły/ y tudzież czepet/ Placcarius mowi.

E **M**a nice stwardiająca zatkania z żył y wgtrobę/ a kiedy wezmiesz sok Goriczki abo woda w teoreby wrzala goriczka s cinamonem/ a tego sic napijaj/ abowiem boleść bolarow y oddławienie suchych żył y zdrawia itez żołądkową boleść y wgtrobną odcymuie.

E **E**ż proch korzenia goriczkowego zmieszany s prochem czarney heleny/ a tego wezle rany plynące w puszczać/ wysusa y got.

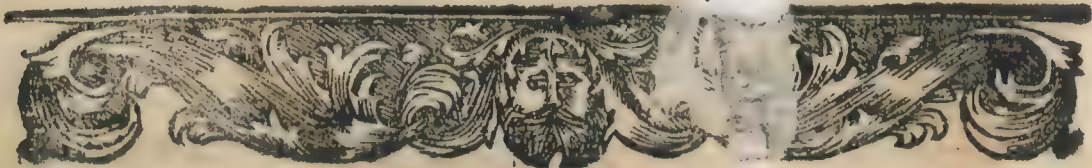
E **E**ż proch bożego drzewka s prochem korzenia goriczkowego/ zmieszanymy spolem namazuy krosti białe na twarzy/ Serapio Pandecta powiada.

Genesia

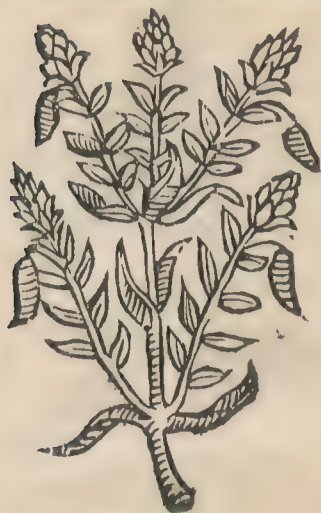

Janowide Gist/
Kapitulum 92 **E** Cj.

Janowice

Anowiec iest ziele cieplego y suchego przyrodzenia w wtorim stopniu/ a miewa kwiatki żółtawe na podobieństwo kryszyca/ nasienie tego iest cieple/ kwiatki tego wesolet y z ziele mława w sobie zbytnią wilkość z nieciłą ostrością ucinającą/ a schadze wracanie pobudza. Żołądkowi piodzi i też sren/ iadowitość tego ziele miodkiem rozanym z mąstiką zmieszany bwa odcinowa/ nasienie tego ma być dawano z wodą miodową/ to iest s sitą abo s hanizowym nasieniem zmieszane/ abo z nasieniem włoskiego kopru/ a tak złość tego ziele bwa odcinowa/ kwiatki tego ziele nie cierpią długiego warzenia/ ale nasienie tego dłuższego warzenia potrzebuie. Jest też drugi Janowiec ktori iest zimny a suchy/ a iest m niechy y galgo i i też sam wyspyet/ a kwiatki ma białe/ Pan decta powiada capitulo de Genesta.

Diascorides też mowi/ nasienie ianowcu wesolet s kwiatlami słuksyie na proch a ten proch wypiy z miodem abo z młodym winem chceśli mieć wracanie/ a precz nieczy stości slegmiste s siebie wypedzić. Jan Mezu e też mowi o tym ziele iżby młaso wywodzić slegme z żolądką też s człontow bardzo mocnie a pożytecznie/ i też z nyreł urine pobudza y kāmien w nyrkach i też w mecherzu samie a żadnym obyczajem mnożyć mu sie nie dopuszcza/ slich to wszytkich a lipkich nieczystości/ a to gdi użyciś taki sirop. Weźmi kwiatakow Janowcowych wesolet z nasieniem

iego/ też nasienia hanizowego/ nasienia włoskiego kopru/ każdego slich po poł galsci/ kowania sparagowego/ piotruszczanego/ każdego slich poł unciey/ mąstki poł dragmy/ ty wszytki rzeczy warz w winie y wodzie/ iżb ywina y wody bylo po kwarcie/ tak dluogo ma wrzeć ażeby trzecia część wywrzala/ a potim przecedzwszy ocukruy abo miodem rozanym osłodzi/ a tego sie napijaj/ ktori też sirop y na opuchline sldzłony iest bardzo dobry.

Eż woda abo woda prosta w ktorcy wrzalo nasienie tego ziele wesolet s kwiatakami tego a z nasieniem babeżanym biegunka krawa zastanawia/ i też przyrodzoną nieśmocz pāniam zastanawia.

Kto też często pożywa nasienia tego ziele w potrawach abo kwicia tego/ takowy będzie zachowan odb oleści nożnych ktore zową podagra.

Gramen

Krawa/

Gras/

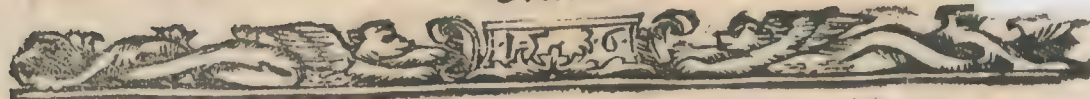
Kapitulum ⁹³ xciiij.

G

Krawa

A **E**st zimna y sucha w przo-
dku pierwszego stopnia / wo-
da w ktorcy wrzala trawa
s korzeniem piotruszczanym
urine popadza obficie y ta-
mien lamie / itez rospadliny
w mecherzu got / y biegunte leczy.

D **E**st tego ziela rany za swiezga spala / ale
nasienie tego urine pedzi / y wilgosci w zolad
ku itez w ielkach wysusza.

C **E**hez korzeni tego ziela rany krwawe got /
to jest korzeni tej trawy sluczony s sotiemy tei
ze trawy wespolek / a przylozony na rany /
stula i y got.

D **E**z woda w ktoreiby wrzala trawa / griz-
ziemie zywtota / y rany abo rospadliny w me-
cherzu vleczja / tamien lamie / urine pedzi.

E **P**si gdy sie chez vleczyt / tedi trawy pozys-
waja / a tat ku wracaniu przychodza.

I **E**z wino w ktorimby byla trawa warzo-
na z ielenim ierzykiem a s korzeniem iaworo-
wym / a ocukrowawszy piy / to bolenie odehy-
mnie sledziony / Zatez gdy tego na sledziona
zwirzechu przylozys / mocnie ia wspomaga /
cukru nie nie przykladajce / Pandecta mowi

G **A**wicenna tez o tym powiada / i ze trawa
rospadliny y rany spala y stula mocnie.

D **E**warzona trawa w winie z diptamem
a z nasieniem piotruszczanym / itez z nasie-
niem samitamiennym / tamien z nyret y
z mecherza wypadza.

I **N**asienie trawy w winie warzone abo w
wodzie / urine pedzi mocnie / itez wracanie y
biegunte zastanawia / Pandecta s powiesci
Galenusa powiada.

R **E**hez sot trawy s trocha prochu bozego
drzewka / a s trocha miodu day wypic temu
ktorimby mial robati w sobie abo glisly / morzy-
te y wypadza z zywtota / abo tez s sotiemy tra-
wy z zolcia wolowga zmichawszy / a tym cieple-
lo namazy zywtot dla wypiedzenia robatow.

E **E**z sot trawy z zieleciem wespolek sluczony
a s trocha octu / ogien piecieln y waga-
barzo mocnie.

Gariofili

Gwozdzi /

Negelin /

Kapitulum 94. xciij.

Moc jest lednego drzewa /
bedacego w kramie Indy-
skien / swi zy gwozdzik po-
nym poznac / gdy gi scisniesz
a on pusci s siebie tuczność
to jest wilkosc wlasna / then

jest dobry / ma w sobie cieplosc w trzecim sto-
pniu / a tho jest dowod tego / bo ma w sobie
beinypanie abo kasanie ostre.

Moc tego jest we wnatrz vdi posilac / o-
czy czysci / swym scirani m pawloke oczu
zdzierac / y duchy widzenia posilac.

Ez zoladel y watrobe posila / warze w
winie gwozdziki / a przymieszay ktemu masti
ti / mirri / potim to day pic / to picie mozz po-
sila / y macice bolsci vsmierza / y wzgore icy
wstepowac nie da / tiediby tego wial do ma-

Ez gdyby macica zepsla na dol / gwozdziki
ti dzierzec w nosie / a thot zasie ku wonicy
wzgore wciagnie sie.

Ehez proch gwozdzikow dany ku picciu z
wodga wolowego ierzyka abo z boragowga / o-
deymnie indlosc.

Ez gdyby po silney purgaciey czzerwona
niemoc przigodzila sie / tedi nawarzic gozdziki
tow / mastiti / gumi arabicum w wodce rozja-
ney a pic / itez w winie wwarzawszy wytkoczic
a z miodem wezynic colitium / tho jest plasty
na oczu / wzrost ostrzy y posila.

Ez dichawice starim ludziom odeimule
wloz dragantu do tyzanny gwozdzikow / ch-
twaru / a potim stego nadzialay galcezet / a
biorac se potrzimac malo pod iez kiem / a po-
thym

tym polytac a rano mliekiem popisac/ moc
w mezoeh posila.

Glauioillus

Mieczyszt/ Schweretkraut/

Kapitulum ⁹⁵ xcv.

Iste est mieczyt na wzrost podob-
ne mieczom w swoim lisciu/ ia-
koby kiaszt wierz iego/ ma nad
listu gorze wyniosly na lotiec/
a na roszczkach tego kiaszla wy-
stajia glowki nieiatke na trzy granie/ a pod
samemi glowkami kwiatki zolte/ nasienie
ma mieczyt w straczu podobne egortowe-
mu/ iedno iz jest czarne a ottragle a kllowate
korzen ma wezlowaty dlugi a zoltawy.

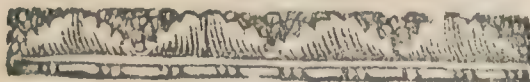
Diascorides pise/ ije mieczyt rany glow-
ne goi/ samanie wsmierza/ kofci stawowe y in-
se rzeczy ktore zatlociem w ciele sie kllia wy-
ciaga/ to iest korzen mieczytlow wwarzony a
potim sfluczony/ takze na ono miecee przy-
loz s ktorzo chce kofc abo tarn wpciagnac

Korzen tez mieczytlow zetrzy/ a k ni. mu
przyloz kwiatkow iego y ktemu korzenia cen-
terzy/ miodu przefnego a troche octu/ sflucz
ty rzeczy w spolet w mozdzerzu abo w denici
a zmiejay/ stego bedziez mial lezarstwo kto-
re opuchliny y twardosci/ tak sa guzi spadza
Wziawyn tez tego wshytiego. o zloti za
wazy/ mozez sie napie gdity mial klocie w
botoch z winem abo z miodem cieplo.

Korzen tez mieczytlow na proch sfluczoz
ny z bacezana wodka piti/ biegunte leczy.

Nasienie tez tego zila co zloti zaważy z
winem cieplo wypite/ rzezanie wriny y sciati
te odpadza/ itez sledzone posila.

Galla

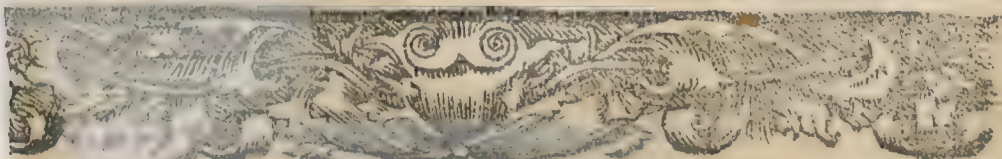
Gallas

Kapitulum ⁹⁶ xcvi.

Diascorides pise/ iz iest dwo-
iat gallas/ ieden iesth nie-
wielki otragly a setowaty/ a
dzurak w sobie nie maiaey
a ciefti/ a drugi iesth lekki
dziurkowaty/ pui wsi gallas
i est lepszy y ku lekarstwu vztieczniyszy/ poti-
iepeze zielony iest gallas/ tedi ma w sobie bar-
zo przykri a cirpnacy smak/ ma moc zacie-
biaiaey y wysusaiacy.
Plinius pise/ w Syrii a w Egipcie obficie
sie mnozy gallas.

G 2 Dias

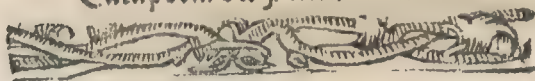

- D** **C** Diascordes / każdy gallas iesth wielkiego
cierpienia s kthorego wezyniony proch a o-
nym iżeby kto sobie rane z kthych krost wezinio-
na zasipowal / tatież y dżiwe misko zganja y
goi mocnie / y krew z nosa plynąca wscłaga
- C** **E**ż gallas nie dopuszcza wilgoci przy-
pływac do dziasł s ktorich sie dziegna czynia
a zwłascza gdi beda w piecu pirwey tat bar-
zo vsuszone iż beda iakoby zbuczmałe / tedi ie-
stlucz na proch / a on proch z miedzi z octem
a przwarz / a tym sobie dziasła naci-ray / y s
każdogo mieśca krew stanowi.
- D** **E**ż gallas wwarzony w wodzie / ktorę-
by biały głowie spadła na dol macica / nie-
chayże w oney wodzie siedzi.
- E** **W**łosi też czyrni gallas w wodzie a wecie
wwarzony / a oną wodą myy głowe.
- J** **E**ż biegunie zaśtanowis / gdi bedziesz w
tym maczał gebte / a na żywoch przykładac
przez czwierć godziny przed użyciem.

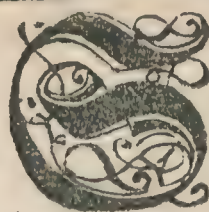
Girasolis

Catapocia vel Pentadactillus.

Stoczek / Springwure.

Kapitulum ⁹⁷ xvij.

Koczek iest dwoiaki / Jeden
wielki a drugi mniyszy /
wysoko roscie w latorosłach
list ma syroko starbowani
a miedzi latorosłmi iakoby
groną s siemieniem / Sto-

czek mniyszy po łacinie catapucia minor ro-
scie wysz na fokie / listki ma podługowate /
tłuste a gładkie / listki na krzyż stłada / pełne
wodności / mleczne / zwirzechu latorosle ma
kroćkie a na nich kwiāt / okłkiem iakoby na
czarnym korzeniu / bo kwiecie białe zostawa
strączki trzigranowate / w nętrz siemie białe
le / smaku słodkiego / ziarna oboie maia moc
odmieleżaiąc trzewa. Napirwey ma moc
slegme y kolerey gorąca wilgość wypadac
a od siedmi ziarn mozeb dawac aż do dzie-
wteć aco do ieden naste / wirzechem y spodzie
pedza / zagrzewaią wedlug ciepłosci trzecie
stopnia / a odwilżaią wedlug wilgotności pi-
wego stopnia / temu kto często wraca a iest
żoładka mdłego / mdlich oczu nie służy / ziarn
na jego wysłupiwszy sm oż ie same w panwi /
a gdi sie dobrze zagrzeia a przysmaza / vibierz
a na chuste wkladz / wlozże w niciażę prase
a wypisni olej / potim ten olej daway w po-
karmie temu kto ma zimnice na každy dzien

C **W**arz ziarna w winie przilożywszy mio-
du / gdi owre wyżmi przez chuste / a potym
daway ku pożywaniu w zielu / w spinaku
prziczyniwszy winą psolynkowego / itez ziar-
na daway przelutky temu co zimnice ma

C **Z**iarna przetłuczone (s słonozimności.
a wlozone w wino dać tak stać przez noc kie-
mu przijawsi ciwaru / a tego sie winą na-
pijać rano / a potim zisć niekto gwozdzi-
kow / itez facalet maczaiąc okładay tym zo-
ładka / zimnice leczy kthora bywa na každy
dzien / itez to wino dawac w occianym mie-
dzie / bowiem wodność wygania.

C **Z**iarna stocza wielkiego / wieccy ich mo-
zeb brać w lekarskwa / bo mniyszy stoczek
iest predhy / a iako skoro zezrza / thāt wnet s
srego loża wyskoczy. Mocnemu żoładko-
wi ciele ziarna dawac. a mdlemu rostarte da-
wac s cinamonem świeżem.

C **O**lej stoczka wielkiego / ospianic na cie-
le / y wrzodi mokre na głowie / y krosti zany-
ne y skradosci na ciele leczy.

C **Z**iarnka stoczka mni ywego stłuczone

z lebiorką y z gestem sablem / tym dziesięciu
otładać brzuch stwardziały / a kes mydła ta
ko palec w oleiu skoczkiowym omoczyć y we
tknąć w zadek też działa odmierzenie.

Hermodactillus

Paluchy / 90 Ziteloo /
Kapitulum xcviij.

Paluchy / jest ziele które kwie
nie na ostátku iesieni / ma
kwiatek na sobie biały / troś
ste ku smiadomości sie okłania
jąci / jest też niektórzy mąciaci
kwiatek cziruony / ale then
ktori ma biały kwiatek jest lepszy (inse palu
chy są iadowitego przyrodzenia) jest ciepley
suchy około wtorego stopnia. Awicenna ca
pitulo de Hermodactillo powiada / slegme o
człontow wywodzi / a tak jest sniego dobre le
karstwo tim ktorzy mają bolenie w człontach
w nogach / w nerkach / iedno iż żółdtkowi
skodzi y zgaga czyni / iehcz wiaderi mnoży / a
prze to nie skodzi ku korzeniowi przymieszać
tego ziele imbiru z mąstiką a s kminem / a
tak kto bedzie chciał używać tego prochu / co
złoti zawazy ma go wziąć albo poltora.

Mezue mowi / gdiby ktori człowiek poży
wał korzenia paluchowego / vmorzi takiego
człowieka / zadusi giątko y bdi surowe / a tak
aby sie kto nie mylił na tym / gdiby korzenia
paluchowego chciał używać surowo mia

sto cebule / aczkolwiek jest słodki iednak skodzi
Biali korzeń paluchow jest dobry tim kto
rzy bel mają w nogach / ale cziruony jest ia
dowiti bärzo / a tak zabijaćci / Serapio mo
wi y Mezue mu poswiadaja.

Proch paluchow rany złe y trości złe wy
supa zastarzale / y czysci ie gdi miodu przymie
szasz kmiemu / itez według powiesci Mezue na
przeciwko ospicam jest dobry ten proch / ale
taki ma być obierany ktoriby był y w nacz bia
ły / bowiem czarny y cziruony iadowiti jest.
Este pożywanie białego korzenia palu
chowego / pobudza krew y zbytnie ją spala / a
tak czyni bolący w głowie itez na inszych stro
nach ciała / Serapio mowi.

Tez korzeń tych paluchow ma moc przy
ciągająca / trawiąca y rospadająca.

Woda wloskiego kopru w ktorichy by o
wwarzono to korzenie paluchowo / jest dobra
ku picciu naprzeciwko kłociu wnetrznemu i
dno żeby gorączki przitaćciem kłociu nie było.

Proch thez iego zmieszany z electwarzem
laxatiui benedicti / wyciąga slegme s człon
kow nożnych y ręcznych / a thak boleści tych
człontow oddala.

Prochu też paluchowego korzenia z my
dlem czarnym rospuszczony albo słuczony /
fistule zaskanawia y wysusza bärzo dobrze /
gdy tam tego bedziesz wpuszczac /
Placcartus mowi.

Herba paralisis

Ziele paralizowe /

Kapitulum 99 xcix.

Ziele paralizowe które jest
cze z zimny poczynna kwieniąć
kwiatki ma żółte / które ziele
przy samej ziemi sie sciele /
jest cieple y suche.

Diascorides o tym ziele pa
ralizowym iż jest bärzo dobre naprzeciwko
boleściom człontowym stawowym.

Esiem tego ziele słuczonym w mozdze
rzu namazy erad na licu / zgini od tego ma
żania. **E**cz Catarrum y rima odpadza y bo
lenie

Dziwiesil

D w głowie wsmierza y w spokoia.

C heż Męz: piše iż sie przeciw wilgo-
sciam flegmistym starych ludzi/ a wsmierza
boleści cztonkowe.

C heż mowe straconą przywraca ttorą gi
nie dla paraliżu abo apoplexien/ gdi then sok
tego ziela będzie dawany w wsta na iezyt czę-
sto po trose.

Herba victoralis

vel puerilis.

Dziwiesil/ Reunfrasse.

Kapitulum ¹⁰⁰ C.

Dziwiesil roście to ziele/ mte-
siacą Strpnia kwienie/ ko-
rzeni ma iako safran/ odzia-
ne wielc skorkami/ dziewia-
ciam podobno abo wiec-
y w posrodku tych skoreczek
korzeni iakoby cebula bialy a siodki/ ze spodu
puszcza a siebie korzonki roznio/ listy ma iako
trawę wielkile/ długie zaostrome/ pret wdluż
na lotie z listem/ a tu wirzechu kwiatki idą
rzędem ku gorze/ są iasney brunatnosci/ kár-
bowane podługowato/ a s posrodku biale ko-
smacinki wydawa/ zo ziele jest zimnego y su-
chego przyrodzenia w pierwszym stopniu.

C ziele to ma moc niezyslosci z rany oden
mowac/ dzieciom ie też slac do kolebki z wroc-
nikiem/ abo dzieci tami zlostki okladac/ zach-
wawa ie od zlego wrzecenia bab/ y od innych
strachow/ a czyni ie iże bez płaczu radi wspi-
ia/ toć jest rzecz prawdziwa/ gdy jedno dzie-
cie pierwsze nakarmił a polozył stym ziele-
m do kolebki/ bärzo go też nie okarmia/ a mte-
ko dobrze wwarz. Wrocznik jest ziele podobne
zielu peptowemu/ tedno ma list dluszy.

C Niektorzi też sobie przyprawiają to ziele
o korzeniem strzałowym/ a przy sobie noszą
dla tego by sie żadney strzelby nie bali/ iesliż
tak jest tedi ta moc z nieba dana/ a tego potu
sąg w biewach/ a przetoż to ziele zowa/ ziele
slachetnie wroste. zo korzenie polacinie zo-
wa Arctiaria/ po częstu Strzałowe ko-
rzenie/ po Niemietu Wicht kraut/ po Polo-
skusmy go nie mogli wypisac/ bo nie wiemy
iesli też polotie imie ma abo iesli sie tu rodzi.

Herba fulonum

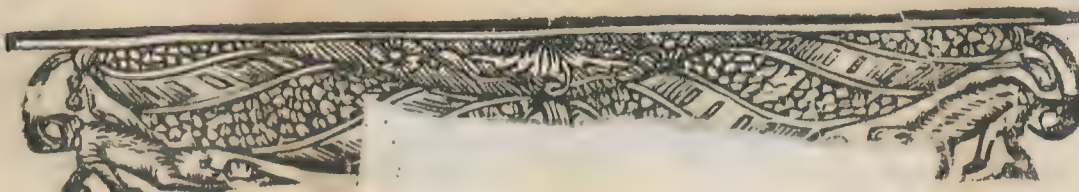

Zeleni trunk abo sryp.

Kapitulum ¹⁰¹ Cj.

Dziwiesil roście to ziele w lesiech/ listy
ma ze spodu dlusze y spr-
ze a okolo listu kazdego zab-
ki iako sryp/ a stad ie moze
my też zwać po polsku sryp
korzeni ma niemieli zdrobne
mi korzonki/ a od korzenia przestrisouany to
jest

jest / iakoby igla / z zlobkowal podluz tu gorze
a tak az okolo wspytkiego precha / pret pelen
rozdzet / latorostki okolo siebie mairac / a okolo
rozdzet listki drobniejsze nizli ktore sa na dole
okolo glabu / a na rozdzkach z abo 4 glowki
s kwiatem bronnacnym / w glowkach slem ig
cto / a glowki y sienie podobne glowaczowi
ale mniejsze y cieńsze glowkisa.

P Szezenia jzwolnego goracego y suche
go w wtorim stopniu / ma moc ocierać / czy
scit / naprawiac rany y siliczenia / zbicia po
brażenia / s starcia / wwarzyc gi w picu a pic

E Zez wwarzony w winie czprwonym / ra
ny swieze naprawia y wypczyscia / gotie sie ry
chlo nie dopusci / otok rozgania / przepulnie
nie gory boleści w zady / dne osmierza / Su
kciennicy tego ziela na / niecy potrzebuia tu
farbowaniu futna.

Herba vnibilicorum

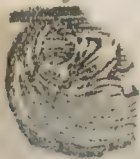
r. foliata.

Pepownik Gont hano kraut

Kapitulam Cij.

Iele tho ma listki gladkie a
obowiazne sie okolo glabu /
z atonego lony / a tak iz pod
glas ludzi ma uiaia aby
przez polrodle listki pferaz
kwiat iakoby czarny okragly na
nie w t. y. ze szerokosci czarnego koryna
tez samo przy czern szym.

Moc tego ziela / gdi bedzie proch tego zle
la pity w winie / przerwanie goi / y owrz-dzie
nie pepta lecz y gdi tym oklada / y rany spa
ia / y wistaplenie pepta z tego miasca na pra
wiai tez tego rozwiqzanie abo rozmięczenie
naprawia.

Susquianus

Bielon abo Szalecy / Bilsentkraut.

Kapitulam Cij.

Zelon jest zimnego a suche
go przrodzenia / czarny bie
lon jest wogorszy a nasko
dliwszy / a potim czprwonny
Bialy miedzi nimi jest na
lepsy a nazdrowszy / ktho
3 4 rego

rego w lekarstwie używamy/ a iestby bialy
byc niemogl/ tedy czyrwony raczy wezm/ a
czarnego niektay. Czarny bielon iest zimny
a suchy okolo trzeciego stopnia/ a bialy iest
mniey cieply. A uicenna mowi capitulo o
bielonie. Jest bielon odimacay/ czynnosć
człontem y trow zastanawia/ a tak y boleści
ktore przychodzą s sluczenia osmierza/ iehę
boleści bolącey gorących ktore pochodzą s to
leri ospakia/ to iest sot bielonomow s trochą oc
tu zmieszany/ a rozmożnywşy chustę przy
kładay na tyto miejsca.

Eż sot bielonomow z otrebami psienicznymi
a s trochą octu zmieszany/ iest plastr do
bri na bolenie człontow taimnych miestich
Eż sot bielonomow s sokiem ziela paralizo
wego/ a w tych sotach rozmożnywşy chustę
abo facelet/ prziloż na miejsce bolące/ a na
wieccy na boleść człontową/ a przed tym sie
napijesz zwierciawşy trzecią część dragmy te
go nasienia bielonu/ z miodem abo s sicią
tym lepicy/ a potem namas miejsce bolące u
mifoti przerceżonemi.

Eż sot bielonomow/ abo ol. iec i ego ciepło w
decho wpuszczony/ boleść uspokoi.

Eż sot bielonomow z octem/ abo też wino
w kchorimby bylo warzone nasienie białego
bielonu z octem a s picecrum/ bolenie zebow
wzmierza gdi tym wsta sobie płotac będzie.

E bielonomow sot z wodą rozaną zmieszany
a w tym rozmocz facelet a na czolo wloż

E liscie bielonomowe idzone od ludzi/ blad a
nieśkacie odesie od rozumu czyni.

Eż sot liscia bielonomowego pomaczany
na oczu/ boleści y plynienie moczyszkosci z
nim zastanawia.

Eż emplastr z liscia bielonomowego z oc
tem sluczony/ na wrzedzenie pierś białym
głowam przyłożony/ iest wyborny.

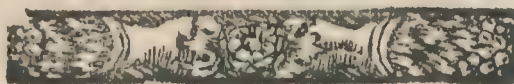
E bielonomow sot z listem iego sluczony s
ktorego weźni czopet a wloż gi w macice/ bo
lenie itez rzecz przyrodzona zbytnią oddala.
Ktoby nasienia iego pożywał/ then na czas
iako by ospalec y pamięć straci.

E w gorących febrach dobri/ iest tym kto
rzi sen straca/ gdi s sokiem bielonomowego liscia
zmieszasz mleko niewieście/ a z białkiem a str
chą octu/ ty rzeczy wesolet zmieszay a przy
łoż rozmocznywşy facelet na czolo coby nie
barzo wilgotno/ abo nogi wmyway w bielo

nie ciepło nán oc. Platarius o tym mowi

Sarus

vel Aaron minor.

Korczyt/ Droc wu. z/

Kapitulum Cuij.

Est to ziele dwosiakie/ iedno
mnieysze a drugie wieche/
to wieche zową Diabli/ bo
ma korzenie kasaięce/ a to
mnieysze ziele ma prętel na
piędz wysoki/ listy ma glad
kie a przypisy/ okolo preta kwiatki ma
połostey białosci/ ziarn na ma okragle a zielo
ne/ a w nich iest siemna/ czło/ korzeń ma po
bielaty s kosmacinkami/ korzeń moga ludzie
iść iako rzpe/ tego diabli/ a abo s. Jana glo
wy żadny człowiek przeie go kasanie nie mo
że iść ale tu o mnieyszym i nowiemy.

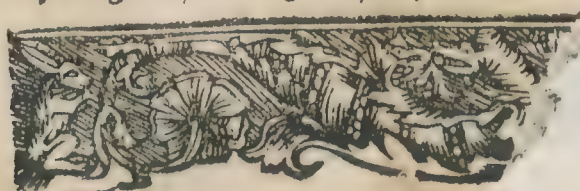
Eo ziele gorące y suche w piwşym stop
niu/ a ma moc rozmiećzaną y scienczącą
ca/ itez oeterającą.

E korzenie wwarzone w wodzie z lakricą/
s figami/ z izopem/ pierś czy ści y płucą z wil
gości grubych y liptich/ gdy i to napiwşy sie
go charta y kable wymiatą i e.

Eż wazie to ziele z dzien janną w winie
a na onim siedziec/ ocieklini y z adku sciencia

Eż bolące i miejsce/ s lucz korzeń s sa
dem kofowym a okładay/ ite z koczycę (gdi
sniego weźni plastr/ i nie wi edzim sadlem
a będzie/ 2 przytodał roziezie.

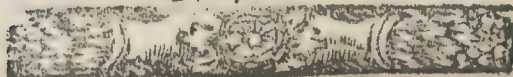
Eż

S Cez sflucz forzen: Inianym siemieniem a osładay dne nożna/ rospadza ią mocno.
E Cez ma moc rzeż przyrodzoną paniem gdi by sie zaśtanowila otwierac/ itez trzewa niekiedy y czysci/ itez gdi ie wwarzys s suchi forzenim bezostwianym a daj pie/ tedi palacey goraceści wilgość wypadza precz.
H Cez gdi na noc seracis forzen s ciemarem/ ale ciemaru mniej wżac iakoby ledne czesie abo poltericzesie/ itez tego ziela/ a z winem pie/ zimna wilgość wypadza/ a gdi tez ktemu niekielek ziarn aloes przyczynis/ gorace y pieniste wilgości zle wymiata/ itez gdi mirabolanow Indijskich prziożys/ gorace a grube wilgości s ciela wymiata/ itez gdy prziożys paluchow/ lipci. wilgości wygania/ cżlonki itez stawy czysci/ itez fosici gdy prziożys/ żółtowodność wygania.

Żopus

Żop/ Żop.
 Kapitulam Cv.

105

Żop ied. n jest ktory roscie na gorach/ a drugi ogrodny/ iest cieply y suchy w trzecim stopniu/ iest do brzy a wyphceżny pierśiam y pluzgam y naprzeciwko dychawicy/ itez naprzeciwko zaśtarżalemu kłomowi/ to tist/ Wezm żop kofaccu s figami

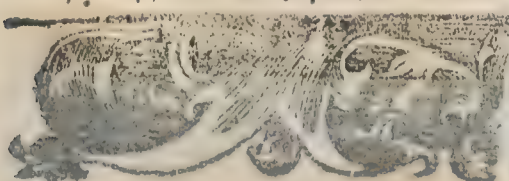
lakriciej a to spotem wwarz/ a osłodzysy poranu sie napian/ abo tak weżysy sirop/ Wezm i liscia Żopowego/ mioduncynego rowno po garści kąddego/ forzenia kofaccowego liliowego/ kąddego suchy dwie uncii/ lakriciej omianu kąddego rowno po uncii/ fig w liczbie dziewięć/ Zy to wshytki rzeży przelutys wwarz w winie a w wodzie we dne kwarth wshytkiego aż do wywarzenia trzeci y czesie/ a potym przecedzysy ocutruy/ abo osłodz czyszym miodem/ a tego sie siropu napian poranu y wieczor ciepło trunki/ a wypisysy ten sirop/ wezm piluly na noc/ dawysy ie sobie weżinic do apecti/ Wezm masi pilul de agarico dwa stropuly/ Masi pilul de agre gatiuarum ieden stropul/ gebli modrzewio wey troescate pol stropulu/ soli ocżkowatey iedno ziarno/ ty rzeży zmiesay spotem a weżysy ich dziewięć s siropem żopowym/ a nazajutrz dla posilenia wezm kolaczkow za groż a apecti diażopum abo diaprassum trzysch razem wezm/ a potym nazajutrz ta
Wino w ktorimby byl warzon żop (tez s figami/ z nasieniem włoskiego kopru/ pioz truszeżanym tez/ boleni y grizienic żożdko we obpadza y załumia/ a gdi ktem rzeżam prziożys bylice a tego sie winą pani bedzie napijala poranu/ macice tey z nieczysności flegmistich wyczysci/ Abo wwarzysy Żop z bożim drzewkiem w wodzie/ a tym okładaz iac naparżay macice/ zimne nieczysności z macice wywiedzie/ y sklonna tu poczeu v
Cez na reume zimna/ y na vczynis. C padly ieżpeżet/ weżin plotaniz ost ciepło gar garżuige/ wwarzysy Żop z rożg/ s piretrum w winie/ a troche octu przyczynysy a potym podnies vpady ieżpeżet palcem/ a posyp nań imbierowym s piretrum zmiesay wshy/ Alwicensa powiada.

Cez żop wwarzony w wodzie a pity/ glisty zabija w żywocie.

Cez żop wwarzony w wodzie a przasnym miodem osłodzony/ throche mocnego octu przylawysy/ a tego sie day napiać/ pierśi czyści s flegmy/ y stolet czyni.

Cez żop w wodzie wwarzony/ rany goi w ościech gdi ony w winem bedą plotane wsta/ y dziegna leczy.

Greos

Greos vel Gris

Rosaceae/ Swart hruic.

Kapitulum Cvi.

Rosaceae test dwiejaki/ obad-
wa list maia sobie podobny
iedno roznosc kwiatow ma
ia abowiem ieden kwiat no
si na sobie bialy/ a drugi bru-
natny nieprawie/ oby to-
saciec test cieply y suchy w trzecim stopniu/
korzenia rosaceowego w lekarstwie wywa-
my tronkolwiek badz rosaciec/ abowiem ma
ia iednaka moc obadwa. Platearius mowi/
izby rosaciec mial moc pobudzajaca uriny/
itez rospadajaca nieczystosci y otwierajaca
a przeto test dobry na zatkanie sledziony y
y watroby/ nerek itez mecherza. Jest tez le-
karstwem naprzeciwko boleciam piersi pluc
zoladkowej y innych wnetrznosci/ ktore bole-
sci pochodza z wiatrow ostrich/ y naprzeciw-
ko opuchlinie ktora z zimny przyczyny prz-
chodzi na ty wysutki niedostarki.

Rozdz. wino w ktorim wwarzisz korzeni ro-
saceow z Izopem/ z nasieniem wloskiego ko-
pru/ o potruszczanym/ s hanizowym/ z la-
ticia/ a wwarz wpy oslodz miodem s hymo-
wanym/ a tego sie napijaj.

Rozdz. proch korzenia rosaceowego/ test do-
bry na rany ze zagnile/ bowiem mleso zgni-
le a dzwie wyiada/ a potim wysusajac goi.

Rozdz. proch korzenia rosaceowego s pro-
chem tuch/ z wodta rozana abo wloskiego
kopru/ zmieszan y proch y a puszczan po tro-
sce na o. zy/ luata abo bi. imo zgan a precz.

Rozdz. proch korzenia rosaceowego s tro-
cha prochu sosni/ zmieszan y abo rozmacia-
wy y z miodem/ potim wypy rano chcefli s
siebie siegnie stolemi wipedzie gruba a lipka

Rozdz. woda w ktoroby wrzalo to korzenie
s trocha korzenia bialej czemierzice/ s trocha
blawasu/ a ta woda wymyway sobie lice chce-
fli piegi y inpe flaki spedzie.

Rozdz. sok korzenia rosaceowego zmieszan y
z miodkiem rozanym/ testy dobre lekarstwo
na smierdzace a zgnile rany/ mieso zle wy-
griza a dobre narazeza.

Rozdz. proch tego korzenia z wieprzowym
sadlem zmieszan y/ zachwardziale mlesca y
guzowate mietczy/ a zolzy rozzania.

Oleik s korzenia rosaceowego/ test dobry
naprzeciwko paralizowi y turezowi/ y na-
przeciwko denney boleci namazutac sobie.

Rozdz. proch korzenia rosaceowego otwie-
ra zylkiemoroidi/ a zastanawia rzecz przyro-
dzona/ abo plynienie nasienia mepezy n.

Rozdz. oleik s korzenia rosaceowego zmie-
szany z oleikiem rozanym/ a s trocha octu/
boleci vsmierza glowy gdi nimi sobie nam-
azet skroni/ vznak pomoc.

Rozdz. proch tego sam lichanie czini gdi go
w nos wstrzelniesz/ Awieczna powiada.

Juniperus

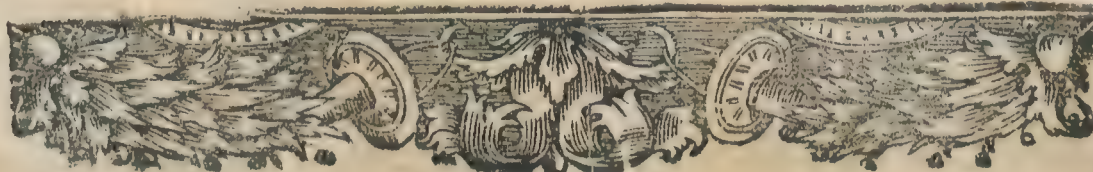

Jalowiec/ Kraiuentber.

104

Kapitulum Cvi.

Jalowiec y suchy test jalowiec
w trzecim stopniu Jagody
jalowcowe pospelicie w re-
ceptach maia byc rezumta-
ne/ ma moc jalowice rospa-
dzajaca y thrawiaca/ bie-
gunke zastanawia ktora przychodiz ostrago
a z mocnego lekarstwa ktore przilipa do zo-
ladka

śłodkich migdałow / a tchmi oluti przed oga
niem namięży pierś / czyni wolne oddychanie
y bolenie pierś oddala.

Cez olejek jałowcowy jest dobri na przezi-
w koł. sciam stawowym.

CWino w ktorimby wrzał jałowiec / chędy
to wino wypadza nieczystości z żołądka / itez
macice czysci y bolenie ich wsmierza.

CE di też wwarzisz jałowiec z bylicą w wo-
dzie przilożysz kofaccu / tim sebie naparząy
macice boleści y odcimule / y niemoc ich przy-
rodzoną wywodzi.

Cez olejek jałowcowy iad tłumi y wycią-
ga z rany / abo z miejsca wstąpnego od iado-
wite^o zwierzęcia / kiedy nim miejsce namiężysz
Zwicznna powiada.

Tringus

Mikolajek /

Krusciel.

Kapitulum

Conj.

ladla / a tak wstawiczną purgacją a śłodli-
wą czyni / to jest gdy wwarzisz jałowiec w wo-
dzie a onę wodi daś sie napić ciepło ocutro-
wawszy ją / abo wwarzisz jałowiec w wo-
dzie / a z onę wodi weżmiesz wanne w ktorę sie
dzieć ma chori do samego peptu.

CWino w ktorimby wrzał jałowiec s ko-
sacowym forzeniem / jest dobri tim ktorzy s
ciepłotą urine puszczają / abo gdy ich puszc-
nie mogą / itez kolike wypadza s subtilnych
ielit bardzo dobrze.

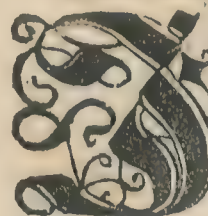
Cez olejek jałowcowy jest wyborny na prze-
ciwko kwartani / ktora z melantolii przy-
chodzi / to jest gdy daś oleku jałowcowego pol-
drągnę w iakimkolwiek picciu abo w potra-
wie / a potim tłuże olekiem namiężysz miejsce
bolące y dimioną dla ciepłego puszczania
wodi.

Cez na przeziwko s. Walantego niemo-
żny namiężysz grzbiet jałowcowym olekiem / o-
żniesz pomoc / y pulsi y rak tchę masz namię-
żać / a to przed tim godzinę nizli ma być.

Colejek też jałowcowy jest dobri tim ktorzy
mają kamicę w męcherzu / gdy tego wpuszczą
w korzeń sikawki.

Cjest też dobre na dichawicę to lekarstwo
wwarzisz iagodi jałowcowe s figami / z la-
ticia w wnie / a ocutrowawszy day pić pora-
nu / Placarius powiada.

Colejek też jałowcowy zmieszany z olekiem

Sę ciępli mikolajek y wilki
w pierwszym stopniu / wślad
że wilkość daley sie wściaga
nizli do pierwszego stopnia /
Korzeń Mikolajkow przy-
prauion z miodem

bier przypi. wiaią w aptce s tak kto tego
zenia mikolajkowgo oddać potrafi

siemie przycodzone mnoży męszczyznom / y v
czynnet małżeńskt vmacnia / itez wilgosci dos
bre sniego sie robza / Serapio y Awicenna o
tim powiadaia / iż mitolaiet iest rodzaj cirs
niowy / ktorego listie bywa pożywano miąs
sto spinau z insim listiem ktorego ludzie po
żywaią / a to listie daie krew dobra / Moc ko
szczenia mitolaitowego / iest iakoby past rnak

Eż forzeń Mitolaitow zową gi babilia
rzić / gdi będzie tak surewo iedzony / zstana
wia męszczyznom nasienie przyrodzone kto
re smuch wychodzi / Pandekta powiada.

Eż listie mitolaitowe z listi m. babeżanym
w wodzie z octem wwarzone / a tego sie napi
iay / iest to pożyteczne picie na wzdecie żołąd
kowe / itez na opuchliny powiekow.

Eż niektórzy powiadaia / iż kwiatki tego ziele
la troche żółti / gdi będzie wwarzone w wo
dzie / a ten wodi dać dziatkom ktore maia sli
znożerz / abo swietego Valanteo niemoc.

Eż soki tego ziele pomazany na wrzodzie
nice ktora bywa na biodrach vsmierza / zapa
lenie y bolenie / Pandekta powiada.

Eż gdi będzie pity sok forżenia mitolai
towego / urine pobudza y wywodzi / y przepro
dzoną rzeczą paniam / y wiatru rospadza y gri
zienie żołądkowe vspakaia.

Eż gdi forzeń w winie będzie wwarzone / a
to wino pite / boleśc wgtrobna / y vłgzenie
węzowe indlią prawie trawi.

Serapio mowi / o mitolaitu powiadaia / iż
by to był prawy mitolaiet ktory ma na sobie
czasu wiosny / kwiatki podobne kwiatkom fi
olkowym / iedno iż są wieksze nizli siolkowe / a
gdi opadną kwiatki stego ziele mitolaitowe
go tedi nasienie ma tak wielkie iako iest tatar
czane a słodkość ma w sobie niaką / Sera
pio powiada o tim mitolaitu.

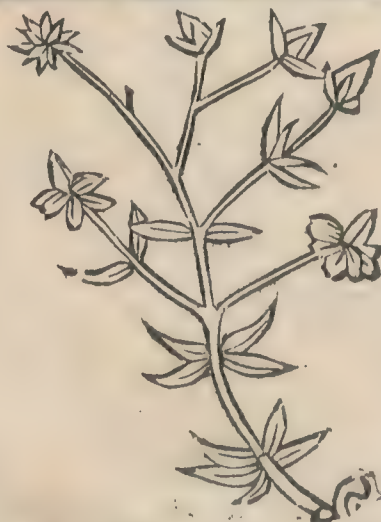
Sperricon

Fuga demonis vel persoliata /
vel scopā regis.

Santhanostraut

Kavitulum Cip.

Eż to listi ma iakoby iągły
zdziurkowane / prei z gąs
skami na łokcie wzwyż / a
sa przyczyniwszy / kwiat
ki ma zwirzechu żółte siemia
tez ma / a pierwej nizli roś
kwitnie maś natargac papia a wlozyt w o
ley / a p. stawić na słoncu a mieśc / a tak sie
go oley będzie czerwony / a tu wiele pochrze
bam bardo dobry / a zwlaszcza tu wyciagnie
niu iadu przez rany abo przez wrzodi / a cho
zwlaszcza czasu powietrznego.

Eż ziele ma moc zagrzewac y suszyć zwło
sności trzeciego stopnia / Ma thez moc scien
czac / otwierac / rospuszczac zatwardzenia zbl
tkow wstetkich męcherzowych / ledziwnych
y nierzyssthości niewiesciech wstetkich kwi
nych / Moc ma otwierac y wyrzucac / a cho
gdy wwarzyt ziele wshyko pospolu y s kwie
ciem y s siemieniem.

Eż spriszeżenie od ognia goi gdy go przy
toży / wrzodi gnijace czysci. Eż kto dne spo
long cixpi / rozwiżnie ię y rospadza / i tez gdi
siemie iego pich / zimnice czwartego dnia le
czy / ale w wodzie wwarzywszy ieleni ie. y z
dziwaną / wty maś pic.

Eż biegunte ktora bywa ziele / vstana
wia / przepukline leczy / rany / hrany leczy /
wgtrobe y ledziwi czysci / y boleści ich oddala /
rany suszy / iad wygania znamienice.

Trisillirica

Trifolium

Siolkowy korzeń / Satel wurcz /

Kapitulum ¹¹⁰ Cr.

Taly korzeń ma cho ziele /
 Edwardi / miaghy / a w nim
 wonia siolkowa jest / kwiat
 ma bialy / ma być wzięty y
 skraiany korzeń / a suszyć gi
 czasu wiosennego. Ten ko
 rzeń jest ciepły w wtorim stopniu / a suchy w
 trzecim / ma moc káseł osmierzać / chartanie
 wywodzi / to jest gdy człowiek charta flegmą
 flegme lipką sciencza / siedzione naprawia
 kiedzi w occie wwarzys kureż leczy / y suche
 żyły posila / w winie wwarzony zaśtanowie
 nie rzeczy niewiesich otwiera / płod martwy
 wyciaga z żywota / boleś brzucha osmierza /
 rany czysci y goi / w wrzędzich y w bolacékach
 czyni aby mieso dobre rosło / W winie korzeń
 wwarzony a tym ośla plosać / gnicie ich y o
 koto zebow / y smrod ich odeymie.

Theż proch tego zmieszany s sadlem ká

czym mazać pierś / mierzcie / Deż z olęptiem
 siolkowym z mierzany strzkanie bokow ośla.

Theż ma moc otwierac wnetrzne drogi
 przez ktore pochodzi urina w mecherz / moeż
 też pedzi / y kápanie moczu y rzeżanie leczy.

Theż ma moc rozpuszczac zmną wilkość /
 suchych żył drzenie / kureż bol. nie trzysow i
 też skrzypienie ośt leczy.

Kantarides

Kapitulum ¹¹¹ Crj.

Krotacy są ziele / ni a w no
 ci biskajaci a podługowa
 ci / sresy żolce przez strzid
 dla maia / a na kwiecie pbe
 nieznyim gdy kwienie bywa
 ia nąydowni a bo na Jez

sionie czasu swiatek nąyduia te. Ca też dru
 gie bez stres ktore bywaia ną sosnach / y indzie
 i: też nąyduia. Kobatow tich nątlase do ma
 lego garnka a zawiezac wirzech chusta w tes
 dno / a wlawsy octu w wielki garniec warz /
 a nad ona para obroć garnet chustka / aby
 cham przez chuste para pla / aby oni od oncy
 parz pozdichali. Ci robacy maia goracose
 w czwartim stopniu / maia theż moc spris
 czac ciasto / zapalic ciasto y wrzdzic / gdy ich
 wiele w lekarstwo wezmie / tedi mecherzowi
 skodza kiedzi okrostawieie / y raniata barzo / az
 wiec y moeż krawny sie puszcza / ale kiedzi ich
 mierne wezmie wode zaśtanawiaia w me
 cherzu wypadzia.

h

Deż ci

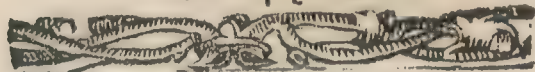

Kamphora

- D** **C** Zeż ci robacy wchodzą w masę y w pla-
stiku parchom osutym/ y tu mdłości/ i cheż
tu wytorzeniem brodawek.
- C** **C** Zeż tu wrzodam rozładającim ciasto/ w
picu miernie dane wodnościnym ludziom
z moczem niemoc odchodzi.
- D** **C** Zeż okolo zlych paznokciow pomazac
stłuszy ie/ spądna precz.
- C** **C** Zeż proch slych robakow s ciastem zmie-
sany/ a do lusczyzny orzechu włoskiego wlo-
żony/ prziloż na miejsce gdzie cheż spris-
czone a weźni sie bebel/ w then bebel wodność
wnetrzna wyciągnie sie.
- D** **C** Zeż okolo brodawek zekrwawie czym o-
strim to jest igły krew sta/ a tym prochem po-
sipować/ tedy spądna precz.

Kamphora

Po polsku y po niemiecku/

Kapitulum Crij.

Kamphora jest ziele o ktore-
goż to ziela wyszaja sie i-
koby żywica/ ktora maia w
aptekach/ zową ją też kam-
phora/ a w then czas kiedy
grzmi albo sie lyska albo nie-
istnie zamieszanie na powietrzu/ nawieci cie-
cze/ a naiaikolwiek proch albo na rozgi suche-
co z drzew spadaja przidzie s thym sic zmiesza
potim w naciniach ktemu przyprawionych
przez listki ogień od tego plugastwa bywa od-
dzielona/ gdi iestże bedzie nie przeprawna iz

skoro od ziela/ tedi bedzie požosciata/ ale tedi
sie juz od ognia cedzi/ tedi sie ostawa biala/ a
strzepnie sie iako żywica/ a gdi nie opatrzy
dobrze gdi po wycedzeniu albo icy rzechlo nie
obwaruit/ tedi wpietki rzeczy wonne sniey wy-
wietrzeig wnet/ ale w siemieniu lniannym a-
bo w prosie może być przez dlugi czas zach-
wana. Jest przyrodzenia zimnego y suchego
w trzecim stopniu/ ma moc zawierającą/ o-
cierającą podle pierwszego stopnia.

C Proch icy zmieszany s sokiem psinkouim
w tym chuste maczając a na wetrobe przitla-
dając/ zapalenie icy itez inszych członkow w wne-
trznych oddala/ itez gdi talze na ledzwi/ na-
lono/ y nad lonem bedzie okładal/ thedi cie-
czenie nasienia męszczyńskiego zastanawia
y cieście wodi puszczenie/ y zbienie wodi pu-
szanie/ ktore pochodzi z gorącości ledzwi/ a
to gdi ktemu przpleci octu/ a rozmazając
chuste bedzie ledzwi okładal.

C Zeż proch kamphori s prochem spalo-
nym potrzywy/ thy proch zmieszając s sokiem
sporiskowym/ a w tym rozmoczyć bawlna
a kłasc w nos/ krew zbienie plynącą z nosa
zastanawia/ byloliby to cieczenie krowe z wne-
trznosci dla gorącości wetrobney/ tedi zmie-
sając z rozaną wodką/ a w tym chuste oma-
czając y okładając czolo/ skronie y wpytko garlo
ale tho działając z baczności/ bo nigdi thedy
zbieną krew przyrodzenie pedzi/ kthora jestli
zastanowi/ a ona potrzebuie isc/ thedi sie w-
dziata bolącza za vchem/ albo sie sadzele na
twarz y dzialaia.

C Zeż kamphora z wodką rozaną y s so-
kiem włoskiego kopru zmieszana/ nieczysto-
ści z oczu y czyrwonosć sciera/ y gorącość ich
odcinuie/ a gdy bedzie wodka kamphoro-
wa zmieszana z miodem/ thedi twarz czysci
sta i sniey scierając precz/ w niemocach kro-
re bywaia z wielkych gorącości dobrze kam-
phori używać.

C Zeż wodka kamphorowa gorącość glo-
wy y oczu y twarzy odcinuie/ wonia swa y
okładaniem krew stanowi/ y plinienie trzew
krwawe (gdi ia z octem pije/ albo z wodno-
ścią winą nieczystego) zastanawia/ Zeż
zmieszana s sandalini a z bolum armenum
sreci czasu morowe^o powietrza okładając ma-
czając w tym farlat albo taphet czyrwona
barzo potwierdza/ ale gdi icy często pożywa a

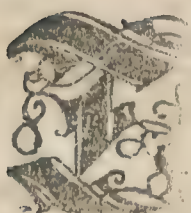
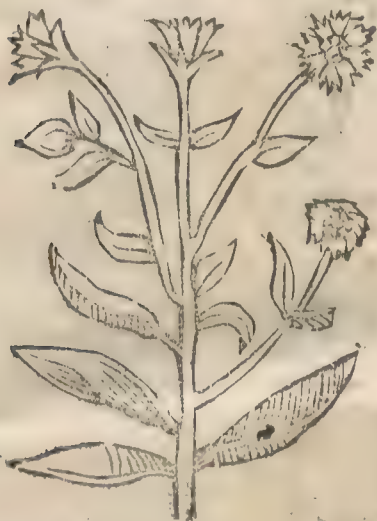

wiele / skodzi / abowiem märewe duchy oży-
wiając / moc przyrodzona / y päniam pło-
dność traci / siwina nā cżłowieka pretko w
wodzi / wysusza mózg / sin odcimnie / kāmien
w ledziwiach y w męcherzu mnoży.

Kalendula.

Miesiaczek / Ringel plumen /
Kapitulum ¹¹³ Crisj.

Dzicli listy ma podobne li-
stowi oliwnemu albo wirz-
bowemu / ale dłuży y ciu-
ższy z miazgą lipotcia / kuli-
ma żółty / pret z galską-
mi nā 2. pędzi wżwys / sie

miazgko ma pobielate a zmarszczone / a w
glowiece rzędem położone a skrzwiłone tro-
che by trakti / iest gorącego a suchego przpro.

Moc tego ziela iest skurejąca / posila-
saca / wysusząca / zerzeć to ziele nā proch /
obwinać w bawilne a przyłożyć nā bolący
żab / boleść oddala / a ki di go w nozdrze wlo-
żysz / czpwiła który tywa w zebie vmorzy /
przyje nā nódze bärzo tołace zgladza gdy gi
siluczesz a weżymsz sine plastr a bedziesz przy-
stadał. Zeż gdy sotiem tego bedziesz nāmazo-
wał brodawki / spada ie przec / a dla tego
niekorzy zowā ie ziele bradawcāżne

Eż lice ktore mā w sobie robaki ktore zo-
wā wegry / abo ktore iest sino cżprowone goi
a to tāt / weżmiesz tu tego miesiaczka / olej

tu rożanego / loiu ieleniego / loiu rozłowego
draganteu / gumi Arabieum / bolum arme-
num / zerzy to wssytko a weżymsz st. go mäsę /
a tą mäsę lice māj / ale loie rostop / a ty rze-
czy do nich wssy / to iest / gumi dragante bo-
lum / a tāt bedziesz miał mäsę bärzo dobrā.
Do ziele miesiecznika zda misie ze to iest kro-
re pospolicie zowā nogietek.

Lilium.

Lilia / Lilien.
Kapitulum ¹¹⁴ Crisj.

Lilia iest ciepła a wilgotha-
tna w 1. stopniu / iest ziele
domowe mājace kwiaty
białe. Jest dobra lilia nā
przećwoto zimnym wrze-
dzenicom / to iest liedi słu-
czych kwiaty Liliowe s sadlem wieprzowym z
olekiem rumiantowym zmieszawszy powarz
abo posmaż troche tego a przyłoż.

Eż korzenie Liliowe s korzeniem bärzo
wym

wym. s torzenim wysoki: go flazu/ wwarzisz
w ty rzeczy społem w winie/ a potym prze
cedz/ tu ktoremu winu przysłoż wosku a oli
wy iako bedzye potrzeba iżby była tego mase
kterą mazy sledzone twardza a chora.

E Korzeń liliowy z octem zmielany/ iest
dobry na swirzb zastarzany na krosty gdy
tym bedziez namazowal/ abowiem moc te
go torzenia iest wysusaiaca miernym obys
czaiem/ iez ocieraiaca miernie/ itez wysu
saiaca y trawiac.

D Eż korzeń liliowy s torzenim wysokiego
flazu/ wwarzony społem w wodzie z ma
slem/ a to wwarzyszy sflucz w moździerzu/
a wezmi plaster na pierśi przykładajac ciepło
dla dychawicy y dla kashlu suchego/ iest do
bowiem odmiecta flegme w pierśiach y
w plucach panuiga/ a tak czym to iż s
dnie może iey s pierśi odbywać.

E Eż korzeń liliowy z octem warzony/ iest
barzo dobry tym ktorzy mazi spalenie og
nia awo od gorzcey wody/ tego nasienia prz
łożowsy.

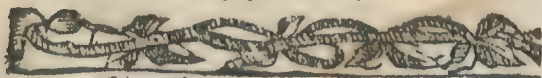
S Eż oleie liliowy iest do
bry nieważ brzmienie awo pise gente/ awo
tez bolnie/ a tak wpuśczoney w vsy kropel
to ciepło/ na ty choroby pomaga.

E Eż korzeń ziela domowey liliy iest do
bry tu wrosieniu miesa awo ciela w ranach
z zlych krost/ tez rzeczy przyrodzona paniam
pobudza tu wysciu/ y twardose iey miecta

D Oleie liliowy roslowi: bez zadnego gri
zienta y pomiecka/ a tak iest do
bry na ewar
dose macice namazawsy ię/ a mozeż zmie
scac ten oleie slym plastrzem wyspy na pisa
nym/ a tym namazuy macice.

S Eż wezmi czopek s torzenia liliowego v
pietki gi pirowy/ a potym sflucz z olekiem
lnianym a s trocha masla/ a tak potym s
tych rzeczy wezmi czopek a wloz do macice
w ktoray bol se panowala. Jest barzo do
bra rzecż na to/ Pandekta/ Serapio/ Plaz
carius o tym powiadana.

Suppulus

Chmil/
Kapitulum ¹⁴⁵ Dopen/
Crv.

E Eż chmiel ci pte y suchy
w pierwszym stopniu/ nie
to sie sklonia tu zimnosci/
ma moc wsmierzaiaca bele
se ktore z gorzcey przeczys
ny pochodza/ a tak ma
moc wgaszaiaca ognistego zapalenia/ a cym
ni wolnosć żywota.

Sam chmiel nie ma byc często pożywany
a bo wiem otwiera konce żyłet/ a przeto ma
byc kniemu przymiesano troche Dragane
tu awo troche masiti awo spiti/ a bo wiem ty
rzeczy oddalaja iadowitosc od chmieli/ a czi
nia gi barzo dobrym y pożytecznym/ takze
y serwacka iest dobra gdy gi wlozys w nie na
noc/ awo powarzys troche.

E Pandekta mowi o chmielu/ iż chmiel
wywodzi s ciela tolere zolta/ a krew cysci y
zapalenie krwi chłodzi/ a to iest gdy namo
zys chmiel w serwace na noc/ prz z siedm
albo osm/ a ty serwackie napijay ciepło.

E Eż syrop wezmiorny s chmielu/ iez zol
ta niemoc/ y opuchline kazy ktora z goracey
pryczyny bywa/ tak wezmi. Wezmi soku
chmielowo/ mleczow/ iclemo/ iezka/ tak
dego

dego snich rowno po poł ćwarty/ kwiatkow
siolkowych/ boragowych/ rozinkow/ każdy
rowno po garści/ nasienia haniżowego/ ie
czmieniu otluczonego/ nasienia ogorkowe
go/ malonowego/ bantowego/ citrullowego
każdego snich rowno po połowicy vncij/ oc
tu winnego iedne vncij iakoby spieć lyżet/
ty wszytki rzeczy warz aż do połowice/ a po
tym precedziwszy ocutruy białym cukrem
a tego siena pisa) poraniu y wieczor po trun
kowi ciepło/ a gdy gi wypijesz/ tedi weźmi ty
pilulę tak napisawszy na kartce do apteki.
Weźmi masł pilul de Reubarbaro 2. skro
puly/ masł pilul o polney ruty 1. skropul/
diagridi 3. ziarnka/ zmieszay ty rzeczy a v
czyna pilul dziewięć s siropein polney ruty/
a nązajutrz po pilulach weźmi tolačektow
Eriafandalorum 3 apteki/ abo Diaroden
abbatis dla posilenia.

D Eż sok chmielow z grucą ieczmienną/
ieś to dobra karmia tim ktorz miewaia bole
nie głowy z goracy przyczyny/ itez tym kro
rzy maia zapalenie w atrobny/ sirop przere
czony dobri iest na przeciwko goraczkom kto
re s kolery pochodza itez ze krwi/ abowiem
ten sirop kolere wywodzi spalona/ y żółta
nie z w atrobny s sledziony wypycha/ itez z
żył ktore zową mcharaice/ to iest szczyty.

E Eż sok chmielow s serwatka abo z wod
ką mleczową iest dobry na żółta niemoc/ y
na przeciwko bolaczkom goracym w atrob
nym/ Pandecca mowi kapitulo o chmielu.

Lappacium acutum.

Kobyli szczaw/ Spiczwegerich.

Kapitulum 16 Crvj.

Kobyli szczaw iest ciepły y su
chy w trzecim stopniu/ we
dlug Placcarza iest dwu
ci Kobyli szczaw/ ieden osty
a drugi okragły/ Osty dla
tego iest rzeczon iż ma osty
list. Gdy nąydziej napisano w receptach to
słowo prosto Kobyli szczaw/ thedi maś rozu
mic okragły a nie osty. Osty szczaw iest
dobry na swirzby na lisie wczyniwszy sile
go maś. Weźmi Kobylego szczawiu ostrego

tolu tego iakoby ze dwanaście lyżet/ elektu o
rzechowego dwadziecia lyżet/ smoly pul v
ncij/ warz te rzeczy spolem aż do połowice
a potym precedziwszy prziloż prochu siar
czanego s prochem tartari/ to iest wainsta
nu/ z nich każdego po poł vncij/ a zmieszay
spolem iż bedzie maś/ a nąmazuy ią krosti.

E Eż kobyli szczaw osty/ iest bąrzo dobry
na zbieranie wrzodow żatwardziałych/ gdy
list tego wwarzys w oliwie przysiożywszy we
przowego sadła/ a thego na wrzod przysio
day/ Na twarłosć sledziony sok Kobyle
wiu storace (ieś gumy w aptece) itez troche
armoniatu tnum przysioż/ ocu kito lyżet/
a day temu stać spolem przez trzy dni/ a po
tym troche przysioż tego spolem/ a prece
dziwszy przysioż troche wosku a olejku abo o
liwy/ a tego wszytkiego wczyni maś/ ktorz
maży sledzione poraniu v nąs pomoc.

E Eż woda w ktorey był wwarzony Ko
byli szczaw s korzeniem brusty sparagowym
a potym precedziwszy ocutruy/ piy dla tej
sledziony twarłosci y w atrobney.

E Eż plastr s korzenia Kobylego szczawiu
a s sadła wieprzowego wczyniony w spolek
stłukły/ przysioż ze gi na żółta abo na gruzły
abowiem czyscie pod tym roschodzi sie.

E Nasienie Kobylego szczawiu ma w sobie
ciężność dołyć znakomitą/ a przeto sok Kob
ylego szczawiu s sokiem bąbezanyim zmieszay
ny a przysioż y wszy ich spolem/ day sie ną
pie temu tido rązow ktorzy miał biegunke
krawawą/ abo przez krwi/ bowiem żastana
wia ią. Pandecca powiada.

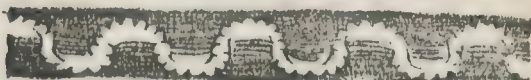

Eż wwarz kobylę szczaw s korzeniem kos-
saccowym w winie/ a tego sie napiyay pora-
nu/ cieptosc ktora z bolscia a z rzezanim pu-
szczania wody przychodzi/ oddala/ a vrnye
obficie wywodzi/ na toż wwarz kobylę szczaw
w winie s korzeniem piotruszczanym/ s korze-
nim kosaccowym oliwy przyczyniwszy/ a
tym okładay poranu y wieczor dymiona/
obficie vrine pedy.

Eż na opuchline ktora pochodzi s fle-
gmy/ tak iż twarz y rece puchną. Weźmi
soku kobylego szczawiu pol kwarcy/ winą
trzecią część pol kwarcia/ wwarz cho społem
włożysz sosnki vncią/ korzenia kosacco-
wego pol vnciy/ miodku rozanego abo prze-
snego zhydnowanego/ a przecedzisz day
sie choremu napić kilko rązow poranu.
Plateariusz powiada o tym.

Pactuca

Salata/ Lactuch/
Kapitulum Cxxij.

Alata abo lactuka leſt duo-
iaka/ iedna ieſt domowa a
druga leſna. Moc tej lactu-
ki domowej ieſt zimna y viſ-
gotna miernim obleżaniem
Ezwazzenie lactuki w

wodzie s trochą octu/ ieſt dobra na wrzedy
nice gorące/ przykładac tego na ty bolące

Lactuka pożywana abo iedzona/ pra-
gna mienia broni y nasienie mienie zaſtanawia/
tak iż czaſu ſpania wpplywać nie dopuſca.

Eż na to/ nasienie lactucane w pi-
wziete/ cho ieſt zwierciawſzye a roſpuſcie w
wodzie/ ieſt to rzecz nie poſpolita na te cho-
robe meſczyſtą.

Lactuka miedzy inſemi chwastami kto-
rich pożywamy ieſt nalepſza/ abowiem ſie a
nieny nalepſze wiktosci rodzą/ to ieſt krew bar-
zo dobra a powieſci Serapiow y Capie. de
lactuka. Tenże też mowi/ me napd uie me-
dy zioly żadnego ktor by mogło ſen ſtraco-
ny przywrocić człowiekowi iako lactuka ie-
dzona częſto na noc/ abowiem zimnoſci cę-
ni z wilgotnoſcią w ci. le człowieczym/ ſta-
ſen narichley pochodzi. A ſ pożywania lac-
tuki nie przychodzi żadne zaſtledzienie abo
choroba iako z inſzych chwastow może przyſe-
ſywota też nie otwiera ani zaſtanawia abo
zawirdza/ bowiem nie ma w ſobie ani ſro-
noſci/ ani ciępnnoſci/ ani oſtroſci.

Eż lactuki wżyniony plaſtr w ſpołk z
iey ſotiem/ a przyłożony na bolące bolące
odcymnie bol y chłodzi ią barzo dobrze.

Eż lactuka domowa ieſt dobra zoładko-
wi y chłodzi ſywot/ ſen czyni/ mleko w pi-
ſiach pomnaza/ a tak z oliwą będzie dobra.

Eż gdy wwarzysz z mieſem ſwieżym/
ieſt dobra ku iedzeniu/ a nawieczey tym kto-
rzy mają w ſobie zapalenie/ iako ci ktorzy ſą
gorącego przyrodzenia.

Eż tym ludziom ktorzy miewają gorą-
ce febrę/ lactuka im będzie dobra a pożytecz-
na ku iedzeniu z octem.

Eż woda w ktorej wżala lactuka/ da-
na ku picu s trochą cukru/ ieſt dobra na za-
tkanie ſledziony abo na ieę zatiwardzenie/ y
takież w grobie ieſt dobra w ieę niedoſtatkow
ſen też ſtracony przywraca.

Eż naſienie lactuczane z mlekiem nie-
wieſim/ z białkiem iacieżnym/ zbuſi to ſpo-
łem przyłoż na czoło y na ſtronie/ ieſt dobre
tym co ſpáć nie mogą/ Serapio powiada.

Eż lactuka wwarzona w wodzie/ a po-
tym z oliwą a z octem iedzona/ zołga npe-
moc wypadza.

Eż naſienie lactuczane na proch ſtarte

à z winem nà noc pite/ czini spanie moene.
Ecz Plinius pise/ iż ma laktuta osobna
 moc osmierzać buiność cieleśną/ tak mepezi
 znam iako białym głowam/ à to tym oby-
 czajem. Weźmi laktute à nawieccy pełną
 wysuszywszy ją nà słonecu zetrzy nà proch/ à
 tego prochu pożyway z winem ciepło nà
 czezo/ wsthanie buyność cieleśną bez obraże-
 nia zdrowia.

Leuisticus

Lubzezet/ Lubstuctel/
 Kapitulum Cxvii.

Est Lubzezet ciepły y suchy w 2.
 stopniu/ nasienie s korzeniem go-
 dza się w lekarstwo/ ale się liscie
 nie godzi/ Ma moc korzenie z na-
 sieniem pobudzać oriny y os-
 twierdzać drog/ y scieniężać.
Wino w ktorimby wrzalo korzenie Lub-
 zezetowe z nasy nim iego/ jest dobroć ku pi-
 ciu naprzeciwko zaskaniu si dziony iecz wa-
 troby z zimnocy przeczyny/ à gdi: wwarz-
 w prostey wodzie/ tedi ona woda będzie do-
 bra tym członkom naprzeciwko tym choro-
 bam ktore pochodzą z zimnocy przeczyny/ à
 bo weży i tym obyczajem sirop. Weźmi so-
 ku ieleniego iezyku naniez dobrze: niżli pol-

kwarty/ iacoby trzecią część kwarty/ soku pio-
 lnowego pol kwarty/ główek chmielowych
 kwatkow boragowych/ nasienia Lubzeze-
 towego/ włoskiego kopru/ piotruszczanego/
 każdego snych po galsci/ rozynkow/ korzenia
 brusci/ sparganowego/ Reupentici z apteki/
 każdego snych cztery dragmy/ lakticy 2.
 dragmy/ ty rzeczy przetrutę nie barto warz-
 we dwu kwartu wodi s trochą ocztu/ à po-
 tym gdi połowicą wezwre/ przecedzwszy os-
 cetrup białym cetrup/ à potom się napijaj
 porann y wieczor po trunek ciepło/ à w
 piwoy ten sirop za tiko dni/ tedi day sobie y
 czynie do apteki tyto piluły tak napisaw
 na cedula. Weźmi masei pilul de De: s: ren-
 masei pilul de lapide lazuli po połowicy dra-
 gmy/ Lubit polstropul/ imbiem zian-
 ta trzy/ à weży piluły w liźbie dziewięci s si-
 ropem ielenich iezykow/ à naziąwierz dla po-
 sienia w: ai tolaetow Diutis salomonis
 abo Diacaparls. Ty lekarstwa y kwartane
 wypedzą s ciebie ktora przechodzi s streny zà
 tłaia si dziony.

Ecz proch z nasienia lubzezetowe z mie-
 szamy s prochem cynamonowym/ s prohem
 galganowym iecz reupentici/ a snych pro-
 chow à s cukli weży troja à przymiechaj
 ty w karmelach swieci/ abowiem boleć zo-
 ładkow y innych wnetrzności y si dziony
 oddalają wypadają/ Lat. arius piewiada.

Ficusum

Lubzezet/ Lubstuctel/
 Kapitulum Cxix.

Jak to roś: ie nà ogrodzich
 cieleś/ ma preth wysoki à
 wezlewaty podobny włos-
 kieniu koprowi/ à list ma
 iateby Nostregetowy abo
 märekuian/ tidno iż mie-
 lisy/ nà samym wierzchu ma głowki/ s ktor-
 ych nasienie wyrasta czarne à przedługow-
 te nà wierzach włoskiego kopru/ woniace y
 kłowate/ korzeń ma biały podobny pasters-
 nakowi.

Właśność korzenia y nasienia jest zaga-
 wiać/ cępować/ boleć wątroby iecz.

Eż naprzeciwko wstąpieniu gędownemu ma moc/urine y mi śięna niemoc białym głowam wzrusza pity/ w wodzie wwarz abo w winie nasienie lubczyńkowe/ żoładek zaś grzewa y wiatry w nim trawi y rospadza.

D Wiele ludzi w dalekich stronach nasienia lubczyńkowego miasto pieprzu używają/ a zwłascz w Ligurii.

Lawendula

Lawenda/ 120 Lawendul.

Kapitulum Cxx.

Est Lawenda ciepła y sucha a miano korzenia/ a dla tej korzennosci swej/ y suchy które zową nerwy porwirdza/ a swoią cieploscią trawi wilkosc/ s ktorich paraliz przychodzi/ a to gdy sniey tym obyczajem weczyni sirop. Wezmi kwiatkow Lawendowych/ maioranu/ kocentkow z Arabii każdego snich po polowicy garści/ kwiatkow rozmarinowych/ nasienia koriandrowego/ s cukrem przyprawionego/ kubek/ nasienia rucianego/ bobrowego stroju/ każdego snich po dwie drągmy/ ty wszystkie rzeczy przetluszczy wwarz ic w winie a w wodzie sálwio-

wey rowno w kwarcie/ to jest izby winá bysła kwarta a wodi sálwiowey druga kwarta warz ic ty rzeczy społem izby trzecia część w y wrzasa/ a przecedz w sy ocukruy białym cukrem/ a napijaj sie poranu y wieczor ciepło a potym wypij w sy sirop/ wezmi ty piluły Wezmi masoi piluły Cochiarum/ masoi piluły de hermodactillis/ rowno każdego po polowicy drągmy/ Turbit pol skropula/ imbiereu trzy ziarnka/ wezyni tego piluły s syropem kocentowym w lezbie dziewięć abo 7. które wezmi na noc/ a potim nazajutrz wezmi kolaczkow z apteki ktorze zową Dianros abo Diacastoreum abo elektwarz Pluris a potym trzeciego dnia wezyni czyszczenie głowy naprzeciwko paralizowi i tym obyczajem Wezmi prochu kwiatkow albo listkow Lawendowych/ kwiatkow rozmarinowych nasienia bazilicy itez czarustu/ każdego snich rowno po dwie drągmy/ piceeti/ imbiereu/ każdego snich po pol drągmy. Ty wszystkie rzeczy warz w wodzie sálwiowey/ a potim one wodke ciepło wpuszczaj sobie w nos wsadzajac w sie/ bo wiem tym obyczajem sobie mozg wyczyszcisz styech nieczyszcosci s ktorich paraliz przychodzi/ abo tez iednosamy prochy sárchy ie wpusc w nas troche/ bo wie przysdzie stąd kichanie ktorim wiele wilkosc i nosa wywiedzie itez z mozgu/ a potim kichaniu namaszyie wrile y tam troche niżej sy-

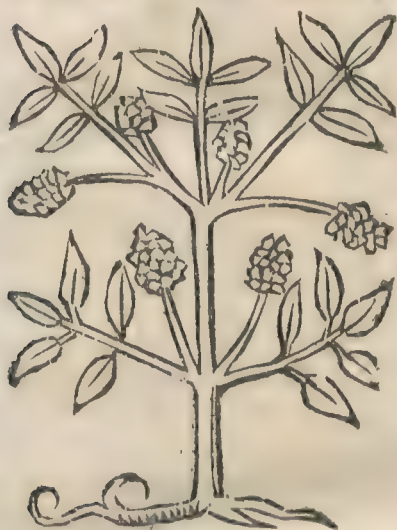

te olekiem z bobrowych sterciw zmieszay gi z
olekiem lniąnym/ a tym namazuy mieste

Laureola

Wileże lyko/ ¹²¹ Zeydypast/
Kapitulium Cxxj.

Wileże lyko i. st. ciepłe y su-
che w czwartym stopniu/
Jest drzewko ktorego na-
sienie tu lekarstwa sie go-
dzi/ zowa to nasienie w a-
płecce Kokonidion/ a thak

Gdi pisa Doktorowie w swoich receptach o
wileżym lyku/ mabyt rozumiano nasienie.
Ma moc purgowania flegmy y kolere/ prze-
to tim ktorzy mają niewielką febre jest dobre
to nasienie tu pożywanu dla wywiedzenia
nich to wiltości/ iedno iż w atrobie skodzi/ tak
ostrosć y iadowitość tego bywa oddalona gdi
bedzie w occie namoczono przez dwie godzi-
nie/ a potom wysuszywszy daway natezo le-
karstwa. Jest dwoiakie wileże lyko/ iedno na-
lepszé jest na ktorym jest wiele listcia podobne
go listciu oliwnemu abo troche cieńsze listcie
wileżego lyka/ Ma moc czyszczenia/ oclerają-
ca dla swey subtilney ostrosći/ a stądże sot li-
scia wileżego lyka z octem zmieszany a s tro-
cha litargirium/ z blawasem/ a gdy thym
namazesz erad na lieu abo białe troste/ abo
piegi/ spadza precz z licha/ a gdy ktimto rze-
czam przymieszasz siarki/ tedi rany sinrodli-
we a zgnile czysci y wysusza/ a tak goi gdi tro-

che miodu przasnego tnim przydas.

Też woda w ktorzyby wrzalo listce abo
nasienie wileżego lyka s trocha octu bolenie
zebów uspokoi/ gdi sobie wsta tym ploczesh.

Też gdi namoczysz na noc nasienie abo
listcie wileżego lyka w wodzie piołunowej a
bo polney ruti a ocleruy troche/ a tego sie
napiesz tilko razow po ranu/ opuchline kto-
ra z zimney przyczyny pochodzi oddala/ itez
temu ktoby miał ciepłosc wedi puszczania
jest dobra pomoc/ iedno sie miay na tym o-
strożno aby nie dawal tego pożywać listcia a
bo siemienia iako samo w sobie jest dla zbie-
niay iadowitości ich.

Piluly z wileżego lyka ktore sa w aptece
weznione/ tu ktorym przydad tilko ziarnet
nasienia wileżego lyka a troche masli/ wez-
miz ty piluly na noc/ obficie wywodza wil-
tości zoltawe s czlowieka opuchlego.

Dla odrążenia ostrosći wileżego lyka dla
ktorey czyni wracanie y stelec razem a zbyt
nie/ thak wezmi. Wezmi prochu nasienia
Koryandrowego s prochem nasienia Zab-
czanego/ thy prochy warz w oliwie zgodzi-
ne abo mriay a tak ta oliwa namazuy dmi-
na y grzebieni/ bowiem sie odrązi moc thego
ziela/ y ciepłosc puszczania wyyny ktora przy-
chodzi z rzezaniem odepnuie.

Też olekt w ktorymby bylo warzono na-
sienie wileżego lyka/ w puszczoney ciepło w o-
cto gluchosc oddala/ sluch ostrozi/ Placari-
us C rario mowia.

Silum conuallium

Lanka.

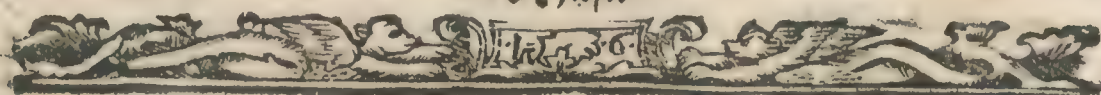
Kapitulium ¹²² Cxxij.

Est Lanká ziośko barzo w-
dziejne/ woniatace/ listy
ma podobny babczanemu
listowi/ tylko samy kwiat
ti godza sie tu lekarstwu/
dla tego iz posilata serce.

Plus tak piye/ Wezmi kwiatkow le-
owych ze czterzy garci/ wloz je do kwarcu do-
brego winu a wystaw na slonece izby stalo-
raly mizige na slonecu/ pothym ono wino
wley

wley wespoleć y z lantą do alembiká á przez
pal ono wino z lilią/ á potom przpley do one
go winá przepalony go lawendulowey wod
ti pieć tyżet/ pieprzu stáć: go co dwa zlothe
zawazą/ a tego winá day sie ná pić tulo ra
zow tym ludziom ktorzy niewiaia s. Wá
lantego niemoc. Ytez tym czo pámiecti nye
maiz/ ábowiem zla pámiecti ná p. awia.

E Deż cymże win. m. palonym ná mázuy
skronie/ ábowiem Catarrum zástanawia/
y bolenie glowy oddala/ itez kolite wsmierza
y serce posila poránu pite to w winie.

D Platearius ták to powiáda/ Lánta pry
ma twiaćki zimney á wilgozney wlośności
w 2. stopniu/ te ry lktarz te m. oc pr. y pifu
se temu twiectu niżej wypráńz tymto eby
czáiem spráwiofsy. Weźmi twiarkow lán
czánpch ze czterzy garsci/ wloż se do konwie
cenowey/ á nálecy winá. dobrego. wystalego
ze rzyz kwartý/ á day temu stać przez cztery
miedzié á potym przez gestą chustę plocien
ná przeceďz/ á przeceďziwfsy wley ono wino
samo do Alembiku/ á przepal ie ták táko go
rzalte pala trzy dni/ á potim w to wino luż
przepalone wloż pieprzu prz. tlućzonego co
zloty zawazý/ tákiez gwoździów/ wodki Lá
wendowey wley sieć tyżet/ á tho maý lktarz
stie picie/ ktego go dy sie poránu trunek ná
p. eby/ przez caly czezye parálizy sie nie boý.

E Deż troby miał kolite ábo bolenie. zolád
tá tego sie winá nápiay/ tedy przesiánie.

E Deż kto ma zla pámiecti/ tim winem ná
mázuy sobie tył glowy/ cymni dobra pámiecti

Lenticula.

Rzasa. 123

Kapitulum Cxxij.

R zasa wodna wyprásta ná
wirzech wedy/ tsi oziebiaiz
czay odwilżaiąca w wtom
stopniu. tsi ma podobny ro
schodnikow mu/ torzenia
nie ma wodna rzasa.

E Galienus/ wodna rzasa ma w sobie cir
pui. nu/ á ták rany spárzdziny ktore tywa
ia od gorącej wody/ gotogici y wyciaga.

E Krem zástanawia kthoria s strony. nyret
pochod. á to gdi prziloż si z octem ná kziżie

E Diaphlorides piye/ tze puchliny respa
dza/ egiens. Antoniego gáti/ itez bol. sci nog
wsmierza z ieczmienna maiz/ á z masowin
maslem ábo z oliwá ná boleśn: mnyseć kła
dziona.

Pens.

Soczewica/ Lins. n/

124

Kapitulum Cxxij.

Diaseo.

A Jaskorid: s Sioćzewica pi
he być lepszą/ która gdy po-
możnie w wodzie czyni mie-
dę peźnicie/ Wyszusząca
moe ma sioćzewica.

B Galenus pisze/ iż Sio-
ćzewica wazżona zatiwierdza żywot/ ale wo-
dą w której wzrasta sioćzewica/ czyni stolce.
Cez kto często pożywa sioćzewice/ zaciem-
nia wzrok/ y ciepłosc czyni żołądkowi ku stra-
wieniu/ suchym żyłom y płucam jest szkodli-
wa/ krew się gruba snieży/ mnoży/ urine zasty-
gnawia/ y niemoc przyprowadza białym gło-
wom/ a tak ku częstemu iedzeniu jest dobra

to zielenie ciepłe y suche w pierwszym stopniu.

C Włosność tego ziela jest wysuszająca y o-
cierająca miernie.

Jest użyteczna na zanotęcie/ iże gdy tego zie-
la a zwłaszcza kwiecie służy z masłem albo
z oliwą na zanotęcie przyspos.

C Galenus de simplici medicina Capitu-
lum Alismi/ to jest lilialis piase/ iż ma włos-
ność dziwną naprzeciwko własnemu wsie-
klego psa/ dać się napijać tego ziela wwarzi-
wszy w wodzie/ miodem przefnym osłodzi-
wszy/ y na rane może przyskładać służy
kwiecica.

Liquiricium

Laticia/

Euphrole/

Lilialis

quidam dant Zimoxylon
alibi vero matrisila
Zimoxylon

Kapitulum

Cervj:

Kapitulum Cervj.

A Est Lilialis zielenie podobne
Cziriowi/ tylko iż mniej
się/ kwiaty ma małe a dro-
bne iakoby psinkowy/ liście
ma na podobieństwo domo-
wey lilii/ a stądże po łaci-
nie jest to zielenie nazwane Lilialis.

B Awicenna w wtorich kriegach Capitu-
lo de Alguasce piase/ iż Alguasce to jest lilia-
lis ma kwiat podobny domowej lilii/ a jest

Dragose y wilgość ma w
sobie miernie/ korzenia y so-
ku ię w lekarstwie używa-
my/ korzeń przyżółt ten jest
dobry/ ale który jest czarny/
jest zły. Jest smaku słodkie

z małą ciepłoscia/ ma moc spaiającą/ mie-
dę cząca/ wnetrznosci głodzi/ pierś/ płucą/ dy-
chanie łacne czyni/ bolące żłobrowe/ plwa-
nie krwawe a o płuc z ropą/ to jest gdy plu-
ca gnią/ kłóć suchy/ suchosc pierś/ y gardła/
boleć ledziwi/ owrzodzenie mecherza albo osi-
panie/ gorąceść mocz u y rżanie te/ stąże
nie trwie/ gnicie wnetrza/ y wbyłki rzeczy
miejscem

Matti bożey len

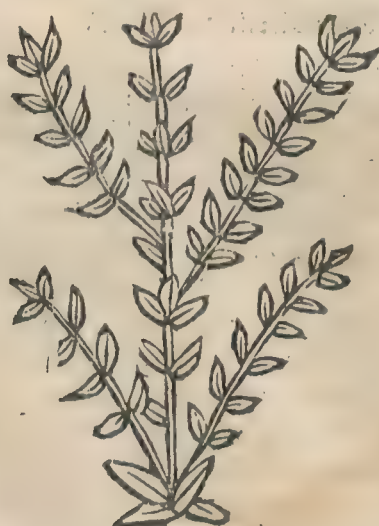
mięteżeniem swym leczę/ a to tym obyczają
im/ warz lakricę/ figi/ korzenie słazowe/
miał biały/ rozinki/ matti bożey włoski w ti-
żannie/ a tho day pić na ty wpytki niemoży/
jest to ba: zo dobre lekarstwo.

Pingua avis

Ptaszyceżyczek/ Bogalczung/

127
Kapitulum Cxxvij.

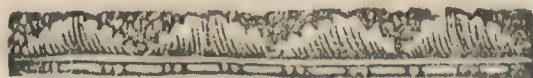

Est to ziele mące/ rosicie przy
lesiech/ przy łakach/ listeczki
ma mące iakoby ptasze ięzie
ti/ pret krotki a okolo wirza
chu pret a kwiateczki bruna
tne. Ziele to jest cieple a wil
gotne w piwchym stopniu/ gdi ięsieże jest ziele
lene/ tedi jest na wiele rzeczy pożyteczne/ ale
gdi iuz suche ni teżemu sie nie godzi.

Edo ziele ma moc człowieka tu smylstwu
pobudzać/ a to gdi wwarzysz tho ziele z ziele
drugim ktore zową lisie iaytka/ z gwoździki/ z
gorceya biala/ z nasieniem ptasiego gniazda
w mleku/ a to bedzie pić/ albo słucz tho ziele
z ziele drugiem ktore zową lisie iaytka/ a le-
dziwi okładac y lono.

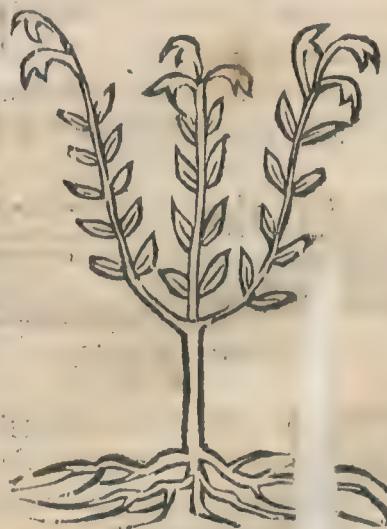
Ktoby też od wielkiej zimnice/ albo też od
wielkiej gorączki wyszechł/ itez ktoby káplal su-
chem káplem/ wárzic gi w tiżannie/ a osłodzi
wpy cukrem pić często.

Sinaria

Matti bożey len/ Harnkraut/

128
Kapitulum Cxxij.

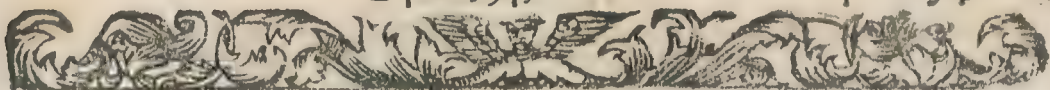

Odobny jest matti bożey len
tu prosthemu lnu/ albo tu
sosnce/ ale sie tym dzieli od
sosnki/ bo sosnka puszcza s sie
ble mleko/ al en in Maricy
mleka nie ma, tuez kwitnie
jostym kwiatem/ a ten prawem odrym.

Mocz

Moc tego ziela jest czyścić miejsca około mecherza/ wazyc w winie abo w piwie/ a gdi owre one wode wycisnąć a weżmiej sirop s cukrem/ a to pic przez dziewięć dni po tak wielkiemu trunkowi co by poś skorupy iada takosiego mogło być/ żółta niemoc leczy.

Eż sie może zmyć w tym ziele a zedyżie sniego żółtość.

Eż proch glist ziemnych dany ku picciu s sokiem tego ziela/ zaktanie wazrobyleczy.

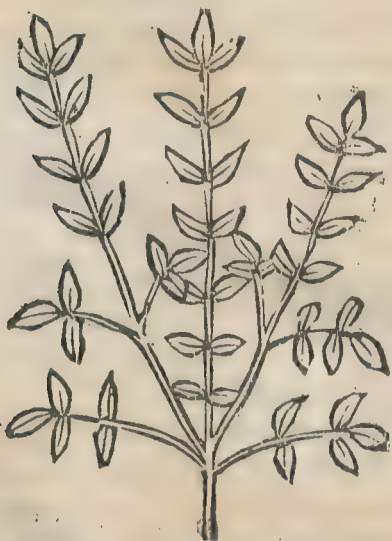
Eż gesie lapno przetoczyć przez chustę a s sokiem tego ziela ocukrowawszy dać pic poranu/ ta sprawa metczy wnątrze y żółta niemoc wygania.

Kwiat tego ziela starty na proch a zmieszany s prochem kwiatu s. Jana ziela/ nie moc która zową Cancer goi/ y złe trosty leczy y przypalenie/ Powiadaia ze swoia mocą nieprziazni miedzy ludzmi tazi/ a nieprziazni przyjacielską naprawia.

Lingua passerina.

Sporzys/ Dmgros/
Kapitulum 29 Cxxx.

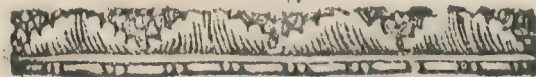

Porzys jest zi le dobrze zindz iome/ bo p zi drogach roscie ma w sobi wodność/ jest zinnego pr: irodzenia y wilgoćnego w 2. stopniu/ jest smaku ci: pnać/ ma moc zmoczyć/ skorezać/ rany y wrzodi spai/

w vsoch gnoy czyści/ vplawy niewieście zaszhanawia/ i też plynienie trzewi krowawe/ plwanie krwi leczy/ piekielny ogień gasi/ twardosci y ototi rospadza/ mocę pedzi/ w winie pity iadowitości wygania/ othot cpe: kow y niewiast scieleza/ thak weżmiewy/ sstucz s sadlem kotopim/ a weżmiej tego plastr a okladay cyeti/ i też otot vpu leczy/ i też gdy sokiem tego ziela swieże rany wymywa/ do brzeie goi.

Moc tego ziela zrowna sie z mocą drugiego ziela które zową pszotti/ a snadz od siebie w wlosnoscach swoich barzo malo rozni sa.

Melissa.

Miodunka/ Wanczentraut
Kapitulum 30 Cxxx.

Est miodunka ciepla y sucha w wtorim stopniu/ tie di zielona miodunka vsu s y na sloncu/ a potim w cieniu/ tedi ia mozesz przez caly rok chowac/ a ma potwirdzajaca moc/ trawia y rospadajaca/ i też ocierajaca/ a thak ma moc rowna maioranowi.

Edi owarzys miodunkę z tylicą/ z wrociezem w winie/ a przecedzawszy ocutruy/ a tego sie pani ma naprac dla pebudzania rzeczy pr: yrodzonych y w yst: i nia macierce/ a tak y ta poczeć ią sprawnie/ i. e. gdy thym

tym będzieś mąciw naparzać poranu/ mą
to nie takież weźni iako y picie przeczczone

C Deż sflutky ty ziola weźni snich czopet/
przyczyniwszy troche soku cebulnego knim/
a wlać do mąciw.

D Deż wwarz miodunkę s skorkami Citri
nowemi a s trochą cinamonu/ a thego sie
napiyay ocukrowawshy/ abowiem serce posi
ła y smutek oddala. Awicenna mowi o mo
cach serdecznych.

E Deż miodunka wwarzona w winie/ s ko
rzeniem wysokiego slazu a z oliwa/ ty rzeczy
sflutky wespółet weźni plastr na twarde bo
laczki/ bowiem miekcy ty twardosci y rozpa
dza precz/ abo też zbiera sie ropa barzo dobrze
pod tym.

F Deż tenże plastr przilożony na twardosc
sledziony y wgtroby miekcy ty y rozpadza.

G Deż tenże plastr przilożony na mięsie
własne od psa/ iad wyciąga/ też y iad weżo
wy y niedzwiadkowy.

H Deż miodunka s Piracrum mąstikowa
na abo żwana/ boleśc zebową y smierza.

I Deż miodunka wwarzona w wodzie de
szowej z nasieniem babczanym/ czyrwoną
niemoc ząstanawia.

K Deż wino w którymby było wårżono to
zielo miodunczane s korzeniem kosacieowym
z lakreia/ a potym ocukrowawshy napiyay
że sie ciepło dla diehawice y dla ciepłosci piersi

L Deż gdy weźniś plastr z miodunki y s pi
rwofną/ s chebdem/ s korzeniem slazowym
a to wśięto wwarzawshy sflucz przyczyniws
shy oliwy abo oleiku z bobrowych stroiow/ a
tak weźni mąś/ ktorą mąży sławy bolace y
nogi bolace y rece/ yznas pomoc tey mąści.

M Włosność miodunki pożywaney w ie
dzeniu s potrawami/ wuscita serce y potarm
gruby a niestrawny trawi/ Iteż zątkante
tych człontow iako sledziony y wgtroby wp
pycha/ iteż mozgowe nąpełnienie oddala/ y
też myśli smutne y dziwne ktore pochodzą s
strony nąpełnienia mozgowego/ mclankoz
lig wypadza/ Pandekta powiada.

Millesfolium

Krwawnik/ 131 Wintreut.
Kapitulum Cxxj.

Krwawnik jest ziółko mąci
te liscie podobne lisciu wło
skiego kopru/ ma na sobie
list barzo drobny a gesty.
Sok tego krwawniku
rany spala y opuchliny w
nich broni.

Sok krwawnikow s pitecrum wårżo
ny/ ta woda plocz sobie żeby dla boleści ich a
możesz temu ocu przyczynić. Diaskoriz
des s powiesci Pandekti mowi.

E Deż sok krwawnikow jest dobel na cieplie
puszczanie rody/ iteż na kāmieni zmiesaw
shy gi z octem a nąpiłac sie go trunek. Pand.
Galenus powiadaż w hostich kriegach pro
stych ziol kapitulo okrwawniku/ tamże po
wiada Galenus/ iż pri ma moc thāt barzo
wysusaięca/ iż rany stula mocnie/ iteż na
pietielny ogień jest wielką pomoca.

E Deż sok krwawnikow s sokiem roschodni
kowym a s trochą octu zmiesane spolem/
a to przytkadac na pietielny ogień. Plinius
powiada iżby cho zielo rosło na wilgotnych
miejscach okolo blot.

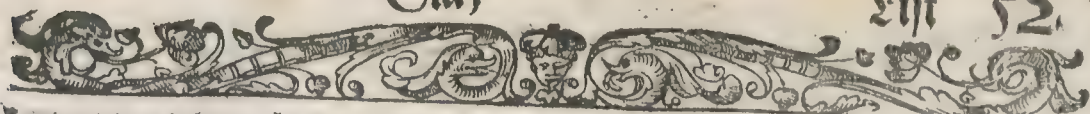
E Deż plastr weźniiony s krwawniku z blu
siciu/ sflutky ty rzeczy spolem a knim occhu
przymiesawshy y troche pitecrum/ a tak to
go zebi bolą przilożze tego na czelusc abo na
żab/ abowiem ysmierza bol mocnie.

E Deż weźni plastr s krwawniku/ z bąbki
s potrzywy z octem a z oliwa/ a cho spolem
sflutky/ prziloż na pulsi v rąk iteż v rąk we
2. godzinie przed febra/ wypadza ta s ciála.

E Deż woda w ktorayby był wårżony
krwawnik

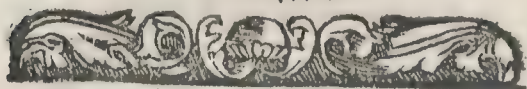

krwawnik z bąbką z rożą a z mosenkami / a tego sie napijaj / abowiem zaſtawia kąż-
da biegunkę / y krew ze wſelkiego micyſcā pli-
- Abo tak weżyń plaſtry / ſtłuk ſy krewa (naga-
wnik z bąbką y ſtymi mosenkami / a potym
przyday tñim biaſet iateczny / a tym żywot
niżej ſoladka obwin chępli zaſtawowić caje
wong niemoc.

Malua

Glaż / Vappel /
Kapitulum Cxxij.

Sas ieſt zimny w pierwym
stopniu / a wſtli w wtorym
ieſt dwoiaki / domowy abo o-
- grodny / a drugi polny ktori
zowa wyſoli ſlaz / abowiem
wyſſey roſcie y ſyrye ma li-
ſcie / ma w ſobie liptę wiltoſe / a nie ieſt tkaż
zimny iako ogrodny.

Sok wwarzony z roſchodnikiem a z de-
tem / a gdi tego przyłożyſ na wrzodzenie bo-
lace a zapaliſte / pomocono ieſt bårzo.

Ecz gdi by kto chciał aby ſie ſebrał wrzod
a rychło wypłynął tkaż weżyń / wezmiliſcia
domowego ſłazu / a maſi ſeni grecy / wwarz
ty rzeczy ſpoſem / a potym odlawſy wodę
ſtłucz / a tego przyłoż na noc na bolące / a
możesz ſadła wieprzowego przyłożyć / a then
plaſtry na twardoſe ſlezione y w troych ieſt
dobry poranu przykładać na nie.

Ecz parzenie weżyńione na nogi / wwarz

rywſy ſlaz ogrodny z rumientiem / s polny
kiem / a tym ſobie na noc nogi vmyny chę-
- ſli ſpąć dobrze / a nawiecey w febrach gorą-
- **E**cz ſlaz s ſęcyrem wwarzony w (cy-
mieſie abo w iatcy karpusie / żywot otwiera
y ſtoleże czyni / a tak w febrach dobrze ſnim
pożywać karmi / abowiem poſpolicie bywa
zawardzenie żywota w tych to febrach.

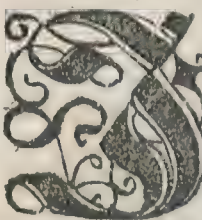
Ecz tu pobudzeniu przyrodzoney choro-
- by paniam / Wezm i korzenia ſlazowego tak
dlugo iako palec abo troche dłużej / a oſtrob
troche zwirzechu / a potym rozmoż w mie-
- dzie a poſyż zwirzechu trochą prochu Dia-
- gridii / a pteki go wziawſy / włoż do macice
maſi tho pewne lekarſtwo tu wywiedziennu
rzeczy przyrodzonych / a wſpātże tu rezy-
- czy tedi korzeń wyſotiego ſłazu ieſt lepiſy tak
przyprawiony / niżej domowego.

Ecz korzeń ſam wyſotie ſłazu z wieprzo-
- wym ſadlem ſtłuczony na wrzod twardi /
mieleży gi y roſchodzi ſie pod nim / abo też o-
- czyni maſe tim obęzaiem. Wezm i ſoku wy-
ſotiego ſłazu y prochu też tego korzenia / ma-
- ſi ſeni grecki / maſi naſienia lniānego / maſi
troche / wostu też niewiele / a ſtego maſe o-
- czyni / ktora maży twardo bolące / tki chępli ie-
- zmielczy / ta też maſe na twardoſe ſledzio-
- ny ieſt dobra y na bolenie w pierſiach. Jeż
kaſel oſmierza ktory z zimney przyczyney po-
- chodzi. Serapio powiada.

Menta

Mietka / Minz /
Kapitulum Cxxij.

Eſt ci: plaſy ſucha w wto-
- rim stopniu / ieſt dwoiaka
abo troiaka / iedna ieſt do-
- mowa ktora nie bårzo za-
- grzewa ani też potwirdza
druga ieſt polna ktora zo-
- wa kobyła mietka / ta ieſt nawiecey moci y
wiecey cieploſci. A wſpātże domowa wiec
ſie godzi tu lekarſtwam niżej polna a zwaſz
eż ſucha y zielona. Ma byt ſuſona w cie-
- niu / przez cały rok może być tak chowana w
ſwoicy zupełney mocy. Ma moc roſpędz-
- iacą

Mietta

ca/ trawiąca y rospadziąca s swęcy przyro-
dzoney ciepłosci.

E Ku pobudzeniu chęciwości i iedzeniu/ o-
czin balsze z mietki/ s cinamonu/ z galsiana
troche pieprzu/ octu przyczyniwszy/ bowiem
stracenie chęciwości i iedzeniu/ ktore przicho-
dzi s strony wilkosi zimnych/ wtorzeniomych
w oścach żołądkowych/ oddala.

E Eż sotka mietki ogrodney z octem zmiesz-
any/ iest dobry na przeciwko cuchnieniu z wst-
awo z dziasł gdy tym sobie wsta wypłocze/ a
po płotaniu wst potrzy sobie dziasł suchą mia-

E Eż wwarzenie mietki z octem a z (tę-
biakim/ a w tym rozmocz chuste a przyłoż-
ia na żołądek albo na wsta żołądkowe/ chęć
bli wracanie zaistnowić.

E Eż wino w ktorimby była wwarzona/ iest
dobre na przeciwko omdlewaniu/ gdyby npe
było febrę/ ale gdyby była febra z gorącością
tedi sotka mietki s trochą octu zmieszany/ a po-
tim vgrzeję grzankę a rozmocz ją w tym oc-
cie/ ktora trzymay przed nosem y przed wsty/
albo sobie dziasła pocieray tą grzanką albo iez-
ypt albo wargi/ y na pulsy sobie też tego przy-
kładac y na skronie. Eż możeh maszkować
mietkę a one wilkość przetykay.

E Eż mietka wwarzona z bylicą/ z bożym
drzewkiem/ przeciwniwszy tniem troche oliwy
tym panima naparzać macice iest ią chęć
wycisnąć z nieczystości slegmitych.

E Eż mietka z wlostim koprem wwarzo-
na w winie z oliwą/ tego przyłoż panicy na
piersi ktoreby sie mleko w piersiach sstało/
roschodzi sie pod tym plastrzem.

E Eż wwarz trzy garści mietki a polney dri-
awie w winie/ a tego ciepło przyłoż na ży-
wot/ bowiem tolikie moli.

E Eż wino w ktorimby była wwarzona gic-
lemu iestkiem mietka/ s piołunkiem/ trochą
miodu czystego osłodziwszy/ tego sie napławy
zatkanie wątroby y siedziomy otwiera/ Iteż
żółci ktoremi wina pochodzi.

E Eż proch wczyniony z liscia mleczajane-
go z mletkim pity/ iest dobry na glisty.

E Eż tak sama mietka iedzona surowo cu-
dną płec dawa temu czelwikowi ktore ię cze-
sto poływa/ krewo dobrą mnożąc.

E Eż sotka mleczajany iest dobry tym ktorzy
krwią pluą a nawiecy przymiešawši tnie-
mu troche octu a ciepło dać na czezo wypić

E Eż czolo pomazane tym sokiem/ bole-
nie glowy osmierza.

E Eż gdy bedzie mietka w winie wwarzo-
na/ thedi ono wino oddala złą wonią komu
wychodzi z wst.

E Jesli chceš żeby mieć blaś ietż iżyby moc-
nie w dziasłach stały/ tedi przeciwni temu w
nu octu winnego/ a tym sobie wsta płocz cze-
sto/ a bedzieś miał dobre a mocne zęby.

E Eż tego wąż wlaś/ mietka z rutą/ s ce-
bulą/ każdego rowno weźmi a silucz w spo-
set/ throche soli przyczyniwszy/ przyłoż na
miestce wlaśne/ wleczysz.

E Eż mietka siluczona s przasnym mso-
dem/ s trochą octu zmieszana/ iest bärzo do-
bre lekarstwo na przeciwko wlaśnieniu psa-
wsciellego/ przykładając tego na rany.

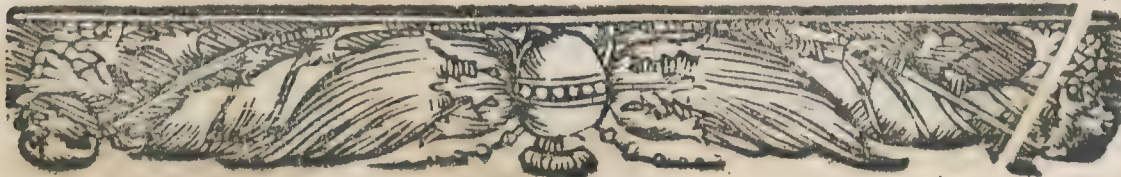
Mellilotum

Nostrzeg/ Steintle/

Kapitulum Cxxxiij.

Nostrzeg

przeżiniwszy troche prochu boli a. menci/ a tego napuęczay w fistle y na Cancer/ abo wiem wysuśa tyto wrzody y goi.

Cez nostrzeg w winie wwarzony z miet-
ką s polintiem/ weżni tego plastr/ ktory na
żoładek przyłoż/ bowiem boleść tego wsmirza

Cez gdiby sobie kto namazał sokiem rece
nostrzegowym/ może nosić rospalone żelazo
przez żadnego obrażenia w retach.

Pandecta powiada.

Cez kwiatki nostrzegowe z nasieniem ko-
pru włoskiego wwarzone w winie/ tego sobie
przyłoż na chore oczy na noc/ boleść wspoko-
ja y oczy twirdzi.

Nostrzeg iest cieply y suchy
w pierwszym stopniu/ ma w
sobie ciępnosć z niełatim ro-
spadżaniem/ a także dla te-
go trawi y potwirdza/ y bo-
l. se wsmirza/ a to tym oby-
czajem przyprowować. Weźmi kwiatkow
Nostrzegowych/ kwiatkow żółtych siołkow li-
scia wysotiego slazu/ matz lnianego nasie-
nia/ makt fenigreci/ nasienia makowego/ ty
wsiekt rzeczi słułszy w spolet/ mieśay z ma-
slem rospuscniwszy/ a weżni plastr/ ktory przy-
kładay na bolące boląceżki abo wrzedzenie/
odmiekające y rospadza.

Cez tenże plastr iest dobru na twardosć ste-
dzioną y wątroby/ itez na ochrapienie pierśi
gdi tego plastru na ty miejsca bedziesz przy-
kladał/ v znaś pomoc.

Cez sok nostrzegowy/ abo oleick tego cie-
plo wpuszcżony w ucho/ bolenie oddala.

Cez wwarz kwiatki nostrzegowe s piołyni
kiem/ z maioraną/ a w tym głowe napu-
czay/ abowiem bolenie głowy wsmirza.

Cez wwarzenie kwiatkow nostrzegowych
z makt fenigreci/ z otrebami a s trochą oc-
tu/ weżni tego plastr/ ktory przykładay na
wrzod ktory bywa w stolcu abo na członku
tęciennym męskim. Awicenna powiada.

Cez wino w ktorimby wrzalo to zielenie/ po-
twirdza żoładek y wiatry rospadza y żółta-
nie mecherza y nyrek wypadza.

C Nasienie nostrzegowe kładzione w kar-
mie/ czyni smak y wonia dobra.

Cez sok Nostrzegowy s sokiem celidontey

Matricaria

Maruna/ Mutterkraut/

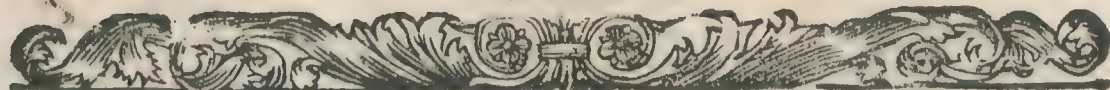
Kapitulum Cxxv.

3 3 Maruna

Maruna albo Bylicza/ albo
wim sa sobie podobne w
wlosnosciach wedlug Pan
dektu/ zowga ia matka wshy
kich ziol/ Ma w sobie ciepa
losc y suchosc w trzecim sto
pniu. Etsie Marunowo godzi sie tu lecarst
wam/ a nawiecey pokiepeze zilonu.

TMa moc tu pocze. iu richlemu/ wysusa
iac wilkosci zbytnie ktore sa przetaza pocze
cia tym obyczaiem sprawniac. Wzmi pro
chu Maruny/ prochu mlodunczanego/ ko
sci stonowey/ zmieszan ty rzeczy spolem a wy
pij z winem na noc cieplo/ a nawiecey po
wyczyszczeniu przyrodzonych rzeczy.

Tez mlodunka z marunka a sokiem ko
ziolkowim wwarzone w winie/ a tim winem
simto zielen naparzay macice na noc y po
ranu/ niewymownie pocze cie paniam czy
ni/ gdy to parzenie bedzie porzeczech przyro
dzonych.

Tgdi thez stych ziol skuczonych wezynis
czopek przyczyni wshy knim prochu s kosci
stonowey/ wloz gi tam do macice/ pobudza
rzecz przyrodzona paniam.

Tko tez ma chciwosc na stolce a nie mo
ze ich miec/ zowga te niemoc Zenasmon.

Wzmi zywiec/ smolny/ a wloz ia na wegle/
potim wezmi marune/ bylice/ a troche twia
tkow dzicwanyny/ wloz ze ty ziola na kamien
mlynski albo iad inshy cieply/ a pothym sam
mozesz siedziec na onym zilu y nad ona pa
ra albo dim: m zywiowym, iest tho rze: z do
swiadpona na to.

Tez zolzy rospadza ktore bywala za vshy
ma y otolo stolca/ gdy ty miesta puszcza
tem posietaj/ a potim prochem posipies ma
runowym s prochem sanktowym/ iest rzec
barzo dobra y doswiadpona od wiela.

Est Maiorana ciepla y su
cha w trzecim stopniu/ ma
moc y potchwirdzaiaca dla
wey wrodzonych korzenno
sci y rospadaiaca/ trawia
ca/ wysusaiaca y zagrze
waiaca barzo.

Tgdi wwarzys Maiorane w winie s trsy
czem/ s hebtem/ iesth dobre ludzi m opuch
nym s przodku y tym ktorzy s cieploscia vry
ne puszczaia iest vzyteczne.

Tgdi sok z lisia Maioranowego bedzie
zmieszan y mlodem/ a tim namazesz miest
ce sfiniale pod okiem/ rospadza one krew esi
niata/ a tak y sin: se sie roschodzi.

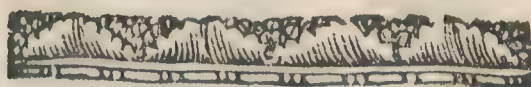
Tgdi thez wezynis czopek stey Maiorany
wwarzyni y ia a z blaktiem welpolet silutshy
wloz ze gi do macice chcesli rzec przyrodzo
na w ywiec bez zadney trudnosci.

Twezyniony tez proch z maiorany s tro
cha imbiertu/ s trocha pi. etrum zmieszan y/
to spolem wstrzynione w nos/ glawe czysci
y potwierdza ia dobre.

TWino thez w ktorimby byla wwarzona
Maiorana/ kto y e bedzie pil ze gdet posila y
trawienie dobre czyni/ albo tez proch maiora
ny w karmiacz pozywany tez wezyni.

Tez Maiorana z cziwona lebiotka/ wwa
rzona w wodzie albo w winie w chuscianym
woroczku/ a potim cieplo przikladaj sobie na
zywoc

Maiorana

Maieran/

Maioran/

Kapitulum

Cxxxvj.

żywot/ wsmierza mocno boleść ktora z wią-
zrow pochodzi/ a gdi gi na głowe przyłoży
reumę z zimney przyczyny odpadza.

Y **C**ez gdi weżyniś kurzenie z maiorany/ z
bylicie/ to jest wwarzywszy ty ziola społem/ a
nad ona parę ma sie pani naparzać/ abo
wiem macice czysci wysuszać nieczyszczości
flegmiste w niej/ abo cheż możesz tym zielen
cieplo okładać macice.

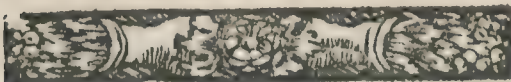
Y **C**ez maiorana siluczona z octem a s tro-
cha soli/ a gdi tego przyłożyś na miejsce wla-
sone od weża/ wyciąga iad.

A **C**ez gdi wwarzyś maioranę z lisciem wy-
sotiego slazu/ z mąką semigreci/ z nasieniem
lnianem w winie albo w wodzie/ a tego przy-
łoż na wrzedzienie/ boleść wsmierza.

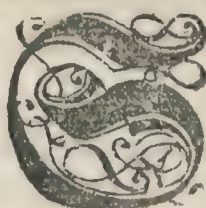
Y **C**ez sol maiorany z miobem zmieszany/
a tym pomazę sikanie ktore tywa przy bari-
kach/ goiony ranki i z naziuterz nie nie be-
dzie znać/ albo barzo mało sikania.

M **C**gdi cheż prochu maiorany wstrzykniesz
kilko razow w nos/ glowe czysci barzo dobrze
a tat swietego Walantego niemoc oddala/
paraliz/ y zatrzymanie wst/ y pol glowy bole-
nie/ ktore s chorobę z napelnienia glowy po-
chodzą/ Serapio o tym powiada.

Marubium

Szanita/ Marub.
Kapitulum Exprim.

Sanita jest ciepla y sucha w
trzecim stopniu/ ma moc
rospadzaiać/ trawiącą s
swoich wlosności przirodo-
nich/ a nawiecey z goraco-
ści ktora jest otwierająca.

Cgdi weżyniś sirop stey to saniti/ jest debri-
na skazi pierśi y pluc ktore pochodzą z lipkiej
flegmy/ a tat y naprzeciwko dichawicy jest
dobry y na kápel tim obyczajem sprawując/
weźmi solę saniti trzecią część kwartę/ izopu
miodunki/ káždęgo snich po garści/ sig siedm
suchych/ rozinkow wietnych jedne uncia/ la-
tricy odartej dwie drágmie/ ty rzeczę wpyt-
ki przefutę warz te w pol kwartę winą bia-
łego ażby trzecia część wywrzasa/ a pothym
przecedziwszy ocukruy dobrze/ a tego sie napi-
yay cieplo po trunkowi poranu y wieczor/ a
gdi gi wypłęś day sobie weżynie do apteki ty
to piluły tat napisałszy/ Weźmi mąsę pi-
tul de agarico dwá skropuły/ modrzywiowej
gebki pol skropuły/ soli oczkowachy jedno
ziarnto/ zmieszay ty rzeczę społem a weżyn pi-
luły s syropem latrycy w liczbie dziewięć/ a
po tych pilulach nazaiutę weźmi kolacz-
kow dla posilenia ktore zową Diadrágan-
tum/ a trzeciego dnia po tych pilulach na-
mazy sobie pierśi maseią dialteą zagrzawszy
ia dla lepszego odmięcenia pierśi.

Cgdi cheż wwarzyś sanite s figami w wi-
nie a tego sie bedzieś napinał dla káplu ktory
przychodzi z zimney przyczyny/ a możesz kie-
mu przyczynie solę latrycy thym bedzie
lepicy.

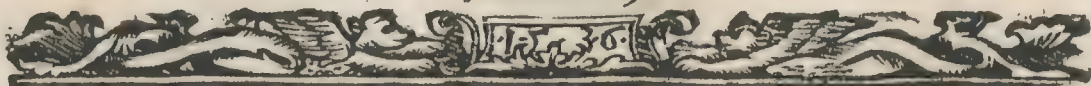
Cheż wino w ktorzymby była wárzona
sanita z nasieniem wloskiego kopru/ dobre
jest tu picie tym ktorzy strudnoscia yrine
miewaia/ itez kłocie wnetrzne wsmierza.

CAlbo gdy wwarzyś sanite z lisciem Lilio-
wym/ z lisciem wysotiego slazu w wodzie/ oli-
wy knim troche przylawszy/ a to społem silu-
khy przykładay na żywot dla tej koliti ktora
z zimney przyczyny przychodzi.

CKto też ma bebele w stolcu pranie na kon-
coch iclita/ w ktorzych bywa boleść wielka a
tat naprzeciwko temu/ wwarz sanite z wlo-
skim toprem w winie przyczyniwszy sioncy
wody/ a pothym wwarzywszy mas siedzieć
nad tym gółym żadkiem/ abowiem boleść od-
chodzi

chodzą stych bebelow / potym sie roschodzą.

3 **C** Gdi sol panti ciepło w ohy wpuśczoney / boleści ich wsmierza.

4 **C** Żeż wino w ktorimby wrzala panta / za tkanie sledziony w wtroby otwiera / pierś też y płucą z nieczystości flegmistich czysci / y rzecz przirodzoną paniem pobudza gdi sie go na piye / Scrapio powiada.

Moracelsi.

Żorawiny /

Mulber.

Kapitulum Cxxviii.

2 **S** Dł. riny są słodkie ciepłe y wilkie. Ale żorawiny kwaśne skłaniają się niekiedy ku zimności y ku wilkości / ty oboie żorawiny są domowe. **3** **S** z też żorawiny które zowią morabacci / są zimne y suche / a są czyste wone / a to s przodku / a gdy dojrzeją tedy bywają czarne.

4 **C** Domowe żorawiny moc mają rozpadać y trawić i też oczyszczać / są dobre naprzeciwko ślinogorzowi / i też komu sie zychet spadać z miastem swego. Y naprzeciwko zaległości gardła w czelusiach / i też dziurek w nosie które zowią po łacinie Brancos ze Corisa. Naprzeciwko tym chorobom y czynią taki elektwarz / s którego czyni sobie płoskanie yst tym obpytaniem. Weźmi soku żorawin domowych albo elektwarzu Diamorron z apteki iedne uncie / wodki babeczan y

trzy uncie / octu / rożanego miodku / każdego po połowicy unch / zmieszay te rzeczy społim a tym sobie płocą ysta.

5 **C** Żeż sol żorawin słodkich dany ciepło ku picciu żywot otwiera y stoleże czyni / a nawiecy kiedy kto ma zaciwardzenie żywota z zimney przyczyny / tym ozdrowi.

6 **C** Żeż wino w ktorimby był wartyżony tchylagodi / ielita czysci.

7 **C** Sol s skorek tego drzewa wypłniony a bo wino w ktorimby był wartyżone ty skorki / robaki y marza w żywocie y przez ic wypada / a bowiem skorki tego drzewa mają wlaśność rozpadać i też trawić.

Żorawiny lesne mają moc zaciścać dla swolcy kwasności.

8 **C** Żeż gdy wartyżysz liście wespolek s skoreczkami żorawinowymi w winie a s trochą octu / boleść żebową wsmierza gdi tym sobie bez dzieł płocą ysta.

9 **C** Żeż plaster wartyżony z liścia żorawinowego z oliwą służy ie pospolu / a gdy tchego przyłożysz na miedze sparzone od wtropu a s to od ognia / niechay sie pod tym.

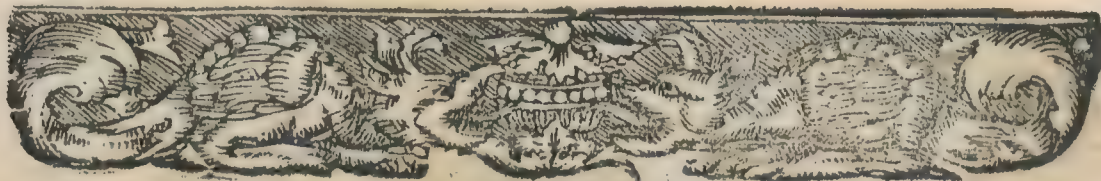
10 **C** Żeż gdy wartyżysz żorawinowe skorki z liściem / przyleżysz nim liścia winnego a tilko fig / warzże to w deszczowej wodzie / a tym sobie głowę myjaj / chcepli mieć czarne włosy.

11 **C** Żeż sol żorawin kwaśnych y liścia tego / iest dobry na rany albo na rozpady kthore bywają w ościech albo tam daley w gardle / y też na ślinogorż albo na ządawienie które bywa w gardle.

12 **C** Zagoda żorawin nie dobra iest żołądkowi / a bowiem wnet sie obraca w żołądku / a nie trawi sie dobrze. A przeto iest ich ktho chce pożywać / thedy ie ma iadać przed obiadem / bowiem po obiedzie wiecy skodzą / ludziom suchym ale tak są skodliwe.

13 **C** Suche iagodi żorawinowe zaciścają żywot / a tak biegunke zastyńawiają. A wicenna o tym powiada.

14 **C** Żeż żorawiny w deszczowej wodzie wartyżone / żebową boleść wsmierza / kto tym sobie będzie płocł ysta.

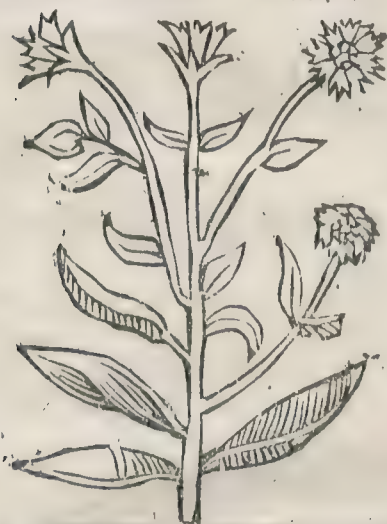

Mercurialis

Szczyr/

Bingelkraut/

Kapitulum Cxxix

Est cieply i suchy Szczyr w 1. stopniu/ iest dwoiaki samicy i samicy/ ktora yest wieksza nizli samicy/ nasienie ma okragle.

Pandetta s powiesci A nerrois w kriegach Colliget capitulo de mercuriali mowi/ oboj prawi Szczyr warzoni s potrawami abo iedzony/ żywot otwiera/ a kiedy bedzie warzony Szczyr s ciwilana na cia a z wiekszymi rozintami w miesney polowce/ a sey polewki gdy sie kto cieplo napije/ tedy żywot odmiekcza y stolce czyni.

Ez klistera bywa s Szczyru tim wyprza im. Wezmi szczyru/ naci ciwilaney/ siolko wegolista/ kazdego snich po garsci/ listow fenes/ paprotki/ kazde snich po onci/ warz ty rzeczy w poltorci kwartci wodi az wywre do pol kwartci/ a potom przecedziwszy rozmac w tym okropie kasiey wyciagnioncy ledne vnica/ benedicti laxativi pol onci / eliku siolkowego. wloskiego ropu oleiku/ oboiego po onci/ soli oczkowatey pol dragmy/ zmieciay ty rzeczy społem zagrzawy cieplo w kypzadkiem przez klister/ abowiem ta klistera maciecy nyrti y wshyti wnetrznośc/ wyczysci z nieczystosci flegmisticz.

Powiadaja lekarze/ kiedy listki szczyrowe zetrzesz/ a nimi namazesz meski czlonok ehaemny/ abo sie soku tego napiesz/ tedy sie beda dziewczki rodzić/ ale sok pici samicy tego ziela/ tedy sie synowie beda rodzić.

Ez listie szczyrowe gdy bedzie w kaplunie wwarono/ a kto sie oncy wodi napije/ tedy nieczystosci flegmiste y melantolia wywodzi s czlowieka.

Ez iest dobry na przeciwko febram tercianam y kwartanam/ y na przeciwko drzeniu czontam/ itez na wzdecie zoladka/ y tym ktorzy maia cieple oddichanie/ itez ktorzyby miewali bolenie czlonkow iest osobliwie letacstwo/ Galienus powiada w kriegach w ktorych wypisal moc tpehto ziol.

Ez kiedy bedzie wwarzony szczyr w winie s szczyrowa lebiotka/ tedy twardosc mieta y rozpada ia/ Pandetta powiada.

Mandragora

Potrzyt/

Silwurez/

Kapitulum Cxl.

Drzat iest dwoiaki/ izden samicie drugi samicy/ Samica tedy ma barwo poczernia/ listki syrotic iako Lecyga a kluste/ wonicy przeciwney listki eladaczne sie po zyemi/ a w posrodku listkow ma iablusta okragle pozolcia.

pożoleciacie/wdzieczney w oniey/w tich iablach
ptach są iadrtá iáto w grupce/ korzenie ma
dwa ábo trzy wielkie á spoyne/ zwirzechu po
czygniáto á wnatrz białe. Stora tego korze
nia iest tłuśta/ to zielenie nie miéwa żadne° pre
ta s storego y list rosi ábo gá/ aski/ tylko s sa
mego korzenia list wyprasta. Samiec iest po
bielakiy zielonofci/ listu wielkiego/ syrokiego
á mietkiego/ ma iablko dwa rázy wielkie niż
samica/ barwy piekney paszannoy/ woniey
bárzo wdzieczney/ Pasterze niegdi náydaiac
ty iablka iadaia ie/ á tak w twárdisen wpa
daia. Korzen ma bielshy niżli piwshy/ pretu
też żadnego nie dawa. A iáto plbta z by byl
ná podobienstwo człowieká/ toć iest kłam á
nigdi nieprawdą/ mātáże to s korzenia mie
czikowego ábo kofáccowego vformuia iáto
by człowieká/ á zásie do ziemi wśádzá/ á tak
dádzá roś/ potim zásie ten stroj wypimá á lu
dzi tym śalá dla pientedzi/ á wždy niewiá
stam czarownym y bábam z diabli sie obiera
iacim nie cięsto dáć zá ieden ktori złoty/ ty
go iedno moglá dostać/ bárzo ráda każda.
Stora korzenia tego napirwey sie w letar
stwo godzi/ potym owoc/ á listi na ostáriu.
Zy ziolá są zimney wilkie w trzecim stopniu
według Auicenny/ ále Pandec. powiáda iże
by byl zimny w 3. stopniu/ máiać nieiáką cie
płóć. Wlata moc zágrzewáiać/ rospadzá
iać y scieráiać/ wnatrz trawiać/ w go
racztach cieplich tthore mozz wysusáia/
proch s stori tego korzenia zim. páć z mietki
niewiáscim/ á tim czolo y stroni okłádać/ á
to dla gorácości ktora w głowie wstepuie/ á
w głowie bólśe czyni. Ale w iablkach pokrzy

tywych iest wilkość/ á śádže iáblka pokrzyto
we czynia zbytnie spánie. Storki korzenia
pokrzytowego są zimne y wysusáiaćce.

Edy proch korzenia pokrzytowego będzie
dany tu picia ábo w iedzeniu/ ábo s chlebem
tedi czyni zbytnie spánie/ á przeto tego pro
chu barwirze vzywáia tiedy człónek iáki rze
zác chce/ á tak gdyby sie kto miał dáć rzezać
ábo przepalać ná niektórym miestcu zlá
zem goráci/ napirwey má wziąć ten trau
nek aby nie poczuł: Bez mi soku s korzenia
pokrzytowego cobym ieden pientadz zaważył/ á
daj pić w miodowey brzece á tak vsnie. Eż
thát przez wrácanie gorácości y zimna wil
kości wymiata s człowieká iáto y biała cemie
rzica/ á gdyby tego soku wiecey wziął niżli
powiedzia/ tedi vmaráwia ábo vmor. y.

Edy gdi korzeni pokrzytowy będzie w wi
nie wárzony á zebz trzecia część wywzálá
á przecedziwsi/ wzmni tego korzenia co złoty
záwáży/ á tego sie winá nápi/ ábowiem to
iest dobre lekárstwo tym co sen strácił w nie
mocach goráci/ y bólśe wnetrze vspoká
ia bárzo dobrze.

Edy gdi będzie dany sok s korzenia pokrzy
towego tak wiele iáto poltorá złot° záwáży
á miodu wárzonego trunet/ zmieszáy gi spo
lem stím sokiem á daj sie tego nápić ci: pło po
ránu/ bowiem slegnie wráczaniem y tolere
wypodzi/ ále nie trzebá tego soku wiele bráć
to o zdrowie przyprawnie.

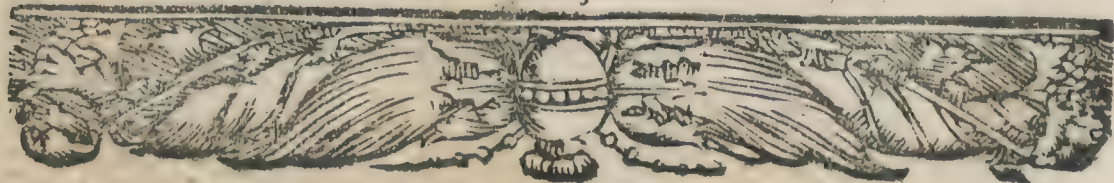
Edy gdi storki s korzenia pokrzytowego
włóży w zádek/ czyni spánie/ to iest wzáwpi
czópek/ ktori wpraw tam w zádek ná noc.

Edy gdi wárzysz słoniową kóść stím po
krzytowym korzeniem przez pić ábo pić go
dzin zálewáiać/ mietczy the kóść słoniową/
iz móze sniey co chce vczynić.

Edy gdi sfluczęs korzeni pokrzytowy z oc
tem á przylożyš tego ná wrzód ognisti ktori
zowá Eripizila/ tłumi gi y oleća bárzo do
brze/ á gdi knemu przylożyš miodu á troche
olimy/ przyloż ná mieste od wezá vkráśone/
iad wyciaga wezow y ábo iáheżorey.

Edy gdi sok s korzenia pokrzytowego/ ábo
wino w ktorimby bylo wárzono korzenie po
krzytowe z mąką ieczmienną/ á tho społem
zmieszáwshy náciéráy śháwy bolące chcešli s
nich bólśe wypedzić/ itez z innych mięsc/
Pandekta mówi o tym.

fabulancz
z jako photo

Eż gdi korzeń do macice wetknięć/ za-
stanowienie rzeczy niewieścięch przepuszcza/
płód umarły wyciąga.

Eż listy siluczone z małą leczmienną/
a stego plastr weźmnie a okładać na ociekłość
oczu/ na bolące żki/ y na stężone rany/ y na
wrzodi/ goi to wszystko/ y bolące żki twarde ro-
spuszcza/ zmazy carne y białe sciera s ciała/
oddławienie leczy/ dne nożną y ręczną roz-
gania/ y inne boleści wsmierza.

Eż też drugi pokrzyt ktori roście na do-
linach/ ma listy długie pobielale na piądz dłu-
gie/ ale ten pokrzyt przec puszcza na dwie pie-
dzi/ długis korzenia/ pobielaty/ miękki/ dłu-
gi a tłusty/ mięszys iako palec. Ehen korzeń
gdyby wwarzył a dal pić/ sen twarżdi a mozo-
gowi szkodliwy czyni.

Matrisilua zimozielon

Kapitulum Cxli.

Est ziele ktorego list poied-
nity sronie blady a z dru-
giey zielony/ ma owoc iak-
koty koriander wielki/ a zie-
lony s posrodku/ a potym
gdy dojrzeie z rumia-
na zoltrawy bedzie/ we dwu listu zamyla sie
eho nasienie iakoby w miastkach/ korzeń ma
gruby/ roście eho ziele na rolach y na ogro-
dzich/ itez miedzy roza/ Galenus/ Matrisi-
silua jest wyteczne ziele/ a zwlaszcza owoc ie-
go y listy dla własności wtrawiającey y za-
grzewiającey.

Eż Diaskorides piše/ iż nasienie tego ziele-
a w cieniu wsuchone/ a na proch tarte a przez
czterdzieci dni w winie pite/ twarżosć fle-
dziony rospadza.

Eż listy tego ziele-
a w winie albo w wo-
dze wwarzone/ a przez piętnaście dni pite/
nasienia męskiego wilguści wysosza y bioni-
niemocy ktorą zową gomorea.

Eż vrine mocnie pedzi tak iż gdi go kto
czesto pożywa aże potym ze trwia vrine s
człowieka wywodzi. A niektorzy piša/ eho
tego czesto pożywa albo nasienia tego/ tacy
ludzie bywaią nieplodni dla zbytniego wysu-
szenia nasienia męskiego.

Malon.

Malon/

Phicer/

Kapitulum Cxlii.

Eż jest dojrzały malon o-
woc gruba krew/ chłodzi y od-
mleczka/ w wtorim stop-
niu/ ma też moc ocieraia-
cą. Nasienie Malonowo
gdy vsehnie wiekhszą moc
ma ocieraiać niż sam Malon.

Eż Serapio piše o nim/ iż boleści oczne v-
spokoić

Conte-
more

duce-
ver-
tra-
re-

Oleśnik

Spotaia gdi tak na oczu świeżo będzie przysło-
żony/ także y boleści głowne dzieciom vsunie-
rza gdi gi przysłoży na głowe na cienie/ y
thęz do oczu nie dopuścić p'ynę wilgoci
na czoło przysłożony.

Eż nasienie malonowo na słońcu vsu-
szone/ potem na mąkę mialtą sfluczone/ z
ieczmienną mąką abo s trochmalem zmie-
szawşy/ a tak ten mąk w wodzie rozpuszczając
a tą wodą daj się białey głowie vmyć która
by miała ślaci na twarzy abo iacie mşe ślaci
radosci/ y owşem piekna płeć czyni licą gdy
się tym będzie vmywał.

Eż korzeń Malonowy vsuszony a po-
tym na proch starty/ gdi thego prochu daş
wypić s łycią tak wiele co złoty zawazy/ oczi-
niş wrócić/ a zwlaştę po iedzeniu/ lek-
ko przydzie wrócić po thym trunku tro-
sę go za grzawşy.

Meu.

Oleśnik/
Kapitulum Cylind.

2

Oleśnik i st ziele známe w
polsce i list ma haniżowy
na dwa łokcia roście tak
mierz na wżwys/ korzeń ro-
sochary ma zatrzymiany/
wonny przyjemny/ a

kaśa w ieżyt y pali/ a dla tego iest ciepły w 2
stopniu y także wysuszący/ korzeń takto v-
żyteczny iest ku lekarstwam.

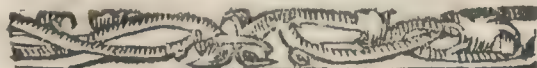
Eż Diastordeş pişe/ korzeń oleśnikow ma
moc odmięć żałący y otwierający boleści z
nyreć y z mecherzā wypadza przez vrine/ y
też gdy będzie wwarzony w wodzie abo w wi-
nie a będzie dany ku picciu/ boleści żołądka
we y mātice vsmierza y wiātny trawi.

Eż dzieli vrynny mić nie mogą/ vczyni
plastr s korzenia y ziela oleśnikowego sflucşi
prziloż ciepło na żwrot niżej peptā/ pomoże

Eż korzeń na proch starty z nasieniem
włostiego kopru w picciu dany/ żołądek za-
grzewa y posila/ wiātny trawi y vrine ku wy-
seiu pobudza/ itez naprzeciwko wydimaniu
na stolce trom vżynku z wi nem pichy ko-
rzeni/ wspomaga.

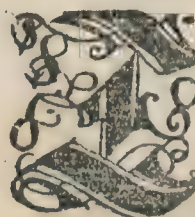
Morsus galline.

sive Anagallus.

Di. despialk.

Kapitulum Cylind.

Dziele iest dwoiakie/ iedno
wiecşe a drugie iest mnieş
şe/ oboi na rany i st barzo
dobrze ziele/ puch i nybron/
driwno abo ż lāzo s ciālā
wyciaga/ gdi samo ziele bez
dzie sfluczone/ a na mişpce przysłożone.

Eż sok tego ziela leczy zębowy bol/ tym
obyczą

obyczałem / jeśli kogo na lewey czelusci zęby
bola / tedy wpusc tego soku w prawa nozdrze
a jeśli w prawey czelusci bola zęby / tedy tego
ziela soku w lewa nozdrze wpusc / a zatuliw
sy nozdrze potrzymay chwile onego soku w
nosie / to masz uczynic po trzy razy.

C Reż sok tego ziela niedospiałku z białym
miodem smażony / tego potrzebe puszczać na
oczi chore / pomaga y bielmo spadza y wzrost
czysci y wyjasnia.

D Reż na przeciwo to opuchlinie y naprzeci-
wto iadowi z wlaszenia psa abo weża / dobrze
ten sok z winem pic ciepło.

E Reż gdi komu iclito puchnie w stoleu po
mazu tym sokiem ciepło vznaś pomoc / itez
iclito wysle wpadza w cslowicka / gdi ten nie
dospialet bedzie stluczony z lisciem / a bedzye
to liscie przyložone na iclito / a zwlaszcza ma-
ly niedospialet.

S Reż sok tego ziela rany wysusa s swcy
przprodzon y wlasnosci goi każda rana / a
zwlaszcza ktore bywaja ze złych trost.

Mumia

Mumia.

Kapitulum Cxlv.

D Wiadaja starzy zeby mia-
la byc tego co zostawa przy
deszczach abo przy thrun-
nach w ktorich chowaja ci-
la ludzi umarlých / a tak by
tho miało zostawac s cial-
czlowieczich / ktore gdi chowaja do grebu bal-
samem maza / mirra / alloe / a to jest ten oby-
czaj w ziemi Saracenskiej / a thakie ciela
bardzo dlugo nie zgnia / a tak powiadaja a-
by thomumia miała byc / a izby telko stad
wshyticmu swiatu dawali dosyc / to jest rzecz
niepodobna. Ale tez powiadaja zeby z desz-
czem z gor przychodzila na dos / a miedzi-
cy okolo zbieraja to / bo z niakiego korzenia
wpristwie sie iakoby smola polkiseje korzeni
rosce / potym drewno zgiye a thozostawa / a
tak to potym kopajac napsuia.

C Reż nigdi w stalc kamienney s subtilne-
go dymu zimnego / a od zimnosci kamien-
ney zgestniecie sie. Jako tez Aspalum przy
kamieniu sie zgestniecie / temu promienności
z wierzchnich cial sluzga / thoz jest gdzie ani za-
dna grubosc ani tuadesc niemoze przetazic

E Jest goraca / ma moc zawierat wshyti
phymenia / tez zlamane kosci spaja / boleśc glo-
wy z zimney przecziny odaimie / pacierzna
boleśc ithez zakrzywienie vst naprawia / nie-
moc padajaca oddala / y glowy zawrocenie
boleśc vpu y gardla oddala.

D Reż w tyzannie pita / dusznosc w pierśiach
odaimie / tez przeputnienie moznow gdi ia-
pie abo uczyniwszy s prochem plastr przel-
dac vlzawa / wrzedliwosci mecherza itez ko-
nice zlonku talemnego goi / tez cieczenie zas-
tanawia trwa.

Rasurcium hortulanum.

Rzejucha / Gartenkreb.

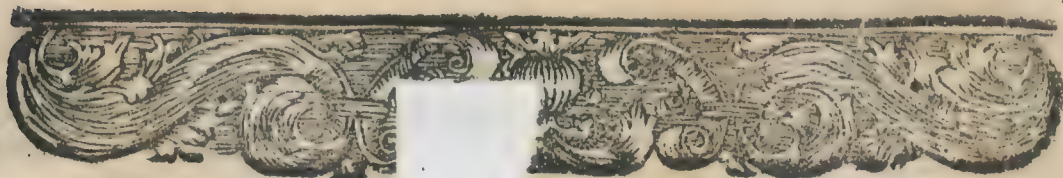
Kapitulum Cxlvj.

Rzejucha jest ciepla y sucha
w trzecim stopniu / jest y
mocy podobna gorczey.
Ma moc respadajaca / tra-
wia z niakim odmieta-
czanim.

R

Gdy

Rzeżucha

Edy wårzysz rzeżuche w winie/ à tym winem w osy zmaczasz/ vmocnia sie y opasć im nie dopuszcza.

Eż gdy stłuczysz rzeżuche z rolownikiem à troche soli przypożywysz nim/ tego prziloż na bolące żę zapaloną a ognistą/ y na plekielny ogień jest wielkiej pomocy.

Eż sok rzeżuchowy z miodem zmieszany/ jest bardzo dobry na świerz.

Eż wino w ktorimby była wårzona rzeżucha/ jest dobra na boleść stawową.

E plaster też uczyniony z rzeżuchy z octem à z małą łeczmienią/ jest dobry na młdłość suchy h żyl.

Eż wino w ktorimby była wårzona rzeżucha s soliem łosaccowym abo s prochem łosaccowym/ czys i przesi y płucą/ gdy sie tego winą będzie kto nąpijal.

Eż grzewa też żoladek y wątrobe y wår doś si. dziony rozgania y scieńcżą/ abo tak w czym plaster z rzeżuchy à z miodu/ ktorz przpoż ciepło na si. zione dla tcheyto grubości si. dziony.

Edy sie też nąpijesz soku zmieszawysz s soliem łobodzianym troche octu nim prziloż à ciepło wypłiesz/ wracanie uczyni przez kto re kolere czyrwoną wypędzi.

Eż rzeżuchą pożywana często/ cielsną żadzą pobudza/ à nawiecey gdy sni. y uczyniś sálate z listem pasternakowym.

Eż wino w ktorim wårzysz rzeżuche à będzie sie go nąpijal/ wiatry traw y kloce vsmierza.

Eż sok rzeżuchy z miodem zmieszany przez snym/ à na miejscu od weża wkaśone przypożony/ iad wypiąga z rany à nie dopuszcza go do wnetrzności wstepować/ y owym dym uczyniony w domu/ wypadza gad s tego domu/ Awleenna o tym powiada.

Eż nąprzeciwko cieśkiemu puseżaniu wriny/ wårz rzeżuche w winie à przyley oliwy/ à okładay sobie tym krzyżę y dymioną/ pomoże na to.

Eż nasienie rzeżuchane żwane/ leżyłow. paraliż oddala.

Eż proch z nasienia rzeżuchy uczyniś. Pny à w winie wypity/ jest dobry nąprzeciw zimney wilkości mozgowey.

Nigella

Kąkolica albo Czarnucha/
Natan.

Kapitulum Cxlvij.

Czarnucha jest ciepla y sucha w trzecim stopniu / teziela moc wysycha jest w nasieniu a tak ma moc rospadająca / ktorą ma z gorącości swojej / a tak trawi y rozgania zle wilkości.

Plastrę czynioną z maki czarnuskiej / to jest z nasienia iey / y soku piolinkowego / a to społem zmieszawszy przylóż dziecieciu na pępek / robaki zabija w żywocie.

Eż masę czynioną z nasienia czarnuszkowego / to jest starpi ie na proch co by go było stielto / byżet / iarki też zbytku / octu mocnego / oliwy niewiele / a tego czyni masę ktorą na miazę swirzb albo trości swirbiące y lipaie nie wymownie pomocna jest ta masę.

Na spędzenie rhez pigew z lić / maki czarnuszkowego nasienia / zmieszana z blawasem / z ocetym / a tym na miazę piegi / gdziekolwiek chce / yznas pomoc.

Olecie też z gorstich migdałow zmieszany z wodą w ktorejby było wárżono nasienie iey to czarnuski / a tego wpuść troche w wcho / chrobaki morzy y wypadzą z ochą.

Eż wino w ktorimby było wárżono nasienie iey czarnuski / z nasieniem rzeżusowym / włoskiego topru / piotruszkanym / a tego wino ocukrowawszy napijaj sie / abo wiem cieleście puścićanie wriny oddala / ktore z rzeżaniem bywa / y klocie ktore bywa w żywocie ospakala.

Eż urina w ktorejby była wárżona maki czarnuski / soku roschodnikowego troche / nim przyczyniwszy a octu / zmieszay ty rzeżyspołem / a tego przylładay na bolące ktore zową Carbuntulus / jest wżedzienica / s kolerii y z krwio bázgo bolaca.

Wino w ktorimby było wárżono nasienie czarnuski z bylica / a gdisie tego panił to dni napije koździ dżici / rzeż przynadżona paniam wywodzi y wrine pedzi / mleko odchy muie / bowiem ie wysusza s pierxi itez / clusthe wilkości lipkie trawi.

Eż gdi z nasi. nia czarnuszkowego czyni proch / s torzenia kofaceow / a tych prochow wstżikni w nos / bowiem glowe czyści wywodząc nieczystości / glowy przez nozże a tak y oczom pomaga plynacim / iadem sie

też przeciwi wężowym / Pandekta powieća **E**ż czarnuska w chuste zawiązana a w ocet przez kilko godzin namoczona a potom wysuszona / jest bázgo dobra na rymie kto iey często wonia.

Kurzenie też czarnuski wypadza weże y myhy y inse iadowite chrobaki z domu.

Eż czarnuska na maki zmieća a w ocet wárżona tak dlugoż będzie iakoby kłayster / potom przylłac oleptu orzechowego / a w czyni iakoby masę / jest osobna na trądy / na czyrwone trosty lić / mázgac ie na noc.

Rasurcium aquaticum.

Rzeżucha wodna albo przymiotnik
Brunkes.

Kapitalum Celrij

Oдна ржеу. ха то jest przy-
miotnik / i sth ciepla w pi-
wym stopniu a su ha w wo-
rim stopniu Pandekta / ale
Platearius powiada iżby by-
ła ciepla y su ha w trzecim stopniu.

Eż di wárżys wodna rzeżuche s swiżim
miesim przylłowi miadunki / a ony sie po-
lewki napijes / pierxi y pluća wyczisli / ta pole-
wka

Esta od nieczystosci flugmistych.
Edi też wsiakawsy wodną rzeżuchę s pto
 trupa z wlosim toprem / a to społem wwa
 rzyś a omaszczaćoby kapuste / bedziś poży
 wał / to iadło kolike każda rsmierza / Albo też
 wwarzywszy ty ziola w winie / nāparzay sobie
 żywot temi to zioły rozmaczając w tym cie
 płym winie dla tego to kłocia wspanożenia.

Dież nasienie rzeżuchy wodney żywot zā
 cioka / a tāt blegunkę zāstanawia ktora z go
 rąccy przyczyny pochodzi / a to gdi wwarzyś
 nasienie w deszczowey wodzie / albo dāś go
 chāć wiele co złoty zāwazy s suti m pigwo
 w nim ocukrowawsy dobrze.

E Nasienie theż wodney rzeżuchy z nasie
 nim opichowym / piotruszczanym w mie
 sney polowce wwarzone / thedi onā pekwta
 ma moć kāmāć kāmien / y rzecż przyrodzonā
 pāniam pobudza tu wysciū / itez wrine obfi
 cie pedzi.

Sież cżywona niemoc zāstanawia gdy
 wwarzyś to nasienie w bābezāney wodce / a
 bedzieś sie ity nāpiyal.

Eież gdi wwarzyś rzeżuchę wodną w sło
 nej wodzie / a oliwy też spieć liżet ktemu prz
 lawsy / tym ciepło nāparzay żywot gdyby w
 nim miał kłocit.

Sież iā też wwarzyś w winie s sātā / a
 tym sobie bedziś nāparzay dymionā y krzyż
 cieśkie puszczenie wodi kthore bywa z rzeżu
 nim po troche a często / zāstanawia y volność
 czyni w wychodzeniu tcy to wriny.

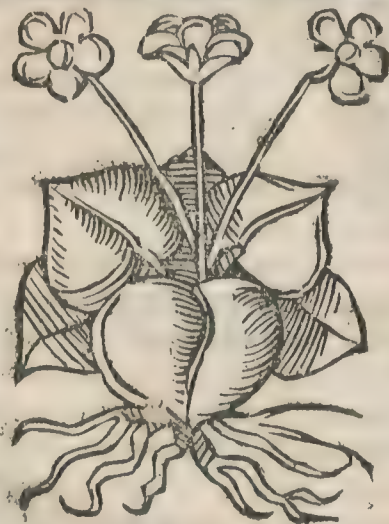
Eież siego ziela rzeżuchy wodney może sā
 lātā być wczyniona / przyprawiwszy liscia al
 bo wierzchow wloskiego kopru / lāktuti / bora
 gowego liscia / a siego wszytkiego wczyni sālā
 te z oliwā / a bōwiciem thā sālātā wrine bedzie
 popadzałā wspanolet skāmieniem / y pāniam
 rzecż przyrodzonā wprowadzi / itez plod wmar
 ty z żywota wygānia / a nawiecy gdi sāmā
 rzeżucha bywa iedzonā / itez rāny y rozpādki
 ny wnetrzne goi / Serapio powiada.

Renusar

Grzybienie albo wodnā lilja.
 Seebloemen.

Kapitulum Cxlii.

Grzybienie jest zimne wos
 tke w weterim s pniū / jest
 dworakie / iedno ma biale
 kwiatki a drugie żolte / pier
 wse jest lepsze.

Ekwiatki biale grzybie
 niowca godne tu lekarstwu / z listkow grzy
 bieniowych może być sirop przyteczny nā
 przeciwo ciestim gorączkam y nāprzeciw
 to zapaleniu watrobnemu / tho iest wżmi
 kwiatow grzybienia białego / kwiatkow siol
 kowich po dwu garci / nasienia mleczowego
 lātuczanego / turzey nogi / nasienia ogork
 wego / malonowego / bāniowrego / citrullow
 go / rāzdego snich po garci / a tho wwarz w
 wodzie iātoby weczterzech kwartach wodi a
 iży trzecia część wypwrzāś / a potim przyl
 troche ocu a ocukru / przecedziwszy y po
 wtore mozesz przyprawić tego troche / a tego
 siropu nāpiay sie po rānu po trunkowi ci
 pto nāprzeciwto timto chorobam.

Eież gdy tego boli głowa z gorąccy przy
 czyn / wżmi kwiatkow grzybieniowych / a
 wloz je w prostā wode nā noc / a porānu nā
 piy sie oney wodi ciepło ocukrowawsy / a o
 no kwiatceżki wloz w nozdrze / pomoze.
 Iez też lekarstwo spānie czyni.

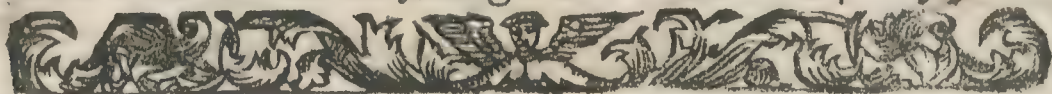
Eolact kwiatkow grzybieniowych wsmie
 rza boleśc głowy kthora z gorąccy przyczyny
 pochodzi.

Edi kwiatki grzybieniowe beda wwarzo
 ne s kwiatkami lilowemi w ocie / tego przy
 loz nā żoładek / a bōwiciem boleśc żelādtowā
 odymie.

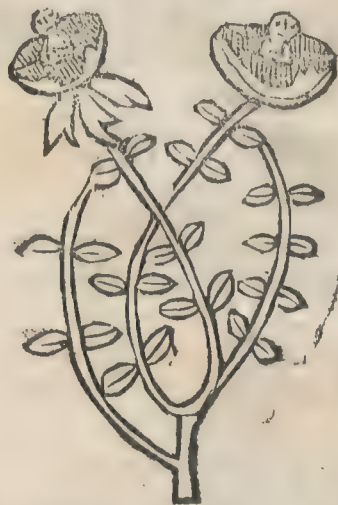
Iez woda

Kapitulum CL.

E Też wodą w krolebny były wwarzone grzybieniowe kwiatki/ pita bole nie mecherzà od-

S Też s sokiem kwiatkow grzybienio (dala wych zmieszany z blaywafem/ nà twarz płaki y inſe ſtara doſci ſpedziſ/ à kiedy ktemu ſmoly przyłożyſ/ pàrchy zgoiſ mązac ie.

G Opuchline też meſkich ſtroiow wleczyſ gdy wwarzyſ kwiatki grzybieniowe z rożanin kwicciem/ z mąką pſeniczną w occie/ à tego przyłoż nà ſtroie meſkie/ przez wàtpienia bę dzieſ miał pomoc/ y naſienie tego częſto pite ktemu barzo pomaga.

D Korzeń grzybieniowy y naſienie tego mą ią moc wſuſaiąca krom żadnego grzyzenia à tak biegunke zaſtawia.

Z Naſienie grzybieniowe dane z wodką bą beżaną/ naſienie plynace przyrodzone meſ czyniam zaſtawia/ A ieſt to naſienie poſ twirdzaiące ſerce s powieſci Awicenny w ród gach o mocach ſerdecznych.

A Też wino w ktorimby było warzone to rzenie grzybieniowe z bągniſkiem/ ieſt dobre nà opuchline ſledziony/ Awicenna powia.

E Ma też moc roſpàdzàc gorącoſci nàgliſ zimnie/ ktore pochodzą z gorącoſy wilkoſci y ze kwié ſkàżony/ itez nà zapalenie wàtroz by/ boląceſti gorące traci/ à to tak czyniac.

R eż. dziewięciorniku/ mleczu/ ziele k thore zowà ſwini pyſk/ mątki bożey włoſkow/ báb ki/ ſliwek ktore zowà ſweſtki/ brzoſtkwie/ ldey gi/ mąku białego/ latriciey/ iecz mieniu/ tch wſytki rzeczy warz wſpolet/ potim zley one wode do innego gárnca tak poſi ieſeże gorą ca/ à wto nàtkładz kwiccia ſtego grzybienia/ à niech tak ſtoi aż oſtidnie/ przecedz to potim/ wyſlocz wode dobrze ſtych zioł/ potim tcy wo di przywarz s cukrem aby ſie nieco zgeſtnela potim to day pié z wodą ſiołkowà.

M Olej kwiatu grzybieniowego ieſt dobry przeciw gorącoſciam głowy y inych człon kow/ tak dobry ieſt iàko ſiołkowy/ bo ſen przy wodzi/ boleſci gorące wſraca/ korzeń y naſie nie tego plynienie brzucha zàtwarza/ ſledzio ny boląceſte y mecherzowà goi.

Narciscus

Źlotogłow.

Z lotogłow ma liſt podobny Łukowi/ iedno iż mnieyſy Pret mą nà dwie dłoni wż wyſi/ à drzenia we zdyble nie ma iàko żito/ nà wirz chu ma kwiatek pełny dwo

laticy bårwy/ to ieſt okolo biały/ w poſrodku żolti albo ſàfranny/ korzeń ma biały okra gły iàk chryzan/ naſienie czarne podługowate Źlotogłow ktori nà gorach roſcie ieſt lepy y kwiatek ma woniaiacy.

M a moc wſuſaiąca/ oſetraiąca/ y cià la nàraſaiąca/ korzeń ieſt lepy tu lekarſt wam/ Izydorus piſi o tym ziele Źlotogłowie ktore po łacinie zowà Narciscus/ iż ieſt nà zwołano dla iednego dzieciecia ktore było prze mienione w kwiatek tego cudny/ à ſiad ieſt nà zwołano Narciscus/ Iſt cieple y ſuche w rżecim ſtopniu.

K orzeń tego iedzo ny wracanie cąyni/ à nà proſ ſiluczoſy z miodem przeſnym zmie ſany/ nà ſpàrzeline ieſt dobry pomazowac/ y żyły ſuche zerwane ſpaia y zràpca/ boleſci zaſtarzale członkowe wſmierzà.

E Też korzeń z miodem à z octem zmieſa ny/ z naſientm poſrzywianym ſiluczoſy/ tym piegowatą twarz y ſłakowatą pomaz uny/ tedi zginà ony ntecznoſci.

E Też drewno s ciàſa y żelazo wyciàga/ to rzeń z miodem/ z oliwa/ s pſeniczną mąką ſiluczoſy à zmieſany wſpolet/ przyłoż nà miéſcie zàtkote.

K 3 Nàpel.

Napelus

Omieg.

Kapitulum Clj.

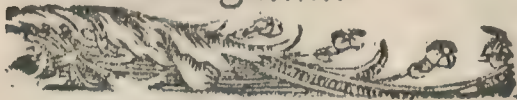
A Omieg jesth bärzo goracy y
wysusaiacy/ täl sz dla zbyc
pniey goracosci jest rzecż zby
enie iadowita/ Korzeń ma
iako si. c s prz rodzenia spr
wiony/ to mowi Pandekta

B Antenna pise/ sok omiegow pomazani
na trad ktori zowa albaras/ to jest bialy trad
wegrypsy na licu/ spadza z lica.

C Kto by to ziele pil taki żyw nie zostanie dla
tego iadowitosci zbytniey/ a wsakoz Jarzeble
to ziele iedza nie skodzi im. Komu by to ziele
bylo zadane/ tedi żadna rzecż wiecey nie lazi
ladu tego iako diamuscus lekarz ktori w a
pectach przyprowadzi.

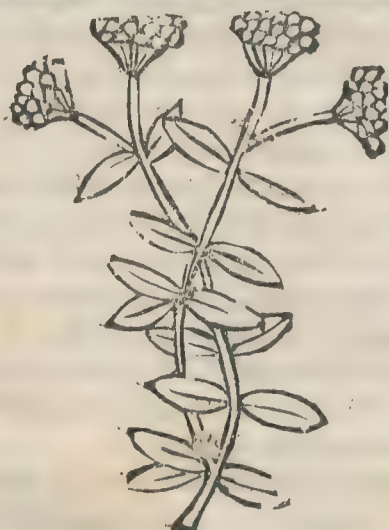
Zowa też Napellum zwierzątko ktore jest i
ko myś/ a to zwierze mieszka pod korzeniem
tego ziela/ a iednego czasu porzynaia być.
Drzewo to nie roscie/ prz ktorim to ziele ro
scie.

Origanum

Lebiotka/ Dost.

Kapitulum Clj.

A Lebiotka jest ciepła y sucha
w trzecim stopniu/ Jesth
dwoiaka/ to jest lśna ktora
ma na sobie list berby y mo
cnieysy/ Druga lebiotka
i. st domowa ktora roscie
w ogrodziech a mnicysy list ma na sobie. Za
ma łagodniysza sprawe/ tey w lekarstwach
wzywamy/ Ma moc rospadziaca/ trawia
ca/ przyciagająca/ i. z cysciaca.

B Liscie s kwiatkami lebioteżanemi/ z maio
ranem przeluczone troche a w worek chy
sciány zawiązane a potom zagrżane na ces
gle rospaloney. Gdi ten worecek przilozisz na
glowe na ciele/ rime zimna vlecza gdi tak
dlugo na glowie ciepło bedzie ten worek leżal
żby sie glowa mogła zapocic.

C Reż wino w ktorym by byly wärzone chy
ziola przecedzone przylowysy knim białego
kadjidla/ a tym winem plocz sobie ośta/ abo
wiem/ dziafi wyciaga nieczistosci y trawie.

D Reż proch lebioteżany s prochem imbiez
rowym s trocha solispaloney/ społem zmie
szawsy prziloz na czlon k tasiemny niewiści
gdi opuchnie/ hnce sie oślesnie pod tym pro
chem/ a nawlecey gdi opuchlina bedzie z na
brania wilgotnosci.

E Naprzeciwko rime pożyway winą w kto
rim by była wärzona lebiotka s figami suche

F Reż wino w ktorim była wärzona. (mi.
lebiotka s prochem galsanowym/ potwierz
dza żóładek y bolenie żóładkowey inszych ie
st ktore pochodzi z wiatrow/ rospadza a tra
wi y osmierza.

Reż le

na 23e
3a.

Cez lebiotke z ogrodna rzezucha wwarzi
wpy w winie/ tym trzyje naparzan/ tedi cieś
kie puszczenie wodi ktore zowg rzezakiem od

Cez kto ma chciwosc na stolec a (dala.
niemoze ich mlec/ albo komu ichito wynidzie
tedi wwarzypy lebiotke z matoranem/ siedz
na tym zieliu cieplo/ bedziez tego wyswiebo-
dzon/ A gdi kchim ziolam przyczyniś oliwy
przeclutpy ich w mozdzerzu/ a tego przyslo-
zpy na matice/ tedi twardosc ich roschodzi sie

Cez gdi wwarzypy bylice z lebio- (pod tym.
etq w wodzie albo w winie/ a tim sobie maci-
ce y dimiona bedzie pani duka naparzala/
rzecz przyrodzona ich ku wysciu rychlemu
pobudzi/ Serapio.

Abowim moc oboiga ziela tak bylice ias-
ko y lebiotki iest ciepla/ a tak oboie vime potu-
dza/ A gdi si: kto napije wodi tej w ktoreyby
wrzalo to dwie/ tedi zywt otwiera y stolec
czyni/ y kolere z zywtora wywodzi/ a gdy oca-
thu troche kchemu przelcieś/ thdy siedzio-
ne mda posila/ wreczysci si niey wrgania-
iac/ iadom sie przeciwa/ Serapio kapien-
to o lebiotce to powiada.

Oculus bouis.

Wolowe oka/ Oxenangen.

Kapitulum CLij.

A Wolowe oka list mla takto
tonander rozdzielone/ ale
nie tak zielone/ bo sa biel-
szy zielonosci a ziele samo
krzewiste/ galaski ma na
pol piedzi dlugie a pobiel-
le/ kwiecie zwierzchu zolte a serotie iatoby o-
czy wolowe/ zolteosc iest w posrodku iatoby w
wroticzu/ a okolo tego co iest w posrodku zol-
tosa tez listeczki maluczkie zolte/ rosie na su-
chych miestach. Ma moc zagrzewac w wro-
tim stopniu/ a wysusiac w pierwszym.

Cez ziele ma moc sciencza/ aca z matercy
gestej rzadka wezniec/ twardosc guzow y ocie-
kliny rospuszcza/ bolaczki mieteci slutpy kw-
iat z pafrancem a przyczynie wosiu/ a sthego
wezni plaster a przykladay na bolaczki.

Cez gdi wwarzypy samo liscie a te wode be

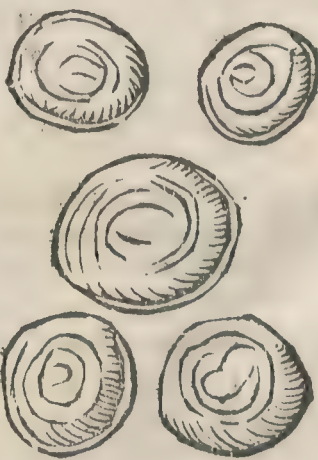

dzieś pil/ zolta ni: moc leczy/ a gdy kwiat vo-
warzypy a bedziez te wode pil/ tedi sumnose
w glowie y w mozu trawi/ kthora bywa z
wiatrow ktore pochodzi z zoladka.

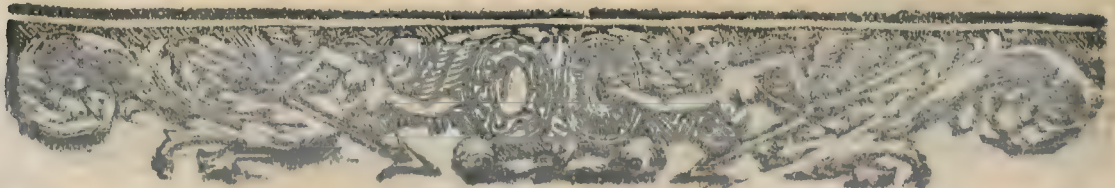
Oculus corui alias nux vo-
mica. Wanle oto/ Oxenangen.

Kapitulum CLij.

S Innych kragin do nas tho
przynosa/ iest rzecz otragla
przysypym para nie clusia
barzo twarda/ a gdi ia cheq
odmietec/ klada ia w win
ni oet/ a tak zmietnie y sto-
rt wzrzechu s siebie pusci a samo potym be-
K 4 Dze bia

Mat zamorski

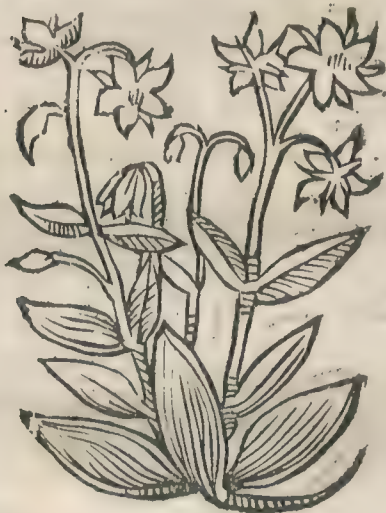
Dzie białe a mlekko tu kraianiu abo silucze-
niu na proch/ jest rzecz barzo gorzka/ gorz-
cosc y suchosc w sobie ma/ ma moc otwierac
pliczki wnetrznych czlonkow/ przez ktore po-
chodza wszystkie wilkosc/ zle albo dobre/ suche zi-
ly y rozmięzione otwardza/ bolenie ktore po-
ciele chodzy y po zylach wsmierza/ mocz zasta-
nowiony wypadza/ iadowi skodzie nie dopu-
szcza/ a jest psom trucina niepospolita.

Opium

Zamorski mat/

Kapitulum CLv.

Opium jest nie ktore wysacz-
nie abo wypryszenie z mato-
wie/ gdi sie zwirzechu zysu-
ia/ a to sie sniech sacyz/ a od-
wiatru zgestniele/ a thakze
to co sie zgestnie wshyto zbie-
rae a wklupe zlepiac/ potym s thogo trocisz-
kow nadzialac a tu potrzebie chowac.

O Opium Ebaticum jest czarnego matu
matowie/ z bialego matu opium Niconis/
Opium jest woniey przeciwny/ smaku gorz-
kiego/ a dla wilkiego powietrza rosplywa sie.
Ma moc chlodzaca w trzecim stopniu a su-
saca w wtorym.

E Druga moc ma zwieraiaca/ przeto sen
prziwodzi abo prziwraca y pamiec skazona
ale gdy go na byt pozywa/ tedy vmarza/ bie-

gunte czprwoną zastanawia y owrzedzenie
trzeu goi/ dae go pic w babezanej wodce/ tez
ktoby omdlewal od spania wielkiego/ dawaj
mu gi w polewce migdalowej.

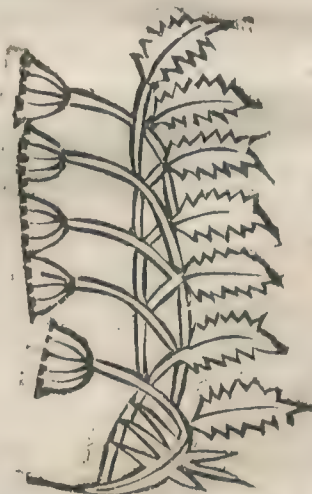
E Ez ly w oczu wysusa gdi nim okolo o-
czu pomazesz/ gorzcosc oczu odeimue y czte-
wonosc ich spadza/ boleści glowne wsmierza
gdi gi pije abo nim pomazute zmiesawsz y
mirra/ z pastanem/ z bobrowym stroiem (a
to gdi ta boleść bywa z gorzcey przecziny) w
mleku niewiscim/ z olekiem rozanym ro-
spusc a czolo mazac y ktoni/ tez to sen przy-
wraca/ z oczu gorzcosc wygania/ ale lepiej
gdi ktiemu przymiesasz bobrowych stroiow
bo mu tego iadomitosc odeymuig.

Os mundi.

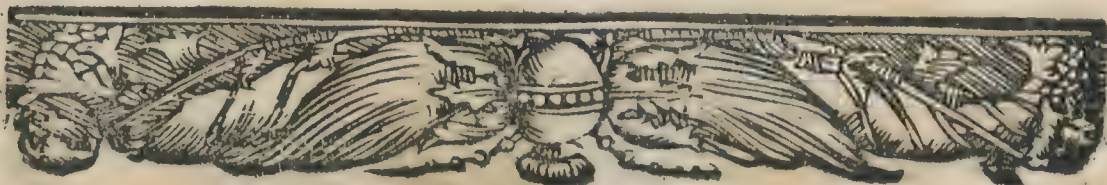
Strusowe pioro/ Sane kristolis kraut

Kapitulum CLvj.

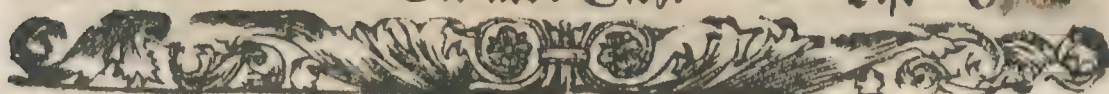

S ziele lesne jest podobne ku
paproci z idney strony ko-
smate/ nlema ani pretā ani
swiatu ani nasienia. To zie-
le gdi w winie owarzysz a to
wino bedziech pil/ iad s ciaka
czlowieczego wygania/ a tho dla ciapnosci
swoley ktorą ma.

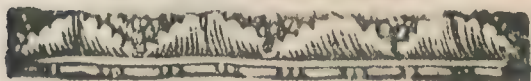
E Ez biegunte czprwoną zastanawia gdi
zym zidlem brzuch bedziech okladal/ y wraca-
nie zbytnie ktore bywa dla mdlosci zolabka/
zastanawia.

Os de corde cerui

Kosć o sercu jeleniego

Kapitulum Lviij.

Kosć bywa naydowana w sercu Jelenim przy lewym stronie serca. Za kosc dziala sie z grub y trwie / a to gdy sie gruba krew stwardnieje a stego nuz bedzie kosc / iato tch y mie o ideni g uba t w czyni / y sly mieso truwie a ci pnie / a swa ci pnoscia zachowawa wilkości od skazenia y sprawy ku zimnicy / Za ze y sarnie / za ceze y inszych lesnych zwierzatek mieso jest krwocz ipe y ci pniecpe. Kosć o sercu i leniego jest zimnego y suchego przycodzenia / Ma moc serce popis lac y w sprytnego czlowieka y krew w czlowieka cze czysci / ciada dzenie y mlosc odymute / slyk y ia na p och / y dawac pie w wodce boragowey.

Wzmie kosc o sercu jeleniego / wierz mu statowego kwiatu / paszannu / burzinnu / gal ganu / drzewa aloe / to lekacstwo daway lu z dziećmi sładpliwym / przeciw powietrzu / tym ktorzy bolaczci miaz / w z dluw ym / z winem

poranu przy m ei awio w nie wod i / ielenie go iezpku albo rociemnikowey.

Olus

Citr albo Citr.

Kapitulum Lviij.

Ast Citr elewistim znalo m / ktor i si chledza cy od wil / atace w wotom step n u / Na og odziech obfite y ped las m iol i / w Xu etich zi mia hej sto ludzie Citru pożywala / skt rego poz iran a po / cie nie male przychodzi / abowiem sie snie trule nie prz mna za / ani zadnego p zemitania do dzurek a zwlas za do waghroby nie ma / a ta z zoladka prosto do / elie idzie krom zadne go p / y tu bez strawienia.

A wpat z na wrzody niec wwarz gir roz maczay w mleku a przyloz / bole t osmi rza.

Sok też z giru wyschnem y rozanym olatkiem zmieszany / bolenie w glowie osmi rza gdi tym pomaz s.

Ez z gir zywot edmiekeza n / dluwo w zo ladku le y / rapel osmierza a nawieccy g / tbe dzie z mialowym maslem iedzony albo z olej kiem mlydalowym.

Cialo też czumi gladtke gdi sie s / em tego giu na miazey / abowem dzurek i / ktor by waia na cieie zampla y zaptula / a s / hadeta to czo

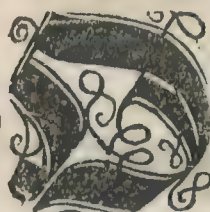
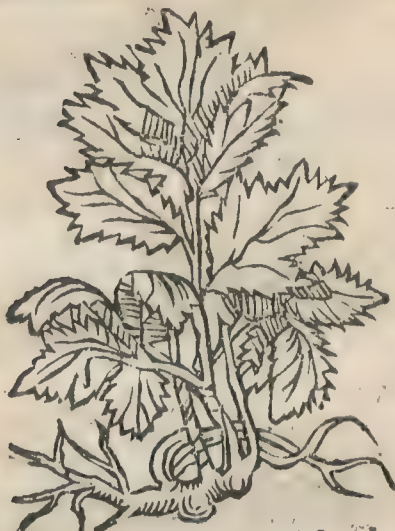

Piretrum

to czyni głódpe.
Zatęczy też włosności jest brzośkiew.

Ostrus Ostrutium

Kapitulum Clif.

Stautium jest ziele podo-
bne oleśnikowi/ jest ciepły
suche.

Korzeń tego ziela w wi-
nie wwarzony/ watriobe w
spomaga potwirdza/ i
żółtą niemoc wypadza/ i też twardość sledzio-
ny rozgania/ i tāmien z nyreki z mecherzā
y wrine wywodzi/ i też białym głowam przy-
rodzoną ich rzecz na czasy pobudza.

Jeżeli sok ostruci wypisutony a z bobowā
mātkā i też z winem zmieszany/ trad na ciele
wywysuśa gdi tym bedzieś pomazował.

Jeżeli sok tego także zmieszany a stego wczę-
niś iakoby plastr/ ktori gdi przilożysz na wrze-
dzienice/ każda sie pod tym zbierze y wypły-
nie/ y bolsci osmierza.

Prochy też stego ziela w nos wpuśczoney
kichanie czyni wolne przez ktore sie głowa czy-
ści lepiey niżli od ciemierzec.

Sok też tego ziela z niewiesciem mlekciem
zmieszany a ciepło w nos wpuśczoney/ lu-
dziom ktorzy żółtą niemoc ćirpią jest bāzro
dobry/ abowiem żółtość nosiem za tim odecho-
dzi.

Piretrum

Kapitulum Clif.

Est Piretrum ziele ciepły. A

suche w trzecim sthopniu/
Zwiecenna powiada iżby
to lepsze Piretrum ktore w
sobie ma niemālg ostrość a
ktore w ięzyku tsa/ Korze-
nia Piretrowego używamy w lekarstwach.
O tym bacz iże ostre Piretrum/ napierw
gdi i człowiek żnie niecznie ostrości tego/ ale
go ma długo trzymać w vsiech a żwać i/
toż poczuie moc tego/ ktora iży rospadza-
ca/ przyciągająca i też trawiąca.

Gdi wczęniś gārgārizm wwarzywszy to-
rzemie piretrowe w winie a w occie przyszo-
wszy imbiery/ fig suchych/ a tym sobie płoc-
zstā gārgārizuiac/ abowiem cho plocanie
możz z nieczystości flegmistych wypisćcia y
podniebienie wysuśa.

Jeżeli też niczto wczęni gdi tilko sam korzeń
bedzie ktho żwał a trzymał w vsiech y bolsci
zebow ospataia y paraliż ięzykow oddala.

Jeżeli korzeń piretru sluczony z ziele m pa-
ralizowym/ wwarzywszy ty ziola w winie a w
na paraliż ięzykow oddala.

oliwie / a tym okładay miejsce ktore paraliż
jest zarażone: y na boleści stawowe bårzo po
maga. Abo weźm masę naprzeciw tym nie
mocam tym obpyżaiem. Weźmi korzenie pi
retrowe a skucz je na proch a wwarz je w wi
nie a w oliwie / sołu ziela paraliżowego przy
czyn knim a tak długo warz ażę bedzie gesto
tato by masę przycżiniwszy wosku troche / a
tę masę namażuy ty chore miejsce / jest to
masę bårzo dobra / Placarius teo świadeł.

na bolis
stawow

Eżę gdy wwarzys korzenie Pi retrowe / a
na proch skuczone s sotiem cżirwoney lebio
tęż winem a z oliwą / tym namażęs grzbiec
albo y wshęto ciało / abowiem pocenie obśi
cie weźm.

na po
renie
pomoc

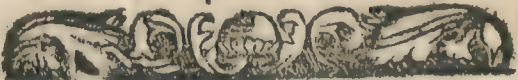
Eżę gdy wwarzys korzenie pi retrowe w wi
nie z oliwą / tym nactray suche żyły mde al
bo zmiłk nione / wznas pomoc. Eżę kureż od
dala ktory bywa w gołeniach albo w retach
ktęż otwiera niewymownie zaktanie ktore by
wa w nosie y tam daley tu mozgowi.

na żył
fotę
mde

Eżę bolenie zębów oddala gdy korzenie pi
retrowe wwarzys w winie / a tym sobie wshę
bedzies pfołal / a gdy sobie kto wsta bedzie pfo
łal wwarzys pi retrowe w occie / zęby poru
hone w mocnia w dziasłach.

A gdy kto natęże ciało prochem pi retro
wym z oliwą zmiłkawsy przed zimnicą / wa
depm uie zimno ktore bywa w zimnicach.

Peonia

Piwonia. Pionkraut /
Kapitulum Clj.

Est piwonia ciepła i sucha
w wtorim stopniu / ktorey
korzenia w lekarstwiech wżi
wamy / Ma tye obierany
czarny ktory dziurek w sobie
nie ma / Zimie kopany ma
tyc ten korzeń / a przez cały rok może być cho
wany.

Ma moc dziwną naprzeciwko niemocy
swietego Walantego / a tho gdy ia ten czło
wiek bedzie nosil / to Galienus powiada / cze
go był sam doświadszył na iednym dziecieciu
ktore gdy miało korzeń piwonicy na sygi ni

gdy mu ta niemoc nie pānowała / a gdy st o
ro ten korzeń o sygi zię / thedy ta niemoc n a
dziecie przechodziła.

Eżę naprzeciwko tejże niemocy proch pi
wonicy dany tu picin z winem w ktorymby
była wwarzona piwonia z bylicą / jesty oso
bliwa pomoc.

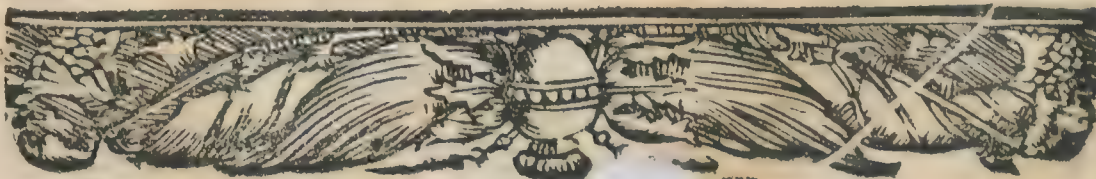
Eżę proch s korzenia piwonicy dany tu
picin z winem w ktorymby był wwarzone
bobrowe stroie / a tego sie dap napić temu kto
ty miał paraliżową niemoc.

Eżę naprzeciwko cieplemu puseżaniu
wodi albo kto icy nie nie może mieć / wino w
ktorymby było wwarzone korzenie piwonicy da
ne tu picin / wzywala sty choroby / mące
pāniam wepżyscia gdy korzenie wwarzys z bi
licą a ona woda bedzies mące naparzac
geble maczając w tej wodzie.

Eżę kto ma chęć wosc na stolec a nie mo
że ich mieć / thedy wwarz korzenie skutkysie z
dziewanna / tym sobie naparzac zadnice.

Eżę gdy wwarzys korzenie piwonicy zblai
wascem / piegi zgina czarne y nie skaradosci z
licą gdy tę wodę bedzies omypwać.

Eżę gdy

Pędzę gdi o: żyniły turzenie z nasienia piwo
mowi / i. st dobre opetanyim ludzkiem / y tym
ktorzi s. Bilantego niemoc cırpia / abo gdi
owarzyły nasienie piwonii: y s kwiatkami cę
a przy: żyniły k nim troche rożanego miodku
a tego sie napiay / iest rzecż bārzo pomocna
na ty choroby wyssęy namienione.

Awiecennā powiada iżby tyko piwonii kto
ra okolo Rzymu roscie miała te moc naprzec
ciw tym przerzeczonym niemocam / ale tħā
ktora w innych stronach y w polskich roscie
nie ma tāt rozliczney mocy.

Pędzę gdi by t. n. człowiek ktoriby miał In
tubę / to iest te niemoc / gdi człowiek przez s. n
widzi iżby spal z białą głową sprawuiąc snę
rzecż cielska / a biała głowa tātież sprawu
iąc to z męszczyzną / a tāt napiy sie tego wi
sna tilko rāzow w ktorim māj wārzyć 15.
ziarn piwonii / żoladek też posila y boleści re
go wsmierza / itez żółtā niemoc oddala / orine
obficie wywodzi / y rzecż przirodzonā białym
głowam / Awiecennā tego siviadek.

Petroselinum

Piotruszka / Petersilge /

Kapitulum Clj.

Piotruszka ma ciepłosc s sucho
scia w wtorym stopniu / a i st
dwoiata / Jednā iest domowa
a druga polna / nasienie ich
tu letarstwam sie godzi / a tāt
gdy piżę w receptach o Piotrusce / nasienie
ma być rozumiano domowey piotruszki / bo
wiem ma moc oriny popadziatę.

Salata oczyniona s piotruszki / z wlo
sciu topru / z wodną rzecżuchą / z boragiem /
z laktucą / a tāt szych ziel z octem a z oliw
sulate przyprawić osoliwszy troche. Ta sala
ta iest dobra / abowiem w goracych niemoc
each sice posila.

Gdi piotruszka byt a wārzona z miesem
abo z insemi potrawami / posila żoladek y
wiatry trawi w żywocie.

Pędzę sok piotruszczany wyłasciony / blar
wasu k niemu troche z rożan z wodzą przy
czyniwszy / a tħo bedzie miał na chore oczy
letarstwo.

Pędzę nasienie piotruszczane z nasieniem
wloskiego topru / opichowym / a gdi tych rze
cy bedzie pożywat w tām miazach kamien
micy wypad / a z oriną przecż / abo o żyni
sły proch tego nasienia przyłożony z nim
kamieniami / a stego weży s centrem troi
iā a pożyway ich dla kamienia.

Korzenie piotruszczane iest trudny ku str
wieniu / a tāt polowka tylko w ktoreby to ko
rzenie bylo wārzone ma być pożywana.

Pędzę piotruszka w karmiacz i. st dobra nā
przeciwto żakłaniu watroby y sleziony / a to
gdy idleniego iezyka k niemu przyczynis.

Pędzę gdy korzenie piotruszczane z nasie
nim wloskiego topru / z idlenim iezyktem w
piotynowey wodce / a tħego sie bedzie napi
iā dla żolcey niemocy ktora pochedzi s stro
ny sledziony.

Moc wysiękcy piotruszki iest popadziat
ca oriny / y rzecż przirodzonych białych glow
Jesth debra żoladekowi y innym wisczno
sciam. Scrapio powiada.

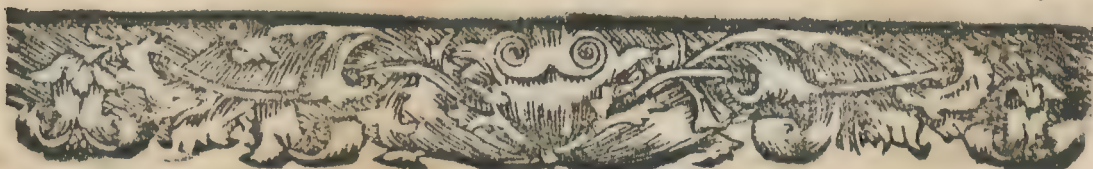
Polipodium

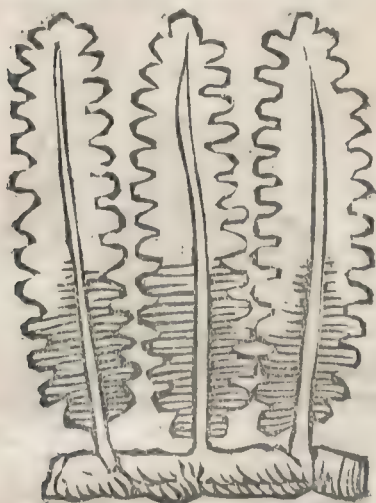
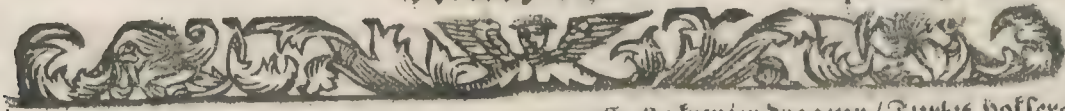
Paprotka / Czarnowierz /

Kapitulum Clxij.

Paprotka

wino po polowicy dragmy / Turbit polsero
pulu / Diagridy trzy ziarnka / mastiki ie
dno ziarnko / zmieszay ty rzeczy z syropem oc
towym / a wezyn pilul dziewięć / a na zaiu
trz dla posilenia wezmi kolaczko diagalani
ge albo diaforos.

Eż korzonki paproteczane s trocha ha
nizu wwarzone w turzeciu przyczyniwszy
cina monu / muskatowego kwiatu / jest barz
zo dobre y zdrowe ku iedzeniu.

Eż naprzeciwko boleściom człontowim
Dwarz korzen paproteczany z nasieniem w
kostkiego kopru / z paluchowym korzeniem
w prostej wodzie / a tego sie napiay dla tych
boleści / Ruicenna o tym powieda.

Paritaria.

Nocy dzien.

Nacch vnd tag.

Capitulum

164

Eżecim stopniu iest ciepl
la y sucha paprotek / moc
icy wshytki iest w korzeniu
Jest korzonet slodki a seko
watin nawiecy ta papro
teka ktora roscye na debos
wym korzeniu iest nalepsza. Ma moc rospg
dzaiaca wiatrow / y wilkosci wysusza.

Eż paprotek ma byc zawze wazzony ha
nyz s kminem / abowiem richley wiatry wy
pedzys z żywota.

Eż ma moc rospadziaca y przyciaga
iaca / flegme wywodzi z ciala y melankolia
a tak iest dobra na ty to wilkosci panuiace /
ludziem flegmistym y tym w ktorych melan
kolia panuje.

Eż naprzeciwko febrze kthora na kazdy
dzien bywa y naprzeciw boleściom stawow /
y kolice kazdey gdy wezynis tym otyczayem
Syrop. Wezmi listkow senes / korzonkow
paproteczanych / korzenia sosni / kazdego s
nich po pul oncy / nasienia wloskiego kopru
piotrurczanego / lubczykowego / kazdego s
nich po dwie dragmie / rozynkow wielkich /
kwiatkow siolkowych / boragowych po pol
garsci / lakricy idne dragme / Zhe wshytkie
rzeczy przestlusz warz ie w wodzie a winie
kazdego s nich po kwarcie tak dlugo izby ma
lo nie polowica wywrzala / a potim przece
dzisшы ocukruy dobrze / a tego sie napya y
po trunkowi cieplo / a gdy wypych then sy
rop / ty pilul na noc wezmiesz dawшы ie wci
nie do apteki. Wezmi mass pilul smierdza
y / massy pilul de lapide lazuli / kazdych po

Eżecim stopniu / Zielone
jest wielkiej mocy / ale suche
nie tak / Ma moc rospadza
iaca / trawica / scienczai
ca / y wiatrow rozganiaia

Eżino w ktorimby to ziele bylo v
warzone z piolunkiem / a ocukrowawsi cho
pił dla zaziobionego zoladka y insich wnetra
noscy ktore bita z zimney a wiechryney prz
czyny / y też naprzeciwko rzezakowi iest po
moc osobliwa / albo ktho wodi nie moze pu
szcac.

Eż no

Kurza noga

Eż nocydzieli w winie wwarzony z nasie-
mem haniżowym / tym mieysce bolące napo-
rzan ciepło / bolące odcymule y rozgania.

Eż nocydzieli sam tylko wwarzony z mie-
sem a iedziony / bolące żołądtową wsmierza y
innych iclii ktora bywa z zimnem przyczynny y
z wiatrow flegmistycznych / y owsem barzo wiele
ludzi ktorzy czynią kofaczkę z iacie y z liscia
nocydzieli / a tych kofactow pożywiają dla bo-
lenia żołądtowego y dla tych to wiatrow.

Edy też wwarzy nocydzieli w słoney wo-
dzie a w oliwie / a potem tego przykładay na
trzyście ciepło / bolenie ich wsmierza / a gdy na
dym onay na łono przylży tych rzeczy / cie-
płosc wyprny y ządzierzenie ich oddala.

Eż nasienie nostrzegowe w wodzie wwa-
rzone a potem soku roioownikowego przypie-
kay / tego na zapalenie ogniste ciała y na bo-
laczki bolące przykładay / oznas pomoc.

Eż na spalenie od ognia albo od wtro-
pu / jest dobre lekarstwo.

Eż na tężdą opuchline nocydzieli wwa-
rzone y octem a z otzębami pienicznymi / jest
barzo dobre.

Eż wrzedzienice y trosty wysusza sok tego
ziela z oliwą zmiępany / a tym namas ty to
trosty.

Eż sok z ziela nocydzieli z blaywasiem a z
octem zmiępany / pietelnym ogień gasi / y bolę-
cące ktora ciało psunie / wyiada.

Eż sok ziela nocydzieli z winem a s śasza-
nem zmiępany / bolące w nogach wypadza.

Eż sok liscia nocydzieli s sokiem lakrycy-
pity ciepło / kapiel wsmierza.

Edy sok tego ziela zmiępany z olejkiem roż-
nym a wpuszczy w b. lące wecho / bolące odcy-
pa.

Eż sok z liscia nocydzieli wyści-
sniony / oddala opuchline z gardła.

E Nasienie nocydzieli słuczone a s tym so-
kiem zmiępane / trosty got swirzbiące y ogień
wypadza.

Eż anoga jest zimna w
trzecim shopniu a wilka w
wotym. Ma moc odmieta-
jąca y odwilżającą / itez
ochładającą / ludziem w
ktorych kolera panuje / cho-
ci jest kolikom jest dobra ku iedzeniu / też y su-
rowa nie nie zaszkodzi / bowiem wnetchryno-
ści ochładza.

Eż atwardzony żywot otwarga / to jest / gdi
wwarzy kurza nogę z lakrutą / s siwkami / z
rozintami w wodzie prostay / a ocutrowaw-
szy napijay sie tego / abowiem ta woda zapale-
ni ktore bywa w gorące gąsi. Eż jest debra
naprzeciwto rzeżakowi y wrznie pobudza ob-
ficie / a tak w ten czas żywot zátwardza / bo-
wim ktore rzeczy wrnie obficie pedza ty zasie
żywot zátwardzają. Placarius powiada / a
wsakoż kurza noga gdy ten kto słupnie poży-
wa wtedy żywot otwiera / bowiem odwilża y
stolce czyni.

Eż rozpádliny warg spaia / gdi korytnie
tego ziela słuczęs s przysnym miodem a tym
sobie namąże wargi / itez trad spadza z licą
gdi często namąże tym lekarstwem.

Eż kurza noga słuczona w mozdżerzu /
przyczyniwszy octu troche / a tego przylży na
wrzedzienice bolące zapaloną / pomoc bedzie
użyteczna.

Eż to ziela samo iedzone sarrowo / rozpá-
liny

Portulaca

Kurzanoga / Burektraut.
Kapitulum Cxy.

liny wnetrzne ktore bywaja w gardle albo w
jelitach/ goti mocno.

B Rzecz też przyrodzona pantiem zaſtana-
wia/ a nawiecz soti turzego ziela/ a wſakoż
częſte pożywanie tego tho ziela wzrok moli y
zaziębia/ chęciwoſć cielesną odpymuie/ y wrz-
camie zaſtanawia.

G Gdy ie kto bedzie żywał z octem/ tedi krew
noſi zaſtanawia.

H Rzecz zapalenie ktore bywa w gorących nie-
mocach oddala/ kiedy ſtuczeſz to ziele z octem
a przyłożyſz go na żołądek.

J Kto ma oſtominy na zębich/ to turze zie-
le oddala kiedy go kto bedzie maſtrował/ tho
ieſt żywa.

K Brodawki zgania gdy ie bedzieſz tym zie-
lem nacierał/ abowiem ma oſobliwą wło-
ſnoſć iż ie ſpada.

L Sot tego ziela bolenie głowy oddala kto-
re przychodzi z gorących przyczyń/ boleſci kr-
żowe wſmierza i też mecherzowe/ y roſpadli-
nego got. Rzecz też przyrodzona białych głow
zaſtanawia/ y krew ktora ſtołcem wychodzi/
zową te niemoc emoroidi/ Pandetta ieſt też
go ſwiadek.

Pulegium

Poley/

Kapitulium Cxvj.

Ziele poley ieſt barzo wonia-
jące/ a wedlug powieſci Pla-
teariusza ieſt ciepłe y ſuche w
trzecim ſtopniu/ moc tego
wſytki ieſt w liſciu a kwiat
koeh. Ma byc zbierano tho

ziele kiedy ma na ſobie kwiatki. Ieſt dwoiati/
ieden domowy a drugi polny/ oboie ieſt wy-
ſtętu niemałego tu leża. ſtwn. Ma moc roſp-
dzająca/ trawiąca y potwierdzająca.

* B Tymie zimną zaſtanawia zacięta y wy-
ſuſa/ y macice czysci i też czyni mnieyſzą dla
ſciſnienia/ kāmien kamie/ żołądek potwierdza.

* C Ma moc chęciwoſć zginieła tu iedzeniu
przywracac y wiatry trawi w żywocie y bole-
ſci wnetrzne wſinterza.

D Rzecz Plinius powieſci iż by też pojęcie na

prawiało kiedy go ktora pani ieſt pożywa.

E Rzecz gdy poley bedzie żagrzany dobrze w
plociennym wotku na panewce/ a gdy go kto
ſobie bedzie ciepło przyładał na głowę/ tedi y
ryme z zimney przyczyń wyſuſa y oddala/ a
gdy przycziniſz kocentow z arabicy/ małowany
troche/ tedi iſcieże lepiet bedzie.

F Rzecz gdy wczyniſz gągarizm w warzywſy
poley w occie s figami ſuchymi/ tym ſobu cie-
pło wſtą plect gągarizując/ tedi iſcie bywa
s ſtrony zimney ſlegmny y lipicy zaſtanawia.

G Rzecz woda poleiowa s tucią przyprawio-
na bolenie oczu ſpada/ i też wſu bolſci wſnie-
rza gdy ie kto tym zieleciem ciepło bedzie okładał.

H Rzecz gdy poley wwarzy kto z miętą w wi-
nie/ a tego ſie bedzie napiał/ żołądek poſila y
boleſci tego wſpocia/ albo toſaczi s polem
czynione/ z iacie/ z miętą/ tedi wſpomagaia
żołądek chory.

I Rzecz plaſtr wczyniſy s polem/ z miętą/
wwarzyſy w winie a potym przyłoż na żo-
łądek/ wznaj pomoce.

K Rzecz parzenie wczynione s polem/ z bylicy/
na macice/ wilkoſciſcy wyſuſa i też czyni br-
gi mnieyſze thāiemnego mięta/ z tego wiele
pau dzyſtyſych czaſow roſtunia.

L Rzecz rzeżak oddala y wrne obſcie wy-
pazda gdy wwarzyſz polny z naſtaniem włoſkiego
kopru/ s hāmizem w winie przyczyńiſy to

2 che oſta

che oliwy / a tego przyłoż na trzypże na dimio
na dla reu choroby / Platearius radzi na to.

Em C Polcy też w winie owarżony a ciepło na
pepet przyłożony / kolitz oddala.

NC Białym gławam też nieplodnym jest do
bydla plodu aby go często pożywały.

EChrobaki w żywocie zabija gdy sotiemy
go tilko razow żywot namażesz.

PC Polcy też w suchy a siluczony na proch
on proch bolenie zębów odeimie / gdi bedziesz
tym prochem nacierał.

DC Polcy też w winie owarżony purguie me
lantolia / y naprzeciwko wężowemu jadowi
jest dobre lekarstwo.

AC też naprzeciwko mdłości polcy siluczony
a z octem zmieszany a pod nosem trzymany
posilenie daje.

SC Na podagre też przyłożone chozide silu-
czone / wsmierza boleści nożne.

EC Korzeni też polciowy siluczony a z winem
zmieszany / każda opuchlina rozpada na o-
puchle miejsce przyłożony.

Porrum

Lut / Lanch /

Kapitulum Cxxv.

Et jest dwosiaki / jeden do
mowy a drugi polny / jest
cieply w trzecim stopniu / a
suchy w wtorym / lesny jest
gorzki a bowiem jest cieplejszy
y suchszy niż domowy.

Et lut przedzi żoładkowi dla tego iż czyni na
dimanie w nim y wiatry / a dla swej ostrości
suche żyły kasa.

Et napelnia też głowe dmy grubemi które
o siebie wypuszcza w głowe / a tak wzrośtają.

Et częste też pożywanie lutu czyni strąsli-
we sny / a przeto ludzie w ktorich tolera panu-
ie / y w ktorich melantolia obfituje / mają sie
pawsciegac od lutu / y ci ludzie ktorzy mają
mdla głowe / a ktorzy sie bez niego nie mogli
obyc / tedy taki poradeniu tego ma iść laktu
te albo wysokiego mleczu salate / albo też wto
pawszy lut owarż gi z laktuka a pożywać go
dla wyczyszczenia piersi y płuc y wtroby z nie-
czystości grubych.

Et gdi tu siluczysz z octem s soliem babcza-
nym / a tego w nozrze włożysz / krew stanowi.

Et gdi też tego waz wie / silucz lut a przyłoż
go na rane / wyciągnie iad z rany.

Et sol też lutow s trochą miedu przesne-
go zmieszany / rany goi.

Et sol też lutowy zmieszany s soliem kerze-
nia liwowego / boleść trzypżow oddala gdi im
namażesz trzypże.

Et lut też surowy s kapaśią ledzeny / broni
od opicia / a pobudza tu cielsny żądz.

Et sama też wonia lutowa czyni to iż wa-
żę y międzywiadtowe wciśkaia przed nią.

Et sol też lutowy s picecrum na bolaci za-
przyłożony / boleść oddala y robaki sniego wy-
m.

Et a wpałoż częste pożywanie tego (padza
lutu żoładec obciaga / pragnienie czyni / krew
zapala / a to gdi go kto wiele pożywa.

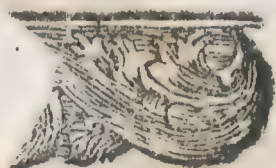
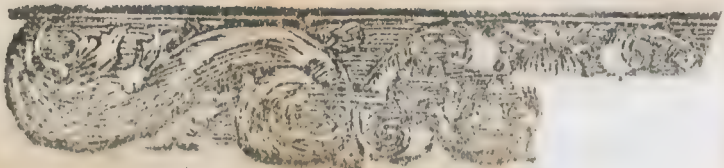
Et nasienie lutowo z nasieniem czosnkowim
starze na proch a dane z wodką babczaną / za-
stanawia krew która s piersi płynie.

Et sol też lutow z oliwą zmieszany / jest do
bydla zlerany które s krost pochodzą.

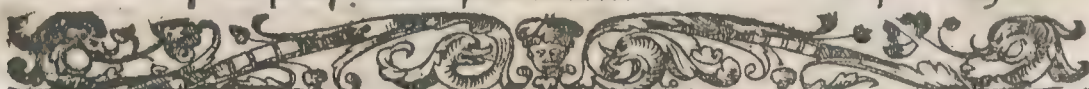
Et lut polny kazi ciało / a bowiem ie drze y
grziz / a czyni bolenie w głowie y wrine pobu-
dza / y przez wbiących glow przyrodzoną.

Et moroidi też pobudza tu płymieniu gdi
gi owarżysz a potym na stolek przyłożysz na
noc.

Też liscie

E Liscie też lukowe z ziarnkami iodlowemi gdi wwarzyszy w wodzie a przyplozys na stolec/czyni stolec kiedysie tomu chce a nigmoze ich miec.

E Naprzeciwko też kolice jest dobry luk z o lekkiem migdalowym wwarzony/ a tym ma zac żywot/ Awicenna radzi.

Pentafilon

Piecperst albo pieciornik.

Kapitulum CXviij.

Est ziele Piecperst o płaci li stkocho/ korzeni tego ziele jest suchy w trzecim sthoptniu/ barzo jest mało ciepłe.

E Gdi wwarzys piecperst z bluszczem a tym sobie vsta bedziesz plosac/ tedi bolenie zebow oddala.

E Gdi też wwarzys piecperst s picecrum/ s trocha miodu/ tym sobie vsta wymyway/ a s bowiem od prochnienia vsta y od zagnitosci wybarwia.

E Gdi piecperst z babla wwarzys a tep wodi sie napies ocutrowawszy/ biegunkę zastano

E Gdi też to ziele wwarzys z octem (wisy. a przyplozys na sadzel bolacy zapalony/ bole nie oddala y ogien pieklny gasi/ a nawiecy gdi solu roschodnikowego kniemu przyplozys Jteż na zanotkie jest wielkiej pomocy to lez karstwo.

E Zęz sot s korzenia piecperstowego/ jest do bry naprzeciwko chorobam watrobny/ pluczym/ itez sie iadom przeciwi/ a nawiecy gdi wwarzys list tego ziele z listkami fenos przylozys troche pieprzu/ w winie warz a thego sie napijay/ abowiem kwartane vleczka.

E Zęz tym ktorzy swietego Walantego nie moc maia/ gdi tego kto ziele przez trzydziesti dni pozzywac bedzie/ oddala.

E Zęz sot tego ziele a nawiecy z liscia iego pozzywany/ zolta niemoc oddala/ itez fistule vleca sot tego ziele w puszezony w rane/ Pan

E Gdi też wwarzys korzeni tego ziele (dekta. w occie/ jest dobre karstwo na rany chodzące z miejsca na miejsce/ Jteż naprzeciwko zano ticy/ y naprzeciwko swirzbowi/ y bolęz tam gorzącym/ y naprzeciwko bol sciam czonkowym/ itez naprzeciwko rozpadlinam albo tro siam ktore bywaia w vsciech.

E Zęz wino w ktorimby tylo warzeno tego ziele liscie/ a gdi sie tego wino kto bedzie napizal przez dziesiec dni ten ktorzy swietego Walantego niemoc ma/ oddala.

E Sot s korzenia iego rany spaiac ielitolowcy emoroidi zastanawia/ Awicenna mowi.

E Sot piecperstow w vsciech trzymany/ w skie niemocy vst oddala.

E Gdi kto s soba nosi to ziele/ thaki czlowiek bywa wspomozony w kazdych swych sprawaach y owsem kto o co krola bedzie zadal/ vstrzyma wszystko maiaze przy sobie to ziele/ abo wlem czini czlowieka wymowne y przytem nego/ te rzecz wielki Boicech twirdzi w piez gach w ktorych pisal o mocach ziol tatemnie.

E Zęz listki piecperstowe gdi beda przez noc w winie moczone/ a tego wino gdi sie kto po ranu napija jest dobre naprzeciwko swietego Walantego niemocy.

E Zęz korzenie piecperstowe na proch starze a tego prochu przykladac na wrzody gnijace/ got wysuszaie.

E Liscie piecperstowe wlozone w miod przy micsawszy ocet/ tego gdi sie kto bedzie napizal/ febre kwartane oddala.

E Gdi ziele piecperst sliuzes samo krom korzenia s starem sadlem/ a stego weczynis iakoby plaster/ ten plaster gdi bedziesz przykladal na rany gleboke gnijace/ got te barzo.

3 Pipinel

Pipinella

Biedzeniec / Bibernallen /

Kapitulum CLXIX.

Biedzeniec jest zielen podobne
kamikamieniom / niemając
rozności jedno w kosmactwie
abowiem Biedzeniec jest to
kamień / ale kamikamien nie
jest kosmactw / jest ciepły y
suchy.

Ma moc pobudzającą uriny y rozpadza
jąca / kamień kamie w nierzach y w moczach
Jest też dobry naprzeciwko rzeżakowi tchoru
bywa w puszczaniu uriny / też gdy kto nie mo
że puścić uriny / tedy naprzeciwko tym choro
bom wwarz Biedzeniec z kamikamieniem / z
wroblim prosa / s torzeniem piotruseczanin
s spazagowym / a tego sie napijaj poranu /
abowiem to wwarzenie y naprzeciwko kłacie
jest bardzo dobre.

Est naprzeciwko zatkanu wetroby y sie
ziorny jest bardzo dobry biedzeniec / a nawiecy
ten syrop tak wczyniony. Wzmi biedzeniec
kamikamienia / polny diatwie / tchyczu / kaza
dego snich po gasci / zwlascz tow siostowych /
boragowych / rozintow wielkich / kaze^o snich
po polonci / nasienia piotruseczan go / wro
bligo prosa / hanczu / lakrycy / torzenia spa
ragowego / bagnistowego kaze^o snich row
no po dwie drażnice / listow sena / imbiere /

poł drągny / ty wshyły rzeczy przelucę grubo
a potom je warz we dwu kwartu wodi / ażeb
trzecia część wyparzała / potom przecedziny
centrum dobrze / a tego sie siropu napijaj po
ranu we trzy godziny przed obiadem / a przed
wieczera na dwie godziny / a wypijaj ten si
rop masz wziąć ty piluły dawaj je wczynić do
a pocić tak napisawszy na karcie. Weźmi mas
si piluły scidarium / masi piluły agregatiuara
kaze^o snich rowno po polowicy drągny /
pulpe granorum / wilezego lpta pięć ziarnet
zniecay ty rzeczy pospołu a wczyni piluły s sy
ropem idemich iezn ow w liczbie dziesięć / a
kaze^o snich po purgacji weźmi kolażtow za
groch ktore zowa diaciminum / A jestby czuł
bole nie na bólach / tedy namażu sobie masce
dialez boki w cieple / a bedzie miał sfohwe
lekarswo.

Papawer

Mat /

Magfamen.

Capitulum 170.

Jakby mat jest zimny y suchy
w weterim stopniu / ale czar
ny mat jest w trzecim stop
niu zimny / Dwicenna po
wieda. Nasienie białego ma
tu wpeczaj sie godzi tu ka
karswo.

karſtiam niſi czarnego maſu / iſi pſodny
a tak nie ma być pożywany.

CSpanie czyni maſt gdi wżynyſ ſniego
plaſtr z mlekiem niewieſciem / biaſtu ſarceſne
go przyczyſnawſy / tego przyłoſz na czoło y na
ſtronie na noc.

CReż naſienie maſowe albo ſamy maſowi
ce ſtłuczone z oleikim roſzonym / przytładaſy
na ſadzel bolący a żapalony / boleſe oſmierza
y wſtrobe żapaloną ochładza.

CReż naſienie maſowe s ſiolkowym oleja
kiem zmieſzane a ſtłukſy dobrze w moſdſerzu
potym na maſy ſobie tym grzbiec wppreſ / w
znay pomoe w gorących ni. mocach kſhore
eſlowietā wſuſaia ſako w ſuchotach y w i
nych niemocach zbytnie gorących.

CReż naſienie maſowe ſuchotſi pierſi y iſnych
eſłontow wſch nienſu / konſekt kſhory bywa z
maſu iſt bārzo dobry / ſowa gi w aptekach di
apapauer. Albo wżyn lektwarz s ſoku lātri
ciey / z gumi arabicum / z hānzu / z naſienia
maſowego / a tak zmieſz y wżecz s ſiropem
maſowym ktori w aptece nadyſeſ / tego pęſi
way po treſce porānu y na noc / abowiem to
iſt dobry lektwarz naſienie ſuchotam.

CReż maſt czyni ſpanie gdy gi w wāzſy w
lugu albo w wodzie / a tym głowe zmieſz.

CMaſu reż zamorskiego czynia opium /
ktore iſt zimne w czwartym ſtopniu / a ſuche
w trzecim ſtopniu / ale cho iſt lektarſwo ſlo
dlive.

CKāſdi rodzay maſowy iſt podobny ſobie
w liſciu / ſedno iſe w kwiecie ma roſnoſe / abo
wleim i den maſt ma biały kwiat a drugi czar
ny a drugi czyrwony / drugi rogaci ktori ma
kwiat żoły / a wpaſze kaſdi maſt wypuſcza
s ſiebie naſienie czarne procz maſu bialego
ktory biale naſienie wypuſcza.

CMaſt wiedzie iſ opium bywa s ſoku czarnego
go maſu zamorskiego.

CGdi bedzie maſt wāzony w potrawach /
takie potrawy czynia ſpanie.

CReż liſti maſowe z octem ſtłuczone / na
opuchline przyſtoſzone / roſpadzia opuchli
ne / iſeſ pieklicny ogień wppadzia y boleſe
oſmierzaia.

CA wpaſkoſz zbyſhnie maſt pożywany pa
mieſe pſrie / bolenie głowy y oſu z paſcanem
zmieſzany oſmierza / Pandekta ſwiadek.

Populus

Topola

Alberbaum.

Kapitulum CXXI.

Topola iſt dr. w. o. / ktoro
moc iſt ſtoſzona z oſicy w
ney iſeſ zimſiey ſube inay
a tak ma moe ſiladana.

CWino w kſhorym deda
wāzzone ſtoki tego drzewa
iſt dobre naſienie doſmery bolſci / iſeſ
kto winy nie moſe ſātrzymać. Jednoſ Do
ktorowie powiadaia iſby plod odepnuwalo
korzenie tego drzewa czeſto pożywany ta
kſz liſcie iſeſ odepnuie plod a nawiecy po
przyrodzony niemocy iſ.

CEheſ ſot / liſcia Topolowego wpuſczoney
w wcho / boleſe wſpataia.

CEheſ ſtrego drzewa wpplywa iſwica o
ktorey powiada Diaſtorides iſby tyſa dobra

4 tu lecaſ

Pasternak

tu lekafstwam/ bowiem pot zbytni zastana-
wia/ y takież biegunte.

Eż s pastrowia topokę nizliż liscie a sietie
wypuściło/ czynią masę w a pectach/ kthora
jest zimna/ gorzkości ochładzająca y zaciśnię-
ta/ y sen czyniąca/ a te masę zawę dektoro
wie masę populeon/ jest w niemających potrze-
bach użyteczna/ a czynią ją z orzech tego drze-
wa/ a tak y naprzeciwko gorczym febram jest
masę dobra topolowa.

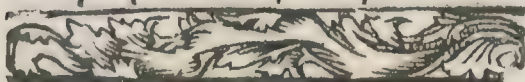
Eż gdy namażesz skronie y pulsi y rąk y
y nog tą masą/ weźmi spanie tym kthorzy
spać nie mogą.

Eż ta masę zmieszana z rozżanym olej-
kiem a s siostkowym/ gdy temi namażesz waga-
trobe zapalona/ niewymownie wagaśa zapar-
lenie wagtrobę.

Eż di tim namażesz pępek/ po obficie po-
budza.

Ktora masę tak bywa czyniona
Weźmi papia topolowego ieden funt/ liscia
mąkowego/ liscia pokrzywowego/ liscia biele-
nowego/ psinkowego/ roschodnikowego/ kła-
kuczanego/ rojownikowego/ kądzdego snich
po poł uncji/ ty wysytki rzeczy przelucz a z wi-
nem warz ażby wysytko wywrzalo/ a potym
wycisni przez sukno co namocnię możesz/ a
onemu co przecedzisz przydaj sadła wieprzo-
wego swiezege nie sełonego ile potrzebą/ a tak
to zmieszaj wespolek na panewce na węglu/
potim schowaj a używaj na ty choroby.
Serapio powiada.

Pastinaca silvestris

Pasternak albo polna marchew.

Bild maren.

Kapitulum Cxrij.

Pasternak polny/ to jest pol-
na marchew albo gniazdo
srećze/ kthorego moc jest za-
grzewająca y otwierająca/
urine pobudza/ y rzecę przy-
rodzoną paniam/ a nawet
sz moc ma nasienie s korzeniem tu tim rze-
Eż di weźniś parzenie z liscia (czam.
marchwie polney wespolek z bolicą wwarzym
by w winie albo w wodzie/ chorobe białym

głowam przywodzi.

Eż warz nasienie polney marchwie z na-
sieniem piotruszczanym/ z nasieniem wlopię-
go kopru/ tego sie napijaj/ a bowiem rzecę y
cieknie puszczające uriny oddala.

Eż wwarz polną marchew z lisciem wy-
sotiego slazu/ s korzeniem kiliowym/ z maio-
wym masłem/ ty rzecę wysytki w mozdżerzu
stlucz a weźni plaster/ ktori jest bardo dobri na
pleure.

Eż korzenie polney marchwie pożywa-
ne w karmia/ y pobudza chęć wosć tu ciele-
snym rzeczam/ y rime pobudza tu wysytku/ a
wsakoż pasternak polny niedobry jest tu iedze-
niu sam/ lepszy jest domowy/ bowiem jest smac-
niejszy/ też wiatry czyni y gąmracją stroi/
ale polny pasternak nieczyni takich wiatrow
a wiecę uriny wywodzi/ y rzecę przyrodzo-
ną białym głowam.

Eż rospadza guzy gdy gi wwarzysz s tzi-
wong lebiotką/ a na młieście chore przyłożysz.
A wsakoż nasienie pasternakowe jest wiecę
mocy na ty to choroby nizli korzenie dla wila-
kości ktora wiecza w nasieniu nizli w samej
marchwi/ ale korzenie podle niego pasterna-
kowe jest mnięysze na każdą stych niemocy.

Eż Pandekta mowi iż korzenie pasternaku
polnego na sygi przywiązane/ opychline a
syie wypadza.

Eż teo ma przy sobie korze/ a teo to mār-
chwie

chwie/węzowi skodzie niedopuszcza. Mater
powiada.

Pastinaca domestica

pasternak domowy/
Muren.

Kapitulum CXXII.

Pasternak domowy jest cie-
pły około wstrego stopnia/ y
wilkiroche mniej/ jest dwo-
iaki/ domowy y polny/ Ten
pasternak domowy więcej
się godzi tu potarmam niżli
tu lekarstwu/ ma włosność krew grubą czy-
nię y obfitą/ a tak chętność cielsną pobudza
Pasternak potarmacz jest świeży tedy jest lepszy
ale suchy jest mniej przy mocz.

Edy nakręci torzenia pasternakowego/
a nakładzie go w cutier/ tego bedzie poży-
wal na noc/ abowiem chętność cielsną pobu-
dza/ itez krew grubą mnoży/ y nasienie mes-
kie/ tej trawienie dobre czyni/ a nawiecy tym
obyczajem sprawując. Weźmi torzenia pa-
sternakowego wlopanego wwarz dobrze/ a po-
tym wwarz wosy strąp drobno/ a wpisni z wo-
dą potym nakładz tego torzenia w miod od-

symowany/ warz aż by miod wyparzał/ ale
maż często ruszać aby tu rynec nie przywr-
dło/ a potym na ostatek przyłoż siopek które zo-
wają piute w aptece nardzie/ pochim przyłoż
cinamonu/ imbiere/ galganu/ mustatowe
go kwiatu y orzechu/ tego pożyway porannu
dla posilenia żołądka/ y dla dobrego krewie pom-
nożenia/ itez dla pomnożenia męskiego na-
sienia.

Edy mże obyczajem bywa konfekt z mło-
tawtu/ abowiem pasternak domowy jest strą-
wniejszy niżli polny/ więcej pobudza tu ci-
leśny jadzy dla wilkości y ciepłoty swojej kto-
re rzeczy wspomagaia te chętność cielsną:
Panderka o tym powiada.

Palacium leporis

Palac zaięczy/ Dafen palacz.

Kapitulum CXXIII.

Palac zaięczy jest zielenie mlecz-
wi podobne/ jedno iż list ma
kon-żysty/ torzeń podobny
zieleni lamitamiennowemu/
kwiat na sobie ma drobny/
nasienie okrągłe/ niekhorzy
zowa to zielenie domti m zaięcowym/ a drudzy
palacem zaięcowym albo zaięcze ziele/ a tho
dla tego iż to zielenie broni zaięca od melantoli-
cy ktori są przysrodzenia melantolik/ rosie tho
zielenie na miejscach cienistych itez na piączy-
stych:
To zielenie

B Co ziele zaieczy p palacek iest dobre ludziem melankolicznym / to iest ludziem smutnym / crosklywym / a zwlaszcza tedi bedzie w winie wwarzono / a tak to iest wino barzo dobre ludziem zarażonym paralizem / y tym ktorzy kolike ciepią.

C Ez forzen palacku zaieczego w winie wwarzony wrine pedzi y kamien lamie / krowa wą biegunkę zastanawia.

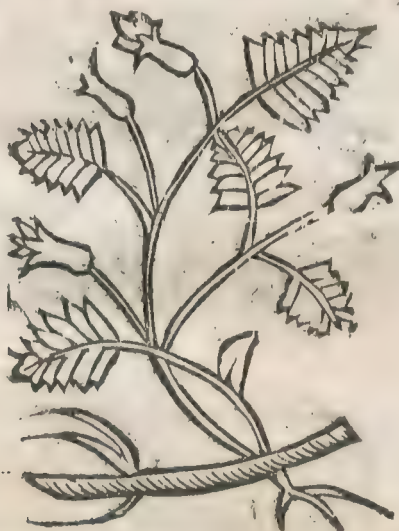
D Ez forzen tego ziela na sygi zawieszony smialosc czyni a boiazli oddala.

E Ez samo ziele w winie wwarzone a pite / kwartane leczy / y wszelką niemoc szezony od dala mornie.

Panis porcinius / Arfanta:

Obrastki / Erden nusz.
Kapitulum Cxxv.

Obrastki iest ziele / list ma podobny bluszczowemu / iedno iże iesth niekato bialosciami skropiony / pret ciemny ku czarnosci skloniony / na pol tory pedzi wzwpis roscie / kwiart na samym wierzchu wyrasta podobny rozanemu / forzen tego ziela czarni a wnetz bialy / okragly / syroki / plaski / rzepte podobny a nawiecey pod cieniem drzewa wyrasta. Galenus w bestych riezach simplicium pisze iz panis porcinius to iest obrastki ma rozmai ta moc / naprzod ocieraia / rostrawia /

przyciagajaca y rospadajaca. Jest też drug gi rodzaj tego ziela ktori zową gretowie cicla temon / list ma podobny bluszczowemu iedno iz mniejszy / pret ma miagkszy sekowaty / ktori gdy doroscie drzewa tedi sie dzierzi iako bluszcz kwiart ma bialy weniacy / nasienie ma iako by iagoda kłuste / tak iz gdy rosta / thedi will kosc klijowata iako l. p sniego wychodzi / wsa toz to nasienie y samo ziele nie iest wyteczne ku lekarstwu. Na suchych miedzach a nie wyprawnych roscie / to Plinius mowi ktori pisze o pierwszym ziele iz iesth cieple w trzecim stopniu / forzen im wietrzy tym lepszy / swiezy wietrzy mocny nizli suchy. Na tho ziele byc zbierano na koncu Jesieni / y suszone na sloneu / a na czworo forzen ma byc skraiany a na mici wiepany.

D Wytek tego ziela y forzenia ten iest / Pan dakt. Ktoby mial emoroidy gluche / tho iesth zyly w stolek na perzniele odkrwie melanko liczney / tedi prochem tego forzenia posyp / oc warzaj sie zyly y krow zla czarna wywodzi z wielkim vlzenim ciela. Zbatiezy y soliem tego ziela gdy namazesz / otwieraj sie tyto zyly.

C Na tenasmon tez / to iest na wydymanie sol tego forzenia z oliwa zmielany a na ryny te przysmazony / rozmozowy w tym bawel ne przploz na ulito / bedzie stolek krom wydm ania.

D **C** Pise też Scorpion / Wzmi soli forzenia tego ze trzy lytki albo ze czterzy / cutru czo zloty zaważy / zmielany społem a przywarz iz by tego trzecia czesc wyparzala / a ktoby mial zolta niemoc day mu na czezo wypie / praw nie vleczysze niemoc.

E powiesci też Galenowey / izby sol tego ziela forzenia s. i. i. miedową wsmazony w ryneci raz dego rowno wziawszy / iest lekarstwo do swiadsona na zolthą niemoc gdy bedzie ze trzy razy dano tak wiele co dobra lytką sebr na mozesz wziac.

F **C** Mezuec też pisze de Arfanta / to iest o ziele tym ktore zowiemy obrastki / wypisuje ied ne mase ktora powiada byc wyteczna na wiele niemocy tego ziela.

G **C** Sol też forzenia te ziela z miodem zmielany a w nozrze wpuszczone / czyni tichante a stad sie glowa czysci.

H **C** Forzen też starcy albo siluczony a na pe p. k. przy

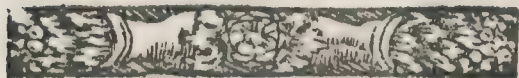

pek przypłożony / stolec czyni y swą rzecz przyp-
rodzoną paniam pobudza.

D Też piśa o korzeniu artenice tych to obra-
słow / iż gdyby niewiasta brzemienna postas-
ła chwile nad nim / tedy hnet dzieciątko poz-
ruci.

Pes coruinus

Sturzech / Haben rusz.

Kapitulum CXXVj.

D Zapherides o tym ziele piśe
które zowie po gre: ku El nos-
podium / iż jest wzrostu ges-
tego na dwie piedzi nad zie-
mią / roście na ziemi kamie-
nistey / list ma przypodobny
bylicowemu / kwiatek pątkowemu kwiatu.

Galenus septimo simplicium pharmacorum
pise iż to ziele jest cieple rychło w trzecim sto-
pniu / takież też y wysusząca.

B Dioscorides cho ziele samo w wodzie albo
w winie wwarzone a danc tu picia / chroni
iadu rozl: wac sie po ci: le / ale gi trawi.

C Też ludziem sfluczonym albo z iakie^o wp-
solitego mieste: a opadnionym jest dobre / ciep-
cie odchodzenie wrony wlewa.

E Też swole rzecz paniam pedzi / ithez dzie-
ciątką nie dopuszcza donosić gdy bedzie tu pi-
cia danc wwarzypopyte w winie.

C Avicenna też piśe o nim w wtornych krye-
gach capitulo de pede coruino / iżby to miało
moc toł: te leczyć y biegunkę sta nowie / ma w
sobie wlosnosci korzenia paluchowego.

Paweł lekarz powiada iżby wsmierzalo to ziele
leboleści członkowe posilajac ie y wypadzaj-
ac nieczystosci snich.

Pes columbinus

Golebia noga / Zauben rusz

Kapitulum CXXvij.

Golebia noga / te^o ziele jest
trey rodzay / Jedno jest ko-
re lacinny: cy y Grekowie zo-
wa Anomum. Drugie
jest które ma list mały a o tra-
gly seroko nasietany / preth

ciencia nie dlugi / tu rumianosci podobny /
wezwoda y / p. zi ktorich listie wyprasta dwoit /
to jest z iedney strony ied: n list a z drugiey stro-
ny drugi list / nasienie po trzech po czterech
ziarnkach na iednym mi: psu roście w posco-
dku glowek iako igla.

Trzeci rodzay tego to ziele golebiey nogi ktore
zowa Anagris / o ktorym Galenus w po-
stich kriegach simplicium pharmacorum pise
tymi slowy. Anagris jest ziele smrodliwe /
smaku kwasnego, a wiatze jest cieple / list po-
ki jest zielony tedy dla wilgotnosci nie tak bar-
zo kwasny / ale suchy ma moc wcinajaca y bi-
nie wysusząca.

Nasie

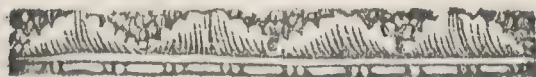
B Nasienie tego wrócić czyni a zwłaszcza wtedy będzie w wodzie wwarzone/ tedy flegme z żółcią wypada.

C Reż go by kłhora pání młá záduszenie mące/ okádzenie nasieniem tego ziela będzie proz na złego.

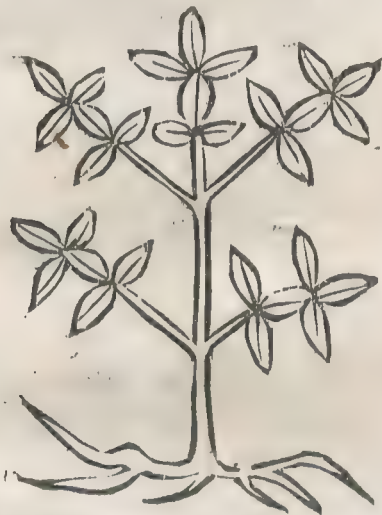
D Reż y łóżyisko które po porodzeniu w pánach zostáie/ kádzenie tym nasieniem wypa

E Reż swietego walántego niemoe (dza- wsmierza/ y wpađłego człowięka z ziemi pod- nosi kúrzenie przerzeczone.

Pistacea fistica

Kapitulum CLxxviii.

A Słowo Pistacea jest Grec- kie/ Pistica łacińskie/ kłhore- mi słowy tho ziele zową/ nie roście w nąsypg kłagnach a le w Dámásktu y w Greciey jedno iż jest ziele/ a zwłaszcza owoc tego użyteczny kłhorego doktorowie cze- sto używá a w niektórych niemoeach.

B Naprzód według powieści Dioscoridesa/ iż jest owoc tego ziela bário dobry náprzeciw- ko niemoeam płucnym/ w kłrobnym s wśp- łkich pierśi.

Serápio piše o thym owocu powiedáie iż jest subtilnego przirodzenia/ smáku przypor- zknacego/ zágrzewáiący y wysusáiący wiecep- ni/ li orzechy łaskowe.

C A także też Galenus świádky powiádaie iżby tego ziela była wielka obfitość w Alexán- drey w ziemi Egipskiej/ mála tucžność dá- le a wśátoż w kłhrobie jest bário przyjemne/ tym obyczáiem iż nieczystości smiey purguie/ a potym iż posila dla smáku przypodzonego y korzennego. Niektorzy pišą o pistáciach że- by miály żółdtowi škodzić/ w tym jest w kł- pienie między lekárzmi/ a wśátoż le przypa- wuią s cukrem.

Platanus

Jawor.

Alhorn.

Kapitulum

CLxxix.

A Jawor jest drzewo listu syp- kiego/ kłhory listy podobny rece człowieczy/ smáku tro- che gorzkiego a cępnae z- go/ skóra ná sámpym drze- wie jest miáśsa a ku rumiá- nosci posła/ sámo drzewo rozłupione/ theż bário ma środkiem między rumiánościa a między

miedzy bladoscia / to jest z bladą rumianą / to
drzewo kwitnie drobnym a bladym kwiatem
na miejscu tego kwiecia wychodzi nasienie z
ziarnem ktore takie sa z bladą rumianą / chro-
pawę / a tymi ziarnki w Japanczy futną far-
buja / ktore zowa palma Crisi / to jest dloni krl
stusowa. Galenus w siodmymch riegach sim-
pli. farm. ca. de platano pise / iz Jawor jest
miernie zimnego a wilkiego przyrodzenia.

Zatę też y Diastorides wypisnie wlosnosci
tego drzewa / tu jest napisano dla tego iz go le-
karze używaja w niektórych niemocach.

na 60
lym
bol
z
g
Galenus pise na miejscu wysocy namie-
niom / list tego drzewa pokłisł z zielony siar-
wy gi w donici / przikłże na bolaczka ktora
na kolanie bywa / natychmiast boleść oddzie.

¶ Gdi też s skori tego drzewa weżyni proch
a wwarzsi gi w occie / tedi pletanie yst tym oc-
tem ciepło / boleść zebowg oddala.

¶ Owoc też tego drzewa sflucżony na mial-
ki proch a z wieprzowym smalcem zmieszany
jest dobre lekarstwo przykladac na miejsce o-
gniem albo wodą sparżone.

¶ Popioł też s skorek lawerewnych wysusa
wiltosci w ranach y w fistulach barzo mocz-
nie a potym goi.

¶ Proch z listia a z owocu tego drzewa / jest
skodliwy plucam wysusajac zbyte wiltosc
przyrodzoną / a thak glos psuie / oczom theż
barzo wadzi.

¶ Zeż skore z owocem spalnosy a proch w-
czyn / ktory zmieszay s smalcem wieprzowym
a weżyni masę / a te masę przykladay na zle ra-
ny gnoiste / czyści wysusay y goi barzo dobrze.

¶ Zeż skorki tego drzewa sflucżone na proch
a w winie przywarżone / iad wpełki psuia tak
weżowy iako y niedzwiadrowy / gdi bedzie zra-
nione miejsce mazać / y moży sie dac tego
wina napić.

Pellicinus:

Wilezy groch / Ahoren.

Capitulum 180.

Wilezy groch jest ziele kthore
miedzy pszenicą roscie y mie-
dzi ieczmieniem / rosczi al-
bo galski ma geste a sub-
telne / thakie y listeczki ma
cienie a barzo male na kco

rym ziele niejaczi wyrastaj w krowch sa
ziarnka po trzech w kazdim niejaczi / sma-
ku gorstkiego a troche zoltawe.

¶ Pise lekarze starzy a zwlaszeja Alexander
izby plod poczeży mialo moc tracic / y bialym
glowam ich rzecz przyrodzoną mocznie poru-

¶ Zateż też y Galenus w riegach (pat.
simpli. far. pise powiadajac / iz nasienie tego
ziela jest rumiane a barzo gorstkie przykra gor-
stoscia / ma te wlosnosc iz z lit wpełkie nicezi
sosci wypadza / a tak na kolie jest dobre / thak
też y galski tego ziela dcnią.

Paucedanum

Wpywy kopr / Lausen ttle.

Capitulum 181.

Wpywy kopr i st ziele ma-
iace list podobny trzowes-
mu ziele / kthore y samego
torzenia wypuszeja iakoby
niciatie wlosi cienie torzen-
ki / pret albo galski podob-

ne wlosciemu koprwi / kwiat zolty / torzeni
z wirzechu czarny a wnatrz bialy / weniay przy-
kren / miassay a p. lny wilgotnosci / roscie przy
gorach gdi: slonce malo dochodzi.

Przy torzeniu tego ziela roscie niekthora rzecz
podobna kadzidlu. Poti sok jest w torzeniu te-
go ziela poti moc ma / ale gdi sok wpełkies / te-
dy torzeni inż barzo maley mocy jest / a wsa-

W

koz ci

iz ci ludzie ktorzy wypiskają sok stego korzenia
przychodzą o wielkie bolenie głowy/ y o zła-
nienie wżroku.

P Galenus w osmych kregach simpl. far-
capitulo de paucedano powieda/ iz korzeń te-
go ziele jest ktore^o używamy/ a sok wypiskio-
ny sniego jest wiekszy mocy zagrzewającej/
rospadającej/ scienczącej y okrawającej.

E Serapio pisze/ sok stego korzenia wypiskio-
ny a pothym z rożanym oleptem a z octem
zmieszany/ pamięć zginełą do końca prziwra-
ca zaszę/ y balonem u rozum daje/ gdy głowę
ogoliwszy kilko razy namazuje/ itez naprze-
ciwko s. Walentego niemocy jest niepospoli-
te lekarstwo.

S Eż sok tego korzenia z oliwą zmieszany/
troche octu winnego do nich przyczyniwszy/
jest lekarstwo naprzeciwko boleściom głow-
nym/ naprzeciwko paralizowym/ y naprze-
ciwko oschnieniu y skurczeniu członków/ gdy
tym będziesz mazał.

E Eż kładzenie z dołu białej głowie stego ko-
rzenia używane/ z nieplodnej płodną czyni
człowieka zbytnie spiętego czyni czynnym/ y
kurzenie ono wszelki gad z domu wygania.

J Eż sok przereczony z rożanym oleptem
zmieszany/ boleści wjane wsmierza gdy tego cie-
plo w ucho wpuszcz/ y zębów boleści oddala.

G Eż kápel y dichawice leczą gdy tego soku
w iacie kłosek wpuszcz troche/ potim opieczesz
miętko/ danże onemu członkowi wypić/ y stol-
ce będzie miał lekkie z włżeniem żółci y slegio-
ny/ y piersiam wolne oddychanie czyniące.

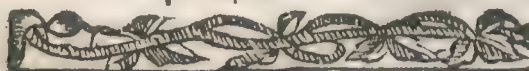
E Eż korzeń wshwego kopru takmiarz też
ma moc naprzeciwko thym wshytkim niemo-
cam przereczonym/ a wśakoż osobnie gdy ba-
dziej uszpony a na proch stąrti/ tedi kóści z rą-
ny wyrzuca/ blizne (w ranie ktora sie rychło
goi) czyni/ a tak proch tego korzenia użytecz-
nie od barwierzow w masce bywa kładziony/
dla tego iz ma moc czyszczyć rane y ciałem na-
rażeć.

E Eż Galenus radzi korzeń w winie wa-
żyć a ocukrowawszy albo osłodzawszy dać tru-
nek ciepło wypić/ powiada iz moczyszczy s pier-
si s płuc przez stolce wywodzi/ itez sama para
onogo korzenia w wstą brana/ czyni włżenie
cieplego oddychania w piersiach.

S Eż sam korzeń albo proch tego zeby vmo-
cni sprochniałe y boleści ich wsmierza barzo
rychło/ może być cały rok y przez dwie lecie w
całej mocy zachowany/ a wśakoż im śwież-
szy tym lepszy.

E Eż samo ziele wshygo kopru w wodzie wwa-
rzony a na dimiona białej głowie przyłożo-
ny ktora cirpi zaśtanowienie przyrodzoney rze-
czy/ pobudza mocnie ich rzecz przyrodzoną.

Persicus

Brzostinia/ Persig.

Kapitulum CXXxij.

Brzostinia jest drzewo ktore
jest połączenie rzeczono Persi-
cus dla tego iz w Perskiej
ziemi tym imieniem rzeczono
ny zacny człowiek tho drze-
wo rozplodził. Owoc tego

drzewa w Persji jest niedobry a prawie iadowi-
ty ku iedzeniu/ ale w naszych krąginach jest
barzo przyjemny a nie nie płodzi kłogo mierz-
nie pożywa: Plinius mowi w trzecinach
riegach powiadać iz theż w Egipte roscie
drzewo brzostiniowe na kształt gruski/ w tych
krąginach nasze nie barzo dawno jest wniesione
drzewo brzostiniowe. S samego drzewa
y galezi tego y listcia smak jest gorzki/ ocierają-
cy/ owoc zbytnie iedziony płodzi żółciowici y
niestrawność w nim czyni dla przyrodzoney
zimności swę y z wilgoćności zmyśla-
ney oko

n-y około trzeciego stopnia.

Włosnos. brzoście. *Diastrorides*
Brzoście odmietają żywot gdy są dojrza-
łe a świeże/ ale niedożrzałe a temu wieszcie/
ty więcej zastranawiają stolce.

Eż woda w którychby wrzały brzoście/
kruczenie w żołądku y w jelcach oddala/ Ale
list brzościowy wsupony a na proch słuczo-
ny/ krew zastranawia mocno stądbykolwiek
płynęła/ gdy tym prochem będzie posypano y
też gł si w żywocie odzici zabija dany spolew
ka albo na popel z oliwą zmieszany namaz.

Mezue piże/ gdy list brzościowy wespo-
le y s kwiatem będzie słuczono w mozdze-
rzu/ a potem będzie sol wypisniony stego listu
ktorego gdy się da y wypie na pie temu tchoby
miał grzienie w żywocie od takichkolwiek chro-
batow/ zabija ie mocno y stolcem wyzuea y
żywota. *Latie* też czyni tym chroba-
kom tchore bywać w wpo: h/ zową ie storki/
zabija ie y wprzeu w en.

Eż oleń w apertach czyni z iadrek brzo-
ściowych/ tchory jest doświadczony na bole-
nie wju cied będzie ciepło po kropce w vcho
w pucjon y około vju pomazowan.

Eżnie Mezue piże o nich iże pragnient
oddala y żołądek posila y a zwłasczą brzo-
ście male wonia nieprzymiag yst oddala
ia/ y owsem lubieżną czyni.

Eż Awienną piże o brzościuach iż są
wilgotnego przyrodzenia a przeto też łatwo
prochnia w żołądku mdłym/ tchore też bro-
nia płynienia wilkości zych do żołądka z in-
sych członkow dla swy cierności tchora sie
złaczyla pepsolu z odwilżeniem żywota.

Dają też cheć ku iedzeniu/ ale brzoście
nie mają być iedzone po inszych potrawach/
abowiem czynią niestrawność onego wspotie-
go potarmu pny y iedzonego/ al. mają być
iedzone przed inszymi karmiami/ dla t. o iż je-
tchto trawia w żołądku y tchto potym z do-
ładka wychodzą/ za którymi też posthepu: y
insy potarm. Zawsze świeże są lepsze niżli su-
szone/ aczkolwiek y supone dają tużności czo-
wiotowi nie mało.

Eżnie Awienną radzi dawać brzoście
ludziom tym którzy miewają niemocy z me-
lantolij spaloney/ iako tim co kwartane mie-
wają/ co miewają melantolij iż od rozumu
odechodzą/ thedi takim są brzoście dobre tu
iedzeniu dla odwilżenia ciała y kwi spaloe-
ny.

Perfoliata

Peptowe ziele/ Nabel kraut.

Kapitulum *Capitulum*

Di 2

Psilium

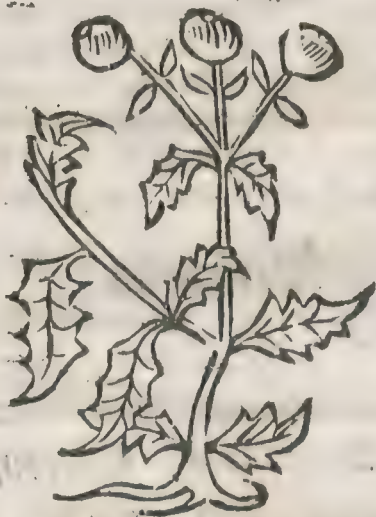
Dziele ma list podobny gals-
wiewemu listu/ ktori list obci-
mule rozgi przy khorach ro-
sce/ na kamienich y na pla-
szystych miejscach roscie.

Proch wczyniony z listcia
tego ziela/ dany tu picu w winie tym ktorzy
sa rozpukli/ osobna pomoc dawaj.

Ez gdi by ktori czlowiek albo dziete mia-
lo rane na peptu/ to ziele sfluczone z listciem
przylozone na pepet/ rany barzo mocnie goi
a zwlaszcza gdi ktoremu dziecieciu pepet ro-
sce/ z żywota/ tedy jedno przykladay tego ziela
sfluczone na samy pepet/ wpedzisz w ngrz
a nie bedzie sniego wyprastal.

Psilium

Kapitulum Cxxxiij.

Est Psilium ziele listu kof-
matego y samo wshyko zi le
to mate/ galski prawit: o
samego posrodka preta wy-
rastajaj/ samo ziele wzwysh
na polchorz piesz/ na sa-
mym wirzchu tego ziela glowiezti rosta okra-
gle po dwu y po czterzech w ktorich i st nasie-
nie czarne a twarde iaco mak wielkie. Do na-
si nie iest ktorego lekarze uzywaja/ o ktorym
Valenus pise w s. Prigach simpli. farma-
iz iest barzo uzyteczne a i st w ktorim stopniu
zimnogo przyrodzenia/ barzo malo wysusaja

tego/ ktore nasienie w wodzie si zanarza takie
iest lepsze. Niektorzy zowaj to ziele Pulicaria
herba/ to iest plesne ziele/ iz nasienie tego iest
pchlami podobne. Nasienie tego ziela ma
wlosnosc odmieltajaca zywota tak iz stolce
pobudza/ a wshatoz Joannes Mesue caplu.
De psilio pise iz iest troiaty faryb/ jedno tiala
drugie czarne/ trzecie brunatne/ lepsze iest mie-
dy nimi ktore iest pelne a miagsze a w wodzie
sie pogrza. Jest to ziele dwoiaty mocy roz-
ney/ bowiem drzew tego ziela iest zagrzewajaj-
cy w czwartym stopniu/ a tak iest mocy przy-
nitajacy/ zarumienajacy/ i tchz bebele czy-
niacy/ a na koniec iest rzecz iadowita/ zwirz-
chnia ktorat iest zbytnie ozglbiajaca.

Serapio s powiesci Diastoridis pise iz
samo ziele gdi bedzie sfluczone a z rozanym o-
leptiem a z octem wczyniony plastr chedi ma
moc osmierzat bol y zapalenie kazydego wrzo-
du/ y czlonkow bol sci oddala/ y bole nie glowy
odeymule gdi bedzie na czolo y na ciemie przy-
lozone troche rozan y wodki ktemu przyplac.

Ez to ziele sfluczone a z octem zmiechane
rozpuszonym dzieciom iest plastr wyteczny/
Ez bronit rosc pepeta gdi bedzie przylozon na
miesciu.

Ez woda w ktorachby warzono psilium
ocutrowana/ chlodzi czlowieka y pragnienie
oddala zbytnie w gorzacych febrach/ y schodze
lekko czyni.

Mezue znamienici lekarz ten takie pise
o tym ziele/ iz ma moc osmierzajaca rzeza-
nie y darcie wnetrzne ktore bywa w iditach/
gladzajac y odwilzajac zdrapanie ich/ wydyma-
nie trom stela (zowaj te niemoc tenasmon)
oddala przywodzajac lekko stolce.

Sot wyschniony sniego chet otwiera zy-
wot/ ledno iz barzo ozglbia/ ktorze oziebiecie
moze byc cieplemi rzeczami naprawiono/ i-
to cinamonem/ tatarochem zielem albo korz-
nym winem.

Ez nasienie tego ziela smazone albo osu-
szone/ zatwardza zywot/ ale tak surowe czyni
przepuszczenie/ ktorego nasienia miara na ie-
dno wzieciecie iest co dwa grosza zawaza/ a cho-
nasienie troche przelutay ma byc na moczo-
no przez kilka godzin w wodzie tak dlugo iz o-
siebie pusi tliowata wilkost/ a potom przez
dzwisy a ocutrowawsy cieple masz chumel
wypie

wyp. e/ abowiem czyni przepuszczenie/ tole
wyp. dza/ a tak jest dobre lekarstwo w gorz-
cych febrach w zercianach y w kożnych ognio-
wych niemocach/ dla tego iże chłodzi/ prą-
nienia broní/ y wolność oddychania w pierz-
siach czyni.

Palma Christii

Dłoń Krystowa.

Kapitulum CXXV.

A laskach y w lesiech to ziele
rosce/ listy ma przy ziemí/ a
na nich są miestecka poczer-
niałe/ korzenie ma syrocie
iako dłoń s palcy/ pret na ie-
dne piądz od ziemie/ a zwierz-
chu okolo pretu ma twardy biały brunatno-
ści/ jest przyrodzenia powietrznego w piwym
stopniu/ ma moc własną iadowitosc s czto-
wielką wymiatac/ gdyby te kto v siebie nosil/
trućiny ani bábich czar nie trzeba sie bać.

A utcenna pipa iż jest gorący suchy w 2.
stopniu/ moc ma ochładzając/ chłodziąc ciała
człotkam pomaga w ich przekazach/ theż od
alego rozumu ku rozumowi przywodzi.

Piperata

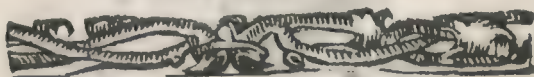
Pieprzyczka/ albo włoska rzeczucha/
Psefextrant.

Kapitulum CXXVI.

Drodne ziele jest listu syro-
kiego y długiego iako cyrwo
na mietrá ale wiechy/ pobie-
lalecy zieloności/ smaku kśa-
tacego barzo y palcego/ pal-
se też sniego działają/ gorą-
cość w nim pąnuie aże tu czwartemu stop-
niu. Ma moc rze-ży zimne rozpuszczac/ w o-
leiu gdi iż wsmąży a tym ciało troche po-
trzeb/ pot wzbudza/ febre zimną odpadza/ v
starych ludzi dno trzewi odpymie/ też naby-
manie czyni/ mocą sąstanowiony przepuszcza

Passule

Greckie wino.

Weinper.

Kapitulum CXXVII.

Sstie ciepłego przyrodzenia
w pierwszym stopniu/ po-
wleczność w nim pąnuie. A
eż ma moc iako y rozpyti
gdi gi wyśnić z gronet/ a
they wodności bedziech pozys-
wał za lekarstwo/ pierś miękcy/ wachroby y

M 3 ncył

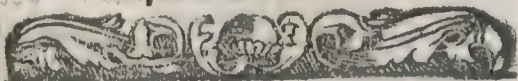

Czartowo zebro

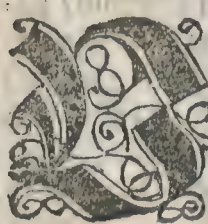

nerki czysci/ kámién s człowiekã wypadza/
cheć czyni ku jedzeniu gdi ie wwarzy z bábka
pnie te wodze/ krwią piwianie zastanawia.

Pes milui

Kania noza/ Gaier fus/
Kapitulum CLxxvii.

Scawicznie to ziele przy
siech a przy mokrych miés-
cach rosie. Lisy ma iáto
kózlek skábowane a w po-
srodku czerwone/ pret wy-
soki a ná wirzechu kwáty

biały a długi iákoby kóthce ogony. Ma m o
goić zimnice czwartego dnia/ wárzyć to ziele
nim izykiem a to pić/ zimnice leczy/ dne w
smierza wshytki go ciála.

Premorsa

Czartowo zebro.

Kapitulum CLxxix.

Dzylsiech y ná niekthorych
lákach to ziele rości/ torzeń
ma wkoło pobielasy a w po-
srodku iákoby okosil/ listy
ma długie serokie a gładkie/
po ziemié kładzie/ pret wy-
puszcza ná łokieć wzwyż a ná wirzechu má
gloweczkę modrą. Jest przirodzenia ciepłego
w trzecim stopniu/ suchego w wtórym. Má
moc otwierającą/ przenikającą/ wygryzającą
ca y pot pobudzającą.

Proch s torzenia tego ziela s prochem bie-
drzeńcowym zmieszać/ redy ciáło kthore bywa
iákoby wodi pełno (co sie to sstawa dla zim-
nych wilkostí) rospuszcza a czyni láciensze
ku wygnaniu tych wilkostí/ sprekti przecho-
dne w ciele otwiera/ a potym wilkosc teg wo-
dnocetlnosci wygania.

Zeż moc wygania/ duszność s káslém w
piersiach odima/ a to tak czyniąc. Warz na
przed w winie torzeń piotruszczany/ a potym
w tym samym winie pożyway tych prochow
poranu

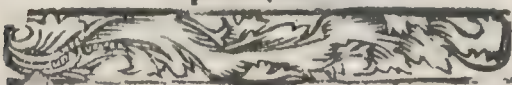

po ranu y wieczor / dne trzewna vsinterza.

Edoby mor na owce albo na iny dobythet
padl / dawac to bydli iest posalajac / ale vwa
ryc / a gdy tego sol wleci do wodi a tho das
pic / wshytki czary od bydla gina precz.

Ehez kthoby mial niemoc padajaca / albo
komuby sic dopiero przydala / slucz korzen te
go ziela s korzeniem piwoniovym / a dawac
niemocnemu w saktwiowey wedce / albo thak
ten korzen surowo grysc / mocnie oddala the
niemoc / a mas go pozowac ze trzy niedzieli.

Pilosella

Kosmacz: k /

Wundkraut

Kapitulum

ExC.

Kosmacz k iesth ziele lesne
wysokie / listy ma dlugie / se
rokie / mietkie / na konczu
cient: e / pobielale / prety pu
sca wysoka / tu gorze od to
rzenia / a okolo pracia list:
czki drobniuchne z galaski / na wir:chu ma
ia gloweczki kosmate s kwiatem brunatnym
a w tych glowlach nasienie maluczkie / nasie
nie biale a podługowa / e a barzo twarde / gala
ski nie sa okragle ale nielato granowite. Jest
przypodzenia napoly zimnego y napoly cie
plego / wbatoz wzdy wiec y ma goracosci z
ni iaka gorzkoscia. Ma moc ocierac / czysci
naprawiac / y bolsci vsmierzac.

E Barz kosmaczet z biedrzeńcem (nie be
dziesli mial m mchego tedi stym pospolitim
wshytko dobrze) z zielem co ic zowa wolowy ia
zyl / z zielem co ic zowa grusieczka / z zielem
ktore zowa starczek / z ziwokostem m mchym
warz to w czystym starim piwie w czarnym
albo tez y prostim / das to pic rannim / slucz
nym / z wysoka wpadym / vbitim suchemi ra
nam / albo wshytkim ktorzyby takowemi v
zy byli obciazeni / barzo to lekarswo pozycze
ne iest wshytkim takowym / itez zemlonym
od ciepley prace / od dzwigania cieplego
przerwany.

Ehez woda thego kosmaczku zmieszana z
miodem / z malka wilezego grochu / rany czy
sci y mieso w nich narapca / swrzb spadza /
bolsci y ocof z rany wyiega.
Dietorzy miasto tego kosmaczku biora korze
nie ni. dospialkowe / ale w tym bladza / wshak
moze slynac kosmaczet polny.

Ezo ziele grusieczka o ktorimem powiedal
ze go tam potrzeba w to lekarstwo / inaczej
ti go po polsku mianowac nie vmial / tylko to
ziele w lesiech roscie / listy ma podobny polney
grusce / latorosl ma dluga barzo / po ziemi sie
pnie / a okolo latorosli kwiatet bialawy / gdy
padnie kwiatet / tedi idagodi zielone zostaj.

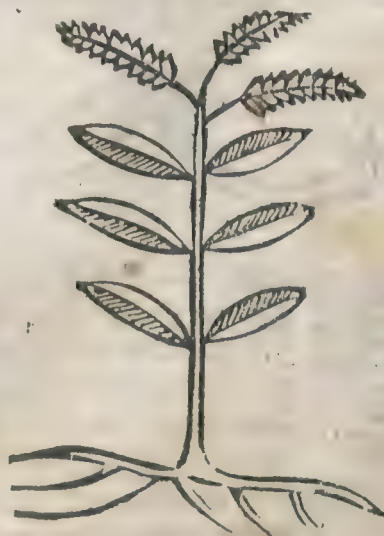
Persicaria

Xdest /

Stech kraut /

Kapitulum

ExCp

M 4

Xdest

Poligonia

cyfrowy
obalcom

7/3

P Jest ma listy podobne brzo-
skiniowemu y iey podobny
jest w mocp. Jest też y drugi
ktory ma na lisciech miejsca
czarne/ ma też moc czernie
w ciele zabijac iako y list brzo-
skiniowy. Ktoreby bydle miało chrobaki z os-
brażenia w ranie/ tedy rdest slucz a wyśina-
wpy wode sniego zielona/ teta woda wyiny-
way/ a chęśli aby to mocniej dzialalo/ wloz
gi pierwey do gorzelen/ a pothym do rany
wpuszczay.

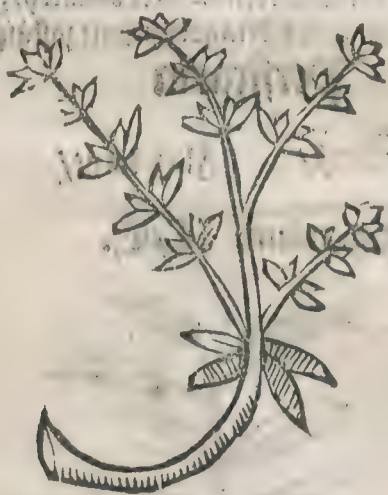
Eż gdy gi sluczesz a bedziesz brzuch okladal
glisi omarza w żywocie. Ten rdest roscie przy
mokrych miasteczach/ ktorzy nie ma na liscie
czarnosci/ jest kasania bardzo ostrego/ az gi nie
ktoryz zowaz pierz wodny/ ale gi podobniey
zwac rzezucha wodna/ slowie scneion.

Pulicaria

Płesnik/ Blochkrant

Kapitulum Cx Cij.

Płesnik dla tego jest nazwan
iz od niego gdy haia pchly.
Jest ziele troie/ wielkie i mniei
pe/ Wietszy y namniejszy sa
sobie podobni w lisciu y w
kwiecie/ listy maia podobny
tu olwonemu albo tu wirzbowemu/ ale nie-
czo ostrzejszy y mieszy/ wieczsja ma wonia

7/3

7/3

nie luba/ jest wyschy niz soli. e/ a mniejszy iako
tego pol/ kwiat ma zolty/ korzenia jest niepo-
zytecznego/ wshetisa iednacy mocy y iedna
kiego pozyteku w lekarstwie. Jest tedy plesnik
goracego przyrodzenia w trzecim stopniu/ a
suchego w wtorym. Ma moc rospuszczajaca
cz warzyt gi w wodzie a polewac ziemie/ po-
zdy haia pchly/ albo go po ziemi naslac/ wta-
szenie od iadowitego zwierzecia leczy.

Edy wielki z mniejszym osmazysz w oleju
zimnosc wshetka gdziekolwiek byla/ gdy tym
pomazesz zagrzewa y odpadza/ w winie wa-
rzony a pity duzność w piersiach odcymuje.

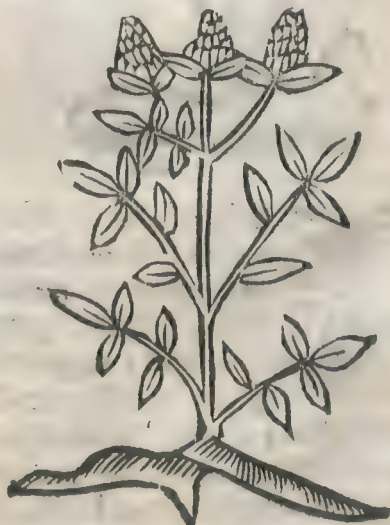
Eż owarzyć list s kwiatem w winie a pte
iadowitk sercu przystepie nie da/ wplawy nie-
wiescie y mocz zastanowiony/ y piod ymar-
ly wygania.

Eż gi warzyć w wodzie a wezynic wanne
aby w tym pani sie dziala/ bolise w macicy o-
traca y wpczycia iz.

Eż edni plesnik roscie na mityscach wil-
kich/ a nie jest tak wonny/ jest silny/ pret ma
dług na poltora lotcia/ listy miakkie a malo
pozyteczne.

Poligonia

Kapitulum Cx Cij.

Płesnik dla tego jest nazwan
iz od niego gdy haia pchly.
Jest ziele troie/ wielkie i mniei
pe/ Wietszy y namniejszy sa
sobie podobni w lisciu y w
kwiecie/ listy maia podobny
tu olwonemu albo tu wirzbowemu/ ale nie-
czo ostrzejszy y mieszy/ wieczsja ma wonia

7/3

Wodęhy a miękki/ nasienia ma dosyć iakmarz
Przy każdym liścieżytu/ kwiat tu białosci sklon
ny. Jest też drugie ziele Polygonos samieja
które rośnie iakoby zdziko wydłużane w posrod
tu a sekowate/ przy których sekoach roszczki wy
rastają drobne/ a na nich liścieżyti drobne iako
by na chołnie/ korzeń tego ziele nie jest użytecz
ny tu lekarstwam. To ziele rośnie na mokrych
miejscach.

Plinius we dwudziestych y w osmych rze
gach piše iż polygonium jest trawnik który
przy samej ziemi rośnie/ liść ma drobny ru
cianemu podobny/ jedno iż jest dwoiakiego ro
dzaju/ to ziele które jest podobne trawniko
wi/ jest samiec/ nasienia y liścia drobnego ma
bardzo wiele.

Sok tego ziele wypisniony/ z nosu krew
płynącą zastanawia/ gdy będzie w nozrze
wpuśczoney.

Sok tego ziele z winem zmieszany/ traw
ną biegunkę y każdą iną zastanawia moc
nie to wino na czężo pije/ a to czyni dla moci
swę przyrodzoney/ ciepłocy/ odziabiałocy
o czym Diapforides piše.

Eż też toż wino i s użyteczne na przeciwko
wrażeniu psa wściekłego y każdego iadowite
zwierzęcia. Jest na każdą zimnicę jest sok te
go ziele dobry/ gdy będzie wzięt godzinę przed
ograżaniem/ to maś rozumieć o samcu/ abo
wiciem samiec jest ziele rosnące dosyć mięsisto ga
leżisto sekowato/ przy których sekoach gązki
wyrastają/ na których liść rośnie grubstowemu
podobny. Korzeń jest miękkemu użyteczny/
rośnie na mokrych miejscach/ ale samo ziele
ma wosnosc takież iako y samiec/ ale daleko
podlepsy/ a to jest rzeczono własnie szcotto.

Pinea

Sofna

Kienbaum.

Kapitalum TrCij.

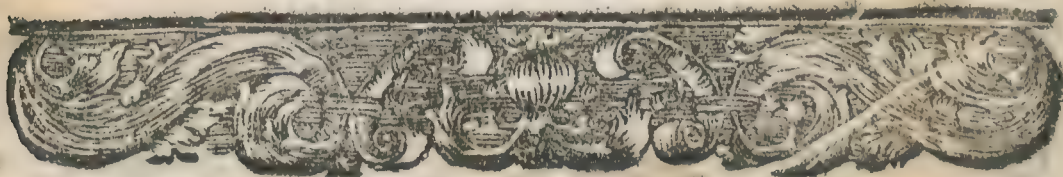
Sofna jest drzewo wielkie/ y
którego żywica wypływa/
też owoc dale to jest byty/ sa
też inne w innych ziemiach k
re dają owoc wielki/ to jest i
dra wielkie białe (zową je w

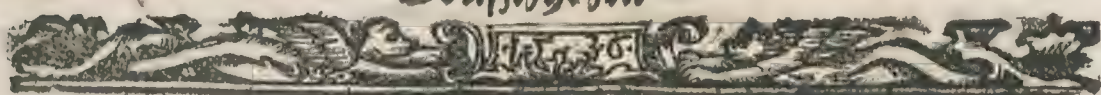
Apłkach pince) są lekarstwem przeciw każ
lowi y który miał płucą raniłone a plwał by
trwia. W tym który suchoty mają sa ty ziarn
ka pożyteczne/ na przeciwko zapaleniu ledz
wi i s też przeciw zapaleniu moczu/ y przeciw
rżżaniu są dobre gdy ich kto pożywa z nasie
niem malonowym y s cukrem.

Theż człowiek wyschłego y wyprąśłego
posila/ służy i z migdały/ a tak tego czężo
pożywa.

Eż też któryby człowiek wyschł z by na so
bie ciła nie miał/ albo gdyby w nim wyschł
wilkości dobre przyrodzone od wielkiej gorąco
ści/ albo od kłusu suchego/ albo od trawnego
charchania/ y od innych nieczystości duszacych
albo dla owrzędzenia płuc abo innych człon
ków w których sie diehanie przechowawa. Na
pierwy wziąć migdały a obłupić je/ i adra so
sny amorskie/ maki białe/ muskatowe y
kwiatu/ w mocz ty rzeczy w rożną wodę/ a
przyłoż truchmalu y cukru czystego/ ale ziarn
ka sosnowe zczy w panewce/ a to wypłze po
spółu zmieszay/ przyley zaśie wody rożnocy
coby dosyć było/ nadziałyże s go służyć o
krągłych a daj im vschnąć/ a zawiązy rano y
o niepo.

D o nieporzech iedne skuteczne ziadany.
C Nasa sosnia polska ty mocy wlasne ma/
 icy moc jest w lisciu/w skorze/w zywiocy. Lisci
 iey warzye w occie a thym wstha wymywae/
 flux z glowy wyciaga. Zhez gi warzye w wo-
 dzie a wsta pfoke/smirod ktory z wsi brywa y za-
 bow bolenie odcymuje/taz woda rany wymy-
 wae jest im wielkim lekarstwem.

E Zhez gdy wwarzy to liscie w czyrwonym
 winie/a gdyby tym rany swieze wymywal cie
 plo/bez zadnych masei ie zgois/ Ranam stas-
 rim ktoreby wiatr obwional/to lekarstwo nie
 nie pomoze. Stora ma w sobie suchose y cie-
 pnienie a przeto barzo suszy.

S Gdyby sie kto oparzył a bebele sie zdzialaly
 a po thym gdyby sie ty bebele przepukaly/ze-
 rzy te store na proch a zmiesza y bialym ta-
 dydlem a tym posypuy.

C Komuby ielito wychodzilo/wziat tego li-
 stu sosnowe a rosparzye gi w goracim wro-
 pie/potim rospusc halun w winie na ogniu/
 a wtim winie zmaczaj sukna plac/potim po-
 loz na tej borowinie rosparzoney a kaz temu
 na to siese/tedi ielito welacza do ziwota

P Zywica sosnowa ktora jest wonna/swiaz-
 ka/truwka/ta jest dobra/bo zagrzewa/rospu-
 szez y czysci plugastwa z ran. Gdi kto zmies-
 za y grinspanem a weznyi plastr/ktori plastr
 gdy przykladna na parzywq glowe/ goi tho
 parchy zle.

S Zhez rane wyczysciwszy zamiera/ tak czy-
 niac. Roस्पusc zywie y woskiem w oliwie/ a
 przylozye ktemu aloe y bialego kadzidla/ y sar-
 kotellum wysypae a zmieszae spolem/to bedzie
 iako mase/potim stey masei plastr dzialae/ a
 przykladac na rany/ barzo ie mocnie goi.

C Zhez czlowiek ktory ma suchoti/ dobrze aby
 siedzial w boru miedzy prawq sosnina aby wo-
 nia sosnowa weni pla wsti/gdy licha tedi iq be-
 dzie bral w sie/ bo ta wonia gdy do pluc przy-
 dzie/ranienie ich abo owrzedzenie goi/ a zwla-
 szez gdi tam siedzac wyczysci pluca charka-
 iac y plutac.

S Zhez byski wwarzone w wodzie/wrzody y
 przymioti smrodliwe na nogach lecz y gdy be-
 dzie tym wymywal/ale przyloz ktem byskam
 halunu y kadzidla bialego/ a zwlaszcz czlo-
 wiekowi nieklustemu jest to lekarstwo pozyte.

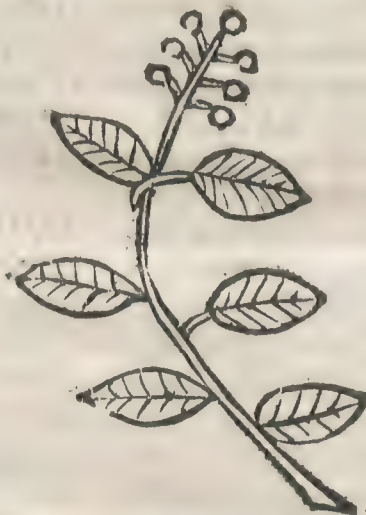
M Zhez ktoby mial rane ktoraby dla wielkiej

wiltości nie chciała mu sie zgoic/ zetrzy store
 sosnowa a zasyppuy tym prochem/wysuszy ta
 y zgoi barzo dobrze.

Pirula

Gruszczyca/ Wintergrin.

Kapitulum Cxv.

D Lesiech roscie tho ziele/ liscy
 ma podobny tu grusce pol-
 nej/ zdzblo na ktorim liscy
 roscie jest twarde/ korzonty
 ma male a cienie/ liscy to
 ziele gorzkie y cierpnace/ zlo-
 zone od ognia y z ziemie/ a tak jest przeciwny
 mocy w wrantonych suchemi ranami/ albo
 wtluczonych/ lichez z wysoka wpadlych/ krwie
 zbieglosc w kipe rospuszcza/ zetrze tho ziele a
 dae sie go napie z reuponticum/ y w zilach zle-
 zbytki trawi/ rany otwierajac goi/ y otokowi
 broni przystepowac do rany.

C Zhez przepukle rzeczy albo przerwanie spa-
 ia/ owrzedzenie w mecherzu y w macicy goi.

C Gdi go przywarzy a thq woda wymywa
 rany smrodliwe przylozywszy do tej wodi ha-
 lunu/ gnoy z rany wyczysci y smrod odcy-
 muje/ rozgniat sie ranie nie dopuszcza/ wilt
 wrzod na nodze goi/ y wrzod ktory zowa rak
 nie dopuszcza sie mu rozperzacz.

C Zhez gdi gi na miescie przepukle prziwlaze
 albo wwarzywszy iuche sniego pise/ przepu-
 klenie swarza/ albo go naklase w worek/ a w
 warzyw

warzywſzy gi w czerwonym winie przyłoży
ſy hálunu á wodi przyławſzy/ ciepło ná prze
puſtline przytłádać á przywieszowác żeby táť
ná tym trwáło/ á to maſz czynić oo ieden ná
ſcie dni/ iedno nie wiele ſobę ruſzać/ y owſem
ſtátania ſie chronić.

E Gdi iá warzy w piwie á to piwo pije/ ſar
mánie y kłocie w nátręz odepnuie.

Quercus

Dab/ Der Aich.

Kapitulum ExCvij.

Ab ieſt drzewo wielkie/ ktore
go liſt y żóładź y debianty go
dźa ſie w lekářſtwa. Nap
rzed tedi o liſciu bede powie
dać. Sa zimnego y ſuchego
przyrodzenia. máła moc wy
ſuſaláca y ſciągáca w kúpe użę zwieráć
ca miéſta przepuſtke álbo przerywáne.

Eż warzyć liſt debowe/ báble/ roża/ po
zi. mti/ látricia/ á to pić/ tedi owrzedzenie ál
bo ranienie płuć goi/ czerwóną biegunkę zá
ſtánawia/ y wráćanie. Proch z liſtu debowe
go rány ſtula.

Eż gdi wwarzyſz liſt debowy w czerwóny

nym w nie/ á ktemu áloc przyłożyſz miery/ á
tym oſtá bedzieſz wymywać/ ſar red ich odry
muie/ żeby ſłabo ſiedzace wmoenia/ miéſto o
tolo zębów ſciénieć/ w dźiaſłach rány ſę ara y

Eż warzyć liſt w czerwonym winie/ goi.
nie/ á tím wymywać ſwieże rány/ á zwróću
zaſie liſtem przytłádać/ to ſámo ráne goi/ ále
ſtára ráne muſiſz wygnoić/ bowiem to lekář
ſtwa nie przemoże wy tu zgoleniu.

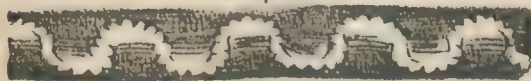
Eżoladź thez ieſt zimn. go przyrodzenia w
piwſzym ſtopniu á ſuchego w wtórim/ ieſt
tęż cępny/ á táť ſwoją cępnoſcią biegunki
krwawe y mocę zaſtánawia.

E Proch ſniego weźmnie á zmieſzać z rożá
nym olejtem/ á ná gorące bólać/ áti potiby ſie
ieſzcze nie zmocnyſz weźmnyſz plaſtr przy
tłádać y otolo wrzodów rozłádańcych ciáło
plaſtr ten okłádać/ gorące ſe rozgania y gr. ie

Eżápuſtli ktore ſiedzą ná kóńnym/ nie.
kóńcu żółedziá/ gdi ſnich proch weźmnie á roz
ſpuſci gi wodą bábeżaną izbi geſto było/ tím
okłádać brzuch/ biegunkę czerwóną zaſtána
wia/ owrzedzenie trzew goi.

Eż wwarzyć żóładź s ſpornym/ á tho pi
tác trzewá wmacnia/ mocę mnoży/ dźieciom
kthore ſie w nocy oſtáć i ſt dobre picie. Thez
proch ſtych cżápuſet wilgotne wrzody wyſu
ſza y goi. Debiantá ktora ná debie roſcie
ieſt tegoż przyrodzenia co y gallás álbo też żo
ładź/ mozeſz ſnich lekářſtwa czynić iáto y z żo
łedzu/ ále wiedz że ie maſz zbierać potia nie
doſtáć á pićne/ to gdi inż ſą ſuche nie po nich
z hálunem á z bolum árm. num naprzygo
dnicyſe ieſt ich lekářſtwa.

Rosa

Róża/ Roſen.

Kapitulum ExCvij.

Róża ieſt zimna w piwſzym
ſtopniu/ ſucha w wtórim
ſtopniu. Róża zielona itez ſa
cha godzi ſie tu lekářſtwa/
wiele rzeczy przyprawia s
kwiatów różanych. Na
przed miodek różany/ cutier różany/ ſirop ró
żany/ olej różany/ wodká różana. Wio
dek róża

Deł rożany tkał bywa. Naprzod warz miód
przesny/ zhyumuy gi a potom przecedz/ w ktori
miód nakładz/ kwiatkow rożanych drobno he
stralałszy a przywarz troche. Cutier roża-
ny tak maż czynić. Weźmi kwiatki rożane
ktoreby sie ięsze nie dobrze rostkwiłnely a po-
tym je drobno stray albo osiekay z białym cu-
krem zmieszawшы włoż w skłankę wystaw na
słońce iżby sie tak dobrze zmieszaloy ot wásilo.
Syrup rożany tak czyni/ Weźmi soku roża-
nego zmieszay gi z białym cukrem a warz o
gnia społ godziny/ ktorzy jest dobry flegmaty-
kom/ melantolikom iżeż tolerikom młdym
dla wzmoczenia duchow ożywiłaiących/ ięż
ktemu iest użyteczny cutier rożany a nawie-
cey tolerikom/ ale flegmatikom wiecey służy
miodeł rożany a zwłaszcza z wodą w ktorey
by było warżono nasienie włoskiego kopru/ a
tę dla wyciszczenia żołądka z nieczystości
flegmistych.

C Cutier rożany ma własność posilającą y
zastanawiającą żywotne biegunki/ a tak na
przeciwko czerwoney niemocy iest dobru/ y na
przeciwko inşym biegunkom/ a w takich nie-
mocach maż przymieszać prochu maśnikowe-
go dla wieśzego posilenia żołądka y inşych ie-
C Deż rożany cutier i. st dobry naprze- (lic.
ciwko wracaniu z deszeżową wodą.

D Deż naprzeciwko omdlewaniu y teśno-
ściom ktore bywają z zapalenia duchow ktore

od serca pochodzą/ a tak wodka rożana y sy-
rop rożany y cutier rożany są rzeczy bardzo do-
bre na to.

C Naprzeciwko też zapaleniu wątroby/ y
naprzeciwko głównym boleści/ Namaz miest
ce gdzie iest wątroba olekiem rożanym albo
skronie/ pomoże na tę niemocy.

C Komu sie też ciało zbytnie otworzy tak iż
pod zbytnie płynie/ namaz je rożanym oley-
kiem zmieszawшы gi s prochem czerwonych
sandalow y białych.

C Deż oleiek rożany czyni niektorzy/ nakła-
da rożny w skłence oliwy a potom ię wysta-
wi.

C Miodeł też rożany iest (w ię na słońce.
dobry na rospadliny oś/ a to gdi gi zmieszay z
rożaną wodką/ y naprzeciw omdlewaniu y
smectom/ gdi sie napię albo wodki samy.

C Możesz też twarz pokraplać/ ięż na nie-
moc oczu iest dobra wodka rożana/ Sera.
Pandecta/ Awicenna w rękach o mocach
serdecznych.

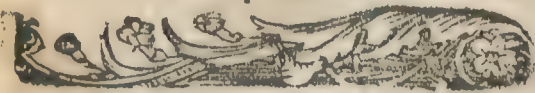
C Sok też z rożey wyschniony zmieszany z
winem a troche przywarzywszy/ bolenie gło-
wy oddala.

C Deż nasienie rożane starte na proch/ ktor-
ym gdi bedą dżiśła natarte/ bolenie zębów
osmierza/ y dżiegną wysuszą samą rożę po-
si ięsze niedobrze rostkwiłnie/ przypiladaję

C Gdi będzie w wodzie warżona (na nie.
a troche ocukrowana/ biegunte zastanawia
żołądek y głowę y serce posila kiedy on siropek
na czężo będzie piły.

Może też sobie oczę mączyć tą wodką ktoby
miał bolenie z liptoscią y s czerwonością w o-
czach.

Rafanus

Rzodkiew/ Rettich.

Kapitulum Cxviii.

Rzodkiew ciepła y sucha
w wtorem stopniu/ a zwłaszcza
cóża torzeń rzodkwiń wie-
cey przysłuży tu lekarstwam
a wiecey zielona niżli sucha.
Moc ma przeci-
nającą

ciniająca y rospadająca / z którego korzenia
czynią syrop który zową Oximel / tym obycza
ją. Weźmi korzenia rzodkwianego a wpuść
gi w ocet iżby mokuło przez trzy dni / a potem
go troche w tym ocęcie powarz / a potem prze
cedziwszy oślodzi gi miodem dobrze odśpimo
wanym / abowiem jest dobri naprzeciwko zim
nici quartanie y naprzeciwko quotidianie / a
gdy w miasto miodu włożysz dostatek cukru /
chcąc będziesz miał dobry syropet naprzeciwko
quotidianie / to jest naprzeciwko zimnici kto
ra bywa na każdych dniach z słonecz flegmy / y na
przeciwko tercianie która bywa z febrą y z fle
s. **E**ż gdy chcesz nieczystości flegmiz (gmy
ste z żółdka wsi wypić / tak uczyni. Naktay
rzodkiew a nakładz jej w ocet a miodu troche
włoż a zagrzey / a tak się naiedz oncy rzodkiew
y one wodę abo ocet z miodem wypij / a potem
włoż palec w gardło czo nadalec możesz / hnet
będziesz miał w rąkanie onemi nieczystościami
mi korelę w żółdka.
Eż gdy naci rzodkwiang w winie wda
rzyć z piotynkiem / a potem słuczyć z oliwą / a
tego ziło przyłożysz na twardeści fleziony / ro
zedyż się wód tym twardeści / a gdy tego na dy

mioną przyłożysz / chrudność puszczania wo
dy odcymuje.

Eż woda z rzodkiew / z blawasem / z tro
chą miodu rożanego / piegi z licą spądza y si
ność kiedy tym będziesz namazował.

Eż gdy kto pożywa rzodkiew / czyni tacie
mu w żywocie wiatry y też rziganie / urine pe
dzi / zagrzewa żółdki. Kto ją iada przed obia
dem / tedi wznosi pokarmy ku gorze / a nicdo
puszcza ich spodem leżąc na spodku żółdka / a
tak y wracanie czyni. Ale kto ją iada po obie
dzie tedi stolce czyni / a poćiska potrawy nadoł

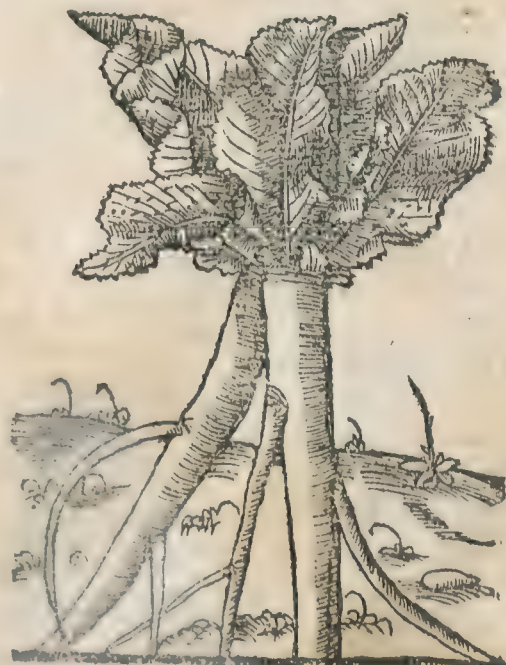
Eż gdy rzodkiew będzie warzona z potra
wami inżemi / broni kaślu ktori przypchodzą z
grubych nieczystości flegmistych w piersiach
panujących / a tak rzodkiew jest dobra tym lu
dziom ktorzy puchną z strony flegmy zimnej

Eż gdy sol rzodkwiang abo woda ich be
dzie zmieszana z wodą kąkolową / włosi rości y
parchy z głowy zgania.

Eż na slinogorę jest dobra woda rzodkwi
na gdy ją kto sobie wsta płocze gąrgarizując
dlugo. Serapio powiada.

Eż wodka z rzodkiew napalona / na ka
mici miecherzowy jest bardzo dobra łamiąc gi
y z vrynę z ciałowiczą wypędzając.

Radic.

Radic.

Chrzan.

Meer rettich.

Capitulum 199.

Chrzan jest ciepły y suchy w trzecim stopniu. Chrzano wy forzeń ku lekarstwam sie godzi / a iakmiarz i dnak y mocny jest chrzan z rzodkwią y theż ma w sobie wlosności ktore y rzodkiew / jedno iż nic tak mocnie.

Plateariusz powieda iżby na kamicę miał moc chrzan wypędzając go y łamiąc / a na wiecep wodą tego.

Theż woda chrzanowa czyni wraczące gdy sie ły kto napije / a potym palcem pobudzi sobie wracanie.

Theż listy chrzanowe z szpinakiem albo z iznemi potrawami pożywane / iadu bronią.

Theż forzenie chrzanowe na tężo idzono albo w picciu wzięte / wielce zdrowiu dopomaga / jedno iż wiatry czyni / a odręganie też smrodliwe / a zwłascza nasienie tego o wiele wywodzi / żywot otwiera.

Theż na przeciwko suchotom jest dobry gdy go wwarzysz a z karmidami pożywasz / bo wielki spiekta flegma z pierśi wywodzi.

Theż gdy wwarzysz forzenie z wodą a z octem y z miodem przasnym a tego sie napijesz / wracanie czyni / y też zagnilosci wstolecza y rospadliny goi.

Theż smosc z licza zganiana wodą tego.

Theż nasienie chrzanowe w ocęcie wwarzone w wodzie / kto sie tego napije młacie twarde doś w szezionie / zbedzie i y snadnie.

Gdy chrzan wwarzysz wespole z nacią z forzeniem słazowym / a potym siluczysz w mozdżerzu / a przyłożysz tego na twarde szezionie / y opuchlina umniejszy sie pod tym znamiem.

Pandecta mowi. Jam przy wzięt (cie. doświadczenie o tym chrzanie często kroć / gdy przy go wwarzysz z bobrowemi stroyami iż sie rozeydzie / a tego sie day napić / wielka ma moc na przeciwko chorobom pierśi zaszczaralym / ktore bywają z nieczystosci grubych.

Theż nasienie chrzanowe jest dobre na przeciwko iadowi iakoby dryliakom.

Rasis mowi z powiesci Serapiowej iżby thego wielkocroć doświadczył a w prawdzie nasazł iże sic iadom przeciwi. Tenże theż powieda /

gdy przy wodą z forzenia chrzanowego bedzie wypuszczona na Riedzwiażdż / wnet go weźmi nie ruszającym / a potym nadawpy sie rozpućnie. Serapio o tym powieda.

Theż chrzan po obiedzie idzony żywot odzwiera y wyne obficie pedzi / a po ranu idzony / onego dnia wbytkiego zachowawa czlowieka od truciny.

Theż sol wycisniony z chrzanu a z wodą babczangą y z rozaną zmieszany / na sliogorę jest niewypownie dobre lekarstwo / y owym kogo by waz wstas / niechay gryzie chrzan / nie dopusci latowiciu gorze wstepowac / y owym moc mu odeymie tak iż piodzić niemoze.

Ruta.

Ruta.

Rutten.

Capitulum 200.

Theż jest ciepły y suchy w trzecim stopniu. Jest dworak / jedna domowa a druga polna. Thak liscie y nasienie godzi sie ku lekarstwam / ma moc rospadczającą / popadczającą y trawiacą zlych wilkosc.

Proch rutianny z pircetowym prochem w nos wpućzony / flegme wywodzi z glowy / y moza

możę wężysia/ a tak i jest dobry naprzeciwko
świątego Walántego niemoci/ y na inſe bole
ſci y cieſtoſci głowne ktore z obſtoſci ogniſtey
pochodzą.

C Eż wino w ktorymby była wwarżona ru
ta z piwonią/ z rozmarinem/ iſtę lekárſtwa
naprzeciwko ſwiątego Walántego niemocy
y głowe barzo dobrze poſila.

D Eż wino w ktorymby była wwarżona ru
ta/ a ono wino dane tu pićiu/ mgloſe oczu od
dala y wzrok czyſci y poſila.

E Eż wino w ktorym ruta będzie wwarżona
z piceum/ iſtę dobrą naprzeciwko bol. ſci ze
bowey/ pteż naprzeciwko paraliżowi iſtę do
bre wino w ktorim będzie wwarżona ruta z bo
browemi ſtroim/ a z zieleń ktore zowa pará
z.

I Eż naprzeciwko kolice owſepklej (liżou
ſol ruciány z trochą prochu ſoſnía z miodem
zmieſzawſzy day wypić choremu człowiętwi
vznaſ pomoc.

O Eż kto ma chęciwoſe tu ſtoleam a niemo
że ich mieć/ warz rute z dzikwáną w winie a
w oliwie/ a tak gołą z adniczą maſ jedzić na
tym zieleń ciepło z godzinę.

N Eż wino w ktorym będzie wwarżona ruta
z piolnkiem/ z bagniotkowemi ſkorćami/ a o
czu krowy wſy napłay ſie tego dla zacthania
wątrob y ſlezioty.

I Eż gdy ruta będzie wwarżona w winie z o
liwą a tego przyłoży na dymioną/ rzeżanie
oddala y wrine tu wyſciu pobudza.

K Eż tu wywiedzieniu rzeży przyrodzo
nych białych głow/ Trifera magna tak rzeż
ci lekwarz dany tu pićiu z ſotiem ruciányym/
mocnie wywodzi y pſod omárly z żywota.

L Eż oż wężyni ſol ruciány dany tu pićiu z
mirrą/ albo czopel wężyniowy z tpech rzeży a
wlożyć gi do maciee na noc/ wężini ten pożytek

M Eż kto ma oczu plynące abo krwią zaſle
tedy ſotiem ruciányym z tucią przyprawio
nym albo roſpuſzczonym/ oczu chore maczay
pomoc wezmieſ.

N Naprzeciwko iádowi wino w ktorim ru
ta będzie wwarżona/ pomaga dobrze/ thakie y
na wſaſenie weża plaſtr wężyniowy z ruty na
rúne/ pſeżay iád ſlumi.

D Eż kto ſie okładzie rutą iże m'eſca goſe
go nie będzie/ tedy taki może Bązyl pla zabie
bez żadney ſkody y obraży.

P E Scrapio powieſda y Diaſcopides mu przy

ſwiadcza/ iż ruta iſt rzeż ktora wiatry wnetrz
ne trawi y gámrácią pſuie/ wrine y chore
białych głow wywodzi.

C Eż naprzeciwko morowemu Powietrzu
liſty ruciány/ wloſkie orzechy/ ſigi/ weſpoſek
ti rzeży ſſużone a zmieſane maia taką moc
iż człowiek na czężo tego pożywaie iako wlo
ſki orzech/ zachowa ſie od morowego powie
trza by też między zarażonemi ludźmi mieſ.

C Eż ruta ſſużona a z miodem zmie (kal
ſana a na pepet przyłożona/ gſiſty w dziecin
nych żywociech morzy/ y ſolke z octem przy
warżona a po rąnu pita leczy/ puchlina trą
ci w winie wwarżona/ wzrok czyſci y wypraſ
nia/ a zwlaſzcza z oliwą jedzona.

C Sol ruciány w nos wpuſzczony/ krew z
noſa ciekacą zaſtanawia.

C Eż ſol ruciány z oliwą zmieſany a tro
che przyſmáżony/ robaki ſkorti w wſoch biſe.

C Eż ſol z rożanym olepiem a z octem
zmieſany/ bolenie głowy leczy/ gdy ciemie /
ſtronie pęzolo będzie namáżano.

Rosmarinus alias Antos.

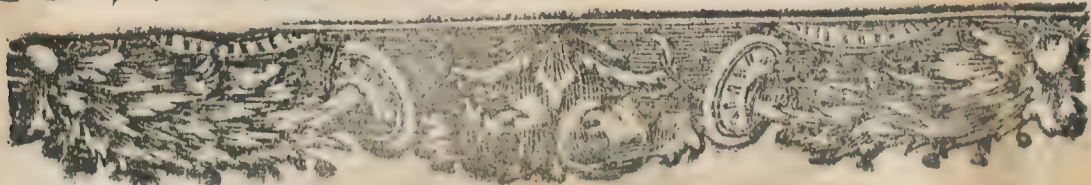

Rosmarin. Rosmarin.

Capitulum 201.

21 2 31

A Est Rozmáryn ciepły y suchy w trzecim stopniu wedlug Mesue / a iest rozmárchy Rozmárin / a wśakoż ledná kćy mocy iest / abowiem rozpadza nieczystości / odmiekcza / oćiera y przecina.

Sot rozmárynnow z sytą miodową zmiešaný / oczy twierdzi / a tak wzrot ostrzy.

Eż plaster weżyniony z liscia rozmárinowego a z soku babczanego / krewną zastanawia ktora stolcem wychodzi / to iest przez emoroidi / ten rzż plaster osmierza bolące kći ktore bywają w stolcu bardzo bolące y odmiekcza ie / y rzż żółzy mietczy pod gardłem y ná każdým innym miejscu gdi kćemu korzenia wysoki / go flazu kćemu przysięży / a z tego weżyniś plaster.

Eż wino w którym wwarzyś listki rozmárynnowe z telenimi iezpti / z kwiatkami boragowemi / iest dobre náprzeciwko żółcy niemoci / a gdy tu temu przysiężyś nocydzieli zia / a w warzywśy bedzieś sie nápił / bowiem darcie y gryzienie ktore bywa w żywocie oddala / y też wrznie y niemoc przyrodzoną pániam wywodzi / tedy przysiężyś bylice z nasieniem kopru włoskiego / z nasieniem pietruszczanym.

Sot rozmárynnow z thuciszą zmieszany / iest dobre lekarstwo ná oczý ostrzac wzrok.

Eż rozmáryn wwarzony w winie z czerwoną lebiodką a oliwý kćim przysiężyś / a tak tym zmaczay sobie ciało / tedy obfity pochy z siebie wywiedzieś / a tak w opuchlinie iest dobre lekarstwo.

Eż wino w którym wwarzyś rozmáryn z rutą / przysiężyś troche pieprzu / gdi sie tego kćory człowiek nápije / swietego Walanthego niemoc oddala.

Eż proch z rozmárynu z mąką kółową abo z orebami / a oczý kćelą lyżek przysławśy / także soku chebdowego / zmieszay społem a przysiężay ná bolenie nog tchore zową podagra / abowiem ginie od tego ta bole.

Eż gdi wlożyś w ług máiorany z rozmárynem / a tym ługiem głowę bedzieś mył / boleści z głowy wypadza y mózg potwierdza gdi kocentow kćim przysiężyś.

Eż náprzeciwko omdleniu lekarstwo. Daj czo złoty záwazy ktore zową diantof z winem w którymby był wwarzony Rozmárin.

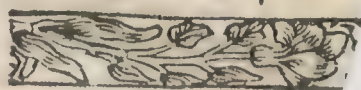
Eż gdy komu iezyczel spada dla wiltości

tedy wwarz Rozmárin z picecrum w wodzie / a tym sobie wśia płocż długo trzymajac ciepło w osiecz.

Eż náprzeciwko gryzieniu wnetrznemu wwarz rozmáryn w winie z kćamnym kćminé abo z hánym / a tego sie winá moześ nápić po ránu gdy potrzebá bedzie.

Eż tu wywiedzieniu rzeczy przyrodzonych białych głow y tu poczęciu rychlemu / w warzywśy w wodzie rozmárin z rolownikiem a tym sobie mące ma páni náparzac y dymioná dla tych rzeczy námiensownych.

Rzpa.

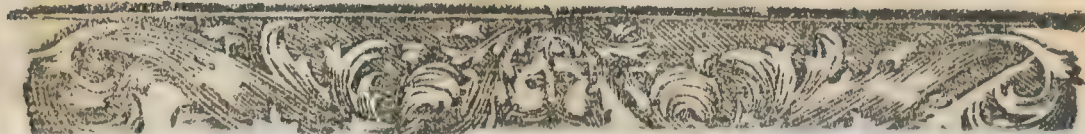

Rzpa.

Capitulum

Est rzpa ciepła y wilka w pierwszym stopniu / a miedzy innymi zioly wieccy karámi rzpa y thuczy człowieká bardzo dobrze / a wśakoż iest trudná ku strawieniu / a cży ni wzdecie w ciele y miękkość niádką dla wieczności ktora cżini rzpá / a stądże mnozi maseczýżnam násienie przyrodzone / y pobudza te tu rzeczam cielesnym / a ym lepiej wwarzyś rzpę / tym bedzie smaczniśa y tuczeniśa / a nieća

à nie tak wietrzyła / zwłaszcza gdi ią z tłustim
miesem wwarzys.

B **C** **E**ż tym ludziom ktorzy miewają w sta-
wiech y w nogach boleści rzepa dobrze wwa-
rzonà w wodzie / à oną wodą sobie ciepło nogi
naparzą.

C **C** **E**ż nasienie rzepne w winie warzone / iad
wyciąga przez pot / theż gdy wąż kogo wkaśi /
tym winem maczaj miejsce wkaśione.

D **C** **E**ż rzepa nadyma / à nasienie rzepne na-
sienie męszczyznom rości.

E **C** **E**ż masz wiedzieć iż jesth dwoiaka rzepa /
jedną domową o ktorej tu pisemy / drugą pol-
ną ktorą zową rapula według Pandecti / kto-
rej sok dziwnym obyczajem wlecza bolącezki
herpessi ktore gryzą ciało / y też na fistuly jesth
nieproste lekarstwo gdy tego soku będziesz wpu-
szczał ciepło w fistule / y naprzeciwko iadom w
fistim jest iakoby drypiatiew rzepne nasienie le-
karstwo.

S **C** **E**ż gdy wwarzys rzepę iż dobrze rozewre /
à potym przplożys na nogi / podogre odchynu-
je / y rozpādliny ktore od zimnego wiatru by-
wają spēcja y wlecza.

G **C** **E**ż gdy weżynis plaster z rzepy à chebdo-
wego soku / a to społem sflutys przykładay na
nogi bolące.

D **C** **E**ż gdy wykopas rzepę iedną / à wydłu-
hawys ią włoż wosku rozpuczonego z ole-
kiem rozanym / à to wszystko rozpuc na rynce
iż będzie iakoby masę / à tą masę namazuy
rospādliny ktore bywają z zimną.

Z **C** **E**ż liścia rzepnego wwarzonego z piotru-
stą / z włoskim koprem / z boragiem w polew-
ce miesney pożywa / bowiem wyne pobudza.

E **C** **E**ż nasienie rzepne spada z siatki y piegi z
twarzy / à tak wchodzi w lekarstwa takie ktore
służą na takie rzeczy / iako z mąką bobową y
z blawasem.

I **C** **E**ż ktoby był struś / tedy rzepne nasienie z
miodem ma pić / nie będzie mu iad škodził.

M **C** **D**zieciom rzepne nasienie z kozim mle-
kiem jesth bårzo dobre / czyniącym wolniuch-
ne stolce / y flegmę z pierśi czyści mirry trofke
y bårzianu przymieszawys / ale y samo nasie-
nie jest dobre.

N **C** **E**ż woda w ktorejby było wwarzone rze-
pne nasienie / krosty z lića czerwone y z inszych
stron zgania / gdi tą wodą bedą często macza-
ne. Druga rzepa jest mała ktorą zową
rapula / tą czyni wiatry y nadymanie w żywo

cie / à nie tak dobrze tuczy iako pierwpa. Se-
rapio powie da.]

Ribes

Maliny albo Kosmátki.

Capitulum 203.

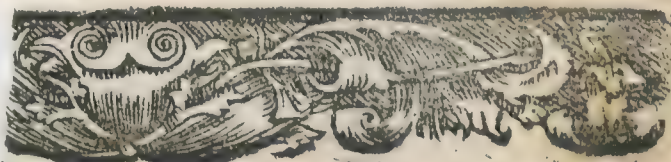
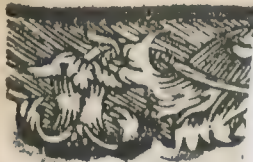
R **E**ktorzy tak powie daia / iż
Ribes albo Kosmátki / albo
Wi. przowiny / Ribes nigri
smrodint albo porzecżki / à
wśakoż Maliny są zimne y
suche: w thorym sshopniu /
jest dziewko mące czerwony owoc troche sło-
dki / nieiaka kwasności y cierpieniem / à dla
tego ząziabia żoladek y biegunkę ząstanawia
takież wraczące y prągnięcie.

C **S**ok malinowy jesth dobry naprzeciwko
kordiace / y biegunkę ząstanawia / ktore niem-
ci z kolery przychodzą / chcińosc ku iedzeniu przy-
wodzi dla zimności swojej przyrodzoney.

C **E**ż sok tychto malin jest dobry na krosty
czerwone / y na ospice gdy tym namazys.

C **S**yrop z tych malin tym sposobem bywa
czynion iako y z kaliny / ktori jest ozgibiające y
y wysuszące / tak gi weżynis. Bezmi tego so-
ku malinowego z polkwarty / soku boragowe-
go dwie kwarcie / nasienia babczane / nasie-

nia pie

mla pigwiánego/káždého z nich po dwie drág
mie/oczu winnego zpieć lyżek/warżże to spo
łem izby trzecia część wytworzą/á/á precedziw
hy włoż czukru białego ple potrzebá yżby było
dobrze słodko/á tho już będzieś miał dobry sy
rop y vżyteczny náprzeciwko gorącym niemo
cam/y náprzeciwko bieguncce/y náprzeciwko
powietrzu morowemu z wodką seżawową y
rozang daway.

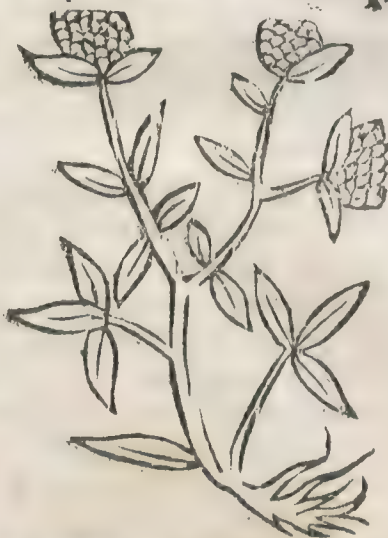
E Sól tych malin czyni oskominę zebow
gdy go w oskicę potrzymasz/á gdy z nim zmie
szasz wodę babęzaną smoroidy ząstánawia/
y pianistwá broni/ Serapio á Pandecta mo
wi z powiesci Kasia/maliny są zimne y suche
żywot zątwierdzą.

I Tenże Kasia z powiesci Mesue mówi/ sól
prawi z malin jest iakoby sól z skoreczek citrow
gorączosę kora z kolery pochodzi/ y też zbytel
ciepłosci krwie oziąbia/á jest dobry náprzeciw
ko morowemu powietrzu.

G Tenże sól malin z tucią zmieszany/ oczy czyni
ni iasne kiedy ná nie tego przyłożysz/ y bołenis
głowy osmierza.

Rubea tinctorum

Marzana wietsha. Klebkraut
Capitulum 204.

Est ciepła y sucha Marzana w którym stopniu według
powiesci Kaska lekarzow/ Ale według powiesci Ruerois w
triegach Coliget/który po
wieda iżby to ziele było ciepłe
y suche w trzecim stopniu/ á jest dwójaká ma

rzana/iedną jest domowa á druga polna al
bo iedną wietsha á druga mnieysza. Marza
na wietsha ma serpy list/á y mniyszy mniys
ze listie jest y mocy mniyszy/á tak marzana
wietsha ma moc potwierdząca dla swy ciec
pności/y też wrzyn pobudzająca dla gorączos
E Náprzeciwko mdłosci żóładek (sci. **B**
y wzrobnicy jest bázgo dobre vino w ktorimb
była warzona Marzana wietsha wespół z
mąstiką.

E Tenże plaster wczyniony ná żóładek z prochu
korzenia wietshy marzany/z prochu gálga
nowego y mąstikowego z oliwą á z woskiem/
á z tego wshytkego czyni plaster ná żóładek/á
bouiem niewymownie zemdlony y zązieblony
żóładek posila y zągrzewa.

E Tenże rzecz przyrodzoną pániam y płod v
marly z żuotą wywodzi/ kiedy siluczę korzeni
marzany z miodem/á zwierzechu troche posip
scamonę/á vczyni stego czopel abo trzi/á tak
ieden z nich włoż ná miejsce tájemne ná noc
do macicy dla tych rzeczy.

E Tenże woda w ktorejby była warzona wiet
sha marzana/gdy ją zmieszasz głowę/beda włoż
si przyłożysz roslu.

E Tenże niektórzy ludzie prochy dają z korzenia
teyto marzany/ tym ktorzy denną bołesc ciec
pią z miodem pitym/y tym ktorzy paraliz ciec
pią jest dobre lekarstwo.

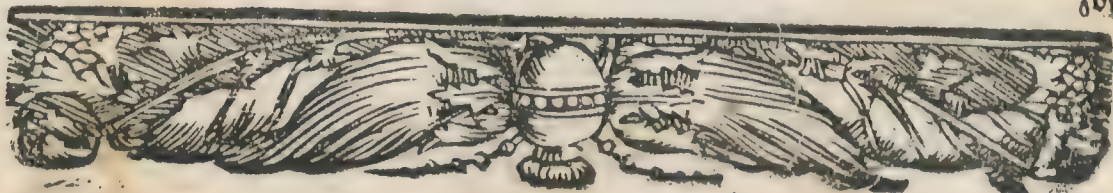
E Tenże sól tej marzany ciepło w osy wpuś
czony/bołesc osy oddalá á náwiecey z siar
ką zmieszany/Pandecta mowi.

E Tenże ma moc korzeni marzany czyszczenia
wątrob y slegiony/zatkánie ich otwiera/ycię
pobudza niemoc przyrodzoną y wrzyn moc
nie/też oclera/omypwa wshytke nieczystosci k
re sie dzierzą iako kły w netrzności/á thak trad
dialy abo ná białe krosty jest dobry korzeń ma
rzanowy kiedy gi wwarżisz w wodzie/á ona vo
dą omypać będzie ty krosty/ miodu troche
przyłożysz/abó ięże lepię/vcziniwsi plaste
z korzenia tej marzany/zprochem heleny czar
nej/zsotiem czosnkowym troche miodu knini
przeżyniwszy/á stego vczyni iakoby masę/
którą namażesz ty krosty ná liczu/spadną z
lekim namazaniem.

E Korzeń tej marzany jest czprowny mąg
cy moc pobudzająca wrzyn/á gdy sie napięś
soku z korzenia marzany z miodem pitim/żół
ką niemoc wypadza y denną bołesc/ y paraliz
żow.

Stomach
delikat
wysoka

Conti
tiam

żową oddala / y wrz nie grubą z człowieka pe-
dzi a prawie iakoby ze krwi / niepodobzi trocha
z tym korzeniem przykładać mąstki / Sers-
pio powieka.

Rubus.

Jeżyny.

Pranper.

Capitulum 205.

Eżyny jest drzewko iako le-
tu widzijs wyrażone / ma w
kostność przyprowadzoną oziębłą
iżca y wysusząca z ciep-
nieniem / także y kwiat tego
drzewka / a dla tego list y ta-
kież wierzchołki tego drzewka goją rany / ko-
re sie czynią na podniebieniu / tak y starich / su-
dzi iako y młodych dzieci / a to gdy beda z tego
drzewka wierzechy mąstkowane / owoc albo
nasienie tego to drzewka ma w sobie mierną
ciepłość / a dla tego y smak słodki tu iedeniu
nie podobliwy.

Nasienie tego drzewka po ki ięsze niedo-
rzele ma być zbierano a suszono / które ma moc
wielką zastanawiać każdą biegunkę / także y
kwiat tego może wżinąć na proch starty.

Eż kug w którymby wrzalo to ziele fara-
bnie włosi / a korzeń tego drzewka w wodzie o-
warzony albo na proch starty / kamień w ner-
kach samie y wrzyna z człowieka pedzi.

Eż sok tego drzewka wypisniony / parczy
na głowie leżąc tym sokiem będziesz gło-
we namazował.

Tę samym posrodku tego owocu jest i-
akoby bawełna / cho nie ma być iedzono / abo
wien obciąża pierś y dychawce czyni.

Diascorides piše / Warzone w wodzie list-
cie tego drzewka albo tey to ostrężyny a pithe /
oddala chęć wosć cielską / białym głowam ich
rzecz przyprowadzoną zastanawia / y legną leżąc
płotanie wsi tym wwarzeniem biegunkę y
moroidy zastanawia.

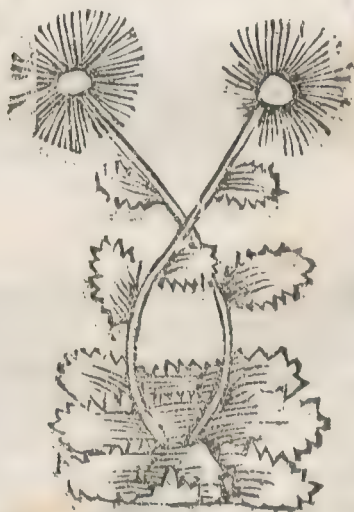
Eż kwiat tego drzewka który jest biały / a
około święty Margorjety kwitnie / siluczony
z przasnym miodem a z octem zmieszany / lip-
kosc z oczu y ogień wyciąga / a proch z niego
pity z winem / kolikę wsmierza y rostopnego
człowieka czyni.

Rostrum porcinum.

Swini pysł albo mnich. Pfaffen reitlin.

Capitulum 206.

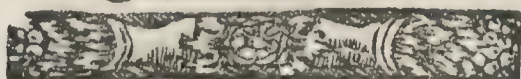
Ziele to jest mocy chładowej
iako podrożnik / a przeto mo-
że w miasto podrożniku cho-
ziele brać tu pochrzcie / bo-
wien sie we wpyetim z nim
zgodzi. Cho ziele jest dobre
w gorących niemocach / w febrach gorączkach /
na zapaloną watołę / y naprzeciw zapale-
niu nerw z gorących wilgoci / bierz służy:
Naprzeciwko zimnicy która bywa czwara
tego dnia z wysuszenia innych wilgoci / W-
rzyć to ziele z kanią przedzą / z iedeniem ieziticiem
N 4 z dzierwaną

z dziewana / siewestek słodkich przyłożyc / a then
syropet pic / y też takie przeczynienie maś obie
rąc. Naprzod weźmi serwacki kozicy / warz w
niey laktycia / fiołki / rozynki / pothym dopiero
weźmi mirabolani emblici / a warz ie w tej ser
wacke czo w niey wrzasa laktycia / z fiołkami /
z rozynki / a te serwacke potym pij.

E też to nasienie warzyt z nasieniem włos
kiego kopru y z korzeniem iego / w atrobe zatch
kana otwiera / y zolta niemoc leczy.

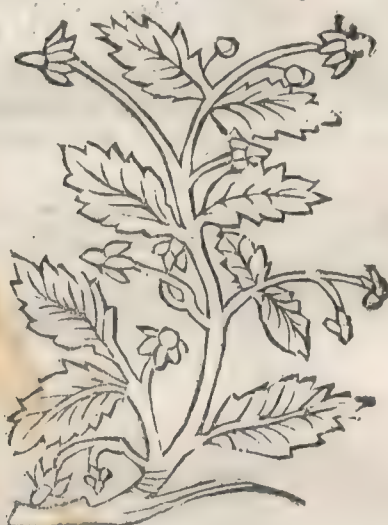
Solatrium

Psinti.

Nachschaten.

Capitulum 207.

Est ziele psintisuche w wtór
nym stopniu / także y zimne
a iest to czworakie ziele / z tych
czterzech rodzajow ieden by
wa iedzony od ludzi / ty psin
tisa ogrodne / iest ziele niebár
zo wielkie mając gąsaki geste / listki czarne /
podobne baziłowym / nasienie okrągłe kłhore
iest zielone y czarne / a gdy dojrzeie / wtedy bedą
czirwone y prawie czarne / a gdy ie przeluczę
tedy napydzies w nim niektora wilkosc / smak
ma nieiako przykwasnienysy / ale wżrząly słodki
a iest złożone thoziele z niedney mocy wedlug
Serapiona / abowiem ma dwoiatie przyro
dzenie w sobie / iedno zimne a drugie wodne.

E kiedy weźmiesz plaster z listcia psinkowego /
z tobylego seżawu / z ożtem / z oliwa / rospaz
dza bolące / y swierzb / y inie trosty goi.

E też sol psinkowy iest bardzo dobry na
przeciwko bolsciam głownym / kłhore z gorą
czey przyczynny pochodzą gdy tym soliem so
bie głowe namaczasz.

E też sol psinkowy zmieszany z białym wosem
a z litargirum / z olejkiem rozanym / każdego
z nich rowno biorąc / troche ożtu możesz
nim przyczynić / to lekarstwo maś na bolące
y zapalisc wrzedzienie / a gdy ktemu przylo
żysz ożrodki chlebowey / trosty grube swierzb
ce tym wleczysz.

E też gdy weźmiesz opek z solu psinkowe
go / z solu babczanego / przyczyniwszy k nim
troche bolum armenum / a wprawiwszy ten o
pek w miejsce takimne do macice / zaśtanowi
tym plynienie wilgości zepsowaucych kłhore z
macice zbytnie pochodzą.

E też syrop weźmiesz tym obyczaiem.
Weźmi sol psinkowego czterzy uncie / Xeu
barbarum dragme iedne / spik polseropula /
czukru pol uncicy / starwysy ty rzeczy ktore ma
ia być stharte / zmieszay spolem a daj po ranu
ciepło wypić / abowiem woskie niemocy w
atrobne wleczą y zapalenie tej gąsi.

E też sol psinkowy z pisaną picy / wpeł
nie wnetrzne zapalenie odpadza.

E też kto ma zapaloną w atrobe / tedy roz
moczysz chuste w solu psinkowym abo też
w wodce psinkowej a w mlecżowej / często
na w atrobe przykładac / odeymule zapalenie
w atrobne / y też samo ziele siluczone / a przylo
żone na boleści nożne abo ręczne / bolscich y
smierza.

E też na gorące sadzile psintisiluczone z
ocem / przyłożysz na sadzel zapalony a ognisci
pomocz oznasz. Niekto bywaia iedzone
psinti / ale dla ochłodzenia gorących niemocz
iest przygodne ziołko. Pandecta y Serapio
powiedaia.

Spinachia:

Spinak.

Spinaekraut.

Capitulum 208

Est ziołko zimny iest Szpi
nak w pierwszym stopniu
odmiekaja żywocy y boleści
pierś y płuc z chaciez odep
mule / y też każda boleść kto
ra z kolery a ze krwio przycho
dzi. Lepsz spinak tu iedzeniu niż soboda / a

współże mała jest rozność w włosności y mocy
ich/abowiem są mocy ościerających / omrywają
cey/y tolecy trawiający.

Cez jest dobry na przeciwko boleściom tym
które bywają w krzyżach y w grzbiecie z stażo-
nem krowie.

Cez spinak dla odmięczenia żywota tak
bywa przyprowiony. Weźmi spinaku / lubo-
dy / laktuki / boragu / ty wysychi rzeczy warz z
miesem świeżym / a tego ziela pożyway / abo-
wiem żywoty odmięcza / krow dobrą czyni y
chłodzi / ona miesna polewka / a nawiecy le-
cie / a gdyby chciał dla wietrzego ochłodzenia o-
czynić / tedy możesz nieco turzey nogi ziela przy-
łożyć / a nawiecy w zbytnim zapaleniu / a gdy-
by chciał oczyścić wietrze odmięczenie żywo-
ta y łączność tu stożam / tedy ktemu możesz
przyłożyć ziela Szczępru / Rozyntow drob-
nych / a to spolem warzyć z miesem a poży-
wać tego ziela y miesa.

Cez zaśle czasu zimnego jest dobra sąsada
w zynioną z rzeczuchy wodney / z liscia piotru-
czanego / z małych potrzyw / z włoskiego to-
pru / z spinaku / a tego możesz zawsze pożywać
wygważyby było zapalenie wewnętrzne / tedy
maś tego poniechać.

Ccho też maś wiedzieć iż częste pożywanie
tych iarmużow z powieści Auerois qnin o
Colliget. który powieda / iż każdi iarmuż czyni
w ciele melancolia / tedno laktuke z boragiem

wyminie / to dwoie zioł przeciwiają sie melan-
colien / roża / miódunka z fiołkowym kwiatem
też maia moc na przeciwko melancolien.

Woda w którejby był warzony spinak / i
wot otwiera y czyni stoły / zagnie wilkości za-
żywota wypadza / y ciepłosc pierśi oddala / y
też kto cierpi boleć krzyżow / grzbiecia / ta wo-
da pija kilka razy / wywodzi nieczystości z
tych miejsc / a tak boleć przestaje.

Silermontanum.

Czarnogłow.

Wit. omel.

Capitulum 209.

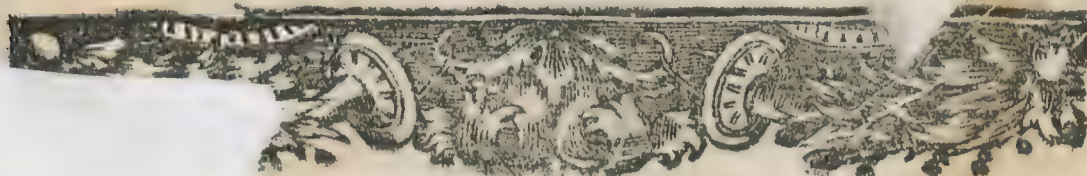

Według Pandecty Antic-
ny Czarnogłow jest ciepły
y suchy na końcu wcho-
go stopnia / maia moc po-
twierdzającą / rospadającą
ca wilkości flegmiste / grube

a kłiwate / a dla tego otwiera żyły zatkane /
y inie drogi duchow / mocą y rzeczą przyrodzo-
ną pániam pobudza tu wysięu czasow swo-
ich / dychawice psuje / y ciepłosc pierśi odda-
la. Nasienie czarnogłowu w lekarstwie w-
chodzi / ma moc wyprowadzającą nieczystości
stażonych.

Cedy to nasienie w winie / jest do-
bre na przeciwko zbytniemu zacieżeniu wy-
ny / zatkanie watroby / w lednicy / nerce y w
cherywo wytyka / a mocnie otwiera.

Proch

E Proch tego ziela nasienia z suchemi figami zmieszany a pożywany / na tyż niemoczny przeczczony jest lekarstwo dobre.

P Róż turzenie weżynione z ziela czarnogłowowego / z bożego drzewka / choroby przirodzone białych głow wywodzi / y wrzyna obficie pędzi y rzezać odcygnie / a nawieczey gdy to dwójcie ziela w winie wwarzysz a na dymioną ciepłoraz y osm przyłożysz maczając je w oney wodzie w ktorej wrzaly ty zioła.

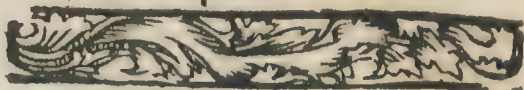
E Róż wino w ktorej będzie wwarzone czarogłow z korzeniem kosaćcowym / jest lekarstwo na przeciwko S. Walantego niemoczny Serapio mowi za kthorim Dioscorides poswiadcza / Moc przy tego ziela jest zagrzewająca / to jest korzenia y nasienia tego.

S Gdysie kto napije winą w ktorymby było warzone to korzenie z nasieniem tego / cięś / kosc pierś odpadza y wrzyna obficie pobudza / y podniosła macice wzgore: na dol zniża / y plod umarły z żywota wywodzi / zle trawienie żołądkowe naprawia / także y wątrobe pożyła / a gdy ktemu pieprzu przyłożysz a tego sie winą napijesz / od wzięcia broni / a także do brze to wino pić zimie zwłascza kthoby ichal na droge w wielkie mrozy.

G Róż gdy sie człowiek napije troche tego ziela / a potym weżyni cielsny weżynel z żoną abo z iaką białą głową / mocznie sie plod pod tym wiąże / y w niemymch zwierzętach także się przygadza / Pandecta / Auicenna tego są świadczenie.

P Róż wino w ktorymby było warzone korzenie z nasieniem tego boleś grzbielową oddala / a gdy je w rozanej wodzie wwarzysz / a tej wodki sie napijesz / boleści głowne wsmierza y szereganie wstrąmia.

Sinapis:

Gorczyca. Senff.

Capitulum 210.

S jest Gorczyca sucha y ciepła / w czwartym stopniu / a jest dwójaką / jedna jest kthorey nasienie zwierzechu / jest troche przyczymniey / wnątr białe / Druga jest

ktorej nasienie także z wierzechuiąko y wnątr białe / jedna moc mała / jedno iż pierwsza jest wielcey ostrości. Ma być obierana Gorczyca / żeby nie była zwiędła / iż gdy iż rozgrysz / jest tedy wnątr biała jest.

E Jest Gorczyca jest ostrej moci / także iż sie przyje pod nią ciasto / a nawieczey gdy sie zetrzesz a zmieszasz z korzeniem omianowym starym a przyłożysz na gołe ciasto / tedy po godzinie pecherze sie weźdmg z ktonich woda poydzie / a także na przeciwko denney boleści pomocno jest.

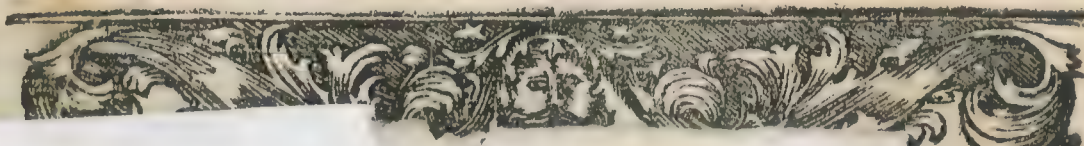
E Gdy ty prochy zmieszasz z oleptiem bobkowym / a potym tym oleptiem pomaziesz swięzb abo kreśli grube / gina od tego / Róż też boleści sledziony wsmierza / gdy iż thym oleptiem namaziesz.

E Gdy korzeń Gorczyczny świeży włożysz na bolący ząb / w spokoia bol.

E Róż ma moc potwierdzająca / trawiacza / flegme mozgową gdy gi ktho będzie żwał / albo weżyni płotanie wst sprochu korzenia Gorczycznego / z prochu piretrowego / imbirowego / miodu rozanego tnim przyłożysz / w oddzieleny spolewaray / plocze sobie tym wsta ciepło. Róż też płotanie iż pęczęt wpały podnosi / gdy sobie często będzie wsta płotat.

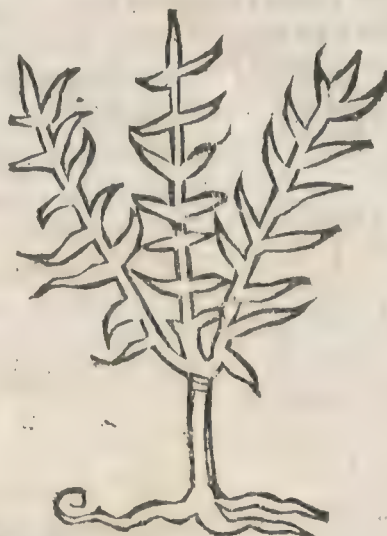
E Róż gdy weżyni z gorczyce / z żółtawą iż iżnych a z trochą soli mase / a przyłożysz na żółty / rozchodzą sie pod nią.

Róż proch

Capitulum 211

Squinantum iest ziele zamor-
skie ktore zowq plewa wiele
bladawa/ bowiem wieblq. A
dowie to ziele rzdzi ledza.
Pandecta i Aucenna po-
wierdza/ i ze to ziele w Arabi

tey bywa naleziono/ a biale iest nalepse.

Ma moc czyszczenia sleginy/ to iest gdy
ie z insemi rzeczami zlaczysz/ iato z paprotka
albo z losuta/ abowiem te rzeczy tez wyrzu- za
ia slegnie.

Ma w sobie niciatie cierpienie/ a tak iest
dobre na przeciwko biegunkam.

Gdy kto pise wino w ktorymby bylo wa-
rzono squinantum i paprotka/ z polna ruta
ocutrowawszy troche/ iest vzyteczny sirop na
przeciwko opuchlinie ktora z zimney przyczyn
ny pochodzi/ a kiedy ie wwarzysz w winie z pie-
przem kurez y bolenie suchych zif osmierza ta

Ze boleci macice y wilkoci (kie wino.
zbytnie wysusa/ a to gdy wwarzysz squinan-
tum w wodzie albo w winie z babka/ z giczelni
kiem/ a gdy sie w tym pani naparzy/ tedy ta-
kie parzenie pomaga na przeciwko tym niedo-
statkom. Squinantum iest ziele podob-
ne wodnemu galszanowi/ na latakach bywa
naydowano/ liscie jego y korzenie jego y kwia-
tki godza sie ku lekarstwam.

Aucenna powieda iz squinantum iest dwo-
iatie ziele/ jedno iest ktore owocu niema czar-
nego

Zezech proch iey z imblerem zmiesany a w
nos wstrzykniony/ czyni kichanie/ a tak onoki
chanie iest dobre temu komu iest S. Zalana
tego niemoc/ albo kto od pamieci odepdzie.

Zezech gdy uczynisz plaster z nasienia gorczy-
cznego/ z nasienia rucianego/ a z trocha oli-
wy albo z gorczycznym olejkiem/ tym nama-
zys tyf glowy ogolowszy wlosy/ bowiem pamiec
zginela przywraca.

Zezech nasienie gorczyczne z soliem bozego
drzewa zmiesane/ iest dobre lekarstwo na
parchowaq glowe y na boleci iey/ y thez na
przeciwko boleciom noznym/ dennym/ gdy
tym namazesz/ abowiem ciagnie materia na
wierzch/ a tak ia trawi y wysusa.

Zezech gdy zmieszasz proch z gorczycznego na-
sienia z blawasem/ z miodem/ z woda w kto-
reyby byly rozmazzone psieniczne otreby/ a
gdy tym namazesz twarz/ wyspytke niezysosci
z nieyspadza/ iato slati/ pstrocinysy tez wegl

Zezech nasienie gorczyczne w ocie warzone
iest dobre na swierzg grubysktory z rantami al-
bo z rospadlinami bywa.

Zezech woda w ktoreyby byla warzona gor-
czyca/ iest dobra na przeciwko sibrum. Pan-
decta Aucenna powiadaq.

Zezech nasienie gorczyczne z korzeniem omas-
nowym stluczone/ a na wrzod zebrany przy-
lozyt/ natychmiast sie przeputnie.

Zezech nasienie gorczyczne stluczone a z oc-
tem zmiesane/ a na miescie otazone od ia-
dowitego zwierzecia tak psa iato y weza przy-
lozone/ iad wyeciga.

Zezech nasienie na proch stluczone/ z miodem
y z ocetem zmiesane a w oslech trzymas-
ne/ boleci zebow oddala.

Zezech nasienie gorczyczne stluczone z figa-
mi/ z kminem kramnym/ puchline z zywota
wypadza.

Zezech gdy bedzie namazany tyf glowy gor-
czyca z gorzalka/ pamiec zginela przywraca
y niedobra z przyrodzenia potwierdza.

Zezech sol gorczyczny bialmo z oka spadza.

Zezech gdy ktory czlowiek zgrzyzie dwie ziarn-
ce gorczyce a dwie ziarnce pieprzu na czczo/
thedy onego dnia nie potrzeba mu sie bac nagley
smierci/ ktora zowq lekarze Apoplexia.

Zezech gorczyca z winem pita dychawice le-

(czy

Squinantum.

nego/dringie iest squinantum z Arabiey ktore
ma dobrą wonią/iest lepszey moct.

S Equinantum w winie wwarzone z byliz
czą/ā gdy tego ktora pami przilożi sobie cteplo
nā dymionā/nemoc przirodzoną y wrine po-

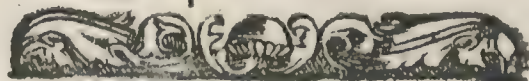
Eż wino w ktorymbybyło wwa-(budza-
rzońo to ziele z nasieniem kopru włoskiego/ w
ryne wywodzi. Korzeń tego ma w sobie ciers-
pniecie/ā tāt z tād ma wolność kwiē zāstā-
nowienia/ Serapio mowi.

Kwiatki tego mālē mālā w sobie cierspiē-
nie/mālā moc zāgrzewāiącā/odmieszāią-
cā/y kāmieniamāiącā / żyły kōńce ich otwiera
wrine y chorobe przyrodzoną białych glow
wywodzi/też włatry trawi/ktō kwiāz pluie/y
boleściam żoładkowym pomoc dāie.

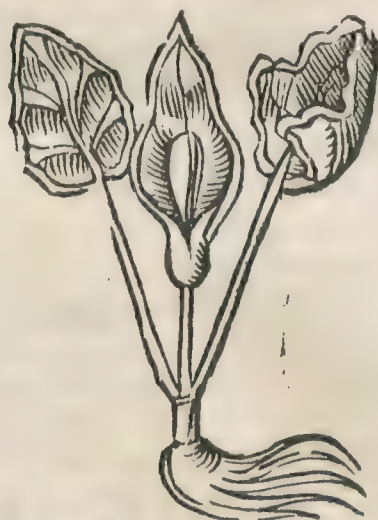
Zielec Squinanti iest dobry nāprzeciw-
to swierzbiowi.

Kuicennā mowi/ squinantum iest ciers-
pnące/ā dla tego kwiatki krew zāstānāwāią-
zbytnią z kādokolwiek wychodzi/Pandecta.

Serpentaria.

Wężownik. Naterrurz.
Capitulum 212.

Wężownik iest ciepły y suchy/
Iest ziele ktorego korzeń ku
lekārstwam iest wżytoczny/
Pandecta z powieści Ser-
rapiona/ktory powiēdā iż
wężownik iest dwoiakt/ies-
den wlethsy ā drugi mnicysy/ wlethsy ma

w sobie drosti podobne wężowi/ albo iże ma
moc nāprzeciwko iādom/ale wlethsy wężow-
nik ktory zowā Aaron ma liscie herokie.

Pandecta z powieści Galena capitulo o we-
żowniku mowi/powiedāiąc iż substancja ko-
rzenia wężownikowego iest subtylniejsza niż
korzeń aaronow/ma w sobie nielātā ostrosc y
gorzkość y też cierspniecie/ā iesth ciepły y suche
w pierwszym stopniu. Ma moc z rozpādāią-
czā y oczyszczāiączā.

Sok wężownikow z miesāny z wodkā ro-
żānā/ā z trochā blāwāsu/wystaw nā słoń-
ce przez trzy dni/ā tym lice nāmāczay/ abo-
wiem białā twarz czyni y siātā z niey spādza.

Eż nā fistule iesth dobri proch z korzenia
wężownikowego/to iest gdi gi zmieszā z myd-
lem czarnym z apēcti/ā tego wpuszcāy w fis-
tule/bowiem rozszerza dziure tej to fistuly/ā
wysusā iā bārzo dobrze āż do samey kōci/zle-
mieso trawicāz/ā pochtim y zla kōsc może być
wyrzuczonā pod ciałem zgnilem.

Eż nāprzeciwko Cancerowi ktora iesth
bolāczka bārzo škodliwā thāt iā mieso pādā
gdzie sie wkorzeni/ā tāt weźmi prochu z tego
korzenia wężownikowego dwie drāgmie/wa-
pnā niegāfōnego iednē drāgmie / zmieszay y
czecy z trochā winā ā z trochā oczu/ā weźmi
z tego iākoby kōlaczek/ktori vsusj dobrze nā sło-
rupie/ā vsusywszy weźmi z niego proch/ktory
wpuszcāy w fistule abowiem czysci rāne/wy-
iada zāgnilosc/ā tāt leczi ten wrzod Cancer.

Eż ku zbierāniu wrzedzienie y ku prze-
puszczeniu tej/tu wypiedzienie choroby przy-
rodzoney białych glow/zielonē liscie tego we-
żownika wārzone w oleiu/ā thego przypożnā
wrzedzienie/zbierze sie ropā podtem plāstrm
ā gdy weźmiēs czopel z tegoż plāstru ā wloży-
gi nā noc do mātice dla poruśnienia choroby
pryrodzoney/nā to pomaga.

Eż korzenie wężownikowe wypcziscia znie-
czystosci flegmistich grubych / ielicā y żoładek
ā zwlasczā vino w ktorymby był wārzoney wa-
żownik z ielenim iezikiem/ othwiera y wypczys-
cia zātkānia y wśelkie nieczystosci flegmistie z
wātrobey/zslezionyy z nerek / abowiem grube
nieczystosci subtelne mī czyni/Pandecta / ale
Woyciech o moczāch zioł mowi/z wężownia
ku zlonikiem zākopānego w ziemie/robaci sie
czyniā czprwone y zielone/z ktorych robakom
gdi weźmiēs proch ā wlożyś go w tągāniec go-
racy/thedy wżrzyś okolo onego tągānicā wielā

Kosc wezow.

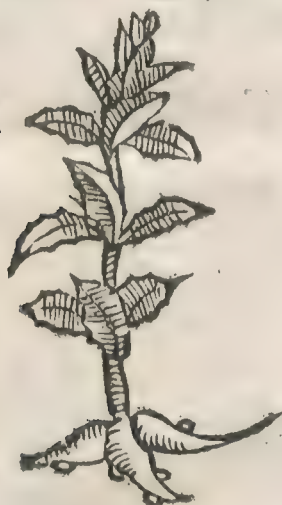
Satirion.

Ysle iayla:

Stendelwurecz

Capitulum 213.

Anta liscie to jest koziele / jest to ziele cieple y wilkie w pier-
wym stopniu / ma listy po-
dobny listowi Eliowemu / y
kwiatki podobne kwiatkom
Eliowym / iednostz drobne a
geste. Korzen tych liscich iaiet w lekarswa w-
chodzy ktory jest siodli / wilgosc korzenia tego
jest czyniaca nadymanie / a z thad czyni chci-
wosc cielesna.

Wno w ktorymby byl warzony korzen te-
go to ziela / a pite pobudza ku gamraciu / a to-
rzenie tego w miesie wwarzone z winem wsho-
to ktemu wezynowici cielesni mu czlowieka sz-

Diascorides mowi / gdy maz (prawie-
bedzie pozymal korzenia tego ziela niemalo /
tedy siny bedzie miwal / ale gdy go troche zie-
tedy sie dziewki od niego beda rodzie.

Panie abo niewiasty we Wlozech daja
mezon korzen liscich iaiet statti na proch z mle-
kiem kozim / dla pobudzenia chciwosci cieles-

Korzen liscich iaiet ma moc z ro-
puuszczajaca bolaczki opuchle gdy slucze z to-
rzen wwarzony a zmiesza z oliwa / a po tym
przylozy na miejsce opuchle y zatwardzale.

Zhez sok tego ziostka z miodkiem rozanym
zmiesza / wypyscia z wpestkich ran niezysioz-

sci smrodliwe / y rany kthore pochodz z wrzo-
dow smrodliwych goi / rope z nich wypyscia-
iac / y tez swierzby ktory pochodzi ze krowie spalo-
ney koleryczney wysusa / y tez ma moc zast-
nawiajaca biegunki / gdy sie prochu tego ziela
napiesz z winem.

Drugy sposob tego ziela ktore zowa Aaro-
nem / tez ma podobna wlosnosc z tymi lisciami
iayti na ty choroby / ale nie tak mocnie / a ma
kwiatki przyzostej. Gdy sluczesz ty kwiatki z
oliwa a przylozy na stolec poctierajac go tym
dla otworzenia zylet emoroid aby krew z nich
gruba wychodzila / ktemu snadnie przydzies.

Jest drugie ziele z tego tez rodzaju kthore
nazwaja palma Christi to jest dloni boza / kto
rego listki przypodobaja sie listkam pierwose-
mu zielu / to jest lisciu iaytam / ale sa subcilniej-
se mairac w sobie niekaka czarnosc natrapia-
na. Zho ziostko iadowi szkodzi nie dopuszcza y
czarow thaki czlowiek kthory ie przy sobie nosi
bac sie niemoze. Pandecta mowi / jest cieple y
suche w wtorem stopniu / ma tez wlosnosc cz-
scienia ciaka od kuzdich / maz iego / posila zyli-
sc czlonki to jest suche zyly. Pandecta z Anis-
penna powiedaja.

Sticados citri.

Kocentizolte.

Mortentrant.

Capitulum 214.

Dezentki zolte zowa se piolyn-
nem morstim / jest cieple w
wtorem stopniu a suche w
thrzecim / ma drobne nasie-
nie podobne nasieniu Boze-
go drzewka / ma w sobie na-
sienia dosci / listki geste / iedno iz niekaki gorzkie
iako piolyn / ma tez vonia przytka / ani tez jest
tak cierpka iako piolyn / a tak y moc jest ro-
zney nizli piolyn / abowiem zoladkowi nieslu-
zy / chrobaki zabija w zywoce kiedy sluczesz to
ziele a plastr z niego wezynis y przylozis na zis-
uot / y tez ku picciu mozesz tego ziela dac naprze-
ciwko tym rzeczam.

Tez gdy kto pozyma kocentow z miodem
zabija chrobaki y wypadza ie z zywocha prz-
stolec / tatiez wwarzone kocentki z soczewica w
winie abo w piwie / toz wezyni.

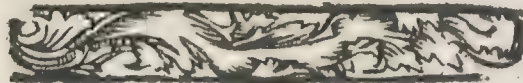

Eż gdy chory z niemocy wzmagą / tedy siła żyły suche / to jest gdy się napłynie wody w korych było warzone to ziela z lawendulą we spolet.

Sticados Arabicum:

Koczeńki z Arabicy.

Don Arabien,

Capitulum 215

Eż Popiół Koczeńkowy z olejem Koczeńkowym albo z migdałowym olejem zmieszany społem / a tym głowę părăchować mąży / a bawić m părăch gina od tego.

Eż Olej Koczeńkowy na brodzie włosy rości kiedy nim namażesz brode.

Eż gdy wwarzysz Koczeńki żółte a przysiężysz na miejsce zapalone / tedy się niedopuszczają czynniki bołaczek iadowitych / iako są herpestis miana Carbunculusa.

Eż Koczeńki na łusce kchora się czyni na białoszczach ocznych / pără z tego ziela wwarzonego w rożnocy wodce / a nad ona pără thrzymaj oko chore / bawić z niego łuski spadza.

Eż Koczeńki w korych było warzone to ziela / ciepłosc z pierś wypadza.

Eż gdy Koczeńki wwarzysz z piekłem w prości w wodzie / a osłodziwszy troche day si te / a ciepło na rżęzo napić / a bawić chrobaki z żywora wypadza y morzy se.

Eż wino w korych będzie warzone to ziela z bylicą a z nasieniem piotruszczanym / wprze chorobe przynadzoną pāniam tu wypściu pobudza.

Eż Olej Koczeńkowy żółty jest dobry na przeciwo zimnu zbytniemu kroi bywa w febrach gdy tym obyczajem namażesz ciepło grzbiat albo pulsi y rżę y nog gdyś nie pżęd febr.

Eż Olej tego ziela jest dobry na (brę) wśahenie wżę y inśnych iadowitych zwierzęt.

Eż wino w korych było wwarzone Koczeńki z drągānthem żarzewā pierś / ale masz ocukrować iżby było słodko.

Eż jest to ziela dobre na przeciwo rżężę kowi y na zaktānie śledziony y watrobę przysiężysz troche ielenich leżytkow.

Koczeńki z Arabicy są nieciężkie to podobne ostowi nāsemu / iedno iż nieciężkie wysoko rosta / ani tak ostro / sa ciepły suche w trzecim stopniu. Pan decta / ale Jan Mesue powieda iżby były ciepłe w pierwszym stopniu / a suche w drugim stopniu. Ma to ziela w sobie dwoiatą wlosnosc przynadzoną / z mna a dla tego jest ciepłosc / y też ciepłosc a ślad ma gorzkość z ostrością / a wpatże ostrość jest w nim wieksza niżli ciepłosc / a tak jest to ziela subtile / rozgadające / otwierające zaktānia y też ocierające y rozpuszczające wśiki nieczystości w iedno miejsce zebrane / a ma też wlosnosc zachowania od prochnienia y od zagniełości / serce też posila dla swojej przynadzonej ciepłosci y żyły suche / y wśiki icita y mocze.

Eż Ci ludzie którzy mają w sobie zbytnie (nia) / teli kolerii a wśahęją w żołądku / niemają tych Koczeńkow pożywać / a bawić poruśa się w nich tch wiskosc / a czyni gwałtowne wrzęzanie / nie pżęd

y zapalenie niemile we wpychym ciele.
Ma moc otwierającą żywoch y stelce czyni
jedno iż barzo lekko/ a tcham masz ktemu ziele
przyczynić soli oczkowaćey/ abo mirabelanos
Indos/ktore rzeczy ymocznią moc y spras
we tych to kocentow.

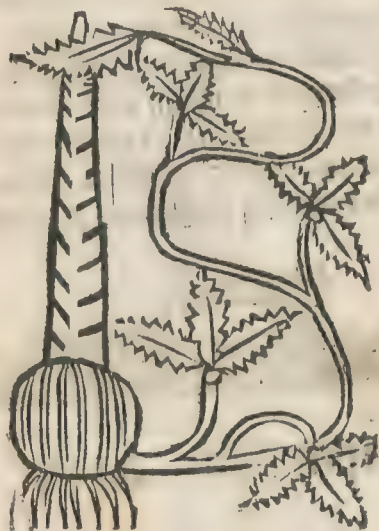
E Tę kocenti z Arabley przywożone/ktore
też y nas rosthą w ogrodach siane/wprowadzą
melankolią z człowieka y flegmę/ a tāt mogą
y suche żyły czyszczyć/ a przetcho są barzo dobre
na niedostateki główne.

D Tęż gdy wezmiesz tych kocentow dobra
garść/rozynkow drobnych poszarsci/ mirabos
lanos z apteki dwie dragmie/ a przetłuszczy tych
rzeczy troche w moździerzu namocz je w serua
teże iżby tāt przez noc stały/ a potym przez
cedz/ a przecedzwszy weźmi lekwarz y z apteki
Diasiniconis abo Kąsieny fistuły dwie drag
mie/rozmeć czyszczyć ten lekwarz w tej serwa
cie/ a day trunek ciepło wypić na switanu dla
wywiedzenia melankolich y flegmy.

E Tęż gdy weźmiesz na parzenie giowy z ko
centow/ z maiorany/ z spiti celtici/ wwarzym
śy ty rzeczy społem w prostey wodzie/ tedy bo
lesci główne niewymownie osmi. rza/ a zwla
szeża ktore z zimney przyczyny przychodzą.

S Tęż olejek tych kocentow mogą potwier
dzać y suche żyły y tści zagrzewa a prawie je o
żywia/ a gdy sie komu nos zarta nie żyłoscia
mi grubemi/ tedy gdy siloniy głowe na pą
se jego/ otwiera dziurki zatkanie y oddych gło
wie nosiem wolny czyni.

G Tęż wino kocentowo a jelenich ież ykow
troche knim squille/ to jest cebule mozt y przy
czyniwszy/ otwiera a wypadza nieczystosci od
siedziony y od wątroby/ y innych wnetrzności
bolesci żył suchich kądziel y członkow ych wyl
kim obyczajem używane/ oddala to ziele/ cze
go Mesue y Serapio są świadkowie.

E Gdy wwarzysz korzeń tego ziele a ożukro
wawśy napij sie oney wody/ oddala cieście
puszczenie uriny/ y żółta niemoc y denng bo
lesci/ gdy będzie to korzenie w winie wwarżono.

E Tęż gdy je w winie wwarzysz z picrotrum/
a tym winem wsta sobie wypłocziesz/ bolenie ze
bow oddala.

E Tęż gdy go powarzysz dobrze w wodzie/ a
potym sie go napijesz/ tedy żywot otworzy/ y
też wrzyna tu wysi. iu pobudza.

E Tęż gdy je wwarzysz w winie/ a onym wi
nem omyleś miejsce od weża y kłose/ tedy
iad wyetaga y goi.

E Tęż nasienie tego jest podobne w mocy ko
rzeniowi/ powiedaia iżby moc korzenia spara
gowego była iadem zabijającym pszy.

E Powiedaia niektórzy/ gdy rogi stopowe be
da zakopane w ziemi/ tedy z onych rogów wy
rosze to ziele gromowe. Ma też moc oddala
jącą bolesci bioder ktore pochodzą z wielkicy fle
gmy y z wiatrow/ też kłocie ktore bywa w ży
woicie oddala/ a bowiem żywot odmiękcza/ i
edno iż zagaże czyni gdy go kto wiele pożywa.

E Korzenie z nasieniem ziele gromowego/ jest
pobudzające wrzyny/ iedno iż trudne tu straz
wieniu/ y też ociiera nieczystosci z żóładzi/ nie
barzo zagrzewa ani też chłodzi/ a tāt y z neret
pęć z wątroby zatkanie flegmiste wypadza/ a
zwłaszeża nasienie/ Pandecta z Serapionem
mowi/ ale Platanius mowi iżby to ziele by
ło ciepłe y suche w trzecim stopniu/ tāt korzeń
iako y nasienie godzą sie tu lekarstwam.

E Tęż wierzechy tego ziele mżli nasienie z sie
bie wypuszcza/ gdy je wwarzysz z miewem albo
z prostą

Sparagus.

Gromowe korzenie. Sparagen.

Capitulum 216.

Gromowe korzenie jest ciepłe
y suche/ moc ma otwierają
jącą zatkania szezony y wą
troby y neret/ a tāt ma moc
otwierającą/ a nawiecy nasie
nie wespolek z korzeniem.

z proszą wodą / t. dy zatkane w atrobne oewie
ra / y też cieślkość puszczania wody albo kto i y
nie może mieć / pomaga to znamięnienie / y też
boleści żółdowe y innych wnetrzności odda-
ła taka woda / także y nąjniek przeciw tym
to chorobom iest bärzo pomocne / tchore może
być w swojej mocy zachowane przez cały rok.

Sauina.

Szawina   Schenbaum.
Capitulum   217.

dzi / y także lożyisko dziecięce z nich wyręcza
kiedy i w oliwie wwarzysz a przysłysz na ma
Cez kto ma chciwość na stolce a nie Cice.
może ich mieć / tedy wwarzysz szawinę z dzie-
waną w winie a tego sobie przysłysz na stolce cie-
plo / albo vsadow sie na tym / pomoże dobrze
tu stolcowi przysłodzonemu.

Cez na przeciwko swierzbowi prochy wczys-
niony z szawiny / zmieszany z siarczany pro-
chem / z lteargium / z soti kobyłego szawiny
przysłysz wieceprzowego sadła / a z tego vs-
czni masę / a ta masę maży krosti / tedy zginę

Cez gdy będzie wwarzona szawina z buk-
wicą w winie / a tego winą w nos wpuścisz
cieplo / tedy remę wleczą która z zimnych przys-
czny pochodzi / Pandecta powie da o tym.

Cez soti szawiny z miodem zmieszany / wy-
susa nieczystości zagnie z ran y z krosti sinrod-
liwych które psują ciało zdrowe grzając a iest

C Dla swojej sub- ylności przysłodzo- (dżac
dzonych wlecey wyprowadzi rzeczy przysłodzone pa-
niam niżli które inie ziele / iedno kto go często
pożywa : tedy taki je trwiał urine mieuia / y piod
zabija w żywocie a umarły wypadza moenie
z żywota / Serapio powie da.

Cez listki tego ziele siluczone a z ocetem
zmieszane / przysłodzone na rane która bywa ze
wrzodu / czysci ię y stula brzegi.

Cez woda w której była wwarzona sz-
winą z blawasem / sinosci z ciała spadza / stru-
py też goi które z palenia ognistego bywają.

Scimperuina. Zonoworin

Rozchodnit.   Dauswurez.

Capitulum   218.

est rozchodnit ziele zimne w
trzecim stopniu / a troche su-
che / pot iest zielone pot iest
wielkiej mocy / ale suche nie-
godzi sie tu lekarstwu.

C Ma moc chłodzącą y
zdzierającą / a tch gdy ie silucze z zocthem
zmieszają potym na mi. sice zapalone przys-
łysz / ogień wyciąga y eno mieszcze chłodzi / a
tak boleści osmierza wypadając zapalenie o-
gniste z cziłotow.

Cez gdy sie kto ogni m spärz y ako wtro-
pem goi.

A Est szawina c'epla y sucha
w trzecim stopniu / iedno li-
cie chey szawiny tu lekarst-
wam sie godzi.

B Cedy wwarzysz szawinę
w winie / a tchego sie bedzie
napił / tedy boleści żółdowe y kłocie w ma-
słach iestkach wspotaja / y rzęka odpadza.

C Cez szawina wwarzona z nasieniem wlo-
satego kopru / z listy wysokiego slazu w winie /
a gdy przysłysz na lono albo na dymioną / wri-
ne wyprowadzi kto iey mieć nie może / y rżękanie
oddala / y też boleści mecherzowe wlewa.

D Szawina ma moc pobudzającą y roz-
padającą zlych nieczystości / a nawiecy gdy
wczysni z iney parzenie wwarzysz ię / tedy y
choroba paniam przysłodzona moenie wywo-

Caus
martho

pełn gorącym / weźm masę z soku rolownikow
wco / z olejku rożanego / troche wosku donich
przyczyniwszy / a tak tej masie przysłoż na mi-
stce spärzone iakoby trzeciego dnia po spärze-
niu / a ciepło / troche they masę masie przysła-
dąc na miście opärzone / możesz pierwej po-
mazać spalone miejsce czarnym mydłem z as-
preeki ktore zowa sapo / a potem tą masą na
mąży a będzie lepszy.

Contra fluxum sanguinis
D **E**ż sół rolownikow ząsthanawia krew z
nosu gdy nim czpło namazę y stronie y byle
wątrobę też możesz namazać przymieszawszy
tęmiem troche prochu czirwonych sandalow
abowiem jest tho rzecz często doznana / iż krew
ząsthanawia ktora sie zostawia przy
nie nosem / a nawiecy ludziom młodym.
Jest dwoiaki rolownik / ieden wiekły a drugi
młokły / / wiekły roście pospolicie na mi-
stach na których jest wiele cegły / a niegdę też
roście na dachach domowych.
Młokły rolownik roście pospolicie na mu-
rzach abo na skłach / ten jest wilgi a troche
cierpnący.

E **E**ż sół rolownikow jest dobru na herispi-
le / to jest na wrzodzenie ktora z kolerą bywa /
czirwoną y bardzo bolącą a rozszerzającą się
poście.

S **E**ż boleści nog wzdrawia gdy je wwarzys
z białką / a potem słuksy przysłoży ciepło na

S **E**ż sół jego zmieszany z octem (nogi
plekielny ogień ktory bywa w członku wypię-
ga y psuie / Serapio powiada o tym.

C **E**bulą myśa jest ciepła y su-
cha w trzecim stopniu / jest
rzeczona Cebula myśa iże
od niej myśy zdychają / abo
wiem ma w sobie nieśka o-
strość ognistą / y gorzkość ci-
żłą jest przysłażona z nieśką słodkością.

E Ma moc przecinającą y palącą y też ro-
zpuścizająca wilgości grubych / y też przyciąga
nieczystości na wierzch / zachowawa ciało od
prochnienia y od zagnileści.

P **P**iecżona cebula zamorska / nieśka jest i-
dowita / albo też gdy z octem bywa przyspra-
wiona / dla tego iż śnadeny wypięga nieczys-
tości z dalekich a głębokich miejsc. **P**iecżona
cedi cebula zamorska lepsza jest y mocniejsza jest roz-
liczniejsza niżli tak surowa / ktho ją chce piec /
tedy między węgłem ma ją piec w ciasto oble-
piwszy / a thak ją wsadzić w gorący piec / albo
między węgle.

E Decet thepco cebule myśey tak bywa. skrap
cebule w tulerzys / a potem wwiąza wsi każdy
tulerzys nitką obo wdziać na nie ony tuler-
zyski a zawiesić tedy w cien iżety tak pschne-
ła przez trzydziści dni / a potem je weźmi a w-
szoż do sklenice a ocet u mocnego naley na o-
ne cebule a zaśie wystaw na słońce iżby stało
drugie trzydziści dni. Gdy tym octem wys-
miesz sobie wsta / sciska słabe dźgiśła a wmożo-
nia je / a tak y zeby chwileć sie potwierzba / y
zagnileści wst wypięcia.

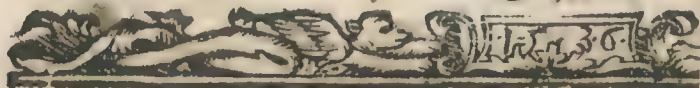
E **E**ż gdy wwarzys cebule przysłażona z
miodek

Squilla.

Cebula zamorska. Wilszuszcel.

miodem a z woda / a daj sie napić / tedy glos
czyni dobry / i lekosc w pierśiach y zoladec posi
la czyni cieple / z nieczystosci / melancholia y C.
Walantego niemoc / tak starym iako dz arth
tam oddala / kumleń też lamie w mecherzu / y
naprzeciwko zdużeniu ktore bywa z podnie
sienia macierze jest pomocna ta cebula / y den
na boleśc wyppadza y barwie zginela / czlowie
kowi przynocza / y wzrost posila.

Cez sół ieyw vcho wpuśczeni / sluch czyni
dobry / iak miar / y na innych wile niemo
jest to pomocna cebula / sedno tedy sie wnet
rze rani albo rospadliny tedy jest szkodliwa / a
le naprzeciwko opuchlinie y zoltey niemocy y
paralijowi jest barzo dobra. Auicenna z Pan
dicta mowi.

Cez oluś z wloskiey czule z przasnymi
miodem zmieszany na parzycy glowe po
mazany / wlosi wazaja y parchow ni dopu
sca.

Cez tey cebule ktory w apetyt / h / heja.
maia / na dycharwie y na kaseł jest dobry / za
gnilosci działy goi w vsiech dzierzany.

Cez adkorym domem ta zamorsta cebula
bedzie zawieszona / iadowici chrobacy vcieta
ta od domu takiego.

Cez gdy bedzie ta cebula w winie owar
ona jest barzo dobre to wino / bowiem posila w
netrnosci / wafrobe zapolona y zanieczyszc
na czysci / y bolsci wnetrznosc smierza.

wendula zebzem / tedy to wino pierzynie tras
wi ktora z zimny przyczyny pochodzi / albo z
strony slziny / a nawiety v ludzi ktorzy sa
zimnego przyrodzenia.

Cez oluś z kwiatkow bzownych jest dobry
w lkościam zimnym panu / y w suchych
zylach / wonia tego olejku / aczkolwiek czyni bo
lewie glowy / a wpatok / spadza macieria / z to
rey bolsci pochodzi glowy / czyni też rumia
nosć na liczu gdy go kto czesto wonia.

Cez oleś bzowe gdy bedzie owarzone z infim
i amuzem a bedzie sedzone / yni stolec / tak je
y wietrzy bzowe czynia / ktorz moze dlugo cho
wad vsuszone zatkan w garnczu / a gdy po
trzeba purgaciy tedy ich pożywać odmier / z
wpy oliwa.

Cez oleś bzowy z korzennym Ch. bdomym
w winie owarzony / opuchłym ludziom jest do
bre / i starstwo / a zanie gdy ten korzen bedzie
bylicza owarzony w wodzie / a na tym sie pa
ni w sadowiscie / twarde macierze odmier
cza y też iz otwiera y nieczysci / i z n y wyppa
dza y czepet wywodzi.

Cez sół ieyw d. by naprzeciwko blaghe
n u psa wsci. kiego / y spalnie od ognia wyca
ga y goi.

Cez tenże sół czerni wlosy / fistule / stula /
y inze rospadliny / a gdy sół tego zmiesza z ko
złowym loiem / a trache sołu wysotnego slazu
a tym pomazaj bolące nogi / bolsci vsmierza
a kied

Cambucus.

Capitulum 220.

Cez jest cieple y suchy w trze
cim si. pny / ma moc otwie
raia / y wyppadzaia / y ro
zgan. aia / y thez poth czyni
nia / a.

Cez listy Bzowe sa wilkie /
gdy te silucze / poczem a z clwa y przploz
ich na swierzbacze / a to na gnoisty lipay / albo
na twarz trostawa / jest widlicy pomocy / a to
wiem wysupa y rospadza ony kicsthy / a chof

Cez Bonia tylko kwiatkow bzownych / goi
czyni / bolenie glowy / ludziom cieplego pr. p. s.
dzenta iako sa kolericy / y krew z nesa petuzia

Cez wino w ktorymby byla warzona las

czym
stolec

opoch

pro
zab

Contra
morfu
C

à kiedy gi w wch. v wpuscisz / wsmierza boleśc v
y pnie / zemie / y chrobaki zabija. Serapio A
uicenna y Pandecta powiadaia.

Salix.

Wierzba.

Leden.

Capitulum 221:

Wierzba jest drzewo zimne
y suche w pierwszym stopy
niu / Mocz liscia y skorek y
owoczu Wierzbowego jest
cierpnaca.

C Gdy wwarzysz liscie wierz-
bowe w winie przyszozywsy pieprzu troche /
tedy takie wino klosie oddala.

C Woda abo vtrop w ktorymby bylo wa-
rzono liscie wierzboue / broni poczecia paniam

C Zez woda w ktorymby byl warzony wierz-
bowy owoc / daie wspomozenie ktory czlowiek
krewia pluc / mozesz wspolct warzyc / aboum
y skorki wierzboue te wlosnosc maia ktorą y
liscie z kwiatem.

C Zez boleści nożne wspotata woda ciepla z
wierzba warzona.

C Zez ląg wezyniony a potim liscia nakladz
wien / nieczystą glowe naprawia / y ochreby
niey spadzaja.

C Zez wilgosc wodną ktorą bywa między

stora y między drzewem / a tat ta wilgosc nie-
czystosc z oczu spadza y oczu posila ciemnosć
od nich odpadzajac.

C Zez sok z wierzby rany spaja swieze / y też
zastanawia z nosa plynacą krew.

C Popiol z skorek wierzbowych wysusa w
soltie wilgosć i zle / a kiedy gi zmieszasz z babczą
ną wodą / tedy biegnie ktora bywa ze krewia
zastanawia / a gdy stym solcem zmieszasz oocet
a pomazesz brodawki abo guz iaki chech / roze-
padza ie y traci / y inise trosty got.

C Zhenz sok bolsci ktorą bywaia w wsoch
wsmierza.

C Zez gdy wwarzysz liscie wierzbowe wespo-
ler y z skorkami a przyczynisz Bakti / z bolum
amenum (w aptece gi przedaia) a tej wody
kwarce wlozesz w zadel przez klist. re / tedy czer-
wona niemoc zastanawia mocznie.

C Zez sok wierzbowy w wsey wpusczozy cles-
plo / rope z nich wypodzi a wysusa / y też ra-
ny got wysusajac z nich nieczystosc ropy.

C Zez gdy z samych listow wierzbowych wezi-
my plaster / krew zastanawia z adyptelwie ply

C Zez sok z liscia wierzbowego z wo-
dą wysotego mleczu a z trocha czutru zmie-
szaj / w goracej niemocy i st. rzech barzo do-
bra riedy sic ty kto bedzie napihal / y thez zolta
nemoc wypadza ta woda wierzbowa.

C Zez liscie wierzbowe chlodzi gdy go wloze
nascielep. Auicenna Serapio powiadaia

Saxifraga.

Sant. amien.

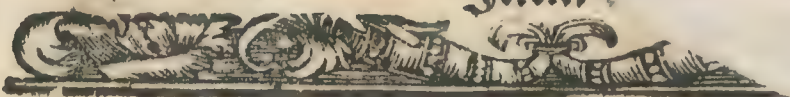
Steinbrech.

Capitulum 222.

Sant. amien jest ziele cieple
y suche w trzecim stopniu /
jest r. no to ziele samit-
mien z ma. wlosnosc / ma
też moc ro. zaiaca y wy-
padzajaczg v. r. / kamien
samie w mecherzu y w nerach. Zez kto zbo-
liscia v. pne miewa albo ktorzy niemoze miec
samit. amien wspomaga.

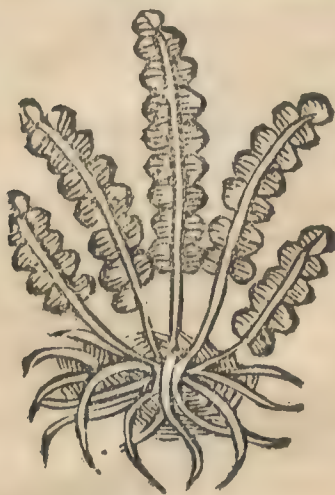
C Zez wino w ktorymby bylo warzone to zle-
je z nalenim wlosnogo topnu / pietruszcz-
nym / wroblego prosa / jest dobre pic naprze-
ciwto tym chorobam przeczczonym / obom

ranu trunet ciepło.

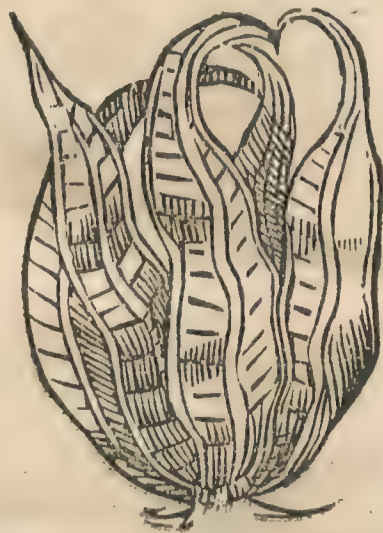
Scolopendria.

Zeleniezyt.

Nieczeczungl.

Capitulum 223.

Koliam jest wż teczne plie/á ktemu też proch
z tego ziela w iatu dany tu iedzeniu / jest bärzo
dobry y pomocny: albo wżni sirop tym oby-
czaiem ktori jest wietczy mocy ná ty niemocy
przerzeczone. Weźmi ziela samitamienia /
polney dryafwie / tishczu / káždego po garści /
kwiatkow boragowych / siolkowych / rozintow
drobnych / káždego z nich poł lota / napienia w
łostkego kopru / piotruszczanego / opichouego
wrobkiego prosa / hanyzu / lakrytych / káždego z
nich po dwie drágmie. Zprzechy to jest napie-
nie maż przeflucz troche á potim warz w pol
tory kwarthy wody studzienney ażeby teczca
czese wywrzala / potim przecedz á ocukrup do
brze/á thego sie napijaj po trunku po rānu y
ná noc. A gdy iuz wypych ten sirop / tedy we-
zmiej te purgacia ná swithāniu albo po pol-
noey. Weźmi benedictelaxative / diafinico-
nia / káždego po dwie drágmie / káshicy śwież y
poł on / tch / tch lewacze rozpuse z wwarzenim
zwytlem á pospolitym ktore czynicie w aptece
á wżni mi trunet / á náziuntz dla posilenia
wezmi: diaciminum kolacziz / Apteki.

A gdyby żywot bolal albo iclita / tedy dialethcz
pomāzuy / vznak pomoc wielka.

Wezź wino w ktorymby bylo wwarzone tcho
ziela z kwieciem bāznistowym / jest dobre piē
náprzeciwko zarkāniu y bol / scilicet lewego boku /
gdzie jest sledzona / y wātrobe chora wspomina.

Wezź jest bärzo dobre wino náprzeciz (ga-
wto opuchline / gdyt kážde samitamienia onim
wwarzony z bagnistowym kwieciem / z korze-
nim włostkego kopru / zkerzenia sositowym
z paluchami / káždego z nich wżiawpi po łocie
á przecedziwpy oczakrup troche á day piē po

Eleni Jezyt jest ciepły w pierw-
szym stopniu á suchy w wtórym /
Wā mo: z przecinaacza y rozp-
dziaacza twārdosci sledziony.

Wā w sobie nieiaka cierpnośc
z gorzkoscia / á z tādze jest vžiteczne
sledzome á zwlāpczā z oc / tem / á nawiecey w
winie wwarzony z bāgniāciem / á t go sie winā
napnāc ma po rānu ci p'o przez tielko nie-
dzic / abowiem twārdosc sledziony rozpady y
grubosci scienoz. Eho ziel: roscie ná go-
rach ale przy wodach.

Wdy bedzie liscie Zeleniego jezylá z liscim
wysokiego slazu wwarzone w winie / á poym
przyloz ná sledzone dla ich posilenia.

Wezź wino w ktorym bedzi. wwar-
ony tele-
niezyt z piotruszkā / vline obficie wywodzi /
też hejtawle oddala vino wwar-
one z mietkā
z ielenim jezyltem / á gdy gi wwarzy w winie
z mleczem wysokim / zelta niemoc vdrawia.

Wezź wwarzony z samitamieniem ziele-
mamiem wypadzā z neret y z mecherzā.

Wktchorzy lekarze powiada: iżchy plod
psowal pāniam á bronil poczęcia ktora by gi
pr: y sobie ná hygi nosila. Rostā też ty to jest
kina

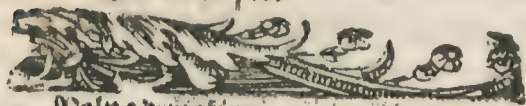

Si na skatach / na murzech / a niemiera nasie
nia ani twiaću ani żdźbła żadnego / Ziscie ma
podobne / lisciu pa proteżancemu / który na spo
dku jest / jest trochę rumiany a na wierzchu zie
lony / ma moc cipla / a tak przecina y rospa
dza / . Nowate wilgości / y też kamień wypadza

B Czyni's drudzi trojsz z prochu / i azter.
tego / z prochu bągnowego kładzigo po dra-
gmic / cinamonu poł dragmy / prochu z liscia
sen. sowego rzucić czesć dragmy / a tego poży-
waia w potrzebách dla tych chorob przeczis-
nych. Auicenna Serapio powiedaią.

Scabiosa.

Capitulum 224.

Dłna drystatiew jest ciepła i
sucha w wtorem stopniu / iest
dobra na przeciw swierzbowi /
co iesth sok iey zmieszany z siar
ką / z litargiim / z oleptiem
boblowym / a thim mażyem
swierzb / spedzi gi precz / a gdy tkemu przylo
żysz prochu dożego drzewka a namażysz y m
parchowatą głowę / spedzi parchy.

B C Deż sot polny: dryat wie glisty morzi w 3
wotie a nawieczey z sotiem piolyntowym a
trocha miodu.

Abo wczyni plaster na żywot i liscia iego /
liscia Bożego drzewka / piołyntowego / w
rzymy i woda a i oczęm troche miodu przy
łożymy / a wczyni plaster na żywot.

Tedy wiarzysz ponia bratku w smie d
przyplosz na & moredy gdy i mi^e kreu jby
nie idzie zastanawia.

E Powiedzią o tym zieleś kłobosy święty Br
ban na prosił / y siostry / ktora żądała wie
dzieć / co y tym polnym dział wie / ktorey on rad
czesto pozyswał / tedy napisał imy te słowa po la
tinie. Urbanus pro se nescit pretium scabio
se. Nam purgat pectus / quod comprimit / e
gra senectus. Lenit pulmonem / purgat late
rum regionem. Apostema frangit / si locum
bibita tangit. Tribus vincta foris antracem
liberat horis. Ktore wieści tak sie wykładają

C Urban nicumie wypowiedziec tego zic-
la drogosci. Do otwarcia pierśi tthore b. waia
zaciśnione od starości. Płucza czpści / pierśi y
bołow ochwica; zaktaleści. Każdy wnetrzny
wrzod łamie / kto sie go owärzenię na pise.

Wolgażkę iadowitą antracem spada precz
jednym hańczeniem. Aż tak może każdy ro-
zumieć iż polna drypatiew jest wielkiej mocy
dla tych wymienionych włoſności.

T Woda w kochanym była warzona posua
dygiatiew z bukwią ocukrowaną pie/ tedo
wnie czyni bol y bolacze rozpadzga.

Tęz gdi tto polna drzciatiew siłuje z baba
ta przypieciejawszy do nich wodki rozaniey stro
cha octu / a z tego wciżny plaster / ktora jest debri
na bolącez te antrax ktora bywa ze krwi ostrzy
barzo iadowitych.

Tęż komu jesta stołcem wychodzą / polna
dyplacierz / z dziwaną i. si. dobra wwarzawę /
a nad tym siedzieć / abowiem y krew zastana
wia która stołcem zbynie wychodzi. Pande
sta y Platearius powiedają.

Salvia

Capitulum 225.

Salwia iesth cieleśa pſucha /
 Got palwiny z cieleścin bo
 browpich strow / iesth dobre
 na mſmoczſu ſuchych got / a
 tat iſt dobry ten got naprze
 cny paraliżowi maige mie
 ſcſa paraliżem zarażone.

२४३

liżem zarażone przyłożne.

C Powiedaia Czarnopiecznicy o szalwicy gdy szalwia włożysz do gnoiu / wtedy sie znicy wleże ptaśet / który ma ogonek biały podobny wężo uciemu / a gdy z tego ogona weźmiesz popiel / z tego popielu albo prochu włożysz w każuniec / wtedy wstąpniesz do domu / a pełno weźmiesz Pandecta. Czego też w Wępiech pświadcza o moczech zioł pśię.

C Też szalwia w potrawach pożywana / czerwoną biegunkę stanowi. Też sol szalwiowy rości na głowie włosy po ogoleniu mając głowę. A gdy proch z szalwicy będzie w wodzie wwarzony / a ona woda będzie głową myta często / wtedy czerni włosy takiemu człowiekowi.

Spica nardi

Capitulum 226.

C Też gdy wwarzysz szalwią z rozmarynem z zielcem paraliżowym w winie / a tego sie wiśna będziesz napijał / jest dobre tym ludziom ktorim ręce drżą / y też wodką szalwiową dobrze ręce wmywać drżące.

C Też sol szalwiowy potwierdza dżiśla kiedy nim będziesz posmazował albo zmieszawszy z miodkiem rozmarynem wsta tym plosać.

C Też szalwia w potrawach jedzona żołądek posila.

C Też gdy wwarzysz szalwią w winie z plos truską / otwiera drogi ku obfitemu wysięciu w.

C Też głowę czysty sol ten / przimiera / riny. wpy troche prochu piceetrowego / a tego wnos ciepło wpuszczając a potrzymać troche.

C Też gdy wwarzysz szalwią z bylicą w wodzie albo w winie / wryne y przyrodzoną chorobę białym głowam pobudza ku wysięciu / y też płod wmarły.

C Też sol szalwiowy czerni włosy gdy sie ktho posmáže / też na sadzile jest dobry sol szalwiowy.

C Też sol zbytnia krew zastyńawia / y też ranę zle kłose z krost po hodzą.

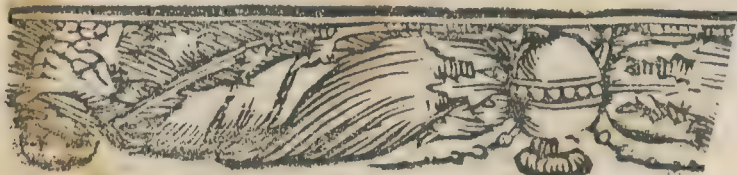
C Gdy w warzysz w wodzie szalwią a porym przyczynisz miodku rozmarynego troche / a tą wodką gdy który męszczyna będzie sobie wmywał / członek tajemny / swierzb oddala / także y białą głowę może weźmnie.

C Też wino w ktorymby była warzona szalwia / jest dobre ku picciu ludziem paraliżem zarażonym ztorego też możesz i na miście parą

S pica nardi jest troiaka / jedną a i. sst korzenna ta jest ciepla w pierwszym skhopniu / a w wtorym sucha. Druga jest szimista zowa i. spica celtica. A trzecia jest czarna.

Eu mamy rozumieć o pierwszym ktora jest słona ze czterzech mocy. Jedną moc jest ciepła / druga jest ostrość / trzecia jest gorzkość / mągca.

C Wino w ktorymby była warzona spica nardi / wryne wypadza / y też grzienie w żołąd ku osmierza / biegunkę zastyńawia y głowę potwierdza.

twierdzi wgtrobę usthkam żółtym jest
bardzo dobra ma też moc ouerag. a z powie
sa serapiowey itz traw wilko ściżle w glo
wie w pierśiach a w łasne. Spica indica
ma tę moc.

Też własności Dyosko. corides powie da bne
tey to spica nardy iż gdy wczynisz z niey knoch
przy dlynisz z mumię a troche oleyku rożas
nego a wtoży / i w miejsce tajemne na noc /
tedy za tana ura chorobe przirodzone pāniam
wysławia iże nieczystosci w macicy kthoreby
miały wychodzić.

Też jest do bza naprzeciwko kordiacę / y na
przeciwno orndlewaniu / y naprzeciwko zapas
leniu wgtro by / y na żółtą niemoc / y naprze
ciwno boleściom krzyżowym y nerczanym / a
gdy igawa - rżp w wodzie w kthoreby pāniasie
ciężła ciepło / tedy wrzędzi nie kthore bywa iż
w macicy wyforzenia.

E Też jest dobra komu włosy padaia z glos
wy albo ze brwi / a temu włosy rości.

S Też dobry na oczy proch iż z tucija zmił
hany / z rożaną podobą / a z tego weźmi plaster

E Też kto ma mdły mózg posila / na oczy.
gi iedno samā wonia they cho spiti / a oleik iż
naprzeciwko głuchosci jest dobry / kthora glu
chosc z zimnych wilgosci pochodzi.

E Wino w kthorymby była wārżona Spica
nardi / powiera zatkanie śledziony y wątroby.

E Jest też oleik do krey na członki paraliżem
zarażone / y też na boleści członkowe / Aulcena
na / Serapio powie da iż.

E Też gdy będzie spica nardi w ług włożona
tedy rosthę włosy od onego ługu / y vmoczni
włosy niedopuszczając im leś.

E Też oleik spica nardi iesth wonia iaczę / a
naprzeciwko podobą / to iesth bólsciam nog
barzo dobry mājac ię.

Spica celtica.

Spica Rzymśka.

Romish spita.

Capitulum 227.

Rzymśka spita / to iesth spica
celtica kthora rości w Syrien
i est ciepła y sucha / Ma listhy
długie kthorey bārwa ma sie
czprwonosć / a ma kwiatki
żółtawe. Lepśa iesth świeżo

ma iacza wonia / gestych korzeni a twardeych
ku lamaniu. Korzenie / twięcie y galezie w
chodzi w lekarstwa / bo w korzeniu y w twięciu
y w galeziach iest obfitosc woni.

E Wino w kthorymby była wārżona Spica
celtica / wrine pedzi / a iest dobra żóładkowi
gdy ia wwarzy z piolynem.

E Też jest dobra spica celtica wārżona w
wodzie prostej naprzeciw wrzodom gorą cym
wątrobę / to iest naprzeciwko żółci ni. mocy /
y tom u sie żóładki rościaga.

E Gdy ia kto pije z winem / iest dobra na bo
laczli śledziony / y na boleści w pęciwego żywo
ta nerek y mechczu.

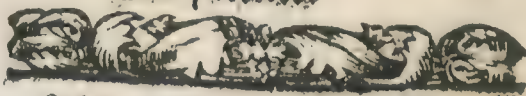
E Decet w kthorymby była wārżona Spica
celtica / iest lekarstwem naprzeciwko wtasie
niu weżowym y inśnych śadowitich zwierząt
y też zbymia chorobe pāniam zstānawia.

Wchodzi też w maci gorące / a ma wielką
moc ku wiele chorobam vleczeniu.

E Każda spita ma tę moc / iż wātrobę y śle
zionę wspomaga / też macice w iey chorobach
wśklich gdy sie w ni y pāni parzyć będzie / y
też zbymie cieżenie przyrodzonych wilgosci
zstānawia.

E Za Spica celtica iest cielepsza niżli mon
tana / a sa sobie podobne w włosnościach / ied
no iże celtica wiec y pedzi wrine y iesth lepśa
żóładkowi / Serapio z Pandecta powie da iż.

Serpillum

Macierzadusta.

Quendel.

Capitulum 225.

Est macierza duszka żągrze uadaca y wysusząca w trze-
ćm stopniu. Jest dwoiaka
jedna domowa a druga les-
na. Domowa ta sie sciele
po ziemi / ale lesna roscie tu
gorze. Ma mocz wryne pedzi / gdy sie zniey
wwarzoney wodi napijesz naprzeciwko iadom
abo też plaster weżyniwszy siluez to ziele a przy-
lož na miejsce vłaghone.

Edy wwarzys macierzaduske w wodzie a
troche oleytu rożanego przyczynis / tym gło-
we bolaca supaiacym bolem vleczy / y też pa-
mieć zginełą naprawis / y zawracanie glowy
oddalis.

Eż ocet w ktorymby byla warzona ma-
cierzaduska / wracanie tthore ze kwią bywa
zastanawia.

Eż wino w ktorimby byla wwarzona ma-
cierza duszka / jest dobre tym ktorim omdlewā
nie przychodzi / y też tym ktorim jest rzeżak a z
ciepłoscia vrine miwāia / a tak y kamien z ne-
ret y z mcherzā wypadza : abo theż weżynis
plaster z tej to macierzaduski z octem / a tego
przyložys na miejsce vłaghone od peżoły albo
od ossi / bol y opuchline oddala.

Eż zaktanie wgtrobny opuchline ley wy-
padza.

Eż ocet w ktorymby byla wwarzona ma-
cierzaduska / jest dobre tym ktorzy maia ochra-
pienie w gardle y ciepłosc w piersiach / Pan-
decta powieda o tym.

E Auicenna mowi / kiedy krowy często idzą

macierzaduske miajtho mleka krew Zniek
wydois.

Eż gdy wwarzys Macierzaduske i krowy
nim kofaczowym w winie a potym oukawa
krowawsi tego sie wina napijesz tedy flesz
lipka z pierśi czyści y zgaś / w mierzle x tąd ch
posila / też wryne y przyrodzoną chorobę biu-
lym głowam pedzi / bowiem ma moc siencza
zulaca / rospadziaca / y otwieraca.

Escie y twiatkis dobre tu lek / wplywu u
nawieczę gdy ie zashniesz w plocieciu worda
zagrzeiesz w garncezu / a potym przysiaż cię
plo na glowe / abowiem ryme y w krowie w
głowie trawi.

Eż wino w ktorymby bylo wwarzone to
ziele z sołem latrietę / jest dobre naprzeciwko
kafłowi.

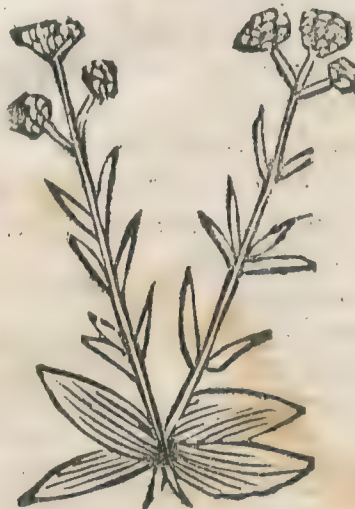
Eż wino w ktorymby bylo wwarzone to
ziele z hanym / jest dobre naprzeciwko bole-
sciam żoładkowym ktore przychodzą z wiat-
row ostrych. Placarius / Pandecta / Serap-
io powieda.

Sandix.

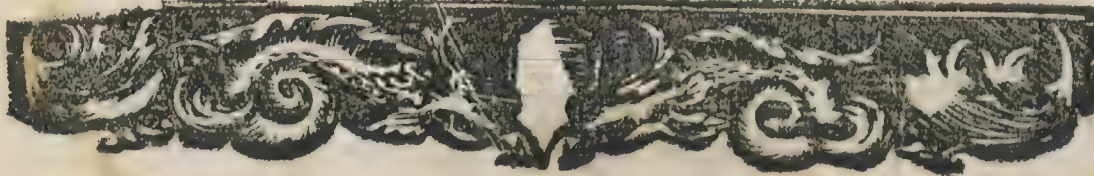

Wzrost.

Capitulum 229.

Eż jest ziele ktorim su-
na farbuia bletina farba /
zagrzewa y suszy mocznie.
Plinius we trzydziestych a
w piątych kriegach piše / po-
kosh z rubryka zmieszany a

twierdza y wątrobe/ ystam żołądkowym iest
bardzo dobra/ ma też moc ocierająca z powie-
sci Serapiowey/ y też trawi wilgosci zle w glo-
wie y w piersiach/ a zwłaszcza Epica india-
ma te moczy.

E **C** **E** też wlosnosci Dioscorides powie-
da byc to spica nardi/ iż gdy weżymy z niej knoty
przeżymniwszy w umyśle a troche olejku roż-
nego/ a włożyysz gi w miejsce tancymne na noc/
tędy zastanawia chorebe prziradzona paniem
wysusząc zle nieczystosci w macicy kthoreby
miały wychodzić.

D **C** **E** też iest dobra na przeciwko kordiacę/ y na
przeciwko omdlewaniu/ y na przeciwko żapa-
leniu wątroby/ y na żołąc niemoc/ y na prze-
ciwko boleściom krzyżowym y nerczanym/ a
gdy ją wwarzysz w wodzie w kthoreby pami sie-
działa ciepło/ tedy wrzedzi nica kthorebywaia
w macicy wyforzenia.

E **C** **E** też iest dobra komu wlosy padaia z gło-
wy abo ze brwi/ a temu wlosi rosci.

S **C** **E** też dobry na oczy proch iey z tucija zmie-
szany/ z rożaną wodką/ a z tego weżmij plaster

E **C** **E** też kto ma mdły mózg posila (na oczy.
głiedno sama wonia chey tho spici/ a oleik iey
na przeciwko głuchosci iest dobry/ kthora głu-
chosc z zimnych wilgosci pochodzi.

H **C** **E** wno w kthorymby była wazona Epica
nardi/ otwiera zatkanie sledzienny y wątroby.

S **C** **E** też olej dobry na czelenti parat zmi-
szarzone/ y też na boleści czlonkowe/ Auicenna/
Serapio powieidaia.

A **C** **E** też gdy bedzie spica nardi w ług włożona
tedy rosthą wlosi od onego ługu/ y vmocznia
wlosi niedopuszczaiac im lesc.

E **C** **E** też olej spica nardi iest woniataczny/ a
na przeciwko podagrze/ to iesth boleściom nog
bardzo dobry mazać ie.

Epica celtica.

Epica Rzymsta.

Romish spika.

Capitulum 227.

Rzymsta spika/ to iesth spica
celtica kthora roscie w Syrien
iest ciepla y sucha/ Ma listy
dlugie kthorey barwa ma sie-
k czyrwonosci/ a ma kwiatki
żółtawe. Lepsa iesth świeża

maia cza wonia/ gestych korzeni a twardych
ku lamanty. Korzenie/ kwiecie y galezie w-
chodzi w lekarstwa/ bo w korzeniu y w kwieciu
y w galezach iest obfitosc wonny.

C **E** wno w kthorymby była wazona Epica
celtica/ yrine pedzi/ a iest dobra żołądkowi
gdy ją wwarzysz z piołynem.

C **E** też iest dobra spica celtica wwarzona w
wodzie prostey na przeciw wrzodem goracym
wątroby/ to iest na przeciwko żołąc niemoi/ y/
y komu sie żołądek roscia ga.

C **E** gdy ją kto pije z winem/ iest dobra na bo-
laczki sledzienny/ y na boleści wyptetego żywota
ta nercy y mecherza.

C **E** wno w kthorymby była wazona Epica
celtica/ iest lekarstwem na przeciwko wtacie-
niu weżowym y innych jadomitych zwierzaty
y też zbymia chorebe paniem zastanawia.

Wchodzi też w maci goracze/ a ma wielką
moc tu wiele chorobom wleczeniu.

C **E** każda spika ma te moc/ iż wątrobe y sle-
zione wspomaga/ też macice w iey chorobach
wielkich gdy sie w niej pami parzyc bedzie/ y
też zbymie cieczenie prziradzonych wilgosci
zastanawia.

E **E** a Epica celtica iest cieplejsza niżli mon-
tana/ a sa sobie podobne w wlosnosciach/ ied-
no iże celtica wiecey pedzi yrinne y iesth lepsza
żołądkowi/ Serapio z Pandectą powieidaia.

Serpillum

Macierzaduska.

Quendel.

Capitulum 225.

Est macierza duszka zagrze-
niana i wysuszaną w trze-
cim stopniu. Jest dwójaka
jedną domową a druga les-
na. Domowa ta się ścięła
po ziemi / ale lesna rośnie tu

gorze. Ma moc wryne podzi / gdy się zniey
wwarzoney wodi napijesz na przeciwko jadom
abo też plaster uczyniwszy służyć to ziele a przy-
łoż na miejsce wstawie.

E gdy wwarzysz macierzaduszkę w wodzie a
trochę olejku różanego przyczynisz / tym gło-
we bolącą kupującym bolem wleczysz / y też pa-
mięć zginełą naprawisz / y zawiązać głowę
oddalisz.

E też ocet w którymby była warzona ma-
cierzaduska / wracanie kłopotu ze krwicy bywa
zastanawia.

E też wino w którymby była warzona ma-
cierza duszka / jest dobre tym którym omdlewa-
nie przychodzi / y też tym którym jest rzęka a z
cieśkocią urine miewają / a tak y kamień z ne-
rę y z mecherzą wypadza : abo też uczynisz
plaster z tej to macierzaduszki z octem / a tego
przyłożysz na miejsce wstawie od pszoły albo
od osi / bol y opuchline oddala.

E też zatknięcie wątroby y opuchliney wy-
padza.

E też ocet w którymby była warzona ma-
cierzaduska / jest dobre tym którym maia ochra-
pienie w gardle y cieśkosc w piersiach / Pan-
decta powie o tym.

E Alucenna mowi / kiedy krowy często iedzą

macierzaduszkę / w miasto mleku krow z niech
wydois.

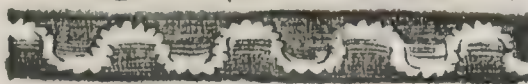
E też gdy wwarzysz macierzaduszkę z korze-
nim kofacezowym w wodzie / a potym oczu-
krowawsi tego sie winą napijesz / tedy slegnie
lipka z piersi czysci y zgaże w smierza / żółdek
posila / też wryne y przyrodzona choroba bia-
łym głowam podzi / bowiem ma moc subtilis-
zuicę / rospadającą / y otwierającą.

E jeśli y kwiatki są dobre tu lekarstwu / a y
nawiecy gdy ie zapijesz w płocienny worek a
zagrzejesz w garnet / a potym przyłożysz cie-
plo na głowę / a bowiem rym y wilkości zle w
głowie trawi.

E też wino w którymby było wwarzone to
ziele z sotiem laticy / jest dobre na przeciwko
kafłowi.

E też wino w którymby było wwarzone to
ziele z hanym / jest dobre na przeciwko bole-
sciam żółdowym które przychodzą z wiat-
row ostrych. Platearius / Pandecta / Sira-
pio powie o tym.

Sandix.

Drzech.

Capitulum 229.

Nazet jest ziele którym su-
na farbuią bieleńcą farbą /
zagrzewany susem mocne.
Plinius we trzynastych a
w piatych kriegach piye / po-
kost z rubryką zmieszany a

B przypsmażony / czim farbe tego ziela wrzetu.
C Wwarzone to ziele w wodzie / zaciwierdza żywoch.
D Nasienie tego na proch sfluczone a z oczym tu picin dane / zasthanawia szczawke mo
C Sok tego ziela z winem albo z wos / cnie, da przypwarzony / twierdzi żoladek / także też y wątroba posila / mecherz słaby kchorz wriny niemoże zadržymać wzmocnia.

Samfucus.

Nasien auch maioran wilder.

Capitulum 230.

A Ist to ziele galezyte kchorz sie sciele po ziemi / listhu isty matego a otraglego białey le biodce podobnego.
B To ziele jest gorzkie y zagrzewające / na każdą opuchline zaciwardziąca przez na trapienie wnetrzne jest bardzo dobre.
C Zheż kto ma zadrženie wody / y kogoby niedzwiadek viad / jest lekarstwo osobno w winie wwarzone a natężo pite.
D Zhatież tleż y boleści gryzienia wnetrzne oddala z winem wzięte / y też puchline leczy / Przez wrznię wodę / żyl y ze wšego żywota pes
C Zęż sok z miodem przasnym zmie / dzac, bany / sine miejsca zgladza gdy tym ciało sino scia zarażone namąże.
D Zheż gdy sok tego ziela z oczym a z oliwką zmiepa / iad niedzwiadek w mocnie z rany wy

ciaga przyłożone to lekarstwo na rane.
C Zęż bolenie po głowy z flegmy y melancholey wsmierza / gdy to ziele w wodzie będzie wwarzone a ta woda ciepło głowę będzie naparzać / albo sok wyśisniony z tego ziela ciepło w nozdrze wpuśćzony / a zaciśnawszy nos chęwilke zadržysz / a potym masz nos wysiękować aby nieczystości przerzeczony z głowy wychodziły.
C Zęż białym głowam ich rzecz przyprodzina pędzi / gdy czopek z bawełny będzie wżiniony a w tym soku będzie rozmoczony / a tam w tajemne miejsce na noc także włożyć.
C Zęż sok tego ziela ciepło w vcho wpuśćżo ny / sumienie y bolenie vjne oddala / y tleż na przeciwko swietego Walantego niemoczy / y na przeciwko paraliżowi jest wielkiy mocny.

Senecion.

Przymioth.

Prontressen.

Capitulum 231.

B Przymioth jest ziele które jest rzeczono polacinie Senecion / iakoby napiernej niżli kto reinhe de starzeć sie. Roscie pospo. ie na murze albo na starych domiach / iako są pusłki / list ma zielony gęsty.
Diascorides / Przymiot ziele rośnie na dachoch y między opoką / na samych wierzchołkach tego ziela wyrastają głoweczki iakoby na wie

P rze

rzbie iedno iż mnieysze.

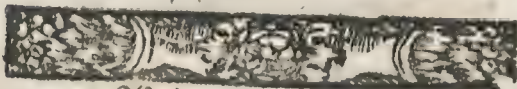
B C Włosność tego ziela iest zaciwierdzająca a mało sie niezgadza włosnościami swoimi z białą zielenią bo też list ma chłodzący y oziębliący iako biała.

C C Do ziela słuczone samo a przyłożone na odławienie suchych żył/ potwierdza ie y spaia/ mofne mięką zapaloną chłodzi/ słutęcho ziela a z winem zmieszawsi y przyłożyć na miedzi.

D C Zę listy tego ziela słuczone a z wies (stee) przowym smalcem zmieszane/ rany cięte goi/ przyłożony tego na rany/ y też bolenie żołądka/ biodra/ suchych żył y członów nożnych wsmierza ta mase przereczona dla mocy tego.

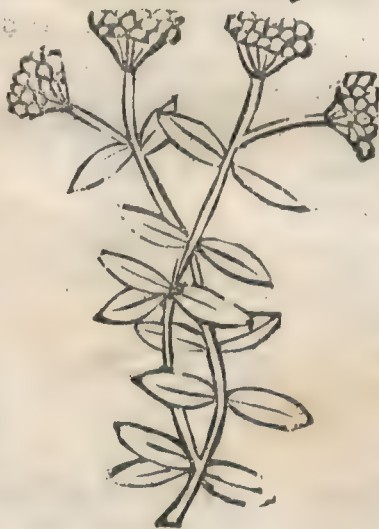
E C Korzeń tego ziela nieczemu nieciest (ziela) wzyteczny/ ale kwiat tego przeluczoney troche namocz w winie białym przez sesc godzin/ a ktho ma bolenie w stolezu albo w mofnach/ ma moc niepospolitą leczyć bolący y ogień wyśigać.

Symphicium.

Walwurez.

Capitulum 232.

D Ascorides/ Symphicium roscie na twárdych miestłeczach gąłaski ma podobne Lebiothysze/ a wierzchy podobne zielu które w Polsce nierosce zhis mus/ gąlezie tego ziela iest thwárde a woniące/ smaku słodkiego/ korzeń ma podługowaty troche przyjść a iest

miękkij iako palec. Który ma taką moc/ iż gdy bedzie włożony do garnca gdzie mieso wresztu w spoleć spaia y zraszcza.

B Do ziela w pićiu iaktolwiec zadane/ po społu stolec czyni y też wrócanie.

C Na sciątkie iest dobre w wodzie wwarżo/ a ne a po chym kłistera w człowieka wlane/ pamiłam przynależną niemoc pite wywodzi moc cznie/ y też wmarły płód y żywy przed cząskam y żywota wyrzuca.

D C Zę symphicium w miedzi wwarżone pier si czyści y wolne oddychanie czyni/ a korzeń tego wwarżony w wodzie rzecz przynależną białym głowom/ y czerwona biegunka ząstana.

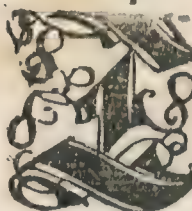
E C Zę z ocetem a z miodem wwarżo/ (wia) ne symphicium/ bolenie y strzelanie boków leczy/ a samo ziele mąstwowane/ pragnienie y bolenie wst które bywa dla rozpędlin oddala/ rany spaia y blizne czyni/ y też kłocie w żywocie przyłożone wsmierza.

F Jest też drugie symphicium rozne od tego pierwszego/ a tak też y imię ma Pichen rzeczono/ pret ma chropawy a osty/ na dwa lotki wzwys roscie/ wnątrz albo w posrodku tego preta niemają drżenia/ na tym zielu Pichen rzeczonym/ list wąski chropawy a podługowaty na podobieństwo wołowego języka/ ma kwiat słodki/ korzeń czarny y wierzchu a biały wnątrz/ kłowaty/ też iest bardzo dobry tym którzy kwią pluia y rany goi mocno.

Soldanella.

Capitulum 233.

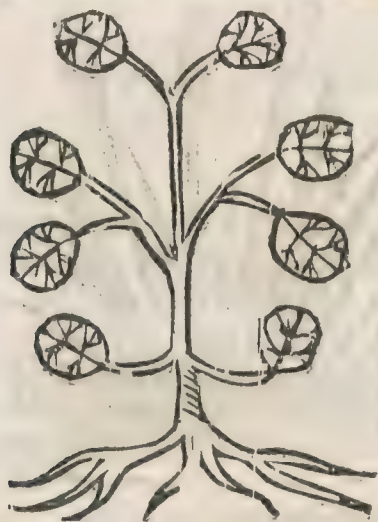

D Ziele iest podobne kopytni kowi w liściu/ iedno iż iest liściu miniyszego niżli kopytni roscie na gniejszych miestcach iest ziele żagrzewające y ościerające dla ostrosi swych słonych.

E Soldanella ma niepospolita moc wywozić z żywota człowieka opuchłego wode żółtą y kłhorey człowiek puchniecie y zolcie/ a ktho czyni tym obyczajem. Wsuysy w liście tej soldanelli/ słucze w moździerzku albo w donicy z wiere a z tego wezpi proch/ a tego prochu daway na ieden raz czodwa złota abo pięć pologroftow waga/ z mleczową/ z podrożnikową

wodkà ciepła nà switaniu / iesth niepospolitey
mocy w tcy niemocy puchlinie kthorą po łaci
nie zową Idropisia.

C Eżż Isaac lekarz piše / iż soldanella iesth
zielen podobne wshy swinicy tak rzeczonemu zie
lu / iest ciepły y suche / ma włosność trawie w zo
ładku sprochniałe wilkości / ktoręch rzyganie
pochodzi / wątrobie posila y zagnie wilkości z
niey y / yż ktore męsaraisas zową wypadza.

D Wazzenia nà ogniu nie cierpi / ale proch
z listià iey wżyniony ma być dany czo poltora
złotego albo cząste dwa zaważa / y wcyne pe
dzi / wshakoż wleczy stoleczmi żółtą a zagnię
wilkość z cżłowiekà purguie / Powiedają nie
ktorzy iżby w Polpeże rośło.

Sertula

Capitulum 234

S Jele to wzrosthem podobne
Zwończowi / powiedają lęka
rze iżby w mocy było podob
ne Dzance mniępcy. Jesth
przypodzenia gorącego y su
chego w wtorym stopniu / li
stheczki ma drobnieuchne a pocżerniałe okolo
precà / kładzie ie po ziemi / a nà wierzchu mie
dzy listki ma pozolciaty kwiatek / a w mięszce
koeh mięwa nasienie sąre gąbiate / listki biały y
zieloności ku sosnce podobne ale mniępcy a wo
nającce / ma moc; suche żyły posilać / y eżż
tym ktorzy dnie cierpią w stawoch iest dobre to
jele. Wazyc ie z rutą / z salswią / a to pić / tr

di orok wshetki rospadza: niedostateczność oczu
naprawia / rwarz / z słałow cżłoci / boleść po to
ściach wsmierza.

C Eżż wwarz to zielen tak h / z glabim / a wtym
geble maczay a przypładay nà ocietliny / gdy
ie kto sobie w boty kładzie zachowawa / nogi od
dny nogi wtym myjąc / ebedem / z bąbką / po
sila żyły y przeguby nożne.

C Gdy tego ziela nakładzieś w moreczek / a
przyłożysz nà cżłoko / reme wshuśa / mozz posila
la / kthoby omicniał / iakieś toświeć przypczyny
albo od wiateru / albo w zabitcu powietrza w a
rzyć to zielen z lawendą / z salswią a dąć pić.

C Eżż ktoby powietrzem był zarażon / to iest
kogoby ślag zabit / mają mu ogolić głowę / a
tho zielen rozmoczywszy w winie a przegrzać to
przed ogniem / a tak tym ciepło głowę ośla
dąć / a przyłożyć nà to cżapke zagrzański / a
wżyniwszy proch z piterum / z imbiere / z zie
la ktore zową Angelsti trant / then proch w
strzikać w nos iżby kichal / tym każdemu cżłoko
wiekowi powietrzem zabiciemu mozz pomoc

Spongia marina.

Morekie boly.

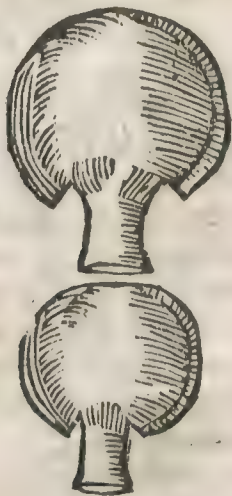
Morechwam.

Capitulum 235.

S Dly Morekie są dwolacie /
Jedny są pobielale abo sąre
geste / male dziurki mające /
to iest samiec. Drugie są wiel
kie dziur a rzadkie / a to iest
samica. Ehy boly ma
ją w sobie kamyżki a są bardzo okalubowaz

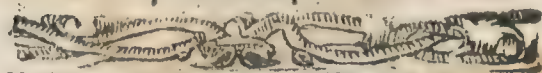
re. Za bblá polí i seže swieża ná výtecznieny
ba iest/bo w nity i seže trwa moc ktoroy náby
w morzu/gdy dluho leży tedy iuż oná moc
mieni sie/á tak gdy ma być tu potrzebie brana
w lugu iá trzebá omýť. Ma moeż zágrzewać
w pierwszym stopniu á wysuša podle wtore-
go stopniá barzo.

E Też moeż swą rāny spaia y spleka / zá-
wierca żyty gdy omoczy w czerwonym winie á
ná rāne swieża przploży/krew zastānawia.

E Kāmieni ktorzy w nich nāydaiz/ma moeż
kāmieni lámac w cżłowieku/bolā: żli nie zbra-
ne rozgania/zebrane y przepuťle wysuša / y
wzrody (gdy iá w winie omoczy á przplāda)
zastāczale y wodnosci ich wysuša.

E Też prochy tcy bdy (gdy iá ná proch spa-
li) krew zastānawia / z oczu nieczyścisci era
Knot gdy odziałāż z tcy bdy á w rāne wlozyť
ktoraby sic zwāřła/rozpierzā iá.

Spaltua fetida.

Palki abo Rogozie.

Waiertolben.

Capitulum 236.

Alci māiz listy iātohy Kosci
ciecz ale dlużyj/ w poszrod li-
sthu preth dluży/ á náwierz-
chu pretā iest palkā czarna /
ná stāwiech y ná ieżierzach ro-
scie.

E Sol tchego ziela ślāti biale z ciāřā sciara
moeżnie/ Wdziāłāć māsē z palek z iāskrem / z
pāluchy/ z grynszpanem palonym / z ślānym
śadtem/á tym sic māsāć á lisciem babczānym

zwierzchu okłādāć.

E Korzeń tego ziela koscī zlamāne zraszcza.
Ezofie tyeże lekāřstwā z tych palek/o torzeniu
masz rozumieć nie o palkach kthore ná wierz-
chu są/ani też o lisciu.

Sapo.

Mydło.

Zapfen.

Capitulum 237.

E Isci mydło ociera/zágrzewā
mieleciz/ rozpuscza / wrzo-
dy y bolāczki pod nim sic z-
bierāiz/otoki mieleciz/ślucż
ie z mātā senu greci/z mātā
lniānego siemienia/ á tchym
ciepło okłādāć/á zwlāscza Weneczkie mydło

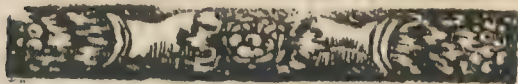

na to jest nalepsze.

Ezopti z mydla działac z weneckiego a do
zadku wetknać / trzewa miecez y boleśc ich le
czy y fortki dychania rozprzestrzenia / nleczye
stosci z ciela sciera.

Ez z twarde otoki miecez y tym otpeżalem
Naprzod wziac glab slazowy a vsuhyt gi / po
tym vsuhywshy zetrzet na proch / potom wziac
mydla weneckiego / olejku liliowego / olejku
siolkowego / loiu ieleniego / to mydlo z olejki ro
spuśc a tego prochu wsipać tham / maki iecz
mienney / zmieszać to wpytko spolem a bedzie
iako masę / a tą masę mazać wpytki twara
dosci y guzy.

Saturegia.

Ezabr.

Cart. 1. 101.

Capitulum 238

Ezabr jest ziolko ni.wielkie/
listeczki ma drobnuchne nie
iako ciemno zielone / ma za
grzewaiaczą y suszącą moc
smaku jest gorzkiego y kasa
iacego / a jest cieple y suchy
w trzecim stopniu. Zamulente czlonkow w
netrznych otwiera y vliczki ich / zasthanowie
nie ktorekolwiek radezy to jesth moczu abo pa
niam rzeczy ich przeprawia / macieze czysci z

wilgosci zlych wodnych a bialych / ploed vmar
ly wypadza y z lozem tego / pierci czysci przez
chartanie wymiatajac flegme / wzrost z mpla
ny ostrzy co sie stawa dla wilkosci zimnych

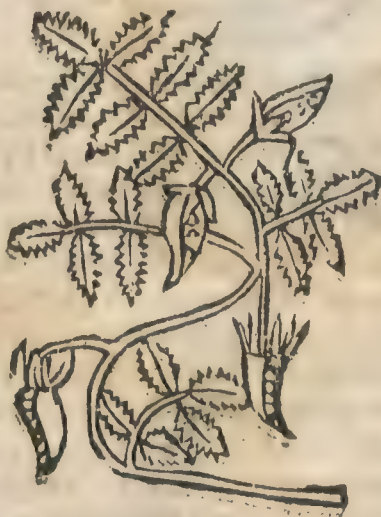
Ez Ezabr siluczony z pbenicą / boleśc sta
wowa leczy gdy na nie przyplozo / z winem gi
wwarzyt a to wino pic nadymanie y gryzenie
w brzuchu vsmierza a zoladet posila.

Ez z chciwosc spania ktoreby spanie mo
globyt z pioda a zwlapeza w morowych bo
laczkach / w zabiciu powietrza / abo tez w zim
niczach ktora bywa z zapalenia vliczek ktore
ida od mozgu oddala / a to gdy gi silucze z oczo
tem a tym glowe uklada.

Ez gdy gi silucze a tego sobie pani przy
lozy prawie na miescie tatemne / dusznosc kto
ra bywa z zapalenia macice zlemi wilgoscia
mi odepymie. Albo sok tego z sokiem roiozni
kowym / a w tym rozmozyt bawelne / potym
tą bawelna obwinac korzen chyzanu a na to
zwierzchu posipac ambra a wetknać do maci
ce dobrze gleboko / na te dusznosc jest to lekar
stwo barzo dobre / y macice tez na mi.scie wkla
da to lekarstwo.

Staphisagria

Capitulum 239

Staletich stronach cho ziele
jesth rosthacze / ma starnta
trzygranowite kione thu do
nas przynosi / sa mocibare
zo goracy / maia moc przy
ciagajacez y barzo ocierda
P 3 iaczq

Łaż. Z y ziarnta są z wierzechu pocżerniale a zmārpeżone / a wngtrz biale. Gdy ty ziarnta w vsclach żuie / abo wārzac tą wodą vsłā plos / eż / mozz cżysci y głowe z flegmy / gārdlo y iszyczek cżysci. Gdy z nich proch wczynisz a w nos go wstrzykniesz / kichanie pobudzi / a thāl mozz wpcżysci. Wshy pārthy goi gdy ie z mieżaz sokiem białey cżemierzyc a troche auripigmentum przysip / a tym miēstce wypwe abo też pārshywe nāmāzuy.

W Łaż wārzyć ty ziarnta / a tą wodą vsłā w mpywac / edy boleśc żebow odepnuie cżysciacz / u / y też suche żily wysupa z zbytnich mokroscl

Stercus

Layno po polsku Gówno.

Ein dreck.

Capitulum 240

Layno wshelkie iest goracze w swoy wlosnosci / a stādze ma moc rospuszcājąca y przyciagājąca / Wiedzy inshem layny psie iest nalepse ktory pies tylko kosc gryzie / / moez

* Layna psiego iest tā / iż bolączki w gārdle leczy wārzić ie z gwoździki w wodnosci wypisnioney z łābtek / a to cżin przylāwsi ocu troche y plosz tym gārdlo a pomożcie. Łaż gdy z niego plastr wczynisz z miodem a bedzieś gārdlo okładal / mālō nie cāl wczyni. Thēz gdy ie vsuśysz nā proch / a potym wziawshy młcā gāsie w nim goracē kāmien / a w to młko nāsipac thego prochu a wypic / ten trunek cżeruonā niemoc zāstānawia.

W Łayno dziełceee ktoreby niez nielādso ledno kotośe mīeso a chleb / też bolączki w gārdle leczy zmieśawsi ie z miodem a okładac gārdlo

Łayno wileże boleśc trzew leczy a zwłasczā te niemoc ktora zowā kolitā a to gdi ie wypije z cżemkolwiek / albo ie winem rospusci / a nā brzuch y okolo brzucha obłożyc / ale lepiey moześli tātke mīec cżoby bylo biale a cżoby ie nālężiono nā cierniu abo nātīm drzewie leżacim / potym ie włoż nā wileżā skore / a z tcy welny ktora nāgdyż w thym to łagnie maś vprasc / nie / a tā nielā przwieżac do story / a zāwing wshy iātoby klab w te skore / zāwiesic nā gārdle / ale pierw y przecżysciē maś żywoch iātā purgāciā / potym to zāwiesic.

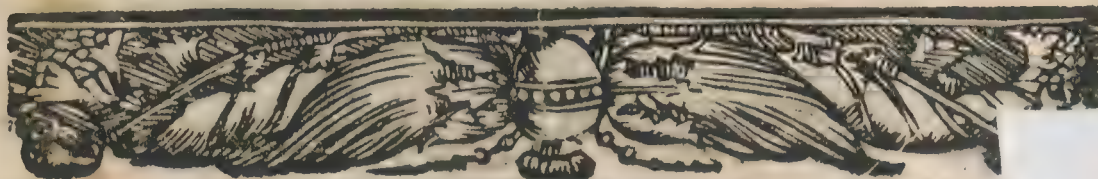
Wobti kozie nā bolączki: nā oclikliny / nā kolānā y nā insh przegubysā pomocne / zmieśac ie z mātā ieczmiennā y wczynic iātō plastr a nā ty miēstcā gdy sā boleśne przylādac / a le gdy ie rozcżyniac maś trzebā przylāc oczu w wodę ktora bedzieś rozcżynial. Łā sprāwā ma byc ludziom grubym / prostim. Nā twārdośc sledziony iest dobry ten plastr / proch stich bobkow zmieśac z inemi rzecżami rospuszcājącemi a wczynic plastr / ktory przylādac nā oclikle lono / zmieśac bobki z sādlem a przylādac nā miēstce od iātiego vrāzu twārde / thēz nā miēstce odgniecionē / okāpone od iādowitego chrobakā goi / gdy ie da w piēiu białey głowie / wplāwy iey zbytni. plynāce zāstānawia / a żoścā niemoc leczy.

Łayno wolowe to ma byc lecie brāne / iest odmīeteczājące bo trawie ije / ale iż zimie siāno ije iesth wysuśājące / przyciagājące / okāpienie też pczoly abo sierpienia / od osi / od szczmīlā leczy. Cżłowiek wodnoćielny ma sobie brzuch nim okładac / wpciąga żoścā wodnosć. Z oeztem rospuszcżono / nā spārzeliny y nā oddacēcie gdy nim obłoży iest bārzo dobre.

Łaynā golebie stāre z gorczycā / z rzeżut chā / z octem / a przylōżyć nā zimne cżłonty / nā stāre niemoci / iātō lamānie w koscīach / w boleści głowy / w bolsci grzbiētā / bokow / y inshych cżłontow / ty wshytki niemocy vspotāia y wysupa ie.

W Golebie layno nagoretse zewshech inych / to gdy zmieśas z mātā ieczmiennā a vczyni plastr / ten gdy przylōży nā guz kchori bywa prāwie nā trzcżycy rospādza gi / bolączke zeb rānā przedzieta kiedī nā nie przylōży / z oleiem gdi ie zmieśas / spārzeliny goi / z miodem zmieśane a ze lūānym siēmieniem a nā trād przylōżone / goi gi.

Delicze

P C Dzięże słyno pić z wodą przymieszawszy w nie wino/nimocz padającego oddala.

I C Kurze słyna nie tak są gorące iako gołębie gdy je da pić z wodą a z ocztem / z adušenie ktore bywa od ledzenia bedl odepynie / a to gdy sie go napije bedzie wraczał / a tak odepdzie ta z adušenosc / też kolika leczy to jest kłotic.

K C Wyse słyno żywot mlekczyny parczy dla ktorych włosy z głowy sąg leczy.

E C Ząszczoreże słyno słaki żolche y piegi na twarzy spadza precz.

m C Kozłowe słyno piće z winem żółta nimoc leczy / a gdy je pije z zioły wonnemi / wmarły płod z żywota wypycha / ząstanowienie rzeczy niewieściey przepuszcza / zmiechane z sadlem starym a z tego uczynić plastry przystadac gi na podogre / to jest / na bolenie nog / boleśc od tego plastru przestaje. Boleśc w stawiech koro ra bywa z wilgoci wypięga che wilgosc spryskajawszy to miejsce / a tak boleśc przestawa / a to tak maż uczynić. Przypgrzać słyno kozłowe o ognia / pothym wziąć weling a rozmoćzyc ig w oleiu a włożyć to słyno w te welne a hnet za ciepła przystożyć na ty miastheja bo lęcze / iakom namienil / to jest / na podogre y indzie / tedy boleśc uspokoi.

N C Wyse słyno w oczcie rozpustawszy thym głowe oblażę mazać / włosy rości / głowe parcywog leczy / a to gdy je daś pić z białym kędzi dlem a z miodem / kāmien z moczem pospeli wygania / czopel z niego vthoczyc iakoby go moliczke zmieszawszy ie pierwcy z matą ieczmienną / a ten czopel do żadku wetrnąć / tedy żywoty mlekczyny.

Zapfus barbatus

Dziwanna.

Himel prec.

Capitulum 241.

D Ziewanna jest zimna y suscha / a jest dworaka / to jest samiec y samica. Samiec jest biały a samica czarna. Samiec ma listie przedługowate a wąskie / wierzchołk zaokrąglony a cienki / ale samica ma listie podobne kapuscie / iedno iż chropawe y herbe / wierzchołek dlugi mało nie na kolik chropawy y biały / kwiaty zielone y białe / nasienie

czarne / rozżenie twarde iakoby na wielki palec miast / na polu rości.

C Korzenie obyga rodzajuu tey to dziwanny są cierpiące / wwarzone w czerwonym winie ząstanawia biegunki / też boleści w bokach oddala / też kłasic vsmierza gdy k temu soku iakry ciey przyczyni.

C Zheż sok z korzenia tego zmieszany z pirem / erum / bolenie zębów vsmierza gdy kto sobie będzie wymywał zęby.

C Zheż listie dziwanny wwarzone w wodzie a przystożone na oczy boleści ich oddala y twarde powieki rozpada.

C Zheż na złe rany ktore z krosti stęch bywają odworzone / sok dziwanny z miodem a z winem zmieszany / z namienicie czysci / wysusza y goi / a gdy gi z octem zmieszają / tedy na świeże rany jest bardzo vżyteczne lekarstwo.

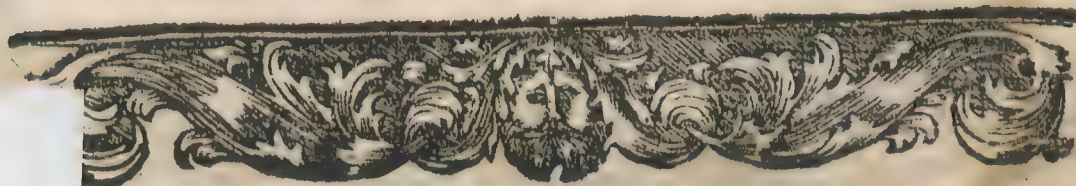
C Zheż sok sam tego ziela iad niedziadłowy vsmierza y mli.

C Zheż listie tego starte z ocztem na spazzenie od ognia jest vżyteczne.

C Niektorzy ludzie czynią plotanie vst wwarzone / rzywshy korzenie dziwanny z pirem w wodzie przyczyniawszy oczu mocnego / tym vsta płoczą / abowiem boleśc zębów oddala / a gdy włożysh listie dziwanny w ług a thym sie lu giem bedzieś mył / włosy iasne czyni.

C Zheż tomu posładkiem zbynie krew wychodzi / dziwanna wwarzona w winie a tam cieplo w stolecz przystadana / ząstanowi krew Emoroidow / albo i dno winem onym vmył sobie stolec / tedy przestanie.

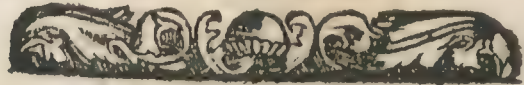
C Zheż kto sie wydpyma na stolecz bez uczyni.

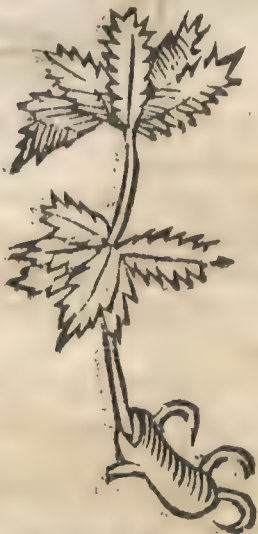
Ku/cedi dziewanna w wodzie wwar: ona z byli
ca a na onym ziele maś z polgodziny siedzieć
ciepło/Pandecta/Platarius.

Tormentilla.

Przerwipec abo Pepawa. Tormentill.

Capitulum 242

Przyerwipec jest ziele: podobne
Piecperstowi/iedno: iże ma
si dm listow a wpieto kosi na
te/forzei ma czerwoną a za
wily podobny Galsanowi/
ale niema ostrości/ktwiat ma
czerwoną. Jest zimnego przyrodzenia o su-
chego w trzecim stopniu/ma moc zstulając-
czą y zraśćającą też posila a vmocznia płod
w macicy poczęty.

Proch z korzenia tego zmieszany z prochem
kosiacezowym/na rany złe kthore sie czynią z
krost/wysusza y got mocznie.

Eż wino w ktorymby bylo warzono ko-
rzenie tego ziela z korzeniem spiki nardi jest po-
mocna bo gdyby sie pani nie płodna tego wi-
na napiła przez kilka dni/sprawi ją ku po-
częciu bärzo dobrze. Albo uczyni parzenie ma-
ciei wwarzowij listie tego to ziela z Koiowni-
kiem/z dziewanną w winie/abo może siedzieć
na tym ciepłym ziele pięć dni po raniu / a z-
wolająca po przyrodzoney chorobie.

Eż zastanawia przyrodzoną chorobę k-

dy korzenie tego będzie wwarzono w deszczowej
wodzie/a tą wodą będzie sobie macieć napas-
zać w głębokim bierze.

Eż tu pić jest dobry przerwipec/ to jest
wziąć dwie części prochu tego/iedną część pro-
chu spica nardi/a ty to prochy z miodem zmie-
szyć/a tym pomazać żywoch pantiy gdzie jest
macieć.

Eż proch z ziela przerwipec zmieszany z
prochem ktorzy skrobą z rogów jelenich a kte-
mu przyczynić troche cukru białego a tego w-
czynić trójką/a matcy pani po raniu pożywać
z winem/ieśli chce z nieplodnej być płodna.

Eż proch z ziela przerwipec osmaż z biał-
kiem śnieżnym na rymce/a ktery miał zbyto-
nie wżaczące dla młodości zoladka/day tego
ziela/oznacza lekarstwo.

Eż ktery miał młody a zaciemiony wzrok/
maś wwarzyć przerwipec w winie z tucią star-
ta miało/a tego przytładać na oczu na noc
abowiem pęczywonosć z oczu spada y zagnos-
zenie oczu wysusza.

Eż proch jest bärzo dobry na wrzod łado-
wity ktorzy zową Cancer/y naprzeciwko tęż-
demu ładowi/y też na prz ciwo morowemu
powietrzu z wodą palwiową/Pandecta.

Zitimallus

Romanowo ziele.

Capitulum 243

Romanowo ziele jest rozmaite
tak iż siedmioraka rozmaite
ieści między nim / a wpaćkoż z
każdego mleko idzie / iesth cho-
ziele bärzo zagrzewające/pras-
wie czwartego stopnia ciepła

scia przyrodzoną dochodzi/ma moc żywoch
czyszcć z flegmistych y z kolerycznich wilgości
y ktemu też wracanie czyni.

Galenus w osmych kriegach simplicium
farmacorum capitulo Zitimallus: pise iż ka-
żde ziele z tego ziela jest bärzo wielkiej gorzko-
ści a niemnieppę gorzkości a zwołająca gę-
stą y nasienie tego/aczkolwiek też y koseni ma
w sobie te wlosności ale mierniej/ ktorzy korzeń
tego to ziela w oczcie wwarzony/zebowy bol y
smierza y też prochnienia zębów broni / a na-
sienie

sienie iępeże jest wiecszy mocy ktemu / kthore z wierzchu na ciasto przyplozone groye ciasto tal bardo ię skore przciada do żywego dla swey zbytniey goraczosci / ale w plotaniu wst a zwa heza z ocztym nie škodliwego nieżym iedno czy p korzei.

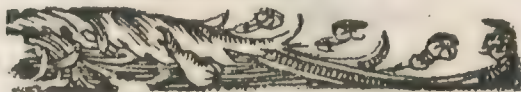
E Nasienie tego ziela siluczone w mozdze rzu a z oliwq zmieszane / wlosi wymiata z ciastu gdye tym bedzie namazano / a gdy tcho namazanei po kielto troc bedzie oczyniono / tedy na onym miejscu wlosi rosc niebedz / tak ię ono miejsce zawnzdy bedzie gole.

D Też toż nasienie siluczone na proech z mlekiem onym ktore z thegeż ziela wyplywa rozmaciwszy mozesz troche oliwy przilac / tym namazy brodawke kielto razow / spedzisz przecz ciasta / thakież y par: hy o dzieki na glowie / y trosti swierzbiece tym namazy y na insey trosty / na apertury jest dobra mase / iako na Cancer / na fistule / na carbunculus / y na insey apertury y bolaczki.

E Też nasienie tego ziela / y thakież listy gdy bedzie wrzuczone do stawu / tedy ryba kthora onego zakuś listcia abo nasienia / każda zemdlą wzy na wierzch wody wyplynie a piciak nie bedzie mogła. Miedzy siedmiu rodzajow tego ziela namocniky jest Caricias tym imieniem Greckim nazwane kthore na kamieniu roscie nawnzys na dobra piadzy na palecz / czprwonoscia nakrapiane na niektorzych miejscach / korzei ma nie cieni y nie gladki / po tym ma moc troche mniysza. Eliostro phos drugi rodzaj tego ziela Arabotim ięzzyttem. Trzecie zową po grecku Carsites. Czwarte Paralios etc. Wszytki rodzaje thego

ziela Dzieciellu mleko z siebie wypuszczaia / a zagzewa to ziele y wysusa w czwartym stopniu iato Galenus piye na miejscu p:zerze czy onym.

Timus.

Dziecielnia.

Capitulum 244.

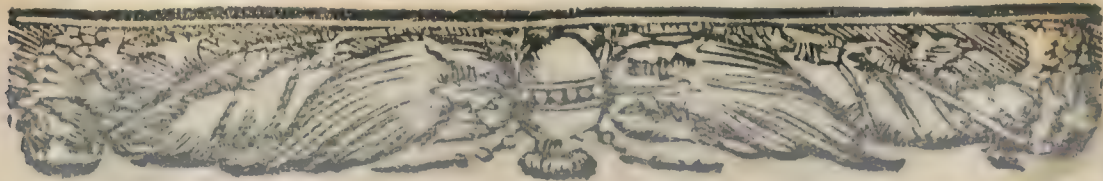

Dziecielnia po łacinie Timus o którym Dioscorides piye / ię jest ziele tu drzewu podobne / mające listy wąskie podługowate / na wierzchu są mego ziela głoweczki wyra-

stata tak iato widzisz namalowane / ięst ziele galsziste twarde galsziste maigce / Kwiat tego ziela ięst brunatny / roscie na kamienistych miejscach. Plinius. Timus / to ięst Dziecielnia / ma być zbierana w then czas kiedy kwitnie / a ma być w cieniu sponono. Tenże Plinius piye ię jest dwoy rodzaj tego ziela / ieden ma korzei twarde iato drzewo a roscie na gorach / to ięst wiecszy użytecznosci / Drugie ięst ciemne y kwiatu ciemnego / to też mało ięst czy podobie ni li pierwsze.

E o którym Dioscorides piye ię ma moc zagrzewaiaca / sciskaiaca / a dla tego tym ludziom ktorzy są chorych oczu ięst użyteczne ziele tu pożywaniu / abowiem posila żoladec / y wzrost wyiasnia.

E Też proch z tego ziela z ocztym a z oliwq pity

pitę / slegme stolezmi wypadza. W wodzie u
warzone a potem miodem albo czuciem osło
dzone / dychawicznym ludziom / y tchym kto
rzy robaci glistę maia w sobie / jest dobre ku pi
ciu. Łozysto y omarły płod z żywota paniam
Cez kreu zsiadła rospadza / tarn (wymiatą
y inia rzecz ktorąby sie człowiek zaktol wpicia
ga z ciała / płućy ie na proch a z zaięcym sa
dlem y z matą ieczmienną na miejsce zaktolę
przyłożyć na noc.

Cez także też y Constantinus lekarz piše / iż
to ziele jest zagrzewiające y wysusząca w trze
cim stopniu / slegme z pierśi purguie / a tak na
dychawice jest dobre / y zaktanie zyl wypęyscia.

Cez Autenna także o nim piše / iż niczito sleg
me ale y col re z ciała człowiecego wywo
dzi. Nado to ziele roście na płonistych miejsc
cach przy wodzie.

Trifolium

Konik

Klee.

Capitulum 245

Konik jest ziołko pospolite /
jest rzeczone po łacinie Tri
folium to jest we trzy listy
rośnie. Scrapio piše dwo
iaki konik być / ieden domowy
Drugi polny abo lesny / Chen

jest wzmęś na tr. y pędzi / rozgi z niego gestho
wyrastaia / a na samych wierzechoch y rozgi li
sty wyrastaia. Nasienie ma podobne fenugre
kowemu iedno iż drobnieysze. Domowy konik
ktory na ogrodziech y na łąkach roście drobno
wspętko też we trzy listy / ten jest mnięyszy / a on
pierwszy wiełszy / ktorzy oziebiony zoladek zą
grzewa / wiarty w nim trawli.

Cez Wodą koniku wiełszego vsmierza kłocie
w żywoicie / y też boleśc oddala ktora bywa gdy
tego niedziwiadek wie / gdy oną wodą bedzie
ciepło maczał miejsce / y nasienie iego cheż tho
może weżynie / abowiem iesth moenieysze niżli

Cez konik wiełszy y mnięyszy zolenie (list. C
możen y macice vsmierza / puchliny bronie nie
wymownie ktora zową po łacinie Ydropisis.

Cez list iego w oczcie vwarzony / jest dobry
on oceth pić ludziom ktore waz abo iaki inis
iadowity robak wle / y też febre terciane leczy /
tym obpeżaiem / trzy listy iego abo trzy ziarna
ta iego z winem wypite po kilku razow / jest to
rzecz doświadcżona.

Tribulus.

Dsch.

Distel.

Capitulum 246.

Desch jest dwon / ieden suchy
drugi wilgotny ktorzy roście
około rzet y nad samemi rze
kami tak iż listie iego po wo
dzie sie sciele. Preeth ma na
wierzechu mięśny a tu koni
czowi cieni / ktorzy ma na sobie ostre a cienie
tarnie / ale suchy a domowy ofeth / then wypo
to roście a bardo kole. Nasienie obudwu iesth
twardo / wlosnoscia oziablaiać / cierpnące / y
wysusząca. Dioscorides / Autenna iedną
to sie w tym zgadzaią / acżkolwiek niektorzy po
wiedaią domowy być ciepły y suchy w pierw
szym stopniu subtelnieyszy niżli wodny.

Cez Galenus. Nasienie ostowe kamien w ner
kach kamie / puchliny / twardosci y nadyman
nia rospadza.

Cez sok ostow z miodem przasnym zmie
sany / działa czyści y czuchnienie vst oddala.

Cez heż sok przerzeczony iesth dobry na ocz
ktorego

Ktorego doctorowiey tawirze w rozmaitych
lekarskich ocznych używają.

E Ten nasienie domowego ostu czo złoty za-
wazy z winem pite/przeciw siciadn wśkies-
mu a niedopuszcza skodzić człowieku struthes-
mu/y żołądkowi pomaga nasienie tego.

S Ten pchły zdychaia ona woda polane w
ktorych set będzie wazzen.

E Serapio/ Jest a nawiecy sol tego kro-
ni wyłożenia wrzodu na onym miejscu gdzie
będzie pomazano miejsce/abowiem niedopus-
zcza przypływać nieczystości na miejsce takos-

E Ten z nasienia ostowego czinia chz (we-
leb który idzie w miasto psennicznego chleba/
maia z niego tuczność i posilność/abowiem na
sienie tego ostu niciało słodkie a nie z żołądco-
wi nie skodzi.

Tenacetum

Wrotycz.

Capitulum

17

Rotecz jest liść karmow-
nego/prety z białem wyso-
ko puszcza a z wierzchu ma
łose głoweczki wmiasto k-
wiatu/ jest przrodzenia go-
racego y suchego/ ma tch-
wennosc/ jest smaku niciało cierpnącego/ ma
też moc rozwiężniając/ jest użyteczne na nie-
mocy macice/ osuszy wrociecz wżniac proch
ktory zmieszac z hanymem/ z imbirzem / a roz-
maciwszy dać z czymkolwiek pić / abowiem os-
dymule smrodliwość wsty/ rany nap. awia y
zachowawa ie od skazenia.

E Gdyby ktora biała głowa weżarowano i-
by z gorącej miłości wstęzał sie iey niepokoy a
iżby rozumiała żeby była dziewczka a żeby pa-
niństwo miała stracić/ chędy sie w tch wroty-
czy nlechać omie/ odyda od niej ty czary.

E Dzwiaśy gdy ciepią niemoc przrodzo-
na maia sobie w niej wmywać nogi przywa-
rzywszy iey z macierzgdupką barzo jest pomoc-
na na to.

Turbith

Capitulum 248.

Est Turbit korzenie ktore tu donas przynosa / roscie na brzegoch morskich / iesth korzeni gladi / rowny / mleko w sobie miazacy / z wierzchu popielatcy barwy / chen ma byc obieran w lekarstwa / czarny zly bo iest sam w sobie gruby / wnatrz zylowaty / a ten iest lesny a niedobry / iest goracego przyrodzenia w trzecim stopniu.

Ma moe rozpusezajaca y przyelagajaca miernie / w zoladku czyni niechee y wiatry pobudza / ciasto sciencza gdy to oprawia w ciutier a daia iesc / a dla checi przymieszawaia imbiernu / dlugiego pieprzu / masliki / a to daia iesc

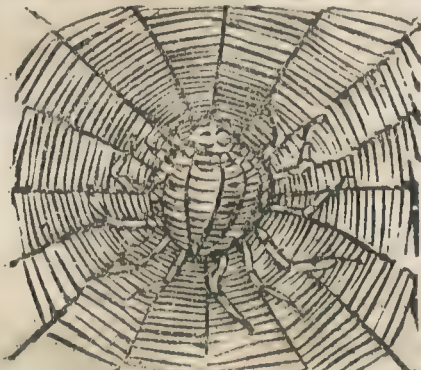
Ez gdy bedzie z cukrem zmieszany a pozywany / moza swoia kthora ma wywodzi z ciasta grubego i lptu wilkosc / y zdalekich czlonkow barzo wyciaga y z stawow. Ale gdy tytko sam bedzie pozywany / tedy cientsa wilkosc y to z bliska wypadza / a przeto musi go zmieszac z cukrem / z imbiernem / z maslyka / a tak go pozywac. Wsoku tego korzenia mozesz namoczyc tego ziela ziarn ktore zonu po lacinie cucumer asininum a zasie vsuszyt a ty ziarnka iesc / tedy dne stawow zsmierza / grubu wilgosc z dalszych czlonkow wygania.

Ez zoladki czysci wyganiaiac zbytnie wilgosci kthore przylipaja do zoladka / suche zply przeguby y pierci czysci wilgosc zimna wyganiaiacz / Na niemocy z zimney przyczyny sluz na wietrzne bolsci / na biale slaki dawac iego proch pie.

Zela Aranee.

Panieczyna Schpinnen wedel.
Capitulum 249.

Nieczina ma moc zwieradza cza y ocierajaca. Panieczyny tedy na rane przylozyt / niedopusci otokowi byc w ranie. Gdy zmieszasz z oleptem rozanym a pomazesz na babczany list / a potym z tym listem przylozyt na skroni / na pulsi / zimnice trzeciego dnia zasta nawia / krew gdyby z kadkolwiek zbytnie ciastla zastanawia / bolsci glowy z goraczosci oddala / wrzody leczy.

Ez panieczyna zmieszana z bialkiem ialecznym / krew w ranie zastanawia gdy bedzie przylozona na rane / otokowi byc niedopuszcza.

Ez gdyby pierci bialej glowie chytaly wrzedziec / a kiedyby sie tuż cырwonosc okazała z goraczoscia / zmieszac panieczyny z rozanym oleptem a tym oblozyc.

Viole.

Siolki. Bad.
Capitulum 250.

Zolki sa zimney wilgochne w pierwszym stopniu. Z kwiatkow siolkowych czynia aptekarze sirop / olepti / y confecty. Syrop tym oblozajac czynia. Warzga kwiatki siolkowe w wodzie / a potym przebijsz one woda

Capitulum 252.

ści p ciała rościęca / zapalenie wstę żołądka
wypch chłodzi.

Eż wino w którymby była wwarzona pol
na ściżec / żo'adeł posila p boleśc iego oddala / a
wspatoż na to iest lepszy kozłek zwłascz ja korze
nie iego z mąstiką wwarzone w winie.

Bż nąprzećwko cieśkości pierśi p bole
sciam ich / kozłek wwarzony z kofaczo wym ko
rzeniem / z lakrychą / z dragantem iest bardo
dobrze pić / bowiem cżysci pierśi / z gmy grubey
liptey / p też na suchy káfel ktori z zimney prz
cżyny by wa iest wżpoczny.

Eż nąprzećwko wysuszeniu wilkości
máicie / wwarz polną ściżec z boliczą / z kozłk
a w tym rozmoćz wżpy gebte ciepło przylá
daj na máicie.

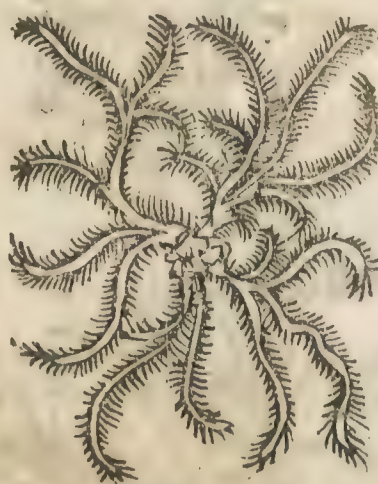
Eż nąprzećwko żółtaniu sledziony p og
roby / wwarz polną ściżec z kozłkiem / z twięciem
bągnięto wym / a to daj pić po ranu. Pandeo
ra / Diascorides / Auicenna świádeżą.

Winea

Wec.

Wies.

A drzewiech Wecch pospolle
cie roście / iako na debowym /
albo na laskowym y cheż na
támienioch / a iest laskowy
nalepszy. Wecch laskowy wo
niaący iest a swiáchly / ale

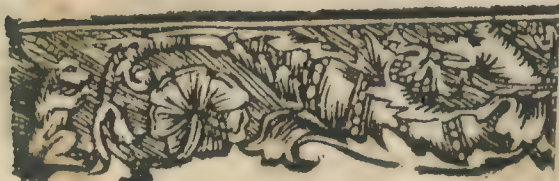
ciemny y czarny iest gorzły. Smáł ma mić
w sobie cierpnący miernie. Druga ma włoś
ność rozpadaćca / odmięćcaćca a zwłascz
cżá laskowy. Ntemáli niekthorzy iżebn byl
cięply w pierwzym stopniu a suchy w wtorym
E Plastr wżynion z tego mchu a z oliwa /
iest dobry na żamilknienie y cierpienie żyl su
E Liscie pokrzywiane starte z mchem (chych) **E**
żółtanawia krew.

Eż ma moc sciencząca y mięćcaćca
Wecch debowy biały dobry iest / ale czarny iest
zły / boleści máicie wśmierza wwarzony w wo
dę a nád tym ma páni siedzieć / wielką lepy po
moc dáć.

E Wecch debowy włoży do wina a to wino
pić / drzemanie y cieśkie spanie odymnie / w
winie gi wwarzyć a w tym mączac gebte a na
brzuch klásc prawić na żołądek ciepło / zedyżo
łádek posila. Na pepet przyládaćcać ták /
czernona niemoc żółtanawia.

Eż mech leśny choż dżála / ocieśkości roś
pą dżá / zmázy na śiele sciera / żółta niemoc le
cży / w mie spádać nádól nieda swięć cżpno
ścią y suchością / mięćkość a słabosc ciała z th
wardza / mięćcżá twarde mięćcży y bolęćki y
twardosc przegubow.

Eż sereze posila a dżenie iego oddala / **E**
wżroł

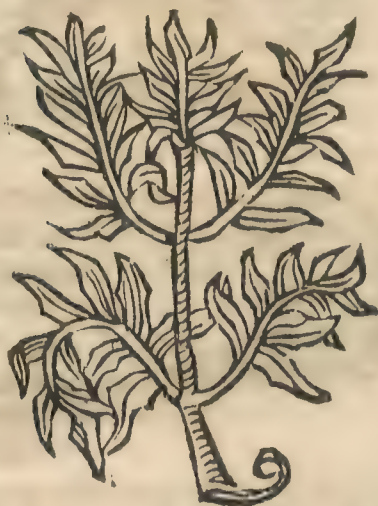
wzrost swem scieranim czysci/ w botygi klase/
a na nim chodzie dobrze bosm rodo z spar odda
la/ podezas tey y nogi mye/ wielkie ulzenie no
gam czyni a zwlaszcza po zehodzeniu.

Valeriana

Kozlet. Valerian.

Capitulum 253

Kozlet jest cieply w wchorym
stopniu a suchy malo niecia-
licz/ ma moc podobna spica-
nardi/ Wiele ludzi nauczoz-
nych pozyskaja go w lekar-
stwie ktorzy powiedaja izby
byl polskim nardusem. Korzenie kozletowe w
lekarstwie wchodzi/ a ma moc pobudzajaca
wryny. Dioscorides mowi/ kozlet moc ma
goracza/ pobudzajaca wryne.

Czino w ktorymbyslo wwarzono forze-
nie kozletowe/ z nasieniem wloskiego kopru/ z
pejczelnikiem/ a to masz pic po ranu/ boleści bo-
lowe wsmierza i chorobe przyrodzona paniam
pobudza.

Cheż kiedy kozlet zetrzesz na proch a zmie-
szasz go z wodką rozaną a przyłożysz na bolacz-
ke iadownicą a goraczę/ boleść wspaniały w ogniu
z iadem wypadza/ y też niedopuszcza nieczysto-
ściam przyspływać do miejsca wrzodliwego bo-
lesnego/ a nawietcy jest osobliwe lekarstwo a
bardzo użyteczne na przeciw wrzodowi iadowia-
temu który zową Perisipila/ abowiem mu sie
niedopuszcza szerzyć y rozchodzić po członkach

psuając ie a ciało z nich kładąc/ y też na insze ob-
tworzone rany jest dobre to lekarstwo wysusza-
jąc ie y boleści wsmierzając.

Cheż sok kozletowy z tuciją krew zastana-
wia z ran swiętych. Y też jest dobry na rany
które sie czynią z krost w wsoch/ abowiem ro-
pe w nich wysusza y goi.

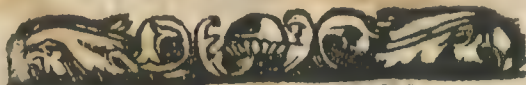
Cheż zastanawia przyrodzoną chorobe bia-
łym głowam która im zbytnie bywa/ to jest/
gdy wwarzysz kozlet z polną szczecią a ze psim
iezikiem/ a tym zolży obłożysz y macieć/ wtedy
prześcianie choroba przeczczona.

Cheż gdy wwarzysz kozlet z bolum arme-
num który jest w aptece/ a dasz sie napić temu
ktoby miał krosty w nacz/ y też kto krwiał plus-
cie jest osobliwe lekarstwo/ y też zastanawia pły-
nienie inszych wilkościz kądolwickby płynęły
a to gdy gi z soltem babczanym zmieszasz
zastanawia krew która zbytnie idzie. *Ma namy*
ostrosć.

Cheż gdy gi wwarzysz w winie *lego*
pijesz/ tedy kto nie może snadnie oddychać
ny/ iako są ci którzy po trosze a często puszczają
a z wielką boleścią/ to lekarstwo jest dobre
przeciw temu/ y też gdy sie tego napije ten kto
ryby miał febre przez trzeci dzień/ wtedy sie ma
napić tego dnia ktorego jest prożen febrę po ra-
nu ciepło dobry frunet/ abo w godzinę przed
zimnicą/ to lepiej lepiey/ też jest dobre to lekar-
stwo pic tego czasu gdyby tego waz wstąpił.

Cheż sok kozletowy jest bardzo dobry białey glo-
wie ktoraby miała fistule w macięci knot wci-
niwszy z bawelną/ rozmoczywszy w soku tam
gi wpuścić w fistule do macięci. Pandecta y
Serapio powiedaja.

Vertica.

Potrzywa.

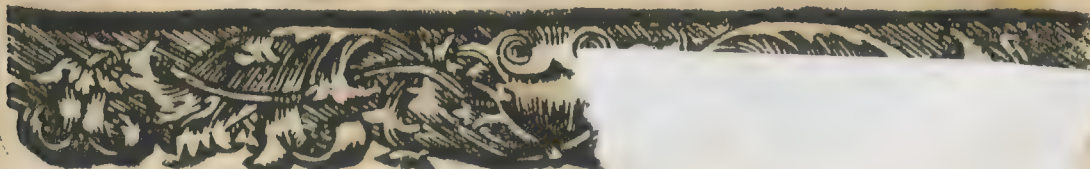
Messel.

Capitulum 254

Drzywa wspolek z nasie-
nim jest goraczey wlosności/ a
malo nie w trzecim stopniu/
a sucha we wchorym stop-
niu/ a nasienie nie jest chł-
suche iako sama potrzywa.

2 2 Moc

mu też dobrze służy poleciek potrzywianny / cheż
na członki paraliżem zarażone jest dobry ole-
tek ten gdy nim członki namażesz.

*
Cont. 22
pazalijs

C Cheż wczyna czopet / nasienia potrzywi-
nego a z miodem przajnym wsmążywszy na
smycze iako jest obyćzay.

C Potrzywa ma w sobie wietrzność kchora
służy tu pobudzeniu cielesnych chciwości / a z
właszcza gdy proch nasienia potrzywi-
anego będzie z miodem winem pożywany. Auicena
na / Pandecta / Serapio: orpym świadcza.

Cont. 23
morsum
zabur
ranis

C Cheż listie potrzywi-
ane słuczone a na mie-
scze włożone od wsciekłego psa przyłożone oby-
czaiem plasteru / iad mocznie psuie y škodzi
mu niedopuszcza.

C Cheż nasienie potrzywi-
ane z miodem przaj-
nym przysmażone / jest dobre na przeciwko dy-
chawicy / y pierśi z zagnitych nieczystości czysci

Cont. 24
asym

C Cheż list potrzywi-
anny z mirra słuczone a
niżej peptu na żywot przyłożony / przyrodzo-
ną chorobę białem głowam zastanowiącą po-

nigamit
pachym
pachym

C Cheż proch z potrzywi-
wczyniony (ruśa-
wrzód Cancer go) predko sypany w ranę.

C Cheż potrzywa w winie wwarzona / pobu-
dza y wzmocnia wczynać męski tu żenie / y zasie-
chacieżony tu męzowi / a iescze lepiey będzie
gdy nasienie potrzywi-
ane z pieprzem a z przaj-
nym miodem zmiechaj słuczone w móżdżerzu
potwierdza mocznie wczynać męzowski też iuż
ozimniały.

Cont. 25
lufan
pachym

C Cheż oleciek wczyniony z nasienia potrzy-
wi-
anego na rece namazany: pochy z nich po-
budza y z iniego ciała gdzie pomąże tym ole-
tem

Cont. 26
Sodoran
pachym

C Cheż korzenie potrzywi-
ane w winie (ciem-
nym miodem wwarzone a pochy słuczone / na
stwardziałą sledzoną przyłożony plaster z tego
rospadza puchline stoleczami / a gdy ktemu to-
rzenia kaparowego przyłożysz: tedy iescze lepiey
C Cheż list potrzywi-
anny z oliwą słu-
czone / rany z złych trost czysci wysusząc ro-
pe zgniją.

Verbena

Kosyfczto.

Eysen kraut.

Capitulum

255

Kosyfczto

Powoy.

Winde

Capitulum 256

Kopyszko jest ziele znakomłe
te a pospolite: w winie wwa-
rzone żółta niemoc leczy / y
rany w ościech / działy z za-
gniosłości wysusza ościera i wmo-
cznia. Naprzeciwko iadom-
nych robaków wlażeniu / y naprzeciwko cza-
rom jest dobre.

Eż kopyszko w wodzie wwarzone / gdy sie
ona woda ludzie bedą tropić / wosfela ie.

Eż na terciane f. bre / trzy korzonty a trzy
listki kopyszkowe z ktorimkolwiek picim dane
wsmierza zimnice / takież na quartane czterzy
korzonty a czterzy listeczki maja być dane.

Samo wpytło ziele ma moc rany spaić
y goić. A poganien kapłani przy oczyszczeniu
abo wywrodzeniu białych głow miewali to ziele
le przy sobie.

Eż napisano w iednych kriegach o tym
kopyszku. Gdy który lekarz idąc do niemocz-
nego to kopyszko weźmie z sobą w reke / a przy-
bedszy spyta niemocnego iako sie na zdrowiu
ma / iesli chory rzecze dobrze / tedy bedzie richo
zdrow / a iesli rzecze niedobrze / tedy rychlo um-
rze / a tak wiele ludzi prosił: h tym zieleciem wros-
łki rozmaite y guśta czynią.

Eż nasienie tego to ziela na proch starte
a z sokiem wloskiego kopru zmieszane / oczy po-
sila y wyjasnia wzrok / y wodka kopyszkowa
ma niepospolitą moc na oczy.

Volubilis

Dwoy jest ziele wijące sie po
drzewie abo po zieli ktore blis-
ko roscie / jest miernie żagrze-
wające / ale zbytnie wysuszą-
ce / a to sie okazuje z iego wicia
na te y na owe strone. Poti-
lejsze jest swięże ma wielkie wlosnosci / ale su-
che mały jest mocz. Jest też rozmaitego ro-
dzaju to ziele / miedzy ktorym chmiel jest poli-
czon bo sie też pnie po drzewie / then też ma
moc chłodzącą w pierwzym sthoptu / w-
smierza boleści ktore z gorącem przyczynny przy-
czodza / y też odwilża / a ktemu krew czysci y
wot odtwiera.

Eż ziele jest żagrzewające / rospadające /
trawiące / a bowiem żyły wielkie otwiera / czyni
przez vrine nieczystości z nich wypadza.

Eż powoy jest dobry na żółtą niemoc / ta-
kież y chmiel dla tego iż żółtą kolere pedzi / żył
y ze wpytkiego ciała.

Eż powoy z chmielem a z ieczmieniem
w wodzie wwarzony a potym osłodzony / bole-
nie głowy oddala / gorącem przyczynny / wato-
be zapalona chłodzi / w gorączkach ktore by-
wają z kolery y ze krwio / jest użyteczny powoy
z chmielem. A wśatóż miedzy wsemi powoy-
mi chmiel jest najlepszy / a potym powoy wiel-
ki ktorego kwiat jest biały a mleko w sobie ma.
Drugie rodzaje powoy są iadomite / a tak nie-
teżemu nie są pożyteczne.

Eż wielki powoy a zwłaszcza sol z niego
wycis-

wypisniony goi rany y rozpádliny vřne y za
vřne/pierřiam y plucam dake posilenie/ a tak
napręciwko dychawicy mořez go wziąć.

B Denże sol z olejkiem rożanę zmieřany bo
lenie zgařharzale w glowie oddala okładaięcz
okroni. Miara solu wielkiego powoiu czo czo
tyrzy złote zawařa z winem/ a chmielu czo ty
le troie zawařy mořez przespiecznie wziąć.

Ungula caballina minor.

Kniath.

Dufflatich.

Capitulum 257

Dſcie tho ziele na mokrych
mieřcach a zwlařez na la
kach mokrych abo okolo izeior
y okolo rzet/ ma liřt rownie id
to końskie kopyto/ nieko rořcie
kwiařt ma żolty/ piekny/ id
ny/ rychło na wiosne kwienacy/ a gdy to ziele
pocznie rořcie tedy ſie bårzo rozřerzy po mieř
czu. W przyrořdzeniu mařo nie ieřt podobny
grzybieniu/ Ale ieřt lekarze zowa grzybienie
mnieyře.

B lekarřstwo iego/ Wziąć iableřt czo by w nich
byř nie wielki kwasę a iřeby byř woniaięce/
wiřni teř/ wårzyc to w wodzie z ieczmieniem/
potym te woda odcedzić a natłasc w nie kwie
cia tego ziela/ a przyřtrywřy dobrze iřby parda
niemychodziřa a dac tak ořydnąć/ potym te
woda przecedzić przez chuřte z tego kwicia y
wypeloczyć bårzo dobrze/ potym zajeřy wody

przywårzyc z ćzutrem a potym ię pić przimie
řawřy w nie wodci podrořnikowey. Do pićie
leczy goraczę/ żořtą niemoc/ bolę głowy kto
ra bywa z dymow goraczey ktore wřtepuia w
głowe z żořdką/ goraczę teř nerę/ w żim
nicy ktora bywa w then cęas gdy cęłowiek po
wietrza zachwyci/ ſerce pořila/ wnetręne go
raczęci wypadzi.

Warzyć to kwiecie z figami a te woda pić
abowiem iřt dobra napręciwko kařlowi z go
raczey przyczyny/ y duřnose w pierřach odcy

Żęć ſilucę to kwiecie z řadlem kař (muc.
cęym a bolaczęci twarde okładać/ tedy mieř
czy ie y otwiera y goraczęci odcymie.

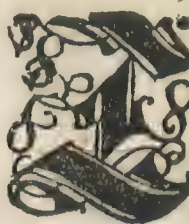
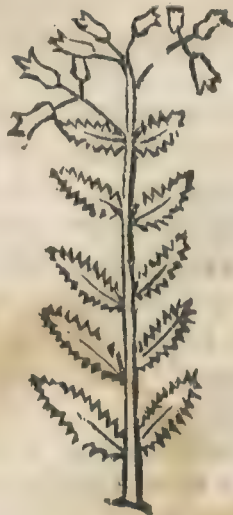
Żęć wårzyc řwieřki w wodzie/ potym the
woda odcedzić a natłasc w nie przez noc kwie
cia tego ziela/ rořanego/ dziewanowego/ to oř
ćzutrowawřy pić/ trzewa y prągle odmielęza
żimnice trzęćiego dnia leczy y żořtą niemoc/
wręczanie z goraczey wilgořci zgařanawia/ bo
leř ocęu z goraczey przyczyny leczy.

Birga aurea.

Węjomy trunk. Naydmieř wundkraut.

Capitulum 258

D ziele rořcie w gąioch y w le
řiech/ ma kořmaty torzeř řa
ry/ preć na pořtorą łotcia w
zwyř/ ieřt ciemno brunatny/ a
ny/ na wierzechu kwiařt żolty
liřt okolo pretu dlugo a geřto
řiekladzic

sie kładzie / gdy okwienie zostawia nasienie iakoby w woreczkach / listy sproki na dole / w posrodku nie chad / o wierzchu w gacie a w spych to karbowane. Jest przyrodzenia ciepłego we wtorym stopniu / ktora cieplość przechodzi tak sanie tego.

Ma moc odewierająca / sciencząca / rospuszczająca / kāmien w mecherzu truszy / lipkości y zakasy z niego wypadza / zimności tego uaprawia / boleści po kosciach leczy / mecherz tu zadržetiu wody umacnia / moc zasty nowiony przeprawia / mātice zimną tu po częciu sprawuje / boleści trzew ktora bywa z nadymaniem wklada / wodności tym a oćietli m durność odcymuje / Dokow obciążenie wspomagą.

Riscus.

Zemiola.

Wysci.

Capitulum 259

Zemiola jest rozliczna / na drzewiech iak nąpduia / bo z drzewa wyprasta. Jest słoctnia słachetnego z wody y z powietrza / zimności w sobie ma luczko ma / iągodi ma na gąłaskach lipkie / z ktorego chłopi lep dziatłia / a nawiecy z debowego.

Est y wziat a proch z nich weźniat / a then proch dat pie przymiešawšy soku bābezane go z winem / thedy zimnice ktora bywa trzeciego dnia leczy / czerwoną niemoc zastyana wia / rany cżyłci y spaia / kosc mde w cżłowie

cze abo narušione iakim wrażem umocniła. **E**ż gdy te zemiolo stłucze a z miodem z miecha / a weźni iakoby plastry na zle wrzody przykladay / tak wycżyscia je a potom goi.

Starczy lekarze o mocy they Zemioly nie bāzro gruntownie wypisali / Ale za časow y dniow dzisiešnych nāšych wielkā chwale ma z doświadczenia prośnych bāb / a zwlaściz gruszkowa zemiola tu łacznemu porodzeniu dzieciecia / y tu gęzi niu ktore bywa przy porodzeniu / a zwlaściz mātice z hānyżem y z kminem tramnym proch iey pożywany.

Eż zemiola glogowa albo też iablonowa w winie owarżona / ludzom kchorzy rozum strąca to wino dawać pie / dzieciom też do tebli tładą aby na nie przestřachy nieprzychodzily y strāśliwe widzenia.

Eż chłopi dāia owczam zemiolo iefe ioda łowā ižby plodu niepotracily.

Niewiāšni ižby dziecie donosila do času kufnego / prochu z zemioly ma pożywać z dobą wodą / ale ta zemiola ma byc gruszkowa

Wzi zemioly / kwiātu z zula kchori z wā ziele weżowe abo weżowy korzeń / rżasi olšowey / włoskiego kopru / burstinu / kofornas tu okragłego / cżirwonego dziewieciorniku / to wšitro stłucz na proch wšuspyšy / a tak thego ma pāni pożywać ktora cieška chodzy ktora jest zdrowa / ale gdyby iakā niemoc przypadła / tedy przez čas plod wygania.

Vinum agrestie

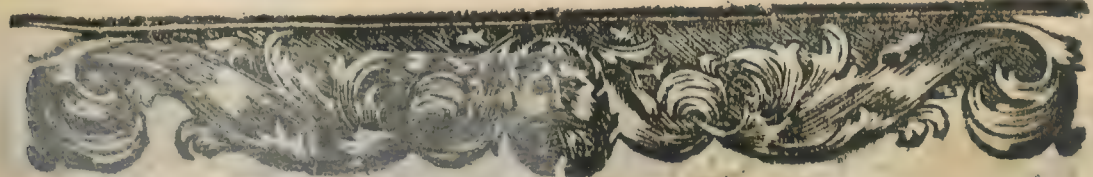

Vino plone.

Wilder wein.

Capitulum 260

Agrest jest wino kwasne ktore wyśina z gron niezrāłych / pothym wytłoczywšy dādza na słoneczu sħat ižby sic zgestnelo / potym gdy sic zgestnikie wwiāt to w chusie a przez noc zostawiać na rosie. Agrest ktory jest poźolciāly tu cżyrownosci sklonny / iest kruwki cierpnacy y bāzro kāsāacy w ieżył. Niektorzy te wodnośc warzą z miodem przycżywni wšy winā słodkiego / a tym płotac gārd bło / tedy ieżycet wpadly nāprawia y dziatłā okolo zebow. Gdy tego w wšy wpusci / thedy

gnon z nich wypyscia / owrzedzenie wnetrza
goi / krwiał pławanie zaścianawia.

B Też wino agrestowe that działatą. Nars
wac gron winnych nie wzrzątych a dać im le-
żec na słoneczu przez czterzy dni / potym wino
z nich wytłoczyć / to wino jest cierpńacze / ma
moc żoladek posilać a / wlaśpeza goraczę / tym
ludziom ktorzy sie często a wiele przeciągaia
dobrze iur ie pić / y też w mor dobrze ie pić / ale
to wino po wytłoczeniu musi dobrze postać /
bo go skoro po wytłoczeniu niemoże pić / w
potrawach go też dobrze pozpywać / tury mło-
de z nim wazypć a ieste.

Wino Biale

Wino biale jest gorącego przy-
rodzenia w wtorem stopniu
Stare wino tedy iuz w trze-
cim stopniu. Nowe wino
to jest mofcz jest w pierwszym
stopniu.

B Got z liscia winnego pithy / owrzedzenie
wnetrza goi. Jesth przyrodzenia zimnego y
cierpńaczego / krwiał pławanie zaścianawia / zo-
ladet posila / takze i skorkisa tego przyrodzenia

E Gdy skorek z latorośli winnych natracz

drobno a dasz z winem wypić / tamten tamie
w miecherzu / zimaży wsektie na cielesciera / y
też krosty zlicza spadza.

E Też napal popiosu z iadret ktore bywają
w iagodach / a ten popioł z miechay z ocztem /
gdoby kto miał iatą ranę w żadku / tym po-
mazać gdoby iuz krewe przestala a żagoi sie bar-
zo rychlo.

E Gdy wino kto bezmiernie pije / smysly w-
raza / y suchc żyly moli / a gdy ie pije z wodą z-
miechawsy / nie tak płodzi.

E Wino stare biale a czyste / mocż wypadza
ale bolenie glowy czyni gdy go wiele pije / a gdy
kto ma iatę sadzele abo rany / gotć sie im nie-
da bo wieccy zapala.

E Mofcz jest cieple napoy / abowiem czyni
truczenie w żywocie / wiatry mnoży y nadima
człowika. Sny cieple czyni / wpatoz trze-
wa mieteży mocż wypadza.

E Wino szednie to jesth niebárzo mocne / y
jest najlepse zdrowym y chorym / ale biale slo-
dkie nadyma żoladek / chrzewa mieteży iato y
mofcz / iedno iże miecherzowi y nerkam jesth
przyjemne

E Wino żagrzawsy mącząc w nim wchle-
a na brzuch przypladać / tedy rany wrzedliwe
w brzuchu goi y bolaczi.

E Wino jest dobre na przeciwo wsektiemu
zapłodzeniu w człowicze ktore bywa z zimny
przyczyny / iato z bedi / z ryb / z matu / z owocu
na ty

na ty rzeczy jest dobrym lekarstwem / a zwlaszcza wino biale szare a srednie mocne / na wierzch przyplozone z czymkolwiek / iad wypiega z wnetrza / duchy zywiolne posila / ich moc do wszystkich czlonkow przypwraca / a to gdy ie zmiecha z ynnymi rzeczami ku temu sluzacemi / moze wszelkiego lekarstwa w sie bierze bacz zawiardzajace bacz odmielczajace albo tez posilajace / a tak y ku ynnym slawnieyszym lekarstwom moze byc przypliczono / y ku wiele wytycznym rzeczom dowcipnem misterstwem moze byc brano / gdziekolwiek nam praca pilna y doswiadczenie moc iego wielka oznaymia. Przyprodzenie winu jest slozone z ognia y z powietrza. O mocy grom winnych jest pisano wyzsy malo y agrestu / cho jest y plonego winu.

Rizania.

Kakol.

Katten.

Capitulum, 261.

Est Kakol ziele ktore roscie miedzy zbozem / ma ziarnka czarne niewielkie graniste / a ma moc zagrzewajaca y palajaca gorzkiego smaku. **D**iascorides / Kakol w wodzie al bo w winie wwarzony wyne pedzi y glisty w zywoce zabija.

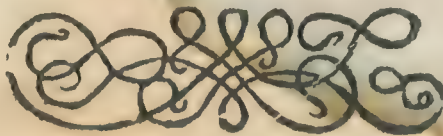
Ehez opuchliny y twardosci odmielcza y rospadza: ma tez moc wysusajaca y rospadajaca / a tak brodawki od niego gina / y trąd gdy kakol silutky na proch a z przasnym miodem y tez z octem zmiesany / bedzie pomazowal ty mieceza.

Ehez reme oddala proch iego w oczcie na moczony a potym wysuszony / a tego prochu w chuste zawiazawszy masz czesto woniac tak stracisz reme / y Catarrus zginie od tego.

Eez wino w ktorym bedzie wwarzon kakol watrobe y siedzione czysci / y tez kolike wsmierza w icelitach y w zoladku / a zwlaszcza ktorzy ludzie z wiatrow tacie boleci miewaja.

Eez proch kakolow w polewkach iedziony Amorrhoidi otwiera y glisty zabija dawszy prochu tego z przasnym miodem na rzezo / takie chrobaki ktore bywaja w vszech.

Eez pise Plinius iz proch kakolow z miodem y z octem zmiesawszy / jest dobry na przezwloka wlaseniu wezowemu a namazowac miesce / tez boleci zebow (zocztem wwarzony a tem plokac y dzierzeć na zebiech) wsmierza.

26

163

ANNUAL REPORT OF THE

1887

OF THE

1887

ANNUAL REPORT OF THE

1887

OF THE

1887

ANNUAL REPORT OF THE

1887

OF THE

1887

ANNUAL REPORT OF THE

1887

O Wodkach ziel rozmaitych y o

mocy ich / a osobliwie o tych ktorych nawieczy Do-
ktorowie uzywaja w rozmaitych niemoczach
ludzkich.

Dobci bywają palone albo
cheż działane z ziela z korz-
niem wspośet niektóre. Na-
które też z samych ziel. Nie-
które z ziel z kwiatem. Na-
które z samego kwiatu. Nie-

które z samego korzenia / niektóre też z owocu
go pospołu / też niektóre z owocami z ia-
god / z gdul (gdulca gruski) z iakowca z bob-
bku / niegdę też złożonych rozmaitych ziel pos-
połu a z nich palą wodke / iako p. t. i. u. who nie
mocy niektorego czlonku / albo też sok wysta-

waig z jednego ziela albo z kilku
pospołu.

Też nie które wouli rozmaitym me-
stostwem bywają działane niegdę
tylko parznięm pod alemb. Kim
a wstępowanym parą w górę potym
z tej pary woda dno alemb. wy-
sta. Ra z alemb. ku.

Też nie które zynią nakładają
na uicki naczynie ziela zwierzęce
ogniem przystawia a tak woda
przez chustę na dół do naczynia wy-
staje.

Też nie które smorem słowem
dobyć szlachetnie z potym na dół
wodki a z wstąpić.

z kwiata woniatego/nakładz go do skleni-
ce pełno/ale sklenice są z długimi szyjami / a
tak nakładz go obrocza iedne szpie sklenice do
drugiej/ale proz na spodek podstawią a z
kwiectem na wierch/a tchu gdzie sie sklenice za-
chodzą oblepią cynam izby tedy para albo wo-
nia niewysła/a tak przez kilka dni dądzą stać
na słoncu gorącym/a od słonca wyszła wo-
dnośe z kwiecia wynidzie w spodnią banie / a
nie będzie tak wodna y swiathła iako czo przez
ogień działają ale gesta y wonią tego kwiachu
mając y barwę/a też nasłachetniejszy y w le-
karstwie napożyteczniejszy/bo mocznie spras-
za.

C Niektorzy po wypieczeniu chleba (w nie-
w cieply piec wstawiają/a tak sobie wodzą po
wolnie zstepuie na dol.

C Też niektorzy w naczyaniach glinianych
to czynią wstawiają iedno na drugie / a nie-
chają tego przez dzień y przez noc/abo po ki-
m wychodnie piec.

C Też niektorzy wzięwszy garniec nadzła-
tają w dnie dziur a nakładz do niego zioł (ia-
ko to bledunu) a postawiają na drugi gar-
niec czają nienaruszony y przykryć a zatopić
w ziemie wilgotnej/ abo wstawić w piasek wil-
gotny a dąć tak stać przez czasy miesiacz albo
dlużej/a tak woda zstepuie na dol do garnca
spodniego z tych zioł/iakoż chają działają olei-
wonne z rozmąrynu y z innych wonnych rze-
czy/Napelnia sklenice kwieciem wonnym/a
zakryć dobrze izby tham wiachr niemogł przy-
chodzie/potim postawić na miejscu wilgotne-
m a obsypać plastikiem do poł sklenice / a niechaj
tak stoi miesiac abo dwa izby sie kwiecie rozpu-
ści.

11. Ktore zioła mają sobie wodności maig-
sily Koiownik swiecki roza atak i o-
int tedy takowe zioła zickae a wa-
remie polae w by para nie wychodzi-
la zakryc to dobrze a niechaj tak
stoi ztęwoły przez kilka dni a na-
każdy dzień zamieżzae albo wstrze-
pnąć raz albo dwa potym wypaść
przez Alembik Pienosza takowoda
jest dobra Wtora nie takale tu ro-
zumie trzeba izby ziwoda w ale-
biku nie wnosła Kloru i t nuzdy
Zioły ato g dyby orz Alembik zio-
ł.

grzał bärzo/ale niedawać wodce wiele isc ieda-
no czoby rozumiał izby dosyć było/ tako gdy-
by z samego zioła palil/idzieli wiecy niżli po-
trzeba/nieużyteczna jest. Takowe wodki miero-
wno lepsze/wonniejszy y łagodniejszy tu picia
niżli y ktore ogniem palą.

C Ziela kthore w sobie wiele wodności mają
wiele wodki dawaia/a ty wodki rady sie kaza-
bo sie pod nimi wiele plugastwa wstawa a prze-
to te musi często czyszcic/iako boragowa/ wolo-
wego lezyla/ Psinkowa y insich zioł wodni-
slich/nalepię ich aby tchy ziola były ku wodce
brány po ki nanych rosa jest/a gdi narzecz gdi
inż rosy nie będzie/thedi im daj aby przez noc
ležaly izby przewiedly/a rano skray a pal wo-

C Przy niektorzych wodkach zostawa (dte.
wonia tegoż zioła/a przy niektorzych też nie/
ktore ziele jest složone wiecy od powietrza niż
od innych żywiołow/tedy w sika słachetnosć
tego wychodzi w wodke/ktora wodka niemoże
być palona iedno ogniem zwierzechu.

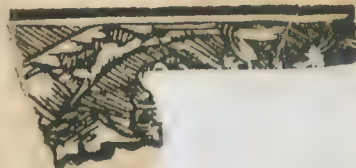
C Niektore zioła są gorzkie: kszajace/wodki
ich w sobie nie niema mocy bo gorzkość ich nie
wychodzi w wodke/ale zostaje przy częsci ziem-
nej ktora jest w ziele/a tak iz ta gorzkość czoby
w lekarstwie miała dąć sprawę/zostawa przy
zielu. Ty wodki tedy nie są użyteczne w żadne
lekarstwo dla grubości ktora maig z strony zie-
la.

C Chciałoby mieć moc te ktora gorz- (mie-
kość y kszanie czyni/musiaby tcho insim mi-
sterstwem sprawić aby miał prawą moc bez
własnej grubości zielnej/a kto chce prawi-
e umieć/czytaj sobie Raimundum Lulium de
quintis essencijs.

C Ty wodki kto ic bärzo waży / nie zwieltim
pożytkiem ich będzie pożywal/bo częstokroć du-
chy żywotne chcemy posilać/a ony tylko won-
nemi rzeczami bywaia posilony. Wodka za-
dna wonicy niema tchylko smrod od palenia /
ostrość y gorzkość w wodkach potrzebna jest a
to dla zachtania wątroby y insich członkow
wnętrznych/też y w seltie zastanowienia o-
wiera/ale iz w sobie tch mocy niemaig/ pło-
da w i lekarstwo brać.

C Woda mleczu wysoliego ma moc odda-
ja gorzkość wątrobną/ale niemali w so-
bie gorzkości/nie będzie ich czyszcic ani żył oewie-
ra y zioł łosć zoshtanie na ciecie/a ciepłosc w
prawym batu przedsie będzie trwała.

Powieda lekarz ieden Doctor/ Za prawi-
wiecy

wlecey tu niemocam z wierzchnim wodet po
trzebie niżej tu wnetrznym / a to tu okładą
niu w gętroby / serca / głowy / pierś.

Ezlowiektowi ktori ma wnetrz żenie / tak
prosto abo osłodziwszy troche dawam mu ie
pit / dla umniejszenia gorączosci / y też dla dys
mow ktore w głowe wstepują.

Przy działaniu wodet cho na pieczi mieny
izbych ogień mierny dawaj / ogniem ie dobrze
wdziałaj / ale nie miernym ogniem wszeto po
kajaj / to jest moc zioł / korzenia / kwiatu / roze
puszczaj sie ze parami zniechęca / a duchowie
naużyteczniychy wonia w wodce abo z wod
ką niewynidzie.

Gdyby tedy kto chciał wodki działać / na
przed mieny alembik z nosm dobrze dlugim / y
sklenice czo może być nawietrza / a w niej aby
była dziura czo aby alembikow nos wetknął sie /
a okolo obwiez motkami chustami / potim dać
ogień mierny / a alembik też w tocieltu aby był
nie siedział / motką chustą często obwijając izby
moc z nikedy inedy wynie niemogła / ale izby
z wodką społem do sklenice wepła / ale cierp
nose / kwasiłosc / słonosc / gorzkość przy ziele
na dnie zostanie / abowiem tismali przy częsci
ziemney zostawiają / to zieleto lepać musiałoby
kalcenować / to jest zaspuntowawszy w garn
czy spalić w ogniu wielkim / potim na ten po
piol nalać wodki thegoż ziele / ale popiol ma
wsipać na czo pyletiego / a pothym nalać
wodki na ten popiol postawie na miejscu ro
wnym / a podle thego postaw drugie naczenie
izby stało niżej niżli the czo w nim popiol z
wodką / pothym położyć krayce jeden koniec na
tey wodzie / a drugi koniec na to suche nacze
nie / a tak ta wodka będzie spływała po krayce
do tego naczenia niżej stojącego / ale izby pier
wcy sie na popiele zostało / potym to czyste zlać
do sklenice czo spuścić po krayce. Potym the
wypalić zaśie przez mierny ogień izby samą
gestosc kasaigę / gorzka / słona / cierpka /
kwasiła zostala / tym może dawać tu potrze
bie w wodce tego ziele czo ie spalił na popiol.

Schorzym sposobem a takim swym słoze
nim ty rzeczą z ziemie wrośle niemocam y po
ruszeniu zdrowia ezlowieckiego pomagają / to
maś pilnie obaczyć / a ich moc słachetna ma
tąc dawać ie w lekarswo a zwłaszcza czaśu mo
rowego / potym też y innych czaśow tu rozma
itym niemocam / tu działaniu tego iako maś

dzielać lekarswa / zdami sie izby sie miał nau
czyć z tego co tu już napisano w tych kriegach
a to gdy weźniesz pracę okolo tego / a pilno
ści przyłożysz / w tym skuszeniu przydzisz tu pra
wcy nauce.

Tu aczkolwiekiem nieczu namienio sprą
wianiu wodet y o paleniu / a wszakże nie tak
dostatecznie yle potrzeba / a tho zwłaszcza nie
wypisalem iako alembik przyprawować y w
szkto naczynie tu paleniu / abowiemby było
przedłużenie y prożne pisanie / ale gdy kto be
dzie chciał wodki palić / musi sie oczywśnie na
uczyć od tych ktorzy pierwcy umieją / abowiem
iedni palą w alembikach / a drudzy po prostu.
Już tedy bede pisał o mocy wodet z zioł.

Alunowa wodka.

Alun wziąć y spalić gi / po
tym na ten palony alun na
lać czystey wody a dać stać
przez kilka dni / a na ka
żdy dzień zamieszać izby sie z
moczniką od alunu / a gdy
przydzie piąty dzień zamieszać osthacnie
dać sie odstąć / potym gdy sie weźniesz zlać w czo
czystego a zehować / a gdy trzeba z winem zmie
ścić a tym odstić wymywać / żeby twierdzi / mia
ło okolo zebow got / działy owerzdzienie got / a
krwi z nich isc nie da.

Eż gdy omoczyć iaka chustę bedziesz
przykladał na brzuch / biegunkę czerwoną za
stanowisz / wrzody nie czyste gnijące gdy wy
mowa kto / weźniesz y wypłukać go / gdzie
kolwiek iacie miejsce nie lubie woniające po
maczając / odeymnie smród a zwłaszcza między
sparami y nogami pod pazuchami / abo oko
ło łonę / wrzody ktore zową Cancer są barzo
gnijące / wymywać ie tą wodą / wysuszyć ie y
got / y w miejsce plugawie pachnące.

Eż gdy ia zmieścić z wodką rozaną / a
tym w wszęch płotać / czysti gardło y izeczek
wmożnia.

Anizowa wodka

Wodka Anizowa odchwiera
zachtanie w żylach / y zachę
wawa każdego kcho ią pje
na ciężo od koliki / ryganie
oddala / barzo jest użyteczna
mątkam / bol w krzyżach y
X spekcia

spożala / y kāmieni piaszczysty z nerck wypadza
trawienia żołądkowi dodawa / y rumianosc li
czą czyni / mleko mnoży mauiam / a z wod
nego mleka geste czyni y słodkie działkam.

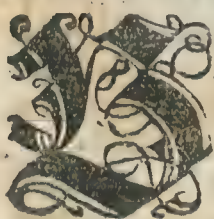
Boragowa wodka

Boragowa wodka serce posila / y grubosc krwi czyni / du
chy serdeczne wyasnina / mysl
dobraz czyni / sny grozne o
deymnie / drzenie serca odcy
muie / ktho ma grubą krew
jest im vżyteczna / y też tym ktorzy maia glo
we mdla / a sa bliscy odchcia od rozumu / kto
ryz spać niemoga a grozne widzenia na my
sli miewaia / bowiem takowe przestachy zle z
melancolien przychodza y z grubosci krwi /
przeto kiedy sa kto pije / krew czyni / barwa czu
dna dawa / blada y zsiniała spadza / też y zma
zy osute y slati poczerwiele z ciela spadza.

Też na kapiel y na suchoty / y na plwanie
krwia jest barzo pożyteczna / krwi w cżlowie
cze zgorzeć nieda / zimnice cżwartego dnia kto
ra przichodzi z palenia krwi zapadza / w mor
pita serce posila y broni od porużenia / omdle
wania broni gdy niekieleto listow z kwiathem
muskatowym zawiąże w tańcie czerwoną / a
złoty w winie omie a spolem zmięsać a wlo
żyć w te wode / a dawać iey pić w mor / a zwla
szcza dzieciom / moze sa osłodzić cukrem / wie
le dobrego działka ludziami oboyga wieku / a z
właściwa grubo krewnym.

Biedrzeńcowa

Biedrzeńcowa wodka lamie
kāmieni w nerkach y w mies
cherzu / zastyhanowienie mo
czu przepiawia. Rzeżanie
moczu kthore tywa z bole
nym kapianiem / y trzewna
dne ktora bywa z zimny przyczyny goi.

Bżowego kwiatu

Bżowego kwiatu wodka jest
dobra tym ktorzy sa wnatrz
na moczach porużeni / iako
na rozumie / na pamięci / na
kaczności / na mowie gdy sie
zajakala / nieslysa / moze nie
dostateczny maia albo naruszony z smethkow

y z innych wiele przygod / ta woda istotnie na
ty rzeczy pomocna jest barzo gdy sa kto bedzie
pil dwie niedzieli.

Też niedostatkli sledziony goi / bądż cho
wardosci iey / ocietlosci / zatkanie / gdy sa pije y
też zwierzechu przyklada / pot pobudza. Jest
sledziony ten kwiat wiecey z powietrza niżli z in
nych żywiołow / a dla tego jest tak słachetny /
bo każde lekarstwo ktore w sobie ma wiethsa
czesc powietrza niżli innych żywiołow / jest
barzo słachetne bo w sobie niema grubosci zle
mney / na pocenie przygodniemy sa.

Bukwiczana

Żiwne w sobie ma mocy bu
kwiczana wodka. Naprzod
głowe twierdzi / pierś y plu
cza z nieczystosci flegmistych
czyni / swietego Balańtego
niemoci sie przeciwi / tady wy
padza y dena niemocz lecz / flegma z żołą
dka przez stolec czyni / ryganie częste stanout
wryne obicie wywodzi / boleści sledziony vsmie
rza / żeladek posila y trawienie dobre czyni /
kto krwia pluie zastanawia / boleści krzyżowe
y mecherza vspożala / prziradzona choroba pa
niam obficie wywodzi / w żolci niemoci jest
dobra / y boleści z głowy ranney wywodzi na
wierzech / boleści zebową vsmierza / y wzroś za
miony wyasnina / też lekosc paniam czyni przy
porodzeniu ich dzieci / iad z rany wyciąga gdy
tego ples vije / też bolenie vju y gluchosc odda
la / z y ktore z oczu plyną zastanawia / y krew
z nosa tatez.

Quartane też tlumi gdy sie dasi napić cie
rpiacemu cżlowiekowi we dwie godziny przed
przyściem kwarcany.

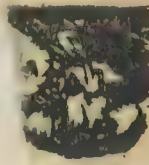
Też ta wodka jest dobra pić tym ludziami
ktorzy paraliżem sa zarażeni / y też tym ktorzy
maia drzenie w cżlonkach swoich / y też thym
ktorzy kure z miewaia.

Też niemniej jest vżyteczna opuchłym lu
dziom / y boleści rospadza z żywota opuchłego

Babczana

Wodka babczana jest zimna okolo wro
tego stopnia a skłania sie nieco ku su
chości / ma włosnosc ocierającą y ciela
naraszczałą.

narastać iąca / a tak jest osobna na rany ktore
cieśło kładzie grzając / a iż jest też cierpiąca
a tak jest dobra w każdej bieguncie / a zwłascza
gdym iuż kto miał w ielitach swoich rany / te
dy ią ma często pić / kłistera w sie wpuszczając /
otwiera zatkanie watrob / y sledziony / krew za
paloną chłodzi / y fistule ciałem zdrowym na
kaszczają / abowiem ma the wlosność iż po ntey
ciało narasta a zwłascza w ranach szarych /
zbytnie plynienie emoroid zastanawia gdi kto
sobie stolec to jest ielita koniec będzie omiwał
ta wodką.

Cez bol zebowy osmierza kiedym ią sobie
wsta płókał.

Cez koryz tego ziela maśtykowany osmie
rza zebowy bol / y rany ktore w osiech bywają
osmierza / y w febrze tercianie jest dobra pić.

Bazyliowa albo Polskiego

Balsamu wodka.

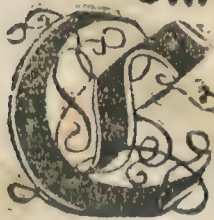
Wodka Bazyliowa jest ciepła
y wysuszająca w re wchoym
stopniu / jest barzo subtylna /
oryne pędzi / y pamiat ich
przygodę wprowadzi / theż loże
w ktorym dziecie leży w żywo

cie omarła.

Cez jest barzo użyteczna paniam tu poży
waniu iżby tym snadniey poczęły / macice za
ziebioną zagrzewa / y zaciemnienie ożu wpias
nia / kłapacim ludzioru jest barzo dobra pić / y
dychawicznym / y też tym ktorzy Swierzego
Walantego niemoc mają / y na rany / y theż
naprzeciwko truciń / zoladek posila y tra
wienie dobre czyni / grzyzienia / kłócie tchorc bys
trą w żywocie osmierza / y slegime grubą w ie
litach traw / a tak y koliki broní.

Jest osobna naprzeciwko iadom y truci
nam / a tak ktoby w padł w niemoc obiadpi sie
bedł / napij sie tej wodki oznas pomoc / y na ta
mien jest dobra łamiąc gi y wypadzając.

Celidoniowa

Celidoniowa wodka ma wlo
sność / iże gdy ią prosto pusz
cza na oczu nie dobre zaciem
ne grubością iaką zkolwiel po
ble naprawia ię y wzrost ias
ny czyni / albo kiedym ią theż

czyni drugim zmięsa / iako z zolciami rybne
mi albo z ptasem.

Sadla cysstego lipienlowego z miodem
białym spuszc / a sthą wodką zmięsać y pusz
czać na oczu tym ktorzy mają oczu barzo za
nieczyszcione a zamulone / a zwłascza ludzioru
kennim / abowiem to przichodzi z niedostatk
mozgu y nerwow widzielnym / tym ktorzy ma
ją um nieybie nie wzroku z przyczyny zley krowie

Wiedź że sol ziolony z celidonią wypłocz
ny wietrz ma moc niżli wodka na ty rzeczy /
abowiem kłanin swym posłose na zżęnt
czach grzyzie / a z powiet zbytnią mokrosc wy
susa y scienicza.

Czarnego korzenia

Korzeń w syhto ziele w swym
slozeniu dla swych wodności
z nienye pochodzą wiatry /
niecheć czyni y wzburzenie
w zoladku / a tak y wradza
nie. **E**tegoż korzenia wodka
y z krowiego korzenia / z korzenia sosnowego
gdym ią pić / wodności Inosc y oćieklosc brzucha
scienicza / oćieklosc sledziony scienicza / lepicy ią
winem pić niżli same.

Chmielu plonego

Wodra ta gdi a kto psie krow
czyści / zkolwiel a zkolwiel / w
nethrzne boleści / z gorączosci
posle rozzania / y zapalente
wielkiego cżlonku wnetrzne
go chłodzi / kolere z żyl wycia
gając precz y wypadza a tak thedi krew cżyści /
naprzeciw zolcy niemocy jest barzo pożytecz
na / boleści głowy z gorących przyczyn leczy / z
mniezam ktore od koler przichodzą y od na
ruszenia krowie / iako są terciany / naprzeciwko
temu jest ta wodka barzo dobra / wilgosci go
rące przypalone wygania z ciała.

Cez jest dobra na bolączki wnetrzne a z
włascza na bolączki watrob / pierśi y płucze
czyści z zbytkow / y dychanie wolne czyni / gdy
kto ma swierzb albo drobno osipane ciało / abo
liszcie / abo zmaży na ciele / pić te wodke a be
dzie ciało oczyszcane.

Chebdowa

X 2 Za wodka

Dla the wodka z torzenia y z kwiecia/odtwiera żywot czynią: z stolce / y sledzione z icp nieczystosci czynsci/puchline z nog y z żywota wypadza.

Centurypien

Odk Centurypłowa jest gorzka a wysusząca z nieciaką ciepnoscia małą / żyły czynsci zatkane wilgociami grubemi / subtilizuje grube wilgoci flegmy a potym wypadza flegmy y kolere z żył y nasyfych członkow / rzeczy przyrodzone pątiom pobudza ku wypiciu / y płod z żywota wyrzucamocznie / rany zstula y goi / twarłosc wargrobny sledziony rospadza / y żółta niemoc vleczaj y też paraliż y kolite ospotaia / y bielmo z oczu rospadza.

Dziwanowa z kwiecia

Dziwanowa wodka wymownosc dawa / tezyt wolny czyni ku wymownosci / oczu zatknięta czesie sie wpiasnia / bol se ich y kłocie w nich osmierza / lyp z ciara z błyskawoscia a rosthylosc ich scieleza / zimnicze dnia czwartego z przypaloney kwić osmierza / plynienie z trzew zwiera / gdy niagle wmywa pieknośc z rumianoscia dawa / piegawosc y żółte flaki i nhe skłaradosci sciera / zapalenie rany y othoku niedopuszcza / zimnicze kto sie boi wode te pija z wlaszczęca lecie / ku wnu tej wodki przylewaj a to wi no pija. Dziwan na pomoc wngarz czyni w czlonieczę y w myśli iego / a też dla tej dzwnej icy mocy jest nazwana tym imieniem.

* **E**dy by sie kto bal czarow pija the wodka a badz przespicezen / y tam gdzie rad siada da wshy vchedozyt potrop ta wodka a beda przykobie dobrzy duchowie ku potwierdzeniu ciebie tyto ty naprzod w panu Bogu dusay a the mu wierz iz ta wodka ma te moc a staniet sie iatomci powiedzial.

Debowa

Debowa wodka gdy ja kto pije rano cza su morowego powietrza / broni tego cz

lowietka od iadonitego powietrza iz mu niemio ze nie zastodzie / zimnicze odpadza / zmiętkosc erzew stwardza / rany y wrzody czynsci y zawięra / z wysoka wpađym / przeputnym y przerudnym barzo jest dobra ku picciu / kto sie trwia cza sto dawi abo plucie dobrze mu ia pic / otrzede nie neret leczy / czlonet v męszczyn bolshy a gnajcy goi / moc z ktory sie przypada ze trwia zastanawia / ktoreby niewiecie macieca zępla abo ielto / wlozyt zasje a lezac spotoilem te wode pic / naprawi to wshyto.

Siolkowa

Siolkowa wodka na suchoty na káfel / pierśiam wypragolym / wypżonym z wnechry ncy goraczosci / lud tom plusiacym trwia / y też na bolaczki bokowe / na goraczosc mocz / na goraczosc neret / na wyschłosc trzew na ty wshyti rzeczy jest barzo dobra pici z czu krem / suchosc oczu oddala y goraczosc / zmiękscia i z kámpfora a przykladac na oczy.

Grzybieniowa.

Grybieniowa wodka jest ziazia biąca y odwilżająca mocznie / spanie czyni / nasienie przyrodzone trawi / a tak czlonki / przyrodzone naczynie tego nasienia mści / y nieplodnosc czyni / y też moenie potusi cielone oddala / czaśu káfilu y czaśu Pleury dobra pic / begunte zastanawia / y rany w ielitach goi / trąd bialy z lica spadza / y sledzione posila.

Gromowego torzenia

Gromowego wodka skłania sie ku suchosci / odtwiera zatkłanie flegmiste z żył wargrobnych y sledziony wrzyny pedzi ku wypiciu / żółta niemoc leczy / nerki czynsci a tak bolsci krzyżowe vleczą ktore pochodzą z napełnienia flegmistego y theż z napełnienia wietrznego / a tak tej y naprzeciwko kolice jest dobra ku picciu / żywot odmietca / bol se zebow osmierza / y ządzierzenie wrzyny pedzi ku wypiciu.

Żopowa

Zopowa

Zopowa wodka jest dobra w niemocach / w boleściach nerczących / w trzęsawych / czysci płucza w pierś z flegmiste go napelnienia / z stądże bärzo pomaga naprzeciwko tęż sflowi tchorz z obfitosci flegmistey pochodzi / y glos posila / y swietego Walantiego chorobil sie przeciwi.

Zelenich ięzykow

Zodla Zelenich ięzykow oddawiera y subilizuje twardestci sledziony / kamien kamie / y wrzysie zbynie plynacza za stanawia / y pszczawke zasty nawia / y zoltą niemocz wleza nieposponie.

Kosaczowego torzenia

Wodka torzenia Kosaczowego ma moc zagrzewajaczą y wysusajaczą miernie / omywa y rozpada grube wilgoci flegmiste / pierś y płucza czysci / w ranach sprosznnych smrodliwych jest doświadczenia ku wympwaniu / kłocie w żywocie wsmierza y żywot odmieta / opuchłym ludziom jest dobra ku picciu / bowiem z nich wypadza zoltą wodę.

Eż naprzeciwko kurezowi / y iadom wselkim jest dobrym lekarstwem / zimno y trzęsienie które bywa w febrach oddala.

Eż gdy niewiasta namacza ciepłą wodą kosaczową miejsce gdzie jest macieja / boleści w niej wsmierza / y kłocie wselkie / y zyleczi w niej rozpierzzenia y odwiera / lisie spadzają / y skore zmarszczoną na twarzy rościąga / pęgi też zgania.

Eż bielmo z oka sciera / boleści zębów wsmierza / y iadom sie przeciwi y wypadza gdy sie icy tcho naphe / ma też moc doświadczenia wypiegac koci z rany polamane / naprzeciwko sciatce to jest denney niemocy / y naprzeciwko rzeżaniu w puszczeniu wrzysie jest pomocna bardzo ku picciu.

Koszywowa.

A przepusline jest dobra woda koszywowa / na wrz / na wrwanie / na owrzedzenie trzew / nerki / mecherza / biegunki trwawa zastania / wia / y też trwiga pływani / to ci zlamane spai y zwiera dobrze rany.

Kurzy nogi.

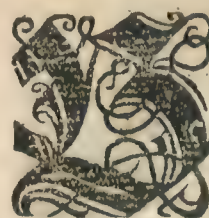
Dwilżajaca y pragnienia broni y żywota plynienie za stanawia / Jest zimna bärzo y wilgotna kurzy nogi woda / ostominy zębów oddala / a jest bärzo pomocna rhytm / który trwiga pluja / jest też użyteczna naprzeciwko rozmaitym wrzodom / naprzeciwko Nerisy / pile / to jest wrzodowi który z kolerą pochodzi / y naprzeciwko flegmonowi wrzodowi który przychodzi ze krwi / naprzeciwko zapaleniu wetroby / y też naprzeciwko ranom ichotowym / białym głowom zastanawia / zbytnie plynienie krwi / wracanie oddala / ale wzrost moli / glos we posila / y opalenie oddala gdy tą wodą głowa będzie zmaczana.

Kaniey Przedje.

Eż kaniey przedje woda ciepła y wysusajaca w pierwotnym sthoptiu / ma moc oddawierajaca zachłania w żyłach / a tak jest dobra w zoltą niemocy / wrzysie pęgi / żywot odmieta / y watrobe posila / tolere czysci / w febrach działam młodym jest dobra ku picciu / ma wlosiost wyperzając dawne a zagnite nieczystosci z członkow y z żył.

Lawendowa

Kade może Lawendowa woda te miasto rozmaitych / bo wiem jest różlicznych mocy / ku naprawieniu ciała człowieczego / a tho iż naprawia wselkie mocy w każdym czło wiecz / iako przyrodzenia moc / moc żywota /

mocz baczności y ruszania / mocz y nerwy y z
duchy tego / smysły wewnętrzne y zewnętrzne w
szyty pospolu y ich członki naprawia y posila
a zachowawa od ślaku / to jest od zabicia po-
wierzcha / od zawraczania głowy / od swiethego
Zasante go niemocy / od drżenia / od niesnada-
ności ruszania członków z zimny przyczyzny /
od głuchosci / od ślepoty / opalenia psuie a gło-
we naprawia / w wpoeh boleśc wsmierza y we
wszystkiey głowie z zimny przyczyzny / zaduże-
nie odepnuie / kapiel / remy / zwrzedzenie goi w
nagrz / członkom schnać nieda / od otokow bro-
ni / nadimanie y wodności ność wyzania / me-
cherz zachowawa od zwrzedzenia / neret bo-
leśc leczy z zimności / mocz bronie od zastyhano-
wienia y grzyzenie tego odepnuie / nie płodna
niemiaste sprawnie tu poczęciu / zastyhanowie-
nie rzeczy icy przeprawia / grzyzenie icy od-
muie / omdlewania bronie / alekpiey gdy ig w
winie pije niż tāt same.

Łakuczana

Lakuczana wodka jest bardzo po-
mocna gdyta pije y macza-
jąc w niej chustę iatą a otła-
da głowę y stronie / sen czy-
ni / na wrzody y na boląceży
y też na miejscę gorące przypadać / chłodzi ie
żółta niemoc leczy / gorąceżość neret / rzeżanie
mocz u odepnuie / kolere wypadza.

Panczana

Panczana wodka jest tu vmy-
waniu chwazy / z mazy z niey
sciera / mocz posila przechody
do nęgo odthwiera w nosie /
członki rozmaite pomazac
schnać im niedopuszcza / gdy
ta pije serce posila / omdlewania niedopuszcza /
suche żóły potwierdza drżenia bronie / tāt iż
y głowie y retam y piersiam.

Łamifamieniowa

Lamifamieniowa wodka / bo jest zagrzewająca
y wysusająca we wchorym
stopniu.

Tę jest dobra tym ludziom ktorzy wryne
po troszę a często puszczają z wielką boleścią /
y też żółta niemoc vleczą gdy sie icy bedzie na
pijacie / albo prawy boż maczay gdzie wātrobā
liży. Tāt iż też mocz wodka bledzeatżowa.

Miodunczana

Miodunczana wodka / ktorą pospolicie z zie-
la y torzenia palą / krew czy-
ści / melantolią wypadza iż
mocz zarażony naprawia /
melantolią spalona vdra-
wia / y tym ludziom ktorzy od rożumu odecho-
dzą jest bardzo dobra pic.

Tę jest dobra tym ktorzy mają na sobie
trąd albo swierzb / moży tāt same pic / albo z ol-
nem mleszając y w porchrawylac a z nę wā-
rzyć.

Macierzepduski

Macierzepduski jest
dobra od wlepienia iadowi-
tego zwierzęcia y gadziny /
to jest zagrzewająca y wy-
susająca / żóładek / wātrob-
a y śledzione posila / wra-
żanie zastyhanawia / z głowy wilgości nosne
wyciąga gdy icy ciepło wezmiesz w nos / na tāt
mien jest vżyteczna / y też ktho wryny niemoże
zadzierżec / y naprzeciwko omdlewaniu y kło-
ciu w żywoście / pamięć naprawia / y boleśc w
głowie vspokala / a z wlepięcia rzeczy przyprodzo-
ne pāniam tu wysięu pobudza.

Michonki

Polacinie Altakenge.

Michonki wryny mocz y jest tych m-
chontow wodka w wypedze-
niu wryny ktho icy puszczac
niemoże / neret y mecherz czy-
ści z kāmienia piaseczysthego
a jest bardzo dobra thym lu-
dziom ktorzy ze krewią a z wielką boleścią wry-
ne puszczają.

Mleczowa

Mleczowa wodka jest zimna y wilgotho-
na. żóły wewnętrzne poila y wypęyscia /
wrzedzenie

wszędzienie gorące wleża/sen dobry czini/w
 łożu tej niemocy słachetna/wątroba niewpino
 wnie potwierdza/saple też rozpada.

Mietczana

Atkanie odwieśera w wato-
bie y w sledzionie y w tych ży-
ściach ktorze mi wrzyna idzie / iest
ciepla y wysuszająca / ma też
moc rozpędzająca / erawia-
czą y posilającą / cho dla ko-
rzennosci y wonien swoych.

Tęż oddała czuchnienie vsi które przypcho-
dzi z żągniłkosi dział/zolądek popiła/ cheł tu
śledzeniu wzbudza/ wracanie zaśłhānawia /
omdlewanie oddała/ a to kiedy grzanek z chle-
bā bedzie rozmoczona w tej wodce/ w oczcie/ w
winnic/ a te grzanek dāc trzymać pod nos m
w drugie na okroni przypochy-
li

Tężej macięce czyści picha/ mleko zsiadłe w
piersiach roztaje/ chłobałi glisty w żywocie za-
bija/ wryne pobudza/ w chęćwosc cielsna.

Matthi Gozen wlofel

Nlgości grute spiekie rospadza y subyplizuje Marki Boscy wlesek wodka / reszki miera w cieplosci / troche sie otlania tu suchosci / tsi barzo dobra tym ludziom ktorim wlości z glowy padna / y też tym ktorym sie pleśń na glowie czynia / otreby y lusi z glowy spadza / pierśi y plucza czysci ze wosptich nieczysciosci / slegmistych / a tak y kassel wspotana / kamien lamie / y w żoltey niemocy też jest dobra tu picia / sledziomy zapalenie y rzezanie w puszczaniu wryny oddala / żolzy rospadza / żolga dek czysci y wiclitia z kolerycznych nieczysciosci.

Maioranorra

Sobła Małoranova iesth cie-
pla y wysusząca / moſz za-
zbieiony żągrzewa / w niemo-
czach zimnych iesth bårzo wſi-
teczna / iako w paraliżu / w nie-
mocy swietego Walántego / Sol małorany
glowe czyści wywodząc wilgości nosem / gdy
ten sol wpuściſz w nos ciepło / a potym żądzier
ayſz w nosie chwile.

Tęż gdy na które miejsce nabiegnie krwile
 tak iż ono miejsce nasłonie / tedy są matoras
 ny z miodem przasnym zmieszań / a po tym
 na ono miejsce przyłożony / rospadza krew y
 miejsce ono posila.

Шифованост

E się dobra wodła miłolaj-
 2 kowa nā boleśne puseżanie
 wody y nā kąpienie rzeżące/
 y t. k. nā drżenie cżłonek cā-
 iemnego/ Nā cistkości bo-
 2 tow gdy mocż niechce obcho-
 dzić/ y nā zaślanowienie go/ a to gdy sie vlicż
 kā zaśta kāmien-em kęory bywa w moczku/
 2 abo liptosciami grubemi/ nā tch rzeżcy bāżo-
 2 stnży.

Sylatu białego.

Zalego mału wodła oczu su-
chość leczy/ drżemanie y spa-
nie cżni/ gorączkę pierśi/ tła
żel suchy/ suchoty/ gorączkę
głowy/ wrzody/ złe palce/ ty-
rzeczy wżęty/ barzo peżęte
nie le-ży, oczeklosci gorące y boląceży leczy / w
stawiach gorączę bolę a żwłascę a ż przodku
rospadza.

Smannova

Est dobra Omiánowa wod-
 Ła ná záduch y ná ciestofe/
 pierśi / Łáśel dawiący z mł-
 cżyństosciami liptiem wppa-
 dza / ścztawke y boleśne pu-
 śczanie orny leczy / y me-
 cherz cżyśel.

Polynoria

Dzholynowysol Hetmanom y
Kotmistrom gdy na wojna
iechali/ludzie starych wiekow
zwykli byli dawac (abowiem
ma w sobie niepospolite wlo-
snosci) a to czynili za wrozo-
te przyslego zwyciestwa ktorze mieli miec y
nieprzyjaciol swoich/przeto dawali sol Polya-
now Hetmanom pic.

E A tak ta wódka piolynowa chrobaki iako
la glisty zabija w żywocie y wypadza precz / y
inše zagniosci trawi w żywocie wysusząc ie
a potym ono miejsce posila niedopuszczając
tak tego sie niezmnożyć w cielesz.

E A wódka żoladel bärzo posila / wšpłki nie
czystosci czysci z niego / potym gi vmacznia.

E Zest jest słachetna naprzeciw zatkaniu w
troby y sledziony / y naprzeciw swietego. W
lante go niemocy / y też kto mowe straci / y na
przeciwko iadom y wrzysce pedzi / paniām przy
ich cząsteczkach pomoc daie widetg.

E Przeciw sie iadom w białonowemu / opicho
weinu / gdy rana będzie ta wódka omyta / nie
dopusci być fisure / ani dziwe mieso wroscie.

E Y też morowemu powietrzu sie sprzeciw
gdy ię kto pije / zgaga y opuchline wypadza /
a zwłaszcza ię pije opuchly ozdrowia / y lezicet
wpadly podnosi.

Psintowa

P A wrzody / na bolaczki / na
zle krosty / na piekielny ogień
na oietliny gorace / na zap
lenie ran z czyrwonoscia al
bo z sinoscia / na ty wšpłki rze
czy jest bärzo pożyteczna psin

towa wódka gdy z nią omywa abo też przy
kładu na miejsce gorace / gorczosie wycia
ga precz / na bole głowną kchora bywa z go
racę przyepny / y także oczu jest bärzo po
mocna y użyteczna.

Posimkowa

P Czy leczy z gorących wilgosc
y wzrost iasny dawa / czyrwo
nosci spadza wódka posimko
wa / y kłocie w nich odepnule
ly zbytnie wysusza / gorczosie
neret / y rzeżanie moczu / k

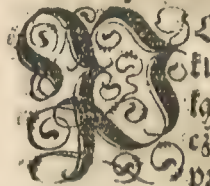
mien lamie a iakoby piaset z moczem pedzi
precz / wrzody wnetrze goi / bicgunie czyrwo
ną stanowi / krowa plwanie ząstanawia.

Paraliżowego ziela

N A wšpłki niemorzy suchych żyl / rospu
sca skurczenie ich ktore bywa od kurezu
wódka ziela Paraliżowego / a nie tylko żyl

ly ale y członki ni ktore y owšem wšpłko ciała
lamanie po tościach / drzenie głowny y wšpłkie
go ciała / stawy mde / nie spieśne ruszanie albo
nieśnadnosć ruszania / z cięśkoscią chylanie /
gdy sie nachyliś boleś w grzbiecie / Członkow
nieczuśnosć y nieśnadnosć tu ruszaniu / bycie cia
łkie obracanie / nog częśte wpadanie / kureze
nie / spanie bezmiere / rzeczy zmienienie / omie
nienie / osłnienie / głuchosć / niebacznosć / z czo
wielką smrod / wšego ciała obciężnosć / leniśwo
pelnosć głowny ze wšech nieczystosci / remyśta
powanie na dos / w pacierzoch gienżanie / flux
w gardle / w dżiaślach boleś / y w nosie vliczet
zatkanie. Ty wšpłki rzeczy ta wódka bärzo do
brze naprawia y leczy.

Polney ruty

P Olney ruty wódka oślania sie
tu ciepłosci y tu ciępnosci / zo
ladet vmacznia. Ma moc wy
czyszczać y wrzysce pedząc
przeciw swierzbowi jest niepo

spolicha napiać sie ten / krew czysci z wilgosci
sprochnialych a spalonych.

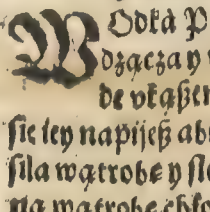
Polney dryiakwie

P Zepla y też wysusząca / tra
wi y też rospadza Dryiakwie
polney wódka / thym kchorzy
mą swierzb a trąd / liszacie /
jest bärzo dobra pic na rzeżo /
y tym ludziom czo mą p

ch y na głowie jest dobra pic / cięśkosć pierśi ob
dala a zwłaszcza starym ludziom / iuz tego do
świadczenie wkaże ię wrzody morowe rosp
dza y wptorzenia z ciała.

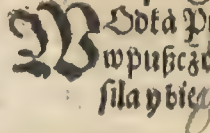
Podrożnikowa

P Odk Podrożnikowa jest zimna / chlo
dząca y wysusząca / jest dobra na k

de wkaśnienie iadom wšego zwierzcia gdi
sie ten napięś abo ono miejsce namacząś / po
sila wątrobe y sledzione / a zwłaszcza zapalo
ną wątrobe chłodzi / y febre terciane leczy.

Pigwiana

P Odk Pigwiana a nawiecy w wino
wpuszcza / gdy ię kto pije żoladet po
sila y biegnie ząstanawia.

Psil

Psili

Sę siągrzewająca y wysusząca miernym obyczajem / ma moc wysusząca y osmywająca wszelkie liście y ogniti spada y goi / a gdy kłniesz przysposobionu przysięgi / wtedy pleć na leżu cęści y gładką czyni / y na rękach także / piegi z leżu spada / twarzą boci z macicy rozpada / ciało narasta w ranach wszelkich / y też naprzeciwko iadawce / mu wspanieniu jest użyteczna.

Przeszkowa

Zimna jest w pierwszym stopniu a sucha w wtórnym / ma w sobie niemną cierpność / a dla tego też rany goi a zwłascie za które są w icelach / gdy z nich krew wychodzi.

Tęż y rany mecherza goi / żółdka y wątroby gdy się te napijesz / bo tym młodziem na maczaj / krew też zastygnie która z nosa płynie / a to gdy tej wody w nos nabierzesz a ręką zadržysz. Takiey też mocy y wosności jest wódka z ziela Sporzyssowego.

Paprociana

Aprocianna wódka jest niemną ciepleśnią / a mało się stłania ku suchości / robati w człowieku zabija / płod umarły wypadza z żywota y żywy przed czasem porodzenia wypadza z żywota / jest bardzo użyteczna naprzeciwko fistulam wysusząca je y goi / a to gdy je będziesz wypywał tą wodką z winem zmieszawszy.

Powidają niektórzy / gdy nogi będą omięte tą wodką paprocianną iżby stolecie ztychnie miała stanowić / a potym żywot mocniej zawiędzie.

Ruciana

Jedny kto pije wodkę rucianną wciąż cęści y wzrost posila / a dom do nich przysposobować nieda / pierś z grutych włości cęści to jest przez wysuszenie.

miata charchająca / także dawająca wspaniałość / y też zaduch ciepleści kłory bywa od kłasu odymnie.

Rumienkowa

Rumienkowa wódka po ranie pita / boleści głowe nie wspaniałość y boleści wnetrzne / kłose w bołoch / gryzenie z wrzodow w naczyniach oddala / moc y wspaniałość / także także / nerki cęści / niemocz białą a liptą niewieścią rozprawa a cęści z żłych żłych / y nadymanie macie odymnie / y też trzew y żółdka / żółtą nie moc leży / marthwy płod wspaniałość / zimnicze wspaniałość indli y mocy im niedawa / wspaniałość nie wiecie zastygnie / gryzenie w trzewach y cęcenie ich wspaniałość / cęzerwona blegunka moc nie zastygnie.

Rozmarynowa

Odke Rozmarynowa kłom kłom obyczajem przysposobioną / chociaż i tak wciąż przez alembik iako y innej wody / chociaż też wwarzają w wodzie rozmaryn / abo też wytrącają moc z niego przez słońce / tedy ma osobną moc a niepospolitą ku zdrowiu ludzkemu / bowiem i tak mierz na każdą niemocz z ziały innej przysposobioną jest użyteczna / choć ku iedzeniu strąconą przywraca / y duchy ożywiające pomina / mocz y głowe wspaniałość posila / a także suche wspaniałość / włośi na głowie padające zadržają gęści je gdy głowe tą wodką przemyszą.

Melankolia y flegma trawi a prawie cęstowicką odmładza y cudniejszego czyni / od prochnienia y zagnileści ciała broni / y fistulę leczy / żeby y dżiąsła chore wspaniałość / rany z wrzodow wysuszą y goi / naprzeciwko kłordy jest bardzo dobra / blegunka stanowi / y macie posila a sprawnia ją łączniejszą ku poczęciu.

Rozana

Odkę Rozana serce ochładza y innej cęstowicki wspaniałość przednich posila a strzeże ich wspaniałość wspaniałość podnosi / swą wspaniałość duchy serdeczne y przysposobione ciepło posila a

fila à prochnienia y zagnilosci w cieple być nie
do puszcza / w czerwoney y w każdey insey biez
guncy y czasu omdlewania jest dobra pic y li
ce tropic / wracanie y pot zbytni z ktorego wiec
sa mdlosc przychodzi zastanawia / dziasla po
twierdza / y wonia ystam daie przyiemna gdi
tomu z ystych czuchnie.

E gdy kto sobie lice vmywa rozana wodta
czyni plec wdzieczna y subieczna / a gdy tniety
troche winu przyklei a w oczy wpusczy / po
twierdza oczy / y liptosci wsele sciera a wzrost
iasny czyni / a zwlaszcza gdy tniety wlozys tro
che tucicy a czarney heleny y czutru / tat iz sie
ty rzeczy w niety rospuszcza / tedy jest niepospo
lice lekarstwo na chore oczy.

E zez sama rozana wodta tylko z bialym
czutrem abo z lodowatym zmieszana / jest bar
zo slachetna na chore oczy / abowiem te posila
y czerwoności z niety y liptosci spada.

Roiownikowa

Roiownikowa wodta jest vzh
teczna zoladkowi zimnemu y
wilgozhnemu a czyni w nim
trawienie dobre / a to dla wlo
snosci swojej ciepley y suchey.
smetnego czlowieka w wescila
erce y mozz posilajac / boiazni oddala y leka
nia s reza ktore rzeczy przychodza z melanko
lic a zpaloney si / gmy / jest tez dobra temu ko
goby pils wladz abo y Niedzwiadek / tedy ma
taki czlowiek pic te wodte / zolzy y t. z. g. usly
ktore bywaja w sygi rospadza.

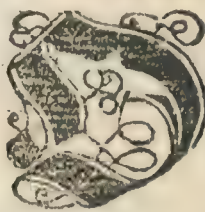
Rzodkwianna

Rzodkwianna wodta wysusajaca
y odwierajaca / wyne po
budzajaca / oci. ra nieczyszc
sci w wielitach / lisaie y zolchose
z ciata spada y z wsekiego
czlontu / glos ostzy / si gme gruba a lipta w
piersiach vtrawa / quartane vlecza / y opucha
lym ludzom jest dobra pic / kamien lamie a po
budza chec cielesna malzontom tu ktrofili /
zoladet mli / y wracanie przywodzi / bielmo
male z ota / y tez plegi z licza rospadza / slino
gorz resoluue y twardosc sledziony rozgania
a zwlaszcza tym ktoby sie skazil bdiami dobra

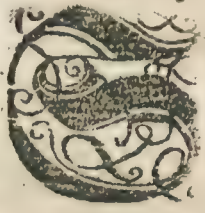
ist. po nich rzodkiew abo wodta rzodkwianna.

Rozchodnikowa

Rozchodnikowa wodta zapala
ogien z miesta zapala
lonego Rozchodnikowa vo
dta / bo jest wielkiej zimnosci
a troche wysusajaca / a tat
na wrzody bolace a gorace
jest vzhteczna / na podagra
jest dobra a zwlaszcza ktora przychodzi z gora
cy przyczynny / y tez na spalenie / albo na opa
zenie vtropem jest dobra maczajac ono miejsce
zmieszana z rozanym elektyem / boleci w glos
wie vsmierza / y opalenie vspokaja ktore z gora
cy przyczynny pochodzi / tez ranki w nethrzne
wysupa a potym je goi.

Slazu Wloskiego

Slazu Wloskiego wodta gdy
ta kto pije / ocietlosci / bolaczki
wrzody y wysypki twardosci w
nietrz mieszey / goraczosc o
deym uie / pierci y pluca miet
czy y rzewa / kaseł suchy od
dala / owrzedzenie neret y mechetza goi.

Stoczowa

Stoczowa wodta jest dobra
wa / a cho iz trzewa czysci a
odmieleja / glisty wygania
y wodnosc w nethrzna y thez
parzywa glowe czisci / zma
zy na cieple y na thwarzy po
czerniale spada przez.

Sporzyshowa

Sporzyshowa wodta jest zimna / a z thez
zimnosci ma cierpnosc / a tat
dla cierpnosci swojej trwawe
cieczenie trzew zastanawia / rany zstula / o
wzedzenie w nethrzne goi / a thak y wysyp
kich czlontow gdi ta pije albo maczajac chu
ste przilada / gdi krew z nosa zbytnie p'ynie te
di tej wodti wlae z zastanowi ta / ranienie oczu
y powiek

y powiek ich goi/tha wodka pożyteczna jest
bratę w lekarstwach gdy maia przyprawiać
na iakie zażalenie albo na zawarcie.

Świeczkowa

S i dziwny mocy Świecz-
kowa wodka w naprawie-
niu skazonego wzroku/ a ie-
sli ku temu ziele przypoży-
toshęcza/ ruty/ iastolecz-
go ziela/wespolet w iednym
alembiku spalisz na wodę/ chędy będziesz mieć
dziwną wodę a niepospolitey mocy w posile-
niu chorych oczu/ a zwłaszcza ludzioru sła-
zym a slegmusem.

Sczyrowa.

A wodka Sczyrowa jest cie-
pła y sucha/ slegnie ślaniuch
no wprowadzi/ kto ma spaz-
nie ogniem jest dobra maczać
ono miejsce/ twardeści siedzio-
ny rospadza/ y głowę czysci
kto nią sobie wstha płocze/ z winem zmieszana
ta to wodka/ a gdy nią kto sobie rany wymy-
wa/ goi y czysci y ciasto rości.

Śalwiewa

A rzio jest doświadczenia w nie-
moczach głowy Śalwio-
wa wodka bo jest ciepła y wy-
suszająca/ a stądże ma moc
rospadzaicę y przyciągając
czą/ mozgowi y suchym ży-
lam jest pomocna/ to jest naprzeciwko par-
alizowi/ swiętego Walantego niemocy/ y che-
drzeniu członków/ jest bardzo użyteczna żo-
ładowi trawiac w nim nieczystości wstkie/ che-
tu iedzeniu dani a zwłaszcza gdyby kto weżymł
śalwę z tej wodki a z trochę pieprzu y octu a
z tego weżymia śalwę.

Ściżostkowa.

S każdego członku y od ka-
dego gorącego wrzodu ogień
odrażająca moc ma ta wo-
dka/ ale jest niemająca zimno-
ści/ trochę wysuszająca/ a z

palenizę żo-ładła y wachrobę chłodzi/ rany w-
stkie wysusza y goi/ boleści wstę wstmierza y ro-
pe z nich wyprowadza y wysusza/ też rany w plu-
czach y w ielitach goi/ y che-
drzoną zażalenie w wstkie krwie pty-
nienie z ka-
dobyłowiek ty-
zażalawia/ osale-
nie też oddala gdy ciasto będzie z wodką czę-
sto maczane.

Śiafranowego kwiatu

D uste omaczając w śiafranowej
wodce/ y przykładając na boleści de-
ne/ wstmierza ie y oddala/ y też in-
boleści/ iako wrzody/ bolące/ o-
ści wstkie żo-ładza rospadzaicę/ twardeści
bo-łom/ y też bolące/ zmiekczy/ żyły w żo-
ładku/ albo rany goi y oprawie/ wrzod w
żo-ładku który zową ficus leczy mocno twar-
dosc żył y też schnienie członków naprawia/
lamanie wstmierza/ wrzody gnące czysci.

Trawowa

T rawowa wodka gdy kto pije/ ne-
li czysci y zażalenie ich przepra-
wia/ y zażalenie ślodzi y w-
by/ boleści w przegubach wstmierza
a plugawstwa pedzi w przechody nerek y
miechizow/ albo korzenie ich jest mocny o-
twierający y naprawiający gorąceści m-
nie/ a przetoż w tym przewysza inne wodki/
owrzedzenie miechizy y nerek goi/ rżanie
mocz y boleści w członku/ na żo-ł-
cie jest też pomocna.

Trzyczowa

O d-
cha w którym stopniu/ czysci
y rospadza/ kolere czysci w-
stki y slegnie wodną/ jest uży-
teczna naprzeciwko li-
y naprzeciwko swięz-
womitę weżymienia to jest wracania/ chędy
się ciepło z m-
a z oliwą napił chędy w-
będzie miał wracanie/ bliżny gładzi/ y gładzi
z żywota wypadza.

Wolowego ieżylu

A każona krew czysci tha wodka/
lereze posila/ wilgości grube a cz-
niace parę rospuszcza/ w-
czini/ skazony m-
ny tym

ny timi parami grubemi ktore prziwodzą cz-
lowieka aż ku osaleniu/naprawia/ cecność/
zle dumanie/ składe mowienie/ we śnie str-
pliwe widzenia oddala/ osipanie krost/ liszaj /
swierzb/ trącheze/ to wszystko goi/ pierśi czysci y
plućza/ kaseł suchy y suchoty wzdrawia.

Wierzbowa.

Wierzbowa wodka robaki w
ożu zabija kiedy iey tam wz-
puszcz/ gnoy gdy z ożu cie-
cze wypuszczą gi/ glisty w żp-
woci morzy gdy ią pije/ wy-
gania płod martwy/ fistu-
ły czysci y goi/ żyl nożnych miękkość y trzewa
utwardza.

Winna.

Zagrod winnych dojrzałych
aby wodka ciepla/ maś pod-
nie podstawie nieiała skleni-
ce. Za woda dzimnca a rozli-
czney mocy jest ku oświe-
czeniu oczu/ a ku naprawie-
niu niedostatków ich z goraczey przyczyny/
krocie w oczach z goraczoscikz odepnuie / za-
mienie oczu dla dymow z żoladka w głowe
wstepniacich wypiasnia/ y wzrost naprawia-
jącz ostrzy y postła.

Winnych skorek wodka

Winnych skorek wodka abo z li-
scia gdy ią pije w goraczkach/ chec
ku ledzeniu dawa/ goraczosc wne-
trzna uklada/ wracanie/ cieczenie
wspelkie z kadtowlekty bylo zasto-
nawia palenie gasi wnetrz.

Wloskiego kopru.

Asiema przyrodzonego / tko-
jest natury obfitosc męczy-
nam składowa dacie/ mieto w
piersiach mnoży Wloskiego
kopru wodka/ zaćmienie oczu
wypiasnia/ y też ludzkom opu-
chłym/ y tim ktorymby pamięć zginela / po-
maga/ też sie iadom rozmaitym przeciwi/ też
bolenie w trzypoch wleczą/ y z mecherz a rzeżas
nie wypadza/ wrpne ku wypiciu y przyrodzo-
ney rzeczy białym głowam pobudza.

Wysokiego Słazu:

Est zimna y wilgoćna w
swoim przyrodzeniu wodka
wysokiego slazu/ żywot odo-
mięcza/ y wrzędzienie go-
racc a bolące chłodzi y bol
w nich wciśa/ twardosci ich
rospadza a odmięcza/ barzo też jest dobra po-
maczać na to miejsce gdzie wstępi przetoła.

Żalowiecowa

Żalowiecowa wodka jest cie-
pla y wysuszająca mocno
barzo jest subtelna/ rospadza
iżcza nieczystos. i wpełkie / a
tak jest osobna na wypuska-
nie ran smrodliwych/ a wrp-
ne mocno pedzi / y przyrodzone rzeczy bia-
łym głowam/ vmarły płod z żywota wypa-
dza y żywy przed czasem/ iadom sie przeciwi
y robaki iadowitche z domu wygania/ iako są
weże/ patacy/ mychy y inshy robaki.
Eż sama wodka w ktorchby był ywarzo-
ny żalowiec/ jest dobry paniām pić ktore ma-
ią boleści w macicy/ y na oddawienie żil
dobrze naparzać miesthece ono ma-
cziaczę geble w oncy wodzie /
a przykładac na miestce
oddawione.

Koniec

Wodki

Wodki ktore slu- żą na glowne boleści / a żywla- keja z zimney przyczyny / są ty.

☞ Wodka Różana / Lawendulowa / Duki-
czana / Kosiownikowa / Szalwiowa / Pivo-
niowa / Rumienkowa / Bobkowa / Koczni-
kowa / Nostrzegowa.

**Na boleść oczu z im-
ney przyczyny.**

☞ Wodka Włoskiego topu / Celibon-
owa / Swięciznowa / Kuciana / Verbenowa /
to jest kopysciznowa / Kozłowa.

**Na boleść oczu z goracey
przyczyny.**

☞ Wodka różana / Pozimkowa / Dzi-
wanowa / Wejownikowa / Listow winnych

**Piersiam na kassel y
na duszność.**

☞ Wodka Jzopowa / Szantowa / Da-
manowa / Podroznikowa / Anizowa / Egi-
pcka / Słazowa.

Na bolaczki.

☞ Wodka Polney dryafkwe / Wosowego le-
zylu / Boragowa / Matu białego / Jeczmi-
enia / Rumienkowa.

**Na wiatroby y na wo-
dnocielność.**

☞ Wodka Psionkowa / Mleczowa / Ko-
pynikowa / Kozłowa / Benedictowa / Spi-
chowa / Różownikowa.

Sledzione naprawia

☞ Wodka Jeleniego lezylu / Żarnowcowowa
Polney ruty / Szantowa / Kanicy przedzi /
Jesionowa / Nieprzyniczowa.

Ktore posilaia serce.

☞ Wodka kwiatu Boragowego / Wolo-

wego lezylu / Kosiownikowa / Łanczana / Ja-
błec słodkich / Świętego Jana żila.

Nerki y mecherzowi.

☞ Wodka Anizowa / Piotruszczana / S-
rzesztowa / Malonowa / Rumienkowa / Spi-
chowa / Lisney marchwie / Sierpkowa.

Na niemoczy macięcy:

☞ Wodka polciowa / Czabrowa / Matlerzy-
duki / Wrochczowa / Biedzienczowa / Jalo-
wczowa / Kosiownikowa / Dylczowa / z żila
Macięcznego / Białej lebiotki / czerwonej /
Szawinowa. Żile macięcznej / niewie-
działem iako ie po Polsku zwąć / tylko wiedzę że
na macięc jest bärzo dobre / z dylczą y z wrocz-
ką jest lebnatkiy mocz na te rzecz / a żowa ie
(Maruna.

**Ktore krew czyścą z gru-
bych wilgości.**

☞ Wodka polney ruty / Słowick chmle-
sowych / Kanicy przedzi / Wosowego lezylu /
Boragowa / Polney dryafkwe / Woda z si-
nia dobrze wytłoczona.

**Ktore leczą czerwoną niemocę
z trzew cieżenie / Draz /
Przeputline.**

☞ Wodka Babczana / Wejowego forzenia
z żila Wejownika / Pozimkowa / Dziwa-
nowa / Przesztowa / Kozchodnikowa / Kozłowa
walowa / Żywotosłowa / Sprzysłowa.

**Dne w koscicach / w stawiech / y w
innych członkach leczą / a cho skoro
sie boleść poczyna / thymi wo-
dkami maczając w nich
chusty / masz przykła-
dąć często:**

☞ Różana wodka / Dzielanowa / Babc-
czana / troche oczu kłim przylać / po trzech
dniach zaś ie to przykładay / Psintowa wodke
Rumienkowa / Szafranowa / Dzielanno-
wa / zmieszć ie społem a takież przykładay / po
tym po kilka dniach / Chebowa / Rumienko-
wa / Szafranowa / zmieszć ie / a nimi okla-
dąć

dać / na ostátku tymi to okładac / zmichay spo-
tem ty wodki / Piosynowa / Páluchowa / Che-
bdowa / Rumientowa / Bzowa / winá troche
przylac knim. Thát thym rzadzenim dne z
wierzchu musis goić / a we wnątrz insim oby-
czajem ktem sluzacym.

Zimnice trzeciego dnia leczye

**Podrożnikowa wodka / z ziela Pepa-
wy / Mleczowa / Samitāmieniowa / Jholto-
wa / Rozana / Dziewanowa / Szejawowa :**

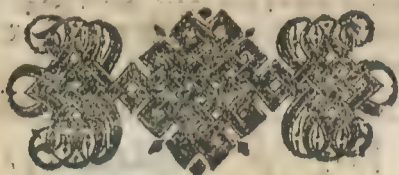
Zimnice każdego dnia be-

daca leczye.

**Benedictowa wodka / Podrożnikowa
Piosyntowa / Czerwony lebiodka / Mieteż-
na.**

Na zimnice czwartego dnia

**Babczana wodka / Chmielowa / Pola-
ney ruty / Dziewanowa / Jeleni:golezika / Ka-
nicy przedze / Samitāmieniowa / Bosowego
cizyka / Debowa.**

Drugie Wodki

Ktore są dobre na wiele nie-
moczy ludzkich / a inszem misther-
stwem bywá a palone nie thát
iako ty pierwse / a dla tego polo-
zylsmy te iakoby
osobno.

Bodet tych iesth tych sposob
iz są niektore z zloty wonia-
iaccmi składane / niektore
re tez z samey wodki. Odzie
roślazue dać wsiac / mas
wiedziec iz tho w groy kon-
ski wstawie w stłanym naczyniu / a dać temu
stać tak iako tam roślazue izby wsiac / po tym
wypalic. Jest sprawa tu paleniu tych wodet
ktora Apetkarze zowq Balneum Marie.

Wodka złota ku vyzdrowieniu

wszystkich niemoci głownych.

Wezmi Sandalow czerwonnych bia-
lych y zoltych / koralow czerwonnych y bialych
ziela Przerwipap / Diptamu / Bolum arme-
num / Sanguinem draconis (w aptece) De-
żowniku / Biedrzenczu / Terram sigillatam /
(w aptece) gii z. Wroniego oká 6. 3. Dryia
kwie z 1. ty wpyli rzeczy zmichay z orzechy w
kostimi w zig wpyli dziewiec / a to potym w
lož w gorzálce czoby ley bylo pol kwarty / a kta-
mu przyley oczu winnego kwarte / a niechay
thát tise przez czasy tydzien w naczyniu ceno-
wym / potym to wypalic w alembiku / a te vo-
dte piecat wiele czoby sie wlaso w pol iacia roz-
topigo.

Wodki bardzo dobre lu-

dziom nieslyszacim.

Wezmi wodki z liscia wloskiego orze-
cha / Piosynowej / Rozmarynowej / wsielich
rownosiehc sorow / iacie mrowczych swieznych
osm lotow / to wshyto w stlenice wlož a zakti
dobrze / wložze w gnon przez osm dni az wli-
potym to wypalic / a the wodke posthawie na
slończe przez trzydziesti dni / a potym poznyay.

Wodka ludzom bardzo dobra na

zaćmienie oczu / ktorym se

zda izby przez secko

patrzyli.

Wezmi Piosynu / Centurzyen / każde
go po garsci / Czarnuchy starcy na proch pol
funtá / Winá bialego dwa funty / zmichay to
spokim a wypal przez alembel / powthore pal
obyczajem tym iako zowq Apetkarze Balne-
um Marie.

**Na toz wodka bardzo dobra wpusze-
czac ja na noc w oczy.**

Wezmi Wloskiego kopru / Ruty / Sz-
wieczek / Wsotiego mleczu / Burtwice / Rozey
czerwoney / Celidony / chy wshiti ziola maig
bne swieze a brac ich pod iedna miara / a z sie-
kawshy ie wlož w czyste wino / niech wli-
przez osm dni maig stać / po tym wypal / pierw-
sa tedy wodka iest iakoby srebro / wtora iako zlo-
to / trzecia iako balsam.

Gdy komu lzy plyną z oczu.

z gorącej przyczyny.

¶ Naprzód weźmi wodki Rucianey / Siłkowney / Rozanej / Swieczkowney / wszystkich równo / zlepię w szklence a daj stać na słońcu przez trzy dni / potem ich pożyway.

Wodka która przywraca straconą krasę na obliczu.

¶ Naprzód weźmi wodki Bukwiczowey / Rozmarynowey / Verbenowey to jest Korymbekowey / Dolsynowey / wszystkich równo / zmieszaj je razem a daj stać na słońcu przez osm dni.

Na twardawą twarz.

¶ Wodka z korzenia psinek / Psiego ięzyku / kwiatkow Dobowych / wszystkiego po garści / kāmphori pół lota starczy / zerzść to wszystko razem / a potem wypalić tym obyczajem co aptekarze zowią balneum Marie / przynajmniej dwa razy / a maczając w tym chustkę przykładac na twarz.

Ta wodka jest rospadziacza frosty na twarzy y na oczach.

¶ Weźmi potrzebny a zlepię / potem wlož w wino przez czterzy dni / a potem wypal / weźmiż tedy wodki y rozanej / y polciowey / wszystkich równo / maczaj w tym chustce a przykładaj na frosty. ¶ Albo weźmi wodki z korzenia kosaćcowego / y też rozbić białek na wodę / a choć dwójce wysthaw na słońce przez osm dni / przypłóż potem temu kāmphori / a to będzie miał wodkę na ty rzeczy.

Na popadanie ciała / i szcza leża.

¶ Weźmi kory sermanti / Lilij białej / pollibry / Beisnu walonego tak / ziołnikowego trzy loty / zmieć je razem przez osm dni / po na ty rzeczy.

Wobielaj
rzej

biar

9

Siolkow białych / kwiatkow Benediktowych / tego wszystkiego kwiecica rotno / wypal to / a te wodki bardzo dobrze zchoway w szklence przypisy / potem sie tą wodką wmyway.

Wiedz że ty wszystkie wodki pospolu niemoga być palone / abowiem Siolki bywają ondzie Marza / a kwiat grzybińowy aż miesiąca Sierpnia / albo także y Zowy kwiaty y Benediktowy / ale pal każdą osobno gdy które na stanie / a potem ty wodki zmieszaj a powtore wypal a wżyway ich.

Naprzeciw boleści w gardle.

¶ Weźmi skory świeżey z włoskiego orzechu czterzy y dwadzieścia lotow / wodki iągody zamorskich które zowią Mora celsi / wodki Zielonego ięzyka równo dwanaście lotow / wodki z polney Rozey / wodki Kzepikowey / Zulepu Siolkowego czterzy loty / Dragantum jeden lot / Gumi arabicum / Psilium po pół lotu / ty wszystkie rzeczy niechay pokisnąć / a potem je wypalić przez alembik przynajmniej dwa razy / obyczajem tym balneo Marie / potem te wodki w usta brać a płosć gardło.

Naprzeciw wschnienia ięzyka dla silney gorącości wnatrz / y cheż gdy ięzyk poczernieje a zapali sie w vsciech.

¶ Weźmi wodki siolkowey / wodki polney Rozey równo dwanaście lotow / wodki z ziela które zowią Glowienti / kwiatkow tego / z kwiatkow cierniowych / Psilium / polchora lotu / potem to wstaw w gnoy aby wstąpiło przez czternaście dni / potem to wypalić tymże obyczajem balneo Marie raz albo trzy.

Wodka bardzo dobra tym którzy mają w vsciech wiele wilgoci.

¶ Weźmi wodki Bukwiczowey dwanaście lotow / wodki Celidoniowey czterzy loty / wodki Kopru swojskiego pięć lotow / Galganu dwa loty / Pecierum aromati. rosarum de descriptione Gabrielis jeden lot / to masz wstąpić w gnoy przez czternaście dni aby wstąpiło / potem to wypal balneo Marie.

Wodka bärzo dobra na wszytki bo-
leści głowne zylaszcza na gärdło.

¶ Weźmi w edti iägod ktore zewä Mora-
celi dwänakie lotow/wodti žiotkowego ziela
też hese/ Diamoren/ Kób de nuchbus rowno
dwä loty/ Dräganu zimnego w tabliczkach
1. lot. Gummi arabicum 1. lot. ty rżecz w
palc przez alembik balneo Marie raz abo trzy
ale każdy raz czo wypališ na onoš žäsie wle-
way czo na dnie zostało/ä rät cžyñ raz abo trzy
potym tą wodką plocz vřlä y gärdło.

Wodka ktora wspomaga žolädek /ä
cžyñ w nim dobra sträwnosc.

¶ Naprzod weźmi wodti Xucianey 12. lo-
tow/ Prolyntowey/ Mierhežaney rowno po
hese lotow/ Centuržyowey cžterzy loty/wodti
ž torzenia Dmanowego/ Butwiczowey po
dwu lotu/ Žutärskego žiela cžterzy loty/ skor-
ke ktora i st poszod pepta ketosiego gdi gi roz-
kotiš/ ty weźmi dwä loty torzenia Bežowni-
kowego 1. lot/ czo moš: byc proch tho cžterze
na proch/ä žmi pawly z thymi wodkami dät
vtiši c/ potym wypalic balneo Marie /ä vžna
way tego/ želädek bärzo pořla.

Wodka bärzo dobra prze-
ciw kordace.

¶ Naprzod weźmi wodti Wotowego iežy-
tu 24. lotow/ wodti Mieduncžaney 12. lo-
tow/ wodti ž Lipowego kwiecia hese lotow/ ty
wodti mäta byc žlanc do iätiego nacžyñ a sce-
brnego/ä potym weźmi žloto cžyste/ä žägrze-
wäc abo rospaläc ie gäs w tpech wodkach /
ä to cžyñ tak dlugo ažby žlota trzećia cžesc vby-
lo/ to tak cžyñ iřlihy vžnä tego chorego žeiž-
gä/ä žie tu cžyrownos. i/ potym przydäy speci-
es diacorali magistraliter 1. lot/ species electu-
arium de gem. mis/ Diamargariton an pol lo-
tä/ Spodium cžwartä cžesc lotä/ tociž ser-
ca Želniego thäti ž dobze wypräwny/ Ben-
bialego y cžyrownego/ skoržy drzewä Cithry
tež cžwartä cžesc lothä / dāy themu vtišic w
gnoliu przez cžternäscie dni/ potym to wypä-
lic przez alembik balneo Marie. Ale iřlihy v-
žnä tego chorego žeižgä žie tu bialosci/ tedy
n e trzebä przydäwäc spe. i. m. Diacorali/ Ale
electuarium de gemmis przydäc/ Dialignum

Alor/ y Diamuscum slobditego/ podlug Mle-
sue Janä/ kážde pod swä wägg / iäto wřřep
näpřlano iřt.

Wodka bärzo dobra przeciw
käřłowi.

¶ Napzod weźmi wodti Jzopowey / wodti
Pol rowey / wodti mätki Božey wloskow/
wřřetich rowno pol funtä/ dialicis secundum
Nicolaum/ Diacalamentum rowno trzy lo-
ty/ To wřřetko spräwić iäto y pierwsie/ potym
wypal c/ä tego požywcä rano y w wieczor.

Wodka drugä nä käřel dziecinny.

¶ Napzod weźmi wodti žiotkowey/ Binsä-
wey rowno hese lotow/ Diadragantum 3. lo-
ty/ wppalic to przez alembik balneo Marie /ä
tego im daway pić po iedney lyřce.

Wodka bärzo dobra tym ktorym
gnie watroba.

¶ Naprzod weźmi wodti ž listu debowego /
wodti žs. powey/ wodti kofäcžewey / wodti
ž kwiatkow lniännych/ wodti ž Mätki Božey
włosow wřřetkiego rowno/ä žmi cžyñ ie pos-
polu/ y wřřlaw nä słoice przez tiätko dni/ po-
tym daway niemocnemu nä káždi dzien dwä
räy po tunku.

Wodka bärzo dobra nä rgäřen-
ie prägnenia.

¶ Naprzod weźmi wodti ž wysokiego mle-
czu/ wodti ž Szcžawiwowey/ wodti Mätowni-
kowey/ wodti žiotkowey/ wřřetich po cžterzy
loty/ Žatka žiäñstego hese lotow/ žimuniy
suchey 3. loty/ Pemäränčy suchey cžterzy lo-
ty/ Syropu ž žimuni/ abo Dräacara sim-
ple secundum Nicolaum/ Syrop sežawio-
wy/ Citrynowy/ wřřetich rowno trzy loty/
sandalu cžyrownego 1 lot. C. . . . . ržy loty/
miedzi temi wřřetimi
byc proch včžyñie
lu/ä dät tiřic p-
neo Marie/
te wodke i
wä feces/
rāžy/ä c

**Wodkã naprzeciw zapaleniu watros-
by / y wszystkiego ciãła.**

¶ Weźmi Mleczu wysokiego hies garści /
Podroźniku trzy garści / Maki Bożey włos-
kow / Maiowniku / Psineli / Diantos (w ap-
tece) wszystkiego rowno / zmieszaj tho spolem a
wypal przez alembik / potym te wodkã miesza-
jąc z winem pić.

**Wodkã bårzo dobra kiedy kto rzeza-
nie miernia przy puszczaniu moeżu.**

¶ Weźmi wodki Piotruszczaney / wodki
Włuszcżowey / wodki Erzebulowey / wodki Ba-
beżaney / wszystkie rowno po funcie / Rozo-
twie / Chyżanu / Czosnku / wszystkie po osmi lo-
tach. Mierzajny czteryz loty. Ty wszystkie rzeczy
zmieszaj a wstaw w gnoj w okienicy przez 8.
dni aby ułisialo / pothym wypal przez alembik
balneo Marie / a zaśie wlewać na to czo zostar-
wa na dnie / iãko wyspiew napisano / cypu thãt
trzy razy a bedzieś miał wodkã bårzo dobrã.

¶ Zheż pepet namãżac iãkimkolwiek solim
cieplo / a wnie przestanie.

**Wodkã bårzo pożytheczna ludziom
stłuczonym / y z wysokã upad-
łym / albo brzemie dzwiga-
jąc wrażonym.**

¶ Naprzod weźmi Bukwice / Bożego drze-
wkã / Lebiostki białey / Przestli / Senugrecum /
i apteki / Nanyżu / Wiodunki / wszystkie row-
no / weźmiż wody ledne cześć / wlepy kniey octu
tãk wiele iãko jest wody / warz ty złotã w tym /
a to daway pić ludziom takowym na tãżo.

Drugie.

¶ Weźmi Genum grecum / Limozielon /
Bożego drzewkã / warz to w stharym piwie /
przyłoj keem u mãsłã / daway pić ludziom wra-
żonym albo stłuczonym.

Drugie.

¶ Weźmi Rumicy 1. dragmie / Bolum
armenum / Terre sigillate obongã po pol dra-
gmy / a dwarzypowy Boże drzewko y Genum
Grecum w wodzie dżdżowey / a przecedzypowy
wsip ty rzeczy w te wodkã sthulupy ie dobrze / a
to daway pić zamieszajac ludziom takowym
na tãżo / a chepsi mozesz wziãc winã dobra

go lekkiego y zãgrzac / a w to wsipac Rumicy
2. dragmie / dac wypic na tãżo na wraż.

**Wodkã ktorã spedzisz zmadzi od słoń-
cã wezynione / przez jedne noc.**

¶ Weźmi sklenice w kthorepby bylo dwã
kwarcie / a w loż w nie iãgod winnych niedoz-
rzãlych pol funta / solt oczkowatey pol funta /
halunu dobrze wtãtego pol funta / wodki tro-
wowej pol funta / wlepyã w thyrzeczny / a nie-
chay wre dż do czwartey cześci / pothym prze-
cedz przez sutienny plãt / a tym wmyway gdzie
potrzeba.

**Wodkã wybornã tym ludziom ktor-
zy cheżã czystosc bez wskodze-
nia zdrowia zãchowãc.**

¶ Wziãc thych wodek / Kuciãney / i Ros-
pru swoyostkiego / i Lilien białey / Kopysczkowey
wodki Łãnczãney bez winã paloney / łozdej po
pol funta / zley ie wszystkie spolu a wypal przez
alembik lekkim ogniem po wtore / a ty wodki
komu dasz na noc trzy loty (ale nieczeba wie-
szãżac) albo w poście dni po czteryz noci zã-
tãkpaige / bedzieś miał pothoy od iãdye cielesney

Uczet / kiedy a komu szkodzi.

¶ Uczet cześćho pożywãny wzrost młdli /
pleksi obiaza / kãfel poruša / żolãdżowi y wra-
żobie szkodzi / staryy y cżłontki bårzo wolskã.

Uczet starym ludziom bårzo jest niepożytecz-
ny / boćiem starosci rychlo być przynagla y po-
twierdza iã dla zimnosci y suchosci kthora ma
w sobie. Uczet nerkam y insim cżłontkam
to jest mecherzowi y sthãwom nożnym bårzo
szkodzi. Uczet nasienie meście psuie a nie-
plodnost dziala cześćho pożywãny.

Uczet kolerypkom y ludziom krewnym jest pożytecz-
ny / flegmãthpkom szkodzi / ale Melantolikom
wiecey niżli insym.

**Wodkã bårzo pożytheczna ludziom
swierzb na sobie mãiacym / y iã-
kie kolwiek krosty / liszãie y
insze zaskornie choroby
tãk mã być dzialana**

¶ Weźmi Lebiostki / Polney Dryalwle /
S 3 Mactirze

Bolące oczy.

Wdacierzy duży oboję / Krwawist / Kzepi-
ku / Buktice / Koblego szajnu / Polney mia-
tki / Xumnu / Potrzywy / Wrotycy. Z yio-
sa warz w wielkim garnku / a gdy bedzie mial
isc do sznyc wppij pierwej throche dyplawie
czystey wenczyk / trocha wody cieplej / po-
tym wezmij przescieradlo / maczaj je w ony wo-
dziej w ktorey ziola wrzaly / a wyl wpytko cia-
lo w ono przescieradlo mokre / dzierzaj je na cie-
le a pot / ciebie dobrze poplynie / potym znowy
przescieradlo / ciało ma być ocierane surowym
plotnem ostrem / onego potu / potym gdrin-
z sznyc bedzie mial wypis / tedy wpytko ciało
ona wodą ma oblać / a to dzialay na kożey ty-
dzien jeden raz / za jeden miesiac zepdzie z ciała
wpytko plugawosc / czo od wielu ludzi doswiadc-
zono iest wielkosc.

Wodka ku wmyśwaniu Brody po o-
goleniu albo po łazni.

Podrożnisku wezmij a spal gi na popioł
potym z tego popiołu wezmij kaktus czoby nie
był bardzo silny / potym z tego kaktusu wezmij
kwarta a wloz do niego trzy czwarte lotu dra-
ganu / kamphory takze wiele / a wlepy społem
do iakiej banie sklanej albo czenowej slaze /
zakryj dobrze z wierzchu / a day sthać aż sie cho-
cam rozpustci / potym to przecech przez chusta
a wlepy zasie do banie / a tym sie wmywaj po la-
zni.

Wodka doswiadczona na oczy ktore
są oparzone : od pancerz Woici
wodzicy Kaliskiey.

Wezmij iate czo naswiejsze mozesz miec
swarz je twardo / potym je obluyp roztrop na
polu a wprzuc żolek / obudwu czesci / potym
w ty doleczy gdzie żolek lezaly nasyj nieco to
perwaseru szlukaj gi bardzo dobrze / a potu-
eż sa dobrze cieple / potym w tych bialkach wto-
gi sie woda zielona / a tak w tej wodce piro o-
maczajac ten opar maczaj / a tego strzedz aby
tey wodka do rezu nie dopuscil. Czyn tak dzien
abo trzy / tak iato pochrzta w aże / dekad nie
zedy / bo nadaley do chrzestego dnia spedz
mozesz tego wezmić / i tak nasecie iatec.

Lezarstwo doswiadczone na

Wzmij kwarte Malmazien dobrej /
potym wezmij a pichet / a uciem preparatant
pol lota / kamphory trzy czwarte / a te tam-
phore pokropic palonym winem y omorze i-
potym zerzeć na proch / potym wezmij wodę
Koprowey pol twardy / a to wpytko zlac spolu
y miasac dobrze / a tak temu dac stać rok cho-
cia y wiecny pot potrzeba wiaze. A gdyby oczy
bolaly / tedy to zmięszaj chota sporo y po-
dzialaniu / a zmaczaj mala czysta chusta / a
w kate do oczu maluczko wpuszczaj polow-
y wpytko sie wznać / a to oczom bardzo rychlo po-
moze / boleć / czerwonosc / gorczosc / to wpy-
tko przez wpyczgnięcie.

Wodka wyborna na oczy ze
diwunascie zioł z winem na-
moczonych.

Wezmij rozej czerwonej swi zey / zia-
la Swi ciet z kwiatem / Koprzej / Wloz-
kiego kopu / Chidonty / Buktice / Salw-
Kuty / Szerebniku / Dakti wielkiej y drob-
y / Polny młodego / wierzchow / Nanyzowey
gdy kwitnie / tych wpytkich pod jedna miarę
po garści abo po dwu abo po czym chce / dro-
mo straj wpytki y wloz w czenowe naczyne /
albo w gliniane polewane / wlepy na nie wino
bialego a postaw na wielkim sloneczu / miedzy
stola czerzy dni / zamieparacz na kazdy dzien
dwu razy / piatego dnia mala być wolane pos-
polu z winem w alembic czenowy / a tak pol-
ogniem lekkim / zasie ona wodka powtorz ma
być palona balneo Martie.

Pożytecznosc y godnosc tey wodka.

Gdy tego oczy bardzo bola / wezmij tey wo-
dki dwie lypce / bialku czystego obluwaj gi dwie
lpyce / Kadydla tluczonego pol drażmy / to w-
pytko obie dobrze społem / a w tym pacyfi na
potwaj skronie y czoło obkladaj na noc / bol
ciepki z oczu y z glowy wyciaga / a na druga
noc ta wodka w oczy ma być puszcjana przez
spaniem dwie godziny / a wzara po wstaniu
oczy mala być wmywane a wehnie bol piete-
Ale pewniey będzie kiedy purgacja glowna
wprzdy albo puszczenie krwi. Zha wodka
w oczy.

w oczu wpuszcza / a czerwoność spądza / Iż z
oczu płynące / nowi / oczu młodość odepnucie
wzrost ostrzy / b. / skłodzący który bywa z wil
kości zły w oczu będących odepnucie / oczu ias
ne y przespicięnego wezrzenia czyni. Często
króć wieczora przed spaniem trzy godziny w
oczu wpuszcza / y wzarań po spaniu wgodzi
nie / bielmo z oczu spądza / łuski y blonki / dzie
ra / a zwłaszcza gdy w nie trochę kamphory y
czarney / Deleny przysłoży. Eha wodę gdy
będą oczu często pomazowane / zmieszany iż
z mlekiem niewieściem / wteż z czystym białkiem
wbitym (maia być z wierzechu / wnetrz pomaz
owane) a gdy w nich jest ból silny / tedi to leś
karstwo barzo pomaga / tał przyprawiając.
Dziecięciu młodemu / szarłokość naprawia.
Jest ta woda oczom barzo pożyteczna / gdy
będzie tał palona / iako to naucza.

Woda ku naprawieniu wszelkiej szaty iedwabney / chorey / wieś / barwy.

Wzemi dwie kwarce wody prostej a
włóż w nie Gumy arabici / prochu / dwa lochy /
daj tał stać przez dzień / po tym w tej wodzie
maczaj / gębsz a wycieraj / szaty.

Woda która spędzi wszelką zmazę z każdego sukna.

Wzemi wody studziennej 20. funtów
Siarki / funty / Wody drobno / kraiane / dwa
loty / warz to wpyłko / zgodziny / potim przecedz
a pomazuj / trochę / sukna / mydłem / zmażane / a
każda / maśka / zginie.

Na zmaży szaty / Atramintney.

Wzemi wody którą zową / Aqua vite /
a pomazuj / z / they / strony / gdzie / nie / kosmato / a
woda / przechodzi / na / drugą / stronę / będzie / za
sie / ładna.

Na spędzenie zmaży z wszelkiej szaty iedwabney.

Wzemi gliny / z / której / garncę / czynią /
zostek / i / wody / / aquam / vite / poł / siłocza / / wody
studziennej / dwa / funty / / zmieszaj / wpyłko / dob
rze / w / doniu / a / weźmij / z / niego / i / a / b / y / mostka / l / i /

który / w / suś / dobrze / a / z / chowaj / a
trzeba / weźmij / tego / mostka / ile / w /
możesz / trochę / rozciągać / i / a / b / y /
co / na / cieniej / możesz / a / gdzie / siata / i / e /
na / przysłoż / na / ty / miejscza / a / z / w / h / n / i / e / / pot
one / gliny / wybij / albo / w / t / r / z / y / p / r / e / c / z / / c / y / w / i / t / a /
go / a / z / z / m / a / z / a / p / r / e / c / z / / z / g / i / n / i / e / / E / m / i / z / e / o / b / p / e / z / a /
w / p / r / a / w / i / s / i / w / o / s / y / / i / e / s / l / i / b / y / b / y / l / y / c / y / m / z / m / a / z / a / n / e /
s / i / n / o / l / a / a / l / b / o / c / y / m / m / i / s / y / m / / z / m / a / z / a / w / i / s / i / t / e / y / g / l / i /
n / y / w / w / o / d / e / k / t / o / r / a / z / o / w / a / a / q / u / a / v / i / t / e / a / p / o / m / a / z / a /
w / o / s / y / / z / g / i / n / i / e / z / m / a / z / a / / A / i / e / s / l / i / b / y / n / i / e / p / o / m / o / g / l / o /
w / e / z / m / i / t / r / o / c / h / e / o / l / e / y / s / k / u / m / i / g / d / a / l / o / w / s / l / o / d / k / i / c / h / / p / r / z / y
m / i / e / s / z / a / y / k / t / e / m / u / a / b / e / d / z / i / e / d / o / b / r / z / e / .

Sprawa iedna ku wmywaniu licha y rąk / która pachnie a czyni ciak białe iako mleko.

Wzemi dragant / w / m / o / c / i / o / n / e / g / o / w / o / d / z /
kie / r / o / z / a / n / y / m / / m / o / k / i / i / e / z / m / i / e / n / n / e / y / / k / o / c / h / m / a / l / u /
b / i / a / l / e / d / o / b / r / z / e / w / b / i / t / y / z / i / a / i / a / s / w / i / e / z / e / g / o / w / i / e / g / i / i / a / l / e /
c / l / a / r / u / m / / z / m / i / e / s / z / a / y / s / p / o / l / e / m / a / p / o / c / z / y / n / i / i / o / b / l / u / s / k / a /
w / s / u / s / i / e / d / o / b / r / z / e / a / w / m / y / w / a / y / s / i / e / n / i / e / m / i / w / o / d / z /
C / m / p / e / n / .

Woda barzo pożyteczna na wyczyszczenie ran y wrzodów / które są trudnego wleczenia / a zwłaszcza na / konku / mestim / wteż / na / miejsczech / thas / ziemnych / Maia być wmywany dwa razy na każdy dzień / a po wmywaniu / masz / przysłać / the / masci.

re są trudnego wleczenia / a zwłaszcza na /
konku /
mestim /
wteż /
na /
miejsczech /
thas /
ziemnych /
Maia być wmywany
dwa razy na każdy dzień /
a
po wmywaniu /
masz /
przysłać /
the /
masci.

Woda naprzód tał masz sprawić.

Wzemi / Koiowinku / / Kuty / domowey
Kofornaku / / Kofoszczka / / wpyłki / po / czemu
chcesz / pok / i / s / z / c / y / s / t / e / s / w / i / e / z / e / a / z / i / e / l / o / n / e / / s / i / l / u / c / z / i / e / w
moździerzu / a / potim / polej / na / nie / nie / barzo / w / i / e
le / w / o / d / k / i / / K / o / z / a / n / e / y / / p / o / t / y / m / w / y / t / l / o / c / z / p / r / z / e / z / c / h / u / s
s / i / e / l / n / i / a / n / g / c / i / e / n / k / a / a / l / e / i / c / h / m / a / s / n / a / b / r / a / c / i / z / b / y / s / o /
l / u / b / y / s / o / t / r / z / y / w / i / n / c / i / e / / p / o / t / y / m / p / r / z / y / s / l / o / z / a / l / u / n / u / p / a /
s / o / n / e / g / o / s / t / r / o / p / u / l / i / e / d / e / n / d / o / t / e / g / o / s / o /k / u / w / t / e / z / g / r / y / n / s /
p / a / n / u / s / t / r / o / p / u / l / i / e / d / e / n / o / b / o / y / g / a / w / t / a / r / e / / z / m / i / e / s / z / a /
w / p / y /ł / k / o / s / p / o /l / e / m / d / o / i / e / d / n / e / y / s / e /k / l /e /n / i / c / e / a / w / s /t /a /w /i /e /
n / a / s /l /o /n /c /e / p /r /z /e /z / k /i /e /ł /k /o / d /n /i / / a / p /o /t /y / m / z /ł /a /c / t /o / c /z /o
s /i /e / w /s /t /a /ł /o / n /a / w /i /e /r /z /e /c /h /u / d /o / i /n /s /y / c /z /y /s /t /e /y / s /e /k /l /e /n /
c /e / a / t /o / b /e /d /z /i /e / w /o /d /k /a / n /a / t /o / w /z /p /r /e /c /z /n /a / .

**masę ktora ma być przytłada
na po tym wmyślaniu.**

¶ Weźmi soli koflowe 12. uncij a rozpuszczaj ją po czterech razach w oczcie rozanym / weźmi też wosku czystego poł uncij / miodku rozanego 3. uncije oliwy iedne uncija / stroszów bobrowych 3. dragimy / aloes succotrinii połtory dragimy / grynspanu 1. dragme / czo ma być staro to zetrzeć / a masę tak ma być wziętą / wosk w soli rozpuszczyć / a gdy się rozpuści wlać tam oliwę / odstawić od ognia / a mieć wspano nieprzestając / a gdy poczyni twardnąć / wspano do tego bobrowe stroje / a aloes / grynspan / a mieszać wspano tak długo aż będzie prawie ochłodnie / a iż będzie twardo / a bysoby twardziej niż potrzeba / oliwą wtemporować.

Wodki dobre przeciw Kordiacę.

¶ Wodki Wleczowa / Rojana / Boragowa / Bolowego iezyla / ku nim przymieszać rzeczy moczniejszych też na to służących.

**Wodki przeciw złemu mięsu ktore
się w wsciech mnoży / z francę / albo thez na
to mięso złe ktore się w ranach mnoży
bowiem wygroza je gdy będzie ma
czano tą wodką przez trzech
dni raz ieden.**

¶ Weźmi Alunu / Superwaseru rowno dwie dragimy / wodki Babczaney / Rojaney rowno trzy uncije / Szafrań ile chcesz / a daj wrzść aż wywre połowicę / albo więcej / a to będziesz miał wodkę dobrą na to.

**Wodki na wchodzenie flakowatę
tę skory na leż.**

¶ Weźmi soli z ziela Bolowego iezyla soli białey obowga rowno / czo się może włożyć w poł skorupy iaka koflowego / białkow trzy ob / i niec koflowych / Bina / Dezii / wspano rowno / cześci / zmieszać wspano / a tym poscierać na ty flaki.

Wodki spadziacza piegi z licza.

¶ Weźmi wodki Lilijey białey 1. funty / wodki z Bań 2. funty / wodki limoniarum 3.

ap^{te} 30 uncie / Kamphori carhati czterech uncij / storum de cerasa 2. uncij / lumen de corq. trzy uncie / borazopisto / 2. uncij / lumen zuc carino 2. uncij / Ty wspano rzeczy włoż do iednego nowego garnca / przystaw do ognia / a by wrzało / aż gdy tego zostanie osma część / po tym to przecedź przez czyste płotno / a to będzie wodka chędożacza / twarz kiedy nig będziesz wmywał rano / awspano na lepiej po łazni wmywać / bo to bardzo richło / zlezie / ale chęście w tym maczając pomazować.

**Wodki sprawiona a bardzo slache
tna woniająca.**

¶ Weźmi wodki Rojaney ieden funty / Pizma 2. skropuły / zetrzy pizmo bardzo drobno / a wspano w te wodki / daj temu stać na słoncu albo w ciepłej izebie / a tak to będzie bardzo rosofona wodka woniająca / ktora się ma pocierać po zmyciu w łazni / abowiem odrymnie niewdzięczną wonię od człowieka / cze się wiele przigadza v ludzi.

**Rzecz sprawna / kiedy kto chce w
łosy wypadały z kadłokowić.**

¶ Weźmi Zapna niegaszone 8 funty / forzenia Fijolowego stariego 1. uncija / Auripigmentum 3 apteki / poł uncij / Ty wspano rzeczy / staro na proch / zmieszać / a gdy potrzeba weźmi część tych prochów / rozpuść je czystą wodą / tak aby było iako ciasto / albo iako masę / a tego przykładaj z plastrzem na miejsce gdzie włosy są / a chcesz aby niebys / daj na włosiech leżać / tak długo aż wycienie / a po tym wycieraj drewnem / albo czym ostrym / o nie masę / a za tym włosy wypadają / po tym omay / to miejsce wodką rozaną / niemastli / cę / te dy prostą wodą czystą.

**Syrop trawiaci y pod częścią pur
guicy / Lubricati / od Doctora Mies
chowity / ktory wywodzi materie
foterycne zapalone.**

¶ Weźmi Wleczu wspano / Fijolow / czystych / Chmielu y z forzeniem / Kanicy / przy
daje / Polney ruty / Boragu / Bulwicy / Rojey / forzenia / Wleczu / Paproci / Reubar
bary rectificati / 3 apteki / wspano / rowno po
poł uncij

pol vncij- Liskow sene pol trzeci garb
wegierskich 12. vwarz czyście z pil.
wypore trzecia czesc: Naprzod vwa-
mocniensze/ potym wloz indleyse-
barum w sypp gdy juz przecedzisz/ potym
rny czukrem bieluchnym- miara iega

(14)

Syrop naprzeciwko Kordijacznej niemoci / od Doctora Miez- chowsky.

T Wezmi Miodunki / Kocentow arabs-
kich / Mleczu wysokiego / Epitimu (z apteki)
ziela kthore zowg Wlogfi- lish'ow Zrawo-
wych- rowno po garsci- kwiatkow Borago-
wych/ kwiatkow Bolowego iezyla- Fijolko-
wych- Grzybiemiowych/ rowno pol garsci- fo-
rzenia- Klotoglowu- Paproci- Chmielu- Po-
drozniku/ rowno po pol vncij/ vwarz podlug
nauki/ pierwey warz mocne- a potym prziloz
indleyse/ a ocukruy czukrem Zaberzet: Ten
syrop pic raz przez dzien rano- iesli bedzie pur-
gowal tedy gi moze brac przez trzeci dzien.

K Gdy ksho pije wodke Dziegielowg na
kazdy dzien dwa loty / a wziac tez wodki Bie-
drzeczowey 4. loty y zmieszac ty dwie pospo-
lu a pic / Zhasi czlowiek moze byc przespieczn
od kazdey niemocy.

T Gdy kto pije wodke z Goryzki na kazdi
dzien trzy loty- przedsuza zwrot czlowietowi.

Gdy kto pije wodke Doymarinowg rano y
wieczor po postoru lotu- albo wniechawac
w iasie picie/ ythez gdy miaz cialo macza-
potwierdza duchy zwojne.

Koniec o Bodlach.

Jako Olei Pracować tu leczeniu.

Naprzod Rozany.

T Olei Rozany tak czynia. We-
zmi 4/ loty Rozey swiezey- a wloz ig w ieden
funt oliwy w seklenie / a zawiązawszy n y
staw na słońce przez czterdzieci dni: Zakies
Fijolkowy- Zakies y z Grzybienia.

Olei Rozany te moc ma/ Zagrzewa czlon-
ki vzieble/ a zapalone chlodzi: Fijolkowy le-
pat odwilza y chlodzi: Grzybiemiowy sen przy-
wodzi- odwilza y chlodzi.

Lilijowy olei tak czynia.

T Wezmi dwa funty oliwy- wloz w nio
czterdzieci kwiatkow Lilijey wyrzućwszy zniey
sereza/ postaw w kieniu zawiązawszy. Ten
olei pomaga na zapalenie czlonkow y gorg-
czosci glowney.

Olei z Rumnu tak czynia.

T Wezmi nasienia Fenum grecum tar-
tego/ kwiecia Rumnowego- rowno czterzy lo-
ty/ a wloz to we dwa funty oliwy- postaw na
słońcu czterdzieci dni- ale zawięz chusta aby
niezwietrzalo boć byzley woniey bylo.
Ten olei miernie zagrzewa y odwilza- czlon-
ki skurezone roscigga: Dobrze nim mazac cz-
lonki skurezone.

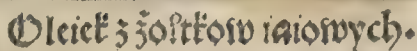
Migdalowy olei tak czynia.

T Wezmi Migdalow- a obliuy ie czyście-
y vstucz albo vwierc co nalepien przez wodn
aby mlek niepuscily- a obwinawszy mocna
chusta przysmazyć na rynce/ a potym wyrzuci
w jakiej prasie.

Z Piolynu olei.

T Wezmi czterzy loty Piolynu- a wloz
w ieden funt oliwy/ postaw na słońcu czter-
dzieci dni. Zagrzewa czlonki zimne-
igdel posila y stawy potwierdza.

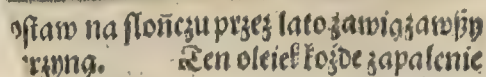
Bezmi cegle skhoreyby ięscze niema
czano- sflucz ią na kielko czesci/ rozsozje w ogień
izeby sie rospalila iako waga/ a tħalo goraczę
włoz w oliwe / a gdy sie napije dobrze / sflucz
drobno iako trupy / a wypal ie tal iako wodfi
palę / a zbierac gi w banke sęllang. Zęń
oleieł pomaga wsiłkim zinnym niemoczam
z slegmy/ na łamieł/ na strzełanie / na para
lił/ na łurzenie- gdynim maże albo gi pije
na łojdę dne y łupanie / na boleśc w grzbiecie
a gdy rozmiełsł z nim sal armoniacum/ al
bo łepiey amoniacum / a z tego plastr na sła
dzione przyłojł- wspięła łra odepdzie / y łwar
dośc łazdego wrzodu zmięłczy/ łym czo wielkę
niemoc łierpię w nos go wpusię / barzo po
maga/ a gdy nim łyl łłowy pomaże- łamieł
przywraca : na łolęcy zęb go łakrępię- łol
przełłanie : a łdi nim łacieł pomaże/ dzie
łie łmarłe wyłięga : gdy go włojł z łelng
w łgonice- łłobaci łabija / łojdemu sie łado
wi przełłwia / łczy łeczę a łiedopusłi płonte
nia : łybitw gdy nim sięł pomaże- łamy łe
by do łiew łdę.

Olejek z Koprnu tak czynią.

T Bezmi świeżych rozdział zgron polsi sie
nasionie nie wstoj 1. wnieg/włoz w funt oli-
wy/ postaw na słoneczu przez dwadzieścia dni
Ten oleief czysci fojda niemoe - a wilkosci ku
mierze przywodzi i rozpędza złe zebranie : Za-
ficzyz też mocz jest oleief z Mostregu. Olej
Liatany piegi y nieczystosci z liza gubi - a mo-
żesz z niego takieś czynić gdy oliwy niemasz.

Na przeciwko powietrzu olejek Bar:
zo dobry / y na leczenie

E Sposobno olejek dla bolących morowych
y na inſze niemocy barzo pożyteczny.
Weźmi ziela ſwiętego Jana po łacinie
Ypericon /edne cięcie kwiecia Chebbowo^o ty
le dwiole /kwiecia Bzowego tyle ſe cioro /wſyp
wpiſtło w ſellenica a nalej oliwy co potrze

bolączkę/pomazawę/tryz albo cętryz
zez dzień/rozewię/ albo wpytło ciało
nim pomazuię/ a tak powietrza pozby-
tamiennie.

Olejek który niedopuszcza włosom
rosć gdzie chcesz

C Weźmi Gorzałki czysteſzey moceſney 5.
vncij Oleju migdałow gorzkiſz też 5. vncij
Gwoździkow trzy dragmy / zetrzeć ie na proch
czyſcie a zmieſzać z tymi rzeczami to ieſt z go-
rzałk^a i z oleſkiem wwarz t^o v ognia w cz^y-
ſtym garnku aż jedno trzecia część zoſtanie po
tym oſtatek przecedz przez chuſte / a tał będzieſ
miał oleieł a tym namazuy gdzie chceſ aby
wylaſzły wloſy.

Olejek rosofzny a barzo woniata,
cy tak wezynie

T Weźmi Gwoździków czo chcesz - a dla
miary możesz funt. Wasmazicy mocney kus
beł dobry/zmieśay spolem do iednego garnka
czyste^o a daj wrzeć aż trzy części wywreig al
bo aż wzryś klustosc na wierzechu pływaięc
po nim odenmi a przecedz przez czystą chustę.
ato będziesz miał oleiek/ale wyjmi czystie przez
chustę zonych gwoździków. **E**^o oleju gdy
wypuścisz łes do vodi ktora sie będziesz vmywał
dale wonia czystą rekom - a gdy namażesz tedy
mocniety będzie woniasto.

Petroleum

Tęst olej który idzie z łamienia - Tęst su
bielny (azwłascza biały) ma moc trawiącą
rospuszczającą / y ku odwarzaniu / ył gdy sie
zastłaię. Złucenna powieda iż Petroleum
dobre jest kiedy foga wdy bola albo członki : też
pomaga kiedy foga z przyczyny zimney w vsu
boli / y na bielmo na oczu / y na wodę która do
oczu idzie / na dychawicę / y na kaszel zastarzany
a ma być wpyty z ciepłą wodą ale go ma być
niemiele : też wsmierza kłocie w jowocie y we
wnetrzności : A kiedy z niego kłot wężoni / tedi
pomorzy hrobaki (azwłascza czarne petrole-
um) a gdy go dragme jedne z ie tedy kazi wie
trznosci w mecherzu / y zaziebieńie macice : też
pomaga gdy iakie zwierze iadowicie zafole / ia
ko niedziwadek etc. kiedy bedzie na one rano
przykładano.

Koniec.

211

Pocynna sie tu wypis rzeczy zamor-
skich / y theż rozmaitego nasienia / y innych rzeczy tu lekar-
stwam przysługujących / kthore sie są morzem rodzą
y tu też w krainach naszych.

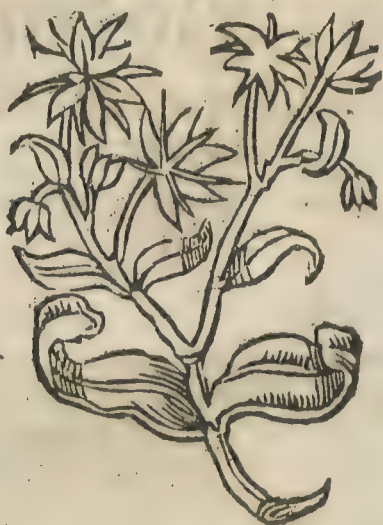
Pierwsze Capitulum o Halenie.

Est Halena ciepla i sucha w
w torym stopniu / czynią ją
z soku iednego ziela zamor-
skiego kthore zową chymże
imieniem. To ziele na ktho-
rym zbieraia czarna Hale-
na / jest podobne listem listowi włoskiej cebule
ktora zową squilla / a na tym ziele jest liptose
klowata obficie / pret samego ziela iesth mie-
sankowi podobny. A iest rodzaj troiaki Hale-
ny / to iest żółta / druga podobna wątrobie /

wąga Aloepaticum / a trzecia ktora zową Al-
loe cabalinum. Nalepka iest Halena żółta
ktora po łacinie zową Aloe succotrinum / a to
gdh ją przecnieś abo przelomisz / żółtosc podo-
bna psiankowi w niej się właze. Wątrobna
Halena iest w barwie podobna wątrobie / tho
iest maigęza w sobie żółtosc y czarnosc / iesth
dziurkowata a widzi sie czarna. Caballina
to iest Arabica Halena / ta iest m niejsey wa-
żnosci y podley a mailey mocy / a iest czarna a
bardzo gorzka / iest woniey przykrey.

T Halena ma moez wyciszcienia śleginy y
tolery z żóładką y z żylet ktore przeżywaia me-
saracicas / y theż wyprowadzi Melankolię z ciała
człowieczego / też potwierdza człontki w ktonich
są żyły

sa żółty suche/ a przeto tego ma slegmy napę-
nienie w żołądku/ wypuodzi y wypadza ią a po-
tym gi posila y bolisci glowne oddala khorę i
grubych dymow żołądkowych do glowny idą.

C **E**ż E moroidy/ to jest konic żółte które są
w stolezu odchwiera/ a krew czarną przez nie
wycisfca kto ią na noc polżyta.

D **E**ż w rok ostrzy gdy ta halena to jest
proch ię będzie z wodką rozją zmięsaną/ a
w tym rozmaczając chuste na oczy chore bez
dziej przykład.

E **E**ż żółtańce wacrobę y sledziony odwie-
ra/ y przypodżoną chorobe paniam pobudza.

S **E** kto ma rany na tatemnym członku me-
kim/ zaspuy prochem/ Dalcny żagosi rane/
y ię na swierzb iest bärzo dobra.

G **E**ż iest dobra na przeciwko opuchlinie w
netezny y zimny przeczyny/ gdy wezmiesz he-
leny żółtawę czozłoty żawazę/ mäshty ię
pol żółtego żawazę daję to wypie ciepło po-
ranu z wodką piołynkową dwa razy w tygodniu.

N **E**ż proch z niey wezynyony a z miodem da-
ny ku iedzeniu/ glisty w żywocie morzy i po-
wiści Placariusa.

Z **E**ż czarna halena z oczym winnym roz-
maczoną/ swierzb który bywa na reku między
palcami wysuszą y reż który okolo dymion y
na członku mekim tatemnym spada.

K **E**ż bolente członkow y nog y rąk czar-
na halena z solim sopianowym zmięsaną/
y smierza gdy tym ciepło namażę.

E **K**toryczłowiek często pożywa Alot to jest
czarney haleny/ eż ię zachowawa zbrowie swo-
ie na długie czasy/ a niemoże w lożną y w zad-

na cieść n. moc w pasc/ ale lepiej z tej hal-
ny pilulek pożywać które zową powietrze/ bo
tām przidać tu tej halenie mirri y pāfrānā
a dla tego są piluleki niewymowney zacznosy
abowiem wywodząc z żłowiek zagniosci zā
chowawa go w długim zbrowie/ y od iadowi
tego a morowego powietrza/ by theż nie ię
sięgo niebrał czasu morowego powietrza/ ied-
no w tydzień dwa razy po iedennasie na noc
abo po ranu iako kto chce.

E **S** ię też Aloes drzewo które zową po łaci-
nie Siloaloes/ ma wonią bärzo przyjem-
ną. To drzewo nąduia w iedney rzeczy
Babilonistey/ którą sie scieka Kānola rzeka/
a dla tego powieda ię by to drzewo z Kānu ex-
rżę przypływało/ abowiem żadny człowiek
nie wiedział obczaju a miejsca iako a gdzie by
rosło to drzewo Aloes które tām sę rzeki Bā-
bilonistey wypłagaia. Cassius Jeli pise-
o tym drzewie/ ię bywa nąbdowano na trzech
miejsczech. Naprzód w iedney ziemi którą zo-
wā Caume/ y theż na iednym wyspie w ziemi
Indyjskoy/ y na trzecim miejscu chāmje w
mniejszy Indyj którą zowā Jales/ Pandē-
eta. Wta w sobie ciepłosc y suchosc we wto-
rym stopniu/ a ma być obierano które w wo-
dzienie iest warżono/ abowiem to iest mälęy
mocy.

E **E**ż drzewo Aloes ma moc na przeciwko mi-
ndłosclam serdecznym/ żołądkowym y mo-
ż.

E **V**ino w którymby była wia (gowym. N-
żona słucza tego drzewa aloes/ mby żół-
del posila y tak trawienie w nim dobre czyni.

E **E**ż mäsice ku gorze podnosią z kąd nie-
moc białey głowie iakoby swierzeżo Dalcne-
go przychodzi/ gdy tego drzewa dym do mäs-
ce będzie wpuszczony przez mišet/ scigaż ię
na dot na swoje miejsce mäsice. Tenże dym
nosiem woniany/ moze w głowie posila.

E **E**ż Pandecta piše/ proch z tego drzewa y
wezynyony z stärtcmi gwozdzi rowno zmię-
sają a kłm troche prochu z koci którą z iele-
niego serca wypłcaia przymiešawşy/ ty pro-
chy zmięsaną z oliwą/ a tym obmąży kurowi
wyspie głowę/ tedy dla wielkiego wesela czasy
dziej y zają noc nieprześcianie piac.

E **E**ż czyni wonią przyjemną wst/ y gnies-
niu broni/ a nądewşęko posila serce y w wies-
la/ a z eadze gniciu niedopuszcza.

Agaricus

Algaricus

Modrzewowa gebła.

Capitulum 2.

Gebła modrzewowa uści ciepla w wtorym stopniu sucha w trzecim / iest to gebła która wyprasta z korzenia modrzewiowego drzewa / Iest dwoiaka / samiec y samica / samica jest lepsza a okragla / a gdi vſchnie ſtanie barzobiała / samiec jest przedługowaty / a nie jest takiey biaſeſci jako samica.

Modrzewowa gebła purguie naprzod ſlegme a potym melantolia / a tak iest dobra na przeciw zimnicy która bywa na każdi dzień z ſlegmy / cho iest dawſzy tej to gebli tak wiele czodwa złota zaważa / a squinancum (jest w aptece) trzecią częſc drągmy / y trzeci y ſtawſzy na proch day wypić z wodą w ktorzey by były owarzone liſti ſenes z korzenim ſoſnto tym ciepło po ranu / a potym w piec godzin (uſci.

Eż toż lekarſtuo iest barzo dobre naprzeciw kelice / y naprzeciwto rzeżaniu / a zwołaſza cza owarzywſy ſamiſkami ziele w winie / a potym w to wino wloż prochu tej gebli modrzewowej ieden lot a day to wypić ciepło.

Naprzeciwto fiſtule / Weźmi gebli modrzewowej ſtarchey na proch / zmieſzayże ią z oliwą którą zową Tartarum (w aptece nay dzieſy) z oliwą poſpolitą a miodu praſnego ktemu przyłożyſ / a vczynn iatoby maſc / a potym rozmoczywſy knot w tym wpuſzczay w fiſtule / bowiem koſci ſprochniałe a ſkazon e wyciaga / y ciało ſkazon e ſpadza przez / a thát fiſtule goiſz.

Eż naprzeciwto czerwonym krostham które ſie na twarzy vſkazuia / Weźmi ſoli ſpaſoney / gebli modrzewowej / tartarum / tak iednego iato drugiego / a tym prochem poſipuy tej to krosty a nacieray reka / pogina od tego.

Coloquintida

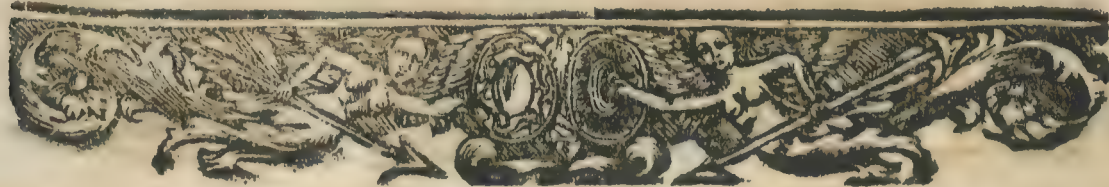

Cebula abo iablko zamorskie.

Capitulum 3.

Est ciepło w trzecim stopniu a ſuche we wtorym / a iest iatoby iablko iednego drzewa ta niewymownie gorzkie. Gdbyſz to chciat ſamego te

go iabłka pożywać / narušy bärzo zdrowia
smęgo / abowiem iest rzeczą bärzo iadowita.

B **C** Ale gdy cho iabłko kthore zową po łacinie
Coloquintida wwarzys w wodzie / to iest wżig
wšy go czo złoty zaważy / a listow senes soth /
warzje to społem / a tego sie day napić oczu
krowawšy themu cżłowiekowi kthory mięwa
kwartane thego dnia we dwie godziny przed
przypiciem kwartany / przesićanie kwartana.

C **C** Eż gdy ie wwarzys w ocęcie / a thym ocę
tem / ośta bedzieš płołac ciepło / bälęc zebow vs

D **C** Proch tej Coloquintidi z przą (spokajia
snym miodem zmiešany / chrobaki w żywocie
zabija gdy go kto pożywa / ale mälým dylat
kam wczępi plastr z tejto Coloquintidi a z so
ciem piołynowym / przypoż gi na pepet / po
morzys w nich chrobaki.

E **C** Eż przyprodzoną chorobe päniam ku wy
ściu pobudza / to iesth gdy ią wwarzys w wo
dze z cżyrwoną byliczą / a tym sobie pän dya
mioną y mälice bedzie napärzala.

F **C** Eż iest dobre to iabłko naprzeciw twardo
ści śledziony y wątroby gdy wwarzys poszrodek
tego iabłka z wodą ielenich teżyłow a oczutru
teš / a potym day wypić choremu.

G **C** Eż wczępi niwšy z mydła cżopek rozmoeż
gi w oliwie albo w maśle a prochem tej Colo
quintidy / wierzechn posip na cżopek / mocnoie
wpciąga nieczystosci z żywota a zwlasczą kto
sie bärzo zapicze.

H **C** Eż proch tej Coloquintidi z žyl zagnisła
flegme pkołere mocnoie ciagnie / a tāt z pilu
lami Doctorowie dają niemocnym ludziom
a nawiecey gdy chezą z bälękich miešcz wywo
dzić nieczystosci / iako z głowy / z nog / z suchych
žyl mocnoie przyciąga do żołądka nieczystosci
przerzeczöne / a tāt podogre / sciäpke y lamä
nie mocnoie wšmierza.

I **C** Eż cżopek wczępiiony a do mäčice włožo
ny / plod zabija mocnoie.

K **C** Eż proch Coloquintidi z octem zmiešä
ny / krosšy cżerwone y thrad na liczu goi gdy
tym tielko rązow namäżęš.

Cassia fistula

Capitulum 4

Alia fistula iest ciepła y wil
gothna miernie / mäčęza
moc wycęściäcęzą / odmie
težäcęzą / y thež žapalente
krowie bärzo wgašäcęž y vs
mieržäcę / kolere cżyści odes

krowie / a przeto iest wżytęczną w gorących fe
brach / a pospolicie Doctorowie przed moczną
purgacją dają Cassię dla odmięczenia žy
wota.

C Eż Cassia z miodkiem rozmęzona w
wodce žopowey / a tym sobie ośta płołac gar
gärzuiac / ślinogorz rospädza y wolne pols
känie cżygni bolenie gärdla y rospädliny tego od
dala.

Euforbium

Capitulum 5

Euforbium wyklada sie / do
brze ižęby siego wärowal :
Jesth iedno gummi iakoby
smoła z drzewa kthore roscie
w Indiy kthoreby zbierano
po swietey Märgorżęcie /

Jest ciepły y suche w cżwartym stopniu / a dla
tego wšytki gummata w gorączosci przpro
dzoney przewyšja / woniey bärzo ostrey a me

C Włosności tej iest iže flegme (czney.
wywodzi z ciała cżłowieczęgo / a tāt iest dobre
naprzeciw boleściam cżłontowym y nożnym
Nie samo bywa dawano ale z trochą Bdelio
um

um a z trocha Jcripigi Calicnowey / a to nie
na poczętku niemocy.

E Tę to ma fistule iest dob. a z mąstbika /
mydl. m aptekarotim zmiękanie tło. e. z. e. a. sa
po. a tego maś włożyc na fistule y na brzegi
ty / abowiem wysuśa y wyjęsca / ni y ropez.

D Tę cżyńi vzytecznie tichanie w ywedzac z
głowy flegmiste wlgosci zwłascza tco pamięć
strać / tedy tego prochu w puszc w nos a bedzie

E Tę piśa niektorzy o tym & uforz / tichal
hium / gdytę ktorego cżlowieka wgl. sio tthore
zwierze iadowite / tedy ma być onego zwierze
cia okora na głowie przereżana a tego prochu
nasypać w one rane przereżaną / tad cżlowie
kowi siodzie nie bedzie.

S Tę samo & uforbium iest t'iy barzo ostr. a
goracy / thak iż gdytę go cżlowiekiowi dać czo
dra / łoci zaważa / o smierć go przyprowadzi / ale
z inhem rzeżkami dante & uforbium iako sa pi
luly w apiece / e. dy cżyseia z ciela cżlowieka
go grubą p'ellowatą flegmę / takież tolerę.

Mirabolani emblic

Capitulum 6

E mblic iest owoc ktory roscie
za morzem / y też mirabola
ni wshyetti / to iest Citrini / Ke
buli / Bellerici / Jndi : Mir
rabolani & mbli. i wyjęsca
ia flegmę y melantolię / gdi
te wdarzys / korzonkami ziela sosaki / listota
mi senes.

E Proch Mirabolanow emblicorum zmię
pang z prochem cżarney haleny a ttemu przy
czyli oliwy a v. cżyńi takoby mase / e. ha mase
namazuy głowe / bowiem wlosi vmacznia a
nie dopuszcza im z głowy padać.

E Wshyetti Mirabolani sa zimney wlosnos
sa a suchey w wtorim stopniu : Mirabolani
Citrini purguia tolerę / ale Kebuli / Emblici /
Bellerici / ty wshyetti flegmę wyppadzaia / takto
Jndi melantolię cżyf. ia.

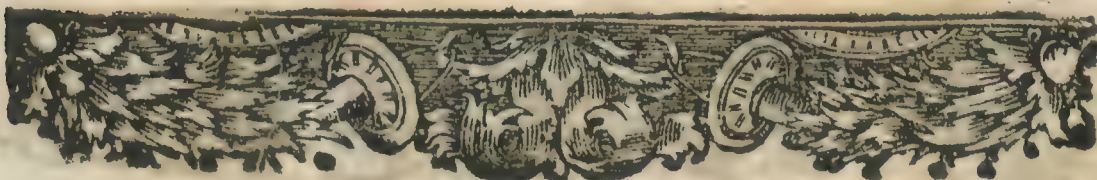
Manna

Capitulum 7.

E st Manna ciepla y wilgot
na miernie / a iest rosa ktora
zbięraia z niektorzych ziol po
budzaiących wyne tu wys
ciu / a zbięraia te manne w
Jndi y w Grech / abowiem
przylipa okolo ziol / a thak ia zbięraia takoby
miód / iest znamienitey mocy.
Niektcherzy ludzie przyprowadza ehe manne z
czutrem abo z miodem / a niektorzy th. z. z so
kiem lakichy.

E 2 Sama

Sama w sobie mianna jest niebarzo biela / a w poszedku dziureczki ma / jest niewymownie słodka / przyprawna jest też słodka ale z niełaskawością:

D Ma moc wypychającą krew / a dla tego jest dobra w gorących niemocach w febrach / a kłasiędana niemocznemu człowiekowi.

Reubarbarum

Capitulum 8

Rubarbarum jest ciepłe y suche w wtórym stopniu / dla tego jest nazwano Reubarbarum / że w tak rzekących ziemiach bywa nąpdowno / abo też w Indii / y też w innych zamorskich stronach bywa kopano / Zhen forzen jest ciepły a niema w sobie dziurek / a gdy go przytomią / ledno czprwone żółce z białymi wespółet zmieszane / a gdy je zżuiesz a potrzebę po papierze / jeśli będzie farbowało papier tedy to

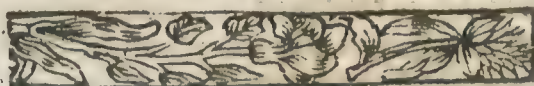
jest dobre Reubarbarum / a które nie farbuje / tedy to jest niedobre.

Ma moc purgującą / a tak jest do bre tym którzy mają zapalenie wątroby y śledziony z gorącich wilgości.

Eż jest dobre na przeciwko czerclanie wśel / a to tym obyczajem. Weźmi nasienia o gorkowego / malonowego / citrullowego / i cho wwarz w prostey wodzie / a wzięwszy tej wody w skłante wenezkę rozpuść w niej kłasię y samarindow po poł wietrząbo mnię / a Reubarbarum iedne drągnię / a spłi po skropulę a to ciepło na swiećaniu wypłi.

Eż lekarsko jest dobre na przeciwko żółci tym niemocy / a to gdy w młeczowej wodce wypłi to Reubarbarum.

Scamonea

Capitulum 9

Scamonea jest ciepła y sucha wyprowadzi kolere mocno z żółci od krwi ię wypychając / a dno ię troche ię ma być dawano / to jest poćgawszy od trzech ziarn aż do dwanaście abowiem jest rzecz mocna a gorąca / ma być dla ma być lnię przysadżona dla iadu ię / a bowiem żóładek y żółci mli y psuie.

Eż niektorzy sąfranu / cinamonu / spłi do niego przysadżają dla iadowitości ię.

Seneg

Scamonea.

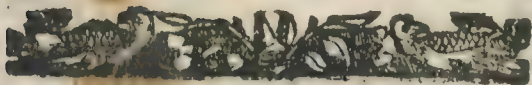
Dam zbytnim / to jest plynieniu krwi stolcem
Też na melantoliz która niemoc jest z narusze
nim mozgu y rozumu przyrodzonego / a tho
gdy wwarzysz sirop z tychto listkow / z ildenim
leptem / z kwiatkami boragowemi w wodzie
a oczukrowawszy naphay sie ciepło po ranu
po trunlowi naprzeciwko tym tho chorobam
przezczczonym i: st dobre lekarstwo.

Tamarindi

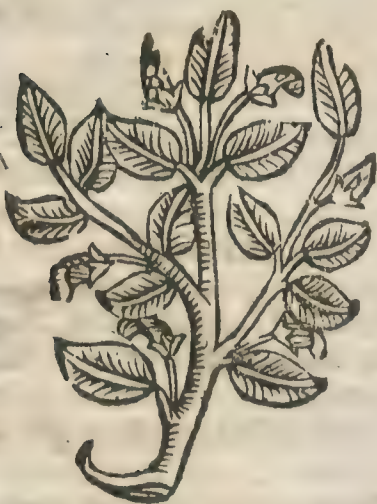

Capitulum II

Senes

Capitulum IO

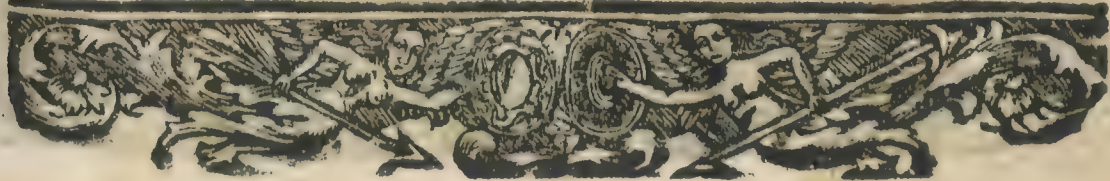

Dwodza Tamarindy kole
re z ciała purgujac y zapale
nie ich osmierzaj / a tak też czi
scia krew. Ega vzyteczne
tym ktorym sie wtroba wy
dyma dla wiachrow w niey
zamknionych / y także zoladkow / ma osobli
wa moc naprzeciwko oschrym a cieplem gos
racz kam chore potrzebuja odwilzenia y ods
mieczenia / miara ich ezo dwa zloty zaważy /
może być y mniej / a to z sokiem wloskiego ko
pru albo wysokiego mleczu / albo z kozia serwa
tką ma być dano. Ehen owoz z Bloch do
nas przychodzi / Aptekarze bez niego niemoz
ga być dla tych y innych wlosnosci ich.

Est Senes ciepły a suchy
wlosnosci / Koscie w zamor
skich stronach. Jest vzytecz
ne naprzeciwko niemoczam
ktore z melantoliz przycho
dza / a tak jest dobre tym kto
ry S. Nalantego niemoc cierpią / y tym
ktorzy tu omdlewaniu przychodzą / y tym kto
rzy miewaja zatknie watroby y sledziony / y
naprzeciw quartanie / y naprzeciwko emoroliz

Chufier.

Capitulum III

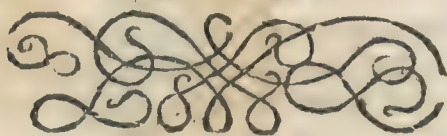

Capitulum 12

Cinamon jest ciepley a wilgotny
miernym obyczajem / to jest
około pi. r. w. tego stopnia / a
ma moc odwilżającą y pi. r.
si odmiękczającą / a gdy be-
dzie chrzyp rąpy wwarzony a
prawie biały / tedy ni iako żądziebi albo chłodzi /
odmiękczając pierś y głaz / w nich chropawoset
żołądkowi jest bärzo wżycieczny czutier.

O rzeczach Ro-
zennych Trzeci rozdział / po-
twierdzających rozmaite
członki.

Cinamon.

Capitulum 13

Cinamon jest ciepley w wchorym sto-
piu a suchy w trzecim / koch-
niąc smakiem obierz debry
Cinamon / ma moc potwie-
rżającą mozz swoją torzen

noscia / y też stulaiącą swoją kłopotli-
wostą dobry na przeciw to młodości żołądkow y
ktora przychodzi z żądziebienia. Dany procy
Cyprianonow z prochem Polnego cminu w
tarmiach albo w polewce.

Cinamon bärzo przyspoko i by cinamon był mie-
szany w pi. r. / abowiem chcącose tu iedeniu
pobudza. A gdy gi kto mąstikować będzie / czy
ni w osiech w dziecizną wonię.

Cinamon tarczy z rożną wodłą a z
malmażią y z trochą winnego octu pi. r.
nu tarczygo przyczyniwszy / testy bärzo dobre le-
karstwo na serce czasu młodości maczając w
tym pi. r. albo facelct a przykładac na serce
oddala młodość y gorączkę serdeczną.

Cinamon Diascorides pi. r. / Cinamon kchor-
y z czarności tu rumianosci pochodzi / ma wło-
sność subtelną / przyciągającą / odwr. eciającą
zagniloset y prochnienia każdego w ciele bro-
niącą y odwilżającą. Przez dziesięć laty
może być cinamon chowany / Jest rozmaity
rodzay cinamonu / ale ten jest najlepszy.

Calenus w kriegach karmi pi. r. / i z cin-
amon zagrzewa żołądek / y w kłopotli-
wostę przypodzoną paniem znamienicie po-
rupa w polewkach z malmażią pożywany /
pi. r. troche przyczyniwszy.

Cinamon ma te własności kchoz nim
często iada / potwierdza wzrost młody wypasnia-
jąc gi y pożywając.

Cardamomum

Capitulum 14

Cardae

Est Cardamomum nasie-
nie z iednego drzewa / iest cie-
ple y suche w wtorym stop-
niu. Jest dwoiakie / wiec hie
y mnieysze / wiec hie iest domo-
we / a mnieysze iest lesne / a to
iest rzeczone polny kmin / Domowe iesth lepsze
bowiem ma w sobie wiec hsz torzennośc y ru-
mianosc.

W Ma moc posilajaczą dla swiecy torzenno-
sci trawiaczą y rospadajaczą wiatrow.

E Jest wzyteczne naprzeciw kordiacz y zi-
mney przyczynny / owarzyszye w koxzennym
winie z trocha rozaney wodki / a to wypie cho-

E Jest naprzeciwko mdlosci mozh / remu.
gowey ktora z remy abo z niezpyu przychodzi.

E Proch Cardamomu z prochem kubobo-
wym wpuszczo ny w nos / posila glowe y nas-
mienicie / y niezpy trawi.

Crocus

Szafran.

Capitulum 15

Est szafran cieply y suchy w
pierwszym stopniu / a iesth
dwoiaki / ieden iesth ogrodny
zową gi Cartamus po laci-
nie / po polsku trokos / a dru-
gi ktory na wschod słońca ro-
sie / ma moc potwierdzajaczą dla nietchoru h

swoleh przyrodzonych wlosności.

W Ma thez moc zolat et potwierdzajaczą y
naprzeciw mdlosciam / iest też dobry naprzeci-
wko klociu / y naprzeciwko zadržaniu wriny
y też kto często po troche z koleclą wriny w
puszcza / a to gdy owarzysz szafran w oliwie a
miodu przasnego ktemu przypożys / a tym na-
mąz y sobie dymiona ciepło po rany y wieczor

E Jest Ruicenna piše / Szafran prawt po-
sila y owesela serce / y też wolne oddechanie w
piersiach czyni / ale zbynie iedzo ny zoladkowi
stodzi tu wracaniu gi skłania.

E Jest szafran pobudza chetwośc ku rzeczi cie-
lesney / sledziona iest przypiaciel / a wriny wpcis-
ska z ciada.

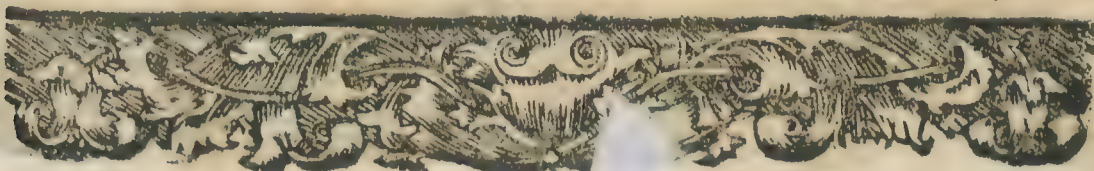
E Jest twardeśc ktora bywa w macicy odo-
mieta z miodem a z czosikiem przypożony.

E Jest szafran zmieszany z insemi lekarstwy
serdecznemi / tym rzechy y mocznicy moczo-
nych lekarstw do serca przywodzi.

E Jest Seraplo z powiesci Rasio zacznego
lekarza piše / iže byla iedna brzemienna pani /
ktora sie dlugo męczyla z dzieciactwem a nie-
mogla go mlec / dalem icy tarte go szafranu co
dwa zlotce wazysz y winem zagzatosz / mla-

2 4 laie

*
aby z
pozozu
myma

ła te za ym nātich miast / y potym częstokroć
banałem w tātich przigodach tātym paniam
nigdy mēt nie hysło / to są słowa Serapiono
we o tym doświadczeniu.

Galanga

Capitulum 16

Galgan jest ciepley y suchy w
wterym stopniu / iego korzeni
obitara lepyy ktorz jest ru-
mianny a setowaty / ciepley /
māiac ostre smak / a kieri jest
bladzy a lekki mālgo smaku:

dzurkowaty zly jest a mālcy mocy. Galgan
potwierdza / rospadza y trawi / zle wilgości.

Wino w ktorzymby był wwarzony Gal-
gan / zoladet niestrawny posila / y boleści iego
z zimnych wilgotności y z wiastrow grubych
eddala y trawi.

Eż dla posilenia mozgu galganow proch
włoż w nos.

Eż dla omdlewania y kordiały day proch
galganow z sokiem boragowym choremu / w
nasz pomoc ni: mālgo.

Eż czasu krawie puseżania galgan w vse
ciech trzymany / broni omdlewania.

Muskatowy kwiały.

Capitulum 17

Dwa obieran Muskatarowy
twiały z drzewa y z orzechu
muskatowego / jest ciepley y
suchy w wterym stopniu.

Ma moc potwiera rdzajacza
dla swę korzeni / rospad-
dzajacz y trawi zle wilgości / Lepy twiały
ktorz tu zoloty / jest podobny / smaku jest ostre
go z mālgo gorzkoscia. Muskath czarny albo
smiady ktorz ostrego smaku w sobie niema /
ten nie jest wyteczny.

Wino muskatowego twiały jest vstrecz-
ne dla potwierdzenia niestrawnego zoladca.

Eż moza potwierdza gdy g. bedzie māl-
stykował w vsech / a proch iego w karmiały
pożywany / rec mde posila y kordiały odca-
la.

Mux muscata.

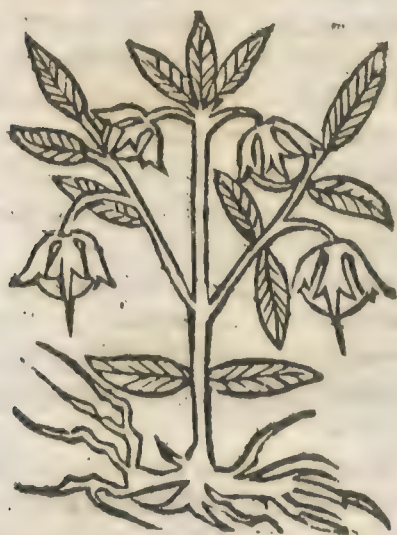
Muskatarowy orzech.

Capitulum 18

Rzech muskatowy / jest ciepley
y suchy w wterym stopniu /
jest owoc z drzewa i. d. iego
ktore rosie w Indy / jest smā-
tu ostrego / posila iego / tra-
wia iego / jest owoc waz-
ny / a ktorz z si bie prochu nie wypuszcza kiedy
gi lamie / e n ma być obierany iato lepyy.

Eż gi poranu iada / zoladet posila
a dobry

a dobrą barwę liczu wężyni / a to jest często do
swiadeżono od wielu ludzi.

E Vino muskatowego orzechu przepięknie
wypytroche mąstki / żołądek zająziony w inie
wnetznosci zagrzewa y posila.

Piper.

Pierz.

Capitulum 19

Dierz jest gorący mało nie w
czwartym stopniu / a suchy
około wtorego stopnia.

Jest Pierz throiaki / Jeden
czarny który zową Melano
piper tenże jest nalepszy y na-
torzenniejszy / Drugi zową długim pieprzem

Arzeł pierz jest biały ten zową Leucopiper.

Jest owoc jednego drzewa które rośnie w In-
dii / Niektorzy powiadać iżby pierz czarny
się stawiał dla wężenia / abo dla tego iż gdy się
mają zbierać tedy zapala ono drzewko które
jest takoby żyło na którym pierz rośnie dla wy-
pedzenia węzów których bardzo wiele bywa
między pieprzem / a tak dla onego ognia stale
się czarnym y zmarszczonym takto widamy / a
jest napodniejszy. Czarny pierz ma moc roz-
pędzającą naprzód / potym trawiącą / ale
pierz biały długi nie tak dobrze trawi.

E Pierz w karmiącach pożywany czyni dobre
trawienie żołądkowi / ale ludziom którzy są ko-
lerpeżnego przeprodzenia y krewnego / nie do-
brze z nim często iadać / abowiem ie wysusza y
krew w nich pali / a tak potym trąd na liczu
się dla niego działa.

Reuponticum

Capitulum 20

Dobrze jest Reuponticum
Reubarbo / a to co się tyczy
wnetrza / Jest ciepły y suchy
ma moc wypęszczającą dla
smaku cierpkiego.

D Ma moc pedzająca urine z infemil wilkos
sciami/à to dla swoicy gorzkosci.

E Wino w ktorymby bylo wwarżono to ko-
rznie à przylac ku niemu soku wloskiego ko-
pru à troche oczukrowawsi/ktoby mial twar-
dosc na sledzioni: albo w wqthrobie z zimney
przyczynny/i. sly bardzo dobre ku picciu/po ranu
trunet w wieczor drugi.

D Reż proch tego Reuponticum z miodem
czystym zmieszany/ktoby mial chrobaki w zy-
wocie/zakija ic.

E Reż wejny plaster z prochu tego ko rzien'a
z oliwa z woskiem/przyplosz gi na mdly zo-
ladet iesli gi chceš pojilic.

Sandale

Capitulum 21

I Imne sa Sandale w trzes-
cim stopniu à suche w wro-
sim stopniu/à jest ich rodzaj
trojaki/to jest iedny sa biale/
drugie sa latoby czerwone/
trzecie sa prawie zolte/à thy
sa nalepsze/potym czerwone/à potym biale.

E Sa wyteczne na przeciwko bolisciam zo-
ladkowym y wqtrobnym ktora bywa z kolecy
czerwonych.

E Czerwone Sandale sa zlinnepsze nizli
biale nizli zolte/a sa thez bardzo wyteczne/a-
bowiem gdy sie wilgosci ze krwiaz ciagna do

ktorego czlonku bolacego à mdlego/tebte i san-
dale zastanawiaia y powsciagaa plynienia.

E Sa tez dobre na przeciwko tordiacie kto-
ra bywa w febrze/à to gdy proch sandalow ro-
zmiesz w mleczo wey wodce/à w tym chuste-
czke rozmoczywszy przyloz na serce/à kto ma
wqtrobe zapalona tedy y na wqtrobe to lekar-
stwo znamenicie pomoze.

E A gdy proch sandalow zmieszasz z trocha
kamphori/z wodą rozana/à rozmoczywszy
w tym chusteczke przylozysz sobie na skrenie/
boleśc głowy osmierzaj ktora z goracem przyczy-
ny przychodzi.

E Reż proch sandalow czerwonych zmi-
sz z wodą psintową abo turzcy nogi/à w
tym rozmoczywszy chuste przyladaj na bo-
lacz nogi.

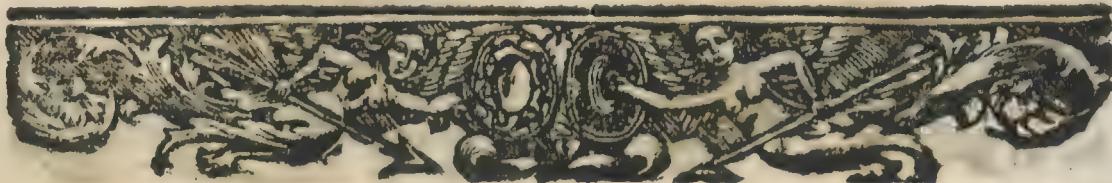
Riscus arborea

Capitulum 22

E m tolo roscie na drzewie do-
bowym y na gruszkowym.
Debowe tem tolo jest naleps-
ze/à mozesz ia w zilonosci
dlugo zachowac. Ma moc
subthylizująca/przyciaga-
jąca y respadzająca/à zwlascza ta jest na-
lepsza ktora jest swieza/gladka/w ngtz blada
à zewnatrz zielona/zagrzewa ale nie rychlo/
mdia

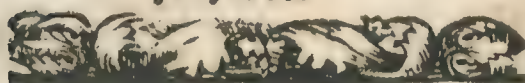

mdaie w sobie wilgotnosc zbytnia/odmiecza wrzedzenie y czyni w nich rzechlo ropa/ a cho

B **E**z lep z tepo iennosy z wostiem (wq. pod iedną miarą z miešaną/ a throche mni y sofnowcy ipwiec ktemu przyczyniwszy z tego bedziesz miał masę ktora iesth odmieczaiaacza y rozpadaiaacza wsekie twardosci a zwlaszcza sledziony/ y też kthore bywają na członkach y nog abo y rąk/ iako y ludzi franczowatych guzy/ na ktore mozesz przykladać tep przeczeczo ny masę przyczyniwszy oliwy abo taczego smalczu/ odmiecza y rozpada guzowatych twardosc.

zinziber.

Imbier

Capitulum 23

B **I**mbier iesth ciepley w trzecim stopniu a wilgotny w pier- wshym/ roscie imbier za mo- rzem a zwlaszcza w Indii. **E** Wino w ktorimby byl y warzony imbier z figami su checi y rozpuskami/ iest pomoczne na prze- ciwko ciestosci pierci/ y na przeciwko kasłowi ktory z zimney przyczyny pochodzi.

E **E**z proch imbirowy z figami zmišaną a ueluczoną w mozdżerzu/ iesth też uapteczny na przeciwko tymże przeczeczonym chorobam **D** **E**z gdy owarzyć imbier w winie z kmi- nem a tego sie naprzyć/ boleści żołądkowe y in- szych w nietrzności uśmierza ktore z wiatrow

ostrych bywają a burzenie w nim czynią.

E **E**z proch imbirowy na bawelnę wpu- szczony/ a kto ma wydimanie y chciwość na sto- lec bez użycia/ przyłoż te bawelnę y z thym- imbiem na stolec/ odepdyte ta choroba.

E **E**z w ten czas gdy ktory człowiek pądnie z na ziemie dla silemocy swietego Walantego/ włoż tarte go imbiu w nos dla kichania/ k- rociest barzo pomoczne na te choroby.

E **E**z imbier z miodem przyprawiony iesth wiecey zagrzewaiący niżli z czutrem przypra- wiony/ aczkolwiek obey jest dobry thym ktoryś sa skłenni tu paraliżowi/ y też tym ktoryś są zimnego a slegmiste go żołądka.

Angelica

Dilegid.

Capitulum 24

A **A**ngelica Dilegid / po Nies- mieczku i Engel. Ma roz- maite y lekarzow przewista aczkolwiek starzy o thym nie- su ntepisali/ abo chocia pisa- li ale niem przewiazaniem th- nam nieznanomym/ wszakoz tego czasu leka- rze zową to ziele Angelica / Agolia / Angu- la / Archana

Pa' Archangelica / Ten czo Pandecty pisał zo wie ie Marrubium nigrum / cho iesth czarna sánta / Drudzy ie zową Astrancia / ale to w lasne imie Olepnitowo / wśakoż niektorzy mienia iż olepnitow iest dwoy rod / samiec pśa micz / samiec ma korzeń czernieysz y ostrzeysz / a ten własnie zową olepnitiem / samiecza to rzeń ma bielisz / a nie tak gorzki ale troche lago dnieysz / a to zową angelica o nas dziegiel.

D **E**dy to ziele nam zuuomiet / nie trzba sie nam o tego przyzwisz / w gadać / tlo sie o ier go moey y tej lekarstwie badać. Nalaztem w kriegach starzych ktore zową Practica Dragis ter Albici olim Archiepiscopi Praegen / is / iż korzeń Angeliki iest barzo pomocny. Nas przod przeciw szczarowaniu tai domu iato y x. sony / tro gi przy sobie nosi / tto go namoczi w wnie rano pożywa / tedy od wplakiego ładu bron i / y owym iad wypadza gdy go tto z potarmy abo tak samego pożywa.

E **E**ż warzony w miedzi przasnym / sflus tpy korzeń w mozdżerzu abo zwiectawisz tak przyslozpe obręzai m implastyr na rane od pła wscit / ttego / iad wyciąga y rane goi.

D **E**ż podrożnym ludziem pomaga / bo wtem popalac żily bron i spracowania poży wany abo w wsciech trzymany:

E **E**ż kto cierpi szczkanie abo cześć wrā zanie tedy też oddala / abo wtem ż olgdek bā z zo zagrzewa.

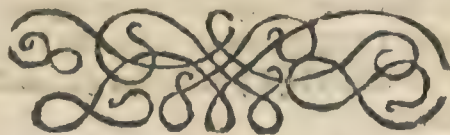
I **E** Jeronimus Dragus o tym zi lu tak piše korzenie tego ludzkim ciālam wielka pomoc dawā / bowiem iest to korzeń srodziejny / a prze ciwko wylkim iadem albo thrućinam barzo skuteczny / a tak sie ma tu ol pniow iā / o mi bier tu pi przowi.

E **E** Drugi nāszeh czaśow lekarz Otto Brun telus tak piše / lekarstwo tego ziela wezmi od tych ktorzy doswiadchyl: Nicmoże byc nic lea pwego przeciw morowemu powietrzu iato ro ta dziegiel u warzonego / kādny dzien piąc po łedney lpsce na rzezo / tedy brem od zarażenia / A gdyby iż tto był powietrzym thātim zaraż on / tedy wezmi tej wody onciā iedne to iesth czeby był dobry trunk / drpiakwie dobry iedne dragme to iest czo ieden wegierski złoty / zawa ży / ocztu winnego dwie dragme / to wśpytko zmięhawisz niechay ciepło wypise chory nizi bedzie spal / potym puscioysz krew z żyl / w tla / dzie sie nā loze / a zūpoći sie dobrze / thāt bedzie (zdrow.

E Korzeń tego ziela wśpytkim swym sposo / bem to kst sotiem / wodą / prochem z nie / prze ciw iadom wśelkim iest barzo skuteczne lekar

E **E**ż kto wnetrze odwierā / swo / y flegmę wpciąga y trawi / żoladek zagrzewa / gārgārizmem gārdlo czysci / serce y wśpytko cialo posila. A mam to zā to iż to ziele wśpytko moze wczynit / czo Diascorides y Plinius zi lu Panaces p. zypisuz:

Eplo o nim piše Otto.

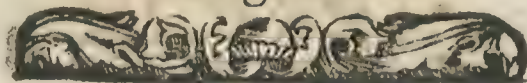

Czwarta czesc

Owojzech / y o Nasieniu

Kozinacym / ktore z zioł pochodza.

Amigdale.

Amigdal.

Capitulum

25

A Słodkie Migdały są ciepłe i wilgotne w pierwszym stopniu / a zaś gorzkie migdały są ciepłe i suche w wtórnym stopniu / gorzkie są więcej pożyteczne ku lekarstwu niżli

B Słodkie / a Słodkie więcej użyteczne ku icedzeniu. **C** Gorzkie Migdały są dobre na przeciwko kłopotowi / y na przeciwko dychawicy kłopotu z zimnym przyczyną pochodzi / chym obyczajem używając / Słucz migdały w miodzie / a przypoż kłopotu / a chęć ich pożywaną czodwa orzechy włoskie zaważają.

C Olejek z gorzkich migdałów jest dobry na przeciwko głuchosci / y też glisty z żywota wypędza / y wmarza kłopoty te na czężo iadał / albo z nich weźmie plaster a przypożyć na żywot prostu na pepet.

D Też wprowadzi paniem miesięczną chorobę / to jest gdy weźmieś czopki z bawełny a rozmoć w tym oleju / który włoż do macicy na noc / A jeśli go wiele weźmieś po obiedzie / tedy wpieśka potarm z żółtka a rękę czyni stołecz.

E Też Słodkie migdały są dobre ku icedzeniu / chęć w polewkach iako czutrem obłożone / y mącepany z czutrem weźmione są bardzo dobre / smaczne a rośkosne ku icedzeniu / w każdym obyczajem cżłowieka tuczą / krew dobrą czynią / żółtka nieobciążają / wolne obdychanie pierśmi dają / a nawiecy olejek z Słodkich migdałów weźmiony / jest dobry na ciepłotę y na ból pierś / ciepło pomazawsy pierś.

F Też boleści wszelkie y zardzewiałosci mącepanie leży zwierchu pomazawsy / y też pśsarium tcho jest z bawełny czopki weźmiony a w nim oleju rozmoczyć / włoż do macicy na noc wiażawsy nicia icedwąg za koniec edydzie bolnie za tym lekarstwem.

ig w sobie nawietża wilgotność / ale kwasne y inie są więcej zimne.

C Mała moc stulająca ran a bronia pływ mienia wilgoci do wrzodów / a to na przodku.

C Też wzmocnia wstę żółtka / a kto ma biegunkę / zassa nawia ia.

C Olejek Pigwianny też jest na ty przeczczę D ne rzeczy użyteczny.

C Nasienie pigwiane jest odmiętkające bez żadnego zacięcia.

C Olejek pigwianny jest dobry na rozpędliny które bywają od mrozu / y też na krosti swierz.

C Sot pigwianny jest użyteczny (biac. S tym ktrzy kwią pluia / a nasienie ochrapie nie gardła y ciepłotę pierś oddala.

C Chęć wręczanie zbytnie zassa nawiaią y pragnienie oddala / y chmiel z głowy wypę.

C Sirop pigwianny też na przeciwko (dżają. I tymże chorobom jest pomocny.

C Też lektwarz weźmiony z pigw / który zow w lekarze y aptekarze diacitoniton / jest bardzo dobry na przeciwko kłopotu biegunki / przed obiedem w połgodziny wzięty / a po obiedzie icedzony / niedopuszcza dymów z żółtka do głowy wstepować.

C Zaż też sama pigwa upieczona a po tym z czutrem icedzona także weźmie / iedno iż diacitoniton lektwarz weźmiony jest smaczniejszy / y żółtka wosilenie wleści dają.

C Też pigwy w wodzie wwarzone / z tego lez m

Citonia vel coctana

Pigwy.

Capitulum 26

A Żywy są rozmaite / iedny są Słodkie / drugie takiego smaku iako lesne iabłka niedozrzale / a drugie są mącepanie w sobie cierpne / cżwartę są kwasne. Ży pigwy które są Słodkie ma

Ktę wychodzą/wlepy tej wodki klistera weni/ tã
kicę y macieże wychodząca wcieta nã swote
mieście/maczącie chuste y przykladac thã
nã ono mieście pierwej iã reka włożłwsi tã
gdzie ma być/ã to czynią pigwy dla swej wiel
kiej kwásnej cierpności.

N **E**ż sirop pigwiany ktorzy w apetekach cę
niã jest bãrzo dobry ludzom ktorzy checi tu ie
dzeniu niemãg/nã rżęzo lyske abo dwie poly
kany/cęgni wielkã chec tu iedzeniu.

Capparis

Kappary.

Capitulum 27

Kappary sa ciepłe y suche w
wtopym sthopniu/forzenie/
skorki/lisek/owoc/ y kwiatki
kápárowe wychodzą w letarz
skie rzeczy.

Ma moc potwierdząca
czą żołądek/ y pobudza cheiwość tu iedzenia/
wątrobe y sledzione zemdloną potwierdza/ y
twárdosci ich oddala/ã zwłascza wino w kto

zymby były wwarzone skorki kápárowe/żęst
węteczne nã ty przerzeczone cęlonki y niemã
cy/iest proch węteczny z skorki kápárowych
wspolek z prochem bagniskowych skorki ã z
żutrem zmieszawszy ty rzeczy pożyway ich.

Eż nãprzeciw glistam owoc kápárowy
iedzony/wypadza ie z żywota/ y sledziony stã
zy nãprãwia.

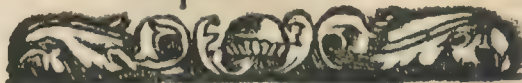
Eż przeciw kolice/Bezmi pol funtã eto
rel kápárowych powarż ich w sołu chebdowea
go forzenia/ã potim dobrze oczutruy iż bedzie
z tego iakoby sirop/ktorego po rãnu y przed wie
czorem sie nãpijaj/iest eż ten sirop nã boleści
cęlonkow dobry.

Eż proch forzenia kápárowego wzięty
pod miarę sęse lężet srebrnych/rutech listkow
tej dobrej garści/wilutę ruce cęścić zmieşaj z
kápárowym forzeniem iñż eż nã proch wlu
czonym/ã potim wezmi pol kwartę winnego
oczu abo troche wiecey/potim wloż ten kã
párowy proch z onã rucã miãłto wlućzonã
do onego oczu/ y prziwãrż onego tak dlugo iã
koby trzi paćterze spial/ echedy kto ma bolenie w
lewym boku/ w sledzienie / albo kre/ albo nã
chwardzenie/rozmoćzywşy modry sukienny
plãt w onym oczie prziloż nã on bok lewy nã
slãblżne y nã zióbro/żołądã nicitãię/ rospe
dziş one kre/twãrdosc y bolenie odejdzie/ã stol
cy nieczystosci iãko purgaciã z ciebie poydã/ã
to iest nãuã Quicenny cęstokroć okuszonã.

Eż iakie eż kápary z oczem ã z oliwã y z
drobnemi rozinkami iedzone / sledzione po
twierdząia/ y chec tu iedzeniu czynią.

Eż oleick kápárowy w apetekach czynią/
nã twãrdosci y nã bolenie sledziony iest doşwia
dżony/gdy nim sledzionã ciepło kielko rãzom
bedzie nãmazauã.

Castanea

Kasiany.

Capitulum 28

Kasiany sa zimne okolo płu
wego stopnia / bãrzo mãg
ciepłosc w sobie mãtac/ kcho
by ie chciãl przyprownać do
żołędzi/ echedy w nich nãp
dzie wietszą łãczność tu strã
wieniu

wieniu/ale piersiam są nie dobre/à tchak káfel pobudza/ybolesci głowy dla swojej niestrawności przywodzi/ale pieczone są lepsze à nie mała taktę złości/leđno iż czynią zátwardze nie żywota z nádymaniem wiatrow.

O Figach y o Pineach/ to jest o Szyprach zamorskich.

Capitulum 29

Figi są dwoidalne/swieże y suche/Swieże są małe y mocne dla wilgoci ich zbytniej. Suche figi są lepsze y mieniejsze/ich moc jest zágreniająca około pierwszego stopnia/à wleśszy suchosci.

Eż mała moc trawiąca y rozpadzająca twarłosci wrzodliwych/à zwłaszcza gdzie służy częstą małą ieczmienną albo z oszczędą białego chleba miodu przásnego przyłożony.

Eż odmiękcza żywot y stolce czynią.

Eż woda w której wwarzys figi/ jest podobna w mocy wodzie miodowej.

Eż figi suche są dobre ku iedzeniu/ale prągnięcie czynią/ ochrapienie y ciepłosc w piersiach oddalają/też bolesci mecherzowe/neczności

ne wśmierza/à czynią dobrą barwę liczu.

Eż gdy wwarzys figi z Izopem w prosty wodzie/à oczutrowawszy napijaj się tego dla dychawicy y dla ochrapienia/niecząnych y mecherzowych niemocy/ y dla káplu zástyżłego/ybolesci płuc wśpokala.

Pzynee to jest zamorskie syfki/ Są ciepłe y wilgoćne w pierwszym stopniu/dychawiczym y tym ktorzy suchoty mają są bardzo dobre. Mała też moc wyciszciająca/odmięcząca y odwilżającą/są dobre tym ktorzy mają ból w płucach y w piersiach.

Juiube y Sebesten.

Capitulum 30

Juiube y Sebesten są owocami ciepłymi y wilgoćnymi/à zwłaszcza Juiube mała włośność oddalania ostrosi krwi ktorą bywa z obścihosci kolery/ służy też dobrze piersiam/ płucam/bolesciom nerwowym/ mecherzowi iedno iż żółdkowi nie są dobre/abowiem mały potarm z sieble dają/à z erudnością się trawia w flegmie się obracając.

Eż 2 Strapio

Scrapio / Sebesten jest miernie w ciepło-
sci p w zimności / odmięczyają żywość tym kto-
rzy miewają gorączki / y naprzeciw kłopotowi
który z gorączki przychodzi są dobre.

Reume też ciepła y gorączkę uriny odda-
ją którą z ostrej wilgoci kolericznej bywa.

Eż aptekarze z tego zamorskiego owocu
Sebesten rzeźonego czynią bardzo wdzięczny
y użyteczny lektwarz który tym imieniem zo-
wa to jest Electuarium de sebesten / pospolite
doctorowie dają ten lektwarz ludziom którzy
mają febre terciane / a nawieczny dzieciom y
paniom brzemiennym / bo jest rzecz nie nies-
przykłą / może być dany także z cukrem albo z
wodkami / z mleczową / z podroźnikową z bo-
ragową / miarą tego vncia cząsta / a to młode-
mu człowiekowi / ale staremu dziesięć dragm
możesz dać / a wszakoż oto masz receptę do ap-
teki na febre terciane. Weźmi electuarium de
sebesten siedm dragm / electuarium de succo ro-
sarii dwie dragmie / miodu różanego poł
vncij / wódki podroźnikowej / Boragowej /
mleczowej równo po vncij / wezmi trunek daj
że to na switanie ciepło wbytko razem wypić
może usnąć ledno się niepocić / a wesele godzin
potym iść / ale nie tego dnia ma być brano cho-
lektarstwo kiedy jest febra / ale kiedy ich niemają.

Pruna Damascena

Olwy wegi rokie.

Capitulum 31

Sgierokie sławi są zimne y
wilgotne / a są dwojakie / ie-
dny są czarne drugie czyste
wone. Sły sławi których są
czarne a przeciwardse są le-
pse / mają moc chłodziącą
y odmięczyającą w nerzuosci / a tak w gorącz-
ce y febrach są dobre.

Anisum

Anp.

Capitulum 32

Nyz jest ciepły y suchy w trz-
cim stopniu. Jest cho nasie-
nie słodkie z niek chorego ziela
które tymże imieniem zow-
ma moc trawiącą / rozpa-
dzającą wiatrow.

Rzyganie które z niestrawności żołądka
przychodzi / gdy je wwarzyć w winie przysp-
wshy ma

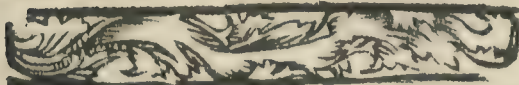

wſy maſtiki/cinamonu/ a tego ſie po rann
maſ na phat na tjezo.

E Też przyrodzona cherobe pániam wypa
dza/to ieſt gdy wwarzypſ Anyż w winie/a teſ
mu przyłożyſ czo dwa złote zaważy triferam
magnam/to ieſt lekwarz ktory w aptece czy.

D Też na przeciwko zaktaniu watreb (ni
nemu y ſledziony/anyż z ielenimi iezptiowa
rzony w wodzie/pomaga/naſienie meſczyz
nam mnoży y w pierſiach mleko.

Laurus

Bobek.

Capitulum 33

Bobek ieſt owoc z bobkowego
drzewa. Liſcie bobkowe wecho
dzi w lekarſtwa/ſa ciepłe y ſu
che. Zadrka bobkowe moce
niyſe ſa/a dla ſwoiey forzen
noſci maia moc potwierdza

iacza/roſpadzaiacza y trawiacą wiatrow.

E Dwiec bobkowego drzewa na proch ſlu
czony a pothym na pancwie zagrany/ a na
glowe poſipany/ſlegma wyfuſa y mozz theż
potwierdza / albo w worek zawiazawſ y a na
glowe przykladay.

E Też na przeciw nieżytowi zimnemu/varz
bobek z rozą w garncezu zaleptwſ y/ a pothym
trzymay nos nad ona parą na noc y poranu
a potym ſobie ona wodą vmpilice y czolo.

E Też oleick bobkowy boleſci zoładkowe vſpo
tala ktore z zimnoſci pochodza/ y theż przeciw
boleſciam nożnym ieſt dobre liſcie bobkowe w
wodzie wwarzone a tym nogi naparzac.

E Też macice potwierdza y wyczyſcia/ y też po
czecie rychle ſprawuie/Pandecta / Placaris
us o tym powiedaia y ſwiadeża.

Cubebe

Kubeby.

Capitulum 34

Kubeby

A Wtedy są ciepłe y suche mierz-
nym obyczajem. Jest owoc
z jednego drzewa kthore w
Indy rośnie podobny białe-
mu pieprzu / potwierdza cę-
łowicką mdłego a nawieczey
z wodką boragową.

B Wino Kubebow jest dobre tym ludziom
którzy kordiake mają / y też na przeciwko rzu-
czawce / y na przeciw zimney reumie / a to Kube-
by na czukrze przyprawione (w apetekach nap-
dzies) y sama wonia jest użyteczna na prze-
ciw tym chorobam / moza y pamięć posilać /
są ciepłe y suche w wtorym stopniu.

Faba

Bob.

Capitulum 35

A Obie jest zimnego a suchego
przyrodzenia / po ki zielony te-
dy jest wilgotny w pierw-
szym stopniu / a mało tuczy /
grube wilgości czyni / a żół-
dek obraża / grubą krew czar-
ną to jest melankolia czyni / y dymy miękkie /

a przeto mózgowi jest niedobry dziwnie sny
nani przynudzając / a wśakoż dobrze wwarzony
nie tak jest szkodliwy.

C Też woda w której wrebob lice czysci / a te
jeże lepiej gdy trochę mału przypłoszys.

C Wodką z kwicia bobowego oczy czysci y
wypiasnia.

Fenum grecum

Capitulum 36

A Fenum grecum jest ciepłe y
suche / ma stulającą moc /
trawiącą y odmięczającą
C Aby się wrzedzienniecy
chło zebrala / Weźmi męki
tego fenum grecum a zmiesz-
zajie z żółtkiem jajeczny / a tego przypłosz na
wrzedziennice / a gdy te męki zmieszasz z terpen-
tingą a z żółtkiem / tedy się wnetz przepuknie
wrzod / a gdy ku tym rzeczom przyczynisz mę-
ki z nasienia lnianego / z nasieniem wysokiego
mleczu

mleczu będzie lepszy.
Eż gdy wwarzysz małe sennu greckiego z małą lnianego nasienia / y też z nasieniem wysokiego słazu / tak iż z tego weźmiesz plaster tchowy / przytładać na bolący żołądek / y też na opuchline członku tainnego męskiego / boleść w smierzysz.

Semen lini

Liniane nasienie.

Capitulum 37.

Nasienie lniane jest ciepłe w pierwszym stopniu / wilgości y suchości miernej / żołądkowi jest nie dobre dla czynienia wiatrow / ale wyne pędzi / kassel osmierza / y pierś czyści / nieczystości slegmistrzych / a to gdy go kto w potrawach pożywa.

Albo też małą z tego nasienia z małą sennu greckiego / z małym maitowym / a tego namażawszy na chustkę ciepłą / przyłóż na ciepłość pierś / przez noc wznas pomoc.

Eż ten plaster jest dobry przytładać go na członki w których panuje turecz / prawie jest

podobne w mocy nasieniu sennu greckowemu.

Lupinus

Wileczy grach.

Capitulum 38

3 4 Lupinus

Alpinus iesth cieply a suchy
w trzecim stopniu / ma moc
wryne pedzaca / a sa dwoida
kie / iedny sa slodkie a drugie
gorzkie / thy kthore sa gorzkie
wleccy sie godza ku lekarstwu

B Maki z thych gorzkih lupinow zmiesza
na z miodem iest dobra ku iedzeniu thym kto
rzy glisly maia w zoladku abo w iclichach / a
gdy knim przylozysz soku piolynowego / thody
bedzie iesthe lepicy.

C Ez plaster wezyniony z maki tych lupinow
gorzkih z sokiem piolynowym a z trocha czar
ney heleny / z tego wezyniowy plaster przyloz gi
na zywoet dziecieciu / glisly tym wypedzis.

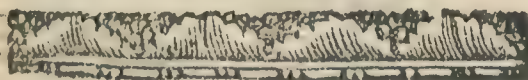
D Wino w ktorimby byl wwarzon lupinus
iest dobre tym w ktorych sie opuchlina mnozi
wnetrzna / y tez na przeciw zatkanu watrog
by y sledziony z strony zimney przyczynny.

wot wysusajac gi / ale zewnatz proso przyloz
zone / chlodzi a wysusza wiecey.

E Jest rzecz nietuczna proso / biegunte za
stanawia / zagrzawys go na panwi y nasipac
w worek / a on worek cieplo przytladac na zy
wot / tedy zastanawia biegunte / a wryne pa
dzi ku wysciu.

F Ez proso z sola na panwi zagrzane a w
chuste wspane kolite osmierza / tak cieplo na
miesce gdzie iest koscie przylozone.

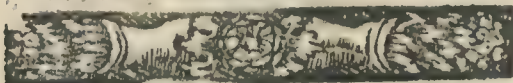
Rux vsualis

Wloski orzech.

Capitulum 40

Milium

Proso.

Capitulum 39

E st proso zimne w pierzym stopniu a su
che w wtorym stopniu / Moc tego nasie
nia iest wysusajaca / a przeto zaciska zy

Eostie Drzewy sa gorace w
trzecim stopniu / a susza w
wtorym / zoladkowi zim
nemu iest dobry p pozytecz
ny pokarm / goracemu zol
adkowi w kostre sie obraca
ia a

la a dymy z nich wogore wstepia / a tak oczyn
zacmiewaia y bolese glowy czynia z zawracia
niem / tez czynia ptyzenie w osu.

C Kano z ruta ofoliowiy y z figami iedzone /
iadom y trucinam sie przeciwi / a sfluczone z
ruta a z sola wkszenie od czegokolwiek iadom
tego goi / y iad wyciagga kiedy przylozy na ra-

C Stare orzechy mastniwy a tu ie (ne.
d, eniu gorse / glowy z goraczosci obciaza /
oczyn zacmiewaia / młode nie tak srodz.

C Zez sfluc orzechy a przylozy na ocklo
czepkow / scienca ie / skora włoskiego orzech
wufona a na proch sfluczona / ten proch wy
susa bez ksfania / listy iako y skora / czerwona
biegunte zastanawia / sot z liscia wpuszczo
ny w wcho / gnoy z nich iako y wierzbowy wy
susa / popiel tej skorki w winie pty / wplawy
nie wiscie zastanawia / y tez gdy go wlozy do
maciec: sot pty / z ywota glisty wygania.

C Nowego orzecha iadna rozewac w wstach
a przlozie na bolaczke przepuila ktora bywa
z melantolicy / goria / y suchy zyty obrazone
goi / ocklo sciencaia a zwlascza piersne.

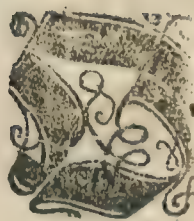
C Alek tych orzechow iesty wilci / wrzody
rozadaiace ciato / y krosty zle goi / y tez sfluly
w oczach y w zady / s. kiego smrod oddala ka
zdy.

Alclana

Laskowy orzech.

Capitulum 41

Orzechy Laskowe sa cierpniej
se nizli wloskie dla wiechty
czesci ziemie ktora iesty w slo
zennu ich. Cdy tych to wie
le abo czestho pozywa / bolese
w glowie czynia / zoladek na

dymaniem rosciaiga / ciato zdrowemu tucz
nose dawia / rozetrzec ie a dac z brzezka pie /
kase wkladai / z sadlem niedzwiedzim sfluc
zone / wlosi chedoza. Orzechy male sa tu
sflawieniu trudne dla zimnosci. Susone
throche niewadza zoladkowi / ale glowie y os
czam srodz / tylko maia mocz od rpnnych ia
dow zachowawia cziowika.

C Olek z nich i. st wyteczny na przeciwko

dennay boleci / y boleci suchich zyl / y tez na o
C Sot z sefellnet to iest z owych (toli ran. C
czahulek zielonych w ktorzych orzech laskowy
siedzi / smrod z czegoby sie kolwiek poruszył od
czlowieka / odcymnie gi / y tez smrod pod pazu
chami zmiesawsy gi z koperwaszem.

Respilum

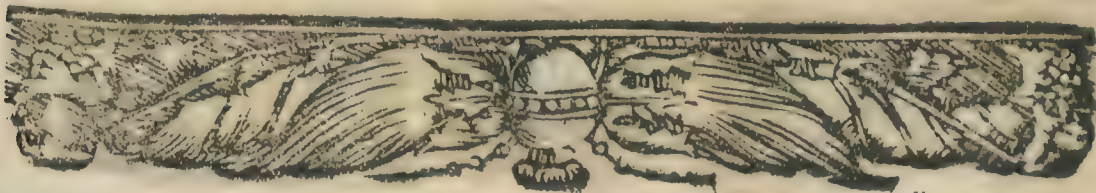

Respuly.

Capitulum 42

Respuly iesty owoc iednego
drzewa kolacego male iako
iablusta / iesty cierpnaczy
Polarni dobry wilgoennemu
zoladkowi / y thez ckezeniu
rzew ze trwia. Ten owoc
dlugo nieczyli / niegdz sie dolezy iakoby gmlerz
moczy iest zimney a suchy w pierwszym sflor
pniu / wiecy sfluz tu letarstwu nizli tu po
tarmu

farmu/wna trz ma trz peczki/dla tegoż leżo
wq po grecku *Eilcoecum*.

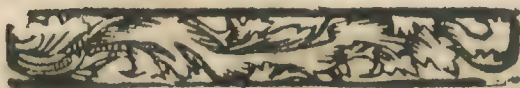
E Hez wraczące z gorączosci sthánowi/ y
czernoną niemoc/żółdek w gorączosci posis
la/cheć tu iedzeniu daie/dymy ktore z slegmy
pochoda niedopuszeja im wstepować w glos
we y do oczu.

E Lż krew gruba dylalala/à przeto le poży
tecz niey iesc przed iedzeniem niżli po iedzeniu.
Barzone z koriandrem à iesc te/ciezenie byzu
chą zastaniawia.

Łow tych z ktorych wleńce wisa/à tego prochu
w winie pożywać/zachowawa serce od iadoz
witego powietrza.

Dactillus

Pomum citri

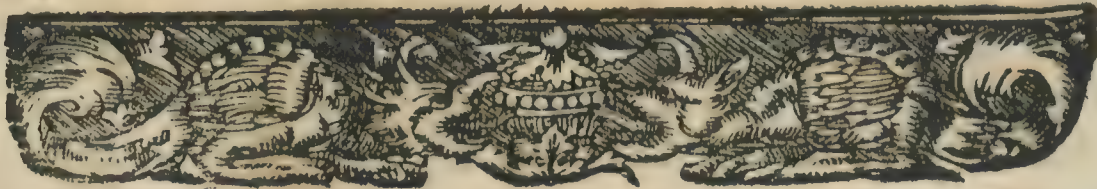
Citrowe iablko.

Capitulum 43

Citrowe iablko ma w swym
slozeniu skore mastyng / w
posrodku wodnosć kwasną
y nasienie/to wszystko jest ro
zdzielnego przyrodzenia.
Skora jest gorącego à suche
go slozenia/ ma moc serce posilać / ombleda
nie odepnuie/ nieprzyrodzoną cheć lebaś cze
go niewłaściwych chciwym odepnuie / w mor
czynic proch z tej skory / z nasienia gwozdzi

Palmos

Palmowe drzewo.

Capitulum 44

Attili jest owoc Palmowy /
a Palma z iedney pęczki nie-
dlugo trwa / ale ich musi nie-
tiekto wspolek wsadzić iże sie
zrosła spolem / a tak pewniey
moga stać / Naprzód wscho-

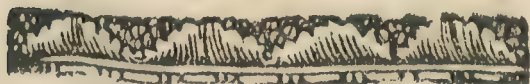
dzą z pęczki iako kosaćciez / a potym poszodek
twardnieć y listy sie spolu zrasłaię / a dopiero
we stu lat owoc dawaia / a to w krainach gora-
czych / iako w ziemi Palestiniiskiej / a owoc na pi-
pulkach nie wisi ale siedzi na lachorosli / a od
goraczosci sloneczney y od powietrza zrzeie.

Pęczki ma długie iako żoładź / owoc jest gorę-
cy y wilgotny z przysrodzenia w drugim stop-
niu / krew grubą mnożę swą niestrawnoscia
lednio żeć wzdyszą strawnieysze niżli figi suche
bo wietrza wilgosc maia / wetrobe zatchyłaia /
nadyma sędzione / grubosci stwardzia / je-
bom słodzą / głowie y żoładkowi / zwłascza lu-
dziom tolerancyjnym bo oni maia wetrobe go-
rzącą / a tak im jest słodliwy ten owoc / bo kole-
re w nich mnoży / inzego przysrodzenia ludzie
tłuszcza od nich.

Dla przeczyszczenia lekwarz z nich działać
tak. Weźmi daktilow iedne libre / miodu poł
libry / posmaz tego obogdą na węgla / a gdy
zstawię z węgla włoż tniemu tych rzeczy / spi-
ki / imbiern / galganu / Cynamonu / każdego z
nich po lotu / diagridium pięć lothow a zmie-
szaj spolem / Ten lekwarz jest dobri przeciw go-
rączce y przeciw kłociu w bokach pod żobry
bo odmierza żywot.

E Palma z swemi latorosłami / z kwiatem
z skora / z pęczkami są cierpiącego przysrodze-
nia y suchego / rany wysusza y narasta / żo-
ladka młoko posila / a wraczenie mocno za-
stanawia.

Malum granatum

Capitulum 45

Ablta są Malagranata iaroby małowi-
czę / rosną na iednym drzewie we Wło-
szech. Malagranata są dwoiakie / ied-

ny są słodkie a drugie kwaśnego smaku / a
tak y moc tych iabłek jest insha kwasnych a in-
sha słodkich / a wpałozę pospolitha moc y wlo-
snośc granatow jest wysusząca dla cierpię-
cia ich / a nawieć skorki granatow włosnosc
maia wysusząca.

E z sumpch granatow dobra sie krew mno-
ży / słodkie granati są chłodzące i odwilżające.

E Antenna piśe o nich a zwłascza o kwaś-
nych iże kolere osmierzaia a nie dopuszcza ich
płynąć do żoładka / wino granatow to moc-
niey sprawnia.

E Żadka granatow słuczone a z miodem
zmieszane / tym namazuy rany ze złych krost.

E Żabito granatow które jest słodkie / to od-
wilża żoładek y mlekę y gi / a tak tu stolecem
przyprawie / ale kwaśne pospolite jest le-
piej żoładkowi. Żadka niemaię w sobie żadnego
pożytku tu iedzeniu y owsem są niedobre.

E Ylko słuczone a z przasnym miodem zo-
mieszane / krosty mial boleć w wsoch / tego przy-
kładay w wsoy / także krosty y dzieci które byw-
ia w wsoch na podniebieniu tym namazuy.

E Kwiaty tego (to jest Balauista) są cie-
pniacego słożenia / zimnego przysrodzenia w pier-
wszym stopniu a suchego w wchozym / rany
spalaia / y wpiętki cieżenia zastanawia / zeb-
y wmoćnia / w miaszho kwiatu biorą podczaj
wierzchołki tego iabłka / są lepie y zdrowe.

Skora

Cent 20
Fluxu
Sangu

T Stora tych iablek (to jest Psidia) też ta-
tą ma moc co y kwiat/wracanie ząstanauia
y też plynąca krew z rany / to jest prochy iey z
bialkiem iakcznym zmieszany y przyłożyc ią
to plaster/w oczcie ią wårzyc a w tym geba
maczając przykładac na trzewa prosto/ czera
wona biegunkę ząstanauia.

I Cez prochy iey z rożaną wodką zmieszany
a w nos wpuszczony/ cieczenie trwie ząstana-
uia/ zmieszany z wodką babczaną/ a w tym
rozmoczyc tes bawelnę y wlozyc do maciezy/
krew z niego plynąca ząstanauia.

K Cez iableko granatum gdiest swieze owas-
rzywszy ie w winie/ a potym ie slukhy przyloz
na vřny wrzod/ vřnasy pomocz.

L Cez slodkie granata odmietkając pierś/
ale kwasne zaciesniaia/ y ochrapienie czynia.

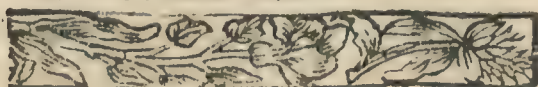
M Gdy wårzys granata w deszczowej wo-
dzie/ a kto krwią plucie day sie napić tego / tedy
ono ząstanowi.

N Cez kto ma drżenie serega/ dobrze takiemu
granata iadać/ y z vřlet żoladkowych zpycha
kolere y flegme/ iedzone.

O Kabi Mołesz yd/ przimodząc słowá Gá-
kufowe rāt mowi. Granata maia dzirona
wleśnosc/ bo przed iadlem iedzone niedopusz-
tając sie potrawam żazie w żoladku/ abo gdy
ie wårzys z ktora potrawa/ tedy one potra-
we dobrze żoladet strawia/ sie w dobra krew o-

P Cez korzenie drzewa na tchorym (broci-
rest) poma granata kwasne/ ten korzeń chro-
bać w żywocie zabija/ albo y list tego drzewa/
tylko obyczajem przyprawiony. Weźmi korze-
nia granatow kwasnych wpiawsi z nich drze-
nie/ wårzyc ie w malmazji greckiej thāt dluz-
go aże połouica wywre/ a potym wsić pieprzu
thāt tego co zloty záważy/ a potym przimarz
y przecedz/ a ciepło day na tżczo wypić/ a po-
tym niema spać.

Cinns alba

Wismie biale.

Capitulum 46

Wismie biale są miesiste/ czera-
wone/ gdy vřzale: thedy są
slodkie/ Gdy ie kto gie przed
iedzeniem innych pochrav/
trzewa mietkaja/ żoladet czi

scia/ palenie wřatrz odepnula/ chropawosc
w gardle od vřchnienia y w pierśiach swa mo-
kroscia slodka odepnuia.

T Wismie czarne (po łacinie Cinns nigra) B-
sa smaku kwasnego zawierając y sciołającze
żoladet/ po obiedzie maia być iedzony/ żoladet
suchoscia swa wysusząc/ grube wilgosci prze-

C Zywica ktora wyplywa z wismie (nitai) C-
w tżannie rozpuszczona a pita/ pierś miet-
czy/ chropawosc piseżakti diehauczyney odwil-
ża/ twarz tymże pocierać/ zmaży z ciela spz-
dza/ w winie wårzona a pita tamić w me-
cherzu łamie/ w żol ořhrzy/ wodnosc wismie
czarnych wårzyc z miodem aż do zgestnienia
fosnći wsić y zmieszać a wylać naczokolwieł
aby ochłody a bedzie iakoby lek twarz/ a tżego
dawać dla przeczyszczenia/ czemierzyc gdy k-
mu przymieszasz/ przypalone wilgosci wypa-
dza/ tamarindow gdy ktemu przymieszasz/ mi-
rabolanow/ scamoneam/ ty rzeczy kolere zna-
mienicie wypadzają.

Drobus

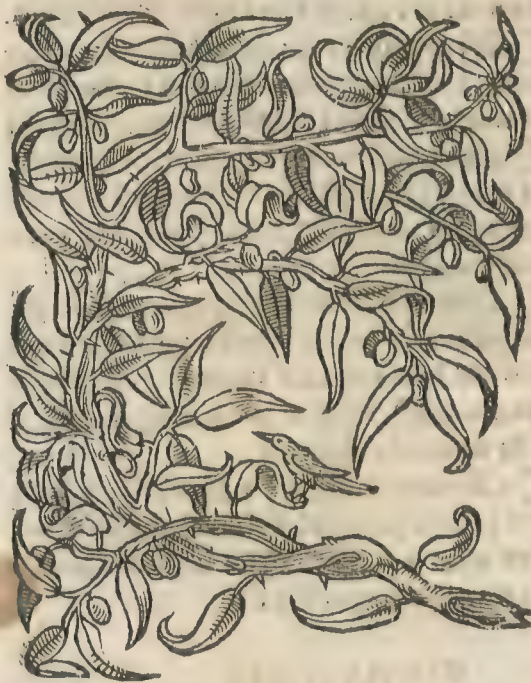
Prasa wplā.

Capitulum 47

Do żółci

Lze jest ci. ple y suche w
pierwſzym ſtopniu/ ma moc
orwieraiać / ocieraiać y
odeinaiacę. Jeſt ſmatu
gorzkiego/ wryne pędzi zby-
nie/ a zwlaſzcza kto ię poży-
wa zbynie/ tedy ze krwi wryne wypędza/ ty-
dłu ięſt użyteczny poſarm.

Męka prąſcy wpi żywot odmieć / y v
ryne pędzi/ y barmie dobra dacie człowi-
miedem zmieſzana mała rany czyſci krwi
z ſłych krosti pochodza/ y theż z licza piegi/ ſłati
ſpędza y inſe nieczyſtoſci/ a to gdy małe pta-
ſcy wpi zmieſaſz z małą ieczmienną a z kro-
chmalem/ y też na ſwierzbieſt to dobre leka-
ſtwo y doſwiadczone.

Eż mała ię w oczcie wwarżona a na dy-
mioną przyłożona/ rzeżanie oddala/ y wydy-
manie na ſtolce oſmierza/ y też kłocie ięſt v-
lga

Oliwa

Oliwki z Oliw.

Capitulum

48

Liwki ziolone ſa zimne y ſu-
che/ żywot zaciſtaia/ ale wo-
dne oliwki żoładek odzieraię
dla ię kwafnoſci/ a zwlaſz-
cza gdy w oczcie pomoćna.

Czarne oliwki ſa cieple/
ale nie tak bardo kwafne/ a wſakoż bardo nie-
ſchrawne/ niedobra krew czynia/ chciwoſc tu-
iedzeniu pobudzaia/ a zwlaſzcza wielkie oliwki
nie bardo tuczą człowię / Dozryale oliwki ſa
miernie cieple/ a ziolone ſa wieſcy cierpnoſci
a wieſcy zaciſtaia żywot ale ſa lepe żoładko-
wi/ Ale czarne oliwki tyſa nie dobre żoładko-
wi dla prochnienia ſwego.

Eż plaſtr oczyniony z oliwek czarnych/
niedopuszcza ſie kazić ciału dla wrzodu kthory
zowę Antrax/ gdy będzie na ono miſcie przy-
łoż.

Eż plaſtr oczyniony z liſcia o- (łożony.
liwnego z przafnym miodeſm/ a thego przyłoż
na pepet/ abowiem wypędza glisty y zabię.

Eż gdy z tego liſcia a z ieczmiennę ma-
ti oczyniſz plaſtr/ zaſtana wla biegunke daw-
na/ y też plynienie zbynie wilgoſci z macie.

Oliwa ięſt dobra żoładkowi dla miernę
cierpnoſci kthora ma w ſobie/ a the maſ rozu-
mieć o oliwie kthora ięſc bywa z drzewa nie-
prawię wżręlego/ zowę po łacinie oleum ex
penſarum/ dżiaſła poſwierdza y zęby wmoć-
nia/ gdy kto te oliwe w vſciech będzie trzymał
bront

broni od vzieblenia / też odymuie inšym rze-
czam iad abo ostrość ktore ciało przekrawaia.

E też gdy kto wypije iadowniką rzeczą a bärzo
palączą / oliwę sie dać ciepło napić iżby mogł
wrócić / (Serapio) Pandecta o tym świadcza

D druga oliwa jest kthorą biorą z drzewa
tuz dobrze dozrąlego / a ta oliwa jest miernie
ciepła y odwilżaiącza / ciało posilaącza y od-
mierzaiącza.

I Oliwa z ieczienną wodą / to jest po sę-
sci lęzek kądżego wziąć ciepło wypita / stolce czi-
ni / a gdy ktemu listków ruciących przysiężę
a przypwierzę / kłocie w żywocie przestanie / y
glisty wymiata z żywota.

K Oliwa w kłisierach pożywana / bolenie
ktore z kłocia przychodzi / osmierza / y iakmiarz
olejki wpytki w aptekach na rozmaite niemo-
cy z oliwą przyprawia.

Pomagrany

Capitulum 49

Pomagrany są dwolaki / sło-
dkie y kwasne / kthymaia w so-
bie wiecżą cierpność / dają z sie-
bie dobrą wilgosc ciastu / żołąd-
kowi są wdzięczne / iedno są

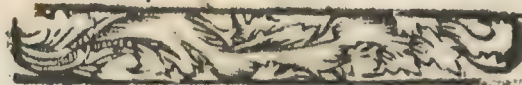
nie bärzo tuczące / słodkie poma-
grany żołądek / a przeto ci ludzie ktorzy gorąco
ci cierpią niemaia ich iadac / alie kwasne ty im
sot pomagranow bierun / (są lepsze. D
te zastrawia.

E miodem przasnym zmieszany sot poma-
granow / rany ktore się w vsicich dżiałają v-
drawia. Pomagrany słodkie są zimne / w pie-
wšym stopniu / a wilgotne we wtorym / kwa-
sne są zimne y wilgotne.

K kwasne pomagrany kolery ostrości vsmie-
rzają / y bronią pšynienia głych nieczystości do
żołądka a zwłaszcza wino slich pomagranow
Pandecta z Auicenną świadcza.

Pomagrany niedopuszczają potarmowi-
kając się y prochnięć w żołądku. Cierpność
iedno z mierną słodkością w sobie torżennosc
mają.

Poma

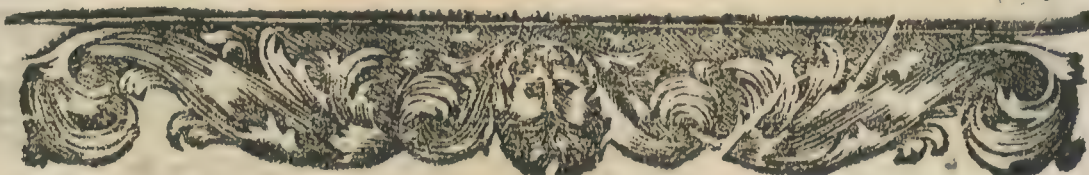

Żabka.

Capitulum 50

Ablon jest drzewo / A iakoż są iabloni
rozliczne / tako też y owoc rozliczny / a
bowiem są iedni iabloni kthorych owoc
może

może wzrść / a drugie są których owoc; nigdy nie wzrście / iedno albo sie wleży albo gi musi w suse. Ząbłta tedy nieczyste kwasności są / slegmy / sebrzy wstawicze w kaseł pobudzają / żolądek oziabiają / sliny mnożą / a tho też czyni wpełki owoc nieczyste.

C Ząbłta prawie wzrście są rozdzielne / iedno cierpnące / drugie kwasno ostominne / drugie też kwasno słodkie a wodniste.

C Ząbłta cierpnące są zimnego y suchego przysrodzenia z strony ziemi / żolądekowi gorącemu a wilgotnemu są dobre / bo swą ostrością wilkość zła z żolądką na dół poćiska a ostątek wysusza / ale są niestrawne dla nieczystości nadpłynię wiatr wzbudza / suchym żółcią skłoda / suchoty czynią / abo owrzędzenie płuc abowiem ry wiątrzy które od nich bywają wzbudzany: serdeczne żółty są y płuczne.

C Ząbłta kwasne a cierpnące są zimne / ale słodkie tu ciepłoci się skłoniły / a swoią wonią serce y duchy ogniste posilaia / głowie zimnego skłoda reme w nich pobudzaia.

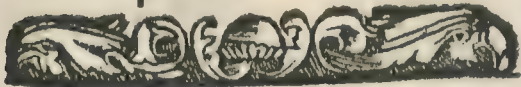
C Syrop z wodności iabłec żółtych a wonnych z czutrem warzony do zgęstnienia / żolądek gorący y trzewa chłodzi / serce posila / omdlenie oddala / a dymem gorącym do głowy wstepować nie da / wręczenie z gorącości y czerwona niemoc zastyńawia. Wiele a częste iadanie iabłec zwłascza kwasnych a cierpnących / gotowa przyczyna ku przysciu łamania a napełnienia głowy rema / y też przyczyna ku kasłu / cieżnienie żolądku z naziębienia.

C Ząbłta mażone albo pieczone są lepsze / z imbirerem iadać je / palenie wnatrz oddalaia. Warzyć je w wodzie a tym wyprowadzić wstę / chce ku iedzeniu daia.

ziemią jest są zimne / niektórych częstą wodą jest / dla tego smac ich jest kwasno cierpna / czy z wodnością słodką / bo wstę słodkie gruski nie są tak zimne ani tak suche / ale są ciepłe a wile / a każdego czasu mogą być iedzone bo ich potarm jest pożyteczny / gruski łamienie kwasnych cierpnoci po obiedzie mogą być iedzone / pieczone lepsze są / rano iedzone zastyńawia trzewa a ich dno pobudzaia / ale gdy po obiedzie pieczone gruski się posilawy / le prochem foriandrowym / bronim dymem z żolądką do głowy wstepować / y gorącościom do oczu / żolądek też zawięraia / a potarm na dół poćiskaia / palenie wnatrz odepnuia / a żolądek posilaia.

Pirus

Gruska.

Capitulum 51

Gruska jest drzewo domowe y l. sne / Domowe są nicieda / nie ślupnego przysrodzenia ia / koż to po owocu da się znać a owoc są których częstą

C Lesne są wiecy kwasno cierpnące / a wiecy zmarzędaia y sciskaia żolądek. W oczcie ie wazie potym silnie a przilożyć na żolądek czerwona niemoc zastyńawia / przez wręczenie / żolądek potwierdzaia ku zachowaniu potarmu a to zwłascza w gorączkach: też wstę z nich wodność a prziwaziwsi oczu krować a dać pić / wręczenie stanowi / gorącość wnatrz gąsi / dymem do głowy z żolądką wstepować nie da przez gorącości ku oczom / czerwona

na nie

na ni: mocz zaſtanauią / wlożić tes wostu
w gruſcie z grzebiąmi gi obwinąwſzy / potym
to zieſc po ranu.

Ordeum

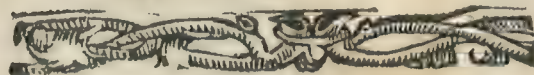
Jeczmię.

Capitulum 52

- A** Jeczmię iſt zimny a suchy
w wroym ſtopniu / nieieſty
tāt tuczny iato pſienica.
- B** Czinią z matki ieczmię
ney / y z wodą ieczmienna /
z rozynkami oczukrowaw
ſzy a tego przpwárzywſzy iſt zdrowa karmia
tym ludziom ktorzy gorączki mają. Jecz
mienna woda to iſt tyżanna iſt tym dobra.
- C** Jecz matka ieczmiennia z ocztem zmieſza
na / ogień wyeiąga z bolączki a nawieczey na
przodku poti ſie iſceże nie gnoi.
- D** Jecz lice czpſci przplożywſzy kniey troch
malu / a tym ſobie vmpwac lice po ranu.

Aluena

Lwies.

Capitulum 53

- D** Wies / Ziarna ięgo maia
moc: rzadkoſc czynie / iakoby
miał rzecz ię roſpuſzeża tāt ię
bedzie rzadko / vlieżti w ciele
otwiera / bolączki y oſietlo
ſci wſelkie roſpuſzeża / fiſtu
y goi ktore bywają przy oczoch / y theż ſwierzb
ktori bywa na powietach / goi / cierpnoſcią ſwo
ią ktorey małucżko ma / trzew cieczenie zaſta
nawia gdy go przploży proſto na trzewa.
Krupy owſiane tu iedzeniu ſą ſmaczne / do
bra tucznoſc dawaia.
- E** Jecz naſipac owſa w worek a zagrzawſzy
gi przplożyć na lewy bok na ſiedzione / twar
doſc iey roſpuſzeża a boleſc vſmierza / grizienie
byſolity w żywocie / potropić owies y kmin wi
nem / a prz: ygrzawſzy thego oboga wſipac w
woreczek a prz: ytladać na brzuch / a oſietloſci
z dny w ſtawiech y wſelkie twar doſci ſwą mo
cą miekczy / maie owſianą z miſpac z winem
z ſenum grecum / z ſadlem kotowym / a oczyni
wſzy iakoby plaſtſze prz: ytladać na miſtſheza
twarde abo ſamym otladać.

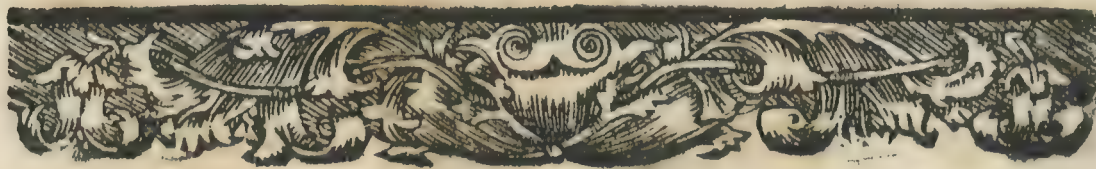
Triticum

Pſienica.

Capitulum 54

Pſienica

à otrey pšeniczne z octem wwarzone tward
E kwas albo ciasto wwarzone z psze (leczą
 nice/ jest zagrzewające/ podchwilną puchli-
 ne rozgania/ z lica frost y parchy z glowy spa
E kwas. Pšenica dobrze wwarzona (dza.)
 z oliwą albo z masłem/ twardy bardzo człowiek
 à zwłascza gdy bedzie z mlekiem wwarzona /
 à tak radzi tym ludziom często iadać ktorzy są
 suchego à chudego przyrodzenia/ y mocz y od
 tego człowieka potarmu nabyma/ ale zaśie lu-
 dziom cielszym zbytnie à tłustym niedobry jest
 potarm cięsti tu iedzeniu abowiem napelnia
 w żylach krwi zbytnie.
E Senze. Pivo z pšenice jest nazdrowsze y
 sytniejsze człowiekowi/ taktież chleb / à wżadoż
 z żytny mąki dobrze wysiancy wiecny człowiek
 ta tuczy iedno w żołądku długo leży à zwłasc-
 zja nie wwarzoney żany chleb wiatry czyni.

E dluż Jsaak/ Pšeniczà
 jest potarm człowiekowi go-
 dny y przyrodzeniu człowiek
 czemu podobny/ abowiem
 iako oto człowiek test w swo-
 icy osobie ciepley à wilgotny
 taktież też y Pšeniczà / à wżadoż chleb iuż ma
 wietrza wlosnosc cieplesci niżli pšeniczà / kto-
 rey nabyma z strony pieczenia od ognia / iako
 też ieczmiel/ groch/ bob/ z przyrodzenia maig
 suchosc w sobie/ Ale gdy beda wwarzone tch
 ziarna/ tedy iuż nabymaig wilgotnosc z one-
 go warzenia.

E Oleick z pšenice lipaie y parchy goi / à sa-
 my ziarna zeżwane w vsiecz à przłożone na
 miestce wwarzone/ wpseltiego psa iad t sobie ciz
E Krupy pšeniczne potisa iecze (gnie-
 mlode nie są bardzo dobre tu iedzeniu/ abowiem
 nadymanie w żywocie/ kruczenie/ pobolewa-
 nie bokow czyni.

E Prazmo wiecny tuczy człowieka niżli krup
 y wwarzone/ y wiatrow nie mnoży/ iedno iż żi-
 wot zātwardza/ à tak iesth potrawa ludziom
 pracowitym dobra/ abowiem dobrze tuczy y
 długo w żołądku leży.

E Auicenna. Wata pšeniczna lica czyści y
 głodzi/ à ktora sie ma tu rumianosci/ wiecny
 ta jest lepsza y sytniejsza.

E Cz mąka pšeniczna z octem à z miodem
 zmieszana/ piegi spadza/ y puchline rospadza

Risum

Dyz.

Capitulum 55

E z przynosa ziarna do nas
 iuż omelte/ roscie iako y iecz-
 miel maigac też klos/ iesth go-
 raczego y suchego przyrodze-
 nia w pierwszym stopniu/ iest
 z smaku

smātu nieczu cierpnącego / którażto cierpno-
scia trzewa zadržwardza a ich dne pobudza / a
przeto go tak zle iadać y škodliwie / ale gi wá-
rzyć w słodkiej smiołanie albo w migdałowej
polewce z czutrem / a thát go pożyway / thát
nie zadržwardza ale krew mnoży. Ktcho ma ży-
wotą cieleżenie / biegunki z rozliczných wilgo-
sci a zwiastęja z kolery / thedy iedz ryż prosto gi
wwarzypię / abo wodę z nie pi poranu przed
iedzeniem / gdy sie woda z ryżu pocieraj / pięgi
y inże nieczystosci spadza z ciała.

Piata część O kli- iocy rozmaitych y innych po- dobnych rzeczach ku Elijowi a napierwey o Kämpforze.

Kämpfora jest zimna y su-
cha w trzecim stopniu / a jest
sok z lednego drzewa wyciś-
miony / biała a iasna jest lep-
ka. Jest użyteczna na (sa-
przeciwko sprosney chorobie

która zową Gomorea / to jest plynienie nasie-
nia męskiego / a tho rospuszcivsy kämpforę z
sokiem psinkowym abo laktuczanym / a wtym
rozmożyvshy chuste przytładay na nerit / y
na mecherz niżej pepła.

C To theż lekarstwo jest dobre na zapalenie
wątrobę / y na zbytnie odchodzenie wryny.

C Reż kämpfora zmieszana z trawniko-
wym sokiem / krew z nosa zadržawia / bawel-
ne w tym emoczivshy abo chuste y wlozie do

C Reż zbytnią chciwość cielesną o (nosa
dymnie sama wonia kämpforę.

C Reż użyteczne wchodzi kämpfora w le-
karze rozmaite ktorých w gorących febrach
wzywamy.

C Reż kämpfora z rozżaną wodą rospuszczo-
na a z trochą białku iadecznego / jest lekarstwo
silno dobre na lice / pleć wyplania / y flaki y in-
że szpetności z licia sciera.

C Reż na ustanowienie krwi która zbytnie
nosim idzie / kämpfora starta na proch / po-
tym z prostą wodą rospuszczońa ocztu win-
nego przyczynivshy / rozmocz w tym chustke
przyłoż na czoło y drugą okolo śpice obwin / y
też na wątrobę to jest na prawy bok żład zbu-
rzona krew pochodzi / przyłoż też trzecią chustkę

Dragant

Capitulum 56

Dragant jest klij z lednego
drzewa zamorskiego / zimny
w wtorym stopniu wilgotny
w pierwszym / a jest to gum-
biała / iasna jest nalepka.

C Ktcho ma vshchnienie w
piersiach / wwarz Dragant z gumy Arabi-
cum w ieczmienney wodzie a tego sie napijaj

C Reż draganeum rospuszczone w ieczmienn-
ney wodzie / a potym z sokiem lakticy przy-
warz / a tego po troche pożyway dla káslu su-

C Ktwarz wężyniony ze dwu czę- (czego
sci dras

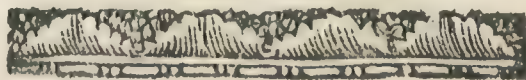

myl. Wiedz też o tym / iże drágantem iesth
rzecz nie łączna ku stárciu ná proch / á ták sa-
mo ma być dlugo ták / bowiem z drugą rze-
czą żadnym obyczajem niezetrzeż.

Gumi arabicum.

Capitulum 57

Ici drágantu á z iedney części soku latrycy /
trochmalu też z poł oncsley przyczyniwszy / v
czym plaster ktorego używamy dla kąplu ktoy z
goraczey przyczyny przychodzi / y prągnięcia
Tęż biegunte trwając zástana (broni.
wia drágant w dęszowey wodzie wwarzony
albo rospuszczoney.

Tęż z biáłościem sáiecznym rospuszczoney /
naprzeciw spaleniú ognistemu masz leżárstho
wo dobre / miejsce spalone często mącząc.

Tęż proch wczyniony z drágantu / w cieple
ley wodzie ku pićiu dany / był wnetrzne por-
wane spala / y kureż ktori wpytkiego człowieka
kureż oddala / też ieczmienna voda z drágan-
tem przywarzona prągnięcia broni / Galen

Tęż rospádliny ktore bywają ná (piśe.
wargách y ná podniebieniu / zgois bardzo pre-
co tym obyczajem. Rospusc drágant w rożá-
ney wodce á potim przez gestą chustę precedz
á kniemu przymiesza niewiele trochmalu / á
ták omoczwszy w onym chustę przikładay ná
vsta / ná też y ná podniebienie mącząc ti mie

Takież y ná státi / ná piegi ktore ná (stea.
lieu bywają / drágant w rożáney wodce rospu-
szczoney przez noc / á pothym ráno kámpfory
przyłoż troche / á tim ná noc lice námazuy kil-
ko rázow / á po ránu wodą abo czym chcesz os

Gumi Arabicum iesth ciepłe
y wilgotne / iest podobne drá-
gantoni / rzeczóné arabicum
iż w Arabistylepsie bywa náś
dowano / ma moc odwilżá-
jącą y odmietekájącą.

Tęż vżgęccznie ná schnienie / y chropáwo
sciam iezptowym / á to rospuscivshi gumi ara-
bicum w ciepley wodzie / á tą wodą możeh ie-
zyl mącząc.

Tęż naprzeciwko wráczaniu ktore po-
chodzi ze mdłości zółądtowey. Wezmi proch
tego gumi á zmiesza y z cinámonem / dayże
gi wypić z winem / abo zmiesza z sotiém bá-
czanym y day pić.

Tęż proch tego zmieszań z prochem kowie
smokow / á w rożáney wodce day wypić / kto-
ra páni miewa zbytnie płynienie przypodzo-

nych wilgoci/ y inſe plynienie krwi zaſtana-
wia.

Laudanum

Capitulum 58

Laudanum teſt rzecz vonna
a lipka/ciepła a wilka w wto-
rym ſtopniu/a teſt rzecz iako-
toby rozana w niektore ziola
wpadaiąca/lepſze ieſt cieſz-
kie a czarne.

Wonia iego teſt wyteczna na przeciwko
remie z zimney przyeżony.

C Laudanum z maſtka zmieſane/ przytła-
daye go na zeb y na dylaſla/ wewierdza y o-
macznia zeb y w dylaſlach/ z aduſzenie macice
oddala dim laudanow wpuſzczony do macice

D Też wpadła macice podnoſi gdy oſty dim
w ſie pani bedzie brała/ czopek oczyniony znie-
go a do macice wpuſzczony/ poſila macice y
czyni ſprawną ku poczęciu.

Maſtir Maſtika.

Capitulum 59

Jeſt Maſtika ciepła y sucha
w wtorim ſtopniu. Jeſt gu-
mi iakoby żywica z iednego
drzewka plynąca/ ma być
wybierana iako lepſza ktora
ieſt biała taſna/ ale ciemna
ta ieſt nie dobra/ ma moc pochwierdząca y
ſcieraiąca/ zraſzczaiąca y też zaciſkaiąca.

Wino w ktorymby była roſpuſzczona ma
ſtykła z białem kadydlem a z biaſkiem iaciecz-
nym/ a tego przytłoz na ſtroni/ bowiem broni
wilgoci plynąc w oczy y do zebow/ też boleſci
y ſtrzeſania ſtroni oddalają ktore bywają dla
oſtrych dymow z żołądka podnoſzących ſie do

Maſtika maſtitowana w oſ- (głowy.
ciech a ſieſkana zębami/ wywodzi wilgoci nie-
mało wodnych.

Też plaſtr oczyniony z maſtiki/ z bolum
armenum/ z biaſkiem iaciecznym zmieſawſzy
a ocztu przyeżyniwy/ ten plaſtr przytłozony
na żołądek/ wraczenie tolericżne zaſtanawia
y biegańke żołądka ucinia.

Mirra

Capitulum 60

Mirra

Picea siue pice

Emola.

Capitulum 61

Emola jest dwoiaka / Jedna ktora od okretow oddzieraią / zową ją Naualis / ta jest ciepla y sucha w wtorym stopniu. Druga jest wilka a tła ma mocz trawiającą / rospągającą y też odmiękczającą.

Masece czyniona z smoly wilgotney / z li tartarium / z olejkiem bobkowym troche oczyszczone przylawszy / jest użyteczna naprzeciw sweterz

Eż twardosc sledziony y boleści (bowi. iey osmierza / to jest gdy plastr uczyni się z tej to smoly rospuszczoney / z prochem piolynowym a z woskiem / z oliwą / a tego przykładay na

Emola ktora oddzieraią od okretow plastry barwierzze przyprowadzą / dla tego iż wysusza wilgości zbytnie / bowiem bedący w morzu stale się tacy mocą dla wody morskiej.

Resina

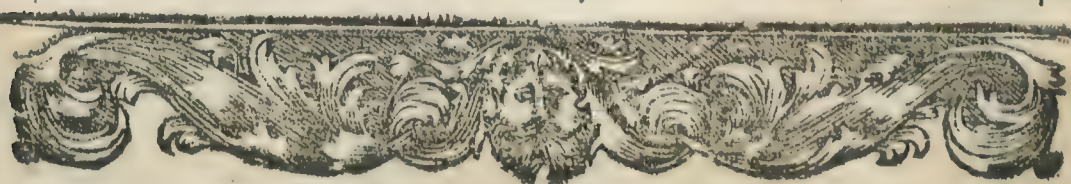
Est Mierra ciepla y sucha w wtorym stopniu. Jest gumy drzewa jednego z Indij. Ktora jest żółtawa / iasna / ta ma być obierana iako lepsza. **M**a mocz potwierdzającą dla swych liptosci / sihułaiącą ochworzone brzegi ciała. **E**ż ma mocz rospągającą y trawiającą / zachowawą ciało od prochnienia y zagnilosci nie tylko żywe ale y martwe z doświadczeniem niektórych ludzi.

Eż to ma rope w żółdki y w telitach jest użyteczna.

Eż naprzeciw smrodliwym ranom jest osobna / moza potwierdza kładzenie iey / też ma tęż y tu poczęciu ją sprawuie / wonią niewdzięczną yst odepnuie kthora z sprochniałych wilgości przychodzi.

Eż wino w ktorymby była wwarzona mirra z figami suchemi / jest dobre naprzeciw kasy

Pilule uczynione z mirry a z stolarow / kalamiti / są dobre naprzeciw katarusowi to jest nieżyłowi albo sąpce / y trawienie żółdki dobrze czynią.

Xesina

Żywica.

Capitulum 62

Zymaitea jest żywica według rosnaitosci drzewa / z którego bywa odbierana / a wpatuje się w pentiną między wstętkami / i żywicami jest nasłachetniczą. Zhe ma wlosnosc / i wstętki są zagrzewające / rospadające / wyciszciające / y też ocierające / a przeto swierzb spadza / y z głębokich miejsc ciała ciągnie ku sobie wilgości więcej niżli inże smoly / y niżli inże gumy mata.

Powiedział iże żywica jest iakoby pot wpływający z sosnowego drzewa / Wchodzi w masę storubellę a czyni wonią wdzięczną która zadusza inże wonie / y farbe masę daie / na rany jest doświadczoney pomocy / abowiem za gnile wilgoci wyciąga y wysusza / Pandecta.

Terpentina.

Modrzewowa żywica.

Capitulum 63

Zepła y sucha jest Terpentina / dym iey otolo stoleczka kładzony / broni niemocy którą zową Zenasman to jest wzdymanie na stolec bez wężyn.

Tez naprzeciw zaś (tu. dużeniu macicy jest dobre turzenie z terpentiny / y naprzeciw upadnieniu macicy wsty branny dym podnosi ją ku gorze.

Tez iży sie wrzod przedział / wężin plaster z terpentyny z mąką ieczmienną / a przypłózną wrzod na noc dla przedziałania.

Isidorus / Modrzew daie z siebie żywicę nad inże żywice słachetniczą.

Tez Hutenus który pisał o drzewie gumy martowym / którego ludzie pożywiają w łamaniu / tak piše. Gdy będą trzy pitulci polys

kane poranu przez trzeci dzień tak wielkie wężnionie z tej żywicy iako grochowe ziarno / żółta deł posilają / słońce czynią / y łamanie bardo znamięnie osmierzają / a to ma z tajemney wlosności przyrodzoney / częstotroć jest rzecz w taitcy niemocy doświadczonea.

Storax

Capitulum 64

Wołaka jest Storax / sucha y wilka / maia wlosności wysuszające y zagrzewające w pierwszym stopniu. Lepsa jest storax calamity czerwona

debra jest naprzeciw zaziębieniu mózgu y naprzeciw iego młdoci / a choź miesawimy społem z laudanem a z storacę liquidą / a z tych prochow wespół z mieszanymy wężin iabłko zawina wsty w chustce ledwabną a tego często wonią albo na węgle ogniste wrzuc a tego dymu wonią.

Wino w którym wwarzys storacem cala mutam / wysusza wilgoci w wole to jest ięzyka który bywa w podniebieniu.

Pituly z niej wężnionie są dobre naprzeciw zimnemu żółdowi / y naprzeciw reum / y też naprzeciw zadużeniu macicy turzenie iey przywodzi ją na swe miejsce / a gdy upadnie na dół / tedy nosim on dym ma w nie bracie pa

Storax liquida jest dobra naprzeciw (ni. parychom

parcom glowy / a w rozmaite plasty wcho-
dzi dla tego iż ie wonne czyni.

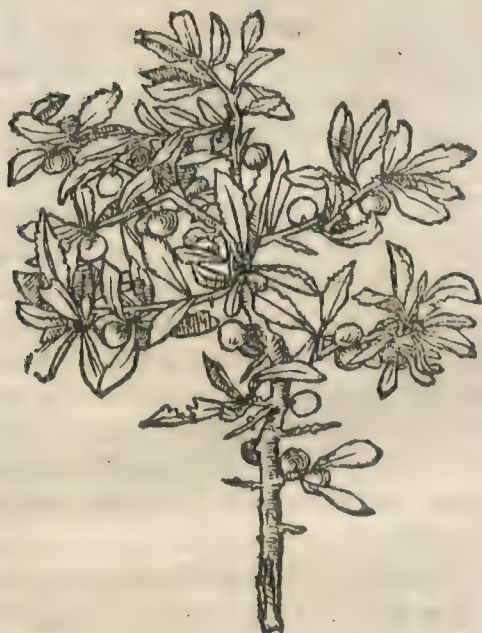
Sandaraca

Sarcocola

Capitulum 66

Capitulum 65

Sarcocola jest żywica drze-
wa jednego w Perstey zi mi
jest goręca y sucha w pierw-
szym stopniu / jest smaku
gorzkiego / mocz swą przez v-
czynki swoje okazuje / spala y
drażęca / sciera y żrę / roztwiera y narażęca w
ranach miewo / miewo złe wygryza z ran / oczę-
czy / zbytniości lipkich / żywotha zimne
wilgości a lipkie / y theż z przegubow y z chrze-
wygania / ale to dawac z innym lekarstwem /
samey niedaway dla icy grawości / bo ktho icy
wiele pożywa rychlo bedzie ludy / w migdalo-
wey polewce używamy icy / jest rzeczą przespier-
czniczą.

Włoż sarcocolam do rozżanej wodki / a po
staw na słoneczu iżeby vshlo / gdy vshnie za-
sie nalej wodki / y tacież porzecie / tym potym
twarz pocieray słatki z micy zęże / oczęczy / y
posila / ielito gdyby z tego wyszło podkurz nią a
wmidzie zaśie.

Sandaraca jest podobna / zwłasto-
ścią jest nowa a won-
na / malarze niektórzy mia-
sto turkynnu działają z micy
potest / ktorę na malowa-
nie potażają aby dlugo trwalo / warzą ją z
oleiem. Za żywica żagrzewa y suszy w wro-
cim stopniu / proch z białym iatcznym zmie-
szany / a czoło y okroni tym obłożę / cieczenie
krwi z nosa sthanowi / zmieszana z białem ka-
dyblem / z oleiem rozżanym / a tym okładać żo-
ładek / wracanie żąstaniawia / z ożtem zmie-
szac a tym brzuch obłożę / czerwona bieguna-
te żąstaniawia / proch z tcy żywicy w łapoch
jest / wracanie broni / dym they żywicy wysu-
sa mokrości z glowy / proch icy wrzody suszy /
krwią plwanie żąstaniawia gdy sie icy z cym-
kolwiek napije.

Zęż wziąć prochu sandarak / białego ka-
dybla / mirri / storaki talamite / przegrzać tego
w moździerzu / a przylać do tego storaku wil-
gotnego / laudanum przylóżę / a gdy sie roz-
pusci

Pusi i ho w moździerzku / wsi pác prochy / a
sflucz t h e z storax czerwon y węgla lipowego
tremu wpytkiemu przyłożyc / a to wpytko spo
lem sfluczyc / a po ksu cyplo biorac walc na
kamieniu na swieczki / potym temi swieczka
mi kurzyc / bo then dym glow s wysusa z mo
zkosci zbytnich.

Sanguis Draconis

Capitulum 67

Dwieza iesth drzewa jedu go
czerwona iako cinober w zie
mi Perstiey: Jest mocn z m
ney y suchey w trzecim stop
niu / iest smaku cierpnacego /
a przechoz ma moc zastana
wic w fcltke cieczenie krowawe / rany z wrzo
dow / albo tez ranienie czymkolwiek wnacrzne
spaiac / ocietac niedopuszczac / rany sieczone no
we zlepiac / wplywy zbytnie paniam zasthana
wia / zmieciac i z olejkiem rozanym / a tim zo
ladet mazac / a na wierzch grzante przylozyc

zmaczawshy i z w oczcie mo: znym / zoladet po
sila / chec ku izdzeniu dawa / dawienie w gar
dle y miesnat odeymnie.

Prochu iey do nosa wsi pác / krew zawiera
w zytlach / tenze proch wziac / gum i arabicum
draganum / to wpytko rozpuse rozana wo
dka a galeczek z tego nadzialac / z chore bioracz
w usta po iedney dzierze pod iezyktem a po
sytac / krew p hwanie zastanawia.

Ez z mieciac te zywie z sokiem przestko
wym a pie / czerwona blegunka z wierzchnich
trzew posla zastanawia / a iesli z inshych theoy
klisterowac z sokiem babezanym a z tyzanna.
Czopek z ten zywiec odzialac / sokiem sporzy
sowym a wetnac gi do macieze / cieczenie k
wie zastanawia.

Prochy ku stanowieniu krowie / proch t ey
to zywiec / proch boli armeni / proch debianek
proch z rozty / proch z kadzidla / proch z masti
ki / proch z skory pomarum granatum (to iest
z ziarnistych tablet w aptece nadziej) proch z
aloe / siere tez zaietca zsietac drobnuchno na
proch / a z ktorety zyly obfite krew plynela /
zaci sni reka dziure izby sic krowa zatkala gesta
potym z tych prochow wezyna plaster z bialkiem
iarcznym a przywiez na te rane / ale nie tego
nieodeymuy za kilko dni bo by sic krew zbieda
la. Ten plaster ma: zat wezynie. Wziac chu
ste moczn / a przywierzowshy izby rane zaslo
nilo / pomaz po iedney stronie bialki m ciento
a na ten bialek tymi prochy potrzefai a przy
loz tego.

Serapinum

Capitulum 68

Est Serapinum zliwica i
dnego drzewa zamorsklego
wontey nie lubey / iesth praz
wie wontey owey czebule po
dlugowatey ktora zowa luf
po latinie porrum / ale iesth
vayteczna / zagrzewa mocza swa a suszy sposo
bem trzeciego stopnia / ma moc przyciagajaca
eza / scienciacacz / rozpuseciacz / mieta
ca / ocierajaca y czisciacza / na wegle gdy be
dzic wlozona dym znicz glow s cypci z fleg
mistych

Kadzidle:

Capitulum 69

mistych wilgosc.

D **E**ż gdy proch iey bedzie pity z sokiem rui-
ciałym / bol se głowy z dymow z żelazka wste-
pujących y z zimney wilgoci oddala / y bol sci-
piersi / padająca niemoc / kápel / zadrženie w
piersiach z grubych wilgoci / turecz wpełti / y
ten który głowe na zad ciagnie / bol se śledzi-
ny / bole se po kosciach / y w członkach przegu-
bnych dla naziębienia suchych żył / **E**ż wpię-
tibel sci oddala a wsmierza.

Eż ta żywica pita z miodowa brzezka /
zastanowienie rzeczy niewielejy odtwiera / vo-
wacy mące niewiaśham na icy miesteze

D **E**ż gdy iey przypie z cymkol- (włada
uikiedne cząstke / gruba flegma z przegubow-
y żółta wilgosc z ciążą wygania / trzewa miel-
czy / pouietrzności grube wygania / bole se trzew-
rozgania / mielczy wnym lekarstwami pomas-
ga / po zgojeniu rany gdy miasy y siam zostas-
wa / sciencza gl / oczę bardzo naprawia / colliri-
um iest znię bardzo wyborne na powłokę y na
zaciemienie oczu / na przeciwko stepowaniu vo-
dy ku zżeraniu / zową to kataracta.

Eż rozpucie iey żywicy iedne cząstke z so-
kiem celidoniowym / z czukrem / młota niewie-
sciego przylac a to w oczę wpuszczac / iest lekar-
stwo bardzo dobre.

Olibanum

Kadzidło iest też ieden Elij z le-
dnego drzewa które zową Li-
banus. **E**żo kadzidło które
Indy przychodzi iest nalepa-
se / iest barwy smaragdowej
a okrągłe. Drugie kadzi-
dło wychodzi z Arabii a iest podobne / iest
okrągłe / białe które zowie my Muscum pola-
cinie / nie łączno sie kruszy / na ogniu rychło to-
pnie / a to iest też bardzo dobre kthorego leka-
rze wzywają. Jest też kadzidło bardzo dobre po-
dobne Arabskiemu barwy ma rudowatą / to
iest podobne. Smak białego kadzidła iest
ciężki a wosnosc ma żagrzewającą w
w którym stopniu / wysuszącą w pierwszym
stopniu. Galenus tak powiada w siedmiu
kriegach simplicium farinacorum ca. de ture
E Diascorides. Kadzidło ociera nieczystosci
kthoware z oczu. a tak ie wyjasnia / rany gle-
botie ciąłem narasta y czysci zagnilosci ich /
wysusząc potym got.

Eż kadzidło iest dobre tym łodziom ktho-
rzy krwią plują / tak one krew która z piersi pli-
nie do wstiatu też y one która z głowy podnie-
bieniem y dziaśłami sie sączy a zwłascza w nos
ci po spaniu / a ma być białe kadzidło na noc
polgane przeciw tym niedostatkom.

Eż kadzidło starte a potym z ocet m a z o-
lwa zmiepane / komuby sie poczynala czynie
formica

formitā to iest wrzedzienieżā iakoby mrowta
bārzo iadowita ktora chodzi z miejsca na mie-
sce czāsem gryzac ciālo ā czāsem nie rāni/ iez-
dno z miejscā na miejsce biega iakoby potrzy-
wāmi pārzyl/ ā tāt gdy to obaczysz/ chedy ony
E miejsce nāmāzuy tim lekāstwem przerzeżo
C Reż proch z kādźidła zmieszany z (nym-
słodkiem winem ā w ocho ciepło wpuszczony
G bolenie vsu osmierza.

C Reż kādźidło starte z mātą iaczmiennā ā
z rożanym oleiem zmieszany/ przypoż na bo-
lacy na żapalony wrzod / boleśc osmierzy/
y ogień wypędzi/ ā nawiecy z tego wrzodu
G ktory sie na piersiach o białych głow czyni.

C Reż białe kādźidło i: si wilgości flegmistich
w głowie wysusāiāce y też żāstānāuiāiāce tāt
iż im niedopuszcza z głowy na piersi plynāc /
z kād cieżkie kāsle ā smiertelne przychodzą / ā
tāt cżerzy żiarnā na noc polytāne białego kād-
dźidła/ stanowi tāt catarrus bārzo mocznie:

C Takież też y turzenie kādźidłem / wodno-
ści głowne wysuśa/ mozz pochwierdza y oczu
wypāsnia/ boleści oddala/ y też wodności lez-
ktore z oczu plynā żāstānawia/ o cżym Dia-
scorides świādeży/ tātież też serce y pamięć po-
sila y owesela.

C Reż Macer. Kādźidło na miāłki proch
starte z białkiem kōłosego iāiā/ z wodkā rożā-
nā rospuszczone/ oczu ciemne wypāsnia z nies-
wiesciem mlekiem rospuszczone / bolenie oczu
mocznie oddala ietnie ciepło przypożone.

C Reż kādźidło z wieprzowym smalcem z-
mieszane/ rāny ktore bywāż żpalenia ognio-
wego/ wżytecznie goi.

Galbanum

Capitulum 70

21 **E** si galbanum gumā to iest
klij/ ā ktore iest iasne ā podo-
bne białemu kādźidłu ā lip-
cie cho iesth nalepśc/ woniey
przkręcy ā mocznicy/ miesza-
iā galbanum z żywicā y z-
bobowā mātą. Galenus piśe iż galbanum
iust klij iednego drzewtā/ ma wlosność odm iet

cżāiāce y też rospādżāiāce twardosć. i/ y żā-
grzewāiāce/ roscie w Syrii.

C Serapio piśe/ iż iest wżyteczne nāprzeci-
w kōdychāwici co go dwā złote żawāżā zmieł-
kiem iāiem dawśy wypić.

C Reż nāprzeciwko żginiecy pāmietci/ kā-
dzenie tym klijem pochwierdza pāmieć.

C Reż mātice podniosła ku gorze białym
głowam ściāga nādōl gdy tħym galbanem
bedzie otādżonā nā dōle.

C Reż nāprzeciwko niemoczam sledziony /
to iest nāprzeciw twardosciām: gdi galbanum
bedzie w oczach nāmoczono przez trzy dni/ po-
tym cżwartego dnia prziwarz ā przecedz/ prz-
ley ktemu oliwy ā troche wosku / y rospusc to
spolem nā rynce ā zmieszay/ ā tħo iūż bedzieś
miał plastr/ ktorego wziawśy troche rosciegā-
ni nā zameś ā przypoż nā żāchwardziāłā s-
dzione po rānu y nā noc przez tielko dni/ āż
sie pod tym twardosć rozejdzie.

C Reż chrobaki glisty w żywocie żābiā y wy-
pādżā/ wczyniwszy z niego trzy pisulki tāt wiel-
kie iako de aloe loto/ y dāc ie poltynāc po rānu/
ā nie iest po nich w pieć godzin.

C Galbanum z ocztēm ā z siarkā zmieszane
płegiy siāti z licā żgania/ y też iādowi sie prze-
ciwi/ z mierrā ā z winem pite.

C Reż omārly plod z żywotā wyrzuca/ z wi-
nem albo z byliczowā wodkā pite/ y też galba-
num z ocztēm ā z rzodtwiā zmieszany albo w
możdżerzu sfluczony/ ā tym nāmāzuy trośny
gnolāce abo swierzb/ żgoiś.

C Reż nā bolenie żebow/ y kōmu zebų proch
miecā/ dobrze dzierżć w osieci galbanum dla
vmocznie

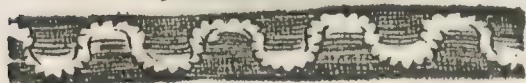

zmocnienia y oddalenia boleści zębów

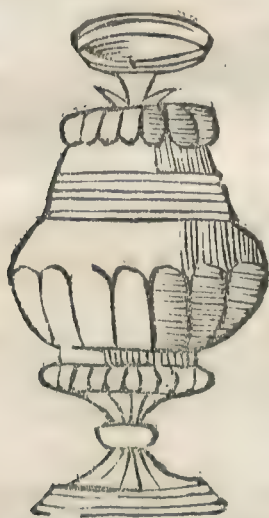
O kruszczoch rozmaitych

Główny rozdział / Na przód o Skocie. Murum.

Złoto.

Capitulum 71

Złoto bywa w 3 droich / w skutniach y w gorach nądowno / między kruszczem złotim ziemią twardą sie mieści / a tż wielką pilność y pracę podemuia otoko omývá nła złota / a wszakoż samorodne złoto bywa nądowno wedle wshytkich potrzeby czyste. W tychże kriegach de natura rerum piše / złoto między innymi kruszcz jest nadrobie / natrzwałsze a ząwse iasnie / rda go w żadnym kse sie nieumniczy / im złoto naczwienše tym nalepsze / jest cieple sówicie niżli srebro / niżli miedz / y niżli cenna. Złoto jest cieple y suche wolnie a barzo miernie / w ogień wleżone nie

zgorze ale sie wiecey czysci / y owsem zlochnich gdy probuia złota kładą je w ogień / gdy tż pęduia złoto y gdy z niego maia czo dzialac : w ogień je kładą. Złoto jest krusze nasłachet nicz / człowiłowi barzo wżycieczny.

Wiele ludzi falszywe złoto czynią / tżakież tż y srebro / iato z auripigmentu slaynem a z sola armoniacum / z żywym srebrem czerwonym przyprawuia złoto / ktore prostemu człowiłowi jest trudne ku poznaniu / ale probą laczno poznac.

Złoto ma wlosność w sobie tatką iż sereze y duchy serdeczne potwierdza / melantolia trapi / drżenie y bolenie serca oddala / nie dla tego by sie miało w człowieku obracac / ale w nim bedze z swych tajemnych przyrodzonych wlosności tcho czyni / a nawiecey strobany proch albo też pilka pilowana potym z czymkolwiek edzony / ale z rożaniem confectem barzo przystoi

Reż Auicenna mowi w wtorich kriegach Złoto jest rzecz mierna w swych ciepłosci.

Dezy posila a to proch z niego wypilowa ny y starty czo namieley iato alcohol to jest iato ten proch ktori w promieniach slonecznych widamy / z wodką rożaną a z woskiego topu mązgc tym chore ozdy.

Reż złoto trzymane w wsciech broni czuch z nienia yst / tż cauterium to jest przepalenie tthore czynia dotthorowie dla boleści glowney zastarzalecy / jest nalepsze złotem rospalonym niżli żadną inną rzeczą.

Argentum

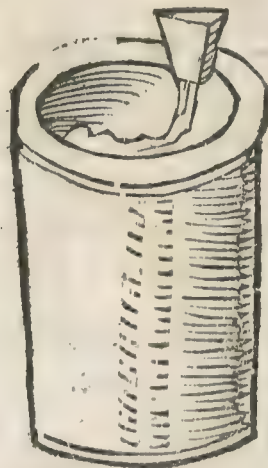
Srebro.

Capitulum 72

Sidorus piše / Srebro imi bedzie najiasnieysze a przepci snione ku ciálu / farbuie nie iatką czarnoscia cialo / a jest rzecz mielka ktora jest laczna ku rozwiedzieniu na cien kie blaszki iakoby pargamin / brzmienie z siebie barzo wdzieczne wypuszcza a tcho gdy bedzie z miedzią zmieszane / a dla tego Moyses kazal miec ttragby lane z srebrem w tthore ttragbiono czasu walki z nieprzyiacioły y też czasu ruszania

nia z mieścieżą / p eżasu iedzenia. Srebro
w rozmaitych krainach kopają / a nie iest thal
czystry kruszec iako złoty / a dla tego wietrzą pra
czą maia gornicy okolo wyprawienia krusca
srebrnego przez ogień. Dym który bywa przy
paleniu srebrnego kruszczu iest iadowity a pko
dluwy zdrowiu człowieka / y też samo sre
bro ciemnieje od oengio dymu / a kładzeniem ká
dzidlem albo armoniaktem bywa wyiásniono
Nieczyście srebro które iest nie brane / a no sie
kazi a vbywa go / ale prawy brane iest rzecz
wiecejna / a ktemu inie krusze spaia przywo
dzac ie w iedno miejsce.

W Przyrodzona ma wlosnosc oziabiatąca y
wysusząca / naprzeciw swierzbowi káżde
mu iest dobre srebro / y też czuchnienie vst / y
drzenie sereza vmnienya / a to listki srebrne z
ktorym toliwiekt lektwarzem iedzone / ale zlothe
sa wietrzey mocy.

E Też zwierciadło z dobrze vglądzonego sre
bra iest lepsze nad inne zwierciadła z káżdey in
ney rzeczy vmocznione dla swey iasney swiat

D Proch srebrny wchodzi też w masę i losci.
barwierskie / dacie im wysuszenie ran / y goicnie
predkie czynią.

Argentum viuum

Srebro żywe.

Capitulum 73

Srebro żywe iest ciepły wsta
kie w czwartym stopniu / nie
kthorzy powiedają iżeby bylo
zimne w czwartym stopniu
ale dla sprawy tego tedy iest
ciepły / to iest iż przenika prze

chodząc mocno ciało / acz toliwiekt iest zimne
w prawdzie ale takim ma moc ciepłą.

C Naprzeciw swierzbowi / weźmi litargiri
um / blawasu / oleytu bobkowego / thy rzeży
na panewce rozpuse / a gdy to ochłodnie przy
łoż ktemu żywego srebra a tym namazuy iá
toliwiekt swierzb / wnet gi zgoi.

C Też naprzeciw slądom które bywają po
porodzeniu na liczu. Weźmi kotołowego smal
czu zmieszay gi z blawasem a z żywym sre
brem / a tym lice namazuy / wyiásniá sie lice od

C Też srebro żywe iest takim wlosno / tego.
sci iże bázko ciepły rzeży na sobie znosi. Wro
żesz wziąć tielko vncu żywego srebra / włoż ná
nie kámię vżrzyś mocno / a wpatże nam
nię / a stuczka złota ná nie włożona / nácih
miał ie w sobie zakrywa a rostepute mu sie / a
to iest wlosnosc tego przyrodzona.

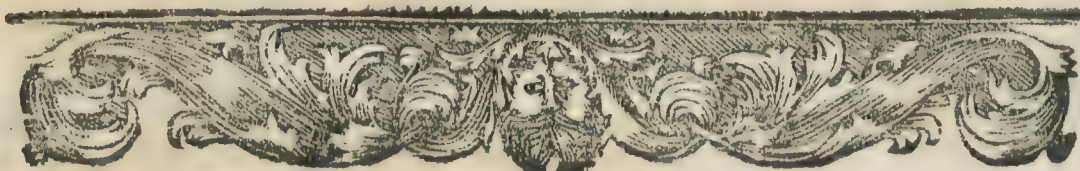
C Żywe srebro z wieprzowym smalcem zmie
siane / sláie sie iako ziemia albo glina.

C Też krom żywego srebra niemoże być slo
żenie żadne dobre.

C Żywe srebro rzeżemi slinami samemi by
wa gásono / y też slinami z koscia Sepie tak
rzeżona / y też z popiolem a z slinami.

C Żywe srebro z litargirium / z ocetem a z o
liwą zmieszane / káżdego praka struie.

C Też żywe srebro sublimatum to iest prze
palone

palone/ieſtſy iad zabijający człowieka/tatież y
gąſione dla wielkiego gryzienia / ale lekarſtwa
przeciw temu/ptę ciepło mleko a wrzącąc czo
nawleczezy.

R **T** **I**ſidorus piſze/Żywe ſrebro piſhe vmarza
człowieka/iedno dla ciepłoſci ktora czyni w żo
ładku/Galenus mowi/znam iednego aptez
karczyla ktory w nocy chorym bedąc / wziął
konewkę z żywym ſrebrem mniemając iżeby
było wino/wypil ie/a po dwu godzin wyſzło z
niego na miednicę/a on żywy zoſtał.

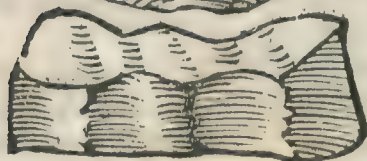
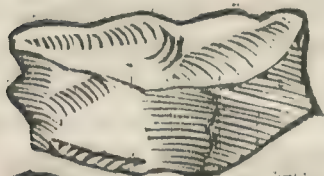
E **T** **E**ż dym żywego ſrebra ieſt ſłodkiwy czło
wiekowi/a poſpolicie od niego ludzie w drze
nie rąk/głowy y wſpółnego ciała / y w paraliż
wpadają/słuch y oczy pſnie. Złotnicy przy
złoceniu tym dymem bårzo ſie każą.

Alumen

Alun.

Capitulum 74

A **L**un ieſt ciepły y suchy w cza
wartym ſtopniu/ma moc
krwawiającą y mocznie wyſu
sającą.

Proch z hałunu poſipa
ny na Cancer/żle a zagnie
mieſo wyſuſza y wytorzenia.

E **T** **E**ż hałun zmieſzany z trochą ceztu/mło
du/a tym obmazyw krot ktory wpuſzczay w
fiſtule/ale możesz przitiw wyprowadzić ciepłym
oczetem fiſtule.

T **E**ż opuchliny y wzdecie dziaſł oddaſa /
gdy płokanie oczyniſ oczetem y hałunem pier
wey bątki przyſtawioſy ſiekane na ſygi y
na plecach.

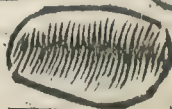
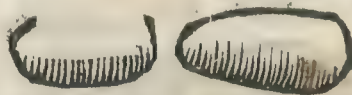
E **T** **E**ż na przeciwko ſwierzbowi/ſiarkę/licar
grium/hałun warz w ocie a w oliwie/a tym
ſie namazyw w ſażni a poſie ocierać pot al
bo ciepłą wodą omywając / a po tym drugi
raz namazyw.

Kto ſie myje hałunową wodą/opuchliny y
ſwierzbu/y boleſci członkow zbywa.

Bolus armenus

Capitulum 75

Bolus Armenus ieſtſy iadłol y
glinka/z Armenicy nalepſe.
Ieſtſy zimny y suchy w wro
nym ſtopniu / zimie gi kopają
ia/ma zaciſkającą moc / o
zgrabiającą / maſ obierać żol

T **E**ſtſy vżycheczny na przeciw pſy/ctawą.
nieniu krwie vſty ktora z płuc wychodzi/ tym
obychać. Bezimi tyżanny kwarte w ktorej
roſpuſe gumy arabicum pol ſotą/Bolum ar
menum theż iad wiele/a thego ſie napijaj po
chrunku po ranu ciepło/a gdy ieſeże ktemu
przyłożiſ ſoku babczaneho/tedy biegunte krwa
wą zaſtawia moenicabo vczin plaſtr z biał
ti iarecznemi zmieſzawſy Bolum armenum
a naſienia babczaneho ktemu przyczywioſy/

Y 3 a na

à nà pepet przykładay nà biegunki.

E Też krew z nosa ząstanawia gdy zmieśas bolum armenum z sokiem krawanikowym / à rozmoczywszy w tym bawelnie włoż w nos.

D Też czasu morowego powietrza / iesth tñà czerwona ziemia z Armenien bardzo słachetna z winem białym ku picciu / à siła ludzi zarażonych sie wyleczya / możes ktemu rozżaney wo dki przylać.

Cerusa.

Blaywās.

Capitulum 76

A Láywās iesth zimny y suchy w wtorym sthopniu / czynią gż z ołowu / à iest popiół ołowiany / ma moc z wysuszaiąc / iacz / wysusaiąc / wilgości y też ościeraiąc.

B Woda w ktoreyby był rozpuszczony blaywās z trochmalem / licz czyści pāniam czyniąc ie lubięnie.

E Też blaywās ciasto rości w ranach zlych / à potym sie goi.

D Ci ludzie ktorzy robią okolo blaywāsu w padaię w chorobe ktora zowā rzucawka / tho iesth S. Wātānthego / w paraliż / y w cżłōi ktore boleści / à to dla iadu dymow ktore z ołowu pochodzą.

E Też nà rozpādłości ielita ktore iest w stol-

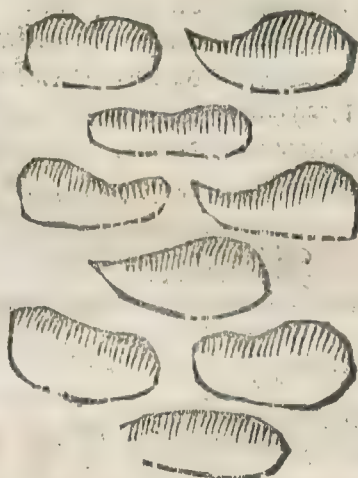
czu / iest bardzo dobrego richło goi rozpādliny.

Cementum.

Wapno.

Capitulum 77

A Wapno niegāšone iesth ciepłe y suche w wtorym stopniu / z łoiem à z oliwā zmieśane iest vżyteczne nà wrzedzeni ce ktore z sprochniałych wilz gości przychodzą. Moc nies gāšonego wapna czyni opuchliny / y też iesth kśaiąc / paląc / aż do żywego / Dziwny iest włośności / à to iż inſe rzeczy od wody gāšnā / à wapno wiecey gore kiedy wodā będzie namaczano.

E Gdy zmieśas wapno z sādlem kotošym à z oliwā / będzieś miał plastr trawiący wrzedzie

E Wapno ma być takie kthoregoby (niez. woda niedochodziła / abowiem takie iest moc / nieyſe niżli gāšone. Gdy będzie namoczono wapno / oſtroſe kśaiąc / iemu odeymie. Pandectā.

Vitrum.

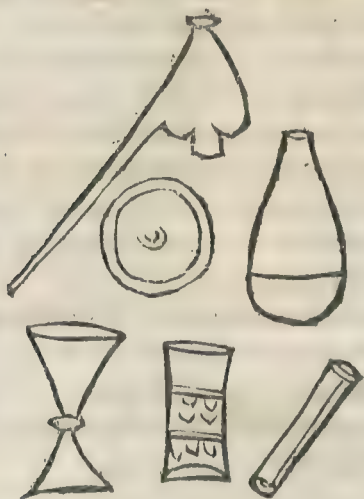
Sztkło.

Capitulum 78

Sztkło

A Szkło które jest białe a światłe
cho nalepse / zwlaszcza szkło
weneckie. Jest przyrodzen a
goraczego / Ma mocz dobrze
zagrzewającą w pierwszym
stopniu / a subiecą w wtórim
stopniu.

B Szkło na miastu proch sfluczone a then
proch w winie dać pic / kamien w mecherzu la
mie / y też czerwoną biegunkę zastyławia.

Litargirium

Capitulum

79

A Litargirium jest cieple y su-
che miernie / drudzy powie-
dają iżby było zimney suche
w czwartym stopniu. Jest
dwojakie / jedno jest piana
złota / a drugie jest piana ze
Srebra / ma moc zgrzewającą / wypychającą
czą y też seiskającą.

C Proch litargirij w rane włożony / wysu-
sa rope tkawicę ią / a tak goi znamienice.

C Jeż naprzeciw swierzbłowi jest zehwalone
a to gdy będzie powarzone z oleptiem orzech-
wym a z oczchem / a thym namazuy wśedy
swierzbice miejsce.

C Jeż dobrze jest na krosty człontu takim
nego mestiego posipuić i tym prochem / a
wymywać wodą halunową.

C Jeż jest dobre naprzeciw zaćmieniu oczu
rozaną wodą przykładając.

C Jeż leże czyści oczyniwszy z Litargirium
iase / z smalcem kotośnym / z oleptiem roz-
nym wespolek zmieszawszy.

C Jeż zla wonią z podpasa oddala gdy tym
prochem Litargiriovym będzie nacieral pa-
zuchy / a nawiecy tym które bywa od złota li-
targirium / broni też pocenia pazuch.

C Litargirium dane tu piecu / zadusza pierś
człowiowi tak bardo aż do śmierci.

C Jeż rany goi mocno które się czynią na
człontu takim nym mestim / z rozanym olej-
kiem rospuszczone a rany tym mazać.

Lapis lazuli. Lazur

Capitulum 80

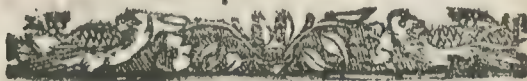
Zimny

A Im ny y suchi jest Łazur / tãz
 ticz y kãmien z Armenicy / a
 le iãto bãrwã od jãdnego nie
 jest lekarza pisaãa / jest bãr-
 wy niebieskiej. Wywodzi
 przodkiem melãtoliã / prze-
 to w chorobãch sledziõny jesth vzytheczný ten
 kãmien / y Emoroidy otwiera gdy proch tego
 kãmienia dasz z wodã w tchoroby byly owã
 rzone listi senes z nasieniem wloskiego kopru.
E Ehez nãprzeciw tordiac / day wypic drã-
 gme tego kãmienia prochu z wodã borago-
 wã / z trochã rogu ieleniego.
E Krotko mowiãcz / nãprzeciw kãzdey cho-
 robie ktora z melãtolicz przychodzi jest osoba
 liwey wlosnosci.

Sulfur.

Siarka.

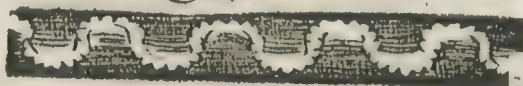
Capitulum 81

A Zepla jesth y wysusãlãczã
 Siarka w czwartym stop-
 niu. Jest druga siarka żywa
 ktora tãk z ziemie sama wy-
 chodzi nieprzyprawna.
 Druga siarka jesth martwa
 ktora pospolicie z nãuticznã / à tã niema tã-
 kiej mocy / zielona jest lepsã. Ma moc rospã-
 dzãlãczã twãrdosci y trawlãczã.
E Mase vczynionã z siãrti / z prochu bialey
 czemterzpc / z oleiem lnianym wostu prziczp

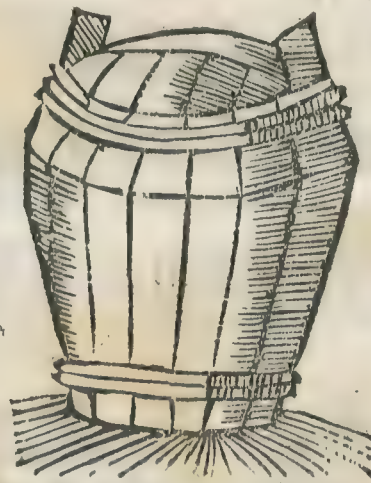
niwshy. Tã mase ma moc z nãprzeciw pãrãli-
 zowi / recznym y noznym bolesciam / y tãz nã-
 przeciw rzuczawce / y tãz nãprzeciw dichãwiel
 zãstãrzãley / day prochu siãreżãnego polowis-
 ce drãgmy z miãtkiem iãsem / dichãwice y rzu-
 czawke to jest S. Bãlãntego niemoc vleczãsh
E Ehez kãdzenie siãreżãne pod bialã glowã
 ktora niemozã porodzie / jest tu wielkiej pomo-
 cy rychlego porodzenia.
E Ecz siãrtã zmiãszã z salerã à wspotet
 siãrtã / gdy tym prochem ciãlo swierzbãce nã-
 trzesh / wysusã y goi swierzb / y podogre leczã /
 z wodã ten proch rospuszcõny à cieplo miãst-
 eżã bolãce tã wodã nãmazãne.

Sal.

Sol.

Capitulum 82

E st sol cipla y suchã.
E Soliã z oczetnã z oliwy
 wody przãzyniwszy prostey
 day pothym zãgrzãwsh wy-
 pic / à po czwieri godziny w
 gãrdlo pãlec wloz / bowiem
 wrãcanie wnet przydzie ktore zolãdet cãpsci.
E Ecz gdy kto ma kloãcie dla wiãtrow / thedy
 zmiãsz sol z prosem à przysmaz nã panew-
 ce / y zãwinãwsh worã przptlãdny nã tolcce
 miãstce / vznak pomoc.
E Ecz czopet mozesz vczynic z soli z miãtkiem
 czyni

czyni stolce wyborne gdy sie kto zapieczę.

D **T** **E**ż sol prochnienia y zagnilosci broni w każdej rzeczy wilgotney / iako w miesie / w rybach y w innych rzeczach.

E **T** **S**ol moraka gdy będzie posipowana na skorkie świeżę bawiana / twarłosć sledziony ro-

S **T** **E**ż sol nasa wygryza dziwe / spada. mieso na każdym miejscu / a zwłascza ktore roście przy otu na powiece / y bialmo spada.

O **T** **E**ż sol z octem a z oliwą abo z oleiem zmieszana / swierzb osmierza ktory tywa na cie le / gdy tym przy ogniu mocno naterzesz ciało aż do zapocenia.

H **T** **E**ż sol z oliwą broni krwie z dziaśl sacye sie / y też mase z soli z miodu a z oliwą / rospadza guziekt y także wzdęcie bolące gdy tym be dziez pomazować.

Z **T** **E**ż sol z mąką pszeniczną a z miodem zmieszana / rospadza zjadła krew pod oczyma.

A **T** **E**ż sol posipana na miejsce spalone od ognia / broni onego miejsca prochnieć.

E **T** **E**ż sol z winem a z wodą społem wszytko zmieszawszy / czyni przepuszczenie żywota / iedno iż żółdowi wadzi:

to czo stłan go iżby w to z niego oleiek kapał / abowiem ten to oleiek wiele ptaradosci z licza sciera.

Antimonium

Tartarus

Weinstein.

Capitulum 83

M **I** **S**tan to jest winny kado mien iesth ciepły y suchy w czwartym stopniu / nalepsze są z naczystego winu.

T **G**dy oczynisz mase z tych to drożdzy winnych ktore zowa Tartarum / przyczyniwszy litargirium / olektu orzechowego / octu troche / a to społem na weglu rospusc a wespolek miesay / a tęg maseią namazuy swierzb / spedzisz gi laczno.

E **T** **E**ż proch z tych drożdzy w potrawach po żywany / wysusza człowieka tustego / y też stol ce czyni / gdy prochu z tych drożdzy oczynio nego dasz dwie drągmic z rożą w czukrze / abo z powidlami na switanu.

D **T** **G**dy zawiążesz weinstein w chustie a do wilgotney piwnice zawiesz a podstawi pod

Episglas.

Capitulum 84

E **S**t **E**pisglas trusiec podobny ołowowi / iedno iż iesth rzecz bärzo krowta ktora mo że siłuc y zetrzeć / ale ołowu niemożesz zetrzeć iedno roz puse

puszc. Ten Spisglas jest nalepszy tchorz gdy przelomisz jest iasny a blyskajacy a wszakoż woda ma byc omywany y plotany pierwey nizli ma w iacie lekarsstwo wnie dla plugastwa blo tnego ktore sie miedzy nim mieja / jest to truszc zimny y suchy w trzecim stopniu wedlug Allmansora.

W Na emoroidy zbytnie plynace / pomazaw si toniec ielitą z sokiem paucedanowym to jest smilodowym / a potym prochem spisglasowym posip konce tych zytek / wstanowisz krew zbytnie plynaca z tych to emoroid.

E Tez fistule leczy proch spisglasow z wenez czkim mydlem zmieszany / a w tym knot omoczysz wpuszczay w fistule. Tez na dziwe mieso y kazde zagnile wytesnie proch spisglasow

D Tez krew z nosa ciekaca zaстана (sow. wia / rozmoczysz pierwey bawelne w soku krawawnikowym a potym prochem spisglasowym porzasc y w nozdrze wlozyc.

E Tez na oczy lipkie a gnojace proch spisglasow z tucia rozpuszczony w rozancy wodeze / wysusa nieczystosci y wmoznia mdle oko.

Nitrioleum

Kopperwaser.

Capitulum 85

Kopperwaser jest kasajacy y zaciatacy / jest cieply y suchy w czwartym stopniu.

E Gdy go kto wypie z miodem thāt wiele czo pol zloze

go zaważy / glisty z żywota wypadza.

E Tez gdyby kto iadł boly škodliwe / tedy mu sie day napić prochu tego kopperwaseru czo zlo ty zaważy / wodą / bowiem wracanie przyz wiedzie vzyteczne.

E Tez krew z nosa zaстана proch tego w nozdrze wlozony / prospadliny wysusa.

E Tez proch kopperwaserow w ocho wpuśc / czony chrobaki vmarza / Pandecta powieda.

Viride es.

Grynspan.

Capitulum 86

Grynspan jest cieply y suchy Dziwe mieso traw / a to z mieszawshy z miodem przā snym albo z sitą / bowiem też to lekarsstwo dziegna leczy / y insze zagnilosci / y fistuly wy

E Tez grynspan zmieszany z solą / (susa. z terpenting / z żywiczą / z tych rzeczy wezyni masę / ktorą namiazuy trąd y insze krosty czerz wone na lezu.

E Dioscorides pisze / Grynspan tchorz jest E rdza z miedzi / z miodem z oliwą / a z woskiem zmieszany / a iako plastr abo knoty wezyniwszy z tego / rany smrodliwe goi / troche armonia / tu przyczyniwszy / a gdy kniemu przyczynisz terpentiny / trąd y kazda lepre moze zgoic.

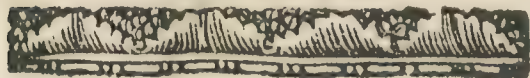
E Tez gdy komu namieszcią brwi od wilgotnosci

gotności strupiających / grzybszan z przasnym
miodem zmieszawszy / pomazuy brwi tym grzy-
bszanem.

Arsenicum

Capitulum 87

Arsenik z powiesci Isidora w
dziwiethnastych trygach
iego / dla złoty barwy ktora
iesth rzeczon Auripigmen-
tum ktory od złota wydula /
a thakcie iesth nalepsze arseni-
cum ktore iest złocisty barwy / ale kthore iesth
blade albo pokosthowi podobne nie iesth dobre.
Arsenik ma w sobie cieplosc y wilgotnosc / Plis-
nius tak pisze / ale Auicenna powieda ie byc cie-
ple w trzecim stopniu a suche w wtorym.

Dla moc wlosi z ciela wymiatowac / a
nawiecy z wapnem niegashonym zmieszane /
a na cielo z kadkolwiek by chcial spedzie wlosi
posipuy / albo zmieszawszy z sokiem romaszo-
wego ziela / a namazuy miejsce gdzie wlosi sa.

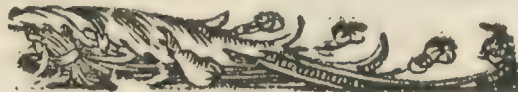
Edz ktoby chcial truc psy / listki / wilki / kot-
ki / y inze zwierzeta. Naprzod wezmi omiegu /
zalecezy recepti / auripigmentum / arsenicum
(tego oboga naydziesz w aptece) siarki / listu
cisowego / slucz ty wyhythi rzeczy a zmieszay z
maki pszeniczna / potim to rospusc mlekiem
a nadzialay galek / smazze ie w masle / pothym
wsmażywshy obwalay ie w serze tartym a vsus-
daway potym tomu chech.

Edz gdy to rospuscisz miodem a pomazesh
na szczepy / mrowki y gashniesz pomra gdzie
na to przyda a vluska.

Edz auripigment zmieszay z glistami a
polozony tam gdzie trze ryie / vlusili tego / w-
net zdechnie.

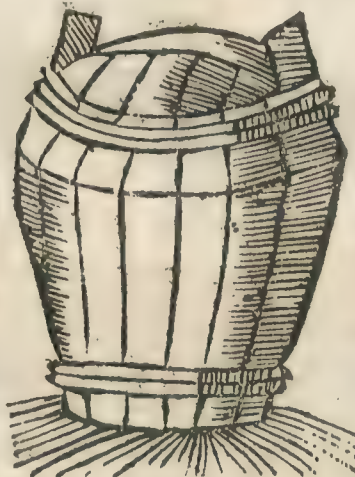
Edz auripigment zmieszay z mydlem we-
neczkim / a pocieray slaki na cielu / albo lisale-
zginaj od rano.

Sal nitri.

Saltera.

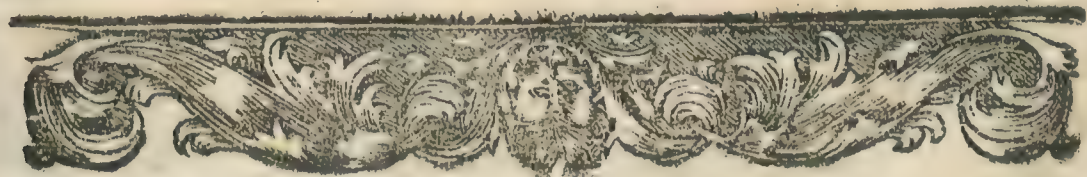
Capitulum 88

Wolaka iesth Saltera / lech-
na samorodna a druga dzia-
lana / ma moc wysusajacza
E dy ia starwshy da pic z czym
kolwiek / grube wilgosci prze-
raza y precz ie wypadza / gdy
ia w winie rospuscil a tego w vcho wpuscil / pl-
szczenie odcymnie.

Edz zmieszana z sadlem wieprzowym a z
tego wezmy plastr / ktory przykladac na mie-
sce vlaskone od wscieltego psa / goi ie. Gdy
ia slucze z sigami suchymi a oklada brzuch o-
ciethy od zlych wilgosci / trawi ty wilgosci winim
Kiedy ia warzy w oczie z woda z mieszanym
a to bedzie pic / dusznosc ktora bywa z bed kie-
dy sie ich kto obier odcymnie.

Edz saletra bywa skladzona do masel z kto-
ry masel czynia plastry ku scienczanu iatcy
kolwiek

telwicz rzeczy na mispalecy / y na swierzb / na o
sypanie / y na inze strupy.

D Eż na miesteza w tosciach bolące plastyr
z niesy przytładać / pomaga / y turecz ktory glo-
we na zad ciągnie lecz y / żyty suche swoim su-
chem naprawia.

Sal armoniacum

Capitulum 89

St goraczay sucha w trze-
cim sthopnu / w letarsthwā
ktore maia być w nathrz nie-
bierzemy ty / ale w letarstho-
wā zwierzchnie biorą ią.

Ma mocz nieczystosci z ciā-
ta scierac / a to gdy ią zmieja z tāmphorą (a-
le tāmphorę mnię) zetrzeć wespolek a rospu-
sac w wodką rożaną y postawić na słońce / a gdy
vshnie tedi zasie na proch zetrzeć / a ten proch
zmiepać z mydlem / a tym pomazować liżać
y inze nieczystosci nieprzyrodzone z ciāta spa-
D Eż bielmo z okā spadza / y powloz (dza-
ke ktora bywa na oku iakoby blontā / zdzieta.
Sal armoniacum ktore jest biale iāsne iako
krystal / to jest nalepsze a jest tgsaiace.

Lucia.

Capitulum 90

D eia jest ząziabiacza / za-
ciśkająca / ciālo w ranach ro-
sci y sthula ie / y theż wysusza
zle wilgoci. Przyprawiua
tucisą omywając ią rożaną
wodką / dla tego si: stāle v: y
th: czna na choroby oczu / a nawieczey gdy z
nich t: y plyną / y na inze choroby oczu jest tu-
cia v: yteczna.

D Proch tucisey wysusza rany ktore tywāia
na czlonku miestim / Pandecta t: go swiadek.

Amidum

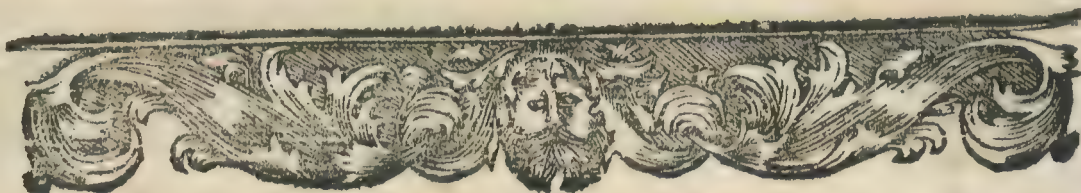

Krochmal.

Capitulum 91

Krochmal

Asubtelniejszy czesze pszenice
jest trochmal / który tak sprzą-
wutą. Naprzód wziąć czi-
stą pszenicę a wypłócić ją
bardzo dobrze iżby w niej nie-
było żadnego prochu tho jest
plew / a odczedzwszy the wodę nalać innej
czystszy / a tak czinić kilka razy / ażę gdy zmieć
nie czoby się godziła przetłoczyć przez chustę /
a potem starwshy w naczyniu y wythłoczyć to
białe przez chustę / a vsuszyć to na słońcu /
potym zchowac / a to już będzie trochmal.
Ma moc wilżącą y rozgrzewającą / ostrosi
wspelkie głodzi / suchosci odwilża / kąpiel suchy y
krwiz plwanie leczy gdy gi dawać iść w migda-
lowym mleku abo w smotanie.

Eż nadzielać galeczek / ktorich galeczek
pozyswać na rżęzo y na noc / abowiem krwiz
charchanie y suchosc w piersi przez ktorą
pochodzi dychanie / y też ochrapienie ktore by-
wa dla suchosci piersney / bardzo dobrze leczą od
wilżając / a tak ie maś dzielać. Weźmi lakt-
cicy / trochmalu / draganu / migdałow / czu-
tru candi / rozintow (ale rozynki wyśisni aby
niebyły peczki ktore są w nich) a to wszystko z-
mieć y a nadzielać z tego galeczek / a biorąc
po idnocy w usta dzierżyć pod językiem iżby się
rozplywały / a ty sliny słodkie polyskać / bolące
li płucne y żebrowe goi.

Eż ludzjom suchoty młóć / wypra-
śnym wnatrz z wielkicy gorącości / w tyżan-
nie rozpustwshy y wypić.

Eż przyprawiać z mlekiem migdałowym
y z kassią / y z ezukrem a to dać iść / owrzede-
nie neru y mecherz gó / rżęzanie ktore bywa
z gorącości moczu odcymuie / thak y kamien
leży.

Centabrum

Otreby.

Capitulum 92

Ereby pszeniczne są miernie
gorące / młóć moc wysuszać
y odwierać vliczki w cieple / y
też mięciż / a to tak weźmi
Nalać na otreby wody go-

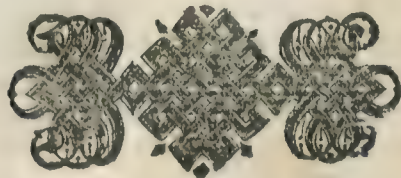
racę a potym przecedzić przez woreček / ale
taki worek musiałby namyślnie ułożyć / któryby
był welną przedkany / a thak ty otreby z thym
woreczkiem ciepło przyskładać na miejsce gdzie
by kłocit było / na bolące / y na bolesne siepa-
nie w cieple osmierzaj bol.

Eż ty wody ktorąś wlać na otreby cła-
pło naleć do żadku / trzewa mięciż y czysci.

Eż otreby w tyżannie wärzyć v ognia / a
dawać iść tym ktorzy mają suchy kąt / a tak
że przyprawić ten worek iako wyspę mało na
pisano / y przyskładać na piersi / mięciż y od
kątów łączne dawa.

Eż z otręb żur dzielać a dawać iść z mi-
gdalową polewką / tym ktorzy zimnicę cierpią
niektorym dla posilenia żołądka / y naprawie-
nia chęci ku jadłu : dając iść z żółtą iadeczką
żołądkowi goracemu tak prosto tego kwas jest
pożyteczny / a gdy go dobrze nieuwarzy nadi-
ma żołądek y wiatry czyni / a zwłascza kiedy
gi Morawskim olejem maseją / ale gdy weni-
spa kmin : tedy mu niedopusci tak skłodzić.

Eż gdy się komu nogą zapali / siniała
czprwonosica / tedy tym kwasem
okładaj / vżnasy pomoc
niemalą.

Drzewach

O rzeczach żywych ku lekarstwom

slużących / To jest o zwierzętach / o Ptaczach y o Ry-
bach. Naprzód o Bydle domowym.

Agnus

Baranek

Capitulum I.

Baranek albo Dwieczka / z
Greckiego imienia rzeczona
jest skromny / Bowiem jest
młody w wszystkiemi ziemskie-
mi zwierzęty niewinny y na
pokorniejszy / gdyż nikogo nie
wraża / ani zębem / ani rogiem / ani piętą / a
każda w nim rzecz jest pożyteczna. Gdyż
mięso pochodzi na karmią / skóra na rozma-
ty pożytek / wełna na ścier / na rogi gnoy / rog
y piekta ku lekarstwom. Aristoteles y Au-
cenna piśią / iż owce dwa kroć się rodzą do ro-
ku / Niektóre na wiosnę / Niektóre na Jesion-
ie. Które ku wiosnie ty wiec / mocniejszy y
cięższy bywają niż Jesienne abo czo zimie /

Chocia w niektórych stronach więcej chwala-
ją zimie niż wiosnie / ale cho ma być rozumia-
no gdy się po godzinach rodzą / a nie o tych co
się rodzą przed solsticium to jest przed stanem
słońca. Zhenże piśią iż baranki nalepię kles-
nie abo trzębie na zchodu kreszyc / iako cielen-
kozy y kłernozy. A piśią tak / gdy baranowi lo-
żem nerkę wpytki otrosta / tedy zdechnie.

Palladius w kriegach xv. Napierwsze się
owce rodzą w kreszycu November to jest Li-
stopadu / a iako skoro się iagnie vrodzi / ma być
przysadzono do wymiona / oddoiwszy pierwszy
mleko które będzie w czepkach gest / bo tak o-
we iagnietam skodzi / tamże je wiec z macie-
rą zawrzeć w Dwieżarni ciemnej a ciepłej
przez dwa dni / owce same krom iagniet wygą-
niać na pole / a niżli na pole wynida abo z po-
lę przida dość jest iagniet przysadzać / a niż-
li mocz wezmą / może je w stajni otrebami al-
bo mąką iecz mieną / abo drobnym siankiem
karmić / aż się z macierami iesc imą.

Ambrosius

Ambrosius pisze. Bārānek iesth zwierze naprostsze/ā gdy od mātki zblądzi by też w tps siaczu owiec/tedy iā po głosie pozna / ā by też nagłodnicysze byto/tedy swcy mātki szuka nas pelnicyse wymiona inszych owiec opuścżaiac

Est też zwierze nacierpliwse/bo gdy ie zā bñā/niewola/gdy strzygā milczy / wilk sie z przyrodzenia letay boi ā przednim vcieta.

Jest też to zwierze wedlug starego zakonnu che dogle/czysie/ā dla tych rozmaitych wlosnosci dobrych/Pan Bog wedlug człowleczeństhwā miedzy innymi zwierzetu raczył sie bārānkowi przyprowad/iało wedlug ducha gosebiowi.

Dezynki.

A Isaac o osobnych potrawach pisze thāt mowi. Jāgnie ssace/tlustosc ma podobnā dzi ktem wieprzom/dla tego mieso iego nie iest tu iedzy slusne/bo iest nie strawne/ā dla slizosci swcy z żolādtkā zstepnie/ā zwlaszcza tym ludzjom ktorzy mājā żolādki wilgotne/przeto Galenus nie chwali bārānkow/ale roczni bārānkowie szedniā mājā complexiā miedzi vil gosciā iāgniāt ā miedzy suchoscia starych owiecz/przeto nādinnie sā lepsze y strawnieysze/krew dobrā mnożā ā zwlaszcza mlodym ludzjom suchey ā ciepley complexey w stronach suchych ā cieplych mieszkajcym.

B Kriag o naturze rzeczy/ mieso skopowe mocznym ā zdrowym ludzjom iest bārzo dobre/ale chorym nie thāt / bo chocia z żolādtkā łączno wynidzie/ale z członkow trudno sie puścżā/przeto wilgosc w cicie liptā czyni.

E Plinius libr. 29. Syrzysko abo zsiadle mleko oweże nāprzeciw wśytkim zym truciś nam pomaga/też nāprzeciw morotich zwierzat abo chrobactwā kāsaniu y vscżipnieniu

Auicenna. Krew oweża z winem/wielkā niemoc vzdrowia/thācież syrzysko abo mleko/wśytkim truciśnam y iādom byc nieda.

Alberus. Zukłosci oweżych restopiony z olejkiem orzechowym przymieśawşy czu tru białego/potym distillowawşy/gdyby ktho pil/tedy tāmieni w nętrż lamiē/ā pomaga bo łączce w torzeniu/w mecherzu y w nerkach / tātież y temu kto ze krwā vrine miewa

Edy kto żolētā skopowā pomaje wrzody albo boląceżki Cancerowate/czysie pomaga.

Echeżesli oddalić niemocy oweże od kthorzych zdychaiā. Weźmi żolādki bārāniā vwarz gi w winie przymieśawşy wody / dayże G oweżam pic/tedy bedā zdrowe.

Estli chceś poznac ktoraby oweżā chciā sā zdechnąć nā zimie. Nabierz iāgod bzompych zmieśay ie z glinā przysypawşy soli / nādziā lāyże iākoty chlebice chlebā ā nāsusi ch w pieczu abo nā słonczu/dayże oweżam liżac/ tedy kāzdey niezdrowey popdzie z nosa plugawosc/ ā ktoray nie popdzie tā zdrowa iest y nie bedzie kāsłac nā zimie/przeto radā dobra/ tātlich vōz grzywych odbyć precż/bo nā inszym powietrzu bedāc/mogā byc zachowane.

Aries

Bāran.

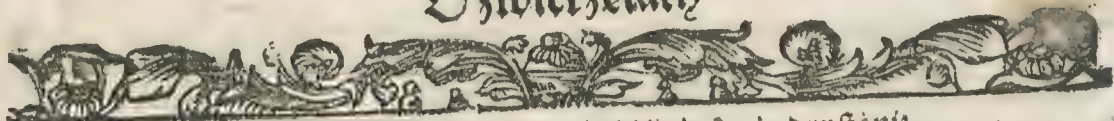
Capitulum 2

Arian iest wodz trzody owiecz ā przeto natura temu mocz dala nād inſe owce/thācież Aries łacińskie słowo wytlāda sie v Grekow iākoty moc/ iākoty māj oweży/abowiem on mocza swoiā bje regami ā thāt odpadza swego nieprzyiaciela. Pisha tāt żeby bāran

miał w głowie takiego chrobotą / który gdy go tam zaświerzbi / tedy bąran łbem zątrzesie / a czotolwiek mu się nagodzi: tłucze. Plinius lib. viii. Bąranowi przyrodzono skopy wżgardzać. Owce stare gdy mu się niegodzą gąbać / bo y on sam im nastarży tym jest napożęteczniejszy / kiedy częstego milowania nąstawa tedy o żony walczy a przeciwniki rogami tłucze / a dla tego rązu częstego zawodzi się z daleka także tłucze. Auicenna piše iż bąran nie kryje się zimną ani deszczowi by cheż y do śmierci / wśakoż grzmienia się bąro boią iako y owce / które gdy będąc totne grom uslyszą / tedy od strachu pomiatają. Też w leganiu bą odmienią / bo od wiosny aż do Jesieni zająse na ieden bą legają: a ząsie aż do wiosny ną drugi. Isaac piše / Bąrani iako y Kozłowie mają glos osobny którym samice łsobie wolą: ią częstu ich gąmrátowania / a gdy piją wodę słoną / tedy on częst wprzędzają y mają się ku gąmrácii / a starszy wiecey niżli młodzi / wśakoż gdy y młodzi ku owczam się mają a zwłasczją częstu godnego / jest znamię żyznego rośku / Ale gdy młodzi bąrani tāt pospolicie buyńsa / tedy rad bywa mor ną owce tego roku. Bąrantą też ktorego obiorą być wodzem owczym może pasterz zmlodu zwpeżać glosowi swoiemu / iże gdy go ząwola łsobie / by nądaley był tedy przydzie.

Uczynki.

A Isaac. Bąranie mięso stare jest ciepleysze y nie chął wilkie iako owcze a trudniejszy ku strawieniu. Cheż bąranietą nie trzebione nie tāt są wilkie ani liptie / a to dla suchey complexy pąnuigcey w nich / a przecho ich mięso lepsze jest niż skopoue abo owcze / zwłasczją rożne frzednią mają complexią między ściami a starzemi / a dla tego między inżemi bąranysą lepszy y ku strawieniu łaczniejszy / bo dobrą kręw rodzą zwłasczją w młodzińczoż krorzy są suchey a ciepley complexey.

B Miesem bąranim spalonym dobrze jest mązać abo posipować moryheą y pąrchy. Pomaga też gdyby wąż abo niedźwiadek / albo pies wsciekły wiadł / gdy ciepło z winem piją albo ną rąne przykładają.

C Popioł z niego pomaga ną bielmo oczu / pluczą też tego pomagają ną ośret gdy się pie

tą odbije a skora odewstanie.

C Asculax. Woda zio: płucę wwarzonych wykąpie / zimnice terciane odpądza / y tolenie **C** Plinius. Zuchą z bąraniego mięsa (neret) jest dobra przeciw Cancerowi / także żółć bąrania boleść w osu która przychodzi z zimną / wzdrowia.

Uper.

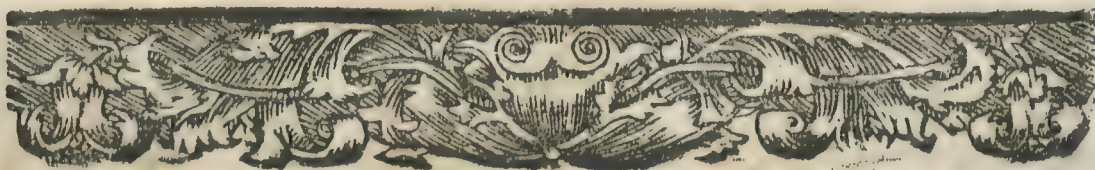

Wieprz abo Kiernoz.

Capitulum 3

Wieprz abo Kiernoz nie trzebiony / po Greczku zowie się iakoby okropny / bowiem jest gniwoliwe zwierze a łalone tāt iż żadney nąuki niemożę poiąć iako piesek abo kot: ká etc. Wpezdzieży bąro są walczeni zwłasczją częstu gąmrátowania. A tego cheż częstu skora natwárdza ną nich bywa y cheż prąwie iakoby dwoistą / abowiem się o drzewo smolne nąćierają / a potym w błoto wehdzają y pothym się osuśają / a chął dlugo z sobą walczą aż częsem ieden abo obadwá zdechną. Samice gdy plod miewają iadowitshę bywają / może teże samice umniśhę aby łłusthsą była

ba była/ale iey przez dwa dni iesc niedawać.
 Dziwna rzecz/iz to zwierze/iako piše Plinius
 za żywota żeby tak twarde ma iż theż żelaziu
 sie rownają/ale gdy zabitemu będą wpiete nie
 mają takiej mocy/takież gdy go łowcy w za-
 ran gonie imą/nizli wode pusi wnet sie sprą-
 czuie/ale gdy wody odbędzie trudno mu czo-
 cżnić/ā gdi mu za pierwszym razem rany nie
 zadadzą śmierci/medzy łopatkami ziobera/
 tedy nagorby bywa thak iż trudno sie ma to-
 wiec wbiegać niemali pomocy/abowiem on
 ma gebe w miasto tarczy/ktora sie broni wso-
 cżni y kordowi/zwierzęta też wshytie słuchem
 przechodzą z wlaszcza z prawey strony.

Dezynki.

- A** Plinius libro. 28. Mózg wieprzowy ze
 trwią jest dobry przeciw wężom/thakież sadło
 tego z miodem ā z żywica przysłojone.
B Też mózg wieprzowy ze trwią / pomaga
 na Carbunculus w łonie/thakież wnetrze-
 go budzi od letargii y zapamiętały.
C Theż w ielitach y samice nąduia kām-
 pithore słuczone ā w winie wypite/ kāmiciu w
 nątrz kāmia y wyganiaia.
D Pluce wieprzowe opicia bronią wśuszone
 ā proch w piwie piąte.
E Solc też iego bolączki odewarza / bolączki
 berzące sie goz z żywica ā z blawasem przy-
 kładā/bārzo dobrze goi.
F Popioł z cżelusi wieprzowych wzdrowia
 wrzody berzące sie.
G Stoniny iego wārzone/przypwiazane nā
 łacie/żolwiek rany/bārzo predko goia.
H Wrynā wieprzowa ciepło wypita/rzēzā-
 nie kāmienia oddala/też mecherzynę iego gdy
 kto sie wedzonga.
I Też mecherz pieczony pomaga gdy gi kto
 zgłie czo nie może wody żarczymać.
K Opuchłym też pomaga wrynā wieprzo-
 wa ābo y mecherzynā iego w pićiu danā/wry-
 nā też w stłenicy chowana pomaga nā bole-
 nie y inſe niedostātki wſne.
L Popioł gnoiu wieprzowego z ciepłym wi-
 nem zmichany/biegunkę żaſtanawia / takież
 gdy kto noge ābo reke wywinie/ nā to też pią-
 nā swięża kiernozla z octem pomaga.
M Smale wieprzowy thakież y thut z kofci
 nā żagrzanie y nā rozbieżenie trudu cżłontow

ſprączowanych. Theż gnoy swięży przednie
 jest lekarstwo wontac ku żaſtanowieniu krowe
 z noſa. Gnoy ſamieze ktora ieſze nie rodzi nā
 lekarstwo dobry/ale ſamezowy żawſe lepſzy.

Asinus

Osł.

Capitulum 4

O Sł jest zwierze grube ā wż-
 gardzone/ Womcem z wielką
 głową/wſy ma długie ā ſero-
 tie/sam jest pokorny/niezwā-
 dliwy/brzemię by nawiethſe
 żcierpi/ chodu theż leniwego
 gdy go ktho biſe cierpliwy / abowiem ieſt nād-
 wſhetti zwierzętā głupſzy/ā gdy w drodze idzie
 nikomu nie ſtąpi/tarnia młodego rad poży-
 wa/zimnā ſie bārzo boi/przeto ſie theż w zim-
 nych stronach nie rodzi/iako nā polnoci gdzie
 trwac nie może/samieca aże iey trzy lata będą
 rchoż rodzi/ā gdy nie pocżnie rodzić po żrucia-
 niu zebow pierwſzych/tedy iuż żawſe niepło-
 dna będzie/ā cżaly rok w brzuchu żrzebie noſi
 ktore poti młode poty cżudne/ale czo daley tho-
 żadnichſe/żolci w ſobie niema ty kesa / przeto
 ſie theż nigdy nie gniewa/ledā ziela pożywa ā
 od wody tyie. Piſe Phisilogus iż to zwierze
 w pierwſzym tryżu ieſt młodeſze / ale nā zad-
 mocznichſe/mużiſe y wſelkā gedzbe w niema
 wiſci ma/głos cżłowięci/ktoremu ſie wſpęzał

gna y rozumie / droge też pamięta / kthorą raz
przepędzie / tak głupi jest iż gdy wilka wżrzy / tedy
się na / zad ogląda / thakże go wilk rchley poży-
wa.

Uczynki.

- A** **T** Aukenna. Osłowa krew leczy trąd / pole-
wła z miewa iego żilam z suchosci skurczonim
pomaga / także y samo miewo przyłożone.
- B** **T** Wątrobe iego wpięty dobrze na tężo ię-
tko ma wielką niemoc / także y proch kopyta
iego spalony na to dobry.
- C** **T** Popioł z miewa albo z wątroby iego z ole-
iem abo z oliwą dobry na rany gdy się od zim-
na miewo rospada.
- D** **T** Mocę też iego pomaga na bolenie nerek /
także y kłamię w męcherzu łamie.
- E** **T** Krew Osłowa nie dopuszcza z nosa krwi
ciecz / także pomaga na rany rozrastaące.
- F** **T** Łusko iego traci bliźny na skorze / gnoy
też iego także cieżenie krwi zastanawia.
- G** **T** Dobrze gnoiu iego woniać gdy krew z no-
sa idzie / także wilgość z niego wypisnąwszy w
nos wypuszcza / krew zastanawia.
- H** **T** Gdy niedźwiadek wije / suchy gnoy jest do-
bry z winem na ranę.
- I** **T** Mleko oslicze subtelniejszy jest a nie maś-
ne / przeto jest dobre naprzeciw kłasiowi / też gdy
kto pluje krwią / opuchline y zardzewienie śle-
dzion / brzuch odmięcza / i suchotom być nie-
da.
- K** **T** Jeśli gdy nim ośta pomazula / po-
wierdza zęb / y dziegcie spada / ale się niego-
dzi małym zawrot abo chorą głowę.
- L** **T** Krew osłowa z winem pita / zimniejszy ośta-
wiczny dobra trąpa abo czterzy kropie wpuszc-
wszy / łusko iego buyność osmierza / także śle-
dzione z wodą starwszy gdy na czpce przytła-
da tedy mleko przyciąga.
- M** **T** Łusko też z iego wymioną wyciśniętą bliźny
a mleko wspaniętą wrzody wewnętrzne / y rany w-
drawia / y mocę iego śalcącym pomaga.
- N** **T** Płuca osle starwszy wypite / osłowności
kłasiowi pomagają / wątroba także od wielkiej
niemocy dobra.
- O** **T** Gnoy też osli z żył raniionych krew zastan-
awia iako woda wypisniona.
- P** **T** Mleko także wszelkim truciom y bólac-
kom wewnętrznym pomaga / aczkolwiek także y
na to jest owoże mleko / ale wżdi nie tak mocne.
- Q** **T** Plinius libro 28. Pieskie z kopyta al-

bo z goleni osłowej na palcu nosony / niedo-
puszcza padać wielką niemoc śrpiącym.

C **A** gdyby kto wspaniętą iego płuca kurzył
po domowi na węgle śpiące / tedy wspaniętą we-
że y gądzinę iadomą wypędzi.

Wos.

Wol.

Capitulum 5

M **O** między innymi zwierze-
ty jest towar: yśny a przys-
zny / tak iż ieden drugiego z-
którym w iardzie chodzi ry-
cząc szuka / a gdy ieden ro-
biąc ośta / on drugi ry-
cząc nad nim żalobę wkręca / żywie do pier-
nascie lat / ale trzebiony dwadziestą.

Uczynki.

C **I**śaac piśe / Miewo wolowe przyprowad-
do ińsego bydła / jest nasusze / przeto krew gru-
ba czyni ale tuczy ciasto / niestrawne jest / a nie-
wychło z żołądka wychodzi / żywot zardzewia.

C **A**ukenna. Żółć wolowa z salerą / jest do-
bra na gnidy gdy nią głowę myje / mleko także
krówie świeże / rany na wargach ydrawia.

Kro.

E Krowinieczech pomaga gdy przeżółta albo
osła wije/takież opuchłym/zdrowy jest gdy dłu
go leży na słońcu aż dobrane wstanie/ a zwla
szcza niewiastom nieplodnym/także gno
siem wołowym niewymowną pomoc daje.

D Plinius libro 28. Wołowy łój z gesim
sadem/rospadliny albo rany na wstępiech wzdra
wia/takież y na rany iadownicze bardzo pomaga.

E Chuk z prawcy goleni wołowej ze (ga.
krwi) jego służy/wołosi na zżerenci y in
nie dosłatk oddala w oczu/a gdy kto niedośly
szy/tedy żółć jego z moczem kozim zmieszana a
włana w wstępie/pomaga.

E Rog piety wołowej zaturzony/vmocnia
zeby chwytające się od bólu: popielec też jego z mi
rą zmieszany/bolenie zębów bardzo oddala.

E Mleko krowie nad inie mleko jest nądro
wstępie/abowiem każddy iad wyrzuca gdy kto na
piwszy się go zwróci.

E Żółdek żranyony krowie mleko piąc vle
cja/y wstępie gryzienia żółdkowe / mięso wo
łowe z winem a z octem warzone wzdrawia.

E Żółć gdy tego cżłowiek wstępie/warzone mi
so wołowe na rany bardzo dobre jest.

E Psia parfywego krwi wołowa świeża v
lecz y/gdy już na nim krew oschnie omywszy
lugiem zaś krew mazać.

E Żółć wołowa pomaga na piseżenie w v
stępie gdy z bawelną okłada/ a gdy zmieszawszy z
oliwą w vcho wpusci tedy bolenie oddala.

E Moczem wołowym gdy żywoty pomaga
pomaga żółdkowi z zimnym przeczyszcza bol
czemu.

E Gnoy wołowy na wrzody grube przyplo
żony/rozmięka/ a gdy suchego prochu w
stępie w nos/krew ciekąca zaśtanawia/ żywot
w nadeżemu gdy go z masłem zmieszawszy
ciepło przyploży: pomaga.

E Osierdżle wołowe spalwszy gdy kto pije/
biegunke y cieczenie krwi zaśtanawia.

E Proch koci wołowej spaloney/na bolenie
zębów pomaga gdy nim zeby bolące pociera.

Taurus.

Dyt.

Capitulum 6

E Ist jest zwierze mocne a v
roczone między insemi domo
wymi zwierzęty/ale drapież
nym zwierzętom nieprzypia
ne/bowiem oni zebrawszy się
przeciwko nim walczą/ale
rogami tchylko/bo iedno w czele a w plecach
wielką moc mają.

Dziwni

E Esculapius. rog bykowy weże wypadza
a krew jego je zabija/y piegi z krwi spadza.

E Łój bykowy z wością a z żywicią/kądką
twardość odmięka/a tchyl z winem roztwo
żony/cżłonki drżące wzdrawia.

E Żółć bykowa z miodem a z balsamem/w
stępie chrobać oczu wzdrawia/sama też żółć
na rany w vstępie pomaga/a zmieszana z żółcią
kozłową:ślinogorż wleca/dobra też na wrzo
dy czo bywają na siedzeniu.

E Żółć rany y blizny got/a z mlekiem zmie
szana zwlaścza z niewieścim/bolenie w vstępie
smierza y oddala.

Vitulus

Ciele albo Żalówka.

Capitulum 7

E Żółć młodego y krowie go
w cieleciem albo Żalówką/
czo ięże przed rotiem albo
mało dalecy/potym bywa cie
lec z iuniec y Żalówką.
Aristoteles pije aż po roku
3 4 cielece

O zwierzętach

ciele klesnie / bo jeśli rychły / tedy bedą żalipias
le a nie wielkie.

Uczynki.

Plinius. Niektolwiek każdego zwierzęcia
chut z koscí zagrzewa / odmiękcza y napelnia
nad inże ialepży jest cięleżowy / łoy też cieleczy
z sola zstarepży / nąstrupy glowne pomaga /
takież w nogách y w członkach bolenie oddala

Capra.

Kozł.

Capitulum

8

Kozł jest zwierze brodate /
dlugie a koniczysze rogi mäs-
iac / rädä sie pasie rojdzem y
gäląskami z drzewä ktorich
geba może dosięc / y każdych
ziol iadowitych kozä poży-
wa / ale gdyby polizala miodu tedy umiera.
Calenus piše / że niektore kozy lizaly we-
że / potym były białe y odmsodnely. Kozä lepiej
widzi w nocy niżli we dnie / przeto sie iey theż
oczý świeczą / samey do osmi lat dobrze żywä /
potym choroby dziwne mają że zdychają.

Uczynki.

Aesculapius. Mroga kozí z miodem trości A
w żywocie ozdrowia / łoy też nā każdde iadowi-
te wleżenie / y nā wraź dobry jest.

Smalczowany łoy z rożą zmieszany / tro B
szy nā noc bolące oddala / a gdy theż goż w wšy
wpusci / nie słyszacemu pomaga.

Serapio. Gdy nā wrzód przypłóży / wšy C
to bolenie y siepianie wļa proch z sieści spalo-
ney / każdde cieżenie trwie zastanawia / proch
pietel spalonych z mietką smolą zmieszany /
pärchy pomazując leczy.

Wleko iey kcho w członkach bolenie ma / D
gdy piše bärzo ozdrowia / chrobaki zabija / y też
świerzb oddala.

Krew kozia chrobaki też zabija / ktemu gdy E
ia kto piše / nā trućine bärzo pomaga.

Rog kozí spalony aże bedzie biały / żeby o F
ciara / dziegna leczy y boleniach oddala.

Plinius. Gdy kozim rogiem albo sercem G
zaturzy / weżowie wlektala / też popioł ten gdy
kto piše albo posipnie nā każdde iady / bärzo po-
мага / tenże popioł potu broni.

Krew kozia z iey tukiem wärzona / nāprze H
ciu wšelkich trućinie wypłóży pomaga / ta-
kież opuchline y biegunte cierpiącym.

Łoy kozí albo chut näd inże jest nalepży / I
także y kozłowy / przeto gi dobrze mieścić nā kłi-
stercy biegunte cierpiącym.

Suchä z kozich żolci / nā suchoty pomaga K
takież gdy iä kto piše chrobaki Ascandes / y in-
se zabija.

Zolc kozia kładä nā fistuly z sokiem lucz L
kowym / takież y inne rany bez napuchniemä
leczy.

Capre.

Kozł.

Capitulum

9

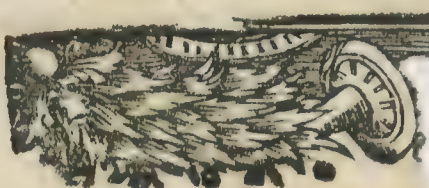

Si koziel zwierze mocne /
smiałe y waleczne / w rogach
ma moc nawiętszą a w ciele

Uczynki.

Natura kozłowa tak jest A
gorąca / iż Adament kamień (ktorego ani o-
gień ani żelazo niemoże pożyć) sama kozłowa
krew odmiękcza.

Mieso

D Mieso kozłowe goręta krew czyni niż kozie
a pospolicie sprawnie człowiekowi ku zimniczy
quartanie to jest czwartaczce.

E Krew tego jest dobra na wrzody ewarde/
bowiem je odmiękaja zbiera y goi/ pataki też
tropiąc wygania.

D Plinius píše w Kozłowej krwi być taką
moc iż żelazo tepe zaostre aby naskrabować
się wyciera je nacinając tak pilnik slosarski.

E Gdy ją też pią ciepło z winem/ kamienią
mię/ y na strzkanie bardzo pomaga z winem
smażona.

D Łatwiej z tego tukiem zmieszany/ na opu-
chline pomaga.

E Łuska kozłowa więcej odmiękaja nad
inše/ żółć też tego zle mięso wygania/ a na
kapszenie ładowite jest tak do drypaku naczytka.

Equus

Kon.

Capitulum 10

Kon jest zwierzę pospolite po
wszem świecie znane/ ale
w Łatarskiej ziemi namoc-
niej/ trwa do 25. lat/ a ko-
była do 40. lat. Samiec z
matką swą nie przeżywa/ a
gdymu się to przydało z zapamiętania/ to

by obaczyćwszy się wietka/ y będzie biegł aże al-
bo się zabije albo ochromi. Kobyła chętna jest
bardzo/ bo aczkolwiek już poczęła w brzuchu/
przed się z samcem obeznie/ a to ma przynajmniej
nie tylko z samą niewiastą/ między innymi
zwierzęty pospolite.

Użytki

D Dioscorides. Krew konia między lekar-
stwami zwierzęcym radość mięsi. Enoy tego
świeżo spalony krew ciężenie zastanawia.

E Kiedy gdy gnoiem koniowym niewieście pod
nos zatadzi/ tedy płod umarły z żywota wy-
płucze.

D Hall. Mleko kobyły w żywocie odwrzuca
miękaja/ ale człowiekowi zasnuca/ serzyśko też
na wrzody wewnętrzne pomaga.

E Niewiasta gdy iey mleko pije/ trud y bole-
nie w iey macicy osmierza/ y niemocz wielką
oddala z namięnieniem.

E Ser kobyły twarde/ żywot zachwardza a
gryzienie oddala/ Serzyśko iey z winem pije
każde bolenie wewnętrzne oddala.

E Łajno koniowe suche krew zasnuca/ a
w ochy z oliwą wpuszczone boleść oddala.

E Żółć prochy starego łajna koniowego płod
umarły wyrzuca/ inše lekarstwa ma tak
łajno słowe.

Mulus

Mul albo Mulica.

Capitulum

Capitulum 11

Mierze tho z osła a z kobyly
sie poczynay rodzi/ przeto też
zawse jest nieplodne gdyz by-
wa nad przyrodzenie: ma osło
we włosnosc i okrom lenistwa
ale na postawie okrom glowy
a vsu koniowi podobne.

Uczyńki.

- A** Skore mulowa dobrze na spärzelinie przy
kladac/ iest też lekarstwo na lupiace sie nogi al
- B** Pomaga na rany cietące/ y na (bo vdy.
fistuly nożne.
- C** Popioł z kopytą mulego z oleiem bągni-
stowym/ włosi oblaże przywraca.
- D** Zakurzenie z lewego kopytą mulice/ mpy-
hy z domu wygania.
- E** Wpy też iey gdy niewiasta przy sobie nosi
nigdy poczęcie niemoże.

Canis

Pies.

Capitulum 12

Dow rodzaj czworaki iesth
Jedni są khorzi zwierzetà le-
sne gonią y imuią/ Jako są
chārci/ ogarowie/ kureżowie/
Drudzy sledzą thelko pthati
y zwierzetà/ iako są wyżłowie
Drudzy bydlà a trzodi bronią/ a drudzi domu
strzegą a pānu pochlebiają. Wiedzy tymi na
slachetnieyszy czo żaląc albo iny zwierz gonią.
Nad insey zwierzetà pies iest nabacznieyszy/ bo

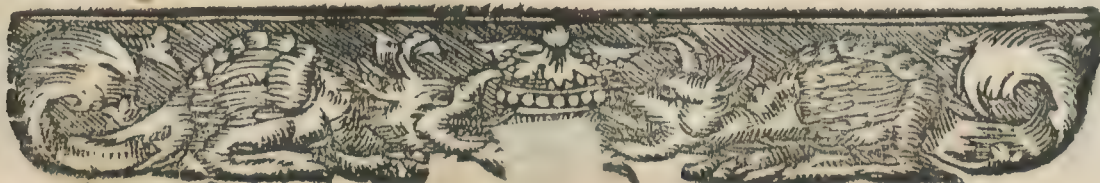

tylko sam imiono swote zua y pāmleta/ pānà
swego bronii dobrowolnie dla niego umiera /
a posluŝenstwem niciałim czełta aże mu zna-
mie dādzą gdy czo czynić mą/ Nieprzyaciela
swego przez dlugi czas pāmleta y między inŝe
mi poznawà/ a gdzie może rad sie mŝci trzyw-
dy swoiey/ wŝpŝthti zwierzetà trzemi rzecżami
przechodzi/ w rozeznaniu/ w miłowaniu/ y w
wŝługowaniu.

Uczyńki.

- C** Eusculapius. Komu członki drżą/ krew
psia pomaga wypitwŝy/ Proch theż z glowy
psiey spaloney a na rane wŝaŝenia psa poma-
ga/ a z zebow tego proch/ bolenie zebow leczy.
- C** Proch z ŝercà tego gdy go kto pŝe/ na the-
go psi nie będą ŝeżetac. Mleko tego pomā-
żane/ włosom roŝe niedopuszcza / z miodem al-
bo z winem tu pićiu dane / plod umārly z ży-
wotà wyrzuca.
- C** Mleka theż tego pomāżanie/ zebv vždā-
wia y czerwonosci oczu/ y bielmo oddala/ a ŝa-
dło z niego/ podogre y bolenie vsu vždawia /
też y gnidy z włos spadza/ Krew psia włosom
wyrwanym roŝe niedopuszcza / mocż też tego
z ŝalētrą/ trąd y ŝwierzb oddala.
- C** Plinius. Nad krew psia przeciw truci-
nie z lepszego/ a psia żolcią Apolonius cietęce
y opārzyŝte oczu vždawiał.

Got

E Sol z ląpną psiego gdi gi w kankule zbie
ra z winem zmieszawszy/biegunkę zastyńawia
a białe ląpno na wrzodi sturcząca pomaga

* **E** Skora psia okolo reki obwiniona/ krosty
ściśca vlecza/żółć też tego piorkiem mazać/
na podogre pomaga/swieży mocż psi / krosty
każde goi/takież y popioł z ląpną zmieszany /
na toż pomaga.

E Plinius piše. Pies iezykiem swym czudze
rany goi/a gdzie rany sobie dosięga niemoże/ te
dy noge osliniwszy docyka/ pewien lekarstwu
ktore iezykowi jego natura dała.

E Auicenna. Z okąszenia kotha przychodzi
cząsem boleść wielką y zięłoność ciała ale to pro
sto vleczysh/przłożywszy em plastr z cebule tla
czoney abo z listnego kalamentu.

E Lesny kot przed kurzeniem ruchy abo mig
dalow gorzkiej wciśka/przeto tam gdzieby sto
dził to dobrze czynić.

E Mieso kotowe jest ciepłe y suche/pomaga
na boleści nerw y grzbieta/y też na czerwony
niemoc ktora bywa z meskiego człontku.

E Ląpno kocię abo kocię; ocztem a z gorczy
czy/parchy goi/y na opadanie włos pomaga

Cattus vel Felis.

Koth.

Capitulum 13

E St wyklada sie z łacińskiego
iakooby roztropny a opatrny
Jest zwierze myśm nieprzy
jazne/ jest też sromięliwe / a
misluc chędogosc/ bawia sie
mu jest przypredzona śara lo
dowi podobna/ insh bawny od śrawy kthore ie
dzą/zwłaszcza domowe.

Dezynki.

Mus.

Myś.

Capitulum 14

E A bestiola myś chleb rąda wi
dzi/y wszytkiego czo ludzie ie
dzą pożywa / A tu szukaniu
karmicy bardo chytra/ dla kto
rey też wiele sie waży/ y rzeczy
ciwarde przegryza.

Dezynki.

E Dym śisowy myśy wygania/ a czemle
rypa z kasha zmieszana/myś truje.

Plinius

B C Plinius piśe. Gdy mozgu łasiczego przy
mieśa w twarog/tedy onego sera mysy nigdi

* **E** C Kady mysz oblupioną żywo pu (niektóra
sci/tedy drugie z domu wygania/też gdy ją w
klesz lub ogon wnie/ także czyni/ żywe sra
bro też mysy traci.

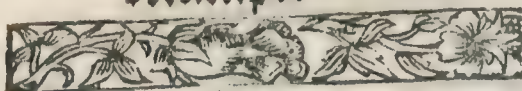
D C Gdy dziecięciu z wst. silyn cięka/ tedy mysz
piceżoną dać mu ziele/ barzo na to pomaga.

* **E** C Krew myśi/ bzdawki traci pomazując je
* **I** C Enon też z cebulą siluczoną/ na oblyśniętą
glowe pomaga.

G C A gdy gi z kądziślem a z wodą miodową
piśa/ kāmien wnetrż łamie/ a dzieciom żywo t
barzo otwiera.

* **H** C Kto nle może wody puszczać/ do brzemu sie
dzieć w cieplej wodzie z myśm gnoiem za
grzany.

Multipes

Stonog.

Capitulum 15

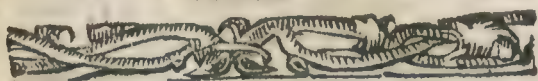

21 **H** Probał ten z rzeczy imie ma
rodzi sie pod wiadrem abo se
dem sie lega gdzie woda stoi/
a gdy go tknie/ tedy sie w kols
ko siul.

B C Gdy sfluksy gi z moczem
podniebienie sobie maże/ pomaga na zaduż
nosci/ także gdy t: kto gie/ pomagają na dys
thawice/ y czynią wolne oddychanie.

* **E** C Takie z winem piśac pomaga na żolstha
niemocz/ abo kto z trudności wode puszcza.

Tinea

Mol.

Capitulum 16

E st Mol robaczek w śarac
sie legacy gdy dlugo w nicia
kier wilgoć niosci beda a na
wietrze ich nieprzesuszą
* **E** C Gorzkie rzeczy a vonia
* **I** C Iących mole sie wiarnia/ a
gdy woda z nich tropi śaty/ nie tak richlo mo
le strzyga.

E C Przeto dobrze jest w skrzyni miedzy śaty
kłase chmiel/ piołun/ boblowy list/ cedrowy al
bo cipressowy/ y inie rzeczy takowe tchore nie
tylko śat ale y triag od molow bronia.

Pediculus

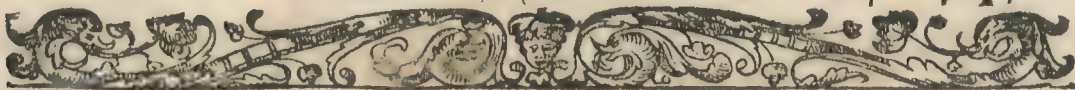
Wes.

Capitulum 17

E ttorzy powiedaia/ Ż wesi
z ciała sie rodzi/ a dziurkami
przez store wplazi/ albo chce
z pochu y nieczystego mycia
zwłascza w ludziach podroż
nych

A Dla tego mycie częste/bath (znych.
przemienienie y opieranie/ zwłascza tych czo-
sie ciała tytają/wszystko mnożenia niedopuszczają.

D Dobrze jest podróżnym ludziom mieć przy-
sobie srebro vmorzone z oliwą a z korzypkiem z-
mieciawszym: ciało pocierać/ potym w żarzą do-
lężnocy siedzieć/ trzeć się mocno y drapać/ cho-
wilgoscie zbyszenie z ktorych się wspanylega/ wyczer-
sca z ciała.

E Piśa też iż Arsenit z rehetą vmorzona/
wspany traci gdy z tym chustą piorą.

Puler. Pchla.

Capitulum 18

P Chla od pchania rzeczona / A
bo gdy wtasi takoby igła za-
pchnął/robaczeń lichy/czara-
ny a bärzo pretki.

E Nalepse letarsstwo aby D
Pchly nie kłsały / piołynem
na każddy wieczor ciało pocierać chłak surowo/
abo na wärzypspany go z oliwą.

E Woda z ostu gdy po domu kropią/ pchly E
ginga/takież woda z rutą wärzona pchly traci

E Gdyby kto nalał kozłowej krowie w dol v D
kopawspany w domu/wspanytki się pchly do niego z-
bieją y pozdychają.

E Takież się zbiegają na drzewo leżowym są E
dlem pomazane.

E Też brudy oleiowe gdy nim często po zle- B
mi kropi/pchly zadržają.

E Chakież polnym kminem zwierciawspany z G
woda rozmieszany.

E Dokończenie o domowych
zwierzetach.

Druga

Druga część o zwierzętach leśnych niektórych tu lekarstwom przysługujących.

Naprzód o Wielbłądzie.

Camelus.

Wielbłąd.

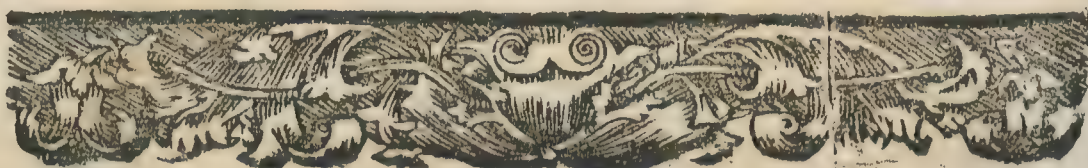
Capitulum 19

Wielbłąd jest sporne zwierze /
gąbawe / z długą szyją / kę-
nosz nim bieżmion godne /
a gdy nam mądrą bieżmioną
kłaść / tedy go trączyą w ko-
lana / a on nąkloniwszy się
przyjmuie na się bieżmioną / żywot tego jest
do sta lat / bez picia trwa do czterech dni / ale
potym barzo pije.

Użytki.

Cuicenna. Mięso wielbłądowe pobudza
wyrne / mózg tego wysuszony a pity z octem /
jest przeciw wielkiej niemocy / także i krew ie-
go tchora też na proch wysuszone / krew zaś
nawia wsuszoną w nos albo sipac w rane
Cdy i

B Cgdi ta niewiasta pise po wyczyszczeniu swo-
im/pomaga tu poczećiu/także dobra na za-
dużenie macice.

C Mleko samie płodnych jest subtelne a wo-
dne/nie zaćpta iako inshych zwierząt mleko/
jest w nim słoność niećka/bo też wielbłądzi w
kwasných ziołach sie kochaia/od mleka tego
niepochodzi suchnienie iako z inshych mlek.

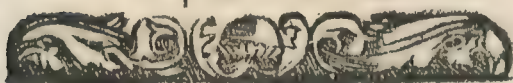
D Moc tego pomaga na opuchline y na
swierzb/z nosa zaktane żyły niewymownie od
twarza/impie snia gnioty trafi.

E Enoy tego z miodem zmieszanayna tola-
czki nabiegle dobrze przykładac/takież rany al-
bo wrzody subtelne wyczyszcza barzo.

I Diascorides. Krew wielbłądowa na bie-
gunke y wpełtim niemocam ciętym poma-
ga/mleko tego trucię wygania/complexia
skłazona naprawia/y tu gamratowaniu po-

G Plinius. Krew wielbłądowa ta (budza-
zi poczęścia plegi/krew zaślanawia/a gdyia
z inshemi lekarstwami pija/wielkiej niemocy po-
maga/rany też odmięćca barzo mocno/y li-
bale spadzaja.

Easter

Bobr.

Capitulum 20

B Obr jest zwierze psu podobne
skore ma ościstą barzo rosko-
piną/ktora im czerniejsza tim
drozsza/zeby ma ostre barzo
ktoremi drwa siece a dom so-
bie barzo misternie sprawnie/
nogi przednie ma iako pies/ale zadnie gesi po-
dobne/ogon ma barzo tusthy rybnie podobny.

Do zwierze gdy go łowiec goni: thedy stroie so-
bie wrywa a łowcowi miece / pothym gdy go
drugi łowiec napadnie / thedy sie na zadnie
nogi naprzeciw temu podnosi okazyuac iż nie
ma stroiow dla kthorych go nawiecy łowia/
abowiem stroie tego wrzonię a w cieniu usu-
hone/ku rozmaitym lekarstwom sa godne.
Zeż stroie nie przyprawne maia smak cierp-
nacy/wonia przikra barzo maia dla mocno-
sci/trwaia w mocy do sieści lat/wszakoz swie-
że sa lepsze/maia moc rozrywac/przyciagac y
posilac zwlaszcza mi: siec zplowate.

Dezynki.

C Przeciwko wielkiej niemocy y inshem nie-
moczam glownym zimnym pomagaią stro-
ie pija z sokiem rucianym abo w winie wia-

C Proch z nich naprzeciw paraz / rzywisy. B-
lizowiie zita pomaga kiedy gi pod lezyt klada
aże sie sam rozpusei/thaticz gdy wshyto ciało
tymże bedzie zarażono/theby pomagaią wa-
rzona w winie z ruta y z palwiga.

C Thaticz kichanie od tego prochu naprze-
ciw letargii/mozg też porusza y posila/zagrze-
waia też ty sthroie/ wysusaią y wyciencaia/
przeto tym czo kurec cierpia z pelnosci abo dr-
żenie barzo pożyteczne / ale zasie przeciwne
tym ktorzi suchosci cierpia abo ze tężosci żył.

C Niedostatkki też płucne naprawiaia wy-
tki/y zimną wilgość mózgu z polciem warzo-

C Morzenie oddalaia/trucinie skłodzi (ne-
nie dopuszczaia/na drżenie y na każde otu-
czenie żył pomazanie z nich barzo pomaga.

C Auicenna. Stroe bobrowe pamięć na-
prawią y letargia oddalaia z ocztem / z roż-
nym oleptiem/też na głuchosc y sumienie w
usu/z nardusowym oleiem pomagaią.

C Kurzenie z nich pod nosem jest dobre na-
przeciw wshetkim boleściom y niemoczam plu-
cznym/takież na sećkanie pija ie z ocztem/ pi-
cie to boleści żywe ta osmi: rza y wiatry rosp-
ga.

C Zoż piciu paniam miesieczną nie- (dza. D-
moc porusza/czępć y płod umarły z żywotha
wprzeza.

C Zeż pomaga naprzeciw okazyeniu malsich y
chrobotow iadowitych.

C Zolc bobrowa na wiele jest pomocna/też k-
mleko tego abo serzysko naprzeciw wielkiej ni-
mocy pomaga.

Cervus

Jeleni.

Capitulum 21

Jeleni jesth dziwny przedkości mającz rogi iako galezie na drzewie rosnące / w których sie on bązo kocha / ten kiedy już będzie lerni tak iże mu już rogi cieją / tedy gdy nądyzie wąża w ianie / pachaniem nosa onego wyściaga a zabiwszy gi nogą pożyra / potym gdy whitel wpuchnie / do wody przedko bieży / a w thymże mu rogi spadną / y młodość sie prziwroci / rad sie w gwizdaniu y w spiewaniu kocha / a przeto go thym rychley zabije gdy jeden splewa / a drugi nań stoi.

Uczynki.

A Physiologus pise. Iży jelenie także y kosi i w tego sercu nalezione / pomagają na drze nie serczu gdy z nimi pią chorzy.

B Platearius pise. iże thęka kosc nądyzie w sercu jelenim na lewy stronie / nie tak twar da iako inpa kosc ale jesth martwa iakoby żyła kłhowata troche żółta / ta pomaga na kordy iate y na zawrot głowy.

Eusculap. Gdyby sie kto w ielenią skore woinał / niktzeba mu sie weżow bać / mozz theż ieleni na każde bolenie pomaga.

C Nali. Mocż ieleni oddala bolenie siedzio / ny / wątroby / z żóładką y z wnetrza wygania a w vshy wtropiony wrzody tam goi / serzisko też iego abo mleko naprzeciw trucińie wpektiej pomoc dawa.

C Plinius. Plucza ielenie z gardzielem w dymie wwedzone / pothym zetrzeć a z miodem pić / przeciw káplowi pomaga / serzysko iego z octem krew ząstanawia / ale ielontu młodego z brzuchą wyiete serzysko / nád wshychki lekar.

C Wonia rogu ieleniego spalos (stwa iest. nigo / wielką niemoc ząstanawia / także y popioł z niego z octem a z wodką rożaną zmieszawshy / na bolenie głowy pomaga.

C Enze popioł zeby chwiciące sie vmocni la abo nacierając vstąnawia y bolenie oddala / też nieży w głowie y krwią plwianie vzbrawia.

C Solinus. Prawy rog ieleni czo sam spądnie / iest lepszy na lekarstwo niżli lewy / przeto ieleni ząrzęce tego ludzjom tak gi kpię iże go ni gdy nález nie mogą.

Damma.

Lani.

Capitulum 22

Jest lani zwierzze wlethse niż kosa a mnięsh niżli ieleni / rogi ma wysokie ale nie galezi / sie iako v ielenia / ktorey miedzo iest zimne a suchy.

Uczynki.

C Alhercus. Łapno tego zwierzęcia z oliwą A przyprawione / wlosi mnoży y naprawia.

C także gdyby sobie mąz pomazał członki / tajemny gdy ma z pąnią po walaśku za pasy chodzie / już go ząwždy musi miłowat.

C Proch pietki tej spaloney wsipany w bol / lażki ktore zową fistuly / vzbrawia te y goi.

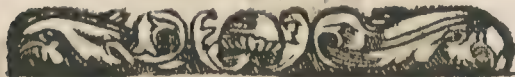
C Zółc też tej z lśiemii stroynt a z pieprzem zmieszawshy / z białey gorczyce nasieniem / káždego czo złoty zaważy / także miodu ze dwa loty / vczynić z tego electuarz y ziele go cżesc a cżesc.

szesc w prawe y rece dzierżec / gdy kto ma z pą
nią leżec / tedy mu siną pocznie bez wątpienia

Dammula

Dzika koza.

Capitulum 23

Dzika koza jest zwierze bardzo
bódzne która się bronić nie
mie tylko uciekać / tylko cho
ci obronę chętnie nosi a le
ci się członków / na miejscach
górnych a iadomych się ko
cha / zioły trawy i karczmy służące pożywa /
takież iakorosi z drzewek.

Dczyński.

Isidorus. Krew iey jest dobra ku lekar
stwu / bowiem żyły skurzone odmięćcia / bo
lisc w członkach wsmierza / iad z wnetrzności
wygania.

Cuniculus

Krolik.

Capitulum 24

Krolik jest zwierze zaięzowi
podobne / iedno iż mniejsze /
a w ziemnych iakach się cho
wa po polu / tham gdy iacie
skodliwe zwierze iednemu z
nich zaszkodzi / tedy wspany
czy iako ten kzywdy żalując przez się przeno
sia. Eż też krolikowie domowi tegoż przy
rodzenia / ale ciżni albo pstryż bardzo mnożni

a nie raz się do roku mnoży.

Dczyński.

Mięso krolikowe żołądek potwierdza / ży
uot odmięćcia / zwłascza ma moc rozpuczać
wilgoci / wypne też pobudza / onym napoży
teczniejszy jest krotki cierpią cephancją to jest
komu się odpyma twarz a naraża iakoby tres
dem wielkim.

Darus vel Taurus

Jazwiec.

Capitulum 25

Azwie jest zwierze nogi ma
tę iakoby pies ale psot iako
by swinia / tłusty bardzo na
grzbiecie pstryki / ości ma z
mieszane wiecej białe niż
czarne ale na grzbiecie przy
czerniejsze / chowany bardzo bywa krotosilny /
y przez ludzi bardzo czasy / chrząszczami y insem
chrobactwem żywie / a gdy niema tedy korzon
a z łami

O zwierzętach

ami iako inna swintā.

D Albertus piśe / smalc tego bārzo pomaga
nā boleści neret / y nā wiele innych boleści wne
trznych.

Hericius

Jeż.

Capitulum 26

Eż jest zwierzędko ościste gdi
sic zwinie y ościami sie żam-
knie / żadney sie nieprzebiecz
nosci nieboi / ten nā grzbiecie
owoc do domu znasa / ā gdi
mu niczo wpādnie: tedy w-

siecko otrzā / ā zāsie bieży y nāzbiera pełno nā
osci / tego sie wist bārzo boi y przed nim wśicka.

Deżyntki.

A Popioł iezā spalonego / rāny otwarza w
cypscia y osuśa.

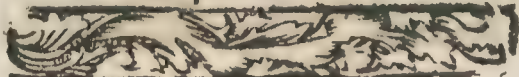
B Klusosc tego / tākież y wątroba nie dopu-
ścza otokowi ani żadney zley wilgości wnątr
sie rozlewāc ani obrāciāc.

C Miesło Jezowe bārzo żoładeł potwierdza
żywot otwarza / wrpne pobudza / własna tego

mor jest rospuszcāc ā zāsie wysuśa.

Eżym czośā sprawieni tu tredo / wey niemo
cy albo elephanciey / ieżouego miesa / obrze im
pożywāc.

Lepus

Żółacz.

Capitulum 27

Zółacz miedzy zwierzęty jest
bārzo subtylny / bożliwy ā
mdły / nogi żadnie ma dłu-
sze niż przednie / ā dla tego tu
gorze przedsię niżli z gory bica
ż / tāk samczy iako y samczy
rodzą cżasu swego / ā tego chezą iż żółacz idne
go kzieżycā będzie samcem ā drugiego samicy
przeto też ich rodząy jest bārzo płodny.

Deżyntki.

C Żółacz mlesło jest suchy / gruba krew rodzi
wspāż / lepie jest niżli kōzie abo kōzłoue / ā przie
to klusobrzuchom dobrze ie iesc ktorzy chezą su
C krew tego wpciera sukno / ā po (by byc. **B**
piol z glowy tego nā opādnięcie włosow po-
maga gdy z niedzwiedzym sadlem em plasty
p. yklada.

C Mōzg tego pieczony jest przeciw drżeniu
ktore z suchych niemocy pochodzi / dziegna też
dziececi leczy y drżenie serca oddala.

C Męa też te włosnosc iż po nim zebry richlo
rosta.

rosta/à nie zdrowe bez bolenia wypadają.

E Serpento tego jest nad inne lepsze / gdy te kto z octem piśe pomaga naprzeciw wielkiej niemocy / także z dykatwiał z octem jest dobre przeciw jadom y trucinie.

S Wieszko też tego piteżone pomaga boleniu wnetrza / y żółdowi bardzo zdrowe.

E Wieszko tego dobrze trzymać nogi tym kto rzyłamanie ma / abo w sławiech bolenie.

S Serpento tego niewiastom na piersi przykładać gdy się mleko w nich zsiada.

S Też gdy piśe / miśieczną niemoc zaściana wia.

Lupus

Will.

Capitulum 28

Wsk ad. ugiego dzkim psem zowa / bowiem temu postawa y wpiem podobien / ten kiedy pierwszy człowiek obacz / glos temu odcymnie / a tedy okrutniejszy bywa / ale gdy go pierwszy obacz / a tedy też moc y frogose traci / à wciśać nie może / cierpi długo głod / ale gdy się przepośc / rad dobrze sniada / czo ma na trzy dni dość / mózg y niego z krieżnem roście y wmniciśa się / przed okiem tego wypuścieniem demowe zwierzęta wciśają.

E Secret: go vsufone dobrze chować na le / a także w różnaito / bo proch tego w piśiu pomaga na wielką niemoc.

E Proch z wątroby vsufoney z winem piśe / na wypęki wnetrzne niemocy pomaga.

E Wieszko tego piteżone fantastykom dobrze / iśe / sadło tego y żółć tak iśo y psia pomaga.

E Enop wilczy także y krew na kolike bardzo pomaga / zab tego y paznokty dla chorych oczu dobrze nosić.

Mustella

Łasica.

Capitulum 29

E st to zwierze Łasica / młodego ciała / ale wielkiej śmiałości y chytrości / tak iż z weźmi y z bazyliki walczy / à kiedy się z nimi ma potykać / wtedy pełnej rury pożywa / która / cż y dzici swe gdy ie wmarle napdzie ożywia / dzieci też swoje młode zmiestca na miejscu przeznosi / at y ich nie należono.

Dezyni.

E Wskasenie łasice jest iadowite / à bolące / na to pomaga emplastr z czosnku / à z cebule / siaga niedostala / siłutwisy.

E Popioł Łasice spaloney ze krowia / ten / na trąd wielki elephancja pomaga / tenże popioł z woskiem iad / cżym bolenie w ramionach od

E Krew z łasice z białką / łamanie w / dala. nogach oddala / popioł też ten z wodą piśe / za jonym rozum naprawia.

Vrsus. Niedźwiedź.

a 4 Capitulum.

Capitulum 30

Niedzwiedź jest zwierze grube
afrogie/głowe ma mda bār
zo/ale wpytkā mocz tego jest
w pleczech ā w biodrach/prze
to też nā zādnie nogi sie wspi
nā y chodzi. Niedzwiedzie gdi
cheżā plod mieć iakoby lndzie z sobā legāta / ā
nie tāt iako inſe zwierzęta / to czyniā nawie
cay zimie okolo god gdy też nāclustpy bywāig.

Uczynki.

- A** Mieso niedzwiedze dla wielkiej lipkości nie
strawne bārzo jest y zle ruczy/przeto wiecysie
tu lekarstwu niżli tu potarmowi godzi.
- B** Żółć tego ciepła jest ā sucha nā wielka nie
moć pomaga/ale iā trzebā zdoblem z skorki od
wątrob y odepymować ā tāt że suszyć / mocz iey
trwa do dwu lat.
- C** Cheż żółć z welnā zmieszāna ā nā pepet
dzieciociu przłożona / zapiekt y żywot miekcy
- D** Eusculapiu s. Uczy niedzwiedze wplu
pione ā nā lewe rāmie człowikowi przypwiā
żane / kwātāne wlecżāig.
- E** Auicenna. Sādło niedzwiedze nā pā
chp dobre / od niego oblażle włosi porastāig.
Niewiāsty ktore cheżā mieć cza. ne brwi / sād
lem ie pomāzūig / ale oczu od niego trzebā

przedz by nie osłnēlā bo im jest bārzo niezdrowe.
C Cheż sādło iako y żółć wpytkie zapiektosci
odmiekczā.

Bulpis

Lis albo Liska.

Capitulum 31

N zwierze Liska albo Lis jest
bārzo chytre / ofci mā gesthe ā
cieple / ogon miāsy / gonlā li
sā ā nie dla miesā ale dla skos
ry / bo mieso niczemu sie nie
godzi abowiem jest smierdzą
czy zwłāszczā z geby. Rad też Lis vchwyć czo
mu sie nāgodzi zwłāszczā tego może zmoc / id
ko kury y inſe / ale gdi sie nā czudze zdrowie nā
sādza / rad sam tu sidlu przychadza.
C Constantinus piſe. Gdy nā lisa głod przl
chodzi tedy sie zdechłym uczyni / y wzwaliwſy
sie leży gebe otworzywſy ā ozor wypieſiwſy /
tedy ptacy smrodliwy duch z tego geby czuic
iako

łako tu sferwu do geby przylataią / thātż on
żā nogi chwytā y pożēia.

Dezynki:

A **C** Oliwa gdnby w nity liście owarżono / od
miekczā wshyeli żāewārdziālosci artefici w cżē

B **C** Łażię y w wodzie owarżyw / (łontoch.
byią / elustofē zibrawshy / dobra iest nā bolenie
w stawlech.

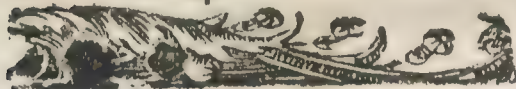
C **C** Sādlo iey z olepkim kofāczowym spu-
szone / bolenie zebow y vsu oddala

D **C** Plucā iey vsufone starwshy piąc / nā dpo-
chāwice bārzo pomagāią.

E **C** Jāpca lśie sā bārzo gorāce y wsiłgoe / po-
magāią nā kureż y nā parāhż / y žyly sturczo
ne odmiekczāią.

F **C** A zwłasczā z winem kto ie piē / żāpalaią
tu nabożnistwu do młodey pānicy.

Zalpa

Kret.

Capitulum 32

Kret iest zwierze czarne ā wle-
cznie ślepe / wstāwicznie w zie-
mi miejska / korzonkami sie ży-
wi / przeto theż ziemię kopa y
wzgore wprzuca.

Dezynki.

A **C** Proth kreta spalonego z białkiem zmiesza-
wshy przyskładać nā trąd / iest bārzo dobre lekar

B **C** Krew reż iego nā głowe obliniā (lekarstwo
lā dla porożczenia dobrze iest pomazowac

C **C** Actor piśe. Popioł kretowy dobrze sypać

nā f stulę / bo wshyete żāgnil se cżysci y got-
C Gdy tż kreta przypoży nā rane niedzwia-
dtowa / iad wyściaga y wzdrowia.

Lacerta

Jāpcażortā.

Capitulum 33

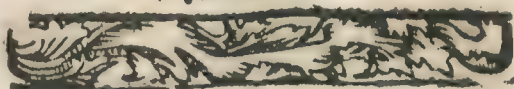

A **C** Jāpcażortā iest chrobot o cżwo-
ru nog / ogon y iezik wężowi
podobny / farby zielonej / pod
brzuchem żolthey / pāmiēci
niema / przeto theż jāpca iey
ledā gdzie porzuczone / samy
sie legg / nā lekarstwo iest bārzo dobra / ā ktrora
ma wieccy pstracin to nalepsza.

B **C** Krew iey wzrōt potwierdza / gnoy theż iey
z białkiem zmieszańy nā bielmo pomaga y nā
swierzbienie oczu / takież wzrōt cżysci y bārwe
dobrā dawa / włosom pod pachā rosc nieda.

C **C** Wiesz jāpcażorcze iādewite iest y morzace
ā tthoby z niego pił / miedzā sie mu bolaczki w
iezik / swierzb / bolenie głowy / y oczu zācmienie

Xana

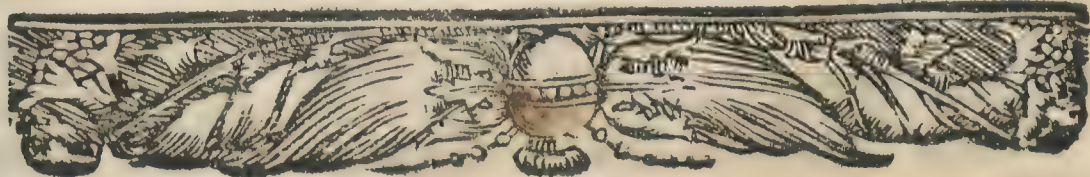

Żabā.

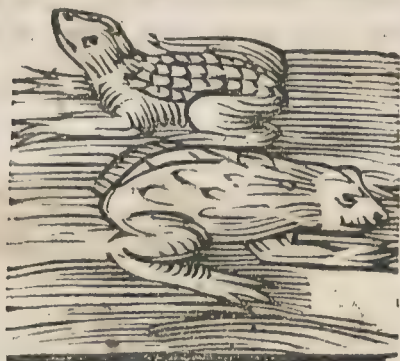
Capitulum 34

Dru-
Iste Isidorus / iż żaby sā roz-
māite / Jedny wodne / Dru-
gie błotne / Drugie lśne czo sie
w chwāscie chowāią / Dru-
gie sā zielone ā namniejsze /
nā lściech

na liściach drzewnych siadając / a które się częściej wienieć to naidowicie są. Sierpnią kieżyca żaba żadna żeby otworzyć niemoże tu iedzeniu ani tu pić / tak iż y lastą trudno iey geberozedrzeć.

Użytki.

- A Popioł żaby w garnku żywo spaloney z miodem zmieszawszy abo z smołą mięką / na łysy głowie włosy rodzi.
- B Eż suchą żabę na misce warzoney / na kół pomaga.
- C Chrobotki które się w człowieku rodzą / żabę żółcią zatrącają.
- D Eż popioł z żabiej żółci na zimnicę do.
- E Eż popioł spaloney żaby krew (brze pić. zastanawia na rane wspany.
- F Pomaga też bolącym na żyłach abo stawach gdy z nim przykładą.
- G Żaba z solą a z oletem / na trąd jest lekarstwo / a iedzenie iey chrobotki adowicie zabija.
- H Na bolenie zębów wodą rzeczoney żaby warzoney dobrze wstać wymywać / tedy boleść prze.
- I Mieso żaby co na opoć mięka (stawa. zwłascz sado iey / żeby łączno wysadza.
- K Eż zwierzęta gdy ie iedzą / tedy stare żeby przuczać.

Scorpio.

Niedzwiałek.

Capitulum 35

- A Niedzwiałek jest chrobotek zleśmny / postawie ma łagodną iakoby dziewczę / ale w ogonie nie ma ładowitego żądła kłhorym zanie y iad wypuści.
- B Gdy człowiek wstąpi / le.

Karstwo jest popiołu iego spalonego pić z winem. Drudzy powiedają iże samego służy na ranę przyłożyć / to iad wyciąga.

Palladius pisze. Iż gdy niekiedy niedzwiałek w poszrod domu spali / tedy drudzy wstępy z domu wciągają.

Auicenna. Stina człowieka ciężego nie dzwiadki zabija / rzodkiew tż niedzwiałkom jest przeciwna / tak iż gdyby kto nań iey włożył / tedy umiera / też woda z niego także zabija.

Gdy kto gie rzodkiew / tego dnia niedzwiałek choćby go wstąpił / nie mu nieškodzi.

Lco.

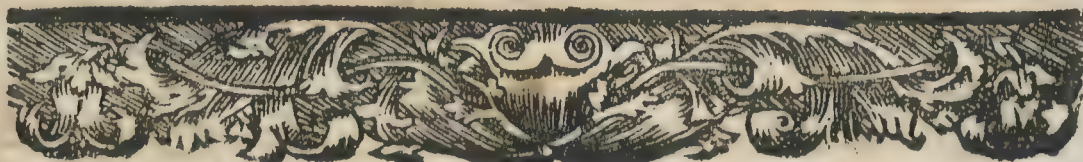
Lew.

Capitulum 36

Greckiego ie: yła Lew wpięta sie iakoby krol abo król / abowiem nad insey zwierzęta jest najeźniejszy / mocny / wspaniły / bezodri y też swiebodny / ten spioczu nie zadržając / na gorach sie rad chowa / a gdy go lowcy śledzą / tedy ogonem stopy swe zamiatą dla zamylenia oślady. Zwica pierwszym porodem pięćoro dyleci miewa / po wtore czwororo / także zawięci jednim mniem / aże na ośladet iedno mając już dalej nieplodna bywa.

Użytki.

- Mieso Lewowe nad insey jest gorętsze / grzbię a tu strawieniu trudne / kto go pożywa ciężko ni w żywocie boleści y morzenie.
- Eusebius. Lewowe mieso palonym / fan / tasiom

S Pthakoch roz- maitych Trzeci rozdział. Naprzód o Orle.

Aquila.

Orzel.

Capitulum 37

Orzet między ptaki jest namię-
żniejszy i naswiebodniejszy /
przeto też krolew pthakym
jest wezwany / siedli się na drze-
wie bårzo wysokim / na ktore
żadna płodliwa bestia wle-
nie może. Dzieci swote bårzo broni a nigdy
nie opuszcza / aże kiedy się sami bronić mogą /
a gdyby mu i kto chciał zebrać / dziwną smia-
łością broni / wzrok ma bårzo ostyry / tak iż
też w słońce smiele może werzeć / na co też
dzieci swote z młodu zwyczaj / oczyma i tu
słońcu noga za spie podnosić / a ktoreby się
patrzenia bronilo oczym odwarżając / tedy i z
gniazda wyrzuca iako nie godne rodu swego
Cedy się już Orzel szharzeć / tak iż patrzyć
nie może

tąsikom pomaga / boleniu vsu y inshym gło-
wnym niedostatkom.

E siedzącemu na skorze lwiej / zstana-
wia się flux i morrois.

E loiem z nyrct tego kto się pomaga / oćiek-
ia przed nim wilecy.

E kłusosc lwowa między inshymi nagorecz-
ka jest / przeto też bolączi twarde odmietają y

E też z rozżaną wodką abo z olej / otwiera
ktem zmieszana / skore na twarzy od wiatru y
od wszelkiego wraży zachowawa / ogorzelina
spadza / a czudnosc przywraca.

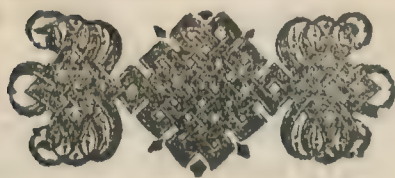
E też kłusosc z rozżaną wodką / ogorzelina
wstawiczną spadza.

E też kropienie iey z winem / kądż iadowi-
tą rzeczą wypadza.

E zolecia tego gdy oczy mają / wzrok przy-
wracają wypisnia.

E proch z serezą w pożarmie biorąc / qwar-
tane oddala.

E Dokończenie o Zwierzętach.

niemoże/tedy czo nawyszyj pod obłoki wzla-
ta/ā gorgęzoscia słońieczną sobie oczę wypęz-
scia/pocym złataie nagle/ w wodzie czo na-
złm nicpshy sie zānarza/zānym nā gniazdo le-
ci między dzieci swe dorosle/tāż leży iakoby w
gorgęzce/w tymże sie poei aż z niego wysytko
pierze stare opada/gdzież wiecż dzieci iego ży-
wia go aż zāsie moc wezmie/ā w tym zāsie od-
młodnie.

Dczyński.

A **E** **J**ółc orłowa oczom ciękacym albo oparz-
stym pomaga.

B **E** **M**ozg orłowy ā jółc z miodem iārzeczym
zmieszany/iāsnosc wzroku przywraca oczę po

C **E** **Z**enże mozg z winem zmiesza/ (māzuia-
ny iakoby ze trzytyłki dobre/ nā krolewscā nie
moc pomaga.

D **E** **N**ogi Orłowe z wdow wyrwane/ nā bole-
niebiodr pomaga/ Prāwā noge nā prāwā
biodre przywiązawshy/ā lewā tākież nā lewā.

Accipiter.

Zastrzab.

Capitulum 38

Zmoraki jest rodzaj Zastrze-
bow/miedzy kthorem i cheż y
Strogulea policzaiā/ten ptak
rychło sie okroci ā chce byc ro-
stok nie chowān/ pierwsego
roku mālō może tu chwycā
niu/trzeciego naleshy bywa/ chleb iemu iesth
trucina/nā gorach sie wysotich rad siedh/dzie-
ci nęgo bywāiā dobrze elustey dobrego miesa/
sercem ptaszym ktorego vchwyci rad sie karimi
Pisa ten iego obyczāy/gdi noc przychodzi/ ch-
wypā ptaka ktory mu sie nāgodzi/ā przez czā-
lā noc pod nogā gi trzymia/potymże przed w-
schodem słońca zdrowo wypuszcza ā iniego so-
bie puka na sniadanie/ā chociaby mu sie onże
trāsil pierwszy/tedy iemu dawa potoy.

Dczyński.

A **E** **Z**astrzab w rożānny wodce wwarzony/iā
wshytki niedesiatki oczę pomaga / gdy tā wo-
dka wypywa/thākież y gnoy iego z miodem

iārzecym przyśladaiac/też bielmā z oczu spa-
dza/ā wzrok przywraca.

E **S**ādło też iāstrzebie z oliwā siluczone nā
oczę pomāzuia/ zācmienie oczę oddala.

Falco

Sokol.

Capitulum 39

Sokol jest ptak wzrost māiacz
ostry/w lataniu bārzo gwał-
towny/ mocz tego wshytkā w
piersiach ā w skrzydłach / **A**
prze to gdy go mālā nā iakie-
go ptakā pusci/ musi go nie-
richło włāzāc āż troche odepdzie/ aby sokol tim
precey zānim lecāc od onęgo zāpedzenia tim
mocznicy oderzyl piersiami.

Dczyński.

A **E** **U**bertus pise. Gdyby sokol niemogl lāg
nā zrucić/tedy mu dāc sie jółc koguto we/
abo wārzone biale siłmāi.

E **Z**āsie kiedby sokol bārzo miał laxę/ dāyż
mu troche pić soku bielonowę o/ ā gebe mu
w nim rozmaczay.

E **G**dyby mu sie zlamālā kosc w nodze albo
w skrzydle/obwiāzżę mu aloe ciepło przilożi-
shy/ā niurshay tāt przez dzieci y przez noc.

E **R**ez nā to wwarzywshy w oczcie gnoiu ku-
ręgo

rzego okładayże mu gesto a ciepło obwiezuiać
E Na toż zamin troche aloc z prochem opi-
 chowym miedzy serec małych ptaków / dayże
 mu ziele.

Anas.

Kaczor.

Capitulum 40

Kaczką abo kaczor iesth ptak
 domowy wiekhy turą / sam
 czą po sygi poznac bo sa na
 nim pierze zielone iakoby o-
 becny iaki / iesth ptak barzo
 nieczysty / thak iz thez gdy sie
 dwa oledne kaczkę zwadza / tak dlugo sie znie-
 zwalaia aze ia vmorza / kaczkę iako skoro sie
 z iaią wplega: wnet biegala / tak iz by im thez
 marta zdechla tedy ony samy pozpywie sie mo-
 ga. Kaczkę na pierściach tylko smaczna a na
 sygi / mieso iey rychlo obrzydla sie dla zbytich
 wilgosci / wpafoz tuczy wieccy niz kurze.

Dczynki.

A Plinius. Krew kaczorowa biegunkę za-
B Dzwona o niey rzecz powieda: (stanawia
 ia / kiedy kaczkę na żywot przylozy czasu mo-
 rzenia / tedy niemoc odchodzi a kaczkę zdycha.
E Auicenna. Kaczkę goretsa iest nad inse

bydło domowe / a mienią tak iz zaziębla rzecz
 zagrzewa a goraczę zaziębla.

E Głos na prawia / sperme mnoży / a w gą D
 mraowaniu trwalość dawa.

E Sadło także niewymownie boleć każde S
 ysmierza.

Anser

Gajior abo Ges.

Capitulum 41

E si sa dwolacie / iedny dzikie
 drugi domowe / Dzikie wpi-
 kie iednak barwy / w lata-
 niu thak sie kochaią iz thylko
 gdy iese cheza thedy siadaia /
 przeto też nigdy nie spia / ale
 we dnie y w wieczor lataia. Domowe zaśie
 wola si: pasc abo odpoczywac nizli lathac / a
 niemaj zadnego zwierzeia ktoreby rychley za-
 wietrzylo czlowieka. Dziką ges thak dlugo
 trwa iz thez nos wyptet sobie az do samych o-
 czu przyszyza / a mienią iz do piąci set lat ży-
 wa może być.

Dczynki.

E Mieso gesie tu strawieniu trudne iest. A
 Sadło gesie każda zutwardzialosc odmiec-
 cza / rozpadle rany wargy na twarz goł.

Zalież y zsiadanie nog abo twardzy od zimnā /
to wszystko czyni dla słodkiej kłuski swojej /
wszystko też bolenie w wśu wśmierza / ā gdy go
z sokiem cebulnym w wcho wpuści / tedy wode
z niego wypadza / a zwłazęja nā bolenie mǎci
et niewiǎstam pomaga.

Gallus

Kur abo Kogut.

Capitulum 42

Est Kur domowy ptak albo
Kogut / ktoręgo telko same-
go Lew sie bol. Jest ptak lu-
dziom towarzystwi / ktori szod-
nocy swoimi śpiewaniem lu-
dzi tu pracy pobudza / ā za-
sie cāżnǎce potęsa kiedy godzin y dnia przysie-
go śpiewaniem przepowiada / przetcho też rze-
czon iest poset dniow / ktorę godziny nocne
rozlicza / ā glos nāpominājęcy wypuszcza /
ā gdy mǎ śpiewać skrzydłami sie bije aby był
tu śpiewaniu ochotniejszy.

Dezynki.

A Mieso kogutia grubšie tu strawieniu niż

li kotošie / przeto nalepszy sa młodzi czo iesci
nie śpiewāia / albo bāżo stāry bo tacy subtel-
niejszy mieso mǎia tu iedzeniu.

E Jāpca kogutia dobre tu iedzeniu / bo wnee
sie strawia y dobra krew mnożę.

E Zuchā z kurā pomaga kiedy żolądek dla
wǎrtow w nim zamknionych boli.

E Zięz iuchā z kurā stārego z pāprotkę y z hā
nyżem nā kolike pomaga.

E Mroga iego z winem wypity / wśpękie mo-
rzenie oddala / y wiele innych dziwnych rzeczy
czyni.

E Nā dychawice bāżo dobre / wtęczywszy ku-
rā stārego / ā dać go gonie aże sie vłona / po-
tym scięwszy mu syie wyrwane trzę / ā nādka-
wszy weń pełno soli zāsy / tak że wāży w dzie-
siaci kwartę wody bez vskipienia aże do dwu
kwart wyrwe / ā pięćz tcho ciepło po troše nā
noc w zārań pomaga nā dychawice / drżeniu
y boleniu stāwow / y wiele innych niemoczām
Zopisze Euseulapius.

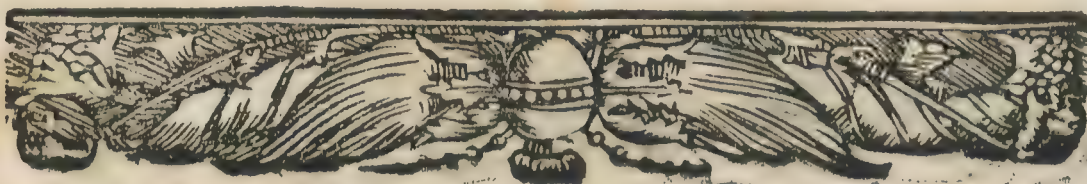
Gallina

Kokosz.

Capitulum 43

Kokosz albo kwocza żonā ko-
gutowa / ktora mu jāpca nie
sie przez wśpęck rok / wylęwa-
szy dwa křięzycę gdislonce sta-
wa. Kokosz kiedy swoich
iātecz

Ich taiccz niewyleże tedy niemocy swoje mieua
przetoby każda rada nasiedziła. Jatecz pod
kotoś nalepicy sadzić w lichu/niedawnicy a
ni pozticy zniešione/iedno okolo dziesiaci dni/
bo starše abo nowše pospolicie sie każą / a le-
nat leče rychley kotoś kuczeta wyleże niżli
zimie.

Dezynki.

- A** Ku iedzeniu lepša jest kotoś kthora iechże
nie niesie niżli stara/mieso też icy glos czyści.
B Sadło tur młodych wiecey zagrzewa ni
żli starzych/a kotośy nietak ciepły/wpatoż na
wardose leżyła pomaga.
C Watroba kotośa iatoy kuczka nalepša jest
w nien samcy.
D Mozg też kotośy zaštanawia krew z nosa
ktora z żatkania mozgu przychádza.
E Sadło też kotośe krosty z oczu spądzá / a
gnoy icy na nozrze przykładany/wegry vmas
F Kolana też kotośe z nogami spos (za-
tem w rosole owarżywšy/ná tolenie syie po-
magają z oliwą a z ocztem siluczone przykła-
dającz.

Capo

Kaplun.

Capitulum 44

E st kogut klesmiony kaplun
richley vtye/abowiem sie nie
wybiega ani wyspiwa / kni-
ekemu sie niegodzi tylko do tu-
chnie. Powiedają tak. Gdy
by kogutá we trzylata vtles-
nił/potym dal mu rosc do siedmi lat/ thedy w
pepru zależe mu sie kámién / kthory gdy po-

cznie rosc tuż on tur nigdy nie pije / a kthory gi
przy sobie nosil/tedy mu sie pícia checiec nie be-
dzie/zowq ten kámién & lictorius.

Dezynki.

- A** Kaplunie mieso miedzy infemi ptaki jest
nalepše y namocznichše/krew dobra mnożá
B Gdy kapluná żywego rozdarwšy ná (ce. B
takieztolwiec iádowite okášení przykłada/te-
dy wšytek iád wyściaga gdy to często działają.
C Wozg kapluni nad infie mozgi nalepšy
gdy gi kto z winem pije/každy flux zaštanawia
D Skore twarda w lego pepru gdy vsušyw-
šy a starwšy z winem kto pije/żołądet nápra-
E Yucha z kapluná za lekárstwo bra- (wia D
na/żywot odmiećza y wšytki wilgoci a zwa-
seja kolere wygania.
F Pomaga też na ztmnice czo sie tedy y om-
dy przydawa / y ná ine częstše niemoci/też ná
odymanie żołądtá / y ná wšytkie bolenia sta-
wowe jest pożyteczna.
G Żółc kaplunia ná opárzysie y cietgac oczu
barzo dobra jest.
H Leż ná zámienie y ná zátwardzenie po-
wiekow pomaga.

Galline oua.

Kotośe iápeá.

Capitulum 45

Kotośe iápeá a turopáthwle
nad infesq nalepše / a po-
nich káče/acztolwiec niedo-
bra krew mnożá / ale iápeá
inšych ptakow thák málšych
iáko y wielkich ná karmia-
nie są godne/tylko tu lekárstwu/gesie też iá-
pá rychlo obrzpdná a z vst długo smierdzą/ale
ony dwoie przerzeczóné y sperme mnożá y tu
niewiásthám pobudzają: Żółthet iáowp
jest szedniego zagrzewania/przeto sie też nie
iák rychlo strawi/a krew z niego nie jest tak do-
bra iáko z biátku/potrzebá aby ná lekársthwa
swieże iápeá byly/bo stare nie są takiey moczy.

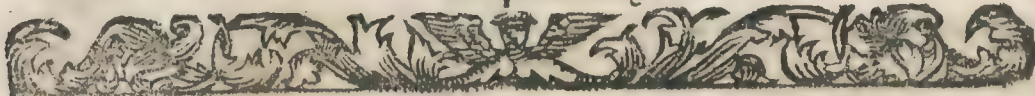
Dezynki.

b 2

Dialek

A Białeł iateczny kładą w lekarską na kąż
de boleńie gdyż nie trzeba gnoienią / iako na o-
czy abo boląceży sona / abo też siedzenia / tch-
na kážde rany podskornie.

B Pomaga też białeł na spärzelinie ognia /
abo vtropu maczając w nim welne a przykła

C Zoltek lepat pieczony abo wwarzo (dąc.
ny może mieścić w lekarską wpsuśając / t-
kież na wrzody zapalone.

D Na spärzelinie weżoncie emplastr z zoltekow
nowych z rozanym olejkiem / z woskiem i-
rzecym / z loiem bäränim.

E Też na to pomaga białeł nowych iatecz z
wodką báběžaną y z wodką bań.

F Kabi. Jąpca świeże czysta są karmią a w
trew sie rychło obracając / a zoltek w nich na-
lepsy jest / ale iąpca twarżdo pieczone ustry k-
mia gruba a lipka.

G Jąpca tch-ż bärzo pomagając meżom tu
gām rutowanui zwłaszcz cebule a rzepę przy

H Fuscälöp. Jąpca koloşe na (tym iadąc.
káždy bol oczu pomaga / sam też białeł w oczu
wpuszczony / siepanie wspania.

I Ezale iatec vpalone z winem abo z ocetem
wypierzy / wstyki ciękacży zastanawia.

K Piec zoltekow iatecznych z trzema dobre-
mi lypkami winą wypić / pomaga trwając
biegunke mądrym.

L Do iąpcał pospolita iże białeł chłodzi /
a zoltek żagrzewa.

M Wroble Jąpca miedzy insemi nalepię
stroją.

Eiconia

Boćian.

Capitulum 46

Boćian jest ptak lutościwy /
bo gdy scharzym Boćianom
skrzydła wypadają / tedi mło-
dzy żywią się żagrzewając tak
dlugo aż ich skrzydła moc we-
zmą / A iakaż on pilnosć ma
dzieci chowając / to temu też zaśie dzieci gdy sie
starczy oddawają. Stanu też małżeńskie
go miedzy soba pilnie strzegą / bo gdyby mu sa-
miecza do inzego wstąpił / tchdy samiec poczu

wsty to gdy przykci / nosiem i-
na oble scharonie
przebija / przeto gdy sie to samicy przyda / naci-
chmiasi do ciękacy wody kci a tam sie wiec-
omywa dla samcz-.

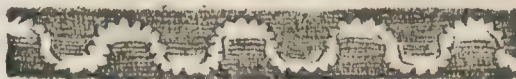
Uczynki.

Kto młodego boćian-
gije / tchemu oczu do
roku cięz nie bedą ani boleć.

Pepet Boćiani przećiw każdemu iadowi
pomaga / a piąc gi z winem / na ro-
mące nie
mocy jest lekarsko.

Enon Boćiani z wodą piąc / na wiel-
niemec pomaga. Jest też drugi boćianow-
rodzay / na grzbiecie wstęć czarny / a pod brzu-
chem troche biał- / ale tch-
nie leg- sie przy
ludziach / ale na bagnach.

Columbus

Golab.

Capitulum 47

Golab jest ptak bärzo chedo-
gi / iadnego scierwu ani plu-
gawcy rzeczy niepożw-
tylko samo czyste ziarno. Ko-
dzy ich jest rozn- / Jedni są
czo przez czasy rok i-
p-
sz-
kiedy idno są w cieple a karmią też słusną
m-
ma-
Drudzy tylko leć / tyżowa dworo-
we goletie. Drudzi są lesni / a dzy goletio-
wie / a ci są mniępy niżli domowi. Káždy
rodzay goletio- i-
cie-
znosi / tak i-
dzie
wieć troć osnie / a gdy samiec-
nie rychło znie
sie / tchdy i-
samiec-
bie. Golabiech- m-
de lepsze są na wiosne a na Jesień / Lećie abo gi-
mie nie tak dobre tu zdrowiu / abowiem na o-
ny czasy ziarnem roko-
nawiecy żywie-
Uczyni

Dczynki.

- A** Golab zabity na każde iadowite wżęsenie pomaga gdy ciepło bywa przyłożony.
- B** Krew golebia zwłascza pod strzypdy wy puszczona / na oczy krwawe bardzo pomaga po troche w puszczaiąc / pomaga też y na poz dogre na bolenie przykładając.
- C** Takież cieżenie krwawe z nosa zaśtanaś wia które bywa z napełnienia mozgu.
- D** Gnoy golebi dobry jest na bolenie stawow także y ku kłociu w bokach / y na pąrchy i też pomaga znamięnienie.
- E** Renże gnoy świeży każde bolenie rozmieś kca / a wilgotności zle wysuśa.

Palumbus

Grzywacz.

Capitulum 48

E si Grzywacz golab lesny / ale wietny niżli dziki abo domowy. Ci ptaczy z przypoż dzenia sie bardzo miluią / a wś pakoż o gniazda społem z soba walczą a sobie ie odepnuś.

19. Dwa kroć tytko oo roku po parze d, iel

miewaia / gdy ktoremu towarzyszy iato zginie / tedy już więcej żadnego innego nie nabywa / ale sam tak zostanie ażę też zginie.

Dczynki.

- A** Mieso Grzywacza w oczcie wwarzone / A biegunte zaśtanawia y bolenie wnetrza / krew też tego na krwawe oczy pomaga.
- B** Gnoy tego przeciw kamięniowi y boleści w moczterza dobru jest ziadny iato jest bob wielki.
- C** Renże gnoy liśate goi y wrzodzienice czer. C wone rozypwa przyłożony na wterzech.
- D** A gdy gi z miodem a z siemieniem lnia. D nym sflutny / a z trocha oleiu zmieśa / na każ da spazeline pomaga.
- E** Takież z winem a z ocztem piśe / iadowis E te trudy wypadza.

Turtur

Synogarlica.

Capitulum 49

Tak śary jest Synogarlica golebią mniępy / czystosc tak miluiący / iż gdy raz swego to wżępsa straci / już nigdy z żadnym innym sie nie ślę cza / W lesie rada mieszka / a

b 3 ludzkiego

Iudziego towarzyszwa sie strzeże/ nã zime nie
ktore w cieple strony zãlãtãtã / niektore zostãtã
czã ku zachowaniu miejsce mogã miec / abo
uielem we pniãch srochmãlch abo w dupiãch
ostubhy sie z pierza tãm sie krpã / aże zãsie nã
wiosne wplãtãtã / ten ptaszek żadnemu inſe
mu nie pãdodzi / a od inſych krpãwde skromno
krepã / żywi sie ziarnem albo owocem drzew
nym (iãż y grzywacz) żywie też do piecna
ſcielãt (iãż y goſzãb) gdy iey nie zãbiã.

Eży kroc przez lato plod miewa / a poſpo
licie po trzã tãpãzã znoſiãle tilko pare wplegã

Ektõ chce rychlo ſinogãrlice wtuczyc / tedy
iã trzebã wcielnym miẽſtãniu chowac a nie
czẽſtõw nich bywaã.

Dezynki.

A Krew ſinogãrlice ciepla / pomaga prze
ciw bołeniũ w wſu / pomaga też nã oczũ krew
w / zwlaſzã krew s prawego ſkrzydla.

B Zãkierz y gnoy lep / bielmo nã oczũ wypien
czã pſpãdã.

Pauo

Paw

Capitulum

50

Alw ieſtã ptãtã czudnyã czud
noſcã miluicã / nã ſpi y nã
pierſiach mã piortã ſãſirowey
bãrwy / ogon mã dlugi / kãho
ry gdy nã pãtrã / dziwutãc ſie
rozãczã / ale gdy ſie nie chce dziwowaã tedy zã
ſie krpã / tãkierz gdy nã ſwe nogi wezrã / ogon
ſpuſzczã.

Ew nocã gdy oczuciã czudnoſci ſwey dla
ciemnoſci ogladaã niemoże / tedy ſpẽrnie krpã
czy przeletnãwſy ſie a mniẽmãtãc żeby czud
noſcã ſwã ſtrãcił / krpãciem też ſwoim weze y w
ſiãkie iadowite chrobaki zãgania / a gdy wſgore
wzłãtã / znanie dawa depeżu przyſlego: ſã
mleczã aż po trzẽcim rolu dzieciã miewa / ktorei
iãpãzã gdy ſãmiecã nãpãdzie wypłã / y dzieciã też
ſwych nie chce znãc / aże czudnoſcã pierza ſwego
nã nich pobãczy to dla zãwiſciã w zãgardzenia
(dzieciã.

Dezynki.

Ezole pãwia iãto y kapłonia nã zãkwa: A
wienie oczũ pomaga / też nã zãcmenie albo
nã zãtwãrdziãtoſcã powiekow:

Enieſo iego twãrde ieſt ku ſtrawieniu / prze
to nierychlo wvre ani ſie zãſmieroniã.

Egnoy też iego bołenie w goleniach przyſlo
zãny oddala.

Pãſer

Wrobl

Capitulum

51

Kobl ieſtã dwoiãti / ieden do
mowy drugi kãcinny / Zhen
miedzy inſemi pãhãti ieſtã
nãgorechã / czãkolwiek zãle
wneth ſtrawi / przeto też y
gnoy

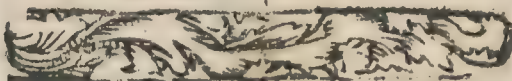

Gazij

nici czeiwoney / ktoraby siepeze ni robiono / te-
dy w onym domu jadny nie bedzie mogl spae
2 **E**noy tez drozdowy czoby tylko ryż iadl z
ocztem restarwshy / morpheq y trad czarny z
padza / taticz plegi wpczyscia.

Gawron

Capitulum 54

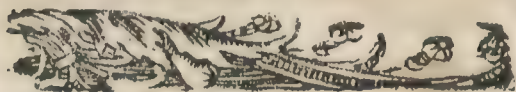
Garny to jest ptak Gawron
rodu wroniego / tylko iz tro-
che mniejsi / siedl sie na drze-
wach wysokich w pospolsthy
wie tak iże na iednym drze-
wie kielonascie gniazd bedzie
Miaa tez gawroni spolna przyzazn a lutose /
tak iz gdy iednemu dzieci tiora / wshytec sie zla-
taia iakoby jaluiaie a chczac bronie.

Dezynki.

2 **G**awron minacz pozyteczny nie jest / dzie-
ci tylko iego nie zle ku iedzeniu zwlaszcza odar-
wshy z skory.

2 **G**dy Gawroni pozdziej z pastwy lathaiq /
známie jest pewnie iz wshlo zima przestanie.

Euculus

Kulofka

Capitulum 55

Kulofka ten ptak od splewa-
nia jest tak wezwany / bowiem
go inaczej nieumie zmienic
ale zawniednato powtarza.
Nie wkazuie sie tylko na wios-

sne a na przodku lata / lapeza swc w czudym
gniazdzie potlada / iako v tciinnego wrobla al-
bo v pigzy / tedy gdy sie wpleze drugim ptasz-
tam karmi q wychwyta lakomescia swoia / a
takze rychley tyie / widzac to ptaszek onych dzie-
ci / sey sie czudnosci dziwute a tocharacz sie w-
niey thym piln: ey ia karmi / aze ona kulofka
gdy potym wroscie / na ostharat ptaszka onego
czo ia karmi ostubie / nalazwshy bic iame w
ziemi albo dup w drzewie / tham sobie nanoi-
czymby sie czala zimie przezhywila / potym czu-
iacz nie daleko zimno / wlazywshy w one iame
tam sie wshytki z pier a ostubie / takze icy dru-
gie narastaia / iz gdy nawietsha zima przodzie
bedzie ciepla / bo w dwoin pierzu bedzie siedzia-
la a tak icy bedzie cieplo.

Dezynki.

Plinius pize dziwna rzecz o Kulofce / iz
gdy ia kto pierwshy raz shyze tamze sobie praz-
wq stope otrepli / potymze on ptaszek pod no-
ga wykopawshy go po domu potrzese / tham
iadna pchla do roku ni postoi.

Enoy kulofcy w winie warzony pihaz
na wkszenie psa wshetiego pomaga.

Alauda

Skowronk.

Capitulum 56

Skowronet

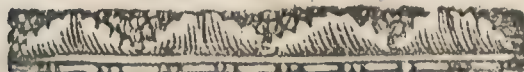
Kowronet jest ptaszek mały /
na głowie ma czubek ale nie
wielki / między ptaki polnemi
y lesnymi napierwszy tu wios
śnie spiewać poczynna / siedząc
na ziemi rzadko spiewa / ale

wyskoczy wzgorze wznosząc rozliczne spiewanie
wychwacza / a tu dolu iako kamień złota spie
wając / Gdy też skowronet spiewa tedy dzień
pogodny bywa / bo chmurnego czasu zároveň
milkczy.

Uczynki.

U Mieso skowronkowi żywot zatwierdza /
ale iucha z niego żywot odmiękcza y otwiera.

Noctua

Sowa.

Capitulum 57

N ptak jest Sowiego rodu
na koscielech albo na muro
wanych budowaniu mieszka
rad / czasem też y z lampy wy
pija olej / w nocy sobie poży

wienia suta / kawałkam / gołębkom y wroblom
iarczy wypija / aczkolwiek y myszy chwytka w
nocy gdzie może / przeto też kawałki na nie wola
czą / a gdzie mogą iarczy też we dnie wypija
iarczy / a gdy samey mogą iarczo pożyć / tedy iarczo
skuba / y wpychcy inni ptacy w nienawisci iarczo
maia.

Uczynki.

U Krew tej sowy bardzo pomaga na dykca / A
wice / także mięso y iucha z niej.

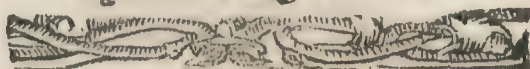
U Serce tej sowy gdy kto przyłoży niewiele
siedząc do boku lewego / tedy sama na sie
powie czokolwiek uczyniła.

U Nogę tej sowy spaliwszy z białą / tedy on
proch weże wypadza posipuiąc gdziebyś olwie

U Popioł z oczu ich spalony gdyby (były) D
z białym zmieszawszy w oczy wpuszcil / tedy w
zrok naprawia.

U Tenże też popioł palonym pomaga głosi
we pomazując.

Hirundo Zastolka

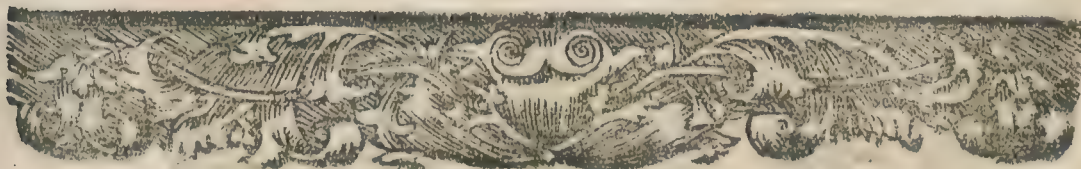

Zastolka.

Capitulum 58

Zastolka jest rodzaj nie siedzi
Niekthoresa co sie w Do
mlech lega / thysa czarne a
pod gardłem throche czarna
wone. Drugie sie przyblos
nach w okniech siodla / thysa
też czarne

też czarne/ a pod brzuchem prawie białe.
Drugie się legg w stalach abo w gorach przy
krzych/ a ty zową grzebioluchy/ aczkolwiek też
rodzaje różne są w postawie y w wilkości/ wśa
też wśytki iedne nature mają. Jąstolki do
roku dwore iayca miewają/ ale pierwsze iż bār-
zo rānie bywają/ często się od zimnā psutā/ ale
wfore ty dochodzą y wylegają się. Māta jest
w ciele iąstolkā/ ale w sprawach swoich mi-
sterna/ to się wśażuie w budowaniu gniazda.
Gdy zdybko iedno blorem oblepiwszy na dru-
gie przylepia/ a na skrzydłach wode nosi/ kros-
ra potrapia aby się tym lepicy trzymało.
Jest też ptasiek czuyny/ bo iako storo swithac
poczyna: tedy onā spiewa/ a ludzie tu pracę
obudza. Gdyby iąstolektu oczy były wyiete/ te-
dy zaśie drugie nārastaia/ a to czynia stare iā-
stolki zelim Celidoniā im na oczy przykładā-
iāc/ a przeto iąstolki tego zila moc oczom po-
żytecznā bārzo ludzłom wśażaly.

Dezynki.

A Gdyby ktho Jąstolkę rozdarsł na zehodzie
pierwszego kriejpcā po wplezieniu/ tedy w nim
naydzie dwā kāmpti/ ieden tu dobremu a dru-
gi tu złemu iako na czāry/ a iąstole to kthore
kāmieni ma po tym poznac iestli się do dziury w
gniazdzie geby obracā/ bowiem to kthore kām-
nienia nie nosi zādkiem się tu dziurze obraca.

B Tenże kāmpt zāwiązany w storze wolo-
wey abo w ielenicy/ wielkā niemoc oddala gdy
nā lewym rāmieniu clerpiacemu przwiāżā.

C Popiol iąstolekt spalonych z młodem zmie-
szawsi/ nā zācmenie wzroku pomaga oczy po-
māzuie/ thākież na slinogorę y na bolenie w
gārdle/ y wārgi suchē leczy/ serce icz tātkeż cāy
ni prochyego z winem piyāc.

D Gnoy iąstolek y bielmo z oczu spada/ ale
na oczy zdrowe nie dobry iest/ tenże gnoy wā-
rzony z winem piyāc/ iest przeciwo wśażeniu
psa wścieltęgo.

Grus

Żoraw.

Capitulum 59

Braw iesth ptak wspaniły a
dobrze baczny/ bo gdy on ile-
czā wodzā sobie obieraia kto-
remu są poslušni/ tenże też
gdy drudzi spia a głowy pod
skrzydłā pokryia/ sam czuie
podniowsi głowę a kāmpt w nodze trzyma-
iācz/ tāt iże gdyby poczał spać tedy mu kāmpt
wypada/ a on zātīm wnet przeczuca/ a gdy-
by nā nie iāta trwogā przysła/ thedy on cāy-
ny wśytki krzikiem swoim przebudza/ a te stra-
żā rzędem po sobie miewāia/ tātkeż gdy tu pā-
stwie nā zimie leczā/ tedy wodz ich podniesio-
nā głowā pilnie strzeże aże się drudzy nāiedzā
Czāsem też sami z sobā walczā rotā na rote/
tāt bārzo iż i: też rekāmī może pochwycāc.

Dezynki.

T Mięso żorawłowe iest grube a trudne tu
strawieniu/ a czyni krew y wilgość z melanco-
licy w cżłowieczę.

A przeto kto chce żorawia iest/ ma go zā-
biwsi dyleń abo krzy zimie chowāt/ a lecie ni-
li gi ma iest dyleń abo dwa.

T Żółć żorawia iest ciepła y subtelna/ gdy iā
kto w nos wpuszcza z wodtā bżowā/ pomaga
od paraliżā/ a czyni lek cānie tu kichaniu.

Nocticorax

Lelek.

Capitulum 60

Nocnym krolem zowā nie-
ktorzy tego ptakā/ iże wleczę
w noczylata pāstwy putā-
iācz/ a ti: gdyby we dnie lachal
tedyby go drudzi ptacy odar-
li/ a gdy w noczylęczę krzy-
cāy

czędy smierć człowięcą na onym mieście
opowiada/ten tāt sie słoneca chroni iż też dzie-
ci swoje z gniazdem około trza za cieniem ob-
nosi albo obwloczy bo na słonce pātrzić niemo-
żę/ale im naćim niechśa noc tym lepiej widzi
y częsciey lata/ma nos tātō krogulec/oc żi żol-
te tātō sowa/nogi grube ma/ā sam czarny iā
ko krak.

Dezynki.

A Wieszko Łelowe powietrzym zabiciem jest
bardzo zdrowe.

B Wozgiego z winem wārzon pīśac albo z
karmią jedząc/na bolenie głowy pomaga.

C Jāpca lego ktoby przez thrzy dni z winem
pił/tedi mu pīdāstwo y opīśstwo omierznie.

Pica

Sroka.

Capitulum 61

A n ptak sroka jest biały y czar-
ny/przrodzenia ciepłego/te-
żyl ma heroki teorim też y cz-
łowięczie słowa wytwar/a gdi
ie często slychā/gniazdo swo-
ie wngchryz ziemiā nāpełnia

dla wiatru zwienienia / ā z wierzechu ofstremi
cierniem zātrywawo ktorym dwie dziurze ma
jedną głowę ā drugā ogon wytlada.

C Sroka nā to nalepsza iż gdy sie vsiedli w
ogrodzie/tedy tām pilno strzeże tāt iż kłofel-
wiek by tam wnisc cheiał/tedy go swem rżego-
tāniem wydawa.

C Tak też chytra/iżę gdy baczy czo w domu
śniednego rzoby miała wziąć/pierwey rzegocce
ieśli by kto wypiezał aby iey tāt potym bierzą-
cey nie zastał.

C Wiesz sroczka mlodych dobre jest dla nā
prāwienienia wzroku/ale ie trzeba obłupić by ry-
chle y wwrzāły.

Opupa

Dudel.

Capitulum 62

B deł jest ptak mātaci czubek
nā głowie / jest czudny ale
smrodliwy ā plugawy / bo m-
człowięczym lāynie rad ppa-
heże/ā smierdzacim sie gno-
tem pāstwi. Dzieci tego gdy
widzą rodzice swoje stare ā zemdlone/tedy sta-
re pierze wyokubia; nich ā pod skrzydly swo-
ie ni ie zāgrzewā; nā ocz y ich dychā; ā le-
kārstwem pomāzū; āże zasie wzrok y zupeł-
ne zdrowie wezmā/chtāże rodzicom swoim
spolnā posługe oddawā.

Dezynki.

C Pitagoras. Gdyby krwiā budłową gło-
we człowiękā spiącego pomāzał/tedy miwa-
czārtowskie ā strāśliwe widzenie.

Pierze

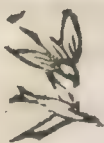
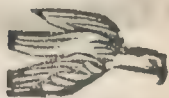
D Pierze tego włożone na głowę człowieka
wi/oddala Gode to jest bolenie głowy.
E Jezyk też tego zawieszony na tym kto rich
to przypomina/barzo tu pamięci pomaga.

Bultr

Sep.

Capitulum 63

E p jest ptak czarny a leniwe
go latania / a to dla wielkości
swych / żywie aż do sta lat. Ten
ptak aczkolwiek miesci żyw
wsakoz sam jadney rzeczy nie
żabiye / ale gotowego scierwu
czeka / a przeto cheż z dalekich stron przylatu-
ią gdzie scierw czuła / a gdy ma być bitwa iaka
abo porażka znamięnita / tedy oni latają za
woyściem. Powiedzą iż sie poczynają sepo-
wie y rodza tchlo z począłowania / a gdy już
dzieci ma tchedy im zazryy gdy tchuscieią bo sam
jest ptak głodny y chudy / a przeto tym ie tylko
karmi czo sam nie zgie / a niżli latać poczną /
z gniazda ie wyrzuca / Rad siada y leże sie na
wysokich drzewach / bo mu z ziemie barzo tru-
dno wstąpić dla cięskosci ciała / A gdy sie już
sep starzeie / tedy mu sie wierzechni nos pod spo-
dek skrzywi iż jadney rzeczy wci wziąć niemo-
że / a także sam od głodu zbycha.

Uczynki.

A Wonia sepownych ptor spalonych / weże z
domu wygania.

E Serce tego w proch wtarte / ze krwi przez
dziesięć dni piąc / wielką niemoc oddala.

E Krew tego z sokiem śiany na oczy puszcza

iącz / wzrok naprawia.

E Sądło tego na bolenie oczu pomaga / też
y bolenie żył oddala.

E Podkurżanie gnoiu seplego wywodzi se
cundynne to jest lozysko w ktorem dziecie leży
w żywocie / żółtę też z wodą rozmieszana / biel-
mo z oczu spada.

Vesperilio

Niedoperz.

Capitulum 64

Niedoperz jest myś latająca
skrzydła mając na kształt blo-
nek między kłosem y nogi
sa wrosłe / głowa y wpychto
inse iako o mysi / światła sto-
necznego nie rad widzi / prze-
to też tylko w nocy lata pastwysobie hucząc
rodzi sie nie z iakiego ptaci ale iakoy inse my-
sy albo ziem ne zwłocista / ktore tylko lataniem
przechodzi.

W.

Uczynki.

E Krew nietoperzowa włosom rosnąć nie-
dopuszcza gdy ją gdzie pomazę / w moczu tego
jest moc ościerająca y zagrzewająca.

E Wozg tego z miodem zmieszany / poma-
ga na oczy gdy sie napierwej ście imą.

E Popioł z nietoperza wzrok naprawia y
bielmo spada.

E Miase z nietoperza / piersiam rość niedo-
puszcza y dziełek gdy nią za miodu pomazę
ie / ale starcy niecz nie pomoże.

Uptis Pszczola

Capitulum 65

Sęst słachetny robaczek Pszeczola latający / mądrak i asztotny / sie zwierzecha wpatóż nim i niekasa tyłto za plem pcha w którym jest wspaniała obrona : Jest robaczek chędogi a w dobrej woni rad sie kocha a człot wół wiadru w sie żadnego nie wpuszcza

Ten robak niciało jest rozumny / bowiem krosasobie obierając i tego miłując y posłucha a pod niciatim prawem swym przysrodzonym żyjąc / że i nigdy sie z wola nie wyroią a z ich krol pierwej wyleci koremu wspaniałemu

Wrobocie tak sie sprawnia i nie wstydliedne rzecz robić ale niektóre kwiacki noszą wazę zakładając / drugie materię na wosk sprawnia drugie plastry budując / drugie wody do dawać / taką chętnosc y posługę i z jedną chęcią być nad drugą / swoje ochotność krolowi ofiarując Dwoie rzecz pszczoły sprawnia a barzo pożyteczną / miód y wosk.

E Miod dla swey tluſtoſci acż ſię zſiada w
 ſakoz nigdy nie zmarza: ieſt ſok z roſy niebie
 ſkiej ktori pſzczoly zbierają czaſow pogodnych
 z kwiatkow woniących/ a przeto też ma wſo
 bie moc wiele zioł dla tego y nawaſeltą niemoc
 w kaźde lekarſtwo może gi mieſzać

E Mod na rany smrodliwej pomaga / otężu
zaćmienie oddala prez 12 dni pomazując al
bo plastr przysyladając

C Gardła wymyślanie z nim ran y czynią **C**
ce sie w nim goij / też rospadliny warg leczy
wyrne porusza / żywot odmięca

Kapłarim pomaga / iadomite wkaſhenie le
czu / teſz kogo pies wſcietyſy v iſe wzdrawia

E Na rany chytre a gleboke barzo poma
ga / pluczam prawyhytkim czlonkom wnetrz
nym ni ewymowione jest lekarstwo

T Wiod warzon / na roesfiadanie nog albo
storiy bierz poмага / taksic z hanyjem warzo
ny pomazowac parchy / goi ie

¶ A gdy z sobą zmieściwszy w rękę wpuszcza
tedy wszystko piskające y zwołujące tam przesta-
wa / a gdy tym głowę pomaże tedy rękę y gni-
dy wpasadza.

Edy dzieciem rosnące zęby pomazanie / tedy
rosta bez bólesci / także Dziegna kęczy / wtedy
zęby wympywać.

Quest

Trost jest lekarstwo małego szkodliwego
długą żagrzewaniem a oziabianiem / między wy
tupianiem a odwilżaniem / przeto jest rzecz
nieważna trawiąc go nie pożywaąc go ale zwierz
chu przyśladając. Najlepiej wrost bývá tro
che czerwony czysty od brudu a w którym jest

Trost odmiektęza wpytki bolące (mieście
ki / y nā cieżtości pierśi pomaga; ołeytciem si-
iolkowym przylładając / wrzodom zebraćie czi-
ni / żby y rany odmiektęza.

Niektokolwiek jest wosł materia zwierzęch, E
nych emplastrow / wpałże gdy z niego weźmi
śakoby dzieścić ziarnet konopnych a wipije / te
dy na wnieksy rany wżodow wewnętrznych po

Emplastr też woskowy mleku (maga. **D**
w piersiach y niewiastach zsiadać sie nie dopuść
ręka / także y rany od niego narastaia.

T Pospolicie każdy wosk ma odmiet-
czania / wysuszenia / narastczania zniienagła.

Period

c. Wesp.

Bespa

Ossa.

Capitulum 66

Ossa jest robak żądla iadoz witego / powiedaię iże sie ro- dzi z ściernu osłowego / iato pęzi miel z mulego / sierpeni z koniokiego / a pęziola z wolo wego ściernu / wśakoż wtich stronach gdzie osłowi niema ani mulo mu sa sie rodzić inaczey gdyż y pęzioly o nas nie z miesa pochodzą. Ossa stara lupteż z siebie seymnie a tak sie odmladza. Egga sie osi w gęstwinie wzgore na drzewie / a maia theż w gę- z wosku / ale nie iest taki iato pęzieli / gdyż sier penie z błota sobie gniazda dziataia / w murze albo w drzewie wyprochniałym / żywi sie ossa wysysanim owocu / gnoiu abo też miesa ias- tiego / abo z pokarmu innych zwierząt.

Gdy wronie ossa / tedy posipana solą oży- wie / iato y mucha od popiołu. Sierpenie y osi żadnego krola niemaię / przeto theż wiele zlego nanie przychadza / Becza miespny nięli pęzioly z wolajęza gdy są w iadach swoich / a miód ich ludziom sie niegodzi.

Ossa albo pęziola gdy wtafi / thedy bywa spuchnienie gorące a czerwone / a żądło ich zo- stanie tam gdzie zapchnę.

Czasem theż on tego wiedzą pocenie mie- wa y cznienie w wnaczu.

Przeciw themu iadowi osi albo pęzioly / dobry iest em plastr z poleiu zwierciannego na- bolenie przysladac.

Takież em plastr z liscia polnego slazu / bol- ten oddala.

Eż bobek kosi wpciąga iad gdzie ossa wtafi **E**ż em plastr z miodu z octu y z soli (st. 66) iest dobry na to. **T**akież na to pomaga oleiek bobkowy.

ad 70

Musce

Muchy.

Capitulum 67

Est mucha robak lorny kroi iato y pęziola beczy gdy lęci: rodzi sie z plugawych wilgo- sci / y tam też gdzie tak pluga wo rada mieszka / ma też ża- dło iato y pęziola khorpni przyciąga wilgości kiedy pite abo sje nieczno / też tym żądlem ściępię y krew wysysaia / mucha światło rada widzi a w oczu mu chodzie niecu- mie / ciepło też rada miluje.

Aucenna / muchy zabija arsenicum gdy z nim iakiey kase mleczney nawarzą / cy sko- ro mucha zatusi tedy zdycha.

Zabija ie też dym z kadzidla / y tegoż arse- nika kurzenie / takież woda warząc chebd czar- ny a nią kropiac.

Takież muchy gina gdzie okropem kropia nawarżymy listu bżowego.

Muchy pomagaię na bolenie oczu y na powieki / a gdy iespali a popioł z miodem z mie- szawcy na miejsce obłysiałe pomazue / tedi na- rastaia wlosi dobrze pod tym.

Eulex

Komor.

Capitulum 68

Komor

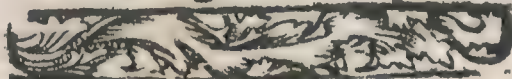

Czwarty rozdział O Rybach różnaitych / tħaf nam znaiomych iako y morskich niektorych.

Przedmowa.

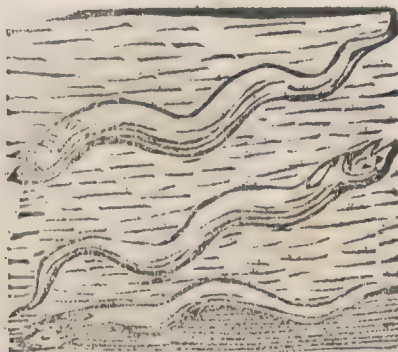
Jako powietrze iest okraszone ptaki ktorzy
mogą żyć na powietrzu latając / iako też
woda iest okraszona Rybami ktore w wo-
dzie żywą pływając / A to wypisemy porządek
przez capitula / to rżo tu naszymu pożytko
wi godnego obaczymy / a zwłaszcza tu
naszey mowie przyrodzoney.

Anguilla

Węgorz.

Capitulum 69

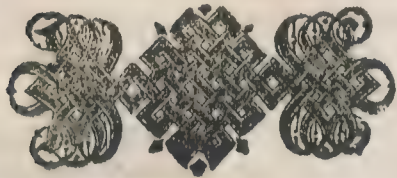
Amor iesth rybaczek iako y
muchą maluczkę / spiewa ją
wse kiedy leci / w nętrz wby-
thet iesth prożny / żądło ma
błagie a ostre ktorzym store
człowieczą. albo zwierzęczą
przepycha / a także nim iakoby tręską krew wy-
sila. Na kwásne rzeczy ważną o słodkie nie dba
światło tak rad widzi / iż też okolo świece lata-
jąc często sie ożega.

Na wypędzenie komorow okurzenie czy-
nie żywica albo trocinami sosnowemi / albo też
smolnem luczypwem / y też krowincem / albo li-
stem cipresowym.

Na to też pomaga kropiąc wodą czu-
wien węża wilczy groch / albo rute z piołinem

S także kropiąc wodą siarczangą albo z bą-
gną wężonego.

Koniec o Ptaczach:

Węgorz iest rzeczon od węży
przeto iże kniemu podobien
iest. Isidorus pise iże sie
rodzi z ziemi sliściey / a prze-
to iesth sam sliści / a iako go
mocnie ścisła takto sie wie-
cey wydżiera / ale podobniey iest iż sie rodzi z sli-
stosci drugich węgorzy / gdyż niema roznosci
w swoim rodżaiu / ani płec męska ani niewie-
scia w nich może być poznana / iako o tym pi-
se Dineen. o naturze rybey.

Plinius. Gdy ie porżnie natura ruszać al-
bo pobudzać tu plodu / niemając nasienia ani
iakić z kądby był plod wypuszczon / tedy sie trę-
w ciążnych miejscach / albo na tamienu / al-

c 2 bo na

bo na twardey ziemi / a tam o zostawiają sioś
tosc gestą y lipką / z ktorey sie drugie rodzą.
Wiek tego jest osm lat / może trwać y być przez
wody gdy jest wiatr od południa sześc dni / mie
ska w wodzie czystey ciekącej / w metney nieś
może mieszkac / żywie rybami drobnymi.

Dezynki.

T Mieso tego musi piec dobrze / pothym do
brze warzyć iako mieso skopowe.

T Węgorz kiedy będzie w winie wwarzony
kto ono w winie pić pragnienie odcymuje.

T Sądło tego dobre jest gdy kto chorey w
ma / wtedy tego sądła wpuszczac w wsey rospu
sciwszy na słońcu albo w ognia lekkiego.

Allec

Sledz.

Capitulum 70

Sledz jest ryba morska iako pi
se ten Isidorus o przyrodze
niu rzeczy tych. Każdy rodzaj
ryby ma swoje miejsce na k
rym sie lepicy kocha / tak sledz
lepicy sie chowa w morzu za
chodnym y w miedzyziemnym / iako miedzy
Wrytannia a miedzy niemieccką ziemią / to pi
se Plinius y Aletor w kriegach o rzeczach przy
rodzonych. Jest lepszy tych kriegczow począ
wszy od sierpnia aż do grudnia / gdy jest swie
ży wtedy bardzo smaczny / a w soli długo może
być / dluzey niżli insey ryby / ten sam woda tyl
ko żyw / a bez wody żyć nam niemy niemoże / o
czy ich iakoby świeczi świecżą w nocy / śladem
wielkiem chodzą / mocni są sie ku innym rybom

iako ie obaczają ribitwi / nad nimi bywa żarzą
gdzie stoją albo idą / a gdy zimie tedy idą w gles
bokosci morskie.

Dezynki.

T Gdy kto ma swierzb na pierśiach / tedy ro
zeczawşy go po dluſki y przyłoż na on cho
swierzb a przestanie.

T Gdy tego żgic pies / albo smoł morski / t
kież nimi obłożyc / niedopuszcza iadu.

Erox

Wpza.

Capitulum 71

Wyciech wielki powieda w
kriegach swoich / iż Erox jest
ryba wielka ktora zową wy
za / ta sie radzi w Dunaju y
w innych rzekach ktore pły
ną do Dunaju / Jest ryba
wielka na dwudziestu y na czterzech stop / ma
stare białą y gładką / luskę żadney na sobie nie
ma / kosci niema w glowie żadney / iedne ma
chrzestke w dluż miasto grzbiera / w nim jest
częca wſhytka iakoby ią swidrem przewiercial /
a niema ią inney żadney kosci w sobie iedno te
chrzestke. Mieso tego jest dwoiakiego smaku.
Grzbietowe smakuje iakoby wołowe / a brzuch
tego iakoby wieprzowe / sądło miedzy miesem
tego jest iako wieprzowe.

T Łamoch jest ryba ktora zową Łas podob
na jest ku lososiowi / ale ma czeluse odspodnia
zatrzywnioną iako orzel / a ma dziurę w niej /
ktora ciągnie potarm w żywoth / a mieso te
go czerwone y nierak dobre iako w lososiu / a te
go zową po naszymu Klepień.

Erox

Ełox

Dczynki.

Zesior.

Capitulum 72

DLinus w kriegach o przyro-
dzonych rzeczach powiada/iż
ieſt ryba wielka na dwanaſ-
cie łokci/iż ieſy maia doſie cz-
terzy łonie ciagnąc/ielito ie-
dno ma/łoci mały y to wſie
to chrzeſtki/ielito małe bo mały gie y tcho pia-
ſet/watrobą tego ieſt wielka a barzo ſłodka tał
że ieſy przed ſłodkoſcią niemoże ieſe/a dla ttego
ia żółcią pomazać muſi żety ſie ſłodkoſe odrą-
żila/a gdy go chceſ wazzyć/rozerzni od głowy
do ogona/tało dluogo iało wołowe mieſo wa-
rzyć/a kiedy wvre włoż go w ocet mocny/bo
w ocetie może dluogo trwać/a tał ieſe /dobrze
go pożywać ſtorzeniem a wlaſeja z pieprzem
albo z czosnkiem kto pieprzu niema.

Tety tego dobre ſa barzo/tchore ciał ſprą-
wiać maſ. Odymy od nich namienſſa żył
wypłoczyć ie winem białym dobrze albo ocetnem
mocnym/potym ie rozgarni po ſtolowi albo
po deſce aby dobrze przeſchły/a gdy przeſchną
tedy ie wkładz w worek z rzadkiego plotnā aby
z nich wſiłka wilgotnoſe wyſła na doł a kładz
ie reſa abys ich niepogniotł warzechy/a gdy
iuz przeſchną a wyſiagną /wkładz ie w iaką
faſte/a gdy ich będzieſ chciat pożywać /pier-
wcy ie wpiec maſ tym obyczajem. Weźmi bo-
then chlebā ciepłego wyimi z niego oſzrodke/a
nātładz itier a żąpuntey zaſie chlebem y przy-
ſoż do ognia a obracay abys nie ſpalil /a gdy
ſie wpietą/przydobić cebule y pieprzu tarte-
go wſypać/dobrze ieſt.

TAlſiego dobry ieſt tu Elieniu bo ſie wody
nie boi/a dla tego Zatarowie kłiſa ſobie ſiodła
y ſtrzały/bo choća ſie zmacza/y w wodzie mo-
knie/tedy im nie niewądzi.

Tuſka tego ieſt miagſſa y ſerokā na grzbie-
cie/na bokoch drobnieſſa/ſerokā okładaia ſio-
dła Zatarowie y Moſtwa y Cerkasowie/a tę
drobnieſſa ſable/nożny y rekoieſci ich.

Lucius

Szczuta.

Capitulum 73

Ator. Szczuta ieſt rība rze-
czna/rodzi ſie w ſławie y w
iezierze/ma gebe ſerokā /za-
by oſtre/łowem inſzych ryb
mnieyſzych żywie/ktorey ſie
tylko okoni przetrwi podnioz
wſy wzgore oſrzedktore ma oſre/ogonem ſie
obracza do ſzczuti/żywie też żabami /żółwia-
mi/a to kiedy ſie wytkry/a wſiakoż chorim lu-
dziom lepſa ieſt dla tego/to ieſt miedzy inne-
mi rybami ciepley y suchey natury/nie potrze-
ba o niey wiele piſać bo ieſt każdemu ia wna ia
ka ieſt y iało wielka to wiemy dobrze.

Dczynki.

TSzczuta w głowie ſwoiey ma kāmien ſo-
dobny tu kryſtalowi/kiedy iuz będzie ſhara/a
iało ſtarſa tało wietſy ma/gdy czomie tedy
żawždy za głowe/a głowe pierwcy ſtrawi po-
tym aże do ogona.

TAriſto. Pożyna iſty chā rybā kiedy na-
wietſy wiatr z polnocy ieſt /thakieſ y drugie
c 3 wielkie

wielkie ryby / a gdy sie wykrzy / tham stąd idzie
czy może naglebiey / a to przeto aby
ich dzieci nie gabały gdyż iuż inne poczyną.

Wiedzy insemi rybami jest ciepleysza y sucha w
przypodzeniu swoim / a przeto ią dopuszczają
iść chorym kchorzy małą albo cierpią zimne
choroby / te lepsza nad inne ryby poczynają / to
pise Plinius y Auicenna o przypodzonych rze
czach.

Zeucha

Piskorz.

Capitulum 74

Aktor pise / iże Zeucha jest ry
bą która sie rodzi w rzece abo
w iezierze iako wegoryz / y tās
tą ma skore iako wegoryz iē
dno iże czarna a błotna / a to
jest piskorz / błotem żywie wie
cey / miejsca w iezierze a nie w rzece abo też y w
stawie gdzie jest woda stojąca / nie jest takiego
smaku iako wegoryz / takiego też jest trudnego
strawienia iako y wegoryz.

Isidorus. Scimarus jest rybą od kwiatu
imie sobie sposobiła y iako ią zowią / jest rybą
długa / ma strzele na głowie iako grzebieni / ge
be otworzystą wielką / a samą jest długą / zmię
pożytku niemają żadnego / przeto o niej pisać
mało jest.

Corpus jest rybą iako Squatina która mia
sto grzebienia ma chrzestkę / a iako ta rybą jest
bardzo miesista / ta to rybą kiedy rodzi tedy wy
nidzie na brzeg y rodzi nasienie / a osmdziesiąt
dzieci miewa: ta też rybą w błocie sie zakrywa
y miejsca.

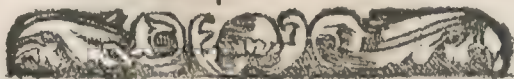
Dezynki.

Plinius pise onim lib. 32. Gdy go kłho
gie tedy rychło wywiedzie z seba wypęki potra
wy inże z żóładką.

Gdy one będzie kto przykładal na siedzios
ne gdy boli / też gdy będzie wrzód naniey / gdy
przyłoży jego mięsa y śmierza boli.

Gdy która pani nie może porodzić / tedy ie
go mięso ma być na wiechrze nie w domu za
wiehono / a iako ie ma iść ona pani / tedy po
rodzi.

Carmo

Karp.

Capitulum 75

Karp jest rybą rzeczna y sta
wowa / nawięksi na iść pie
dzi / na nim łuska jest wielka
okrągła / ślaza y żółta też / ie
go mięso dobre jest iedno cie
płe / bo też ziemią słowatą
(żyw).

Pożytki tego.

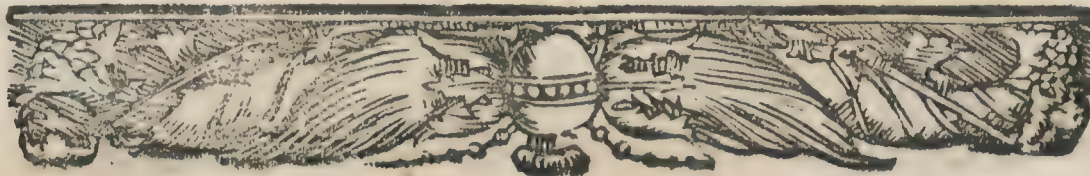
Zgrzbiecia paćcie / a z łuski przelice / to
z kłhem na bawelne sadza y przechwata a ta
to rzecz jest trwała y mocna / z żebrowych ko
ści nożytkom czynią okładziny.

Kleszcz

Capitulum 76

Kleszcz jest rybą białą w rzekach
y w stawach / łuska ma na
sobie peroką białą / długi pł
stki też peroki. Mięso tego
jest miękkie bowiem sam jest
flegmatyk

flegmący / przeto lepszy jest pieczony niżli wazony / lepiejże lepszy smażony w oliwie albo w oleju w maśle.

Plocieža

Capitulum 77

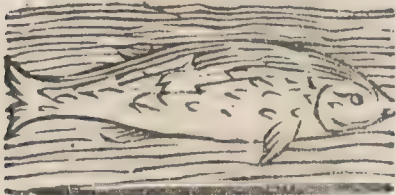

Plocieža jest ryba mała biała / oczu czerwone / w stawiech / w rzekach y w jeziorach sie rodzi / łuska biała ma na sobie / skrzydeł y ogon ma czerwony / jest dobra ku jedzeniu warzona y pieczona y smażona każdemu okram tych czołbre maia bo jest ciepleyszy natury / to rozu miemy o wzdregach y tlenioch które są podobne jednakiem iako plocieža / jedno iż wzdregi jest wietrza ale jedne są płci.

Zażecz

Capitulum 78

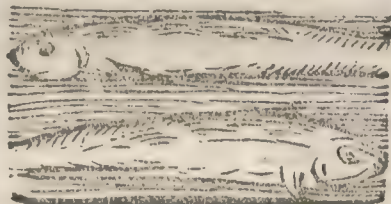
Zażecz jest ryba rzeczna y stawa / łuska ma na sobie szara / a biała / oczu / skrzydeł czerwone / przeto jest rzeczony iako łob od czerwonych oczu / jest ryba niemala / bywa nawietrza na cztery pędzi / otrągla / mięso w nim jest miękkie / przeto jest lepszy pieczony niżli wazony / może być warzony ale pierwszy go do brze upiec a potem skraćć y warzyć w wodzie

a cebule pierwszy wwarzyć w wodzie dobrze zsiakawszy ją drobno / po tym oczu przylepić a kładz ryb / zaprawić je korzeniem / a które nie ma tego korzenia które kupują w kramie / dobry jest chrzan / gorczyca / czosnek / które może być wsiąknięte albo każde ryb warzyć / bo lepszy iżby je z tym korzeniem warzyć / bo tych bardzo są grze wia / gdy je tymi zaprawi / tedy trąca swoje przyrodzenie które jest zimne y wilgotne / zwla szcza każde białe / a nie radzcie ich jeść ażeby były którym korzeniem z tych zaprawione.

Klen abo Vtleia

Capitulum 79

Vtleia y klen (bo sobie podobne są) białe są ryby rzeczne y stawowe / łuska biała na sobie maia subtelna. Vtleia jest ryba cienka a duża / a przeto jest lepsza ku jedzeniu niżli którą niemocnym / wśakoż są lepsze pieczone a po tym są też smażone / a które y inne ryb małe białe tym obyczajem niechaj będą przyprawiane iako vtleia albo iako y klen / iako są siławki / może je też warzyć tym obyczajem. Wczyń na nie gąszcz z piotruszki / ale lepsza jest z cebule / bo cebula jest ciepła która są grze wia / a żółdek zimny / y inne zimne rzeczy / mięso y ryb / jedno gdybyś kto strzegł zapalenia zbytnie / tedy z piotruszką ony przypraw wuię.

Pertica

Stun.

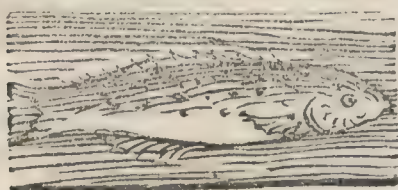
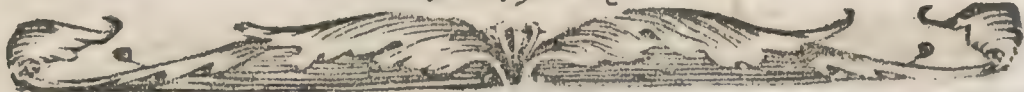
Capitulum 80

c 4 Stun

O Rybach

dy z torzeniem / a krom pieprzu abo inzego dro-
giego torzenia thedy z chrzanem abo z czosn-
kiem / abo też y z gorczycą.

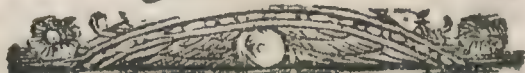
Kuń rybą iest z białych ryb /
ma na sobie łuske ostrą y też
twardą / stądże tego natura
ciepleysza z innych białych sie
okazuje / y przeto przyzwala
iż ich pożywać chorim Co-
ctorowie / dobry iest pieczony y wärzony / wśa
koż lepszy z torzeniem z iakiemkolwiek krom może
przemoc a ma ten dostatek.

O bęczyt ryth okuniow.

Est kuń iest rybą bärzo harda / pyśna / gdy
obaczysz szczukę tedy sie obroć ogonem do szczu-
ki / nadmie sie / strzele podnie sie / a pospolicie
chodzą stadem dla nieprzyjaciela swego.

Gdy szczuka insha szczukę rani / tedy go szczu-
ka szuka aby iey lizał one rane / a tāt gdy iā li-
że tedy sie rychlo żagoi / milut go prāwie iāko
wolciele / a gdzie może thedy go żgie gdy go za
głowe dostanie.

Żądź

Capitulum 81

Ządź iest rybą rzeczną / po-
dobna iest ku okuniowi / sta-
nem / łuska y wielkoscia swo-
ia / rzeczona iest parconata
iākoby z okuniā narodzona /
też ma łuske na sobie y strze-
le ostre / iedno iż nanim mult siski iākoby lat z
słonych ryb / a iāko gi wiecy płocze tāk sie wie-
cy go przymnaża.

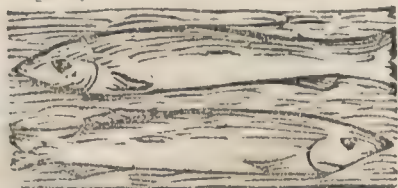
Dobry iest ku pożywaniu / iedno iż iest
wiecszy wilgośności / y mēso iego iest mię-
czysze / a przeto ma być pożywanie ich zāwż

Sandina

Sedac.

Capitulum 82

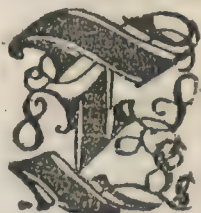
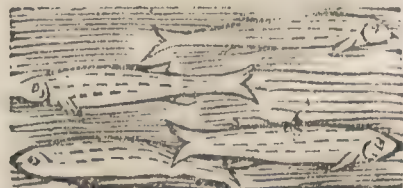

Est Sedac rybą dluga o-
krągła / nawietpy na polto-
rā łokcia / w rzetach wielkich
sie kocha y mnoży / ma na so-
bie łuske tākim stanem iāko
okun czarna a biała ale o-
krom ostrych strzelow / iest iego mēso sprośne
iāko y w dorżu / vbogich potarm / smaku mā-
tego / a przeto o nich mālō pisać iest / ale gdy iest
vbogich potarm niechay go vbodzi pożywiać
rāczey z czosnkiem abo z chrzanem abo z gor-
czycą / zwierciawny ty trzy rzeczy z ktoremi po-
żywać chce / niechay wärzy ty ryby miāsto pi-
przu.

Kiełb

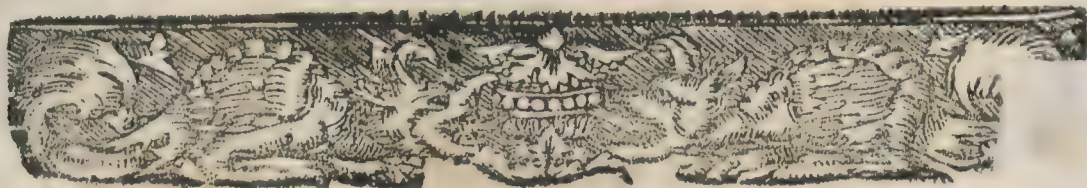

Capitulum 83

Ariba iest mālā rzeczną y sta-
wowa / ma na sobie łuske dro-
bną śną / gdzie iest opoka al-
bo kāmieni tāmō sie rādā cho-
wa / iest natury ciepleyszy niż
żli inne białe ryby / Kiedy ie-
cheż wärzyć / w wolnym rosole ie wärz / po-
tym wwarzone posip ie imbiere m taktim / a tā-
ko lepsze ich pożywanie.

Ellz

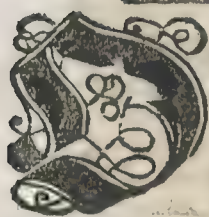

Sliz y Mientus

nie ten jest / gdy chceś warzyć tedi ią opiec / warz
że ię z octem y z innym korzeniem według do-
stanku / do pieczony wczyniś kłosek albo pierz. O-
stry z octem dla brzydkości zoladka.

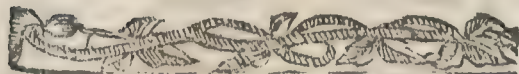
Capitulum 84

Slizu który jest mały y po-
dobny tu Mientusowi / ied-
no iże mały jest / a nawiętszy
na piec palczow / bez łuski by-
wa / thako gi warz iako mas
warzyć kłobias.

Mientus jest ryba rzeczna / nawiętszy na-
trzy przedzi bywa / wshytim stanem jest podo-
bny tu sumowi / iedno iże tego mięso jest ma-
ło lepsze niżli w sumie. By był nawiętszy mien-
tus / tedy tego wątrobką jesth za wshytiego le-
psza. Pożywianie y przyprawa iego bywa
lepszę thakowa / dobry z pieprzem / z gąszczem
cebulnym / potim iako kś może / mózgo przy-
prawie iako y suma / a to przeto / iako ryba jest
twarda thako potrzebuie lepszę zaprawę / a
ktora w sobie niema takowych przypraw / tedi
ię pożywianie nie jest dobre.

Certa

Capitulum 85

Certa jesth ryba biała / łuska
ma na sobie cienka y subtel-
na / Bywa tłusta niżli na-
piądz / bardo tłusta y słodka /
lepsza pieczona niżli warzo-
na / w wielkich rzekach sie ro-
dzi / iako w wisle albo też w innych. Pożywa-

Sum

Capitulum 86

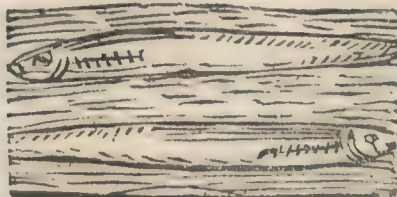

Dwa Sum wielki iako na
dwu sążeniu dobrich y dłu-
szy / skora nanim czarna bez
łuski / głowa wielka / geba se-
roka / wąsi długie ktoremi so-
bie nagania Rybek małych
Gdy sie do niego zbieżą / bo też łupem żywie rył
to czego sie doczeką na miejscu / mięso iego jest
sprosne / jest potarm w bogich / ktorego mas po-
żywać z chryzanem albo z czosnkiem albo z gor-
czycą / ktore rospuść z dobrym octem / albo go
też warz z agrestem (iżeli możesz mieć) a bez
dziej dobrze / a jeżeli niemasz agrestu wtedy go w
warzypwszy zaley octem dobrim / dając mu do-
brze wrzec w ocie długo tedy wzdych bedzie nie
iako smaczniejszy / jesti rzeczona ryba roletkich
rzek. Pożytek tego jest ten / iże w bogim mięso
a zebraćom łosci / grzbiętowe na pacierze przy-
dadzą sie.

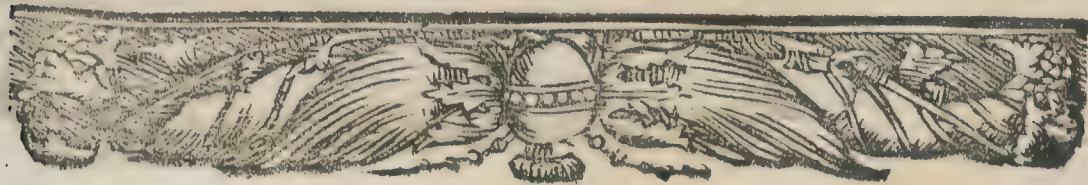
Ninog

Capitulum 87

Ninog

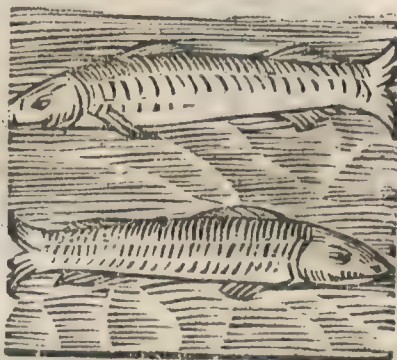
Ninog iest rybà dluga czarna
w rzekách sie rodzi gdzie iesth
opota y tamién / tháto sie do
niego przypnie / à nieziniego
nie gie iedno kámién sie / kó
sci żadney niema w sobie ied
nochrzestie subtelna iakoby nie po grzbiecie
przewloft / iest rybà bårzo smaczna y słodka /
gdy są świeże thedy te kładą w gorący wtop a
obraczają wårzechą w wtopie aż z nich sko
re zymą gdy odepre a ták te wårza / dobre są z
tądem korzenim / wśákoż lepsze bedą gdy przy
czyni ocu w nie iż odrązi ich słodkosc ktora czi
ni brzydosc żóładkowi a ták y wrócanie / mo
że te chować dlugo posoliwszy a potym ich po
żywać według wol y / iedno żeby było z korze
nim wdziáano.

smáżony y pieczony / lepszy niżli kárp / a pod
lepszy też niżli kárás.

Salmo

Zosós.

Capitulum 89

O karasiu y o dubielu.

Capitulum 88

Karasié y Dubiele rodzą się
po polu w stawiech a rzad
ko w rzekách aży z sthawnu
wypłynęły / ma luste sero
tą iáko kárp ale dodrze żółt
są / seroki y plástki / mieso też
go iesth lepsze niż w kárpia bo iesth cieplejy / a
dla tego iesth cieniý y mieso w nim iest miet
czeyse / iesth rybà bårzo mnożna / gdzie ziemia
płowata tamo sie wiecéy kocha.

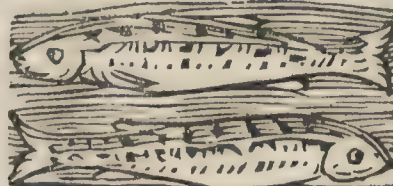
A rybà iest rzek wielkich ktore
w morze wpadają / iesth theż
wielka / bywa na siedmi pie
dzi na dlużą / okragłą / ten sie
rodzi czo nablížey soku z kąd
wychodzi oná rzeká / a gdy sie
już wypitry tedy zaśie idzie do morza a piye al
bo żywie woda morská / potym przypychodzi rze
kà ku wierzechowi do wody słodkiej / bo woda
tedy wstáie tamo iest nasłódja / ráto też dzieł
kososiowy żywią gdy sie vrodzą tedy za oncy do
morza idą / a gdy morskiey wody zakuśa tedy
sie zaśie ku wierzechu wracają. Zego mieso do
bre iest / smaczne / truwkie y słodkie / a dla tego
gi wytkają na spilki / bo gdyby go nie wchytal
na spilki thedy ani vpiec ani wårzyc go mo
że / nie gie iedno piáne ktora na wodzie iest
Wypętko w nim dobre iest y to czo w nąrtz / do
bry iest suchy y świeży / pieczony y wårzony.

Pożytki tego.

A Plinius thák piye. Z mieso tego vpleczo
ne tiedy kto z drobi drobno a w moczy w miod
a da go ograske cierpiacemu / tedy vsmierza o
graske / mozesz go wårzyc / piecz y smáżyć.

Dubiel też iest rybà ku kárasiowi podob
na / rodzi sie z kárpia y z kárásia / a thák
nature ich ma oboie / gdyż ták tedy nie
onim nie piye z osobná / dobry iesth wårzony /

Pstrag

Capitu.

Capitulum 90

ma skore/dobry/słodkiy zdrowy ku pożywa-
niu/bo iako ryba jest z bystryy wody iako jest le-
psza y zdrowsza/iako o tym z osobną niżej wy-
piše.

Cancer

Rat.

Capitulum 93

Nik jest ryba czudna / ma nog
osm dwie przednie a po boczach
po trzech mniejszych/sa mie-
dzy nimi niewiasthy y mezo-
wie/iako to znać iasnie/ me-
żowke maia dwa wasy a ost-
re miedzy brzuchem a miedzy ogonem/ a nie-
wiasty nie miewaia ich. Gdy maia poczy-
nać tedy wstępuia na sie / gdy samą poczuie
iże na niego jest mąż tedi sie obróci na bok a knie
mu sie chciwie przytula/ a tak weżymet wypet-
ni natury. Chowaia sie w iamach przez piec
miesiecz/ a gdy ciepło przydzie tedy ida wzgo-
re do wody/ może być żyw długo bez wody gdy
go mlekiem napawia/ a odnawiaia sie iako
weżowie/ a gdy bedzie stary tedy ma dwa kła-
mienia biale w głowie swoicy.

Deżyntki.

Mrocy tego sa ty. Antenna piše. Rat sa
miec/ ma wbytki czelentki warde iako kamien
Ezo z tych czelentkow bedzie spalono/ jest subtel-
niejszy

Deragethory sie też rodzi w
ciekacych wodach iako plosos
ale nie idzie do morza/ chamo
miejska gdzie sie wrodzi/ a idzie
prawie do stołu z kad wodą w
stale iako sa chy rzeki/ Pileza/
Dunatecz/ a tak y inie rzeki. Jest podobny

ku lososiowi postawa swoia/ iedno iż łuski ma
na sobie miedzy bialemi czterwone/ ta żywie vo-
dą słodką y kamieniem ktore sa w tej wodzie.

Mieso tego jest też dobre ku iedzeniu bo jest
ciepley natury/ pożywanie y przyprawa jest
tego iako plososia.

Zinea

Lin.

Capitulum 91

Zinea jest ryba pospolicie w sthawiech
sie mnożacz/ ma na sobie łuski żol-
tą drobną/ blotem żywiey w błocie
y sthawiecz nie leży/ iedno gdy wyni-
dzie na tårlo tedy wierzchem chodzi
Gdy go chce pożywać dobry jest w
rzonny z korzeniem/ iako o tym już nauka jest /
dobry też jest y pieczony / wiażoż lepiej bedzie
gdy bedzie cebulą y drugim korzeniem nadzie-
wany/ iż tego grubosc cebulą y korzenie strawi
y zimnosc zagrzej.

Lipień

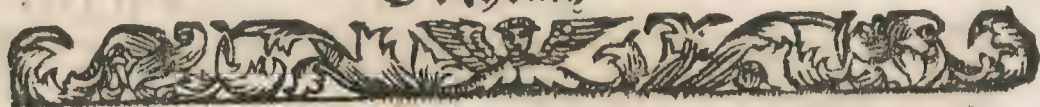

Capitulum 92

Lipień ktory sie też rodzi w tych wodach
iako y psrąg/ iedno iże jest inakhy/ bo nie
ma na sobie łuski/ jest goły tylko na sobie

nieszego niżli inye ktore nie są spalone / then
proch zeby czarne wybiela gdy tym prochem
pomaze / y piegi / y sukno zatuscione / abo po
Ten je proch gdy nim posypuie / mazane
eto na swierzb tedy gi suszy.

Wscizga w oczu szp takim obyczajem / za
miechay ten proch / z solą a pomazy powieki / te
dy szp przestana plynac / wscizga tez twarta
na obiczy mocy.

Tez tak rzeczny dobry jest suchoty maia
cim wst / trudnego strawienia ale wielkiego po

Gdy sie kto zakole tarcem / v. (tarcu.
warz mieso rakowe z miodem / y store ktora
by przyschla ku ciatu rowilza iq.

Maac lib. 3. Kaki y wshetki rby ktore ma
ia skorupe / pisze tez o nich mowi Galenus
ze sa odmietkajazce zoladek dla niedkicy slo
nosci w nich / a tak skodza zoladkowi.

Przeciwko wlaszeniu psa wsciekłego
Lekarstwo.

Kaki rzeczne surowo wslupic a mieso ich
z mlekiem dac pic. Tym tez kazdego gadu iad
wzdrowis. Drugie od wshetkiego psa.

Wzmi kadzidla czesc iedne / Goryczki ty
le piecioro / prochu z rakow tyle dziesiecioro / te
go prochu z wodą daway pic.

Conche

Climati morekie.

Capitulum 94

Climati morskie / iako Plin
us pisze w kriegach dzewia
tych / iże miewaia mocznicy
sa skorupe nasobie niżli ziem
ne / rozliczney sa barwy / iedny
bialey / drugie czerwoney / dru

gie szarey / wpatoz lepsze sa z nich biale.

Dezynki ich

Kasis powieda. Stimat oskrobany a
spalony czynsci zeby.

Gdy sie kto sparzy / tedy ie slusky przylo
zyc na sparzeline a przestanie boleć / to rozu
miey o morskich a nie o ziemnych.

Murix

Malz Moroki.

Capitulum 95

St Murix malz moroki kto
ry tez wlaży w skorupe iako
y malzowie / niektorzy inacej
go zowa Kotilem / dla thego
iz gdy iq lupia zelazem / tedy
szp z oczu czerwone iako pur
pura wypuszcza / o tym pisze Zsidorus.

Dezynki.

Plinius lib. 32. cap. Skorupa gdy bedzie
thego malza spalona / a zmiesza iq z miodem
praszny / gdy kto ma rany w glowie tedy po
mazać a zgoi sie.

Thenże proch z miodem / gdy komu zeby
prochnicia abo czernicia / dobry jest ku maza
niu dziasl abo zebow.

Ten tez proch z miodem piegi na obliczu
zgladza y zmarski roscigga na obliczu y trwa
iq przez siedm dni / a osmego dnia zasie bial
kiem pomazac thedy trwaia dlugo y zasie ob
nawiać ile potrzeba.

Tym sie tez leczą bolaczki ktore sie za vshy
ma czynia / tez onym pomaga ktore w gardle
sie czynia.

Zasie popiol tego malza pomaga kiedito
mu ist biemo na oczu z oleiem zmiesany / y
puchline cieniezy.

Ten tez popiol pomaga piersiam gdy dzie
wce abo niewiescie piersi opuchna a zwlaszcza
gdy iuz narastaia z dzieci iako to pospolicie by
wa.

Cochlee

Climaczi ziemne.

Capitulum 96

Ziemne

Słomne Slimaczi/iako pisze o nich Plinius w treg 9. iże są robacy w skorupach się chowając/maia nogi y chodzą naniż/a nie widzą/rospłi miewają aby sobie gothos wali droge tymi roptami.

Dezynki.

Tako tenże piše/iż dobre są tu pokarmowi zwłascz w Afryce/tu y nas niedobre/dobre są tych mięsa gdy niedziwidel zgie tego siłki y a przypożyć na rane / nabrawszy ich z rzeki abo z stawu/y może ie też y warzone przypożyć na ranę tatowę.

Trudny ie dla tego nasełiwszy chowając/a gdy sie to przyda tedy przykładają.

Ostrea

Capitulum 97

Ambrosius piše y też Isidorus. Gdyż ta ostrea albo ten Malżynt cheze wżynać le pšego powietrza/ wyleże z skorupy aby sie ochłodził na

wietrze/tedy rāt który ieſt nieprzyaciemem tās mien wrzuci na nie miedzy skorupę a miedzy ieſy ciało aby sie niemogła w skorupę skryć/tedy iā wychyć iā ieſy ciało gie.

Then małż ma w sobie iedne perle bārzo droga w tej małżowinie/przez wodę morską stanowi y vmocnia sie/ktorą trudno y trosłow naleſe bo ieſt nieznająca/a tākō niebacząc chłopi ktorzy mieſtają przy morzu aby była perła /kładą iā z inemi kamieniami proſtymi na tups.

Dezynki.

Thā małżowina ieſt pokarm samych pānow/bo ieſy rācz y poſiada niſli innych ryb.

Tedyż iāc morſki zgiety m go leżą od iādu przytładając tego mieſi.

Tedy kto ma brzydkoſc/tedy go iedz a przyſtanie/żywoć lekko przepuſzcza.

Tedy kto ma kureż przez rany/maſ go pić z miodem/abo w miedzie warzony ieſc.

Tranę w mecherzu czypſy goi.

Tedy go warzy w skorupach iako ieſt sam w sobie/bārzo są potrzebne y dobre ich wody w ktorych są warzone/przyczyniać iā do innych wodę ktore są tu piću ſprawione.

Thego skorupę paſona z miodem/goi w gardle iā gode ktorą zowā czopel /y też wrzodzi ktore ſie czynią w gardle.

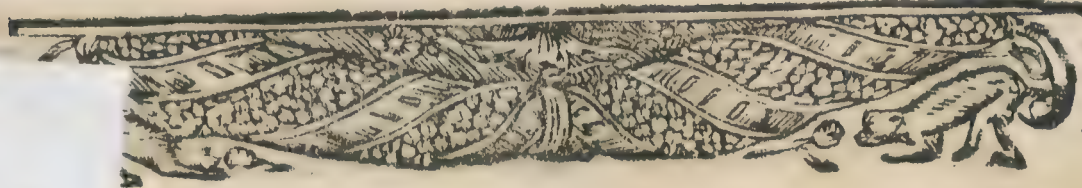
Theſcorides powieda/iż ich skorupy ſpałone maia moc wyſuſzać rany zāpſowane/rope dawną ktorą bārzo plyną a nie mogą być wyſuſzone/a tāk sam o ſobie ſwiādeży /iż tego na ſobie y na innym doſwiādeżył.

Tedy kto ma głębokie rany/tedy y oſtrzeżgi ſpalć i zmieſzać ſtarem ſadłem a z nowym maſłem y przypożyć na rane.

Purpura

Capitulum 98

Purpura małżowie morſeży / skorupa ſie zākrywa z wierzchu y ze ſpodku / ktorzy ſie na wiosne zbiegają tu tarćiu/a gdy ſie erą tedy wode ſwoimi ſlinami poſlinią iż
d sie po

sie po wodzie wloczyna iako smarki/ trwaja piec
dziesiat dni bez wody w swoim glauie albo sli-
skosci/ gdy ie chce pomorzyć kładzie do wody
ciakacę a takto zemrze/ do roku rosta/ do scier-
wu sie schodzą abo czego smrodliwego.

Wczynki.

C Plinius. Purpura broni od eruciny/ po-
piol cypto purpury napalony z skorup z miod-
dem zmieszany/ rany glowne leczą.

C Zenzę też popiol z tych skorup z miodem
zmieszany bardzo ie goi/ czepczy gdy bolą abo sie
spadaia/ wcziniwszy plaster z niego przyploży.

C Diascorides. Zey purpury skorupa iesth
sucha/ a dla tego suchy rany także a wlasnie
dziasla/ dzliwe mieso w ranach grzyzie.

C Tym ktorzy cierpią wielką niemoc/ leczą
te chorobe swoia suchą y ciepłą moczą/ bo ży-
wot rozwilżają y wilgotny czynią.

Cetus

Wieloryb.

Capitulum 99

Cetus iest ryba morska wiec-
sza niż ktora w morzu/ geba
ma w ciele wielką y iawną/
ale w niej dziury ciasne są/
gdy mloda iest ma zęby czar-
ne/ a gdy stara ma zęby białe.

C Ryby niekiedy wielgosc wody wyrzy-
gaia i z niekiedy lodzie tym wyrzucaniem prze-
wracają/ a kiedy morze gra wtedy ida między
wielką y wiecę poruszają morze ku igraniu y
ku potopu okretow.

C Zen Cetus gdy mu przydzie czwartą rok
tedy sie złącza z Baleną druga rybą wielką/ a
gdy sie już złącza/ tedy tego korzeni badzie odświe-
że potym nie może sie złączać/ ale idzie czo na
glebiey może tak iże nie może być ołowiony/ za-
dną chytrosia ludzka/ a dla tego iestli go nie
ołowisz do trzech lat/ już mu day pokoy/ a tak
go lowią. Gdy obaczą gdzie stoi wtedy rybitwi
iada kniemu z piseżki y z trebacznymi/ a on do-
nich przydzie (bo on tego rad slucha) a pływ-
nie podle lodzi/ a oni nań wrzucą osęki żelaz-
ne z gestem zębami a wnet wciąga/ a on do-
dną sie pusi y trze sie o ziemie a tym sie wiecę
zrani/ a woda morska slona rozie ony rany/
a tak zdechnie y wzgore poplynie/ a rybitwi go
czekaia z radością/ tak o nim pise Isidorus
yżeczach przyprowadzonych.

Wczynki.

C Pise Actor o nim/ iże gdy igra w morzu/
znat iest nawalności wielkiej/ thaitę y Bala-
na znamionuje/ Chelono y aspis morskie ryby

C Zen to Cetus to iest wieloryb nie żyje ani
grzyzie ale pożyra pokarm czalkiem/ takto pise
o nim Isido. ma ciasne dziury w gebie abo w
krtaniu i z nie może pokarmu wielkiego poje-
rać/ ale drobne rybki pożyra kthore wonnosci
swoia do siebie przywabia.

C Jorach pise o nim. Gdy Cetus albo ten
wieloryb nasienie swoje wypusci/ ktore zbrywa
i z wszystkiego tego zona Balena nie może przy-
jac dla tego wielgosci/ tedy ono plywa po wo-
dzie a zbieraia ie/ a to iest Ambra o ktorym pi-
se Platea. w swoich krtkach/ takto thęz pise o
tym nasieniu Quicenna/ a z nich iest lepka ha-
ra/ potym żółta/ a potym iest rozmaita/ mla-
sąia i z woskiem.

Delphin

Delphin

Capitulum 100

A Etor piše iż Delphin jest po
dobny tu człowiekowi / y po
wieda go być bratrem czło
wiekowi dla obyczajów tego
ktore ma z człowiekiem bā
zo bliskie / acz głosu niema /
tedy wždy ma śkante / dla tego iż ma płucā iāz
to człowiek y āple ostrą przez ktorą głos idzie /
ie: y nie iest wolny ani maia odworzyszych
wstch ani rozdziłonych / mniemāia aby przez
nie głos wypuszczał / wstch niemāia iedno dzu
ry niciakie podobne tu słuchaniu / też niemā
iā nozdrza cżymby woniały / ā wśakoż wždy
woniaia / wiek tego 160. lat.

E Słodkospiwaia ā gedzby albo piskania
rady słuchāia. Aristo. piše. Delphin chylko
sam z ryb w soti niema żolci / gdy vmrze tedy
sie do niego zbiega / ā wzięwshy go miedzy sie te
dy go niośa na glebā aby go drugie ryby nie
ziādly. Dzieci ich śladem chodzą ā dwā stārzy
też strzegā / iestliży ktory z nich zdechl / tedy go
wezmā nā rāmionā swoje āz go wyrzuci mō
rze nā brzeg / bo sie bāzro miluiā / czo o tym
świādeży Plinius. Gdy krol Caristi wlowil ie
dnego / tedy sie zbiedzeli do niego msi delphini tu
brzegu gdzie on delphin był ktorzy bāzro płaka
li iāto by miłosierdzia prośac / Krol porużony
kazał puscić delphina / ā iāto z nim w net wpił
czy poplił przecz.

Dezynki.

E Kto tedy wātrobe tego iadł niż go ścibā
popadnie / tedy mu nigdy nie zāstodzi y nieru
pyzo.

E Sādlo tego rospuszczone ā z winem zmie
sane / kto ie pije mātac opuchline / v:drawia.
E Popiol z zebw tego z miodem zmieszany /
pomāzuiac nim dziąsłā vsmierza boleśe.

Urania marina

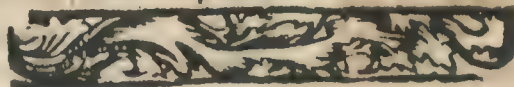
Paiak moraki.

Capitulum 101

Paiak Moraki (iāto Auicena
na piše) iest podobny tu nie
dzwiaćkowi. Ysidor. Paiak
iest rybā morska rzeczona tā
to iāc vchem biśe / bo ma nā
konczu strzelow ostrze kōci /
ktoremi biśe czo sie do niego przybliży / grzbietch
mā ostrzy y nanim ostre ości / ā iādowit iest.
E Pożytek tego paiakā morskiego iest / gdi ie
go mleso sflucze ā z miewā z dyatwā / moze
leczyć gdy kogo vkrasi wāz abo czo iādowitego
mātac w soti iād zimny.

Campephila

Capitulum 102

Dzylech Wi. kti piše w krie
gach o Rzeczach przyrodzo
nych / iż iest rybā podobna
tu wegorszowi / iedno iż mā
skore cżarna ā sliśka / iāto
na

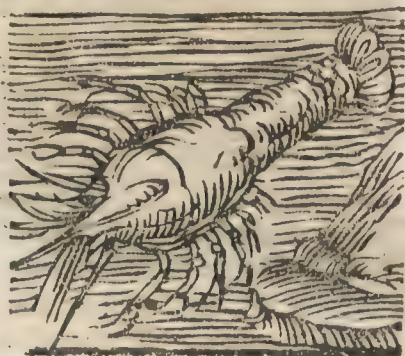

czy glos sobie formule / wstawnie kracą / a tak
to ie rybici poznawają y łowią.

Estinus

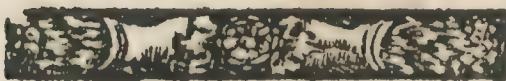

Capitulum 104

iało na wogorzu / niektorzy ie lupią / niektorzy
w okropie odparzają / mieso ich jest bärzo / słod-
kie / wotrobła acz mała ale bärzo dobra / mie-
ska w wodzie ciężej.

Conger

Capitulum 103

Dziedych wieltonim piše w
kriegach o zwierzechach iże
ieści z rodzaju Rąkow / iako
na pol stopy / osny w miasto
nog / a gebe mają w posrod
tu ciała / są iakoby szkło w
bärwie swojej / a podobni są tu niedzwiedkom
w miasto zebow mają nieiaki osny w gebie /
po pięci iaciec miwają / ktore są gorzkie bärzo
a sam jest iadawity bärzo.

Dezynki.

Ten zna kiedy ma być / burzenie / morskie /
zanorzy sie do dna a wzmie tamien na dnio
iżby był mocniejszy przeciw wiatrowi / a tak
to stoi mocno iako kotwica w ziemi.

Tento Estinus jest tak mocny / iże gdy sie
chwyty okretu na dwu stu stop / tedy go zatrzy-
ma na przeciwko nawałności wietrzney na-
wietrzcy.

Echini

Capitulum 105

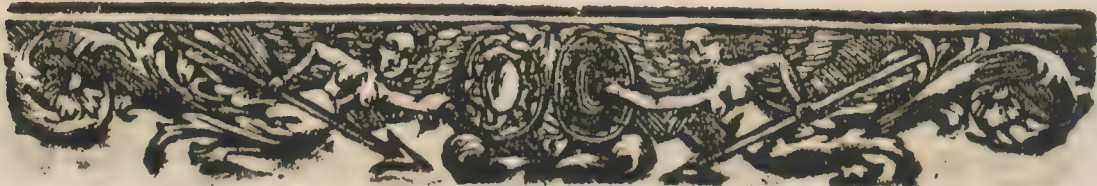
Dktorym tako piše Isidorus
jest na pol stopy rybka mała
iakoby y Estinus bärzo mo-
czna jest / tako chwytywszy sie
łodzi by nawietrzą zastyła-
nowi

Conger jest rybą morską (iako
to Plinius piše) długa na
ten kształt iako wogorz / ale
daleko wietrzny mocna jest /
Pilipuse rybe zębami swemi
skąsa / zimie leżą w tamach
morskich a lecie wychodzą z nich / a tak ie los-
wią lecie.

Ten mieso bärzo jest słodkie tu siedzeniu / a
kiedy z południa wiatr tedy on bärzo rpie.

Corex jest druga rybą morską iako piše
Eusebius. iże gdy deszcz idzie tedy sie okryje w
iadem swoje / dla tego gdy na nie deszcz idzie te-
dy osunie potym zdechnie.

Drugą rybą jest krul morski / dla tego jest
rzecz on iże kracze iako krul / a wpiersiach y ser-

nowi ią aże sie ni. ruszy z miesthca / czo wczyni
 la Antonemu Detmānowi Rzymotiemu / y
 Cesarzowi Gaiusowi / cho świadeżą hysthorie
C Wiele ludzi jest ktorzy go po- (Rzymotie.
 żywają dla miłości y dla wżgardzenia / thako
 gdy kto komu łaskaw tedy z nim pożywa tego
 & china rzekąc / day by sie nas ta miłosc trzyp-
 mąłā iako sie & chinus trzypma tego sie imie /
 ā tātlicz ku nieprzyjāzniczynie z tim & chinu
 sem.

Wczynki.

C Zego mīeso jest żołądkowi bārzo przysiem-
 ne / y żywot odmięca.

C Zego & chinusa skora surowa bywa przy-
 mīeżana lekārstwu ku swierzbowi przyppraw-

C Gdy tego skore spalić chcie / tedi (nemu.
 ten popioł sipać nā rany zepsowane ā niedo-
 pusi ranie sie rozperzać.

C Plini. lib. 21. Ze niewiāsthy ktore ciestkie
 rzo dylatkami chodzą przywiezuią go do sie-
 bie / ty nigdy nieporzuczą / ā gdy czas przydzie
 rodzenia tedy lekko rodzą / przeto go w soli cho-

C Zegoż mīeso zātwardza żołądek. (wājā.

C Zegoż sīlukhy z tego kosciami day z winem
 wypić / tedy skruszy kamien w nertach albo w
 mecherzu.

C Skorupy & chinusowe sīluczone ā z wo-
 dą rozpuseżone / bielmo z okā spadza / ā niedo-
 puszeżā mu wiecch być.

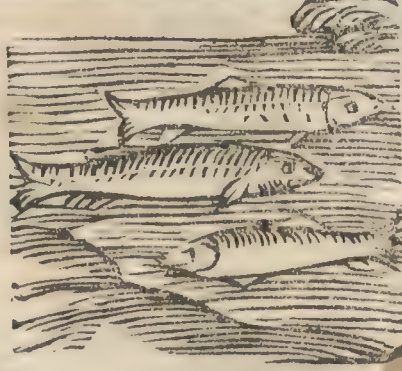
C & chini gdy bedą żywo spālone / ā gdy ich
 proch kto pić mājāc biegunte / przestanie.

Cardus

Capitulum 106

Cardus jest rybā rzeczną (iako
 Aetor piše o tych rybách) bār-
 zo smaczna y wdziecznego
 smaku / iest podobna vendu-
 sowi / iedno iż Cardus wczyni

ma czerwone / ā obie rybie są srzednie.
 Ysidorus. Gladius mīecz / tā rybā iest rzeczo-
 na iże ma nos iako mīecz ostrzy / y tym okrety
 dylurawi ā potym zātopi. Aristotel. go żowie
 Hastarusē / iże nos ma iako włocznia / iesthy
 podobna ku niedźwiadłowi / ryby sie bārzo bo-
 ią tego bo ma pod strzelem ieden hāt tchorym
 zātina inże ryby / ā gdy go pobaczą / thedy sie
 wnet rozbieżā.

Wczynki.

C Plinius piše / iż iest mālę zwierze iako nie-
 dźwiadek a podobny ku pāgłkowi / tem to ry-
 be hāliem ktory ma pod strzelem inne ryby sie
 cze / y okrety roscina.

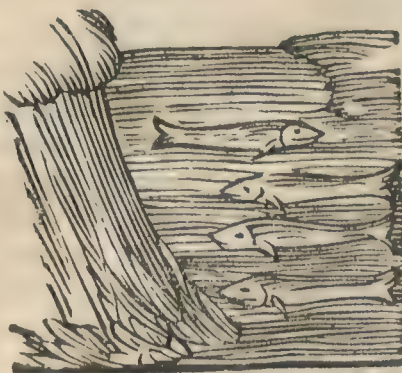
C Ysido. Glaucus iest też rzeczon bo iest bia-
 ly / ten sie nieutāzuie lecie iedno kiedy chmurę.

C Aristoteles o nim tāt powiēdā / iż mīęsta
 w iāmie hēsedzieśiat dni ā nieutāzuie sie aż wō-
 szeżā w Canitule.

Mulus

Capitulum 107.

b 3 Ysidorus

Ryba Isidorus iże thā rybā muł
iżstħ rzeczōnā iż iżstħ miełka y
cienka. Plinius. Māła rybā a
le sināczna/ iest potarm slāchet
nych ludzi y wielkich pānow/ ā
ty ktore łepše z nich sā ty/ mātā dwoie brode/
tħym sie żywiā czo na brzegu od słońca y od
wiatru zdechnie to onā gie.

Użytki.

Edy kogo własi niedziwiabel chocia ziem
ny abo morski/ gdy tym mułem rāne pomā
że abo go bedzie iadł/ tedy bedzie zdrow.

Edgo też mułā głowy popioł gdy iā spālā
dobry iest na przeciw kāzdey truciźnie/ ā zwłā
cżā gdy kto od gryzbow niemoże tħedy go pić z
winem mocnym.

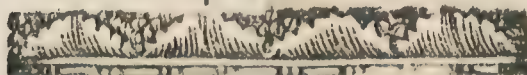
E Popioł tego z miodem zmieszāny głowe le
cży/ ktorzy mātā w cżłontech bolenie abo sciā
tyke/ tħy głowy mātā byt spalone w gārnku
nowym polewānym.

Ey rybny nie sā dobrem pokārmem/ bo zāti
kātā żyły ktore wzrok oczom sprawiā/ ā tāt
wzrok oczom tēpiā.

Edy bedzie stary muł/ to iest gdy dlużo le
ży bādż suchy bādż nie suchy/ gdy go zdrobi ā
da w trunku pić/ tedy pobudza womit to iestħ

Edy go też w winie vmorzy (wrāczanie.
ā bedzie kto pił to wino. tym sie mu bedzie wie
cey chciało winā pić.

Sepia

Capitulum 108

Profitna to iest rybā (iāko Isi
dorus piše) Gdy sie złącza z
samcem tedy wstħ poczynā w
sobie plod iāko y iākeżorkā/ tē
to rybny tātā moc cżernidla iest
gdy tħustofci w lampie wlecie ā
zāpali iā/ tħedy oni ludzie wstħy ktorzy prę
tym swiećle bedā/ cżarni bedā iāko murzyno
wie/ tħy rybny pływā iā parāmi/ nā kōzdi cżās
iāpeżā rodza tħore sie stānēwiā we cżterdzie
sci dni/ gdy sāmiecā rodzi sāmiec tēy nāslāduie/
ā nā ziemie sie nā ty iħy pupeżā aby te ożwił
Aristoteles piše/ iż ta rybā ktora iest sāmiec

ma pod gardłm ieden cżłonet w tħorym ma
nasienie meskie/ ā sāmiecā ma w nātrħz dwa
cżłonty w ktorych ma pelno iānc aboitier.

Użytki.

E Kosci tēy rybny sħluczone/ cży sħlā dżiā sħlā/ y
zmāzy ciel sħe zglādziā mtesā nierupāiacz.

Edy komu bielmo nā oczu iest bādż konio
wi abo ktoremu cżłowiekowi choć zwierzeiu/
gdy tym prochēm z tħich koci rybnych posypuie

Edy ty koci sħlucze ā bedzie ie (tedi zgnie.
pił on tħo chorobe cterpi w pierziach albo w
māciey/ tedy bedzie zdrow.

E Plinius piše. Gdy kto cżerwone oczu ma
abo opuchłe powieki/ tedy store oncy rybny ma
cżātāc w mleku niewieścim/ vōzdrawiā.

E Popioł tēy rybny z skory/ bliżny nā oczu vō
drawiāy/ bielmo z oczu vō zwierzei zgania.

Ey rybny odwilżiā żywot/ ā skoru pā sħlu
czona rozpusciti wstħ iā wodā gesto y przyłożę
nā zāstczal/ wyciāga sħzāly.

E Spādziā też piegi nā liczu popiołem z

E dżiwe mēso w rānie gubiā. (tych koci.

E Koci z brzuchā tēto rybny gdy bedzie sħlu
czonā ā proch nā chuste przyłożony bedzie/ tē
dy bieli zebny gdy nim pociera.

E Oblicze też ten proch z tych koci bieli/ tē
ry spużeziā z māsiciā żółci.

Timus

Capitulum 109

Ako piše o nim w Eriegach o przyrodzo
nych rzeczach/ iże iestħ morski dziw/ iāko
pies/ w morzu sie leże/ ale sie nā ziemi pā
E Plinius o nim piše iże iestħ rybā (sic
dworna

Dworna bårzo/gdy wżrzy żagle v okrechow od
wiałtru rozszerzone/tedy sie wspina na okrety
à tak sie enemu dziwuie iże sie zsumicie a prąs
wie sie zapomni kiedy nasi vderzy ofcią chłop
nie czuje/à takto ich siła zbiłią prziotreciech.

Dczyński.

Cimus słony gdy go kto gile/à bedzie miał
iad w sobie od iasceżorki/vsmierza iady boleści.

C Gdy z niego uczyni plaster/tego plus wka
si/bol od tego przestanie.

C Gdy kto ma w wsciech rany/à pomazuje ię
go tłustoseią/przestanie bol y zgoię się rany.

Branoscopus

Capitulum 110

Branscop iesth Rybā wielkā
moreka ktora iest rzeczona iā
koby od okā kthore ma na
wierzchu głowy thymże na
doby na gore pātrzy.

Dczyński.

C Ery rby żółc blizny leczy/y mīeso na oczu
zbytne zymuie/iako o ntm piśe Meander.

C Ene iā zowie Potrzywā/bo gdzie sie do
tłnie kedy spārziato potrzywā ziemna/à tu
la sie we dnie y w nocy y tu y owdy.

Cocodrilus

Capitulum 111

Cocodril.
Lacertus

Dim Ysidorus piśe iże sie ro
dzi w Nilusie rzecze Egiptu
kier/à iesth żółty/ma czterzy
nogi/à żywie na ziemi y w
wodzie/ma gebe wielkā od
tworzyścią aż do wsiu/nie ma
ciepłā/à gdy chce leśe tedy zātworky oczy/prac
cy mniemāią by zbchły leżał/do niego leżą/
à on ie chwycā. Ludyk tāmō mālīśā iż na vo
dzie pływāią dla tego smālīśā/à Cocodrila iā
muia na grzbiecie mu wsiadły/we dnie mālīśā
ta na ziemi à w nocy w wodzie/tak piśe onim
Aristot. ma zęby wielkie y rozdzielone.

Dczyński.

C Plinius w kriegāch przyrodzonych 28.
Gdyż iest zwierze takie iā może być y w wodzie
y na ziemi żyw/gdy go nādeydye natura iego
tu złączeniu z tego sāmieża/tedy sie skrobie za
bami prawey cżelusi w prawy bok/pobudza
iāc nature.

C Kāmienie w brzuchu swoim ma ktore są
tey mocy/któ go ma przy sobie/tego sie febra
nie imie/dla tego Egiptacy sadim iego swo
te niemoczne pomāzuiā.

C Diāscor. piše. Łapno Cocodrylowe ziemnego Cocodryla z wodką koprową albo rozżaną oblicze pomazowane / barzo czudne bywa y barzo białe / ktore sie richło rozpłynie w wodzie

C Auicenna w kriegach wchorzech. Łapno Cocodrylowe bielmo spada z oczu / rozpuszczone w wodzie ku temu godney.

Draco marinus

Smół morski.

Capitulum 112

Est dzw morski okrutny / (z krieg rzeczy przyrodzonych) iako y ziemny / niema skrzydła iako ziemny ma / długi ogon ma zatrzywniony / głowe ma iako tego ciała pochrzbut / mały / małe ma skrzela na grzbiecie za skrzydła / iest predki / barzo iest iadowity y za rządzacy swoim iadem gdy ogonem abo skrzelami oderzy / tedy żarazi.

Uczynki iego.

C Plinius w kriegach 10. Gdy go w'owi a wsadzi w ziemną iame abo w dol / natychmiast sobie meat weźmi nossem swoim.

C Zen zaśie piše w kriegach 28. iż leżąc piołynem iego iad / iedząc piołyn abo też wążgacz pokwae rane.

C Czynnica też na przeciwn iego iadowi ten mo cy z oczu przyprawe ktorey wonią a niekto dzi im iadowitość morskiego smółu.

C Auicenna w czwartych kriegach piše / iż raną od smółki morskiego y inshych węzow iadowitich może być wleczoną nieiako iad ich ale iako raną od nich weźmioną / raną od smółki morskiego gdy będzie siarką z octem pomazana / tedy ię leży.

C Sądło Cocodrylowe / też to rozczynione z ołowem strusonym goi te rane.

C Zenze Auicenna y Galenus tegoż smółki mięso gdy go rozetnie y przyłoży na rane tedy

C Sol piołynowy gdy go pusci na / sie goi rane od smółki weźmioną / tedy zgoi.

C Gdy smółkę zagryzie / tedy ceny naskrobac y nąsipać na rane / a będzie zdrow od boleści y od iadu.

Felchus y Galata

Capitulum 113.

Felchus (iako Isidorus piše) iest wol abo byt morski i skora iego kosmata pstra / białych y z czarnych włosow / a pstrocinę rozdzielne / na ziemi sie rodzi iako inne zwierze / y czepki dzieci karmi khorzych zawždy mlewa dwole nie wieczy ani mniej / erudno go zabieć aż mu głowe pierwej musi wciąć / bo iest barzo mocne zwierze y okrutne nie chłkło na inshy rodzay ale y na swoy / bo z żoną swoją wstawno walczy / a gdy iedne zabije tedi drugą pojmie / a iako ie bije aż go śmierć zaydzie / abo go też żona zabije.

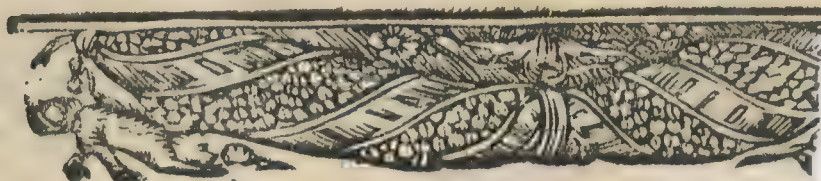
Uczynki.

C Syryjsko ten Felchus iest podobne iako

C Godzi sie tym ktorey maia (Castoreum) niemoc s. Balantego / y niewiastam ktorey macieży wynidzie / gdy ie piše rozpuscimpy w wodzie vznaś pomocz.

C Galata gdy poczuie plod w żywocie / tedy gi wyciągnie z siebie / a iestli bedą już dorosłe / tedy ie zostawi / a iestli są małe barzo tedy ie zaje sie włoży w macęzynieć aż dorostą.

Lepus

Lupus marinus

Zając moroki.

Capitulum 114

Sidorus. Zent zając po-
dobny jest ku zającowi ziem-
nemu głowa y wchyma tylko
a dla tego gi tak zową.
Wczynti.

Aulenna o nim piše / iż jest błotne z wies-
ze iakoby dziłie.

Tego krew jest bardzo ciepła a chędoży su-

Głowa jego spalona / rości włosy (kno-
gdyte były parchy / wczepniwszy z tego popiołu a
z sadła niedzwiedzego / wpciąga włosy y mech.

Poczęta go być między inje truciń / bo
skodzi płucam / iż kto go pożywa chędy rani

Gdy samiec niewiasta brzemię (płuce.
na wryzy / gdy sie ku żółqdel brzdzi tedy wnech
porzuć.

Zasie samiec gdy stwardniele w soli / chędy
go nosić na biodrach / a nie porzuć żadna nie
wiasta.

Zając jest rybą ładowitą / a tego popiołu na
powiekach włosy wyrwane które są złe / kthore
rzeją w oczu / tedy już nie wrosta drugie.

Eym zającem świeżym / ktho ma kurecz w
nogach / natrzeć na tym miejscu.

Zakleż kto ma wrzody w gardle / tedy przy-
łożć a podeschną rychło.

Krew jego jest dobra dla wrzodu który zo-
wą waglikiem / bo jest bardzo gorący iako wagl

Aulenna piše iż jest bardzo (rospalony.
ładowity / krew jego gdy ją ktho piše w iakim

trunku / tedy sie mu przyda tako ciastny oddech
oczy czerwone / łapki suchy / krwiga plwające /
trudność puszczania wryny / wryna modra / y
łapno modre / bolenie w żółqdelu / wracanie
zbytnie krwiga / żółta niemocz / bol w nerwach /
pot smierdzący / brzydłose potarmu.

Gdy then struży wryzy / leża sie ich / a
widzi mu sie iakoby w geble miał smrodliwą
rybę / y tako mu sie rzyga.

E choroba leczy mlekem kozim które jest
ostanie lekarstwo / mleko osłowe / mleko nie-
wiescie / raki rzejne. Jeż pieszczony abo krew se-
go / lekarstwo jego jest / namocniejszy jest lebiód-
ka wodna świeża / y krew gasiorowa / a moc-
czkowiceż stary / co zmieszawszy ma pisk ciepło
znak tego jest gdy już ku zdrowiu przychodzi te-
dy sie rys nie brzdzi.

Zużytki mu przysły suchoty / tedy mą-
być leżone chędzajem swoim.

Lis moroki

Plinius piše / iż Lis moroki takley jest chy-
chrosiatko y Lis ziemny / gdy go wlozic
weda / tedy jestli nie może wgrzyść wedy / te-
dy szuka słabego konicza powro: a abo lanczu-
cha / a tato gi wgrzyzie y wchodzi smierci.

Scorpio et Scolopendra

Niedzwiadek moroki / y Stonog moroki.

Capitulum 115

Plinius. Scolopendra mor-
ska jest iako y ziemna kthore
zową Stonog. Za Scolop-
endra gdy wede pożyze tedy
współci wnetrznosci wyprowa-
cja z sieble.

cza z siebie iż wede zwróci / tedy zaśie pozrze w
sie wszytko wnątrze.

Dezynki.

C Plin. lib. 9. o rzecząch przyrodzonych.
Gdy kogo niedzwiadek wtąsi morsti tedi sokiem
z miarki pomazać / albo theż przyłożyć na ono
mieście / a odpedzi wszytek iad.

C Małem też pomazać ono mieście a będzie
zdrow / kroy muiest rybą morsta.

C Żółc morstiego niedzwiadek blizny głady
gdy nią pomáže.

C Gdy go vmorzy w winie / ktho ma w me-
cherzu albo y w nertach bolenie / albo kāmien
tedy gdy tego winą kto sie napije to cierpiacz /
czoby zaważyło pieniadz / wypedzi bol y theż
kāmien struszy y przecz wypedzi.

C Żółc morstiego niedzwiadek między inne-
mi żółciami iesth napożytecznyh w wszytkich
zwierząt. Naprzod iż gdy kto płacze albo mu
kzi z oczu plyną / tedi pomazać na czelusiach
a przestaną plynąć / mgle y blichno z oczu spa-
dza / y kiedy zmieszają powieki tedi pomazać.

C Auicenna też piše o niey tak mowiac / żu-
żlica kora zowa wisnia / gdy ją siluż a z mie-
sają z żółcią niedzwiadekową / leczy rane kiedy
niedzwiadek ziemny wtąsi.

C Gdy kogo niedzwiadek wtąsi / thedy mu sie
brzuch wnech nadmie / y powda mu wiachry z
brzuch a krom przyczyny / lekarstwo tego iesth
iako y lekarstwo od smoka morstiego. Roz pi-
še Auicenna w czwartych kriegach.

Stincus

Capitulum 116.

Dim Auicenna piše iżby sie
rodził w Nilusie rzecze / a lo-
wia go w Egipte / iest podo-
bny ku iaszejorce.

Dezynki.

C Diascorides piše iż iesth zwierze w Indii
o cztherzech nogach podobne ku iaszejorce / ale
ma brzuch dluszy / tego miesa kto sie go napi-
je z winem iednym polkniem / tedy nie może
bpec nasiezom wezynku z niewiaścą / y thakie
niewiaścą.

C Potym też Woyetich piše iżby było zwie-
rze morstie / lisowata ma skore na sobie. Kto
go troche skusi z trochą winą / nie będzie nasi-
czon repto lubosci cielesney / chocia w miasth
nasciuia krew wypuszcza / tedy mu sie chce / a
nie przestanie thec takowa aż będzie pil soł z la-
tuti.

Tylko o rybách morstich / ktho-
rych miesa pożywanie y ich inše pożytki mo-
ga nam być pożyteczne w nasch sprawie. Ale
iż w Polsce mieścimy / potrzebny iest abyś-
my Polstich ryb obczaj y moc wiedzieli / gdiż
ich wstawic nie pożywamy / czo pomagają a
czo też płodzą / kthore dobre / kthore lepsze / a ktho-
re teże złe / o kthorychem już wypisal / iako Pan
Bog raczył dać / a wsakoz ważniysze między
morstiem rybami.

O naturze Rybicy

Capitulum 117

Ustąteczne.

Dako onich piše Auicenna w
kriegach 2. lekarstich / iže ich
natura iest zimna y mokra /
to iesth flegmistha pospolicie
wszytkich / wsakoz są iedny
tolerpeżne a drugie flegmiste

C Powieda takó Auicenna / iže Ryby ku ży-
wnosci są lepsze kthore są sezedniego wieku ani
sthare ani mlode / kthore nie są miesa miasthe-
go / ani smierdzacego / bo kthora rybą marcia-
ło miasthe / ta gdy stara iest nie iest dobrą / a ta
ko kthore są twarde / ty gdy mlode są ty warz / a
gdy

gdy stare są ty picez / zaśie ktore są miękkie w naturze swojej / iż gdy stare są ty warz / ty zaśie ktore są młode ty picez.

☞ Jeszcze ktore są twarde / ty gdy są młode / są lepsze / gdy są stare są gorzej.

☞ Potym gdy są z rzek iako z bystrych a kāmiancy abo piaszczyny p ktora nie jest między lasi abo w między boru / iże są wiatry przewiewa / z ty są rybby lepsze / a iako też p z stawu p z jeziora ktore są w polu abo na wietrze.

☞ Ażeż ony rybby ktore z morza wychodzą w rzeki ciekące a miękkie w nich / iuż bywaia lepsze iako jest znac w lososiu / ktory bliż p morza ten jest gorzej / a iako dalek od morza tym lepszy / a czo bliż do wierzchu rzeki ty są lepsze.

☞ Sądło każden rybby morskiej / rzecznicy p szawowcy p z kadłowiec będzie / gdy rospusci oleiem przecziniwsi czystego miodu / czystci oczu od zaciemienia / od mgły / a tego po trofice pusa czać na oczu wznac leżąc / a tcho rozumiey god będą zaciemiony przez wrzód goraczcy suchy. Co też plinius lib. 32. ku temu przystaie / Diascorides i Auicenna.

☞ Druga sprawa p pożytek sadła rybiego / jest ten / gdy kto krwiał pluie / wezmi sadła rybiego / rospusc z octem dobrym a day pić choremu / a przestanie.

☞ Jeszcze pożywanie ryb starych miastych / twardych / jest to. Bacz to przodkiem iż mięso każden rybby jest na grzbiecie twarde więcej niż na brzuchu / takżeż od głowy więcej niż od ogona. Przetoż gdy rybka jest natury miękkiej / ięz / ięz mięso z grzbiecia od głowy pierwej zwożno w chore p trzeć / a z brzucha nie iedz / mięsa bo jest miękkie w wilgotne / ono ktore też jest od ogona / to jest lepsze dla częstego ruchu.

☞ Rybby ktore żywią trawą lepsze są niżli oony ktore żywią wodą mętną / iako gdzie są splety ze wsi do stawu abo do sadzawek / abo w ktorey wodzie są scierwy.

☞ Rybby ktore kāmieni są nie są iako dobre iako to ony ktore trawie iedzą / bo kāmieni jest rzec surowa / dla tego lipienie p stragi nie są iak dobre iako Płocica.

☞ Drugie są ktore piasku pożywiają / iako są kielbie / ty są lepsze niż ony czo kāmieni są.

☞ Zasie lepsze są ktore korzenia pożywiają do brego / niż ktore piasku iako Stun.

☞ Ktore sama woda żywią / ty są prawie wsi gotne p zimne natury a to są slegmiste.

☞ Jeszcze są rybby ktore lupem żywią / a iako lup lepszy iako ona jest lepsza / bo dobri pokarm dobre iako czyni swoia sprawą.

☞ Pożywanie ryb iakie ma być. Rozliczne ty by rozliczne ich pożywać / ktore są twarde tch przyprawiać z korzenim / to jest z pieprzem / z imbierem / z mustatem etc. a gacez z czebule lepszy niżli z czego innego do tchych miastych p twardych ryb / a zwłascza do ryb białych / ięszce by był lepszy czośnek na gacez by głowy nie oćiażal a oczu nie wyciskał.

☞ A tcho tchdy czośniku chce pożywać / iako wym obyczajem czośnek przyprawu. Dobierz każda głowę z namnycy okorki / kładz go do wodi wrzącey aże gorzkość p surowość z siebie wypusci / abo gi kładz do wodi / przystaw je do ognia aże wezwre / toż dopiero z niego do ryb białych p twardych gacez czośni / ale dla lepszy pewności oczom / przysip kopru p kminu gdy ie bedziez zaprawował inym korzenim / a niemajli innego korzenia iedno czośnek czośni by ie zaprawil / day kopru p kminu do niego / a ie stli p tego niemaj / niechay będzie trochę czośni ku p to niechay dobrze wre / bo on zagrzeie ięz nature zimną odeymie.

☞ Drugie / ktore są rybby wilgotne p miękkiej natury iako są kleszcze / Certy / Dilele / p inie takowe / ty lepszy piec / smażić w oliwie / w oleu / abo też p w maśle / może ie pierwej posipowac małą pšenną / potim ie klasć w iakow.

☞ Wozż też przyprawić sobie (elustose smaki ktore pobudzaia chce p zagrzewaia iako są ty / iako jest palsa tchora iak przypraw.

☞ Wezmi Szejawiu z polgarsci / abo iako wiele chce / piołynu z piec rozbiet / pieprzu czo rożum ięz / kopru włoskiego abo polskiego / abo troche kminu / zwierć to wespolek / rospusc octem dobrym / iedz rybby z tą palsą / a tcho gdy ie bedziez warzył w rosoli.

☞ Drugi też smak może być wezmi ony z tego czośniku. Tak gi odebraw p odwarz pshy dobrze / day do niego kminu / anyzu / kopru / pšarannu / zwierciaw p rospusc octem / a chce bli tego przyprawić może / a potym może ony rybby polać tym albo osobno na przystawie z nalać / bo czośnek zagrzewa p trawi czo jest nie strawnego w człowieczym żołądku.

Dokonczenie o Rybach.

O Kamieniach

Drogich na wiele rzeczy
potrzebnych.

Naprzód Adamas.

Capitulum 1.

Adamas/ tego kamienia wis-
ta jesty morz we złoćie y we
srebro y w stali/ a gdy będzie
przywiązany w mpyti lewy/
nieprzyjaciele zwyciężone czyni/
ni/ bestie nie zwyciężone w po-
kaza/ przeciw latawcom y insemu widzeniu
bardzo pomaga/ w rzeczach poczynających
sprawiającego y mocnego z małego czyni/ ko-
tazni proznie odpadza/ swary y zwady zwycię-
żone czyni/ mieścieżnikom przez opętany m lu-
dzom jest pożyteczny. Ten kamień niektorzy
zową Magnesium/ iż niektorzy powie-
dają iż by żelazo ciągnął k sobie/ ten kamień gdy będzie
tu innym kamieniam przystawiony/ wtedy będzie
kiedyż zlamany/ a ma drugą własność iż go za-
dną rzecz nie zlamie ledno cłow.

Adamas czyni człowieka mocniejszego prze-
ciw nieprzyjacielowi/ sny proznie odpadza/ tru-
ćnie oddala/ bowiem tak powie-
dają iż się pości
jestli będzie iad blisko położony/ wszakże khoty
ten kamień pil/ tedi temu truci-
nelna.

Agates

Capitulum 2

Jele kamienia tego jesty ro-
dzajów/ a wszakże jest sław-
nych siedm. Diascorides
powie-
da/ iż Agates po-
maga gdy kogo niedziwładet
otasi/ przypiązany albo też
z wodą pomazać/ zarażem boleśc osmierz-
a/ a
gdy ten kamień zerze w proch a posypie na rā-
ne/ albo gi dać z winem wypić/ kogo iaszejor-
ta otasi tedi ozdrowi/ a kto gi przypie sobie będzie
nosił/ tedi go czyni wymownym/ m adrim/ w
dziecznego y przypie niego. Mocy tych kamie-
ni według ich rozmaitych rodzajów abo osob
odmienią się/ a wszakże w sntzy miedzy sobą
nato się zgadzają iż każdy czyni ludzi smierne
Indijski agates rzeczy iadowite odpadza
kto nań będzie pātzył/ tedy widzenie wspomaga/
a gdy gi kto w osięch trzyma/ pragnienie
osmierz-
a/ wależacemu dawa zwycięstwo/ pra-
gnienie y truci-
nela.

Alabandina

Capitulum 3

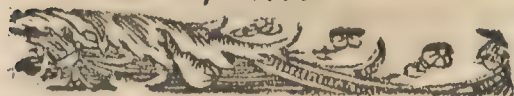

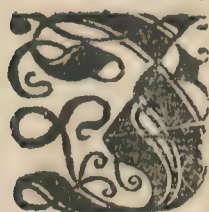
Amienia tego moc jest / iże cie
rzenie krwi pobudza y pom
nają / a kto gi będzie pić wsi
tke moc iadu gąsi y wypędza.

Alabastrites

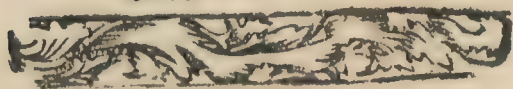
Capitulum

4

Est then kámién z rodziłuz
marmurow / na sloyki mas
sei chęwać jest cżyty : Zhen
kámien ktori bywa w Capa
docij nalezion nie biały jest
nagorzy / nalepży jest ktory
ma barwę miodową ktorego nie bårzo prze
rżec : Zen kámien odmietkaja żywot / przeż twar
dosci y boleści żołądkowe / plastry odzalałszy
odmietkaja : kto gi przysobie nosi w swoich rze
czach żywicielską zosiłanie.

Alectorius

Kapsuni kámien.

Capitulum

5

Deczony jest kámien kofosy /
albo kurowy dla mieszczą tea
ty sie rodzi / abowiem w żołą
dloch kapsuniach nalezion ty
wa : Gdy togut po trzech le
cich tywa okapluniony al
to op. awiony / a po okaplunieniu gdyby prze

siem lat żył był / bo przedtim niema być wy
iet / abowiem ym siarży tym lepszy : a kiedyten
kámien w kapsunie wroscie iako ma być : thedy
iuz nie niepije / wpatżę żaden nie jest nalezion
wieszy iedno iako wielkiego bobu ziarno.

Mocz tego kámienia jest / iże kto gi będzie
nosić przysobie / cżyni go być niezwycięzonego
a gdy będzie w wscich thrzymany pragnienie
oddala / a przeto zapasnikom pomaga : zone
meżowi cżyni przyciemną cżęci dawa / a nabyte
cżęci zachowawa / wrzeczone rozwinie opuś
czonego siadłem wdziecznym y przyciemnym
cżyni / krolestwo stracone y inke postronne na

Zhen kámien iesth pożyteczny (być dawa
tym ktorzy są przypodzenia zimnego / i tym kto
rzy rzeczą swoich z niewaśną sprawić niemo

(39.)

Amatistes

Capitulum

6

Odżatow jest pieć thego ká
mienia / a z nich nalepży jest
ktory sic w Indyj rodzy ma
jąc barwę czerwona z mietka
ną z rożaną i z siolkową bar
wą

Moc

T Mocz tych kamieniow jest odpadać pi-
taństwo/abowiem gdy będą na pepet przwi-
żany/tedy powściąga pąty z wina/à tak rozwia-
żują z pijanistwà/ myśli złych powściągają/
dobry rozum czynią/ w sprawowaniu rzeczy
czynnego y baczego sprawni/à nieplodnego
czynią być plodnym/ gdy będzie one rzecz pil-
w ktorzyby takowe kamienie były omyle/ truci-
ne gąsży/ ludzi rycerskich strzeżę y nieprzwią-
ciele ich dawają im zwyciężyć/ tu łowieniu iż
wierzą dzikich y psów dobrze sprawni.

Aquile lapis

Dzi kamieni.

Capitulum 7

Kłowy kamień. Ten kamień
podobny jest kaptanie / à
tedy nim zachwicie tedy w
nim kamień drugi w poszro-
dku kładzie/ Zhen kamień
rzeczony jest Orłowy/ bo gdy

Orlica chce łapć żniesz/then kamień samice
przynosi z Indy / à pokłada gi pod orlice/ te-
dy orlica lekko żniesz łapć y boleści nie bårzo
czuje/ ten kamień toż sprawuje niewiastom y
wszystkim inshym zwierzętom gdy będzie pod
nie położon. Ten kamień gdy będzie zawieszon

na lewym ramieniu y niewiasty/ tedy broni
porzucenia dziecięcia/ à czasu porzucenia gdy
gi do wda przywiąże/ tedy nieprzespieczności od-
dala/ à porożenia dziecięcia rychły być będzie.

Ludziem ktorzy niemocz cierpią swietego
Bålanteo pomaga/ zwierzęta iadawite od-
pędza/ à przeth orłowie ten kamień kładą do
gniazda aby łapca y dzieci od zwierząt iadaw-
tych były zachowani.

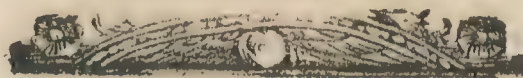
Kto gi przy sobie nosi/ tedy gi czyni ludziem
przypieknym/ trzeżwym y też bogatym/ y od
rzeczy przeciwnych strzeże.

Ezo dziwne jest/ iako powiedają Caldei/
iż tedy tomu iad będzie z iaką karmią przypa-
wion/ à gdy then kamień będzie włożon w on
potarm/ thakiego potarmu człowiek polnąć
nie będzie mogł/ à tedy wymie z potarmu on
kamień/ tedy gi będzie mógł polnąć.

Tak tedy orłowie tego kamienia szukają à
kładą gi w swoje gniazda/ y Zorawie thakie
miedzy swoje łapce.

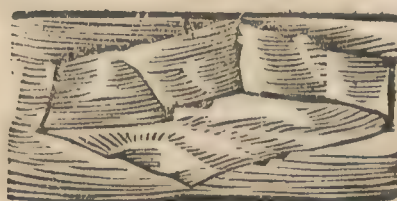
Niekorzy też powiadają/ iż chy kamienie
bronią aby sie łapca bårzo nie żagrzalsy w gnia-
zdie Orłowym.

Muricatum

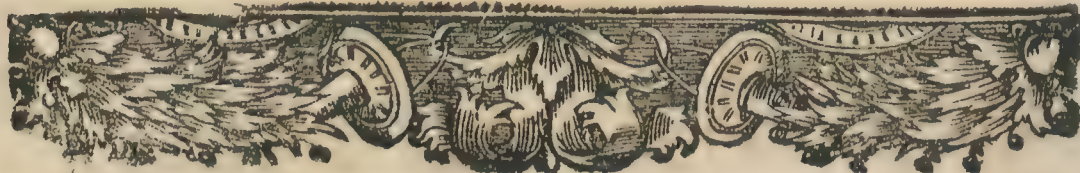
Mosiadż.

Capitulum 8

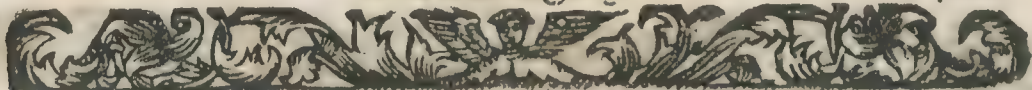

Est rzeczon Mosiadż od te-
go iże ma swiastose złoty y
twardose miedzi/ bowiem by-
wa mosiadż z miedzi y z og-
nia silnego/ y inshemi przy-
prawami bywa tu złoty bår-
wie przypwiedzion.

Zkrig

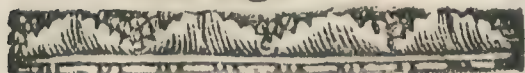

Eż kragg przkrodzonych / z miedzi bywa mo-
siądz tāt rzeczon / abowiem złotą bārwe ma
albo iż z niego będzie złoto. Ten mośiądz czę-
stokroć z piśmą żową gi kontrifalem a tho dla
bārwy podobney kontrifalowi. Z nauti alch-
mickich / Wiedz bywa przemienionā w mo-
siądz czo bywa przez poszedek tucicy / bowiem
icy dym bieli / a ma przypodzenie ducha / a na-
tychmiasz gdy proch tucicy bywa porzuczon
na rostopioną miedz / abo gdy będzie zmieszā-
na z blachami miedzianemi: w onym rospuś-
czeniu miedzy tucicą bywa rospalonā / a fuka-
iāto duch tedyby wysła / a tāt wstāzie sie iż icy
wstęczenie bywa przez miedz rospuszczonā tāt
że iā wysuśa / bowiem icy dym iest miernie bia-
ły / a białosc zmieszāna z czerwonoscia powie-
ga czerwonosci a będzie żółte.

Balagius

Capitulum 9

A thego kāmienia rozmaite
mocy / ktho gi przy sobie nosi
tedy gi czyni wesołym / w sta-
dle miłosc zachowawa albo
rozmnąza.

Edy będzie nā sygi za-
wieřen / sny prożne odgania / niemocy które
bywaia w gardle y w czelusiach / y inſe wſy-
te które pochodzą z wilgości od głowy lecz y od
nich / zachowawa.

Eż iā wſy gi a ſiebrā pod tą wagą zmie-
haw y poſpolu: tedy trąd wleczy.

Eżoda w której będzie ten kāmien / iest na-
oczy dobra / a kto iā pije tedy pomaga kto cie-
ko tchnie / y niemocy w gtrebne leczy.

Eż niewiastam brzemiennym aby nie porzu-
ciły dzieci / albo iżby nieakty środy nie cierpia-
ły / pomaga.

Bezaar

Capitulum

10

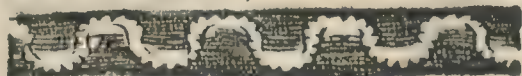

Eżaar / Zento kāmien wſy-
cy powiedaia iż ma pierwie-
mieście miedzy inſemi wſy-
ciemi lekarſt w których iā nā-
przećiw iādom y trucinam /
bowiem kto go wypije iedne

drāgme tedy gaſi kżdy iad y wybawia rżło-
wiētā / a dla tego iż iest namocniejszy ten kā-
mien naprzećiw wſykim trucinam / wſelka
rzecz taka która wybawia od iakiejkolwiek nie-
mocy / bywa rzeczonā Bezaar thego kāmienia

Eżerapion. Kāmien Be-
zaar pomaga naprzećiw trucinam / a tedyby
kto wypil go tāt wiele iāko zaważā dwānaſcie
ziarn ieczmiennych / albo tedy nim pomāże
rāne tedy kogo wſy czo iādom wtego / tedy wy-
bawia przypodzenie od śmierci / a wypadza iad
przez pot / a dla tego też pomaga cżłowiekowi
powietrzem morowym zarażonemu / a gdy-
bywa w pierſci wprāwiony / tedy w kiemby
iad był ma gi w oſſā wlożyc a ſſac z niego / tedy
pomaga.

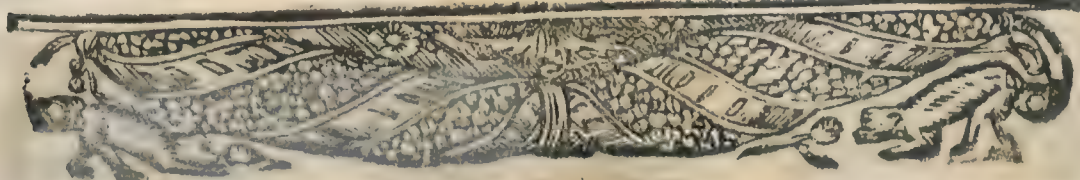
Borax

Capitulum

11

1 2 Dziwna

Dziwną moc ma ten kamień
na przechoiadam / Bowiemi
gdy kto jest siut a kamień ten
połtne / który połtniejszy tra-
si ielita / iakose iadu onego kto
ra sie w ielita wpoila wygasa
a po tym przez spodek wynidzie / a zaśie zcho-
wan bedzie / a gdy czo iadowitego wkaśi tedi po-
maga / ograstki leczy / zły żołądek y nerki napra-
wia / iestli kto bedzie one rzecz pić w ktorey ten
kamień bywa ompt.

Carbunculus

Capitulum 12.

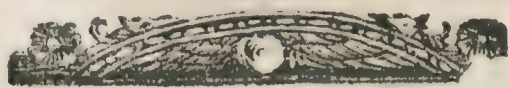
Carbunculus (iako Arnol-
dus pise) iesth kamień drogi
bardzo czystony / w ciemno-
ściach świeci iakoby ognisthy
wągł / białwą abo y mocz-
mi zwyte albo przechodzi
inse wpytki kamienie świeczące abo palące /
abowiem ten sam kamień ma wpytki moczy
ktore mają inse drogie perłpabo kamienie / a
sa krom tego iego dwanaście rodzajow / ale nie

tak wielkcy są moczy.

Isidor. Carbunculus rodzajow iest dard
nascie / ale z tych rodzajow nalepse są swiatle
iakoby ogień z siebie wypuszczające / a powie-
da Arnol. iż Carbunculus iesth pieczęć in-
sych kamieni / abowiem może swoją figurą a
do wyobrażentm wybieć na insym każdem ka-
mieniu / ale nie insy kamieni na nim.

Moczy tego kamienia są / powietrze iado-
wite y morowe odpędzić / zbytkow abo ciels-
nych żadz powściągać / ciała zdrowie sprawa-
wać / y zachowawa aby w niemocy niewpada-
ło / zle myśli oddala / y też przypiać iłstwo mie-
dzi ludzmi czyni / a wpytkie się eścierozmnaża

Celidonium

Capitulum 13

Kamień ten iesth nalezion w
zwyocie mlodych iastoleczce
ktorego kamienia są dwoi-
cie osoby / czerwony y drugi
czarny. Czerwony kto gi prz-
sobie bedzie nosil w czysthey
chustce lnianej / balonym y miesiecznikom pa-
zyteczny iest / y niemocy długie wytorzenia.
Ktorzy gi przyp sobie noszą czyni te wy-
nos w nemi y wdziecznemi / zmieszany z wodą oby-
czaiem tym iako przyprawiaią lekarstwa na
oczy / niemocy oczne wzdravía. Zásie kamień
iastoleczy który iesth czarny / rzeczy poczęte ku
dobremu konczu przyprowadzi / zmieroy osmierza
noszącego wdziecznego y przypiemnego czyni /
panst

pauście gniemy wsmierza/à gdy gi na sygi po
wiesi w żółtym suknie/feby wsmierza y wysyt
ki wilgoci stodliwie powciaga y naprawia.

Est doświadczono/ iż gdy będzie na sygi
powieszon/ pomaga naprzeciw niemoczy S.
Zalanege/ y naprzeciw żółty niemoczy.

Niekthorzy powiadaia iż maia być zawinione
w skore cielego albo w ielenia nie porodzone
albo wyprotego/à przypwieszać je ku lewemu ra
mieniu tedy wznas niemała pomoc.

Ey kamienie maia być wymowany kiedy
dzieci iaskoleże maie stoia na gniazdzie albo w
gniazdzie miesiacza Sierpnia iżby były dosko
nalšie/à dzieci ony nie maia sie dotykać ziemi
ani ich oczowile ani matki przy tym niechay
nie beda/ bo wietchy mocy beda.

Celonites

Capitulum 14

Niekthorzy powiadaia/ iż thego
kamienia Celonites albo Ce
lonites jest troiaki rodzaj/ ten
bywa wytęty z wielkiego żol
wła: ma bawe iakoby perla
na sobie maiać hezerupe.

Celonites jest Indyjskiego żolwia oko/
czarnofiecznie kładą gi pod iezyt/ à tak rze
czy przyszle ludziom przepowiedaia/ à the ma
moc ten kamień/ iestli kto wsta wymywszy be
dzie gi nosil w wsciech/ iże może przyszle rzeczy
przepowiedać pewnych czasow/ to jest od ston
ca wschodu aż do hostey godziny przed pełnią
Poti miesiac roscie/ ale gdy miesiac jest nowy/
tedy powiadaia iż then kamień przez wstęch
dzień te moc ma/ à po piętnastu dni miesiac

tedy tylko przedniem ma te moc/ à ten ka
mień nie zgori ani sie ognia boi.

Criselectrus

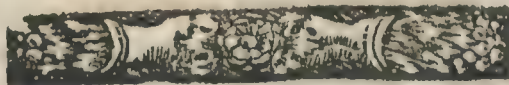

Capitulum 15

Est ten kamień Criselectrus
na kształt złota/ then kamień
gdy gi kto powiesi na sygi/ te
dy pomaga naprzeciw og
rąstam/ à gdy gi z rożanym
miodkiem zetrze/ dobry jest
na niemocy ktore bywaia w wosy/ à iestli z mał
mazią będzie zmieszany/ tedy na oczy dobriest
y żolątkowi pomaga/ albo choć sam proch ba
dzie z niego wypić albo z mąstkiem. Ehen ka
mień po ranu bywa czudniejszy: à ogień bärzo
ku sobie ciągnie/ à bärzo predko od ognia zgori

Criseolitus

Capitulum 16

Kamienia thego jeden rodzaj
przezrysty złoty bärwy ma
iać w sobie nieiatie palaiące
istry. Drugi rodzaj jest ie
go bärwy woskowej/ à iestli
zielony iakoby morota woda
ku wietchy zielonosci sie maiaćza/ à gdy gi na
słońcu poloży/ tedy złotą gwiazdę przez sie
kazuje/ a bywa nalezion w Murzynskich zie
mi.

3 Kiedy

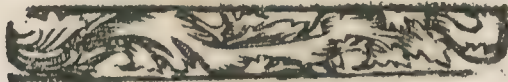

T kiedy bywa w złoto wprawione / tedy sie przeciw strachom nocznem / dawa mądrość y częśc / ślężstwo odpadza.

T gdy gi kto żarowy bedzie pić / pomaga przeciwko dychawicy.

Cristallus

Capitulum 17

Kryształ kiedy bedzie przeciw słonczu położon / tedy ogień z siebie wypuszcza y zapala rzecz ktora może być spalona / ale kiedy bedzie pierwszy kryształ żagrzany / żadnym obyczajem nie zapali.

T żeż w rzeczach przyrodzonych mistrzowie rozum przyrodzonego pisa. Kryształ gdy będzie powieszon na sznku idąc spać / wtedy zle sny przez odpadza / wrzeczzone rozwiązuje.

T gdy gi kto w wszech bedzie mieć / pragnie nie wsmierza / a zmieszawszy go z miodem / piero si niewiele mlekiem napelnia.

T Wszakże kryształ lepszy jest na naczynie ku pić / niżli na inne rzeczy.

Cinnabar

Cinobar.

Capitulum 18

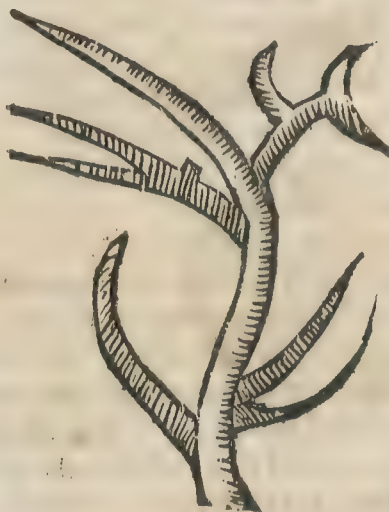
Dwa Cynobar odziałany z siarką z żiwego srebra / a jest czerwony / moc tego podobna jest mocy Ematista kamienia / potym bardzo żółta / a dla tego krew powściąga / na spazmeline y na krosty jest dobry / w plastry bywa mieszany / y też na oczy w lekarstwach pożytecznie bywa w mieszany.

Corallus

Koral.

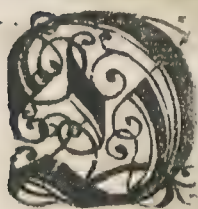
Capitulum 19

Dwoidzi

Woiaki jest rodzaj koralow
czerwony y bialy / Aulenna
położył tego rodzaju rzezi czar
ny / czerwone w których dzia
rek niemają nalepsze są.

Edrocy tych kamieni są iż
bardzo krwio powściąga / kto gi przyp sobie be
dzie nosił albo gdziekolwiek będzie w domu al
bo w łodzi / tedy wszelkie przenągábania diabła
skie albo widzenia / albo sny straszliwe odpadza
grzmienie albo pioruny / wiatry y inше nawal
ności oddala / y broń od okrutnych zwierząt /
naprzeciw kordyjące y inшym niemoczam żo
ładkowym pomaga / powieszony na żołdtku
albo gi wypić / mdlemu żołdtkowi jest pomo
c / wrzodom które bywają na śledzionie albo
w jelitach pomaga / działa niezdrowe wleża
rany zgnile wypiera / y skutliwego lekarstwa
powściąga / a kiedy kto ma kamień / tedy proch
z niego ma z winem pić / gdy będzie stary y po
sipany / albo też zawieszony między śadem albo
na roli między zbożem / czyni ie płodnymi / dż
dże y grądy skutliwe od nich odwraca / a iże
by dzieci nie miały niemocy y s. Złanego
tedy iako rychło z żywota wynida / pierwey ni
żli wstę swemi wstę / tedy koralu czerwonego
wziąwszy tak wiele iako zaważa dziesięć ziarn
teczmiennych / y zetrzeć gi czo nalepieć / a wło
żyć gi w wstę dziecięciu a niechay gi polić /
bowiem jest temu bardzo dziwno pomocen.

Cuprum

Miedź.

Capitulum 20.

W ludzi starych była pierwey miedź wyną
leżona ku pochrzebie niżli żelazo / abo
wtem pierwey miedzią ziemię ryto / y rze

czy abo naczyne ku walce sprawowano / a tak
miedź była nadrośsa / a złoto y srebro dla niepo
żytku zamiatano / ale teraz obyczajem przeci
wnym leży miedź a złoto w wielkiej części w
wadze.

Cinis

Popioł.

Capitulum 21

Popioł iże ma w sobie drobne
bardzo częste / lekkim wiatrem
bywa rozwiewan / A wpatkże
jest na wiele rzeczy pożyteczen
Nawierwej ogień popiołem by
wa rządzon y zachowawan /
popiołem skory od welny bywają wyprawio
ne y nieiako odnowiony.

E Popioł bywa kładzion w miasto halumi
ku farbowaniu sukna.

E Kiedy kocioł poświęcają / tedy na popiele
obieczało napisują / a wstępną rzode bywa
posipowan na głowe na pamiątkę śmierci
ności nasy.

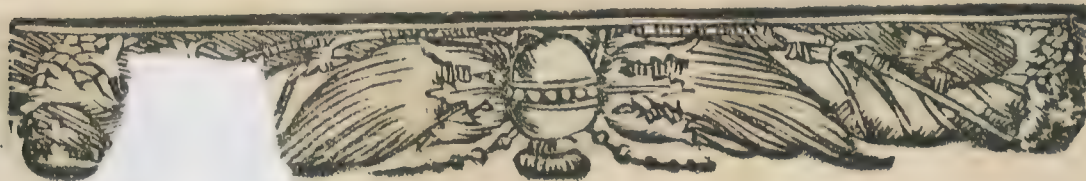
E Z wody y z popiołu bywa ług wdzialan ko
rym głowy myją.

E Popioł gdy będzie na pławie posipan / te
dy krew którą piła zaśle zwroci / na lekarstwa
tak popioł y też ług bywa pożyteczen. Aul
enna powieida iż popioł wszelki ma moc wy
cierać y wysuszać / a wpatkże rozmaity jest / a
gdy będzie omyty tedy nie tak ma moc ku wy
cieraniu / ale przez swoje omycie nabywa sobie
iże spaia y wysusza bez kłóśania.

E Woda z popiołu bywa kładziona w lekar
stwa gnijące / a z nich jest namocznieysza wo
da z drzewa figowego / y z zioł które w sobie ma
ją mleko iako jest romanowo ziele / abo sosnka

c 4

y inше

y inſe takowe / abowiem barzſzy oſiera y wyſu
ſa popioł z drzew ſciągaących / iako ſa drze
wá debowe / powciągga krwie.

E Diaſcorides. Ług z popiołu debowego
ieſt bázro dobry ná lekářſtwa ludziom y bydłu
ktorym pluce ſa obeiażone / albo ktory maia
w ſobie trucię / abowiem kto takowy będzie gi
pił / tedy nátych miaſt bywá zdrow. Jeſt też po
żyteczny na wilgotne rány y na ſiſtłuły / y ná
rány ktore ſa trudne ku zleczeniu / y na ſtrupy
dawne ſmierdzące / á przeto oſtawieć nie máia
być omýwane a ſłuſnym lekářſtwem leżone /
abowiem moc ługowa ran nie vzdrowia / ale
ie ktemu ſpráwuic iżby były vzdrowiony.

Ematites

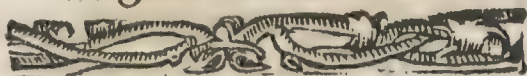
Capitulum 22

E Matites kamień ieſt rzecz o
ny greckiem ięzykiem / iako
ty kamień krwie powściąga
jący / abowiem ma moc v
ſtánániáć krew / ten kamień
ma żelazna bárwe z żółtámi
czerwónymi zmieſzáną / á gdy ten kamień be
dzie włożon we wrzącą wodę thdy ſie ſtawá
letnia / á kto gi będzie noſił / nie trzebá mu ſie ba
dzie bać ſłoneczney gorącoſci / á kiedy będzie
ná ſłonce wyłożon tedi wypuſzcza z ſiebie iſtry
Dwoce od chrobaków y od grádu zachowaua
A gdy będzie z wodą zmieſzany / tedy vdránia
ony ktory krwią częſto pluá. Jeź pomaga
na biegunkę / proch z niego dziwe mięſo ktore
bywa w ránach wyláda / á zmieſzany z winem
rány zaſtáráć vzdrowia / á kſo gi pić będzie
tedy kamień ktory bywa w mecherzu kamie.
E Ten kamień ieſt ſtworzon ku ſłuźbie cżło

wieczę / á tego moc ieſt ſciągaająca / czo ieſt
rzecz doſwiadczona.

Ferrum

Capitulum 23

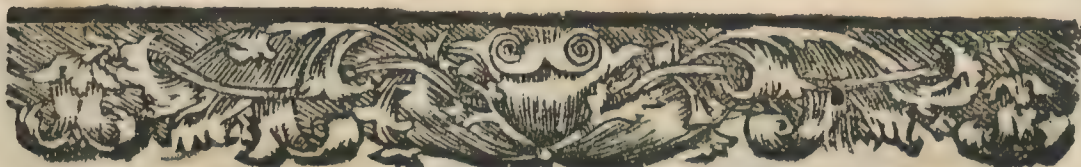
Żelazo ieſt przyrodzeniá zim
nego / natura tego thwárda
geſta y wſełka rzecz przeć
náiać / wſełki rzeczy mocją
ſwoią zwyciążá / y ſámo oſie
bie bywa ſtrawiono : ná
inſe wſiełki kruche żelazo nárychleſie ſie zepſu
ie / y rzecz inſza ktora z nim bywa wſpoſet za
raza y kſa / nie głoſno brzmi od ognia miet
nie iże ie może kować / z niego bywa zbroia y
rozmaíte naczyńie ku rąbaniu

Gagatek.

Capitulum 24

Gagatek ieſt kamień cżarny y
ſwiatły / á kiedy będzie zápa
lon pomaga náprzeciw nie
mocy ſwitego Walentego /
diabli / od padza / albo ieſli by
przeź oſta cżłowiecz mowili
tedy dym gagatkowy nie dá ym mowieć / żół
dek wſpomaga gdy poſarmu przyłáć niechce.
E Woda w ktoreyby trzy dni mótnál cżyni
lećie porodzenie / á ieſli by one wodę piła dziew
cá

Dziwka / tedy bywa poznana ięli prawa dżę
wła albo nie / abowiem ięli dziwica tedy nie
bedzie porużona / a ięli nie prawa tedy zara-
zem wyne wypuści.

Ten kamień diabelstwu y czarom się prze-
ciwi / weże odgania / przećco y orzeł ten kamień
kładzie w gniazdo swoje dla węzów / a wpaćoż
Sorgius powiećda / iż to czyni orzeł aby ciepło
wsmierzał.

Granatus

Instantinus y Bopcięch
powiećda iż Granatus y
wefela ferecy smetęć oddala.
Ten kamień podług wiele do-
cthorow / bywa znaleziony w
Murzynostęcy ziemiy niećcie-

dy y Epru przy piaskocy morscięch.

TBopcięch powiećda / iż niećteorzy powiećda
iż / gdy kto ten kamień w ofcięch bedzie nosił /
czyni dobrze sedzić / czo człowiećk ma na myśli
Ez powiećda iż / iż tcho gi przy sobie nosi czyni
gi ludziom przypiećnego.

Gelacies

Capitulum 26

Anoldus. Gelacies ięten kām-
ień ięstży zawnędy zimny / a
nigdy się nie zagrzeće od oga-
nia / ako z trudności bywa
rospalon dla tego gestosci kō-
ra broni aby ogień nie prze-
chodzil / a ięst iakoby żoładz / twarędy iako Adā
mās / a dla swey zimności żadzećy ciepleśney po-
wscięga / gnię w wsmierzu / y dawa pomoc na
przećiw wśpęćtym niemorzam człowiećkego
ciała / kōre z ciepłiy przyczyny pochodzą.

Iacinctus

Capitulum 27

Acinctowsa trzy osoby kō-
re mąga sednaćie mocy. Eż
kamienie żyły ciała człowie-
czego a żywota pęćza ferecy posila
iż / smućek i proźne myśli po-
deżżane odpędżają / rozum
y cześć.

y czesie mnożę / od plorunu y od nieprzyjaćioł
bronia / ludziom podrożnym przespieczność
czynią / tak iż też powietrze morowe rozmia-
tich krolestw niemogę im nie zaszkodzić / y czy-
nią te być godnemi częci przymować / y od nie-
mocy y ktore z powietrza przychodzą na ludzi
czynią te być przespiecznemi / wpatkoż Aristotle-
les powie da / iż niewiasty brzemienni: ku poro-
dzeniu dzieci sprawa.

Sapis

Capitulum 28

In kamieni gdi będzie nosen
od tego / ograske y opuchli-
ne oddala / oczę czyni / widze-
nia skodliwie odpadza / ciele-
sna jadzą wsmierza / porze-
cia breni / a zwłascza zielony
ktory ma w sobie żółte / brzemiennym nie
wiałam abo przy porodzeniu pomaga / a kto
gi będzie przy sobie nosić / tedy otrzyma zwypie-
stwo przyni go być moczonym y przimnym
ale nad inje wshytki własności abo mocz ktore
w sobie ten kamień ma / te mocz abo wlosno-
sna / iż krew wstanawia / kądbykolwiek zbytnie
sta / a mocz tego wietrza jest gdy będzie we sce-
bro wprawion.

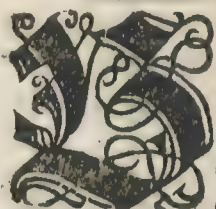
Philosoph powie da iż iestliby kto znalazł i-
spis zielony a w niemby był krzyż / tedy ma ta-
ka moc / iż ktoby gi przy sobie nosił / tedy ta-
ko wynigdy nie może wtonąć.

Karabe

Burjun.

Capitulum 29

Burjun iesth żywica / a drze-
o iakoby drogi kamień.
Zuicn. Burjun ma moc
reć wśclac y tordpiate od
dalać / y duchy posilać.

Scrapion. Burstren
to gi pic będzie / tedy broni iżby wilgości zbył-
nie do żoładka nie był / y wypiera żywoc / y zo-
ładek posila / krew zastanawia / a gdy będzie za-
wlepon na bolaczce tedy pomaga / też poma-
ga na tordpiate / y kiedy kto trwia pluc / albo
gdy komu z nosa idzie krew zbytnie / ale gdy to
nim zakładzi / tedy więcej niemoć świętego Ba-
lant: go pebudza.

Lapis lazuli

Capitulum 30

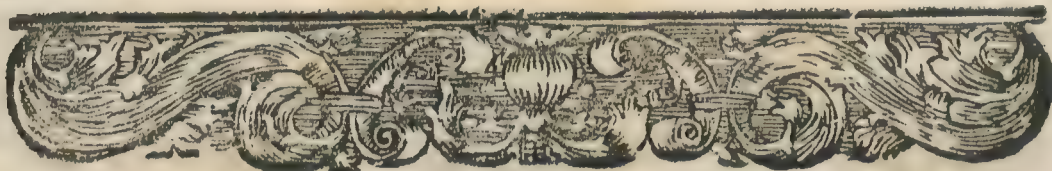

Gdy będzie na proch stąrchy
ten kamień / tedy odmiem zle
wilgości / iesth przy odzoney
naturze / z czego sie wlosi na
powiekach mnożą.

Mocz tego iesth iż od niego
wlosi na powiekach rosta / mocz tego iesth ktora
wysuza y ochładza / y powieki z kchorzech wlosi
opadają dla nieciatich wilgości iadowitych.

Wdy będzie zawiepon na dziecieciu / tedy
oddala od nich boiazni / a czyni wlosi kreczone /
ma moc zapalającą y gnojącą / a przetho-
brodawki traci.

Wdy gi kto wezmie przez usta / tedy melan-
kolia wypodzi / krew czyni od wilgości zbyth-
nien a gesthey / a tego dosie to iesth wiele go ma
człowiek na jeden raz wziąć / od piernasce ziar-
nek aż do 60. a to kiedy bywa w inje lekarswa
miezan abo kładzion ego czynią purgacją / po-
maga więcej boleści ktora bywa w nerkach a-
bo w krzyżu

bo w krzypoch / y dychawicy.

EA gdy będzie wziet przez trunek / abo węż
niwspz niego czopek / pobudza niewiele rze
czy przyrodzone.

EKto gi pić będzie / pobudza brzdzenie y w
rączanie / ale gdy będzie przyprawnio omph /
tedy to będzie od niego oddalano.

EAnicenna powieda iż serce posila.

Magnes

Capitulum 31

Morach nad morzem roscie
ten kamień Magnes zwła
szcza w Indyę w wielkiego
morza Oceana / bawp ten
kamień jest na podobieństwo
żelazny.

EOkrety gdy przychodzą nad one gore w
ktorey jest ten kamień magnes / tedy czokolwie
żelazą będzie miał w sobie on okret a zwłazcza
gwoździe żelazne ktoremi okret zbija / wysła
kuja z niego / a iakoby z kusi do ony gori leca
w ktorey jest ten kamień magnes / bowiem ma
dziwną y niesłychaną moc żelazo k sobie cią
gnąc. Ale ludzie wiedząc o takich rzeczach /
zwłazcza ktory tam po morzu jeżdzą / drew
nianemi gwoździami okrety zbija.

EHeż Magnes bywa naidowan w Nie
miecztich dalekich stronach / to jest w iedney
ziemi ktora wschodnią Francją zową.

Dezynki.

EPise ieden lekarz imieniem Serapio / iż
moc tego kamienia tak jest / gdy będzie tu picie
dang z miodem pitym / czyni przepuszczenie
kshowarey nieczystosci z ciała wypędzając.

EHeż Magnes jest bardo dobry ktoby sie ig
ła wdał abo iakim innym żelazem / włożym
by gi w usta przyciągnie także żelazo z gardła

EHeż Magnes gdy będzie obmą (k sobie.
zan sokiem czosnkowym abo z cebule / nie po
ciągnie żelazą.

EA gdyby mu chciał zasie moc z tego przy
wrocić odietą tym czosnkiem / tedy namocz w
kozlowey krwi przez noc a pociągnie żelazo tak
to y pierwy.

ETakież też adamas kamień bardo twardy
ktorym drogic kamienie rzezą dla tego twar
dosci wielkiej / thego kamienia mała strużka
włożona nakamień adamas wiąże gi iż żela
za ciągnąć niemoże / a gdy on kamień adamas
odemyte z niego / weźym własność swoje przyro
dzoną / to jest pociągnie k sobie żelazo.

EHeż skutą niemala wybornego magnesu
tu wnetrznemu zamkowi przypłożoną obera
wie go / także stobł ze drzewy wyrpwa.

EHeż then kamień magnes ma the moc iż
bardo wiele żon ktore opuśczały dla swarow
meżeswoie y zasie k nim przywraczały sie / abo
wiem ten kamień od meża nohony / czyni go
swę żenie lubieznego bardo mplego tak iż bez
niego bć niemoże / także też y żone meżowi

EHeż Diascorides pise / czyni wdzieczną

EDyl nalezion ieden magnes ktory był wezlo
waty / ten iednim węglem to jest iedną stroną
ciągnął żelazo a drugim węglem odpychał

EHeż Aristoteles pise / Jest theż (odsiebie.
rodzay magnisow / ktory ciasto człowicze k so
bie ciągnie / a tenże na proch stłuczony / z sitą
pięt / puchline z człowieką wypadza.

EHeż gdy będzie włożony pod głowę białey
głowie ktora z meżem leży (iżby onim niewie
działą) natychmiast meża będzie chciała przez
ten oblać / a to ktora jest meżowi swemu wier
na / a ktora od meża występuje / wnet dla bóla
zliwego a strasliwego widzenia spadnie z lo
ża / by ią miał kto z umysłu wyrzucić.

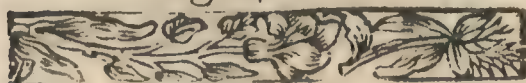
EHeż powiedaia niektórzy ludzie / stało sie
czasu iednego / iż złodzieie wiedząc w iednym do
mu bogactwa niemale / myśli iakoby ich do
stał / potym w nocy wešli tajemnie w dom / a
na rospalone wegle sipali proch z tego kamie
nia

nia tarczy / z kąd dziwne rzeczy y bårzo stråplis-
we wkładowåły sie dla ktorych wshpety z domu
musili wciekåć / å oni potym wybrawshy dom
chodzili wolno.

Magnesia

Capitulum 32.

Magister powie da iże magne-
sia jest kāmieni czarny / å cżo
stokroć im robia hutnicy w
hutach. Ten kāmieni al-
chemiściowie dobrze znają.
Woyciech powie da iże ma-
gnesia poćiecie y rosthopi sie w mocznym y w
wilkim ogniu / å inaczey sie nie rosthopi / å tåż
gdymbdzie w mi:šan we szkło / odmienia szkło
ku bårwie czerwoney.

Marmor

Capitulum 33

Linius powie da iż marmo-
rowe rodziåie y bårwy trudno
bårzo wylczyć åbo wypowie-
dzić / gdy ich jest bårzo wiele / å
mają rozmaite przewiåta
od krolestw åbo od inszych ziem
w ktorych bywają nąydowány / wshåżę praw-
dziwy marmor y najlepshy ktorý jest zielony / å-
bowiem z thąd wziął przew:sto Marmo po
grecku cżo sie wytłada po łacinie zielony / w-
shåż / nie wshpety ty kāmienie bywają znalezio-
ny tylko na miesteczach skålnych / ale też ty to

kāmienie bywają znąydowány w ziemi bårzo
kostownego rodzaju / iåko są Laccedemonskie
zielone nad wshpety insze natoştowniejsze / thå-
kież też Augustinskie / potym po nich Sibir-
skie w Egipcie.

Margarite

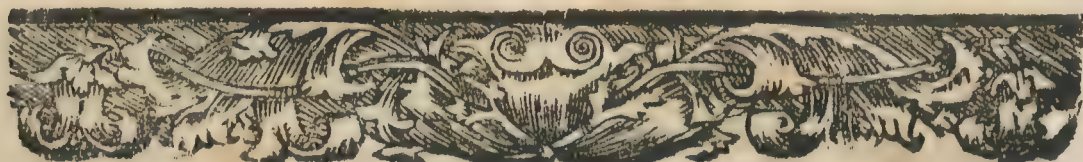
Perly.

Capitulum 34

Perly zimne są y suche w wro-
nym stopniu / z brzechow ry-
bich ie wyparają / lepsze są bia-
le iåsne / przezryste / mają po-
twierdzającą moc / nąprze-
ciw mbsłościå y też omdle-
waniu ktore pochodziå dla zbytney purgaciy
åbo dla zbytneygo seia krwi.

Naprzeciw thym chorobam day perly na
proch stłuczone z rozånym czukcem / å thym
ludzjom

ludzkiem day tu pozpywaniu / a to z manus cri
sti / kthore kolaczki w apteczce czynia / a zową je
manus Chryzti z perlami.

Eż perły są bardzo dobre naprzeciw melan
koliey / ktora niemość przychodzi ludziom ze dra
żeniem serca.

Pumex

Capitulum 35

En kamien ma mocz i z bliz
ny na oczu przezryse czyni /
ktho iesli traci ony blizny i zby
widzeniu nie pizacazaty / ra
ny wypelnia y goi / mieso dzi
we traci ktore bywa na oczu.

Eż y gi zerze a bedzie onym prochem ze
bow pocieral / tedy zety cysci y ociera.

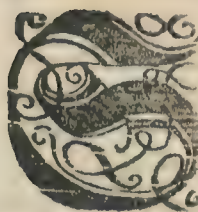
Eż y si ten kamien bedzie wlozon do win
w beczke / tedy nie da mu daley tiscac.

Eż y wa kladzion w letarsiwą ktore wpczy
sciaia zety / ktdy nie bedzie spalony abowiem
gdy bedzie spalony tedy bywa subtelniejszy.

Rubeus

Rubin.

Capitulum 36

Erapion. Ten kamien iesli
ktho na sobie powiesi / snow w
noey zlych nie bedzie widzial
ani straszliwych / a usli by kto
wzrok swoy zemdlil patrzacz
w slonce / kthedy iemu pomoze

gdyby tym kamieniem potarł oczu swoich / A
gdy bedzie ten kamien na glowie o włosi tart /
tedy ciagnie k sobie pądziorke / iako Magnes
żelazo.

Safirius

Capitulum 37

Eż y w modrey jest kth n ka
mien iakoby niebo iasny / a
jest przezrysty na kstale naczi
stiego lazuru / Ehen kamien
ma te moc i z claso rozmnas
za / barwe dobra na ciele da
wa / pot zbytni vsmierza / ządze cielesney pow
scelaga y też czyni czlowieka bpe czystym y ocz
liwym / nieczystosci z oczu y boleści czola odda
la / boleści w żywocie vsmierza.

Eż y si gi kto bedzie z mlekiem pil / a ktho gi
nosi czyni go spokojnym / milym / nabożnym
y milosciwym / a dupe w dobrych weżinkoch po
sila / zdrady odkrywa / strachi odpadza / tu na
ukam czarnotkieskim bardzo sluz.

Eż y w kthore bywaia cjasu morowego
powietrza / iednim dotkniem wzdrawia / ocz
f od ospie

od ospie zachowawa krom obráženia.

Emeraldus

Capitulum 38

Est pożyteczny ten kamień
onym ludziom ktorzy czys-
sthość cielesną milują/ gdyż
złaczenia cielesnego nie cier-
pi/ a jeśli będzie nośon przy-
zgwałceniu panny/ tedy sie
zlamie/ iako o tym Woyciech piše/ żądze cieles-
nei poruśenie osmierza/ dobro częstie rozma-
ża/ diabelskie nagrauani y nawalności precz
oddala/ gdzie będą spokim złaczone dwie ogra-
żeże kthore zowa trzeciackami/ yż rąwia te /
y przytemnego ludziom czyni / a przeciwi si-
niem ocy s. Walántego/ pámieć ostrzy/ ku do-
bremu porádzieniu moc dawa/ też jest pożyte-
czny onym ktorzy sie pieczolują o przyszłych rze-
czach/ widzenie spráczowane wielkiem widze-
niem zaśie nápráwia y zachowawa.

E jeśli by kto proch z niego wziął/ tedy jest
pomocny bázro kiedy tego własi ego iádowite-
go/ a zwłaszcza pies wsciekły/ tredowáthym y
tym ktorzy kamień cierpiá y trucińe/ jest báz-
zo pomocen jeśli będzie wíarty przypiet.

Silex

Krzemień.

Capitulum 39

Krzemienie nalepse są (iá-
ko Ysidorus piše) czarne /
na miesteżach niekthorych y
też czerwone/ białe zaśie nie-
rychko sie starzeią/ ani káža/

z ktorych groby czynią ryte/ nie káža sie ale tra-
waia dluogo/ ktorim też ani ogień nie nieżásto-
dzi/ abowiem z tych też naczynię bywa w kto-
rym miedzi w ogniu rozpuczáia/ ale też y zie-
lony krzemień bázro sie ogniewi przeciwi/ a ni-
gdziey go nie napdzie wiele/ a który jest błády/
na wapno rzadko sie przydawa/ krzemień wo-
dny záwždy bywa iádoby mokry/ then ma być
lecie wziet/ a niema być kładzion w mur aż po-
dwu lat.

Regula

Dachowka.

Capitulum 40

Dl jest dachowka dobrej wpa-
tona/ ma moc przepádiać
ciało/ a dla tej przyczynny kie-
dy będzie vmieszana a poma-
że z nią miejsce/ tedy poma-
ga na swierzb/ na krosti/ i ná-

E gdy będzie vmieszana w (boleści nożne/
plasty/ tedy trawi wrzody twarde/ a ten moc
jest ośierac y wysusac/ a zwłaszcza ona kthora
jest Zatanor/ abowiem jest namocniejszy nad-
inse/ a jest masec w ktorą wchodzi edo dachow-
ka/ jest ta masec lekarstwo dobre na gojenie ran

Łopa.

Zopazion

Capitulum 41

W Dyciech powieida iże Zopazion Kāmien thāt rzecżony iest wezwany od miestheżā na ktorym napierwcy iesth nāleżion / kthore miestceż zowā Zopasis wysp.

Tenże Woyciech powieida / iże nāshych cżā sōw iest doswiādeżono / yż ten kāmien gdy bez dzie we wrzāczā wodę włożon tāt iātō iesth z onego miestcā przyniesion / tedy żarāżem nāstich młast może gi włożiwshy rękā goła abo nogā z onęj wody wrzācy wsiāć bez obrāżenia żadnego / y powieida rzekāc iż to ieden z nāshich towarżyschow weżynul bedgę w Paryżu.

Tez pomaga gdy kto trwīg plucę / y przez ciwto niemocy kthorā zowā wilczā niemocz / ā to iest pewna iż sie w nim obeżrzy iātō we zwierciādle / rodzi sie też w morżu.

Ten kāmien gdy kto trzymā w prāwey ręce naprzeciw sloneżu / thedy wypuszcā z siebie promienie y ogień / thāt iż kto nani pātrzyć bez dzie / dziwowāć sie musi / ā kto gi nosić bedzie o lewego rāmienia / thedy na wielkiem zebrāniu nież nie da / tym kāmieniem krowki y inse rozbacżewo / y grādi od owocow oddalone bedā / y cielesne żāpalenie gāsi.

Aristoteles powieida / iż Zopazion gdy bez dzie na rāne cżłowieczā położon / tedy krew żāstānawia / ā iest ten rodzaj / iż gdi bedzie powiehon nad onā rzecżā kthorā wre / tedy przystānie wrzēc onā rzecż.

T Zopazion kthory ma bārwe iātō złoto / ten iest nadrośpy. Drugi rodzaj iesth iego daleko

swietleyshy ā bārwy ciemnişey ale nie tāt doo bry / ten kāmien miedzy inşemi mocāmi kthore ma / Powieida iże gniew / y żādzā cielesnā wśmierza.

Resice et Molaris

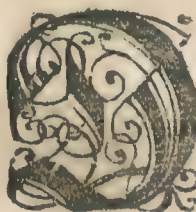
Capitulum 42

A Bicen. powieida / yż kāmien kthori sie rodzi w mecherzu / tenże powieida iż nie kthorzy powieida iż then kāmien z mecherza kthoby gi przypiał / tedy kāmie kāmien kthory iest w nerłāch y w mecherzu / ale Galenus powieida iże tāt nie iest. Żasie Alucenna powieida / iż kāmien mlynny kthory každy cżłowiek zna / iest sciagāiacy / ā prz: to lekarz ma gi brāć na ony rzecży kthore żāda iā powsciagānia.

Spongia marina

Capitulum 43

Eta tego geblā morska te moc ma iże iawnie wysuśa / Ma też te moc iże świeże rāny goi gdy iā zmacza w ocżcie / w wodzie y w winie podług rozma i tości ciał / y powsciagā kwie kthora idzie z rāny siccżoney albo też spaloney iest moc trawiczą.

T Kāmien kthory bywa znależion w gebeze / ma moc wysuśāiczą / y kāmien kthory bywa w nerłāch / theż rāny goi świeże gdy bez dzie przykładana z octem albo z wodą / goi rāny żāstāżāle gdy bedzie przykładana na nie z

O Kamieniach drogich

signites

Capitulum 44

Sidorus pise / tze then ka
mieni test barwy sklaney / ten
kiedi bedzie na sygi zawieson
tedy oddala od czlowieka czo
sie mu w nocy przez sen leda
czo wlażnie / y krew plynaca

z czlowieka stanowi.

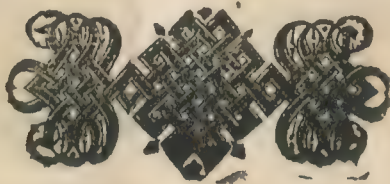
Też niedopuszcza czlowiekowi aby rozum
stracil / gdy juz na to czlowiek test sklonny / a
gdy bedzie dzierzjan nad ogniem plomieniem
goracym / tedy dla niego plomien gazi
nie. To też o nim powieda Enax w
kriegach swoich w ktorych pisal
o kamieniach.

Koniec o kamieniach

z warzonym miodem a przyslozye z sama wo
da / ale sa niektore gebti subtelne / lekkie / kthore
zadney pomocy nie dawaja / a gdy bedzie z oc
tem podlozona / powsciaga rzeczy przyprodzo
nych niewiesciach / a gdy bywa spalona tym o
bypczalem iako bywa pisaną morska palona /
pomaga na wrzod kthory bywa na oczu / y o
czy wypczyscia / a kiedi bedzie przyprawnie om
ta po spaleniu / tedy wiecej pomaga na oczy w
lekarskich / a gdy bedzie spalona z smola / po
maga na przeciw niewiesciem rzeczam gdy za
byenie idą / a kamien kthory bywa nalezion w
gebec / samie kamien w mecherzu gdy bedzie z
winem wypit / a kiedi bedzie spalona z oliwa /
tedy bedzie pożyteczna ku leczeniu onego kto
ry krwiaz pluc.

Też nieydzialala knoty y klada sie na kon
ce zyl / kthorych krew idzie / a thak powsciaga
krwie.

Poczynna sie tractat o rodzeniu czlo- wieczym / iako a ktorymi obyczajmi plod z zywota matek swoich wychodzi na swiath.

Nauka poznawania po pocze-
ciu niewiaſty / ieſtli ſynem albo
dziewką chodzi.

Pierſz to ieſt pierwsza nauka
ta / ieſtli ſynem albo
dziewką chodzi.

Drugie znaki / Ieſtli niewiaſta wſtąpiwszy

w brzemie niem a wielkiego obciążenia w co-
bie y we wſzytkich członkach / znaki ieſtli iſz ſiną
w żywocie noſi / a ieſtli zaſie ieſt bardo młoda / le-
niwa / obciążała / znamie iſz dziewczką będzie.

Treſci znaki z ſtrony mleka w pierſiach / ieſt-
li mleko ieſt białe a ciemne geſte / iſz gdi go na
zwierciadło albo na miecz wſtrzygnię / tedi ſtoł
na mieſzczu nie rozplywaigęz ſie / znaki ieſtli iſz
ſin będzie.

Czwarte z ſtrony żywota / ieſtli prawa toł
to ieſt prawa ſłabizna wiecey ſie nabrała okra-
głem nabraniem / otóżnie teſz na ſiną / a wſa
koż rumianoſc licza po poczęciu / ieſtli zna-
mie

Orodzeniu dźiatel

nie napewnicie poczęcia sińa/ a to jest przed poczęciem niewiasta bła bładego albo sińa: dęgo licza.

Eż sie wpytko przeciwnie tym znąkom przerzeczonym o dźiwece maś rozumieć.

**Tu maś nauke iako maś po-
znać / iestli niewiastha dźiećmi cho-
dzi/ ták tá ktora nie dawno za mąg sła
iako y ktora dawno.**

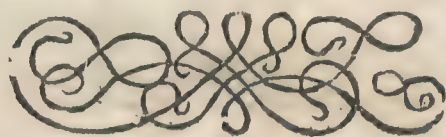
Naprzód z strony mąćice/ bo-
wiem mąćica to jest mecherz
w kchorym plod przemiesz-
wa: nie miewa w sobie táktych
wilgotności ták bywa przed
poczęciem.

Drugi znál/ iż iuż niewiastha po poczęciu nie
ma lubowánta/ y owsem brzydzi sie skutkiem
matżenskim.

Eżrżeci znál z strony sedzenia y pośarmu-
ley/ abowiem tákta niewiastha w rozmaitych
smátoch potraw a zwlaszcza nie zwyczajnych
sie kocha/ to iestli w kwáśnych rzeczách albo w
slonych albo w zimnych/ abo też w słodkich/ a
pospolicie wiecey niżli przed poczęciem.

Eżwarre iż tákto bolenie głowy miewa iż
y częste wróćanie.

E Piąte/ przpłodzonych rzeczy zástanowie-
nie/ a pierśi nabieranie.

**Poczyna sie tra-
ctat o rodzeniu cźlowieczym/
iako a kchorym obyczaiem plod z ży-
wota mąćek swoich wychodzi na świat / y tu
dźieś o przpogodach y rozmaitych przpádlo-
ciach Pań y niewiast/ ktore miewa iż przp ro-
dzeniu dźiatel swoich/ y też o pomocách lekár-
stwiemi rzeczám iż tu rychlemu a lekkiemu poro-
dzeniu/ y ktemu o sprawie przgódzenin Pań
brzemiennych/ ták przed poródzieniem iako y
po poródzieniu. Ale naprzód oznaymie roz-**

maite obyczaje rodzenia cźlowieczego. A na-
pierw y kchorym obyczaiem plod w ży-
wocie leży/ a wielę blonek by-
wa obleczon.

Capitulum I

Wzywocie mąćczynym leży-
nie plodu iest tálowe. Iż
dźieciatko siedzi w żywocie
a skurczy sie/ rżęzi się gna-
wszy między nośti / głowkę
przychyliwszy sie ku kolan-

kam/ ták iż jednem okiem na jednym kolanku
a drugim okiem na drugie kolanko przycula
sie/ a ták noset między kolanká wchodzi/ grzbie-
tem ku żywotowi/ a wśp ku grzbićowi mąć-
czynemu leży skurczywszy sie w kłebek.

E Dźieciatko w żywocie mąćczynym erze-
ma bloneczkami bywa obleczono. Pierwsza
blonka wierzchnia/ spodnie dwie blonce y wśp
to dźiecie okryża/ a ktemu broni dźieciatka od
złych wilgoci iádowitych plynących tam kte-
mu niokiemu stolowi/ ktore nieczystosci nie są
wżyteczne dźieciatkowi/ ani ku pośarmu/ ani
ku pomnożeniu rościenia iego/ iedno tylko le-
ża między mąćicą a między tą pierwszą blon-
ką/ kchorą zowę po łacinnie secundina po pol-
sku lozysko. A ták po poródzieniu dźieciat-
ka/ y po wyscitu tego lozyska/ plynę ty wilgo-
sci ze krwiá zmieszán z mąćki chorey. Wtóra
blonka począwszy od peptá dźieciatka aż na-
dosł zawią dźiecie/ a tá blonka ma w sobie bár-
zo wiele zmarśkow na podobienstwo słatow
wárzonych/ a tá bloneczka iest spráwioná ták
przymieszępá/ ták iż dla rozmaitych wilgo-
sci iako wryny/ pothu/ y inśpnych nieczystosci kto-
reby dźieciatko grysc miało. Erżcia blonka o-
statnia/ tá iestli kchora bez żadnego poszrobku
dźiecie obwiá / a broni od dźieciatka moczu
y inśpnych wilgoci ktore z dźieciatka wychodzą/
iż ktemu dla grubosci a nieiáktych twardosci kto-
raby miała náciśać dźieciatko z strony secun-
diny to iest lozyska.

Tu maś

Thu masz wiedzieć czas iuż
nátychmiasth przychodzący zleże-
nia albo rodzenia / y też ktem u biega obyczaj
práwie przyrodzony / y nad przyrodze-
nie rodzenia dźięcięcia.

Capitulum 2

iż głowką na dol / nośkami ku gorze / oczymá
ku żywotowi matczynemu u sie obracza / á ták
przyrodzonym obyczajem z żywotá wychodzi
iáko tłu na figurze widzisz / drugie iż ku ták
mu rodzeniu przyrodzonemu to tóż ma być /
iżby rychło dźięciątko niezabawiając wycho-
dziło z żywotá á krom wielkiej cieśkosi y wiel-
kiej boleści.

Tu masz słusne rodzenie.

Ospoliti á zwyczajny czas zle-
żenia / iest dźięciąty miesiąc / á
bowiem dźięciątego miesiąca
wypełnionego zleżenie przycho-
dzi / á ták około czterdzięci nie-
dziej od poczęcia przychodzi ty znáti na brze-
mienną niewiáste ktore wkładają rychło poro-
dzenie dźięcięcia.

Naprzód przychodzi około dymion / y też
około pęta boleści / tákież też y w krzypu / przy-
tym zapalenie / czliwość y nádymanie żywotá
ślabizn przychodzi. Gdy tły známiona przy-
chodzi na brzemienne niewiáste wkładają ry-
chło porodzenie.

Tęż mamy wiedzieć o dwolákim rodzeniu
Jedno iest przyrodzonym á słusnym obyczaj-
em / á ták według rodzenia / iáko tóż według
czasu. Drugie rodzenie nad obyczaj przyro-
dzone / ták w rodzeniu dźięcięcia / iáko tóż y w
niesłusnym czasie.

Abowiem dźięciąty kieżyc iesth práwy á
spráwiedliwy czas porodzenia / aczkolwiek sie
przypadza y siódmego kieżyca zleżenie / ktore
bywa zdrowe dźięciątko / ale ósmego kieżyca
ktore sie dźiatki rodzą / pospolicie á rzadko ma
pochybie aby miały żywo zostać / o czym Au-
cenna świádeży / słusny obyczaj á pospolithy
rodzenia dźięciątka. Zpowieści wielkiego Wo-
ciechá / ták ma być / naprzód / iż głowá sie ma
dźięcie rodząc wkładować / potym szyją z ramię-
ny / potym rączki przy boczkom przytulone / á
ku nośkami sciągnięte / tákże wychodzi z żywo-
tá za pomocą babiny aż do końca wynidzie / á
na ostaték nośki / bowiem tenże wielki Wo-
ciech pise / iż dźięcie w żywocie mátki swotey ku
grzbiętowi oczymá y pierściami / głowá ku pe-
płowi matczynemu u siedzi. Potim gdy czas ku
porodzeniu przychodzi / wznáti sie obroci / ták

Zásie nad przyrodzony obyczaj rodzenie /
Naprzód czasu niesłusnego / abo nie tym spo-
sobem námiénionym z żywotá wychodzenie.
Aucenna. Rodzenie ktore nie głowá ale no-
gami przychodzi / á ktem u rece ku nogam y
ku biodram przytulone / powieá być niesłusz-
ne / á wśakoż iednak bliżkie ku przyrodzone-
mu rodzeniu / á to dla tego iż też tákim obyczaj-
em rodząc sie dźięcie z żywoty z mátką zostáie /
iáko tu na tęp figurze widzisz.

Tákie rodzenie nie według przyrodzenia

Tu zaśie masz wiedzieć o łat-
nym á lekkim y też o ciężkim rodze-
niu / á ktoimi znáti lekkie albo ciężkie ma-
być rodzenie poznano.

Capitulum 3

Najczęściej rodzenie dzieci często-
kroć na matkę przychodzi/
dla rozmaitych przyczyn tak
z strony matki iako y z strony
dzieci: z strony matki / Nas-
przed dla małosci i ciężkości
macicy / drugie dla wężinienia i takiej wrzędzleni-
ce albo rospadliny / albo i takich innych przypa-
dłości złych w macicy / dla których rzeczy z wiel-
ką ciężkością y z boleścią bywa rodzenie: trzecie
dla poczęcia w barzo młodych latach / iako się
też czasem przypada aczkolwiek rzadko przed
dwanaście rokiem może poczęć: czwarte dla
zewrżenia męcherza który leży pod macicą / y
dla owrzedzenia i takich macicznych / abowiem
dla boleści tych to członków macicy z nimi
cierpi / a z tą boleścią y ciężkością przy porodze-
niu być musi: Zę piąte dla tego iż niewia-
sta z przypodzenia jest młoda / nieduża / albo
zimnego a suchego nazywają / albo tłustego nazy-
wają / a przypodzenia / albo iże przed tym ni-
gdy nierodziła / albo iże barzo lekka / albo gnie-
wliwa / abowiem dla tych przyczyn wpytych
namienionych / ciężko matki musi rodzić / a
dla samego gniewu niewiasta nieposiedzi na
jednym miejscu ale iey wsihko nie w czas / a
tak z miejsca na miejsce biega a w tym ciężko-
ści sobie przypina: Szoste a pospolite / iż za-
wsze dziewczę z wielką ciężkością przychodzi tu
rodzeniu / a syn zawsze iże y łatwiej: Siód-
ma przyczyna ciężkiego albo łatwego rodze-
nia bywa z strony płodu albo dziecięcego / abo-
u Niem tłuste albo wielkiej głowy albo samo dzie-
cie wpyty wielkie / czynn ciężkość i trudność ro-
dzenia / zaś dziecie małej głowy / albo samo
nie mięsiste a ktemu czerstwe / takie rodzenie by-
wa łatwe a niebarzo bolesne: Osma przy-
czyna ciężkiego rodzenia bywa z strony bliźni-
cego rodzenia / iż gdy dwoje dzieci iedno po dru-
gim hnetki się rodzi / albo dla żywota iakie nad-
biedz przypodzony będącego / iako iżeby dwoje dzie-
ci o iednej głowie w żywocie były / albo iżeby by-
ły dwie głowy o iednym ciele / iako się to było
przypodziało w Niemczech nie daleko Bitem-
berku miasta / iako tu widzisz wyobrażenie tego.

T Dziewiąta przyczyna ciężkiego rodzenia
dla niestusznego dziecięcia z żywota wychodze-
nia / a to iże obciem nogom / albo iedną nogę
albo kolanmi wychodzi / recc tu gorze podnio-
siony / albo też iże botiem albo grzbietem / albo też
ogonkiem to jest / a dkiem tu wypiętu z żywota
macicznego wstąpił / a takie rodzenie jest
nad przypodzenie a następstwo.

Zę zaś gdy dwoje dzieci to jest bliźnię-
cie / razem z żywota wychodzą / a iże iedno
nogami a drugie głową / albo oboje nogami /
bywa ciężkie a smiertelne takowe rodzenie.

Dziesiąta przyczyna ciężkości przy rodze-
niu bywa dla aborsu to jest porzucenia chore
bywa czwartego albo piątego kieżica od pocze-
cia / abowiem tych kieżiców barzo mocno
dziecie bywa przypodono w żywocie macicy
nym / a tak z wielką boleścią wriwa się z żywo-
tą / a za ciężką przyczyną taki aborsus to jest
porzucenie bywa

Zasie też ciężkie rodzenie bywa iedennaste
go kieżycę / a to dla niemocy matki albo dzie-
cięcia samego tak daleko się przedłuża

Jedennaste przyczyna ciężkiego rodzenia
bywa dla martwego płodu w żywocie / abo-
u taki płod / ani się rusza ani obroczo-
n / a czno być może tu wypiętu albo wypięgniętu /
albo także z strony chorego albo niemocnego
go dziecięcia / chore pomocy sobie żadnej
dać nie może tu ręką u na świat wypiętu /
stad bywa ciężkość z boleścią matki rodzącej
a to z tą dziecięciem bywa chore y młde w ży-
wocie / iże matka noszą ono miała na się i-
ką niemoc łóżną albo długą febre / albo b-
gunke / albo przypodzoną niemoc na kieżyce
chodząc onym miewała / z tych się nadziawa-
chorego dziecięcia / z którym na ten czas nie-
wiasta chodzi / a ktemu jestli pierwszego kieżica
albo

albo tego ktorego zapadła niewiasta/ mleko y niey z pierśi naciśnionych płynie/ a temu też jeśli sie dzieciątko nie rusza w żywocie czasu słusznego/ znak jest młodego płodu.

C Dwanaście znak cięskiego rodzenia z skrozny secundiny to jest łożyska/ a to gdy nie rychły wychodzi z niewiasty/ albo twarda jest ku łatcznemu wrywaniu/ albo zaście dla nazbyt rychłego wychodzenia/ y dla miękkości/ ciękości tego łożyska/ abowiem rychło a przedtę wrywanie łożyska/ czyni trudność rodzenia słusznego/ a to zalewaniem płodu wilgosciami krawawemi kthore sie blyły zebrały okolo tego łożyska/ a temu wilgosc dobra ktora jest użyteczna ku snadnemu rodzeniu dla onych złych ginie/ a z tąd trudność wielka przichodzi.

C Trzynasta przyczyna/ wielkie zimno y takież ciepło przeszkadzają łącznemu rodzeniu/ zimno sciskaiąc żyły y wespół ciało macieżino a zbytnie ciepło mściąc matkę y płod w żywocie lenieie.

C Czternasta przyczyna nie łącznego rodzenia/ iedzenie brzemiennej pānicy ktora jest bliższego zleżenia/ wysuszenia/ kwasnych y ociekanych pokarmow ktore sciskaia żyły y wespół ciążonty/ a nawiecy łabka kwasne/ tężstany tharnti/ iągły/ kapusta kwasna/ y inſe owoce kwasne/ y też mycie piątego albo šestego kciężca w zimnych wodach albo w hātunowaniach/ albo w tātowych w ktorychby było żelazo gąsiono albo inſe rzeczy sciskaiające wazzone iako są tharnti/ żółdź/ debowa skora/ gallas/ debianti/ roża/ gruski/ plonki iabłka lesne y inſe rzeczy kthore są bārze škodliwe brzemiennej niewieście/ dla łącznego mienia y porodzenia.

C Piętnasta przyczyna przeszkadza dzieciątku dziającą łącznemu porodzeniu/ smutek albo niemoc/ albo głód iedzenia/ albo thākiez niedostatek a wielkie pragnienia picia/ ktemu praca a nie spanie.

C Szesnasta przyczyna/ gdyby niewiasta będąca bliższego czasu porodzenia/ pożywała takich rzeczy ktore mają wielką wonię tak w dziecinną iako y przytę/ bowiem takowe rzeczy ciągną macicę ku gorze/ a tak y płod bywa przenagabany ku rychlemu z żywota wysciu.

C Siemnaste przenagabanie lekko rodzenia/ bolenie w ciele macieżynym na wierzchnich ciążontach/ iako okolo żółdki/ na bokach w pleczech/ w grzbiecie.

C Siemnaste przenagabanie y znamię nie łącznego rodzenia/ jest pierwszego dziecięctwa cięskie y wthorego y trzeciego bārze bolesne rodzenie/ abowiem już tak każde bolesciami y wielkimi cięskosciami będą przychodzić/ a to dla zwyczajnego przeszłego cięskiego rodzenia.

C Zaste znamię łącznego rodzenia są przeciwnie przereczonym znamięm/ a zawiacey ktora matka dzieci pierwsze łączno rodziła krom bolisci/ a nawiecy wypłył pepla/ abowiem bolisci ktore są niżcy pepla przy rodzeniu/ takie nie škodliwe niebywają/ a to iże płod takowemi bolesciami nie hamuje sie długo w żywocie/ owsem sie czo rychły kwapi na świat.

C Przytym masz bāczyc/ iż niewiasta ktora sobie bārze cznie a miece z sobą bolesciami wielkimi będąc blisko okolo ciężnego ciążontka zaieta/ wpatkoż ona niewiasta jest przy tym silny dobry/ oddychania mocnego/ nie żądusliwego/ a temu dziecie w żywocie czerstwo sie rusza/ masz pewną nadzieie dobrego konieca a potępnego w szczęśliwym porodzeniu.

C Zaste ktora niewiasta przy rodzeniu mdleje/ zimno tropie na nie występują/ pulso y rąk przedtę/ a sama z dziecietem nie czerstwa/ ale śmiertelne bywają takowe znaki.

Thu masz naukę y radę/ iako masz pomagac takim pāniam y niewiastom/ ktore przereczone przypadlosci z cięskosciami namienionemi przy rodzeniu dziatet swoich miewają.

Capitulum 4

Dzielnymy niewiast cięskosciam rodzenia kto chce radzić y pomagac/ chędy mają takowi ludzie radzić y też sprawić słusne rzadzenie brzemiennej pāniam w iedzeniu słusnym/ a nawiecy cthery niedzielnie przed zleżeniem y theż czasu rodzenia. Na przod przed czasem rodzenia przez cthery niedzielnie/ kazac sie wysstrzegac wszelkich rzeczy škodliwych w iedzeniu kthoreby icz we zdrowiu škodziły/ iako

ty/iako zimnych/kwasnych/gorzkich y insich
a iesliby sie od nich wzdzierzec niemogla/ tedy
po trofie pozynwa/ a potim iakie lekarstwo slu
sne ma brać albo w picciu albo w iedzeniu aby
tey ono iedzenie rzeczy skodliwej y dzieciactwu
nie skodzilo.

Czasie iesliby brzemienna niewiasta mia
la w macicy albo w progu czlonka tatemnego
iakie obrazenie/ to iest wrzod/ bolaczke / abo bo
lesne zranienie/ tedy ma byc wezwan vmiecie
ny barwierz abo doctor izby przez rade mądra
przed czasem rodzenia mogla ona pani wziac
zdrowie na swe niedostatk ciłonkow przerzes
czonych. Zasje iesliby brzemienna pani mie
wala czeste zardzenie zywota tak iże stolce
warda a z ciepkoscia miewala/ thedy takowa
dziewiatgo abo malo przed dziewiatym krie
zycem ma pozynwa w iedzeniu takowych po
trawek ktoreby tey zywoty mietezly a wolne
stolce czynily/iako sa iabla z maslem a z czu
krem smazone/ a naprzod godzinie przed inne
mi karmia iedzone/ a potim czystego wina
bialego nie kwasnego na to sie ma napic / Zez
ktemu figi po ranu y na noc po kielu idzone
sa dobre/takie z thez y wegiestkie sliwki surowe
spokane/ mietezga zywot y stolce wolne czinia
Przypym ma sie takowa pani ktora miewa za
wardzenie w swoim ziwocie/warowac sie iesc
wypieklch rzeczy/zgorzalych/kwasnych/ cler
pnacych/iako sa iapeza przepiekle samy z ocz
tem/ryz wardy/iagly/kapusta kwasna/ gru
ski y inie rzeczy zardzajace. Thez moze
byc takowym paniam wezyniona klistera z po
lewki z kureczcia wwarzonego/ albo z winny
polewki czukru abo soli w sipawsy do niey / y
przez instrument wnie wlać/takie z czopki mo
ga byc dawane z slonin y czyniony y z mydla
y z jolku a z solą zmieszawsy/ przespiecznie to
moze byc czasu pothrzeby przed samym zleze
nim czynione.

CPrzypym tez gdy iuz ciepla niewiasta prz
chodzi ku samemu porodzeniu/ tedi ma byc po
silona iaka dobra potrawka/ a thakiez trun
kiem dobrym wina albo muskathele dobrej/
confecty rozanemi/siolkowemi / mioduncza
nemi/citrinati/y insiem serdecznemi rzeczami
ktoreby w sobie niemialy kwasnosci zadney
ani zacisnienia zyt/ ale odmietezenie zywota y
lekke zagrzewanie/ a to iest polewka tlustego
kureczcia abo kapluna młodego/ z cieplecia tlu

stego/ y z miesa wolowego polewka iesth dobra
tatem paniam. Ktemu tez odwilzenie y od
mietezenie niektoremi rzeczami lekarstwiemi ni
skich miewa/iako sa olejki migdalowe/rumien
kowe/siolkowe/ z tlustosciami kotofemi/kacze
mi/gesiemi/ a tymi rzeczami mazac dimiona
y okolo wpytkiego miesa tatemnego/wina do
brego czesto po trofie sie napiac/ polewki nies
barzo tluste iadać. Przed zlezenim dziesiec dni
ma do wolney laznie chodzic brzemienna nies
wiasta/tam sie z brudu wierzechniego omys
sy/ma siedziec w wannie w ciepley wodzie do
sainego pasa/ktora woda ma byc przyprawio
na z tymi zioly odmietezajacemi/iako iest slaz
rumien wontajacy/ogrodny wysoki slaz/roza
czerwona z ktorej na wsiach kmotowny wien
ce wiq/ zowq sa po lacinie Ybiscus/ ktemu tez
klase Mercurialem (iesth ziele w aptece) No
strzeg/ a to wpytko ziele warzyc do wanny/ a
na kazdy dzien y na noc mialaby sie naparzac
po pas brzemienna pani/ a potym czynic ma
zanie miesce przerzeczonych olejki z tlustosciami
namienionemi/ abowiem tym rzadzenim
inaczey dzialki miewajacey/ snadnosce a lekko
znamienita stad przychodzi.

CIesliby theora pani bedac z przyrodzenia
mdla/nie mogla thac czestego parzenia znosic
w wannie/the dy wwarzawsy to ziele w wodzie
przyczyniwszy lnianego nasienia / maczac w
tey wodzie ciepley gebke albo chuste/ a czestho
iako przez czwiete godziny na dymiona y na
nogi to iest na vdy/ na biodra/ y na miesce ta
temne przykladac naparzajac/ odwilzajac cta
lo y ktemu zily/ a po takowym naparzeniu w
czwiete godziny odrwisy y osusywy sy miesca
mokre/ mazac zawse przerzeczonemi olejki y
tlustosciami kotofemi/gesiemi/ y tez kaczeni
Dymiona/ biodry/krzyze/ y okolo foretki wpycho
dzenia plodu dobrze namazouac/ i owsem gdy
widzisy niewiaste przyrodzenia barzo suchego/
a ktemu macice suchey / nie skodzi y owsem
silna pomoc y pozycet dale/ wpuszczac do ma
tice precz. Takowe tlustosci rozmoczawsy w
tym bawelne/ a poniechac ze trzy godziny na
miescezu.

CKtemu nieskodzi/ y zaisie pozycet z namie
nity czyni kadzenie Ambra/ Gallia muscata
czyniac na Weglu rospalonym/ a nad tim pa
ni brzemienna ma stac/ abowiem od thakiego
kadzenia drogi swiecodnie sie otwieraja/ i plod
na dol

na dol bywa natkionony/przy tym czasie przed
tymym zleżeniem ma pāni brzemienna lekko
pochādzać schylając się często ku ziemi iakoby
czo miała zbierać z ziemi/ā potym postawāc
ā to często czynić/abowiem takowe rzeczy spra-
wują łacniejszy y krom boleści rodzenie/ā cho-
masz naukę y sprawowanie brzemienney pā-
niety kielkiem niedziel przed zleżeniem tāt w ie-
dzeniu iakoby w inszych lekārstwiech.

C Żako zaśie tego czasu ma się sprawować
tedy już bole na nie z strzeka nim okolo nadol-
nych miejsc przychodzą/ā już wilgości z niej po-
czyna się okāżować/tedy natychmiast przy tāt-
wym czasie ma pāni siedzieć dobrą chwile/po-
tym wstawy chodząc leguchno po gmāchu a
bo po wschodzie na gore y na dol zstepując/od-
dychając sobie zaciśniętą/ā potym lekārstwo
wzięt takowe ktoroby przedko ā łacno rodzenie
sprawowało/ktore trochē niżej będzie napisā-
no/tylko teraz gdy już tym więcej na nie bole
przechodzą/y wilgości się wtażują/natych-
miast pāni siedzieć ma na takowym stolcu kto-
ryby był po temu sprawiony/to jest aby się na
nim wznał trochē z głową natkionā ā nie-
prāwie leżā/od ziemi nie bāżo ma być pod-
niosły ā w poszedku wydubany dla pomocy
rozmaitey. Tak ma być uczyniony/iako tchu-
masz namāślowany stolecz.

C Żeż przy czasie rodzenia/wsadzwszy nie-
właści na stolec wstāny/ma kładc bābā onym
stolcem chwiać na prāwā y na lewā stronę/ā
lāmā przed oczymā oncy pāni ma siedzieć/ā
pilnie bacząc iakoby się dziecko obraca/potym
rozmaczwszy rękę w migdałowym olejku al-
bo w liliowym/ma żywota poprawować y
inszymi drogami aby był sprawny ku snad-
nemu porodzeniu.

C Żeż bābā ma pilno wszystko do pāniety brze-
mienney baczyć/ā one wspominać y pocieszać
słowy miłymi/ā zwłaszcza obiecując y tużąc
iakoby sīnā miała vrodzić/abowiem bāżo rā-
dy o tym słyszą brze miennę pānī/zāśie rādzić
aby dychanie w sobie zādzierżawāła czo by mo-
glā nāwiecey y nādłużey/potim ma sey żywo-
po wierzechu peptā stātecznie iakoby sciskāc/ā
bowiem tātē sciskanie żywota na dol pśod z-
pycha ā ku rychlemu porodzeniu dopomaga

C Żeż wtim ma być bābā roztropna aby pā-
niety rodzący nie przynękała w pracęowanie
wielkie przed czasem niżli się dziecko ku wyściu
wydāie/ale gdy już dobrze pobaczi że się dziecko
pokusa/tedy w ten czas ma pānī brzemienna
prāczować/łichāc/ā czo nāwiecey sobie kthē-
mu pomagāc/ā tāt przed czasem nicustanie
w swojej pracy.

C Gdy już będzie w rodzeniu/tāt że pocznie
się łożysko wklazować w kthorym dziecie leży w
żywocie/znāć że dziecko blisko iey/ā tāt iestli o-
no łożysko niemoże być przerwane samo przez
sie/Dābā natychmiast pāżnoty swemi ma-
ono zniēnaglā drapiąc roztargnāc/ābo wycią-
gnąć trochē między pālce wzięwszy noży-
czkami albo nożem rozczynāc one błonke/zā-
czym popłyną wilgoćnosci/ā potym snadnie
plod wynidzie.

C Żeż iestliby się przegodziło dobrze przed cza-
sem/iżby łożysko było roztargnione z ktorego-
by wszystkie wilgości wypłynęły ā plodby się nie-
pospierał ku wyściu dla suchości drogi/tedy
ma bābā wziąć olejku liliowego ābo choć sām-
ego oliwy/y wlać ciepło na miejsce/ā wśāt-
iātē wszystko to iest białe z żółtciem bāżo do-
brze ktemu służy tam na miejsce wpuszcic/dla
odwilżenia drogi aby tym snadniey plod wy-
chodząc mógł/łichanie przytym ma być cāż-
niono pāniety.

C Żeż iestli dziecko iest ciaste ābo tchēz głowy
wielkiey/chtāt iże się głowa zapiera ā nie może
rychło wynisć/ma bābā pomagāc mājāc olej-
kiem migdałowym ābo liliowym okolo wśedny
rozcierājąc leguchno. Al to masz obyczay przy
rodzonego ā słusznego rodzenia/iako tu na tej
figurze niżej widzisz wyrażono.

tu zaśie

O rodzeniu

E Tu zaś nie niżey widzisz nie słuszny obyczay rodzenia / naprzód nogami sciągnawszy rączki tu w dół / tak iako tu na figurze wymalowane widzisz.

tedy już tak niechay idzie nóżkami / rączki przyciągając do w dół / jeśli by też nie mogła rączki nachylić / tedy już tak związaawszy nóżki rowno chusteczką mięką / pomagając leguchno wypiągając z żywota aż do końca. Jest takie rodzenie bardzo ciężkie / że też skodliwie być nie może nad nie.

E Bywa też nie słuszne rodzenie tym obyczajem / iże dziecko wda się nogami tu wyciu z żywota / jedną nogą wkładając się z żywota / a drugą nogę w żywocie zostawiając albo tu gorzej podniosząc / tak iako masz figurę wymalowaną.

E Przy takim rodzeniu ma baba wszelką pilność y pracę mieć / mając rączki y ramiona krzyż pleczoma dzieciecemi / a tak z matki wypięgając iżby rączki przy w dół leżały.

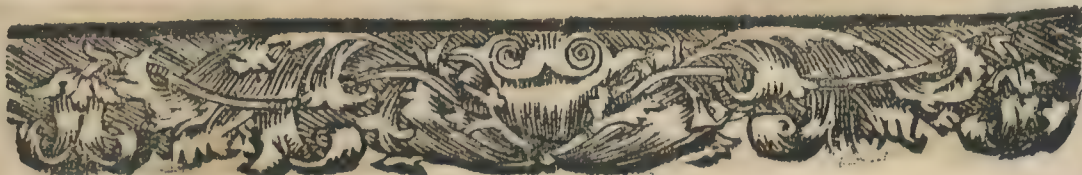
E Aczkolwiekby było daleko lepiej / by któmu mogła baba przysię / aby takowe dziecko kłopotu nie nogami wkładając / iżby ie zaś w żywocie matki wewnątrz / jeśli by mogło być aż do samego przepięcia nogami / a potem brzemiennej niewieście kładąc wznosić się nachylać / abowiem tym sposobem dzieciatko się głową tu wyciu obraca / a tak słusznym obyczajem iako y pierwszy będzie rodzenie.

E Jeśli gdyby tym obyczajem / to jest nogami a ręce tu gorzej podniosząc / iako tu masz wymalowane niżey / przysodziło się rodzenie.

E Przy takim rodzeniu ma baba pilność przyłożyć / iżby rączki dzieciece na dół mogła przyciągnąć / albo iżby mogła wyciągnąć dziecko słusznym obyczajem nawrócić. Jeśli by któmu przysię a tego snadnie uczynić nie mogła /

E A tak w takim przysodzić ma pani rodząca na grzbiecie to jest wznosić się na klono iżby głową była tu ziemi a nogami tu gorzej / a jeśli dy już w takim leżeniu będzie / natic hmiast baba omiawszy palce w silowym albo w migdałowym oklepu / albo też w prostey oliwie / ma leguchno nogę którą się dziecko począł rodzić zaś w matkę wpuścić / a potem matkę o niego dzieciecią chwilać y ruszać na te y na owe strone / iże tym chwianiem dzieciatko zaś się głową się tu rodzeniu obroci / a gdy to szczęście za takową

takową sprawą przyjdzie/ma ona pani zaśie
siedzieć na stolezku iako y pierwej/ a ktemu sie
czo nalepić mied aby porodzie mogła. Jestli
żeby tcha rada to jest ruhanie/ chwianiem y
przewracaniem miedzi: dziecie głową niemo-
gło tu rodzeniu przysc/ tedy baba ma z pilno-
ścią o tym pracować/ iżby mogła one drugą
nogi naciągnąć/ iżby tak z przitulonemi rą-
czkami do wdzitow mogła dzieciatko z żywota
wziąć krom obrażenia.

C Jestli by sie trąsilo (iako sie to przygadza)
iżby dziecie bokiem sie tu rodzeniu miało (tak
iako tu na figurze niżej wymalowane widzisz)
tedy przysłucha na umiarkowaną babę/ aby otolo
tego tak postępowala/ iżby dziecie ono leguch-
no (omazawszy sobie ręce w iakim oleptyu abo
w tłustosci) nawodziła/ naciągając głowę
na dol pomaluczkę.

C Albo zaśie iżby sie przygodziło rodzenie dzie-
ciatka nogami rozłożonemi peroto (iako tu
w figurze malowanej niżej widzisz) tedy baba
ma z pilnością wielką nogi w tępke stulać/
a tegoż zawżdy z pilnością strzedz iżby rączki
były przy wdzitoch/ a tak ma potem ona baba
dziecie za nogi brać.

C Jeż gdyby sie przytrafiło kolankami obie-

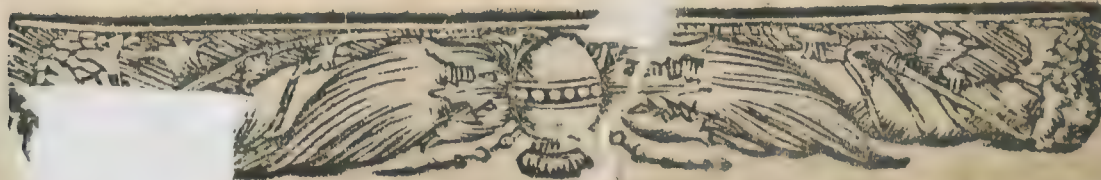
ma dziecieciu sie rodzić (tak iako tu masz w tej
figurze nisz y) tedy baba ma sie otolo tego sta-
rać iżby nogi dziecieci naciągnąć a rozpro-
ścić mogła/ a iuż tchaz za nogi niechay bierze
dziecie/ iako y pierwej masz naute wyspy na-
pisana.

C Zaśie jeśli by sie przygodziło rod-
zenie ręką (iako tu w malowaniu
baba omoczywszy ręce w miedzi
oleptyu)

albo w tłustosci/ma ono dziecie na zad-
w żywota za ramiona i wpychając czo na-
dalej może/ a potem iako może nalepić a na
pilnicę przytulic rączkę ku bokowi dziecemu
a takż głowę prosto tu rodzeniu nawodzie.
Jestli iżby tego dowiedzieć nie mogła iżby rączki
do boków nie przesuwała/ tedy ma niewiastę one
wznieść głowę na dol a nogami tu gorze z stol-
ką nawrócić położyć/ a potem wciągnąć
w żywota dziecie/ma ruszać niewiastę y na tch-
y na one stronie/ takież żywotem ię/ abowiem
takową sprawą rado dziecie tu dołowi głowę
śluszną obyczajem sie obraca/ na koniec po-
tem ktemu onę panię na stolezku siedzieć a za-
nowi w fortunę w rodzeniu potusić.

O rodzeniu

T Trąsule się też w porodzeniu iż dziecko o
biciu rekoma pocznie się rodzić (iako tu wia

Dzys wymalowano) w takiej przysgodzie baba
niechay zaszle wzad dziecie iawiszy za ramionta
w r- ci/ a potym w gadzaiac/ pierwey iedne/ po
tym druga reke tu bocztam ma przitulac/ to
wczyniwszy ma kazać aby się pokusiała ona pa
ni tu porodzeniu.

T Trąsule się też zabiściem rodzenie/ a gdy ead
lic baba obaczy rodzenie/ rna zniemagla rekaa.

mi dziecko ono nawraczac/ iżby noštarski m
glo wynisic/ a jeśli by mogła głowa na dół ob
rocić/ ma się o thę potuścić/ abowiembyś nado
niepse a pr- wie przysgodzone według po spoli
tego biegu rodzenie było.

T Zaszle kiedyby się przysgodziło nakt żywio
ry głowe tu piersiam/ hysia się dziecie wkażalo
tedy baba ma reke omazana iatą tłust oscią le
guchno głowę nawodziec iżby tym p rościu
iako się godzi dzieciatko się rodziło.

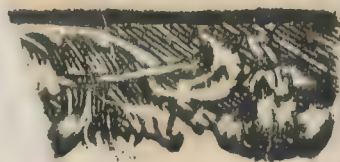
T Zę jeśli by wespół nogami i rekami dzie
cie chciało się vrodzić (iako na tym malowa
niu niżej widzisz) tedy baba reką ma nogi dzie
ciece tu gorze wpychac/ a głowe na dół spuś
czac/ a tak tu słusnemu rodzeniu dzieciatko
sprawisz.

T Zę gdyby się przysgodziło takowe rodzenie
to jest brzuchem a piersiami rece i nogi tu gor

ze podnioszyszy (iako tu obrazek wymalowa
ny) vmieciechna baba w tłustosci omoczyszy
reke/ ma leguchno strong reke wlozić/ a tam
dziecie słusnie nawrotić. Jeśli by reki w nies
wiasne

wiäste wprawić niemogła / tedy iako może te
strone przy ktorej dziecie bliżej progu abo for-
tki leży / tu wypściu nawodzić / a wśakożby mo-
gła głowę tu dołowi obrocic / byłaby rzecz obu-
dwu bärzo dobra.

E Przygadza się też bliźnięta razem nogami
chcieć na świat wychodzić / jeśli oboje dzieci.

głowami się obrocza / tedy baba tedno naprzod
czy napilniej ma brać / a pothym zaśie drugie
ma wynosić z żywota.

E Jeśli nogami na dół przyda / tedy iakież
po iednemu ma wyprowadzić wyspę obyczajem
namienionym.

E Iakież gdyby się thrafiło dwoie dzieci ra-
zem się rodząc / tak iż iedno pierwej nogami a
drugie głową przychodzi / tedy tymż obyczaj-
sem ma pierwej iedno / potym drugie według
nauki niżej napisanej wyprowadzić / tak iż jeśli
by mogła pierwej wypieść to dziecie ktore gło-
wą na dół się obrocilo / pothym zaśie ono dru-
gie może wepchnąć w żywoth y matkę
wznąć przewrócić na górę nogami chwiać
iżby się y drugie dziecie mogło głową na dół

obrocic / tak wśytko czyniąc iako maś wyspę
napisaną naukę / ktemu mazać okolo olei
namienionemi abo tłustosciami kokosemi / ta-
czemi / a nawieć jeśli by ona niewiasta mia-
ła iaką ranę albo rozpādline okolo cżłontu al-
bo wnątrż bolącą / tedy tym wieć olei / mi-
gdalowim / siolkowym / liliowym ma być mie-
ście ono y okolo namazowano / aby wychodzą-
cy płod z żywota nieczynił tako wielkiej bol-
ści / zaśie jeśli by ktemu bärzo tłusta albo ciążem
bytnie była obłożona niewiasta / tedyby snad-
niej thakowey na lice leżeć na kolanoch / abo
wiem rychley y z mnieyszą cieśkoscią porodzi.

Leżenie ktorech pożywanie
czyni lekkie rodzenie.

Capitulum 5

Alprzed jest przedniejszy lek-
stwo / Słusne posadzenie
rodzącej pānicy na stolez
ktemu uczynionym / kthora
się wznąć ma dobrze siedząc
na stolez nałkonić / przitim
czāsu zimnego w ciepłą wolno iże ma być w
wiedzona tu rodzeniu niewiasta / Lećie zaśie
bärzo gorących dni / nie ma być bronion lekki
wiatr / z kthorego by mogła wolne ochłodzenie
mieć. Przythym też kichanie ma być / pie-
przem abo czemierzicą tartą na proch czynio-
ną w nos wstrzyknąć wśy. Ktemu baba ma
pilno pilnować czy przysłucha tu śacnemu po-
rodzeniu / nie opuścić iak / iako jest matce y ni-
żej okolo taimnego cżłontu / olei / masciami
mazać / y też kładzie takowym kładzeniem kthore
g 2 ktemu

Itemu iey bärzo pomoczne.

Mazanie około nistiego człontu.

Wzmi gesien elustosci lot/olepku liliovż
go troche wieccy lotu/śafranu trošte tärtes
go/pizmä bärzo mälo. Ty rzeczy wypetü spos
tem zmiesay/ä tym mäciecy około nadolnes
go miesteza mäzy ciepło.

Jeżeliby ta mäsc nie sprostała rodzący nie
wiescie/cedy vczyti tym obyčajem.

Wzmi mirry/galbanum/cästoreum/ka
żdego z nich po troše/a stärowši na proch miaf
ti z wolowa żolcia zmiesany / ä vczyti z tymo
mäsci piluly iäto lästowy orzech miäszce/ po
tym iedne wlozywşy na węgle/otadz niewiä
śe albo päniä wlozywşy podnie.

Drugie kadzenie Itemuż.

Wzmi siarki żolcey/mirry/rubee tincto
rum/galbanu/opoponatu/każdego z nich ro
wno czo złoty záważy/ abo chczepli możesz wie
ccy. Stärowşy ty rzeczy na proch z żolcia wo
lowa/vczyti piluly iäto y pierwşe/ ä iedne na
węgle wlozywşy/otadzäc päniä ktora niemo
że porodzie.

Jeż Itemuż otädzenie läpnem golebim /
albo läpnem iästrzebim/przyplozywşy opopo
nacum/bärzo wşpomaga.

Jeż bärzo pomaga tu rychlemu porodze
niu. Wziäc ruty iärety/wycisnäg z niepsok / ä
w onym sołu bawelne rozmoczie dobrze/y w
lozyć tam w foretkę.

Jeż wezmi cziemierpceforzen/Itemu opo
ponatu/stärowşy ie na gruby proch / pothym
wwiklawşy w bawelne wpusc tam w nadol
ne miestece/abowiem nie tylko żywy plod z mä
tki ale y umärly wpciggnie to letärstwo.

Jeż asa fetida täk wiele iey wziäc iäto iesth
ziärno täräreżane/cästoreum czo pol złotego
waży abo troche wieccy. Stärowşy the rzeczy
na proch/potym z winem ä z wodą rozmäg /
ä ciepło day wypie/pomaga tu rychlemu ä let
Itemu porodziu.

Jeż sam Cinamon z winem dobrym picy
bärzo pomaga.

Jeż asa fetida z käşia lignea wşpelet nä
proch stäry/ä czo pol drägmy záważy/ day z
winem dobrym wypie ciepło.

Chacież Zbiscus/ to iest roża ogrodna kto
ra wysoko roście nä pretoch (tmiotowny wien
ce z nicy miewäia) z wodą wärzona ä ciepło
niewiescie przed porodziem tu piciu dänä /
niwymownie pobudza ä cżini richle porodze
nie. Niektodzi też bremienney päniä w ty ro
ży cżesto przed zleżeniem na parzäc sie w wän
nie.

Piluly czyniace rychle porodzenie.

Wzmi cinamonu dobrego/śawiny kä
dego z nich täk wiele czo dwie drägmy záwa
ża/Itemu przwezmi Cassiam ligneam pol
tory drägmy/mirry/aristologie rotunde/coşti
amari/każdego z nich po iedney drägmy/şlo
racis liquide pol drägmy/Opium dwanasie
ziarnet/z tych rzeczy wypisawşy/postli do ap
etü iżyby vczyniono piluly z byliczowä wodką
täk wielkie cżoby każda ważyła poltory drag
my/dayze iedne pilule päniä ktora iuż ma
porodzie/z śhärem winem wypie rozmäciw
şy/znämienitą pomieć od tego wezmie.

Jeż śafran z winem dobrym/ czo pol drä
gmy väzie bedzie/dan tu piciu bärzo pomaga

Jeż wezmi śawiny dwie drägmy/ ase fet
de/armoniaci/Rubee tinctorum /każdego z
nich po polowicy drägmy. Käży z tego vczy
nie piluly/ä czo poltorä złotego wäży z winem
päniä dla rychłego porodziu ciepło day wy
pie/gdy na nie cżas przychodzi.

Jeż wezmi aristologie longe/to iest kołora
natu/pieprzu/mirri/każdego z nich rowno /
czo poltorä złotego wäży. Stärowşy ty rzeczy
na proch vczyti z winem piluly/ każda ma w
sobie drägmy mieć/ä potym iedne z winem al
bo z tą wodą w ktoreyby były lupini wärzone
day päniä przed säpym porodziem wypie/
nie podobnie iest Itemu väpteczne letärştwö/
że nie tylko żywy ale y umärly plod snädnie zä
tym wychodzi.

Drugie piluly wiel kiey pomocy.

Wzmi mirri/ cästorei/ştoracia/każdego
z nich czo drägmy záważy/ Stärowşy ty rze
czy na proch

czy na proch z przasnym miodem / weźmij piśu
ty tak wielkie iako jest laskowy orzech / a potom
daj panien czy dwie drągmie zaważy z winem
dobrem przed zleżeniem / nad inże lekarstwa jest
to pomoczne. Ależkolwiek jest inżych le-
karstw wiele tu pomocy rychłego porodzenia
ale tchu iedno doświadczone lekarstwa są wy-
pisane iuż namienione.

Naufa iako secundina to jest

łożyszko ma być snadnie wyieto
gdoby samo wynise nie. hciato.

Capitulum 6

Secundina tcho jest lożyisko
jest rzecz świadoma wśpytli-
m babam y paniam rodzącym /
pospolicie z dziecia tchtem wy-
chodzi albo po dziecieciu rych-
lo / a wszakoż trąsute sie często
iż po porodzeniu zostaje ta blonta w żywocie /
a to dla rozmaitych przyczyn.

Naprzod dla spracowania y zemdlenia
niewiastry przy rodzeniu. Dzugie dla mocne-
go przyproszenia tu żywotu. Eżcie dla wyni-
szenia wśpytliwych wilgości z ciała przy rodze-
niu dziecia tchta. Eżwarte dla napuchnienia y
starczenia od bolow wielkich miejsca nadolne-
go / a ty przyczyny przystadają wypiciu sná-
dnemu lożyisku z panien po porodzeniu.

Edzież wtec cieśkie niemoczy na one nie-
wiasie w ktorey będzie zatrzymana secundina
przechodzą iako z adupienie macice / dychawiz-
ca / mdłości wielkie / to dla prochnienia y zagni-
losci / z kad dymy / parę cieśkich wonien tu
gorze sie podnosi / a tchat serce / glowe y pierśi
zarażają niewiasie / z tad częstoroć o żywoty
takowe niewiasy przechodzą / a dla tego ma-
otolo tego baba pracować / aby temu slusną
pomoc bez omieszkania roztropną a użiteczną
dać mogła / a to tymi obyczajmi.

Naprzod. Jestli to zadzierzenie lożyiska jest
dla zębca silu / ktorey przy rodzeniu zbyła nie-
wiasa / ma być posilona godnym iedzeniem y
picciem posilającym iako polewkami winne-
mi / zoleci iatecznemi weźmione / tchatież z tad

plona tłustego polewka y mieso przepłocze-
kuropatw / y inżych ptakow smacznych / kto-
re rzeczy tuczą a rychlo posilają mdłego czło-
wieka / tateż wino dobre / muskatella danna czę-
sto po trose tu pić / ma być w zwyczaj.

Zasie i: sliby takowe trudne zbycie lożyiska ty-
so / strony napuchnienia tam tego nadolne-
go miejsca / tedi ma baba mazać y odwilżać o-
lepti / migdalowym / liliowym / siolkowym / y
inżemi tłustosciami / iako gęsia / kaczą / wśedy
otolo i tam wnatrz miejsca napuchłego / a po-
tym dać pić ialowice z winem ciepło / tchatież
galbanum starwshy na proch dać pić z winem
tchatież boże drzewko / policim w winie wwa-
rzywshy a to wino dać pić / wyrzucią mocno-
ty rzeczy lożyisko nie odbyte.

Edzież jest rzecz pożyteczna y barzo dobra na-
paząc leguchno napuchłe miejsce / wwarz w-
shy slaz / barbez / rożę ogrodną tchorą / z bise-
zową / rumientu tchim przyczyniwshy / a ma-
żać w tym gębke albo chustę a przyladać na-
tchatież woda w ktorey ot- (mieście spuchle-
reby wrzaly / ciepło spuchłe miejsce napaząc
pomaga / y worek weźmiewshy mały nasypraw-
shy wen otrąb psenicnych / a przywarz wshy
w wodzie onego woreczku / przyladaj na spu-
chłe miejsce.

Zasie i: sliby lożyisko mocno przylnelo tu
macicy tak żeby laczno odstac niemoglo / ted-
wtakiey przysgodzie ma być wolne parzenie v-
czinione z siarki / z bluszczu / z rzeczuchy wwarzi-
wshy w wodzie / a potom chustę maczając / na-
paząc niżej peptu macice.

Ktemu tcheż czynić kadzenie woniainacemi
rzeczami / iżeby wonia do nosa oncy niewiasy
nie przechodziła / a to są tchy rzeczy / Ambra /
Pismo / Zimiana / Gallia muscata / tchych rze-
czy po trose wziawshy / wśpytliwych albo dwoi-
włożyć na węgla / opasawshy niewiasie włożyć
pod nie aby dym wonie siedł nadolnem miest-
cem / a zasie przy tym rzeczy przitrey wonien y
smrodliwie tu nosowi ma być przyladane /
iako jest w apteece Alia fetida / Castoreum / wlo-
sy człowice / pierze pawie palone pod nosem.

Edzież niewiasa ktora niemogę lożyiska zbyć
ma być na dole otadzona rogicem z nogi osle-
aczkolwiek przytra wonia / ale tatemną z prz-
rodzenia ma moc wyciągać nie tylko lożyisko /
ale y plod wmarły z żywota.

Przy

E Przy thakowich lekarstwach ma sie nie-
wiasła sprawować pomagając sobie sama/
nie inaczej jedno iako przy rodzeniu dziecie-
cia/co jest z adusząc w sobie oddech wsta i nos
mocnie zaciągając sciskając sie y tchemu piep-
rzem tluczonem kichanie czyniąc.

E Zásie gdyby sie nieczło łozyska z niewiasty
wskazowało/tedy ma baba lekko rękami wycią-
gac a strzedz y wgadzać aby sie nieprzerwalo
Jestli by rozumiała baba iżby za ciagnieniem
miała sie zerwać ta blonka/tedy niemá ciaga-
nac ale w odu nicta abo iedwabnym sznurem
wiewiąć nie bázno mocno any też nazbyt sla-
bo/a tcho dla thego by sie niezerwala albo nie-
wytkielala/thedy potym ma niewiescie kichanie
czynić/pieprzu w nos wpusciwszy/y zásie po-
tym pociegac onego łozyska y na te y na owe
strone chwilać aby sie tak mogło wychwilać y
wyciągnac/a strzedz żeby thakiem mocnym
ciagnieniem nie wrwala onego/abo y inszych w
nierznych członków nie obrażać.

E Jestli by za takowym dslugiem nieodby-
ciem tego łozyska niewiasta ona bole wielkie w
głowie y tchemu cięskosci w piersiach miała/
tedy takowey panicy maia być dawane rzeczy
posilające głowe y piersi/iakosza rzeczy z apte-
ki. Naprzod Diaambra/Diamuscus/Dia-
margartton / y insze rzeczy posilające zoladek
iako Diagalanga albo sam galgan/cinamon
starwszy z dobrem winem dac pie.

E Jeszcze masz lekarstwo niepospolite dla os-
lātniego y snādneho wyscicia tego to łozyska/
ktore tym obyczajem ma być sprawione. We-
zmi rutę/pianę/bożego drzewka/bplice/kazde
go z nich po garści dobrej/a tcho ziele zsietakwszy
albo sflutwszy w mozdżerzu/wloz do garnca
ktory garniec zaspuntuy y warz z godzine a-
by ona woda wyprowadza do wietrzej polowice/
potim wezmi na samym wierzchu onego garn-
ca dziurke/a wley w on garniec olejku lilowe-
go z białey kley wezmi onego/z kieltenascie ly-
żet/tedy posadzwszy one niewiastke na stolku
wloz on garniec podnie/tym obyczajem.

Wezmiwszy piseżalkę dziurawą / wloz ieden
koniec w dziure onego garnca/a drugi koniec
ma być wpuszczon do macice oncy niewiasty/
y takze podlozwszy troche wegla rospalonego
pod on garniec aby para sła z onego garn-
ca ona piseżalka w macice/bowiem niewy-

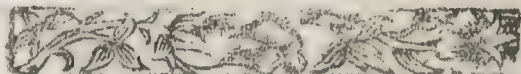
rownie y znamienicie jest na to wzyteczne le-
karstwo / iedno z godzine ma ona pani thak
nad onym garncem siedzieć/biorąc one pa-
re w sie/czyscie ze wstech stron okrywšy sie.

E Na koniec/iesli by za takowemi rozmaita-
mi pomocami niemogla onego łozyska poz-
byt/tedy iuz dac wstyktemu potoy/owa thak
sama secundina ognie/a potym tak ognio-
wšy precz wyplynie posilania nieopuszczając/
aby niewiasta ona nie wstala dla boleści y teze
mdlosci ktore musz być dla szarodu onych za-
gniosci.

Thu zásie masz baczyć y wie-
dzieć rozmaita trąfanti y przygody
ktore przy rodzeniu y po porodze-
niu na niewiasty przychodza

A zásie ktorem lekarstwem
maia być oddalone al-
by leczone.

Capitulum 7

Czesłkroć po porodzeniu al-
bo po zlezeniu wpadają w
niemoc y rozmaita niewiast-
iako w febrę gorącą/w puch-
liny ciela/w boleści żywota/
y w porużenie z miejscą przy-

rodzonego macice. A tych niemocy namię-
nionych żadna insha nie jest przyczyna iedno
nie dobre a niedostateczne czyszczenie po zleze-
niu niewiasty oncy/a zásie thez dla wielkiej o-
ney mdlosci ktora przychodzi na taką niewia-
stę z zbytniego bycia abo plynienia wilgosci po
zlezeniu/tez dla obrażenia/zgniecenia abo też
zranienia macice abo inszych miejsc okolo ma-
cice/A dla thego iesli by niewiasta po zlezeniu
nie dobrze sie cziscila/te dlatych rzeczy ma po-
zł wac ktore takowym rzeczam przysluszają/iako
kosz rozmaita lekarstwa w picie abo w okadze-
niu/abo w wmpwaniu nog/abo w mazaniu
albo w ktoremkolwiek inszym obyczajmi kte-
mu dopomagac/a wstakze pospolite a zwięz-
ne lekarstwa przysluszają temu takow/ktore
wryne wypadają a żyły czyscia / drogi żyłne
y inszych członków otwierają rozszerzając/iako
jest

leś bylica / kopytnik / siewina / polej / piotruśka /
trzebula / hanpż / włości kopr / iśloaniec / rutha
bobek / wielka ozantka / kozlet / cinamon / czeruo
na lebiotka / y inſe rzeczi / a zwlaſzcza ty namie
nione ziołka / tak wryne iako y ty rzeczy mieſie
cżne białych głow mocno poruſzają tu wyſz
ciu / a wſakoż przy dawaniu takich rzeczi pro
ſi cżłowiek wſiſkiego baczyc niemoże / aby ty rze
czy zbytnie nie zapaliły / ma żędać pomocy do
ktorowſkiej / aby rzeczy tym przſpiecznieniu by
C Ktemu też / to leſt pobudzenie rzeczy (ła
przyrodzonych / białki ſiekane po niżej dimion
na obudwu nogu ſa pomoczne.

C W też orężmą ſłonych ryb albo kopyci koſi
skiem / nadolne mieſce raz y dwa okładzić / mo
cznie poruſza białym głowam ſwoie rzeczy.

C Jeſtliby za temi pomoczami ona niewia
ſta niemożła tu ſwoim rzeczom iako ſie godzi
prziſe / tedy ma zaſene pod toſtką zaciąć / a tch
ma cżynić jeſtliby moc a ſiła iey mogła znoſić /
abowiem ta żyła nawiecy takowe rzeczy po
ruſza y przyciąga.

C Theż w febrze / tchora z niedobrego bycia z
ſwych rzeczy na takowe niewiaſty przycho dzi /
wpuſciwſzy krew z zaſeny ma ſie takowa pami
napijając tyżanny w ktorcyby była tatarka czer
wona wwarzona / abo ſerwacke kocią w mi
ſto plwā / abowiem tcho pićte gorące iedli / y
ktemu rzeczy przyrodzone tu wyſciu poruſza.

C Zaſie ieſli po zleżeniu niewiaſta puchnie
tchdy ma być czerwona tatarka w wodzie wa
rzona z kminem kramnym / a tcy ſie ma napi

C Też ieſli po porodzeniu darcie (i ac czeſto.
z boleniem w żywocie bedzie miała niewiaſta
albo około dymion w macicy / tedy ma być pa
rzenie na takowe rzeczy cżyniono / z ſlazu / z ro
żcy kmiczcy ktorą Jbiſcus zowā / ſenum gre
cum / rumien / kmin / wwarziwſi ty rzeczi w wo
dzie a maczając w tym geble albo chuſte przy
kładay na macice / a po takowem parzeniu o
tarwſzy mieſce namazuy olejkiem migda
lowym albo rumienkowym.

C Też ktemuż weźmi rumienkowych głowek
linianych głowek / każdego z nich cżtery gar
ſci / włoż je w płocienny worek a wwarz w wo
dzie / przykładay je gi na mieſcie bolące.

C Też poſtorą ziarną pſenicznegę weźmi pi
żmā / a rozmaciwſzy w winie day pānicy cie
plo ktora ma darcie w macicy wypić / barzo po
maga.

C Też wpiec w popiele cebul kielto / a potym
je ſflucz a z maſlem małowym zmieſzay tch
iż bedzie z onego plaſtr / ktory na macice ciepa
lo przyłoż / po tchym białem kadzidłem nadolne
ſtrony okadź.

C Zaſie gdyby niewiaſta po porodzeniu mia
ła bolenie z ſtrzeżaniem w krzyżu / w biodrach
tchdy maſ wziąć rumnu / ſlazu / każdego po
garſci / piolynu / bożego drzewa / bylicy / każde
go z nich po dwu garſci / cynamonu / orzech
muſkatowego ſtarwſzy grubo / poſtora każde
go. Zyrzeczy wſyptki w garniec włożywſzy /
warz w wodzie z poſt godziny / a potym geble
rozmoczywſzy albo chuſtke / ciepło czeſtcho na
krzyż y na biodry przykładay / Potym napar
zenie weźmi olejek lilowy / nardowy / każde
go rowno po vncji / zmieſzay ſpołem / a zagrza
wſzy po naparzeniu w cżwierć godziny / krzyż
namaż y biodra. Albo weźmi tātowa wſyptcz
ną maſc / Weźmi olektu rumienkowego / ko
pru ſwopſkiego / każdego z nich po vncji / li
liowego olejku poſtor vncji / wosku dwie dra
gmie / roſpuſciwſzy wosk w ley olejku a zmieſzay
ſpołem iż bedzie maſc / a tym namazuy krzyż
y biodra / nie poſpolitey ieſt pomocy.

C Pr. y tym maſ baczyc / ieſli po zleżeniu z
bytnie wilgoſci z niewiaſty odchodzą / a ſtch
indloſc y boleſci ſie mnożą nieznoſione / tchdy
maſ baczyc z ktorey przyczyny tchakowe rzeczy
ſzkodliwe przycho dzi / poznawſzy / łacnic tch
mu poradzisz / a wſakoż poſpolicie z takowych
przyczyn ty rzeczy na niewiaſty przycho dzi.
Naprzód z obſitoſci krewi we wſyptkim cieple o
ney niewiaſty z przyrodzenia.

C Wchore dla ſubtelnoſci y cienkoſci krewi /
ktora niemoże ſie w cieple zoſtać / ale plynie na
doſku macicy.

C Zrecie dla ſeroſci y wielgoſci żył / ktore
tym obſciecy krew z ſiebie wypuſzczają.

C Czwarte dla mdloſci macice y takież żył /
ktore oboie cżlonki krewi w ſobie zadržęć nie
mogą / ale ią ſwiebodnie wypuſzczają.

C Piąte dla gruboſci y ſciſnienia ciała / abo
uieſciſnione w dziurczkach ciało / ani potu
ani pary z ſiebie nie wypuſzcza / a tak ty rzeczy
bedac zamięnione / wilgoſci ſie z nich tym wie
cey mnożą / z ktorych obſitoſc przyrodzonych
rzeczy nad obyczay wypływa.

C Zoſte theż bywa zbytek takowych rzeczy

z odworzenia i morid w macicy

C Siódme przyprowadz z ranienia y z rozpą dlości macicy.

C Ósme dla wielkiej cieśkoci macicy albo niewiaśty oney ktera miała w rodzeniu / a tym sie wysyła stągala.

A przeto gdyż tak wiele a rozmaitych przypiezin testy / zbytniego bycia rzeczy miesięcznych na niewiaśte po porodzeniu / niemają w takich przysgodach panie y niewiaśty szczerze mieścić być Ale według dostawtu swego mają lekarstey / to jest doctorowskiej rady y pomocy oznay miewsi skutecznie przypiezinie niemoci / wzimac Abowiem doctor mądry rychley może obacz wsi przypiezinie sam swoia bacznosci / wzittecz nie poradzić / y lekarstwa na przeciwko takiej niemocy potrzebne dać.

C Ażkolwiek rozmaite na przeciwko tej nie moci / to jest z bytniemu plynieniu rzeczy przyp rodzonych: są lekarstwa / iato electuarze / con secti / crociści / siropi / prochi / kłisteri / wonie ku rzenia maczania / plastry / masei. O ktorych takowych rzeczach niewiaśty vmiciełne mają vmiciełne doswadzenia / a w takich też tu o nich dobrze oznaymuie.

Pierwszą rzecz stanouienia zbythet takowych rzeczy / jest wiazanie kaptamy albo recznikami recze nad lokami na dloni / a nog niczym niez wiazac: Potym wzlawszy bante syrota albo garnet / podpiersiami przystawic mocno / nie siekając puszczać / a sie chuste w mocznim wezcie rozmoczywszy / przyplozić na pępek albo na żcy peptą / a ktemu wzlawszy Sanguinem draconis / bolum armenum z apteki / kamienia i matites / każdego z nich po trosze czodragme zaważy / zetrze i tych rzeczy na proch / a z czarnym winem albo z ocetem rozmoczywszy / o moc w tym swietek bawelni / a tak przez domaćie wlozić / a stanowiąc tym obyczajem blegun ke miesięczną oney niewiaśtey.

Plastr ktemuż barzo do swiadeżony.

C Wezmi Lapidem i mantidis (kamien jest) Boliarmeni (ziemia jest) (każdego z nich pol lota / Sanguinis draco. (z wica jest) dwie dragmie / tarabe / to jest Bursinu / cząstek żo ledziowiczy / orzechu Ciprijsowego / Balaui

sie każdego z nich po dragmie / żółtice żelaz nej poltory dragmy / Serpentina / y sosnowey smoly rowno / czobedzie tu plastruemu weży nieniu trzeba / ty wysyła rzeczy miałko zstutty (w aptece) day plastr weżynie twardy / ktorego wżimay przitładaic ponizey peptą / znamie nict stanowi swoje rzeczy / Mozeż gi bialki i a ieczniemi roztworzic: jestli bedzie twardy

Mase ktemu też wyborna.

Wezmi olejku Mirrowego rozanego / każdego z nich po piaci uncjach / bursiny / kosc tartey albo pilowaney Sloniowej / rogu pilowa nego o kosa / koralu czerwo nego / terre sigillate / to jest glinki czerwonoy / kadzidla bialego / każdego z nich dwie dragmie albo trzy / z wosku bialego z dwie unczy / ty wysyła rzeczy na malki stłukaj proch z olepty / a z ro spużonym na ogniu woskiem spuse / A z te bedzie miała mase barzo dobra a dosciads cżona / ktora po niż y peptą macicy y dymior na y trzije poranu y na noc namazuy.

Panna barzo pomoczna na ty rzeczy

C Wezmi cząstek żółedziowich miske dobra gallasu / samego żółedziu wylupionego / seżer ki ziela / każdego z nich po dwie garści: Ty wysyła rzeczy na proch stawoy (a ktore niemo ga być starte tedye skralac) z deszczową wodą wwarz / a w tedy wodzie ciepley ma ona pani chora siedzieć z godzinie albo wieczey po samy **C** Ażeż ktemuż trociski z bursiny (pas. (w aptece vmyslnie działają) czo dwie dragme zaważy / z babcżną wodą ciepłą na noc ma ona niewiaśta wypić.

C Jestliby też przy porodzeniu zczyłny sie ta kie rany albo rozpądliny w macicy / tedy sok wy cisniiony z iagod psintowych z rozanym olep ktem zmieszany / ma być tam w macicy / bawel ne w tym rozmoczywszy w puszcżany. Albo wezmi bialek iareczny / mleka niewieskiego z lye ste / soku z kurzey nogi ziela. Ty wysyła rzeczy zmieszawoy / w puszc na bawelnie w macicy bo laczą a chora.

z cż sic

Thu sie przynadza/iż ielito w
stoleczu wychodzi z niewiaſty
rodzacey.

Capitulum 8

Bezmi na to gallasu / orze-
chy Cipresowe (z Aptheti)
burſynnu / maſteli / kadzidla
sanguinis deaconis / każdes
go po troſe. Wwarz ty rze-
czy przetłuſz w wodzie / a

ta woda omymay albo maczay ielito wyſle z
niewiaſty / omymyſy dobrze / palonym pro-
chem z rogu ieleniego poſipuy ielito wyſle / a
tak naticz miaſt w niewiaſte wetkay.

Iżli ielito ſpuchło / tedy maſło w cięplim
winie roſpuſciwſy / a w tym bawełne rozmo-
czywſy przypuń na ielito ſpuchle / a gdy ſtęſ-
nie: dopiero maſy wprawować w niewiaſte.

Zakież teſz na wyſcie maćice maſy czynt y
na opuchnienie ſey / maſło małowc z winem
roſpuſciwſy / a w tym pączęſi linańc abo chit-
ſe albo bawełne omocz wſy / przypoż na ma-
tice / a pothym woda wyſſey wypisana omi-
dobrze y wpraw w niewiaſte / prochem z iele-
niego rogu palonego poſipawſy / tak iako y ie-
lito żadnie / ale ma niewiaſta przy takowym le-
karſtwie wznąć na dol głową ſie nakloniwſy
teżec / a niżej pepła bańte suchą przypoſtawieć.

Gdyby niewieſcie przy cieſz-
kiem rodzeniu pepet ſie
otworzył.

Bezmi biało go kadzidla na proch ſtarc-
go czo drągme zaważy / roſpuſci a w białku to-
teſego iaiā / a tym otolo pepła omaży dobrze
a ktemu knot z bawełny w tym omocz wſy
przypoż na roſpady pepet a z wierzchu chu-
ſta dobrze przypoſtawieć.

O przyczynach rozmaitych
poruczenia : to ieſt nie donoſzenia
płodu / y zaśie o lekarſtwach

naprzeciwko temu.

Capitulum 9

Drzucenie nie inſzego nie ieſt
iedno niedonoſzenie płodu w
żywoce matki do rzaſu ſłuſ-
nego / a to bywa rozmaitem
obyczajmi / niegdy przed oży-
ciem dziecicia w żywocie / nie

gdy teſz bywa taka przynadba tuż po ożyciu / a
le teſce ono dziecie ruſzania żadnego w żywo-
cie niemiało / a to bywa czwartego tryezycā.

Zeż ſie trāſuie porzucenie iuż prawie w doſto-
naſoci y w doſzzeniu płodu / a to porzucenie z
rozmaitych przyczyn przychodzi.

Niegdy ſie teſz to po piątym miſięczu przy-
dawa / a tho gdy pſod nad przyrodzenie y nad-
bieg poſpolity / czaſem umarły / czaſem żywy /
ale niſz ſie dni wypełniā odchodzi / a tey rze-
czy rozmaite ſą przyczyny / abowiem niekiedy za-
tłwora ſpodnia maćice niewieſciey tak bywa ſe-
rota iſz ſie dobrze zāmknąć niemoże / ani pſodu
zatrzymać / albo teſz od wilgoſności złyh a zby-
tnich tak bywa ſioka y gładka iſz teſz pſod ſna-
dno wypływa / a ſamā maćica wngert tak zle-
kwa ſprawniā y wilgoſci pełna / iſz naſienia
płodu albo teſz iuż zāczętego y ſprawniogo
płodu zatrzymać niemoże / iſtęce nad to y nie-
mocny teſz / iako ſą wrzody / rāny albo apoſtemy
bywāte przyczyna / bo maćice barzo pomdla-
ta y ku wyrzuceniu ſprawniā.

Traſia ſie teſz iſz ony żyły kſhorem ſie pſod
w żywocie trzymā y ſtanawia / przez ktore teſz
żywnoſci y karmia bierze / bywāte grubemi a lt-
pkiem wilgoſnoſciāmi zātkane / abo ſie nād-
wſy roſputāte / ſtād przychodzi iſz pſod ſłuſ-
nyh żywnoſci niemāte / czeſtoſroć zāmiera /
a ta przyczyna bywa poſpolita / gdy pſod wto-
rego albo trzeciego miſięczā odchodzi / bo thā
powieda Ypocras.

Kſhorekolwiek brzemienne bywāte ſzedo-
nlego ciāła / to ieſt ani barzo tłuſtego ani ſuche-
go / takim ieſtli ſie przyda odchodzenie / poſpol-
cie w miſięczu wtorym albo trzecim przyda-
wa ſie / a to nie dla inſzey przyczyny iedno they
przerzeczoney / gdy ony żyły z bytnich wilgoſci
nādete

nadete putają się / a tak płodowi żywności po-
dawać nie mogą.

C Auicenna też tak powie da. Częstość pra-
wi brzemiennym paniom wtorego albo trze-
ciego kieżycą odchodzenie płodu przydawa się
a to gdy żyły płod trzymające liptkami się wil-
gociami rościągają y odymają.

C Nad to iępcze odchodzenie płodu przyda-
wa się / gdy miścia otoko macice bliżkie / wrzo-
dy albo niełatwiami niedostatkami bywają zarażo-
ne. Zatem gdy ielito które prostym zową / albo
wrzodmi albo blęzaczka bywa nagabane / albo
gdy mecherz cierpi kamieni / wrzody y wode kr-
wawą / abowiem z wielkiej a częstey práce kto-
ra w niemocy albo przybolesci bywa / przycho-
dzi poruśnienie wielkie w ciele / na dotwiski rze-
czy spadające / a stądże przychodzi thych to żył
zatkanie y rozpucie.

C Przydawa się też to z wielkiego nadyman-
ia gdy stolec niechce być / bo thak powie da Z-
pocras. Niewiasta taka kthora się barzo przy-
stolecu wydyma / często odchod płodu niewa.

C Zatem y laseł zbytni odchodzenie czyni / ia-
ko tenże Zpocras świadczy.

C Ktore też są wyschłego a chudego ciała / ta-
kim odchod pospolicie się przydawa / bo iako A-
uicenna mowi. Ktorem ta suchosc z niemocy
albo z przypady przychodzi / w tych karmia wpi-
etą w żywnosc a naprawe ciała się obraca /
tak iż żadne pożywienie płodowi nie zostawa /
prze ktory niedostatek płod się w żywocie zemi-
dli / ani się może zostać ale przed czasem musi
wypłynąć.

C Przydawa się też odchod onym / ktore czę-
ste krowie cieżenie / albo zbytnie miesięczną nie-
moc miewają / bo tak piśe Zpocras. Brzemien-
na ieli swą rzecz odbywa / niemoże być aby plo-
du zdrowego donosiła / ale to tak się rozumie /
gdy to bywa w wielu kieżycach a niewiastka
ieli mdła / iako w trzecim albo w czwartym kie-
życu / bo w pierwszym albo w wtorym kieżciu
może im swa rzecz bez szkody odchodzić potłica-
jąc płod mąły bywa a żywności niepotrzebuie

C Przydawa się też odchod tym co krew pu-
szają / ale iako Zpocras mieni / tak się ma roz-
zumieć / gdyby thaka pekarha nie wiele w sobie
krowie miała będąc blada / abowiem ty co zby-
nią krew mają / snadź więcej niż iey samey al-
bo płodowi tu żywności potrzeba / mogą przez
picznie krew puszczając / wśakoż po czwartym

miesiączu a przed siódmym / aczkolwiek lepszy
ieli aby takie niewiasty od puszczania krowie w
strzymały się ażby była wielka potrzeba.

C Też się przydawa odchod onym / ktore zby-
tnią bierza brucha purgacją przed czwartym
a po siódmym miesiączu / bo takie purgowā-
nie nie ma być aż dla potrzeby a znamienitey
przyczyny / thedy z mniejszą wagą ma być czy-
nione między czwartym a siódmym miesią-
cem / by iedno to było mierwie a lekarstw lektie-
mi / iako Zpocras uczy.

C Zatem odchod miewają niewiasty ktorni
się nagła biegunką przydawa / bo thak mowi
Zpocras. Gdy się brzemienney biegunką przy-
da / trzeba się bać by nie pomiotła / thak rozu-
miejac / yz gdyby to a dlu go chwalo niewieście
chudey a suchey / bo wiem takowym cieżeniem
krow się trawi a niewiasta taka mdleć / prze-
to też y płod dla niedostatku pożywienia musi

C Zatem odchod cierpi ty ktore często / prze-
wracając a brzydłosc miewają / bo piśe Au-
cenna / iż z prace cieżkiego wracania ciało się
trawi y wysycha / czasem też w takowym po-
ruśnieniu / żyły płod trzymające rwą się.

C Z głodu też wielkiego albo długiego / odchod
się przydawa / także y z wielkiej choroby / bo tak
mieni Zpocras. Szkodliwa rzecz na to bar-
zo gdy brzemienna ostrą niemoc cierpi / a nie-
mocy ostre ty są / zarażenia powietrza / w pier-
siach wrzod / wielka niemoc / y zapamiętanie

C Przychodzi też odchod z wielkiej / z opadu
go obżarstwa / abowiem się tym płod zadusza
w żywocie / y temu żywność psuje / bo obżar-
stwo nigdy się strawić niemoże / thak też krow z
ktorey płod żywność ma / psuje y zaraża.

C Też gdy płod tywa mdły albo chory / cho-
cia przyczyną choroby wnetrzna bywa albo ze-
wnetrzna / tedy wiec macica musi płod wy-
rzucić. Zatem gdy macica albo secundina dla
mdłości przed czasem się przewie / thak płodu
zatrzymać niemoże / albo gdy woda y inie wil-
gotności z macice cieką ktore ją osłizają y przy-
czynę odeścia płodu dają.

C Przydawa się też odchod prze wielkie zimi-
no kthore płod zabija / co się przydawa w po-
nocznych kramach. Zatem y dla wielkiego go-
racza ktorem się brzemienna spraczuie / także
y płod w niej tak iż go niemoże scierpieć / to się
przygadza w posudnich stronach / prze te przy-
czyny

Żywe panie brzemiennie mają się częściej łączyć wiarować/bowiem ona troim obyczajem pmi płodzi. Naprzód iż łączy ciepłota y go-rączność swą zapala dychanie. Drugie iż żywy płod trzymający odmiękcza y roztwarza tak iż drogie tu wypieciu płodu czyni łatwiejszą dla gładkich a śliskich wilgoci. Trzecie iż ciepło zewnętrzne/ono które wewnątrz jest rozmnąża y przyczynia/przeto gdy płod ciepła wewnątrzego tak ścierpieć nie może/tehdy dla ochłodzenia drogi sobie wypuszczać szuka.

Przeto brzemiennie mają się łączyć wiarować/wypierają gdy już nadedniem chodzą/dla łatwiejszego porodu dobrze się męć/ale iako kom pierwszy nauczał iakoby to miało być bez zarwady a miernie.

Nieważ też odchod brzemiennie/ gdy nie płodno powietrze przychodzi/ to jest gdy bywa nagła odmiiana stanu lata z ciepła na zimno albo z pogody na deszcz/bo tak Zpocras mieni Zle kroc zima wilgotna bywa / a wiosna sucha y zimna nastawa/tedy niewiasty na wiosne rodzące/laczno aleda za przyczyną odchodu płodu nieważ/albo iesli odeszcie nie bez dzie/wzdy idnak trudne nieważ porodzenie płod też bywa mdły a niedostateczny/ktori natiich miast umiera/a iesli nie umrze tedy zarwabe chory bedzie/bo gdy takowe zimy się trąfają tedy cięła brzemiennych gorętsze y wilgotniejsze bywają/a dla ciepła y wilgotności zimy/wiecej się odwarżają niżli w łazni/a dla tego zimno które potym na wiosne przychadza / cięła tak odwarżone y rozpuszczone łatwiej y barziej przechodzi iż też płod który był ciepłu przyspył/nagłego a wielkiego zimna ścierpieć nie może/that je albo w żywocie albo iak skoro na świat wynidzie umrzeć musi/a nie umrzeli tedy one nagłą odmienność z wielką cięskotą cierpi / tak iż trudno a z wielką pracą ma się

Przypada sie też odchodzenie (uchować. z wielkiego ruchania cięła/iako gdy brzemiennie barzo robią albo zbytnie skaczą ruszając się.

Zasie ile kroc się im porażenie/spadnięcie albo pchnięcie/ciskanie albo zbytnie wderzenie przypada. Zle kroc też na nie zbytni a nagły gniew/strach/boiazni/troska/abo też iaka nowa a wielka radość przychadza. Zylakmiarz przyczynę odchodzenia płodu niewiastham brzemiennym przypadać sie/ktore z wielką boleścią tak oddychają/nieżli gdy według biegu

rodza przyrodzonego/dla tego iż zla rzecz która sie człowieku przecim przyrodzeniu przypada/wa/daleko cieśsza bywa niż to co z przyrodzenia pochodzi.

Odeszcia płodu znamiona/ wprzeczające.

Pierwsze/ Gdy pierś brzemiennę ktorą przed zdrowe a pełne były/znienagla cięcej się/miękcząc a spadając/za tym częstokroć odeszcie bywa/bo Zpocras y Alucenna piszą. Gdy nagle pierś ścięcej się a opadną / thegoż dnia odeszcia trzba się bać. A gdyby pęknięta bliźnietą nosiła a iedenby cypceć iey ścięczał a opadł/gdyż przed tym obadwa zdrowe były/tehdy onemu dziecieciu co pod takim cypcem leży/wade a nieprzespieczność znamionuje / przeto Zpocras mieni. Gdy prawy cypceć chory jest/nieprzespieczność porodzenia męczy y znie wstazuje/dla tego na ten czas pospolicie rozmaite bliźnietą bywają/otrok y samica / na prawey stronie boku otrok/a na lewey samica zarwabe odpoczywa.

Drugie znamie.

Gdy pęknięta boleśnie w macicy mlewa / a sama sie zarumieni na twarzy drżąc a wzdręgając sie iakoby na zimnicy/nadto gdy w oczu boleść czuje tam wewnątrz ku mozgowi/ a cięło leży bywa iakoby zrobionej a spracowanej/ co wstazuje wielką płodu nieprzespieczność/zwłaszcza gdy na ten czas przyrodzona sie niemoc przypada.

Gdy theż cięło pękatey nadyma sie iakoby twarzą nieciętą puchłą / a wiathy po ciele y tam y sam biegają z boku do boku/to jest znamie pewne choroby płodu / zwłaszcza w miesiaczu w wtorym albo w czwartym.

Edisimy już przyczyny y znamiona odchodzenia płodu powie-dzieli / ieszcze druga rzecz abyśmy nauczyli ktoremi lekarstwy może thego wydz albo sie wwiarować : zwla-szczą gdzie lekarstwo

wem

wsem pomoc może być dana/ przeto
brzemienna zaświe się ma rzeczy
tych strzedz które są przyczyn
na ochłodzenia płodu
o których już do
syć powiedzian
no.

Capitulum 10.

Na przód. Gdy się boia b
zaworá macice nie była na
zbyt roztworzona á heroka/ te
dy trzeba lekarstwa przykła
dać które zawięraia á scia gá
ia/ iáko są/ męcie/ oturzenie/
wonności/ mążanie/ emplastry (o których się
rzecz już powiedano w 7. capitu.) albo ty co
przyporzona niemoc po porodzeniu powścią
ga iá y ząstanawiaia.

Druga rzecz. Jestli jest strach tego iż mą
żaćz slika jest bärzo y wilgotna/ albo by żyły
płód dzierzące zbytnie á liptymi wilgotno
ściami nie były zaktane y nadete/ temi to lekar
stwa pozbedzie/ które wypychaia/ wysuszaia
y wiątrzy ząstanawiaia/ iedno na to trzeba ma
drego á roztropnego lekarza/ ktorego by się ra
da wbytko działo/ bo takie fluxy á wilgotno
ści rozmaite bywaia/ á nie jednym obpeżaniem
wbytki leczą.

Zasie gdy strach jest/ aby miejsce około mą
żić nie było chore/ zaráżone/ albo niedostatek
cierpiące/ iáko są rany/ wrzody/ trudność wo
dy puszczania/ w tym się mądrych lekarzów
radzić/ ktorzyby ráde dali iáko każda rzecz z tych
mogłaby być vlecżona.

A jestli się brzemienna bärzo boi iż jest chu
da á wyschła/ tedy ma rzeczy pożywać odwil
żających y tuczących/ iáko jest mięso cielecze/
mlodych welow/ káplony/ kozleta/ skopowis
ná/ kuropátwy/ iärzebie/ przepiórti/ y inşe.

Zasie gdy jest strach niemocy iákiey ostrey
temu pomagac lekarstwa przeciw onym nie
moczą służącemi.

Jestli by nieprzespieczność była dla głodu/

tedy gi rychlo oddalić potarmem y napolemi
miernym á nie zbytnim. Zasie gdyby dla zby
tku y obżarstwa (czy tych czasów wiele się przy
dawa) tedy pożywać mierności á powściąga
nienia przez nieiały czas/ albo też mierną pur
gacją ciała temu pomoc/ iestliżby się godziło.

A gdyby brzemienna miała krwie nazbyt
dobrych rzeczy krew puszczac/ ale miernie cho
czy bywa/ á czymby się płód w żywocie miał za
dusić/ tyle krew wypuscic/ wśakoż mniemam/
iż o tej rzeczy wyszły dosiściem namienili.

Nad to iestli się brzemienna boi nieprzespie
czności/ wielkiego á długiego káplania/ albo z
wracania/ z biegunki/ z wydymania stolecza/
ciecżenia krewi chocia nosem albo kedykolwiek
inedy/ tedy rádzę w tej rzeczy ku lekarzom się
miec/ á wbytki rzeczy z pilnością sprawować
á z bacznością.

Ostatnie iestli dla młodości/ albo przewra
nia macice/ albo secundiny była nieprzespiecz
ność/ tak iżby płód niemógł się daley odzierżec/
na to trudno ma być które inşe lekarstwo/ tel
ko aby pełarká te pilność czynila/ czy nawet
są aby się bärzo nie poruszała skakaniem/ ch
wianiem/ chowieraniem/ stanieniem długim/ tá
kż cieleczie brzemienną nosząc by się nie obrażała
á nad najwyższe zaświe się ma to nawiecy tych
przyczyn strzedz/ z ktorich niektóre takowa przy
czyną nieprzespieczności abo vraz przychadza.

Po czym poznać płód vmar
ły/ albo iáko gi wygnąć.

Sobzi się tu na tym miejscu
powiedzić ktoremi znamio
ny płód vmarły poznać/ al
bo czym gi żywota wygnąć
Znamiona vmarłego płó
du ty są.

Pierwsze gdy pierś brzemiennę rychlo á na
gle zmieteczeia (iákom o tym wyszły capit. 7.
powieda) Wtore gdy płód który się już ruszał
w żywocie/ przestawa się ruszac. Thrzecie iestli
płód w żywocie z боку na bok (á tho gdy się o
bracza matka) iáko by twarży kámiem się tha
cja. Czwarte gdy żywot brzemiennę albo y
pepik

pepet zlewnie bedac przed tym goracz. Płac
te gdy smrodliwa wilgornosc z niep wychodzi
zwlaszcza po iakiej ostrej niemocy. Szost
gdy oczyz brzemiennej wpadna / a barwa iey
biala w smiadą abo w rdzawą sie przemienia
a nad to oczyz / nos stracwicie a wargi posinie
ią. Siódme gdy brzemienina okolo pepła al
bo tam niżej bolenie miewa / a postawa twa
rzy nad zwyczaj sie zmieni. Dsme gdy tego ie
dla abo pćia żada czo iesth przeciw iey przypo
dzeniu / albo czego niemiała w zwyczajaiu.

Dziwiate gdy brzemienina przytke a strąsne
sny miewa. Dziesiate gdy z trudnoscią mie
wa wody puszczanie / a barzo sie pracując ma
ło wypu szej a albo nie / także gdy sie na stolezu
krom żadney sprawy wydyma. Jedenaste
gdy dech brzemiennej poczyną sie smierdzacy
a to sie przidana trzeciego albo czwartego dnia
potym gdy płod umiera. Dwanaście gdy retę
w utropie rozgrzaną na żywoty położywszy /
płod sie nie rusza / A thajże im wiecy z tych
znamion społem sie zepda / tym znak pewni
chy omártego płodu.

Przeto trzeba mieć pilnosc aby czona spiesz
niey był wypnan / a thui zaśie thżreba poznac
iżliżety płod mogł być wypnan krom wraży
a narupienia matki. Bo niektory płod taki iest
iż bez wraży matki trudno ma być wypnan a
drugi zaśie łączno.

A to potem poznac / gdy matka rodząc emi
dla a będzie takoby w zachwyceniu / gdy sie w
chorobie zapamiętawia a członki trudne led
wo rucha a podnosi / gdy na głosne pythanie
máło odpowiada albo nie z yto głosem lichym
a niedostatecznym / gdy często kureż miewa /
gdy sie iadła brzydzi / gdy puls predki bywa a
mólly. Zy znamiona gdy bedą v brzemiennej
albo v rodzącej / iawny znak iest iże ona trud
no ma zostac / przeto pieczę o nię samemu bo
gu poruczyć / ale w teorey żadnego znamienia
niemásh tego / iest dobra nadzieia / że ona zbyw
szy płodu / cząła a zdrowa zostanie.

Przeto trzeba tego pilno strzedz / aby iako
skoro poczuł płod umárly aby go pozbył.

Do dwoiako może być / albo letarstwem wypra
dzającym / albo nacziniem na to spráwionem
Naprzód krom naczynia może pozbyć okurza
niem tym obyczajem. Weźmi koppro albo lą
no esłowe / a thui rozżarzwszy okurżay spodek
rodzącej. Zeszeżę tak / skore weżową / mirtę

bobrowe stroie / siarki / Galbanum / opoponaci
cum (w Aptece nąpdzieś) rubee tinctorum /
gnoiu gołębiego albo iaszyzbiego / thui wshyto
stárwshy a z żolcią wolową zmieszawszy nadzia
lay pilul iako orzechy laskowe wielkich / także
po iedney pilule na węgle gorące kładac / pu
szczay dym tróina w żywot rodzącej.

Weszeżę inacy / Weźmi Zimiamy / opopo
natum / galbanum / siarki żywey / wshitto go w
rowni / thui wshitto z żolcią wolową zmieszaw
szy naczyni pilul / także czyni kureżenie iako y pier

Weszeżę inacy: Weźmi asam feris (wep
dam pol dragmy / ruty thrzy dragmy / mirry
dwie dragmy / Do wshitto na proch zerzy / a
gdykolwiek niewiasty e bole napadną / za káž
dym razem daway tego prochu pić po iedney
dragmie z winem białym / abo z wodą czoby w
nię piawine wárzono.

Reż weźmi wodę czo w nię wárzono figl
fenum grecum / lebiódke / Ze daway pić rodzą
cej / bo takowa daie siostosc / potimże ony pier
wsze rzeczy podaway ktore czynią tu płodu wy

Reż weźmi gumy arabicum (rzucenie.
opoponatum (w Aptece nąpdzieś) czarney
czmierzney / stasifagiam / aristologiam lon
gam / colocinten bez nasienia / to wshyto silu
żay a z żolcią wolową y z sołem ruty swięcy
rospuszcwszy / weżyni knot z welny / a w thymże
maczając dobrze / wpuszczaj w żywot rodzącej

Reż weźmi knot z bawelną miąsny y dlu
gi iako palec / a maczając gi w ruciannym soku
przysławsi troche scamoneam / wpuszczay w
żywot rodzącej.

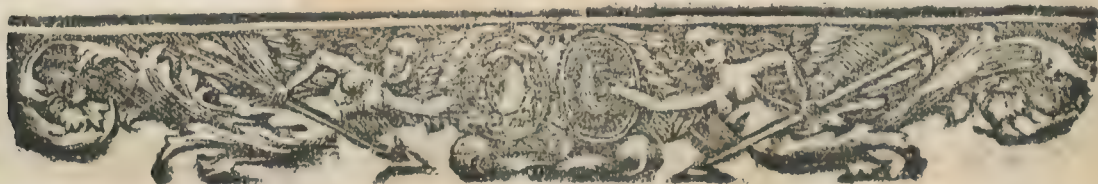
Reż weźmi aristologie rotunde / piawiny /
rzeżuchy ogrodney pod iedną miarą / to zerzy
a zniełay z żolcią wolową / potym knot tak
wielki iatom iuz namienil / w tym maczay a
w żywot rodzącej wpuszczay.

Reż mleko drugiey niewiasty gdy pić ro
dząca / tedy płodu poruszą tu wyselu.

Reż weźmi soku diptamowego abo prochu
z niego dwie dragmy / dajże pić rodzącej z wi
nem / iestli sie nie rozgorzała / bo gdy sie zapali
tedy z wodą ciepłą / a tak płod bez wraży wpi
nie.

Reż weźmi mirri 4. dragmy / cis (dzie.
namonu / galbanu / bobrowych stroiow / káž
dego po dwie dragmy / opoponatum 1 drag
me / to wshitto silutki a z żolcią wolową rosp
rawiwszy naczyni pilul káždą po iedney dragmie

h a kładac

à kladać na węgle / sono rodzących podkurzan
bo tym podkurzeniem / y płod umarli / y zapal-
lenie / y zatchniona krew bywa wygnana.

Eż weźmi bożego drzewa / bylic / obor-
gą po garści / asphaltum pol uncij / rubee tin-
ctorum 2 uncij / rumuu wonnego pol uncij
borati / feni greci po dwu uncjach. Zo wsyp-
to wwarz w deżkowey wodzie / w tej rodząca
niechay sie omiya / pothym weźmi sadła ka-
pluniego / kaczego / oboroga po czterzech drąg-
mach / ktemu przylož oleum ancy dwie uncje
le a tymże głowe iey pomazować / gdyż omi-
wanta onego wynidzie / pothym weźmi kostek
dactylorum poltory drągmy / to wsypko star-
wshy a z trocha sástranu zaprawiwshy / day iey
wypić z winem białym.

Eż weźmi tiriacam czo la zową diatesse-
ron / dawajze sarkac rodzących / to tchż płod wy-
gania umarli.

A gdyby ty lekarstwa nież nie
pomogły thak iżeby płod umarli
niechciał wynisć : tedy uż wiet-
szey prace y pilnosci potrzeba
y naczyńia na to przipra-
wionego / iako sa haki
kleszcze y insze ta-
kowe / tak iako niżej sze-
rzej poswiemy.

Capitulum 12

A przod położwshy rodząca
wznak / głowe na dol iey spu-
ścić / a nogi z druga polowa-
cia podnieść / thak iżby z obu
stron staly niewiasty czoby ią
mocno trzymaly / abo wiecez
wiazaly / thak iżby sie ona niepomykala gdi-
by płod był wyciagan / pothymże baba pomaz-
zawshy lewą reke w olejku liliowym albo też w
czym innym czoby reke oslizalo / palcze v reki
stulwshy ma wetknąć w żywot rodzących / a do-
brze ma omaczac ktrzym obyczajem dziecie w

niewieży / iżeby tym snadniey mogła haki albo
insze naczyńie założyc y wyciagnąć.

A gdy sie tak trąsi żeby sie dziecie glową os-
brociło / tedy hak zawadzić w iedno oko abo na
podniebienie / albo za gardło / albo tham gdzie
sie nalepien bedzie zdalo / a także ciagnąć z nie

A iesthlże sie trąsi nogami / thedy (nagła-
hak założyc za kostki pierśne abo za pacerze.

A założywshy hakiem / nie żarazem ma cią-
gnąć baba / ale on założony prawą reka trzymać / zaś lewą ma drugi naprzeciw iemu z
drugiej strony zawadzić / także obadwa społu
obiema rekoma ciagnąć aby dziecie obiema
stronomą wychodziło / a także ciagnąć lekko
a żelazem nie na prost / ale tak iżby ciagnąć y
na te y na one stronie naciągając a iakoby ch-
wicząc a wychowierając płod wyrwała / takż
ciagnąć żawże ma palcem iednym pomazac
wshy dobrze (iako m rzekł) pilnosć mieć a ma-
cząc aby sie gdzie dziecie nie oparło abo niekto-
ry czlonki ciała nieżawiaz / tedy palcem oduo-
dzić / a tak nawodzie iakoby wolno a przestwor
nie wyszło / a gdyby sie iuz tak płod przypotykal
tedy tym daley haki załadać na dalże czlonki
aby wsypko dziecie wyszło.

A żanie gdyby sie przidalo iżby tylko iedne re-
ke podalo dziecie a teby trudno na wierzchy wy-
wiesć dla ciasności zamkow / żywota / tedy one
reke wwiklac iaką chusteczka aby sie żanie nie-
wemniela / a także potim ciagnąć aże sie wyl-
tko ramie wysięgnie / a gdy sie tak wtaże / tedy se
odciąć od ciała z oną reka / takież musi czynić
gdyby obie ręce / iedną nogą abo obie z ciałem
sie podaly a na swe miejsce niemogly być wro-
czone / tedy musi z rekoma od ramion / thakież
nogi od sona wcinac / tu kthorey rzeczy lekarze
mają mieć pewne naczyńie / iako noże / kleszcze
haki y nożyce / czoby nimi takowe czlonki albo
rychto odciąć albo oderwać.

A gdy iuz tym os-
tyczajem ony czlonki beda odcięte tedy ostatek
ciała thak ma być nawraczan y naciągany aż
bedzie godni wynisć a snadno od matki być wy-

A gdyby głowę dzieciece z opu-
chliny abo z nabiezienia abo z fluxu iakiego tak
sie odesła iżby z zamkow żywota niemogła wy-
nisć / tedy baba abo puścjadlem albo czym in-
szym osthyrim ma głowe przepchnąć aby glo-
wa m niejza była gdyby ona wilgosc wyciekła

byla iż trudnoby miała wynisc / tedy musi iā zdlawic ā zgnisc / tātież y cāgskti glowne tātie mi kleszczami iātkami bārwierze zeb y wymusiā / ā potym wyciagnāc.

Eżasie gdyby wyciagnawszy głowe / pierś sie zāsie w cżelosci żywota zāwādżily iżby wynisc niemogly / tedy ie musi tymże obpcżaiem zlamāt ā w kesi iātkiżkolwiek zgnisc ā nārzg dzie tu w ysciu.

Ezymże obpcżaiem gdy sie ktora insha cżesc wzdelā / opuchła alboby nābiegła byla / tedy iā też m usi zepchāt y zbosc tāt iākom o glowie powiedā / aby potym gdyby wypuscilwpy wilgosc stłisnelā / abo zciēicżypsi bylab y godnā tu sācznemu w ysciu.

E gdyby sie stālo z przpgody iākiey abo z nie mocy iżeby sie prog mātice wrzodem albo zā rāżenim iātkiem zāchsnāly zāchchnāł żadney slistosci niemāgc / nie godzi sie o wypedżeniu płodu pomysłać / albo podkurżanin / āżby oliwā pierwej albo tłustosciā niciātā tātież myclem albo podkurżanin māticezā była odmieł cżona / aby drogā tu w ysciu była otworzonā / o cżym seroto w piątym cap. nāmieniono.

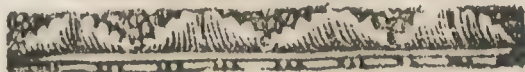
E Nadto gdyby dziecie omārle botiem pochodzi / so / tedy mogli byt ma byt nāwreżeno y naprawiono / iākeby czo nāsnādny moglo wynisc / ā māticeā ma byt nāmāżana abo podkurżanin y woniā zāgrzewāna āż sie restw o rzy / ā odwilgnawshy droge lūcznā tu w ysciu w cżyni / ā iesthliżeby płod żadnym obpcżaiem niemogł byt obrożon / tātie māżanie abo podkurżanie żadney pomocy niedawa / tedy mu si sstārgāc ā zlamāt w kesi / iākom iūż przed tym powiedziāł.

E żasie gdyby po wywiedżeniu płodu nie moc przpgodziona zbytnie byla / tedy przpdāwāt tātie lekārstwā cżoby to zāstānawialy / o ktorych wyspsey powiedziano cap. 7.

E gdyby sie zāsie przpdālo iżby mātka rozdāc (gdy dziecie żywo / czo może byt poznano tymi znāki ktore omierāgcini przidawā iā sie) omārłā / tedy naprzod potrzeba aby wsta omierāgcce) byly otworzone / tātież lonoy mārīcā nie ma byt zāwārto / aby płod mogł mieć dech y oddechnienie / czo omieciā w cżynie niewiāstychocia sżednie w tym bywāl / pothym nāchylwshy omārłā / bo ielwpy presta rānā kosproć y otworzyć / bo prāw y bot nie iesth tāt godny ani tāt wolny dla zāleżenia wāthrot y

tedyby dziecie wyiāc / ā kchorzy sie tym obpcżātem rodzy / ty lācinnicy cesarzmi / ā popolski u wyprotti abo wyrzeżānce zouā / z kādēż w Xzi mie rod Cesārzow powstāł / bowiem pierwszy tego imienia był z mātki wyrzeżan.

Jako dziecie nowo narodzone chować / żywić ā lekwāć.

Capitulum 13

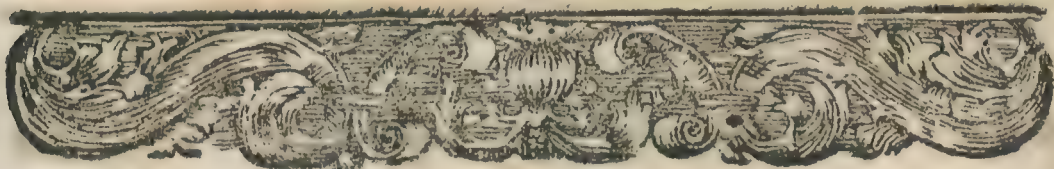
Sysie iūż narodził niemowliātko / nātich miasł mu pept obrzeżāc na trzy pālce od ciālā dāleto / ā tātże zāwiezāt zāsipawshy ono obrzeżānie prochem bolo armeno / ce

sanguine draconis / sarcocolla / mirri / kminu : kādēgo pod iednā miārā / nāthlukt wshy y pothrzāsnāc wclny kēs w oliwie rozmocżony / tātże zāwiezāt dobrez aby nie spādło / acżkolwiek niektorzy pēpet dżiecey na trzy pālce od ciālā zostāw wshy / pierwej rādżā zāwiezāt po tymże ebrzeżāt.

E Nad to sā niektorzy czo powiedā iā / iż iāko dlugo peptā wrzgnawshy zostāwi / tāt też ieżyl bedzie v otrotā krotki abo dlugi.

E Zuitenna też z peptā niciākie wrośki bierzē mieniac. Gdy niewiāstā pierwsze dżiecie ma / tedy mu peptē ogledāc / iesthliżē thām czo nābliżey ciālā nie bedā z mārēti iākie abo wezoly / to z nāmionuic iā onā niewiāstā iūż dāly nieptodna bedzie / zāsie ile tam bedzie wezłow / tylē iey płodu w taziue mieć. Zeszcē powiedā / iż gdi ony wezly bliżu siebie sā / tedy też iedno dżiecie po drugim richlo bedzie / āle gdy od siebie dāleto bedā / tedy też płod ieden zā drugim bedzie omieptawāł. Nad to / iesli ony wezly iā koby żolte bedā / tedy siny z nāmionu iā / ā gdi by białe tedi dżiewki / āle iūż o tych peptāch do

E gdy iūż tāt peptē bedzie obrzeżan (sic. y zāwiazan / pożytecznā rzecż iest ciālō wshy to dżiecece oleiem z żoledziu pomāzāt / bo on sfore twārdzi ā nieiātko broni przeci w tym rze cżam ktoreby miāły subtelność ciālā wrāżē / iā to iest dpm / zimno / albo inshē rzeczy / ktore gdy sie ciālā dotknā / bārzo ie obrāżā iā. Za pomā

zanim godzi się dziecie omieć wodą lenią a no
zdrze iemu palcem (obrzezawszy pąz nogię) o-
tworzyć a wypuścić lekko z nienagła.

C Dobrze też jest onego olejku trochę w oczi
mu wpuścić / także też otoso dupki dziecieczey
dobra rzecz jest mazać a niełatko sciskać iżby
tu wyprożnieniu brzucha łatwiejsza a wolniej-
sza była / a nawiecy także dziecie trzeba strzedz
y chować od zbytniego zimna y gorąca.

C Gdy już tak ona część peptu zostawioną
odpądnie (czy pospolicie trzeciego albo czwart-
tego dnia bywa) wtedy ostatek zasypać popio-
łem spaliwym cząstką żabie kłose bywaia przy-
stawiech albo przyieziórach / albo też spaliwym
wołowe kopyto / albo też popiołem spaliwym do-
brze ołow a wrzucić gięścić y z winem rozmię-

C Gdy już dziecie będzie powite y w (hać.
pieluchy położone / trzeba mieć pilność aby ie-
go człontki czy namietki były chowane / by ta-
żdi człontek na swym miejscu trzymo albo nie
leża iako ale czy naprosiecy był pokładan / a to
nie tylko raz czynić ani dwa / ale zawsze / bo i-
ako sie drzewkam przydawa / iakie z ziemi wy-
rosta trzypne albo proste / też postawie gdy ich
nie oprawia / y stare miewaia / także dzieci ie-
śli prosto a słupnie będą powiane / tedy też pro-
sto będą rość a chodzie.

C Czy też potrzeba chustki cienkiej / albo
jedwabiem zawsze wycierać / ramiona y barki
rościagać a wedle bokow z obu stron na dol
wyciegać aby sie prosto legać nauczyło / nadto
y okolo iaiet albo po lontu trzeba niekiedy gła-
ścić aby tym łatwiej wode puszczało / y przedy
mając mied y nimi żeby nie zaprzaly.

C Gdy już będzie położono spać / tedy mu po-
trzeba głowę zakryć cząstką albo czym cieplim
a tam ie stawiać gdzieby nie było zbyt zim-
no ani gorąco / a głowa ma być nad inie cia-
ło wyspy trochę podniesiona / a trzeba wyspy
to dziecie zwierzechu zakryć pieluchą albo czym
inym takowym aby mu promien słońeczny
we dnie albo kreszczowy w nocy niezawadził /
a nad nawysze trzeba pilności aby człontki czy
naprosiecy leżały / byia sie nie nachyliła / aby
grzbiet wysoko nie był podniesiony y inie czlon-
ki aby inaczej niżli potrzeba nie leżały nachy-
lone.

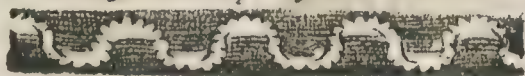
C Takie trzeba ie myć raz albo dwa (lone.
na każdą dzieci / a to po spaniu zawsze / zimie wo-
dą ciepłą a lecie letnią / a niedługo potrzebować
w kąpieliedno po i sie ciało nie zagrzać / wtedy

wpiąć kiedy sie już pocznie zarumieniać.

C Jeśli sie strzedz by mu sie w kąpeli wodą w-
yhy nie lala / bo to bardzo szkodzi słuchowi.

C Ostatecznie trzeba ie otrzeć y zagrzać pie-
luchami cienkimi pierwey ich przy ogniu za-
grzawszy / po tymże gdy ie ma powieć potrze-
ba położymy na łonie znaki ie nachylić a le-
guczo po grzbiecie głaścić / po tymże powieć / a
powinny / wtedy ma kropie albo dwie mleka w
nozdrze wstrzyknąć / bo to wzrokowi pożytecz-
no jest / po tymże ie na miejsce swoje położym.

**O mleku y o mamce / albo ia-
ko długo ma być dziecie doiono.**

Capitulum 14

C Jeśli ciebie wychowania dzie-
ciecia / nie lepszego ani zdro-
wzego iedno gdy własna ma-
ćka swoim ie własnem mle-
kiem wychowa: bo mleko w-
łasne matki przypodzeniu
niemowniaćtu bardzo służy a jest iemu własne
a dla tego jest iemu siłniejszy / bo sie mu przy-
łożyło y nim sie wychowało w żywocie będąc.
Nad to / mleko matki jest iemu zdrowsze / prze-
to też rychley sie nim wtoli.

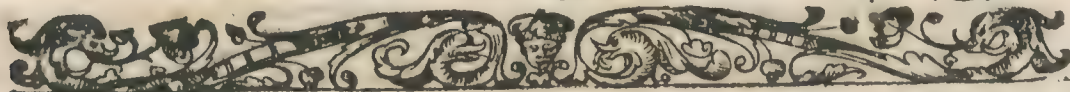
C Dostić jest (iako Aulenna piše) dwa ra-
zy albo trzy przez dzieci o pierś dziecie trzymać
a iednak sie tego trzeba strzedz aby dziecie z pier-
wu nie było młkiem obetkano / tak to rozumie-
cie. Jednym razem dzieciecia tak długo nie-
trzymać ażby przyszło obrzodzenie pokarmu /
bo daleko lepiej jest po trochę mu dawać poży-
wienia / niżli iednym razem albo dwiema ob-
betkać / abowiem ciało chęć offale / puchną a
nadmąga sie / y mocż wypuszczaia chęćow-
ktory nie strawność mleka wkażuje / kłhora gdy
sie dziecieciu przypda / tedy mu trzeba pokarmu
tym dluzey powściągać iżby głod on zbyt tra-
wał przedtym nabrany.

C Takie gdyby matczyne mleko było nie-
czyste a przypre / wtedy natężyć nigdy nie-
ma dziecieciu pokarmu dawać.

C A jeśli by dla choroby albo dla niepro-
wego mleka sama matka dzieciecia żywić nie
mogła

ab
m

mogła/tata może mamkę mieć czoby otoko te go dobrze umiała. Naprzęd aby była zdrowa/ czudney osoby/ w pieszczoch mocna / a w pier siach seroka/ potym aby ona nie była tata czoby dopiero porodziła/ abo też dawno po poro dzeniu nie była nadaley we dwa miesiąca/ a gdyby tata mogła być ktoraby otoką porodzi ła. Trzeć aby była zupełnego ciała ani bār zo tłusta ani bārzo chuda. Czwarte aby była dobra/ mierna/ dobrych obyczajow/ nie gniew liwa/ ani bārzo sroga ani też strąśliwa/ abo wiem tchawce namiętności škodliwe są/ bo y mleko psuła y społem z mlekiem w przyrodze nicy w obyczajach ssacego dziecięcia wychodzą. Nad tho/ nie godzi się w mamkę brać glu pich albo też wklądných to jest swowolnych/ iā to są przadki/ praczki/ hawtarki/ y inye tato we wārstatniczki.

Plate/ potrzeba aby mamka miała piersi zupełne y dostateczne/ iżeby nie były chude abo rozwlekle/ nie cienne ani też wielkie/ ani tchąże dla twārdości mleka niemogły wypuścić.

Dstatnie/ trzeba też mieć wzgląd na mle ko mamki/ aby nie było smiałe/ sine/ żółte/ śa re albo czprwone/ tātież by nie było gorzkie, slo ne abo kwasne/ niema też być bārzo rzadkie/ a ni bārzo gęste/ ale iednostajno białe a słodkie.

Nadewszystko potym dobre mleko poznāć ktore wsthrzynione na pāznogacie y pālczow nie spłynie gdy prosto ręce dzierzy/ a zaś nie zostoi się na pāznogciu gdy ręce zchyli/ bo tho ktore się rękło rozplynie jest bārzo rzadkie/ a kto re się zostawa jest bārzo tłuste a miasne/ a prze to szednie między tym jest nalepse.

Przeto gdyby się przydało iżby mleko bār zo było ciepłe abo cierpne/ tātā niema dā wāć ssāć na tężo aż nāiaty się.

Przydawa się też czāsem iż mleko mātce wysycha y ginie/ a to dla rozmaitych przyczyn Albo to przychodzi z chorobą ciała / albo z w rzodu z niedostatku piersi/ albo też z ich zāzie bienia y zātkania / albo gdy tego nie pożywa z czego się mleko mnoży/ abo gdy mamka głod albo pragnienie cрпи/ ktore przyczyny iāko trze ba pilno cbaczyć/ tātież y lekarzow mādrych się radzić a ich lekarstw się sprawować.

My też abyśmy niaali pospolity pożytek weżymy/ wypisaliśmy tu niektore lekarstwa mamkam w tym niedostatecznym bārzo po trzebne/ pożyteczne/ y tu wkleczeni skuteczne.

Przeto aby się mleko mnożyło/ korzenia albo nasienia pāsternakowego daway iey pożywać. Tātież nasienie albo korzeń wlostiego ko pru w wodzie ieczmiennicy abo tātarki nāwā rzone/ to iey między innymi potrawami dāwāć. Dobrze iey też oweże wymie z mlekiem os weżym warzone pożywać/ zdrowo też ktem u prochu z glist ziemnych nāsuszonych a skār tych y. drągme w ieczmiennicy w wodzie wā rzyć pożywać.

Też weźmi māsłā krowiego y. vneliā/ tāt że ie wymoczyć w winem a społem stopić dāwāy māmce nich pożywa piąc.

Nie wādzi też bānti pod piersiami suche stawiać/ ciała niedawāiącej sicc.

Też emplastr z kādziela masticis a z smos ly dobrze na piersi przykładāć albo pod piersi / ale pierwej na ciele oleiem iākim pomāzāć a by emplastr nie przysychał abo skory niezmār.

Pomaga też piersi lecieże podrapo (bēżyl wāć y pogłastowāć/ albo w ciepłej wodzie po biedzie abo po wleczery w kapeli nāpārżāć.

Też weźmi oleptu z białej lilii albo siol tow/ nāpuszcz weni muscum (z apteki) kādzi dla y laudanum/ sflucżże to społem/ tedi w os ney tłusthoci welne macżāżę nā piersi przy.

Albo też macżay też welne nā (kladay. warzyć w winie mietki/ rożę) y siolkow y xi.

Dobrze iey też polewki albo iu (lo aloes. cny z kur pożywać rozmieszay y z żółtkiem iā ieczny a przysipāć cinamonu/ cardamomu.

Tātież może pożywać mleka y młodego se ra/ a trzeba się iey kādzy a trudney prace y ro boty wystrzegać. Kāżā też z māt ieczmiennicy z białym chlebem suchym/ mlekiem a czu krem omāściw y/ wlostiego topru przysipu lac/ na to jest bārzo dobra.

Też weźmi anyżu/ silermontani (z apte ki) obudwu po trzy drągmy/ krysztalu z. drą gnie/ to wszystko na proch sflucż/ a włoż yw y czukru iāko postora tego dāwāy pić w zāran/ w południe y na wieczor.

Tātież weźmi nasienia albo liścia wlostie go kopru/ bānty/ obogā po dwu garściach/ a nyżowego nasienia czterzy drągmy/ śāfrānu sfluczonego troche przysipāć/ māsłā młodego trzy vneli. To wszystko w wodzie dobrze rozwā rzyć y weżni emplastr/ kthory pot i ciepły na piersi māmce kādż przykładāć.

Też weźmi kminu sfluczonego postori vn

h 3 cje

rije / miodu czystego trzy uncie / wlepye wody
sesc kwart / a warz w nowym garnce / aże do
trzciny czesci / a to wywarzyszy / daway zaw
se mamec pic.

C Zateż wezmi cwikly dobrze splokaney i
dne uncie / kminu pol uncie / miodu sesc un
cie / z tego wyszkiego sflutwshy pierwey y zmie
szawsy wezmi electuarz / dawayze mamec w
zaran y w wleczor po sysee wypijac.

C Zeż wezmi krystalu dobrze sfluczonego z
dragmic / rozdzielze to na cztery czesci / da
wayze icy pic na kazdy dzien / iedne czesc po cz
tery razy / a to z tatarczana albo z grochow
iucha.

Kzeczy mleko mnozacje ty sa.

C Polny kmin y z nasieniem / anyzowe na
sienie / hant / cardamomum / miodysy / z sta
rego sera polewka / tatarka / krystal dobrze sflu
czony a z miodem pity / laktuta / wleci kopre
wino w ktorym rozmazyn albo macierzadupa
ta bedzie warzona.

C Zateż trzeba sie mamec wstrzymawac
od parebka / bo czeste gamracstwo wysusza / a
mleko nie smaczne y dziecięciu brzydkie czyni /
ktore trudno moze dziecie strawic albo zachor
wac / gdyz ie pospolicie zrzucza.

C Nad to / nie zla rzecz iesth tego dni / gdy sie
dziecie wrodzi / czaly dzieci nie dawac mu mac
zynego mleka pozrywac ale czudzego / bo przy
tym czasy niewiastam / zwlaszcza tym czo nie
robi / colestum to iest jara albo plugawosc
mniaka gesta odchodzi / ktora iest dziecięciu nie
zdrowa bargo.

C Zateż gdyby mamka / albo kiegunka / al
bo zapieklosc zywota cierpiala / a na to lek
stwa pozrywala / lepi y iest aby insha dziecie trzi
malu / az ona ozdrowie. A gdy inz dziecia
odprawiwshy spacie polozye / nie godzi sie go
barzo chowierac / kolsac / ani tez barzo otrze
sac / by snadz ono mleko ciata dzieciecego nie ze
psowalo albo nie obrazilo / przeto ma byc lekkie
kolsanie.

C Lecarz Aulcenna roztazuje dziecie do
dwu lat / az takowic y nas inz iest otpezy ty
ko do roku. Potym gdyby inz chcial dziecie
odszadzic / nie ma thoby nagle czyniono / ale ie
pierwey przycucze lekkim tarmiam / czyniacz

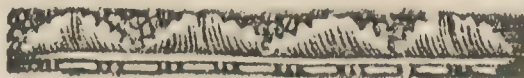
mu iatoby galeczki albo kolaczki z chleba a z
czutru / tat i z przydzie tu nalogu grubszego a
pospolitego potarmu.

**Lekarstwa o rozmaitych nie
mocach dziecinnych / w ktore rych
ko po porodzeniu wpadaia / a z
wlaszcza tu o thakowych nie
mocach oznaymie ktore
czestho a pospolicie na
nie przychodza / o
puszczaiacz mo
sze / o ktho
rych**

Aulcenna

y Rasis pisza

A tu inz porzad wy
licze takowe niemocy / ktore
re na male dziatki / tat w pie
luchach iako y na malo starsze przy
chodza.

Capitulum 15

- Naprzod o Bieguncach.
- O zapieceniu.
- O turezu albo rosciganiu.
- O kaskaniu y o sapce.
- O cieptym dychaniu
- O krostach ktore sie na lezycku czynia
- Na rozpadosci wst albo warg.
- Na plyni / nie ropy z wsh.
- O mozgowym wzrozie.
- O napuchnieniu oczu.
- Na Bielmo.
- O febrze albo o goraczce.
- O boleniu y o truczeniu zywota.
- O napuchnieniu wyszkiego ciata.
- O czestym kichaniu
- O pecherzykach ktore na ciecie bywaja.
- O napuchnieniu dymionek y zapale
niu lonka tego.
- O wysciu Pektu.
- O Nispaniu.

O szta.

D Szczęſlawce.
D wróceniu.
D lekaniu przez ſen.
D niemocy S. Białanego.
D wyſciu ſelcā zādkiem.
D wydymaniu.
D naprzeciw glistami.
D oprzeniu ſontā.
D Suchotach.
D drżenie członkow.
D kāmieniu ich.
D wzroku krzywym.

O owrzedzeniu dziaſki.

Leſarſtwie nāmienionych niemocy dziecinnych porząd wypię / a naprzod o owrzedzeniu dziaſki / abowiem częſtokoć ſie przydawa / iże na dziaſłach y na czełuſciach czi nię ſie v dzieci kroſcieć ki / a nawiecy tego czi ſu kiedy żeby poćnię ſie wſkazywāt / tedy w tākicy przygodzie ma mātā onego dzieciecia nā cziſtāc pācem na dziaſłā / na czełuſtki / pomy kātāc pācem y tām y ſam / aby onā wodnoſe ſłona wyplynie nā czełuſtki dziecie vſt y tū ziemi / potym wziąć ſadłā kotoſego a zmieſzać z mozzgiem zācież y glowy y z przāſnym miodem / a tym nācierāc dziaſłā okroſtāwiale. Zāſie wwarzyć rumi. nek z ſwepſtim koſprem / z wyſokā nā glowe ley nā cienie.

O Bieguncie gdy przeż dziecie bieży / Leſarſtwo

Weźmi naſienia rożey woniācieżey ktorā zo wā Antera drāgme / iſt y w ſamym poſzrodku rożey tākoby mech / a tāk tego wziawſy / weźmi thez ktemu kminu kramnigo / anyżu po garſci a ty rzeczy ſpołem ſilucż nie bārgo miał ko / zmieſzay abo roſpuſc mlektem abo winem / Przyłoże tego na żywotek / ſtanowi biegunkę v żolādek poſila.

Jeſliby od tego biegunkā nie ſtāne / tedy weźmi ſerpyſko ſtopowe / a day go tāk wiele iā ko poſgroſā piorunek wāży / z bābeżānā abo z preſiā wodā zimno wypię / a tego dnia nie

day dziecieciu żadnego m leſā iedno inſe pole wti / albo żemle z wodā a z māslem / iāycā też dāne być mogā a nawiecy biaſki twārde.

Jeſliby ſtolce żolte były / tedy wziawſy ſyſte albo dwie ſyroptu rożanego / roſpuſciwſy w młeteżāncy wodce / day dziecieciu wypię po dwa rāzy po rānu / a potym w godzinie czo in ſego day mu iſc.

Jeż wcześni plaſtr z gallaſu / ktorzy wwarz w wodzie / a potym w one wodę wloż garſcieczmiennę mātā abo wiecey / potym thego przywārzywſy iżeby iżeſto / przyłoż na chuiſcie nā żywotek dziecinny.

Jeż ieſliby białe wilgoſci z dzieciecia plynāły / tedy weźmi muſkatowy orzech czo trzeciā część drāgmy wāży / białego kādźidłā mnię / a ſubtelno ſtawſy day dziecieciu z wodk piony nowā / abo z ſiropem rożānym / albo z ſotiem celidoniowym.

Jeż ktemu weźmi ſāfrānu dwie drāgme micy drāgme / a to roſpuſc w czerwonym wtnie / a rozmoczywſy w tym chuiſcie / przyłoż nā żolādek y nā pepet dziecieciu.

Jeż mātā ieczmienna z ſotiem bābeżānym a z trochā ocztyu zmieſzānā / a ciepło nā żywot przyłożona / ſtanowi dobrze ſtolce

Jeż wodā w ktorymby byłā roża clemno czerwona wwarzona / omypwāy dziecie / thedy mu bārgo pomaga.

Naprzeciw żapiczeniu dziecinnemu Leſarſtwa.

Na żapiczenie dziecinne / wcześni czopek z przāſnego miodu / na rynec miod wſmāżywſy / iż bedzieſ mogł z niego czopek wcześnić / a potym omāżawſy oliwā / wetknij dziecieciu w żādek / a chceſli możeſ troſke ſoli wlożyć do onego miodu.

Jeż czopek możeſ ktemu dobry wcześnić z kōrzenia ciwiłānego albo z glābu kāpuſtnego tāk długi mīſſy iāto māl pālec v reki / a rozmoczywſy w oliwie / wprawić w żādek.

Jeż żolcig wołowā pepet nāmāżāc / odz tworzy żywot żapiekty.

Jeż māsło wyplōkane / w ſkorupie wloſkiego orzechā przyłożone y przywiāżane nā pepet / cziſte ktemu leſarſtwo.

Jeż dawſy mamce leſarſtwo / z ktorogoby

miała purgacyj / a potem drugiego dnia dać one matkę dziecieceiu za piektemu wyszac: dziecie ono będzie miało przepuszczenie.

C Reż na moczne zapieczęcie / weźmi czarany. Delny drąg / leżemierzyc trzecią część drągmy: Z rzeczy społem służy na proch / z sokiem chebdowym / albo z żółcią wolową z mieśay / a w tym rozmożymy świeżek bawelny / przypłoj na noc na pepet dziececy.

Naprzeciw kureżowi dziecieceiu lekarstwo.

C Trafia się niemoc na dzieci kureżowa albo rościsgająca / tak iż się dziecie ciągnie nogami i rączkami / a tak na taką niemoc nie lepszego iedno mazać dziecie olepkim białym i litym ciepłym.

C Reż dziewaną w wodzie wdrzona / często mpc w tym wtropie dziecie / pomaga częście Reż migdalowym olepkim / siolkowym / mieśay / ciepło żagrzawy / mazy grzbiel wypłec dziecieciu / także w wysytkę głowę siolkowym olepkim ciepłym namazuy.

Naprzeciw kaszlanu lekarstwo.

C Częstość ciepłi kápel / w plynienie wilgości slegmistych / z głowy dzieciom na pierś / w nos przyprowadzi / a tak na takowe rzeczy thym i lekarstwo pomagay.

C Naprzód takowemu dziecieciu ley ciepłą wodę / wysoka na głowę / z poł godziny / potem omoczymy palec w przasnym miedzie / omazy iżyt dziececy / a na koniec lekto palcem poruszytą który jest na podniebieniu / dla tego aby ono dziecie mogło wracać / bowiem onim wracaniem odepodzie slegm a z żółcią y z pierś / a tak kápel przestanie pewnie.

C Reż weźmi gum arabicum / dragantum każdego z nich po drągmi / nasienia gdulowego / starwmy na proch mialki / w sytki rzeczy / daway káplaczemu dziecieciu z mlekiem krowim po trosze.

C Reż migdały słodkie w mōżdżerzu słuźone / a potem z wodą włoskiego kopru prziwaryżone / daway po trosze dziecieciu káplaczemu.

C Reż wódka włoskiego kopru / z mlekiem

krowiem dana ku pićiu / bārzo dobrze pomaga

C Reż i silyby kápel wielki poszedl albo zranil wsta / tedy weźmi nasienia citoniowego dobra garść / a przelutwmy warz dwie godziny w wodzie / tak iżby kłnowatość / onego nasienia była którą przez chustę wypisniesz / a one potym z migdalowym olepkim a z kreczonym czutrem zmieszać / na rynce trochę przysmaż tak iż z onego będzie lektwarz / którego częstho po trosze daway dziecieciu. A i silyby ktemu w wsciech było zapalenie / tych rozpádlin / tedy przycyń ktemu lektwarzowi soku gránatow iabslet / a tego dziecieciu po trosze daway.

C Reż na takowy kápel / biały maś / z drągantem / kądego z nich po drągmi wziąć / nasienia baniowego dwle drągmi / a ty rzeczy służy mialko z wodą w kthoreby bpsy warzone rozpynti drobne / zmiesay / żeby było iako żur gęsto / a tego dziecieciu po ranu po trosze częstho daway / silno pomaga.

C Jeśli kápel z gorącości przypczy pchodzi tedy weźmi mirri słuźonecy na proch / z białym miodem / a zmiesay / migdalowym olepkim dawayze tego po trosze dziecieciu káplaczemu / bārzo pomaga. Przy takowych lekarstwach bronie mameże onego dzieciecia / aby sionych / kwasných / ożtem rzeczy nie ładala.

C Ktemu pierś dzieciece olepkim migdalowym / siolkowym / maślem / dialteq dobrze namazowac ktorymkolwiek z tych rzeczy / bōwtem bārzo dobrze pomagają na kápel.

Na cieśkie dychanie lekarstwo.

C Przygadza się też cieśkie dychanie dziecieciu / tak iż iakoby miało dychawicę. Weźmiż lnianego nasienia tyśie / a służy przysmaż / z przasnym białym miodem / a tego daway po trosze dziecieciu.

C Jeśli to lekarstwo namienione do koscia nie pomagalo / tedy wstawmy oliwy dobrej żagrzawmy namazuy dziecieciu okolo wśet / też skronie / potym tą oliwą ciepłą namazy iżyżet / a tham po pchni palcem w gardło / iżatim przypdzie wracanie / a potym namazy pierś olepkim migdalowym / a tego lektwarzu wyssey wypisanego po trosze daway.

Lekar

Na owrzedziały iezyček na tchorym sie pecherze czynia bolacze / Lekárstwo.

Eżatcie pecherze na dziecinnych iezyčku czy
nią sie dla kwásności mleka / a bywaia częsem
czarne / a ty są barzo srodliwie tak iż rzadkie le-
karstwo na nie jest pomoczne / a tak w smierć
od nich dzieci przychodzą.

E drugie pecherze bywaia białe albo żółte /
wte albo modre / na tacie niecz lepszego iedno siol-
ki na proch starci / a tym prochem siolkowych
kwiatkow zasypuy pecherze.

Eż proch z kwiatkow siolkowych / a z kwie-
cia rożanego wespolek zmieszany / a tym pe-
cherze zasypuy / barzo pomoczne jest lekarstwo.

Eż sok z laccuti / z psinck / z kurzey nogi zie-
la wycisniony / zmieszay wespolek a tym trosty
pecherze w wśelcie rospadliny w wśelcie poma-
zuy często / jest dobre lekarstwo.

Eż jeśli sie tyto pecherze na iezyku słu-
tedy mirra z białem kadzidłem albo z skorka-
mi kadzidłowemi / a z gallasem na proch miał
i starci / a z przasnym miodem tch proch z
mieszay / tymże ony ranti pomazuy / zgoli ry-

Eż winem wsta plocząc / potym tą (to.
przerzezoną maseią iezyk pomazuy.

Eż jeśli pecherze były żółtawey barwy
a ktemu iżby sie wsta wodności slegmista na
pełniały / tedy naprzeciwko temu wziawsi tro-
chmal / z rożaną wodą / zmieszay / a troche na
runcie posmazy / a tym iezyk owrzedziały mazi

Eż przetym mamią ma iadać wilgotne kar-
mie / iako są polewki to iesth grucz / migdalo-
wa polewka / siwki / makiowa polewka / z torze-
nim nieładac / po tym wziawsi soczence zez-
wac tą dobrze / a onym iezyk ranny pomaz.

Eż sok z granatow / citronow iest na to bar-
zo dobry mazać iezyk.

Eż jeśli trosty były modrey barwy / tedi
weźmi ktem sokom to iest ku sokowi z granatow
a z citronem / lakuczanego / z kurzego ziela so-
ku / zmieszay wespolek a namazuy iezyk.

Eż jeśli ty pecherze były blade / i tedy
mirra z safranem a z lodowatim ezutrem / z
mieszaw wespolek posypuy iezyk na ktorym
są taktowe pecherze / a to baczyć aby dziecko nie
miało w sobie zapieczenia.

Na rospadłości wsi albo warg dziecących Lekárstwo.

Eż rospadliny wsi w dzieci tak iakobyie wmy-
slnie pokraiał / bywaia dla twardości broda-
wek pierśi mamiężnych / na to lekarstwo / we-
źmi welny czosnocy albo ciagniony / rozmocz
te welne w soku z bakti wycisnawszy albo w to-
kocy tłustosci / a przypłóż na wargi / pomoże.

Eż ktemu / rożanym miodem pomazoy
wac / czyście pomagą.

Na plynienie ropy z wśu Lekárstwo:

Eż plynienie nieczystości z wśu / bywa z pełno-
ści glowy w dzieciecia z slegmistey wilgoci.

Naprzeciw temu / weźmi welne przyprawio-
ną / a te welne w czyrwonym winie a w mite-
dzie przasnym rozmoczwszy / weźmi knot a w
pusc w vcho iże tam bedzie kielto godzin / abo
wiem wyciąga z glowy wśytki nieczystosci.

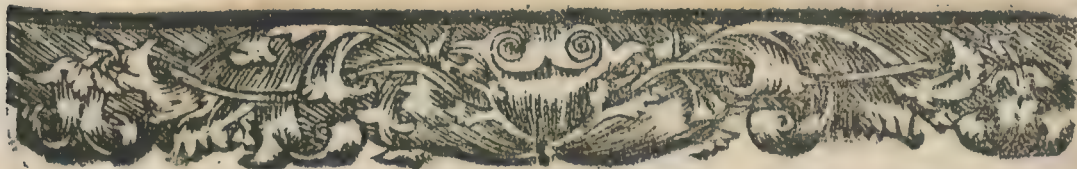
Eż hálun na proch starci z safranem a
z miodem zmieszawsi z czerwonym winem / a
w tym welne rozmoczwszy wloz w vcho wez-
ni wśy knot / a gdi nieczystosci ku wierzechowi
przyciągnie / wychedożywszy ony nieczystosci
wloz drugi knot / a tak glowę tym wyczysci-
y boleści inże wleczy.

Eż jeśli nieczystosc gruba a sucha sie w-
tazuje / tedy wziawszy miodu szymowanego a
z wodą zasje przywarzywszy / puszczay w vcho
abowiem to lekarstwo ociera / omywa taktowe
nieczystosci.

Eż jeśli ktem miał bolenie w wśu z wia-
trow ktore sie w glowie czynia / tedy weźmi le-
biodke / wwarz w oliwie z mirra / a tego po tro-
se puszczay w vcho ciepło.

Na mozgowy wrzód Lekárstwo.

Eż bywa częsem wrzód w glowie dzieciecy
z ktorego wrzodu taktowe dziecko miewa bolenie
wielkie w oczach i w czelustkach / tedi na ciemie-
iaktowe rzeczy mają być przikładane / ktore chlo-
dzą / odwilżaią mozga / na to masz lekarstwo do-
bre barzo / weźmi sok wycisnionego z banie / z
psinck

płniet / z turzcy nogi ziela / z tielko lyżet z nim
p: zymie pawy okrytu rożanego / a w tym roz
mocż bawelne albo lniane pączesi / przploż na
ciemie / a gdy to vschnie / tedy rozmocz drugi
raz w tymże a przploż na głowe.

Na opuchłe oczy lekarstwo

E Naprzeciw opuchłinty oczu / weźmi Lici
um (jest sot w Apreece) tak wiele czo drągme
żaważy / rospuśc z mlekiem niewieśim / roz
mocż w tym chuste albo pączesi / a przploż na
opuchłe oczy / a potem wwarz w sy rumnu w
wodzie z bąsilk / omiy tą wodą oczy.

E Jeśli też przy tej puchlinie ni. będzie czer
wonosc w oczoch ani zapalenie w nich / ani w
ciele / tedy na tatkowa puchliuz / weźmi mirri /
czarney heleny / każdego z nich poł drągmy /
kwiatow rożanych poł garści. Sy wshyfty rze
czy w białym winie namocz wshy / a pothym
troche przpwarzyć / także oczy maczać.

Na bielmo lekarstwo

E Bielmo na oczy dzieciom przychodzi z pł
czu wielkiego / a thak naprzeciw taticmu biel
mu / sot wypisniony z płniet wpuścżay na o
to ciepło.

Naprzeciw gorączkam dzie cinnyim lekarstwo

E Jeśli które dziecko wpadnie w gorączkę /
tedy naprzod māmka ma pożywać karmi zim
nych a wilgotnych / potym dzieciciu onemu
ma być dawany sot wypisniony mali granat
z mleczową wodką.

E Jeż nieśpodzi aby sie dziecko mogło zapor
tic w takowey febrze.

E Jeż weźmi maśliczmiennę / sotu plos
syntowego y babczanego / z rozchodniku / każ
dego z nich po tielku lyżet / potym zmieşay ty
sot z ieczmienną mąką / a potym wloż wshy
tego na chuste przploż na pierśi dzieciciu / gło
nie gorączka od tego.

E Jeż weźmi olejku rożanego sot / maści to
polowey troche mnięj sotu / zmieşay społem /
a tym pomazuy czolo y puls w rāt / y skronie
dzieciciu / pomaga na febre gorączę / thakież

pod kostkami pulsi w nog / zimno tą istą ma
ścią pomazuy.

E Jeż kiedykolwiek dziecko ka pła / tedy ma
być warżono ziele w wodzie / naprzod łatkute
turza noge / wysoti mlecz / siolki / bąbke / wa
trobne ziele / a w tym dziecie kapać kthore ma
gorączkę / abowiem tatkowa kapieł kazi a wpo
padza gorączkę.

Naprzeciw boleściom żywo tą dziecinne go lekarstwo

E Jeż stoć bowa boleńie w żywocie v dzie
ci / które pobaczę z żymania / z płaczem / z prze
wracania dziecinne go na ten y na ow boćet
a siad jest znak pewny boleńia w żywocie.

Weźmi rumientu / kopru swoyotiego / hāny
żu / a troşte kminu / wuarcz w wodzie / a potem
chuste w tym maczając ciepło naparżay ży
wot / potym po naparzeniu namaz migdas
lowym elektem ciepło / wznas mocż vżytecz
ną tego to lekarstwo.

Przeciw napuchnieniu wshy kiego ciała.

E Przychodzi też opuchlina na dziecie / eż
sem na wshyto / a eżasem na niektorę stronę /
a tāt na to / weźmi wierzchy chebdowego ziela
wierzchy bżowe / a to wwarz w winie białym /
także tim to ziele m okładay miēca na puchle.

E Jeśli przy tej puchlinie było boleńie gło
wy / Weźmi mirri / czarney heleny kthorę zo
wą epaticum aloes / pastranu przyczyni wshy
nie wiele / siłucz wshyto na proch / a wypisnaw
shy z ziela bodowego sot / rospuśc w tym sotu ty
to rzeżę / a na chuste rozmazawshy / abo thak
prosto namazuy głowe albo czolo dzieciciu.

Na częste kichanie lekarstwo

E Jeż kichanie albo bārzo gwałtowne /
przychodzi na dzieci z wrzodu głownego / a tāt
w takowey przpgodzie maia być takowe rzeżę
na głowe przyladane które chłodza / iātō sa o
lepti / naprzod rożany nalepshy / potym siolko
wy / samy abo z białkiem a z wodką Rożana
z mieşaw

zmieszawшы / a z woląsę ja iesthliby takowe częste kichanie z zapaleniem głowy przichodziło / tak iże oczy w głowę wpadają / tedy przerzeczone lekarstwo iest ktemu bärzo dobre / y to zaśie nie mnicy tu takowemu boleniu służ / Wyćsni wodność z bań / zmieszay z rożanym olejkiem a z trochą ieczmiennę maki / możesz ktemu żółtku iatecznego przypiecznić / a to na głowę y na czoło przykładay / silną pomoc zdrowia choro ono dżecie weźmie.

Przeciw Papulam to iest pecherzykom ktore sie na wierzchu skóry czynia.

C Papule to iesth pecherze gdy tu czarnosci sie skłaniają / znamię iesth nie dobre a śmierć płaci takowemu / a tho gdy takowych pecherzow bedzie niemalo po ciecie. Zażie białe pecherze nie škodliwego nie włożuy / także żółtey albo rumianej bärwy łatwo są wleczone. Naprzód wziąwszy rożanego olejku / mirtowe go olejku / zmieszay iestpołem / a pomazuy thę to pecherzyki chocia będą czarne.

C Zażie gdy będą białe albo rumiane / thędy nie czynić aże sie zbiorą a dożyją / a gdy sie przedzieją y wypłyną / dopiero przykładay na ony miejsca białey masei / to iest de cerusa y argentum / z kamforibę mercuryja.

Przeciw napuchnieniu dymionek / y zapaleniu łonka.

C Przichodzi theż czas m na dżiect z płaczem wielkiego wydeci / y napuchnienie w dymionkach / y też zapalenie łonka. Naprzeciwko thędiem rzeczam / weźmi nasienia amcos (z apteki) zstarwshy ie na proch zmieszay z iatecznym białkiem / a przypłóż te na dymionka y na łonka.

C Zaż lupini (iesth nasienie w aptece) (ko. z mierzę w winie wwarzone / a tego na chuscie na dymionka wżdece przypłóż.

C Zaż weźmi halunu sęci dragm / gallasu siedm dragm / wwarz w czerwonym winie / a rozmocżiwshy w tym chuscie / przykładay na dymiona / broni wypuklony mocznik / ale thę rzecz na proch słuczone / dlugo małą być wärzo nie / oczeu troche mocznego t n m przypłóż / a tego przykładac bedzie.

Lekarstwa naprzeciw wyszcuiu pepka ku gorze.

C Byna też thę przygoda y młodych dżiect iż ym pepet ku gorze wychodzi y napucha / na przeciw takowey rzeczy / Weźmi z apetti spiscam celticam / warz ią w wodzie / a pocim wlepy kney olejku zżaninowego / a terpentini / zażie wärz / y wwarz dobrze aż dogęstosci / a w tym rozmocżiwshy bawelne przykładay na pepet wysshy y opuchshy.

C Zażie iesthby dla płaczu wielkiego albo dla kaśli / albo dla miotania pepet wyszedł ku gorze / tedy naprzeciwko temu / Weźmi lupinos a żerz na mąke potym weźmi prochu napalonego z chust wlotchych / a tho społem powärz ywshy w czerwonym winie / rozmocżiwshy w tym lniących pączęsi / przypłóż na widet pepet a z wierzchu chustą obwiń aby nie spadło.

Gdy dżecie straci sen Lekarstwo na to.

C Gdy dżecie spać niemoże ale wszystko płaczę / na przeciw thęmu / Weźmi makę / słucż a z olikiem lactuczającym albo grzibieniowym albo y z makowym z mieszawshy pocim na chuscie dżecieciu na czoło przypwini albo celko na.

C Zaż ktemu samoswinie mleko (maży bärzo iesth dobre. Jestli thakowe nie spanie przichodziło dżecieciu z nteczystego mleka ktore wysshę z mami / tedy ma być mamka przemieniona albo opatrzoną / a ktemu wziąwszy siostkowego olejku z winem a z oczem zmieszawshy gi / w nozdrze dżecieciu na noc tego po troche wpuścay / albo weźmi rożanego olejku zmieszay rowno z sokiem lactuczającym / a tym na noc maży skronie / pulsy y rąk y żołądek.

C Zaż ktemu z syropet z maku w aptece weźmi niony / day go lshę na noc dżecieciu dla wspanienia / bärzo pomoże.

C Możesz ktemu czoło namazać olejkiem siostkowym / troche włożiwshy do niego opium a sęstranu słuczonego.

Przeciw szęstawęce lekarstwa.

C Szęstawka bywa dżecięm z wielkiego leczyenia

dzenia/abo też czasem z niedzenia wielkiego
a z ciężego żołądka: Jeśli z napełnienia wiel-
kiego a z ożebienia żołądka/aboz z niestrawno-
ści przychodzi tedy namięż żołądek bobkowym
olejkiem ciepło: Albo weźmy płaski z nasie-
nia włoskiego kopru/a z mietką z miewawym
w winie przywarzimy/przypłóż na żołądek ze
młodym omoczym w tym chustę/aboz more-
cję weźmy w który ty rzeczy włożymy wa-
rzyc a przypładać.

Eż się gdi ściskała z prożnego żołądka/
ktory gdy niema co trawić/przychodzi/tedy we-
źmi olejku społkowego/z mlekiem zmiesawimy
namięż żołądek/aboz imane paczę w tym o-
moczym przypłóż na żołądek ciężo.

Eż mleko ciepło często pije/odsierza kąż-
demu człowiekowi ściskawce: A temu sie nie
przeciw iżby zwrocilo dziecie/tedy z asie rękło
po zrzuceniu dawać pić często/zadzierzy na to
(niec).

Naprzeciwno brzydzeniu / y skłonności ku wracaniu.

E weźmi gwoździkow tartych/day dziecie-
ciu z cymkolwiek z t. se.

Eż weźmi mąstki/białego kadzidla/ką-
dego z nich po dragnie/rożny czerwony pol-
garsi/zetrzy ty rzeczy na proch/a z sokiem z
mietki wycisnionym rozpuse/także tego na żo-
łądek przypładay/możesz ktemu troche oczu
przepłócić.

Eż grzanek z chleba w moczona w ocet/
ma być często w ost trzymaną.

E Pospolicie to brzydzenie bywa dla wielkie-
go a zbytnie zżania/iż żołądek strawić niemo-
że: Wtore dla wodnego y niestrawnego mle-
ka: Trzecie dla niestrawnego a nieczystego mle-
ka: Z tych przyczyn dziecie sie ku wracaniu
często miewa: A tak obaczymy ty to przyczyn-
ny/po troszce zła daway dziecieciu: A z asie
miej na to też baczność/iaką rzecz abo wilgość
zrzucza: jeśli kwasności wonia ona nieczys-
tość wywroczona/tedy masz wziąć siedm ziarn
białego kadzidla/ruty suchey ścypior debry/
z rzeczy na mialki proch zstarwmy/z miesay
z syropkiem rożanym/dawayże tego poranu
dziecieciu złać.

E z asie / jeśli ty chodziecie cym wracanie

mialo wonien kwasney a nie oczyszczoney/barwy
bladzy/tedy możesz temu dziecieciu dać sok zwł-
na w gronicach (wycisnionego) albo sok z ci-
donii/troszke gwoździkow tartych zmiesaw
my/aboz orzech muskatowego/a oczyszczać
y dawać na ciężo dziecieciu.

O lekaniu przez sen na Dziecie.

E Lekanie na dziecie przez sen przychodzi z
wielkiego objawstwa jedzenia: a tak w ten przy-
godzie masz bronić rękło dziecieciu spać po je-
dzeniu: ktemu przed samym położeniem/roz-
moczmy w przasnym miedzie palec/namię-
ży onemu dziecieciu ięty iżby tak sobie one sło-
dosc mogło polptać: rożany miodek też na to
bardzo dobry/żołądek posila/y strawnosc dobra

Eż takowemu dziecieciu na kąż (czym-
dy dzień) co polgroch zaważy/day poranu z
boragową albo włoskiego kopru wodą/leci-
warzu który zową diaphlris arcoticon/y też
dytakwie troszke z mlekiem możesz dać/o kto-
rey Rasis piše/iż na przeciw takowemu leka-
niu jest rzecz bardzo dobra.

Przeciw niemocy swiethego Valantego dzieciom lekarstwo.

E Za niemoc często dzieciom potki są bywa-
ktory niemocy ty to znaki są: Naprzed częste
plakanie/ przez sen leknie/ wiskanie / rozgo-
rowanie/ ktemu czuchnienie z ost. Przychodzi
takowa niemoc dyl ciom z wielkiego ossa-
nia mlekiem nieczystym/niezdrowem/ktorego
dziecie strawić niemoże/ a sthgo bymy ku gło-
wie sie podnosi y rat głowe napelniać.

E Naprzeciw tej niemocy żadne lepsze lekar-
stwo iako tego dożyć/aby mleko ktore dziecie
zje/ było dobrze zdrowe/ y żeby sie bardzo nie os-
salo dla lepszego strawienia.

E Potym natąży dzień takowemu dziecie-
ciu day poranu lekwarzu z apteki Dnamu-
cum / Dna plris co polgrocha zaważy z
cymkolwiek dać możesz iedno nie z winem ale
z włoskiego kopru wodą bardzo dobrze służy/
a wśatkoż naprzed dytakwie możesz dać z mle-
kiem rozmoczymy.

Cez to masz wiedziec / iż ta niemoc swietego Valante go przychodzi czaſem z przyrodzenia / czaſem też z iakiey inſhey przygody / a tak w mezczyznie / ieſli we dwudzieſciu a piaci lat nie przeſta nie / a w bialej glowy tego czaſu gdy na nie ſwoie rzeczy poczyna bywać / tedy tak wi ludzie do ſmierci z tą niemoczą zoſtaia / tak mezczyzna iako y biala głowa.

Cez dziecieciu takowemu barzo ieſt dobrze wpuſzczac oleieł caſtoreum / coſtinum / w nos po troſce / dla wyſuſzenia nieczyſtoſci z glowy a przy tym ma takowe dziecie woniać ruty / y też aſam fetidam z Apetki wziąſzy.

Cez na ſi ma być zawieſiono korzenie y naſienie piwonien / a to w ten czaſ ma być to pana piwonien / gdy krejſe zehodzy przed oſiać nią gwadrag.

Cez iemiola debowa rzeżpca märeza / na zehodzie rzeżpca z kuſe yſtrzelona / a niſi doſ ziemie doleci podchwyczona / zawieſiona na ſi te cierpiacego niemoc s. Valante / barzo bro ni: Sa y inſe rzeczy / a wſakoż ty namienio ni: wiecſy ſz doſwiadczone.

Na wyſſe ielito z ſioleża dzieciniego Lekarſtvo.

C gdy z dzieciecia ielito wynidzie / Wezmij pſidie to ieſt ſkoreł z iableł granałow / mirtu / czaſeł zoledziowych / rożey ſuchey czerwoney ielenego rogu na proch ztarcę / balauſie / a ktemu gallaſu / każdego z nich rowne czeſci ied nego iako drugiego: Zyrzeży wſpłki przeclu / kſy / warz w wodzie chāt dlugo iż moc onych rzeczy w wodzie zoſta nie / a w ty wodzie ciepley dziecie omywaj.

Naprzeciw wydymaniu na ſtolce krom żadnego rezultu Lekarſtvo.

C Widymanie przychodzi z żażieblenia / a naprzeciwko temu / Wezmij rzeżuchi ogrodnej garſe / kminu kramnego garſe / wwarz w wodzie / a potem maſta ſtarego wloz nie wiele / a day dziecieciu pic.

Cez żywica proſta na węgle wlozona / a nad tym dziecie okadz dobrze / ieſt ktemu pomocne to lekarſtvo.

Naprzeciw glistam kthore w żywocie przebiwaia dzicim. nym / Lekarſtvo.

C Naprzeciw tym to glistam pierwſe lekarſtvo / Wezmij wedki z trawy / zmieſzaj z tą wodą mleko krowie / day pic po troſce dziecieciu.

Cez weżmij plaſtr z tchey rzeczy / Wezmij kminu tarcę / zmieſzaj gi z wolową zoletą / a na pepel przyloz dziecieciu / pozdychaia glisty.

Cez na glisty / albo wſpłke chrobaki kthore leżą niedaleko ielita wychodowego / Wezmij bawelne / weżmij z niego czopek a rozmoż w piotinkowym olejku / w puſc gitam w zadek onemu dziecieciu.

Cez omyj dziecie w wodzie w ktoreyby był warzono ziele piotyn w z liſciem brzoſtinowym / każdego chrobakā vmorziſ w dziecieciu takowym kapaniem.

Cez ktemuſ masz maſc barzo dobrą / Wezmij ſoku z piotynu wyciſnionego trzy ſoty / zolet w ołowcy dwa ſoty / prochu coloquintidy z a pecti trzy dragmi / męki pſenieczney troche: ti wſpłtki rzeczy zmieſzaj a na pepel dziecieciu cierpiacemu przyloz.

Na Oprzenie kthore bywa około łonka y dzieciecia / dla moczu właſnego iego Lekarſtvo.

C Na takowe rzeczy poſyſpydraganem / albo prochnem / albo prochem czerwoney rożey.

Cez natoż / Wezmij olejku rożanego dwa ſoty / bialego kądziła dwie dragmie / kanſory troſte: Zmieſzaj ty rzeczy ſpotem cżyſe / a tym mieſczą oprzale na noc y po ranu poma.

Cez ktemuſ biała maſc ktora zołwa (zup. de ceruſa / barzo znamienicie pomaga.

Przeciw Suchotam Dzie cinny / Lekarſtvo.

C Na suchoty dzieciece / Warz ſkopowe noſgi y glowę w wodzie / a tą wodą dziecie kupać / a ſkapawſzy / wezmij maſta nie ſłonego dwa ſoty / olejku ſiolkowego / wieprzowego ſmal-

O niemoczach Dziecinnych

czu lot/wosku: spusć tę rzeczę wshytispołem/
a tym dziecie wyschle namázup po przerzeczó
netykapili vžnás pomocz.

Przeciw drżeniu członków
to jest rąk albo nog dziecinnych
Lekarstwo.

Wezmi na przeciw tej niemocy/z khoroty
pospolicie swietego Walentego przychodzi/te-
di masz wziąć olejku rożanego/nardouego też
káždego z nich po locie: zmieszay te społem/a
na mázi dziecieciu grzbiem wsitak poczawsi od
szye aż do zadku zagrzawshy ciepło: Dobrowy
też olejek jest ktemu dobry.

Przeciw kamieniowi Dzie-
cinnemu/Lekarstwo.

Niegdy też przychodzi na dziecie cieśkie pu-
szczanie wodi z boleścią i zplacem wielkim mo-
rzenie często a po trosze/a ktemu chlopeczkout
przy tym często sie podnosi członek/znat jesty
piaszczystego kamienia: na te niewoc weźmi
słazu/rumnu/rożę wysokiey na ogrodzie ro-
stącej/zela nocydzieli /lnianego nasienia: o-
wierz w wodzie a oshudziwshy /w cibpley kap

dziecie dwa razy przez dzieli a pothym olejki/
rumientowym a niedzwiadkowym społem z
mieszawshy/krzyż z dymionki ciepło namázi.

Lekarstwa na rozkośce/to jest
aby dziecie swidrem nie patrzyło.

Naprzeciw krzywemu wzrokowi co masz
czynić/bys dziecie thak vkladala/zeby na žad-
ną strone ani tu gorze ani na strony nie mo-
gło patrzeć/iedno tylko na iedno miejsce y to
tu swiecy zapaloney: Jesliby iako na iedna
strone oczima na krztwialo/tebi natychmasty
na one strone masz postawić swiece /zebi zaś
onym swiatklem wzrok nasporzony vprosto

Też gdyby sie oczy na prawą (wal sie.
strone spocły onego dzieciecia/thedy má być
malouana iaka rzecz czudnim malouaniem
na lewą strone položona/aby tím obyčajem
obaczysz takowe rzeczy ono dziecie/ná dru-
gą strone tu onemu malouaniu nawracało
oczy spotać: a to tak dlugo czynić masz aż
oczy sie spotać naprostą.

A tu iuz masz dokonanie tych to niemocy dzie-
ci mlodych: a gdy sie wedlug tej nauki sprá-
wować bedzieš/nie mály pozbytek y pocieche z
takowych lekarstw o dzierzysz.

Koniec o Narodzeniu Dylact.

~ Poczynna sie tractat to iest nauka

pospolita o puszczaniu krwi / dla zdrowia ciała potrzebna / a
zwłaszcza ktora żyła naprzeciw kroczy niemoczy iesth użyteczna / przez Mi-
strza Andrzeia z Kobylina ku pożytku pospolitego człowieka
po polsku napisana / Lata Bożego
M. D. XLII.

Asis Perlus / to iesth z Grec-
ien znamięniony stary lekarz
piše w iednych kriegach swo-
ich / gdzie pisal o puszczaniu
krewi w tractacie piatym ca-
pit. 14. tymi slowy. Ludzie
z częstego a z zbytniego puszczania krewi / od-
mieniąta sobie przyrodzenie / a sthaja sie spr-
awniemy ku rozmaitym niemoczym. Na-

przed ku puchlinie / drugie ku mdłości żołąd-
ka / watości / drżenie serca y paraliżowa nie-
moc y też s. Walantego / zbytne a częste pusz-
czanie krewi przynosi / bo krew iesth najwyża
naznamięniony skarb żywota y zdrowia czło-
wieczego / y kochanie duchow ożywiających y
posilających człowieka. A tak kto ominięta w
sobie krew krom potrzeby / thaki człowiek om-
nięta y żywota / a boćtem rychło sie starzeje
ktory

ktory wiele wypuszcza z siebie krwi.

Czasie z omieśtania zwyczajnego krwi puszczania przichodzą na ony ludzkie wrzedzienie/łożne niemocy/ogniowe/pleury/obalenie/dusznosc z cieplestcia w piersiach/apoplezia to jest nagła śmierć. Eho mowi Kasis na miejscu przereczonym.

CDrugie/tenże Kasis piše w tychże kryszgach: iż dzieci młode a starzy bärzo ludzkie puszczając krwi niemają/ y zaśie ktorzy są młdych a bolących żołądkow/ także y wątroby zley/ niemają krwi puszczając.

CWpakoż Auenzoar znamięnithy a starzy lekarz piše/ iż smowstwuemu we trzech leciech bedacemu puszczając krew w łożney niemocy/ ktore puszczanie krwi było mu bärzo użyteczne/ tak iż z onej cieplety niemoci niešlo wyhedł.

CEheż czasu wielkiej młdosci człowiekowi nie ma krwi puszczając.

* **C**Eż brzemienney niewiescie nie ma krwi puszczając/ a namiecy pierwşego/ wtorego y trzeciego kryszpca/ z każdego żylu.

CEheż lecie po swiętch Margorżecie aż do Panny Marię w niebo wzięcia/ nie ma krwi puszczając/ wyjąwszy z wielką potrzebą/ tedy już musi.

CLetniego czasu y wiosny puszczaj z prawej ręki krew/ a zimie y w łesien z lewej.

CPełnia miesiąca wärny puszczając krwi.

* **C**Gdy trunki przymnieś tedy krwi nie puszczaj/ ani małżeńskiego uczyntu czyni. Piosłnkowy napoy człowiekowi zdrowy jest.

* **C**Kto gie czosnet rano przed wşem iadłem a piciem/ ten sie nieboi niezdrowia/ ani niemocy/ wody czudzoziemskie/ ani z powietrza przemiennego.

* **C**Zakież czosnet jest użyteczny piersiam/ a le goręzycą głowie/ a iesliby tego niezmiernie używał: obok szkodliwe jest.

CPo łożeniu gruszet/ patrzaj dobrego naspoju używać/ niechceśli w młdosc wpaść.

Pierwsza nauka

Dpuszczanie krwi nie jest jedno wymowanie zbytnich wilgoci z bażności na persone y na czas godny. Przeto tego chce aby to pu-

czanie było skuteczne a temu pożyczne/ potrzebą obaczyć sposoby ciała swego/ ktorey iesł complexy/ to jest ktore wilgoci ze czterech ie mu nawiecy panują/ iesłli flegma/ colera/ krew abo melancolia/ tego sie od uczonych dowiaduy/ bowiem to oni mogą rozeznąć/ aczkolwiek po pewnych znamionach mogłby to mądry po sobie obaczyć.

CPothym wiedz iż dwanaście jest znamion niebieskich/ ktore nie tylko iż tym wilgociam czterem panują/ ale też y członkam roztają człowięzym.

CAlako ty znamiona przeciwne są w swę naturze/ tak też przeciwne wilgoci sobie z ciała wyganiają.

Znamiona są czworakiey natury Ogniste.

Skop. **Żł.** **As.** **Strzelec.**
ktore mnożą kolere/ a wypadzają flegme.
Ziemne.

Byl. **Pa.** **Panna.** **Kozorożec.**
ktore mnożą melancolia a wypadzają krew
Wietrzne.

Blizniet. **Waga.** **Wodnik.**
ktore mnożą krew/ a wypadzają melancolia
Wodne.

Kak. **Niedzwiałek.** **Kyby.**
ktore mnożą flegme/ a wypadzają kolere.

Tu inż możesz obaczyć iż Ogniste.

Skop pomaga flegmatikom okrom żyl głownych.

As. **Strzelec** / pomaga flegmatikom okrom żyl odowych.
Wietrzne.

Waga / częsciey 1. pomaga melancolikom okrom żyl ledziwł.

Wodnik / pomaga melancolikom / okrom żyl goleni.
Wodne.

Niedzwiałek częsciey 2. pomaga kolerykom okrom żyl plucznych y żyl łonowych.

Kyby / pomagają kolerykom / okrom żyl nożnych.

CZiemne znamiona w tym nież nieważą: bowiem by ony krew dobrą wygnali / gdyż prze-

Prze swą zimną nature / wilgotności zająć
błądząc czynią je iakoby zsiadłe / przeto w nich
puszczanie niema być / wśakoż ktoby zbysienię
Krwie chciał wypuścić / może cho w kłhorych kole-
wiek dobrych abo też y średnich znamionach
uczynić.

Druga Nauka

NJe dość na tym / ale chej po-
trzeba wiedzieć sprawę siedmi
planet niebieskich / a naprzod
Kiejęca który sie zámie od-
mienia czworatim sposobem
ktore quadry czterzi zowie my

A według tego też czworatim sřhanom ludzi
C Pierwsza quadra od nastania Kie (służy
żića pospolicie trwa przez siedm dni iato y dru-
gie quadry / służy ludzioru młodym / y tym też
ktory są krewney complexey.

C Wtóra quadra po siódmym dniu aże do
czternastego / służy iuż dorosłym / a ktorim pa-
nuie kolerá.

C Trzecia quadra od pełniey służy ludzioru
mestim y dostalym / a ktorym panuie melan-
colia. C Czwarta quadra aż do nastania
służy ludzioru starym / a ktorym slegmá pa-
nuie.

Trzecia Nauka

NJe chej też trzeba wiedzieć spo-
sób Kiejęca / kłhory miera
oddalając sie albo przybliża-
jąc / mićsem abo swym pro-
mieniem ku drugim Planes-
tam na niebie / a cżasem sie z
nimi złączałcz pod iednym znamieniem / a
tęhen tego sposob zowie my złączenie / a cżasem
przez hostą cżesć niebá oddalając sie a to zowie
my aspekt pestny / cżasem przez cżwartą / cho-
zowie my aspekt cżwarthy albo quadra / cżas-
sem przez trzecią cżesć niebá / a to zowie my af-
pect trzeciá / cżasem bywa kiejęc prawie prze-
ciwko drugiemu planecie / a to zowie my prze-
ciwnosc.

Piatná tychto Aspectow

• Złączenie. ✱ Szostak. □ Czwartak.
△ Trzeciak. ✱ Przeciwny.

Piatná Planet.

○ Słońce. ♄ Kiejęca. ♀ Mars. ♁ Mer-
curius. ♃ Jupiter. ♀ Venus. ♄ Satur-
nus.

♄ Głowá smółowa: ♁ Sgon Smółow.

Nauka Czwarta o poznaniu żyl / a w iakiey niemoczy ktora ma być puszczána.

A to mam / iż żadny mądry
lekarz nie będzie sie o to gnie-
wał / gdyż my choć nie leka-
rze / ale w nauce gwiazdecz-
ney nieczu rozumieć / w le-
karstwie nauce nicać sie w-
miatamy: Możem to słusnie uczynić / zwla-
szcza czo sie tycze nie rzeczy głoćkich / ale tych
ktore pochodzą z poczętku nani pospolitey na-
uki philosophicy / to iest mądrości o rzecząch
przyrodzonych / y owsem gdyż gwiazdeczna
nauka iest bázko potrzebna ku lekarstwu / a iá-
to Ptolomeus pise y też Hippocras lekarz / y in-
si lekarze / trudno ma być dobrim lekarzem kto-
tey nieczu mć pierwszoy / gdyż obiedwie iato w
lanczuchu ogniwá ták sie trzymają. Przeto
mam za to iż weym czo napise / nikomu nie
uczynie kłwody / zwlaszcza gdyż niektorzy też
Astronomi po łacinie o tych rzecząch pisali.

A ták będzie miał tákdy przed oczymá
wzraz ciała cżłowieczego / od kłhoregoż cżlon-
kow poyda linie z wyprężaniem pisaney liczb
A gdyby chciał wiedzieć ktora żył / ták to liczbá
włazuie / służy tycze liczb przy nauce tu niżej
o żyłach napisaney / a przy liczbie kłhorey napy-
dzie / ku iakiey niemoczy służy puszczenie oncy
żyly / ták będzie pisanie. Aczkolwiek tu wie-
le żyli iest od starych lekarzow wypisanych / kł-
horych teraz bázko nie znają: a nie są w oby-
cżaju aby otwierane były / wśakoż mądry
lekarz wmić sie z tymi obchodzie / pro-
sthemu chej cżłowieku nie radze o
wszysto sie pokupac / aże z po-
radą lekarza dobrze ma-
drego / a nie słuchac
nieuká báz-
biego. &

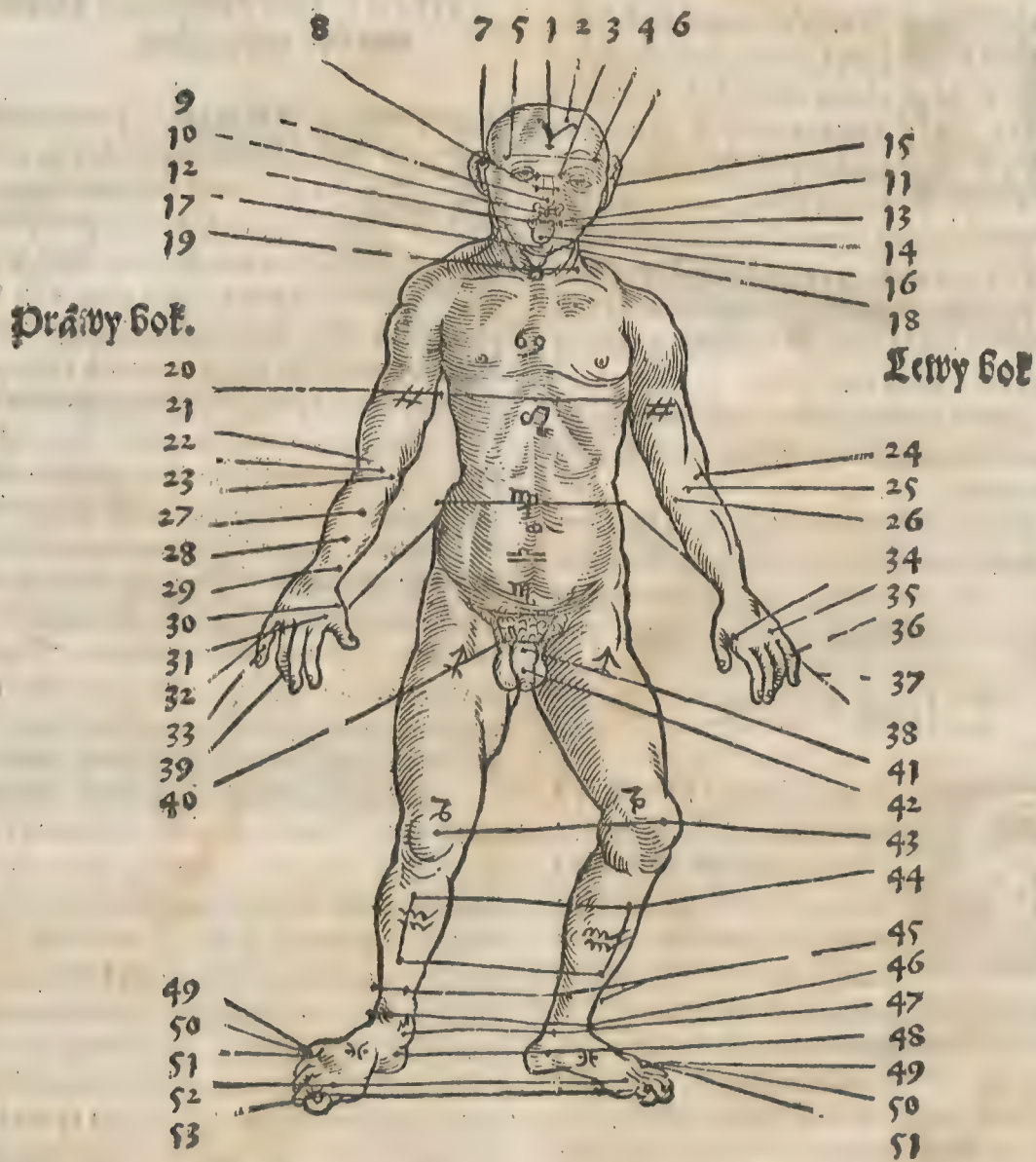
1 3 A m

O puszczaniu

A tu już masz wiedzieć porządek i kłóre żyły naprzeciw kłhorey niemocy / Puszczanie kłwie służy.

Obraz ciała Człowieczego

1 Pierwsza żyła jest na szkodku czoła / kłorey puszczanie pomaga przeciw bólaczkam oczu: Boleniu poł głowy / y owšem przeciwko ciepłicy boleści głowy / Odchodzeniu od rozumu / Kłżeniu głowy / y też przeciw tředowi nowemu. Cłypsci żyły żądkowe & moroidy wezwane. Takiż pomaga na pąrchy / y na wysypkie

grube kłosły twarzy cłowieczey.

2 Druga żyła na wierzchu głowy przedsołbnię strony / kłhorey puszczanie tákież boleści głowne ostramia / y żąmilkniwie dawne oddala. Gdzieś masz wiedzieć / iż wysypki żyły na głowie mają być puszczane po obiedzie (to jest po pierwszym strawieniu potarmu kłory bywa

wa iakoby we czterzy godziny po ledzeniu) o-
krom żyły pod brodą.

3 Dwu żył w kącikach oczu przy nosie z obu
dwu stron puszczanie/ pomaga tu czyszczeniu
wzroku/ y przeciw wślepieniu u cieczeniu oczu/
też przeciw bielmu/ przeciw mgle/ czerwoności
ci/ y wślepieniu niedostatkowi oczu.

4 5 Dwie żyły na piersiach albo na skro-
niach z obudwu stron puszczane/ pomagają
przeciw boleści wśu/ y też zbytniemu lez plynie-
niu z oczu/ ciepleci boleści głowney/ krostom y
swierzbom głownym. Wszakże nie radzę sie
tego nikomu rychło wzięć aby miał tę żyłę od-
chwierać/ niech sie radzą pierwey mądrych le-
karzow ktorzy to wiedzą z pisma Auicenny/
iako sie z temi żyłami obchodzić.

6 7 Puszczanie dwu żył w obudwu wśach/
pomaga przeciw drżeniu głowy/ puszczaniu w
wśu/ y też nowey głuchosci.

8 Dwie żyły przy nozdrzach puszczane/ gło-
we czyszcza/ słuch naprawiają.

9 Żyłą jedną prosto w końcu nosa puszczę-
na/ cieplecie głowną oddala/ też broni ciecze-
nia z oczu/ y ich czerwoności/ mógą y pamięć
potwierdza/ tja żyłą barzo skręta jest/ a tja
chrzestą ją dobrze między dwiema chrzestkami
wypinając.

10 Dwie żyły w nozdrzach puszczają dla cie-
pleci głowney.

11 Żył obudwu warg bywa puszczanie prze-
ciw boleściam wśnym/ iako są dziegna y inne
bóląjące które barzo škodzią.

12 Żył w wściach puszczane/ pomagają prze-
ciw krostom na twarzy/ swierzbom głownym
boleści zębów/ cęłusci/ ciepleci głowney/ wś też

13 W podniebieniu wś są czterzy (gardła.
żyłki/ ktore puszczanie rymie oddala y boleści
zębów wśtrąca.

14 Dwie żyły w tył: głowny/ gdy prawie be-
da zacięte/ pomagają przeciw boleści głowny/
kajzeniu rozumu y zżumialosci/ y tjeż prawe-
mu od rozumu odesciu.

15 Żył za wchem puszczanie/ pamięć na-
prawia/ twarz czyszczy od krost y od innych zna-
ków škardnych/ iako są piegi/ śluki etc.

16 Dwu żył pod izzłiem puszczanie/ poma-
ga przeciw ślinogorowi/ boleści zębów/ też prze-
ciw dziegnowi/ remie/ opuchłosci gardła y wrzo-
du w nim/ tjeż przeciw wślepieniu wśnym nie-
dostatkowi/ także serdecznym/ piersnym/ płuc

nych y członkow innych duchownych/ Oddala
też wślepienie przetęży gardła y mowy.

17 Żył między niższą wargą a między bro-
dą puszczanie/ pomaga przeciw czuchnieniu
z wś (nie z wnatrza) ktorze bywa z zagnilosci
wilgoci w wśtach.

18 Pod brodą puszczają żyły przeciw boleści
policzek y ich swierzbom/ dla krost y puchli-
ny na twarzy/ też przeciw czuchnieniu z nosa

19 Dwie żyły na bęgi puszczają dla reumy
y innych wilgoci głownych/ też dla poczyn-
nia twardu/ bowiem ich puszczanie wywodzi
materię która w głowę wstepującą/ wysie-
puie na twarz y żarzą ją.

20 Pod pazuchami żyły z obudwu stron
pod barkami mają być puszczane/ w boleści
piersi/ płuc y blony diafragmy (ktora wnatrze
wierzechnie od hiszkiego dzieli) pomaga też tym
ktoryż mają trudne tchnienie y oddychanie/ ie-
dno wiedzą/ iż wślepienie żyły z barków mają być
przed obłędem puszczane.

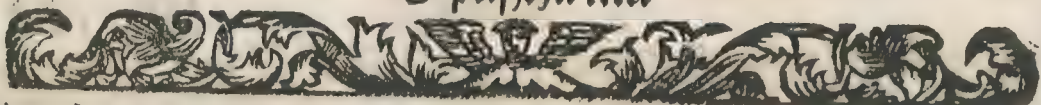
21 Żyłą którą zową Cephalica to jest głow-
ną/ tą jest w łokciu w obojczy rece na stronie od
ciała (przy ktorej idzie druga żyła myśłta we-
wana/ tą prze omylenie złego lekarza zacięta
czynnopuchnienie rety y škodliwość niemają)
teyto Cephaliki puszczanie/ oddala cieczenie o-
czu/ boleści głowny/ y niemoc s. Walantego.

22 Wedle nich jest Mediana/ od szodku
wezwaną/ żyłą serdeczną/ bowiem tey puszcz-
anie od ciepleci serdecznych wybawia/ z obu re-
ku odworżona/ broni scisnienia y boleści gło-
wny/ piersi/ także pleure traci/ kłocie wbotach
y wślepieniu duszliwości/ zową te żyły wślepiętego
ciała pospolitą/ drudzy wielką żyłą/ drudzi ją
też zową matką dla tey wielkich pożytkow/ ie-
dnak wieść ją tey moc jest w lewej rece.

23 Basilica albo wątrobna żyła z drugiey
strony tu ciała w prawey rece puszczana/ cz-
y wątrobie/ bowiem oddala tey boleści/ zatk-
nie z pełności z ktorych pochodzi rzeżanie y kło-
cie w niej zwiastują/ z prawey rety puszczana/
tjeż oddala pleure/ boleści grzbietha/ ciekaczą
krw z nosa zastyńawia/ bowiem wilgoci z do-
tu tu wierzechno ciągnie/ o tym będzie niżej przy-
liczbie 26. powiedziano.

24 Cephaliki to jest głowney żyły puszcz-
anie z obudwu stron/ pomaga przeciw pełności
nabiezłości/ y innym niedostatkom głowny/ też
cieczeniu oczu/ y też krwie z nosa/ także prze-
ciw bole-

boleściam plec/ y pod pazucliami / a puszczać
 25 Iga może tāt z łociā iako y przy wielkim palczu
 25 Zpla Mediana w posrzodku łociā gdy
 zle będzie zacieta/ tedy krew dobra a subtylna
 wypuszcza/ ale rope wielką y posokę zbytnią za
 stanawia/ z kądże przychodzi rana gniąca y
 niebezpieczność niemāła k śmierci prziwodząc
 Ale prāwie a dobrze odtworzona/ przeciw bo
 Iesciam wśpytkim serdecznym/ wathrobnym/
 żółtawym y bocznym bārzo pomaga.

26 Basilica zwłascza z lewcy rōti/ cżysci sle
 dzione/ ale gdy zle abo nie prāwie będzie zacię-
 ta/ nāstoczy y nābiegnie/ potym zbierze sie ro-
 pā gesta iako miód/ z kthorey zāgnicia pocho-
 dźca bolączi/ kureż w żylach y w pālczach/ ale
 dobrze y prāwie zacieta/ boleści sledziony/ w nę-
 trza/ y bokow kłocie oddala/ pleurybronii/ nie-
 smoci żółtawych/ stānow y inych cżłontow
 ktore żywnosc cżynią/ takżę y krew z nosā stā-

27 Purpurea žplā to iest czerwona/ (nowi
 niżej łociā tu rece/ puszcżana bywa nāprze-
 ciw boleści wśelkich wnetrzney.

28 Niżej tu rece na theyże stronie iest žplā
 žliāca tho iest od wnatrza/ bywa puszcżana
 dla boleści inśpych cżłontow.

29 Pulsowa žplā/ w kordiacie to iest w ser-
 deczney duśności puszcżana bārzo pomaga /
 ale to ma być z wielką wagą za poradą lekār-

30 Pod wielkim pālciem žplā puszcżā (stā-
 nia/ oczom pomaga/ przeciwi sie theż zbytnięy
 gorączosci ciālā.

31 Wiedzy wielkim pālciem žilā y drugim

34 (wedleiego/ w obudwu reku puszcżay/
 przeciw boleści głowy z nāpełnienia/ też prze-
 ciw febrze/ rożesciu żółci/ cżirwonosci zbytniej
 przeciw cieczeniu/ zāmgleniu / y boleści oczu/
 takież gdy sie odmie teżył abo dżigłā.

32 Wiedzy wiernym pālciem žilā y mālpm

35 (w obu reku puszcżana bywa dla boleści
 głowy/ płucz y sledziony.

33 Saluatella žilā ktora sie ciągnie tu mā-
 lemu pālczowi/ zwłascza w prawey rece pus-
 cżana bywa dla zbytku y skāżenia krwi/ theż
 przeciw żoltey niemocy/ pełności głowy/ bole-
 niu zebow/ boku prawego. Pożytki pus-
 cżania są ty/ zbytnią oddala z serca gorączosc
 cżysci wātrobe/ płuce y sledzione/ pierśi/ głos
 wśelkie przyserczu wnetrzności. A ma być
 pierwej nāpārzonā (iako y inne žyly w rece)
 aby sie tim lepiej wklazā/ takież zaciągwi trze

bā reke w ciepłą wodę zāsie włożyc aby krew
 nie zgestnelā w rānie. Wiedzy też iże ty žyly w
 rece/ to iest przy pālczach mālā być puszcżany
 posniadaniu/ wśatōż po pierwszem strawie
 niu/ iako wśpycy iest nāpisano.

34 35 Już są wśpycy wypisane ty žyly.

36 Saluatella też w lewcy rece puszcżana
 zātkanie y inści niedostātki sledziony oddala/
 takież zāwrocenie mozgu czo ic zowā Trene-
 sis/ kłocie w lewym boku/ zāstanawia theż
 morwid plynienie y zbytnie wplawy pāniam /
 pomaga przeciw niedostātkom w nerkach / y
 też febram wśelkim cżyni wżenie. Tu wiedzy
 iż gdy ty žyly bārzo nāstoczą/ tedy mnię cie-
 kō/ a to dla zbytku zley krwi z melancolicy po-
 chodzącej.

37 Dwie žyly na bokach z obu śtron/ pus-

38 (cżay przeciw puchlinie/ krostam zāsta-
 43alpm/ niemocy zimney/ bieguncce ktora przy-
 chodzi z niestrawnosci/ to iest gdy cāly potarm
 cżłowiekā przechodzi. Wśatōż z lewego boku
 žplā dla boleści nādecia abo zātkania sledziony
 42ż dla bolącżet w mecherzu y boleści biodr.

39 Žplā na grzbiecie gdzie bywa garb / kto-
 rā zowā krzyżowā/ puszcżana cżysci melāco-
 liā/ y nerki potwierdza.

40 Cżterzi žyly pod nerkami z obudwu stron
 meśen/ zāstanawiaią ciekac 4 moroidi / też
 oddalāia rzeżanie korzenia przy mocy pus-
 cżaniu/ biegunki/ niedostātki mecherzā y lonā

41 Žplā na wierzchniej cżęci ko- (oddalāia
 rzenia puszcżana/ wśpytkiemu ciālū dawa w-
 spomożenie tu miernosci.

42 Godspodniey cżęci korzenia žyly pus-
 cżane bywāia przeciw niedostātkom nerki/ nā
 puchnieniu lonā/ przeciw kāmieniowi/ y in-
 śym boleściam nerki y też mecherzā.

43 Dwie žyly nā kolānāch puszcżane/ cży-
 niā duśność/ biegānia trwālosc w chodzeniu
 40gdzież mās wiedzieć wśpytki žyly goleniy też z
 nog/ po iedzeniu mālā być puszcżany/ iako ni-
 żej nāpisano.

44 Dwie žyly nā łyslech a dwie nā goleni
 puszcżane/ pomagāia przeciw boleści odow /
 łyskow/ goleni y nog/ zwłascza gdy boleśc by-
 wa Arētica/ Sciatica/ Podagra/ theż prze-
 ciw kureżeniu nog/ opuchlinie/ zwłascza pā-
 niam/ ktora pochodzi zāstanouienia wplawow

45 Dwie žyly w nogach nā stronach go-
 ni tu dolu/ bowiem ktora na stronie miedzy no-
 gi scho-

gł zehodzi / zową ją Zasena domowa / ta puszcżana pomaga przeciw krostam y bolaczkam mącicznym / y przeciw zastanowieniu oplawow białym głowam / też przeciw boleści męcherz / neret / biodr y członkow męskich. Ale która na stronie od nog zstepuje / te zową Zasena dzika abo Sciatica / pomaga w boleści Sciatici / podagry / goleni y lyszow.

46 Żył w obu nogach nad głozny albo kostkami od nog / pomagają naprzeciwko boleści trzosty puchnięciu / y bolaczce mosen.

47 Dwie żyły nad głozny abo kostkami między nożnemi / puszczane paniem / zasthanowione oplawy pobudzają / też które się po porodzeniu nie dobrze wpeczęsca / abo płodu mieć nie mogą bardzo pomagają / y też przeciw boleści sledziony / neret / mosen rżezania / na tamienię płaszczny bardzo są potrzebne.

48 Żył pod kostkami między nożnemi dobrze puszczają / gdy się noga odmie z zapalenia.

49 Żył między małego palca w obu nogach przeciw zastanowieniu oplawow / też na krosty twarzy y goleni jest potrzebna.

50 Żył na małym palcu w obu nogach / pomaga przeciw zbytku tołery / też y neretom służy / w paralizu / y w apoplexy / to jest gdy kto z nagła zebnię zechnie a zapamięta się / z kąd nagła śmierć pochodzi.

51 Żył prawie pod paznokciem małego palca w obu nogach / puszczają przeciw krostom na twarzy / zaciemieniu oczu / kłopotowi y siekkości pierśi.

52 Na wielkim palcu żyły obu nog puszczają przeciw zastanowieniu oplawow / bolaczkam mosen / wdow / y biodr.

53 Ościenia żyły pod paznokciem wielkiego palca w obu nog / też puszczana mają być przeciw zaciemieniu oczu / krostom twarzy / y nog albo goleni / też przeciw swierzbowi / krostom ciętkacym / y przeciw zasthanowieniu oplawow paniem.

Figura Aspectow dobrych ku puszczaniu krwi.

☿ 17 Złączenie Kieżyca z Jowiszem / wyborne czyni krwie puszczanie.

☿ 18 Złączenie Kieżyca z Venusem / wyborne czyni krwie puszczanie.

* 17 Szostak Kieżyca z Jowiszem / dobre

czyni krwie puszczanie.

* 18 Szostak Kieżyca z Venusem / dobre czyni krwie puszczanie.

* 19 Szostak Kieżyca z Słońcem / wyborne czyni krwie puszczanie.

* 15 Szostak Kieżyca z Saturnusem / nie szkodzi wpuścić krwi.

* 16 Szostak Kieżyca z Marssem / nie szkodzi wpuścić.

☿ 17 Czwartak Kieżyca z Jowiszem / dobre czyni krwie puszczanie.

☿ 18 Czwartak Kieżyca z Venusem / dobre czyni krwie puszczanie.

☿ 17 Trzeciak Kieżyca z Jowiszem / wyborne czyni krwie puszczanie.

☿ 18 Trzeciak Kieżyca z Venusem / wyborne czyni krwie puszczanie.

☿ 19 Trzeciak Kieżyca z Słońcem / sześciu czyni krwie puszczanie.

☿ 15 Trzeciak Kieżyca z Saturnusem / nie szkodzi krwie wpuścić.

☿ 16 Trzeciak Kieżyca z Marssem / nie szkodzi wpuścić krwi.

☿ 17 Przeciwny Kieżyca z Jowiszem / dobre czyni krwie puszczanie.

☿ 18 Przeciwny Kieżyca z Venusem / dobre czyni krwie puszczanie.

Ale to wszystko ma być rozumiano w dobrym znamięniu / i tak kom wyszły napisał.

Figura Aspectow złych / którzy broni krwie puszczania.

☿ 19 Złączenie Kieżyca z Słońcem / dwa dni przed y potym / broni krwie puszczania.

☿ 15 Złączenie Kieżyca z Saturnusem / jeden dzień przed y potym / broni krwie puszczania.

☿ 16 Złączenie Kieżyca z Marssem / jeden dzień przed y potym / broni krwie puszczania.

☿ 18 Złączenie Kieżyca z Smokową głową / ten dzień sam broni krwie puszczania.

☿ 19 Złączenie Kieżyca z Smokowym ogonem / jeden dzień przed y potym broni krwie.

☿ 17 Czwartak Kieżyca z Słońcem / dwa nasele godzin przed y potym broni puszczania krwi.

☿ 15 Czwartak Kieżyca z Saturnusem / 12. godzin przed y potym / broni krwie puszczania.

Czwartak

O puszczeniu krwi

☿ ☽ ☿ Czwarthak krieżycá z Marssem 12. Godzin przed y potym broni krewie puszczenia.

☿ ☽ ☿ Przeciwny krieżycá z Słońcem / ieden dzień przed y potym broni krewie puszczenia.

☿ ☽ ☿ Przeciwny krieżycá z Marssem / ieden dzień przed y potym broni krewie puszczenia.

☿ ☽ ☿ cum ☿ ☿ Złączenie / Czwarthak / Przeciwny krieżycá z Marssem y z Saturnu sem / ieden dzień przed y potym broni krewie p.

Chyba wielkicy á nagley potrzeby.

☿ Żadny człowiek nie daj sobie żyty zaciąć / ani baniek stawiać z tego człontu w kthorego człontka znamięniu mściąc wypelnia swoy bieg przyrodzony.

☿ Gdy dobry czas krew puszczać / tedy też d o

brze bantki stawiać / bo w thym niemają żadney rozności / thelto iż przed pełnią krew / á bantki po pełni / do oboic słupnie y pożytecznie bywa puszczano.

O znamionach krewie po vpuszczeniu / nauka vżyteczna

☿ Krew czerwona / śarłatowey barwy / gładka á gesta / przyrodzenie człowiecze zdrowe zna

☿ Krew śarłatowey barwy á o (mionnie. tolo wshedy biała ku serwatce podobna / włazu ie káfel á reume.

☿ Krew żółtawa ku siarce podobna / á ktora sie wnet zagestnie á nieiako náłomi / włazu ie te go: zlow ietá przyrodzenie iże nie hlo żywie.

Koniec o puszczeniu krewie.

Tu zaście mają naukę o bantkach / na ktorym miejscu postawione k czemu służą.

☿ Przemyślmy ná przed mają wiedzieć / iż bantki wieczyey czyscią ciało od krewie zsep ktora jest pod skórą / niżli krew z żyty wypuszczo na / á wiecel bantka wy ciąga subtelna krew z ciała człowieczego niżli gruba / á tak bantki bázgo málo są vżyteczne ludziom kthorzy są subtelnego á pietnego ciała / dla thego iż telko krew subtelna z nich ciągną / á ta miasa y gruba w nich zostaje.

Wszakoz ma być puszczenie krwi / aby tak śnádniey krew gruba wychodziła / o tym A. uicenna piše w pierwszych kriegach w czwartym rozdzieleniu capitulo 20.

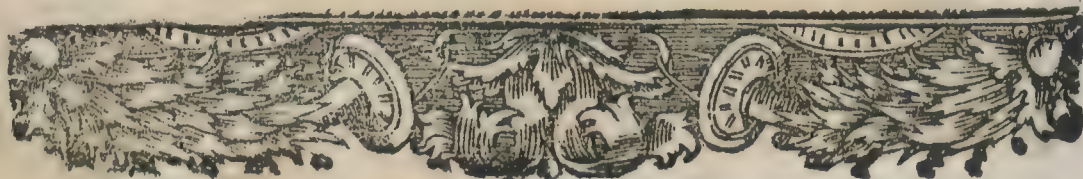
☿ Drugie / bantka lepić ciągnie krew / gdy sie ciało dobrze w łazni zagrzejie niżli tak ná sucho / á temu gdy bedzie miastheze puszczaćdem gliboto posiekano.

z.

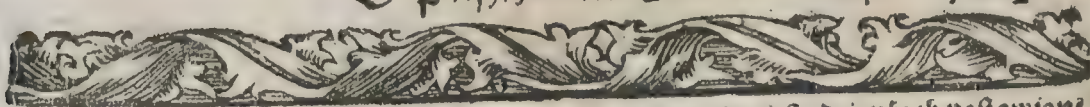
a Naprzód bantki ktore bywają stawiane od niektórych ludzi ná ciemieniu / są niepożyteczne / á to iż głowe mólą / rozum y baczenie przy

rodzone kážac.

b Bantki pod gardłem / to jest pod brodą stawiane / są dobre naprzeciw zebowemu boleniu y ták

y też gardłowemu / policzkowemu / y wshyt-
kley głowp bolenie w mniępsiaq.

c Też bantki pod piersiami stawiane / zbytecz-
ne plynienie krwi nosem / y białem głowam
swoie rzecz stanowia / (nie trzeba ich sietać)

d Też bantki niżej trofkie dymion postawio-
ne / są wyteczne ku rozstargnieniu puchliny y
káždego wrzodu stroiow męskich / y też wrze-
dzienicz w dów y wshytlich nog.

e Też bantki nad kolanmi stawiane / cziagga
krew gorgacza że wšego ciała / i też wrzedzienie
wshytie od ntey gina.

f Też bantki na lyszach postawione / krew prze-
czyścią / y swoje rzecz białem głowam poru-

g Też bantki nad kostkami stawiane / (są).
swoie rzecz białem głowam poruśia / y na-
przeciw dennei niemocy pomoc daia / także y
podozre lezja.

h Też bantki na samym wierzchu głowy po-
stawione / daia pomoc na przeciw zaćmieniu
ocznemu / y káždey niemocy ich / także na prze-
ciw opaleniu są doświadczone / iedno tylko paz-
meć mda.

i Też bantki w tyle głowy postawione / oczom
bardzo pomagaja / trofki ktore binaia w dżia-
słach w wsciech gina / ciepkosc brwi y czuchnie
nie wst oddalaja.

k Też bantki na studzionkach postawione / bo-
lenie ramion y sije odeymia.

l Też bantki pod samymi łopatkami postawio-
wione / ciepkosci piersi / bolenie ich wsmierzaia
m Też bantki nad łokciami y rąk postawio-
ne trofki ciepkaci y opuchline rąk oddalaja.

n Też bantki nad nerkami postawione / cho-
ciest na krzyżu / wrzedzienie w dów y wshytlich
nog y boleści ich / y także bolenie krzyżow y me-
cherza oddalaja.

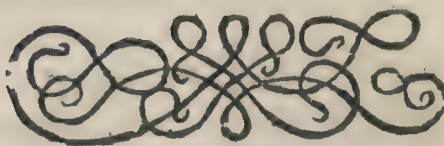
o Też bantki na biodrach przystawione / że w
shytiego ciała krew wpcia gaja / a tżat przpro-
dzona choroba białem głowam poruśia / y
wshyto ciało czyści.

p Też bantki pod połyżki przystawione / tro-
fiam ktore sie na biodrach czynia pteż na pol-
rzhkach / są wyteczne.

C Bantki nie maia być stawiane wuchki
po nastaniu ani na chodzie kieżpca / ale pod
pełnia a popelni / abowiem tego czasu krew y
inše wilkosi są wshytch obsitosci / nišli skoro
po uastaniu albo na schodzie kieżpca.

C Też bantki mogą być w potrzebie dyle-
ciom we trzech leciech stawiane / y we dwu le-
ciech sietane / ale daley Auicenna nie radzi / to
iż w roku dziecieciu.

Stym też wiedz iż łaznia ma roznoś od baniek / abo
wiem gdy chcemy wilkosi wyppoć / tedy w ognio-
stych znamionach ma być / to iest w Skopie
we Lwie a w Strzelcu. Ale gdy-
by chetiał suchosc ciała odmiećzić
y odwilżyć / tedy w wodnich
znamionach / to iest w
w Raku / w Niedzwiedku y w Rybach
bedzie pożyteczny.

Według biegu niebieskiego : Ktho-
remu Pan nad wszytkiemu rzeczami świata tego/moc nie-
zmierzona dał/Ktho chce na powietrzu zmienienie albo korożkolwiel
rzeczy/ czas słuszy tu sprawowaniu potrzeb/aby było wiedzia-
no/jako tu niżej o thym wypisano

Naprzód wiedzieć mamy/iżę krieżyc wstawicżnie po niebiekrażac a spra-
wując przyrodzony bieg swoy/przechodzi dwanaście znamion niebieskich: a iżę iesth 8 sic dm pla-
nech naniszy/przeto thym swym przechodzeniem przez ty 12° znamion/stłania y zepa-
mule/prawie swym rzadzeniem/ty niekie rzeczy na ziemi tu rozmaitym spra-
wam ieh: A przeto iest rzecz pożyteczna wiedzieć o przyrodzeniu tychto
przerzeczonych znamion niebieskich/thakież Planet/o ktorich
porząd niżej wypisano.

Pierwsze znamie Skop/po lacie Aries

T Skop jest przyrodzenia ogniściego/ciepłego / suchego/pañuie nad tolerę / przyrodzenia ma meście/smałom przelożon gorzkim / farbami żółtogoścym / dom Marsow / tam też Słońca powyszenie.

Głowie y obliczu pañuie.

Gdy miesiąc jest w ♈ co ma być
czyniono albo spráwiano.

Z Książęcy / z pañy bogatym y inšemi przełożonemi dobrze rozmawiać / rzeczy ktorim do konania y wypełnienia chcesz mieć rychłe : poczynay / ale co chcesz mieć długo a trwało nie poczynay / w łazni się też możyć myć / w nowym edzieniu oblożyć / ale głowy w arup żelazem obrać albo leczyć / albo też golić.

Taurus Był

T Był jest przyrodzenia ziemnego/zimnego a suchego / jest też przyrodzenia niewieściego / melancolickiego / Venus tam dom ma / powyszenie miśiączowe.

Szygi y gardłowi pañuie.

Gdy miesiąc jest w ♉ co ma
być spráwiano

Gdy co chcesz mieć trwałego / poczynay w tym znamieniu / buduy / dziedzictwa kupuy / drzewa sężep / winnice naprawlay / na rolach siey / z pañami rozmawiaay / wesela używaj / żone sobie pomy / myślicztywa patrzyć / woli kupować / wšytko dobrze.

Gemini Bliźnieta

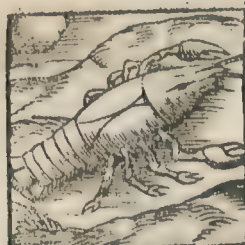
T Przyrodzenia jest powietrznego / meściego / ciepłego wilkłego / pañuie nad complexu subtelnego / nad smałkiem słodkim / nad ptac twem czudnie śpiewającym / dom Merkuriu / smotowe powyszenie y poniżenie.

Plecami / ramięiom y rekami pañuie.

Gdy miesiąc jest w ♊ co ma
być spráwiano

Nachunek dobrze czynić / dziaćki ku nauce dawać / w łazni się myć y chędożyć / ale baniek na reku nie stawiać / kupczyć możyć / y pthaci wpełkie łowić.

Cancer Rak

T Rak jest przyrodzenia wodnego / wilgoćnego a zimnego / przyrodzenia niewieściego / slegmy pełen / domi Miśiączow / Jowisowo powyszenie y wypad.

Piersiami / pluczami y śledzionie pañuie.

Gdy miesiąc jest w ♋ co ma być
sprá

O znamionach

Sprawiano.

Dzieli ten jest prożnowania y pokosu / w łaz-
ni sie dobrze myć y chędożyć / odzienie obłożyć
nowe / przy mału a przy trawach rostopi pło-
dzie / krew tolerkom dobrze puszczać / w lekwa-
rzu purgacją brać / kupać y / ale na morze ani
na żadną wodę nie puszczać się.

Leo Lew

Lew jest ognistego przyrodzenia / ciepła-
go y suchego / tolerze paniuć / przyrodzenia ma-
skiego / dom Słoneczny.

Serżu / żołądkowi / grzbietowi
y bokom paniuć.

Gdy miesiąc jest we **et** czo ma
być sprawiano

Dobry przystęp ku królom / ku kłazetom /
żądaj ich o czo chcesz / rzeczy kłhore chcesz mieć
trwale poczynaj / odzienia sobie nie daj przy-
krawać / ani się w nowe przybieraj / trwale nie
pomysław puszczać / ani żadnego lekarstwa nie
pożywaj.

Virgo Panna

Panna jest przyrodzenia ziemnego / zim-
nego y suchego / przyrodzenia niewieściego / peł-
ne melancholii / dom Merkuriusow y powys-
szenie tego / ale wpaść Venusow.

Zywotowi / kłitani / y innym wnetrza
nosćiam paniuć.

Gdy miesiąc jest w **et** czo ma
być sprawiano

Dzieli jest szedni / dzieci na naukę możesz
dać / pisano czytać / liczyć od swich pisarzy
brać / poselsztwo słać / kupować y przedawać /
z Pannami y z pannami gadać y żałować
się im / żony nie poymu / bo dla nieplodności
żartobiesz się który raz w leć.

Libra Waga

Libra jest przyrodzenia powietrznego / ciepła y
suche / wilgotne / męskie / dom Venusow / Sa-
turnusowo powyszenie / ale wpaść Słoneczną.

Pepłowi / biodram / męchczowi /
y innym paniuć.

Gdy miesiąc jest w wadze czo
ma być sprawiano.

Dzieli ten godny ku współkłemu / iedno ku
miłowaniu nie / przedaj / kupuj / na drodze
wyieź / nowe odzienie obłóż / rzeczy kłhorych
rychło chcesz dokonać poczynaj / w pierwszym
połowicy tego znamięnia dobrze melancholii
kom krew puszczać / y włosi dobrze strzyż.

Scorpio Niedźwiadek

Niedźwia

T Niedzwiadek jest przyrodzenia wodnego /
a tak wilkie a zimne / niewiescie / pełne flegmy
dom Marsow / wpał Miesieczow.

Łonu / y tam innym rzeczom paniuć

Gdy miesiąc jest w ~~mar~~ co ma
być sprawiwano.

Tego dnia jest dobrze nie nie poczynać / bo
to jest znamie wsey chytrosci y fałszywosci / w
lazi nie możesz myć / purgacją brat / w droge
ani na wodę / ani po ziemi nie wypieść.

Sagittarius Strzelec

T Strzelec jest przyrodzenia ognistego / a
tak ciepły y suchy / mesti / toliki obfity / dom
Jowisow / powyszenie ogona smokowego / a
wpał głowy smokowcy.

Łedziam y w dom paniuć.

Gdy miesiąc jest w ~~as~~ co ma
być sprawiwano

Dobry dzień tu kupieczewu / y tu myślicz
ewu zwierzę rozmątego a niewiecy strzelca:
z Paniami sie dobrze wżigrawać / z Sedzia
mi albo z nauczonymi dobrze rozmawiać / sie
gmatykon dobrze krew puszczać.

Capricornus Kozorożec

T Jest dzień ziemnego / zimne a su

che / melantolia w nim paniuć / mesti / dom
Saturnusow / powyszenie Marsa / a wpał
del Jowisow.

Kolonom y żyłom pod kolony paniuć.

Gdy miesiąc jest w ~~as~~ co ma
być sprawiwano.

Rzecz y rychło poczynąć / sprawę mley z sta
remi / rola / winnice / ogrody kopay / dziedzic
two y wś. lkie małenosci rozdzielay.

Aquarius Wodnik

T Jest powietrznego przyrodzenia / ciepłe a
wilkie / mesti / Complexion śliczney y subtel
ney / dom drugi Saturnusow.

Goleniam y ruram nożnym paniuć.

Gdy miesiąc jest w ~~as~~ co ma
być sprawiwano

Dzień dobry tu sianiu y tu seżepieniu / y tu
przenoszeniu sie z domu do drugiego domu /
studnie kopać / y przodk dobywać / domy budow
wać / fundamenty miastkom / wieżom / mu
rom zakładac / z staremi rozmawiać / dziedzic
two skupować jest bardo dobrze.

Pisces Ryby

T Ryby są wodnego przyrodzenia / zimne a
wilkie / flegma w nim paniuć / niewiescie / dom
drugi

12

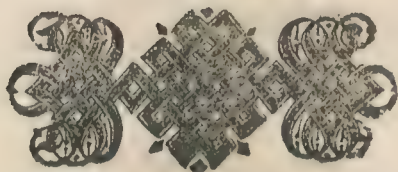
O planetach

Drugi Jowisow.

Przysswam y stopam / y w nogach
niemoczam pánuię.

Gdy miesiąc jest w **S** czo ma
być spráwiáno.

W lázni sie myć / rostkossy plodzyć / obierać
sie w nowe odzienie / po wodzie iędzić / oko
to ryb sie obierać łowiąc ie / sieć dziać
na ryby / purgacią brąć / kupa
czpć / przyiaciele iednać /
żone poić / kolerę
kom dobrze
krew pu
ścić.

Prziodzenie pla uet niebitskich

Saturnus

E Miedzy plánetami jest nawyszy Saturnus / rodzącowi ludzkiemu bázko przeciwny y inssym rzeczam / iesth przyrodzenia zimnego y suchego / według biegu naleniwssy / pan sekcy żydowskich / plánetá niefortuny wielkiej / meści / pełny melantolicy.

Ktorem członkom w ludzich pánuię.

Wchu prawemu / sledzienie / melantolicy / mecherzowi / kosciam wielkim.

Jákíe obyczáie w ludzích czyni.

Człouiek bywa trnabny / pracowity / łakomy / zawistny / chytry / melantolik / plugawy / chudy / krotki / rzadko takiego naleś / osobny / milczący / bázko iędzący / zdradliwy / o skárbięch myśli / bywa plci smiádey / kocha sie w czarney bázwie / miewa oczy w padle / wlosi czarne / gestą brode / iesth sklonny ku kradzieży / ku okłamaniu / długo trzyma gniew / predko sie rozniemoże / z sobą sam rád mowi / rychto osiwieć / nie misuie białych głow / nie bywa bogatym ale skąpy / á rád zachowawa tajemnice.

Dáry y dostoinoscięgo.

Drac dobry bywa ktoremu Saturnus iesth pan z vrodzenia / pánuię też sutiennikom / sewczom / gárbarzom / gornikom / y wsskim robotnikom ciestą á plugawą robote robiącym tym Saturnus z strony swey dziedzicwa á bo pánstwa dawa z łakomych robot.

Ktore niemocy z niego przychodzą. Pleura / sáptá / zimnica czwartęgo dnia / nie dostatek w sledzienie / opuchlina / powiechrza / zaráżenie / biegunka / podogry / lisáie / y inssie niemocy ktore przychodzą z melantolicy.

Jupiter Jowisz /

E Jest przyrodzenia mekiego / elepy y wilki áko y powietrze / plánetá wielkiej fortuny y lásti káżdemu przywodzący / bo iesth przyiaciel wielki rodzącowi ludzkiemu / á iest mierny bázko.

Ktorem członkom w ludzich pánuię

Plucam / kosciam małym / chrestkam / wa-
trobie / w przyrodzeniu mekim / y w niewie-
ciem potoleniu.

Jakie obyczaje w ludzich czyni

Człowiek bywa sprawiedliwosc miluiący / po-
częstny / prawdziwy / łaskawy / swobodny / wier-
ny / potorny / miłośni / sromieźliwy / przjem-
ny każdemu y miły / wysoki / miły / nabożny /
bywa dobry w porządzeniu / ma w nienawisci
złe / mięwa twarz czudną / pełną a niezmars-
zoną / włosy długie / nos prosty nie guzowaty
bywa wesoly / myśli rad białe głowy ale takie
mnie / ma chęć ku dobru częstemu y w tymże
częstny powód mięwa.

Dary y dostojności jego

Często dostojności w duchownych rzeczach da-
wa / wmięcięność w prawie / sprawiedliwe roz-
(sądzienie)
Ktore niemocy z niego przychodzą
Slinogor / kordiać / kureż / odesięć od pamięci

Mars.

Mars planeta jest niefortunny młoty
by nikt inne planety / przyrodzenia mekiego
gorący / suchy / ognisty / rodzący ludzkiem
przeciwny / pan tolecy / gniewu / łotrystwa / w
kuwania krwio / zwad i wał wszelkich przyczyna

Członkom pannie.

Wzhu lewemu / żółci y żylam.

Jakie obyczaje w ludzich czyni

Człowiek bywa bardzo gniewliwy / niełudzki /
nie zgodny / pragnący zwadi i śmierci ludzkiej
gwaltownik / nieśromieźliwy / drapieżny / wa-
leczy / śmiały / ziedney sekty ku drugich łatwie
przystanie / mięwa wsta wielkie a często odwo-
żone / żeby wielkie / twarz koniczystą a suchą /
włosy kędzierzawą a lisowatą / oczy małe / bywa
dobrze trawiący / a sika rad / czeruoney tua-
rzy / chępi się w kosciach / smieć się sam w so-
bie gdy złość komu wyrzadzi / jest skłonny na
drapieżstwo / na palenie / na zabijanie / nie mi-
luie białych głów / których wżdy pożąda / rzad-
ko dobrą śmiercią zchodzi / nie rad towarzyszyć
z dobrymi a na inie krzywo pogląda.

Dary y dostojności jego

Wkrutność / hetmaństwo na wojnach / bar-
wierstwo / kowalstwo / y inne rzemiosła albo ro-
boty ktore przez ogień robią.

Ktore niemocy z niego pochodzą

Niemocą z tolecy pochodzącym ktore ry-
chło zabić pannie Mars / iako są febra erze
tego dnia / gorączka / biegunka / ranam
wielkim / plodu niedonośemu.

Sol Słońce.

Słońce insemi planetami jest iako pan
a to w światłości / w mocy nad inne jest moc-
niejszy y dostojniejszy / przyrodzenia jest ciepłe
go y suchego ale miernie niechł iako Mars
skodliwie / nad ludźmi / krolmi / nad lwym / nad
orlę / nad sokolę pannie.

Członkom pannie

f 3 Ma

O Planetach

Ma w mocy oko prawe / serce / mozg / w kosc
ciach / bok prawy.

Jakie obyczaje w ludziach czyni

Ludzie takowisza wysokiach myśli / dowcipni / o
patrzni / czudni / uczciwi / wysokiach części / p sta-
nu wysokiego wstawicze nie gadanie mąta / takt
nad swoje krewnie bywa powyspon ku dostoy-
nosci takiey / iest sprawnieblowy / zle przesladuie
rad obeznie z wielkimi pan / iest wesoły / ma
twarz czudna / pierś porosle włosami / iest po-
ważny w rzeczy / łaskawy / miłuje niewiasty /
iest predki ku gniewu / roztropny / szczęśliwy /
gotey płci / pietney brody.

Dary y dostoyności iego

Dawa Cesarstwa / Krolestwa / Xlestwa / Wo-
iewodstwa / Starostwa / urzędy / y inye pan-
stwa / znamienicie przelozone tak w miejscach
tako y na zamkach / we wsiach rzadzenie dobra
pospolitego / ktore bywa za łaską a za miłosier-
dziem.

Ktore niemocy z niego przychodza.

Wolaczka / zamierzknieniu oczu / kuczowi
kordiac / częstemu omdlewaniu / remie / obra-
żeniu y Stoiące pannie.

Venus

Venus iest Planeta fortunny ale mniemy
niżli Jowisz / płci niewieściey / iest przypodzenia
zimnego a wilgotnego / pannie nad rzeczami
roztrośnemi y w solemi / wshytki panie y pan-
ny ktore sie radz chedogo nosz y ich wbiór wsi-
tel w swej mocy ma / y ich stroiom nadolnem
pannie.

Członkom pannie

Maciecy y pań y stroiom ich miedzyznym /
pierskam y pantiem / gardlu / wonianiu / pa-
cierjom / y wshytkim chedogosciom ich.

Jakie obyczaje w ludziach czyni

Człowiek niewieści bywa / a wpatze swemu do-
sie wdziala / roztrośny / a towarystwo miłota-
cy / miłosierny / na panny rad patrzy / a iest
sie panna wrodzi pod tą planetą / tedy (acz nie
ale aby wezrentim) miłuje rada / ci ludzie ra-
dzi tanczuta / y kody z nich rad miłuje / bywa
niepłodny / biały płci / gąmratny / w wielu
rzeczach waptliwy / nie wstawiczy w umysle
obczajny / wesoły / ziet bywa na glos gedzby
y pstantia / granta / y rozliczney Muzyki / w
spiewaniu sie kocha y w hatach chedogich / w
przpbieraniu / iest mielkiego przypodzenia / ko-
cha sie w zieloney barwie.

Dary y dostoyności iey

Czołowiek z wielką dowcipnoscia bywa spra-
wiono / to wshytko Venusce iest poddano / tako
iest umieretnosć hawetowania kosztownych rze-
czy y misternego wyspywania / koblerecow al-
bo namiotow / miłowanie / spiewanie / y na w-
seltich przyprawach granie / tako lutnie / ge-
st / organ / symphonatow / klawikordow etc.

Ktore niemocy z niey przychodza

Cieśłosci skroni / macice boleści y boleś w mie-
stach skryptych / zimnosć w żoladku / strzeta-
nie okolo serca / oziebnienie wątrob.

Mercurius

Mercurius iest przypodzenia przemien-
nego / według tako sie ku kthoremu Planecie
przypocz / iestli ku dobremu tedy dobry z nim /
a ze złym teze zły / iest rozmaity a kulajacz sie
po niebie.

Ktorem członkom w lu- dziech pannie

Jezylowi / fantaziey / pamieci /
żolecy reklam.

Jakie obyczaje w ludzich czyni/

Jakie obyczaje w ludzich czyni/

Człowiek bywa mądry/dowcipny/wymow-
ny/wielkiej chytrosci/oporny/nie strzeżny/
w rzeczach sprawcą dobry/sredniego wzrostu
pálce długie/misłule subtelne rzemieśla a che-
dogie/miewa oczy malé y wsta/a niektórzy też
bywa wielkiy nos wielki miewa/w rachowa-
niu/w pisanii czudnym/w astronomii rad
sie oczym/w kupieczestwie wszelkim chytry/dag
stoi na miejscu tedy zwysł nogę bić w ziemię.

Dary y dostojności jego

Człowiek bywa nauczony w Gwiazdarskiej
nauce/w muzyce/w działaniu liczyby/w roz-
mierzaniu rzeczy trudnych/w naukach mi-
strzowskich/w filozofii/w kupieczestwie/
w wykładaniu cztow/w prokuratorskim/
y w innych rzeczach.

Ktore niemocy z niego pochodza

Stracenie rozumu/od pamięci odeszcie/nie-
moc s. Dłanatego/dychawica/wszystkim u-
ci/y seplunienie od Mekturusa przychodzi.

Luna Miesiac

Miesiac jest zimnego a wilkiego przypo-
dobienia/wszystkich pláncach przyrodzenie k sobie
przypmuć a tu na ten świat swą mocą pa-
sić a spuszcza/wodom wielkim y rzekam pa-
nuje.

Ktorem członkom w lu- dziech panuje.

Mozgowi/głowie/lewemu oku/lewemu bo-
łowi/żółdłowi/smakowi brzuchowi.

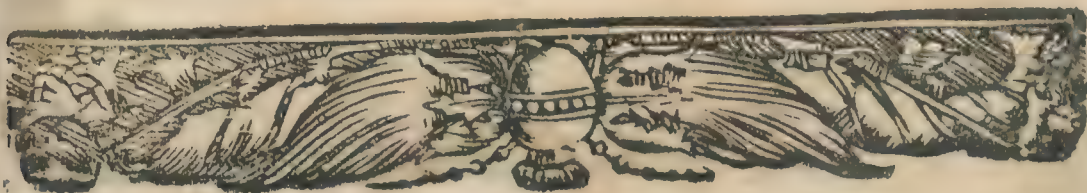
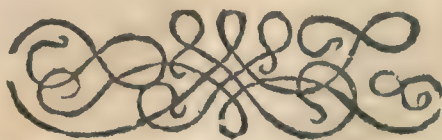
Człowiek bywa myślicy wiele/y tam y sam
sie błędacy/bojaźliwy/nie śmiały/śmierzący
nowe rzeczy rozpoznaci/a pod czas też mataig-
cy/pospolicie vmiera w młodości albo sam so-
bie śmierć żada drzewicy niż ku latom przys-
dzie/bywa gąrbaty/nie ostateczny/nie mu-
nieposłusny/nikomui nie chce być poddany/cze-
stokroć stęka/rzadko wesoły/kocha sie w żęgło-
waniu na wodach/jeść prawdziwy/nie żada
czudnych rzeczy/lathwie sie rozgniewa a zasie
bardzo latwie bywa uspokojony/jeść bladej płci/
ma twarz okragla/rzadko szczęśliwy w dobru
częsnym/przed czasem oświecie silne duple-
nie poklada w maietności/miewa znać nieia-
ki na twarzy.

Dary y dostojności tej planety

Samornikiem bywa/nieuolnym członkiem
pielgrzymem/żeglarzem/rybiktem/albo ku-
nierzem/albo tym co pieniądze kula cho jest
mynicarem.

Ktore niemocy z niego pochodza/

Sapka/ślak to jest powietrza zabicie/kolika/
zamulenie w żylach/biegunka czerwona
na/paniam tych rzeczy przyrodzona
z Miesiacza przychodzi.

Czo ma byc sprawiano wed-
lug wzgledu Niesiacza/ ktory
wzgiad bywa ku siedmi
Plāneram.

o d h

C Dzień niefortunny ku sprawie wselticy /
z krolmi ani z Xiążęci sprawy nie micy / z pol-
tysmi ani z wolodārzi rozmawiaj / chroń sie
oraczow y ludzi starych / w droge nie wpiez-
daj bo niez dobrego niesprawiś / thych wseltich
rzeczy namientonych ostrzegaj sie / bo ten jest
dzień silno niefortunny.

* d h

C Z staremi sie w poradzenie złączaj / z oracz-
mi sprawe micy / buduy / orz / drzewa sęcep /
winnice naprawiaj / ale sie micy chroń y nieo-
blapiayciey nijako.

o d h

C W then dzień nie nie sprawuy / y owsem
powsciagaj sie od wselticy rzeczy z ludzmi sta-
remi / z krolmi / z Xiążęty nie micy sprawy za-
dncy / nie orz / nie sęcep / na droge niewychodz
czos vmyslił dzialac niechaj / a od swey wolej
na ten czas sie powsciagni.

o d h

C Z staremi y z oraczmi rozmawiaj / orz / sie-
sęcep / winnice naprawiaj / budowania wpa-
daice podpieraj a starych poprawiaj.

* d h

C Niefortunny dzień ten a krom pożytku
slug sobie nie lednay / czynszu nie wybieraj ani
ich ku pożytkowi swemu zgromadzaj / z krol-
mi / z Xiążęty nie posiadaj / nie buduy / nie siej
ani ziemie orac nie poczynaj / y owsem lepiej
e yś wsego poniechal.

o d z

C We wsyltich rzeczach ten dzień jest for-
tunny z ludzmi slachetnymi y z pralaty wielo

tiemi rozmowe micy / na droge wpiezdaj / w
rzeczach trudnich od sedziow porade bierz / pu-
sęcać krew czas jest wyborny jest ięszce ktemu
jest dobre znanie.

* d z

C W ten dzień dobrze abys rādny szukał od te-
go kto jest w prawie uczony / z biskupy / y z pra-
lary / z kanoniki rozmawiaj / prawa y wstawy
starych przeżytaj / wseltie dobre rzeczy poczi-
naj / y krew pusęcaj.

o d z

C Na sądzie w ten dzień dobrze siedzieć / z se-
dziami / z pralaty / z nabożnymi personami do-
brze gadać / otolo philosophicy sie dobrze obie-
rać / krew jest dobrze pusęcać / iedno trzeba ba-
czyć iżby sie znanie zgodziło.

o d z

C Wselti uczony poczęty poczynaj / krol-
le / Xiążęta y inne pāny na pānstwa przekla-
daj / burgrābie / rānce w imieniu wstāwiaj / z
zakonniki y pralaty rozmawiaj / krew pus-
ęcaj

* d z

C Czas przepieczny w droge ięcać / z roz-
maltemi sie naukami obierac a cępać / z lu-
dzmi slachetnymi / z sedziami / z duchownemi
sie widać jestli kto chce łaskę y nich w czym w-
stac / krew dobrze pusęcać.

o d z

C Dobrze iżby sie każdy tego dnia od wselti-
cy rzeczy wystrzegal / rycerzow y ludzi wale-
cznych też aby sie wārowal / na droge wpiez-
dzic nie pomyslay.

* d z

C W then dzień konie y zbroie ku walec do-
brze kupować / wojsko naprzeciw nieprzypia-
cielom wywieść y spłować / rzeczy w ogniu ro-
spusęcać ewarde / alchimiczka nauke stroić.

o d z

C Dzień then boiaźni pelen / a ku rosprawie
z Xiążęty y z ludzmi rycerstwami niegodny /
niesprawiaj pokoju / iednania ani przymie-
rza żadnego / bo takowa rzecz kończą niebedzie
miala dobrego ani ewalego.

o d z

C Z rycerstwami ludzmi rozmawiaj / rzeczy
wseltie ku walec slugajce sobie sprawuy / bydlo

Stupuy/ogień na skutek alchimijski zapal/ie
sli chcesz dobry czas.

♂ ♀

Przyjaciel sobie nie iednay / ani sobie mi-
ley sukay / w towarzystwo sie z nikim nie zla-
czay / slug nie przyjmuy na służbę / w droge
nigdy nie wypiezdżay.

♂ ♀

Dnia tego żadney rzeczy nie poczynay / a
ni sie wniwecz wkładay / z krolmi ani z Xi-
żetny nie mow bo niebedzie fortunnie / iedno
czoby chetel mieć wsiłney tajemnicy: mozesz.

♂ ♀

Dzien ten jest fortunny tym rzeczom kto
re z krolmi a z Xiżetny maia być sprawiane/
y też z pany swiętymi / iesli od wysotich pa-
now czci albo czego innego chcesz żedac / latuiey
otrzymasz nizli inzego czasu.

♂ ♀

Waruy sie od panow y od ludzi stanu wy-
sokiego / bo ten dzien ma sie być wystrzegan od
wszystkich rzeczy / a iesliś bacznysiedz domą / al-
bo wiec miedzy ludzmi bądz opatrznys.

♂ ♀

Rzeczy wszelkie mozesz sprawowac z krol-
mi / z panietny rozmawiaay / poczyty im sli / iesli
rola bedzie orat / niebedzieś na niey skodonal
bedzieśli od panow czego żadal / latwie mo-
żesz otrzymac / przymierze z pany dobrze brać i
iednanie dzialac.

♂ ♀

Na sadzie nie siaday / ani sie też poziway / z
pany wielkimi y też z ludzmi vniemy dobrze ob-
czowac / nie seżep / ani buduy / w droge żada-
nym obpeżaiem nie pomyslay / a tak lepiey as-
by sie od wszelkich rzeczy warowal.

♂ ♀

Dzien ku weselu godny / w świątynie chedo-
gle oblocz a w nowe / żone sobie pomy / miley

sobie nabypway / poczyty / dary śląc dobrze / czo-
kto milue otrzymac moze / kupuy / przeday / w
droge wypiezdżay / krowie zbytniey wpuścay.

♂ ♀

Ku miłowaniu (iesli masz pieniadze) do-
bry barzo czas jest / y ku inzym rzeczom wybor-
ny / małżeństwu iednay / a ku miley sie przysia-
day / z paniami y z pannami sie oznaymiaay /
w nowe odzienie sie obieray / a iesli dobre zna-
mie krow puscay.

♂ ♀

Slugi sobie iednay y robotniki / boć beda
powolni y wierni / w lażni sie my / ślachy / kary
ty z kienkolwiek gray / tancuy / spieway / ale sie
ku miley nie zbytnie przymyktay / mozesz żona
poiac / odzienie nowe day przykrawac.

♂ ♀

Czyśty czas poiac żone / wlosi chedożyc /
trasc / strzydz / panientam sie zakazowac a z
nimi rozmawiac / Malżontom z soba w oso-
bności dobrze zchodzic sie / bo tak plod za fortuna-
na richlo moze być / krow puscay / śaty kray.

♂ ♀

Slugi y dziewki służebne dobrze iednac /
w droge wypiezdżac / iesli kto chce w małżeńst-
wo wstepic / niechay wie iz mu sie w nim do-
brze bedzie wodziło / y inze rzeczy wszytki ktore
sa desole a rostkofne: fortunnie moga być spr-
wowane.

♂ ♀

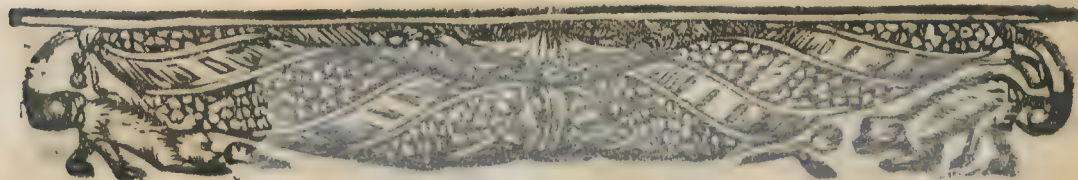
Merkurius gdy bedzie z miesiacem zlaczo-
ny / czyni ten dzien wesoly y chwalebny / Rege-
stry sprawiay / rachunt czyni / od psarzow licz-
be odbieray / beneficia od pralatow żaday / wy-
piezdżay w droge / posly sli.

♂ ♀

Stolo nauk sie obieray / w kupiecztwie w
swym abo w ktorym inzym urzedzie / czyni ra-
chunt / dziatki ku nauce daway / kanczlerzom
y nauczonym ludziem sie przylaczay / prawo-
wat sie mozesz / kupczyc / krow puscay / w dro-
ge dobrze wypiezdżac.

♂ ♀

Dzien godny ku wysłaniu oratorow / le-
gatom / poslow w rozmaite strony / liczbe / pra-
tiki

O Rządzeniu

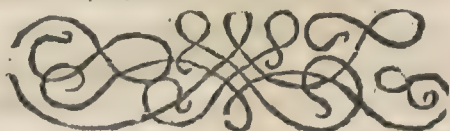
tyż dobrze sprawić / dzień osobny tu tuczyć
wru / y na drodze wpieczędżaniu.

△ D 7

C Wierze składay / wpełtę rzeczy subtelne
wymyslay / w naukach osobnych sie obieray / si
ny na naukę wysylay / krewo puszczay.

△ D 7

C Jest dzień szednie fortunny we wspiekim
z tanczlerzmi a z pisarzmi dobra sprawa / tuc
czy / poselstwa słac w rzeczy krześciańskicy tu
wierze słuzącey / dziatki na naukę daway.

**Zako poznać Przemienność
powietrza według Aspectow.**

○ □ 7

Pochmurować obloty przez deszczu. A to na
Wiosne.

Zamrażnie a ozlebie / deszcz może być w wo
dnem znamięniu. Lecie

Zachmurzenie y rosa albo deszcz yk. w Jesien

Zachmurzenie y śnieg. Zima.

○ □ 7

Wiatr dżdżysty. Wiosna
Wiatr ze dżdżem gwałtownym y cięż prze
miennym. Lato.

Wiatr z pochmurnością. Jesien

Wiatr z śniegiem. Zima

○ □ 7

Obłoki czarne / deszcz zimny bywa do trzeciego
dnia. Wiosna

Deszcz y grad / albo w miasto gradu deszcz kr
piasty bywa. Lato.

Pochmurność a deszcz zimny. Jesien

Mroz a śnieg. Zima.

○ □ 7

Kilko dni zimnych ze dżdżem. Wiosna.

Grad / deszcz y trząskawica Lato

Deszcz zimny a długo trwał / albo też chylko
wiatr bywa. Jesien

Śnieg albo zachmurzenie. Zima

○ □ 7

Deszcz albo chmury y wiatr. Wiosna

Na powietrzu zachmurzenie / deszcz / grad pteż
trząskawica bywa. Lato

Deszcz albo chmury niemące. Jesien

Mrozu odwilżenie / ale przed sie na powietrzu

zachmuranie.

Zima

○ □ 7

Deszcz albo powietrze długo trwające / wed
lug znamion. Wiosna

Deszcz gwałtowny / albo grad y trząskawica
wielka bywa. Lato

Deszcz albo wiatr długo trwający / według
znamięnia. Jesien

Pochmurność z śniegiem. Zima

○ □ 7

Jasność z rosami. Wiosna

Jasność powietrza z rosami. Lato

Jasność na powietrzu z wiatrem. Jesien

Śtrome a jasne powietrze. Zima.

○ □ 7

Powietrze niemące bywa od połnocy. Wios.

Może być wielki wiatr y lpskanie. Lato.

Od połnocy wiatr silny. Jesien

Mroz a zimny wiatr od połnocy. Zima

○ □ 7

Według przyrodzenia znamięnia / jasność ale
bo deszcz maly bywa. Wiosna

Jasność a powietrze lubieżne. Lato

W wodnych znamięniach deszcz lubieżny / a
w innych jasność na powietrzu. Jesien

Jasność na powietrzu. Zima.

○ □ 7

Wiatr albo zachmuranie. Wiosna.

Grom / chmury y lpskawica Lato

Bywa wiatr. Jesien

Mrozu odwilżenie / jasność na powietrzu. Z.

○ □ 7

Od słońca zachodu wiatr / zachmuranie pos
wietrza. Wiosna

Trząskawice y lpskawice gwałtowne z des
zczem bywa. Lato

Od zachodu słońca wiatr y chmury. Jesien.

Śnieg albo mrozu odwilżenie. Zima

○ □ 7

W znamięniach wodnych deszcz / a w innych
przemienność bywa powietrza. Wiosna.

W wilkich czasem z gromem bywa. Lato.

Ciepło y deszcz yk lubieżny rad bywa. Jesien

Odwilżenie mrozu z chmurnościami. Zima

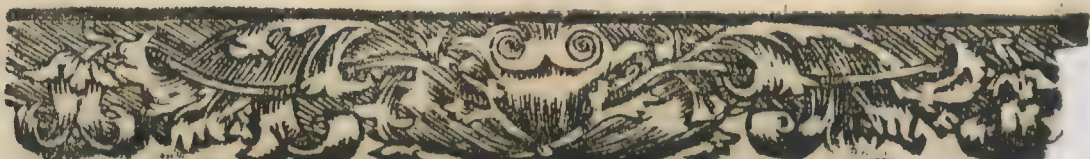
○ □ 7

Wiatr suchy a wielki rad bywa Wiosna

Powietrze suche / lpskanie / trząskawica y też
grad bywa na te czasy. Lato

Suchy wiatr z zachmuraniem. Jesien

Ciemne obłoki a wiatr. Zima.

☿ ☐ ♀ ♀♀

Mierne powietrze a deszcz. Wiosna.
Deszcz od zachodu słońca / y czasem cheż grad
bywa. Lato.
Jasność a mierność na powietrzu. Jesień
Odwilżenie mrozu z sniegiem. Zima.

☿ ☐ ♀ ☉

Jasność y suchość z wiatrem Wiosna
Jasność powietrza a po chym grom y z łotą
wieża bywa. Lato
Wiatr suchy y ciepły jeśli w wodnym znamię
niu / tedy deszcz. Jesień
Powietrza odwilżenie z jasnością. Zima

☿ ☐ ♀ ☉

W wodnym znamięniu deszcz / ale w innych
wiatr bywa. Wiosna.
Deszcz także / albo według znamienia wiatru
bywa. Lato
Według znamię jasno a deszcz. Jesień
Jeż według znamię przemienność. Zima

☿ ☐ ♀ ☉

Wiatr ciepły czasem z deszczem lubieżnym by
wa. Wiosna.
Wiatr ciepły z polataniem sniegu. Lato
Ciepło na powietrzu / a wiatru z deszczem by
wa. w Jesieni.
Wiatr bywa nie wielki / ale gdy się zjedga w to
znamię Virgo / tedy deszcz trwa tygodni.
Zimie.

☿ ☐ ♀ ☉

Jasność / ale w wodnym znamięniu mały de
szcz bywa. Wiosna
Deszczu pokrapianie z małym grzmieniem by
wa. na Lato.
Deszcz. Jesień
Wilkosć. Zima.

☿ ☐ ♀ ♀♀

Wielkie obłoki poryga. Wiosna.
Rosy ciepłe a mały deszcz by. Lato.
Pochmurne obłoki y wiatr. Jesień
Pochmurność a sniegu mało. Zima

☿ ☐ ♀ ♀♀

Deszcz y wiatr. Wiosna
Wiatr y pochmurność. Lato
Deszcz. Jesień
Wiatr. Zima.

☿ ☐ ♀ ♀♀

Nie skrzętny bywa d. p. z a b o y wiatr / gdy jest
Mercurius w Wiosna

Gdy jest Mercurius w postaniu czyni wiatry
z deszczem. Lato
Zimie mroz wielki działa gdy się złącza z miaz
gicem. Jesień
Albo gdy będzie w Kozorożcu zna. Zima.

☿ Jeśli kto chce wiedzieć według tych aspe
ctow na powietrzu przemienność / tedy
tych znamion y planec w których
się to przygodzi / ma baczyć
przypodzenie.

planety deszcz przynoszące za tymi
Aspecty.

☿ ☐ ♀

♂ ♀ ♀ ♀

A zwłaszcza w tych znamionach.

☿ ☐ ♀

Czasu Wiosny / Lata / y Jesieni deszcz
a zimie śnieg.

planety grom sprawujące za
tymi Aspecty.

☿ ☐ ♀

♂ ♀ ♀ ♀

W tych znamionach.

☿ ☐ ♀

O przypodzeniu czterech
części Roku

Wiosna

☿ Na wiosnę się wszystkie rzeczy odnawiają /
bo od gorącości a wilgości czasu ziemia się od
twarza / a rozmaitych barw ziół i drzewa kwie
cia rodzi. Z tego czasu słońce przechodzi trzy
znamiona / na początku przechodzi znamię
Skop / w posrodku Wpła / a na końcu Bliz
niera.

nieta. Zego czasu krew sie rozmnaża/ a młoc
swe ma w wątrobie. Pierwsze trawienie
jest w żołądku/ drugie w wątrobie / trzecie w
człontoc// tak iednostajna krew porużona by
wa/ a wspanim człontom przyprowadzona gorą
czosc sie zachowawa. Zego czasu zła jest młoc
ktora przychodzi z melantolien/ iako są zi
mnice czwartego dnia/ to jest ktora człowieka
dreczy każdego czwartego dnia/ nagorża młoc
ktora przychodzi z natężonej krwi/ iako
zimnicza ktora zową Sinochus/ a thā krewie
wpuszczeniem wlecżona bywa. Zego czasu le
piej sie na zdrowiu mają starzy ludzie/ a młodo
dzi gorzej/ lepiej bärzo starzy/ a gorzej młode
dzieci.

Lato

Lato jest suche a prożyskie. Zego czasu
nasiona ziola y owoce drzew zraia. W tym
czasie słońce troje znamion przechodzi/ na po
czątku Rata/ w posrodku Lwa/ a na końcu
znamię Panny. Zego czasu roście a roz
mnaża sie kolera czerwona/ ktora miejsce swo
je ma w żołądku. Przyprowadzenie jej jest gorące a
suche/ od rądy przychodzi ludzkie gniewliwe/ o
strego rozumu a letce. Deficientie swe ma
ją przez wspan. Zego czasu lepiej sie na zdro
wiu mają wodnokrewni ludzie/ ale gorzej to
lerpecy/ lepiej starzy/ gorzej młodzi/ abo tak
u gdyby w niemoc wpadali czasu zimnego/ ri
chlepy sie zgoi niż czasu letniego/ bo gorącym
ludziom zimny czas y nie zimne rzeczy/ ale zi
mnym gorące wieczerzy przigodne są/ bo iedno
drugie wpgania. Przetoż takowego czasu to
lerpecy y młodzi ludzie źle sie mają. Bärzo
zła niemoc tego czasu pochodzi ze złej kolery a
z wodnokrewnosci. Tedy przypływa wieczerz
y wspan zimnych a wilkich/ bo Aristoteles me
drzec mowi. Podobna a równa rzecz/ ksobie po

dobne a rowne przoda/ nawiecy sie rozmna
ża iako gorączosc gorączosci przypłożona/ wie
cysie rozgrzewa.

Zesień

Zesień jest zimna a sucha. Zego czasu
słońce przechodzi troje znamion/ przy początku
tu Wagi/ w posrodku niedziadka/ na końcu
Strzelca. Tedy owoce zżale zbieramy/
a przychodzi iże noczy dniowi rowna w godzi
nach bywa. W tym czasie rozmnaża sie ko
lera czarna/ a melantolia thā panuje w boku
lewym/ a miejsce swe w siedzionie ma. Przyp
rodzenia jest zimnego a suchego/ przeciepsie
niż swe ma przez oczy/ czyni ludzi smutne a
gniewliwe/ ledā czo mowiące/ spiącze/ niegd
tacież na czas czynące. W tym czasie lepiej
sie mają prawie krewni ludzie/ ale ślegmatko
wie gorzej/ dzieci lepiej/ starzy ludzie gorzej.
Zła tego czasu niemoc ktora przychodzi z me
lantolien/ ktora z krwi przychodzi. Zego cza
su wspan wstetlich rzeczy a gorących.

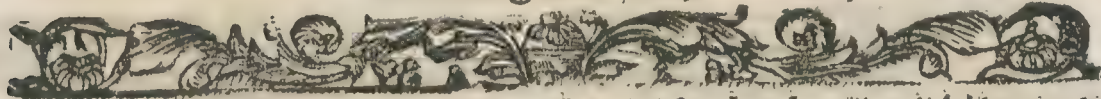
Serce rozumne czyni/ płuca wspomaga
tu wymownosci rzeczy/ sledziona śmiech przy
wodzi/ żołądki gniew pobudza/ wątroba tu młoc
sci pobudza.

Zima

Zima jest przyprowadzenia zimnego y wilkie
go/ zimnosc zimny przychodzi z tego/ iże słońce
przeżył daleko bywa/ tedy w then czas tych
troje znamion przechodzi/ na początku Koro
rożca ktore znamię jest spodnie/ w posrodku
Wodnika/ na końcu Ryby. Zego czasu do
brze sie mają na zdrowiu tolerpecy y ludzie/ ale
wodnokrewni gorzej/ lepiej młodziency/ sta
rzy gorzej/ abowiem młodziency a tolerpoutie
są gorącego przyprowadzenia a bywają suchy/ ale
wodne

czać nie jest pożyteczno / ledno byłaliby tego po
trzeba tedy daj zaciąg te żył w skórce która jest
nad palcem / siropu albo trunku nie przyjmuj
Dziecie które się narodzi / zimnego przynależy
(nia będzie.)

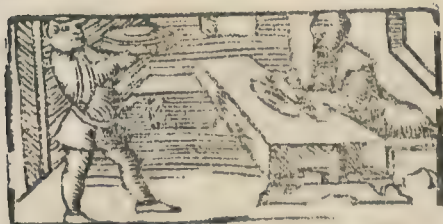
Februarius Luty /

wodno krwini a starzy są wilkiego a zimnego
przynależenia: Tego czasu rozmnaża się wod-
nokrwiność / bo miasteczko swe ma w płucach /
przynależenie icy jest zimne a wilkie / z tego przys-
czyną bywa iż ludzie leniwi / zły pamięci / bar-
zo splanę / bo nasładowa przynależenia zimna
woda a przypodobają się wieku staremu / prze-
czyszczenie ma przez nos i przez oczy: Zimnego
czasu używaj gorących a suchych rzeczy: Je-
dyż jest zła niemoc która przynależy wodno-
krwiności / iako są zimnice każdego dnia napa-
dające / a także ta która przynależy kolerii i
to jest zimnica trzeciego dnia.

O przynależeniu a sposobu
dwanastu miesięcy / a o spra-
wie ludzkiej tych to czasów

Januarius Styczeń.

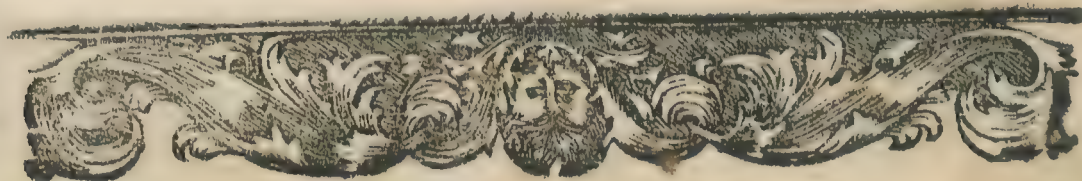
T Styczeń miesiąc ma dobre wino pić /
niż krew puszczać będziesz niechoć wstępnego
trunku dla odmięczenia brzucha nie przyjmuj
często się wlaźni my / rano iedż a nie wiele / bo
przeżyłne iedko okrutną zimnicę płodzi: Kto
pierwszego / 2. 5. 7. 8. a 15. dnia tego miesią-
ca krew puszcza / tego roku umrze: Grzmienie
tego miesiąca / wiatry wielkie tego roku a me-
li mnożstwo y waltki znamionuje: Pokarmy
gorące tego miesiąca iedko zdrowo jest.
Styczeń powiada / za czasu mego krew puszc-

T Lutego miesiąca krew puszczać / a trunki
y w wielkie rzeczy które chcesz / osobno gorące iedż
a ich pożywać / głowy ostrzeżaj przed zimnem
wina ani piwa w łaźni nie pij: Kto tego mie-
siąca dnia siósteego a siódmego krew by pus-
zczał, tego roku umrze / a który 26. a 30. dnia
Stycznia / a trzecina siósteego dnia Lutego mie-
siąca się narodził / wtedy tego ciała aż do dnia
świątecznego w czale zostanie / Beda iedż te rzeczy
jest wypławił / a temu to pojętu dni rozumieć /
tak porządnie cząć iako dniowie rozdzielony
są tu miesiącom w kalendarzoch a w minu-
ciach / ale gdzie czytają o puszczeniu krwi liczą
be / tu liczą dni od nowego a od nastania mie-
siąca: Jeśli grzmi tego to miesiąca / wiele
ludzy aże i wafce bogatych śmierć znamionuje
Jeżeli się chroń od zimna / a krew spaleza pus-
zczaj. Luty powiada / W tym czasie pu-
szczając krew pożyteczno jest / letwarzy używaj /
wody nie pij. Dziecie które się narodzi ubogie
będzie / swierzb z białą skórą będzie mieć / a be-
dzie głodzielem.

Marcus Marzec

T Marzec miesiąc często się mpy a do są-
nie chodź / czep się sobie żeby a trzymaj solę / krwi
nie puszczać / wracanie sobie czyn dla przeży-
scienia żoładka / dla zimnicy która bywa każ-
dego dnia / czyn sobie warzenie przeciwnie a
słodkie

dlie iedz zawždy nasienie ruciáne / sáutowe /
koprowe (ale z ogrodneho kopru) opichowe-
go / piotruszczanego / Kto sobie 16. 17. a 18.
dnia krew puszczać da / thego roku vmrze / a
kto siodmego dnia puszczałby krew / wzroś o-
czu swoich stráci. Jesli tego miesiaca grzmi /
wielkie wiatry / żyznosc zboża / a swar między
ludźmi znamionute. Tego czasu pieszczystych
karmi vżyway / a w łazni sie myj.
Márzec powieda / czasu mego krowie niepusz-
czay / trunku nie przymuy / parzenia nie vży-
way. Dziecie ktore sie narodzi / nagle bedzie
w swych myśli / a miodzi sie iego bedą bać.

Aprilis Kwiecień

C Kwiecniá miesiaca krew puszcżay dla nie-
zdrowia wátroby y dla iney przekazy. Suro-
wego korzenia nie iedz dla parzhywosci a swierz-
bu / swieże mieso iedz a nie wedzone / bo z niego
przychodzi niemoc naglego omdlenia. Kto
sostego / 7. y 15. dnia krew puszcża / tego roku
vmrze. Kto osmego dnia krew pusci / w czter-
dzieci dni vmrze. Kto sostego dnia puszcża /
osłnie. Kto pierwszego dnia miesiaca Kwiec-
nia pusci sobie krew / albo tego dnia rani on be-
dzie / albo tránt przymie / ten hnet albo w ry-
chłym czasie vmrze. Grzmienie tego miesia-
ca / wesele a żyzne lato znamionute / a smierć
niesprawiedliwych ludzi. Tego czasu brzucha
przecżyse / a krowie z nog vpusc.
Kwiecień za czasu mego vzythecżno jest krew
puszcżać / ale zaskornicy krowie nie ciągni / dzie-
cie ktore sie narodzi / nie plodne bedzie.

Maius May

C May miesiac niektórym niemocznym ku
zdrowiu jest przynadny / ale niektórym nie.
Chcebli zdrow być pij piolnyk w winie / ale le-
pzy y vzythecżniczy jest w czystey wodzie / a os-
lodziwshy y pić / iedz też sálwia y rute.
Kto siodmego / 15 a 17 dnia pusci sobie krew /
tego roku vmrze. Grzmienie drogosc zna-
mionute w zbożu a głod tego roku. Wystrze-
gay sie od iedzenia glow wśelkiego zwierzecia /
y skotu. Day sobie wátrobną žyle zátiac / po-
zythecżno jest do napoiu wlozyc krawnik /
starczek / inych wiecy zaniczay tych vżyway.
May / za czasu mego vzythecżno jest z tej žyly
krew puscić co ią zową medianą / trunk prz-
muy / zimnych potarmow pożyway / piolny-
nek pij. Dziecie ktore sie narodzi / sprosne a w
sálżce rostropne bywa.

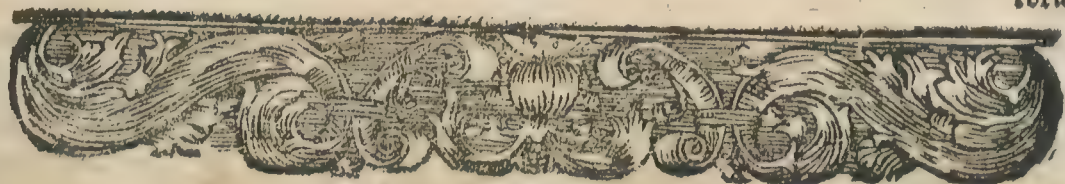
Junius Czerwiec

C Czerwiecá miesiaca masz pić wode stu-
dzenną rano przed iedlem aby zachował zdro-
wie płuc / mleko warzone na wleczery iedz /
vżyway ciwaru / bukowie a starczku. Kto so-
stego dnia sobie krew pusci tego roku vmrze.
A iesli grzmi thego miesiaca / żyznosc zboża a
rozliczne niemoci na ludzi bedące znamionu-
te. Picié wodi zimnej zagania pianogorzłose
przetoz ią masz rano pić z kwieciem bżowym /
takieś salate iedz a wode pij.
Czerwiec / czasu mego iesli potrzeba: krew mo-
żesz puszcżać lektwarzy vżyway a wode pij.
Dziecie ktore sie narodzi / niemądre bedzie / we-
sele nieżegosi nie powazy czoby cżynić albo mo-
wić mialo.

Julius Lipiec

C Miesiaca lipca chcebli zdrow być / wá-
ruj sie od zbytniego spania / od parzenia / od ris-
teziornych / a krowie nie puszcżay / takież nie iedz
kapusti ani goracyh potarmow. Nápoj twoy
aby był z ruta / z sálwpy / z anizem / z opichem.
Kto 15. a 17. dnia krew bedzie puszcżać / thego
roku

roku vmrze. Jeſli grzmi / drogosc znamięni
ie / a bydło mrzeć będzie / żyły nie zacinay / ale z
wierzchu piſanych rzeczy wzyway / kminu y
inſzych powieſdzianych rzeczy. Powieda Eſ-
plec / W moym czaſie krowie niepuſzczay / długo
bez iadła nie byway / iedź ſłoniny / pàrzenia nie
wzyway / ſuſznego ſnu wzyway / trunt przy-
muy. Dziecie ktore ſie narodzi / będzie wiſole a
cypſte.

Augustus Sierpień

C Sierpnia mieſiacą ieſt czaſ nieprzeſpie-
czny / nie zachowayſi ſie od zimnà / z niemocz
niech / wàruy ſie od zimnych potàrmow / cze-
ſto ſie w łàzni my / ſtarczczku / poſciu / a bàbki
tu wieczoru pozyway. Kto puſci krow dnia
19. a 20. tego roku vmrze. Kto pierwſzego
dnia mieſiacà gdy ſi naſława Sierpień krow
puſzcza / albo będzie raniem / albo trunt przy-
muie / ten wnet abo nazàłutrz vmrze. Dzie-
cie ktore ſie narodzi / nie powieſdzy ſie tu dobre-
mu ale złà ſmiercià vmiera. Jeſli grzmi tego
mieſiaczà / tedy mnodzy ludzie zniemocznia-
tedy ſie wàruy potàrmow zimnych tego mie-
ſiaczà ſzkodliwych. Sierpień / czaſow mo-
ich krowie niepuſzczay / kàpuſty nie iedź / od ryb
ſie wàruy / cinamonu wzyway. Dziecie ktore
ſie tego mieſiaczà narodzi / aczkolwiek cypſte-
go wmyſlu a proſtego / wſpàtje nie płodne bez-
dzie.

September Wrzeſień

C Wrzeſnia mieſiaczà niekiedy krow chł-
bà młkiem polanego rano przed iadłem zieſc-
a wſzego owocu grzàłego wzyway / w napoiu
mym miedzy ſtarczczek / benedict / a checzki z żyły

puſzczàc możej. Kto 16. a 18. dnia da ſobie
krow puſci / ten tego roku vmrze. Jeſli grzmi
obſitoſc zboża a mordowanie mocznych ludzi
znamięni. Tedy daj żyte zaciąg / a przerce-
czonych rzeczy wzyway. Wrzeſień / w
czaſu mym wſpłeczno ieſt krow puſzczàc / mło-
dy ſer ieſc / możej pić / trunt przyimować.
Dziecie ktore ſie narodzi / we wſpłech wezrynkoch
ſwych ſkromne będzie a ſprawnieſliwy ſedzia.

October Październik

C Października mieſiacà / pràczewo y cziwoz-
nog zwierzerà y nie poſpłeczne ieſt krow r-
ka / bo tedy bywa raniem a nàkàżon od mor-
stkiego gadu. Tedy piy możej / a iedź geſwà-
rzoną / w napoiu miedzy imbir / gálzan / cinà-
mon. Kto ſoſtego dnia ſobie krow puſci / ten te-
go roku vmiera. Jeſli grzmi / wiàtry wielkie /
zboże y owoce tego roku drogie znamięni.
Imbir / cinamon / możej będzieſli pić / zdrow
będzieſ / leniwoſci ſie maſ wàrować / tozie mle-
ko albo owoce a gwozdziłi możej ieſc.
Październik / zà czaſu mego krowie niepuſzczay
w łàzni ſie nie my / głow wſhelkiego zwierzecia
a ſtory nie iedź / truntu nieprzyimuy. Dzie-
cie ktore ſie narodzi / złego przyrodzenia bywa
a rzeczy nie przyiemne.

November Liſtopad

C Liſtopadu mieſiaczà gòraczo ſie w łàzni
nie my / bo łàźnia ieſt przpługowanie niecz-
yſtoſci. Jeſli tego potrzeba zaſkornia krow pu-
ſzczay / ale oſtrzegay ſie od zimnà / w napoiu
miedzy imbir / cinamon / kryſtal. Kto 16. 17.
dnia puſzczàłby ſobie krow / tego roku vmrze.

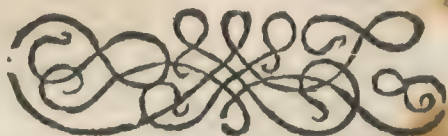
Jesli grzmi tego miesiaca / obfitosc zboza a la to wesole znamionuje / lazni a nieczystosc te go czasu skodliwa.

Listopad / w tym czasie krwie niepuszczaj az by tego byla pilna potrzeba / kozie mleko pij bo sie z tego krew rozmnaza y czudnosc czyni / nie przyjmuy trunku. Dziecie ktore sie narodzi strzelcem a opatrznym y dobrym mezem bedzie.

December Grudzien

Grudnia ostrzegaj glowy swej od mrozi abyś czasy rok zdrową głowę miał / day sobie zaciąg głowną żył / a myś sie w lazni pości sie podoba / ciepota a imbir iedz. Kto hostego y 7 a 11. dnia krew sobie pusi tego roku umrze.

Kto posledniego dnia na sklonaniu grudnia zelazem ranion bedzie / abo sirop a trunk przil mle / hnet abo rychlo umrze. Dziecie ktore sie tego dnia narodzi / nie bedzie nakloniono ku dobremu ale haniebną smiercią umrze. Jesli wslyszysz grzmienie tego miesiaca / wiedz ze tego roku obfitosc bedzie wshychkich potrzeb / y dobry potoy / a dobroc miedzy ludzmi / przysgodne sa tego miesiaca wshytki gorace rzeczy. Grudzien / w czasie moim iesli potrzeba z glosy krew puszczaj (ale nie kordem) Piernych potarmow wzyway / muskat iedz / trunku nie przyjmuy. Dziecie ktore sie narodzi / sprawie dlwym sedzia bedzie / mocny a grubego ciagla / a wshytki bedzie smyslly.

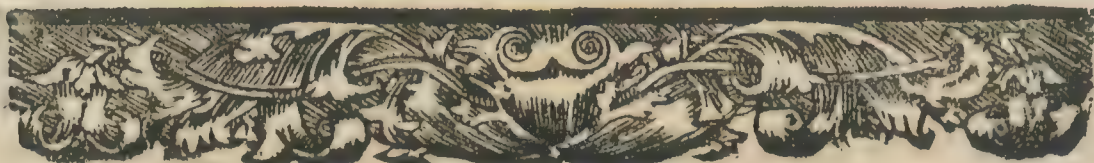
Poczyna sie nauka o poznawaniu
vriny / to iesli moczu / tal zdrowego iako y chorego czlowieka /
a tak tez y o poznawaniu rozmaitych niemocy czlowieczych
przez vriny laczno z tey nauki pobaczysz.

Altenna w pierwszych kylegach o vrinach / to jest o poznawaniu moczu czlo-
wieczego pipe / tak mowi. Jesli masz ktorą niemoc w czlowieczy przez vrine po-
nać / tedy ma byc slusnym obyczajem zachowaná vrina od tego ktory chce i-
by lekarz prawdziwie niemoc tego obaczyl / a potym temu slusną radę y wzyte-
czną dal / abowiem powieda dalej tenze Auicenna / iz vrina iesli znamie barzo
omplne ku prawemu poznawaniu czlowieczey niemocy / a to zwlaszcza gdy slus-
nie przez niemocznego nie bedzie zachowaná / a zasie barzo lacznieysza ku wyrozumieniu nie-
moczy gdy takim obyczajem bedzie zostawiona.

Na przod ma byc iedna na switanu / a druga przed wschodem slonca zostawiona / a kto nie
moze miec dwu sklenicz lekarskich / tedy w iedney przed wschodem slonca ma zostawic.

Drugie / ma byc czyscie sklenica zwierzchu zatkana y w cieple postawiona.

Trzecie / dluzey godziny a nawiecey dwu godzin nie ma stac / abowiem barzo traci y wshy-
tki sie odmienia. Aczkolwiek niektorzy Doctorowie / y po piaci godzinach kaza ogladowac vrina
ktorym

którym takim wszystkim Autenna jest przeciwny/powiedziąc iż gdy godzinę postoi/ekedy sie tuż
miłni/á tak omplność czyni Doctorem w poznaniu niemocy przez nie. Z bez zaśie bardo richło
po zostawieniu vrinà nie ma być ogladana/ale ma przynamienić czterć godziny postać/dla te
go aby grubie wilgości od suchoty mocz u boly nie było oddzielone.

C Czwarte baczenie ku zostawieniu vriny/iż ten który ma po ranu zostawić vrine/niema w
czorąszego dnia pościć/ale ma miernie wieczorząc takież pić.

C Piąte baczenie ku słusznemu zostawieniu vriny/iż ten który ma zostawić vrine/niema zby
tnie z piąfraniem ani czarney kápusty iść/ani czerwonego winà pić/ani Casicy na nocz brać /y
owsem ani sie gniewać/ani bardo robić/abowiem ty rzeczy odmieniana vrine czyniąc iey czerw-
nà barwę/takież też wczynieć cielesny zamacza vrine/przeto niebywa prawdziwe iey poznanie.

C Szosse/naczyńie w którym vrine zostawiać/ma być ze szkła iasnego/nie grubego / na dnie
herotie á ku wierzchowi wgstie/iáko jest urinal/to jest lekarska sklenica.

C Siódme baczenie/Vrinà gdy ma być zostawiona/ma być wshytà razem zostawiona / niecz
iey nie wlewając/ezo rądy białe g'owry sromieźliwe czynią/trzecià część zostawiać vriny á dwie z
vrinalà wyleć/aby iey nie przysadzono opilstwa.

C Ósmie baczenie/Vrinà ma być zachowana aby iey wiatr nie doszedł ani zimno.

C Dziewiąte baczenie/w ieden urinal to jest w sklenice nie ma być dwà razy przestając mokrze-
no/ale iący raz chocia będzie mało/á wpać w druga sklenice mozesz drugi raz zostawić.

C Dziesiąta/Edy masz vrine doctorowi nieść/lektro nie maczać ma być niesiona/aby tym snà
dnym niemocz wprożumiał/takież też y sam sie w poznawaniu vriny sprawuy.

C Jedenaste baczenie do vriny/Nie ma być przeciwko promieniom słonecznym ogladana /
ale jednat na miejscu światłym iżeby promienie nie wrażały sie w sklenice.

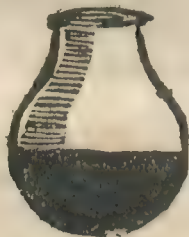
E Dwanaście baczenie do wrzyny / Nie ma być wrzyna bardo od oczu oddalon / abowiem dla oddalenia wielkiego iasności sie w wrzynie mnoży. Niema też być bardo z bliska oglądana / abowiem miąższość gruba w wrzynie wietrza dla tego sie wkażuje.

E też przystępując ku poznaniu zdrowey y chorey wrzyny to masz wiedzieć. Naprzód a nawieść masz obaczyć / iakiey jest barwy wrzyna / to jest / jeśli czerwona / albo blada / albo żółta / albo czarna / y daley.

Drugie masz baczyć same wodności wrzyny / jeśli jest miąższość / gruba / czyli subtelna. Trzecie masz baczyć pilno czy plywa w wrzynie / abowiem bywa ię w niej obłoczki / bywa ię wlosi / bywa ię karmienie / piana na wierzechu wrzyny / y inше rzeczy. Czwarte masz baczyć wielkość wrzyny / iako też wiele odchodzi razem / albo też wiele razow przez dzieli / a tшы są rzeczy na potrzebniejszy baczyć dla poznawania niemocy przez wrzyny.

E Sa też inше rzeczy mnieysze a nie tak bardo potrzebne ku baczeniu. Lekarzowi w poznawaniu niemocy przez wrzyny / a to są ty. Naprzód od iakiego człowieka jest wrzyna / jeśli od mężczyzny / albo od białey głowy / abowiem męska wrzyna jest rumienista / a niewieścia bledza y grubszą postolicie. Drugie masz baczyć na lata tego czyie oglądać wrzyny / abowiem starszych ludzi wrzyny są cienie a z żółta blade / zaśie mlodzych ludzi są rumiane iasne. Trzecie masz baczyć complexa / abowiem cholerykowie miewają wrzyny żółte a subtelne / flegmatykwowie blade a przy grubszym / melankolikowie też blade a cienie / krewnego przyrodzenia ludzie miewają rumiane wrzyny iakoby złoty barwy a troche miąższość. Na króciec / miałby też obaczyć inше rzeczy / iaka praca onego człowieka ktory wrzyny zostawił / zaśie iedenie tego / jeśli poscil / też jeśli był wezora w łazni / też jeśli sie czym gorącym mazał / też jeśli iakie piće moczne pil / abowiem też ty rzeczy odmienną przyrodzoną barwę w wrzynie / a stąd niedostateczne z niego bywa poznanie. A wpatżcie sobie nie Doctorowi dosić baczyć czterzy rzeczy wyszy napisańe / cho jeśli barwę wrzyny / wodność wrzyny / rzeczy ktore są w wrzynie albo na wierzechu wrzyny / a wielkość wrzyny / a stąd bedzie baczył iako to masz poznać rozliczne niemocy / a naprzód z barwy wrzyny.

Naprzód wrzyna czarna czy znamięniona.

Czarna wrzyna w gorącejce ostawiczeny to jest w lożney niemocy ktora też zową ogniową / znamięniona smiertelne być / a nawieść gdy po trosze icy miewa a ktemu ię smierdzący / taki człowiek trudno sie z tшы niemoci wylezy / bowiem znamięniona wielkie spalanie y duchow ożywiających wyniszczenie. **E** też czarna wrzyna a zwłaszcza w białych glow / na spodku sklenicze miąższość a gruba / a ktemu w niemaley iakosci / znamięniona ię od niewiasta pozbyła zlych wilgości z macice cza su przyrodzoney choroby swoley abo po niej / a taka wrzyna jest wzyteczna.

E też czarna wrzyna po długley febrze quar

tanie wkażuje sie / znamięniona ię ona wilgość melankoliczną czarna plynie z zyl y od sledzio ny / ktora sie miecha w wrzynie a z nia odchodzi / znamię jest zdrowia.

E też wrzyna czarna / gruba iako inkauści korym pią / a nawieść y niewiast / znamięniona ię rany albo rospadliny we wnetrz okolo męcherza albo neret / a bolenie y rzeżanie w mo krzeniu ciele / a dla tego odchodzą takie nieczystości czarne grube przez wrzyny. Na to lekarstwo masz proste / koczle mleko ciepło strzykawką nabiera ię wsthrzyc w macice albo tam na to miejsce tajemne.

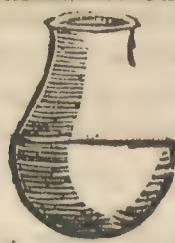
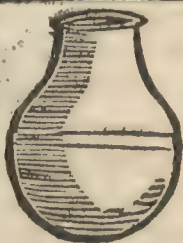
E też wrzyna ciemna / gruba / ktora ma w sobie nieiaki prości iakoby rybą luska abo otręby / taka wrzyna znamięniona flux w nogach / a nawieść gdy na dnie w sklenicy wstoi sie nieczystość iakoby drożdże.

E też masz wiedzieć ię czarna wrzyna nigdy cienka niebywa ani subtelna / ledno zawse gruba a miąższość / a to dla ciemności ktora przychodzi z czarności.

Posinialey barwy wrzyna / cho jest ołowiane / czy znamięniona.

Słowianey bārwy urina wshpekā / znā-
mionuie wyniszczenie duchow przpro-
dzonych y ciepła przprodzonego / y kie-
mu nakāżenie krwi / y inshych wilgoci przpro-
dzonych we wshpekim cieie.

Ale kiedy jedno posiniałose na wierzechu
bedzie uriny / tedy taka urina znāmionuie nie-
moc s. Bālāntego / y też dawne bolenie glo-
wy catarrum / to iest plynienie zlych slonnych
wilgoci z glowy na pierś / a to gdy na sāmym
wierzechu uriny beda piānki iāto ziarnka mī-
kowe otoko urinalā.

Tęz ołowianey bārwy urina / tylko na dnie
urinalā bedąca / znāmionuie krzypow y neret
bolenie / a y białych glow rozmaite niemoczy

Tęz ołowianey bārwy urina / (mātice.
a zwłascza w poszkodku uriny bedąca / znā-
mionuie pierś y plucā byē dreczone / iāto by
chāuicznā niemocz / zranieniem od slonnych
a zāgnitych wilgoci czo bywa w suchotach /
ktore suchoty z strony zranionych pluc przys-

Tęz ołowianey bārwy urina w biechodzą-
gunkach długich / y też w cieczeniu emoroid /
to iest krwi posładkiem / ktora niemocz jędo-
wie częstey miewāią. Bywa też taka urina
w kolicz cięgacy / y kto glisty w żywocie ma.

Tęz ołowianey bārwy urina gdy bedzie w
sobie prościęti na podobienstwo slonecznego
promienia mīālā / znāmionuie w cżłonkach
bolenie / to iest w stawich rēcnych a nożnych

Tęz taka urina po trofie miewāna / znā-
mionuie wppalenie przprodzonych wilgoci /
y także wātrob / neret y wshpekigo ciāla / a gdy
ktemu bedzie clusta iāto by na podobienstwo
oleu w gorących sebrach a w lożnych niemo-
czach / smierć takowa znāmionuie.

Biała urina czo znāmionuie

Urina biała y zdrowych ludzi często be-
dąca / zle trawienie żołądka y wātrob
znāmionuie / a to gdy iest troche metna
ale jāsie cienka a swiācla / grube a kłnowāthe
wilgoci slegmiste w żołądku y w żylach byē v

T Biała urina / subtelna a cieni (kążu-
ka z nieiāką iātnością / znāmionuie zātkanie y
zānieczyszczenie sędziny / a tak kre lewego bo-
tu pod ziebrami y słabiznie znāczy.

Tęz biała urina subtelna a częstho odech-
dąca w niemāley iākości / znāmionuie zāpa-
lenie neret / z ktorego zāpalenia ciāgnie sie ur-
nā z wātrob do neret bez zādneho zāgrzania
y strawienia / a potym tak biała a surowa ob-
ficie odchodzi / a to iest iednā niemoc ktora po-
lācinie Diabetes jowg. Bywa też taka ur-
nā z zāziebienia mēcherzā / iż częstho z nią mi-
si chodzie iedno po trofie.

Tęz taka urina a zwłascza iāsna w ktho-
ry mīegoczą sie prości na wzraz onych ktore
w promieniach slonecznych widāmy / znāmio-
nuie Artetike / to iest bolenie cżłontow.

Tęz biała urina w gorących niemoczach
iāto w ogniowych / w kżuie iż kolerā wrāżiā
sie w glowę / a sād osālenie przychodzi / a zw-
łascza gdy pierwey byā czerwona / a potym
biāłą sie stāła / y owšem gdy taka biała a cien-
ka urina przez kilka dni w gorącej niemocz
bedzie erwāt / chory jow byē niemożē powie-
sci lekārza Theophila.

Tęz urina biała / cienka w starym cżłowie-
cie zdrowym / znāmionuie niedostatek ciepła
przprodzonego / a pospolicie stārzy ludzie takie
uriny miewāią.

Tęz w młodym cżłowiecie biała a cienka
urina często sie w kżuie / quartane byē znā-
mionuie / acżkolwiek też bywa y rumiāna a to
w quartanie / kthora nie chylto z sāmey iedney
melānkoliej przychodzi / z krwiā abo z kolerā
żółtā zmīchāna.

Tęz biała urina tak w mēżczyznach iāto
y białych glow / bolenie bokow y krzypow znā-
mionuie.

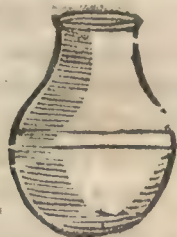
T Na koniec w kżubey zlych niemocz /
iāto w osāleniu cżāsu gorącej niemocz / o-
gniowej / iāto też w pleurze / w niemoci s. Bā-
lāntego / w parālizowej niemocy / w kolicz / w
czeruonej bieguncy / w peripleumonicy / to iest

w owrzędziach płucach gdy urina biała będzie przez kilka dni odchodzić / śmierć onemu
Eż biała urina o zdrowego czło (placi. wielką / znamionuje wielkie ledzenie / także y pić zbynie.

Blada urina albo popielasta
 to jest iakoby rog przezrzysty biały
 Czo znamionuje.

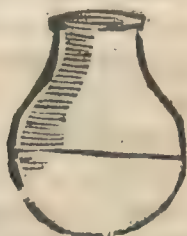

Urina popielasta / grubosci ani żadney miagkości zbynie w sie nie bierze / a taka urina popielasta cienia o zdrowego człowieka zawżdy widana / znamionuje onę go być melantolickiego przyprodzenia.

Eż popielasta uryna / to wshytko znamionuje czo y biała urina cienia albo subtelna.

A wshytkoż pospolicie urina popielasta / albo która jest białemu rogowi podobna / znamionuje obfitowanie słonych wodności slegmowych w żyłach onego człowieka / a cho gdy troche będzie zamęzona sama w sobie.

Mleczney albo serwatczaney
 barwy urina / czo znamionuje.

Urina biała iako mleko albo serwatka nie gesta ale miernie cienia / na przodku tożney niemoci ciepley / wlażuje cho remu wpaść znamienity / a zwłaszcza iż są in se nie dobre znaki ktemu / iako wielkie bolenie głowy / nie spanie / czknicie / nie ledzenie / wielka mdłosc / śmierć taktemu grozi.

Zasie gdy są przy takiej urinie dobre in se znaki / iako siła nie wpaść / oddech wolny / spanie / pamięć nie odejść / ledzenie / taka urina

niez tego nie wlażuje.

Eż urina biała nie metna bärzo ku mleku podobna / na schodzie niemoci obficie bedą czo / znamionuje iż począyna niemoc przez taką urina odchodzić / a rychle zdrowie wlażuje.

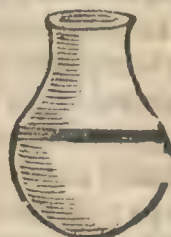
Eż mleczney barwy urina nie gesta / w febrze która na każdy dzień bywa / znamionuje iż ona febra z zimney przyczyny slegmisthey przypła / a tak oney febrze długie trwanie wlażuje.

Eż mleczna urina a ktemu metna / (ie. na ygestha z nieiaka sinoscia / Zdropisim cho jest puchnienie w żywocie znaczy / a gdy w takiej urinie wzyż się na dnie urinala iakoby piasek albo pływających nadebnem / toliż ma się być / to jest kłocie w żywocie kthore z grubey a z kłiwathey slegmy w telichach zgromadzoney przychodzi / tak iż iakoby swiderciem iciecia wiercić miał / iako o tym Galenus świadczy iż tego sam na sobie doświadczył.

Eż urina mleczna zamęzona / znamionuje bolenie głowy tęcznihey albo przyśte.

I poczas też w czwartych kriegach swych Aforsimow pię. Na koniec taka urina mleczna wzburzona albo zamęzona / znamionuje bolenie w tyle głowy ocieżliue z slegmistego na pełnienia / y też znamionuje nadymanie bółow y nie smół w osiech / leniwość ciała / chełpose smysłów y rozumu / skłonnosc ku nieustawicznemu spaniu.

Blada urina czo znamionuje.

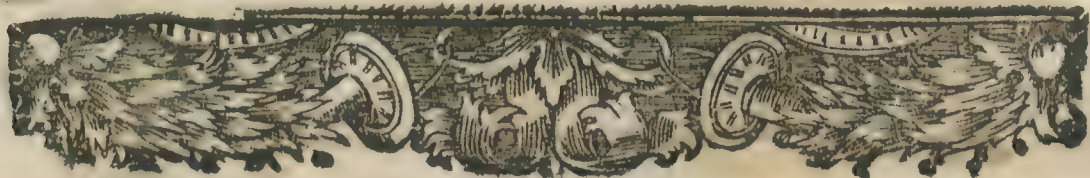

Urina biała albo troche przy żółtym a sama wshytką miagką / znamionuje febre / to jest zimnicę z zagniosci slegmistey / a to jest taka która bywa na każdy dzień / a polacinie quottidiana.

Eż urina blada miernie a wodności nie grubey ale cienkiej / obfitosc spaloney kolery / to jest melantolickę wlażuje.

Eż urina mierzney bladości chć iż ma w sobie małą żółtosć / gdy taką wzyż się o człowieka zdrowego / maś wiedzieć iż taki jest slegmistey complexey / to jest przirodzenia slegmistego.

Eż

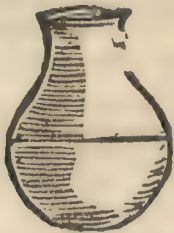

Eż gdy po biały albo po młeczny wry-
nie włożyć sie blada/albo taka iakie jest wielbłą-
dowe runo/znamięnuie wzmocnienie ciepła
prziodzonego/p trawienie zimnych a flegmi-
nych wilgości.

Eż wryną prawie blada/cienka/iakna/w
gorącej łożnej niemocy taka bedąca / gdy
chory jest przy sile/gie/y spi/thedy sie maś na-
dziewać wrzodzenie pod prawą pierś.

Eż blada wrina albo troche przypumien-
sa z blednościami/ na wierzchu samym pięt-
sa a tłusta/posiniata/troche przyżółtym/
a ktemu w male wychodząca/suchoty być o-
nemu człowiekowi znamięnuie/a gdy ku ta-
kiej wrynie przydzie biegunka/iuż śmierć tu-
dzież z powieści Ippocratis 5. aphorismorum.

Brina żółta co znamionuje.

Brina żółta prawie albo nie prawie/wo-
dnosci cieniowej albo młecnej / znamię-
nuie terciane febre/to jest zimnice gorą-
ca trzeciego dnia/a to w młodego człowieka/
tako flegmatyka iako w melancholika.

Eż taka wryna zostawiona od starego cz-
lowieka/dwojaką gorąckie terciane znamię.

Eż wrina namieniona w młodym mło-
dzieńcu który ma czternaście lat albo mniej/
wstawiczną a łożną niemoc włożyć.

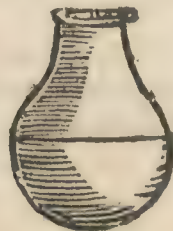
Eż wrina przyczyniona od młodych
przypodzenia kolerycznego zostawiona/ jest i-
go przypodzenia wrina/ żadnej niemocy nie
włożyć w nim.

Eż żółta wrina/to jest iakoby woda opła-
kana/ktemu subtelna promienista to jest i-
akoby miała w sobie promienie spiskujące sie / ta-
ka znamięnuie opilacę a zatkanie śledziony y
żółci ię/z tą potym czarnosc na wstępiego
człowieka przychodzi a nawiecy na lic.

Eż żółta wrina cienka a w wrinalu ię be-
dąc niemalo/ z pragnieniem a z suchnieniem w
stawiczym wst / z niemiewaniem stolcow/
znamięnuie suchosć zbytnią wetroby/ a tam

że na prawym boku w słabiznie y troche po-
wyspy rozciągające/bolenie taki miewa.

Brina żłotej barwy co znamionuje.

Brina żłotej barwy prawie iako czysty
żłoty rumiane/taka jest dobra/a zna-
mion. dobrego a zupełnego zdrowia cz-
lowieka/a nawiecy gdy wryna takiej żłotej
barwy ma w sobie młecną wodność/ to jest ani-
cienka barzo ani też barzo gruba

Eż żłotej barwy wryna/cienka y subtelna
w dziecieci osmi/dzieści y chrzynaście lat/
widz iż takie dziecie ma wstawiczną biegun-
cżą niemoc/w starym człowieku tak w me-
szczyzny iako y w biały głowy / nadziwaj sie
dwojakiej terciane.

Eż wryna w opuchłym człowieku żłotej
barwy bedąca/ śmierć znamionuje.

Eż zaś żłotej barwy wrina troche mi-
ga/ na wierzchu zatkaną/quotidiane/ cho-
ci zimnice na każdą dzień bedąca/ rozumiey
z flegmy ślodzię. A gdy taka wrina w niewia-
sty wrysi/ znak jest obciążenia macicy z slon-
ą abo z ślodzią flegmą/abowiem są niektóre ży-
ki pochodzące od wetroby do macicy / a zaś
ida od macicy do mecherza z wodą moczową

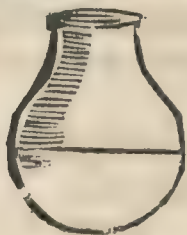
Eż wrina żłota albo blado żłota / mi-
ga na wierzchu zasiniała y zaburzona/znamię-
nuie pleure/to jest niemoc barzo mocną/ tro-
ra przychodzi z kłóciem na prawym albo na le-
wym boku miedzy żebry/ktemu z febrą/z k-
łóciem/z ciężkim oddychaniem/ktora niemoc ni-
czym więcej a własniey nie bywa leczona ied-
no puszczyć przeciwny mediana krew albo z-
pluczną/a potym w kilka godzinach z ciep-
reki gdzie kłócie/drugi raz zaciąć mediane al-
bo pluczną / y dać barzo wiele krowie ię aż do
omdlenia/bo tym wyzod wnetz nprosihara-
gnieś.

Czerwona wrina co znamio.

Czerwona

Czerwona wryna / wodności miernie cien-
kiej / na wierzchu zaciemiona y grubszą ni-
żli na spodku wrynała / taka dwójsta ter-
ciąne znamionuje / przy kłhorey terciąne by-
wają ty znaki. Naprzód boleńie głowy na pra-
ney stronie / pragnienie / gorzki smak w osiech
pięczenie y humienie w oschoch / a wśatkoż tchż
maś baczyc lata tych ludzi / abowiem od mśo
dzieńca taka wryna / znamionuje dwójsta ter-
ciąne febre / ale od dzieńciela : wśtawieźna a so-
żna niemoc znamionuje.

Czerwona czerwona / iasna . cienka / przez
długi czas iednako sie wśazuię a ktemu krom
febr / tedy taka wryna pewne zapalenie wat-
roby znamionuje / a nawśeey ktemu maś ba-
czyc piante na wierzchu wriny żółta abo zielo-
na pływająca / a sama wryna v wierzchu sa-
mego zaciemiona / gdy to obaczysz / prawdziwe
zapalenie watroby osadziysz.

Czerwona czerwona prawie / albo też nie
prawie / wodności nie cieniey ale zamieśanę
krom sinosci y krom trącenia przykrego / taka
znamionuje Sinochum / to iest lożna nie-
moc ogniowa z zbytku krwi tylko przichodzą-
czą / a ta niemoc bywa lecżona wielkiem wpi-
śeżeniem krwi.

Czerwona prawie czerwona / cienka sa-
ma w sobie a przezczysta / taka febre znamio-
nuie kłhora zową Caufon / to iest gorąca fe-
bra. Naprzód z kolery / potym ze krwi sło-
żna / a ta wilgość pospolicie gnię w żółciach wśet
żółdtkowych y też watrobných / y niegdę plu-
nych / niegdę też z śledziony. Lekarstwo ten go-
raczki zbyenie palączy / kłhora iest rzecżona
Caufon. Naprzód krwi wpuszczo / potym
kolere purgowac / a krew ochłodzić siropmi / id
to Siropus acetosus simplex. Siropus bi-
zantinus. Sirop. de Endiuiā / z wodkami /
mlecżowā / lupulorum to iest chmielu / bora-

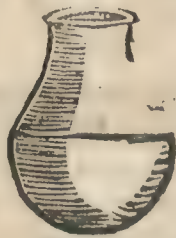
Czerwona rumiana v białych głow (gowa
mająca w sobie obloczek na dnie / znām. ob-
fiteści krwi / a zwłascza gdy skarz y na obciżę-
nie głowy w ciemieniu / y na wielką duszność.

Czerwona rumiana mająca obloczek ro-
zerwany po wśpśekiej wrinie / tka znamio-
nuie pānowanie wiatrow w żywocie / ktemu
nādymānie bokow / a nie trawienie żółdka y
żół wśpśekich / a ktemu wśazuię obfiteści zāgni-
łych wilgości w żółdki.

Czerwona czerwona / iasna / mająca w
sobie prośki na podobieństwo tych kłore w słoń-
cu widamy / obfiteści krwi znamionuje / a to
ktemu maś baczyc / iestli ma w bokoch strzela-
nie. Bywa też taka v tych ludzi kłorzy Scia-
tiki to iest denng boleści / albo frāncze / albo las-
mānie mają.

Czerwona czerwona nie przednie gruba /
obfiteści krwi znamionuje / a zwłascza gdy ta-
kowa będzie krom febr widana / aczkolwiek y
w febrze toż znamionuje / iedno to maś baczyc
iestli oczyszczone / cieżkości w pierśiach / bo-
lenie w ciemieniu głowy. Ty znaki są pewne z
obfiteści krwi / v zdrowego człowieka lekar-
stwo na to / krew z mediany puscić.

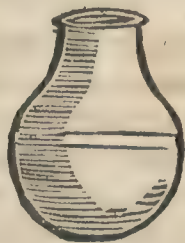
Krwawa wryna czo znamio:

Bława krwawa znamionuje nakłężenie
watroby.

CDrugie / znamionuje rany w me-
cherzu a to gdy po trośe odchodzi. Ale gdy tak
krwawa obficie odchodzi / znamionuje narus-
zenie ranne w śledzionie.

Wryna zielona czo znamion.

Bława zielona wryna trójąka bywa / to
jest zielona w pierwszym stopniu / a te-
ż w kłjanos na podobieństwo czarnego
wina / w wtorym y w trzecim stopniu / ta iest
prawie

prawie zielona na wyraz kapuści/ taka urina zielona bywa z jadłowitem kolery ktorą zową Prąsina a Eruginosa/ wżołądku nauteczej sie

Taka urina zielona gdi po zachowawa. chrości odchodzi/ a temu paznokci onego czło wieka są posiniate/ smierci sie niechay nadzieia

Zasie zielona obśce odchodząca a miedna/ odтворzenie wnetrznego wrzodu znamio nuie czasem z smiercia a czasem ze zdrowiem.

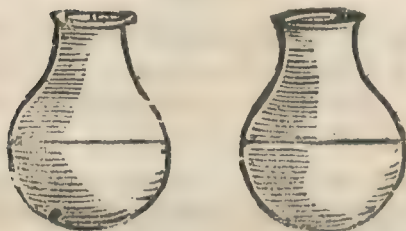
Tę zielona urina w gorącej febrze kureż znamionuje.

Tę na koniec taka urina nie dobrego nie zna mionuje/ a bowiem pospolicie zmartwienie y wypięcenie duchow ożywiających/ a zbyt cz nie trwie y inszych wilkości spalanie.

Tę zielona urina zieloną niemoc znam. iako zbyt żółta urina/ żółtą niemoc znam.

Tę zieloną barwy urina/ chrute go czło wieka znamionuje.

Kijanos urina tho iesth iako wino bårzo cårne/ a druga Jno- pos urina to iest maia cza wso- bie bårwe wina nie bårzo carnego/ czo zna- mionuje/

Naprzod tak mlarz urina Kijanos a vry- na Jnopus/ maia iednakie wlosności w poznaniu niemoci człowięczech/ iedno iż urina Kijanos thak rzecżona/ iest nie iednakiey bårwy/ a bowiem miesteem iest cårna/ miest- cem czerwona/ miesteem też zielona/ y też mie- steem olowianey bårwy.

Tę vryny gdy będą widane w mocznym lożnym niemoczach/ nie gorze go być niemoże a iest smiertelna dla zbytniego trapienia cię- ści w takiej niemocy/ zwłaszcza gdi na przo- dku niemocy będzie urina czerwona/ a potom włoży sie Kijanos/ albo Jnopus/ iuz nadzieia zla o takim chorym.

Tę drugie/ gdy taka urina będzie v tego czło

wieka który gorączki nie ma/ tedy iuz nie iesth smiertelna/ a tedy iuz znamionuje bolące os- kolo wątroby albo okolo nerki/ albo rozew- nie wielkiej żyły która od wątroby idzie/ zow- a Kijlis/ a tedy dla zerwania tej żyły/ on czo wiel miewa bole nie w siodmym paciery sw- go grzbietu z dolu licząc/ a dla tego urina na dnie urinala zamaczona y gruba włoży sie.

Tę taka urina v białych glow widziana bez gorączki/ przyrodzonych rzecży zagnitych czyszczenie znamionuje/ ale z febrą: tedy smierci iesth znamionuje.

Tu zaś masz wiedzieć o th- kich rzecżach które w vrynach pły- wają: z ktorych podczas pewniey możesz poznać niemocz w człowię- cie/ mżli z samey vryny a ni- żli z bårwy iey czterow- ney/ białey/ cår- ney y inszych a to dla lacz nego odmi- nienia barw/ ale ty rz- czy które są w urinie/ nie odmi- nią sie/ a tak pewnieysze osądzienie z nich możesz mieć. A naprzod będzie wiedział czo Cirkul znamionuje na wierzchu vryny.

Nędz to naprzod/ iże vryna będzie w sklenicy lekarskiej to iesth w vrynale/ dzieli sie na czterzy części albo postać- ci. Pierwsza część v same- go dna/ a thā znamionuje sprawę dobrą albo nie dobrą człontow niszp- ych iako krzyżu/ nerki y nog. Druga część albo po- stać vryny iest poszrodek iey/ a thā włoży na żołądek/ wątrobe/ śledzionę/ y na telita wpiet- Rzeczia postać która iest najwyża/ ta zname- nuje płucę/ serce/ diafragma y wpietki pier- si y hity. Czwarta postać iest ta która iest na sa- mym wierzchu vryny/ a to iest Cirkul/ to iest krążek z vryny ktorą nie iednaki bywa/ a ten znamionuje komort/ błoneczki/ y mózg wpi- tek glowy. A naprzod Cirkul albo krążek mi- g- szej bårwy wodney czo znamionuje.

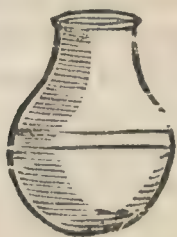
Cirkul

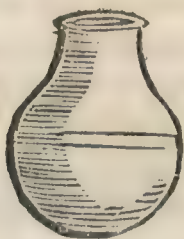
Cirkul wodny miąsży
nádety czo známionuie.

a jeśli taki cirkul długo trwá w człowiekú / známionuie onego być boiázliwym / myslącym tákorym á nie spiącym.

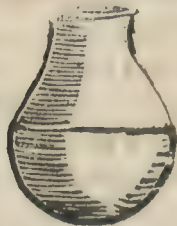
Błona bårwy wodney Cirkul máłacza miąsży / známionuie obciążenie w tyle głowy z máłym boleniem w tyle głowy á to dla pełności ślegzmiścy tam ná tej stronie abowiem tam w tyle głowy iesth miejsce ślegzmy.

Cirkul rozefarbowey bårwy.

Cirkul rozefarbowey bårwy / ktemu miąsży / známion. bolenie w ciemieniu głowy A ták gdy taki cirkul wżryps / z bolem ciemienia / głowy y czoła wśpietkiego / á ktemu iż onemu choremu będą się przed oczymá wlażowac takie czerwone rzeczy / thátisic ma názbiewac płynienia krwi z nosa / a nawieccy w gorczy niemoey lożney.

Cirkul blady

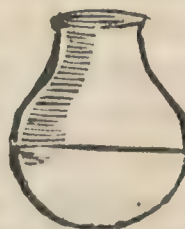
Błady cirkul na wierzechu wryny / á kthesam u cieni nie miąsży / známionuie bole nie głowy ná lewey stronie z melánteley / abowiem melánteley lewą stronę głowy pospolicie trapi / A ten cirkul bywa blady dla zimności melánteley / á cieni dla icy suchosci /

Czerwony cirkul cieni

Czerwony cirkul cieni / známionuie bole nie głowy ná prawey stronie / z wilgoscí kolepczney ktora iest ciepla á sucha / prawą stronę głowy záwśe trapi / abowiem tam wieccy panuie.

Ołowianey bårwy cirkul.

Ołowianey bårwy cirkul iest nie dobry / abowiem známionuie zmartwienie duchow mózg ożwiáających / z ktorich wśpietkiemu ciálu czuyność y ruszanie przychodzi / á tak też taki cirkul ołowianey bårwy / známionuie niemoc s. Wálántego / y zemdlenie wśpietkich członków ciála człowieczego.

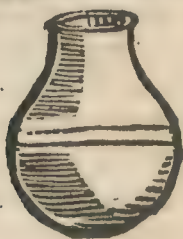
Cez to masz wiédzić / gdy się takowey bårwy ołowianey wlażuie ná wrynie cirkul / á potym w kielo dni wkaże się czerwony / znák iesth dobry / iż mózg przychodzi ku zdrowiu y ku nábpctu duchow ożwiáających.

Barwy zieloney cirkul

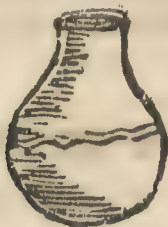
Cirkul zieloney bårwy w gorczey lożney niemoczy wtdziány / známionuie wielkie spalenie y wyniszczenie mózgu / á taki cirkul czyni podezrenie o osálcniu onego czołowieká / dla bypności kolepy.

Cirkul

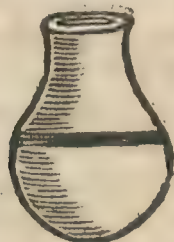

Cirkuł drżący albo trzęsący się na wierzchu wriny

Cirkuł drżący na wierzchu wriny / zna-
mionuje boleńie w krępiu y we wśnyh
kich paciérzoch grzbiétowych / począwszy
od dołu aż do wierzchu / a tak też pospelicie tã
cy ludzic miewają drżenie rąk y głowy.

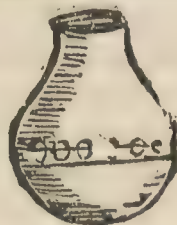
Czarny barwy cirkuł

Czarny cirkuł znamionuje zmartwienie
y spalenie włości mózgowych / ktori gdy
się wstaje po zielonym cirkuł / tak iż zielo-
ny pierwey będzie / a po nim przyjdzie czarny /
tedy taki destonale spalenie znamionuje. A ie-
śli po cirkuł ołowianę barwy przyjdzie czara-
ny / tedy zmartwienie duchow ożywiających
mózgowych / a tak wpadet wielki znamionuje

Tu jasie masz wiedzieć o bań-
kach ktore się czynią z wriny / to
jest pijana nadertha na wierz-
chu wriny pływająca.

Ampulla to jest piána nadertha iako biał-
ta / ięci dworata / Jedną ktora nie trwa

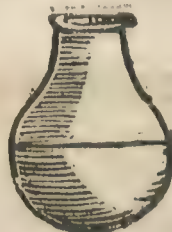

dlugo ale natychmiast po vmożrzeniu gnie /
o tcy nie nie oznajmuie / abowiem też nie tã-
ła nie wstaje. Druga ięci piána abo białka
ktora po vmożrzeniu stoi dlugo nad wriną / a
ta am pulla znamionuje wiałhry paniuące /
ktore zmieszane z wilgościami slegmiftemi tli-
sowatemi w głowie / podobną one piáne roz-
dymające one z ktorey się czynią takowe białki.
Takowa tedy białka znamionuje dlugosc nie-
mocy głowney to ięci boleńia / sumienie / y
rozdymania ięci.

Cez takowe białki znamionują truczenie
y putanie w żywocie / z czego potym przycho-
dzi wraczenie y też biegunka.

Chez takowa wrina znamionuje boleńie
krępiu y neret / według powieści Ypocrasowey
w siódmych kriegach swoich Aphorism. gdzie
tak mowi. Ktorymkolwiek ludziom białki na
wierzchu wriny pływają / chęć y boleńie krę-
piu dlugie miewają.

Czo ziarnka na wrinie pły- wające znamionują

Na wrinie ziarnka pływające a zwłascz
na cirkuł wriny / czynią się z slegmy tli-
sowatey na małe a drobne kaski rozdzie-
lone / tak iż się zdają iakoby ziarnka otrągle.

Chez ziarnka takowe okolo cirkuła będące
w otrąg wriny / znamionują plynienie wilgo-
ści z głowy na pierś / to jest reume / abo na in-
sze miēstheć niżże a mdleppie / iako spie albo na
ce / y / abo też na plecy / a śhąd bowa kapel gdy
pływie ona wilgość stona y ostwa na pierś / bę-
wa też ophthalmia to jest boleńie oczu gdy pły-
wa

m

nie tu

nie ku oczom/bywa boleńte wżow albo sumie
nie/piszczenie/gdy plynie ku blonkam wżnym
Bywa też spadnienie języka gdy plynie na po
dniebienie: Bywają rany w dziąsłach/w języ
ku gdy sie tcha słona ostrą wilkośc pusi na tch
mieszcza: Jesli sie też pusi na iclita/czyni bie
gunke: Aleat catarrus albo reuma jest początk
kiem rozmaitych niemocy.

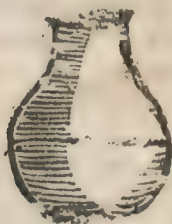
C Rzeczta piana na wżynie jest ktora sie wle
cze przedługowato po wżynie/à ta piana prze
dlugowata nie białiejsza ani na podobiejsz
wo ziarnet / známionuie wrzenie trwie w żo
łach/à to gdy wżina jest rumiana:ale iesli w
żina blada/tedy známionuie wiatry w żywocie

Obłoczek w wżynie czo zna.

O błoczek w wżynie jest iakoby dym grz
dy tchorz sie czyni z ciepła przysrodzone
ktore ciepło podnosi taki obłoczek z woda
ności wżiny: Taki obłoczek známionuie obe
żenie, płuc/y ciepłosc dychawiczną pier/i czyn
ni/a nawiecy gdy tchen obłoczek na wierzchu
nich postaci wżiny plywa.

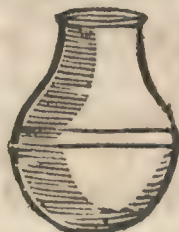
Ropa w wżynie czo zna.

R opnie ropą wżinala w wżynie wdziana/
známionuie ranę neret albo mecherza
albo wātrobę/à to tak rozeznasz/ Jesli w
żina wktorey jest ropa smierdzi/ à tchemu on
człowiek czuje ciepłosc à boleńte w krzżu gdzie
sa nerety/ albo czuje boleńte przed sobą pod ko
ścią ktora jest przy dymionach/tedy jest znał
że tcha ropa z jednego mieszcza przerzeczonego

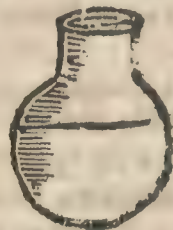
wychodzy/ czego Zpocras poswadcza w pła
tych kriegach Aphorism. Gdy prawi ropa al
bo laska z wżiną wychodzi à wżina smierdzi/
w neretach albo w mecherzu rany známionu
ie/ale iesli czuje ciepłosc z boleńtem małym w
prawy słabiznie / znał jest iż od wātrobę tcha
ropa plynie/à tchemu iż ona wżina nie smierdzi
C Cha ropa czyni sie z naplynienia wilkości
grubych/ ktore gdy długoleżą/na tych miest
czach cieła à prochnięcia/ à z tąd ony mieszcza
griza gdzie sa/à potym dla onego człontu na
łożonego / obracają sie w ropę/ktora potym
po trosze z wżiną wychodzi.

Elustosc na wierzchu wżiny czo známionuie

R opa wżina ma na wierzchu elustosc iak
oby olej/chała wżina gdy sie wkazuje w
febrze/známionuie plynienie elustosci że
wszystkiego ciała człowieka/a pospolicie tcha
ła bywa gdy człowiek ma suchoty: Ale iesli ta
ła wżina elusta krom febrę to jest gorączki by
wa/tedy známionuie iż ta elustosc z neret al
bo z biodr wychodzi/dla zagrzania tam tchych
mieszc/abowiem tam jest nawiecy elustosci/
o czym Zpocrates w siódmych kriegach swo
ich piše w Aphorismie trzypdziesiątym piątym.

Potym masz wiedzieć czo za gnilosc wilgotna známionuie ktora z wżiną wychodzi.

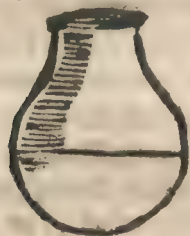
M asz wiedzieć iż chała zagnilosc gruba
czasem bywa na wierzchu wżiny/ czo
sem,

tem w posrzodku / cząsem na dnie. Jestli na wierzchu / znamionuje trapienie w piersiach okolo pluczy: jestli w posrzodku / znamionuje obciążenie żołądka / bolenie z oddzieraniem / i trucie z nadymaniem boków.

E Jestli też taka zagnilosć to jest humor erudus / na spodku wriny będzie / znamionuje przesłanie nryet / bioder / mecherza / także w nieuiast macice / z pełności także nieczyściej zagnilosci.

Przy tzym dla prawdziwego rozenia tey zagnilosci od Zpostasim

Naprzod tak rozumieć / Zpostasis v lezarzow bywa poznawana w wrinie tym obp. jaćem / Gdy cżlowiek zdrowy albo ten kroy / niemocy w; maga / zesławi wrine w sklenicy lekarstey po godzinie ostoi / sie w osney wrinie na dnie iatoby iati obloćet miagkoy a ku wierzchu cieni iatobh kregi / a to Łetarz zowq Zpostasis / to jest / rzecz zbytnia trzeciej strawnosci ktora jest w żylach / abowiem także trawienie ostawile na konice rzecz zbyczna nie nie wżycieczna / iako to w żołądku jest pierwsze trawienie / tam ostaje pierwsza rzecz zbytnia a nie wżycieczna / to jest lagno a wiati / ths rzeczy precz natura wypada: Drugie trawienie jest w wątrobie / tam zostaje rzecz zbytnia / to jest wrina / ta też idzie precz: Trzecie trawienie jest w żylach / a tam zostaje trzecia rzecz zbytnia / to jest z ktorey bywa ta ista Zpostasis ktora idzie z żyl / z cżłontow do nryet / a po tym sie miesza z wriną / a gdy z godziny postoi / tedy sie dzieli od wriny w ledne kupte podobna ogorkowi albo spise ioblowey / a cho tak masz rozegnać te wiltość grubą od tey Zpostasim / abowiem gdy zmagkoy wrine / tedy w onym zamqceniu Zpostasis rozewnie sie na male kaski / i owsem zmiesza sie z wriną iako cky albo miód: ale ta gruba wiltość nie może sie tak dobrze zmieszać ale sie wlece po wrinie iatobh zgrzti: Dui

gk / Zpostasis jest rzecz biała / gladka / czudna / a ona wrina nie smierdząca: zasje wiltość tcha gruba jest spetney barmy / leżąca na dnie / a ktemu czyni wrine smierdząca.

E Zęz pospolicie rzadko sie trąsule Zpostasis v zdrowych ludzi a zwiastęza kteryś w pracy / abowiem sie ona zbyteczność w nich trawiy ciektosc ciała potem odchodzi.

E Ale v chorych ludzi kteryś leża / tam Łetarz pilno sie według Zpostasim sparwula / a silne iudiciu albo to iste poznanie niemocy / iako rychlo sie dotona / biera.

E Za iest napewnieysza zdrowia / ktora jest tu bialosci sklonniysza / gladka / ku gorze podniosła na podobienstwo spski sosnowey albo

E Zasje ktora jest rozstargniōna / ioblowey / y tam y sam po wrinie / tam wiatri w ziwocie y żylach panuiz.

E Zęz w ktorey niemocy nie widza Zpostasim / znamionuje iże taka niemoc dlugo będzie

E Zęz czerwonoy barmy Zpostasis / znamionuje dlugosc niemocy a surowizne materiy / z ktorey niemoc pochodzi.

E Zęz olowianey barmy Zpostasis / jest po deżzana / abowiem znamionuje zmartwienie duchow przeprodzonych.

E Zęz czarna a zielona Zpostasis / jest gorzka / abowiem znamionuje ostatnie spalanie / a tak śmierć.

E Zęz blade żolta Zpostasis / jest gorzka niżli czerwona / abowiem bywa taka z wodney kwi / a tak znamionuje wieksze przedłużenie niemocy niżli czerwona.

E Wiece Zpostasis nizdyk jedno na dnie v

E Zęz to masz wiedzieć / iż gdy w v / wrinata / kinte na samym dnie będzie zgromadzenie tego obloćetku zaostżonego / bialigo / tak lekarz zowq Zpostasis / zasje gdy będzie w posrzodku wriny iż sie podniesie odedna plywając w posrzodku / i noremq zowq / a iuz nie tak jest do bry iako pierwsz / trzeci plywa v samego wierzchu a then ięszę mnięsh / znać dace dobrego zdrowia / zowq gi Nephilis.

Zhu masz wiedzieć czo piaset znamionuje w wrinie

Piaset w wrinie jest troiaki / cżyrwony iako cęgla / drugi bialy / trzeci ciemny. Czerwony

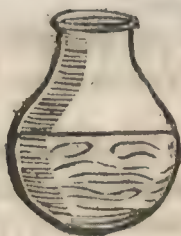

wony piasek / ten wychodzi od nerel y thām sie
rodzi. Biały ten wychodzi od mecherza y tām
sie rodzi. Czarny ten theż wychodzi od nerel
y od sledziony z lewego boku / a then sie rodzi z
melankolien / ktora gdy stwardzieie tedy zawn
se czarna sie staje.

C Drugie wiedz / iż piasek czyrwony / nie za
wpe znamionuie byc kāmieniowi y onego cż
łowika / abowiem w terciānie gorącejce tedi tād
ki piasek pospolicie odchodzi dla zapalenia ne
rel od gorącości febrny.

C Tęż wiedz iż kāmieni czyni sie w cżłowiek
ze trzech przyczyn / naprzod z obfitości slegmy
kliowatey / ktora sie mnoży z ryb wielkich / z sy
rą / z mlekā / drugie / dla ciāsnych drog kthore
idą z wātroby do nerel / a z nerel do mecherza
a to pospolicie y cłustkych ludzi bywa / trzecie
dla słabej mocy wyrzucājącej cżłontow / tād
koncret / mecherza / a tak ty kliowatości thām
dlugo zostāwāią / schną y twārdnieią / a z te
go sie kāmieni mnoży.

Tu masz wiedzieć o włosiach w urinie pływających

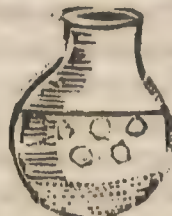

Włosi w urinie bywāią przedługowātھے
na podobieństwo prawych włosow / a
ty włosi czyniā sie w nerkach z suchych
wilgoci a z ostrości ciepła przirodzonego / a cżā
sem też prawie z nyrel kāmāłce subtelne sie od
twierāią na wzraz włosow.

C Włosi w urinie pływājące / jeśli w gorą
ce / tedy masz wiedzieć iż znamionuā we wst
kim cieie mdości / y wshykkiego ciāła trawienie
a jeśli krom febrny / thedy z nerel wychodzą / a
tak nerki sie trawią / a to gdy przythym urinā
bedzie iako polewā cłusta.

Czo laska a othreby w urynie

Nie pływājące znamionuā
Bosā w urinie / jest rzecz z ciāła wycho
dząca podobna ku lusec rybicy / kthora z

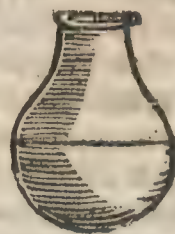

wierzchu aboz scian ciāła odziera sie y z vrinā
sie zmiesza / a te laski zowā Petaloides / pospo
licie w febrze / znamionuie wshykkiego ciāła tra
wienie / a krom febrny / mecherzowo lupienie z
swierzbieniem znamionuie.

C Takież też otreby są ziarnkā otrebam pos
dobne / ktore thākież w febrze / znamionuā od
wshykkiego ciāła odrywāc sie dla gorącości og
niā nie przypodobnego / a zāsie krom febrny odo
chodzące / lupienie swierzbowe mecherza zna
mionuā / takież Petaloides bywāią.

Zāsie Erinoides są gruzelki iakobi ziarnkā pše
niczne na troie rozdarte / ktore sie odlupwāią
od ciāła wshykkiego a zwłasczā od wātroby /
od nerel y od sledziony / znamionuā suchoty
nie vleczōne.

Thu masz wiedzieć czo zna
mionuā Atomose resolutiones / tho
jest subtelne bārzo proszki iakoby
na podobieństwo dnych kto
re w slonecznych promie
niach widamy.

Proszki subtelne na podobieństwo prosz
kow kthore w promieniach slonecznych
widamy / znamionuā gutte to jest bole
nie cżłontow / a to jeśli na wierzchniej postaci
vriny pływāią / thedy pierśi y spie bolenie włā
zuā.

C Jeśli na szedniej postaci vriny pływāią /
thedy rāf bolenie znamionuā. Jeśli na dnie
albo nad samym dnem pływāią / tedi trzizow
y nog bolenie włāzuā / a to tak meczyznām
iako y białem głowām.

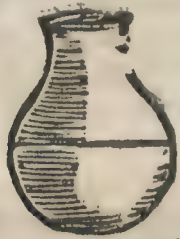
Drugie

C Drugie pospolicie v niewiaśc/gdy takowe prości w ciuściey wrinie na dnie pływają/ a po małej chwili w jedno się miejsce zstapia/ tedy znak jest iż takowa niewiaścia poczęła a ma w żywocie plob/ a gdy ktemu będą czerwone a okragle/ siną poczętę znamionuła/ zaś białe albo blade błyskające/ dziewkę poczętę wstają

Tu masz wiedzieć co nasienie męskie / to jest sperma w wrinie znamionuje.

Nasienie w wrinie na dnie pływające zna mionuje skutek cielsny / to jest złączenie z białą głową popelnione / albo wyplane

Przez sen/ a niegdy też znamionuje Gomorę am/ to jest niemoc którą przychodzi z wielkiej obfithości krwi/ która nasienie zbiteczne się mnoży/ którego zbiteczney wilgoci przyrode nie zadzierżać nie mogący / padzi je członkiem męskim kromi żadnego lubowania.

C Przychodzi też chęć niemocy ze mdłości y z wielkiej wilgocności członków/ albo naczynia w którym bywa zachowywano męskie nasienie. Za niemoc gdy się zmocni/ omarza członki w tym nie opatrznego.

C Też pospolicie taka niemoc przychodzi na ty ludzie którzy padające niemoc/ to jest świadego Walantego niemoc cierpią.

Koniec o Brinách.

Nauka o znamionach w ludzkich niemoczach/ przez niektóre znaki pewne / wedle nauki Lekarskiej. Przy tym rzadzenie bardo dobre przeciw powietrzu morowemu / y też lekarstwa niemniej dobre y doświadczone czasu tego goz: A naprzód nauka o Pulsie / to jest znamiona poznać serdeczney żyły tepania a ruchania zdrowego albo nie zdrowego człowieka.

Naprzód lekarz siadły podle chorego ochotnie / a po niektorzy rozmowie ma wziąć prawą rękę chorego / y położyć palec czterzy ręki swej brzuch na serdeczney żyły lekko bardo ręką iżby pleców palec brzuchem leżał podle samego stawu dłoni łosci/ wtory/ rzuci y chęć / też czwartą/ tedy w edl: drugiego naprzód.

C Przytym mieny wielką bacznosc na tepanie a ruchanie żyły/ abowiem wedle czworak

kiej wilgoci/ czworak się mieni serdeczney żyły ruchanie. Komuciem bardo gesto żyła biała/ tam krew a tolera panuje. Ale komu po mialu a leniwo/ z flegmy y z melantoliej.

C Też jeśli jest tepanie pełne a iakoby wtinał/ owspęti jest ze krwi/ abowiem przedtę ruchanie z goraczą/ a nagle przestawanie/ z wiatrow. Krewciem jest goraczą y wilką iakoby wiatr/ przetoż takowa niemoc ze krwi jest.

C Też bedzieli tepanie cienne a rychle iakoby kikutem palca dotykał / tole to jest iasna

zole znamionuse.

Eż bedzie tepanie miąsne / pełne ale nie
rychłe / bärzokniwe / niemoc oná iest z flegmy
zimney / bo iż bärzo leniwo bije / to iest od zim-
ná / a od wilgosci miąsposc / thákież flegmá iest
zimná y wilgotná.

Eż bedzie tepanie cienne y theż leniwe /
toć iest z melankoliej zimney a suchej / bo iáko
leniwosc zimná / iáko cienneosc od suchosci po-
chodzi / a melankolia iest zimná y suchá / przetoż
táka niemoc iest z melankoliej.

Eż gdy sie oná żyla trzęsie iáko by płomien
gdy świecze zgasie cheża / albo iáko by mrowi
głomżały / wiedz á pewnie osądz że iákowemu
smierć iest nie daleko.

Eż na to miedy pilná bącznosc / gdy pálec
ná źyle trzymasz / w tćo i pálec wiecej bije / ie-
śli w rożen / smiele powiedz iże chorego głowa
wiecej boli / jeśli we s-żedni / thedy pierzi / żolga

dek / y to czo iest okolo / chore iest / jeśli w mądy /
bel iest w udziach / w goleniach y w nogach.

A to iest náuka o Pulsie.

O znamionach w ludzkich
niemocach przez niektóre znaki pe-
wne / iáko przez oblicze / przez ludy-
ki gnoy / y inne wedlug le-
karskiej náuki.

Dobre znamiona w niemoczach / kiedy
naprąwy ból albo na lewy niemoczny
leży / tym obyczátem iáko gdy był zdros-
wym leżał abo obyczay miał legáć / jeśli sie theż
iátwie obráca / jeśli mu nie ciepło dycháć / jeśli
y peptá y y loná słońca gładka / jeśli pod bóli
miętko á nieboli okolo żebř chociaby też niela
kospua

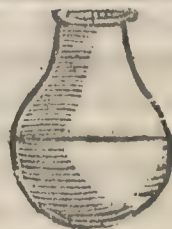
to spuchło/współże gdy sie przed palcem vagina
a nieboli/aczkolwiek sie tak a niemocz nie tak
przedtuz/a współżo płody nieuczępi/ jeśli też
ciężko miewie a iednostajnie ciepłe (bo sie po-
półcie współżo pości / a tym potem ograżanie
przeft haje) jeśli ciężka/ jeśli ciężkosc ma iedze-
nia/ jeśli wracza z tolepy a flegmy.

W niemoczach zle znamiona.

W Niemoczach zle znamiona/ jeśli cho-
y straci ciężkosc iedzenia zwłascza w
dlugich niemoczach/ a to gdy niemocz
ny niemozie patrzyc na iedzenie a z onego brzy-
dkosc ma. Jeśli sie choremu lice barzo zimieni
sie lagody wypna/ wplywstizby to bylo z dlu-
giego niespania/ albo z trosti/ albo zivotu pty-
nienia. Jeśli też po ciepłocy niemoci lice oziwa
a chori mało gic y pije. Jeśli iedny człontk zim-
ne drugie ciepłe/ a zwłascza brzuch y osierdziej
ciepłe a indziej zimno. Jeśli też często sie obra-
cza a miewie przemienienia/ albo sie odkrywa/ cze-
go sie pierw y sromat bedac we zdrowiu. Jeśli
twarz zienieżele a oczu wpadna/ skronie glad-
kie/ wshy zimne/ żółte/ skurzone. Jeśli na liczu
skora rozpieta/ barwa po wshytm żółta/ albo
zielona albo czarna/ a nie jest od ciepłego ży-
wota przepuszczenie/ to jest gdy człowiek za-
twardziele. Jeśli też oczu ciemnieja. Jeśli ied-
no oko miewie sie wklaznie niż drugie. Jeśli
sie wsta krzywja. Jeśli bialki w oczu przez po-
włki widać/ oprocz zwyczajni. Jeśli zębami
zgrzyta/ trzeba sie bac opalenia. Jeśli chori nie
rad swiatła widzi a obraca sie w cień. Jeśli
w oczu czerwone bialki/ a żółte krwawe na o-
czu. Jeśli sie też oczu wierzga a zmarthwielja.
Jeśli niemoczny nad zwyczaj leży na wznak
a nogi y rece ciągnie. Jeśli palce zimne y rąk
y nog. Jeśli też zimny nos y wshy. Jeśli gore
brzuch/ a chory pragnie. Zysa wshytki y cho-
rego zle znaki a smiertelne.

**Tu masz reguły barzo tro-
kie poznawania vriny z nieko-
rych oblikow.**

M Ala vrina/ to jest po trose odchodzą-
ca/ też y zdrowego człowieka/ znamia

nielęż on człowiek mało pije/ a jeśli wiele pije
znamionuje iż stolce częste albo pocenie miewa
C Zasje wielkosc vriny/ znamionuje wielkie
picie/ a nawiecz białego winu/ albo z piotru-
ka iedzenia/ a jeśli tego niemaj/ chędi stolcow-
niemiewanie.

C Zasje taka vrina w gorących niemoczach
znamionuje rychle niemoci przestanie/ a bo iże
ona niemoc w suchoci sie przemieni/ a bo kure-
na takowego przydzie.

C Zheż vrina kthora wonicy żadney w sobie
niema/ znamionuje y zdrowego człowieka nie
strawnosc a surowizne w żołądku.

C Zasje taka vrina w gorących niemoczach
widziana/ smierci sie taki człowiek niechay na

C Zheż vrina rumiana y zdrowego/ dziewa-
czki/ znamionuje zbytnie strawienie w
żołądku a głodnego człowieka.

C Zheż vrina słodkiej wonicy/ obfitosc krwi
znamionuje.

C Zheż to masz wiedzieć/ iż vrina człowiecza
napodobniysza jest tym rzeczom. Naprzod
tu jest to jest wodzie z przasnym miodem prze-
warzoney. Drugie/ tu siropowi oczyszczonemu.
Trzecie/ tu osafianioncy wodzie. Czwarte/
tu oweżemu mocjowi y zheż tu koziemu y tu
oslowemu mocjowi.

znaki niemocy albo zdrowia z gnoiu człowieczego

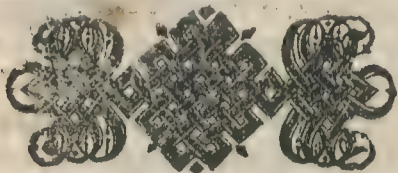
Głównie człowiek jest się wstaje podobny
w zdrowiu / a zwłaszcza że będzie po-
dobny temu rzeczom khorachy on czło-
wiek pożywa / znaki jest rychłego zdrowia.

Est też zółty a nieprzeżył śmierdzący / choć
też będzie plynienie żywota / które bywa niedo-
bre / nie tego nie dbać / bo zdrowie znamionuje.

Est też gdy z głisty w chorego wychadza / te
słizy się wysze członki zapala / dobre znamie

Est też czarny w chorego a zwłaszcza w go-
rący niemocy / znamie jest śmierćelne.

Est też bieliste / człowieka głośno wychodzi /
dobre znamie jest y nadzieja polepszenia.

**Ważo dobre rza-
dzenie przeciw powietrzu mo-
rowemu / y też lekarstwu niemniej
dobre y doświadczone te-
goż czasu.**

**Naprzód które ciała są sklon-
nieysze ku zarażeniu powie-
trza morowego.**

Ciała krwie nie czyste / wilgo-
ści złych a zbytnich pełne / w
proźnowaniu / w obżarst-
wie / w smistwie wsthawie-
nym przebywające są nasko-
nionieysze ku zarażeniu po-

wietrza / by też dobrze moru nie było / w tak-
wym pełności a w niemiernym chowaniu / ku
wielu niemoczam rozmaitym zwłaszcza ku
dlugim febram przichodzą. Też ciała gorące-
go przirodzenia / iako są wiekrewne / toleruje-
ne sklonnieysze są ku zarażeniu niżli inne.

Też ciała młode / iako są dzieci / tych ciała wie-
cej niżli innych ludzi predeżyte są ku zaraże-
niu. Ale ciała dobrej krwie a czystych wilgo-
ści / y w miernej sprawie chowające się / nie są
tzwie przymutą porużenia od powietrza mo-
rowego iadowitego / ale mu się snadnie przeci-
wiałą a duchy żywotne serce chronią / row-

nie iako słońce gorące zosią swolą wilgoci gru-
be z ziemie pochodzące y mgły geste rozpuszczą
a od siebie odpadzą / a tak powietrze czyste.

A przeto trzeba aby te rade trzymał. Naprzód
aby ciała od złych a zbytnich wilgoci były wy-
proźniony / a zawiązi dobrem wstrzymawia-
niem y pod czas lekarstwy były dżierżany / a

bowiem kto się chce od powietrza morowego
chowować / ma krew y inne wilgoci zle od do-
brzych oczyszczyć / a tak ciała czyste przepieczę-
nie są ku odpieraniu przeciw iadowitości powie-
trza.

Przetoż hojność krwie iestliby była dla
nie miernego chowania / albo choć iestliby była

skłazona / tedy też omnieysze puszczaniem / iest
wżyteczno czasu wiosny a zwłaszcza z media-
ny / bo w potrzebie pilnej wstępnego czasu mo-
że puszczając krew / gdy lecie iedi w godzinie chłod-
nej / to iest gdy słońce wschodzi / może puszcz-
cie przyniesienie może scierpieć.

Przemien-
ność krwie iestliby była a cho dla zmieiania in-
nych wilgoci snia / tedy iakowe rzeczy za lekar-
stwo brać kreoby czyste krew.

Iestliby nie-
wiele krwie było / aniby była skłazona / ale iestli-
by było innych wilgoci złych zgromadzenie / te-
dy nie puszczaniem krwie pomagac / ale dobrą
purgacją ma być wppedzony / a cho nie za-
raz gwałtownie / ale po kielu kroć leką purg-
cją z edmieteżeniem żywota / inaczey iestli cho-
dziła / tedy w sobie moc przyniesienia y sily po-
mocy / a tak podawa drogę ku rychłemu zara-
żeniu sam siebie od powietrza morowego / bo
we krwi zależy wstępnego żywota / iestliby
bezmierne a niepotrzebnie puszczą / sam się za-
wład żywota / bo nią wstępnego przyniesienie krwa
choż wstępnego przyniesione wilgoci ciała spr-
awia / a bezpotrzebnie y skodliwie czasem po-
mocy lekarstwa bywają wppedzony.

Gdy
kto ma krew puszczając / zawiady się o to radz
luc-
dzi wmiatetnych / bo tego jest potrzeba.

Przebywanie twoie w takim
powietrzu ma być

Coway się w powietrzu za-
drowym y przewiewającym
a rano przeciw słończnej-
mu wschodu okna odhwi-
ray aby Słońce do gmachu
wschodziło / a powietrze w
nim wyczyszczo.

Wiatru z posudnia ostrze-
gają się

Gdy sie/à przeciw południu okien nie odwier-
szay/w wieczor zawżdi okna odwierasz na poł-
noc aby wiatr z połnocy twe mieszkanie prze-
wiewał/bo ten wiatr jest nazdrowszy/à swem
przewiewaniem powietrze stajone zagania
przeci/po nim dobry jest wiatr od wschodu / a
potym od zachodu/z południa wiatr jest na-
gorszy/bo jest przyczyna powietrza morowe-
go. Przetoż zdrowie człowieka jest przeciwsta-
wne w powietrzu swobodnym/ wiatrem od
połnocy przewiewającym / y też będąc daleko
od miejsc smrodliwych/ wodnistych/bagnistich
ieziornych/ mocządnych/stawow starych y wa-
selskich wod stojących/z ktorich wstanie nie cią-
gną sie wilkości smrodliue ktore powietrze ciągną
à są przyczyna rozmaitych niemocy ludzkich.
Jeżeli ci ktorzy odnawiają stawy stare à nowe
czynią/są zagubce wiele ludzi. A tak miesz-
kańcy gorzyskie ktore tu połnocy są/są nazdro-
wici tu mieszkaniu. Jeżeli ten dom w ktore-
m mieszkał/niechay będzie daleko od czyn-
tarzow/od miejsc gdzie woli błądzą/abo od miejsc
gdzie mięso przedają/od garbarzow / od ku-
nierzow/od mydlarzow/ktory po powietrzu
smrod czynią/od moczonych łnow/ od kono-
pi/przetopnych wod/pompy/gnoiew/ miejsc
gdzie bydło sława/gnoiew swinich zwłasczaję/
współnego ściernu/psow/które pozdychają/
y w takich rzeczach temu podobnych.

Dom chłowy chłasu współnego morowego
powietrza tak sprząwować może. Warz w
ocet piolny y rozg/à tym krop po domu /
albo zmieszaj ocet z wodą rozgan/à w tym
warz kwiat muskatowy/à pokrapaj gmach
Abo weźmi winą wonnego iakoby muskat-
ła abo malmazja/à ktemu przylat wodki ro-
townikowej/rozanej/à tym polewać/ Albo
warsz ocet z łabek pomarańczowych w oc-
cie/à tym kropić po domu. Jeżeli jest dobrze
kropić wodą rozgan rozpustiwsi w niej kam-
phora/à zwłasczaję gdy jest gorąco. Jeżeli
korander/gwoździki/bobek warsz w winie z
ocetem zmieszaniem/à tym kropić dobrze jest.

W komorze mieć ziele wonne y do łóża
nastlać/ iako piolny/rumnu wonnego / ro-
żę/rośniku/nardusu ogrodniego/ maior-
ny/bazilik/gwoździków / kwiatu winnego z
listem zielonym/kwiatu lipowego/czabru / le-
biodki/macierzypuści/ y innych chłowych :
możesz je pokropić ocetem.

Jeżeli dobrze odnowić stare położenie po-
ziemi w gmachu/to jest stare położenie wypru-
tć a nowem położyć/bo wonia tego serca y duchy
posila y krew człowieka/duchy żywotne utwierdza
y wszystkiego człowieka tu wesslu pobudza.

Przybytek człowieka umieść a wonnych rze-
czy nakłasc. Napierw przykryj otworz y
okna y drzwi/ piolnikiem abo iakowcem/
potym gdyby to powietrze z dymem z gmachu
wyszło/zawrzyj się okna à kurz rzeczami won-
nymi/iako kadzidłem abo mierz/ schorakiem
kalamitem/abo trociską/łpę muskatową a-
bo galli/y też innymi rzeczami apetykarskimi/
to jest świecami ktemu przyprowadz.

Jeżeli ogień w gmachu mieć z drzewa dobre-
go/bo się nim powietrze naprawia/schadzek y
zgromadzenia z ludzmi na wszelkim miejscu
strzeż się ktorzy służą ludziom grubo niemoc-
nym/ bo tych sąty śmierdzą grogo smrodem
wzrostowym/bo się rychło od nich nakazają.

Gdy wynidziesz z przybytku twego / iako się masz ktemu przyprowadzić.

Dyby chciał z domu wynieść
miedzy ludzi/ Weźmi drz-
ewo mało w osła à rozetrz
po osłach ięzkiem/ albo a-
quam vite z malmazją przy-
jaj.

Jeżeli tego rano po-
wied jest bardzo dobrze/ albo wziąć kwiatu Bo-
ragowego suchego/kwiatu wolowego ięzka
kwiatu muskatowego/papia rozanego/sana-
dasu czerwonego / kłafanu nie tylko pio-
rę / kłam phory iako dwie ziarnie siemienia/zawio-
żać to w chustkę à włożyć w czyste wino/ po-
tym złota błękit rozpalać à w tym winie gasić/
à to wino pić/then trunk jest serdeczne posile-
nie broniąc go od współnego nakazania powie-
trznego/y też od wszelkich innych iadów/tak wo-
cznić. Weźmi grzanek z białą chlebą à omoc-
ić w tym winie/potym posip prochem z tych
ziół à zjedz. Weźmi drzewa Aloes/kubeb/
kardamomum/kadego lot/cinamonu/ im-
bieru/citwaru/kadego pol lota/gwoździków
muskatowego kwiatu/polich driakwie/ko-
żde go czwierć/wozowego korzenia/krzemdały/po-
drożnika oboiego/ koci z serczi ieleniego/ albo
koci iednoroskowey/kadego polczwierci/zło-
tą czpą

ta czystego goldblaterkiego piec tabliczek / czu kru białego czystego dziesięć lotów / z tych wpie tych rzeczy weźmie proch a tym prochem posi pować chę grzanki mało wyspicy namienione a takt ied / zachowawa człowieka w dobrym zdrowiu / y broni mocnie serce od nakażenia powietrza morowego / byliby tcho zarażon a bolączi miał albo przypie / iednak to lekarstwu wó wyspicy iad od serca odgania bärzo y serce posila. Piskli powietrzy: abys pamiętal bracie czwierć albo poł czwierci. Niekorzy ru: te z orzechy włoskimi iedzą aby sie nie nakażli powietrzem iadowitym / albo figi / kwiatem muskatowym. Reż migdały / kwiatem ru: tianym iść po ranu / zachowawa dobrze od powietrza. Reż wärzyc gwoździki / weżownit / thrzemdafe / polna drypiatiew w wodzie przylawoży oczu / w chym maczaj grzanki a iedz. Reż niektorzy pija z winem drypiatiew po poł czwierci bierze / a przez sie godzin nie iedzą / ale gdy lecie / tedy ię musi chłodnemi rzeczami tempować / iako iest koral / czerwon / sandale / burstin / tāmfora / weżownit / tymi rzeczami społu dawać / ale czo sie tnie drypiatiewie bärzo tego pilen aby była prawa dobra / bo iest wiele drypiatiew ktore tylto imie drypiatiew ma / ale istnosc prawa y dobroć iey g dzie. Ale lud prosty a gruby y lekarstwam nie zwykły / cebule / ocztem wieccy chwali niżli drypiatiew / a czośnek / z rodkiwa nad aptekę.

C Posilenia / apteki ktore zachowawaia serce od morowego powietrza są ty. Electuariusum de gemmis / Diamuscus dulcis / Diambra / Leticie Galeni / Manus christi perlati / Sandalsati / Diamaris / Triasandalorum / Diamargariton / to wyspicy zmieszac a rano pożywać / albo sflucz na proch a posypować na grzanki / iako wyspicy napisano / a tego tak

C Za chwale lekarstwo ludziom (pożywać młodem naleyse być / a z wlaszeja krewnym / i la zachowania od powietrza morowego / to iest roża / czutrem wdziatana a na słońcu w kwasona / cinamonem / z muskatouem kwiatem / z gwoździki / z zlotem tarcem / zmieszawsy tego pożywać rano.

C Ludziem l: tnym cżas woskietego / z wlaszeja ttorzy są z mnego przyprodzenia / tcz y młodym ludziem cżasu zimnego ty lekarz z dli iatwa y / zlotem miesane radze przymować rano / albo serce bärzo broni od morowego

powietrza: ale to wiedz / iaste / ię tny to lekarstwa y inie tym podobne / ię gdy tco iest od złych wilkości / zwierze niem lekarstwem wejscion / a iest czysty krew / tym pomagaja / y ktorzy są w skromnem chowaniu / ci sie wystrzegaja od skodliwych rzeczy: lekarstwa tu napisane ludziem tatouym pomagaja / ale ludziem krew nieczysty ty lekarstwa małego są pożytku.

O wonnych rzeczach czo nosic przy sobie

Nosic czo wonnego / iesth rzecz pożyteczna / iako są rzeczy przyprawne w aptekach / z ambry y z innych rzeczy wonnych / a cho dla bogatych: Wbodzy mogą gwoździki wärzyc w oczcie a zawieszac w chustce y woniac / albo ialowit / piolyn / koriander / koles / z tych ktorcolwiek w moczyć w winie a bo w oczcie a zawieszac taktze w chustce y woniac nosac / albo w tym winie gebke rozmocz a woniay / albo zmieszay oet z wodą rozana y z roiownikową a w tym rozmocz gebke y woniay / albo rozmocz chustke albo gebke w gorzałce ktora zową aqua vite / a tego woniay. Reż sam piolyn zielony nosic / i gwoździki / ktorych wia wieńce / báziliya / dobrze iest.

C Wonia mocna a ostrą głowie pelnej pobudzy bol / a tak musi pierwej głowa wyciszciona być y posilona słusną sprawa: po iedzeniu nie wnet wonia / bo sie z tad głowa napelnia / ale rano a przed wieczera nawieccy wozmac mas.

W potarmiech iako sie masz chowach

Potarm dobry a miernie pożywany / krew dobra czyni / żywoth zachowawa od nie mocy: ale potarm zły a bez miernie pożywany / tcho iesth zbytne goracy albo zimny / albo tch wilgotny / albo suchy / albo tcz iakoskolwiek nakażony a nie podług swej istnosci iedziony (ile wten cżas) nie tylko zla krew mnoży / ale żywoť tazi y czlonki moli: Aprzeo chleb

chleb twoy ma być ; ziarnà cżystego/ nie nàru-
bonego/ nie wsteczłego/ nie mąłaczego smro-
du od ziemié/ nie mulistego/ od much nieopà-
rzonego/ bez myślih łaien dziàłanego/ w dyle-
ży cżystey nie smierdzàcey ani spleśniałey/ wo-
dà cżysta rzeczęną abo zdroiową/ àbo siudziem-
ną ma być zàdziàłan/ wodà ma być grzana w
nacząpiu nie nàpàrzniomym / y theż ma być
walan w nacząpiu chedogiem.

E Piec ty pieczeni chleba ma być palon cji
sthem i drwy suchemi z gor debowemi albo i
kowczowemi/grabowemi/abo bukowemi/al
bo sosnowemi/à tak i inemi niezgnilemi drwy

C Chleb biały jest najlepszy i czystszy ma ci ppe
nieczney zdrowey / ziarna zdrowego a czalcego /
z ziemi dobrej / chleba woskatego nieupiektogo
czarnego / smietla / z lagny mypemi / y wospyth
kich chlebow arubych / pomiechay.

T Mieszo zwierząch pasących sie na gorach
jest lepsze y truwaczysze niż mieszo zwierząt do-
ma pasących sie / iako są wolowie mlodzi / y ta-
lowice / skopowce a wśakże y to nie złe / ale wśad-
leśnych lepsze / ale wolow starych / byłow / brow-
prosiąt / gesi / taczek / y wśilkich ptaków wod-
nych / albo też grubego miesa masz sie strzedz.

E Nieśo Żelenie od nātāżenia zdrowia cāfo
witeżego zāchowaway tej sarnie / (ale gdi iest
swieże) Nieśa żāgnilego albo solonego w fa
sach: nie pożywaj.

C Wieszto pieczyłste w mor/ winem albo ocze-
tem polane a tak pożywane/ iest vżyteczn nie-
pe. V też iest rzecż bårzo pożyteczna iuche za-
oczyć abo w osirzy iuche działac a zwłascza le-
C Też przegziłs ocztu pożywad/ abo iży (cie.
bårzo mocny był/ nie iest bårzo pożyteczno/ bo
przirodzenie mdi vrażając y ono martwiąc
mocy przirodzoney/ żołądkowi y cżłontom v-
dzi zimnoscia swoia/ gdzie potym kassel pobu-
dza nicmål. Kurczeta młode rocznie z

dja nicmąsły. Kureżeta młode rocznie z
agrestem/co iest z kwasnem winem/ albo z li-
muniąmi przyprawione dobre są. Też pie-
czone do ostrego korzenia dobre są. Ryb ja-
dnych a zwłascza bagnistych/ iezłornych/ sta-
wowych/ z wod stojących/ karpiew/ linow/
wegorzow/ y innych wśelkich ślegmistych nie
pożyway/ ale ryby z wod ciekących możeć poży-
wać zwłascza w oczcie przyprawione. Drze-
chy włoskie po ribách łesc/ iest iakoby drylakiew
przeciw iądom/ a gdy ich rano pożywa z ru-
ta a z figami/ bronia powietrzu iądowitemu

y też insem iadom ku sercu przystępować.
Mleka/ smiocany/ sirow miodnych/ y wszelkie
go nabiału nie iesc. Złuszknych rzeczy jbytnie
nie pożyway. Japć iedz ale miękkie/ a tak w
szklich rzeczy slegmisticznych nie strawnych do
brze abyś sie wystarzał. Pomarańcze/ ias
błta ziarniste/ limunki/ neppuly/ migdaly/
grona winne/ figi/ rozynki/ kapary/ cżasu te
go dobrze iesc. Słodkie rzeczy nie służą w mo
ale kwasne wieccy służą. A gdy niektora po
trawe masz kwasno oczytnie/ tedi nie tylko za
wždy ocztym kwasie/ ale też kwasnem winem
limuniami/ siwistami warzonymi/ wisnia
mi/ iabłki kwasnemi a wonnemi/ szczawiem.
Gorczyce/ chyzanu/ rzodkwie/ rzęzuchy/ luk
cżasu letniego niechay/ ale sobie sąsne działay
ku pieczystemu chāt. Wezmi szczawiu/ żół
tek ialeczny twarży/ rozetrzy dobrze a rozpuse
winem/ przysip cinałonu tartego y imbiru/
a tak pożyway. Xano warzonych rzeczy po
żyway/ a na wieccerzy pieczonych/ bo tak le
psze erawienie bywa. Bedl/ kapustę/ iąglet nie
chay/ a mārchwle/ rzepy/ grochu skromnie po
żyway. Elonin niechay ani kielbas/ y wpi
skich takich rzeczy.

Czacież sie około picia sprawuy. Wina
starego a moczne go zapalaiecego nie piy / bo
człowiek bärzo wysusza wnątrz / wątrobe za
pala. Wina metnego a zwlaszcza przypraw
nego y ktemu podobnego nie piy. Piwo bia
łe czyscie wksiale z slodu dobrego piy. Piwo tea
czmienne dobrze wyschale nie kwasne / dobrze
test pic. Piwa metnego dla drożdzy / młode
go / nie wwarzonego dobrze / z zatechłych beczek
chmielnego bärzo / nakwasnialego / a pod ko
zem sie wicle drożdzy wstawia / nie piy. Ale w
czym tak. Wezmi piwa faste iatę wielką ch
ecz do domu / a gdy sie dobrze wstoi / roztłucz nie
kieleto galek bobku / zawiąż gi w chusteczkę z ta
kim czysim kamykiem a w puse w piwo aż po
graznie / potym tak tocz piwo a piy. Także też
p z gwozdzi i możesz wczymić / a gdzie piwo be
dzie stało / aby tam miejsce było czyste / suche a
nie wstechle. Picia wpselkiego cieplego bär
zo goracego bärzo też zimnego abys sie strzegł

Wspaniu/w frothosilach / w
rostoszach/y też w innych sprawach
iako

iało sie masz mieć czasu tego.

krwie/bedac zarażeni/przychodzą
tu zdrowiu.

Pać w noc jest rzecz przyro-
dzona/à jeśli bly dla nietcho-
rych przekażet spać niemogl/
tedy spi na dzień tym dłużej /
à przed południem wstąpi à
nie spi/bo jeśli zle à piodliwie

podrzemac przed południem albo po połuda-
niu throche nie stodzi z pół godziny/albo na-
wiecey godzinie na miejscu nie wilgotnym.

Szaty aby chędogie zawżdy były /prane w
wodzie ciepłej à na słoneczu suszone. Pierwey
niżli cecy na pierzyny obleczesz à przescierad-
ła na łozie położysz/rozwieta w świetnicy à za-
kurz pod nimi kadzidłem albo cymtelwiel do
brze wonnym / à w nichay powiesz zgodzine a
bo wiecey. Kofule mają być prane lugiem
włożymy piolny albo bazylię pod popioł / à
tak przez to luga czedzić z czystey wody ciepłej
w tym lugu iaczą swe kofule prać/ale koful
spodnich od pań nie prać/bo są nieczyste/albo
koful od ludzi trosthamy / à iżby na słoneczu
były suszone albo w świetnicy / à podkadziwszy je
oblecz sie. Miedzy śaty czo tu chodzeniu na
klase rzeczy wmontaynych/ y też do łozà/ iako o
tym wyszey napisano.

Czasu tego wstawiecznie sie przechadzay à
na łow sie przeiezdżay/ grante rozmaite gracie
Miaśho laźnic zawięz cialo poćierać rano od
wierzchu aż na dol/ à zawżdy myśli wesole być
Pilulek pestilentiales pożyway często sprawa
wyszey napisana. Glowe czasem abys prze-
mywał tak to. Warz w wodzie białwig/ piolny
à z tej wody lugu nadzłala/ potym włoż ro-
żę w ten luga/ à po dobrej chwili odciedz od ro-
żę à wyżmi rożę/ à w tym glowe myj.

Blaźni sie myć albo w wannie albo nogi ciera-
ć w wodę wymwać/ostżegay sie.

**Tu masz naukę barzo potrze-
bną wiedzieć obyczay puszczenia
krwie czasu poświat. morowego/ à na-
wiecey kthoby iuż powietrza za-
chwyć z ktorej żyły ma wten
czas puszczać / abowiem
wiecey ludzi samem
tylko puszcżaniem**

Zedzieć masz/iało à kthore-
mi znamiony człowięta po-
wierzem morowem zara-
żonego pewnie masz poz-
nać à to przez ty znaki.

Naprzód/ gdi ktorey czo-
wiek czasu moro. powiechrzà będzie febrą cho-
ciest gorączką ruszon /tak iże mu sie będzie wi-
dzało iakoby miał w sobie ogień okolo żołąd-
ka/ pierśi/ y wyspytlich wnetrzności/ abo iż go

Drugie znamie/ gdyby sie (mno trapi-
tęto febrze wydała bolączka czerwona albo
czarna pod pazuchą prawą albo lewą / albo
też na śigi/ albo za uchem/ albo w dymionach.
Zasie krom wyłożenia bolączki/ iżby miał w
botoch albo tedy na inszych stronach ciała klo-
cie/ strzkanie/ iuż pewny znak jest zarażenia.

Trzecie znamie/ gdi ktorey człowiek ma cła-
ście oddychanie/ à czknienie / gorączosć / ias-
koby w ciepłej łąbie siedział à miał sie potić/ pe-
wny znak jest zarażenia.

Czwarte znamie/ obciążenie z wielkim bo-
leniem głowy/ tak iż on bol głowy jest mu bar-
zo nie znosisty/ à to pospolite znamie jest prze-
kazyym powietrznym zarażeniu

Piate znamie/ iż pospolicie zarażeni wiel-
ką siłonność tu spaniu mają/ tak iż z wielką
trudnością może im być zabronione spanie.

Szoste znamie/ iż takim ludziom wzros-
nie mieni/ Abowiem pospolicie zielonosci/ cza-
sem żółtosci przed oczyma sie wkażują.

Siódme znamie/ iż takowi ludzie pospo-
licie gorzki smak w ościech mają.

Ośmy znak/ iż tacy częstho wracają gor-
zkości à barwą onych rzeczy/ to jeśli zieloną à

Dziewiąte znamie/ iż po-
časem żółtą policie miewają wielkie obciążenie wyspytlich
człontow y wyspytkiego ciała roslabienie.

Dziesiąte znamie/ orina ktora jest zama-
czona/ zaburzona/ nieinaczej iakoby miała być
konsta albo bydlęca. A wśakoż częstokroć
bywa czudna à tu zdrowosci podobna.

Stoś masz znamiona przez ktore po-
masz morowem powie. człowięta zarażonego
à poznawszy/ wietay sie czo narzekley do pu-
szenia krwi z iży tej strony gdzie bolenie al-
bo strzkanie/ albo bolączka sie wkaże/ iako tłu-
maś

masz niżej nauka serce wypisana / iako sie w tym puszczeniu krwi masz sprawować.

Naprzód gdyby sie bolączka przy tych znamionach wypisanych na wierzchu głowy / albo też pod pazuchą / albo na prawym ramieniu / albo też w pierśsiach / tedy ma być krew puszczone z prawey ręki z mediany.

Tęż gdyby sie wrzedzenie na czole / albo na karku / tedy wypuścić mediany pierwej / po tym po godzinie z pod leżycza ma być krew puszczone.

Tęż gdyby sie bolączka za wehem wstąpiła / albo pod broda / albo na szyi.

Na ktorey stronie wypisze bolączka / z tej strony krew ma być z główney żyły puszczone.

Tęż jeśli by sie bolączka morowa wyrzuciła na którymkolwiek boku a nawleceć pod pazuchę / znając iść iść serce cierpi od iadu powietrza morowego / a tak z mediany oncy strony na ktorey by sie bolączka wypisła / krew puszczyć.

Tęż gdy sie począł bolączka wyladać w dymionach / albo w biodrze / albo na krzyżu / albo na udzie / znając iść iść w gębę wiecej cierpić będąc iadem powietrza morowego zarażona / a tak na ktorey stronie nogi wrzód sie wyrzucił z tejże nogi zaphena żyła pod karkiem ma być zacięta / y dać krwi se bardzo wiele aż do omdlenia / a także z karku żyły dopuścić krwi se z (krom główney) z tchey miernie ma być krew puszczana.

Jeśli pod karkiem zapheny nie mogł zacięć / tedy od nogi tchorą nandyć między małym palcem w nogi a między wiotrim / y nad karkiem może zaphene zacięć. Zreżi w ten czas żadney żyły ani mediany ani płucney nie puszczać / abowiem weiggnalby iad ku gorze / a takby serce / w gębę i głowę zarażił.

Tęż jeśli by boleć człowieka miał w nogach / tedy ma z płucney żyły obciąć krew puszczać / z awse z tej strony ku tchorcy sie bol wiecej skłania.

Tęż to masz baczyć / jeśli krew będzie czarna / gruba / albo zielona / tedy masz ić tym wiecej dopuścić iść / y owsem tak długo potł sie ić barwa nie odmieni.

Tęż to masz baczyć / jeśli by który człowiek morowem powieć zarażony / a żadney wrzedzenie na sobie niemiał ani wnie powiedzieć / gdyby miał kłocie / jedno iż widzi się go wchys-

powanie / a tu wracaniu siłomnośc. Weźmy niżej mu wracanie / day mu płucną żyłę zacięć w łokciu / a day krwi se potł może tchorać ażeby porządek młk.

Po puszczeniu krwi iako sie masz posilać

Niemoc ta to prze tajemnośc iadowitości swej nad wszystkie inne niemoczy wiecej serce zemdlewa / y duchow wstępy tych żywotnych umniejsza.

Przetoż musi potarm dawać który jest łączny ku strawnieniu / a heyniey krew y moc dawać przyćw zle mu nakażeniu / a tak wnet sie po puszczeniu krwi posilić. Weźmy zupkę z winą z żółtkiem iadwym / a kniey przylać wódki rożanej / ośafranie a okorzenie cinamonem / muskatowym kwiatem / osłodzić cukrem a dać iść. Albo wpleć iad świeże mlekko a iść iść z sáfraniem / z muskatowym kwiatem / a na to sie winą napić / a jeśli by był w gorączce wielkiej / tedy pić trzanne / a tak y innych potraw pożyway podobnych tym to przeczczonym y ktore sie rychło strawić mogą. Kto w tym niemoci chęć to gie / dobry znając iść zdrowia. Potrawę kwadną dobrą dla posilenia żolodka / y dla umniejszenia seby.

Lekarstwo z apteki serce tchaj posilay.

T Pożyway cęsto manus Christi perlati / sandalifati / triasandali / lektwarzu rożanego / lektwarzu wolowego / ięzyl / lektwarzu z kwiatu boragowego który czyni z koscia serca teleznego y z tabliczkami złotymi. Wódki palone tyto pić iść rzecz dobra. Naprzód wódka seżawowa / wódka weżowego korzenia / podrożnikowa / ziela weżownikowego / wolowego / ięzyl / rożownikowa / boragowa / osłodzić iść cukrem a pić / a chęć iść tchaj pić może / a chęć nie będzie miał tych wstępych / ale aby wzdry ledne z tych. Tęż ten napoy iść bardzo dobry Weźmy ięzyn iagod cziste wzdrych a nie zgniłych / wpijmi z nich wodę a przylej do niej winą tchaj czoby mnićsza częśc niżli tej wódki / a to pić / ten trunk posila serce y żolodek / a jeśli by była gorączka w nocy / tedy tej wódki mu-

si być więcej niżli winą.

C Serce z wierzchu tak posilay przykładając
a to aby sie zarażenie nie szypło / a gorączosc
ktora w febrze: vgaßona była / ktora kazi cie-
plo przyprowadzi. Naprzód wziąć wodki ty
to a zlać ie społem / wodkę Boragową / wodkę
wołowego ięzyka / sężawlową / rożaną / roż-
działawą / kāmphorą / roioownikową / basilio-
wą / dziewannową / weżownikową / w tych
wodkach omaczay chustkę lnianą złożoną
we troie albo we czworo / ale ią pierwcy maś o-
moczyć w oczcie a ząsie ocet wpytać / a w tych
wodkach omoczyć y tak na serce przypozyc / w
ty wodki moży przypmieczać sandały / bolum
armenum / kāmphory.

**Gdy żołądek nie chce zadržec le-
karstwa ani pokarmu**

C Wręczanie w ten niemocy bywa pospolte-
cie a tho dla spoienia żołądka z sercem / a żołą-
dek iesliby wilgoci zle z siebie wymiatat / tedy
takiego wręczania nie stanowić / a po thátim
wręczaniu byliby żołądek lekci a czerstwy / do-
bre známie jest. Ale iesliby lekarstwa ani po-
karmu albo pićia niemogł zadržec / zle zna-
mie jest / a jest znák wielkiego porużenia w ser-
cu dla iadu zlego powietrza. Ztedy prze-
ciw takiemu wręczaniu tak uczyni. Weźmi ro-
żę / weżownik / benedicty biały / toriandru /
mięty / pigwy suchy albo świeży maśli / warz
ty rzeczy w oczcie a przylej nim winą / a po-
tym okroić grankę wielką seroką a opiecz / po-
tym połozymy ią na misie polać gorąco tym
ocztem czos w nim warzyl ty rzeczy / a posy-
pąć na wierzchu cinamonem / a tho na brzuch
przylożyć prosto na żołądek y przypwieszać / a
potym dobrą chwile nie iść ani pić.

Ludziem vbożym posilenie

C Dla oczerstwienia serca y rozegnania na-
tężenia tego / warz polną dryatię / podroż-
nik / roioownik / kurze ziele / wolowy ięzyk / weżo-
we korzenie / trzemdále / świeżet garść / iablek
kwasnych a wonnych vżrząlych trzy straiaw
być w warzić aży erzećia częsc wyprowadzi / a gdy
by już przewrząło / prziloż kwiatu rożanego /
dziewannowego / powarzić mało a odstawić
potym / a to pić rano przed oblądem trzy go-
dziny / a przed wieczem dwie. Po puseżaniu

krwie we dnie bårzo źle jest spać / a gdy w noc
bedzie spać / tedy miernie spi.

C Wchoręgo dnia po puseżaniu krwie dą-
mu przepuseżenie a nieprzedłużaj tu wypną-
niu wilgoci zlych odserczą / ony iż nie mogą
być samy przez sie sprawiony tu wysci / ale
słając w cieło mieścią sie z dołami / a tak sło-
dzą zdrowiu człowieka / y tak sie stać iado-
witosci mnoży / ktore przecięscienie tak uczyni.
Weźmi casticy fistuly jeden lot / lektwarzu ro-
żanego z czwierci / zmieşay to społem a weź-
mi rano. A iesli chceś iący tego samego lek-
tuarzu wziąć / tedy go weźmi czasy lot / dobrze
jest. Drugie przecięscienie / Weźmi dyapru-
nis 2. loty / reubarbarum 2. czwierci / zmieşay
społem a pożyway tego po rano / a po przecię-
scieniu / okładay serce rzeczami wyscy napisa-
niemi dla posilenia / y też lekarstwa pożyway
ktore potwierdzą serce / iako też wyscy nap-
isane są / pokarmow też ktemu służących poży-
way zwłasczą suchy z káplunow. Zhey cza-
sem wziąć dryatwie troche z lektwarzem ro-
żanym dobrze jest. Zę pilulki powietrzne brać
pod czas dobrze jest.

Głowa iesliby niemocznego boląca

C Weźmi wodki rożanej / babczanej / psin-
kowey / rozchodnikowey / dziewannowey / roio-
ownikowey / zley wysci wespolek / potym weźmi
chustę cieniłą / zmaczay ią pierwcy w oczcie
potym wpyśmi czysci ocet a słoż ią we troie / al-
bo we czworo. potym zmaczay w tych wodkach
a przykładaj mu na głowę / na czolo y na skro-
nie nawieccy / agdy vschnie tak ząsie vdziałay
Zę dobrze jest mazać okłiem rożanym / a na-
wieccy skronie.

O rozlicznym lekarstwie

C Wiele ludzi przy początku zarażenia mo-
rowego powietrza / gdyż vznąia być zarażenie
natichmiast dają dryatię z winem pić / a po-
tym prziodziatą cżym dobrze ciepłym aby sie po-
cił / aby z siebie pot ocierał. Zhey niektorzy z
apteki proch dają pić także w winie. Zę nie-
ktorzy sok wytłoczywszy z nogietku dają pić / a
potym sie dobrze wypoćić. Zę niektorzy sok
wytłoczywszy z polney dryatwie pią / a we-
dwunascie godzin pożyway ty choroby z po-
wietrza morowego. Gorzalkę też ktorą zową
aqua

Aqua vite/niektorzy dawają pić zmieszawszy ją z malmazią/albo w winie dobrym zmieszawszy wodki ktoriykolwiek paloney ktemu.

Żeż bolus armenus z apteki/ieści rzecz bardzo dobra. Ziele weżownik też jest bardzo dobre.

Gdy dryatiw dać pić z winem człowieku gorącego przypodzenia/à ktemu gdy jest człowiek w wielkiej gorączosci/tedy go wiecny młdą niż czo dobrego weżynia/alé ią mąć dawać z wodkami/iać z weżownikową abo z szczawiovą tedy jest rzecz przespieczniejsza. Ty rzeczy bronia od bolaczek/bolaczki rozgania sok wytłoczony z polney dryatiwie pijąc gi/ptecz sok z wolowego ieżyka wytłoczony zmieszay z czerwonymi koralmi siłuczonemi à wypić gi. Dzieciom to oczu trować albo osłodzić możesz/à dawać rano pić po kilka dni. To jest bardzo dobra à uchwalona rzecz czo znamięnici między sobą w ciemności mają. Naprzód wziętych piołyn w dobrym winie aby wszystko wino wywrzasko/potim nalać inzego y zamieszać à wywrzasko/potim zamazać glina w garniezu około pokrywkę à wstawić w węgle y spalić/à będzie czysty proch biały/ten dawać w winie pić/ten proch breni sereczà y trwie od naciążenia. Druga rzecz bardzo dobra. Weźmi drzewa aloes/polney dryatiwie/seleniey bdy ktorą po łacinie żonq cerui bolet9/ziele trzem daly/torzenia weżownikowego/podrożniku rożey czerwoney/muskatowego kwiatu/każdego z nich 3. loty/papia zwoncowego 6 lot. łosci z sereczà seleniego 1. czwierć/śafranu czałego poł czwierci/dryatiwie wyborney 5. lot. ty torzenia wszystkie siłucz à włożyć do skłenicy à na to nalać malmazię z polchorp albo ze dwie iwarcie/chowac to w cieple przez dwie niedzieli zakrywşy zwierzechu bardzo dobrze/à na każddy dzień zamieszać/ale to wiedz iż to na czynie gdzie będą można ty rzeczy w malmazię ma być nie wysoko ale szerokie y płaskie/à to dla tego/iz gdy już przesthoidwie niedzieli/aby to spuścić do drugiego naczynia niższego/miżli to po trący/à to tak. Postaw podle tego naczynia drugie naczynie dobrze niższe/à potym możesz mieć śafratu siłuczke/skray gi długo na trąpti/potim położ ten trąpti ieden koniec na te malmazię/à drugi koniec na to prożne naczynie/postaw wsi oboie pospolu/à tak będzie ścięło z wyższego naczynia do niższego/potim gdy wszystko ścięże/wlepy w inşą

sklenicę//po chym przipraw alembit à wypał to przezeń czoś zcedził/ale paterz aby przez sło dy/postaw pod nos alembitow sklenicę czo by do niego sło/ale aby obwarował iżby niewypie trzało/à to będzie wódka dobra czasu zaraze nia powietrzem morowym/ale ią masz pędzić przez alembit/az gdy się w skłance zgęstnie na dnie iako olej/à tak tim inşę lekarstwa ktore są na bolaczki y na przyjęcie rozpuszczac/iać są mąci y inşę rzeczy. Że lepat gesthosć czo się na dnie zgęstla/masz rozpuszczac wódką szczawiovą y wódką wolowego ieżyka/à zło tą przypoż tego o którym będzie niżcy napisa no/à chceszli też ambry mało przypożyć/możesz to weżynie.

Skoro ktemu tak masz przyprawić.

Acz ludzie rozmaici skoto wychwalają tu picie być dobre czasu tego/ieści prawda/ale iże nie vmicietni wódkami mocnemi odepnuia mu sprawę y własność tego/ale kto nie vmie/tedy tak weźmi/Weźmi złota czystego od guld placra kilka tabliczek/przysypżę tnicmu prochowi natłuczonego z czerwonych koralow/prochowi z perel natłuczonego/prochowi bursztinowego ale mniej niżli tych inşych czużru tandy prziloż/zetrzisz to czyscie na kamieniu tuardem na miastki proch/potym zchoway dla potrzeby tego przypożtu lekarstwu maluczko wysięzi na pisanemu co rozumiesz/choćbi też więcej przilożł nie szazisz/à iesli też y z drjatwią przypimiesz/dobrze jest/à przypimieszli samo w winie też dobrze. Wódka ktora jest nowego słozenia tak ma być dzialana/Wziąć ziele weżownik y z torzeniem dwie części/trzemdaly iedną część/boragi z kwiatem iedną część/kwiatu zwoncowego trzynaścici/roiwniku dwie/muskatowego kwiatu trzynaścici/ty wszystkie ziola zsięka) pokie ieższe zielone/skrop ie ocztem winnem à day mu tak stać przez noc/potim to wypalić przez alembit/à ten wódkę pozypwać z syropem szczawiovym przed wześciem słońca/iad od sereczà a od pędza/y nieda mu się rozchodzić po

(ciele

Bolaczki morowe tak masz leczyć.

Po puszczeniu trwie y po przeciszczeniu zoladka z złych wilkości/y też po posileniu sereczà rzeczami wyższcy napisanemi/Gdyby się bola

człd wczymia/tak ią masz goić. Wsadz na bo-
laczke bolaczę bante wielką/potym ią zsićkaj
a zasje bante przysadz/ niechaj kreć z iadem
wyciaga/ potym gdy możej obaczyc że iuż do-
sie ciagnęła/odeym ią. Weźmi figę a roztroj
iā seroko/rospusc driatiem w winie/a te fige
roztrosonę w tym rozmocz a przysoz na bolę-
czke/czyn tak przez wielkodni. Drudzy też
stawiają bante pod bolaczka/a tak na deliad
scia gąga. Drudzy pod bolaczka przyscz dzi-
kaia/Biorą Cantarides robati/a shtukhy ie/
przyskładaia na gole ciało/a tak bedzie przyscz
albo ziele ktore zowę taster/takież shtukhy prz-
składaia/potym to na bolaczki dobrze jest klase
Weźmi rzodkiew natraj z nicykolet/wezmiż
driatwie czynstey a rospusc iā winem /rozma-
czaj w tej driatwi kofka rzodkwiāne / a prz-
składaj na bolaczke często odnawiajac. Albo
masli gorzałke ktorą zowę aqua vite/albo o-
necy rzezy ktorą z niālmāziej wypakl/w tym
rospusc driatiem a rozmocz kofko rzodkiew
po iedney stronie a przysoz na bolaczke/abo si-
ge w miasto rzodkiew. Drugie/ Stucz gor-
czycze z mydlem weneckim/a przilcy troche
winā/wczyn z tego iakoby plaster na hicie bzo-
wym abo omānowym/to przyskłada na bo-
laczke. Eż stucz orzechy włoskie z rutą a prz-
składaj. Eż cebule pieczonę rozmoczyc w dri-
atwi a przyskładać.

C Eżwartego dnia bolaczke zmiekczyć.
Wziąć siaz/fenum grecum z apteki/maki ier-
go/zela zlotoglowu/zela kthore zowę kopyto
konstie/siemienia lniānego/figę ktorą/ smā-
życ to w oliwie/a potym wżąć oliwe a wlo-
życ w nie żywice/tecymienney maki/ a na o-
stātel przepuscic na winie mydlo/a tego my-
dła przysozyc do tej oliwy ktem rzeżam/ mie-
ścāc spolem na ogniu/a gdy ostydnie/z tego czi-
nie plaster a na bolaczke przyskładać.
Eż stucz figi z piolynem a z mąką ieczmienn-
ną/wczyn z tego iakoby plaster a przyskłada na
bolaczke. Eż iādrā włoskich orzechow z mą-
ką feni greci stucz/dialce māsci ttemu prz-
soszyc/z tego wczynie plaster a tcho na bolaczke
przyskładać.

C Jakoby skoro obaczyl iūż na niektorim
miejscu miekko/coć iūż gnije/a tak czo nar-
chley odworzyc aby iad wyciekł z gnoiem po-
spolu/bo iesliby tchego zaniechal dlugo nicod-
tworząc/tedy wczyni glebotę iāme w ciecie iā-

dowitem swem gryzieniem/a tak czo narych-
ley możej otwieray a gnoy wchłaczaj/a gdy
sie wyczysci/działac plaster a przyskładać aby
zaraściło a pietnie sie goilo/o tym napise na
konczu gdzie jest o goieniu przysczow.

Przyscz morowe tak masz leczyc

P Kzi goieniu przysczow y bolaczek/pin ja
wżdy wodę ktorą mci pisanem namie-
nil/wodā nowego slozenia māsło wps-
sley napisana jest/albo też sirop ktorę też iesth
wyspicy napisany. Posilania serdeczne/ też
pilulcy powietrzne przysmuy. Na przyscz tchę
możej bante przyskłać/iakoby na bolaczke/
aby iad wyciagala. Rospusc driatiem go-
rzalkę/a w krop koliczek seroki z omānu/roz-
moczyc w tej driatwi po iedney stronie/a na
przyscz przyskładać/czyn to wielko rāzow.

Eż żoltek z iāiā zmieścāc z solą / a w tym roz-
moczyc takżę omān albo rzodkiew a przyskła-
daj na przyscz/możej przyswieżać. Eż figi
stucz/alos drzewo z solą a winā przyskłać/a z
tego wczynie iakoby plaster na chrzanowym li-
ście/a ten plaster na przyscz przyskładać wielko rā-
zow często odnawiajac/po napierwchym prz-
łożeniu bedzie przyscz czarny/ a zawnidz sie w
tobie bedzie burzyl az sie przepuknie dla tchego
przyskłādania/pothym pociecze ropā spetchna
poczerniała/a gdyby sie zastrupilo / przysozyc
tecymienney ciastā/a zlezie strup/potym go-
ić māsicę ciało narastajaczą.

C Gdyby tcho miał przyscz/ a chcialby wie-
dzic iesli możej byc zgion/tedy wczmi driat-
wicā wczyn z nicy plaster/przysoz gi na przyscz
wyschnieć driatiem/zle z nāmie iest/ nie wy-
schnieć a niemoczny dobry myśli iest y czerst-
wiec/tedy zasje przysozie ku zdrowiu. Eż
galbanum rościagnęć na chustce iakoby plaster
a przysozyc/chwycili sie przysczu a nie odpad-
nie/tedy sie zgoi/ale iesli odpadnie y z korze-
niem/zly znak iest.

C Przyscz iesli chce odworzyc/tak wczyn.
Weźmi ziela polney driatwie/ziarn skoczko
wych wiethego/kopcywalu wiethego/soli / to
wpytko stucz z sādlem wieprzowym/ale sād-
lā nie wiele bierz/przyskłada na przyscz/goi sie
pod tym. Przyszym napisay sie siropow wys-
sley napisanych/a mienie sie choway we wps-
tlich rzeżach.

C Przyscz gdyby sie iūż odworzyl/wziąć kofka
wal

wał który ma korzeń poczerńiały a w nąthrz biały a mąstny / rostray gi seroko a omocz w winie / przykładay na pryszc. Chleb ciepły wy-
tawp z pieca / przykładac oszodki na pryszc. Zez ziele samo polną dryatiaw świeżo sfluc / z solą y z oliwą a przykładac na pryszc / dobrze jest. Zez ciasto z oliwą a z solą przykładac dobrze jest. Jesliby sie zastrupilo / tedy strupu nie oddzieray gwałtem / ale warz słaz w wodzie / a w tym rozmaczay geble a przykładay na strup aż zmięknie. Albo tak weźm / sfluc / korzeń słazowy z mąslem a z sadłem wleprzowym / wsmaz na rynce / pothym to przecedz a wypłocz przez chustę / a tym mazać na list słazowy przykładac. Gdyby strupu nie było / warzże figi / igdra włoskiego orzechu / fenum grecum z aptek / w wodzie / potym to odciedz a kcep polewce prziloż miodu / a tym wymyuy pryszc a na to przykładay korzeń kostiwalouy a gdyby sie tuż mieście wyjęsilo / rabi dziać plaster z mąsca ktore narapczają ciało / a to tak mąj weźnić. Weźm oliwy / wostu / rozpuse to na ogniu / potym rozetrzy żywice a przhip kremu / zmieşay / potym weźm aloes / biale go kadzidla / sareocolle (jest żywica w aptece) mirri / blawasu / litargirum to jest gleytu / ty wyspki maia być starte bårzo dobrze / potym wshipac dooney oliwy y do wostu / potym niechay ostydnąć / a ztego czpny plaster a przykładay na bolaczki y na pryszc.

Kthorego czasu narychley morowe powietrze powstawa

Gdy sie tuż latko dokonczywa a czas sie tuż iesienny przybliza / tego czasu narychley sie poczyna mor / bo powietrze gorące / słońce bywa wciśniono / a tak jest sklonniejszy na kążeniu niżli gest a grube / wpaşże nie bårzo dlugo trwa / a tak wiele ludzi żaraja iż musza mrić. Słońce ktore jest / wielki przypacił żywotowi człowieka / gdy będzie promieni mdłych y gorące / tego mda dla oddalenia y odescia swego od nas / nie może wilgoci grubych rozpuseżać ani wyjęsicać zwlaşcza gdy bywają wiatri od wschodu słońca a bo z południa / ktore przyprowadz z sobą chmur y grube / a tym powietrze zagęszają / tak że sie niegdzi da aby miał być deszcz bårzo wielki / a nie niebypwa / a tak dlugo stojac na powie-

trzu / żatają powietrze / thamże wiec pobudza mor.

Przy thym tu sie poczyna na ulę rozmaitych lekarstw przeciw powietru morowemu / a naprzod lekarstwo doświadczone zachowawające kårzdego człowieka od żarzenia czasu po wie. moro.

Wezm listkow ruciących świeżych ze rżdziesci / igdrel z włoskich orzechow zpieć / sig su chych eż zpieć / wstuc ty rzeczi społem w moźdzerytu / a tego po trości po ranu na tężo po żyway / żuige możesz polylac / abo wypływac one wilgotnośc / a potym możesz z domu prze spiecznie wynieść. Jest to lekarstwo pospolitego a prawdziwego doświadczenia.

Drugie lekarstwo w bogim dobre

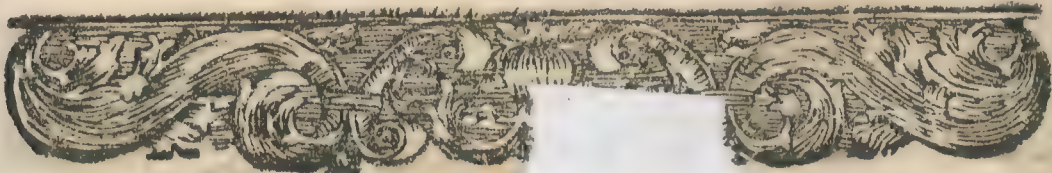
Wezm terre sigillate / tholesty czerwoney ziemie / y day iey wypić z winem / abo z polney dryatiawie wodą thak wiele czo złoty żaważy na switanu. Ma moc doświadczoną naprzeciw kårzdemu iadom / y owsem iesli gi w żoladku nabydzie / narychmiast wracaniem gi w rżuci / a iesli przed iadem będzie wżeta ta sigillata terra / nie dopuşcza onemu człowiekowi şkodzić. O tym mowią wiele znamięnitich Doctorow.

Drugie lekarstwo w bogim

Korzenie biedrzeńcowo na proch starte / a z białem winem na tężo pić / broni od wşelkiego iadu / a kto winą niema / tedy w wodzie ma warzyć a one wode pić.

Drugie lekarstwo ktemuż doświadczone

Wezm korzenia ziela Rżembady / przera wipowego / goręzkowego / iasowcu / korzenia kozłkowego / cąyscu / kårzdego z nich czo złoty żaważy / bolum armenum czo dwa złotcha żaważy / terre sigillate 1. ty wyspki rzeczi stawşy na miastki proch / zmieşay ze czterema łotł czukru / a możesz y bez czukru / bierżże tego prochu

chł na switanu abo po ranu wstawyć czo zło-
ty zaważy z winem ciepło przez trzeci dzień al-
bo przez czwarty.

Też drugie lekarstwo

C Rozmocz białego chleba w malmazley
tiekło krowy/à nysli z domu winidzie/à iedz.

C Reż grzanka w oczekie mocznem namocz-
na/przed wyscieniem z domu iedzioną/ieft silno
wżyteczne zachowanie/à pospolicie go wżywa-
ją ludzie/à nie bez przyczyny/abowiem oczek
zachowawa ciało y wsięki przyrodzone wstł o-
ści w człowięcie/od zagniosci y odprochnienia

Drugie lekarstwo bogatym

C Weźmi skorki od iablka citrinowego/à o-
ne miew w osiech żniac/à wilgotnosc poży-
tacz/abowiem ti skorki citrinatow serce y mózg
posilaia/à morowemu powietrzu sie przecia-

C Zatkę też ciwar w osiech trz- (wiaia-
many à masikowany/ broni od moro. pow.

C Reż gebke woniać/ Weźmi octu winnego
wodki rożanej/ kwicia bżowego/rowno kaze-
go po tielku lyżet/ zmiesay społem zcharw-
kwiat na mialki proch/à thym rozmocz geb-
ke/à chodząc woniać często/à nawieccy gdy z
tym masz mowić.

C Reż kozłet w reku trzymany/broni od za-
rażenia moro. pow. Kuta także.

C Reż cżosnet iedziony tak surowy tak i wa-
rzony/barzo iest niepospolity. Zatkę cebula
y rzodkiew maia moc z bronić.

Zasie gdyby już człowiek zachwycił
powietrza/à był prawie niemocny/upuścił
mu trwie dobrze/potym mu weżynie wracza
nie daway mu czarnego ziela z wodą/albo z
mlekiem konopnego nasienia ciepło wypić/à
po godzinie wrażyć mu palecz w gardło iżby
wracał czo nawieccy może/à potym wracza
niu we dwie godziny wypłokaway wsta woda
z oczetem/y dać mu iatkiy polewki ziele.

C Chcebli też nie czyniac wracania/dać ie-
mu krolewskiego prochu/ napić sie/zbiałem
winem à oczetem czo złoti zaważy ciepło/à po-
tym sie przyrodzić y poćić czo nabarżicy przez
tiekło godzin.

Wypis prochu krolewskiego ktory

czynia gotowy w aptece

C Weźmi korzenia diptamowego/korzenia
gorczykowego/przerwiępowego/terre sigil-
late/kązdego z nich po trzy loty/koralow bia-
łych dwa loty/En wsięki rzezi zetrzy na mial-
ki proch/à potym zmiesay y tak pożyway.

C Thymie obyeżaiem proch Salusficantis
bywa wżywany (czynia gi też w aptece) mo-
że być y na tężo z winem białym pity/ dla za-
chowania zorowia. Czasy też zarażenia po-
wietrzem/thymie obyeżaiem tego prochu sal-
usficantis to iest wzdrawiającego masz poży-
wać iako y prochu krolewskiego.

C Reż także drypiatiew/ y thakie Metriba-
cum/ są dziwny a niewymowny pomocny
naprzeciw morowemu powietrzu/ tak przed
zarażeniem iako w zarażeniu.

C Reż pilulki pestilenciales to iest powietrz-
ne/czasy moro. pow. na kąd idydzien po dwu
dziestu brane/zachowawiają człowieka nade-
wsięki rzezy od zarażenia/ mogą theż być po-
siedmi dwa razy w tydzień brane.

Jeszcze sprawa małuczka dla zacho- wania od powietrza morowego

C Za iest rada na wżythecznicy/aby cżlo-
wiek rychło miejsce zmienił/ gdy baczy że iest
powietrze zarażone. Przyschaway do zdro-
wego powietrza/aby tam długo trwał/à mie-
stając w nim aby sie słusnie chował/ theż do
swego miastania aby sie zasie nie rychło wra-
zał/bo wiele ich nie opatrznoscia swoia rych-
ło wrociwszy sie/gdzie iest ostiatki powietrza
morowego zostaway/porażali sie y pomar-
li. A przetoż wielu ludziom lepszy iest do tego
powietrza/ktore aczkolwiek bylo zarażone/ale
gdy już zasie do koniczà dobrze weżyfione/ idz/
bo to pewniczya rzecz iest/iz to powietrze ktore
pierwey bylo zarażone/nie ledà sie iako powto-
re skazi/nizli powietrze ktore iest nie bylo za-
rażone/thego mu sie zawždy chrzeba nadzie-
wać/à tak tam długo miesztac/ieft rzecz stras-
liwa à nieprzespoleczna. Ale cho wždy miew
na baczności aby rychło wypiezdzał. A gdy
bedzie po zmięczeniu powietrza/możesz sie za-
sie przywroć do miastania twego po przed-
lużeniu czasy. Ale iz miejsce zmienić/à kro-
mia swego miastania być/nie każdy ten dosta-
tek

tel ma/przetoż tym tówym to słusze na pámteci mlec aby sie nie kwápił krowie puszczać/a iżby
 sie im to niewidziała rzecz ledá iaka/ale z wielkim á pilnym rozeznaniem podług wóheltiego nie-
 mocznego/y też podług rozeznania wody. Woda to jest urina/iesliby była v niemocznego láto
 v zwierząt/z białoscią abo z sinoscią/albo mdłosc známonująca/krowie mu luz niepuszczay/boł
 on już dusze pusci/bo już iego przyprodzenie truchłkie y niszczele/dla bázgo śádowitego zaráżenia.
 Przetoż sie nigdy predko nie wkwapiay krowie puszczać/ale rozeznay pierwep dobrze.

Expcrientie: to iest lekarstwa bar-
 zo dobre/przez Doctory y Baby wiele a częstokroć
 doswiadczone

Ku Czytelnikowi Po- drowienie /

Skozumielichmy być wsem
wzajemno to nasze w lekarst-
wie porządzenie / zwłaszcza ty
doświadczone lekarstwa / kto
tych ludzi chłuteczni innego
powierzają innym plemi niż o-
wi ludzie w gorących krajach używają / y ka-
dy to rozumem swym łatwie obaczyć może /
że w Polskiej królestwie inakże ludzie przyrodze-
nie jest niż w Indyj albo w Grecy / a chęć w
każdej ziemi dał wszechmogący Pan Bóg le-
karstwa własne / zioła własne / przez pewne do-
świadczenie y moczytych w przygodach ludzi-
kich uznanie. Zarząd podziwienie nie-
kie w ludzich nie bacznych pochodzi / iż gdy
uż w nauce swej rozpaczają Doctorowie / o-
boga baktą prostemu ziołu choremu pomoże /
niechle niż najlepszy Doctor / ktorzy (mym zda-
niem) mieliby sami tego pilnować / aby nam
kiedy zioł naszych tutecznych moc własną wy-
pisali. Przeto my chcąc ci temu pobudzić /
przyłożyliśmy ci wam istotne / pewne lekar-
stwa na rozmaite choroby w tej sławnej koro-
nie Polskiej doświadczone. Czo gdy od nas
za wdzięczne przyjmiecie / a rychło roztupicie
bedziemy o tym myśleć / że wam iście wiecej
tego skarbu pan B. S. przymnożyć będzie
raczył. Niech się dobrze.

znamiona wprzędzające niemoczy.

Edy kogo głowa boli bez przestania / a za-
właszcza poł głowy / ostyżając się aby bol nie-
wstąpił w oczy a nieuczynił ślepoty albo biel-
mą / pomagając tedy lekarstwem czyściacemi glo-
we. Lecz jeśli się bardzo wzdryga nad zwyczaj
a często / trzeba się bać wstąpienia / pomá-
gając czyścieniem żywota / omywać licie oczem
a nawarzyć woby kobylek mlek / mieć miare ie-
dzenia a karmić lekko. Wzdryganie wpy-
tego ciała a nagle przychodzące / znamionu-
je iż temu trzeba przepuszczenia / częstego tarc-
cia / karmić lekko a czoby się rozgrzewały.
Strerwienie a mdłość członków / paraliż zna-
mionuje. Gdy się komu widzi jakoby się przy-

legano a często to miewa / y temu niełatwie za-
wrócić głowy / wielką niemoc znamionu.
Drośnienie bez jawnej przyczyny / a długa bo-
lazi temu y strach / melantolija y balenie zna-
mionuje. Łakież jeśli się bez przyczyny gnie-
wa a często. Kiedy kto przed oczyma jakoby
muchy latające widzi albo niciały dym / albo
jakoby mu wlości zaślaniały / znając iż wilgości
w oczu wstępują / pomagając chłuchaniem
Nem a albo zaleganie w nosie / jeśli się gesto
przygadza a długo trwa / strzeż się dychawicy /
a skążenia płuc / pomagając tym czo temu słu-
ży. Pot wielki bez znamienitej przyczyny ob-
fetość / wilgości wiele znamionuje / a jeśli śmier-
dzi / ograszkę się nadziewaj. Szerza częste
drżenie / nagła śmierć znamionuje / pomagając
krwie puszczeniem / żywota przepuszczeniem
czyściąc melantoliją. Dziadanie ciękie a
częste przywodzi krwie plwianie / zarażenie y
nagła śmierć / pomagając krwie puszczeniem.
Zamieszanie smysłów a mdle ruszanie / zna-
mionuje przychodzące zarażenie / pomaga pu-
szaniem krwie / chłuchaniem y żywota przepu-
szaniem. Ciężkość w boku prawym / a strzeta-
nie okolo krotkich zęb / znamionuje chorobę
trobe. Lecz y powieki kiedy się odma / opuch-
line znamionuje / a skążenie zdrowia.
Gnoy człowięcy nad zwyczaj żółty / żółta nie-
moc znamionuje / albo jeśli białą pomagając że-
ty zle wilgości wychodziły potem. Przepu-
szanie gnoy iako drożdże rzadki / nie dobre prze-
chowanie znamionuje / a zła sprawa żółdka
y wątroby. Rzadkie łajna albo palce niciały
albo bolące ogonice / trwające niemocy trze-
ba się nadziewać. Gdy swierzy ogonice tr-
wawnie się otwierają. Moc śmiertelny /
skążenie wątroby znamionuje y zatkanie / y
skążenie w żyłach / a jeśli niciały będzie w pe-
cherzu jest choroba y trzeba się ograszkę nadzie-
wać. Gorączkość moczu długo trwając / tro-
sty w pecherzu y w łonie znamionuje. Cie-
żkość a zemdenie członków zniechęciwością ie-
dzenia / bliska ograszkę znamionuje / a przeto
krw puszczać y białki. Kiedy pod skórą czę-
sto się cięło ruśa z trapieniem y z gorączkością
niciały / ograszkę przestającą znamionuje to
jest terciane albo quartane / trzeba złych wil-
gości wypuszczenia. Zemdenie członków a w-
padoła moc / gdy się oczy y inne smysły zaciem-
ia / ograszkę wstawiającą znamion. / nie idzie
a spi

à spi dobrze. Lice czerwone silno z żółcią
nim nieiatim wzroku/à cięstością oddycha-
nia/à ktemu omienienie/credu sie trzeba na-
dziewać/czyszcie ciało tym co melancholia pur-
guie y flegme. Jesli na wiosne sliogorę be-
dzie/znat jest mnożstwo złych wilgoci/ poma-
gać krwie puszczaniem/bankami/żiwota prze-
puśczeniem/y charchaniem.

Dobre znamiona w niemocznych

E gdy tego niemoc popadnie/dobre jest zna-
mie iesli na bot na który leży mało nog przys-
kureżymy/iało w zdrowiu wptłlegać. Je-
sli sie latwie obraca. Jesli w noc spi a we-
dnie czule. Jesli mu nie cięsto dychać. Jesli
y pępka y płona store głada ma. Jesli mu
pod toki głada a nie ma boleści otolo żubr/à
choćaby nieiat o spuchło/à wpatkoż przed pal-
cem postępuje a nie boli/taka niemoc człowie-
kowi nieiat sie przedluz y wpatkoż i stodo nie-
uczyni. Jesli też ciało mietkie a iednostajne
cieple albo sie iednat wpatkoż po ci/à po tym po-
cie ograżenie mu pżestanie. Kichanie th. à
miedzy dobre mietkie znamiony/à chęciwość ie-
dzenia/à iesli bedzie wracanie z tolera y z fle-
gma. W moczu co sie wstoi/iesli jest białe/
miałkie/iednostajne a spelem sie zgromadzi/
dobre znamie. Gnopy iesli jest srednia po-
dobien ku zdrowemu/podlug tych rzeczy tło-
rych pożywamy. Przepuśczenie żywota w
niemocy a cżkolwiek nie dobre/à wpatkoż y te-
go nie dbać kiedy gnopy iesli żółty a nie przeżys-
smierdzący. Glisty iesli z chorego wynidą/
y pierśi/rece y wpatkoż cżlonki sie zapalą/ dobre
jest znamie gdy też y bolcia.

Pospolite żywota rzadzenie

Jeszy wilgoci ciała człowieczego/ ku cż-
graniom roku podobienstwo mają
gorąca a wilka/podobna Wiosnie.
żółt albo tolera gorąca y sucha/podo-
batu. Zrzecia/żółt to iest melancholia
a zimna/podobna Jesieni. Pypec al-
ma wilka a zimna/podobna Zimie.
thedy w człowiecze poczynna sie mnożyć
tego Balantego aż do swietey Zophi-
zeto w on czas mietnych a cżstych
dzirac/à nieiat mietne iest a wieczer-
nego picia/pomatu postepować od

warzoney karmiku pieczonym. Zasnua żółt
powstawa od swietey Zophi-az ku matce bo-
żey zielney/à tam trzeba pożywać karmik chlo-
dzacych a wilgotnych/nie bardo pracować/
mieso pieczone niegd y przed karmia iest nie-
wiele/picie ma być wolne aby ciała nie zapali-
ło. Czarna żółt lepat panuje od matki Bo-
żey zielney aż do swietego Brykego/à thedy
iest rzeczy kwasne y gorzkie/ moczniesze picie
może być/à prace przyłożyć. Pypec od swietey
go Brykego aż do swietego Balantego ma
swodie grań/à tedy już wieczer iest mietny pić/
mocznym pżego picia pożywać/chleba wieczer-
dac/mieso cżstey warzone niż pieczone/ z
gorącej/ z chrzanem/ z pieprzem/ y z inymi
zioly/wieczer pracować/głowe nawiecy cż-
ścić/abociem zimie bywają niemocy rozma-
te/w głowie reny/sąpti/sliogorę/kaszel/ y
inych niemocy dosić/à thāt baczac tożdy swe
przypodzenie/ może sie niemocy uchronić. Wie-
nia sie też te wilgoci podlug lat/abociem krew
z flegmą panuią dziciom aż do 13. lat: potim
krew z tolera aż do 28. lat/ od tad zaśie aż do
43. lat krew z melancholia/à od tego wieku aż
do smierci sąma flegma.

Pärchy na głowie tak leczyć

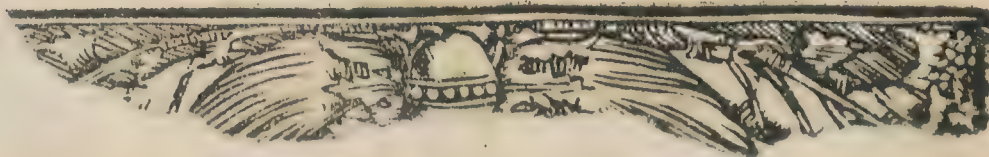
Kute swięca z halsunem a z ocztem zwier-
ciawym pomazuy/abo z miodem przez oczu.
Masc na ty rzeczy tak uczyni. Weźmi wostu
iedne cżesc/żywiec tyle troie/kadziola albo oli-
banu/senum grecum tärtego/rowno tak wie-
le iato wostu y żywiec/oleiu lniānego cż po-
trzeba/rospusc wost a potim proch w sip zmie-
szay cżyscie/przecedz/à dwa razy māsca tą po-
mazuy przez dzien.
Pärchy gubisot polney ruthy/ albo gdy suro-
wā cebulā poćiera głowe.

Strupy na głowie y dzieci leczy

Nawarz rumnu/senum grecum / rożę-
warz w wodzie/à tym strupy wymyway/à o-
kiem lniānym pomazuy.

Luski a otreby na głowie cżyscie

E gdy swem moczem głowe myć bedzie/ y
albo żółcia wolowā mazac/woda z cżarnie-
kū plasty warzoney myć/à tātież warzac czerwo-
nā cżwikle z lisciem/senum grecum warzone

toż czyni / nostrzeg warzony thakic / nasienie
rzejupane stare a z gesim sadtem zmiepane /
gdy na glowe pomazę / wshytli nieczystosci
straci. Colebi gney z oliwa zmiepane / par
chy y inne nieczystosci leczy. Warzona ostro
żyna toż czyni. Popioł z gnomi tokosiego z
miode m zmiepane / mogle gubi / a taticz korze
nie ledzierzawcu z moczem sluczone.

Skodki strup tak zgoisz

Emiane siemie warz w winie niekalko przy
krem / a tym wymyway. Korzeń ledzierzaw
cu przewarzony a siuczony z mąką fenigre
ci kremu dobry. Sotiem z ruty pomazować
albo sotiem wlosatego kopru z rutą tarczą z
miepawoy pomazuy.

Przeciw zapaleniu głowy

Weźmi tedy rożny z khorzy wodke paleno
tak spieczoney / a polac ią winem y rożana vo
dka aby rozmiętnela / potom the roża wlozyc
na chustke a przykladać na glowe na noc / a
gdy ono na glowie vshynie / tedy zasje thakic
zmaczaz a przplozyc / to czynic czesto.

Przeciw czestemu głowy zawracaniu / wez
mi bylice wwarz ią w oczcie czo na mocznicy
szym / a tym ciepło glowe myl.

Na frenesim to jest gdy człowiek rozum traci w ony dni gorace

Na przod trzeba aby weniak tamphori / po
tym wziac opium z apteki / biclonu / mumien
pasranu / ty rzeczy silucz na proch a rozpusic
wodką rożaną / potom ktemu przidac jermen
tum to jest kwasu z vpteki / miodu y oczcu / a
tym puli wshytli mazac / edydzie ta niemocz.
Dz dać niemocznemu zolt zaietia z winem
pic / a bedzie spal tak dlugo az mu sie day ocz
tu napie / toż przestanie.

Lečarstwu na Subet / to jest przeciw ciwko wielkemu y szkodliwemu spaniu.

Weźmi dwie albo trzy cebule / bialcy gor
czyce takwiele chce / zwiert to w domci / a w
lep oczcu / y rożanego elekru troche / potom o
gol glowe a nacieray tym czasa godzinę mo
zno / bedzie prozen ten niemocz.

Przeciw oszaleniu.

Oszalenie przigadza sie z rozmaitych przy
czyn / niegdz od cieplego picia / niegdz od str
chu / od miłości / od myślenia / od zbytniego po
stu / od czucia od zathrymiania miesiaczow /
drugdy od ruciny / abo tedy wscietly pios v
si / w ktorich baloncy krew panuie / tedy sie
smicia / w ktorych kolera ci sie gniewaia / a w
ktorcy flegma abo melantolia ci sie boia.

Jesli tedy balony wesol / tanczuc / pokrzyta / a
ma znati pelnosci krew / puscić mu krew z no
sa iatokolwie zdra pawsi mu nozdrze czym o
stym / zaciac mu thez jyle szred czola / a nie
mieć go na goracim miesieczu / chlodzie go ro
żaną wodką / ocztem / wierzbina / trawą / iesli
zywot ma zartzmiany tedy mu gi przepuscic /
a taticz niawiesic iesli miesiace nie cika / tedy
ie przepuscic / zasje / puscić mu thez krew z jyl
pod kolany / dac mu pie gorczyet tarcy z pi
wem iedne dragme / abo przestepowego korze
nia tarcgo. Jesli tez balony bile a gniewa sie
abo laie / thakiego thrzeba chlodzie / dawac mu
iesc lature a inche z niey / czukrem pic / albo
nawarzywcy rozej / slazu / siolkow / laktuli / ro
townitu / prziczynic ktemu olpku rożanego y
siolkowego albo z grzybienia / a ogeliwcy mu
glowe ona go woda mye y w niey kupać / a ie
sliefty ciepla niemocz / przepalic mu wierch
głowy / a oncy rany dlugo nie goic az wshytka
zla wilgosc wyn dzie / abo na wierzchu głowy
baito postawic sietana a strzedz go abo zwie
zac y niewierzyc chociaby lagodnie mowil / a
bowiem te iedne chytrosc baleni przy sobie ma
ia. Na tozde palenstwo. Weźmi glowe m
krowych ogrodnych nie przednie dozrzaly / y
namocz je w dzdzowcy wodzie przez 34. godz
ny w garncezu nowym polewanym / potom
warz ono v czystego wezla aby nie przysmarz
gnelo / a tedy mallowice zmieczia / wpy m i
przez chustke czyste z ona woda r korey wrza
ly przploz je ktemu czystego m u tak wile
iako on y vody / warze zas az ie iato trefe
miodowa gesta / a z thego dar horemu na
noc dwie lypec dobre to temu moze spać
w tozdey niemocz. Jesli balenstwu
jest od flegmy tati o wodzie ra wi / chce si
kupać / mniema sie byc yba th dobre jest
charchanic l. biodka z ocztem / i st o thyr
nauka / zywot mu przepuscic m m czo f
amer

me wpmiata/ a potym ogoliwszy polozyt mu ten plaster/ Sclutysz torzen przestepow z bialkiem na chustce rozloz/ a nie odepinowac przez trzy dni/ dawac mu isc oman iako kolwiek:

albo mu taciez wierzech glowy przepalicz albo banki postawic/ przyprowadz mu kichanie im bierem/ pieprzem albo y gorczycza tartą/ dawac mu woniac mietkiy bozego drzewka/ albo warzyc ziela w oczcie a nad tim mu glowe trzymac/ nie mu isc niedac czoby flagme czy niso/ ryb/ iarzyń/ owocow. * Z melantolijy halonemu/ albo iz jest boiazliwy/ trostliwi/ niesmie na ludzi parzyc/ aby nie przed nim boiazliwego y trostliwego niemouiono/ trzeba baczyc/ ani przu nim septać/ a niedu poze jac do niego nieznaiomim chodzic dawac mu pie pol na ruce warzac w tozicy serwatce/ trocim melantolijy wpmiata/ dawac mu tez boragu na warzycy y z sines z miodem albo z czutrem/ po kito dni potym przepuscic zowot paprotka albo szym inim/ ogoliwszy gloue taciez go mie iako pierwego: Albo to wezys/ Wezmie kwiecica nestrzegouego/ rumnowego/ ieczniemia otluczonego/ kwiecica zgrzypienia/ warz to dobrze w wodzie a tym mu glowe my/ i tim ze zielen otkadaj/ warzic mu kofosz/ paprotka a iu che dac mu dobrze pie/ y ino lekarstwo ku glowie czinie/ chronec sie rzeczi zimnych a suchych

* Dobrze dawac halonem siemienia slazowego tartego z woda ze dwie dragmle/ pomagacim karzo gdy ie czesto bierze/ dobrze dawac centu/ rzypa y piolyn/ dawac torzen ziela przestepowego tartego lyfte iedne wypic.

Niemoc krowa zowa Zapomnienie.

Przeciwna jest halonistwu/ abociem tego halcie trudno gi ospic/ a te lepak obudzic trudno: Przypadza sie ta niemoc z obrazenia tchy lu glowy gdzie jest miejsce pamieci: Czlowiek w tej niemocy nie niebaczy/ a spi chak twardo i ze go obudzic niemoze albo ledwie/ tak iz iako by umarly. Naprzod thedy chatiemu spania nawiecybronie/ kurzac mu pod nos rogi/ pierze/ y czo lnego smrodliwego/ wolac/ kolatac/ ogolic mu gloue a myc silnym ocztem/ a treze dlugo plocnem surowem aze bedzie czetwone miejsce/ a posypac prochem zmaiow/ y rozmo czypow woczcie cieniaka chuste a on proch przywngac/ a nawierzech kapustnego liscia/ y nys

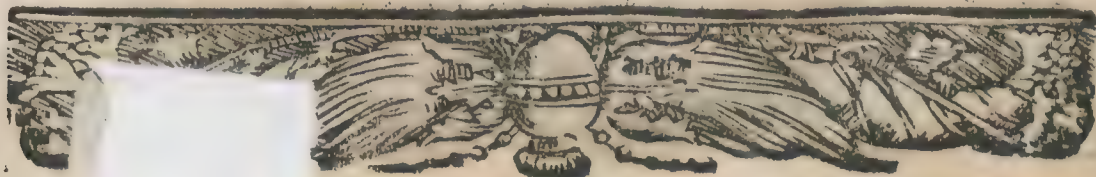
chac tak zawiadzawiy przez 24. godzin/ obcy misz potim/ a bedali przysze nie przepychac ich/ ale naklasc na nie kobylego szawiu az do czterzech dni/ tak zawiady odnawiac az do piatki dni/ bo iesli by sie nie spryszczyno/ znat iesz iz mu lekarstwo niepomozie. Jesze na obudze nie lekarstwo/ Nabrać zymich krowek/ a posadzic ich kito na tyle glowy pod lusczyzny wlosow tich orzechow/ na myski/ tartow po iedney/ na podezwy po iedney: Tim obczalem obu dzono iednego/ czo spal siedm dni/ woda zimna oblac go raz albo trzy/ a ogoliwszy wszystkie glowe/ myc go nawarzywowy w wodzie bobtu albo ruty/ na aiutrz po ogoleniu przywngac mu na glowe bobrowych strofow slutysz/ ruty/ albo bobtu z roza a z ocztem/ nasypac mu na czolo gorczyce tartę y przywngac/ y w nozrze aby kichal: Potim dac mu miodu lekkego pie albo sity przewarzoney/ bobrowych strofow nasypany tartich/ a iesli moze dac mu nie czosie.

Dla glowy czyszczenia/ Wezmie mietki ogrodnicy dwie garsci/ polney halwicy trzecia/ y warzywowy w wodzie w osta mu nalac/ a iesli by zeby scial nozem ie odworzyt/ idzyc mu umywać warzona halwica a trzec postpuic tartimi stroyimi bobrowymi/ albo driak twiga nachyliwszy mu glowe aby nie czystosc przez plynela: Alesli sie mu nie polepszy a przybde drzenie czlonkow/ darmo go leczyc gdy kto z otnienia zapomni sie/ zle jest znamiębo z rapomnienia opalenie pewne.

Kto spać niemoze

Okiem z grypienia mazac skronie/ iesz lakchute/ makowa polwke/ iadret brostinio woch/ y pitwem nawierc a na czolo przywngac Mleko niewiesce z rozanym oleim rowno pomazowac skronie/ albo samym winem/ albo soku z bilonu/ soku z wierzechow bzonowch/ tego dule czesci a onego iedne/ wlecy banki zaktawowy/ warz w garcu iakoby mieso/ potym ochlodzawowy skronie pomazuy/ takiez zyly pod bloniani y podkolany.

Kema / Sapka / Niezyth y inemy imiony zowiemy wilkosc zbytnia krowa z glowy plynie/ niegdyleдно wonozrze/ niezdi w cze lusc/ niezdy w plucza y inse czlonki/ czo iesz barzo zle: Zhakowp ma sie chronic lazniowy

dymu/wina/słońca/ y silnego picia/ a ciels-
nego ziężenia/ trzeba mu wiele chodzić/ a przy-
to nieczęsto sie obracać/ głowę często czosnąć
chustą trzeć/ a miare wpicciu y w łożeniu cho-
wać: a poczućsi trudnośc w gardle: tymże sie
też oby: zaitem sprawuy/ a połowice zwykłego
ładła sobie wymi dobrze/ a zwołając ciepłe co
nawiecy pragnienie. Poczuięsi lekkość mo-
gu/ mięso łoż po trochu zmienagła/ możęs sie
y w wannie myć. A jeśli w płucze poczuie-
płnienie/ tym wiecyp maś chodzić/ trzeć pier-
si y wbićto ciało/ miare we wszystkiem chować
wiele spać a praczyć sie chronić. Gdy rema-
teści: dobrze z czarnuchą iadać a nąsienia iey
woniać w chustę zawiązawşy/ a na noc trzy-
żarną kadzidła czystego poltnać/ charchanie
czynić/ woniać mirry/ bożego drzewka.

Gdy od remy głowa boli-

C Mirry/ kadzidła/ pieprzu/ szałwicy/ oleju
łnianego/ rowne części/ warz z octem/ a zmie-
szawşy włoż na chustę a obwin głowę ciepło.

Gdy kto spać niemoże.

C Zolę zacierzą z miodem zmieszać a skronie
pomazować: albo makowicz wielkich nawas-
zyć w piwie/ a to mu dać pić.

Naprzeciw remie albo niezytowi.

C Naprzod kto zwykł brać lekarstwa/ niecha-
weźmie głównych piluś na noc za grosz.
Potym weźmie turzenie iednym kłiem który
zową storax liquida (w aptece nąpdziesz) czy-
nić maś tho turzenie rano y na noc pod nos
wysużać reme w głowie. Zeż niezyt który w
nos płynie tak iż prawie zależe nos/ tedi na to
orzechy laskowe przypiekane/ a potym w tar-
ty pierz iadrka omoczone a na noc z pożywa-
ne/ barzo rychło od nich zdrowie przidzie.
Zeż na reme niezytowu/ lnem kadzenie/ leśy
doswiadczoney pomoczy.

Lekarstwo aby brwi włosami porastały.

C Naprzod dym z drzewa sosnowego gdy sie
człowiek który niema na brwiach włosow be-
dzie nachylał nad on dym/ wyprastać włosy.
Drugie/ Sledzioną osłowa vsuszoną a na

proch miałti starta/ on proch z niedziwdziem
sadlem a z oliwą zmieszany/ którym maś so-
bie miejsce pomazować gdzie maś brwi wy-
rastać: Płże o tym ieden lekarz iż jest rzecz do-
swiadczona.

Aby włosy na brwiach nie rosły.

C Pomazuy brwią zieloney żabki brwi/ ed-
kież krew wężowa na brwi pomazana/ nie do-
puszcza wyprastać włosom. Zeż rdza żela-
zna szepnami rospuszczona/ a tym brwi ma-
ży/ nie wrosta włosy na nich. Zatkż krew nie-
coperzowa/ nie dopuszcza włosom wyprastać
na onym miejscu które będzie pomazano.

Włosy czarne weźynie.

C Krucze iacie żół/ a ogoliwşy głowę pomā-
zuy/ ale poty nie vschnie mięś oliwe w vsiech
by żół nie szepniały/ nie wmywaj sie do trze-
ciego dnia/ a czyn to w ciemiu.

Weski y złe włosy na powiekach.

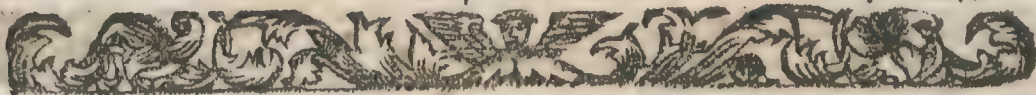
C Wnogi przidawa sie swierz na oczu/
alec drugdy bywa od wşy które sie na powie-
kach rodzą/ a także iestli sie przidają: tak iest
dziś: Wwarz wşy iate twarżo rostrepy te a
żółtek wymi/ przilożże sam biały na oczy/ a
wşytki tu iatu wypidz: Albo pierwep na oczy
położ chustę cienuchną a na nie biały/ wşy-
tki w chustę powiażną.

C Remuś/ y na wşelkie miejsce gdzie kolwiek są
wşy/ Weźmi Aloes/ situcz te z częstem sadlem
y pomaz gdzie wşy są/ zginąc. Albo czystego
popiołu zmieszay z oliwą a maży.

Na złe włosy na powiekach/

C Wymy powieki częstem fugiem y klep-
lem trzy razy/ potym gdy vschną/ pomazaw-
şy żywiczą palce złe włosy wyrwać albo żela-
żnem szepkami. A jeśli by wyrwane wło-
sy złe żasie rosły/ chedy futiem ziela swinię wşy
pomazac. Popioł z gląbow czarny kapu-
sty z octem zmieszać a pomazac. Płża krew
włosom nieda rość. Kobaczki w noey swie-
czące/ żtarży iey mażać gdy trzeba. Płża
włki z octem silny m żtarwşy pomazować.
Krew żabki zieloney toż też czyni.
Ktemuś/ Weźmi świeżego mięsa łalowieżego
a day.

A daj iżby sie w nim robacy żaległy / a gdy be-
da wieley / nakładz ich w ocet silny iż w nim
pomra / wpiąwszy ie vsus na słoncu / a po-
tym w ocet namocz y zaśie vsus / a tak do sie-
dni razow przynamnic / ostatecznie gdy ko-
brze vschną wezmi z nich proch miaki / a gdzie
chcesz iżby włosi nierosły / wyskubsy albo ogo-
lisy potrzebno mieć chustę ostrą / a tym
prochem posypuy. Psie mleko włosi rości na
łysinie u młodych / starym niepomozie.

Ktemuś aby włosi nierosły / mleko z romano-
wego ziela świeże zmieszać z oliwą / a pomazać
włosi na słoncu / opadnąc wszytki / y wrostać
inne ciśnie / kthore też pomazają a opadną / a
tak nawiecy do czwartego pomazania wsie-
k opadną.

Włosy aby rosły na łysinie

Jeśli z młodu poczniesz być łysy / ma-
tho miejsce okryciem słodkich migdałow po-
mazować. Żółt wieprzowa z oliwą też czyni
krwią kretową samą też pomazac. Po-
piół cheż Jezą całego spalonego włosi cheż y
na bliznach rości. Ziele matki bożej włosi
wwarzyć a ostatecznie tym głowę myć / wło-
si mnoży. Drzech włosi młody służyć z
miodem / głowę mazać / bo włosi częsci / mno-
ży p. też p. archy odpadza. Żółdek żateczny
z ielity spalić w nowym garnce / a then po-
piół zmieszać z rożanym oleiem / włosi mnoży
Grzybieniowe korzenie w ługu miewać / wło-
si mnoży y długie czyni.

Gdy po niemocy włosy opadną

Nawarzyć żab zielonych / a oną wodą czę-
sto myć / a tłusthosia albo nawierzchu onych
żab pływac / pomazac.

Włosy aby rosły na brwiach albo na brodzie.

Dać wezmi rożanego okrytu a tłucząc tak długo aż
bedzie gęsto yfino tak ołow / a gdzie chcesz a-
by włosi miały być / wypierzono miejscę chu-
stą ostrą aż sie zaczerwieni / a pomazac ma-
scią na noc / a nazajutrz ciepłą wodą omys / a
czyni to do sielkansaście dni / wrostać włosi tam
gdzie im podobno. Ktemuś / Chleb ieczmienn-
ny dobrze osolony obwinąć świeżą skórą iagnie-
czą albo rozleczać / a spal w nowym garnce /

aby był miaki proch zetrzy / zmieszać z sadłem
niedzwiedzym / y pomazuy gdzie chcesz włosy
mieć. Ktemuś / Nabierz zielonych koniow co
skaczą po polu y pejsz rowno / spal w nowym
garnce / a zmieszać popiół z rożanym olei-
em albo sadłem pomazuy. Albo spalić iadro la-
słowych orzechow na skorupie / a scharwszy ie
zmieszać z oleiem / siemienia rzodkianego prz-
łozysy / a tym mazać. Gdy broda nie-
chce rość / wezmi popiół z bożego drzewa / a
zmieszać gi z starą oliwą y pomazować.
Albo popiół z lilij z wodą zmieszać.

Na okrostawiake powieki

Kdż żelazną albo namielką posipować
rumien warzony przyladać / albo wodę ro-
żaną rozpusciszy wnies troche koperwaseru / a
pomazować. Albo służyć saszran z hału-
nem / wodą rożaną rozpucić a pomazac.

Abby włosy rychło nie siwiały

Chronic sie karmi wilgotnych / iako kapi-
sty / loczgi / ogortow / malonow / rzepy ryb / z
mney wody / mleka / kamphory / sm uthkow /
trosti / razow / ciepłego złączenia / ale miodu
pożywać / pieprzu / karmie iadać wiecey piecz-
ne / smażone / nie częstho sie myć w łazni / nie
wiele głowy przykrywać wpiąwszy w zimno /
a w zbytek gorąco / wszytkiem / zdrop rych-
go siwienia jest obfite flegmy wodney żagnie-
sey / ktora sie rodzi z rzeczy mślących ciepło prz-
rodzone / iako sa niemocy długie / strachy / raz-
y ciepłie / a tak siwizna jest kwiata śmierci.

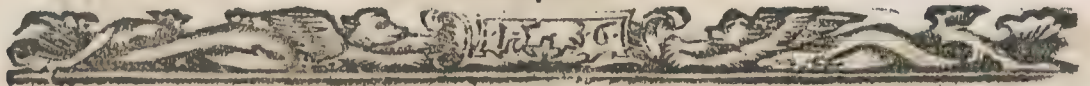
Wacząc ostatecznie głowę / broni siwizny.
Wezmi Gallas / saszran / bukwice / warz to w
wodzie a tym myj głowę.

Włosy czerni

Czerni włosi liście rożen polnych y rozgi w ługu
warzone włosi czernią gdy myjes / A to cheż
czyni kwiecie / saszran polna warzona / krew
czarnego byka albo wolu z niedosłą oliwą po-
mazac włosi / iapeza bofianie z winem rozbić
czernią włosi / ale trzebą strzedz aby oczu niedo-
šlo. Iapeza żastoleż z rozją żółcią zmieszać
Sot kwiecia Dobowego w olownym miod-
dzerzu na słoncu wstuczone / Rumien w ługu
tłasc / nie da sie włosom starzeć. Kwiecie dzia-
o 3 wanny

wanny warzone/żółte włosy czini: Korzeni celidoney warzoney/choż też czyni/siwe włosy żółci. Poley w lugu warzoney/włosy białe. Woda z trita warzonego/ z czarney siarcei w czyni białe.

Mase čo włosy rości

C Spal włosy czowiecze a weży z nych proch żerzy miakto/miaki bożey włoski uajie niasen um grecum/najienie lubiężytkou/cum nouet uscié/wezmiż każdego pro.hu z tych ziol rowne częsci/miodu tyle troic/a tyle osmio ro drożdż z oleu lnianego/mażyż tym gozie

(checy)

* Aby sie nie siekły włosy od moloś.

C Nawarż ziela fenum grecum korzenia / flazu wielkiego korzenia/w wodzie/a tym ja wżdi włosy przemiwać/a nigdy ich silnym lu giem nie myć/białą trse w luz klas.

Włosy aby niepadały.

C Kto rzodkiew iada nie rady mu włosy pād bna. Sutiem rzeżuchy głowe pomazuc a chceyli y pić. Sene warzac głowe myć. Spika nardi tatleż. Aloe zmiešaw y z oczem pomazować głowe. Albo warzac ver bene/często myć. Moczem psim gdy głoue macza/losieć niedopuszcza. Kiedy włosy oblaza aby rośły / Spalić żebn koiśkie/a z tarte zmiešac z oczem a pomazować. Sante czerwona świeża służyż po mazować. Pierze cebulne z miodem wtuc a pomazować takieś. Rzodkiewiane lupiny/ albo żateczyż rzeptki czarney/nawarż a głoue często myl.

Przeciwo vsznemu boleniu l.karst.

C Sadło odebrane od lisich plucek/na ryn. ce rożpuszczone/a potym letnio ciepło w bolące vcho wpuśczone/znamienicie bolenie vskramia. Takieś y inše sadło albo tłuścose lisia świeża troche przesalana/ieś bāżo pomocna na bolenie vřne. Zeż bolenie vcha przigadza sie z vderzenia/ Naprzediu temu maż lečarsko/ Nanż tarty miakto a z rożanym olepiem zmiešany/a tego letnio na puscżay w vcho bolące. Zeż sama vrina letnio w vřcho wpuścżona/vskramia bol. Zeż popioł

ciepły dobrze w chusteczke zawiążany/a w vřcho włożony/barzo známienicie pomaga. Zeż sol z siarką a z miodem przasnym zmiešay a to kładz w vřcho bolące z vderzenia/częście tym zleczyż/ieś rzecz często doświadcżona.

Na hrobak y vszne

C Sol wyschniony z chebdu žida/a w vřcho napuścżony/hrobaki žabi,a y morzy.

Oleć z gorzkiech migdalow w vřcho w křho rim ieś hrobak/wpuścżony/žabpa ley morzy Zeż moć człowięczy na tčżo zostaniony/w vřcho wpuścżony/wypadza hrobaki z vřu.

Zeż korzenie białey czemierzyce w winie vwarżone/a potym ono wino pownie a moczenie hrobaki w vřoch žabija/gdy wpfcij dwa razy.

Naprzediu głuchosci/

C Wiedzy inšemi znami nitemi rzeżamy doświadcżonemi/ czarney czemierzice korzenie w vřy włożone tak przez trzy dni albo noc w vřoch poniechane/dacie ostrosc sluchu/a głuchosci le czy. Zeż sol cebulny w vřcho nieślyšace wpuścżony/głuchosc oddala. Zeż wynny ocet gorący/a nad nim vřcho gluche dżiera žet izby para z oczu pla do vřha/przywraca dobry sluch/y humienie oddala. Zeż częste doświadcżenie w wycisnionym solu ziela ważowego korzenia/po łacinie žowg draconia/gdy bedzie ten sol w gluche vřcho wpuścżony pownie odewiera sluch/ktory pochodzi dla zatka nia nieczystosci křowatich. Zeż humienie vřne/ Weźmi w aptecce castreum pol sero pula to ieś iako greehowe ziarno/rospusc w oleyku nardowym/wpuścżay jedne kropke w vřcho na noc. Zeż oleć gorzkiech migdalow/humienie vřne oddala. Zeż rzecz często doświadcżona/gdy beda křtko trop żółci woloś wep w vřcho wpuścżone/piężenie oddala.

Ješćce przeciwo nieslyšeniu/

C Do naprzod trzeba wiedziec/iż wřelka žimna rzecz vřom/žebom y wřetym žylowa tym cřlonkom šlodzy barzo/a przeto kiedy kto nieslyšy albo mu brzmi w vřchu/nawarżycie mu w wodzie kopru/rumnu/bżonego křwiecla nořtku rowno/a nad ona parą vřcho polożie przptrywřy głowe aby tam weřla/głowe tčż tam woda myć. Żość skopowā zmiešay z maslem

Masłem nie słonym / a żągrzawym ciepło w vcho wlep. Albo wyciśnij sol z ruty / żółć kozłowa / mocą dziewięciu z miodem zmieszawij po maga / y żółć żółć z węgorkowym siadłem.

Gdy w vchu boli

Eszpitu świeżego z cielenich koci żągrzawij wlać / a jeśli tam wrzód kęś aby sie przepuścił / masło w dziewięciu wodach wypłóć / a rozpustiwij ciepło w vcho wlać y żółć / a jeśli cię boli bol był y żądlenie / wyciśnij sol z roztowniku / z rozchodniku / y z białowiatowych wążonych co możesz / zmieszaj równo a z olejem siolkowym żągrzawij wlep. Kiedy z vcha smierdzi / mleka niewieściego z kóz żółć / zmieszawij wlać w vcho. Jeśli sie chrobaczka żółć / bielonego nasienia z woskiem zgnieść / a włożyć w na węgle / tym vcho podkładać / a pospolicie czokolwiec gorzkiego wlać / y gorzalkę / chrobaki zabija.

Gdy w vcho co wpadnie

Wezmi kichanie pieprzem albo imbierektartym / a żółć wosku nozdrze kichaj / radość pąda z vcha od kichania. Albo koniec drewna lepem namażać y włożyć w vcho aby przysięło / albo na vcho suchą białkę postawić.

Gdy po niemocy niesłuch

Wwarzyć konopne siemie w wodzie do bry / nawiercić igłą łaskowych / a tę wodę z siemienia roztwarzać / y wczyniwij polewte przyswar / a day oknelemu pić. Wrowieże iayca starwój w vch włożyć / sihay niesłuch vza (drawia).

Z oką ieczmył iako zganić

Serapinum (jest iedno gumy w aptece) ma być w winnem oczcie rozpustiono / a tym pomazuj one krostki na powiecie ktera jest ieczmiennem u ziarnu podobną / zganie od tego. Dacież tęż mowki / głowki im obierawij / słucze a z siłami zmieszaj / a tym ieczmył pomazować / zganie. Niektorzy tęż przyladają ziarną ieczmienną.

Na sinosc ktera bywa pod oczci mą z odbicia.

Naprzód czarna halena z przasnym miodem

rozpuszczoną / a tym nasiniacie miejsce pod mazu / rozedy sie sinosc. Zęz częstet z miodem przasnym zmieszaj / a na miejsce przłożony ziniacie / spadza precz sinosc. Zęz to częstet miodu vpiczony a na miejsce przłożony. Zho tęż cini sol piczona z przasnym miodem zmieszaj / tym czarnie miejsce dla zsiadły krwie pomazuj.

Przeciw boleniu ocznemu

Piolyn z drobnemi rozynkami w wodzie albo w winie wążony / a na noc na bolące oczie przłożony / boleć vsmierza pewnie. Zęz płuczkę lije surowe tak częstet albo zsiękawij / na oczie bolące napuchłe przłożone oddalać bol pewnie / y puchline zganiać od nich. Zęz mialon roztroiony a na czolo przłożony / bardo dobrze boleńie oczne vsmierza. Zasię gdyby było boleńie oczne z vrodzenia / tędy żółć iadecny z halunem a z rożanym oklyciem zmieszawij / przłoż na oczie albo na oko bolące. Na toż sol z koriantru wyciśniony a z niewieście mletiem zmieszaj / tęgo ciepło napuszczaj w oko obrażone / dziwnie pomaga na siepianie oki.

Na bielmo y na infje łuski oczne

Sol z barfczu wyciśniony / na bielmo puszcany / mocnie spada bielmo. Mleko woskiego mleczu na bielmo puszcane / spada ię. Zęz lagną iastolecze vsuchone y na proch starze / a tym prochem posipuj bielmo. Albo z zmieszaj z woskiego kopru wodę / a na oko wpuszczaj. Zęz glistę ktera z ciewiekt wychozja w winie vplotane / potym vsuchone / a na proch starze / tym prochem posipuj bielmo / piše Kasis ię jest rzecz doswiadczone. Zęz woda z rzodkiew gdy sie żapoci posipawij na nie troche soli / ma być puszcana na bielmo / zgania precz y wzrót posila. Zęz kwas z ląblek citrinatow w oko wpuszczany / bielmo spada y oczie wyjasnia / y każda żółć y czerwoność z nich spada.

Gdy komu zrzenia z oki k gorze wychodzi

Wezmi maki bobowey dwa loty / prochu mialto vsluczonego z kwiecia rożanego ieden lot

Łot/kąd; idła tłuczonego czo złoty żawazy / ty
rzeczy zmieszay z białkiem iatecznym czyscie/a
przyłoż na oko prawie na żrzenie.

Na plynienie łez z oczu / y na swierz bienie y lipkosc ich

T Weźmi żela ktoreżowq połącznie psz co
lumbinus ze trzy garści/strąlawşy ie drobno
przetłucz w moździerzku/potym ie włoż do kon
wie cenowej/wşipze ktemu tuciej tartej dwie
uncij/solibiałej uncij/wlepye na tho kwarce
debrege białego winą/à themu day tielko dni
na słońcu postać/otoż potym puşczyay tego
na noc na oczy plynące łzami/y na krwawe y
też swierzbiące. Zeż urina dziecicza w oczy w
puşczona/swierzbiące/krwawe y plynące o
czy got. Kocenti żele w wodzie wwarzone/a
nad ona para lice dzierżec/zaśtanawia plynie
nie łez/y swierzbienie y bolenie y nieczystosci z
oczu spadza. Czarna halena z białem winem
à z rożaną wodką/abo z iednym z nich rospu
szczona/oczy wyiaşnia/y nieczystosci kłisowa
te z nich sciera.

Na Cataracte, to ieśt na błonke kto ra bywa miedzy sukienkami ocznemi.

T Weźmi wodki rożanej/wodki włoskiego
kopru/swieźkowego/celidoniowej/każdy row
no po ½sci lytkach/rospuśc w nich gwoździo
kow tartej/saxocolle z apteki / wziawşy ka
dego z nich czo złoty żawazy/pieprzu też tłu
czonego thrzecia część dragmy/żolci wolowej
czo półtora złotego wazy/s rapini troşte/ty
wşytki rzeczy zmieszay z themi wodkami/ieśli
ty bylo gesto/możesz zaie tyłoż przylać wodki
à potym tego na weglu przywarzyć/à na ko
niec przez chustę przecedzić/a thego na noc w
oko w ktorim ieśt cataracta puşczyay/ieśliby to
nie pomogło/teby igłą day przetłowşy błonke
wierzchnią komu vmiejetnemu ziać one cata
(racte.

Na oczy bolące lečarstwo

T Weźmi wodki celidoniowej tak wiele iako
bątką za pieniędzy/à do tej bątki wlożyć gal
stinu tak wiele iako dwie grochowe ziarnie/y
tak wiele kamphory/potim wziąć imbiru bia

tego półtora korzenia/à strąlawşy drobno też
do tej bątki wlożyć/y wziąć gwoździkow dro
bnych dziewięć à wlożyć ie do tej bątki/à tak
temu dać stać dwa dni/à potym maczając
czystą chustkę abo piórko w tym/napuścay w
kąćki oczne/malucżko wznąć sie położywşy/
à to pomoże oczom bårzo rychło/bol / czerwo
nose y gorączosć z nich wypędzi.

Na oczy plynące

T Butwice wårzoną pić abo iga łec/ stano
wi. Łot koprowy z mlektem zmieszany/su
şy oczy gdy vmywa. Proch koralu czerwo
nego toż też czyni zaśipniac. Wacierzaduş
ke wårzac w wodzie często oczy vmywać.
Wodką z psawşych oczek lzy stanowi / y zimne
przyczynny z oczu odcymuje.

Oczy swierzbiące

T Aloe tarte z miodem pomazować. Po
piol z welny nieplotanej sipać. Popiol spa
lonny rożny oczy wysuśa.

Oczy czarne czyni

T Popiol z spalonych orzechow łaskowych
gdy z oliwą zmieszay à głowę dziecieciu poma
żec/oczy czarne bedzie mieć.

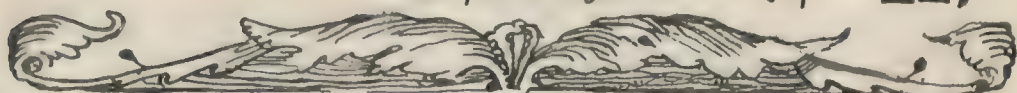
Sadzele à wrzody w oczu leczy.

T Mirra tarta posipować/wşytkie rope czi
sci bez bolu. Dym z kadzidlą napelnia mie
sce y czysci sadzele w oczu. Kamien trzec na
osle z wodą/à tym sadzel pomazować. Pro
chem koralowym zaśipować bårzo pomaga.
Żisic swieże wielkiego słażu z solą słuţy przy
kładac na fistule w oku. Łoż theż czyni baba
z solą. Łot psich tepekow z bawelną przy
łożony/goi sadzele à zwlaşcza na przodku.
Zadko orzech włoskiego startego słuţy przy
łożyc na kożdy bol abo sadzel oczu.

O niedostatkoch oczu

T Kto oczy chore ma/musi sie strzedz od rż
czy słonnych/smażonych/kwaśnych / gorzkich
abo tych czo lzy z oczu wypiekaia/od mocnego
picia/od słońca/od wiatru/prochu/dymu/od
zbytniego iedzenia/y też zbytniego morzenia /
od płaczu/gniewu/od zbytniego czucia/od ce
bule/

bulę/ob czosnku a zwłaszcza rzeczy surowych/
od gorczycy/chrzastu/od łozia nawieczu/od sil
ney prace oczu/goleni rełoma nie tilac/pole
wet sie chlonic/nieczęsto głowy maczac/w la
żni nie bywać/woda prosta oczu niewimiac
ale moczem swym abo slizami tężczemi: a kie
di chcesz oczu leczyc/patrz aby cialo od zbytnych
wilgoci prozno bylo.

**Kiedy sie wszytki zrenicza stryie
a nie niewidzi.**

C Oczu w kazden przygodzie za swieža trze
ba leczyc/a nawieczu trzeba sie miec miernie/
a cialo wyproznic od zlych wilgoci/a potym
tak maś czynic/Wezmi lanno krucze yzole ie
go a zmieszan to z czystym miodem/a tym biel
mo pomazuy. Abo bierz sadla z ryb rzecznych
przetopze ie/a przymieszan w nie tyle czystego
miodu/wyslaw to z banki na słońce do tielka
dni/a potym bielmo pomazuy. Ktemuż z
celidoniem sok wyćisni /zmieszan gi z miodem
czystym a z winem/potym zetrzeć białego pie
przu czo nalepien/a tam niewiele przymieszać
tym bielmo pomazować.

Na mdły wzrok wodka

C Wezmi salwieny/włoskiego kopru/rożeń
czerwoney/celidoniem/ruty rowno kazdego/
ktemu przilożyć nieco verbeny/upal z tego w
bytkiego wodke wzrokwu pożyteczną.

Na każda zmaza oczu

C Wykopay korzeń prymiotu ziela przed
wschodem słońca kołem drzewianym/a os
trobawszy owierc w donicy debowym drew
nem/y wyzmisi sok z niego a zchoway w banki
a kiedy trzeba na oczy puszczać. Prochem
mieluchnym z polney salwieny oczu pośle po
sypować/ieft barzo dobrze.

Na każdy niedostatek oczu wodka.

C Wezmi cinamonu/gwoździkow/imbie
ru/rowno/czyscie zetrzy każde osobno/nalen
podrożnikowey wodki w banki z nośkiem/a ti
ziola starte tamo w syp/zatłayże czo nalepien
wgnieciś cialo pśmienię czo nalepien twardo
a one banki w nie zalep/y wloż w piec nie bar
zo goracy/a kiedy sie upiecze niechay przestyd-

nie/potim wyimi a krępy w oczu po kropce kie
lo razow przez dzień/barzo bielmo sciera.

Ktemu y na ine niedostatki.

C Wezmi korzenia kopru włoskiego/korze
nia celidoniem/szlucz ie/a staray chyscie wy
mi sok z nich/wley tego soku w banki pod mia
rą w miedzianą albo seklaną/przyczynię tam
miodu czystego nie wiele y mleka niewieskiego
niechay to stoy przez trzy nocy na iasni/a tego
potym piorkiem na oczu potrosze puszczać.

Na bielmo lekarstwo.

C Wezmi perel białych nowych dwie dra
mie grunspanu to iest pleśni miedzianey dwie
dragmie/tam soryiedne dragme bobrowych
stolow/olibanu poiedney dragmie/kożde oso
bno szlucz w modżerzu/a zamocz wodką roża
ną/postawze na słońcu aż wodka wyschnie
na miednicy/nalenze zasie a talieź wysus aże
do trzech razow/a potym on proch bierz a na
bielmo syp.

Na każda skaze wzroku

C Wezmi miodu zshymowanego dwie dra
gmie/zolci kozien y kurzey rowno dragme ied
ne/warz to w garnku miedzianym aż do polo
wice/a thego raz albo trzy przez dzień na oczy
(puszczay).

Proch na bielmo

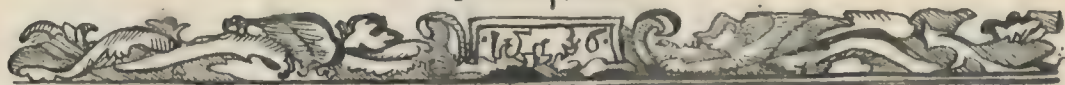
C Wezmi iacie swieże a uczyn w nim dziu
re malą aby iedno bialek wyplynęł/nasyp do
żostku pelno białey soli/zalepiś glina aby nie
wyplynęło spal to w dobrym ogniu aż bedzie
lato wagi/potym szlucz mieluchno/przesien
a oczu posypuy. Proch ktemuż/Podeś
we starą botową spalić/y uczynić proch miał
ki/aktemu przyczynić tak wiele prochu z aloe
zmieszan a bielmo posypuy. Wodka z pra
żych oczek na oczy barzo dobra.
Kopru włoskiego nieco pożywać albo ziolo
nego albo napienia iego/wzrok zachowawa y
ostry czyni.

Na oczy czerwone bolace

C Wezmi moczu dzieciacego rowno zwinem
wley w garnet/nakładzisz w to salwieny/ruty
kopru włoskiego/warz ze tak dlugo aże trzecia
p czesc

część z ostanie/ a tym ciepło kielo rązow przez
dzień oczu wymywan

W goracey boleści oczu pospoli- te lekarstwa

C Sol babczany zmieszany z mąką ieczmien-
ną a z rozaniem oliwkiem/ leczy też dezebranie
wzrostowe a zwłaszcza oczu. Koiownik z ci-
stem ieczmiennem/ zapalenie każdenadecia
obpadza. Liscie swiniego mleczu sfluksy przy-
kladać na zapalenie oczu/ pomaga. Każdny
ser młody niesolony/ bol y siepanie gdy przyło-
ży/ wszytko wskromi. Każany olej z niewie-
scim m lekiem a z białkiem czyście sflucz/ a na
oczu przywijac/ zapalenie oddala y sen przywo-
dzi. Białek iaiowy czyście sfluczony z roz-
ną wodką zmieszawszy/ w zapalone oczu wpu-
ścić/ bardzo pomaga.

W zimnym bolu oczu lekarstwo

C Rumien sfluksy na oczu przykładac.
Piolyn w siole to iest w miobowej wodzie wa-
rzac/ przykładac. Pluce zaięcie świeże przy-
łożone/ bol oczu odcymuje. Korzenie bułwy
ce w wodzie wwarzone aż trzecia część wywre/
sfluksy na oczu przykładay: a gdy iest wielka
boleść nawarż piolynu z rozynki/ a przykładay
Sadlem lisciem mazać/ pomaga.

Na plynące oczu

C Proch z cinamonu a z ptaszych oczek/ kar-
mia posypuy. Albo ogolic głowe a nama-
zuy miodem/ a na to posypac gorczyncę czo na
mielen zarten trzy albo czterzy razy/ a oczyni
wsy skorzanę czapkę wlozyc na głowe/ a tak
nie szymowac iey trzy dni albo czterzy aż wszy-
tko zla wilkość wyciągnie. Albo na samym
kartu odcignawszy skore swayczą/ przpalic
a snure jedwabną zawlec/ y tkać kilonascie
dni nie wychodzi.

Przeciwko tradowi lekarstwo/

C Szukać wezow czasu wiosennego czo ich
może mieć/ ale ich nie zabijac zlowicie żywo
iako może/ pochył ię puszc w iakie naczynie
czoby miało iach iedne dziure nie heroka kedy
wazę wpuscis żywo/ potom do nich nalat mo-
szę to iest wina młodego pokieścić nie kija

lo/ tak aby tam z nim bedac tisiako/ dac mu
zonemi wezmi stać aż bedzie iasne barzo nie z-
szymuiac z niego żadnego plugastwa z wierz-
chu: To wino ma pic człowiek tředowaty/ be-
dzie zdrow bez wątpienia.

C Drugie lekarstwo. Trąd iestli iestli tak-
owy na człowieczę może być wzdrowion/ te-
dy tak uczyni. Wezmi wezow ktorzy tak mie-
stają między skalami na gorach/ wlozcie w i-
eden garniec nowy/ wsyp do nich pszenice do te-
go garnca/ możecie pobic/ wsthaw na węgle
rospalone niechay sie smaża/ aby sie ona pfe-
nica opila tlustosci z onych wezow/ potom o-
na pszenicę w karmi kółko tlusto/ abo młode-
go kura/ a gdy wtnie/ tedy z siebie zmiecie wszy-
tko pierze/ warzże te kółko a dany iest tředow-
temu y polewke z nien niech pije/ a bedzie zdro-
wym.

Jesli chcesz poznac człowieka pra-
wym tředem z arażonego

C Wezmi trwie iego/ a wpusc ię na czysta
wode iasną/ iestli po wierzchu plywa/ tedy iest
prawny trąd/ a iestli do dna idzie tedy iestli nie-
moc temu podobna.

Krosty na liczu leczyc

C Len świeży z lisciem y z nasieniem z winem
zwierciac na krosty przykładac.

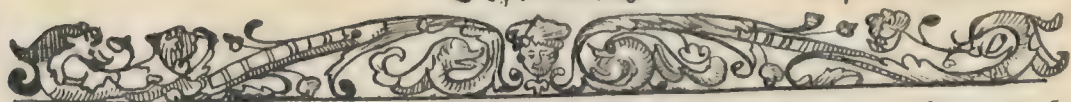
Lisaie leczyc y metrosy berzace sie/ Miodem
odszymowanym mazać z mąką bobową.
Kliń z tarvosliw rospuszczony z ocztem toż cży-
ni. Takież kliń brzościowy. Korzeń kob-
lego sędawiu iakotolwiek przyłożony poma-
ga. Siarkla z ocztem sfluczona toż czyni.
Lisay zginie tedy gi tżgami sinami bedzie
mazał.

Piegi goł

C Bob na tżezo zżwawny pomagac. Al-
bo mąką pszeniczną z miodem pomagac tżoż
czyni. Kzobkiew sfluczona z miodem/ takżeż
Lupiny z nog kurzych na ogniu rozparzone/
pomagaia gdy tak ciepłemi lice pocieraia.
Sadło także y takżeż labacie. Cinamon zż-
wany pomagowac lice. Kto pije serwatke gi-
ną mu piegi. Zoltek iata wpiezonego cie-
pogo przykładac/ czarnosc odcymuje ktora iest
pod skórą. Biała lebiodka warzona w winie
czarna skore na liczu bieli wymywiacz. Tżoż
czyni

czyni piwonია. Dobet tarty z gesiem sad-
tem/goreżnca tarta z miodem a z sadlem ko-
fosem. Korzeniem przestepowym rozmaz-
iac w oczcie abo w zimnej wodzie/ licze pocie-
rac/ wshiti z mazy odenmieś. Krew czarnej ko-
fohy twarz czynsci pomaguiac: Toż czyni krew
zarzecz. Zmazy białe na liczu/ iakoby znat
nieia ki tu tradu/ pomaguiacz miethczanym
nasieniem/ straciś. Zmazy czerwone gubić
Cebule stulki z sadlem kotozym/ pomaguiac
spedziś. Gnoy gołebi tarty z maki iecz-
mienną a z lniannym nasieniem/ ocztem ro-
spuscic a czerwoność na liczu pomazować.
Na zmazy zielone/ Korzeń Rzodzwianny gdy
przylozys/ zgubis wshiti zmazy zielone.
Na zmazy sine/ Koprwarzac z miodem przy-
kladac. Młode włoskie orzechy stucz a na zie-
lone miejsca przykladac. Zop warzony si-
ne miejsce goi. Eżosnek spalony z miodem
toż czyni. Kmin rano wziac sine miejsce
pomazować. Łuski na liczu rumnowa wo-
dka gubi. Sadlem kotosem dobrze iest
lice pomazować. Krosty na liczu a zwla-
szcza czerwoność podobna tředowi ołoto nosa
na iagodach/ wodka ktemu dobra. Wezmi
butwice/ spiworodu, habli/ celidonię równo/
a opaliwszy z tego wodkę umywać iac licze/ ale
pierwej umyć prostą wodą. Ktemuż siar-
ke z throchą soli rozetrzeć z wodką rozoną a
tym żawżdy w miejscu pomazować da 10.
dni. Maki z młogochu z miodem / czynsci
krosty na liczu. Ciemia czarna chy tarte z ocz-
tem/ goizle sadzele y krosty. Popioł wierzbo-
wy z silnem ocztem goi krosty na twarzy.

Aby lice czudne było

Wezmi ziarnu krowy iakoby iakoby wie-
le chceś/ namoczyc je w przetrzy dni w wodzie
czwartego dnia warz tak dlugo aż rozewre/
przecedy a warz lepat w wodę a z gestnieie
iakoby miod/ schowaj w stłong bankę/ a gdy po-
trzeba wezmionę mastyrochę a rozmaz vo-
dą/ pomazny lice/ a gdy wshnie omny wodą/
bedzieś miał czudne lice.

Aby lice niegorzalo

Wmocz żyta z makiuchne bedzie/ prze-
ciegniz je przez worek iakoby kochmal/ nalej
ze w to wodę a zamieszaj niechaj sie wstai/ zlej
wodę/ a to co na dnie bedzie z białkiem iakoby

wym zmieszaj/ a gdy chceś na słońce isc tym
lice pomazuj/ a pornym gdy chceś wodę omny

Aby pteć czudna była

Bezry maści co nalepien/ zmieszaj ze
spiktem koci wolowey abo ieleni/ a na noc
licetym pomazuj. Aby sie zmarški roz-
ciagnęły. Nasłrob rogu ieleniego nie starego/
warz gi w wodzie tak dlugo aż woda bedzie kli-
iowata/ przecedy/ a w tej wodę nasip maki z bo-
bu a wezmi gesto iakoby ciasto/ naczynze z tego ko-
saczkow iakoby grose a w cieniu ie wshu/ a kiedy
potrzeba wloz w czynsta wodę ieden abo co ch-
ceś aż sie rozendzie/ pomazny tym lice na noc
albo rano/ a gdy wshnie omny wodą.

Aby lice białe było. Wezmi maki z bobu/ cie-
cierzyce/ ieczmienia/ ktemu wezmi kochma-
lu/ dragantu/ nasienia rzodkwiannego dobrze
startego wshitięgo równo/ rozmaz to kociem
mlekiem/ a nanoc chuste maczajac na twarz
przykladac/ rano omny ciepłą wodą nawarzy
wshy w niej siolkow z otrebami/ a czym tak przy-
namnien przez 10. dni/ cieńcy a biele store na
twarzy. Ktemuż. Na każddy wieczor omny
sie mlekiem kociem abo owczym teraz wydoio-
nym/ chuste takież rozmazawshy w tymże
mleku na twarz przylozyc/ rano tymże mle-
kiem omny. Czynnica też to mlekiem migdalo-
wym/ alec lepsze kociem albo owczę / przednieć
twarz biele/ iedno pamietac chustek klasę/ chro-
nić sie iakoby iadu maczki a rzeći/ od tegociem ze
bny czernieć/ a głowa na starość sie trzęsie.
Olej lnianny piegi y nieczynsthości licza gubi/ a
miasto oliwy moze ym czynić.
Reż mleko z cukrem często iedzone od białych
głow/ wyniasnia pteć licę y wshitięgo ciała.

Na blizny ktore zostaja na li- czu po ospiczach

Wezmi licarginium umywanego z apte-
ti/ maki tatarczanę polgarci/ koscian kichkol
wiel starych na proch dwie dragmie / maki z
ryżu umekien starwshy/ zmieszaj ty rzezi wshiti
spolem/ a potom z sitą bärzo slobką wezmi iakoby
rzadkie ciasto/ abo gesto gruce/ a tym na
noc twarz na ktoreby byly blizny pomazuj/
a na zaiutrz czynym chceś omny. Reż nasienie
mestie tho iest sperma/ na licze pomazane

Pielko rągow / spądza blizny / czerwoności y w-
szystki mąkuly z niego / a czyni iedną płę li-
cā / także y ty blizny gina od niego które z cie-
tych ran bywaia / gdy będzie często blizną ma-
żana.

Naprzeciw tředowi lekarstwo

C Trąd jest cżworaki a każdy niemal nieu-
leczoney. Kiedy twarz będzie okrutna a pązno-
ście sie padaia / barwa czarna / krew storożnie
go wynidzie tedy sie zsiędzie / takiemu lekarstwu
nie niepomozie. Gdy sie trąd poczynia / na-
lepiej naprzód krew puscic z lewey ręki media-
ny / wtorego dnia z prawey / dać mu zawżdy
serwachkę kózia nawarżyny w niej polney
rutny / abo w wannie sie myć / abo w łazni mo-
czno sie trzęć / lice mazać oleiem z nasiemia ba-
niowego abo siolkowym / gdy z wanny wyni-
dzie obwinąć go przescieradłem y położyć na
tęż y przynudzić aby spokojem leżał iedną go-
dzinę / potem nawarżyć w wodzie nasienia rze-
pnego y lobodnego y dać mu ciepło onę wodę
pić / a rozmy oczywszy piórę w oliwie w gądko
włożyć izby wrócić / a po tym natychmiast
dać mu pić z winem tarte go piołynu dmiędrz-
gmic / niema ielse rzeczy smażonych / kwasnich
słonnych / gorzkich / ostrich / silnego sie pić / ch-
rowić y ślaczienia / dać mu kózie mleko pić ga-
jąc nim glaziki rzeczyne rospalone / ma ielse bo-
rag / ćwikle / małony / podrożnik / spinat wā-
rzac z kózim mlekiem abo z migdalowym / ko-
zlece mięso / iagniecze / kury / kapłuny młode /
cietrzewie / iarżebie / kuropatwy / a potem ma-
żać tą maseią. Mase na trąd. Naleh w pole-
uany garnet oliuy / a włożyć tam besc abo siedm
iaseczorek zielonych żywych / niechay stoi przez
dzień y przez noc aż pomrą / przifoz k nim dzie-
sieć keso w na dwa pależa długich z korzenia
bżowego / vsmaż to aż będzie wszystko sucho /
wżymij pochym / a tą maseią mazać miesta
stążone wyschły z łazni / pomagac tą mase
y inem wszystkim nieczyściosciam cielesnym.

Ktemuż y na kózde krosty na liczu. Wezmi
imbiru białego / gwoździków / pieprzu / rowno
ieden lot / siarki poltora tota / smalczu wieprzo-
wego czo potrzeba / starwży ono wszystko zmie-
szay z smalcem / a pomazować lice na noc / a
nazajutrz wymyć sie myciela z otrag.

Ktemuż. Wezmi siarki / halunu rowno / o-
trag ppeniczných / miałto tartich także wiele /

stucz wszystko czo namieley / wbiż je w to dwa
białki iadowe abo czo potrzeba / zmieszay czo na-
lepiej / na ostatet winą palonego / przymieszay
iz będzie iako mase rzadka / chowan w bance / a
tym na noc lice pomazuy.

Czerwona
twarz mazać soliem z psiniek / zmieszawşy z ole-
iem rozżanym a z octem / wymyć wodą na-
warżyną w niej rozżym rumnem.

Jeżeli na to. Mazać oleiem siolkowym / so-
kiem laktucżanym / abo oleiem mąkowym / so-
kiem swiniego mleczu / abo oleiem z grzybnienia
soliem babli a z octem / sol z pomaranczy z ro-
żanym oleiem a z wostiem spusć iako mase /
a tym pomazuy.

Na boleśc zębów

C Wezmi czerwoney Ebiobli garść / poleiu
garść / imbiru / gwoździków obogā nie tarte-
go po garści / potym napierwey warz imbir z
gwoździki w dwu twarch winā białego przez
czwierć godziny / potym włoż da tego lebiobli
y poley a warz / potem aż trzecia część wywre /
potym przecebz / a to niemocny niechay bierze
w usta iako naciepley może zdzierzec / a te stro-
ne płożyć gdzie boli / zaśie wypłuwaiąc brąc a
prześaniebol.

Ku vbieleniu zębów

C Wezmi wodki korażowā aqua vite dwa
loty / czutru lot / lastruakiedne twarte / kora-
low białych / stucz na proch subtelny a zmie-
szay z wodką aqua vite / przydany ktemu sanda-
lu czerwonego twarte / wodki rozżanej troche
wczyni iakoby mase / a biorąc na czystą chustkę
pocieray zęby / y dągią goi tą mase.

Na boleśc zębów

C Zębom skodzą rzeczy przednie zimne / go-
rące albo twarde. A iesli z goraczą. Wez-
mi sol z laktuki / z kurzey nogi / rozchodniku /
zdrowego mleczu które możesi mieć z tych / w
silnym oczie zmieszay / a w usciek thryzmay
wolno y często. Proch z korzenia słazowego
zby pocierac / pomaga. Albo wezmi bielo-
nowego nasienia / y kadziola / a starwży z wo-
stiem zmieszay / a tym zby podkurzay. Bo-
browe stroie na bolacy ząb kłasc : pomaga.

Sol vprażoną na ogniu / zawiazawşy w we-
ziet ciepło na ząb bolacy przykładac. Albo
wezmi

wezmi list balswien / thrzy ziarna pieprzu a soli troche przylož starten / a zawiązaawszy w cien-
tęchuskie na zebny przylož.

Kied y zebny zapuchną

C Korzen potrzywiany świeży wmyi w troia-
kiej wodzie / a czwarti raz w oczcie albo w winie
vthlucz gi przyložyszy imbienu a piceum /
warz w winie albo oczcie aż iedną trzecia częsc
zostanie / a gdy sie chceš klasc / charchan ciepło /
tym trzymając długo w uscich kielo razow / a
czto jest gestego rozlož na chusie / a przywiń do
czelu sci przez noc.

Naprzeciwko dziegnie

C Dziegna aby przesiata / zawždy działa w
mywać ocztem z halunem / a pomazowat ta-
ką mascią. Wezmi halun z grynsparnem y
miodu / rowno slucz halun z grynsparnem y
miodem / zmiesza pomazun. Proch na toż z
masliki / z koralu czerwone / kadzidla / tarcich
rowno zmieszać / posipun wymywaie octem.

Na vbielenie zebow

C Popiolem ieleniego rogu wytierać. Albo
wezmi sok kryształowy / halunu / pumery / to
jest pijany morskiej rowno / spal a proch z te-
go miatki oczyn / tym zebny wytierać. Takież
spaliwszy glaz biały miatko slucz / y przesiata a
zeby wytierać.

Abby z vst cżosnku nieczuć

C Rutę natichniaś ziesc / abo gwoździkom
citrwaru / abo miodunkli z ocztem nawiercia-
wy wypić. Lubczyłkowe nasienie y piotrusz
czą nektemu dobre.

Na osłominę. Muskatowy kwiaty do-
brze iesc / albo ciepłego miodu w vstha wziąć y
na zebnych trzymać.

Abby z vst nie smierdziatko

C Nie wiele pić / a po iedzeniu zawždy zebny
dobrze wyczyszc / thociem drugdy smierdzi czto
sie tam zagnije. Drugim smierdzi z nosa / a to
znac gdy po iedzeniu tak z gardla / to pomaga
zawždy rano rozmoczyć troche dryalwie w wi-
nie woniającym / a to wino nosom sarkac.

Albo sok z polney miatki często w nozrze lac / a

proch z niego sipać. Albo wezmi aloetrzy czę-
sci / mirrę czwartą / zetrzy z winem a oczyn ga-
luskę iako grochowe ziarną / a kładz na noc po
iedney w nozrze. Albo miatka z bożem drzew-
kiem warząc w oczcie pić / komu smierdzi w na-
trze themu dobrze brać ieden raz w tydzień ied-
ne dragme abo pol cżystey dryalwie z winem
Iesc zawżę nasienie lubczyłkowe / opichowe /
piotruszane / iesc muskat / tatarskie ziele.
Drugimci tej wady nie wlecz / a zwłaszcza to-
mu płuća gniją. Gdy w cieplem niemoczny
komu z vst smierdzi / a przed tym to niebyło /
smierć niedaleko.

Naprzeciw czuchniemu z vst

C Naprzod gwoździki czynią dobrą a lubię-
ną wonią vst masłowane / thakież tatarskie
ziele. Eżeż mirra w uscich trzymana / czyni
wonią lubieżną / a czuchnienie oddala. Za-
kież drzewo aloes masłowane w uscich / od-
dala złą wonią vst. Też piśa niektorzy o zło-
cie / iż w uscich dzierzane / oddala niewdzię-
ną wonią z vst. Też piołynkowe wino z ci-
nowemi skorkami / broni zły wonien z vst ko-
ra przychodzi z zagnilosci będących w żołądku

Jeszcze na zebny bolace lekarstwo

C Glisty ziemne w nowym garneczku spalic
a popiol z rożanym olejkiem albo małowym
zmieszaawszy ciepło w przeciwne vcho lać po-
żypisze na bolacza stronę. Zgorzałym vi-
nem maczać / z celidonisem sokiem / rozem mle-
kiem. Cżosnek z kadzidłem slucz przykladać
Mozgu Europejwiego w zęb dupnisi włożyć
bol przestawa. Małi pseniczn y z białym
miodem namieszać a ono ciasto nabolący zęb
przolożyć daieć sliuam z vsti wolno idź.

Wezmi cżosnku a cebule czoc sie widzi pod ie-
dną miarą / białki podmiara tego pol / psich sa-
ien białych twardych hostą częsc / wacz to w pi-
wie pol godziny / przecedz a przyley wina go-
rzalego / potym w to wbił tylko białkow swie-
żych a przymiesza w ono wino przecedzone /
y przecedz z nowu / a gdy idziesz spać w vsta te
ciepło bierz.

C Rog ieleni skrobaany a potym w wodzie
warzony w nowym garneczku / ona woda vsta
płotane często po ranu / zachowawa od boles-
ci zebow cżłowieka / tak iż nigdy nieuzna bolu
zeboz

zębowego. Drugie ieśliby żąb bolący miał w sobie wyprochnienie w posrzedku albo na stronie / wtedy nicz lepszego na to iedno gallas a z wlaścza to czo ieśli w posrzedku gallasu włożyc na ono miejsce wyprochniale. Toż też uczyni mleko ziela wieprzynczu / ktoru si smłodowi podobny / wpuszczone na miejsce wyprochniale. Takież y korzeń tego wieprzynczu / zowawo po latinie to ziele Paucedanum. Też korzenie romanowego ziela w ocęcie wwarzone / a tym zębny wypłotane / oddala mocznie bole nie zębów / a nawiecy takibol zębów który bywa z prochnienia y chrobałow gryzienia / a to iest doświadczone / y owsem iedną kropła mleka romanowego ziela / bolenie zębów z wyprochnienia uspokoi / gdy bedzie w dziurkę wpuszczone. Theż piretrum korzenie w wodzie wwarzone / a potym ona woda zębny wypłotane / takież samo ziele maściowane / nie na tej stronie gdzie zębny bolą ale na zdrowey / tedy bolenie wnet odchodzi. Zasi ieśliby chrobał w zębie bolącym był / tebi ma być żąb okurzon ławem nasieniem korei iest podobne częstko wi wespol z salticram / wypadnie chrobał z zębny zdechnąwszy. Ktemu też maś niepospolite a często doświadczone lekarstwo / potosi w sukony który zowiemy sandaraca / a to gdy ten sandaraki proch bedzie na żąb chrobaczony włożony / albo proch iego z ocętem rozpuszczony y z wodą / tym zębny bolące od chrobałow gryzione płotac / iest dziwny pomocy. Też piretrum ziele ale lepiej korzenie iego czo trzyn złote zaważy / też zetrzeć ię / warzić spolem w ocęcie a w winie / a tym zębny plocz / oznacz pomoc. Na koniecz maś pilutki niepochybney pomocy / thak maia być uczynione. Weźmi nasienia api / to iest pszczelnikowego dwie ziarnce / opium z apteki / nasienia bielonowego / każdego z nich rowno pięć ziarnet / stłucz ty rzeczy spolem uczyn pilutki z winem albo z syropem makiowym / a potym wżiawszy iedne pilutke tak wielką iako iest soczewiczne ziarno / włoż na bolący żąb / bez pochyby odendzie bolenie.

Komu sie zęby chwicia aby mocno w dziastlach staly

Decet w aptece który zowasquilliticum / iest silney na to pomocy / tam sobie zęby po ra-

nu płotac / y ktemu wozdzieć na wonia wstam daie. Też halun palony a z ocętem y z miodem przasnym zmieszany a troche przywarz / a tym zębny plocz zimno wycierając. Też wino białe z mirra a z oliwą przywarzone / to w wsciech trzymay / iest niepospolitey mocy tu umocnie niu poruszoney zębów / y też ob prochnienia ich broni. Theż rog kozłowy albo theż y ieleni spalony a na proch mialki starty / zębny czysci y zoltosc y inie nieczystosci z nich ociera. Dzieciom mlodem wychło zębny wyrastaiać od mozgu zaieczęgo warzonego / gdy nim zębny albo też dziastła beda często pocierane / Takież też mozg kurzy warzony / rości zębny wychło gdy nim trze / Też w ten czas gdy dzieci na zębny stelaia / tedy masło wypłotane a z miodem zmieszane / pocierac tym dziastla / bolenie y wśelkie gryzienie ktore bywa w dziastlach oddala / y też zębny wolno z dziast wystepiać. Theż piśe Strandum zębny zrzebiecia iednoroczne go na sygi dziecięcia zawieszone / maia the wlosnosc ię onemu dziecięciu bardo lekko ktom bolu zębny wyrostą

Ku zaśtanowieniu krewi z nosa

Soł z kaźdey potrzebny wycisniony / albo liscie potrzebne stłuczone a na czolo przyłożone / stanowią krew z nosa plynącą. Też ruta stłuczona a z ocętem winnym zmieszana na czolo y w nos puszczone / mocznie krew stanowi. Też lanno osłoue / takież y kowie spalone / a proch z niego uczyniony / w nos wstrzyniony stanowi krew. Też lanno kosiakie woniane y w nos z ocętem wpuszczone / pomaga / Też soł wycisniony z ziela psich iezpłow z sadzami zmieszany / a w tym siewie zaieczę na moczyć / na skronie y na czolo przyłożyć / mo że też w nozrze wetknac / bardo mocznie stanowi plynienie krewi z nosa / ktora rzecz iest często doświadczone. Też drzewo na którym zwon wisi / w reku onego człowieka z ktorego nosa krew zbytne plynie zaśtanawia / a iest ta rzecz skutona wprawdzie.

Na rzyganie kwasne

Przypu iedne dragme / Koprowego nasienia / kminu rowno dragm 10. uczyni proch a bierz gi z winem nie silnem syfke iedne. Albo korzeń omanu suchy tart / rursz tart rowno z mieszany z miodem z zimnym a te

go pożywa. Albo nasienie koprowe prażone/lebiorka/galgan/muszkatch rowno chtë z miodem także bierz. Albo warząc także w winie masłko/cinamon/hanyż pic.

Na wraczenie

C Stary ludzie/abo poSTEM/albo wraczą niem niemoen odpadzi/abo ciem gdy przy czynny wrzodu z żółdka wypruści/ niem oczci sie nie posili/iakoby gdy korzeni w drzewa wstanie/tedy w przytę ono drzewo sie przyrodzoną traci. Wracza nie jest pożyteczne zwłast dla ludziom tłustym/opilym. Łatwie wraczenie czyni/skorze z korzenia chębowego nawarzyć pić. Sol z liścia bżowego. Nasienie łobodne/rzepne zwierciawny dąć z ciepłą wodą. Dierz wodą z oliwą ciepło.

Kbest warzony/nawarzyć też czemierzice/abo wilczego tyła/abo solnti/rozczynić woda ciasto w piec chleb/ a dąć gi iść komu trzeba wracząc. Albo nasienie rzodkiane /koprowe/cebule/tharte pic z sitą. Wółka żółć zwierzęca takiej mocy jest/ iże gdy nią pomazę od pepla wzgore/wraczenie czyni/ a jeśli pomazę na dot/zwłota przepuśczenie czyni.

Kremuż masę. Żółć bykowa zmieść z aloem pomazać od pepla wzgore/pomazęli nad łonem: mieszące przywodzi. Albo sadło żółte z octem warzyć przepuśczone aż będzie gęsto/potym przychyń wieprzowej żółci a mazi także. Wotrobki ścżuczą rozpustić na panewce w zachować/ a kiedy wraczenie trzeba w czynić/pomaz od pepla do dołu/ a chępli za sie powlekając/pomaz między łopatkami/pomazawny od pepla na dot/zwłota przepuścić/pomaz lepać na brzuchu/zaślanowi.

Wraczenie zaślanowie

C Ciasto kwasne z sokiem mietczanym z octem rozmieć/ wpiec w mostal a ciepło na żółdki przyłożyć od pepla do piersi. Albo galgan/gwoździki/masłko/miętkę rowno warzyć w winie albo w ociecia bay pić. Gdy wraczenie z gorącości przychoby/ w naszym niech woda nogi włożyć/ a rożaną wadką lice wmywać. Kurza noga a nasienie ścżawowe stanowi wraczenie/zwierciawny pić.

Krew wraczenie

C Wódka z bąbki stanowi/takież wódka rumienkowa z rogiem słonowym. Diele które żową tępki albo koki/ wycisnąwszy sok z niego dąć pić bardzo pomaga. Mielka/ piołny cząbr stanowi dawny pić stharte drągny z od slegmy wraczenie stanowi.

Jeszcze na zaślanowienie wraczenia:

C Wraczenie nie żmży ma być rychło stanowione/iako wbiegunka/abouiem tymi purgaciami sila nieczyści i adowitich odchodzi z kąd potym człowiek w blugim zdrowiu trwa a niemocy pożywa. Skora rżanego chleba wpieczona w ognia iako grzańka/ a potym w ociecie zmazana a na żółdki przyłożona/ stanowi wraczenie. Gdy wraczenie przychodzie nie jest tak iż człowiek bardzo młody/ tedy ma być stanowione. Naprzód mielka polna w piwie albo w winie wwarzona/ a ono wino albo piwo na tżożo pić/ stanowi wraczenie.

Jeż częste doswiadczenie w soli pieczoney/ która w chustle gorąco zawiazawszy przyłożyć na żółdki/ a z godziny potrzebny zagrzewając ię w ognia/zaślanowi wraczenie. Jeż wraczenie dzieci młodych tym dostatecznie krom obrażenia stanowi. Weźmi rutę suchej a na proch stłuczoney czo poł dragmy zawazy/ ta dzidła białego na proch mialki startego ięczę mnię niżli rutę/ w sipze tch rżęch do siroplu rożanego/ w bay dziecięciu pić ciepło z winem albo z piwem.

Kto krwia plucie

C Niegdy drudzy krew pluć/ to bacznie ię silnie znozdryz ta krew wychodzi albo z dziaś albo z gardła/ tedy od skazania płuc/ takim u warząc izop dawać pić/ albo ścżawowe nasienie z octem/ albo warząc słazowe korzenie w wodzie/ albo starwszy korzeń na proch sipać w piec. A osobno gdy kto krwia plucie albo ropę/ dąć mu ormiańskiej glinki drągme iedne z lekkim winem albo z piwem wypić. Albo izop z rutą warzyć z sitą a dawać pić/ bardzo pomaga. W każdym bolu który jest między żebrzy/ takim dobrze iść masło świeże albo topione pić. Krew kółca z silnym octem rowno wwarzyć nie wiele/ a tch iuchy zawazy na noc dąć pić. Kopr świeży warzony z octem dawać pić pomaga.

Gdy

Body kto omienienie

C Korzenie mietki służyć w warzyć w wodzie i pić/omienienie od remy naprawia. Mirre pod językiem trzymać aż znieogła polychać/czyści głos. Masło z miodem y z czutrem a z gorzkiemi migdały. Liscie kapusty czarney surowo żwąć y polychać.

Głos stracony naprawia

C Sol z lakrycien glos gładzi. Nasienie słazowo zwierciawoy z wodą ciepło pić. Khy sławowy z piwem. Korzenim podbiałowym ku rzac suchem/dym brąc/omienienie ginie.

Szałwia warząc po trzy dni pić/pierśi czyści. Skory osikowej średniej w piwie wwarzyć y pić.

Na sinogorzy na insze boleści kthore bywają w gardle

C Weźmi piść włoskich orzechow / trzy korzenie ziela tatarskiego / to wszystko słażyć społem / a potym w nowy garniec włożyć czoby był w polkwarty y nalać ocet u winnego / warzyć to tak długo aż wywre do połowice / ale pilen badz aby nie skłapało / a gdy już wywre do połowice / tebi tylko sol z onego wylać do czystej konwie / a tym płokać gardło dzierżąc długo w gardle then sol / potym wypłukać na miednicę / będzie zdrow bez wątpienia / ale cho lepij czynić przed iedzeniem.

Na rany ktore bywają w gardle

C Weźmi jagod psinkowych a zetrzyj je w miedzianym / potym przetocz przez chustę iż będzie sol / przidan ktemu wódki rozżanej iżebym tak nie było barzo gęsto ani też barzo rzadko / a tego tak ma być iakoby czwarta część kwartu krawowskiej / tedy ktemu wziąć grynspanu iako grochowe ziarno y włożyć do tej wódki / zmieszać y zetrzeć / a te wode do ust biorąc na wznak leżeć / a czo nagłębien w gardło wpuszczać / a dzierżąc długo charchać aż wżgore / ale thego strzedz aby w sie namienięty kropie then wódki niewpuszczał / ma być czynić przed iedzeniem kilka razow / a zaś po iedzeniu w hesc godzin thajże / y po wieczeryn zaś w hesc godzin (być też y w nocy gdy oczknie) po iedzeniu hnet aby tego nie czynił / iedno thaj iako wypisano /

bo bys musiał zwrocić / teby wiecny skłazil niż naprawił / a tak ma czynić nie przestając / by też nawietże rany miał nagłębien w gardle / gdzie iedno ta wódka zaś się że / tedy sie barzo rychlo zgoi.

Na dawice albo na sinogorzy lekar.

C Zremysie przydawa ży wżod a rychlo człowieka umarza / gardło zaś iada / a jeśli hlyje zmoczni / ma krwie upuścić / albo iednak ży ot przepuścić / bantę pod brode dobrze podstawić albo y podle cżelusi iżby bantki wyciągnęły co człowieka dawi. Charchać możyli nawarzyć y zopu albo lebiodka białej / albo piołynu / albo otręb / albo omiedziowy woda przewarzyć / tartym pieprzem podniebienie ust poćierać / albo żółcią wolową pomazać / a jeśli tho niepo moży / tedy mu zaciąć żyłki pod językiem.

Jeśli w ten niemocy pocznie puchnąć a czerwienić / znamie jest iże w gardle niemaj nic.

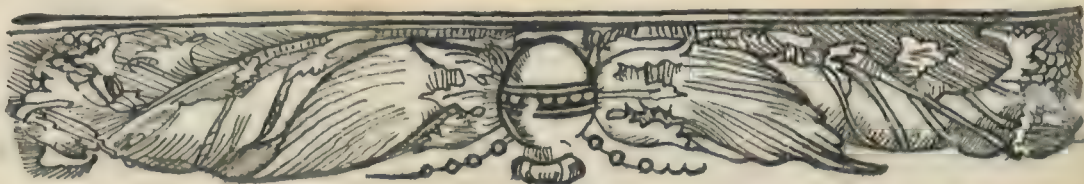
Charchanie na dawicę / Poti młode orzechy włoskie / z słuconych sol weźmi / przylej ktemu piątą część octu silnego / y warzyć aż połowica wywre albo trzecia część / schoway w sklenice / a kiedy potrzeba wziąć ten masę z winem lżyłke albo z miodem pitem zimie / a lecie z wodą rozmieść / a zagrzawoy charchać.

Na opuchłe gardło

C Gniazdo wszystko iastoleże rozmięczy woy w ciepłej wodzie przyłożyć. Glisty ziemne słażyć a osmażyć w oliwie y przyłożyć na dzień / a na noc lepać inne przyłożyć. Gnoiu gołębiego nadłuczyć korzenim liliowym / a zmieszać y masłem albo z smalcem nie słonym przywijać.

Jeśćże naprzeciw sinogorżowi / tho jest boleniu gardła

C Na bolenie gardła dzieciom małym / figi warzone w wodzie / a tym płokać ustha / barzo pomaga. Zęzłanno dziecięcia małego kthoreby chleba ani miesa przez trzy dni nie wkuśało / insze potrawy iedząc / ma być osuszone a potym starc y z przasnym miodem zmieszać / tedy tym ma być pomazano gardło w nocy y zewnątrz palcem / y także podniebienie / iest sobna rzecz y doświadczona / oczim sie iednak o Zucien.

Quicenna / Calenus y Serapio zgadzają się iż to miało być osobne lekarstwo na dziecienną squinantia. Masz też druga rzecz niepospolitą na zaśiedzenie wrzodu w gardle / Wpuszczaj krew dobrze z miedzią / potym wódka psinkowa z Cassią rozmąconą / a tym wolno ciepło żągrzewać / gąrgarizuy to jest płoczyć wstą iżby tam ono płożenie mogło na miejsce bolące przychodzić / a tego czyni płożenie częściej przez dzień. Też plaster bardzo dobry z wierzchu na opuchline przłożony. Weźmi pieśkany a zwolaję kchorzby był kostkami przez dwa dni karmion / miodu przasnego / popiołu z łeczniciem upalonego / kądrego z nich równo części po pottoru liściach / soli poł liży do bry miary / zmieszay te rzeczy spolem / a rozłoż wshy na chustę przłoż na opuchline / wznaszą od tego przedto ślinogorz zginie. Też częstego doswiadczenia jest lekarstwo / psiekany z miodem a z karmionem y z wodą przypwarzone y tu pić dane / bardzo dobrze pomaga na strącentie squinanticy.

Naprzeciw szczkaniu.

Też kawka przestawa gdy oblicze zimną wodą umywasz długo maczając pomaga. Boniac ruty a bobrowych strojów / wino gorzale pić / prochu z dyptamum z trochą dyptamie pić rozmącić wshy w czystym winie. Macierzg duple pić / pomaga. Cinamon wyborowy wazząc z masłką w winie dąć pić. Scrole bobrowe z miedzią wódka służyć a dąć żągrawshy choremu pić / a chustę w thym rozmoczyć y przłożyć choremu na żołądek.

Skemusz. Kmin kramny z ocet żągrawshy ciepło pić / stanowi szczkawke. Też myślenie mocne o takiej rzeczy potrzebny / szczkawke traci. Takie też żądzenie wst y nosa czonawiecy po trzypię / stanowi szczkawke. A wśakoż szczkawka z wyniszczenia wielkiego / rzadko bywa wleczona.

Żadza iedzenia czyni

Też żaw kiele często iść. Płotyn w dżdżowey wodzie wazzyć a na dworze przez noc nie przykrywshy odchodzić / a woda z niego do 10. dni pić. Prochu z miętli trzemi palcy wziąć / a z ciepłą wodą pić / wśiłek niedostatek żołądka wypiera y wracanie stanowi. Lebiódka żo-

łądkowi jest bardzo zdrowa.

Na káfel lekarstwo

Mała psieniczna pieczona z winem albo z wodą wwarzona a masłem omąszczona / jest bardzo dobra na káfel. Też korzeń wężownikow pieczony albo warzony / ma niepospolitą moc stanowić káfel który z reny przychodzi / to jest z płynienia ślegmy słone / a głowy / a ma być na rękę y na noc iedzon then korzeń dracuncie to jest wężownikow / a nie po nim nie pić. Eżosnek w miedzi smażony jest osobny na káfel po ranu iedzony. Rządkiem naszą krobana iako miążga / potym kielto cebul upieczonych y trofkie ic przetruc / a potym włożyc do białego miodu y smażyc wolno na węglu nie bardzo długo / a potym pieprzu tłuczonego ktemu wsiąć / y trofkie zaśie wśiłekiego posmążyć / na koniec w słoiczek zchowac. Ma moc ten confect / iż ślegmę grubą / żagnię / kłouatą z pierśi y z żołądka wymiata / okrawiać iły po ściutach / a jest to lekarstwo kiedza wielkiego Rostiewskiego / kinodać rzeczone.

Też tu masz drugie niepospolite dobroć / od iednego zacznego częstokroć potużono z wśiłekiem lekarstwo. Weźmi migdały słodkie / a w wierce czyscie / potym wazzyć w wodzie włoskiego kopru czutru nasipawshy / thak długo iż zgestnie iako gęsty groch obcierany / tego na rękę pożyway po trofku / abowiem káfel stanowi / ciepłosc pierśi oddala / y grubosc ślegmy z pierśi mocno wyrzucza / a to lekarstwo y na dychawicę jest dobre.

Skemusz. Káfel bywa od tego niegdys gdy się gardło zdrapie czym / gwałtownem wola niem / albo wiatrem / albo przytłych rzeczy iedzeniem / ten przestawa skoro gardło wleczysz. Drugi bywa od inych przyczyn / a to suchy. a drugi z ślegmy bywa od inych przyczyn.

Na wśiłek káfel to naprzód pożyteczne jest / przez pięć dni żop pić / zażrymawshy dech / biorąc rekoma nieco pracować / pierśi chustą trzeć / figi czonathłuszcze na węglu pietacz iść / bańki na pierśiach stawiać. Nawarżwshy miethy z włoskimi orzechy z trochą malcem w wodzie dąć pić albo z piwem. Kwiecie słazowe wazząc w wodzie z czutrem pić. Na suchy káfel / Cebule smażoną z masłem iść.

Wódke śniaty pić / w miasto karmu iść słaz / y

pożrywy. Mleko z czosnkiem warzone. Za-
i: świeże mlekko nasipawşy w nie siarki pić.
Wode ciepłą albo piwo z mäslem.
Na stary káfel. Kofei cielec w wodzie warzyć
a w one iuche ziemie czarney namiepac p mäs-
zac pierfi.

Guzy na sygi leczy.

C W starych sa nie wleczone/ kthemu dobry
jest tředownik ziele/ skłucşy tego korzenie däs-
wać proch pić. Ktemuş. Wezmi kretä czäle
go/ wwarzşy wşu na słoneczu a skłucz na
miälki proch/ zmieşay z czystym miodem czö
nageszeżey/ czyniż z tego galuşti iäko grocho-
we ziärnä/ a zäwżdy w wieczör day choremu
pić po kielonascie dni. Na martwą kostkę p nä
guzi prochu z mäiow chrobatow tärlich/ gor-
czyce tärthy/ şywiec bialeşy rowne częsci/ roz-
mieşawşy sokiem celidonieşy/ przilawşy siłne-
go ocztu pomaz gdzie chceş aby sie przepuści-
ło. Ktemuş popioł wierzbowy z sadlem.

Guz iäki kolwiek sträcä. Wezmi popiołu z roż-
dzel winnych/ bobkow kozich y Dwieżich su-
chych/ zetrzy to rowno y rospuśc mlekkiem ro-
mänowego ziele/ skł on guz wziawşy igla
aby krew wyşła/ a oneş mäci prziloż. Abo po-
krzşwami oparz pierweşy niekolce iglami.

Guzy na sygi v niewiaşt iäkobşy zolşy/ skłucşy
Alimakä czö na rozgäch bywa/ pomazulacz
(z gubşy

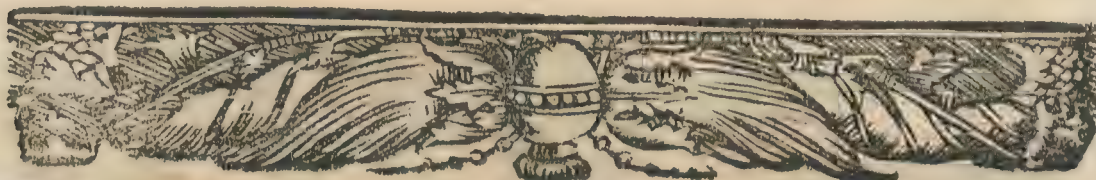
**Proch wyborny/ kthory strzeże głö-
wy/ oczu/ vşu/ od wşsytkich chorob
złych/ ktori zolşdel/ seret/ moşz bärzo potwier-
dza/ ludzi smutne wweşla/ krew metua czışet
smutek oddala/ oczu wspomaga/ iäsne y ostre
czyni/ bo ciemności ich wşetkie y mgle czyni
czą sie przed nimi: oddala/ z ludziem iuż prä-
wie niewidomym z przieżiny złych vişgosci y z
siarosci jest bärzo pomocny/ wşytki człötki
przerzeżone zachowawa w zupełnym zdro-
wiu aż do śmierci. Ktorim Cesarzowa Ju-
liuşowa wiele pänom znämienszym przy swo-
im dworze y theż kapłanom/ zätonnikom/ y
wiele ludziem w bogim/ kthorzy na głöwy/ na
oczu/ na vşy z rozmaitych przieżny skłäi-
cim dla pänä Bogä pomagäla/ äbowiem wy-
şupa wpięti wilgosci z ktorich pochodzą škodli-
we choroby człötkom przerzeżonym/ gdy be-
dzie często poşywän räno p w wieczör/ a to ro-
z moczywşy kes chleba w winie a na ten chle-**

poşipäc tego prochu nişey wypisänego / thät
wiele iäkobşy pol wloştiego orzechä / to jest czö
sie może wşipäc dobrze w skorupę pol wloşt-
kiego orzechä. Jam też Jeronimus z docto-
row nanizşy v ludzi slächeente a wyşce v
rodnych/ zä läskä Bogä milego/
wielkä sławę wziäl dla domödu
w iego poşyteczności/ w nie-
mocäch przerzeżonych.
Kthory tak ma być
wdziałan.

C Wezmi kwiätu kofyşcätowego/ kwiätu
şwleczkowego/ kwiätu podroşnikowego/ kwiä-
tu polciowego/ kädżdego z nich czteryşy loty/ bo-
ragowego kwiätu/ wolowego ieşykä kwiätu/
wierzechow mlodeşy miodunki kädżdego dwa so-
ty/ korzenia kozłkowego/ korzenia wierzechnie-
go podroşniku kädżdego şeşć lotow (ale maş z
kädżdego korzenia drzeń wyrzucić) nasienia a-
nyżowego/ nasienia wloştiego kopru kädżdego
şeşć lotow/ lakryşey dobreşy weneckieşy/ iägod-
bówpých suchych czöby v rzälých/ iägod iälo-
wcowpých prawie dobrze zżälých kädżdego trzi
loty/ cinämonu wnetrznego/ kardamomu/
kwiätu muşkatowego/ rożey czışteşy czerwö-
ney suchey kädżdego dwa loty / Mirabolanow
indi/ mirabolanow citrini/ mirabolanow ke-
buli kädżdego trzi loty/ y co zäwäżä 40. ziärn ia-
czmienä. Kwiecie to wpmienione ma być
zbieräné w dni ktore zowä po läćinie dies cani-
culares/ to jest gdy słönce we lwie. Ziöla y ko-
rzenie mäiä być zbieräné po W niebo wzieciü
pänny Mariey. W tenże czäs ma być wdzia-
lan ten proch miedzy thym şwietem a miedzy
şwietem Narodzenia iey/ a ten proch krewa w
şweşy mocyşy przez czäşy rok. A gdy bedzie bran-
cedy nie wieceşy nie ma bräc iedno iäko jest wy-
pisano wşyşey/ w zäranşy w wieczör.

Gdy sie kto na pierfi skłucze

C Wezmi garść ziemnpeşy glistow/ şäfränu
pol şyşti/ oliwy albo şwleczego mäsla przetopio-
nego mäla şyşte/ zetrzeć şpošem a potym roz-
tworzyć winem/ zägrzawşy däc skłuczonemu
pić/ a potym go przypić aby sie zpolgodziny
počil. Może boläce miēşce mäsäc przetapia-
nem mäsem przed ogniem / a namäsawşy
cieplä chuşte przyklädac/ mäsanie mä być rä-
no y

no y wieczor/tak dlugo aż będzie zdrow.

Ná dychawice

C Dychawicza z tychże początkow niemal pochodzi z ktorych y tassel albo plwanie trwiga albo y ropa/á przeto ty lekarstwa spolem sobie pomagają. Na dychawice bårzo dobra polna salwisa/starwsi sucha naprzod z mietkicami iany posypując iść/albo świeżę iatcznicę dziać. Na warzywshy goręczyti á przysoliwshy iey dawać pić. Zaięczy plucza y w troke w suchywhy żetrzeć ná proch á dawać pić/takieś ferzysko ięgo. Plucza takieś listie iako y zaięczy. Wobka z centurizley. Izop warząc pić. Decet pić czo nasilnięshy. Dobrze ięst przepaść w dołku ná pierśiach aby sie zla wilkosc wytiagała/á ięśli pierśi bolą abo tości w bolu/do brzeżew pusić/żywot przepusić/banki stawić/pracować iżby sie wrzod na gore wyciągał/goręczyce na bolące miēstce przyłożyc wierzciak y aż sie zpręczy. Piosyn też warząc przyladać. A ięśli bol ciepleti/igdrę brostnio wpych nawierciawpi z wodą dać pić/y inych lekarstw iako w kapslu nie opuścić.

Obyczay a rzadne chowanie przeciw dychawicy

Est napisano od doctora Kawy przeti wko dychawicy ktorą zową po lacinie Asma/Napirwep ten ktorý taką niemoc ma á cierpi ma sie chronić kwaśnych á thwardych rzeży/iako ciasta/kołaczow/twarogu/wieprzowego miēsa/tarpi/peżuk wielkich/wegorzow mianusow/y wśelkich ryb na zimne/flakow/nog wolounych/soczeuice/iągicel/krup tatarcanich gesto/potrav z czarną suchą/rzeży przepiektych y wismazonich/kapusti kwaśni/grzibow/owoczow/nie spać po obiedzie/szredz sie laznie gorącej/wiatru zimnego/ma iadać dobre wolowe miēso wwarzone/takieś skopowe y cielece/kury/ptaki(iędno niewodne) polewke z świeżey kapusti/ćwikle siekana iako kapusta bez octu/krupy ięczmienne/ięczya mielie z masłem nieslonem/z hafranem/z cinamonem/z miodem/z piotruską/dobrze też pić miod piny dobry rano y wieczor iędne stłenice ktorý miod ma być tak przyprawion/Bezmiębki modrzewowey iako pol pieści/y skraiać na kółko kaskow/włożyc w garniec miodu y

pić on miod rano y wieczor/á gebla niechay przed sie leż y w konwi aż wśiet miod wypieść Potym zaię iny miod przyprawić z świeżę gębką. Zeż dobrze pożywać powidl ktore thak czynią/Bezmięmanu á skray go drobno w kaski y zwierć/włoż gi w garniec á tu niemu przyłoż dobrego miodu/zmiębay on miod z omanem czyscie y przysmaż throche mieśalac wśietko aby nie przysgorzało/á kiedy sie wśmażę y z będzie iako powidla/wplac na deśczęte cęstę á tak sie to zgestnie/tedy tego pożyway rano y wieczor iako wloski orzech. Zeż wierzechu napisane chowanie ma być/kiedy takowy niemoczny nie ięst bårzo chory w tęp niemocy Ale gdyby sie zle miał/thedy pożywać thych lekarstw nięcy napisanych/á nawieccy prochu ktorý tak czynią/Bezmięplucza listi świeżey á skray ie tak aby sie skutiedna drugiey dzierżala thó ięst nie dorzynac/wśus ie dobrze/á kiedy wśchnę tedy tłuśte odnych oderznac wśietko y też wśetką żyłowatosc/á ono miēso dobre do brze ślucę w modżerzu na proch/potym tego prochu wśypać wśetlenice do dobrego miodu pitego tak wiele iako żłoty żaważy/y wypić/á to czynić rano y wieczor. Ten proch ięcie nawieccy nadewśietko pomaga w takowey niemocy. Zeż wode takową dobrz pić/ktora tak wężinić. Bezmięgarci isopu/omanu drugę/gebki modrzewowey skraiać iey iako kółko/pe iatę/latrici y paproci też po garści/włoż to wśietko w nowy garniec/á wley w to cętery kwarowy wodi ciekący/warż tak dlugo aż polowicza wodi wymre/potim przedziwśi oflodę czutrem/á potim żagrzewaie w malym garnuśtu/pi rano y przed wieczercą. Zeż ten lektwarz ięst bårzo dobry/ktorego blosac na noc kladać pod iężyt á trzymay aż sie rozplynie/ktory tak wężni/Bezmię apteti santi experti ięden loć/pluc listęych śluczonich ná proch/de pino po lotu spectrum diatrio pol dragmi/zmiębay to spolem á roztworz syropem isopowym przoday cinamonu ięden seropul:á thych lekarstw z wierzechu napisanych/nie wśpehtych razem pożyway: gdyby iędne go pożywał tedy drugich niechac/miedzy ktoremi nalepszy ięst proch/á potym powidla z omanu z miodem: leż sie á pana boga wżpway nalepszego lekarza sobie tu pomoc/á będzie zdrow.

Jeżęże przeciw dychawicy doswiad

q 2 czenie

czone lekarstwo.

Co masz wiedzieć iż pospolicie wsiłkiles
 lekarstwa wypisane przeciw kaptom / są też do
 bre na przeciw dychawicy ale osobno na dycha
 wice. Naprzód kaptom dwu letni ma być czal
 niem we trzech kwartach wodi warzony tak
 długo iż mniej niż kwadrans polewki zostac /
 a wone polewke masz włożyć ziela izopu / śań
 ty / y też omanowego korzenia / iżby tak z tymi
 zioly z przodku wrzał then kaptom aż do zupeł
 nego wywarzenia / a ten polewki ma się dycha
 wiczny człowiek napiac ciepło po ranu y na
 noc po trunku. **E**ż bolus armenus / apte
 ci / weźmi czo pol złotego zaważy / y day z wa
 nem ciepło rano wypić we trzy godziny przed
 iedzeniem / nieumowną ma własność naprze
 ciw dychawicy cielestey. **E**ż siropek przeciw
 dychawicy vżiteczny bärzo. Weźmi izopu / ma
 tki bożey woset / śańci / kwiatkow filolkowych
 pobiału / każdego z nich po pol garsci / lakrici
 ey dwa korzontki / fig / rozynkow drobnych y
 wielkich po pol garsci / omanu pol garsci / ta
 cącego ziela kielko korzontow / nasienia śa
 zowego / warz thy rzeczy składowy korzenie y
 figi / w polchrzeci kwartach wody aż do iedney
 kwarty / a potem ocukruy / abo białym mro
 dem osłodzi a tego się napiay po ranu ciepło
 po trunkowi / potem wypiywiy ten sirop / we
 zmiey piluly de agarico z dragme ledne.

Na bolenie głowy z goracey przyczyny.

C Weźmi rozżany wodki z dziesięć lyżek / ocz
 tu winnego abo piwnego ze trzy lyżki / olejku
 rozżanego iedne lyżke / zmieyay thy rzeczy spo
 tem / a rozmoczywiy chuste przyłóż na czoło
 y na skronie / gdy oschnie / drugi raz odnow
 y znay pomoc. **J**esli niemay olejku rozżanego
 tedy bialet w miasto niego obity. **D**rugie le
 karstwo. Konikowe liscie śarte a z rozżaną wo
 dą przyłożone samy abo z octem / odcymnia
 bolenie głowy. **E**ż psintki ziele siluczone a na
 czoło przyłożone samy abo z octem / odcym
 nia bolenie głowy. **E**ż kto ma bolenie w polowi
 czy głowy / ma mieć grzebień wezyniony z ro
 gu skopu prawego a nim czołac głowe iesli
 jest bolenie w lewey stronie / tedy z lewego rogu

ma być grzebień wezyniony / y lewa strona gł
 wy ma być czołana. **E**ż grzaniami z rzane
 go bhlba głowe obłożyc / wyciąga pare z glo
 wy y bolenie odcymnie. **E**ż piśe ieden lekarz /
 iż gdy bedzie członek ciałem ny lisi / to jest liscie
 stroie przywiązane na głowe bolącą / wpyt
 kien głowy y pol głowy bolenie odcymnie / y za
 cmiennie oczu odchodzi.

Lekarstwo na oszalenie ku spaniu : abowiem sen w tey niemocy iesł nawietrze lekarstwo ktory z trudności przychodzi

C Tak wezyn. Weźmi ślaz / rumien / wierz
 bowe liscie / laktyke abo salate / wwarz w wo
 dzie / a one wode ostudziwiy wmyl choremu
 człowiekowi nogi po kolana / potem nartych
 miast ogotiwiy głowe / namazy mu owemi
 pjanami głowe ktore na wierzchu pływaią
 po serwatce krowicy gdy v ognia wre / jest rzecz
 doświadczona.

Mase na bolenie członkow / nog y rąk / wziawszy te purgacia pierwey napisana.

C Weźmi prochu senes przyprawionego w
 aptece czo zlothy zaważy / prochu drugiego a
 foski też przyprawionego w aptece czo trzy
 piennadze zaważy / z mieyay ty prochy społeni
 a day se wypić na swiechaniu niemocznemu
 butwiczow a z halwiow a wodą / a kto nie
 ma wodę ten z piwem ciepło niechay wypije
 po ranu / a w śese godzin ma potem iesc / a na
 zaturz po ranu niechay mase sobie członki v
 nog y v rąk / ręce nad ogniem zagrzewajac /
Eż masey niżej napisana. Weźmi talow a
 czowpach ziarnet / boblkowych ziarnet każdego
 rowno po garsci / wstucz każde osobno w mo
 dżerz czo nalepiy możes / potem weźmi my
 dla greckiego za grosi / to też składowy przy
 lewaiac kniemu olejku rumienkowego / tucz
 ie / a gdy każda rzecz z osobna sthucze iakoby
 na masło / tedy wespół zmieyay przilewaiac
 rumienkowego olejku y gorzalki moczney / a
 tak z tego wpytkiego bedzie mase doświadczona
 na bolenie członkow / tak v nogi a v rąk

Na pązołcie pąrszywe

C Elecy m loiem mazać albo kozim zmie-
hawşy że rdza miodowa y z wostiem rowno
spuścić/á tym pomażować. Czośnek słuſſy
z glistami zemnymi przykładać. Halunem
taticſz mazać wwarzwyſy gi w wodzie.

Gdy ſie ſtokła od paznogciow drze/Korzeń
kwaſnego ſeżawiu ſłuſſy przywinać. Mle-
ko rumnowego ziela gubi dziwe mieſo chore
w paznogciach roſcie. Zo też tżym halun ſpa-
lony. Łobode iáto kołwiet przyłożyſz/zle pazno-
gcie naprawiſz.

Na Bolenie krzyżow/

C Korzeń piwonicy/taticſz y naſienie iey z vi-
nem wwarzone albo z piwem/leży boleſe krzy-
żowa pewnie. Zeż reubarbarum ieſt ſilno
nie poſpolite/z wodką mleczową á byliczową
pité. Zeż bobki záieczy uſuſzone/z pieprzem
á z winem pité/mocnie bolenie krzyżow od-
dala. Prztem mazaćie czynić oleptiem nie-
dzwiádkowym to ieſt ſcorpionum/á oleptiem
rumienkowym/ſilno pomaga na krzyż.

Na zápalenie członkow.

C Znaki zápalenia cżterzyſa/cżerwonoci/
nadece/goracoſe/á boleſe: Zápalenie thody
trzeba chłodzić/ná miéſcie chłodne chorego po-
łożyc/rozana wodką/oczthem głowe mu ma-
zać/rozany m oleptiem skronie mu mazać/
na cżolo przykładać rozchodniku/roio-
wniku pſintki/grzybienie/ſholki/albo ſoſ ich.
Zagawice z ſadzami rowno zwierć/ropuſc o-
cztem á to na podeſwy á ná żyły pod dlonia-
mi przywinać: á ieſli tomu była zimnieza/
iż to pochodzi od zołgdu ktorego ſurouoſci nie
może ogień przyrodzony przeſomić/temu tedy
dać pić ciepły wodi z ſolą aby mogli wracać/
á ieſli nie przeſtanie/dać mu lepać pieprzu na
tarcyſy z wodą y pić: á ieſli poczuie trzeſienie
przyodziewać go dobrze aby ſie poćil/á poſpoli-
cie na początku niemocy/dać tego czo pot przy-
wodzi iáto ieſt bobek tarcy/łmin/aniſ/nawá
rzywyſy dipeámu to ieſt ieleni korzeń/cżanu-
che/bylice/ładziſlo/bobrowe ſtroie zſitá/lub
ſeżowey korzeń wwarzwyſy w winie/albo w pi-

Na ſparzeleń.

C Aby ſie nie ſpryſczyło naticſz mlaſt na nie

przyłożyć chuſte w wodce reżancy mazaćana
Aby nie bolało/rozanego oleptu zmieſay z zoł-
tki iáowem á przylož. Albo olej rozany ſpu-
ſciwyſy z wostiem wyplóſać wſto wod ztm-
nych á przykładać. Zelenie ieżyci bårzo do-
bre/liſcie liliowe/pſie ieżyci/ćwiklane/iedno
albo wſyſtki wwarzyc w winie albo w piwie z o-
letemniánym przykładać/ſpårzelinę goſi po-
ſpolicie. Gdyſie kto oparzy glinę z piwem
rozmacić á pomazać. Albo halunu z wodą
na zápalenie. Zwierć ſobżowice miało/zmie-
hawşy z miodem przykładać. Mała pſenia-
czna z ruty albo ſantą ſlucą á przykładać.
Zawiaż w chuſcie lniang gołębiego gnoiu á
dobrze ſpal zmieſayze ten popioł zołciem lnia-
nym á pomazuy.

Maſc miétkana wyciągnięcie ogo- nia z ktorego kołwiet członku.

C Weźmi liſtki pſiego ieżyci/halunu pal-
nego/lugu z mocnego ieſionowzgo popiołu
uſuſſy liſtki pſiego ieżyci z halunem palonim
y z ługiem zmieſay á wczuy miétką maſc/á-
bo geſtá polewte/á ono miéſcie mażi gdzie ieſt
ogień ieſt rzecz doſwiadcżona.

Ktemuż gumi arabieum zbiałkiem táiecznim
zmieſane/á na miéſcie oparzone przyložone/
bårzo pomaga y ogień wicizza. Takież ro-
żana wodka z bábeżang á z białkiem zbiwyſy
na przyſtawce/w tym chuſcie mazać y przykła-
dać/bårzo cżyſcie pomaga. Zeż na ſparzenie
woda gorąca krew pſia ieſt pomoczna/gdy
bedzie miéſcie pomazano.

Na przeciw zołtey niemocy.

C Zołta niemoc ieſli ſie po ográſce pocżnie
á miétkie beda wápie/nie bårzo ſkodzi:ale ie-
ſli przydzie po ney ográſka/to nie dobrze.
Ná oczu te niemoc nawecy znać/gdy biały
zołci przychodzi/w ney pragnie/boleſe głowy
cżeſte ſeżkanie/á wprałym boku wápie twar-
de/trudne dychanie/á mdloſe/gdy ſie pocżnie
pierwſzego dnia/nie nie ieſe ani pić/wth ore-
dná żywot przeptuſcić.Ćwikły biały nawá-
rzywyſy z piołynem á przyczyniwyſy ányzu y o-
miedziwyſy dać pić/albo po dwa dni dać oſo-
ną wodę pić/ Pomagaťy tey niemocy lekar-
ſtwa wárobne á zwlaſeżá iáie z rozaną wodą
ką. Sennu grecum tarcz mieſay z ieczmiem
q 3 na mąg

na małą y z rożanym olejkiem / a na wątro-
bę ciepło przypisaj. Korzeń kobyłego heja-
w w winie warzyć a tcho dać pić / a liscie wa-
rzyć w occie na prawy bok przypadać. Pios-
lyn warzony służyć z figami a z czarnuchą.
Wodke wypisnioną z rzodkiew z winem dać
pić. Wodke podrożniku / zmacerzaduska wa-
rzoną rastowy korzeń / tarę rog ieleni z winem
* Albo weźmi mirry iako bobowe ziarno / piek
ziarn pieprzu y tylo cinamonu / zwierć a day
z winem wypić. Szalwija warzyć w sicc
miodowej dać pić. Pusić krew z jyl ktore sa
w przegubie y w przypwach obu nog / dostatez
czne jest lekarstwo zoltney niemocy y zatkanu
wątroby. Glisy suche ziemne zarte w proch
dać pić z winem albo z serwatka / wsiłke kole-
re moczem wyprowadz.

¶ Ktemuś Watroba iężowa vsuszoną y na
proch startą / potim z wodką podrożnikową a
kanicy przedze / dany na switanu po kielko ra-
zow osobne jest lekarstwo. Rę z mleczyk ziele

w wodzie albo w piwie wwarzone / jest osobnie
pomoczne lekarstwo ku picciu. Lebiodka czeruo-
na wwarzona w wodzie a osłodzona ku picciu /
y ku om ywaniu ciała. Wodka z swoystiego
mleczy jest barzo dobra ku picciu / y zając z win-
nem ocem zmieszana / troche blawasu prz-
czyniwszy / rozinocz facelit a przikladay na wa-
trobe na prawy bok a bowiem w tej niemocy
pospolicie bywa zapalenie wątroby / a to zasty-
chłodzi y posila wątrobe / a tak theż zoltą nie-
moc moli kthoraz zapalenia y zatkania wa-
troby przichodzi / tak richlo iako z zatkania jyl
ty tej ktora od zolci do selit idzie. Niektorzi też
piją gnoy świeży kōstki z oczem / a chwala.
A wpałoz nżli sie czo pocznie / tedy naprzod
ma być purgacia wzięta / tym obyczajem.

¶ Weźmi diafintconia pol onciey / lekwarzu z
fotu rożanego trzy dragmi / rozpusc wodką ka-
nicy przedze / podrożnikową / mleczoową / a dal-
to wypić ciepło na switanu / a potym sie nie-
trzeba pocić ani na wiatr wychodzić / lesc w hese
godzin. Nazajutrz wziąć kolaczkow Diaro-
don abbatis za pol grofa razem po ranu we-
dwie godziny przed obiadem: Potym mas-
na konie wyszły pisaneych lekarstw pożywać.
Pocenie też dobre jest w wannie / zalewając na
rospalone kamienie albo na żuzlicze rospalo-
ną mlekem z konopnego nasienia.

Na brodawki lekarstwo.

¶ Brodawki gdziekolwiek są mazać se my-
dlem greezkiem albo wenezkiem / potim kōz-
kōstkim wlosem zawiezać albo nitką iedwab-
ną mocno aż opadną. Albo młode drewno
brzożowe rozpalając przypiekać. Albo brzyt-
wą zerznąć a dać krwi wynić / a pothym mle-
kiem celidonijey często pomazować. Albo v-
czyń z paieczyny switek tak wielki iako brodaw-
ka a położyć na niej y zapalać aby zgorzało potim
zginić. Korzeń dziewanny vsużyć a zartw-
gi z oczem pomazować. Łupież weżowy z-
rzeć / a tego prochu dać pić temu kto brodawki
ma / gdziekolwiek będą popadala. Mazać cze-
stosokiem z celidonijey / abo trzęśsolą z oczem

Na wywinienie członku ktorego:

¶ Weźmi otreby pszeniczne / warz je z oczem
a tym ciepło miejsce wywinione okładay.
Pecina to jest glina ktora sie opali w piecu / z
ocem siluczoną y ciepło przyłożona / leczy wy-
winienie.

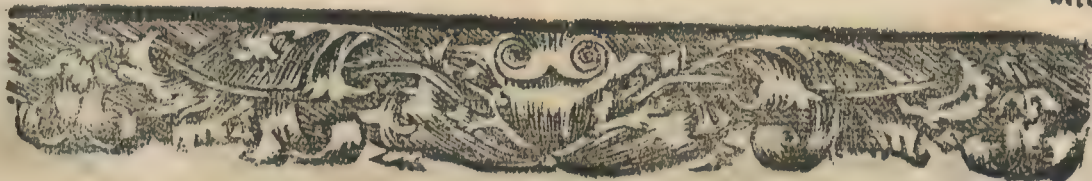
Abby potem nie smierdział / iako kolwiek ko-
perwaserem pod pazuchami potrzeb hnetprze
(Stanie

Na grzbiec przerywany.

¶ Gdy sie przegodzi nieczod zwigalac / Nar-
wać wierzchow piolynu swiętego / zagrzyć gi
dobrze na panewce / obwili w chustę a czo na
ciepley na miejsce bolące przikladay odmienna-
jąc kielo razow aż sie dobrze naparzy. Albo
przyłożyć sirowe przadżono prosto z zol cie-
pła. Ktemuś / Weźmi bożego drzewta garść
wstaw w nowym garnce w piwie starem w
łożym si smolną heżepę służywa / a gdy wywre
poslowyca / nakładz małowego masła a day
chozemu ciepło pić. Ręcinny korzeń służyć z
oczem przikladac. Prosiąną wlość wa-
z w piwie z masłem / a day chozemu pić / y nabol-
ce miejsce przikladay. Ręć pomaga zblitym y
siluczonym. Kosciam theż zlamaniem / po-
piol z swinich czeluści pomaga nawiecep dzi-
kich. Albo stoninami warzonemi okładac.
Albo kōziemi bobkami warząc w starem winie.
Tak że przerywanym bobki kōzie zarte dać pić /
albo popiol spalonych.

Nastary bol głowy / zapalając gagatek cze-
sto w winie gasić / pomaga to picie.

Kto

Kto sie winem niechce vpić

Etego dnia ieste na tjeżo wieprzowe pluce piceżone/abo przed piciem ziese kielko migdałow gorzkich.

Przeciwo iadn y trucińie

E Jesli sie kto iadem abo ktora trucińa zarażi a poczuł/natychmiast ma sie napić oliwy ciepłej abo także masła rostopionego/iesli przykro samo tedy z wodą/ abo nawarżiwszy słażu/lnianego siemienia wodę z niego pić a tem lekarstwem nie chyłko iadowi zabiczy/ale y żywot przepuści. E y ziola przeciwo iadu daia pić. Czarne ziele zwierciawszy z mlekiem zagrzać. Gadowe ziele także. Nasienie polney rutty tartej z winem dragme ledne. Rastu okrąglego także. Doże drzewko także y też polna miętka z wodą owarżyć/ albo lay na turze z wodką abo z iuchą śancthową dać pić/natychmiast iad wyrzuci.

Kto sie chce vchronić trucińy/wezmi ruci z roźdzet/fig pieć/glinki armeniaskiey trzi czwierci lothu/ soli szczypti/ zwierc to wpytko a z winem wypij. Doć y w mor lekarstwo iest pewnieczy nieżyliby kthore drogo kupil. Dryatiew diatefferon naprzeciw iadowi y trucińie bardzo dobra. Wezmi goręczy świeżey czystey tartey/rastu okrąglego tartego/bobku/mirry czystey/wpytkiego starego rowne części/ a chętsli przypczy troche śafranu/ a tcho zmiešay z czystym miodem szimowanym/ a choway w słoju cenowym/ a gdy potrzeba dać tego co jeden złoty zaważy z winem abo z piwem.

Komuby sie przigodziło ziele bilon abo śały ieste/dać mu korzenia lubiępkowego tartego z kociem mlekiem abo z winem pić.

Dryatiew na iad doswiadeżona y pewna/ abo ciem kthoby iad abo iaką trucińa wziął/ a potym sie ten dryatwie napił/ nie przesthanie wracząc aże wpytek iad wywroci/ a iesli iadu nie bedzie/ nie bedzie też wracząc. A przeto kto by sie bał trucińy by mu iey nie żądano/ przed iedzeniem abo piciem albo y wpełka przygodażla ma ten dryatwie wziąć tak wiele iako żoładz káptanowy z winem/ a potym dawać po ki wraczenie nieprzestanie. Ktora sie tak ma. Wezmi glinki znaczoney (to iest terre sigilla te w aptece) ziarn bobowych rowno vncie z żetrzy mialko a krowiem masłem napusc/ a

potym z czystym miodem zmiešay/ a dla potrzeby mley. **E** lekarstwo doswiadeżone od lednego znamięnietego pana naprzeciw trucińie. Wezmi dziegiel korzenie/warż ie skraśa wshy w czarnem piwie/niechayże on człowiek truty po ranu y na noc pije dobry trunek one go piwa ciepło wynidzie z niego wpytką truci na vrinę.

Na kordiake y na drżenie serca

E Perły tłuczone na mialki proch/ a z czutrem rozżanym iedzone po ranu/woweslaia serce. Sa też kofaczi w aptecze kthore diamuscum zową/to iest kofaczi z piżmem/śa bardzo posilaiace serce. Takie drugie kofaczi diaambra/śa też dobre na kordiake/głowe też posilaia. E też piše Rasis ofsercu malspiem/iesli zwierzatkto bardzo potworne a znakomite/iego serce vsuhone potym na proch starce/ a czo złoty zaważy z miodem pitym starym day chore mu kordiacznemu/ odchodzi kordiake/ y czo mi przespice/nose/sniałosc/rozum osty/ y ktemu s Walentego niemoc leczy. Koral także czerwony na mialki proch ztarty z śafranem a z winem dobrem day to zimno wypić czaśu drżenia serca/ bo mocnie a rychlo leczy.

Jeż na omdlenie kthore przychodzi że drżenia zbitcznego serca a zwłaszcza z goraccy prziczi ny/ogorka surowego woniay/przydziei zaśie tu z drowiu. Wodła wolowego ieżyta iest bardzo pożyteczna tu piciu w kordiacie i we drżeniu serca. Jeż wezmi wodki rozaney/wolowego leżita/śeżawioney/ktemu wezmi kadzibla tłuczonego/rożey czerwoney prochu/drzewa aloes tartego na proch/gwoździkow/spodh/sandalow czerwonych/kazdego z nich czo złoty zaważy: E y rzezy na proch wpełkie tłuczone a potym z tymi wodkami zmiešane/rozmoż w tym śarlat albo facafet/przylož kethnio ciepło na serce i na vsta żoładkowe/Jest to lekarstwo silney pomocy często doswiadeżone. Jeż kordiatom pomaga gagarak.

Naprzeciw melankolijey y boiazni.

E Melankolija iest niemoc znatomita/ abo wiem ludzi mlaacy taką niemoc/mowia wiele żagaśeżaiac rzeżami tak iż żadnej rzeży tu koniczu nie powiadaia/ a drudzy sie gniewaia/ laia/niektorzy bha/ niektorzy placzą/ drudzy sie smieci

Smietą/spiewają. W takich niemoczi wod-
ka wolowego iezyka jest dobra bardzo pijac y w
potrawylać. Zasię mleka częste pożywianie
daje pomoc ku zdrowiu bardzo wielką. Złoto
często skrobane w wodce wolowego iezyka albo w
potrawie/ma nie pospolitą włośność przeciw-
ko tej niemocy. A gdy ta niemocza przycho-
dzi boiazii/tedy perły tarte z złotem w potraw-
wach albo w rożnym czuście pożywane/dają
pomoc silną. Reż to maś doświadczone le-
karstwo/ktorem takto niemocznych chym iez-
dnym się wyprawiło (w aptece musi być wciąż
niono) tym obczajem. Weźmi eptimi/ lis-
stow senes/ kwiatkow boragowich/ miodu n-
czanych/ kądzdego z nich równo poł garści/ ci-
namonu dobrego częstych loty/spiti nardowej
muszkatowego kwiatu/ cardamomi/ kądzdego
z nich po łocie/imbieru/gwoździków/hanyzu
kądzdego z nich po dwu lotu/ty rzeczy przeluz-
kij grubo namocz w czystem winie iżby było
garniec winą/day temu chut można prze-
osm godzin/ a potym wciąż worek iakoby lug-
czędzić z plotną gestego dwoistego/ a ono ziele
włoż w siko w on worek/ potym leć ono wi-
no na to ziele w worek po dwa razy/ także o-
nemu melantolifowi dawać go porannu tru-
neć dobry pic. Ale maś mu piwcy z lewey
reki wpuścić kwić z mediany/ potym z plucz-
ney/ a potim dawać mu w tidzień raz prochu
senes z apteki czę złoty zawiaż z wodką bora-
gową y z polney ruty ciepło na switanu/ a
potym w hese godzin iesc.

Pies wściekły gdy tego vgię

Chećli poznać/silucż iadro włoskiego o-
rzechu z białym chlebem a prziloż na rane na
wieczey przez trzy godziny/day potim kofosy
z iesc/ieslic będzie iad/tedy nadaley kofosy przez
ieden dzien zdechnie. Albo rozmocz chleba
w tej krwi ktora z rany idzie/niebedzieli checiał
pies iesc:tedy rana jest iadowita. Naprzod
tedy na rane bante postawić/a iesli nie na zi-
lach: tedy żelazem goracem rane spalić/ nie-
możeli to być/pusc krew z blizkiy zily/pamię-
tay bance posiekać okolo rany iżby tym wiec-
iad ze krwi wyciągała. Z tego iadu przida-
wa się niemoc druga iże człowiek włośny boi
się wody a takby przez pica vmarł/a przeto z-
konwie długą cewką kazać mu wode pic nasy-
pawşy wnie prochu z rąkow. Albo serzenia

zalecżego albo pieżeniecego/bo się to iadu prze-
ciwi. Ranie się goić niedać aż do 40. dni.
goricżle mu tarta dać pic. Na rane mu przy-
kladać ty rzeczy ktore iad wyciągają/ czosnek
cebule/goriczyce/włosa rzeżucha/swopska/
rute. Sądło z solą silucżone albo iadro lasto-
we silucż z solą a z loiem iatimkolwiel przilo-
żoś na rane. Na iad. Zelenie ziele
albo gadowe dawać pic/bobek/rast/przimioś-
ne ziele. Korzeń dziewanny albo proch z cie-
lecych kofci z miodem przykładac/a po wshetli
40. dni takiemu proch z rąkow pic daway.
Przed pełnią krieżica ktorego kolwiel kćie rze-
cznych rąkow nakładz w nowy garniec/ a z
lepiwşy w gorący piec włoż/potym w miatki
proch zetrzy/dawayż go zawiaż rano z zim-
ną wodą poł lotu przicziniwşy ktemu ieden-
nastą częsc kądziła tarteego/a wiecżor day te-
go połowicze przyżyniwşy iesli chećli drz-
wie iako grochowe ziarno. Nagle lekarstwo
tegoż psa ktory vije/ Watrobe na rane przilo-
życ/albo vpietşy na wazlu dac choremu iesc.
Drudzy dają tedyż krew cieplą z kthorego kol-
wiel psa choremu pic. Ktemuś. Proch z ma-
tow ktory tato bywa. Maie robaki glowy im-
odiawşy w miod wlożić/a gdy pomra/wyige
a vshet y zetrzeć miatko. Drudzy tak lecza
Brwawşy glowy małow prosto ie vsuşa/ a
gdy tego wsciekły pies vkaśi (bytedno 9. dni
nie minelo. Weźmi maia/a drzawie troche
iako grochowe ziarno/a ktemu prziskrob tro-
che srebra: to rozwiertawşy z wodą day cho-
remu wypić/wshet iad moczem wynidzie.

Na to iescze. Pies gdy vkaśi/sierś tegoż
tawşy co nadrobnię z białkiem silucż pospo-
lu/a rozmoczivşy welne albo pącześi na r-
ne przilożyć. Albo popioł z octem y z miodem
zmieść a przywinąć/też to pomaga.

Ktemuś. Weźmi kądziła tarteego częsc z
goricżli tyle piecioro/prochu z rąkow tyle dyle
siecioro/a tego z wodą dawać.

Na iadowite vkaşenie. Razi rzecze suro-
we wysupić/a zwierciawşy z mlektem dać pic.

Oley na poswietrze y na iad.

CWeźmi kwiecica durawczu/Zpericon/to
jest zwonczyt częsc iedne/kwiecica chebdowego
tyle dwole/kwiecica bżowego tyle siecioro: za-
mocż w oliwie aby na dwa palca nad tym by-
ła w slancze

seklance/postaw przez lato nasłoneczu zawia-
zawszy miecheryn: Koźde zapalenie y koźda
bólaczke tym oleiem pomazawszy trzy albo czte
razy razy przez dzień/rozerwiesz. Albo kłoby
sie zarażonim poczuł/tym oleiem wsiłkiego sie
namazi/ a obwin sie przescieradłem na lożu/
przypodziawszy sie dla pocenia.

Ná wszelkie własczenie iádowite.

C Gdy Małpa własi albo Kotka. Cebule
z solą prziożyć. Polney miutki w wodzie na
warzawszy albo w winie dać pić/a czarnuch
tartą rane posypować. Gdy patał w
łasi. Czarnuchy tartę/diptamu tartę ro
wno z winem dać mu pić/chocia iednego ziela
z tych/albo drijatwie. Gdy człowiek w
łasi. Natychmiast siłucz cebule z solą a przy
lożyć na rane przez noc i przez dzień/potim po
piol z głabow kapustnych zmieszać z miodem/
y z solą przypinac. Albo weźmi kadzidla tar
tego/łosci cielecych spalonych tartę/miodu
y oliwy rowno zmieszać y przykładay.

Na kądypiad. Soku z korzenia chębdowe
go dać łyske wypić z winem/wspieć iad wy
miec.

Náprzeciwo własczeniu wężowemu.

C Náprzód zebymiarlego człowieka spalo
ne na proch zarte/potim rane tym prochem
posypować/ieś rzecz bärzo dobra doswiadczo
na. Zeż świeżego lupienia kózia skóra/na ra
ne właskona od weża prziożona/iad wciaga
Zeż czarney kóziosy guzieza ná miejsce właso
ne prziożona/znamienicie wpciąga iad: a
gdy drugiey kóziosy ogonem gołym przioży
a podzierzysz tak długo aż kózios pocznie młkć
albo zdychać/znamienitę pomoc on człowiek
weźmie. Zeż czosnek z winem pić/bärzo po
maga.

C Gdy wąż albo zmija kogo własi. Natych
miast głowe mu wciąć/a siłusz y na rane
prziożyć/a chocia inego weża głowa/nad ra
ne też wżgorę zawięzać siurem iedwabnym
albo czym mielkiem nie przegłis aby nie puch
nelo/potim moželi być bänke na rane posta
wić nasietawszy okolo: Može y ośy przespie
cznie iad z rany zsać/gdi iedno rany w wsciech
niema: a gdy to niemože być tedy napić sie tu
chy z warzonę gęsi/albo tur/albo z owczego
miesia/y wraczać. kureze theż rozerwawszy

na polp/tak ciepło na rane prziożyć. albo
warzyć myś w wodzie aż rozewre/a zmieszać
szy z bobową mąką na rane przykładac. albo
serzenia zaietęego z winem dać sie napić na
warzawszy pierwey winim ruty albo diptamu
Albo weźmi wapna a bobkow kózich/zmieszać
z sokiem gadowego ziela a przypin. Zeż lu
pejyn czosnkowych nawiercić z cebulą a z so
lą prziożyć. Sy ziola iad wypadzają/na
warzawszy koregołowiek z nich/dać z winem
albo z piwem pić. Polney miutki/lebiotki/ra
stu okraglego/kopru/opichowego korzenia ru
ty/bożego drzewka/bukwice/centurziey/y na
rane może kłasc. Ná tężo wiecę iad pło
dzi niż po iedzeniu.

Jeszcze przeciwo własczeniu psa wscie kłego/dosiwiadczone lekarstwo.

C Nawieccy starzy ludzie pracowali y my
sili o lekarstwiech/ktoreby kázily iad wscieklego
psa/a to dla tego wielkiey łosci/ bowiem cza
sem przez czasy rok tasi sie w człowieczę/a na
wieccy w tustym/ w drugim przez czterę nie
dziele/czasem przez trzy/czasem przez sześć kria
stęzow. Znamie tych ludzi ktorysą zaraže
ni iadem wscieklego psa/abowiem tacy ludzie
wodi sie pospolicie boia/a to iest nawietśl znab
iż iad wscieklego psa wkorzenił sie w żyły.

Ná to iest pospolita nauka/iż rana niema być
rychlo golona/ale tak odewarto ma być/przy
kladając na nie attractiwy masel. potim przy
kladay na rane ty rzeczy iako wyssze iest o tym

Ná rany kthore przychodza z złych krost/iako z france/ etc.

C Weźmi celidoniją wespół z korzeniem/
psie iezyci/przerwipecz ziele/kostwal/żywo
kost/album grecum to iest piestowo lasno/po
piolu iesionowego ktemu przynosić: Ziele y
korzenie okraiwawszy warz w rzeźnocy wodzie/
albo w studziennocy izby polowicza wywrzala
a potim day onemu stać przez czterzy godziny
a także masz wymywać rane y trzymać nogę
z raną w oncy wodzie/po ranu y przed wiecze
rza tą wodą ciepło pokł iedno bedzie potrzeba
włazowała/bowiem to wymywanie rane czy
ści wysusza y goi.

Masc goiacza kthora ma być ná
chuste

chuste namazowania / a na rane po-
wymyciu przykladana

E Wezmi dziesięć wosku chł wiece iako
male kotoſe iate / terpeniny co iesth ioblowey
smoly chł wiece iako polowice wosku / oliwy
ze trzy lpyli / rospuſc wosk y smole y oliwe na
rynce mieſzajac wſytko ſpoſtem / a potym gdy
ochłodnie a zwardnie / tedy po troſe na chu-
ſcie bedzieſz namazowal a na rane przykladal.
Nawloſy ktore w ranach roſta: aby
z rany wyſzły

E Wezmi ziele pante / boze drzewko / chmiel
malt / popioł ieſionowy / warz ty rzeczy w wo-
dze / a wymy rane kilka razy chł wodą / a
potym wezmi chleb cieply y przyloz na rane
y okolo oſezodke / wpnida wloſi na wierzch.

Kto ma chrobaki w ranie zagniley:
doſwiadczył kaſtan ieden tego leſarſtwa.

E Wezmi twarog czoby dzyſichęgo tworze-
nia / przyloz go mięſſo na rane przez godzinę
chrobacy wyſtapią z rany do onęgo twarogu
a gdy już wynida z rany chrobacy / tedy mo-
żesz topolowy liſt zielony przykladac na rane /
a pod tym liſtem rana ſie goi po woli.

Na opuchline żywota ktora po łaci-
nie zowa Idropiſis

E Opuchlina rzechley może być wzdrowio-
na w robotnych ludzich niżej w pancech / po-
rzebutciem głodu / pragnieniem / niedoſtatk
potrzebule prace / a tedy ſie poczynna nalepiey
niez nie ieſe ani pić / a ieſliby ograbiłi niebylo /
tedy wiele chobzie / ſyle / ramiona y pierſi trze-
dech w ſobie dlugo zatrzymawac / poth z ſiebie
wyprowadzić nie telko chodzeniem / ale thez y temi
rzeczami ktore ktemu ſprawione ſą / w ſuchey
łazni abo ładzi ma bywać / a takie leſarſtwa
brac. Proſynu dwie częſci / młot trzecią / ſtuc
z ſpoſtem / a cziniac gałuſki niezo ich zawiądy
wziąć. Rzeczy twarde ieſe / iako mieſo wolow
ielenie / pić czoby iedno żywo był / aczkolwiek le-
pley chorego potarmy miekczyc niż leſarſtwa
Naprzeciw każdemu opuchlinie. Soku che-
bdowego korzenia nalep w bańke ſetlana / ob-
lep w ciaſto żatkawſy dobrze / wpiecz w piecu /

day pić choremu ſot ieden z winem. Poſpo-
cie na opuchline ty rzeczy ſą dobre / cinamon
ſafran / boze drzewko / roza / młot / kłowy korzeń
Dobrze puchnacym mieſtać na mieſciezu ſu-
chem / cieplem / grzać ſie na gorącym ſłoneczu /
bez wiateru / y ognia ſoſnowego / dobrze ſie ke-
pać w tep wodzie gdzie żab wiele / w piaſtu go-
racym zagrzać ſie pomaga / borem ſie po-
mazowac iżby oſichalo. Parzyć chorego w
chłodzie / a korzenie iego warzone w winie dać
mu ieſe. Wzomy korzeń takież w winie wa-
rząc dać pić. Szrednia ſkora bżowa gdy ſą
na dol skrobic / doſtem wypodzi wilgoſci wod-
ne / a wżgore skrobana / wypodzi przez wrzą-
czanie nawarzymſy w winie abo w oczcie.

Małmazia pić y karmie w niej warzyć / wż-
drawia opuchline.

Ktemuſ. **E** Piſul y reubarbarum / poſto-
ty dragmy za raz dani na ſwitanu / ſą barzo
dobre. Zez piſul de meſereon dragme iedne
wczyniſy y y. piſul z dragmy / day polytac
opuchlemu człowiekowi na ſwitanu / a po-
nich ſpać iedno ſie nie poćić / w ſeſe godzin ieſe
abo poźdniey / ſą barzo pożyteczne / potym day
to leſarſtwa. Wezmi bakti liſcia wſlucz ią w
możdżerzu / potym wloz do garnca polewa-
nego y wlepy wody nie wiele / a potym przywra-
żyć na ogniu / na koniec wypićni mocnie on
ſot z teyto bakti / a daway człowiekowi opuch-
temu po ranu trzy lpyli cieplo pić / ieſt rzecz do
ſwiadczenia na kilka opuchlych z gorąci przy-
czynny. Wina kozia z ſpitą nardową / albo
z pieprzem niechajac ſpicam nardi / po ranu
częſto pita / znamienicie ieſt pomocna na o-
puchline / abowiem czyni ſtolec y vrine obſcie-
z człowieka wypada / a to ieſt rzecz częſto kroć
doſwiadczenia. Takież też rzodklew naſtrob-
na iako miazga / z mydlem barſkim abo z gre-
czkiem a z gorzałką w możdżerzu wſluczona /
potym na pepeł na chuſcie ſieroko rozłożona
y tak przez trzy godziny na żywocie dżerżana
czyni ſtolec wodne / pedzac z żywota opuchle-
go wilgoſci ſlegmiſcie wodne y z vrine wſpa-
(leſa

Na mdły żoładek leſarſtwa

E Mocne leſarſtwa człowieka mdłą / a żo-
ladek obrażają / a przeto chory takimi karmia-
mi ma być karmion ktorebygo y czpſciſy y po-
wierzdzaly. Zuchą ſtarego kura żywota prze-
puſzcza

* Stomachum purgant

Puścić a zwłascza kolere czysci gdy paprotke z nim wwarzys. Słivki warzone żywot odświeżają. Szalwija warzona w tozicy serwatce/żywoth czysci: ale chceśli lekko żywoth przepuścić/daj sic choremu ciepłej wodi napić a chceśli wiecey tedy miodu czystego w nie przimieszać. Albo w wodzie nawarżys sennu grecum/dać pić. *Łoż też czysty słaz wleścić kośbatego szawiu abo ciwitly. Napicet ma być wolny / ma spożość leżeć a niewstawać na pierwsze poruszenie, alyż dobrze potem po przepuściu a iesli by medł był / mieszczaj poleż a potem mu dać iesc. Wrocnieyszym/mocz mocz przepuśczenia maia być dawany.*

Dziecie jedno miało brzuch nadęty iako luthania/warząc tedy sosnę ziela dano mu pić/a byłorychło zdrowe. Centurija czysci melantoliz/Nawarżęc ię w wodzie iże wywre do polowice/a thodać pić. Romanowe ziela thoiest wielki młecz/czysci slegmę y kolera rozczęci tego swięże rosparz na panewce/z wietcis czysci/zagrzye malo a daj pić tomu trzeba/toć iesli lekarstwo barzo dobre/a czysci bezskody y trudności. Wodrzewowa gebka czysci slegmę y kolere/dać ię tartę dwi dragmie z miodem abo z piwem/a może przyżnić tartę imbiereu chwarta część/rastu otrągłego tożenia prochu dwie dragmie dać pić z czymkolwiek/czysci lekko y żoladtwi zdrowo.

* Łegmę czysci/ czosnek z rożanym olestem w wietcie/a z woda zagrzawsy dać pić. Łę to slegmę czysci/ Weźmi kopru zielonego garśc warzgi w tyle troje wody aż jedna część zostanie/przecedz a wloż czystego przasnego miodu dwa funti/warżęc aż lepatzgestnie iato miod daję tego trzyspłsti/przepuścić to żywot krom skody. Weźmi rumnu garśc/warz w tyle troje wody aż wywre do polowice/ przyslož thami miodu/pothym przecedz/a daj tomu trzeba/spuchłym pomaga/bowiem wsiłte wodhesę czysci slegmę y kolere. Krew tak wczyscis. Weźmi wodi dwie części a wina trzecią nawarż w tym šalwisę aż dwie części wywralaig/a daj pić temu w tym iest krew skazona

* Łoż też wczini słaz tym obleżalem warzony. Chmiel w serwatce warzony/żywot przepuścić. Wode z warzonych sliw z czutrem dać pić iakoby polquarty. Nasienie szawiotowe starwsy dać pić/zapietly żywot przepuścić. Łę żywot zapietly przepuścić. Nakłasc ma

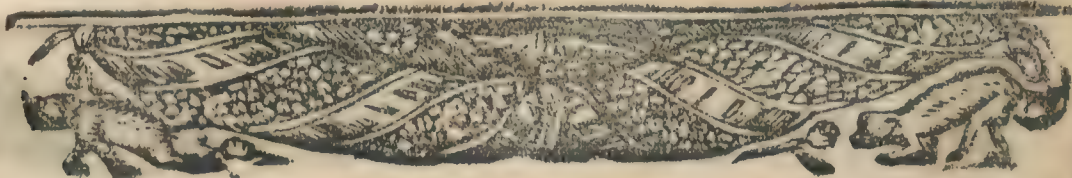
sta w torze włoskiego orzechu / a na pepel przywiązać. Ktemus. Przepuśczenie żywota. Nastrob mydla greckiego/przysp soli a tielo bobkow myshych/z warz to w miedzie aż będzie gesto/wyley na mokra a gladka miednice/wczini z tego czopkow leden albo trzy dlu gich iako palecz/y wloz te w zad pomazawsy miodem czo nadalej palcem popchnęć/nie będzie po lednim przepuśczeniu/tedy wzięć drugę. Ktemus. Nawarż liscia pasternakowe go z liscim mioduntowem/rowno z miodem a z ocztem/a to mu dawać pić w żarai y wietzor. Przkladać macierzaduste z šalwisę warzoną w oczcie.

Wody żoladek posilające lekarstwo.

C Naprzod bukwicę maściłowaną a sol z niej polyskany/żoladek posila y vmocznia dając mu dobre trawienie/a nawietcy gdy po niej troche vina sic napręży debrego. Łę cina mon/gasgan/gwrozdylki tożdego z nich rowno wzięć/na proch ztarcysy z dobrą malm: a z ię albo z winem ciepło wypij po ranu barzo zimny a slegmisti żoladek posila/y trawienie w nim dobre czyni. Łę kapary słone nie nie plotane/przed iedzeniem na tężę wzięte/żoladek posilaia/y trawienie dobre czynia. Łę ię imbiere w miedzie przyprawiany/zagrzyewa żoladek. Slegmę y inie wodności w nim wypłusa/a nawietcy ty ktore zowoczow zimnych iako z ogorkow/z malonow/y z tablek sic namnożyty. Łę wino piolynkowe niewymownie żoladek vmocznia. Łę ię też wino o mantowe/y cheć tu iedzeniu czyni.

Sol też piolynowy na zly a skazony żoladek iest niepospolite lekarstwo/ vmoczniaiać/posilaać/cheć tu iedzeniu dając/a thogdy go na każddzięci dwie lyśce wypiję przed iedzeniem we trzy godziny. Łę cheć nie pospolitech rze czy brzemiennych niewiały/ktore zupłty bywać w nich (aczkolwiek nie zawse) thedy natatowe żadze iedzenia dziwnego/Łę żaw w eterpnacem vlnie wwarzony a tu picu panieono wino dane kielko razow/nie będzie pani brzemienna wpełta w požadaniu potraw nie zapędzanych.Łę thoiest iedno osobnie doswiadczone wiele troć lekarstwo w posilaniu żoladka mdlego. Weźmi kamien przedze/ rolownikowego nasienia thoiest po lacinie apium/

r 2   łę

też nasienia kopru włoskiego/cinamonu/bia-
łego y też długiego pieprzu/każdego z tych rze-
czy namienionych rowne części po łocie albo
mnię/cukru tak wiele iako tych wpiłkich rze-
czy/dajże sie tego napić po ranu przed obia-
dem czy połtorą złotego czerwonego zaważy/
z winem albo z piwem ciepło/à potym we trzci
godziny może pić.

Żywot ząstańawia

E Piy krew Jelenia albo popioł z rogu tego/
albo proch wątroby kienozicy tartej suchy/
pić z winem albo z ocztym. Też kozłową wą-
trobę z ocztym iesc/abó serzenia zaleczonego z wi-
nem dąć pić tak wiele iako kostka wsiłowa/
abó krwie zaleczonej nawarzyć z mlekiem à iesc.
Też spalić łajno tustie à popioł z wodą dąć
(pić.

Żywot przepuszcza

E Nawarzyć wby serzenia jeleniego z soczewi-
czą à z ciwiką/abó popioł zaleczonej sierci wsmà
żywby z miodem/abó mleko kozie warząc z sla-
zem à z trochą soli iesc/à iesli serzenia prziloży
tedy będzie lepszy.

Na rozmaite niedostatkı żoładka

E Żoładkowi słodzi grube powietrze/bagni-
ste/długie spanie/długi pokon/à prożnowanie
karmie ku trawieniu trudne/iako miesia tãcze
iãpca żorawie/y wpiłki stare a nie strawne po-
trawy/masło słodzi wstawieć nie iedzone/ser-
stare/mlode nienadżg/iãpca twarda à ktemu
nie świeże/ chleb przasny à nie wpieczony a ktemu
tłusty/iako sz kofaże z masłem/ wpiłki
tãpusty/forzenie surowe/owoc nieślad/ rze-
czy przitre/wody bãrzo zimney pić/à nawia-
cei słodzi/itosc do brzydłosci/rozmałtosc karmi

A iż od żoładka częściey niemocy pochodzą/
nalepić tedy sie niemoc poczyna/mieć wstęzi-
mianie od picia y od iedzenia/ bacząc swe prze-
rodzenie y zwęczy à czymes w niemocy zdro-
wia nabył. Żoładek chory gdy trawić nie-
może/nalepić go karmiami nicobcieżać/ le-
pić po troję często iesc niżli razem wiele/ słod-
kich à tłustych rzeczy niechac/ zaważdy czękac
żadzey iedzenia. Pomaga to żoładkowi.

Masłke warząc w winie pić/zachowawa od-
mocy żoładek y wątrobe. Gwoździki/cinà-
n/musłach z kwiatem/safran acz łowie

żądzą tepi/ciewar pomaga wpiłkim bole-
ciam żoładkowym/słoniowp rog/ żużel żelaz-
na/reubarbarum/galgan/ piolyn sam y ius-
chà z niego iest wyborne lekárstwo/cukier do-
bry onemu w ktorym sie nierodzi kolerà/foral-
pić y na żoładku gi powiesić/takież smãragd/
forzenie opichowe. Potwierdza żoładek rożg-
mirrà/mieczyłowy forzeń/biała lebiorka/bu-
kwica/rzecz y ciernie tedy po iedzeniu wziąć
iablka dostate à vleżale/oliwki/tãpary/rozyn-
ki/izop/ruta/lãtorosli przeste powe/rzepa pte-
czona z ocztym/oman z prawcy własnosc po-
twierdza żoładek.

Żapalenie żoładka tedy poczuć/dobrze-
nani rożg z ocztym przystadac/wode pić/ma-
slante iesc/ser mlode nie słony/iãpca twarda
z ocztym albo mietkie rożgãz wodką polropio-
ne/ryby świeże warzone/lãtuka/podroźnit/
krowi mlecz/turza noga/spinal/iablka g-
fki w ciście pieczone/y wpiłkie karmie y picia
ktore sz z ieczmiem.

W nadymaniu żoładka/dobrze nani bari-
ki sthawiać nie sietane abó gãrneł iako bari-
ki przystawiać na pepet. Dietka/rzodkiew/bia-
ła gorczyca/ruta/kmin/lubczyk/miod obpy-
mowany temu pomagają. Osobno wez-
mi imbiru/ruty tartich rowno/posip thym
prochem figi dwie abó chrzy/a przypieczy ich
mało przed obiadem ziedz na tãczo dobrze iest.
Piolyn warzony albo izop/abó ruta pić/ albo
koprowe nasienie z forciem mlekiem. Albo
weźmi pieprzu poł lota/lubczyłowego forze-
nia tãrtego czwierci lotu/nasienia opichowe-
go poł czwierci lotu/nasienia ruciãnego tãtż.
Zy rzeczy z czystem miodem zmieszy/à wez-
mi ledne lypke tedy chceć. Albo kminu y sie-
mienta piotruseżãnego stãetych rowno z wi-
nem abó z ocztym/dąć pić na noc.

Na żądzieby żoładek. Żalowezu/pieprzu ro-
wno weźmi/imbiru tego połowice/nasienia
z piotruski trzecią część/ zetrzy à z miodem cz-
stym zmieszy/weźmi tego rano y w wieczor iã-
to włoski orzech. Ktemuś. weźmi nasienia o-
kraglego slazu ktory zowã polską rożg garśc
albo czo chceć/nasienia włoskiego kopru chrzy
części/pieprzu dwie/nasienia piotruszeżãnego
ledne/starte zmieszy z miodem à pożyway.
Możesz ktemu przicżinić nieco gorczyce białej
pomaga to na kãpel y tym ktorzi kwiã pluia-
pedzi y miesiac zãstanouione/dąć pić na noc
z winem

z winem a na dzień; woda. Pomaga żołąd-
kowi żądzelemu spać po jedzeniu trochę na le-
wo bok/gorzalki żądzeń niczego bracie iesth rzecz
wyborna.

Wilgothnemu żołądtkowi
pomaga często wodę pić w ktorej gąsą stal/
to iest tym ktorzy sie silią / mało ma tedy iest
a mnię pić/bowiem pozryteczne pragnienie/
a pożywać takich karmi iako y w zimnym żo-
łądku.

Na boleść żołądka.

Boleść żołądka podobna iest kordiac / przeto
ciężwar na rżęzo dobrze żężwarę iest/boleści
stare żywota odpędza y robati żabię. Sok z
ziela pieperstu z ciepłym winem/natichmiast
pomaga. Żywice tartej troche zmięć z mio-
dem a wypić z ciepłą wodą / odcymuje boleść
żołądka z żądzeniami. Korale stary z dżdżo-
wą wodą pić. Żatęż skorki pepiow kurych
suche starwsi pić/żołądtkowi pomagają.

Gągątet w wodzie warząc dać themu pić w
kim chrobaczę / a thymże cżolo y skronie po-
mazac.

Na plynienie żywota.

Plynienie żywota pochodzi z żamulenia tych
człontow ktore żywot żatwierdzą / a niegdzi
to z samy wilgości/plynie niegdzi krew a nie-
gdzi y tawalki ieli / a tego już nie wleczę.

W plynieniu żywota to chować / aby nie był
na stolec żakazdem chceniem / aleby musiał za-
onym wstężyć mawaniem nauczyć ielito za-
twarzać.

Maię tacy pożywać rżęży przy-
krych/pracjować niczo / thrzecz sie na słoncu
abo przy ogniu / mę sie w łazni / wracanie mo-
żeli być / a chocia y lekarstwem przyprawić / od-
iedzenia y od picia sie powściągać / trzecz wpyki
człontki dobrze procz brzucha / tim chowanim
może plynienie przesthać.

Wabężane nasie-
nie wprężywszy na skorupie żętręć y tym pro-
chem chleb posipować y iest. Skorki z igdrek
włoskiego orzechu starwsi dać mu pić.

Al-
bo wwarzyć cżterzy iaię w ocżę dugo pokra-
piając kielo rżow ocżtem / a gdi sie dobrze opa-
la / żętręć na proch / potym w tłustą kotos re-
sprawioną wssyp on proch a wwarzą w dżdżo-
wę wodzie a ż dobrze rozewre / a to dać iest y o-
ne suche pić posipawsi tarteimi gwoździki / ci-
namonem / muskatem. Nasienie sieżawowe
warząc w dżdżowej wodzie a chocia w pro-
sie y dać pić. Kwas z iablek lesnych abo grus-
pek dobry pić. Skore szędną debowę wa-
rzyć w dżdżowej wodzie / a rozpaloną sshal w
tym kielo rżow żagasić / y dać pić.

Wanki

suche na brzuchu postawić przez cżterzy godzi-
ny. Serzenie żatężę z zimną wodą pić / ży-
wot stanowi / ale nie ma przęchodzie drągmy
iedny. Pocżęć tedy dawać po troche ktemu
ser thwardy żętręć a wyplocz gi w dżięgię do
dach ciepłych aby nie słonosi niemial / potym
wssy a żętręć miałko / a daway go pić z ocżtem
drągme iedne. Korzeń dżiewanny tharty z
wodą pić. Wodka wypalona z debowego
liscia bårżo wielką moc ma. Proch z kurze-
go ziela abo woda z warzonego / kżde plynie-
nie tu wleczeniu podobne stanowi.

Uprzećiw glistam lekarstwa

Celisty rozmaite w żywocie bywają / dłu-
gie / troche / okragle / plaste / a niegdzi dłu-
gie niz dwa lokcia. W tym robaczę / nie
ma żądzeń tu iadlu / ma brzydosc w żołądku
smierdzi mu z wsi / ocży wpadną / grzienie ma
w brzuchu / a niegdzi ograska / a drugdy posła-
dkiem wychodzą. W dżięcioch osobne zna-
mie robaczow / swierzbienie nozdrzy.

Ży rżęży robati gubią. Piosyn / słonężnik
poley / rżstiu okraglego korzeń / kobyła miętką
centuryzia / bożę drzewto suche / żosty podro-
żnik / iest / lebiodka / miętką swopką / cżarnu-
cha / popioł ieleniego rogu / szałwia / to warząc
na rżęzo pić albo iest. Żółć wolową zmięć
szęż lniąnem siemieniem ciepło / brzuch pom-
żować. Albo cżosnek zwierciawsi z ocżtem pić
Dosię iest tu zgubieniu robaczow / gorczęca z
gorzalką abo z ocżtem pić.

Ktemu iestę lekarstwo.

Żiolkowy oleik na pepet y na krzyżę dżę-
tiom ktore robati w żywocie miewają poma-
żany / iest rżęć cżęstokroć doswiadcżona iż stol-
cem wychodzą. Żatęż mirra z cżymkolwiek
pożywaną / robati żabię y wypadza. Żęż
wstęć robati tak glisty iako y ty ktore ascari-
des żową / Wwarzyć kocentki z socżewicą w wo-
dzie / a tego sie dać napić. Nasienie lubiężyto
we z cżymkolwiek pite / robati pewnie wppa-
dza. Żęż mase wżynianą z cżarney heleny
z olektu żiolkowego / wosku troche tnim przy-
puszczę / cżęsto doswiadcżono na wypędze-
nie robaczow / gdy pepet będzie mżany. Żęż
sok wycisniony z omianu / z winem dany tu pi-
ciu / cżęste iest doswiadcżenie y prostich ludzi /
a żiwłapęż y bab na pomorzenie robaczow.

Ktemuś. Wziąć rzeźboto a wpróc dno/a
z zreczać na dobre kęsy/potym rozpalić sietie
re/y spalić ono czos wyrzuci na proch na o
nej sietierze rospaloney/y dać on proch z czym
kolwiek wypić temu kto glisty ma/a tāt wy
nida glisty. Żywot stanowi.

Moskal ognie z mąki psenicznej z babczą
nem nasieniem/dać choremu iść:

Na zapieczenie: Weźmi centurypiey / czār
nuchy/piolny/słonecznik/grochu/wspyt
tego tarte go rowno dragme ieden/ masłiki
skropul ieden/aloe pol lota tarte go / zmieśaj
z soliem piolnowym/a ciepło przwiń na pe
(pek.

Przeciw wātrobney niemocy

C Wātrobna niemoc bywa y długa y krót
ka/a drugdi bārzo ciepła/bouiem wprāupm
boku silny bol bywa/y niemal wspytke polowi
ce aż do głowy osiada/niegd y prawa reka bo
li z rāmieniem/ograżenie gorące bywa/a dru
dzy tacy żółci wrāczają/niegd ych bēzpkord
dobrze niedawi/a thoc są znamiona ciepłey y
nagley niemocy/ ale długa niemoc; pothym
znać kiedy wātrobā ziątrzeie/a bole powsta
nie na prawey stronie/wapie twarde a wpu
chle/a po nāiedzeniu mu cieżey/czelusi bolz
Wdi sie to zāstārzeie/brzuch/nogiy inſe cżlon
ki sie nādymāią y puchnā/ale pierśi y rāmio
nā cżenieią.

W they niemocy nalepić
zā swiężā krew pusić/żywot przepusić/ziolā
nāprzod chłodne przykładā/iāto są roża/ po
drożnik/słaz y inne/a pothym gorące karmić a
ktore nie tu:żā ani czoby mocż przymodziły.

Dobry tedy cżabr/izop/blala lebiotā/ kroch
mal/bobek/mietā. Weźmi tarte go piolny
2.cżesci/pieprzu trzeią/zmieśaj z symowā
nym miodem/a tego choremu dać pożywāć/
a strzeż się od wſpētich/rzeczy zimnych/iāto
sā owoce/ziolā/forzenie/trzeć rece/nogi/ spie
a chronić się prace/dobrze się lecie oblewāć wo
dā chłodnā/a zimie ciepłā. Osobnie ty rzeczy
niemocy wātrobney pomagā. Rozynti
zāwżdy rāno iść żutac ie dobrze z igdry.

Wātrobny wileczy suchey tarte y dać pić czoby
dwa złote wāżby z winem abo z piwem/ thoc
na opuchline też dobre. A gdyby było zapā
lenie wātrobny wielkie/czo znać po prawym bo
ku czerwonym y gorącym.Dāwāć choremu
iść podrożnik/y loczgi wārzoney z ocżtem/al

bo loczgy suowā. Do też dobre lektāstwo.
Wyrzucić z iānā kotoſhego swiężego żolthet/
a zostawioy bialek naley tām rozāney wodki
izy była storupa pełna/a to zmieśawſy dać
choremu wypić.Na kożdy dzień aż do dziewię
ci dni piolny wārząc z miodem dāwāć pić.

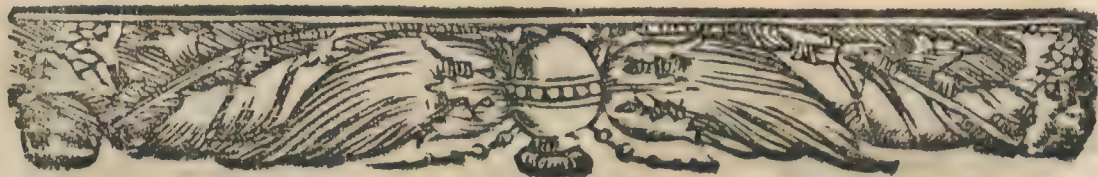
Wilecz wātrobe z winem pić gdi niema og
raſki/ale w ogrāſce z wodā. Wātrobe kożle
cżā abo ckelecā proſto wyławi ciepło na wā
trobe chorego przyložyc/wſpētko zātānie icy
odeymuie y potwierdza iā zwlāſcżā na pocż
tku niemocy. Chmiel przyklādāć y pić /od
twarzā zātānie wātrobny. Stolkowy forzeń
wārząc w winie dać pić. Būtwicā też wārzo
na. Kwiecie bżowe swięże z kożlā serwarkā
wārzone pić/iści wyborne lektāstwo/ prāgni
nie gāsi/żyly wātrobne cżyſci/ mocż przymos
dzi/a kto tego zwycżai się pożywāć/ rodzi mu
się wesele/a znamienitā pomoc dāig tim kto
rzy mālā suchoty/albo ktore morzy kolera al
bo melankolia. Pomaga też wātrobie mo
drzewowey geſki z lot ieden dać pić/ a pospo
licie pomaga pierz/imbier/citwar/bobek/ tās
tārskie ziele/łmin/izop/piolny. Gdy boli wā
trobā/nawarż piolny/a pothym w wodzie
tego nawarż mąki psenicznej/y kładāc to w
work na wātrobe przykładāć.

Przeciw niemocy śledziony

C Śledzionā kiedy chora tedy wſpuchnie a
przi niej bok lewy ſtwardnieje tāt iż go niemo
żē pālcem wgnieſc/brzuch tēgi bedzie/ goleni
niatospuchnā/w thākim cżłowięcie ſadze
się nie goiā/ani ſtrup na nich niechce być/gdi
bieży/cżuie boleſe a trudnoſt oddychānia.

W pokoju ta niemoc się mnoży/a przeto pra
ce potrzebuie ale nie zbytniey aby z nicy ogia
ſka nie przypłā/ māzāć/trzeć/pocić się /słod
kich rzeczy niechāć a zwlāſcżā mleka y ſerā.

Kwaſne ktemu lipicy ſlūżā/ocet ſilny pić/sło
ne rzeczy iść/łapari/limunie/ogorki/ lātū
ke z ocżtem/podrożnik/ćwikle/wieprzowe no
gi/pysł/ptaki chude/na tēcżo pić piolny/ po
obiedzie wodę w ktorey cżęſto gāſono ſal.Kte
mu dobre ziolā ktore pobudziā mocż. Naſie
nie konikowe/łmin/ opich/ macierzaduske /
piotruske/lubſzeł/izop/cżabr/ dobrze ſādāć
Łtānego y rzeżuſānego naſienia rowno z ol
nem nawiercić/ przylāwſy oliwy/ ciepło na
kre

Kre przysłożyć. Albo goręcyce nawierciawszy
a lozu to; łowego od pokrachek czwartą część
przysłożyć/soli troche przysypawszy zagrzac y
przysłożyć. Modrzewowa gebła ktemu dobra
y też chebdowe korzenie. Naktład; stopy wierzo-
bowey w nowy garniec/naley przyskrego winą
trzy części a stopy czwartą/warż; aż iedną zo-
stanie część/day tego po trunku zawždy do 7.
dni. Paprotke też ywienie iezyczyli warżac pić
Store wierzbowa tłuśc; na kre przyskładac
Sotlem z centurzicy mazać y pić.
Watrobelisq w gorącym popiele vsuszyć y
zetrzeć a z winem dać pić. Lekarstwo do-
swiadczone. Beni glowe nietoperzowi/ vsu-
szyć y zetrzeć na proch/a czo możeh trzemi palczy
wziac day choremu z ocztem pić. Polcy z so-
lą slucz; a na kre przysłożyć/trawi nadecie icy
korzenie koblego szczawiu/dobrze gi przysła-
dać z ocztem y warżone pić.

Na bolące nerki

**Jeśli jest boleść z zapaleniem/ wczpłi wana-
ne.** Nawarżiwшы rumnu/ nostrzgu/ kopru/
łocentli/ siotkow y korzeń/ senum grecum/ sie-
mie lniane. Warżac w winie piwonicy ko-
rzenie albo nasienie y pić. Duktice tarcha z
winem albo z ciepłą wodą/ albo z sithą miodo-
wą pić. Dobli kocz z winem zmiepowy prz-
kładac albo z wodą.

Naprzeciw kāmieniowi nerkowemu

**Kāmieni sie rodzi w nerkach y w mecherz-
ni.** Znaki kāmienia/ w nerkach ciepkosc a strzela-
nie w ledziwiach/ blodra bola/ nogi cierpna/
mocż wychodzi z rzezaniem/ a w urinale osta-
wa sie iakoby piasek. Lekarstwo tim nie pomo-
ze ktorym minie 40. lat/ może przeto być odel-
żenie. Trzeba sie takiemu chronić rzeczy sło-
nych/ przyspich/ gorzkiech/ kwasnych/ wiecez
pić niżli iefe/ a niegdym może w pićie sipac pierz
abo mleko białego matu z piwem pić. Sot
stozarn dać pić z winem. Albo wezmi sosni
garść a warżią w tyle pięciory wody aż iedną
trzecia część zostanie/ a te vode z czutrem dać
pić po tiko dni. Dobrze w takim niemocy
bani puszczać z wdom. Pospolicie tch rzeczy
kāmieni leżga. Krew zalecga zawingwszy w
iego store w nowym garniezu spalic/ a tego
prochu typte iedne na tczgo z ciepłą wodą wy-

pić. Popiol też z łatowych skorup/ moene iest
lekarstwo. Krew też łozłowa spalona pić/ abo
sucha starta/ barzo pomaga. Ptal trześci o-
gen to iest plista/ łatokoluek go pożywa/ prz-
cim kāmieniowi silną moc ma. Pluskwy tar-
te pić/ abo żywa wsadzić w korzeń. Skorupę
łastowych orzechow suche starwshy na proch
pić z winem czerwonym. Popiol też z spa-
lonych skrzydł gesich. Zaskoczeta kthore
łatać poczynaią iefe/ albo z spalonych popiol
pić. Biodrunte chrobaczka obwingwszy pol-
tnac. Kāmieni kromy nąpduia w żolci woło-
wy/ tarty pić. Duktice/ verbene/ krawo-
nik rowno zwierek/ a z wodą dać pić. Sie-
mie polskicy rożey tarte pić pomaga. Zele-
nie iezyczyli z winem warżone pić. Korzeń
piećperstu y wodze iego. Zetrzy pieprzu 52
ziarn/ a rozczpi z sotlem piolnowym/ oczi-
li z tego siedm tolaćzłow/ a na tąd di dzien ieden
wezmi/ wpcłaga z neret kāmieni. Kumien
warżony pić y mpsie w nim. Sot z jia-
la spiwrozodu dać pić iakoby vnicie 4.

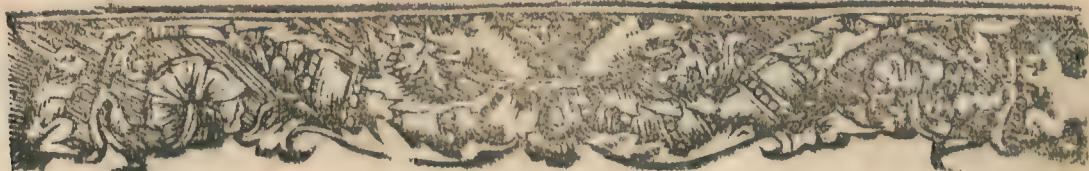
Na kāmieni y na moczu zatrzymanie.

Watrobe kocz albo łozleczga/ płuczga/ nerki/
skot y ine trzewa ochedozgowsy zsićac/ a tim
nadyiac czo namiesze ielito zmiepowy z peso-
łga/ a wwarżiwshi dać to iefe choremu.

Ktemush. Sot wpcłniony z ziela kto-
re żowga nochdzien/ z białem winem picy/ nie
wymownie piasek albo kāmieni piasek yshy z ne-
ret przez vrine wypadza. Ztż iest rzecz dos-
wiadczona. Broble proso z białem winem
na proch mialki zarte/ a czo dwie dragmie za-
waga wspanat wbiałe wino/ po ranu wypić cto
plo kāmieni w nerkach kruszy y pedyzi przecz.
Ztż łozłowo w ktorym dziecie w żwocie prze-
miesztawalo/ żowga polacinie secundina/ vsu-
szone na proch zarte/ pothym on proch z wi-
nem albo z włoskiego kopru wodą. Ztż ma-
ła niektorzy ludzie za doswiadczone lekarstwo
Zalazga marcowego tak czalkiem w garn-
czu wlozgwshy do plicza vsuszyć y z sierstą/ a
potym go na proch slucz/ Ten proch iest bar-
zo vżyteczny z białem winem albo z miodem
piym/ na kāmieni nerkowy y mecherzowy/ to
iest czo złoty zawazy dać po ranu ciepło wypić

Kto niemoże vriny puszczać.

**Ze ziola mocż wywodga/ złotogłow/ mi-
czynowie**

czytowie/boże drzewko/opich/piotrusek/ia-
lowiec/bobek/bukwica/halwia/lubhczek/wa-
rzac niektore z nich abo kielo społem dać pić.

+ Zwierciawsy czosnek/meżowi sthroie pomā-
zac/ā niewiescie obwinawsy w chustke/ w icy
rzeczy wlozyc. Malżowe skorupi suche zetrzeć
miakto/ā tego dać pić iakoby polloru z winem
abo z ciepłą wodą. Kurcze mlode wwarzyc
z piotrusek az dobrze rozewre / potym przysip
w one iuche z pvice sosnowey bialej charty/ā
niechay to pije. Dgorkowe nasienie kremu
dobrze pomaga. Kzepne w winie warzyc ā pić
bardzo mocż wyprowadzi. Czofne w winie wa-
rzac pić pomaga. Ruta/pierz/kmin/ mtrā/
carul to iest polny kmin/kopytnik iakokolwiek
daz/czabr/maruna/pokrzywa/macierzadu
pla. Jescze na trudny mocż.

+ Sporzybowe korzenie z wodą wwarzone
ā ciepło na tężo pite/ niewymownie poma-
ga. Zeż działkam malym korzeń oleśnikow w
wodzie wwarzony/ā potym na krzyż przys-
łożony ciepło/wypadza z nich vrine.

+ Zeż często doświadczone lekarstwo/ ziele
Nocidzien w wodzie wwarzone potym w oli-
wie albo w masle przysmażone na dymiona
y niżej pepka dzieciem p starym przisłożony/
pedzi w net vrine zniech.

+ Na toż Korzenie rzodewiane /koplanowe/
piotrusekane/pokrzywne/w winie wwarzone
ā potym w oliu smażone/pod brzuchem przis-
łożone/mocż obficie pedzi. Mala ozantā
mocż y mleszacje prziwodzi / grube wilkosci
cienczy/y zatlóczenie iclie otwarza. Kto mo-
cżu niemoże puscic / dać mu polknać psiego
sadla silutky z halunem iako bobowe ziarno.

+ Pasternak y cebula mocż prziwodzi y samy y
nasienie.

Na krwawy mocż Psie lezleżki warzacz
temu dać pić kto krwawy mocż wypuszcza.
Ktemuś. Weźmi malego slazu z korzeniem
warz wetrzech czesci wodp aże polowiczā wy-
wre/ā przez trzy dni day choremu pić.

Nawierciawsy hantay dać pić z silnym octem
dobry trunek na tężo po kilo dni.

Na rzezawice lekarstwo.

+ Napierwey wziac ziela ktore zowā hay-
dinski trank/lebiotki/kāzdego rowno/zi wshy
kti ziola wlozyc w nowy garniec y wlać w tho
winā bialego ā warzyc dobrze az trzecia czesc

wowre/potym to wino przez chustę przecze-
dzic ā wpgnisc/zasie toż wino wlać do garn-
ka/ā wlozyc w nie lyste czystego miodu/ ha-
lunu tej iako wloski orzech/przishawic zasie
do ognia az troche wezwre/ā to juz bedzie do-
brze. Potym the wodke zagrzawsy malo lzy
lecnio bylo/ā biorac iq w strzykawke / wpuśc
czay w czlonet wetknawshy iey koniec do czlon-
ka/mas to czynic dwa razy przez dzien rano y
w wieczor.

Lekarstwo tym ktorzy sie wstacia w poscieli

+ Naprzod korale czerwony na proch starcy
ā z wodą albo z wodką babeżanā na noc pite
znalomicie broni wstania we spaniu. Zeż
korzenie omānowe z babeżanā wodką pite/
broni tej niemocy. Zeż mumia z winem pla-
ta czo polgrosā zaważy/zadzierzawā wyne/
y te krew ktora z vrinā wychodzi. Zeż nasie-
nie laktucjane y kurzey nogi ziela stharte / ā z
czukrem zmieszawsy/day na noc z wodką ba-
beżanā albo z piwem/zastanawia vrine zbye-
nie odchodzacz z krowā zmieszānā.

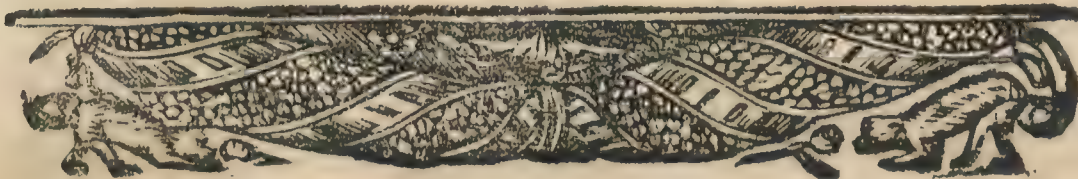
Na toż. **+** Zawleżać rzepitu w wort /
ā warz w winie āz iedno trzecia czesc zostānie
przysip soli ā to day pić /możes warzyc y w pi-
wie. Abo mu dać ziele mecherz ktemozni piecz-
ny/lepszyby dziki/abo pāznocie swinie spācie/
ā starwshy dāwac mu pić. Sużel zelāznā czo
nalepiey starā dać z winem pić /mocż zatrzy-
mawa. Kto niemoże mocżu zatrzymać/
korzeń grzyblensowy warzac dać wode pić/stā-
nowi mocż y inie rzeczy. Wilecy czosnek iako
kolwiek gi daz/temu pomaga.

Kiedy sie dzieci wstacia/ dać im myś ziele wā-
rzonā.

Na kāmien mecherzowy lekarstwo.

+ Weźmi korzeń ziela Lamiakamiennowego
korzenia albo nasienia piotrusekane/ hāny
zu/pieprzu/pszczelnikowego nasienia/wrob-
lego prosā/spāragowego korzenia z āptheki/
kāzdego z nich rowne czesci czo lot zaważy/ā
na miakty proch starwshy. Wyshykti rzeczi po-
mieszy z miodem abo z czukrem / potym day
czo pol zlotego zaważy z winem abo z piwem
ciepło na noc. Jest to lekarstwo bardzo często do-
świadczone na ten kāmien przerzeczony.

Kāmien wypadza/konśka sledzionā tārta
dāigc

dając pić po 40. dni. abo popioł z koczey siciscl

Naprzeciw Boleniu Ktore w ielitach bywa

Podbial ziele w winie albo w wodzie wwarżo-
ne/ oddala bolenie i. lit. Reż to jest rzecz do-
fwiadeżona/ Lányo tego człowieka ktorzy ma
bolente w ielitach swych potł ięże cieple/ ma
być rospuśczone oczeiem / a pethym iakiemu
kolwiek z wierzeiu wlane w gardło / on czło-
wiek będzie wolen y puścić od kłocia wnetrz-
nego. Reż hancz wpełnim obyczajem poży-
wany tāt z winem abo z wodą piołynową y
reż wloskiego kopru/ abo tāt iedzony/ odpadza
kłocie. Reż wodą samą rumientową po-
ranu ciepło picha/ nad imperzeży pomocą na
jest na bolenie wnetrzne. Reż ląno zatec e
z ciepłym winem pić/ dziwnie kłocie wypłie z
ich oddala. Reż lut iedzony/ nie pospeli-
bolente w ielitach wsmierza. Reż polny i min
z drobnymi rozynkami w wodzie wwarżony /
a po tym przasnym miodem osłodzie/ a thego
się po ranu ciepło może napić/ jest niesły-
chane pomocne lekarstwo.

Na konic masz kłistere wypisana/ ktora ni-
gdy nie omyla w kłociu ktor bywa w ielitach.

Kłistera. Weźmi Centur. pięć mincy
fey/ wloskiego kopru/ rumnu ogrodnego/ ut-
ty/ swępskiego kopru/ kądtego / nich po gar-
sci/ z apłeki weźmi ktemu coequindri a zwi-
sca czo jest w nich wnetrz. Wwarz ty rzeczy
wypłie w wodzie prostey we dwu kwartach wo-
dy/ aż do iedney kwarty wywarz/ potym prze-
cedz w sę/ i ty tego wypłkiego było z kwartę/
wlepy w to elekty ruciānego z dziesięć lyżet/ be-
nedicte laxative iedne vncia/ rospuść/ a soli z
pol tyty oczkowatey. Dat je tuż przez instu-
ment ktora zowā kłistera wlepy zādkiem w czo-
wiec tego ktory ma w ielitach kłocie/ a niech
to w sobie dżierzy czo może nadluzey. Jest o-
bne a ostateczne lekarstwo.

Naprzeciwko czerwoney Biegunce

Naprzod domowe lekarstwo. Czesnet smā-
żony albo wwarżony / zāstānawia biegunkę
mocznę/ nie tylko ktora samā z obfiteści wil-
goci zlych przychadza/ ale i ty ktora od mocz-
ney a iadowitey purgaciy bywa. Reż gruski
a zwłazęja ploni suche wwarżone w wodzie/

a potym iedzone y polewka z nich pita/ mocza
nie stanowi biegunkę krwawą. Lányo go-
lebie z oliwą zmieszane/ a tym żywot nāmā-
żny/ bārzo mocznę zāstānawia. Zāpca prze-
pietle/ a żolcti z nich nāmoczzone w oczeie y ię-
dzone/ bārzo pomagają. Reż na bārzo zby-
nię biegunkę krwawā/ weźmi osm abo dziesięć
piłulek z wosku tāt wielkich iako prosiane
ziarnka a na noc polni/ silno mocznę stāno-
wia. Reż bārzo słachetne lekarstwo/ często
kroc a pospolicie od Docchorow miewane w
zwęzaniu. Reubarta sm pieczone czo polto-
ry drāgmy wāży/ stānwy na proch day wy-
pić z bābezāną a z mleczową wodą po ranu
a nie iść po nim za pięć godzin / a przed sa-
mym obiadem masz wziąć diacitoniton suis
specibus czo dwa złote z wāży. A wśakoż
pizo tych lekarstwiech masz czo nāmniey pić/
polewke nie iść/ ani tłustych rzeczy iedno pie-
czone/ y mīeso wwarżone nie nie piodzi. Ser-
pieczoney dobri prostim ludziom/ tāt ię grus-
ki suche. Reż powieła z iāgod czerwiecz są obo-
(ne na to.

Na czerwona niemoc

Węży Migdalowe mleko a zagrzyte /
n sip ktemu galganu tluczonego zā polgro-
sā a wypij na tjeżo. Na toż. weźmi kurzego
z elā cartego/ y posipac to czo niemoczny ma
iść/ tedy vzdrowion będzie. Na toż. Weźmi
kiele żolctow z bialti/ zby spolem/ w sip ktemu
muplatow y orzech czāly sflutki a zāsie zmie-
saj/ potym wlepy na gorące żelazo iż się vpie-
cze twādo/ potim posip troche muplatem z
wierzechu/ a day niemochemu ziele na noc/
nie pić potym ani iść nie iniego. Jesze na
to/ vktoc kiele grzanek z chleba rżānego y do-
brzeie vpiec/ potym rozmoczyć w oczeie win-
nym albo w dobrym piwnym/ potim posipac
hāfunem tluczonym/ y ziele iedne albo dwie/
nie iść na to ani pić. Na toż/ weźmi cżystā
cegłę a rospal iā dobrze/ potim polcy gorzalkā
rozbiż kielko iācie kofosych/ a żolcti ich vpiec
na ty czege tāt bārzo aży się mogły zethrzeć
na proch/ potim ić wypić z winem czerwionym
na noc/ po nim niema nie iść ani pić.

Na zāstānowienie krwie z rāny

Naprzod gallas na węglu spalony/ a po-
tym w mocznym oczeie z gāpony/ potim stāci
f na proch

na proch / z solą zmiešawšy / wlož tego wšgo
tmo z czętem na rāne / stanowi krew.

**Tu masz lečarstwa na rāny meskich
go tāiemnego członku / ktore rā-
ny albo krosty po lacinie zo-
wa Herma.**

T Naprzod czarna hālena w winie rospu-
szona / tym winem mātą być rāny y krosty wy-
mywane / silnā pomoc dāie. Leč na to / sol z
przāsny miodem / krobey mieški pro-
chem zmiešawšy / po māzuy rāny y krosty tā-
iemnego członka. Leč to masz częste doświād-
czōne lečarstwo / wezmi olejku rožanego / olej-
ku citoniorum to jest pigwiānego / kāždego z
nich po uncii / wley ie do ołowianego moždze-
rza / y kiel teč ma być ołowian / ā thym masz
miešać z godzine abo mnię iž niciāto zgestnie
tym tedi olepkem pomāzuy krosty / ā zgoi.
Leč na wnetrzna. Mumia jest dobra thām
wpuszeć strzplawtā / ā z sietā miodowā albo
z kōziem młeciem.

**Na opuchnienie y na wrzodi mo-
szen albo stroiow meskich**

T Mātā bobowa z mātą lečmiennā row-
no zmiešana / potym z winem wwarzawšy ie
przylac potym rožanego olejku / zmiešać czę-
ste / ā tego na chustce przypożyć na mošne os-
puchlā y bolāca. A tož teč lečarstwo na bo-
lāce pierśi y białych glow može być częste při-
ložono. Leč drugi plastr wezyniony z mātā bo-
bowey / z kminu tłuczonego / ā z miodu przās-
nego / bārzo jest vžyteczny. Wost z rožanym
olepkem rospušežony / ā z niego wezynie iāto
by częste / abo tāt przypożyć na mošne bolāca
bārzo pomaga / bol vsmierza / y twārdosc miek-
ciy.
Jepeže ktemu.

T Liscie bielonowe stlucz / ā z mātą częstā
pšenicznā zmiešać y przykladac. Zwier-
ciec māt z wodā / ā przisipawšy mātā pšenicz-
ney / spuchline gorāca y boleś stroiow odpā-
dza / plastrzem przypożyć. Kūtā z wieprzo-
wem sādlem tłuczonā / miekciy twārdosc mo-
žen. Korzei przestepowy wārżony ā z oli-
wā stluczony / nādetosc y kāždi sadzel stroiow
goi. Bobki kōzie w sthārym winie wārżone
przypożyć / nādetosc wšitkich stāwōw pteč stro-

ioy gubi. Kwiecie przymioennego zlela / tož
teč czyni w winie wārżone. Stemie lniane
fenuugrecum / ruche społem z oliwā stlucz ā
nā puchline možen przykladay. Popiol z
kōzich bobkow z oliwā / opuchline rospādza.
Lebiorka z solā ā z mātą stluczona / opuchline
stroiow zbiera ā miekci. Mase z mātą leč-
miennā ā z moczem dzieclectm zmiešana tož
czini przpložona. Nostreg w wodzie wārzie
y przykladac / miekci bolāczki nā stroiow / ā se-
peže wiecey gdi z mātowtami wārzy. Sla-
zowā kwiecie wārżone przykladac / albo korzei
iego świeży stluczony z świeżem maslem.
W tatley przpogodzi dobrze charchac z pōpeni
albo lebiordā albo gorāczycā / aby wškosci glos-
wne nā dol nieplynely.

Na wrzody torzenia žapalone.

Wwarzawšy soczewice w wodzie / stlucz iā z li-
sciem pīntowem / y przykladac / Albo psin-
ki stlucz z topolowā maslā / ā pomāzowac.
Soczewice wārżonā z rožanym oleiem stlucz
ā z thopolowā maslā / pomāzowac. Nos-
troi iātko dobrze / ā wyprawšy iādrā z gnta
ždem nākladz safranu / ā obwinawšy w mo-
kre zgrzebi / wpiecz w popiele / ā gdy sie wpiecze
odejmi stōre / ā samo iātko z oszrodā białego
chleba stlucz nie twārd / ā tho nā wrzodi y nā
sadzele torzenia przykladay. Sol z portula-
ki z wostiem ā z oliwā rowno zmiešay / spuch-
ly korzei pomāzuy. Cene trzeć nā kamieniu
z winem / ā przymiešawšy oliwy / spuchly ko-
rzei pomāzowac / ā tāt teč može trzeć ołow.
Žapalenie vsmierza / olei siostkow y białkiem
zmiešany.
A gdy sā krosti od nieczystey
niewiaści. wārżac lečmiem z miodem roža-
nym albo owies / ā tym winywać. Korze-
nie grzybieniowe wārżac w wodzie / naparżay
ā olepkem z žółtow pamāzuy.

**Gdy sono swierzbi. Szalwiyā y z roscē
kami wārżyć / ā tym winywać / tāt mežom
iāto y niewiaści. To teč czini polnā šalwiyā
z hālunem iā wwarzawšy w wodzie / winywać
* Sol teč chebdowy ktemu pomaga / ciepło po-
(mažulacz)**

Ku meskich rzeczy posileniu.

T Polewka z bobu odlužonego z pieprzem y
z imbirerem albo y z oleiem mgidalowym / do-
skōnale jest lečarstwo. Bialā gorāczycā y
nāsienie y žiele. Rzežucha wškoska. Rzepne
nāsie

nasienie z wierzciawszu z winem pić. Imbier/
galgan/migdały słodkie nieoparzone iść.
Muszęcie ziela z winem pić/nasienie w męzu
mnoży. Nasienie rzodkiewiane z białą gorczy-
czą zstarwsy w winie słodkiem pić. Stroić
kierozie suche zstarce pić. Zapeza wroble y go-
lebie iść. Gdy mąż jest przy starstym/redy
weźmi białey gorczyce vncij 16. tminu 8. pić
przu 4. nasienta portulati 2. zetrzy z miodem
a zmiešaj/pożywaj tego rano y wieczor.
Nasienie pokrzywiane z winem pić też dobrze
Na toż. Weźmi wodki z cebule dwie części/a
miodu przysłoż część trzecią/warz aż wsiątką
woda wypre/a gdy idzieś spać /weźmi thego
czo złoti zaważy. Weźmi nasienia białey cet u-
le/stroiw liśch tartych/mozgow wroblech/
białey gorczyce/białego kadzidla/wsiątkiego ro-
wno dwie dragmie/ zetrzeć czyscie/a zmiešaw-
szu z wodą/veżymie pić galuszet albo pęci las-
to groch a brać ie na noc.

Dla pomnożenia płodu a ratwiecey w nieplodnych małżonków.

C Naprzod to masz wiedzieć/tę pospolicie po-
tyciu swoich rzeczy v niewiaśc/a potom po la-
zni gdy się biała głowa ma t. mu aby wsiąpl-
la w brzemie/tedy richley ktemu przichodzi v
żywaie tych rzeczy wypisanych. Naprzod
ma pożywać pilulek czwartego dnia po prze-
staniu swoich rzeczy/vmymysz sie wsiątką cz-
yscie w łazni. Pilulki. Weźmi go-
rzejki/pasranu/liśchów mirtowych z apteki
każdego z nich czo złoti zaważy/sięsci kozloue-
na proch zstarce albo skraianey/a z tego wpy-
skiego veżym pilulki z olejkiem zisaminu/tha-
wikie tako łaskowe orzechy. Zażę o pol no-
cy ma ledne pami wlożyć sobie do macice / y
dzierząc w sobie przez tielko godzin. Potym
wypuściwszy one pilulki z siebie ma iść do me-
ża na rade. Też lekarstwo doswiadczone tu
rychlemu poczęciu/Kosc stoniowa piła tartą
ktora ma być tielko dni czo postora złotego wa-
ży z białem winem pita po ranu/ a potom ma
być to lekarstwo na takimne miejsce włożone.
Weźmi serzpożo z żateczego żołądra/rez lapa-
no żateczę świeże ma być ztim serzpożiem zmie-
šane/a potom w bawelne włożone tham do-
macice/po lażni na noc ma być włożone niecz-
wiazawszu/a pothym rano w łazni gawszu z

siebie ono lekarstwo/ma się do ostatka meża
To też iesth lekarstwo miedzy (radzie
wsiątkiem napewniepse tu poczęciu/a ma
być w aptece veżymiono. Tym obiezałem.

Weźmi stoniowy kosc piła tartą z polto-
ry dragmy/kosci z sercżą icleniego dwie części
dragmy to iest dwa stropul/Blacie bizantie
to iest skorupki thak rzeczone/w ktorich bywa
ła slimaczki/poltori dragmy/proch z macic-
ki żateczey to iest de matrice leporis dragme se-
dne/też ománowego korzenia pol dragmy/
nasienia pašternatowego theż z pol dragmy/
drzewa aloes/cynamonu każdego z nich czo
dwie stropul waga/musłathowego twiaru
leden stropul/takież tatarskiego zila 1. stro-
pul/miodu białego albo cukru białego ze trzy
abo ze cztery vncie/veżym z thego lektwarz/
starwsy pierwej ti rzeczi przerzeczone na mi-
ałki proch/a potym z tym miodem albo z cu-
krem na ogniu rozpuse a dobrze zmiešaj. Ze-
go lektwarzu pami ma czo trzy dragmy waga
na rzeżo pożywać przez tielko dni/abouiem iest
rzecz przepieczna tu pożywanu a vżiteczna
niewymownie tu poczęciu. Po tym lektwa-
rzu trzeciego dnia ma być veżymiono maza-
nie/począwszy od peptu aż przez na dol. Oto-
ta masecz po ranu. Weźmi mirri/pasranu
spiti nardi/masiki każdego z nich czo złoti wa-
ży/gallie muscate/castorei/każdego z nich pol
dragmy/imbieru pol dragmy z olejkiem lilio-
wym/siharwsy the wsiątki rzeczy na mi-
ałki proch/zmiešaj z tym olejkiem/ a wosku tro-
che przilożysz rozpuse na rince/a tak bedzie
miała masę mielką/ktora mażi mi-
stie gdzie
i-est macica/ i-est rzecz nadoswiadczenia tu ry-
chlemu poczęciu. Też nasienie
cardamomi (w aptece tielko przeda) po rze-
czach swych od białey głowy pożywane po ra-
nu/abouiem the nasienie sprawuie mocnie
macice tu pewnemu a rychlemu poczęciu/p-
też ono dziecie czyshtego a gładkiego ciała bez-
dzie niemające na sobie krost/ani ognikow.
Jedna pami stara helingowa bierz o nim trzy
mala/za swoim doswiadczeniem.

Przeciwko czarom lekarstwa

C Kto by był veżarowan/dać mu pić dwi-
cie tako bobowe ziarno. Solim
czowym mazać/abo y sam durar

na ledz wie przylozyc. Dylcza nad drzwia mi zawieszona / czarom y diabelstwu moc odep muie. Kto przy sobie ma korzen przestepow czary sie go nie imq. Dzieciola pieczon ego albo warzonego iesc / mocno sie przecia wi czarom. Zebem trupim gdy okadzisz / al bo trwia psa czarnego wpsiki sciany pomagac w tym domu gdzie czary sa / wpsiki przestanz. Gdzie koral jest w domu / tam czary nie wlas dng.

Abby lubosc zgineka:

Portulaka z swcy natury gasi lubosc. Spać na lozu naslawisz rozy / albo włoskiej wierzby ktora polacinie zowq Agnus castus Nasienia laktuti dać wypić dragme jedne z iu cha makowel warzonych. Kamphore z wo da pie. Kwiecie wierzbowe albo topolowe tar te pie. Sotiem bledonowym lono czesto ma czać / palatżczq lubosc odpadza. Kortandru w wodzie namoczyc a one wode z czutrem pie komu nasienie plinie. Dobrze mu wode zimną pie / y w nley sie tepac. Psintli slutshy nad lono przykladac. Nasienie grzy bieniowe z tharte pie / albo sot z korzenia iego / albo liscia iego nawarzywshy z oleiem mako wym pie. Blache olowiang nad lono przy wiezac.

Niewiescie nazbyt chciwey

Dobrze jest butwice warzac w oczcie pie / Ratiesz slonecznik. Ktemu tez dobrze boso cho dzic / malo spac a w niemlekkim lozu / a klasc w loze roza / rute / grzybienie / wierzbowe liscie poscie / praczowac a nieproznowac / wode pie z octem iesc laktute / turza noge / krowy swi ni mlecz. Polewke pie z czarnego matu. A iato mowia / Korzen grzybieniolowy w wodzie warzac pie / z nieczystych niewiaft czyni czyste Suchy korzen kotylego bezawiu albo y nasie nie iego tarte pie. Prawe iate wilcze slucz z olepkim rozangm / a wlozyc w swerzecz / odstapic chciwosc od ulewiafty. Krotko mo wiac / ktoby wypil chrobaczka ktory w noczy swieci / bedzie klepezeniec na wieli. *ktosoznec*

Na zadawienie macice niewiesciey

Pietnascie ziarn piwonien starwshy z mio dem lekkim pitym dać / barzo pomaga. Wo de z warzonego nasienia pasternakowego dać

pie niewiescie z nadetym brzuchem / wshyhto zadawienie macice odpadza. Podkurzenie ia godami ialowczowemi / to tez czyni. Kuts slutshy / w posladek y w macice iey naklasc. Dlez matoranu z paczysiami w macice wlo zyc / zadawienie otwarza. Wonia plustiew temu tez pomaga. Lanyndzistich gesigdi im zakurzy / zapomnialem pomaga / y macice za dawieniu.

Czepel wypadza

Nawarzywshy rumnu w nim sie parzyc / y czepel y plod martwy wypadza / a wode al bo uche z niego pie / miesiacet przywodzi. Opichowe korzenie warzac pie / czepel wywo dzi y trudnemu moczowi pomaga. Popiol z spalonego lagna konstkiego dać pie / czepel y vmarsly plod wywodzi. Korzenie polskiey ro zicy warzyc a weym sie parzyc.

Lekarstwa pierwsze ku pobudzeniu za stanoiwionych rzeczy przyrodzoi nych bialem glowam

Naprzod wrebte proso w piwie albo w wola nie wwarzone / mocno pobudza przyrodzone rzeczy. Zez asa fetida z apteki z mirra / z pie przem a z psafanem / czo pol szotego wazi z w nem albo z byliczowq wodq cieplo na noc pie ca / mocno pobudza. Zez trociskiz mirri w aptece wezynione / wziac ich czo dragme zawa zq / przeczyniwszy knim poleiu na proch tar tego ieden stropul / a pothym z włoskiego ko priu a z byliczowq wodq / day to wypic na noc jest rzecz czesto doswiadczona. Syropet Bezmi bylice / sawiny / poleiu / czerwoney le biotki / cassie lignee z apteki / diptamu bialego czo dwie dragmie zaważy / a tam tych ziol po pol garsci / warz ty ziola w wodzie albo w wine a potim sie ma pan' cieplo po truntowi rano napisac / potym dopitwshy tego siropu / wypuscic zapheny y z tey y z drugicy zyly.

Zasie lekarstwa naprzeciw zbytnie mu byciu przyrodzonych rzeczy v bialych glow

Sot wytisniony z turzej nogi ziela / gdy wtim bedzie bawelna rozmoczona a potym do ma cie wloziona. Zez pise Kirandus. Surowe iate gdy bedzie wshytko wypite od bialcy glowy

stanowi. Zeż rog wolowy zarty potim lego proch z babczaną wodką albo prostą wodą pi ty/ stanowi mocnie/ a ktemu rozmąciwszy z o cztem prziloż na dymionay niżej pępka/ chu ste rozmoczyćwszy w tym oczcie. Zeż masę co metisse/ krzyżę pomaży dwa razy/ niewymow nie stanowi/ tak iż rowney nie ma/ w aptece działają the to masę/ y theż thā przereczona masę niedopuszcza porzucenia dzieciacta/ ale mocnie pomaga ku zupełnemu donoszeniu. Zeż czpnią w aptece trociscos de carabe to jest z burstynu/ mocnie ssthanowia przyzrodzoną niemoc z winem czō zlothy zaważy na ieden (raz wziąć.

Gdy sie mleko białey głowie zsię- dzie w piersiach:

C Serzyno z żolądką zaleczonego z octem ro spuśczone/ a potym na pierśi przypożone/ roz cięta sie pod tym mleko. Gdy niewiasta trzyp- zienta iakoby soczewicznę z wostu wczynio- ne polknie/ rozchodzy sie zsiadłe mleko w pier- siach. Ktemuś. Weźmi rutę garść/ siaręti czō dwie drągmie wazy/ warzże to przelutkły xute w oczcie/ a gdy ocet wywre/ przypoż na pierśi/ nie thylko zsiadłe mleko rospadza/ ale y krew zsiadła od tego sie rozplywa.

Naprzeciw suchotom

C Suchoty abo wiedzienie ma osoby trzy/ Jedną/ kiedy sie ciało nie tuczy/ a zaważy znie go niczō odebodzi a nie nie przypbywa/ a ślad zbytnia sieżurose a mārskose przychodzi/ y nie opatrżeli weżas/ y morzy. Druga osoba jest zła sprawa ciała/ gdy wsięti karmie w człowie ku łatwie sie łaża/ a tho iż sie ciało w długich niemocy w wodzi/ wiec chocia sie widzi iakoby był zdrow/ ale polepszenia niemáš/ ani go też znac/ abo theż gdy sie tcho zbytniem leczeniem skazi/ abo zlemi karmiami/ tym krom wiedo- nienia y krosty bywają po wshytkim cieie.

Zeżcia osoba/ płuc gnicie/ począthet ma od głowy/ gdy reuma często plynie/ a tak kapar- ntem płuce rani/ tem naprzod bywa lekkie oz- grażanie ktore czasem przestanie a czasem sie wroci cieśti kapel plwanie z ropą a niegdzi ze- kwią czō wiplunie a na ogień wpadnie bārzo smierdzi/ a potim nawiecy znac iż płucza gnią. Jesliby tedy płucza niegnily/ a ciało til- kowiednalo/ a chori malo sie/ przicziniac mu

se iedzenia czoby mógł drobze przechować: a iesliby zaśie nad żywczay adl wiecy/ w siży- mawaniem sie to ma oprowiać/ nie iese ieden dzień/ nāzaiutrz od trochy począc thā/ każdy dzień potroşe przicziniac/ alys ku prawey mie- rze przypidzie: tati ma często przechadzać sie w- ctepley komnacie/ nie na słońcu/ rekoma czę- sto praczować/ oliwā sie mazać trzeć/ iesli mo- że lepiej sam niż kto ini/ a często iednego dnia przed iedzeniem: może też mazać sie czymby pot z siebie wywiol. Może sie w volnocy wannie myć sniadşy nie czō pierwen/ albo sie- dząc w wannie może iese/ ma iese iāyeza/ kury- mlode/ także mieso y iue karmie ktore tuczą a nie rzechlo sie łaża.

Ali iesliby prze- żła spra- we karmie sie w żył sok obraczał/ napierwen nie nie iese ani pić/ po tim żywot przepuscic/ a znie nagła dobre karmie iese/ maige miedzy tym lekka pracza/ mazać sie także y myć w la- żni albo w wannie przed iedzeniem/ pocie sie Jesliby to chowanie nie pomogło/ krowie opu- śczać po troşce na każdy dzień. Jesliby sie przed sie niemoc mnożyła a prawe suchoty by- ly/ nalepić tedi iechać po wodzie daleko może- li być/ albo postawu/ albo po iezierze sie wozić- albo na sianach żimie/ a owsepiti ma ku nielā- kiey pracę z wyeczay mieć/ bociem też thā nie- moc prawie w mocnych sie leczech przygadza od 12. laty aż 35. nie nie myśle nie sie nie- trostać/ do wolej spać/ reiny sie chronić aby na płucza zaśie nie kapala a wrzodu nie odno- wila. Chronić sie tedi nie przechowania/ zim- na/ gorąca/ dymu/ wsta iatylać/ syie y czel- sei dobrze okryć/ kapel swemi lekarstwy leczyć/ wode pić/ mleko iese/ małe warzona z kōzlo- wym loiem albo zowczym iese. Mleko kōzie zwłasczā cieple pić/ lekarstwo iest/ albo krowie. Kaki rzeczne surowe sflucz/ a wyćisnawşy sok- z nich z mletiem zmieszać y pić/ albo warzone iese y suche y suche z nich pić. Żelentoy do- brze pić/ albo masło swięce. Metodu a żywio- ce modrzewowcy rowne częsci rostopić/ a bio- rąc w wsta przetykać/ a pierśi mazać masłem albo sflutkły z nim sżazowy torzeń. Dobki ko- zie w ciepley wodzie rozpuszcic y na pierśi przypo- wiać. Takieś sianita warzona żywot przepu- sci. Mastiki tartcy dziewięć drągm w ciep- lą wode sypać y dać mu pić.

Na Swierzb lekarstwa.

C Swierzb na ludzich bywa z rozmaitych przyczyn. Jedną iż się tak nieczysto ciało wrzodzi. Drugie z zbytniego ledzenia i picia. Drugie z powietrza. Drugie z przypioru od nieko go. Kto ma w mor krosty/ przespieczność jest zdrowia/ a tak/ by w paropywego kofule w ten czas drogo kupić. Krost nie trzeba nagle lecz z lekarskim mocznem ale zniemagła/ między ledzenia i picia/ przepuszczeniem żywota/ krwio wypuszczeniem jestby godno. Dozwolają też czysci swierzb. Wodki z chmielu/ z polnej ruty/ z boragu/ z kadziola ziela/ a z miodunkiem zmieszać równo dąć pić/ czysci krew y tęż swierzb. Albo aloë tartego dragme ledne dąć pić z wodką krowiego mleczu y kopru. Koby lego szczawiu korzenie w wodzie warzyć/ a zasz wzdry pić. Polną rutę warząc z kocią serwatką/ wysychać wilgości z człowieka wymiata.

Swierzb czysci. Nawarzyć y korzenia pieprstu krosty wymać/ albo soku tego dąć pić vncie 4. Korzenia z celidonię mało powarzyć/ a tym myć. Spalwszy czosnek/ popiel zmieszać z miodem/ krosty y zmażyć czernie gubi. Przestęp z solą/ goi krosty. Korzeń kobylego szczawiu silić z siarką/ a polać ni po maż tedy swierzb zgini. Korzeń szczawiu twą snego silić z octem/ krosty gubi y paropywe naprawia. W suchych krostach go dzy się krew puszczać/ ale w wilgotnych niego dzy. Wanna z solą albo z siarką pomaga suchym krostom.

Naprzeciw kureczowi lekarstwa

C Kurecz jest rozmaity/ abowiem kurecz reze/ nogi/ glone/ tak na zad iako y na przodek. W takich tedy przysgodzie dobrze żywot przepuścić/ miejsce sadłem czu nasłarzym mazać. ciepłą wodą często mazać/ krwio w tej nie mocny nie także puszczać/ ale bańki. Nawarzyć si fenum grecum z oliwą/ wannę odzłatać a w niej się kąpać. Na to miejsce dobrze gorące wierzcianey z wodą ciepłą przykładać a by się przypięło/ iapca mietlicieści/ iuche z miodem kure. A gdy kurecz jest w sygi/ niecz nie jest czoby trzeba zwąć. Wina y ciepłego się pić chroń. Dobrowe stroie warząc w piwie dawać pić. Gline mazać w oleju albo w czym tłustym/ na kurecz przykładać. Albo ziele kurecz y nogi w wodzie nawarzyć/ a przysypać ieczmiennę mąką. Luszczyn bobowych

y zosledziowych tartych równo/ a to zmieszać by gesto rozłożyć ciepło na welne świeżę nieplotaną y przplożyć. Albo wapno nie gąszone w wodzie warzyć a zmieszać z oliwą/ a mazać/ to lekarstwo y żylam narupionym pomaga. Komu kurecz/ a ktemu ograsła przypdzie/ będzie zdrow.

Naprzeciwko febram abo ograsłom rozmaitym

C Pospolicie gdy się kora niemoczą poczyną a ograszenie poczyni/ nalepić się z pokrojem miodu/ nie jest ani pić/ boć poczyni niemoczą i tężnia a pragnienia potrzebują.

Spewpędnych ograsłach widzieć mamy/ iż w tej ograsce takie znamiona są/ gorące wielkie na człowieka przichodzi/ pierś nie nady mała y osierdzie/ oczy czerwone/ żółty pełne/ boki/ czolo y skronie y wysychać człowiek gorę/ sni się mu orzechach czyrwonych/ widzi przez sen ogień/ krew. Jeśli tedy on chori jest moczo ny pusić mu krew aż do omdlenia/ a tą ledną pomoczą często zdrowienia bywała/ dąć mu karmie krowy żywot zmieszać. Jeśli od karmicy niema przepuszczenia/ tedy wzięć czopet z mydła abo z słoniną a włożyć w żadek. Albo nawarzyć ziela noczodzień w wodzie/ a dawać choremu z czutrem pić/ y samo też ziele choremu przykładać. Pić chłodzące. Weźmi malon wzięty/ wytrawiony w miodzie/ re/ nakładz węż czutru niemalo/ koląc go aż się rozepdzie/ wlej w sklenicę/ a gdy się wstroi/ dawaj choremu pić/ bo jest dobra w gorączce.

Ku czyszczeniu. Nawarzyć korzenia opichone go w wodzie a dąć mu pić. Albo tak. Weźmi miodu czystego dwie części a octu silnego trzecią/ warz to aż octu wypłynie/ day tego soku ledne aby w osierch trzymał po trochu przykładając w tyżannie pić. Dobrze mu na pierś przykładać podrożnik/ sporzys/ babke/ latorosli winne silić y wodą okolo niego nakłasc/ liscia wierzbowego/ rozry/ grzybienia y innych rzeczy chłodzących. W każdej ograsce nawarzyć mietli polnej/ a z tą wodą dragme bobowych stroiow tartych dąć choremu pić dwie godziny przed popadem. Osobno na powpędnią. Weźmi piołynu dobrą garść/ warz gi w wodzie aż dobrze zmiektnie/ pożyjmy weźmi ieczmiennę mąką dwie garści/ mąką fenum

inum grecum iedne garse / zmieszawszy dobrze przyłoż emplastr od pierśi do pępka. Prochu z iemioly debowey przed popadnięciem dać z wodą wypić czworoj sęzipty dwiemā pālezo- ma wzięwsi / odpadać też to wsiytki suchocy Albo oleiu cebulnego z sokiem bylicie day chore- mu napitek aby sie počil.

Terciana to jest trzeciego dnia ogrāstā / młodym ludziom ā zwłascza ktorym jōc iā sna to jest kōserā pānuie / przychodzi lecie od rozmaitych przyczyn / ale wiscy z pożywiania słodkich / gorących ā suszacych rzeczy / albo y z zbytniego lekarstwa / ā przeto te niemoc trze- kō czo nawiecy wilżyć ā chłodzić / ā zbyt / te dne wracaniem / drugie potem / żywota prze- puszcaniem y moczu wywodzeniem proznie / czo ā iako czynić / iuż dosię wyspę napisa- no.

Nā terciāne. Wpięty iāc mierzko włożyć w nie pluskwę / ā dać choremu ziele.

Sebra quartana.

Czwartego dnia zimnosc przygadza sie tym ktorim czarna jōc to jest melankolia pā nuie / nawiecy w iestni kiedy jest niepogoda / ā z karmi zimnych ā suchych / znāt zych wil- golci w lewym botu / sledziony nadeć / w tey niemocy tātēz postępować iāto y w inych / ā stronie chorey czo nawiecy pomagac / sledzio- nie ā wātrobie / aby tak z zamiestania opuch- lina nie przyplā / żywot cżisic / per przuodzie karmie iesc dobrego soku / mieso młode y incze- cży / ā wlec tak wczynie. Weźmi pieprzu dlu- giego / mirri cżisley / bobrowych strow / row- no starte day z miodem czo trzy zlose zāwazi / dwie godziny te przed popadnięciem. Albo mirry polu soku tartey zmieszay rowno z dryla- kwia / wczyn gālufki iāto wycze ziarnā / day- że choremu po trzy dni po iedney / ā cżwartego przed popadnięciem day pić / ā cżyn pokłich z stawa. Albo mirry iāto grochowe ziarno tar- tey zmieszay z sokiem piołynouym y ruciānim dayze to choremu wypić przed popadem.

Al osobno to doswiadczone. W izbie w pieczā-
abo w komnacie w kominā / posadzić chorego
y ognia grzbiem przed popadnięciem godzi-
ne / y mazać mu grzbiec pocżawszy od dołu a-
że do głowy oleiem bobrowym / namazawszy
dobrze / położyć nā to kōdzic długi z pāczesi ā
bo z welny / ā obwinac przescierādlem y przpo-
dziać go na lożu dobrze āz sie zāpoć / owspęci
do cżwartego pomazania quartanā odepdzie

wyiwsi iżyby nie mierny był. Nā kwartane
Zwierc glone cżosntu ze trzemi pluskwami ā
daway choremu pić z winem po trzy dni przed
popadnięciem. W kōzdey ograsce.

Stucz cżosntu iadro / ā w luseżyne laskoz
wego orzechā włoż / ā na puls kthoreykolwieł
reki pod kostke przywli przez noc.

Kremus. Wyiać z kōtki wātrobe nā scho-
dzie kriejyca / ā chować iā w soli dluo / potim
suchā tātā dać pić przed popadnięciem.

Tęże przeciw kwartanie y quotidianie.
Korzenie spāragowe (w aptece naydzies) w
warz w wodzie ā thego day choremu pić przez
7. dni / od tego kwartanā odchodzi. Sok bab-
czany maley babli z miodem pitym dany 2.
godzinie przed kwartanā ciepło wypić / dżw-
nā ā niepospolitā moc mā / cżegom sam dos-
wiadczył. Zeż Nametch lekarz piše zā pewa-
ne / iż serce z weżā pokłi ięże żyw wyiete / ā to
zāwiesono na hyie kwartane mātācemu / pe-
wnie przestāie. Tātēz y lupięz weżowy po-
klieże żyw jest wāz zāwiesony. Temże oby-
czāiem zebym weżowe zāwiesone. Zeż piše ki-
randus / serce zāieże zāwiazane w chustke ā
na hyie zāwiesone choremu / oddala kwartā-
ne. Zeż Nāsis piše. Nāiz bialy ktoru mu-
chi łowi w chustke zāwiazany ā na hyie zāwie-
sony / tātēz y do cżolā przykladany / terciāne
febre vleczy. Zeż pāteczynā z winem pita-
ciepło przed kwartanā godzinie / nie przychodzi
kwartanā wiecy. Zeż nasienie ziele kthore-
zowā zwoniec / po lācinie Ypericon sthāre / ā
czo drāgme zāwazy day z winem wypić ciepło
przed kwartanā. Sok z ziela sādzezu / cżoby
go było z sēc tżet / przed kwartanā na dwie
godzinie pity / stānowi iā. Wroble proso na
proch stluczone / ā z winem pite albo z wodą
przez trzy razy czo zlothy zāwazy przed febrā /
ktora na kōzdy dzien bywa / leczy iā mocnie.

Zeż pāznogty z prawey łapy niedzwiedzey / pl-
te z cżymkolwieł po trosze / kōzda gorąckā le-
cżā ā nawiecy terciāne. Korzenie rumiento-
we z wodą z ocżem ā z miodem pite / kōzda fe-
bre leczy. Zeż bolus armenus z winem wo-
dā roztworzonym pity / naprzeciw morowe-
go powietrza febram jest bāzdo dobry. Wog-
mowey to jest w kōzney niemocy / iābko wiel-
kie portowe wpieczone / włożiwsi w nie kālū-
nu czo pol drāgmy zāwazy / potym ono iābko
to day iesc na noc / ā kōzāc sie po nim poć.
Nā pā.

Na paraliż to ieſt gdy fogo potwie-
trze zaſiſie w połowicze / albo w reke
albo w nogę: tu maſz naukę.

C Naprzod ieſli chory może wziąć piſuły / te-
dy mu day na ſwitanu dragme ſmrodliwych
piſuł weżyniwyſz; dragmi dziewięć / y day mu
ie polingę poſedney. Jeſli nie może wziąć pi-
ſuł / tedy mu kliſtere weżyni. Zwärztwyſz w
proſtey wodzie rumien / ſlaz / ſzałwia / centurzi-
ga / ſig; kielto / iławowczu z pol garſci / pioſyntu
troche przyczygniwyſz / a potym powärztwyſz
onego wpytkiego dobrą chwile / odlepiżby ene
go było troche mniejſzwarz / potym roſpuſc
w onym wſtropie Jere pigre 2. loty / Benedicte
laxative lot 1. oliwy z pieć lothow wlepy / ſoli z
pol lyſki wſip. Otoż maſz kliſtere / ktorą wlać
maſz przez instrument na to weżyniony / zad-
kiem w chorego człowieka / a niechay w ſebie
czo nadlużyj może dzyerż / potym we trzy abo
we dwie godziny day mu czo lekkiego zjeſc.
Potym gorczyca wierciła z miodem a z ocz-
tem maſz go częſto karmić / to i. ſty trzeciego a
trzeciego dnia / abo wtem oſobney ieſt pomoc
na paraliż. Takież biała gorczyca wierciła
na z gorzałką abo z Niedzwiedzem ſadłem / a
potym maia być ony mieſcā paraliżem zara-
żone nātierańe mocno / nieczpyſthoſc trāwi y
ciało zagrzewa / y też pecherze ſie po onym na-
ciele wzdymaia / z ktorich woda czeże / a ſtygad
martwe członki ożywaia y tu władz przycho-
dza. Drugie lekarſtwo częſto kroć na parali-
ż doſwiadczone. Wezm ſadła liſiego prze-
puſzczonego pieć lotow / iławowczu trziloć / pie-
przu długiego dwa loty / gorczyki poltera lotu
ſſuac ty rzeczy czo nalepięj może / a roſpu-
ſciwyſz ſadło liſie / w miazę ty iny rzeczy w ſa-
dło / a ktemu przilepy aquam vite ze trzy lyſki /
albo barzo mocney gorzałki / a tak ię ſlache-
ną maſcią v ognia namāzuy członki powie-
trzem zarażone / v znaſz dziwną pomoc. Dwie
* ktorzy ludzic zagaſkami kſia miſcā zarażo-
ne / a ſilną pomoc miewaia. Zeż rozmarino-
wa woda ieſt barzo pomocna w tej niemoci
pić po ranu. Takież ſzałwiowa / lauendulowa
nie poſpolicie w ſpomagaia w tej ni. mocz.

Proch barzo dobry na Paraliż.

Wezmi bukwice białe / nogietu / Lawendy /
ziela ktore zoug po łacinie Sanamundi / ſal-
winy / bukwice czerwone / ruci / wpi-

lich rowno po dragmie / rozmarinu trzy dra-
gmy / cardamomu / bobrowych ſtrołow obow-
ga rowno po dragmy / rzeżuchy / timu / obow-
ga rowno po dragmy / piwonicy czysty trzy
dragmy / gaſzanu / cinamonu / muſkatu / as-
loes drzewa / caſie rowno po dragmy / Sa-
lis gemme dwie dragmie / czukru dwie drags-
mie / weżyni z tego proch.

Ktemu maſc dobra. Wezmi ſadła ſwie-
żego wieprzowego / roſtop a wylep ie na czyste
wino / a gdy ſtrzeplnie / zaſie reſtop / a wlepy na
wino / a cżyni tego do piaci rāzow albo wiecey
tę maſcią mazać mieſtھے chore kielo rāzow
przez dzień / lepięci bedzie nāwärztwyſz przed
tym w tym winie ſzałwiny / imbiern / maſtyſi
y pſetrum. Albo bobrowe ſtroie wārzyc w
winie / a tym mazać.

Przeciwo S. Vālāntego niemocy.

C Za niemoc ktorą po łacinie zoug Cadu-
cus morbus / po polſtu wielka niemoc / Pada-
czka / albo s. Vālān. niemoc przydawa ſie od
niemiāci picia / ſedzenia / niegdzi od truciſny / od
wkaſzenia zmię / od złego powietrza. Po tym
znać ie niemoc / gdy na ziemie padſy pieni ſie
barzo. Gdy mu otrą pierwſzą piſane a wiecel
ſie nie pieni / może być zdrow / ale poydali piā-
ny wtore / inż mu lekarſtwo nie pomoże.

W meżczyznach do 18. lat może być wlecz-
na / w niemiaſtach aż do plimienia mieſięczow
Gdy tedy teo vpadnie w tę niemoc / weżyni
mu turzenie pod nosem gorczyca / ieſt barzo
dobre. Ziarnet 15. piwonny ſtarte na proch
a z winem pite po ranu. Zeż dyktom ma-
ſem piwonnia na ſpyie w chuſcie abo tak zawię-
ſzona iżby ſie ciała dotykała / broni ich od tſy y
niemocy. Zeż miedzy wielkimi tātēm mied-
mi Galenowemi. Koſci z głowy człowieka v
marlego ſpalone na popioł / tedy on popioł z
białym winem w kielko godzin pty przed cza-
sem padmienia / nie dopuſzcza niemoci wielkiej
a wpatoz lepię gdy vpuſciſz krowie z mediana
a potym wezmie ty piſuły o pol noci / to ieſt /
Wezmi piſuł ſmrodliwych / piſuł cochiarum
diagridy pieć ziarnet / kaſetich po pol dragmy
niechay bedą weżynione ſiedmi z wodką ſzałwi-
tową. Dayze ty piſuły przed ſwitanim / a po
tym wtorego dnia daway ten popioł z winem
po ranu tak wiele czo zloty zaważy / y w porra-
wāch

proch swych ma często pożywać z ruta/z pie-
przem/z imbierem/z biedrzeńcem/oczyńniwszy
z tych rzeczy proch/à tego prochu w karmie si-
pác. Zeż powidaia iż trzymo noszone od-
tátiego/broni niemocy. Zeż mięso wilcze/à
nawiecy płucà spalone abo vsużone w garn-
czu w pieczu/à dawać on proch z winem pić
abo z potrawami iśc. Możetż opłotawpy

płucà winem czyślem/potym ie wwarzyć z
siekawpy na bigos y okorzenie ie pieprzem/im-
bierem/gwoździki/à to iśc.

Zeż maś pewne dzieciom/wezmi opopona-
cis/castorei/sanguinis drac. antimenij taż
dego z nich rowno czo złoty zdawaj/zetrzy na
mláski proch/à tego dawaj dzieciom po troše

Nauka Barwierska.

Dziwierz wszelki ma poznać przyrodzenia ziół / y wszytki rzeczy które są potrzebne tu tej nauce / y też lekarstwa pospolite iako ie ma składać we społec. Drugie / ma też poznać niemoc / aby sprawując lekarstwo / nie przypadał gorącego tu gorącemu / a tąd y zimnego tu zimnemu / ale aby obaczyl z iakich przyczyn niemoc jest / na którą chce lekarstwo sprawować. Tę rzecz namienione bardzo są potrzebne tu nauce Barwierskiej.

Repercussiva / rzeczy odróżające
Ktore odróżają gorące / albo też y zimno / albo wilgość / albo suchotność / iako są zioła / rozcho dnie / crassula / vermicularis y inne.

Confortativa / rzeczy potwierdzające
Człowiek albo posilające członki niekiedy / są ty. Olej rożany / mastikowy / mirtowy / korandrowy / oliwet / sandalum / piołunowy / sol / centuri ty / sol. Tę rzecz wszytki słoję pospolu / a tu nim przypominać pąstwu / abowiem członki bardzo pyła.

Scriptica / rzeczy cierpnące
Egla. Migdały / nasienie soczewice / y niektóre rzeczy tu kłowi podobne / słowie gumata. Tę lekarstwo odróżające / odpadające / przyciągające / scieśniające / jest lekarstwo dostatecznie rozpuszczające wilgości / a to dworakim obyczajem / ciepłym / albo zimnym / a cierpnącym grubey osobności.

Zimne rzeczy są ty.

Pini / polna jeż / toboły / roża / spoquistos (jest sol w aptece) sol z charnel nie grzą lych / mirta też sol w aptece / sumat (jest nasienie w aptece) mirtus / sorbus / pigwy / żoładz / bolus armenus / cinoka / terra sigillata / (jest czerwony kamień w aptece) to wszytko może pospolu słoję według wolej twę.

Rzeczy ciepłego przyrodzenia są ty.

Dafun / orzechy cipresowe / sol / squinantum / (jest ziele zamorskie) blacrobisantia (są cząstki z morza bardzo cudnie woniące) mąka wilczego grochu / wino czerwone / y inne rzeczy które są cierpnące.

Rzeczy przyciągające k sobie wszelkie
rzecz w cieple zostająca / iako są strąły / kopy y inne żelazo. Są ty rzeczy proste / możehich wziąć co chcesz. Naprzód żaby spalone / żywo kost / miętka kamienna / poley / sporzys / pires trum / costus / pierz / gumi / armoniat / amos mum / xilobalsamum / kadzidło / mirra.

Ku wyciągnięciu strąły plaster do
brzybarzo / albo iakiekolwiek żelazo z ciała. Weźmi żywotostu wietznego / barak (w aptece nazywają) sal armoniat / cucumeris / amini / terpentiny 10. lotów / pieprzu czarnego / pieprzu białego / gumi armoniacum / amos mum jest nasienie / xilobalsamum pięć lotów / kadzidła / mirri / celosone / wosku trzypoty / tożenia lilij białej. Z tego wszytkiego weźmi plaster / przylóż na miejsce gdzie będzie żelazo / wyciągnie.

Rzeczy rozpuszczające są ty
Ktore subtilizują wilgości grube a rozpuszczają / są ty / Rumien / dialtea / ale jest rumien na lepszy między pospolitemi.

Rzeczy pospolite rozpuszczające wilgości y materię zimną. Nostrę / topiwo / sti / słaz / ewitla / nocdyte / polna ruta / kapusta / potrzywa / cheb / bez / mąka ieczmienna / bobowa mąka / chleb mietki / miętka / lebiogza czerwona / kadzidło / mastika.

Olejek które rozpuszczają są ty
Olejek rumienkowy / toprowy / nardowy / kofusowy / lilowy / biały lilij / olejek migdałowy. Tę wszytki olejek w aptece nazywają.

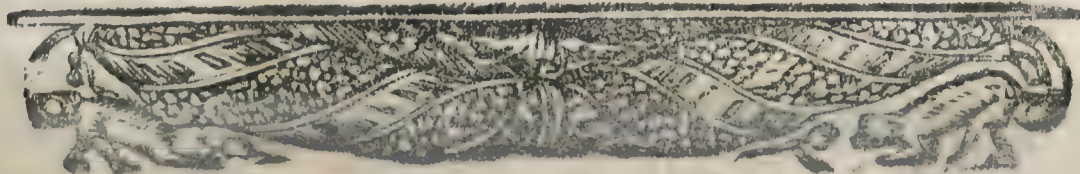
Rzeczy mietkzące

Lekarstwo mietkzące jest / ktore mietczy to co pierwobyło stwardniało / a to są ty rzeczy pospolite / Złustość / gęsia / kózłowa / kózłowa.

Rzeczy mocznicy mietkzące

Sadło wieprzowe / żółci / iclent / pisk. Jeże mocznicy mietkzące. Galbanum / bdellium / storax / armoniat / tyto rzeczy w aptece nazywają / a są namocznicy między wszytkimi rzeczami mietkzącymi / a im naswieższe tym nalepsze. Też figi dobrze świeże / bardzo są pożyteczne.

Plaster

Plastr miękczący bärzo dobry

Wzemi łaien łozich 4. łoty/ bancia dwa łoty
bdelium/ galbanum/ iągodel temiecy grusko
wey abo debowey/ maki bobowey/ maki z gorz
kich migdałow rowno dwa łoty/ drożdzy od
starey oliwy/ sadła wieprzowego czo potrzeba
z tych wszytkich rzeczy możesz wziąć iako wiele
chcesz/ a czynić plaster.

Na rany kłote: gdzie knotow sba
wiał niemoże/ Plastr bärzo dobry. Wzemi
galbanum dwa łoty/ armoniatu 4. łoty/ opo
ponatu 2 łoty/ bdelium 4 łoty. Zich czterzech
rzeczy z apteki weźmi sflucżonych gotowo/ wo
sku białego poł libry to jest poł funta/ gleythu
połtora funta (funth po aptekarsku libra)
mirri dwa łoty/ kądziśła dwa łoty/ grynspanu
dwa łoty/ kofciwalu dwa łoty/ kopynisku
2. łoty/ kofornatu 4. łoty. Gdy już ty wszytki
rzeczy bedziesz miał/ potym wley oliwy w pa
newkę a wsiw wnie napierwey gleyt/ smaż do
brze mięśdząc wszytko tak długo aż będzie bru
natno/ potym wystaw z ognia a włoż tam ty
rzeczy czterzy kłotem pierwey wymienil czo ie
z apteki weźmieś/ a tak zaśie zmieśay/ po rze
czach tych wsiwaniu/ wsiw grynspan/ mirre
kopynisk/ mąsiki/ y wszytki ziela kłotem tu w
pisal/ y kądziślo/ a oleick bobkowy na ostátku.
Smaż to wszytko mięśdząc aż będzie brunat
no (ale strzeż aby nieprzypalił by nie ściernia
ło) Potym gdy dosię wsmąży/ zstaw z ognia
a zchoway w słoick/ gdy ochłodnie/ wley oky
ku rumientowego.

**Gdy sie kreiw w kim zsedzie od iakiey
rany/ od zaśtrzelenia/ abo od iakiego wrazu.**

Proch na to bärzo dobry ku pożywaniu/ a w
pądzia krew wsty abo przez stolce / a ma być bie
ran w winie na każdzy dzien/ w ziawshy iakoby
teraz/ zaśie po dwu godzin. Wzemi sperma
teri (jest żółtocyby morastey w aptece) 2 łoty/
terram sigillatam tärthey jeden łot/ mumijs
jeden łot. Zmieśay to spolem/ potym weźmi
bolum armenum poł lota/ sanguinem draco
nis z apteki poł lota/ galsganu dragma/ torze
nia iakowezowego poł lota. Ty wszytki rzeczy
sflucż na proch zmieśawshy pospolu / a tego
daway choremu z winem tak wiele iako gros

chowe ziarno/ gdy teraz dasz / drugi raz zaśie
we dwie godziny. Zego tak pożywal Fridrich
Książę Baworski/ y doświadczył wiele.

Naturatiua mase/ pod mih sie zbiera
ra wszelka ropa/ y przepuszcza sie. Wzemi
czosnku/ opichu/ torzenia kofacczowego/ na
sienia lnianego/ senum grecum / zetrzyś tho
lniane nasienie y senum grecum / thy drugie
ziela warz w wodzie/ potym wwarz wshy / z
mieśay wszytko spolem a przysłoż ktemu sadla
wieprzowego/ wczpniże mase.

Druga mase na toż albo takaz.

Wzemi torzenia przestepowego/ lopian/ bar
szu/ violaria caulium/ vne mundate/ nasie
nia lnianego/ miodu/ smalcu/ swieżego maa
sla. To wszytko wsmążyć spolem a ciepło przy
kładac raz abo trzy.

Druga mase na toż doświadczona.

Wzemi galbanum 2. łoty/ armoniatu 6. ł
tow/ opoponatu 2 łoty/ wosku poł funta/ o
liwy półtora łoty/ gleytu poł funta / kądziśla
4. łoty/ mirri poł lota/ grynspanu 2 łoty/ ko
ficiwalu/ mąsiki obogda rowno 2 łoty / bdeli
um 4 łoty. Ty wszytki rzeczy niechay beda spr
wowane w spolek / ale thy gummata/ mąga
być pierwey w ocet włożony/ potym ty rzeczy
spraw czyscie brunatno.

Rzeczy wyeczysciacieł

Ty są kłote wyeczysciay y wysusay/ y theż są
wezwane odcierające/ bo oddzielay dobre od
złego iako jest ta recepta. Wzemi maki pbe
nieżney/ żółtek iaiowy/ miodu nie wiele/ zmie
śay spolem a przykładay to na wraź.

Druga mase iestże lepsza na toż.

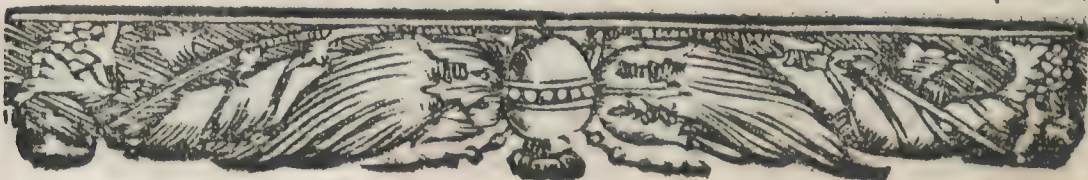
Wzemi soku opichowego 1. libry/ miodu 18
łotow. Ty rzeczy mąga być wsmążone aż beda
ciwardy/ potym przysłoż soku piołunowego / a
iesli jest rana zapalona/ tedy przysłoż babcza
nego soku/ możesz też przysłaż senum grecum
abo maki wilczego grochu.

Druga mase iestże.

Wzemi resiny to jest żywice sosnowey białey /
żywice łodlowey to jest terpentiny/ miodu ro
wno wszytkiego 3. łotow/ mirri. sarcocolle/ fe
num grecum/ to ma być wsmążone spolem z

Mase ktora zowaz argentum apo

1 2 stolorum

solorum. Weźmi terpentiny/resiny pinee wosku wshytkiego rowno połę warta lota/to ptiwaku/tadżidla poltora lota/ opoponatu/ kofacezowych kwiactkow rowno pol lota/ aramoniaku poltrzeciā lota/ mirry/ galbanum rowno iden lot/bdelium poltora lota/ litargirium 2. loty/ potim weźmi gumi ā naley nā nie oczu/day temu tāk stać przez noc/ po tym odlawōi od oczu/smaż te we 2 funtu ołiwy to dwoie/potym wsip ty drugie rzeczy nā pisane wyspę/tākież posmaż/ā to iuż bedzieś miał vngentum apostolorum.

Māsc ktora zowa vngentum Egiptiacum. Weźmi miodu iden funt/ oczu pol funta/grynspanu 2 loty/hāsunu 1. lot/ Ty wshytki rzeczy zmiešay spolem ā warz / aż gdy iuż bedzie rum iāno tedy iuż bedzie dobrze. Eā māsc bārzy dobrze czysci/ iest doświadczo.

Druga māsc wyczyściācieza bārzy dobra. Weźmi żółtkow iaiowych/ terpenziny/ zmiešay spolem ā tego przykładay nā rāny z chusteczami iāko omieš. Jest to dobre iest iest rānā nie bārzy zanieczyściona.

Druga māsc. Weźmi soku carntowwego/soku z ziela psiego ie zytā/ miodu/ maki iecziennicy/ zmiešay spolem ā bedzie māsc

Na plugawā rāne oleieł

Weźmi Bainptinu / ā wpał gi czysci w noz wym gārnęzu/ wpałiwy gi sflucz na proch/ ā potim weźmi kāmieni piroki glazowy ā wsip nā ten proch/ ā tāk wstaw do pironice/ ā pod staw podni iāq mife cenowā abo miednice/ tedy z onego kāmienia po trofęże znienagla bedzie kāpāc/ ā to bedzie oleieł ktory wshytkie rāny czysci plugawę.

Na plugawā rāne zwiāszcza na noz dze. Weźmi hāsunu 1. lot/bobtu lot/ mirry/tadżidla/siārki kāzdego z tych pol lota/ zez trzy to spolem/ ā weźmi gārnice nowy poleuāny/ wlep do niego wody ciekācy trzy kwarty/ ty rzeczy tām wsip/ ā warz tħāt dlugo ażeby trzecia częsc wywrzāła/ miešājąc wshytko/ po tym tā wodā wym yway rāne ā przykładay plastr z czarney masci/ potym zāsie zmaczay chuste w tej wodzie/ przysłożę y przywiāz bnda/ to czyni rāno y w wileczor.

Rzeczy ktore vsmierzāia boleści

Ty sa/ ā sa pospolite/ iāko tustosc gęsia/ tustosc tārza/ kolosa y kāplonia/ oliwā/ żółtki iaiowe/ opich/ cżosnieł/ taktol/ gier y inpe.

Plastr z kielkā rzeczy sklādāny

Weźmi chleba białego ofszrodzi ā wloż w ciepłą wodę/ potym wycisni z niego wodę/ ā weźmi iden funt olejku rożanego/ olejku małego/ żółtki trzy iaiowe/ zmiešay to spolem/ potim przyłoż poltora lota sārānu ā wczepi plastr ktory przyklāda ciepło/ doświadczone iest.

Druga rzecz na toż.

Weźmi wysotiego słażu/ y mnięszego słażu/ temioły/bārsęzu/ powoju. Wwarz to wshytko w wodzie/ po wwarżeniu sflucz to dobrze/ ā potym przyłoż sadla wieprzowego/ mozeš tħęz mu przymiešāć maki pphenney abo iecziennicy/ abo senum grecum cżęgo chceš/ to iest cżę lepsze/ ciepło tākież przyklāday.

Māsc druga / pod kthora sie zbiera ropā/ tā też mietczy y vsmierza boleści.

Weźmi vngentum agrippe (w aptece to wshytko napydziej) oleum mustellinum/ oleum de been/ oleum nardi/ z tych wshytkich wczepi māsc/ ā nāmaż na miece bolece/ ā iestliby ten chorcy miał trwie dośiē / puscit mu krew albo bānki postawiē/ iāko cie twoy rozum nāuczi. Eā też māsc bārzy potwierdza. Drugie wiedz. Jest iā boleści niemoże być vsmirronā/ ā iżęz bys iuż m usiał/ tedy lepszy aby mu dał czo tās kiego iżęby miał iāq inpe chorobe nieśloditwa/ iżby tā mnięsha choroba odmieniā mu te wielkā boleści/ w kthorey iestliby miał vmrzec ten cżłowiek/ tedy potrzeba tāk w tym poście pouāc/ posilāc y vsmierzāc/ iāko daley bedzieś miał nāute.

Ty rzeczy sa zimnego przyrodzenia

Opium/ pokrzt/ korzeń psintowy kthore gozwa po lācinie solatrum mortale/ bielōn/ ā czo wiecy suche to nalepsze/ ale gdyby były kępeze vilgoene/ nie tākley sa mocny. A gdy iuż ty rzeczy bedzieś bral w lekārstwa/ bādz dwoie albo troie/ dla mocnięshey rzeczy przysłoż sārānu albo mirry/ albo stħoraki żywice/ albo żółci bō browey.

Przeciwo rzeżakowi troćiszkli to iesth
kolaczki. Zysa dobre przeciwo Stranguris
icy to iest przeciwo rzeżaniu ktore bywa przy pu
szczaniu moczu. Wezmi bielonu / albani 5.
opij pol 5. tego / nasienia citrullowego / laktu
czanego rowno 1. loth / nasienia kurzey nogi
ziela pol lotu / a tak wezmi kolaczki.

Dla spania pisulky dobre

Wezmi opium pol tego 5. diamargariton al
bo diagalange 1 5. mandragore 1 5. Z y wshyt
ki rzeczy zetrzeć w proch okrom opium / bo opi
um masz wwarzyć w mocznym oczcie tak dlu
go azby barzo malo oczu zostalo / potym thy
prochy wsip do tego opium / potym zdzialay
pisulky tak wielkie iako groch / daway choremu
a bedzie spal. Drugie pisulky dla spania.

Wezmi opij ziarnet 2. psiloni persici trze
cia czesc 5 tego / dryatwie / manny z aptheti
tak wiele / wodci wloskiego kopru / wodci psin
kowey po dwu lotu / wloz to opium do tych vo
dek a zetrzy palcem dobrze / potim wloz do te
go dryatiew y psilonium a zmieszay spolem a
daj pic / bedzie spal a boleści żadnej nie poczuie

Nasć barzo dobra dla spania

Wezmi requies medionie z apcti ieden loth /
opij tebanici / quinque granorum frumento
rum / Casie lignee / nasienia maku bialego /
laktuczanego / rowno pol 5 tego / oleytu po
krzywianego / rożanego / masci thopolowey z
apcti / zowq i q popukon pol lotu / prochu z
apcti ktory zowq antos / dobrze wtartego / tych
wszystkich rzeczy naydzies w aptece / wezmi masć

Naraszczajace ciasto lekarstwo

Przy ranach throiata rzecz ma być wmiąna /
ktore są barzo potrzebne. Napierwsza / ciasto
dobrze naprawić. Drugie / ciasto moczne wez
nie. Zrzecie / poznac iako sie rana ma ku rych
lemu zgoteniu.

Rzeczy pospolite ktore ciasto naraszczaja /
Sanguis draconis (iesth żywica w aptece)
aloepaticum / sarcocola / terra sigillata / belg
armenus / cortices granatorum / babka / listki
sosnowe / cipres / listy gruszkowe / kwiatki bobo
we. Drugie lekarstwo ciasto roszczace.
Kadzido / masita / aloes / colosonia / maktia
czmienna / senum grecum.

Proch ku naraszczaniu miesa w ra

nach. Wezmi kadzido eluczonego / mierz
galbanum / prochu ktory zowq pulvis ieros /
tak wiele iednego iako drugiego / Z y prochy
wshytispołem zmieszay a na rane posipuy / te
dy od tego ciasto zasie wyrosce. Potym gdyby
rana iuz byla rowna z ciastem / żeby sie iuz na
pełnila a narosla / tedy wezmi tuciam prepa
ratam / a ten proch sam na the rane posip / a
posipawshy / przedsie z tej masci ten plastr przy
kladay. A gdyby iuz chciat ku zasuszeniu rany
abo izby iuz ciasto nadzwshy wyraszalo / tedy we
zmi halunu palonego a posipuy po raniu / a
ktemu prochow halunowemu / mozesz przy
sipac prochu ieros / y zasie plastr z tej masci
na to przykladac.

Nasć na wyroszczenie ciasta w ra
nach. Wezmi oleytu mastikowego dwie cz
sci / terpentiny rzecia czesc / cho czyscie spolem
zmieszay / a ktoraby rana niechciala rosc / tedy
tego oleytu na fleituch pomazac a w rane cz
scie wlozic / a potim na to ten plastr przylozic

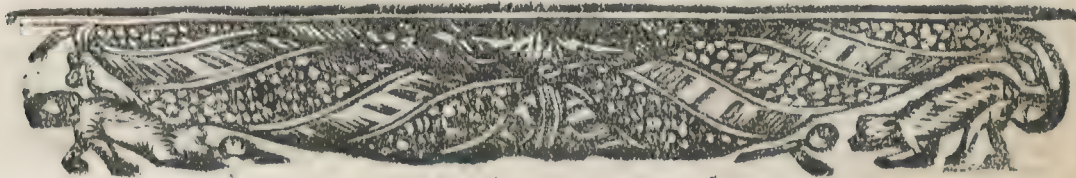
Druga naut. Wezmi pol funta gley
tu to iest litargirium / oczu za trzy pieniadze
otolo poltory kwarty / a ten gley warz dobrze
w onym oczcie w nowym garncezu / ledno pi
len badz aby nie stypialo / potym to odstaw
si daj sie ostac / wezmi halunu iakoby czwierć
a warz gi w czistey wodzie tez w nowym garn
czu / a gdy wvre iz sie rozpuse / odstaw y och
lodz. Potym zasie wezmi inshy garniec proz
ny a wley tej wodi halunowey nie mieszajac
w ten garniec iakoby dwie czesci / a oney wodz
drugiej z gleytu tez wlać iedne czesc nie mie
szajac / a tak potym w tej wodzie chuste ma
czajac / przykladay na kazda opuchline / na
kazda czerwoność / y na kazda sinosc / a tak sie
temi rzeczami spisanemi bedzie sprawowac.

Cleutuch iest w barwierzow / owo czo wy
stubatq nci / starey chusy / a z tego knoty cz
niq / abo tez tak / wziawshy sczypci / na to ma
sci nakladq a na rany przylozq.

Na wilgotne rany masć być przykła
dane ty rzeczy / a są mocznysze.

Kokornak / kosaciez / lupini / orobi / miedziane
troćiny / thy wshytki rzeczy mala być stare a
przykladane.

Drugie rzeczy mocznysze
na rany glebokie. Centuryzia / czahulki /
albo malżowiny stare / ołow / spizglas / smola
czarna

czarna warzona / mirra.

Rzeczy kthore mnoza mieso na kosc
ciach sa ty. Naprzod wezmi terpentiny 4. lo-
ty / miodu pol lota / skorek z kadzidla / pasranu
poltora 5 tego / olejku rozanego pol tego 5.
wosku czgo potrzeba / a wezmi masce.

Ty masce sa narasthaiacze ciala / a
wszystko w aptece naydziesz. Ungentum su-
scum to jest masce dzika / viride masce zielona /
Galenet Auicenne / masce z lnianego siemie-
nia de semine lini czoby bylo biale / opoponatu
lot iden / miodu / olejku rozanego / winu pol
lota / gleytu / aloepaticum / sarcocolle iden lot
a tak wezmi masce.

Masce z kosatezu y z inszych rzeczy slo-
zona. Wezmi loiu wolowego iedne libre /
olejku rozanego pol libry / wosku trzy loty / ko-
rzenia kosatezowego dwa loty / kadzidla / aloe /
sarcocolle / mastiki / kostywalu pol lota / terpe-
tiny czgo potrzeba / a tak wezmi masce.

Druga masce. Wezmi terpentiny om-
y w winie 4 loty / zoltek iaiowy / oleum de tri-
tico / z tego wezmi masce / mozesz chez przydac
miodu czgo chcesz / ta masca mozesz narabiac
na kazdy dzien.

Druga masce. Wezmi olejku z zel-
ekow iaiowych / olejku z ziarnet psienicznych
rown 1. lot / miodu przasnego / wosku tro-
che / tak wezmi masce / jest barzo dobra.

Druga masce. Wezmi psiku z kosc-
owolowy / olejku rozanego / terpentiny / wos-
ku wszystkiego rowno. Rozpusc to wszystko w
spolek / potym zstaw z ognia / a gdy ochlodnie
wezmi z bialek odedwu iatek kokoszych / abo iako
wiele masel chcesz wezmi / miesay dobrze spo-
lem / a wezmi masce.

Cicatrifans

Jest lekarstwo ktore wysusza rane / y tez ktore
czyni na ranie skorki / y ktore zachowawa od
wielkich skazy / nad to potrzebne / y insze rzeczy
ale ty rzeczy na to biora a sa pospolite. Gal-
las / psidia / apteki / ungentum / giptiacum
blaywas / olowiany popiol / gleyt / cinolia tho
jest plis / owo czgo sie wstawa pod kamieniem
czgo toczka / bolus armenus / halun / koperwa-
ser / to sa dwie Corrosiua. Zhy drugie rzeczy
nie sa tak grzeczne / ale wzdy iednak grzeczne / a
musi je pierwey spalic / a tak chez beda mocze

nichse ku gryzieniu / iako centurzia / babka / to
stival / popiol z starich podezw / skora debou a

Proch na to. Wezmi kwiatkow poma-
granati / apteki / aleopaticum / Sanguini-
draconis / jest zywiec w aptece / catimia argen-
ti w aptece / eris wsi to jest mie dzi paloney
aprety tez omyley rowno pol lota.

Masce barzo dobra z wapna lecza-
cza. Wezmi wapna / iesli nie gafone tedy ie-
zaga w wodzie / chat ie dlugo gas az z niego
wszystka gorzkosc wynidzie / a w czystey swietey
wodzie zimney / potym wezmi olejku rozanego
tego wapna ktore zgasil oboga rowno /
zmiesay spolem a wezmi masce / a tha masca
sprawuy to jest lec / jest dobra / bo wiele razow
doswiadczono.

Druga masce. Wezmi
gleytu dobrze wtartego / olejku rozanego / ocz-
tu / rozpusc tym ten gleyt a trzy na kamieniu
aze sie zgesthnie / ije olejku y ocztu nie bedzie
znac / potym prziloż spizglasu trzupca tuż
przypalonego raz / olowu y halunu palonego
prochu glist ziemnych / wszystkiego pol lota.

Zmiesay cho spolem / a iesli by sie chciało zge-
stnac / prziloz rozanego olejku / a cho masce
bedzie. Ta masce jest dobra na iadewite wrzo-
dy / ktore inaczey nie moga byc zgoiony.

Masce druga a jest biala w aptece barzo
dobra / zowq iq ungent. album secundum Al-
(colaum.

Na miesta gorace y na wrzody za-
stazale plaster olowiany. Wezmi olowu /
a rozbiy gi na cientsa blache / a ono mieste na
ktore chcesz przilozyc te blache omiy wodą ha-
lunowa / a potym prziloz on olow na to mies-
cie iakoby plaster / vznaż pomoc.

Corrosiua.

Lekarstwa ktore zowa Corrosiua / Putrefacti-
ua / Caustica / ty sa kthore wygrzaja mieso y
skore / a sa ty rzeczy pospolite. Grzybki z kono-
pi / paluchy ziele / grzybby suche / halun palor. y
ungentum apostolorum. Jesliż wiecz ci ala
jest zbytek / tedy wezmi ty insze rzeczy / Cupe-
ros jest krusiec mosiadzowy / grzynpar / masel
zieloney / masce ungentum / giptiacum.

Na gnijace wrzody abo sadzele iako
kietolwiek. Wezmi halunu dwa loty / mer-
curium sublimatum ieden lot / celidoney cz-
ka gase / saxifragam to jest lamka mieniazie-
ka.

la też garść. iecz mienia też garść / owśa garść / virgam auream ziela też garść (w aptece cho napędzies) Sy wyspyti rzecz y maia być w woze rek włożony / ale zawždy maś mieć dwā woze rek / czo jeden bedzieś przypładał we dnie / a drugi w noci narāne / a iesliby rānā wielkā była / tedy musis wiecey wziąć hālunu y mercurium sublimatum.

Rāny zāstārżāle / gnijące ā smrodliwe goić. Weźmi wodki / psiego lezptā ziela mocż w niey chustke ā przypładay na rāne / weżpi to kielko kroć ā vzdrowis. Drugie lekarstwo na toż. Weźmi ziela kthore zowā po łacinie Virga aurea / polney rozey / wierzecholkow iālowezy. Sy rzecz y wyspyti warz we spolek / ā w tej wodzie maczaiac chustke przypładay na rāne / ā gdy sie już bedzie mialā tu goicniu / wezmiz oleptu iāloweżowego ā nāmāz chustke tym oleptem / potym wezmiz trzy kielki / iatecz totopych / ziela kthorem napierwey wymowil / to jest virga aurea / zmieszay to wpsęto spolem ā przysmaż / pothym nāmāz na chustke iāko plastr ā przypładay. czyni to kielko razow ā zgois / jest rzecz doświādeżona.

Na gnijące rece abo nogi: Płokanie bāzdo dobre. Weźmi wody czystey / przylep w nie winā tāk wiele iāko oney wody jest / wezmiz liscia swiężego / z mlodey debeżyny / tādziej dā białego / wierzechy czerwoney liscia / siazu wysolitego / warz to wpsęto / ā w to reke albo noge gniāczā ciepło wstaw przez dwie godziny. Potym wygawps / zāsie nāmāz tā māsca. Weźmi sādā zāteczego / loiu ieleniego / blāz wāsu czystie vtārtego. Z tych trzech rzecz y weżpi māsca / ā z tej māsce weżpi plastr / przypładay na rāny / ale pierwey rāny posipuy prochem / z lubeżny rātowych / toż dopiero plastr tenże na wierzech. Zrociptiz wapnā. Magistru Diui. Weźmi wapnā nie gāhonego / zetrzy je z miedem bāzdo dobrze / mīsluchno vstarwshy wlož w māsę gārnice ā wstaw na ogień iżby wyschlo / nie iżby zgorzālo na proch / gdy vschne weżpi z niego proch ā silucz gi w galeczki ā tāk zchoway / ā gdy bedzie trzeba / vczyni z tych galeczek proch ā sip na rāny.

Zrociptiz ziela zlotoglowu. Weźmi sołu tego ziela kthory zowā zlotoglow dwā loty wapnā nie gāhonego 4. loty / auripigmentu 2. loty / Sy rzecz y zmieszay y spraw / pothym

na słońcu vsus mīszacā Sierpnia.

Zeż wodkā kthorā zowā Fort cum mercurio sublimato / toż weżni. Zeż mercurius / to jest rtec albo żywe srebro przyprawione / toż weżni. Zeż realgar / arsenicum / auripigmentum / tātē rzecz y możēs stłādāc podług woley twey.

Lekarstwo bāzdo dobre wygryzācie to jest Corosiu a. Weźmi wapnā nie gāhonego iedne libre / glās gal to jest seżłāncy pnyany sesc lotow / wainstinu palouego iedne libre / lugu mocznego od mydlarza polforti kwārt / wloz ty rzecz y do tego lugu ā zmieszay ā tāk dāy stac przez 4. dni / ā w tych dniach tādżdego dnia zāmieszaway to raz abo thrzy (ale aby wiedziat że ty rzecz y maia być dobrze starate ktare maś w lugu wlozyc) potym gdy sie vstoi odley lug od tych rzecz y / potym cēn lugu warz tāk dlugo āż sie zwarzy na kamien / potym to zchoway w stlankē czo by z ciekā spā ā zalep aby tām wiatr niedopēd / jest wyborna.

Putrefactina / rzecz y gniō iace

Lekarstwo gniō iace podług Anicenny / jest tādżace niektore czāstki ciālā / y też kāżi wilgoset zle ciālā. y też kthore by były spalone / iāko bywa spalane od ognia piēt ielnego kthory zowā S. Antoniego ogień / abo też mīse skāżenia od gorāczā wielkiego abo suchā. Sy rzecz y na to sādobre / ale trzeba vtem porewāt / bo sādżęthnie wygryzā iace. iāko jest realgar / arsenik. Wiasie vtemperowāt. Weźmi realgar. arsenik zetrzy w proch ā z mīszay z soliem sādusnym / przymieszawshy wci wodki psinkowey / zāmieszaway tēlo rāzow / potym nādziālay z tego galeczek ā zchoway le dobrze / ā gdy bedzieś chāciał lekarstwā sādwiāt / zetrzy na proch / ā tāk bedzie dobrze.

Wodkā kthorā zowā Fort.

Weźmi auripigmentum czerwonego / abo tego kthory zowā po łacinie cetrinum / kruszczu mofiadżowego / grinspanu wpsitkiego rowno zetrzy na proch ā wypal przez alembik sād wōdkā kthorā zowā Fort / możēs sādwiāt potrzeby twoie okolo lekarstwā / ale pierwey nāmāz okolo rāny białā māsca abo ocet / albo soliem psinkowym / abo rolownikowym / ā iesliby była boleś wielkā / tedy nāmāz z olepti siodziemi / iāko jest oleum alme / abo siolowey.

Medicina caustica aut ruptoria

to jest

To jest lekarstwo store przegrzające. Dla tego jest rzeczond Causticum / iże przesiada store y przepala / y też tazi ciało y w martwia / y też czyni wielką boleść. Jako nas przod są chrobaży które zową Cantarides / po tym jest zielen które zową Jastier / chmiel / ana cardus / māsiliū / tych rzeczy spotem silią dąć iako wiele cheżę.

Proch przesiadający store

Wzmi chrobaży cantarides / włoż je w moczny ocet aż pomrą / potim je zaśie vsuż a weźni z nich proch / posipuy na store.

Drugie. Wzmi iastru a zetrzy gi / prziloż gdzie cheż / a przepali ciało aż rana będzie.

Conglutinativa / to jest rzeczy spaiące. Lekarstwo spaiące y też rychło goiące / to jest prochem zaśipuiac / albo plastr czyniwszy przikładac / a to naprzod. Wzmi prochu z młyną / psenice / sarcocollam wpytkiego rowno / weźni plastr z białkiem iaiowym a przypoż na rane / abo cheżęśli tżak prochem posipować / możę. Drugie. Wzmi aloē / mirri / bolum armenum / kadzidlā / accacie / orzechā cipresowego / gumi / drāganthū / prochu z młyną / wshytkiego rowno po locie / zetrzy to wpytke społem a zmieşay z białkiem iaiowym / weźni plastr / abo vsużywszy ty prochy bārzo dobrze y sliarwşy drobno / posipuy na rane.

Confortativa / potwierdzające lekarstwo / które potwierdza członki mde iuz po wrowieniu / jest to. Naprzod weźmi winā / rożę czerwone / piołnu / mchu debowego i dne garśc / wwarz w tym winie (ale aby było mocne) a przypożay tych rzeczy na rane.

Druga rzecz potwierdzająca. Wzmi olejtu rożanego osm lotow / żywicy sosnowey 6. lotow / wosku 4. loty / colofonicy / mastiti / kadzidlā / wshytkiego rowno po locie / cucumēris a / inini / orzechā cipresowego / tżęgo dweygā też rowno iakoby po pol they wagi 5. weźniże plastr / a ieslić sie zda / możę przepżnić hāfrānu tārtego y olejtu rożanego wiecep / a to dla tego aby było mocnię / zmieşay społem.

Drugie potwierdzające. Wzmi colofonicy iedne libre / smoly prostey pol libry / galbanum / serapinum / armoniacum / opoponatu / kadzidlā māsili / wshytkiego rowno po locie / terpentiny loth / oczthu pol libry / wosku

trzy loty / włoż ty rzeczy w ocet a day sliac aż sie rospużę / weźni z tego plastr.

Mollificativa / miękczące lekarstwo. Po zgoieniu rany iesli członek moc bierze / abo teżeie / albo też twārdniē / jest to rzeczenie zla / potym to ma być macżano wodkami słodkimi / y też olejki mążano / zaśie po niektorym częście / dopiero māsiami które miękę / abo plastry które bywāją z rzeczy tu kłowi podobnych / to jest ex gumatibus / abo z elustosciz / to jest smalczow abo z olejow / iako tam dāley nāpdzieş. Naprzod tāt mās weźniē / weźmi korzenia wysotiego sliżu / omānu / sioltowego korzenia / dactilow / fig / fenum grecum nasienia lniānego / wwarz to w krowiem mleku a tym leż. Żę weźmi głow oweżęch / wwarz je w wodzie dobrze / potym włoż olejko w te wodę ten członek ktorę jest chory / potim podzierzawşy chwile dlugā / wpyti zaśie a osuś nad ogniem / weźniwşy gi z trocin czo tżę drzewo / potim nāmāż tż māsę niżej nāpisānā

Māsc. Wzmi sadlā wieprzowego / lotu oslowego / sadlā iāżwego / tego troygā rowno osm lotow / koloşęgo sadlā / gesiego / tāczęgo / lotu bykowego / icleniego / rowno po 2. lotu / māsłā swięzego / olejtu z orzechow ktorę zowā w aptece Nucces indice / olejku tātolowego / olejtu z słodkich migdalow / wysotiego sliżu / fenum grecum 4. loty / storaki calamite / bdlij / izopi humidi / wshytkiego rowno po locie / a weźni māsę. Druga māsc.

Wzmi sadlā wieprzowego 6. lothow / sadlā gesiego / tādęgo / koloşęgo / terpentiny / wosku rowno po dwa lota / oliwy osm lotow / fenum grecum tārtego dwa loty / bdlium / opoponatu / māsiti rowno po locie / potym rospuś winem / a rozgrzawşy na ogniu / rospuś tż oliwā / a tāt

weźni māsę / jest bārzo dobra /

do dobra /

~ Już teraz będziemy powiadać o
 mierze Apythefarstien / o sprawie / o purgowaniu / w szio-
 rach / w prochoch / y też w korzeniu / które rzeczy są potrzebne każdemu
 Barwierzowi.

Gdyby kto kogokolwiek miał purgować / i takiego kowiel / bycia / to jest / zbytnie / który kol-
 wiek wilkości (iakoż tego bywa częstokroć potrzeba) ma pilnie obaczyć / rzeczy niżej mało
 napisane. Przez które tedy obyczają człowiek ma być purgowan.
C Napierwey przez stolce. **C** Przez wracanie. **C** Przez nozdrze. **C** Przez syle.

E Przez charchanie y pływanie. **E** Przez
vrine. **E** Przez macice. **E** Przez ~~z~~
morroidy to jest przez żyłki ktore sa w zadku.
E Przez praczę. **E** Przez laznie y pochy
E Przez tlistere.

Wagi albo miary lekarskiey/wypis

E Dwoiati jest Junty/Jeden jest tu
pieczki kthory ma w sobie 16. vncij/albo 32.
loty/bo każda vncija czyni dwa loty. Dru
gi Junty jest lekarski/kthory ma w sobie 12.
vncij albo 24. lotow/kthory tak piśa trochlo
lb. albo tak **E** Item/Vncija ma
w sobie osm dragm/kthory tak piśa **E** albo
tak **E** a pol vncijey **E**. 5. Dragma
ma w sobie trzy seropul/kthory tak piśa **E** a
pol dragmy **E** 5. Item seropul ma
w sobie 20. ziarn/kthory tak piśa **E**. a pol
seropula **E** 5. Item Ziarno jest na
mniejszy waga kthory tak piśa **E**.
Garść tak piśa m. an. equaliter to jest ie
(dnato.

**Wybior czasu ku przyjmowaniu le
karstwa iatlegokolwiek dla purgowania cia
ła człowieka**

E Miesiacz gdy przechodzi przez ty znamio
na trzy tho jest/przez Katak ~~z~~ Niedzwiedka
~~z~~ y Ryby ~~z~~ /zawždy jest czas lepszy przij
mować lekarstwa.

Gdy miesiacz **E** jest w tym aspekcie.

E albo **E** posila ku purgowaniu kolerę
przez lekwarz **E**

E albo **E** takież **E** dawa posilenie ku
wyczyszczeniu flegmy przez **E**

E albo **E** dawa posilenie ku purgowa
niu melantolijey przez **E**

E Miesiacz gdy przechodzi przez ~~z~~ /w a
spekcie tim.

E albo **E** posila ku purgowaniu kolerę
przez trunek **E**

E albo **E** takież **E** dawa pomoc ku pur
gowaniu flegmy przez **E**

E albo **E** posila ku purgowaniu me
lantolijey przez **E**

E Miesiacz gdy przechodzi przez ~~z~~ /w a
spekcie tim.

E albo **E** dawa posilenie ku wyczyszcze
niu kolerę przez pilule **E**

E albo **E** takież **E** pomaga posileniem

ku purgowaniu flegmy przez **E**

E albo **E** czyni pomoc ku wyrzuceniu
z ciała melantolijey przez **E**

Ty lektwarze są złożone.

Lektwarzu z soku rożanego/lektwarzu de dia
prunis laxatiuis/et diacitonica/ postora lota
dactilow miara ta 5. oto.

E Reubarbarum od trzeciej części aż do los
ta. Alor od postora lota aż do pol lota. Mi
rabolani citrini jeden lot/chmielu/fig/terre vi
ole/aque casei/succi rosarum/tamarindi/casi
sie fistule/rowno postora lota.

Rzeczy pospolite flegme purguice/
Turbit miara jest pol lota/modrzewowey gub
ki miara 3. loty/trochos miara 1. lot/colequin
eidy miara jest ta 5. oto. mirabolanos febulos
miara jest dwa loty.

E Rzeczy sklada
ne ktore flegme purguia. Terapigra gales
ni miara iey dragma/blanca miara iey 1. lot
benedicte laxatiue miara 1. lot/pilule cochte
miara iey postora 5. tego/diacartamus mia
ra tego pieć takich 5. pilule de agarico miara
i. 5. takich.

Ehy rzeczy pospolicie / melantolijey
purguia. Proch sene miara tego jedna taka
5. y takich drugich trzecia część/sosnka miara
i. taka 5. kania przedza/mirabolani indy/
rowno po dwu lotu/tamienia lazulouego mi
ara tego jedna taka 5. powoiu/chmielu/tego
możesz wziąć tak chęć.

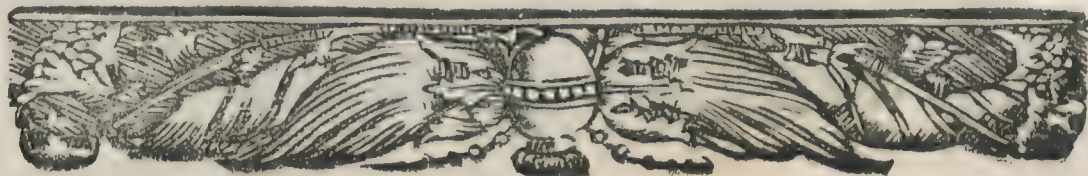
E Rzeczy skla
dane ktore melantoliję purguia. Diasene
miara tego pieć takich 5. catarcticum imperia
le pieć takich 5. Zera rusini trzy takich 5. Ze
ra logodion 1. lot/Teodericon pieć takich 5.

E Proch pospolity ktory melantoliję purgu
ie. Weźmi lakricijey pol lota/pulueris con
fortatiui/seamonee 1. lot/cpicimi dwa loty/
sene pol lotu.

E Rzeczy/fle
gme purguia. Weźmi soku banlowego/gu
bli modrzewowey/panis lacteiniurum mia
ra tego jest trzy takie 5.

Skladanie mistrza Berchtolta/

Weźmi conferva violarum/boraginis row
no po lotu/conferva buglosse/corticis citrini/
tak wiele 5. imbiern bialego 1. lot/prochu dra
ganti frigidi pol lota/diagridij trzy ziarnka/
turbit jeden lot/sene pieć seropulow/panis
cari 1. lot: weźmi lekwarz/miara tego jest sero
pulow

Philow pieś. Drugie składające
Mistrza Teodora. Weźmi cassie fistule
tebne libre / tamarindow świeżych osm lotow
malagranati 4 loty / sine / paprochki rowno
pol lota / sosnki trzecią część lota / siropu fioł-
kowego / weźni lekwarze / miara tego jest tka-
kich pieś 5. Sy przereczzone lekarstwa maia
być brane z winem.

Electuarze rozmaite / Naprzód kto
referze posilaiz po purgacy. Diamargari-
ton / diabameron / letite Galeni / diasperma-
ton / diamentis / diambra.

Pluca zagrzewające Lekwarze
Eriafandali / Diarodon abbatis / diaprunis /
conserua rozarum / conserua violarum / zuc-
carum rozarum w tabliczkach / diaboraginis

Głowe / mozz potwierdzają ty elec-
twarze / y pamięć do brą czynią / Diantos
pliris cum musco / diamuscaton / diacorian-
dron. **Żoładek posilaiz y strawność do**
brą czynią ty elektwarze. Stomacium
confortatiuum / diagalanga / gariofilatum /
zingiberatum / posta regis / diaciminum.

Na silezione słuza ty elektwarze / też
ludziom smetnym / Dialacca / diacappa-
ris / diaforeum / diacamauston / diacipreson
diadraganeum frigidum / diapenidion.

Na káfel z gorący przeczyny słu-
żą ty elektwarze. Diapenidion / diapasoula-
rum / diacatron / diadactylorum.

Piersi czyscia z zimnych wilgości / y
zagrzewają ie ty elektwarze. Diarix salo-
monis / diaprassium / diasopum / diatnu'a

Kamień wypadzają / wnie pobu-
dzają / nerki wspomagają ty elektwarze.
Eicontripon / philantropos / puluis regine / di-
anison / diasilipendula / diasiterfiagon.

Ży elektwarze potwierdzają nie-
władst / cząsu bytności niemocy ich. Lucia ale-
xandrina / diatenacetton / anacardina / requies

Pobudzają pamić ich (diapopira)
rzecz z zimnych przeczyny / ty elektwarze.
Erisera magna / erisofion / diaartimesia / dia-
trion pipercon / diasemicon / diaspermaton.

W oczynku małżeństym nathure
vmaczniają ty elektwarze. Diaspermaton /
diasatriton / diaboracis / diatrien pipercon / dia-
singorum / diapasitnacion.

Ślegme y kolere purguia / y żółtka

niemoc leżą / ty lekwarze. **Electuarium**
de succo rosarum / diareubarbarum frigidu m
laxatiuum / siropus de reubarbaro / triseria sa-
racenica / diaprunis / diacatolicon.

Przeciw zardzewieniu żywota słu-
żą ty elektwarze. Cataractum : diasene.

Przeciw śpawie y reumie słuza ty e-
lektwarze. Diabolanti / pomum ambre / dia-
musci / diaphris cum musco / diacompercon.

Drylakwie kthore iad wypadzają z
gorącego a z ostrego zardzenia. Eriaca ma-
gna to jest drylakwie wielka / ticiaca diatisc-
con tait ia zowg / ticiaca galeni / tiri. comunis

Syrop ktore słuza w gorący a w
twardy niemocy. Oxysuccarum simplex /
oxysuccarum compositum / sirop rożany / siro-
pus acetosus / sirop grzybieniowy / sirop biele-

Ży syropy słuza na wpeł (nowy)
ka zimną przeczynę / bo zaśie zagrzewają.

Oxymel simplex / oxymel diarecticum / oxymel
squillitum / oxymel aromaticum.

Ży syropy pierśi czyscia y káfel os-
mierzają. Siropus enule campane / siro-
pus Ispaticus / siropus epaticus.

Piluly ktore czyscia ślegme słuza y
zimne wilgości / a słuza głowie y oczom.

Terapizra Galeni / pilule auree / pilule cochle
pilule lucis / pilule arabice / pilule ante cibum
pilule post cibum / pilule aromatice / pilule dia-
castoree / pilule vite idem et pestilentiales.

Ży piluly czyscia trąd / y też stają
nie wilgości. Teralogodion / Terarufini / dia-
muscus terre.

Elepti ktore potwierdzają nerki w
niemocach z zimnych przeczyny. Oleum nar-
dinum / oleum aneti / oleum muselinum / o-
leum laurinum / oleum balauisticum / oleum
terpentini / oleum pigaminum.

Piluly ktore osmierzają y czyscia ko-
lce. Weźmi pilularum fecidarum dwa scro-
puly / cristoris interioris electi ieden scropul /
diagridi pieś ziarnet / weźni pilul w liźbie ie-
dennasie z wodką piolynkową.

Woreczek ktory ma być na żoladek
przysładan. Weźmi piolynu / miętki balsam
te to jest kopyły miętki / sadzcu / lebiodzi czer-
woney / wszystkich rowno po garści / gálganu /
cinamonu / orzechu muskatowego / wpytkie-
go po vñ ch / gwoździków / kłebow po pol dra-
gmy /

iny zmieszay to wshytko a vwarz w czprwo-
nym winie/przyprawze worczek.

C Drugie zmieshanie. Wezmi acori
conditi / specierum diamusci / drzewa aloes/
wshytkiego rowno po poltora seropula / con-
serua boraginis poltory uncie / zmieszay to z si-
ropem kocentowym czo pochrzeba / a bedzie
zmieshanie.

Pilulky barzo dobre czlowieka vwe-
selaiace / y tez w inshych rzeczach sa pozYTECZ-
ne. Napierwey iz nie dopuszczaiq swizny
na czlowieka / pamiec potwierdzaiq / wzros o
strza / ciemnosć oczu oddalajq / y drzenie glo-
wy / dziegna czyscia / boleśc zebow oddalajq / o-
czy y glowe czyscia y wshytko ciasto / melonto-
lia czyscia / serce posilajq / swierzb czyscia.

C Wezmi anyzu / cinamonu / mastiki / orze-
cha muskatowego / gwoździkow / sáfránu /
tubebow / sebesten / balsamu / drzewa aloes 5.
specierum mirabolánorum rowno iedne vit-
cia / aloepatici 4 uncie / gebti modrzewowey /
sene rowno pol unciey / reubarbári z nimi ro-
wna wage / spraw to wshytko z winem białem
a vczyni masę pilulowq.

C Olejki ktore żywoe zátwierdzajq.
Oleik ktory zowq oleum calidissimum / ole-
ik mastikowy / oleik mirtowy / oleik berberi /
oleik porcínium / vinum berberis.

C Masei ktore zagrzewajq suché żyly.
Mase ktora zowq arragon / mase ktora zowq
marciaton / mase ktora zowq agrippe / mase
bialica. **C** Mase ktora vzdrowia rany sta-
re y nowe / y wrzod ktory zowq Cancer.
Mase ktora zowq Ungentum fuscum.

C Mase ktora wysusza slegnie y swierzb.
Mase Ungentum album. **C** Mase
ktora spadza wshytki zmazy z oczu / a paniam
po vrodzeniu dzieciakta / barzo do brze sluzp.
Mase ungentum citrinum / mase druga po-
pulcon / to iest topolowa mase / ktora zawzdy
sluzp na niemocz y gorace / na glowe / na pier-
si / na wqtrobe / na puls / na wshytki rany go-
race / y tez sluzp tym ktorzy spác niemoga / y
tez na boleśc ciála wshytkiego ktoraby przysla
z goracey przyczyny.

C Plastry ktore
prziwodza czlonet wzruszony na pierwše mie-
stce. Diacolon frigidum / diacolon calidum
emplastr. apostolicum / emplastrum oxtero-
eti. **C** Plastry potwierdzajace rany y rpy-

chlo vzdrowiajace. Plastr gratie dei / plastr
de gemmis / plastr de clarencia. **C** Plastr
barzo dobry gdy kto bedzie ranion strzala abo
mieczem. Wezmi wosku / gloriety / blaywa
su / żywice sosnowey / wshytkiego rowno funt /
smoly czarney / koperwaseru chez rowno pol
funtá / camphory 4 loty / kamienia magnesu
talowczu trzy loty / olejtu z iáice ieden lot / má-
stiki poltora lotu / kadzidla ieden lot / spraw to
wshytko wespolek a vczyni plastr.

**Trunek dobry rannemu czlowieko-
wi.** Wezmi ziela herbam fortem y z galczy
kamiego / rozechodniku / bylce / kwitly / wshy-
kich rowno / vwarz ie w białym winie / potom
przecedz przez chustę / przysipze w to musla-
tu catego / potom zagrzewajq / daway chore-
mu pić rano y w wieczor.

**Plastr barzo dobry gdyby kto zla-
mal noge abo reke / abo ktorq inia kosc.**
Wezmi prochu / mlynice dwa funty / masti-
kobowey / leniel truchén / lusezyn rakowey /
czemierzyce czarney / bolum armenum / apce-
ti / ty wshytki rzeczy zetrzy dobrze a zmieszay z
clarum (ktore z bialku czynnq) vczyni plastr
a przysladay tal dlugo az sie zgot.

Plastr dobry na rany
C Wezmi blaywasu czwierc / halunu / talieq
olejtu talowczowego / olejtu z iáice pol lotu /
camphory poltora lotu / wosku czwierc / ży-
wieze / smoly czarney po pol czwierci / gloriety
poltory czwierci / lotu ieleniego / kadzidla / po
pol czwierci / ty wshytki rzeczy zmieszay na le-
kiem ogniu / a vczyni plastr iest dobry.

C Lekarstwo pospolite ktore czysci su-
chosc. Zamarindi / mirabolani lebu / libel-
lexci / citrini / indi / emblici / absintum / lapis
lazuli. **C** Rzeczy pospolite ktore czyscia y
vzdrowiaj. Cassia fistula / mercurialis / to
iest hecyr / malua / to iest slaz / manna.

C Rzeczy pospolite ktore przyciagajq z
daleka / a mocznierzyscia. Scamonea / cze-
mierzyca biala y czarna / Romanowo ziele /
wshytki rodzaj tego / skoczek / anabula / to iest
psi mlecz / sosnka wietsha y mniejsza / coquin-
tida / turbit / wilcze lyko / coconidum / aloepa-
ticum citrinum. **C** Rzeczy pospolite kto-
re lekko czyscia. Paprota / fiołki / sene / cen-
turypia / bez / chebd / polczywa wietsha.

C Rzeczy pospolite ktore mlekca y czys-
cia. Gumy / wainstan / wapno nie gásonę

Na opuchline

C Weźmi spiskun idelnego z posledniej goleni/twiccia dziwiannowego/słoż to spolem a sflucz/ weźmi iakoby plastr a przyłoż/pomoże.

C Drugie na toż.

Weźmi oszrodki chleba białego/a zmaczaj gi w czystey wodzie/ pothym wyźmi wodę a włoż gi w mleko/zagrzej gi z tym mlekiem a zaśie z niego wyźmi mleko/ pothym zwiercić w donicy przysipaj do niego kielko żółtów z iatecz kotofych/a hafranu troche przysipac/ weźmi z tego plastr y przykładay rano y w wieczor.

C Chłodne.

Weźmi wody w ktorej kapuste kwąsa (bedzie iakoby oacet) rumnu nieczoz zwiercić/weźmi też kwąsu z dzieje/zmiešay to wшыtko spolem / weźmi plastr a przykładay.

Na ogień piekielny/

Wodka z kwásney kapusty (w ktorej kapuste kwąsa) kwąs z dzieje weźmi z tego plastr/pothym białkow kielko zbit osobno z kotofych iatecz z hałunem / a w thym zmaczac pażesi y przyłożyć na zapalenie/a na to dopiero przyłożyć on plastr ktory weźmi z kwąsu z wodką kapustną.

C Chłodne a wyciągające.

Weźmi smiotaup/słazu/a kielko żółtów kotofych/zmiešay a weźmi plastr y przykładay.

C Drugie.

Weźmi wodli baba czaney/hałunu palonego/białkow kielko z iatecz kotofych/ zbit wшыtko spolem a przykładay.

C Masec też na sfluczenie.

Weźmi mydła barskiego/gorzalki/oliwy/weczyn masec a maży bolące miejsca.

Gdyby komu na czalkym mieścieczu rany potrzeba była/a chciałby ią przez boleści weczynić. Weźmi skore osikow a spal ią na popioł/pothym thiego popiołu włoż w chaste a zawiąż y zmaczay w wodzie/y przyłoż na to miejsce na ktorymby to chciał rane mieć / a gdy vschnie/zasie zmaczac y przyłożyć/a czt nie tak aż sie weczyni bebel/a tak na tym miejscu bedzie rana/ Ze rane dobrze czynić thym ludzjom ktore pica wsieckly wtaśi/a to gdy idący zezmie a nie do końca przetasi/ tedy tak weźmi nie rane iako napisano/ a jeśli bärzo przetasi tedy weźmi iatie żelazo/a rospaliwшы ie/ przetapalay ony rany od psa/a toć pomoże.

Masec krolewska / na schnienie stąwow/albo inшыch członkow. Weźmi psiego sadla/koźlowego łotu/niedzwiedzego sadla/di alticy (z apteki) wшыtkiego rowne części/ thospuse spolem na masec / a maż przed ogniem członek schnący.

Masec bärzo dobra gdy komu swoz noge przeidzie. Weźmi maseci marclaton z apteki/agrippe/di alticy/wшыtkich po rowne części/olejow bobkowego/laterinum to iesth eeglánego obudwu rowne części/olej z białey lilley/koślusowego/koprolnego/swoyskiego koprui też rowne części/masła nie solonego/sadla taczego/gesiego rowne części / przyłoż też wośku troche a weczyn masec.

Masec na goienie ran na meškim członku. Weźmi hałunu palonego dwie drągmie/maseci topolowej iedne vncie / bolum armenum/terre sigillate rowno 3. vncie blawasu omphiego 2 vncie/wodli rożaney/mleczowej/grzybieniowej/ rowno 4 vncie / białkow łaiowych 4. vbiy ie dobrze / drąganu troche wiecy nż vncie / kámpfory dwie drągmie/zmiešay a weczyn masec/a potim na rany przykładay.

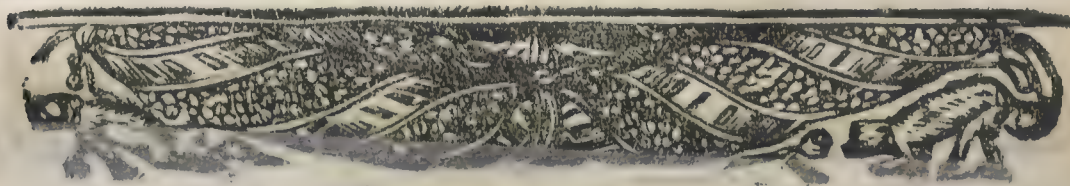
Masec mocnie goiacza rany/a dale w nich rosczące. Weźmi babli/tyrwala/ziała wolowego teypt a/hałwoley ncy y ogrodney/biedrzeńczu/kopianu/ pbia lu/centurzpicy/sflucz ty ziola a wyźmi z hercy sot iży go bylo sunt/weźmi z czośntu/w białego/łotu skopowego/wшыtkich rowno vncie/kadziola/mastiti/miodu rowno vncie/zmiešay a weczyn masec.

Masec na wszelkie rany

C Weźmi żywice sosnowey/wośku/łotu krowowego/wшыtkiego rowno pise vncie/ rospuse to na ogniu a zmiešay/day potim ochłodnac a to bedzie masec.

Masec na spalanie prochem rusznicy nym/ y też na rane z zastrzelenia kufce.

Weźmi soku z turzego ziała/benedicty czermoncy/grzybienia/babli/centurzpicy/ wężowniku/seneceli z apteki/herbam montani z apteki/swinicy wшы ziała/rozchodniku/mleka niewieściego/ wшыtkiego rowno niech bedzie 6 vncie / miodu z himowanego cąterzyplyti/siarki troche

troche wiecny niż uncia / spitu z kosi konstlich
4 uncie / lotu kozlowego 2 uncie / oliwy / masła
małowego troche wiecny niż sunt / wosku tro
che wiecny niż sunt / smaż tho wshyto spo
sem a przeby przez chuste / wezmi masę a prz
kładay na rany wpelie / iako na Cancer / na
swierzb / na flux.

Na vschłose członkow od wranienia
abo od iakiego kolwiek inzego wranienia masę
bárzo dobra. Wezmi picecrum z apteki 4.
uncie / skray je w malé kaski / wloz w dobre vi
no a wwarz aż wypre do połowice / potym we
zmi oliwy sunt a smaż w niey tho picecrum
aż sie z niego wysmąży ktorego sie napiło / a iż
sie znouu oliwy napije. Tym mąży członki
suche.

Drugie lekarstwo na toż.
Wezmi listę młoda / albo zaiaczą młodego
ktory sie märeza wrodzi / odrzy gi a skray na
malé pękli thak y z wngatrzem / a potym go
wloz w nowy garniec / Wezmiż thez gasiera
elustego a skray gi także w suchy (ale z niego
wprzuc wngatrze) wloz też do thegoż zaiacza
w garniec / a zalep garniec zwierzchu cżyście /
wezmi w dnie dziure / potym wezmi drugi ta
ki garniec a wkopay gi do połowice wiechy w
ziemie / wstaw ten garniec co w nim zaiaczek
na ten garniec wkopany / a pal ogniem otolo
jzego / a thak thlustose pocierze do spodniego
garnca / tym pothym mąży suche członki na
kazy dzien przy ogniu.

Wasc na trosty
Wezmi sadla wieprzowego 4 loty / sal armo
niacum 1. lot / hálunu palonego 1 lot / kadzi
dla 1 lot / grynspanu też lot / ry wshyti rzeczy
zetrzy na mialki proch a wezmi masę.

Wasc pot pobudzająca na łozu gdy
niż mąże prosto na vsta żoladkowe.

Wezmi pieprzu dlugiego / picecrum rowno
pot vici / iakowcu iedne uncie / oliwy czo po
trzeba / oczu winnego 2 uncie. wosku troche /
ale picez / picecrum iakowicz zetrzy na bárzo
mialki proch / a smaż w oliwie / a wloz wosk.

Wasc na wrzody dobra

Wezmi lotu kozlowego 12 uncie / rospusc gi po
4 razy w oczcie rożanym / wezmiż też wosku
cżystego poł uncie / młodu rożanego 3. uncie.
oliwy 1 uncie. bobrowych stroiow trzy dragmy
aloes / succotrinu poltorci dragmy / grynspanu
3 dragmy / czo ma być stare to zetrzeć a masę
tak mążyć wezmić. Łop y wosk rospuscic / a gdy

sie rospusc / wley tam oliwe y odstaw od oż
nia / a miesay wshyto nie przestając / a gdy po
cznie twardnac / wshy do tego bobrowe stroie y
aloes / grynspan / miesay wshyto tak dlugo
aż prawie ochłodnie a będzie twardo / a bylosi
by twardziej niż potrzeba / oliwa rozczyni.

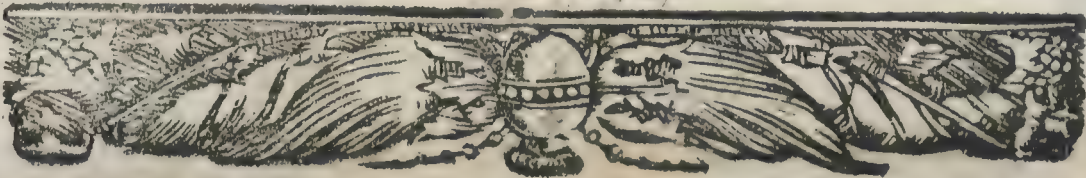
Na rany ktore bywają z wrzodow
a ktore są trudnego vleczenia / masę a pospo
licie przychodzą z france / abowiem ta masę v
smierza bolisc / niedopuszczą rosc zlemu miesu
a mocznie goi y zawięra rany / czo wiele trof
doswiadczeno. Naprzod wezmi litargium
to jest gleptu / rtecii vmorzonych rowno 2 uncie.
olestu rożanego 5 uncie / rospusc to na ogniu
potim zstaw z ognia a wloz do tego Euciam
preparatam 1 dragmy / miesay nie przestając
a potym czyni plastri a przykładay / jest to nie
iako masę moczną.

Druga masę na rany goięca.
Wezmi litargium 4 uncie / blaywasiu polto
ry uncie / grynspanu / kadzidla / mirri / mastili
rowno 2 dragmy / oleu prostego poł funta /
masci dialtee z apteki / masci topolowej / ma
sci agrippe / olejku bobrowego / smoly z apteki
ktora zowa piz naualis / isopi humidi też z ap
teki rowno 2 dragmy / wosku dwie dragmy /
wezmi masę podług nauti.

Na opuchnienie rąk y palcow z nie
tęzą czerwonoscia / Plastr dobry / abowiem bo
lesc oddala. Naprzod wezmi kwiatkow ru
mienkowych / otrab leczy miennych rowno po
garsci / wodki psintowej dwa funty / wwarz w
niey ty rzeczy / a ochłodzi wshyti iaci leniobe
dyle / prziday ktemu dwa żolci iakowe y pasra
nu troche. Zmiesay to dobrze a wezmi plastr
z tego y przykładay / bo ten plastr rospadza pu
chline / boleśc oddala. Moze ten plastr przy
kładac y na inze stawy opuchle.

Gdy komu łono opuchnie a zwiast
cja mofna z iapcy / Plastr bárzo dobry.

Wezmi nasienia lnanego / nasienia feni gre
ci z apteki rowno 2 uncie / zetrzy tho oboie na
mąte / potym wezmi kwiatkow rumnowych
kwiatkow nosirzegowych / kwiatkow kopru
swopskiego / tych trzech rowno po garsci / zloz
wshyto spolem a wwarz w wodzie y w winie /
(zlawshy oboie spolem) aż wypre do kesa na
mniepęgo / potym wley tam olejku rumien
kowego / masła wloz / smaleu wieprzowego / o
leu

leiu Inlanego/ wshytich tych tluścoci po 2. vn
ciach/ weżym plastr a przyskladay.

**Ná odiecie smrodu z diast/ y z że
bow/ Proch barzo dobry.** Weźmi łosci se
pie(z apteki) na proch żtarecy/prochu z czaśo
lek morskich białych/prochu pianny morskiej/
łokornatu/radicein cani combustam z apteki
iec żmienia wpalonego/siarki/cinamonu pie
przu/długiego: Si wshiti rzeczy mieluchno ze
trzy a żmieřay z miodem/a tym pocieray zebn

Gdy ktho ranion będzie smiertelnie
Proch barzo dobry a doświadcżony.

Weźmi ocżu rakowpich łedne vnchq/spodij z
drągmy/perel 1. quint/a łesli perel niemożesz
mieć tedy mańce łich/łoralow białych malucz
ko wiecey nišli quint: żmieřay a weżym proch
A gdiby ktho był ranion/weźmi tego prochu tak
wiele czo żłoty żaważy/a daj rannemu wppie
z winem żmieřanym z wodą/a potem żasłoi
rane aby tam do nieg niżego nie napadalo:
potym weźmi rżpięu/warż gi w winie a tym
winem wymyway rane. Jeřli rana ieřli řko
dluwa tedy mař weřařciať z tym truntiem aby
gi pil ranny: ale ieřli nie barzo řkoddliwa tedy
bedzie dořie razdać mu pie/ale vmywaniem
rany weřařciať. Gdy ten proch bedzie poży
wan iako tu wypisano/ tedy nie trzba żadne
go plastru na wierzech przyskladac/ ani w rane
żadnego knoru nie tkař/łedno z wierzech ra
ne żakryć cżuřa chustq/ a żby on trunt poćzał
eie z rany: Jeřlić poćiećze/tedy żostanie cżiw: ie
řli niepoćiećze/ieřli rzecz wążpliwa o tego żiwo
cie/abowiem po wżieciu tego truntu w godzi
nie albo we dwu a nadaley we trzech poćiećze:
ieřli ieřli rana řkoddliwa/tedy wtorego dnia dać
mu tegoř prochu mnię nišli pierwoy/trzećie
go dnia tepećze mnię.

**Przeciwo napelnieniu żoładka do
bry Proch.** Weźmi diaturbie pol vnchey/
diagridium 6. ziarn: żmieřay a weżym proch
barzo dobry/a bierż gi w winie albo w malma
żi rano.

**Gdy ktory cżłonek schnie w cżłowie
cie/ Masec barzo dobra.** Weźmi łota tlu
ścigo a odrzy gi/wloż tak cżalkiem w ges ostu
biuq a vpieć tak oboie pořpolu/pod staw iak
kie nacżinie/w czo tluścoc bedzie łapala: Ze
tluścoc potem żchoway. A gdy bedzie potrze

ba/tedy ta tluścociq maży cżłonek schnacy: a
ieřli by wshytet cżłowiek schnął/tedy nabierz to
ciatet albo řeżeniactet/a nawarż łich w łotle/a
tak ten cżłowiek nřechay sie macza w they wo
dzie tluřey wshytet w łtorcy wżaly in łocieta
albo řeżeniacta/a bedzie zdrow.

**Masec kthora żowa vngentum fus
cum/tak iq cżiniq.** Weźmi mastiki/gal
banum/terpentinu/wřieřkiego rowno po drą
gmie/żetrzy dobrze a żmieřay z oliwq na og
niu w panewce/przypoż wostu/colosonicy/se
rapini/olibanum: żmieřay to dobrze řpolem
tak dlugo a ż sie vřmaży/potym řchoway.

**Masec kthora także żowa/ Ná rany
řmrodliwe łtore niedopuszczajq nięřli reře.**
Weźmi oliwy/łonin oboyg pod łednq mia
řq/wlożże na panewke aby sie rowno roztopi
ło/potym wloż trzeciq cżese tego żywice řosno
wcy/a gdy sie wřytko rozpusei/wřyp ładziłq
cāřiego/mirry cżarney/ale aby mirry wiecey
było ni ż ładziłq/potym tho vřmaż řpolem
a przypoż troche galbanum/wostu theż tro
che przypoż dla tegořci.

Masec zielona łtora cżyřci y goty

Weźmi żywice řosnowey řune/wostu cżwierć
łoiu ieleniego łot/ładziłq łot/mařiti 2. łoty/
grinřpanu poltora łota: Ży wřytłi rzeczy ż
mieřay řpolem a wřstaw na ogień y vřmaż/ a
to bedzie masec.

Masec Druga.

Weźmi żywice řosnowey řunt/wostu cżwierć
gumi łot/łoiu ieleniego łot/ grinřpanu 2. ł
ty/łrety na proch żtarecy 1. łot: Ży wřytłi rze
czy wloż w łeden garnet a wřstaw na ogień/
niech sie řmaży a żhimuy/Ze bedzie masec.

Druga masec na rany. Weźmi
olektu żiatecz 2. łoty/olektu rożanego 1. łot/
řiostowego łot/mastiki pol łota/ładziłq pol
łota/ řařranu takq 5. łedne/ terpentinu łot/
ale iq omuy w winie a ż bedzie biała/masci bia
łey 2. łoty/Ze wřitko żmieřay řpolem/wřstaw
na ogień łeguchny i żby sie vřmażyřlo/a bedzie
to masec łenitiua

**Masec łtora mia
teży rane.** Weźmi 6. łotow glorię/olektu
rożanego 6. łotow/wostu trzy łoty. Rozpuse
to wřytko řpolem a wley w moźdżęř/ łlucz
tak dlugo a ż bedzie mietko.

**Sprawa masci przyciągajacey/to
ieřli Attractiua.** Weźmi łoiu ieleniego albo
řtopowego/albo łojłowego/ropuse gi na pa
newce

nowce a przysłoż knieciu troche krey czystey / y
też żywice sosnowey iakoby czwartą część od te
go loiu / przysły też oliwy czo potrzeba a silucż
wszystko dobrze w modżerzu:

**Mase ktora zowa vngentum diaz
quilon / y też Mase Pruska.** Weźmi litar-
grium / cinobru / żetrzy czyscie a wsyp w oli
we potim wloż to wszystko na panewke miedzia
na / a smaż mieszałac wszystko spactem / a kiedy
vzrypy że sie pocznie żarumieniac / tedy przys-
łoż troche wosku / galbanum też ale mnię ni
śli wosku / potym wyley na czystą wodę: a ie-
śli chceś mieć mase czudną tedi przysłoż serapl-
num / apecti / a będzie mase barzo rostosna /

**Mase Retentiva na rany smrodli
we.** Weźmi miodu a rozgrzeż gi na ogniu
przysły knieciu rucianey wodli / a to będzie
miał. **Mase Topolowa na zapalo-
ne rany.** Weźmi papia topolowego skoro
sie pocznie pukać na wiosne silucż ie / nowim
smalcem / a tak schoway żatrwyby calscie aby
nie zwierzało (ale to mas zchowac w naczy-
niu seklanem) potym gdy przwidą ziola / weź
miliscia bielionowego / rzepikowego / babczan-
i / porzysu / konikowego / haney / bazylisy / miet-
ki ogrodney y wodney / tych wszystkich ziol po gar-
sci bierz / wszystkich pod iedną miarą / chceśli wie-
cey albo mnię: Ży wszystki ziola silucż a wloż
w vino / day tak stać aż wymożna / a swety mo-
do kesa bo moc ich zostanie w winie / potym ie
wyżmi z onego wina / wlożże w to wino ono
papie silucżone smalcera / zmieszał spolem a
wloż w małą panewke a smaż / potym wyley
na chuste y przeceđz a day ochłodnąc / a to be-
dzie mase.

Syrop rannym barzo dobry:

Weźmi kuzego ziela / rzepiku / diptamu biale-
go mirry czerwoney / warz to dobrze w starem
piwie potim przeceđz przez chuste / a gdy ochło-
dnie / day niemocznemu pić rano y wieczor.

Mase Barwy żółto czerwoney.

Weźmi tiello ziol czerwonych / iako iesth ma-
rzana / bukowieza / vpsocż dobrze / a vpsotawşy
odrzy skore wierchnią / a marzany a wloż w
masło maiowe / ale aby ziela wiecey bylo niżli
masła / przysłoż też ktem rzeczą korzenia rze-
pikowego / korzeń ieden albo dwa / a iesliby nie
mogl mieć masła maiowego / tedy weźmi ma-
sła tego ktore czinią on tydzień przed Narodze

nium Panny Marien / albo tego ktore czinią
przed s. Philipem Jakubem. Za mase iesth
dobra / zwłascza thym ktorzy wraż albo zapale
nie wczlonku takimnym wngierz maia.

Mase ktora zgori rane przez dzien.
Weźmi wilczego lyta silucż ie / nowym smal-
cem / potim wloż w panewke a na ogień wsta-
wie aby sie vsmażylo / potim z tego czyni plas-
stry: A listkow iego nawarzymşy / maczay ta
wodą okolo rany dla zapalenia.

**Naprzeciw sparzeniu od ognia al-
bo od gorącej wody.** Weźmi otrab żptnych
a vpal ie w skorupie nowey / potym żetzi a to
spłuc / okladay miejsce spalone / a będzie zdrow

**Mase ktora vzdawia y mieso ro-
sci w ranach.** Weźmi loiu ieleniego / babbey
z nasieniem y / korzeniem / iesliby nasienia nie
miala / iżby bylo miesiacza maia / tedy weźmi
korzenia z listem / silucż cho spolem / oliwą a v
smaż na lekkim ogniu czają godziny / potym
przysłoż żywice sosnowey / niech sie smaży wes-
polet aż sie żywiceza rozpust / a skoro sie żywiz-
cza ropust / przeceđz przez chuste na panewke
a wley w to wina dobrego lytke albo czterzy /
potym zaśie wstaw na ogień / a mieszał zaśie
czają godziny / a gdy ono wino wypore / zaśie
także wiele wley / a chaz tego czyni tiello razow
aż będzie mase biała / aże sie będzie modżerza
trzymała iako klij / potym przysłoż blawasu i.
lot: iesliby bylo tey masci czwierć / żetrzy wşy-
to spolem dobrze / a będzie mase / zchoway w slo-
tek a żaspuntuy dobrze.

Mase dialtea naprzeciw suchosci.

Weźmi şpiku / tosci psich / şpiku / tosci konis-
kich / sadla starego / ziela ktore zowa paluchy /
hermodactilus: Ży wşycti rzeczy silucż a v-
maż w panewce / potim przeceđz przez chuste
a tym maży czlonki suche.

**Na wszelkie rany proch barzo do-
bry.** Weźmi wina czoby barzo czerwonego
plustain / oboyga po lotu gumy arabicum trz-
loty / muskarku / kadzidla po lotu / sanguinem
draconis munitcy po lotu: Ży rzeczy silucż
spolem / a z tego vczyni proch a zchoway.

Mase ktora zowa Apostolicon

Weźmi czarney smoly arabstey funt / galba-
num / serapinum armoniaku / opoponatu /
colosonicy kazdego po lotu / wosku şesc locow
escara

scara pol funta. Z wyppetki rzeczy zmieszaj
spolem a przysmaż troche / potym weźmi ma-
stiki / olibanu / terpentiny polotu. Co wyppetko
zmieszaj spolem a zetrzyj w proch / potym rospu-
susc na ogniu a przecedz przez chustę na wo-
de zimną / potym wpimi z wody a vgnieć w
retu v ognia z oliwą aby troche było miękko
od tej oliwy. Ten plastr v zdrawia rany / fistu-
ly / bolące / i y inſy wrzody zle.

Mase ku v zdrowieniu ran

Weźmi smoly arabicki / to jest smoly nie tem
porowanej / wosku prostej / opoponatu / to-
saczowych kwiatkow kadebego z nich pol lota
korkomatu / kadzidla białego kadebego z nich pol
lota / litargirium dwa loty. Wsmaż ty rzeczy
w winie przyslawſzy oczu moczego z wac-
czesie a z bedzie dobrze miękko / potym rospu-
susc na ogniu y smole we dwu funtu oliwy
potym y ty drugie rzeczy wloz do tego a sma-
ż dobrze a paterz aby nie przypalil / z adney stro-
ny / mieszaj wyppetko zmiatając zhybowiny o-
chłodz a zchoway / potym poimazujac na chu-
stę / przykładay na rany. **¶** Mase na rany
ktora rychlo miaso rości. Weźmi oliwy 4 loty
miodu z plastru czystego trzy loty / gumy ara-
bicum / kadzidla czystego / tego dwoyga po pol
lotu / zetrzyj na bärzo miękki proch a zmieszaj
wyppetko spolem a rospu-
susc na ogniu / mieszaj
nieprzeſtając by nie przypalil / potym ochłodz
a zchoway / a to bedzieſ miał czystą masę.

Mase ktora zowia Gratia Dei.

Weźmi terpentiny trzy libry / z wywice soſnowej
ieden funt / olibanu / mastiki rowno po drago-
mie / mirri dwie dragmie / wosku kadebego 4
dragmy / bdellum 1. dragmę / verbeny to jest
kopyſcektę / biedrzenczu / bukwice / tych wyppet-
kich po garſci pol iſeje świeżę. Zhy zło-
d waz w białem winie aż trzeciä część wywre /
potym przecedz / a to wino wstaw zaśie na o-
gień aby wrzało / dopiero wloz wosk y wyppetki
gumata / iedno terpentiny nie kładz / mieszaj
dobrze aż sie czyscie zmiesza / potym wloz terpen-
tine a oliwy troche przply / mieszaj zaśie thät
dlugo aż ochłodnie / a to bedzieſ miał masę.

Za masę służy na podogre bärzo dobrze.

¶ Mase też tak może być działana.

Weźmi ſoku kopyſcektowego / biedrzenczu / bu-
kwice / koſtivalu / bakti / rowno wyppetkiego po
pol funta / ſoku opichowego trzy czwierce / z

wice soſnowej funt / terpentiny 5. funtow /
mastiki / olibanu rowno po dragmie / mirri 1.
drag. wosku kadebego 4 drag. Zhy wyppetki rze-
czy sma-
ż w winie wdniającym / a cho bedzie
masę. Za masę jest dobra na wrzod ktory zo-
wa Cancer / na wſeltie wſaſenie iadoucne / na
to miſciec wſaſone / na wſelkę ranę świeżę /
na boleſci w toſciach / w wätrobie / w ſlegionie
a to plastr z wierchu przykładac.

Mase dobra na dziegna

Weźmi hałunu ieden lot / miodu czystego 2.
loty / to dwoie zmieszaj spolem / a tym dziegna
maż / zgoi sie ono gnieć.

Mase ku v zdrowieniu ran

Weźmi mirry / kadzidla / atramentu / kadebego
po lotie / drzenia z bzu też ieden lot. Zhy wyppetki
rzeczy zetrzyj na proch a posipuy po troſce na
ranę zagrzaną / a rana pod tym bedzie sie
zeiagala wſpolet / a tak sie zgoi / abo lepiy godi
dwicma palczoma ſcisnieſ poſpolu a iuz sie z
dzierzy wycyſci sie / a tak sie zgoi.

¶ Na toż proch bärzo dobry. Weź-
mi pieprzu / wegla debowego / zetrzyj to czyscie
w proch / a gdy tego przylozys przez dzien abo
przez dwa / zgoi sie rana.

¶ Druga rzecz na rany. Weźmi
miodu / glist ziemnych spalie w nowym garn-
ku na proch / vtrzyj spolem w proch / a ob-
yż
ga rowno weźmi / posipuy tym na ranę a z-
goi sie / bo wysuſa wſeltie wilgoſci w ranie.

Mase na wrzod ktory zowia Nalk.

Weźmi kadzidla białego / vtrzyj w proch / z-
mieszaj czyscie z clarum (ktore clarum wezpy
z iadaczego białku) namaż na chustę konop-
ną a przykładay / a iſliby tego nie miał / tedy
weźmi relownitę a ſlucz / wezpy z niego pla-
str a przykładay.

Na rany cięte plastr bärzo dobry

Weźmi kadzidla / aloę / ſlucz to spolem a zmie-
szaj z clarum ſalowym / wezpy z tego plastr a
przekładay na ranę / gdytey żyly byly przecie-
te a drgały bärzo. Ten plastr ma być rat dlu-
go przykładan na rany aż sie żyly zroſną zaśie
a iſliby było wiecey potrzeba / tedy zaśie wezpy
nie tenże plastr a przykładac z nowu pamphyl-
li y ſlaz poſpolu ſluczone / a cho gdy na ranę
przekłada / v zdrawia rany krwią plynacząc
mocznie / y lepiy niżli inſy plastr / a gdyby te
ſlucz z ſadlem y przylozil na rany goi mocno

Drug

C Drugi plaster.

Bezmi serpile
lum romanum to jest macierzyn dufki rzym-
skiej / słuczyć winem a przypłóżyć na rane / zgoli
się bardzo dobrze. Reż piołun / słuczyć / świę-
ty a na rane przypłóżyć / goli bardzo dobrze.

Mase na wszelkie rany.

Wzmi sadla zatecznego / sadla wieprzowego
nie trzebionego albo lesnego wieprza / a to wpy-
tko spraw a będzie gesto / przecedź / potym w-
smaż w miedzie / weźmi potym piołunu albo
sotu tego / a wstemporuj a i chym i rzeczami
przerzeczonymi przez całą godzinę / a te mase
chować jako długo chcesz.

C Mase na rozpęszenie ran.

Wzmi kostniak a i zepmi z niego skorę y też
drzew z niego wyłami / słuczyć a zmieszać z wodą
włóżyć na list czarnej kapusty a przypłóżyć na rane
a i goli się przez osm dni albo przez dziewięć.

C Mase na ranę.

Wzmi oliwy 4
loty / miodu czystego trzy loty / gumi arabicum
kadzidla zarteckiego obonga z nich po poł lotu / z
trzy części na proch mialki a zmieszać wpy-
tko społem / wstaw na ogień żeby się smażło /
zmieszać nie przestając aby nie przypalił.

**Mase która zowa vngentum Ipo-
cratis.** Wzmi wegorza a wwarz go w wo-
dzie / potym te kłuski kthora po wierzechu pły-
wa / zbiera / a i zbierawpy te kłuski / w ręce po-
dwa warz a i te kłuski / a także kłuski zbiera /
potym weźmi soku szałwiiowego / soku z ruci /
piołunowego / czemierzejowego / czy czemierzi-
ce która się kładzie po ziemi / y soku z ziela psich
leżęcych: Zmieszać to wszystko społem / a
którakolwiek rana tym pomazę / nie trzeba
na nie plastru żadnego kłask / bo się zgoli.

C Mase Biala.

Wzmi tla-
wasu dwa funty / litargirum 1. uncii / oliba-
num poł drągmi / mialki / 1. uncii / także go
z nich zetrzy osobno / potym sam blawas roz-
puszc trocha oliwy / potym ci drugie wszystkie pro-
chy do tego wpy a zmieszać / lekka a i się czyszc
omita / potym na ostatku przylej wody roża-
nej a zając zmieszać a będzie gesto / a to rozu-
mieć co w czas / a to będzie mase.

Mase na wzdęcie wst y na rany ich.

Wzmi loiu kozłowego / smola nowa / gesiego
smalcu / wstętego pod jedną miarą / zmieszać
wpytko społem a rozpuszc na ogniu / potym o-
chłodzi wpy / namazuj tym wsta a będzie zdrow

Aleliby się wpytko: chody puszc krew pod le-
ciem a przestana się wzdymać.

**Mase doświadczenia na zmazy na
Zwarz.** Wzmi smalcu y storupa a go
y też storupe zabić / hafunnu a i: tym słuczyć to
wszystko społem a włóżyć w nową storupę a i
na popioł / ten piołun zmieszać / lugiem wdz
lawpy gina popiele / żeby był z galazet win-
nich / a i wwarz tym wmywać rano y wieczor.

**A i przeciw zapaleniu oblicza y yn-
nych miejsc.** Wzmi polney drzawie / w-
warz ją w wodzie a i vodi trzecia część zostanie
a dwie części wpytko / potym tą wodą maczać
na miejsce zapalone / albo chuste maczając
przykładaj / weźmi po kielto razow / a do trzeciej
godziny będzie zdrow.

**Przeciw włoświ kthora się pod gár-
dłem działa.** Wzmi soku chrzanowego al-
bo rzodkiewianego / soli / vina / octu: To wszystko
wbij w iatimkolwiek naczynie a i będą piany
potym temu daj stać przez noc a będzie z tego
zasiadała woda / tym mazać ten wrzód a i zginie
(od tego.

Ku zoszczeniu łosci złamanych.

Wzmi glist kthora w żywocie bywa a i zetrzy
na proch / a ten proch zmieszać cum oximelle /
ktory w apte: napędz / weźmi z tego plaster a
przypłóżyć na złamanie łosci / bo ten plaster dzia-
nym obczajem goli łosci łamane.

Mase na wszelkie rany kthora rych.

to mase w nich rozci y napelnia ciałem.

Wzmi oliwy 4. loty / miodu czystego trzy lo-
ty / gumi arabicum / kadzidla czystego obonga
rowno po lotu: zetrzy części to dwore / a i m-
szay wpytko społem a rozpuszc na ogniu m-
szay wpytko aby nie przypalił / potym ochłodzi /
a to będzie mial mase.

A i przeciw wszelkiemu wzdęciu.

Wzmi korzenia blykowego 1. lot / weże wnie-
tu lot / ialowcu lot / biedrzenieju poł lot. a: Z-
wszystki rzeczy wwarz w winie w czasy kwarcie
potym ochłodzi: a gdy będziesz chciał iść spać /
napijaj się tego trunku / potym weźmi mchu
białego z ciernia / y liscia debowego obonga ro-
wno / włóżyć w worek a przez to cedz lugi / potym
ostatki wyżawpy dobrze / przykładaj na m-
stęce / To będziesz miał doświadczenie lekarstwo.

Gdyby komu kthora członek sechnał.

Wzmi

Wzmi glist ktore po dżdzu na drodze napdu
ia/włoż je do skłenicy a zatkaj dobrze mocno
potim wstaw w mrowisko przez tżerzi niedze
le/a chaj sie stanie woda z onich glist/pothym
ia wpymia a weźmi ktemu wodti zmniejsi po
trzyw obudwu rowno z tą drugą ktora z hro
batow/a tym mają ten członek/pomoz.

Gdyby kto był z rufznice zastrzelon
Jako ma być proch wygazon. Weźmi wa
pna nie gazonego/wtrzyj cie czyscie/wlep w nie
smiotany czyssty swiezcy/ytchaj miodu troche
zmiesaj wshetko spolem a wżym cienką mase
a tim czesto pomazuj piortiem/a bedzie ogien
(wygazon.

Krew stanowie.

Wzmi ziela ktore zową barwinet listow iego
przez listow ięzynowych/a obierz z listow ięz
nowych tlofse/nakładz ich do wst oboich y też
do ciała oboich przypoż gdziekolwiek daleko ra
ny a pociąganie tżobie krew/a chaj do rany nie
podryje/na rane nieprzykladaj/bochy wiecy
przyciągnela.

Druga rzecz na róz
Wzmi tadzidla/alot/zmiesaj z białcem ia
iowym a wżym iako by ciasto/potim przyday
siciu zięcieczey drobniuchno ia zsiakawcy/spo
l.m wshetko zmiesawcy/przypoż na rane a nie
sepmuy przynamniey przez 12. godzin a teli
by sie spieclo możey y drugi zwierychu przilożie
Przećmy wodzie w ranie ktora zetrą.
glistwaser. Weźmi album grecum cho iest
bialego psa layno/mgdla weneckiego/biale
tawoy/zmiesaj wshetko spolem a wżym plaster
na jamrowey storze a przykladaj na rane.

Biała mase tak czynia/

Wzmi blawasu/tadzida bialego/galbanu
troche/lapillos (żarnowet ktore w rakoach naj
duia) zetrzy wshetko w proch a rospusc wodą
rożaną/zetrzy dobrze aż wodti nie zostanie/po
tim zmiesaj z oliwą a wsmaz/to bedzie mase
Mase ciasto wbielaiaacza /zwłaszcza
rece przeć miedkie czini. Weźmi dragan
tu z. vnych/wodti rożanej funt/siluez dragane
na proch barzo mialti/wshy wec wodle/day
temu tak stal przez dżiti y noc zatkawcy czys
cie zwierychu: potim biorac tego na chuste/po
cieray na cialo a zwlaszcza rece/a day temu na
reku oschnac/potym nalep czyssty wodi na ie
czimienne orceby/a potim tą wodą gdy sie v

stol/ompyway. Jtez gdy wlażni tą wodą cia
lo ompywa/chedoży cialo/a chechli aby wonia
lo/przypoż do tej wodi tej masei tes bedzie tak

Też iżby heze było czudny pici.

Też mąka psieniczna/mąka ieczmienna
mąka bobowa po pol garci/migdały/dragan
tu/kazdego z nich po dwie dragmne: zprzecz
z bialti kotofych iatecz zmiesac gesto/a potim
z tego weźmie grużetki iakoby pilulki/pothym
wziawsi dwie pilulce/rospusc zżanna/a tim
sobie lice pomazuy/y day themu leżec na lezu
przez trzy godziny/a potym z wodą w ktorcy
orceby były rozmazane/ompyway lice/a po
mazaniu onym niewymownie sie lice czysci.

Mydło pieknie woniaiaace tak czynie
Wzmi korzenia fioletowego z. dragmne/pro
chu gwóźdżkowego drobnego barzo 6. dragm
mydla weneckiego funt/rozey czterwonty pese
dragm/foraki calamit/laudanum rowno 6
dragm/olejku spica nardi/beżynny oboiga ma
lo wieccy nipli dragmne/musci electi cho iest pl
ama czysstego mado wieccy nipli seropul: zhy
wpieti rzeczy mas wrzeć na barzo mialti proch
telto mydło weneckie stralac na drobne tasei
a wshyć w cieniu na wietrzez gdy już wshnie
też je na proch zetrzeć/a potim zmiesaj wshy
ti prochy wshetko do moździerca/a rospusc wo
dą rożaną/a takto bedzie iako ciasto/potim z
tego dzialay gali iako wielkie chech/a wshy te
(w cieniu.

Spraſwa a iest iakoby mase ktorą
czysci wshetka zmaze klusta; iedwabney jaty/
iatrietolwiec barwy. Weźmi gliny garnczar
skiey ktora by już była dobrze wyprawna/wes
mij też tak wiele igdra z włoskich orzec how/se
den zoltek z iaią kotofego/wshetlich tch trzech
rzeczy ma być w iedny mierz/żbi a cho zmies
haj wshetko spolem/a chaj bedzie mase iakoby
ciasto. Za maseia pomazuy cieniuchno na
te zmaze to iest chaj rosciegni iakoby plasterpe
na miesci zmazaniem/potym wyloż na ston
ce aby wshetko/albo też v ognia możey wshyć
A gdy wshnie/tedy wpcieray miedzy teloma
one gliny a wprzysai proch/a tak wpciągni
sie ona zmaza. Ale gdzieby sie zastarzala cha
zmaza/wżym tego kielko razow/a tak straci.
Wdoby już ta klustose wypla a pontyby zola
to miesci znat omite gdzie byla/cedi na co
kladaw chleba psienicznego cieplego/a jasi po
chic

chcili odławszy chleb/wypłoczą czystą wodą a
daj vschnąć na słońcu/tak wypłoczą zmazę

E Gdy sie sąta złote oliwa. Garść
otragb psenicznych prauie wysianych/na ono
mieście posipac/à rospaliwszy kāmien otragb
albo żelazo/po onych othrebach taczac aż sie
otrebę zagrzeją a wbytkę kłusko wypiją/po-
tym lugiem iesionowym wymyć.

E Kozuch abo pargamin złany.
Spaliwszy kosc skopową abo cielecżą/ miałz
to zetrzy/à posipawszy na złane mieście/ thāz
kież kāmien ciepły po tym taczac.

Na ragadias/ to jest na rospadline
w ządzu. Weźmi kądziela ktore zową Quas
masculinum/ miałzi obogą równo 2. drąg-
mie/ drągantu/ sarcocolle i apteki równo drąg-
mie iedne obogą/ hālunu palonego poltorci
drągmy/ torzenia kuzego ziela 2 scropuly/ ię-
wice i apteki ktora zową sanguis draconis 3.
drągmy/ stłucz to wbytko na proch bārzo dro-
bny/ zmieszawszy społem / potym weźmi oleici
z pieczonych żółtów kotośnych iaiet / potym
weźmi fleytuchu to jest niei wysubieny / i
wiotchey chusty/ a z tego weźmi iakoty plaster
nie wielki wasty a przpłuszym / potym tchni
plastrzyl zmaczay w tym oleiku / a posipuy
nań prochem zwirzechu napisanym iuż zma-
czawszy gi / przykładay na rospadliny rano p
w wieczor/ a przy kądym przykładaniu/ rā-
ne wypłycie chusta bialą.

Na fig/ y na wospuchle Emoroidy/
a z nich krew nie idzie. Weźmi oleiku ro-
żanego/ żółtel z iaiet kotośnego surowy/ przp-
daj kremu sąfrānu nie wiele/ zbij społem wpi-
tko czyscie/ potym weźmi plaster z bawelnym/ ma-
czay w tym p przykładay/ a prauie tam w za-
dół wetknac/ potym chusta przylozyc a spod-
nicami przywiezac/ czynie tho rano p w wie-
czor tak dlugo aż sie zgoi.

Na wychodzenie ielitā z zādē.

Weźmi lugu z ktorego mydło czynią / a tym
lugiem napierw to tam maczac y wymy-
wac/ a potym wziac mellis deputati cho jest
trisci miodowey/ miałzi przetapia nego/ tkego
obogą wziac pod iedną miarą a spuscic spo-
łem y zmieszac/ a tak z tego plaster ciepło wezy-
nie/ p przykładac rano p w wieczor a przywie-
zowac/ tak dlugo aż sie zgoi/ a tym lu-
giem zawždy pierwem omiywac.

Wyklad wrzodow y niemoc:

cy rozmaitych/ złacinskiego na Pol-
Asma dychawicza. Allopeticia parchy. (skie.
A poplexia nagla smierc. Albugo bielmo.
Arctica bolente wstawiech.
Apostema bolaczka.

Bolismus szalpywa chce tu iadlu.

Boctum wol. Bubones dymienice.

Colica klocie. Coriza sapta abo niezpe.

Constipatio zapieczenie.

Cephalea bolente glowne.

Cordiacia tesknosc serdeczna.

Calculus kamien. Cambuca kisa.

Cauterisatio przepalenie.

Crepatus rospuklosc.

Crisis walezenie natury z wrzodem.

Dysinteria czerwona biegunka.

Epaticus ktory cierpi niedostatek w wgt

Epilepsia wielka niemoc.

Frenesis kazeie glowy.

Gibbositas garbatosc.

Gomorrea wnetrzne czyscienie natury

Herpesti-menos wist. Hydrosis puchlina

Hemorrhoeicus ktory pluje krwią

Hemicrania bolente pol glowne

Hordeolum lecymyt. Herpete lisia

Humoroides gloty zylki.

Halitus przetazanie. Hectica suchoty

Inceretigo osadnienie.

Jaeticia zolta niemoc.

Ignis persicus pieknelni ogien.

Incubus duszenie noczne.

Impetigo suchy swierzb.

Letargia zapomnienie nad przyrodzenie.

Luxatio wywinięcie. Lepra trad.

Lentiginos plegi. Lumbrici glisci.

Enteria biala biegunka.

Menstrua niewiescie przyrodzenie.

Malum mortuum dzliwe mieso.

Mola kra albo zardawienie w macicy.

Nausea brzdłosc. Oscitatio poztwanie.

Orexis zgaga. Oregmon/ gdy w pierz

siach kruczy (iako pospolicie mowia) i wil-

kosci slegmistey/ tchora droge oddechowi za-

Ophthalmia bolente oczne. (tika

Pruritus swierzbiecie.

Paralisis powietrzem zarazenie.

Perniones lupienie albo odarcie ktore bywa

dla wielkiego zimna na piach y na

podę

podestwach/ y na palczoch/ talicz v rat / d
 zowiemyie po polsku Dzietienie.
 Polipus nożny wrzod. Pleuresis pleura.
 Papule węgry Pus ropa
 Peripleumonia wrzod płucny
 Pepsis/ dychawica z suchotami
 Podagra/ lamante nog.
 Ranula/ śapka/ a ta jest pospolita dzietiom.
 Roccus rzyganie/ Rauceo ochrapienie.
 Rascatio/ charchanie
 Squinantia/ sinogorz. Spasmus kureż
 Suppuratio nabieranie wrzodu abo gnoie.
 Scrophule/ zolizy. (nie.
 Spleneticus ktory cierpi boleśc na sledzionie.
 Singultus śczkawta. Suffosio cataracta
 Stupor cierpienie. Sincopis omdlenie.
 Stotomia zaciemnienie oczu. Strabo rozooki.
 Suber glebotkie spanie nad przyprodzenie.
 Stranguria wriny cieście puszczanie.
 Sciatca denna niemoc.
 Tussis kápel. Tenaumon wydymanie
 Tortura oris/ zakrzypienie wst.
 Traulus zaietacz. Bartok ospiet.
 Vertigo wároglownosc.
 Verure brodawki. Vuula czopel
 Vlcus zagnilarana.

Czasy zbierania zioł / kwiath- kow/ korzenia nasienia y owoczu

Cypocras mowi/ wshetki korzenia/ albo zio-
 la/ albo kwiatti/ maia być zbierane gdy miesia-
 cza przybywa/ bo gdy tuż miesiac zchodzi/ w
 nich też moc ginie. Zásie/ to potrzeba wia-
 dziec/ aby zioła były kopane albo rwane czaśu
 pogodnego/ gdy dzień jest iasny a niepochmur-
 ny. Zez gdy tuż zioła są stale abo wżrzale/ ale
 nie kiedysie tuż barzo starzeia albo tuż nieiało
 wiedzna. Drugie/ iż zioła ktore bywaia zbie-
 rane na gorach/ są trwalsze w mocy swej y le-
 ppe niżli ty ktore na nizinach na ziemi clustey
 albo w ogrodziech bywaia zbierane.

Drugie/ iż zioła lepsze są ty ktore są galeziste /
 to jest gdy roszczli maia gese/ a ktore maia
 nasienie/ iako izop/ koprynsie. Drugie/ iż
 kwiecie ma być zbierane drzewicy niż padać po-
 czyna/ iako jest rumientowy/ siolkowy etc.
 A zásie owoce/ gdy sie dobrze zstoa y wżrzia.
 Zásie nasienie dobrze zbierać gdy poczyzna wś-
 chać y padać/ a z zewicy niżli padnie na nie ro-

sa stodliwa. Zásie czaś tu zbieraniu y chej tu
 wykopaniu korzenia/ zioł/ jest dobry/ gdy po-
 czynia liscie z nich padać. **C** Siecznia
 miesiacza maia być zbierane zarna ialowczo
 we y śawinowe. **C** Lutego/ siolli/ z ktho-
 rzech bywaia trociski/ diarodon/ oleick siolkow-
 wy/ oximel/ też siolli vsufone maia być cho-
 wane na lekarstwa/ y też bywa sirop siolkowy
 y miodek siolkowy ktory zową Zulep.

C Marca/ papie topolowe/ a wsmazie le-
 w czystym swieczem smalezu wieprzowym / a
 zchowac az drugie zioła przyda / y chej ich na
 trociski zchowac. **C** Kwienia y Maia/
 roza swiezia/ a naczynie trociskow/ diarodon/
 czutru rozanego/ siropu rozanego/ olejtu ro-
 zanego/ wodki rozanych / y też roza vsupnysy
 zchowac na lekarstwo. **C** Maia y lipca
 kwiatti rumientowe/ lilia biala/ z tych bywa
 oleick/ biala lebiodka/ apolinaria/ lactuca/ ro-
 soti slaz/ trawnik. **C** Czerwca/ wielka ozan-
 ta/ polep/ czerwona lebiodka/ kocentki araboske
 kocentki celeiki/ piołyn/ ozanta maia/ bylicza/
 piciornik/ balsamita/ to jest kobyla wiecka / y
 wshetki inne ktore są w obceżani y godne tu le-
 karstwu. W tymże miesiaczu maia
 być sprawiane ty rzeczy/ diambra/ diacoenis
 dios/ diacera/ diaprums.

C Czerwca y Siecznia/ ty nasienia ma-
 ia być zbierane/ nasienie wilczego lyta/ nasie-
 nie ktore w aptece zową lacrarides / toriander
 piotruseżane/ opichowe/ ruciane/ turzey no-
 gi ziela/ gorczykowe/ bialcy gorczyce/ kapi
 babczane/ barpczowe/ nasienia ziela sparagus
 swopstego kopru/ rzezupane/ bidlonowe/ wro-
 blego prosa/ czerwona lebiodka/ scatiola/ vrtis-
 ca agrestis/ senum grecum/ kobylki śczaw/ ge-
 nista/ paslinaca siluestris/ raphanus / ewilla
 koboda/ psillum/ gumy/ bluszcze obadwa/ lub-
 szczek/ tarnti/ ziele swieczli.

C Pazdziernika/ to wshetko korzenie ma-
 być zbierane/ mieczykowo/ sosnkowe korzenie
 cipressowe/ turbit/ oman/ paluchowe/ piecier-
 nikowe/ diptamowe/ lamitamentowe/ kopye-
 nikowe/ piwonionowe/ gorczykowe/ morskie ce-
 bule/ kutlikowo/ koforzyt wiechy y mniczsy /
 paprocia/ ziele paralizowe/ turzey nogi.

C Listopadu to liscie ma być zbierane.
 Liscie bobkowe/ śawina/ ialowice/ tat listy y z
 galaskami. **C** Grudnia/ ty skorki ma-
 ia być zbierane/ iako mirtellorum/ śaparowe/

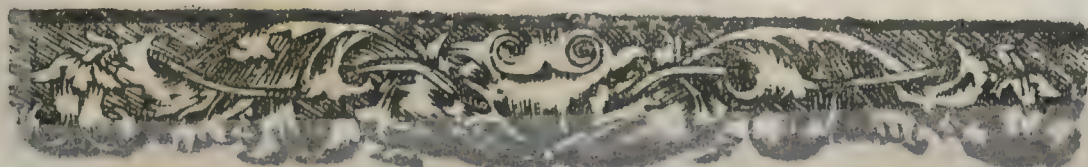
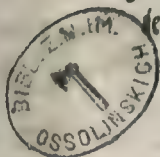

geneſie. **T** Wrzeſnia miſiacza/chy
naſienia mała być zbierane/cicadatum/naſ-
ſienie iabłek ktore zowg poma- anata/wileżł
lyto/rozmarin/siringe/nogi.

T Eż wſpęty rzeczy wymienione ku
braniu/mała być chowane na mieſciezu nie za-
duſzeniem/aby nie pęſniały/ani je żarſchły/
abowiem by ſie taż ſkazyły.

T Polſkiemu Narodowi / Hieronim Spychynſki R. E.
Wiele dobrego.

S Quenalls zaczęty ſkladacz/czaſu onego ludzkie ſtany y obyczaje ich ſaczuię
Narod Polſki w ſwich wierſchoch wyſoce wychwalał. Neque Sarmata (po-
wiada) neque Thrac qui ſum pſie pennas/midyſ ſed nati. Athenis. to
ieſt niecytko grubym/à wolowatym ludziem Sarmatas przetkłada/ale w A-
tenach na ten czaſ w ſwiecie między napmedyſem ludzmi im ſzodek dawa.
A z tad poigę możemy/przed tym Narod Polſki być wielkicy o ludzi powagi/
y ſilney doſtoynſci: ktory theż w meżnoſci/w ſtałoſci/w wiečnoſci/w ſprawiedliwoſci Narod
inne zawſe przewyſzał. A zay Alexandra wielkiego/pen był ieżpłà naſzego/màło nie wſpęty
tego ſwiata władza była eż czego dorichmiaſt na ſwiecie pamiątkà zoſtała/boctem bys też wſpę-
teł ſwiat chciał ſkrzypować/wpędzić napdziej temu ieżpłowi Słowakà towarzyszà. A gdyby
ſie chciał doſtatecznie wypowiedzieć o walkach/o boioch/ktore ten Narod naſ/tało na morzu iako
na zemi ſtałe wycierpiał/y ſławne zwycięſtwa otrzymał/ſnaćby ku cżcieniu/à wywiadowaniu
wieku twego nieſtateczpł/o tym nie czo na przodek w Kronice Kiedza Wapowſkiego/nlecz w
dziſcioch narodu Słowiańskiego w ziegac/ſlacheſnych/cymiras w kramach Niemieckich im
prymowaniach/przeczyć ſobie z radoſcią możej. Theż w Narodzie w tym ſlacheſnym/wiele
czynych/cznotklywych/à ſwieciach było: Ażay Hieronim ſwiety nie Słowak był/łacerſki młoty/
koſciola Krzeſciańskiego ſłup/pokraſa eżen ſlacheſnie ſtary y nowy zakon z yndowſkiego na la-
tine wyłożył będąc ktemu (iako ſwiety Auguſtin o nim piſe) we wſpęty trzech ieżpłoch doſto-
nawo cżony/ktorem też z obławienia Ducha ſwietego w kdney epiſtole (ktora m cżedł w ſtarym
druku) piſe/iż Angioł Gabriel zwiąſtował ſyna Dożęgo rżekac/Żdrowas maria laſti pełna eże
Ażay ſwiety Marcin Słowak przykładem wielkicy laſti y miłoſierdzia przetw bliżnemu ſwe-
mu nam Krzeſcianom na przykład nie był/ktorego ſwiga toſi ſława wiecznie ſłynęć będzie.
Theż ſwiety Wopcech/ſwiety Stanisław/milobny Jacek/y mnoſtwa innych w Narodzie
w tym ſwieciach/y przykładem y naukami/koſciol Chryſtuſow oſwiecił. Nieſpęchac za-
iſte aby w tym ſwietym Narodzie kiedy ludzie od wiary Krzeſciańskiej odſtepowali albo w niey
ſłgdyli/y owſem koſciol Krzeſciańſkim ſamemu Słowiańſkiemu ieżpłowi iakoby duſzając
dopuſcił mſe y inne wrzedy koſcielne ſprawom. **O**rzadzie/o ſprawiedliwoſci Narodu
tego/Krolow/Kryſzqat/Wolewod byłoby wiele piſac/eżo dali Bog w rychle oſobliwe
mi kpiezami wam opiſemi. Wpałoz y dzia Sigmuntà Krola Polſkiego
y radiego/rząd/ſwigoſe/miłoſierdzie/ſprawiedliwoſe/niemal wſpętkin
nie Krzeſciańſkie Krole y pany przewyſza. Przetoż y na then czaſ
za to mniemam/aby ſie czo od onych przodkow wyrodziło. A
ieſliżby ſie czo odmienić chciało/proſe za to y pilnie wpo-
minam/pamiętamy na przodek naſe/ktory o ſław-
we ſwag/y potomkow ſwoych/ni ſtątkow/ni zdro-
wia ſwego nie litowali/ieżpł ſwoy miłowali/
wyſpęli/bronili/obecemu ieżpłowi nigdy go
poſtumiać niedopuſzczali/ſtrzegac w tym y pil-
noſci/cżci ſwey/prawdą przyrodzonego y oſtawp Pa-
na Boga wſzechmogącego/ktoremu ſamemu bądź cżeſt y
chwała wiekuſta. **T**ym Kpiegam koniec.

Konserwacja przeprowadzi(a):

Irena Delimata

Wrotek, data 4 X 1992

Pracownik wykonawca(a):

Henryk Swiderski

Wrotek, data 2 XII 1992

